

~~29~~

53

Biblioteca Universitaria	
CE. MADR.	
Sa:	8
Estante:	9
Tabla:	
Número:	573

BIBLIOTECA HOSPITALARIA	
GRANADA	
Sa:	A
Estante:	11
Número:	356

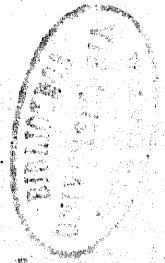

155

del coll^o de la compañía de 155
ett. de granada ett

~~No 3
34-107~~

Mj
M

del collegio de la comp^a de S^s de grana da Bar.

TRACTATVS

DE INSTITVTIO-
NE SACERDOTVM, QVI

SVB EPISCOPIS ANIMARVM

CVRAM GERVNT AVCTORE

R. P. F. Petro de Soto, ordinis san-
cti Dominici, Professore
S. Theologia.

Pz-8570

CVM INDICE RERVM ET MATE-
RIARVM COPIOSISSIMO.

*Saluo in his omnibus iudicio & censura
S. R. Eccle.*

*Por comission de
los S^s Inquissid^{os}
y corregi^{do} epl^o
libro conforme al
expurgatorio del
año de 1632 en
Granada 11. de
Mayo 1632.*

ANTVERPIAE,
Apud Philippum Nutium,
M. D. LXVI.
Cum Gratia & Priuilegio.

Del Collegio de la Com^a de S^s de grana da Bar.

11805031

EPISTOLA REVERENDISSIMI ET ILLUSTRISSIMI PRINCIPIS ET DOMINI, DOMINI OTHONIS CARDINALIS ET EPISCOPI AUGUSTANI, PRÆPOSITI & DOMINI IN ELWANGÉ: IN QUÆ BONORUM & MALORUM PRÆPOSITORUM & PASTORUM, OVIUM & HÆCUDORUM DIFFERENTIA & CONDITIO, & IN PRIMIS PASTORALIS OFFICIJ PERICULOSA CURA & DISPENSANDI RATIO EX DIVINIS SCRIPTURIS & SANCTIS PATRIBUS EXPLICATUR.

THO miseratione diuina S. Rom. Eccle-
 sie TT. S. Sabina presbyter Cardinalis
 & Episcopus Augustanus, Præpositus
 & Dominus Eluaceni. &c. Vniuersis
 & singulis Ecclesiarum Prælati-
 canis, Capitulis, Camerarijs, Rectori-
 bus, Plebanis, Viceplebanis, Vicarijs perpetuis, ceterisque
 Presbyteris & Clericis per ciuitatem & diocesim no-
 stram Augustanam vbilibet constitutis, Salutem in domi-
 no. Cum duo sint in sancta dei Ecclesia Christianorum ^{Genera}
 genera, alterum præpositorum & pastorum, alterum sub- ^{Christiana-}
 ditorum & ouium, honoratior quidem est, sed grauior ^{normum in}
 tamen præpositorum & pastorum, quàm subditorum & ^{Ecclesiæ}
 ouium, omnium autem periculosissima malorum pastorum
 conditio. Primum enim qui Christiani sunt, sed non præ-
 positi, faciliore itinere, et tanto fortasse expeditius, quàm
 to minorem sarcinam portant, ad caelestem sibi destina-
 tam patriam perueniunt. Præpositi verò & pastores, nõ
 solum de vita sua, et subditi, sed etiam de dispensatione
 & administratione pastoralis officij rationem deo red-
 dere tenentur. Quod cum facilius facere boni quàm mali
 possint,

possint, & malorum quidam, neque de vita, neque de dispensatione possint: omnium periculosissima malorum conditio sit necesse est. Sed periculosior tamen eorum qui turpem vitam ducentes, subditos etiam & oves, curæ suæ commissæ, in his quæ ad salutem earum pertinent negligunt, quam eorum qui pravam vitam agentes, tamen ea quæ ad officium pastorale & subditorum salutem pertinent, diligenter administrant. Sunt autem tria generalia genera pastorum, vnum eorum qui vitam turpem agentes, ea tamen quæ sunt pastoralis officij diligenter administrant, plebem sibi subditam verbi Dei prædicatione, sacramentorum administratione, correctione, consolatione, ab erroribus reuocatione, & similibus ad pastorale officium pertinentibus pascunt: Alterum eorum qui ad pastorum officium assumpti, neque bonæ vitæ exëplo, neque eorum dispensatione quæ ad animarum salutem pertinent, propter imperitiã aut negligentiam, oves suas pascunt: Tertium eorum est, qui non per ostium sed aliunde intrantes pastorum sibi officium assumunt, & tamen pastores non sunt, nec esse possunt. Ac de præpositis & pastoribus bonis dicitur: Vos estis lumen mundi, non potest civitas super montem constituta abscondi, nec accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt: sic luceat lumen vestrum coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in caelis est. De malis vero præpositis & pastoribus, quorum vita turpis est, dispensatio vero bona, qui per scribas & pharisæos representantur, dicit dominus in Evangelio: Super cathedram Moysi sedent: quæ dicunt, facite, quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim & non faciunt. De malis vero præpositis & pastoribus, qui non solum vitam pravam subditos scandalizant, sed etiam vel per inscitiam, vel per malitiam non oves, sed seipsum pascunt, eaque

quæ sunt pastoralis officij negligunt, Dominus per prophetam dicit: Vae pastoribus israel, qui pascunt se solos. Nunquid oves pascunt pastores? id est, non se pascunt pastores, sed oves. Ecce lac consumitis & lanis vos tegitis, & quod crassum est interficitis, & oves meas non pascitis, quod infirmatum est, non consolidastis, & quod egrotum non sanastis, & quod contribulatum est, non colligastis, & quod errabat, non reuocastis, & quod perijt, non inquistis, & quod forte fuit, consecistis, & dispersæ sunt oves meæ, eò quod non sit pastor. Qui semetipsum pascunt, non oves, hæc à populo querunt, diuitias, fauorem, honores & laudes: quæ si consequantur, non solum nullam curam de ouibus gerunt, sed quaquam volunt aberrare patiuntur. Quales hodie multos reperias, qui sua tantum, non quæ Iesù Christi sunt querentes, illa et similia in ore habent: Venite inquit ouibus) ut vultis, securi estote, Deus neminem perdit, tantummodo fidem christianam tenete, non perdet ille, quos redemit, non perdet pro quibus sanguinem suum fudit, magna est misericordia Dei, qui omnia peccata vestra portat, nec opera vestra bona curat, nec mala pro quibus ipse satisfecit, vobis imputabit: implemini cibo & vino, ad hoc enim à Deo creata sunt, ut istis perfruamini. Non enim impijs & paganis ea dedit, & vobis non dedit. Atque hæc promittentes, videmus quantas turbas congregent, inter quas si paucos quosdam bonos offendant, tamen multitudinis fauorem sibi conciliant, diuitias & honorem sibi de plebe, non plebis salutem de cura sua querentes, sed plebem potius ipsam quasi escam panis deuorantes. Atque hi sane sunt, de quibus alius propheta dicit, Populus meus, qui beatos vos dicunt, seducunt vos, & semitam pedum vestrorum supplantant. Hactenus demonstratum est quid mali illi pastores diligant, deinceps quid negligant, ostenditur. Quod crassum est, dicit Dominus interficiunt, per

Quomodo pastor oues interficiat.
 Erassas oues, fortes in verbo Domini intelligimus: sed quomodo interficiunt: male viuendo, malū exemplū præbendo. Attēdit enim ouis etiā fortis præpositū suū malē viuētem, ac declinās à regulis Domini, & intēdens in hominē malē viuētem, incipit in corde suo dicere, si præpositus meus sic uiuit, ego quid sum? an nō faciam quod ille facit?
 Nec quia fortis est ouis, ut à verbo Domini non declinet, & verba magis quàm vitam præpositi attēdat, præpositus ipse male vitæ exemplo, quantum in ipso est, ouē quantumlibet etiā fortem nō occidit: quia etiā si ouis mortua non sit, ipse tamen qui malē uiuit, secundum prophetiam homicida dicendus est. Iam & in hoc negligens est præpositus & pastor malus, quia infirmas oues non confortat, & ægrotas non sanat, nec eas quæ contribulate & fractæ sunt, colligat.

Differētia inter infirmas et ægrotas oues.

Quis pastor infirmas oues nō confortet.

Quis pastor ægrotas oues nō sanat.

Quis negligens pastor.

Qua oues errare dicuntur.

Qua peccant.

Est autē inter infirmas & ægrotas oues ea differentia, quod qui in operibus bonis feruere videntur, sed imminētes passiones tolerare se nolle aut non posse ostendunt, infirmi sunt. Qui verò aliqua mala cupiditate amatores mundi, ab ipsis bonis operibus reuocantur, languidi sunt & ægroti. Infirmas igitur oues non cōfortant, qui in fide eas nō assumunt, nec Christi passiones imitandas docent, sed felicitatem potius huius mundi promittunt, quam Deus mundo nō promisit. Aegrotos non sanant, qui languentes morbo cupiditatis suæ remedijs ex sacra scriptura petitis non fouent, dissoluta paralytici membra non confortant, qui luxu disfluētes & vita dissolutos, increpationis nōdo non astringunt, contribulatas verò & fractas non colligant, qui consolationis alligamentum non asserunt.

Similiter et negligens est malus præpositus et pastor, qui ouē quæ errat nō reuocat, et eā quæ perit nō inquit. Errare dicuntur oues, quæ per hereticorū falsas doctrinas decipiuntur: pereunt autē, quæ iā deceptæ ab unitate

tate ecclesiæ deficiunt, & neglecta Catholica fide in erroribus hereticorum perseverant. Qui ergo oues inter manus latronum et dentes luporum furentium versantes, à morsibus eorum nō liberant, nec pereuntes inquirunt, audiant dominum terrentem & dicentem: Quod errabat non reuocastis, & quod perijt nō inquisiuidis, & quod forte fuit, confecistis. Nam qui negligit errantem atque pereuntem, eum etiā qui fortis est, conficit. Si enim pastor infirmam ouem neglexerit, & errantem ab heresi non reuocauerit, neque pereuntem inquisiuerit, tum fortem etiā delectabit in heresi ire, errare & perire.

Esti autem boni & mali pastores in Catholica Ecclesia semper fuerint & ad finem usq; seculi & domini iudicium permansuri sint (nam et Apostolorum temporibus tales fuerunt, inter quos & Apostolus falsos fratres, id est, malos præpositos & pastores genuit, Periculum inquitens esse in falsis fratribus, quos tamen à bonis per superbiam nō separauit, sed per tolerantiam susinuit.) quāto magis temporibus nostris necesse est ut sint? cū de hoc tempore apertissime dominus dicat, quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum. Sicut & in gregibus sunt boni & mali: boni, ouium nomine significatur, mali verò hœdi appellantur, sed commisti pariter pascunt, donec veniat princeps pastorum, qui dictus est vnus pastor: qui, quemadmodum ipse promisit, malos pastores à bonis, & oues ab hœdis separabit. Nobis enim imperauit congregationem, sibi autem reseruauit separationem, quia ille debet separare, qui nescit errare.

Tamen bonorum pastorum ea etiā ratione melior est, quā malorum conditio: quia qui pastorale officium bene & ad salutem non tam suam quàm subditarum & curæ suæ commissarum ouium administrant, mercedem dispensationis suæ à principe pastorum consequentur. Quod apostolus sic.

1. Petri 5.

Petrus ad omnes pastores loquens testatur, Pascite, inquiens, qui in vobis est gregem dei, providentes non coacti, sed spontaneè secundum Deum, neque turpis lucri gratia, sed voluntariè, neque dominantes in clericis, sed facti gregis ex animo: et cum apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloriæ coronam.

Contra verò, qui hæc quæ supra per Prophetam enumerata sunt, vel diligendo vel negligendo faciunt aut omit-

Ezech. 34.

tunt, hoc ab ipso Domino terribiliter per Prophetam dicente, audiunt, Ecce ego ipse ad pastores veni, et requiram gregem meum de manu eorum: quibus expedit, ut mo-

Math. 18.

la asinaria appendatur ad collum eorum: quæ ut minimū scādalizet de populo meo. Et per eundem prophetam, Speculatore m dedi te domui Israel, et audies de ore meo verbum, et annuncabis eis ex me. Si dicente me ad impium,

Ezech. 3.

morte morieris, non annunciaueris ei, neque locutus fueris, ut auertatur à via sua impia et viuat, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Quemadmodum igitur mali prepositi et pastores, quia ex dispensatione sua lucrum et honorem captantes, et quæ sua sunt, non quæ Iesu Christi querentes, damnationem sibi acquirunt: ita boni prepositi et pastores ob id dispensationis suæ mercedem, vitæ æternæ retributionem à Deo accipiunt, quia ex administratione sua non lucrum et honorè, sed gregis dominici salutem querunt: non quæ commodum supplende necessitatis et honorem sibi exhibitum recipere et agnoscere non possint, nam et de bonis pastoribus Apostolus dicit, Quis plātat vineam, et de fructu eius non edit? Quis pascit gregem, et de lacte gregis non percipit? Propter quod et Iā Apostolus qui hæc dicit, etsi manibus suis vitum quæsiuerit, nec quod debitum sibi fuit acceperit: tamen fratribus necessitati et indigentia suæ succurrentibus gratias egit et dixit. Bene fecistis

1. Cor. 9.

Philip. 4.

COMA

communicantes necessitatibus meis: Ego enim didici in quibus sum sufficiens esse, scio et abundare et penuriam pati: omnia possum in eo qui me confortat. Sed et honorè sibi exhibitum agnouit. Sicut Angelum, inquit, Dei suscepisti me. Testimoniū vobis perhibeo, quia si fieri posset, oculos vestros eruissetis et dedissetis mihi. Sed quia accipientes vnde sustentent necessitatem suam, et honorem ab ouibus sibi exhibitum agnoscentes, non hoc, ut commo- dum aut gloriā querant, neque ut ex necessitate aut amore inanis gloriæ videatur annūciare Euangelium, faciunt, sed ut hominibus illuminandis lucem præbeant verbi veritatis.

Ac proinde longè aliā pascendi gregis rationem in eunt boni quàm mali prepositi et pastores. Boni siquidem infirmo dicunt, Fili, accedens ad seruitutem Dei, sta in iustitia et timore, et prepara animam tuam ad tentationem. Nam hoc modo confortant infirmum, et ex infirmo faciunt firmum. Item, Expecta tentationes huius sæculi, sed ab omnibus eruet te Dominus, si ab illo non recesserit retrò cor tuum. Nam ad confortandum cor tuum venit ille pati, venit mori, venit sputis liniri, venit spiritus coronari, venit opprobria audire, venit postremò ligno configi: omnia hæc ille pro te, tu nihil pro illo. Itè admonent eum eius quod apostolus dicit, Omnes qui pie volunt in Christo viuere, persecutionem patietur: indignas Christi passiones proponunt infirmo, illumque attendere iubent ipsum, quæ non rapuit, exoluentè. Similiter et scripturam proponunt dicentè, Flagellat autè omnem filium quem recipit. Fractum colligat, dicentes ei, Prepara animam tuam ad tentationem. Item, fidelis deus, qui non vos sinet tentari supra quæ ferre potestis. Quod eodè spiritu et sensu dicit psalter, Potabis eos in lachrymis in mensura. Nam quod apostolus dicit, non sinet tentari vos supra quæ ferre potestis, hoc exprimit propheta dicens, in mensura. Errantes reuocant, et pereutes inquirunt

Modus quo
bonus pa-
stor gregem
pascit.

Psalm. 68.

Hebr. 13.

Ecclesia-
sti.

1. Cor. 10.

Psalm. 79.

1. Tim. 4.

etiā inuitos et nolētes, predicāt verbū, instāt importunē,
 et oportunē: oportune volētib⁹, importunē nolētib⁹. Atq;
 ita pascētes oues suas boni pastores domino eas lucrantur
 in vitā eternā. Cōtrā verō, hęc ipsa negligētib⁹ malis pa-
 storibus & sua magis q̄ quę sunt Christi querētibus, di-
 sperguntur oues domini, eō q̄ non est pastor, & fiunt in
 comesturā omnibus bestijs agri, furātur lupi insidiantes,
 leones frementes, cū oues nō herent pastori, eunt in be-
 stias depredantes se, & de illarum morte faciari cupien-
 tes: errant in omnem montē et collem altū, terreno tumo-
 re, et superbia seculi, inter hereticos, qui ouibus promit-
 tunt requiem et bona pascua, disperguntur in omnē faciē
 terrę, quia ab Hæreticis seducti omnia terrena sectantur,
 & quę in facie terrę lucent, ea amant & diligunt. Neq;
 verō quia predictorū duorum generū mali pastores sem-
 per erunt, quorū negligentia oues infirmę nō confortan-
 tur, ægrotę nō sanantur, cōtribulatę et fractę nō col-
 ligantur, errātes non reuocātur, pereuntes non inquirun-
 tur, idcirco de neglectarū ouium salute desperandū est.
 Etsi enim vnica mater superbia iā inde ab Apostolorū tē-
 poribus, per vniuersam faciē terrę varias hęses pepe-
 rit, per quas deceptę oues per vniuersam faciem terrę
 dispersę fuerunt, errantes in omnē montē: tamen et multi
 semper fuerunt boni & Catholici pastores, quos vna ma-
 ter Catholica ecclesia toto orbe diffusos produxit, quo-
 rū diligētia hęses extinctę, et oues infirmę conforta-
 tę: ægrotę corroboratę: contribulatę colligatę: & pe-
 reūtes inquisitę: et errātes ad Catholicę Ecclesie vitā
 tem reuocatę fuerūt. Sic ab hęsi Arriana, Nestoriana,
 Macedoniana, Eutychiāna deceptas, et iā in diuersis mūdi
 partib⁹ errātes reuocārūt patres et pastores catholici in
 quatuor synodis, Nicæna, Constātinopolitana, Ephesina,
 et Chalcedonēsi. Sic oues à donatistis in Aphrica, et in Hi-
 spania,

Nunquam
 desunt in
 Ecclesia
 aliqui boni
 pastores.

spaña, Gallia, Germania, alijsq; nationibus ab alijs hærēti-
 cis deceptę, à patrib⁹ Aphricanorū, Hispanicorū, Gallico-
 rū, Germanicorū cōciliorū, ab hærēticorū erroribus libe-
 rata, et errātes ad gregē domini reuocatę fuerūt. Quin
 potius Deus sarmenta quę præcisa fuerūt, & ramos fra-
 ctos viti, quę est ecclesia catholica, denuō inserere dig-
 natus est. Potēs enim est Deus, vt inquit Apostolus, iterū Rom. 10.
 inserere illos. Pascunt homines pastores, pascit & Deus
 pastor: Pasce oues meas, inquit Christus ad Apostolū suū
 Petrū. Rursus hęc dicit dominus Deus per Prophetā, de Ezech. 34.
 se ipso pastore: Ecce ego super pastores, et requirā oues
 meas, et visitabo eas sicut visitat pastor gregē suū, in pa-
 scuis vberimis pascā eas & c. Et Christus in Euangelio:
 Ego sum pastor bonus, et cognosco oues meas, et cognos- Ioan. 10.
 scūt me meę & c. Homines pastores pascūt oues, quia ver-
 bū Dei et sacramēta, aliq; quę ad salutē necessaria sunt,
 ouibus dispēsant. Deus pastor oues pascit, quia verba sua
 & sacramenta pastoribus, ouibus dispensanda cōmittit.
 Deū pastore sequūtur oues, quę, quod pastores homines
 ex diuinis oraculis annunciant, faciunt. Homines pastores
 tam bonos q̄ malos sequūtur oues, quę, quod faciunt pa-
 stores, ipsę quoq; faciunt. Deū igitur verū pastorem se-
 quentur oues, nō homines pastores, nisi eadē, qui iubent e
 Deo dicunt, faciant. Quę dicunt, inquit Christus, facite,
 quę faciunt, facere nolite. Et hęc malis pastoribus duorū
 priorū generum cōmuniā sunt: illud vere alteri generi pa-
 storum malorū, qui nō solum turpiter viuūt, sed etiā su-
 perbia, ambitione, et auaritia corrupti, et eorū quę ad of-
 ficiū pastorale pertinet imperiti, regimini ecclesiarum
 præficiuntur, propriū est, quod de his B. Gregorius in pa-
 storali suo scribit, sunt, inquit, nōnulli, qui per specie re-
 giminis gloriā affectāt et honores, videri doctoris appe-
 tunt, transcendere ceteros cōcupiscunt, atq; attestāt ve-
 ritate

ritate, primas salutationes in foro, primos recubitus in cænis, primas in conuentionibus quærunt cathedras: qui susceptū curæ pastoralis officium ministrare tanto magis nequeunt, quanto ad huius humilitatis magisterium ex sola elatione peruenerunt: cōtra quos dominus per Prophetā queritur, dicens, Ipsi regnauerūt, sed nō ex me: principes extiterūt, et ego ignorauī. Ex se autē, nō ex arbitrio summi rectoris regnāt, qui nullis fultis virtutibus, nequaquā diuinitus uocati, sed sua cupidine accēsi culmē regiminis rapiūt poti⁹ quā assequuntur: quos tamē intern⁹ iudex et prouehit et nō agnoscit: quia quos permittēdo tolerat, profectō per iudiciū rationis ignorat. Vnde ad se quibusdā, et post miracula, uenientibus, dicit, Recedite à me operarij iniquitatis, nescio qui estis uos. Horū pastorū hodie, prohdolor, magnus est in ecclesia numerus, qui scilicet prece, precio, et principū cōmēdatione magis quā uitæ aut doctrinæ et sciētix eorū, quæ ad pastorale officium pertinent, cōtēplatione ad episcopale culmē prouehuntur: de quib⁹ Prophetā dicit, Ipsi pastores ignorauerūt intelligētia. Quos et domin⁹ detestatur, dicens, Et tenētes legē nescierūt me. Nesciri igitur se ab eis ueritas queritur, et nescire se principatū nesciētū se protestatur: quia qui ea quæ sunt dñi, nesciunt, à dño nesciuntur, Apostolo attestāte, qui ait, Si quis autē ignorat, ignorabitur. Atq; hoc sanē gen⁹ malorū pastorū à malis pastorib⁹ primi generis hoc differūt, quod pastoralis curæ periti, etiā si uitæ exēplo oues offendāt, tamē quia periti sunt, uerbo pascere possūt: propter quod et dictū est, Quæ dicūt facite, quæ autē faciūt, facere nolite: Hi autē etiā bene uiuētes, tamē eorū quæ ad curā pastorale pertinet, imperiti, ut maxime uellēt, tamē propter imperitiā oues pascere nō possunt, ac tāto ouium etiā ipsorū regimini subiectarum periculofior cōditio est, quia cæcæ ipsæ cæcum etiā ducē habēt. Si autē cæcus cæco ducatur

Esa. 56.

Math. 15.

catum præbet, inquit Christus, ambo in foueam cadunt.

Tertiū gen⁹ malorū pastorum est diabol⁹, et ipsius organa heretici, nā et ipsi pascendi officium sibi arrogāt, uerbu⁹ se Dei et sacramēta ouib⁹ dispēsare gloriātes. Sed quorū neq; dictaneq; facta sequēda sunt (Nō solū enim mali, sed etiā falsi pastores sunt) hoc à pastorib⁹ malis superiorum duorū generū differētēs, quod mali pastores qui per negligētia et imperitiā nō bene pascūt oues, tamē quia in catholica ecclesia sunt, etsi mali, tamen ecclesiæ pastores sunt. Huius autem tertij generis pastores, quoniam suo ipsorum iudicio condemnati, ab ecclesia abscissi sunt, pastores in ecclesia esse non possunt. Ac tales quidem sunt, de quibus dominus in Euangelio. Qui nō intrat per ostiū in ouile ouium, sed ascendit aliunde, fur est et latro. In propheta Hieremia Dominus ait: Clamauit perdix, congregauit, quæ non peperit, faciens diuitias suas non cum iudicio.

Perdix diabol⁹ est, et organa ipsi⁹ heretici. Nā hi cōgregāt, quæ nō pepererūt, faciētes diuitias suas nō cum iudicio. Non enim illi creatores sunt, sed deceptores: creare enim nō possūt. Qui spiritū creatoris, qui est in ecclesia, nō habent, ipsi extra ecclesiā positi, et suo ipsorum iudicio cōdemnati, decipere possunt: nā hoc propriū diaboli est, qui tā inde à creato mūdo conat⁹ fuit decipere: quē ex conati imitātes heretici, quid aliud quā decipiunt, et diuitias sine iudicio pariūt, id est, oues quas nō pepererunt in suā potestatem rapiunt: nō distinguētes quis isto, aut alio modo errēt: Omnes errare uolunt, quibuscunq; tandē modis errēt. Etenim hereticorum secta quātūmlibet diuersa, et singula, etiā inter se diuisa, oēs tamē cū duce suo diabolo in hoc conueniunt, ut oues Dñi errare, et à caulis suis in fauces luporū, id est, suas abduci uelint. Nō dicit diabol⁹, In quo omnes heretici cōueniant. Donatistæ sunt, nō Arriani: Lutherani sunt, nō Zuingliani: Adiphoristæ sunt, nō Iliricani: Iliricani sunt, nō Caluimistæ:

uiniſt: ſiue in Oriēte ſint, ſiue in Africa, ſiue in Heluetijs, ſiue in Saxonia. Oēs enim ad eū pertinet, cōgregantē et diuitias ouium quærentē ſine iudicio. idola (inquit) adoret, me⁹ eſt, quācunq; tandē hæreſin et ſectā amplectatur: In Arrianorū hæreſi maneat, me⁹ eſt: Lutherum et omnes ex eo deſcēdentes ſectas ſequatur, meus eſt: deſerta unitate in quācunq; hæreſin pergat, meus eſt. Congregat ergo ſine iudicio faciēs diuitias ſuas ex deceptorib⁹ hereticis et deceptis ouib⁹. Sic et mancipia diaboli heretici, Lutherus, Zuingli⁹, Oecolampadi⁹, Calum⁹, Schuëckfeldi⁹, Oſiander, Maior, Illiricus, aliq; inter ſe diuiſi maximeq; difcrepantes heretici, nō dicunt, Hic aut ille à mea doctrina diſidet: ſed quoniā à catholica unitate receſerunt, et ad expugnandā catholicā nobis in hac cauſa cōmuniter ſeruiunt, noſtri ſunt: et ad ſimilē modum, cum duce ſuo diabolo, ſub quo militāt, cōgregant quæ nō pepererunt, faciētes diuitias ſuas nō cum iudicio. Sed quid in propheta ſcquitur: in dimidio (inquit) dierum relinquet eum, et in nouiſſimis ſuis erit inſipiens. Quibus verbis propheta ſignificatur, hæreſes quātumlibet fortes appareāt, tandem ex inſipientia eorū deficere, et oues deceptas magiſtros ſuos hereticos, tūc cum minimē ſperāt derelinquere, quia ſine iudicio eas acquiſiuerunt: atq; ita fit, vt heretici, qui primū omnium ſapientiſſimi ſibi vidētur, in nouiſſimis ſuis fiāt inſipieſtes, ſicut et pater eorū diabol⁹ ab initio ſapiēs ſibi videbatur, quādo in paradifo Euā decipiebat. Nā ſub ſerpentis forma ſapientior erat omnib⁹ beſtijs, aſtut⁹ videlicet, et acutus ad decipiendū, verū in nouiſſimis ſuis, deſectis eius fraudib⁹ factus eſt inſipiens. Idē et hereticis diaboli organis et mancipijs accidit. Siquidē qui ab initio omnium ſibi ſapientiſſimi viſi in nouiſſimis facti ſunt inſipientes. Arri⁹ ab initio ſapiēs videbatur, at fraudib⁹ eius deſectis à patrib⁹ Nicæni cōcilij, factus et declaratus eſt inſipiens. Sic Neſtorius, Macedoni⁹, Eutyches ab initio viſi

ſunt ſapiētes, in nouiſſimis autē inſipientia eorū à patrib⁹ Cōſtantinopolitanis, Epheſini et Chalcedon. conciliorū, et aliorum hereticorum in alijs cōcilijs fraus et ſtultitia patefacta eſt. Et hereticorū noſtri etiā temporis vanitates et mendacia, nuper per illos ipſos et manifeſtata fuerunt, et poſthac deo diſponēte toti orbi clari⁹ manifeſtabūtur. Nā vt perdix cōtentioſum animal, vt aucupes dicūt, cōtēdendo capitur, ita et diabolus, et filij eius heretici in multas ſectas ſe diuidendo et cōtēdendo capti, et tandē inſipieſtes facti nolunt cōtēdere. Propter quod et oues, quas ſine iudicio cōgregarunt, eos ſemper propter inſipientiā ſuā dereliquerunt: quæſitas videlicet, reuocatas et reditas per veros, nō falſos: bonos, nō malos paſtores (perq; ipſum adeo principē paſtorum) qui quod perierat, requiſiuerunt, quod abiectū erat, reduxerunt, et quod cōfractū fuerat, alligarunt, et quod inſirmum erat, cōſolidarunt, et quod pingue et forte, cuſtodierunt. Quod et oues noſtris tēporibus ab hereticis deceptæ faciētes, cōtēdentib⁹ inter ſe eorū magiſtris, et in nouiſſimis ſuā inſipientiā proidentib⁹ iam, et deinceps magis prodiruris. Nā et ipſe à bonis paſtorib⁹ in caulas dominicas reuocata, falſos iſtos paſtores, qui eas hæcenus cōgregarunt, ſed nō pepererant, faciētes diuitias ſuas non cum iudicio, derelinquent. Hæcenus inter paſtores et oues, et rursus paſtorū et ouium inter ſe differentiā, vt cunq; ex diuinis ſcripturis, ſanctis patribus, et ſacroſanctis cōcilijs demōſtrauimus: in multis etiā tum verba tū ſententijs eorū, vt de hiſiſis vniciq; iudicandi liberū ſit arbitriū, integrè referentes. Ex quib⁹ omnibus iā (vt opinor) clare intelligimus, id quod ab initio dicebamus, multo ſubditorū et ouium q̄ præpoſitorū et paſtorū ſecuriore eſſe cōditionē. Nam oues negligētia paſtorum pereuntes, pro ſe tantum rationem faciunt, et quā meruerunt pœnā dependunt. Paſtores verō nō ſolum

Ouium cōditio ſecuriore conditione paſtorum.

pro se, sed etiam pro ouib⁹ rationē ante tribunal Christi reddere coguntur: vt si falsi vel negligentes, vel imperiti fuerint, nec oues dominicas pauerint, vna cum deceptis ouib⁹ damnentur: sin ipsis malē viuentib⁹, voluntatē tamē dñi ouib⁹ annunciantibus, vocē eorū oues audierint, oues quidē ipse saluentur, pastores verò dānentur: pastoribus verò, quæ sunt officij sui, ouib⁹ præstātib⁹, sed ouib⁹ ea ipse respiciētibus, oues moriātur, aīa verò pastorū liberetur.

Notēt hoc
pastores.

Omnes igitur ecclesie præpositi et pastores in hoc vnū attēti esse debēt, vt sic oues sibi subditas pascāt, vt de his rationē iustā Deo de dispēsatione sua ī iudicio ipsius pos sint reddere: et semper in oculis et memoria habēāt quod dñs per prophetā sub nomine pastorū Israel omnibus pastorib⁹ dicit. Fili hominis, speculatorē dedi te domui Israel, et audies ex ore meo sermonem et præmōstrabis eis ex me. In eo cū dixero peccatori, morte morieris, si nō fueris locutus, vt impius caueat à via sua, ille facinorosus in suo facinore morietur, sanguinē autē eius de manu tua requirā. Tu autem si prænuiciaueris facinoroso viam eam, vt auertatur ab ea, et non fuerit auersus à via sua, ille in facinore suo morietur, et tu animam tuam liberabis.

Ezech. 3.

Hæc nos de pastoribus bonis et malis fusius aliquāto ex diuinis scripturis, et earum veris interpretibus sanctis patrib⁹ et sanctorū cōciliorum sauctionibus ac decretis cōmemorare volumus, vt et nos, qui per dignationē dei nō secundū meritū nostrū inter eos numeramur, quibus dictū est, Attēdite vobis et vniuerso gregi, in quo vos spiritus sanctus posuit episcopos regere ecclesiā dei, quā acquisiuit sanguine suo: et idcirco in eo etiam loco cōstitutū, vnde de periculosa deo reddenda est ratio, nosmetipsos officij nostri pastoralis cōmonefaciamus, et terrēte deo terreamus, vt hoc ipsum ita administremus, vt deo de dispēsatione nostra iustā et bonā, quod vtiq; bonorum pastorū est,

Acf. 20.

red-

reddere rationē possumus. Scim⁹ enim et à bonis et à malis rationē exacturū Dominum: et bonos quidem bonam, malos autem malam esse reddituros. De morte ouis maligne malus pastor malam, bonus bonam reddet rationem.

Porro ad administrandū officij nostrū pastorale, tria nobis necessaria esse videmus. scientiā curæ pastoralis, sacerdotes et ministros bonos, prudentes, et eadē scientiā præditos, quos in partē sollicitudinis et curarū nostrarū vocare possumus, et formā institutionis curæ pastoralis. Scientiā à nobis exigit dñs per prophetā, dicens, Labia sacerdotis custodiūt sciētiam, et legē exquirūt de ore eius, quia Angelus dñi exercitūū est: hæc in cognitione veritatis cōsistit, quæ ex veteri et nouo Testamēto, et ex sacris canonibus perdiscēda est: quod et ornamenta pōtificis in veteri testamento significarūt, inter quæ rationale erat, quod pōtifex ferebat in pectore, in quo scriptū erat, manifestatio et veritas. Hanc vt nobis spiritus sanctus, vnus et verus doctōr veritatis infundat, nunquam orare cessamus. Sed nec vlli labori parcimus, quin et Apostoli præcepto Timotheo tradito parentes, lectioni semper et exhortationi attendamus et in his permaneamus, eius nunquā non memores, quod propheta dicit, Tu scientiam repulisti, et ego repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi.

Triane-
cessaria ad
bene admi-
nistrandā
curam pa-
storalem.
Malach. 2.
Sciētia sa-
cerdoti ne-
cessaria.

Exod. 25.

1. Tim. 4.

Osae. 4.

Prudentes sacerdotes et ministros ac diuinarū scripturarū sanctorūq; canonū peritos, Scholæ catholice, in quib⁹ scientiæ pietatis docētur, produciunt. Sed quoniam hoc tēpore paucae admodū Scholæ in superiori Germania sunt, in quib⁹ ea, quæ ad animarū curā pertinet, doceātur aut discātur, territa videlicet ab hoc genere studiorū inuētute, vt pauci iam sint, qui sacras literas discere, pauci etiā, qui ob penuriā discipulorū, etiā si pij et docti sint, eas docere velint, scholā in oppido nostro Dilinge instituimus, in qua aliquot iam annis artes, quibus ad studia pietatis

pietatis peruenitur, præleguntur: ex qua quidē Schola, in qua & professores catholicos & studiosos multos nostris sumptibus fouemus, id quod maxime volumus, cōsequimur: nempe vt bona spes sit, ex nostra illa schola futuris temporibus multos prodituros, sicut & hætenus non pauci prodierunt, quos in partem curarum nostrarum vocatos parochijs nostræ Ecclesiæ præficere, & ad alia Ecclesiastica ministeria deputare possumus.

Cura & regimē animarū, quæ est ars artium, vt inquit Gregorius, quantum ad officium nostrū Episcopale attinet, in his quæ sunt ordinis Episcopalis, ordinationibus videlicet presbyterorū, diaconorū, Subdiaconorum, aliorūq; inferiorum ordinum collatione, in benedictionibus Abbatum, velationib⁹ virginum, cōfectione Chriftismatis, Baptizatorum cōfirmatione, prædicatione verbi dei, & administratione sacramentorū (quæ duo presbyteris cum Episcopis sunt cōmunia) in exercēda itē Ecclesiastica Iurisdictione in personas, res, & caussas ad Iurisdictionē Episcopale pertinetes: quæ omnia qua ratione modoq; diffusiari debeāt, partim ex scriptis sanctorum patrum, partim ex his, quæ hac nostra tēpestate à doctissimis quibusdam, & iisdē catholicis viris de hac re prodita sunt, discenda esse putamus: ac inter ea quæ de cura animarū tradiderūt sancti patres, diuina prorsus sunt, quæ passim apud d. Hieronimū, Augustinū, aliosq; Ecclesiasticos doctores, scripta reperiuntur: sed inter alia insigniora, quæ de hac re beat⁹ Gregori⁹ in pastorali suo, & Chrystom⁹ in libro de sacerdotio scribunt. Sed & recentiorū in hoc genere multa extāt egregia scripta sub varijs titulis edita, maxime verò in catechismis, in quib⁹ oia ferē, quæ ad curā animarū pertinet, explicātur, & diuinarū scripturarū, sanctorum patrū, & sacrorum cōciliorum auctoritate ac testimonio cōfirmantur: inter quæ & vnū extat, quod à R.

P.D.

P.D. Petro à Soto Dñicani ordinis Theologo doctiss. tēpore quo schola nostræ primari⁹ præfuit moderator, ore pronunciatū, & à discipulis quibusdā ipsius in certas lectiones digestum, exceptū est: in quo vir ille & verbo & opere ad docēdum ea, quæ sunt pietatis potens, multa ad doctrinā sanam, & catholicā, multa ad officium pastorū ecclesiæ, & reformandā eorū totiusq; cleri vitā & mores pertinētia, tanto pietatis studio & tātō dicēdi ordine cōposuit, vt dign⁹ nobis videatur, hic liber, qui ad promouenda pietatis studia in publicum edatur, omnibusq; animarum curam vel iam administrantibus, vel in futurum administraturis communicetur,

Damus igitur vobis doctissimi simul & piētissimi, & nunq̄ satis laudati hui⁹ viri, de institutione sacerdotū librū, omnibus qui curā animarum suscipiūt nō solū vtile, sed etiā necessariū, & in hoc ab auctore ipso discipulis suis, nobis idipsum ab eo petētibus, prælectū, vt deinceps in hac nostra schola velut enchiridiū quoddā esset, ex quo ad pietatē erudiēda iuuēt⁹ nō solū quæ christiano homini ad bonā beatāq; vitæ institutionē, sed etiā ad sciētia curæ pastoralis acquirēdā necessaria sunt, discere posset. Nos igitur in hac schola nostra educare volentes, quos ad regendas parochias mittere, & ad alia ministeria ecclesiastica deputare possumus, intentioni auctoris omnino satisfacere & q; de legendo isto libro in schola nostra instituit, vt in posterum ita seruetur, decreuimus. Ideoq; & professorib⁹ scholæ nostræ iniungem⁹, vt hunc librū discipulis suis, maxime quos ad pietatē sumptib⁹ nostris institui volum⁹, perpetuo quodā ordine à principio vsq; ad finē legant, & finitū rursus legere incipiant, atq; huiusmodi lectionē ad eundē modū singulis annis cōtinuent: vt sic discipuli in his quæ ad scientiam pietatis, & in primis curæ pastoralis ac institutionis sacerdotalis perti-

ß 2

nent,

nent, sufficienter eruditi, sacris initiandi in examine ordinariorum ad sacros ordines admitti possint. Ita enim a nobis certo constitutum est & examinatio nostris mandatum, ut non alios ad sacros ordines suscipiendos admittat, quam quos praedicto modo instructos esse deprehenderit.

Non tamen prohibemus, quin ex sanctorum patrum aliorumque de hac re catholicis scriptis ordinarium hoc suum studium adiuuare possint. Neque enim nos latet, non omnibus eadem conuenire, & saepe quod quis ex lectione vnius alicuius libri capere non potest, facilius hoc ex alterius libri lectione consequi.

Vos autem omnes in domino hortamur, ut hunc aliosque catholicos de hac re scriptos libros semper in manibus vestris habeatis: et ex his non solum catholicam de officio sacerdotum doctrinam discatis, sed etiam praecipuis salutariis sanctorum patrum, quae in hoc etiam libro traduntur, admoniti, continentiam, sobrietatem, aliasque ecclesiasticis viris conuenientes virtutes sequamini, et vitia eis contraria, incontinentiam, scortationem, maxime vero indecentem cum mulieribus cohabitationem et concubinatum, ebrietatem, aliasque his similia vitia deuitatis: ut qui a nobis in parte sollicitudinis nostrae pastoralis vocati estis, non vos ipsos, sed oves tantum nostras quam vestras pascatis, nec male vitae exemplo corrumperetis: sed in hoc omni studio incubatis, ut a parochiis ecclesiae nostrae praefecti, oves nostras vobis commissas firmas custodire, infirmas confortare, aegrotas corroborare, contractas colligare, errantes ab haereticorum erroribus reuocare, & percutientes inquirere possitis. Quae si diligenter, ut bonos pastores decet, praestiteritis, & ad hunc modum oves nostras pauperitis, proculdubio coronam illam quam bonis pastoribus a principe pastorum repromissa est, cum magna gloria percipietis. Datum Bilingae in Castro residentiae nostrae Episcopalis. 15. Die Martij. 1558.

Index

INDEX LECTIONVM QVAE IN HOC

TRACTATV CONTINENTVR.

Prima pars de institutione Sacerdotum.

Lectione prima.	De preparatione ad hanc doctrinam tradendam & suscipiendam.	folio	I
II.	De divisione & ordine eorum quae tradenda sunt, & scientia necessaria ad ministeria sacerdotalia		4
III.	De scientia eorum quae ad mores & vitam pertinent in genere.		7
III	De cultu Dei in religione Christiana, origine & partibus eius.		10
V	De modo & ratione institutionis cultuum in religione Christiana.		12
VI	De eadem re.		15
VII	De institutione sacramentorum ecclesiae, numero & ratione eorum.		20
VIII	De his quae circa singula sacramenta necessario sunt consideranda.		22
IX	De primo & proprio sacramentorum effectu, gratia scilicet, & caractere.		24
	De Baptismo.		
Lectione prima.	De his quae ad integritatem baptismi pertinent.		27
II	De effectu & significatione baptismi.		29
III	De vera ratione remissionis peccatorum quae fit in baptismo.		30
III	De virtute & excellentia baptismi, & dispositione suscipiendi.		32
V	De non iterando baptismo, & necessitate eius, & triplici baptismo.		35
VI	De baptismo paruulorum.		37
VII	De ritibus & ceremoniis in sacramento baptismi superadditis ab ecclesia.		42
De Confirmatione.	Lectione prima folio.		44
II	De confirmatione.		47
De sacramento Eucharistiae.	Lectione prima.		50
II	De materia & forma huius sacramenti.		51
III	De vera significatione horum verborum & effectu: in qua maxime probatur veritas corporis domini in sacramento patrum testimonio.		53
III	De eodem, in qua maxime respondetur sanctorum verbis, quae pro se adducunt Lutherani.		56
V	De ratione conuersionis panis in corpus Christi, & modo loquendi de ea.		60
VI	Quomodo corpus Christi sit in Eucharistia.		62
VII	De sacrificio altaris.		65
VIII	De sumptione huius sacramenti, secundo videlicet usu eius.		70
IX	De necessitate Eucharistiae.		72
X	De usu utriusque, vel alterius speciei, & quibusdam alijs.		74
XI	De fructu sive effectibus sacramenti Eucharistiae.		78
			De

I N D E X.

XII De preparatione ad sacram Eucharistiam.	81
XIII De ministro huius sacramenti.	83
XIII De ritibus superadditis ultra ea qua ad integritatem sacramenti sunt necessaria.	86
XV De his qua in celebratione Missae superaddita sunt	89
De sacramento poenitentiae.	
Leclio prima. De poenitentia, qua est virtus prior sacramento.	93
II De Partibus & diversis actibus poenitentiae virtutis &c.	95
III De reatu peccati, qui manet transiente actu. &c	98
III De necessitate poenitentiae ad remissionem peccati:	102
V De efficacia poenitentiae.	106
VI De restauratione bonorum qua per peccatum amissa sunt.	109
VII Quae peccata dimissa redeant per sequens peccatum.	111
VIII De principio & origine poenitentiae &c.	114
IX De comparatione gratiae divinae & actuum poenitentiae &c.	117
X De iustificatione impij.	121
XI Quid Lutherani sentiant de iustificatione impij &c.	125
XII De eadem materia.	129
XIII Quando & de quibus agenda poenitentia.	133
XIII De integritate ac perfectione contritionis.	137
XV De eadem re.	140
XVI De eodem argumento.	142
XVII De eadem materia.	146
XVIII De poenitentia & remissione peccatorum venialium.	149
De Confessione.	
Leclio prima: De necessitate confessionis, & institutione sacramenti poenitentiae ex auctoritate scripture.	153
II De eadem necessitate confessionis ex testimonijs patrum.	157
III De necessitate confessionis ex definitione conciliorum & sedis apostolicae: de utilitate eius, & veritate sacramenti poenitentiae.	161
III De materia, forma, & reliquis pertinentibus ad hoc sacramentum, & necessitate confessionis, atq; praeccepto eius.	165
V De necessitate confessionis in speciali, & de eius ministro.	168
VI De ministro confessionis, & necessarijs illi.	173
VII De necessarijs conditionibus confessionis.	176
VIII De confessione informi.	181
IX De integritate confessionis.	185
X De integritate etiam confessionis.	188
XI De ratione secreti necessarij in confessione.	192
De satisfactione, tertia videlicet parte poenitentiae.	
Leclio prima folio	195
	De

I N D E X.

II De sacramentali satisfactione.	198
De purgatorio.	
Leclio prima. De purgatorio & suffragijs mortuorum, ex consensu ecclesiae vniuersalis praecipue.	103
II De purgatorio.	107
III De suffragijs defunctorum in speciali.	111
De clauibus Ecclesiae. Leclio prima.	114
II De excommunicatione.	117
III De excommunicatione.	120
III De excommunicatione.	124
De indulgentijs. Leclio prima.	127
II De ratione indulgentiae, efficacia, atq; valore.	132
III De his qua requiruntur ad effectum indulgentiae ex parte dantis, & ex parte suscipientis.	136
De sacramento extremae unctionis.	
Leclio prima. De materia forma, & effectus eius.	140
II De ministro, & suscipiente, ac ceteris ad hoc sacramentum pertinentibus.	144
De sacramento Ordinis.	
Leclio prima. De origine ordinum ecclesiasticorum.	146
II De singulorum ordinum officijs.	150
III De necessitate horum ordinum.	154
III De ratione & modo sacramenti ordinis.	156
V De materia & forma, ac reliquis ad hoc sacramentum pertinentibus.	160
VI De quibusdam amexijs & consequentibus sacramenti ordinis.	164
VII De iure beneficij ecclesiastici, & simonia.	167
De Matrimonio.	
Leclio prima. De vera in eo ratione sacramenti.	172
II In qua solvuntur qua contra varietatem huius sacramenti adducuntur & dubitantur.	176
III De his qua ad integritatem huius sacramenti necessaria sunt ex parte ipsius contractus.	179
III De his qua sunt necessaria ex parte contrahentium.	183
V De impotentia.	185
VI De auctoritate ac ratione eorum q̄ de ordine & voto dicta sunt.	189
VII De rationibus haeticorum contra haec dissolvens.	194
VIII De reliquis duobus capitibus rationum haeticorum.	199
IX De tribus alijs impedimentis matrimonij.	303
X De impedimento cognationis.	306
XI De cognatione spiritali & legali.	310
XII De indissolubilitate matrimonij.	312
	De

I N D E X.

XIII	De indissolubilitate matrimonij quoad vinculum.	316
XIIII	De superadditis integritati & veritati sacramento matrimonij, & impedimentis non dirimentibus ipsum.	321
XV	De bonis matrimonij.	324
XVI	De contractu et usu matrimonij, intentione, et peccatis circa l. ac. 327	
XVII	De vera et propria matrimonij laude ac bonitate, et eius gradibus, ceterisque ad omnes alios actus matrimonij pertinentibus.	331
XVIII	De quibusdam consequentibus & adiunctis matrimonio.	333

Secunda pars.

De peccatorum discrimine, & ratione medendi vulneribus animæ, quatenus parochis necessaria sunt. *Lectio prima.*

	De ratione & voluntate, primis actionum nostrarum principijs.	337
II	De actibus rationis practicae & voluntatis.	339
III	De reliquis omnibus potentijs humanorum actuum principijs, & præcipue appetitiuis, & actibus earum.	341
IIII	De voluntario in humanis actibus omnibus, de habitibus, et prima divisione humanorum actuum in bonos et malos folio.	343
V	De bonitate & malitia humanorum actuum.	344
VI	De ratione peccati, & de discrimine venialis & mortalis.	346
VII	De eodem, & distinctione peccatorum venialium.	348
VIII	De peccato veniali appetitus sensitivi & primis motibus.	349
IX	De peccato delectationis in cogitatione peccati.	352
X	De differentiâ mortalis et venialis peccati ex obiecto suæ speciei folio.	355
XI	De eodem specialius.	357

De ratione medendi peccatis, quatenus pertinet ad spirituales iudices. *Lectio prima. folio*

II	De origine & causis peccatorum, & de prima earum, scilicet ignorantia, in speciali.	361
III	De infirmitate.	365
IIII	De ultima peccatorum origine, malitia scilicet.	367
V	De remedijs et ratione medendi animarum vulneribus in speciali.	370
VI	De eadem re.	373
	De vita Sacerdotum. <i>Lectio prima. folio</i>	375
II	De moderato appetitu habendi.	378
III	Quomodo circa bona ecclesiastica habere se debeant ministri ecclesie, & de reliquis contra avaritiam.	380
IIII	De his quæ ad temperantiam ministrorum ecclesie pertinent, & ceteris quæ ad pietatem & religionem.	383
V	De his, ad quæ ex officio cura animarum tenentur sacerdotes.	386
VI	De cognitione & cura ovium in speciali.	388

F I N I S.

L E.

LECTIONES DE
INSTITVTIONE INFERIORVM
SACERDOTVM.

LECTIO PRIMA.

De præparatione ad hanc doctrinam tradendam, & suscipiendam.

RADITVR I necessariam doctrinam inferioribus Sacerdotibus tria putamus merito esse præmittenda, & mihi & vobis, auditores charissimi, in primis necessaria, & attentissimè cogitanda, vt hæc quæ aggredimur cum fructu, Deo agente, peragamus.

Primum igitur illud aduertamus, quod cum in omnibus actionibus, negotijs, & operibus, etiam mechanicarum artium, valde necessaria sit scientia cognitioneque rerum circa quas versantur, sine qua nihil rectè perfici & ad finem perducere valet, hoc maximè sacerdotibus necessarium esse ostenditur, vt videlicet rerum quas administrant, & conditionis atque præparationis eas tradentium atque suscipientium cognitionem habeant: ostenditur, inquam, ex excellentia atque dignitate earum rerum quas administrant, quæ tantò reliquas omnes res humanas excedit, quanto Spiritus sancti charismata & Christi sanguis preciosiora sunt & delicatiora omni auro, argento, & lapidibus preciosis. Primum enim quod in manibus sacerdotum versatur sacramenta Christi sunt, preciosissima scilicet vasa sanguinis sui, & spiritus sancti gratiæ: & quod illis omnibus agitur, salus animarum est, pro quibus ipse Christus sanguinem suum & vitam dedit. Tanto igitur maius & diligentius studium ad cognoscenda quæ ad hoc pertinent est adhibendū, quāto præstant hæc his, quæ ab omnibus alijs hominibus tractantur. Nihil itaque perniciosius Ecclesie, quàm ignorantia in ministris eius, vt merito dici possit, Si lumè quod in te est, tenebræ sint, ipsæ tenebræ quantæ erunt? Hoc est, si ministri Christi, qui, qua parte eius ministerio fun-

Matth. 6.

A

guntur

DE SCIENTIA SACERDOTIS.

Malach. 2.

Osee 6.
Matth. 9.

guntur, lux sunt populi, ignorent Dei legem, eius dona, & gratiam, rudes homines, quos illi illuminandos suscipiunt, quales erunt ad Deum diuinaque cognoscenda? Nonne tota Ecclesia & vniversus populus in tenebris erunt? Considerandum itaque hoc loco, quod dominus per Malachiam loquitur: Labra sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius, quia angelus domini exercituum est nuntius, videlicet Dei ad homines, à quo eius voluntatem cognoscere habeant. Et quia in hunc locum incidimus, libet parum in hoc principio quæ ibi Deus sacerdotibus loquitur ante oculos nostros proponere, si fortè vel nonnihil excitemur è tanto somno et obliuione muneris nostri, loci, & gradus, deniq; & Dei ipsius, cuius ministri sumus, & incipiamus cogitare quàm nobis necessaria sit Dei illa scientia, de qua & propheta & Christus inquit: Scientiam Dei volo plus quàm sacrificium. Igitur repetamus à principio quod dominus per Malachiam hoc loco sacerdotibus loquitur, à terribili proculdubio maledictione & comminatione incipiens: Maledictus, inquit, dolosus, qui habens in grege suo masculum, & votum faciens immolat debile domino, quia rex magnus ego sum, dicit dominus exercituum. Et nomen meum horribile in gentibus. Sed quorsum hæc, aut quibus dicantur iam audiamus. Et nunc ad vos mandatum hoc ò sacerdotes, ad vos, inquit, hæc maledictio: vobis magnitudo regni mei, & honor debitus nomini meo proponitur: vobis, inquam, quorum est & pro vobis, & pro populo sacrificia offerre, quorū est Deum placare, qui circa eius aras versamini. Cauete igitur ne debile aliquid, ne infirmum & indignum domino offeratis. Quæ admonitio eò pertinet, vt nouerimus nos studia nostra, vitam & operā Deo deuouisse, si non mendaciter, & falsò ministrorum eius nomen asumpsimus. Deo debemus nos ipsos, & nostra omnia. Illi cuncta obtulimus cum eius ministerijs mancipati sumus, multò verius, quàm qui regum & summorum principum obsequijs intendunt. Rex, inquit, magnus ego sum, & horribile nomen meum in gentibus. Quod propterea ad vos sacerdotes dicitur, quod hoc primum in vita & cunctis actionibus vestris ostendi debet, & manifestum fieri omnibus. Non igitur cogitandum est nobis, quòd ad quietem carnis, & iotium, atque ignouiam comparandam sacerdotij gradum suscepimus: sed ad vigilantissimè astandum, & indefessè ministrandum coram magno hoc rege, cuius vultui assistere opus est, & maiestatem reue-

NECESSARIA.

reuereri. Quia itaque voto vouimus domino nostra omnia, & masculum habemus in grege, hoc est, robur animi & constantiam, vires quæ intendendi & studèdi rebus serijs (nec enim natura hoc nobis quod ceteris hominibus datū est denegauit) maledicti erimus si debile domino immolemus: hoc est, si torpore & negligentia resoluti minus attendamus, minus sciamus & nouerimus quæ contrectamus manibus, atque ideo negligenter & cum socordia coram Deo ministremus. Ad vos itaque merito, inquit, mandatum hoc ò sacerdotes, si vlli homines vlli negotio diligenter inuigilant, & si quæ ad vllius hominis obsequia pertinent diligenter inquirunt, & studio agnoscendæ voluntatis suorum principum instant, ad vos hoc maxime ò sacerdotes pertinet, ne debiliora scilicet immoletis domino summo quidem, & aeterno, & caelesti, quàm immolant terrenis dominis serui sui. Quare iā exhortatur dominus, & sub comminatione ad penitentiam vocans inquit sacerdotibus: Si nolueritis audire me, & si nolueritis ponere super cor, vt detis gloriam nomini meo, ait dominus exercituum, mittam in vos egestatem, & maledicam benedictionibus vestris, quoniam non posuistis super cor. Quibus verbis adhuc acrius nostra stimulat negligentia, & excitatur studiū discendi & intelligendi. Comminatur enim dominus egestatem atq; penuriam non tam temporalium bonorum, quàm reuera spiritualium diuitiarum & bonorum illorū, quibus verè corā Deo diuites efficitur, operum scilicet veræ pietatis & virtutis. Comminatur denique quòd maledicet benedictionibus nostris, hoc est, quòd omnis benedictio, omnis imprecatio bona, quæ super nos cum initiaremur inclamata est ab ipsa sponsa Christi Ecclesia, conuertetur socordia nostra in maledictionem, & pro plenitudine spiritus, quam impositio illa manus significat, plenitudinem peccati, & spiritualis ignominie habituri sumus, deniq; & quòd benedictiones, quas nos alijs imprecamur, in maledictionem conuertentur, nobis saltem, qui indignè Dei nomine benedicimus alijs, etsi non illis, quibus potens est dominus etiā per malos ministros sua dona conferre: sed & illis etiam nunquam nos in maledictionem vertuntur, cum absque scientia, & discretionem nos eis benedicimus. Atque omnium horum malorum causa hæc vnica dicitur. Quia non posuistis super cor. hoc est, vt Hieronymus inquit, quia nolulistis intelligere quæ dicitur, quia ignorastis Deum, & eius voluntatem. Quare & acrius adhuc comminatur, Ecce ego projiciā vobis brachiū,

DE SCIENTIA SACERDOTIŒ.

& dispergam super vultum vestrum stercus solennitatum vestrarum, & assumet vos secum. Quid rogo potest horribilius cogitari? Quoniã enim sacerdotibus veteris legis ex hostijs sanctiora quæque deputata erant, armus videlicet dexter animalium, & quædam alia, honor atque virtus sacerdotalis his significatur verbis, Projicit enim dominus in faciem cum ignominia quadam ea ipsa quæ in honorem erant sacerdotibus collata, vt sacrum vnguentum vertatur illis in contumeliam, vt regalis corona in opprobrium. Quod cum iam ante oculos conspiciamus subsannantibus hæreticis atque irridentibus sacerdotij Ecclesiastici dignitatem, cur in aliam causam hoc referimus, & non in socordiam nostram? ob quam ita punimur, vt etiam propter nos nomen ipsum Dei blasphemetur, non quidem inter gentes, sed inter baptizatos ipsos. Ad quam pœnam si non expergiscimur, id restat, vt in æternum hoc sustineamus opprobrium; Dispergam super vultum vestrum stercus solennitatum vestrarum, & assumet vos secum. Quod rogo assumet? nisi in locum ipsum immunditiæ & stercoreum? Super vultum, inquit, vestrum dispergam stercus, immunditiam cogitationum, turpitudinem operum & verborum, quibus delectabamini in solennitatibus, inquit, non meis, sed vestris. Dum enim inter meas etiam solennitates non puduit vos carnales vestras festiuitates miscere, & meis omnibus pessimè in vestram vtilitatem abuti, mea horribili sacrilegio fecistis vestra: vestra, inquam, stercorea & immundicia: Meritò igitur assumet vos secum. Et scietis, inquit, quia misi ad vos mandatum istud, vt esset pactum meum cum Levi, dicit Dominus exercituum. Tunc, inquit, quando disperfero super vultum vestrum stercus solennitatum vestrarum, agnosceatis quod pactum, quàm firmum & stabile fœdus & testamentum constitui ego sacerdotibus, quàm inuiolabile, quanto custodiendum timore & reuerentia, quanta sanctitate tenendum: tunc, inquit, intelligetis, cum ceperit vos tenere pudor & confusio immunditiæ vestræ. Quod si in æternum pati nolumus, patiamur iam voluntariè à nobis ipsis per pœnitentiam, vt agnito quàm longè simus à dignitate nostra, quàm inuoluti stercore festiuitatum nostrarum, respiscamus, & iam tandem audiamus apertius sacerdotij leges à Deo. Sequitur enim, Pactum meum fuit cum eo, scilicet Levi, in quo omnes sacerdotes designantur, pactum, inquam, meum vitæ & pacis: dedi ei timorem meum, & timuit me, & à facie nominis mei pauebat. Lex veritas fuit in ore eius, & iniquitas non est inuenta in labijs eius. In

pace

NECESSARIA.

pace & æquitate ambulauit mecum, & multos auertit ab iniquitate. Hæc sunt ornamenta sacerdotalia, hæc leges & opera, hæc honor, hoc pactum vitæ & pacis: Quorum remisistis peccata: Quidquid solueritis super terram, promissio scilicet ad reconciliandos homines Deo, ad viuificandas animas. Sed hoc timore Dei est retinendum, timore, inquam, quem non à nobis, sed ab eius spiritu habere possumus. Dedi, inquit, ei timorem meum. exercendum verò cum scientia & doctrina scripturæ: vt scilicet & in corde nostro fulgeat spiritualis lux sacrorum verborum, & in ore adfluat diuina illa & spiritualis eloquentia sermonis Dei, qui sanat omnia. Sic enim demum exurgunt mortui, & reconciliantur inimici Deo: sic & sacerdotes dignè viuunt Deo, à peccatis auertit homines. Lex, inquit, veritatis fuit in ore eius hæc loquebatur: & vnde, nisi ex abundantia cordis? Propterea iniquitas non fuit in labijs eius. Vnde demum fit, vt & his consonent opera: In pace & æquitate ambulauit mecum. & inde oriatur fructus: Multos, inquit, auertit ab iniquitate. Et iam tãdem, quod à principio diximus, sequitur: Labia enim sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius, quia angelus Domini exercituum est. In quibus nunc multò melius aduerte-re possumus, quàm hæc diuinæ legis scientia necessaria sit sacerdotibus, quantoque Dei timore & studio querenda, quando non nisi post tanta verborum pondera, post tantam grauitatem sententiarum ad hoc ventum est, vt diceretur: Labia sacerdotum custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius, populi scilicet & subditi, qui certè non minori iure ab eis salutarem doctrinam exigere possunt, quàm sacerdotes ab ijs stipendia illa, & temporalia sustentationis iura. Vbi tandem & quod sequitur audiamus, timentes ne meritò nobis conueniat: Vos autem recessistis de via, & scandalifastis plurimos in lege. Irritum fecistis pactum Levi, dicit Dominus exercituum. Quid enim de via recedere aliud est, quàm studium omittere necessariae scientiæ, qua deducendi sumus? Et quid in lege plurimos scandalizare, siue infirmos, vt septuaginta dixerunt, efficere, quàm ignorantia nostra & obliuione legem Dei in ore tenendi, ad manus eam amandam, minus cogitandam nostro hoc exemplo populos trahere? Quid denique pactum & testamentum Levi irritum facere, quàm ignorantia nostra diuina illa sacramenta testamenti, & fœderis Dei ad nos certissima sigilla indignè tractare, & indignis tradere: Propter quod (inquit) & ego dedi vos contemptibiles & humiles omnibus populis, sicut non seruauis

DE SCIENTIA SACERDOTIB.

His vias meas, & accepistis faciem in lege, hoc est, secundum faciem, & non rectum iudiciū iudicastis, personas potius quam causas respicientes: aut superficiem potius quam veritatem. Quod magis ad scientiam, de qua agimus, pertinet, & consonat verbo Christi reprehendentis in pharisæis hanc, vt ita dicamus, superficiale legis doctrinam: Nolite, inquit, iudicare secundum faciem, sed rectum iudiciū iudicate. Expendamus igitur serio hæc omnia apud nos, moueat animum nostrum tanta Dei auctoritas, vt scientiam sacerdotibus dignam non omitamus. Nam & hanc ipsam Osæ illud verbum, cuius superius meminimus: Scientiam Dei volo plus quam holocaustum, non minus coniunctam sacerdotij gradui, quam sit ipsa sacrificij oblatio ostendit: vt tolerabilius sit sacerdoti non sacrificare, quam non intantum esse diuinæ legis studijs. Vnde & rursum per eundem prophetam clamat Deus: Quia tu scientiam repulisti, repellam te ne sacerdotio fungaris mihi: & oblita es legis Dei tui, obliuiscar filiorum tuorum & ego. Hæc itaque Dominus Synagogæ propter sacerdotes, & sacerdotibus dicit: multo magis hoc diciturus Ecclesiæ, cuius primi meritò filij sacerdotes sunt, de quibus ibi dicitur: obliuiscar filiorum tuorum & ego. Sic enim mox sequitur: Secundum multitudinem eorum sic peccauerunt mihi, Gloriam eorum in ignomiam commutabo, peccata populi mei comedent, & ad iniquitatem subleuabunt animas eorum. Quædium enim non arguunt & increpant vitia, sua quodammodo ea efficiunt, & sibi incorporant, & erigere quodammodo ad peccata dicuntur quos non corrigunt: Vnde tandem dicitur: Et erit sicut populus, sic sacerdos. Quod certè summum malum est, cum eo venitur, vt nihilo doctior, nihilo sanctior sacerdos sit, quam populus. Assurgamus igitur ad legis Dei studia, ad salutarem quarendam scientiam, eamque in primis à vero Dei timore, ab illustratione eius, à lectione sacra petamus: quod primum omnium admonendum putauimus. Adiungamus iam secundum huic etiam principio necessarium.

Ioan. 7.

Osæ 4.

Sacerdotes non possunt solo priuato studio qua necessaria sunt discere.

Hæc sacerdotibus necessaria scientia non potest plenè & conuenienter haberi sola priuata apud se lectione, sed necessaria est diligens auscultatio doctorum, studium, atque meditatio, humilis interrogatio & inquisitio: vt scilicet exemplo Christi, qui plenè instrui cupit, sedeat in medio doctorum, audiens illos & interrogans, similiter etiam & respondens. Quod ideo diximus, ne quis putet domi suæ secum agens, aut auditos de his rebus libros legens, bene instrui posse. Nam præterquam quod S. Hieronymus

NECESSARIA.

4

onymus in epistola illa ad Paulinum de omnibus libris sacræ scripturæ, multis & sacræ scripturæ, & Ethnicorum exemplis probat doctorem necessariū esse atque ductorem ad scripturæ sacræ scientiam habendam, apertè constat hunc modò tradendæ doctrinam verbo, & eam auditu discendi ab Apostolis obseruatum, & obseruari præceptum in Ecclesia, vt Paulus Timotheo suo dicit: Quæ audisti à me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt alios docere. Discipulū necesse est esse huius doctrinæ, & viuæ doctoris voce, & doctoris ecclesiastici eam discere. Quare etiam nihil doctori ecclesiastico, atque adeo Episcopo, iuxta hanc Pauli admonitionem, diligentius obseruandum, quam vt ecclesiasticam doctrinam tradat. Id quod nos iam eius nomine, auctoritate, & iussu agimus. Vt in hac schola habeant simpliciores sacerdotes mediocritati suæ conuenientem doctrinam.

2. ad Tim. 2.

Tertium denique subiiciamus in hoc etiam principio meritò obseruandum. Quod integrum & sufficientem huius rei doctrinam tradere non parum difficile est, sed adeo certè arduum, vt temerarium sit hoc promittere. Multa sunt & varia, lateque patent vniuersa quæ ad hoc pertinent: diuersæ in eis sententiæ, & nonnunquam in minutissimis versari oportet hæc tractantem. Quare non sine timore hoc opus aggredimur, considerantes illud Iacobi: Nolite plures magistri effici fratres scientes, quia maius iudiciū sumitis. Sed audemus tandem vel hoc tentare diuinæ gratiæ auxilio cõfisi, & vestrarum orationum suffragia, auditores charissimi, postulantes. modò vos prius admonuerim, quod hoc meo qualicumque labore nõ intendam integrã, & absolutam, & quæ sola sufficere possit sacerdotibus, doctrinã tradere: sed qua admoneamur omnes ad assiduam scripturæ & Patrum lectionem, ad agnoscendum quid nobis desit, ad conandum quotidiana exercitatione proficere.

Iacobi 3.

Auctoris scopus atque consilium.

A 4

LECTIO

LECTIO SECVNDA.

De diuisione & ordine eorum quæ tradenda sunt,
& scientia necessaria ad ministeria sacerdotalia.

VIGITVR ordine in hac doctrina procedamus, quod maximam auditoribus luce præbet, in sacerdote duo sunt præcipue consideranda: alterum quod ad functionem ipsam & ministerium sacerdotale pertinet: alterum quod ad mores eius & reliquam vitam. Hæc duo merito nobis docenda sunt, ut no-

uerint sacerdotes quid pertineat ad officium & actus ipsos sacerdotales: deinde quid ad ceteros mores, & reliquum agendæ vitæ ordinem. Hæc igitur sic digessimus, ut primum scientiam tradamus ad sacerdotale ministerium necessariam, deinde & eâ qua cognoscatur quanta, & quæ sanctitas vitæ & morum illis conueniat. **Q**uanquam enim hoc prius videretur tradendum, ut videlicet prius nouerint vitam suam componere sacerdotes, in postremum tamen locum illud reiecimus: quoniam tunc facilius poterunt quæ de eo dicenda sunt capi, & ratio illorum plenius intelligi post illa quæ de ministerio docenda sunt. Iam verò ut hæc duo suo ordine dilucidè tractentur & seorsim, prius est nobis de quolibet eorum in genere & in vniuersum dicendum, ut deinde ad singula circa vnumquodque doctrina progrediatur: ut videlicet in ipso limine totius huius ædificij formam quasi descriptam intueamur, & prægustemus quodam modo, libemusque cuncta quæ latius postea sunt explicanda. **Q**uanta itaque, & quarum rerum scientia ad tractanda ministeria sacerdotalia opus sit, est in hoc principio ante oculos proponendū. **Q**uod ut morem docendi sequentes faciamus, statuatur in primis nobis hæc certissima & vniuersalis propositio, omnium, quæ circa hoc dicenda sunt fundamentum.

Tenetur quilibet ordinem aliquem aut gradum in Ecclesia habens scire quæ necessaria sunt ad ritè exercendos sui ordinis actus. Hæc propositio certissima ratione constat. Nec enim sine ratione dirigente humanus aliquis actus fieri potest, nec ratio rectè dirigere nisi per scientiam instructa: qui igitur caret scientia eorum quæ operatur, quid aliud quam temerarius & stultus est: Hac etiam vtuntur omnes qui de hac re loquuntur tanquam certissimo fundamento: nostri quidem Theologi in distinctione 24. quarti Sententiarum: vbi b. Thomas questione 1. articulo 3. illam asserit. Periti etiam Canonum in 36. distinctione decreti, & nonnullis sequentibus: & Titulo de arate & qualitate ordinadorū in Decretalibus. Vt verò ex ea quæ propositæ inquisitioni cōueniant deducamus, consitruatur etiā altera propositio certissima de gradu atque ordine sacerdotū in Ecclesia.

DE SCIENTIA SACERD. NECESSARIA. §
stultus est: Hac etiam vtuntur omnes qui de hac re loquuntur tanquam certissimo fundamento: nostri quidem Theologi in distinctione 24. quarti Sententiarum: vbi b. Thomas questione 1. articulo 3. illam asserit. Periti etiam Canonum in 36. distinctione decreti, & nonnullis sequentibus: & Titulo de arate & qualitate ordinadorū in Decretalibus. Vt verò ex ea quæ propositæ inquisitioni cōueniant deducamus, consitruatur etiā altera propositio certissima de gradu atque ordine sacerdotū in Ecclesia.

Sacerdotum simplicium gradus in Ecclesia à Christo domino in septuaginta duobus discipulis designatus est, cum potestate proculdubio in corpus Christi verum consecrandum, & clauium etiam in mysticum, non tamen cum plena & perfecta animarum cura, sed vt sub Episcopis in eorū adiutorium, prout illi præscriperint, sui ordinis actus exerceant, siue animarum aliquam specialem curam habeant, siue non. Atque ita in Ecclesia hic sacerdotum ordo & gradus ab Apostolis vsque ad nos perseuerat, vt antiquorū testimonio, & præsentī obseruatione constat. Hæc ostendit sacerdotibus quem locum & ordinem in Ecclesia teneant, id quod est semper præ oculis habendum. Et certè cum nihil tranquillitati Ecclesiæ magis conducatur, quam vt quilibet gradum suum teneat, vt Paulus ad Rom. & in priori ad Corint. docet, valde profuerit vt quisque suum noscat gradum, & illum teneat. Ad hoc igitur probandum sufficit auctoritas Anacleti, Apostoli Petri discipuli & successoris, vel Clemētis, vel ipsius Petri secundum alios, coadiutoris. Hic enim in epistola 3. de ecclesiasticis gradibus: Sacerdotū, inquit, fratres, ordo bipartitus est, & sicut Dominus illū constituit, à nullo debet perturbari: & hoc explicans tandem: Episcopi, inquit, Apostolorum, Presbyteri quoque 72. discipulorum locum tenent. Illam etiam Dionysius Areopagita Pauli discipulus in 6. cap. Eccles. hierarch. aperte asserit, tres gradus ministrorum distinguens: Diaconorum, scilicet Presbyterorum, & Episcoporum. Primus tribuit purgare, presbyteris illuminare, perficere Episcopis. Vbi aperte distinguit hos gradus, & sub Episcopis collocat presbyteros: & per totū illum librū in sacramentis omnibus, & actibus episcopalibus sacerdotes inferiores atlantes Episcopis inducit. Hoc deniq; ostendit quod Paulus Timotheo dicit: Presbyteri qui bene præfunt duplici honore digni sunt. Vbi inter reliquos Ecclesiæ gradus, quos sub Episcopi dispensatione collocat, presbyterorum etiam meminit. **Q**uanquam nonnunquam aliter in antiquorum Patrum dictis scriptum inuenia-

Secunda propositio. Quem gradū & quæ potestati habeant simplices sacerdotes in Ecclesia.

Cap. 12. Cap. 12.

1. Tim. 5.

Quanta et quarum rerum scientia necessaria sit sacerdoti. Prima propositio.

DE SCIENTIA SACERDOTII.

ueniatur, & aliquando fortè factum in pœnuria illa ministrorū primitiæ Ecclesiæ, & summa omnium modestia, vt idem vel diceretur vel esset Presbyter & Episcopus, cum Episcopi nullos sub se presbyteros haberent, nullusque alteri aut præesse cuperet, aut graueretur subesse, de quo tamen alibi latius dicendum. Habet itaque Episcopus hoc modo presbyteros sub se, siue in parochijs constitutos & curam gerentes animarum sacundum præfixam sibi à Canonibus regulam, siue ad alia sacerdotalia opera destinatos, vt ad docendum, atque hæc aut alia agendum. Ipse tamen simpliciter & perfectè curam habet animarum: ipse sponsus est Ecclesiæ, alij amici & adiutores: quanquam habeant curati ordinariam potestatem, quod etiam ostendit perpetua illa dependentia presbyterorum ab Episcopis. Nam & ab ipsis ordinantur, & ordinati non omnia sacramenta administrant, nec omnes peragunt ecclesiasticos actus: & in ijs sacramentis & actibus, qui sibi permisi sunt ab Episcopis dependent. Nam sine vestibus & vasis ab eis consecratis non celebrant, neque Baptismum conferunt sine oleo ab ipsis cõsecrato, & in ipso sacramento Pœnitentiæ quædam sibi reseruant Episcopi. Quibus omnibus apertè ostenditur hæc presbyterorum sub Episcopis ordinatio, quam illi libenter suscipere, & de ea sibi congratulari meritò debent, quòd per hanc eis multo minor cura incumbit, & minor ab eis exigenda sit ratio.

Quid sacerdotem in speciali oporteat scire.

Ex hac igitur tam manifestè fundata propositione & præcedenti iam in speciali quid scire teneatur Sacerdos inferamus: id quod præmissa distinctione, quam beatus Thomas in illo loco quarti sentent. supra citato posuit, faciemus. Nam sacerdotes possunt vt tantum potestate consecrandi, quam habent supra corpus Christi verum, cum scilicet nullum alium actum sui ordinis exercere volunt, sicut multi monachorum ad hoc tantum ordinantur vt celebrent, & diuina peragant officia: possunt etiã vt omnia sua potestate in omnium sacramentorum ipsis permissorum administratione, & animarum cura, siue ordinaria, siue delegata. *Qua* distinctione præmissa, tria inferimus ex supradictis probata.

Primum. Qui tantum ad celebrandum ordinantur, siue hunc tantum exercent actum sacerdotij, & ad hunc tantum astricti volunt esse, satis est vt habeant scientiã integritatis & vsus huius sacramenti, & ceterorum quæ ad illud peragendum necessaria sunt. Ita b. Tho. supradicto loco & apertè ex dictis infertur.

Secun-

NECESSARIA.

Secundum. Qui omnes sacerdotales actus exercere vult in Ecclesia, aut curam animarum habere, tenetur scire sequentia: Primò quæ ad integritatem & vsum sacramentorum pertinent, corum præcipue quæ administrat. Secundò, discernere mortalia peccata à venialibus, leuiora à grauioribus. Tertiò, mederi infirmitatibus animarum. Quarto denique, doctrinam fidei & morum communem, & necessariam populo. Hæc apertè ex supradictis sequuntur: quoniam hæc ad illos actus pertinent, quos ex officio suo exercent sacerdotes, maximè animarum curam habentes. Et primum quidem de sacramentis quæ administrat, probat primum illud quod diximus de necessaria scientia eorum quæ ab vnoquoque exercentur. Duo verò reliqua ex eodem inferuntur. Nam sacramentum pœnitentiæ sine his administrari non potest: & de discretionem peccatorum aperum est: de medendi verò ratione Canon ille Concilij Lateranensis sub Innocentio tertio: Omnis vtriusque sexus, probat. Sacerdos, inquit, sit discretus & cautus, vt more periti medici superinfundat vinum & oleum, diligenter inquirens & peccatoris circûstantias & peccati, ex quibus prudenter intelligat quale debeat ei præbere consilium, & cuiusmodi remedium adhibere, diuersis experimentis vtendo ad sanandum ægrotum. Quæ verba sunt diligenter sacerdotibus consideranda. Quartum verò patet etiam: quoniam ad docendum populum tenetur parochus: nec sine quotidiano pane doctrinæ diutius possunt animæ viuere.

Quæ scire debeat sacerdos curam animarum gerens.

Tertium igitur, quo iam territos præcedenti doctrina consolemur, id est. Quod hæc, quæ dicta sunt, non tenentur plenè & integrè sacerdotes inferiores nosse, ita scilicet, vt difficiliora dubia possint soluere, sed quantum sibi ab Episcopo traditum, & quantum satis est ad ea quæ communiter accidunt iudicanda, & maiora dubia Episcopis & maioribus referenda. Hoc apertè ex secunda illa propositione sequitur, quæ ostendit proprium gradum sacerdotis, qui est proculdubio Episcopo subditum esse, & ab eo dirigi: ex quo multum consulitur infirmitati humanæ. Nec enim possunt omnes perfectè docti esse: & consulitur bene Ecclesiæ per maiorum, Episcoporum scilicet, plenam rerum necessariarum scientiam, ad quos inferiores gradus semper recurrunt, & pro temporum & negotiorum necessitatibus ab eis instruuntur. Hinc Gerson Cancellarius Parisiensis inter quasdã consideraciones de statu Curatorum inquit, facili studio posse Curatos scire necessaria sibi. Et in Concilio Toletano 4. Cap.

Sacerdotes inferiores non debent perfectè scire ea que illis necessaria sunt.

DE SCIENTIA SACERD. NECESSARIA.

*Episcopi
per se aut
alios ido-
neos debet
sacerdotes
instituire.*

Cap. 25. ita dicitur: Presbyteri cum ordinantur in parochijs, Rebellum officialem ab Episcopo accipiant, vt instructi accedant. Concilium etiam generale sub Innocentio 3. Episcopis precipit, vt sacerdotes diligenter instruant & informant per se, vel per viros idoneos super diuinis officijs & Ecclesiasticis sacramentis. Sic habes de qualitate & ætate ordinandorum in Decretalibus in cap. Cum sit ars artium. Ex his quidem apertè patet Episcopos ad hoc teneri: & certè iuxta hæc Concilia debent semper apud Episcopos de his rebus conueniens tradi doctrina: quòd Dei gratia iam hîc videmus: alij sibi prospiciant. Ceterum si illi negligentes fuerint, non putent sacerdotes se ideo excusatos esse: nulla enim ratione excusari potest, qui necessaria suo ordini nō curat discere. Ceterum Dionys. Carthu. libro de vita Curatorū, quem librum ideo, citamus, quoniam de hac quā tradimus doctrina diligenter scriptus est, & meritò ab his quos nunc docemus legendus, ille igitur ibi Art. 8. citatis quibusdam alijs, maximè primo capite Dist. 38. quod est in Concilio illo Toletano 4. & altero eadem dist. quod ibi tribuitur Augustino, sed non puto illius esse, verum ex diuersis ab aliquo collectum, incipit verò: *Quæ* ipsis sacerdotibus necessaria sunt &c. indicat assiduo studio illis opus esse, vt scilicet Homelias quæ per circulum anni conueniunt. Canones pœnitentiales, Psalterium, & quædam alia, quæ ibi referuntur, frequenter legant, & in illis versentur: & quanquam illa, quæ ex Decreto adducit, magis ad Episcopos pertineant, non tamen dubium esse debet etiam parochos teneri ad exhortandum populum, & admonendum de necessarijs ad salutem, & ad arguendum eorum vitia, quod sine scientia eorum quæ in his communia sunt, fieri non potest. Nos itaque putamus nullum debere verbis illis Gersonis ita adhærere, vt putet modico aut nullo studio posse satisfieri sacerdotali officio: sed opus est certè lectione assidua vtilium & moralium Doctorum, non tamen inquisitione rerū difficilium & arduarū, quod putamus Gersonem sensisse. Nam non est parum, posse mederi animabus pro diuersitate infirmitatum, sed necesse est Scripturæ & Patrum lectione, & exercitio etiam virtutum, & oratione, & interrogatione frequentia maiorum & exercitatorum hæc inquiri, quod nunc satis esse debet proposita inquisitioni.

LECTIO

LECTIO TERTIA. ⁷

De scientia eorum quæ ad mores & vitam pertinent in genere.

VI A igitur quid circa ministeria sua scire teneantur sacerdotes dictum est, agè iam & de his quæ circa vitam & mores suos agnoscere debent in genere nūc dicamus. Quamquam igitur de hac, quæ ad vitam sacerdotū pertinet scientia multa meritò dici possunt, breuiter tamè ad tria omnia reducemus. Primum, quod in ingressu accessuq; ad sacerdotalē ordinem maxime obseruandum est, scilicet rectitudo Intentionis, & præsumptionis repressio. Secundum, quod in ipsa executione & exercitio ordinum præcipuè est considerandum, mundicia cordis, & ab omni, maximè mortali peccato perpetua animæ præseruatio. Tertium deniq; quod sequatur iam hæc omnia, & vltimò curetur, est infirmitatis propriæ & imperfectiōis vera cognitio.

Hæc tria tradit nobis sanctissimus ille pontifex Gregorius in libro suo Curæ pastoralis, quem omnibus de hac materia scriptis, quos videmus, meritò præponimus, & iudicamus: primo omnium legendum esse diligenter à cunctis qui cupiunt institui rectè ad sacerdotalia officia. Ille igitur statim in principio quatuor consideranda proponit, quæ quatuor partibus illius libri pertractat: in quibus, quamuis præcipuè de Episcopis loquatur, tamen ceteros etiam instruit. Ex illis igitur vnum ad eam pertinet scientiam, de qua superiori lectione diximus: reliqua tria ad eam de qua nunc agimus morum scientiam. Sed ipsum iā audiamus. Ad culmen, inquit, regiminis considerandū est qualiter quis veniat. En primum, de accessu scilicet & ingressu. Sequitur: Et rectè veniens qualiter viuat: hoc est secundum, de mundicia scilicet vitæ in sacrorum ordinum exercitatione. Addit: Et bene viuens qualiter doceat: hoc ad scientiam de qua dictum est pertinet. Sequitur quartum. Et rectè docens infirmitatem suam quanta consideratione cognoscat: de quibus cer-

*Tria sunt
sacerdoti-
bus neces-
saria.*

*Volenti in-
tari sacris
recti inten-
tio est ne-
cessaria.*

pri-

*Triplex
intentio nõ
recta vo-
lentis sa-
cris imitia-
ri.*

Math. 6.

Math. 23.

DE SCIENTIA EORVM QVAE AD VITAM
primò seruanda est, nam hæc in omnibus bonis operibus nec
cessaria est, sine qua nullum est bonum opus. Rectæ verò in-
tentioni tria opponuntur: intentio videlicet mala, præpostera
siue inordinata, subdola & fallax: quæ b. Gregorius eo loco ostē-
dit, de quibus breuiter sequentia notentur.

Primum. intentio mala, cum scilicet intentione mali alicuius
consequendi ad sacerdotium acceditur, non solum ipsam sacer-
dotij susceptionem malam reddit & sacrilegam, sed proculdu-
bio omnia sequentia opera maculat, quousque tandem illa pur-
getur & in melius commutetur. De hac exponit Augustinus il-
lud Euangelij: Si oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum
tenebrosum erit. Meritò enim intentio oculus dicitur, quòd il-
la cetera omnia dirigat, in ipsum scopum & finem operis consi-
derans & intuens.

Secundum. Intentio præpostera in sacerdotij susceptione,
& maximè in animarum cura subeunda, cum scilicet propter
honorem gradus, vel temporalium aut abundantiam aut suffi-
cientiam sacerdotium suscipitur. Est autem hoc mortale & gra-
uè peccatum, aut certè illi proximum, & in apertum periculum
& discrimen salutis trahens hominem. Hoc beatus Gregorius
1. cap. illius libri satis ostendit, & specialius probat b. Thomas
in quæstio: 185. art. 1. secunda secundæ. de Episcopatu quidem lo-
quens, sed est eadem ratio in ceteris: ad quod sufficere debent
Euangelij illa loca, in quibus appetitus iste reprehēditur: Amãt
primos accubitus in cænis, & primas cathedras in Synagogis.
Est etiam ad hoc apertissima ratio. Nam finis proculdubio præ-
ponitur medijs, & præ illis amatur, nec plus quæritur in medijs
quàm quod fini sufficiat. Qui igitur sacerdos fit ob honorem
aut diuitias, primò magis illas amat quàm spiritualia, quæ sum-
ma peruersitas est, & proculdubio mortalis: & necesse est, vt
honore vel diuitijs acquisitis contemnat alia. Non hic damna-
mus mortalis peccati omnes motus humanæ infirmitatis. In
his enim, modò deliberatio voluntatis non adiungatur, magis
sunt necessitatis cuiusdam humanæ lapsus, sine quibus vix vi-
uitur etiam à sanctis, quàm grauiora peccata. Ceterum si quis di-
xerit fieri posse, vt ita aliquis voluntate certa & deliberata pro-
pter diuitias aut honorem sacerdos fiat, proponens tamen im-
plere quæ necessaria sunt sacerdotalis ordinis, atque ideo fortal-
sis hic non mortaliter peccabit, nec illa finis essent dicenda sa-
cerdotij, sed magis mouentia atque excitantia animi, non con-
tradiciamus, nec anxie volumus peccati mortales damnare sem-
per,

ET MORES SACERD. PERTINENT. 8

per, aut iudicare intentionis humanæ occultum, maximè pro-
ximorum, cum nec Paulus propriæ conscientie secreta iudiceret.
Satis sit vt hoc intelligamus fugiendum, & quãto quis longius
ab hoc appetitu fuerit, tanto purius se putet accedere: & quanto
propius huic adhæserit, tantum intelligat se & à dignitate sa-
cerdotij alienum, & in eo gradu versari cum discrimine salutis,
qui cum sanctus sit, non nisi sanctè suscipiendus est.

Tertium. Subdola & fallax intentio, de qua Gregorius
9. cap. primi illius libri inquit, quòd mens quandoque sibi ip-
si mentitur, & de bono opere fingit se amare quod non amat,
non minus peccatum est, quàm ipsa mala, aut præpostera in-
tenti, sed grauius & periculosius propter fallaciam & dolum,
quo Deus maximè offenditur, etsi non irridetur, vt Paulus in-
quit, & homo sibi se maximè abscondit, cum speciem præ-
tendit sanctitatis. Est itaque hoc fugiendum nouissimorum
temporum malum, vt Paulus admonet: Instabunt tempora
periculosa: erunt homines amantes seipfos, cupidi, elati, &
post cetera inquit: Speciem quidem sanctitatis habentes, vir-
tutem autem eius abnegantes. Quod valde pertimescendum
est, & curandum, ne intentio sit dupla & fallax, sed simplex.
Hoc est enim illud Euangelij: Si oculus tuus fuerit simplex
&c. Vnum aspiciamus, in illud tendamus, Deum scilicet: re-
liqua adijciuntur, inquit Christus in Euangelio. Id non per-
functoriè fiat & in speciem tantum, sed discutiamus intentio-
nem nostram, ne nobis conueniat illud Euangelij: Si lumen
quod in te est tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ erunt? Lu-
men intentio esse deberet: si illa est obscura, omnia erunt te-
nebræ. Non desunt signa vnde intentio agnosci possit, cum
se conatur abscondere, de quibus aliàs. Nunc satis sit illud
Fulgentij in Homelia de Confessoribus sanctè & eleganter
dictum: Vis nosse vbi est thesaurus tuus? attende quid amas:
vis nosse quid amas? attende quid cogites: hoc est enim: vbi est
thesaurus tuus, ibi est & cor tuum. Hæc de intentione. Iam de
præsumptione fugienda dicendum, de qua hæc certa statuatur
propositio.

Sacerdotium cum animarum cura nõ sine præsumptione gra-
ui & periculosa appeti potest. Hanc & Gregorius eo libro, &
b. Thomas supradicto art. probant: & plena est scriptura sa-
cræ, & sanctorum doctrina reprehensionis huius: & apertis-
sima ratio ostendit. Id enim quod sine magno adiutorio diuinæ
gratiæ, & sine magno munere sanctitatis, & charitatis fieri re-
tè

2. Tim. 3.

Luce 11.

Math. 6.

*Præsump-
tuosum es
periculo-
sum appe-
tere curam
animarum.
Etè*

DE SCIENTIA EORVM QVAE AD VITAM

Et non potest, à nullo est aggrediendum, nisi cui imponitur talis verò est cura animarum. Est itaque in his quæ imposita suscipienda sunt propter charitatem & obedientiã, non verò ambienda. Quod illud Pauli apertissimè testatur: Nemo sibi assumat honorem, sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron: sic & Christus non semetipsum clarificavit vt pontifex fieret. Quem non hoc verbum & exemplum Christi deterreat? Inueniri fortè poterunt casus, vbi vel propter necessitatem, vel charitatem hoc appetetur, sed nos certè id rarò putamus fieri posse iuxta patrum doctrinam. Est itaque hic appetitus regulariter mortale peccatum, appetitus inquam firmus, deliberatus, & certus, quo hæc quærentur, petuntur, & exiguntur. Cùm verò hæc desideria inURGENTIA comprimuntur, aut certè superioris regulæ subiiciuntur, nihilque agitur vt ille trahatur, vel vt aliter quam iuste operetur infirmitates sunt humanae, fugiendæ tamen. Hæc itaque pertinent ad ingressum sacerdotij. Iam de his quæ ad exercitationem spectant.

Diximus magnam mundiciam & puritatem vitæ necessariam in executione Sacerdotij: id iam explicandum. Sanctitas ministeriorum & actuum sacerdotalium requirit proculdubio sanctitatem in ministro. Sunt enim illa talia vt nec pollui possint nec violari: sed qui immundus illa exercet, quantum in ipso est contaminat. Quare inquit Dionysius Cap. Ecclesiæ Hierar. immundis nec tangere symbola fas esse: vocat verò symbola sacramenta. Imò & Deum ipsum irridere & contemnere dicit in Epistola ad Demophilum, qui talia agit. Maledicam, inquit Dominus per Prophetam, benedictionibus vestris. Orationes enim, & reliqua immundorum Sacerdotum opera, quantum ex illis est, magis iram prouocant, vt Gregorius etiam dicit. Vbi considerandum posteriores doctores, qui specialia magis tractât de hac re, diuersimodè locutos esse. Sunt qui putent eum qui in peccato exercet actus quoscunque ministerij Ecclesiastici, videlicet ordinis, etiam cuiuscunque minoris ordinis, aut certè iurisdictionis, mortaliter peccare: quod b. Thom. in 4. dicit, & alijs etiam locis: quod certè satis rationi videretur consonum: exhibet enim se Christi & Ecclesiæ ministrum qui se actus illos exercet: vnde se illi non conformans quantum in se est proculdubio eis infert contumeliam, & aufert etiam, quantum in ipso est, non modicum fructum animabus ipsis quem ex eius deuotione consequi possent. Iuxta quam sententiam, qui in peccato mortali est, & persoluit diuinum officium, aut Sacra-

mentum

ET MORES SACERDOT. PERTINENT. 9

mentum quodcunque confert, immo duntaxat contingit, & denique cuiuscunque ordinis actum, vt minister, exercet, peccat mortaliter: sicut etiam prælatus aut corrigens aut puniens subditum. Alij verò, quibus nimis videtur hoc durū, tunc duntaxat putant mortaliter peccari à ministro, cùm sacramenta dispensat, aut proprium aliquem actum sacro deputatum Ordini exercet vt minister. Et hoc b. Thomas apertè afferit, iam doctior effectus, in tertia parte summæ. Itaque multi secundum hunc modum excipiendi sunt actus, in quibus non peccatur ab immundo. Secundum tamè omnes (quod certissimum esse debet) in omni administratione Sacramenti siue contactu, qui proprius est ministris, peccat mortaliter immundus. Vnde & prædicans, & Baptisans cum solemnitate, vel tantum gestans venerabile sacramentum, grauissimo sacrilegio peccat, non verò Baptisans in necessitate vt priuatus: de quo latius aliàs dicendum, sed nunc proposito hoc satis fit. Iam ex hoc ita colligamus. Si hæc in peccato exercere peccatum est, ad quæ tamè exercenda semper paratus debet esse sacerdos, maximè curatus, & frequentissimè occurrunt casus in quibus facienda sunt, grauissimum est periculum existentium in peccato. Itaque dicamus hic, quod Sircius Papa & Innocentius eodem ore dicunt: Si Sacerdotes veteris legis, cùm illa ministeria exercebant, & à consortio vxorū, & ab omni cura rei familiaris sequestrati in templo permanebant: quid Sacerdotes nouæ legis acturi sunt, qui sua ministeria nunquam non exercent? Si Paulus ijs qui iuncti sunt matrimonio indicit ad tempus continentiam, vt orationi vacent: quales illi esse debent, quibus pro tota Ecclesia semper orandum est? Lutherani detestantur hos duos pontifices sanctissimos, quos dicunt hac ratione legem calibatus indixisse: sed mentiuntur planè. Extant ante ipsos apertissima testimonia conciliorum & doctorum, ab ipsis etiam Apostolis, de hac lege calibatus indicita: de qua re, quia postea dicturi sumus, nunc hoc assumamus, proposito nostro conueniens: quàm debeant à peccatis mortalibus immunes esse Sacerdotes, quos etiã ab alijs qui licitis sancti illi Pontifices, immo tã aperta ratio docet meritò abstinerere. Huc pertinent cuncta illa, quæ in sacris Concilijs & Canonibus Sacerdotibus vel interduntur, vel præcipiuntur ad splendorem sui ordinis dignè seruandum: quæ etiam tenentur & scire & seruire, vt in speciali postea dicendum est.

Iam ad Tertium, quod vltimò diximus requiri quasi post omnia Sacerdotij officia, propriæ scilicet infirmitatis diligens cir-

B

cum-

Ad Heb. 5.

Quædam ministeria necessaria in executione Sacerdotij. Malachi. 2.

dist. 5. q. 2. art. 1. dist. 24. q. 1. art. 3.

Epistola. 1. ca. 71. Epistola 2. c. 9. & 3. c. 11. 1. ad Cor. 7.

DE SCIEN. FORVM QVAE AD VITAM

Quam necessaria sit sacerdoti propria infirmitas & imperfectionis cognitio.

cumspectio & certa cognitio. De hoc itaque vnū duntaxat adnotemus: quod cognitio imperfectionis & infirmitatis propria, etsi omnibus Christianis summè necessaria sit, sacerdotibus tamen præ ceteris omnibus eo magis, quo maiora exercent in Ecclesia. Hoc b. Gregorius in 4. parte sui pastoralis, his maximè qui docent obseruandum admonet: ne dum alijs, inquit, profunt, inde sibi noceant dum superbiunt. Nobis verò circa hæc, quò attentius considerentur, quandoquidem sunt omnibus valde necessaria, nõ nihil immorari libet. Quòd igitur omni Christiano summè sit necessaria propria infirmitatis cognitio, hinc patet: quoniam, quum reuera in multis offendamus omnes, & omnes iustitiæ nostræ vt pannus menstruatae sint, nõ aliud nobis est refugium, quàm in nostri humili cognitione. Quod Christus Dominus docet: Non est, inquit, opus medico valentibus, sed malè habentibus. Qui ergo suam non agnoscit infirmitatem, huic Christus non est medicus. Bene itaque admonet, qui nullam, quantumuis magnam virtutem dicunt sine vera cognitione imperfecti sui alicuius esse momenti apud Deum. Iam tanto hoc sacerdotibus magis conuenit, quanto propinquiore sunt Deo: Sanctificabor, inquit ipse, in his qui appropinquant mihi. Ceterum nulla, vt dictum est, sanctificatio præter hanc sui humilem cognitionem vera est. Meritò itaque Paulus inquit de sacerdote: Quoniam & ipse circumdatus infirmitate: propterea debet sicut pro populo, ita & pro seipso offerre pro peccatis. Nihil magis in securitatem noxiam, & in timoris Dei obliuionem hominem ducit, quàm inter quotidiana sanctitatis officia infirmitatis suæ inconsideratio, propter quam assidue & quotidie celebrantes & orantes videmus, sicuti in psalmo est, Tanquam vulneratos dormientes in sepulchris, quorum non est memor amplius, & ipsi de manu tua repulsa sunt, traditos videlicet in reprobrum sensum & miserabilem tepiditatem. Hæc igitur sint nobis in hoc principio proposita quasi totius operis quædam insinuatio, & veluti lineamenta quædam quæ sequamur. Hoc enim toto opere agendum est, vt quæ diximus scienda esse sacerdotibus doceamus: idque eo ipso ordine quo proposita sunt, iuxta quem in his quæ ad ministeria sacerdotalia pertinent (quæ primò docenda proposuimus) primum locum Sacramenta tenent, & meritò quidem: nam circa hæc præcipue est tota sacerdotalis functio, immo & actiones ecclesiasticæ magna ex parte circa ea versantur. De his igitur iam agamus.

Matth. 9.

Leuit. 10.

Leuit. 5.

QVART

QVARTA LECTIO.

De cultu Dei in religione Christiana, origine & partibus eius.

SACRAMENTA igitur hæc, quæ in Ecclesia traduntur & suscipiuntur sub rerum visibilium figuris, certum est ad cultum Dei pertinere, & reuera cultus quosdam esse proprios Christianæ Religionis, quemadmodum vitiaciones illæ legis veteris, Baptismata, & Sacrificia ad cultum pertinebant illius temporis. Vt itaque sacramenta plenè agnoscamus, à cultu ipso incipiendum est: in quo non minima pars doctrinæ sacræ & Christianæ vitæ versatur. Nec dubium est in primis Christiano opus esse, vt quis sit verus Dei cultus, & in quibus rebus constitutus agnoscat. De hoc igitur vt, quam perspicue fieri à nobis potest, agamus, hoc statuatur vt certissimum quoddam fundamentum & basis eorum quæ dicenda sunt.

Sacramenta ad Dei cultum pertinent.

Inter ea ad quæ natura docet hominem iure ipso & ratione, qua homo est, obligatum esse (quæ sunt partes omnes iustitiæ, quibus & maioribus, & minoribus atque æqualibus debita reddimus, ea scilicet, quæ nobis ipsis, natura etiam duce, reddi volumus: vt Pietatem patriæ, Obseruantiam his qui virtute excellunt, Obedientiam principibus, & huiusmodi alia) certū est Religionem (virtutem scilicet, qua supremæ illi atq; diuinæ naturæ deferimus, eique nos ipsos subijcimus: quod cum facimus, ipsam colere dicimur) primum locum tenere: id quod & certissima ratio, & manifestissima experientia, atq; totius humani generis historia manifestat. Quis enim nõ videat primò omnium debitores esse omnes homines Deo? à quo scilicet principium & originem habent: in quo viuimus, mouemur, & sumus: immo ex quo, & per què omnia quæcunq; bona subsistunt: qui deniq; primum omnium bonorum causa: est summus pater, ex quo omnis paternitas: summus Dominus & Rex, per quem omnes regnant: summus benefactor, à quo omne bonum habemus, per quemcunq; demum, aut quacunq; ratione deriuetur. Vnde fit, vt quidquid honoris, obedientiæ, obseruantia, gratitudinis cuiquam debetur, id maximè & prima ratione Deo debeatur. Quis itaq;

Religio Dei cultus inter illa ad que iure naturali sumus obligati primum locum tenet.

B 2 NOV

DE CVLTV DEI IN REL. CHRIST.

non videt illum primò omnium colendum? quis non agnoscat primo bono & omnium bonorum fonti nos maximè deuinctos? Nec obligari solum iure ipso quo creatura sumus eius, sed necessitate etiam continua donorum eius ita in hoc contineri officio, vt sicut nullum est tempus quo non illius indigemus auxilijs & donis, ita nullum sit tempus in quo ad eum colendum non aduocemur. Nec nos solum, sed inferiora hæc omnia, si ratione pollerent, Deum perpetuò colerent, sicut nunc absque omni ratione non aliud agunt, quàm vt eum à quo sunt perpetuò glorificèt: de quo Psalmus inquit, cum cælestia & terrestria omnia ad Dei laudem excitat: Laudate, inquit, Dominum sol & luna, omnes stellæ, cæli cælorum: quia ipse dixit & facta sunt, ipse mendauit & creata sunt: Et in fine tandem, non illius tantum, sed & duorum sequentium Psalmorum, qui de hac omnium creaturarum in Deum laude sunt: Omnis, inquit, spiritus siue omne quod spirat, laudet Dominum: quod qualiter fiat, explicat alibi, cum inquit: Aperiente te manum tuam omnia implebuntur bonitate: Atque ideo prius dixerat: Omnia à te expectant vt des illis &c. Qui dat iumentis escam ipsorum. & Oculi omnium in te sperant Domine &c. Iam verò in historia seculorum omnium quid apertius, quàm bonorū & malorum, insipientium & sapientium perpetuus ille conatus colendi Deum? In scriptura quidem duo primi Adæ filij sacrificia offerunt, & Enos incepit inuocare Dominum: reliquos verò omnes illos Patriarchas & ante diluuium & post Noë, Abraham, & reliquos omnes primò omnium cultui Dei & sacrificijs constat fuisse intentos. In historia verò gentium quid celebrius, quàm cultus ille falsorum quidem, sed quos illi putabant veros Deos? Adeo cordibus hominum infixæ est diuinitatis quædam cognitio & obseruantia, vt nescias quo pacto ardentiori quodam desiderio placendi Deo gentes omnes, quò magis errabant atque ei displicebant, eò instantius & quærebant quem colerent Deum, & multiplicabant cultus. Habemus huius in Scriptura sacra aperitissima exempli in libris Regum & Prophetarum: Deorum videlicet diuersarum gentium, quos etiam sæpe Israëlita ipsi coluerunt: contra quos tam frequentes sunt Prophetarū admonitiones Isaia maxime & Hieremix. Et ex historia gentiū Augustinus in libro de ciuitate Dei immensam Romanorum & aliarū gentium multitudinem Deorū colligit, & falsitatis cōvincit: sicut Lactarius Firmianus lib. contra gentes: & Ciprianus Libro, quòd idola nō sint dij, & multi aliorum patrū, quibus opus fuit

Genesi. 4.

Isa. 46.

41.

Hiere. 10.

Lib. 3. c. 11

12.

lib. 4. c. 8.

contra

ORIGINE ET PARTIBVS EIVS. II.

contra idololatriā disputare, abundè docent, & ex omnium gentium historia colligunt. Ex quibus omnibus satis ostenditur, quàm sit hoc cultus Dei desiderium infixum animis hominum, quantaq; Dei prouidentia id actum: vt scilicet boni, & qui eius munere veritatem agnouerunt, habeat fidei suæ certissima testimonia: mali verò atq; impj, vt Paulus inquit, sint inexcusabiles: quia cum Deum cognouissent, non sicut Deum glorificauerūt.

Hæc est itaque origo diuini cultus, hoc verum eius principium: quod ideo pluribus verbis proposuimus, vt iam quanta inde necessaria cognitu deducantur consideremus. Primò igitur aperte ostenditur Religionem hanc, virtutem scilicet, qua Deo debitum, & nobis necessarium cultum ipsi reddimus, virtutem esse inter humanas omnes, quas scilicet natura nos docet, primam & supremam, iustitiæ partem, qua videlicet primo & summo debito, quod scilicet Deo debemus, satisfacimus: nisi quòd (quia nunquam huic satisfacere possumus, nec quantum debemus ita reddere, vt putemus nos functos officio) hoc esse illam integrā & perfectam iustitiā non possumus dicere: Integrā (inquam) & perfectam non esse dicimus, non quòd deficit à perfecta ratione debiti, sed deficit certè à perfecta ratione reddendi: cum nec Deo quidquam reddere possimus quod ipsius non sit, quod non perfectus ipse habeat: vt meritò dictum sit in lib. Iob: Si iuste egeris, quid donabis ei? aut quid de manu tua accipiet? nec tandem à debito liberari. Est igitur Religio prima & summa iustitia, qua primo summoq; Deo quod debemus reddimus: sed non integra: quia nunquam satisfacimus: reddimus enim Deo (vt verum dicamus) non quantum debemus, sed quantum possumus, vt plurimum. Interim tamen hoc certò constat, non esse eam cum ceteris virtutibus confundendum: sed sicut pietatem, qua parentes & patriam colimus, ac obseruantia, obedientia, vel gratitudine separamus, & damus cuique suas partes, ita etiam hanc à ceteris separamus, & actus atque opera eius similiter: quanquam fateamur religionem (quæ superior & excellior virtus est inter humanas) eas etiam mouere, eisque quodammodo imperare, dum ad finem suum, quem illa perpetuò intuetur, cultum videlicet reddendum Deo, illas ordinat, vt inferius latius ostendemus.

Vt itaque de Religione propriè & distinctè loquamur, quod maxime huic proposito necessariū est, duplex eius esse actus ex proximè dictis colligamus. Alij enim sunt proprii peculiarisque eius: illi scilicet, qui in nullum alium finem ordinantur

lib. 6. Cap. 4.

Iob. 35.

Actus re-

DE CVLTV DEI IN RELIG. CHRISTIA.

*Religionis alij
proprij, alij
communes.*

quàm in colendum Deum, placandum scilicet, reuerendum, & similia: atque sola hac ratione laudabiles sunt, quòd in Dei honorem ordinati, nec aliud his quaritur: qualia sunt adoratio, oblatio sacrificij, & similia. Alij verò communes illi cum alijs virtutibus, qui ratione contraria agnosci possunt. Cum enim aliud quaritur, honestum quidem & rationi consonum, in virtutis opere, quàm Deum colere, etsi id demum in Dei honorem ordinetur, nò Religionis proprius actus, sed alterius virtutis censendus est: sicut ieiunio & abstinentia propriè quidem mortificatio carnis quaritur, sed cum hæc ordinantur in Dei gloriam, ipsa iam etiam cultus quidam Dei sunt: Quomodo Aug. 10. de ciuitate Dei. & abstinentiam, & misericordiam, & denique omne bonum opus relatum in Deum sacrificium appellauit atque cultum: & in multis alijs locis sic loquitur: quod ex scriptura etiam sumitur, dicente Paulo de beneficentia: Talibus enim hostijs promeretur Deus. Ita igitur omnia virtutum opera Religionis tribuamus, vt nò propterea propria illi sua negemus. Extenditur quidem ad reliquas omnes, & ad ipsas etiam propriè Christianas, quas Theologicas dicimus, Fidem scilicet, Spem, & Charitatem: in quibus Augustin. in Enchirid. ad Laurentium, cultum Dei propriè constituit, tanquam scilicet in vero fundamento: sed habet etiam sua propria opera, Fidem certè, Spem, & charitatem sequentia, & illis innixa, sine quibus nullus Dei verus cultus est.

Cap. 6.

Ad heb. 13.

Actus proprij Religionis aut interni aut externi sunt.

1o an. 4.

2. 2. q. 82. c. 83.

Primitiores & proprij Religionis actus sunt Deuotio

Iam verò & proprij Religionis actus duplices etiam sunt: alij enim interni: & hi quidem primi & præcipui, quibus scilicet mente tantum Deum colimus, subijcentes ei affectus, sensum, & quidquid præcipuum in nobis est, animum etiam ipsum. Hi enim cultus sunt quos Deus primò requirit, dicente Christo: Veri adoratores adorabunt Christum in spiritu & veritate. Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare. Hos igitur interiores actus diligenter quidem b. Tho. in secundo illo 2. partis summæ suæ libro certè magnæ vtilitatis & doctrina: colligit certa ratione. Sunt enim hi Deuotio & Oratio. In quibus omnia quæ ad meditationem contemplationemque, spirituales compunctionem, gaudium spiritus, & eleuationem animi in Deum pertinent, clauduntur: & in primis fides, spes, & charitas. Vnde Deuotio omnis & Oratio, de quibus & Augustin. in principio Enchiridij illud Pauli exposuit: Omnis qui inuocauerit nomen Domini saluus erit: constituens inuocationem in spe & charitate: nam fidem (inquit) mox ipse Pau-

ORIGINE ET PARTIBVS EIVS.

12

Ius posuit ad inuocationem necessariam: Quomodo, inquit, inuocabunt in quem non crediderunt? Sint itaque primi interiores & proprij Religionis actus Oratio & Deuotio: Sint Fides, Spes & Charitas, earum scilicet actus, credere videlicet, sperare, & amare, non quidem proprij Religionis actus, sed fundamentum illorum & finis: dicente Moyse: Nunc Israel, quid dominus deus tuus petit à te, nisi vt diligas dominum deum tuum, ac seruias ei in toto corde tuo, & illi adhæreas? ipse est enim vita tua.

Oratio ad Ro. 10.

Deut. 10. c. 30.

Post hos sunt externi actus atque opera in Dei reuerentiam & cultum ordinata: quæ etsi præcedentibus minora, eorum tamen virtute Deo grata, & necessaria nobis sunt: vt, videlicet, quamdiu in hac vita induti carne sumus, corporis etiam operibus seruiamus Deo, & totum quod sumus referamus in ipsum. Proprij igitur exteriores Religionis actus, vt supradicto loco colligit etiam b. Tho. sunt Adoratio, motus videlicet corporis deum reuerentis: Sacrificij oblatio, aliarumque primitiarum & fructuum: Voti promissio: Iuramentum: Adiuratio: diuinaque laus. His enim omnibus Deum veneramus & agnoscimus, reddimusque illi debitam seruitutem. Reliqui verò actus aliarum virtutum in hunc finem ordinati, vt mortificatio carnis, & pietas in proximis, cultus quidem Dei sunt, nec minus ei grati quàm alij, ceterum communes, nec religionis proprij: quod ea maximè ratione diligenter adnotamus, ne in his totam Religionem collocatam putemus, credentes non alia sacrificia, nò alios cultus exigi à Deo, in lege præcipuè noua Christi, quàm hæc aliarum virtutum opera. Hoc reuera magna ex parte plurimè hereticorum nostri temporis agunt, de quo inferius plura dicemus: nunc satis sit ista adnotasse de partibus Religionis & diuini cultus, quæ ex eius origine deducta esse constat.

q. 84. v. 1. ad. 91.

Proprij exteriores Religionis actus qui

Nunc ex eodem etiã principio intueamur quàm manifestum fiat in Ecclesia Christi verum & certissimum esse Dei cultum. Nec. n. fieri potest vt illa sit vera Ecclesia, in qua nò verè, & iuxta suam propriam certamque voluntatè Deus colitur. Nec rursus credi vlla ratione potest, Christum Ecclesiam suam in re tam necessaria & tam graui deseruisse: vt illi scilicet non certum cultum Dei traderet. Quid. n. sine eo boni esse potest? Quomodo igitur Ecclesia illam quã dilexit, & pro qua semetipsum tradidit, lauans eam lauacro aque in verbo vitæ, vt exhiberet illam spòsam sibi, de qua dicit: Porta inferi non praualebunt aduersus eam: & Ego vobiscum sum vsq; ad consummationem seculi: cui promittit spiritum veritatis, qui maneat (inquit) vobiscum in æternum, & doceat

In Ecclesia Christi est verus & certus Deus cultus.

Ephes. 5. Mathæ. 16. Mathæ. 28. Ioann. 14.

DE MODO ET RATIONE INSTITVT:

& docebit vos omnia, deserere potest Christus, vt circa cultum errans & incerta vagetur: Si Synagogam illam veterem: si amicos omnes suos nunquam deseruit, sed in primis illis voluntatem suam de se colendo ostendit, & hoc præcipuum amoris sui erga illos signum dedit, de quo Moyses inquit: Hæc est vestra sapientia & intellectus coram populis, vt audietes vniuersa præcepta hæc dicant. En populus sapiens & intelligens, gens magna &c. Et ibidem: Quæ est enim alia gens sic in clyta, quæ habeat caeremonias, iustaq; iudicia, & vniuersam legem, quam ego proponam hodie ante oculos vestros? Vnde & paulò antè dixit: Scitis quod docuerim vos præcepta atq; iustitias, sicut mandauit mihi dominus: nulla ratione dubitare permittimur hoc maximè Ecclesiæ suæ contulisse: idq; ea præcipuè ratione, quòd cum priore illa veteris legis abstulerit, cum in Euangelio inquit: Non quod intrat per os &c. Et cum velum templi scinderetur, *Matth. 15.* necesse fuit vt eam instrueret quales iam cultus vellent: nec enim sine cultu constare potest vlla Religio, quanto minus Christiana: quæ quò verior est & firmior, eò necesse est vt & meliores, & certiores cultus habeat. Vt meritò in hoc principio debeat nobis istud statutum esse: Duo hæc nulla ratione separari posse, cultum scilicet verum Dei, & veram Ecclesiam: sed necesse est alterum ex altero sequi: vt scilicet vbicunq; est vera Ecclesia Christi, ibi sit verus Dei cultus, in quo necesse est verã Fidem, Spem, & Charitatem esse: & è contrario: Vbicunq; est verus cultus, qui, vt diximus, maximè fide, spe, & charitate constat, ibi sit vera Ecclesia. Qualiter verò, & quales tradiderit Christus Ecclesiæ suæ cultus, est diligentius considerandum.

Deuter. 4.

Matth. 15.

Cultus verus Dei & vera Ecclesia separari nequeunt.

LECTIO QUINTA,
De modo & ratione institutionis cultuum in religione Christiana.

INQUIRENDVM igitur est diligenter quales cultus Christus dederit Ecclesiæ suæ, qua ratione & modo illos instituerit. Quæ certè consideratio in primis necessaria est semper quidem, sed nunc maximè, cum à nouatoribus & hæreticis omnia confunduntur et reuocantur in dubium: & quidem longũ tra-

Etatum

CVLTVVM RELIG. CHRIST.

Etatum hoc exigeret, si vniuersa quæ ad id pertinent explicanda forent: sed nos tantum cupimus quæ maximè necessaria sunt ad cõfirmandos animos infirmorũ in vera vnione & religione Catholicæ Ecclesiæ, idq; quàm breuissimè fieri potest insinuare. Omnium itaque quæ circa hoc à nobis dici possunt, ex consideratione Ecclesiæ Christi, conditione videlicet & statu eius, atque gradu erga Deum sumenda est ratio, Nec enim dubitare potest Christum saluatorem nostrum, qui omnia ordinatissimè ita disponit, vt simul etiam suauissimè, iuxta conuenientem cuiusque naturæ rationem ea gubernet, hoc maximè erga Ecclesiam suam obseruasse, præcipueque in hac parte quæ ad cultum pertinet, & vt vidimus, præcipua est studiosa & Christiana vitæ pars. Instituit igitur Saluator in Ecclesia sua, quam perfectissimam & instructissimam reddidit ad omne bonum opus, illos cultus, qui maximè conueniunt conditioni & statui eius: & instituit eos eo modo & ordine, quo maximè decebat Ecclesiam atque statum eius: vt in hac parte, & ceteris omnibus quæ ad Ecclesiam pertinent, aperte appareat, quòd ipsa sit vnica illa columba perfecta & immaculata, & summè à Christo dilecta. Habet hæc consideratio latissimum campum, & dignum multa attentione: sed fatemur nos impares esse & ad intelligendum, & ad explicandum ad plenum quod requirit hic locus. Satis igitur sit hoc ita proposuisse, & iam viam aperire volentibus hoc diutius considerare: quanto enim quisque perspicacius viderit pulchritudinem, perfectionem, & magnitudinem Ecclesiæ: quanto attentius perspexerit quem apud Deum familiaritatis & benevolentia gradum illa obtinet, & quo iure atque titulo, tanto melius agnoscere poterit qua ratione, quo iure & ordine ea sit gubernanda. Sed iam ad specialia descendendum.

Cultus Ecclesiæ Christianæ eius statui debet respectu.

Ecclesiæ Christianæ status & dignitas.

Confertur status Ecclesiæ Christianæ cũ Synagoga. Galat. 4: Roman. 8. Ioannis. 15. Ca. 5. Ecclesiast. Hierar.

Statum igitur Ecclesiæ Christi constat & altissimũ, & perfectissimũ esse: multo certè altiozem statu illo Synagoge atq; veteris populi: quãto videlicet altior est & propinquior filius patri quàm seruus: quanto spiritus adoptionis & libertatis spiritui timoris & seruitutis præstat. Itaq; meritò Paulus inquit: Iã non est seruus, sed filius: quod si filius, & hæres per Deũ: & frequentissimè hunc locũ inculcat quasi præcipuum: Nõ accepistis spiritũ seruitutis iterũ in timore, sed spiritũ adoptionis filiorum. Immo Christus ipse in suis Apostolis omnibus dignis fidelibus inquit: Iam non dicam vos seruos, sed amicos. Itaq; hæc tanta Ecclesiæ erga Deum dignitas & altitudo meritò à Dionysio

DE MODO ET RATIONE INSTITVTIONIS

Arcopag. tanti fit, vt proximè credat eā accedere ad ipsam beatitudinis perfectionem: vt videlicet quantum in hac vita & exilio, hoc est, quamdiu grauamur hoc mortali corpore, fieri potest: tantum Christiana perfectio appropinquat Deo: Atque ita medium ponit Ecclesiam inter Synagogam illam & caelestem angelorum beatitudinem, superiorem scilicet illa, & huic quasi coniunctam & immediatam. Huic ergo statui tribuitur libertas spiritus, de qua Paulus inquit: In libertatem vocati estis. Et rursus: Vbi spiritus Domini, ibi libertas. Tribuitur etiam manifestatio & claritas, atq; reuelatio mysteriorum: Reuelata (ait idē) facie gloriā Dei speculamur. Hęc enim filijs veraciter conueniunt: cū ē contrario Legi veteri seruitus & obscuritas tribuitur: hęc enim durę ceruicis populo, & tempori illi conueniebāt. Vnde sequitur imperfectio, & infantia quędam atque puerilitas in cognoscendis mysterijs, diuinaque voluntate recte pensanda & sequenda, de quibus Paulus inquit: Cū essemus paruuli, sub elementis mundi huius eramus seruientes. Et rursus: Lex pedagogus noster fuit: sicut ē contratio ex libertate illa spiritus & illustratione sequitur in Ecclesia & perfectio, & integritas sensuum, & operum: de quibus Paulus inquit: Nos spiritum Dei habemus, vt sciamus quę a Deo donata sunt nobis. Et: Quod impossibile erat Legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum, vt iustificatio Legis impleretur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum. Denique eousque extollit fideles, vt iam extra corpus quodammodo & mundum eos constituat: vos, inquit, in carne non estis, sed in spiritu: si tamen spiritus Christi habitat in vobis.

Hęc itaq; tanta perfectio Ecclesię sic conuenire cogitāda est ex ea parte qua in Christo regeneratur, & in eis qui in ea ad dignū & perfectum peruenerunt statum, in spiritualibus scilicet illis viris, quibus meritō illud Pauli cōuenit: In carne enim ambulantes non secundum carnem militamus: & illud rursus: Licet is qui foris est homo noster corrumpatur, tamen is qui intus est renouatur de die in diem. & post pauca: Nō cōtemplantibus nobis quę videntur, & denique: Cupio dissolui & esse cū Christo. In his itaque sic cogitāda est Ecclesia perfecta & lucida, vt meminerimus esse etiam in illa infirmos adhuc paruulos, quibus idem Apostolus inquit: Tanquā paruulis in Christo lac vobis potum dedi: quos & carnales vocat: Cū enim (inquit) sit, sunt ta-

Galat. 5.
2. Cor. 3.
ibidem.

Galat. 4.
Galat. 3.

1. Cor. 2.
Roman. 8.

ibidem.

2. Cor. 10.
2. ad Cor.
rim. 4.
ibidem.
Philip. 1.
Etsi statius
Ecclesie
perfectus
sit, sunt ta-

CVLTVVM IN RELIG. CHRIST. 14

fit inter vos zelus & contentio, nōne carnales estis? Quia enim diuina bonitas pręuidit non esse huius mortalitatis, vt omnes perfecti sint in eodem sensu & scientia, hoc etiam voluit, vt nō deesset nidus paruulis & lac in ipsa Ecclesia, neque continuō ab ea excluderetur qui non ad tantam perfectionem perueneret, sed potius hac ratione & illi, quos ipse ad perfectionem dignā perduceret, haberent vnde sese deijcerent in aliorum infirmitate, & vnde proficerent, conferentes alijs auxilium: quorum vtrumque Paulus pulchrē complexus est: Si preoccupatus fuerit, inquit, homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis huiusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans teipsum, ne & tu teneris. Denique & perfecti ipsi & spirituales, quamquam reuera tales sunt, quia tamen adhuc peregrinantur a Deo, & sub corpore mortis huius sunt, ex ea parte etiam se agnoscunt & infirmos, & captiuos sub lege peccati, vt ipse Paulus clamat, Ego ipse mente seruius legi Dei, carne autem legi peccati. Ex qua videlicet seruitute clamat: Quis me liberabit a corpore mortis huius &c.

Hęc igitur sint nobis ante oculos proposita, vt deducamus iam ex eis quod ad institutionem cultus pertinet. Primō igitur certum est statui huic Ecclesię conuenire, vt interiores cultus deuotionis & orationis, fidei, spei, timoris & amoris in ea sint primi atque præcipui, primoque traditi, atque ideo diligentius & frequentius in ea explicentur & agnoscantur. Hinc enim Paul. legem ipsam Christianam legem fidei vocat, & a Lege factorum, quo nomine veterem Moyfi vocat, discernit. Vbi est (inquit) gloriatio tua? Exclusa est, ait: Per quam legem? non per legem factorum, sed per legem fidei. Quo quid aliud significatur, quā in Ecclesia Christi interiora illa opera, fidei scilicet, magis quā externa cogitanda esse & consideranda: de quibus & meritō illud ipsius Pauli a multis Patribus intelligitur, & quidem propriē: Exerce teipsum ad pietatem: nam corporalis exercitatio ad modicum vtilis est: pietas autem ad omnia. Pietas enim ibi reuera propriē ad cultum ipsum Dei, quem religionem etiam dicimus, referri debet: quod vt appareat non tantum sensisse Apostolum, sed frequenter docuisse etiam. Quid aliud sonat, quod tam diligenter ad Rom. docet circa discretionem ciborum & dierum veteris legis, atq; circa modestiam non iudicandi neque contendendi de his, & libertate sequendi proprium sensum, quā præcipuē interiorem cultū cogitandum esse: Vnde concludit tandem omnia hac Apostolica sententia.

mens ea
etiam paruuli.
1. Cor. 3.
ibidem

Galat. 6.

Statui Ecclesie conuenit inter nos cultus primos & præcipuos esse.
Roman. 3.

1. Timot. 4.

Cap. 14.

QVALES CVLTVS ET QVA RATIONE

Sententia: Non est regnum Dei esca & potus, sed iustitia et pax, et gaudiū in spiritu sancto: qui enim in hoc seruit Christo, placeat Deo, & probatus est hominibus. Denique huius seipsum exemplum præbet: Cum enim (inquit) liber essem ex omnibus, omnium me seruum feci, vt omnes lucrifacerem: Iudæis Iudæis: his qui sine lege erant, sine lege: Hæc quidem de corporeis et externis operibus. Ceterum quæ ille commendat omnibus, quæ desiderat et Deum precatur, satis explicat vltimis illis capitibus epistolæ ad Roma. 12. videlicet cap. et sequentibus: quibus consonant multa alia eius loca, in quibus nõ quidem omittit externa, sed vrget quidem diligenter, sic tamen vt ab interioribus illis emanent, illa exerceant atque excitent: Spiritu (inquit) seruantes, spe gaudentes, orationi instantes, charitatem fraternitatis diligentes (quæ maximè ad interiora pertinent) & deinde: In tribulatione patientes, necessitatibus sanctorum communicantes, hospitalitatem sectantes, & cetera, quæ ad externa. Lege denique Paulum: videbis quàm multus sit in exhortatione ad orationem, ad gaudium spirituale, ad omnia denique interna exercitia animæ: Gaudete, inquit, in domino semper: iterum dico gaudete, dominus propè est, nihil solliciti sitis: sed in omni oratione & obsecratione cum gratiarum actione orationes vestræ innotescant apud Deum, & pax Dei, quæ exuperat omnem sensum &c. Patet itaque quem locum interiores cultus habeant in Ecclesia, & quàm propriè eius perfectioni conueniant.

I. Cor. 9.

Philip. 4.

Exteriores cultus in noua lege minime esse negligendos.

4. Reg. 3. Psalm. 83. Psalm. 63. Externi cultus magis necessarij sunt paruulis & infirmis

Verum ex eodem, non esse omittendos exteriores cultus, sed diligentissimè etiam curandos, manifestè deducitur. Quia enim quam diu in hac vita viuimus, ad spiritualia non nisi per corporalia ascendimus, maximè verò post infirmitatem peccati, quæ factum est, vt magis implicati & cõstricti simus corporeis rebus, quarum memoria & affectu tã frequenter tenemur, necesse est nobis corporis ipsius & corporearum rerum ministerio & auxilio ad spiritualia vti. Musica legimus excitatum Prophetam animam Psalm. 83. & eleuatum ad percipiendas diuinas reuelationes: Et in Psalms 63. frequenter legimus: Cor, inquit, meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum. Et rursum: Sicut adipe & pinguedine repletur anima mea, & labijs exultationis laudabit os meum. Exteriores itaque cultus, quia ob hanc carnem quam gestamus necessarij sunt, minus proculdubio perfectis illis & spiritualibus necessarij erunt quam infirmis & paruulis, quos in Ecclesia diximus esse. Interim tamen vtriusque conueniunt vel hac maxime

INSTITVTI IN RELIG. CHRISTIANA. 15

ximè ratione, vt inter se conueniant & conuiuant. Quia enim interiora illa abscondita sunt & soli Deo cognita, oportet verò vt nobis ipsis inuicem innotescamus, & fidè ipsam, interioraq; secundum quæ conuenire nos oportet in religione, manifestemus nobis inuicem, quod fieri nõ potest nisi exterioribus operibus, ritibus scilicet & ceremonijs conueniamus. Vnde Paulus cum de vnitare loquitur: Vna, inquit, fides, & vnum, ait, baptisma: quorum vnum ad interiora, secundum ad exteriora pertinet. Quod ibidem etiam magis ostendit: Sicut vocati (inquit) estis in vna spe vocationis vestræ: vnum corpus & vnus spiritus. Hinc est enim illa decantatissima Augustini auctoritas contra Faustum, vbi impletis veteris legis sacramentis, atque ideo ablatis, probat necessaria esse alia in noua lege: In nullum (inquiens) religionis nomen, seu verum seu falsum, coagulari homines possunt, nisi aliquo signaculorum vel sacramentorum visibilibus consortio colligentur: quorum sacramentorum (inquit) vis inenarrabiliter valet plurimum: & ideo contempta sacrilegos facit. Impiè enim contemnitur, sine qua non potest perfici pietas.

Ephes. 4.

Lib. 19. Cap. 11.

Institui itaque necesse est externos cultus in Ecclesia, sed qui illi conueniant, hoc est, perfectioni & libertati eius. Quare non multos, vt in lege veteri: non graues & molestos, sed paucos, & facillimos, qui videlicet libertati conueniant filiorum, & suauitati Christianæ legis. Quod Augustinus diligenter considerans libro illo contra Faustum de institutione sacramentorum nouæ legis, reiectis illis quæ in veteri erant. Instituta (inquit) sunt alia, virtute maiora vtilitate meliora, actu faciliora, numero pauciora, tanquam iustitia fidei reuelata, & vocatis filijs in libertatem, iugo seruitutis ablato, quod duro & carni dedito populo conueniebat. Vides itaque qualiter Augustinus ex libertate filiorum, & manifestatione iustitiæ fidei ostendat, qualia debeant esse externa Sacramenta. Vbi obserua quatuor digna consideratione, quæ nouæ legis sacramentis & cultibus tribuit August: vt scilicet sint pauca, facilia, vtilia, virtuteque maxima. Quod & alijs locis diligenter docet, præcipuè lib. de doctrina Christiana: qui locus non est hic omittendus: vbi & quædam addidit valde huic proposito conuenientia. Loquens enim de libertate Christianæ legis, Nec eorum (inquit) signorum, quæ iam intelligimus, operatione graui onerati sumus, sed quædam pauca pro multis, eademque factu facillima, intellectu augustissima, & obseruatione castissima dominus & Aposto.

Cultus externos in noua lege conueniebat esse paucos, faciles, & magnæ virtutis.

19. Ca. 13.

Li. 3. Cap. 9.

QVALES CVLTVS ET QVA RATIONE

Epist. 118. Apostolica tradit doctrina: sicut est Baptismus, & celebratio corporis domini. Idem etiam diligenter repetit in epistola prima ad Ianuarium, & tanquam principium quoddam constituit eorum quæ ad cultum pertinent. Primò itaq; (ait) tenere te volo, quod est huius disputationis caput. Dominum nostrum Iesum Christum, sicut ipse in Euangelio loquitur, leui iugo non subdidisse & sarcinæ leui: vnde sacramētis numero paucissimis, obseruatione facillimis, significatione præstantissimis, societatem noui populi colligauit. Hæc itaque de internis & externis cultibus, atque ratione, qua in Ecclesia institui debuerunt, sunt dicta: quæ verò de hoc reliqua sunt, sequenti loco cōsideremus.

LECTIO SEXTA

De eadem re.

Vos oportuit in Ecclesia institui cultus in genere quidem proximè dictum est, nunc restabat vt ad speciales cultus progredere: sed prius est attentè considerandum, quomodo hi cultus instituti sunt: quibus scilicet legibus, præceptis, præmijs, vel pœnitentijs id quod etiam ex statu Ecclesie & perfectione eius deducendum est. Sicut enim alia conueniunt filijs, alia feruis, alia pueris, alia viris, alia rudibus, alia perspicacibus: ita etiam & alia ratione hi docendi sunt & gubernandi, quàm illi. Statui igitur Legis nouæ non tam præcepta & comminationes duræ conueniunt, quàm statui veteris; sed suauis exhortationes: non terrores, sed exempla suauissima & beneficia: non exterius descriptæ leges, sed interiores spiritus sancti afflatus. Hoc enim, vt omittamus cetera, dulcissima illa promissione prophetica significauit dominus: Ecce dies veniunt, dicit dominus: Feriam domui Israël & domui Iuda foedus nouum: non secundum pactum quod pepigi cum patribus eorum, hoc est, Non ex terribili nube, turbine, caligine atque procella, & tubæ sonitu, sed in charitate potius, & in mansuetudine: non secundum pactum quod pepigi cum patribus vestris in die qua apprehendi manum eorum vt educerem eos de terra Aegypti: pactum quod irritum fecerunt, & ego dominatus sum eorum: non (ait) gratia & importabilem legem, quæ magis ad subiiciendum durum populum ordinabatur, non in comminatione pœnarum, qui

Statui noua legis magis conueniunt dulces exhortationes quàm duræ comminationes, & præcepta. Hier. 31.

INSTITVTI IN RELIG. CHRISTIANA. 15

hoc maximè agebam, vt dominus ostenderet fortis, zelotes &c. sed in exemplis potius & beneficijs, quibus veraciter pater manifestet. Vnde sequitur: Sed hoc erit pactum quod feriam cum domo Israël. Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam. Quibus verbis non aliud significatur quàm diuina inspiratio, qua persuadetur, & suavis efficitur nobis per gratiam diuina voluntas: vt scilicet impleatur dulciter, non ostendatur solum exterius & oneret. Quod Paulus aperte docet, ministracionem mortis legem veterem vocans, non nouam verò ministracionem vitæ: vnde & illam literam occidentem, hanc verò spiritum viuificatè vocat. Quare nihil magis proprium nouæ legi, qui rectè considerant intelligunt, quàm quòd non scripta, vt vetus, sed indita cordibus est à spiritu sancto. Ideò quæ lex spiritus vitæ dicitur. Sed hoc iam in his, de quibus nunc agimus, cultibus consideremus.

Igitur si rectè inuenimur Christū Ecclesie auctorem, videbimus primò ipsum cum discipulis suis quos instituebat, & in illis nos omnes, exemplis magis egisse, & his interiores illos cultus commendasse. Legimus illum frequenter orasse, secessus quæ petiisse, & nocturnis quietis quæ tēporibus pernoctasse in oratione, & frequenter in ea perseuerasse: vnde tandem moti sunt discipuli ad cogitandum de oratione. Cū enim esset in quodam loco orans, inquit Lucas, vt cessauit, dixit vnus ex discipulis: Domine, doce nos orare: vnde & postea & antea frequenter de oratione docet: Quia oportet (inquit) semper orare, & non deficere: & tandem ipsam composuit formulam, se dignam, orandi patrem. Itaque & in his, & ceteris omnibus, quod semel dixit repetendum est nobis: Exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis. Nam etiam externorum cultuum primò nobis exempla dedit, deinde addidit verba. De comuniibus quidem cultibus habemus ieiunium illud & carnis afflictiones: de proprijs verò: baptizari voluit: quia postea dicturus erat omnibus: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto &c. Itaque satis ostendit quàm suauiter, & reuera vt cum filijs agere vellet. Exemplis verò & doctrinæ suæ spiritum sanctū adiungit, per quem, non quidem verbis aut externis operibus, sed illustratione interiore perficeretur in Euangelica doctrina futuri aliorum doctores. Vnde post omnem suam, quam tradiderat, doctrinam ait: Multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modò. Cū autem venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem, Non quòd nō possit

2. Cor. 3.

Capite. 11.

Luc. 118.

Ioan. 13.

Christus non contentus Apostolos suos exemplis docuisse, dedit illis etiam spiritum

QVO MODO INSTITVTI SVNT

ritu sancti cuius interna illustratione magis quam verbo aut scripto docerentur.

posuit illa docere, & discipulos aut capaces eorum reddere, aut certe illa eis committere quæ postea intelligerent, & plurima alia: sed voluit hoc aperto exemplo ostendere, magis Spiritus sancti interna illustratione, quam verbis aut scriptis agendum esse cum filiis atque liberis.

Ex quo nobis est attentè considerandum, quantum errent horum temporum hæretici, qui statuentes sibi nullum cultum Dei recipiendum esse, nisi qui verbo eius sit traditus, nec enim (inquiunt) doctrinis aut mandatis hominum Deus colendus est, statim inferunt, Nihil quod in scripturis sacris non sit, admittendum esse in cultu Dei: non considerantes quanto latius sit verbum Dei quam scriptura. Est enim verbum sermone traditum, est & sola interiori inspiratione: qui modus, vt visum est, proprius est nouæ legi & Ecclesiæ, atque eius filijs. Scripta quidem sunt ab Apostolis non pauca: sed vbi ergo inueniunt noui isti doctores Apostolos Ecclesiæ, nosque omnes astrinxisse ad sola scripta sua? Aut vbi legerunt scripsisse Apostolos omnia quæ necessaria erant Ecclesiæ? Nonne Paulus inquit post nonnulla scripta: Cetera cum venero ipse disponam? Nonne scribit Thessalonicensibus? State & tenete traditiones quas didicistis siue per sermonem, siue per Epistolam nostram. Deniq; & Timotheo suo, quem tam diligenter instituit, vbi legimus omnia scripto tradidisse, aut mandasse vt scriberet: sed (potius inquit) formam habe sanorum verborum, quæ à me audisti in fide & dilectione in Christo Iesu: Bonum depositum custodi. Et aperit: Quæ audisti (inquit) à me per multos testes, hæc commenda fidelibus qui idonei erunt alios docere. Verbo itaque potius, quam scriptura instruxerunt Apostoli suos, & voluerunt in Ecclesia doctrinam seruari quasi depositum quoddam & sacram, non spargendum ante porcos, aut tradendum canibus diripiendum. Cuius rei etiam antiquissimi patres, Apostolorum discipuli, & qui his proximi fuerunt, tam manifesti sunt testes, vt de hoc dubitasse, aperte sit totam cõuellere Ecclesiæ: omitamus nos in aliud tempus. Dionysium illum Pauli discipulum in 1. capite Ecclesiast. Hierarchiæ audiamus: Substantia (inquit) ille) sacerdotij nostri scriptura sacra est nobis diuinitus tradita: at mox quid per scripturam sacram intelligat, explicat: Porro huiusmodi plena venerationis eloquia dicimus, quæque à beatissimis patribus nostris diuinis commendata sunt libris: ac præterea quæque ab eisdem sacratissimis viris sacratori doctrina & caelesti Hierarchiæ propinqua didicerunt, ex animo in animum

medio

CVLTVS IN RELIG. CHRIST.

19

medio interueniente verbo corporali, sed quod carnis excedat sensum, sine literis transfusa sunt. Atque ibi tandem ait quædam scriptis, quædam non scriptis institutionibus tradita: idque & propter Ethnicos, ne scilicet ab eis irriderentur sacra, & propter rerum ipsarum maiestatem factum dicit. Aduertans, itaque, quicumque veri cupiunt fideles esse, hunc doctrinæ Evangelicæ modum intelligant quod ad rationem vitæ atinet, post illa quæ communia sunt omnibus, & ratione naturæ cognoscuntur (qualia sunt decalogi mandata, atque dilectionis Dei & proximi, de quibus Christus frequenter loquitur, & tandem illa omnia claudit præcepto illo legis naturæ manifestissimo: Omnia quæcunque vultis vt vobis faciant homines, vos facite illis) Post hæc (inquam) omnia aduertant plura quærenda esse ex traditione atq; illustratione spiritus sancti quam ex scripturis, præcipuè quæ ad cultum pertinent: de his enim pauca legimus, & ea quidem ita scripta, vt non satis sufficiant & intelligendis sibi ipsis & implendis. De Baptismo vix vnum verbum habemus: Baptisantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti. Quæ autem in celebratione baptismatis, aut qua ratione agenda, vbi est scriptum? Quod si Deo non curandum quis putet quidquam vltra illa verba, quia non scriptum est, is certè multum detrahit Ecclesiæ & Christo. Credendum est tantum ministerium sine vlla præparatione, denique solemnitate & ritu, quæ ad eius excitent venerationem traditum esse? Quod si hoc indignum est & alienum ab humana conditione, quæ certè requirit, vt magna summaque mysteria magna etiã præparatione & solemnitate exhibeantur, nonne meritò credendum est potius hoc traditum esse à Deo Ecclesiæ, quam synagoge olim traditum est quod ad ritus & sacrificia sua pertineret? Sed traditum inter illa, & ab illo, de quo dictum est: Docebit vos omnia: traditum, inquam, à spiritu sancto Apostolis, & ab eis discipulis suis.

Vbi & hoc etiam non est omitendum, quod eadem ratione, status scilicet Ecclesiæ & dignitatis, sit, vt non solum non scribi oporteat omnia, sed nec ita tradi, vt ex præscripto omnia fieri debeant. Clamant enim noui isti Evangelici, sub hoc nomine non aliud quam Iudaismum quendam introducentes in Ecclesiæ, scriptum esse: Non addetis ad verbum quod vobis loquor, neque auferetis ex eo: vt omnia, videlicet, ex præscripto fieri debeant: Sed non aduertunt hoc propriè conuenire seruis & rudioribus: vt scilicet nihil eorum arbitrio relinquantur, sed vt irrationalia quædam freno dirigantur à gubernante.

C

ante.

Verbum Dei multo latius patet, quam scriptura. De verbo Dei non scripto, & traditionibus.

1. Cor. II.
2. ad Thessal. 2.
2. Timot. I.
2. Timot. 2.

Matth. 7.

Que ad cultum pertinent, magis ex traditione & Spiritus sancti illustratione quam ex scriptura petenda sunt.

Status Ecclesiæ Christianæ non requiritur omnia necessario esse præscripta.

Deutr. 4o

QVO MODO INSTITVTI SVNT

nante. Ideo inculcabantur tam frequenter, illa: ideo scribebantur: quia nihil eorum prudentiæ & sensui relinquebat deus. At verò filijs suis, qui spiritu eius quotidie aguntur, quid opus erat omnia præscribi? Ecclesiæ Christi, cui datus est spiritus sanctus, vt maneat, inquit, vobiscum in æternum, qui sine scripto docet, cuius tam facilè est corda mouere, quid opus erat multis verbis? Certè illa magis relicta fuit gubernanda naturali illo lumine rationis, de quo meritò illud est: Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. Et in quibus hoc deficit, fide & inspiratione spiritus sancti: de quo Ioannes fidelibus inquit: Vnctio eius docet vos de omnibus. Et hoc reuera est à seruitutis iugo liberari, & in libertate viuere filiorum: sicut omnia præscripta esse docere, est seruituti subijcere Iudicæ quos Christus liberos fecit. Nonne igitur verum est, istos nobis iugum imponere velle: Vt videlicet sine scripturæ atque literæ mortuæ mandato nihil agamus. Porro vera Christiana libertas hæc est, vt & ratione naturali, quæ per spiritum sanctum illustrata non parùm efficax est ad cognoscendum Deum, & per veram fidem, ab ipso spiritu sancto & Ecclesiæ, & nobis traditam, Deum cognoscens, in ipso inuocando & colendo, præter pauca quæ præscripta sunt, vtamur liberè illis rebus & signis, illis ritibus & caeremonijs id faciamus, quæ huic fidei consona sunt & eam tententur.

Joan. 2.

Quæ ratio
nè est ordi
nem secuti
sunt a posto
si in colendo
deū est co
gnoscendis
ac annun
ciandis fi
dei myste
rijs.
Actū II.
30 & II.

Quod vt apertius fiat & re ipsa cõstet, consideremus ratione & ordinem, quem Apostoli secuti sunt ab ipso mox Ecclesiæ ortu in colendo Deum, & agnoscendis & annunciandis fidei mysterijs. Nonne iam recepto spiritu sancto, & tot milibus ad fidem conuersis Apostolus Petrus dicebat? Quia nunquam commune gustauit &c. & nec dum audebat Euangelium prædicare gentibus, nisi spiritus dixisset vt iret cum illis quos Cornelius miserat. Nonne mirabatur cum videret spiritus sancti gratiam super illos? & tunc demum cœpit intelligere, vt ipse fatetur, quod Dominus dixerat, Vos baptizabimini in spiritu sancto. Ex hoc ergo Petri exemplo ostenditur spiritum sanctum paulatim, & proprijs temporum articulis reuelasse Ecclesiæ illiusque doctoribus quod cõueniret, quæ & ipsi docebant. Nec tamen hac tam assidua & familiari spiritus sancti reuelatione Apostoli facti sunt negligentiores in ijs omni studio & mutua collatione inquirendis, quæ expediret docere populum. Constat enim ipsos nihil omisisse, sed omni industria & sollicitudine & conuenisse inter se, & inquisisse veritatē: vt in quaestione illa de seruandis lega-

CVLTVS IN RELIG. CHRIST.

legalibus cõstat fuisse actū. Congregato diligenter cõcilio, in quo quâquam vt homines disputare videantur & dei voluntatem inquirere, tãdem postea audacter pronuntiant. Visum est spiritui sancto & nobis. Vbi ad tempus aliquod dispensatiuè tradiderunt gentibus, vt à sanguine & suffocato abstinerent. Paulus etiam diuina reuelatione percepta, & à deo missus ad prædicandum, fatetur se Hierosolymam venisse ex reuelatione diuina, & cõtulisse seorsim cum præcipuis Apostolis Euangelium quod prædicabat, ne forte (inquit) in vanum currem: Dicant nobis vbitic præcepta erant omnia agenda, aut vbi tunc ipsi Apostoli omnia scripserunt. Ex his igitur paucis quæ diximus, multa alia, quæ non scripta sunt, cogitemus. Si tãtopere disputatū est inter Apostolos, quia vnus Petrus ingressus fuit ad gentes, quia dicebatur quidam seruandas esse caeremonias legis: si de hac re statuunt quoddam neque Christus eos docuerat, neq; in scriptura erat traditum (vt scilicet gētes abstinerent à suffocato & sanguine) gubernate eos spiritu sancto in hoc, quomodo credendum est de ratione tradēdi baptismū de diuersis gradibus & ordine Ecclesiæ (de quibus Paulus loquitur presbyteros nominās, diaconos, & Episcopos) nihil eos cogitasse, nihil desinuisse, nihil tradidisse Ecclesiæ? Quid ergo irrationabilius: Nulla itaq; ratione permittitur dubitare, nõ fuisse ab Apostolis de præcipuis partibus cultus Dei, & Ecclesiarum gubernatione multa esse definita & statuta, siue ea à Christo susceperint, siue postea familiari spiritus sancti institutione didicerint. Quomodo Iacobo, quem Episcopum Hierosolymorum instituerant, permitterent scribere: Confitemini alterutrum peccata vestra: Infirmatur quis in vobis, inducet presbyteros Ecclesiæ: &c. vnde impostæ sunt manus Paulo & Barnabæ, postquam spiritus præceperat eos segregari in opus Euangelij, si nihil de hoc cõstitutum erat ab Apostolis: Vnde ad eos, quos Philippus diaconus baptizauerat in Samaria, missi sunt Petrus & Ioannes, qui manus imponerent, & susciperent spiritum sanctum, si nihil erat de hoc apud Apostolos constitutum: Hoc igitur Apostolos diligenter fecisse, & traditiones suas cõmendasse verbo, testantur nobis eorum discipuli, & omnes illis proximi patres, ex quibus reliqui omnes acceperunt. Vnde Augustinus tandem epistola illa, quam superius citauimus, ad Iuanarium: Ea quæ per totum orbem seruat Ecclesia, vel ab Apostolis, vel à plenarijs Concilijs proculdubio tradita esse confirmat: & de his non magis licitum esse dubitare, quam de scriptura ipsa. Ceterum circa ea quæ in diuersis Ecclesijs

Gal. 2.

Act. 13.
Act. 8.

*Quomodo
intelligen-
dū sit, reli-
Ecclesia liber-
tate circa
exteriorē
cultus.*

diuersimodē fiunt, seruandum esse morem cuiusque Ecclesiæ
asserit. Ex quibus constat libertatem hanc, quam diximus reli-
Ecclesiæ circa externos cultus, sic intelligendam esse, vt nō
ad quemlibet pertineat quodcunque velit agere, sed in primis
præcipua capita tradita ab Apostolis: deinde ab inferioribus
etiam, & sequentibus Episcopis quædam, non aliena ab Aposto-
lis, sed consona his inter quos versabatur ordinata sunt: & dein-
ceps, saluis his omnibus, & iuxta illa, manent quædam libera
deuotioni fidelium. Celebramus passionem & resurrectionem
domini, & aduentum spiritus sancti, & ieiunium quadragesima-
le: quæ quidem ab Apostolis tradita putat Augustinus supradic-
to loco, & ceteri patres. Iam alia diuersimodē obseruantur in
diuersis prouincijs: abstinetur in quibusdam Ecclesijs omnibus
sextis ferijs & sabbathis, in alijs non. Post hæc, quis dubitat li-
citur: sicut & peculiare aliquas solemnitates & Ecclesiæ aliquot,
& priuatis homines retinere sibi possunt. De communionē nihil
præscripsit dominus, sed statuerant nonnulla prælati: vt vel fre-
quenter, vel ter in anno, vel semel saltem participes essent Sacra-
menti fideles: quibus saluis licet nobis aut frequentius, aut tar-
dius ad communionem altaris accedere. Rursum luminarium
accessio, concrematio, incensio & fiunt in Ecclesijs, & pro de-
uotione cuiusque plus vel minus permittuntur: quia in his non
aliud est quam protestatio fidei nostræ, & ornatus quidam di-
uini cultus. Cur hoc tam acriter reprehenditur? Cur propter
hoc ab vnitate receditur? Hæc exempli causa posita sunt, vt ex
eis doctrina hæc de ratione cultus Dei in Ecclesia fieret mani-
festior. Nam de singulis in speciali est agendum in proprijs lo-
cis, quantum Dominus concesserit.

*Vera Sa-
cramenta,
verus cul-
tus, vera
doctrina
nō sunt no-
ta indican-
tes Eccle-
siā, sed per
hanc illa
cognoscuntur.*

Hoc duntaxat non omittendum est, vbi conamur certam regu-
lam & fundamentum cultus Dei in Ecclesia ostendere, quod
ex dictis sequitur: quàm falsè, & reuera dolosè dicant hæretici
veras notas atque signa, quibus Ecclesia Christi agnosci potest,
esse verum vsam sacramentorum, & veram doctrinam: vt scilicet
ibi sit vera Ecclesia, vbi Sacramenta prout Christus instituit
traduntur: vbi vera doctrina Euangelij prædicatur. Est quidem
hoc verissimum quod & proximis lectionibus docuimus, hæc
coniunctissima esse, ita vt nunquam alterum ab altero separe-
tur, vera Ecclesia, vera doctrina, vera sacramenta & cultus: sed,
quod isti agunt vt illa nobis priora sint, cultus, sacramenta, do-
ctrina, atque scriptura, quàm Ecclesia: vt illa prius agnoscamus

& prius cōstent nobis q̄ Ecclesia, hoc planè dicimus dolosum:
atque ideo admonemus, quoniam hinc omnium controuersia-
rum pender remedium: vt scilicet agnoscat Ecclesia: qua non
prius cognita, nihil potest firmum & stabile esse in Ecclesia. Si
enim certum est & manifestè probatum, Ecclesiam esse veracē
testem cultus Dei & scripturæ sacræ, atq; veri eius intellectus &
synceræ doctrinæ (nō enim aliunde ista nobis cōstare possunt)
Rursum, si omnes controuersia: aut de cultu, aut de doctrina
sunt (nec enim circa aliud vnquā cum hæreticis quæstiones hæ-
buit Ecclesia) quomodo poterit agnosci verus cultus, vera do-
ctrina, nisi prius agnita vera Ecclesia? Quo modo verò prius ag-
nosceretur, si verum est, quod ipsi dicunt, ex cultu vero & doctri-
na agnosci? Si igitur supra dicta rectè consideremus, videbimus
necessè esse vt primò omnium agnoscat vera Ecclesia: agnosca-
tur (inquā) ante cultū, ante Sacramenta, ante ipsam scripturam:
illa cognita, hæc omnia agnoscentur. Per illā quæ sit vera scri-
ptura, quæ sint vera sacramenta, & vsus eorū, quæ vera doctrina
& scripturæ sensus cognoscitur. Ecclesia enim sola est quæ hæc
omnia nobis indicare potest: nō quòd superior sit Ecclesia aut
Sacramentis, quibus sanctificatur: aut scriptura, quæ est diuina
reuelatio ad eā missa: cui tenetur adhibere fidem, etiam si ange-
lus de celo aliter euāgelizauerit. Non est superior Ecclesia istis:
sed nobis est superior, nobis est mater, est magistra: illam iubet
Christus nos audire, & per illā recipere & scripturā & sacramen-
ta sua: & nisi hæc ciuitas supra montem posita sit, & lucerna sit
per candelabrum nobis luceat, necesse est omnia incerta esse.
Quæ enim Euāgelia habemus, nisi quæ illa tradit? Quæ Sacra-
menta? & quæ eorū fides, nisi illa nos doceat? Quod cum anti-
quissimi patres testentur, vnus nobis nunc sufficiat Irenæus.
Qui in tertio libro aduersus Valentinianū apertè ostendit nec
scriptura, nec alia ratione præscribendum esse cōtra hæreticos,
quàm testimonio Ecclesiarum, quæ ab Apostolis instituta sunt
& descendūt cōtinua successione. Cui suffragatur & Tertullia-
nus in libro de præscriptionibus hæreticorū. Et, vt tertius ad se
testis, Augustinus contra epistolā fundamētī apertissimè docet,
infirmata auctoritate Ecclesie, infirmari etiā & scripturam. Cui
ideo, inquit ille, credimus, quia Ecclesia hoc nos docet. Ex qui-
bus, & certissimo reliquorum patrum testimonio, Ecclesiam
constituamus nobis certam & manifestam: Congregationem
fidelium omnium in vnione Apostolorum, & obedientia eo-
rum Episcoporum, qui continua, non interrupta successione

Galath. 3.

*Quid sit
Ecclesia,
quæq; eius
signa, &
eā esse cō-
spiciam ac
manifestā.*

QVO MODO INSTITVTI SVNT ETC.

ab eis descendunt & in vnione illa vnus vicarij Christi, successorisque Petri persistunt. Hæc sunt vera signa Ecclesiæ, omnibus sæculis post Christum Dominum cognita. Qua sic constituta & manifesta, nec de libris sacris, nec de doctrina, nec de Sacramentis vlla potest oriri dubitatio, quæ non facile terminetur, vel quæ multum nocere possit, modò ab hac vnitate non separemur. Id enim certissimum est, huic semper manifesta & lucida Ecclesiæ promissum esse, quòd nunquam veritas cultus Dei atque doctrinæ in ea non sit manifesta: nec solùm illi vnuerse Ecclesiæ, sed speciali cuicumque fidelium congregationi in hac permanenti vnione promissum est à Christo, quòd de omni & quatinusque petierint, fiet illis: vt meritò credere debeamus, aut non permitturum Deum vt in hac vnione permanentes errent, aut si ad eos humiliados, & ostendendum hominibus quàm sint infirmi, id fuerit permittum, non erit error ille perniciosus: sicut de errore Cypriani & Concilij Carthaginensis Augustinus sanctissimè docet libro de Baptismo cõtra Donatistas. Itaque dubitasse de huiusmodi aliqua re, fieri posset sine dispendio salutis: ceterum separasse se ab Ecclesia, nulla ratione prudentium & modestorum hominum esse potest. Et, vt cetera omittamus, quis non videt, non minus contra Christi promissionem esse, asserere Ecclesiã posse aliquando non perspicuam & manifestam, atque in propatulo expositã fuisse, aut esse posse, quàm asserere ex toto interijisse? Certè si fieri potest vt in hac manifesta fidelium congregatione sub vno vicario Christi, & visibilibus sacramentis & ritibus, non sit aliquando manifesta, & certò vera doctrina, deficeret Ecclesia illa, cui Christus dicit: Super hanc petrà ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi &c. Quid est illud? Non potest ciuitas abscondi supra montem posita, quàm quòd nec occultari nec abscondi possit Ecclesia? Hæc itaque nobis sufficiant quasi quædã communia principia & vnuerſalia fundamenta eorum quæ de Sacramentis, de quibus nobis primò agendum proposuimus in hac doctrina, tradenda sunt. De ipsis igitur iam, qualiter instituta sint, & quæ sit eorum ratio ex supradictis colligamus.

LECTIO

LECTIO SEPTIMA.

De Institutione Sacramentorum Ecclesiæ, numero, & ratione eorum.

VITA ea igitur quæ dicta sunt iam, non erit difficile in speciali Sacramentorum Ecclesiæ institutione agnoscere. Afferimus itaque Septem quoddam cultus Dei exteriores, proprios nouæ legis tantum institutos esse à Christo. Quod ex scriptura sacra, & Apostolorum traditione, atque certissima fide Ecclesiæ necessariò est fidelibus omnibus credendum. Quia enim etsi ad libertatem filiorum vocati sumus à Christo, tamen grauati sumus corpore, & multi sunt in Ecclesia paruuli, qui externis egent signis & exercitatione, omisis communibus illis cultibus elemosynarum & reliquorum piorum operum: exceptis etiã illis actibus religionis externis, laude videlicet Dei & spiritualibus canticis, & reliquis omnibus quæ ratio naturalis ostendit, & ad decalogum pertinent, & communia sunt Iudæis & Christianis, docet nos hæc vera Ecclesiæ fides, instituisse Christum primò Baptisma sub inuocatione sanctæ trinitatis, quasi ianuam per quã ingrederentur omnes Ecclesiam, & primũ cultum, de quo dicit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto: Confirmatione, propter quã dixit Apostolis: Sedete in ciuitate donec induamini virtute ex alto: & Apostoli imponebãt manus super Baptizatos, & accipiebãt (inquit scriptura) Spiritũ sanctum: Eucharistiam, corporis sui sacramentũ, quam baptizati offerrent & sumerent: Hoc facite (inquiens) in meam cõmemorationem: Pœnitentiã & remissionem peccatorũ post baptismũ virtute clauis: Quorum remisistis peccata (inquies) remittuntur eis: & quidquid solueritis super terrã &c. Extremam vnctione laborantibus cõferendam: dicente Iacobo: Infirmatur quis in vobis &c. Ordinem, traditionemq; spiritualis potestatis in Ecclesia: de qua Paulus inquit Timotheo suo: Noli neglegere gratiã quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiã cũ impositione manuum presbyterij: Matrimoniu, quod à Deo in prima creatione institutum, Christus in noua lege renouat. Non audistis, inquiens, quia qui fecit hominem ab initio masculinum & fœminam fecit eos: Et dixit, propter hoc &c. Et tandem concludit, Quod ergo Deus coniunxit, homo nõ separet.

C 4 Quæ

Septem cultus exteriores proprii instituti sunt à Christo, qui sunt septem sacramenta.

Ioan. 3.
Luce 24.
Actuum 8.

Ioan. 20.

Math. 18.
Iacobi 5.

Math. 19.

DE INSTITVTIONE, NVMERO ET

Quæ quidem ita nunc in principio proponimus simpliciter, quia cum de singulis ageretur, ostēdemus iuxta supradicta, quàm certa sit fides singulorum. Nunc hoc sit satis, citatis his locis ostendi hos septem, quos diximus, cultus ex Apostolorum doctrina in Ecclesia susceptos. Ceterum in his septem nec ritus omnes, qui in eis peragendis obseruantur, nec omnis solennitas scriptura sacra commendata sunt: sed vel verbo, vel spiritus sancti illustratione à Christo, Apostolis tradita, vel certè ab eis conueniente ratione & spiritus sancti magisterio instituta: & quædam etiam ab eorum discipulis & successoribus, sed conuentione Apostolicæ doctrinæ, superaddita traduntur: quod quàm sit conueniens, ostensum est superius, & in singulis ostendetur inferius ita esse.

Qua ratio
ne sacramē
ta sint cul-
tus Dei.

Nunc verò hæc septem, quæ diximus, qualiter cultus Dei sint consideremus. Primò in eis est protestatio quædam exterioribus rebus fidei, atque inuocatio Dei: vt cum baptizamus in nomine patris & filij & spiritus sancti, atque ita de reliquis, est in eis confessio quædam imperfectionis nostræ & peccati, spes consequendæ diuinæ gratiæ. Cum enim baptizandum se quis exhibet & abluendum, fatetur se immundum, & certam spem habere verè spiritualis gratiæ & munditiæ consequendæ: atque hac ratione meritò cultus Dei dicuntur, opera videlicet nostra in DEI honorem ordinata, atque ita proprii religionis actus externi, in quo est vera ratio externorum cultuum. Sed illud etiam est in his considerandum, quòd habent DEI promissionem de gratia atque donis suis per ea consequendis. Nam Baptismo promittit Christus regni cælorum ingressum: & hac ratione magis sunt diuina quædam opera & instrumenta ad homines sanctificandos, vt beatus Thomas diligenter in hac materia notauit: qua ratione sunt multo perfectiores & excellentiores, quàm ea ratione qua à nobis fiunt: perfectiora, inquam, sunt Sacramenta hæc, quia Deus per illa operatur in nobis, quàm quia nos illa operamur. Reuera enim cum nos Deum colere dicimur, & ex parte quadam facimus cum vacamus actibus religionis, ipse multò verius nos colit, mundat, sanctificat, purificat, & hoc quidem in omnibus religionis operibus, multò verò magis in his septem, quæ, vt in singulis videbimus, efficacissimam habent diuinam virtutem in salutem animarū nostrarum.

Sacramēta Instituta etiam hæc esse à solo Christo, non ab Apostolis vel à solo Christi Ecclesia, quod vera fides habet, ex his quæ diximus certa ratione

RATIONE SACRAMENT. ECCLES. 21

tionem probari potest & explicari. Cum enim, vt inuit b. Thomas, non sit in hominum potestate positum, vt à Deo iustificemur & perficiamur, ita nec decernere quibus modis, aut quibus denique instrumentis id fiat, nostrum est, sed Dei: nec rursum quæ Deo placent, & quales à nobis cultus exigit nos possumus, nisi ex eius voluntate cognoscere, de qua non nisi ab eo docendi sumus, meritò ab illo solo instituendi fuerunt Christiani cultus. Rursum, quoniam in his gratiæ Christi instrumentis sola virtus passionis eius operatur, nec homines aliud sunt quàm ministri, in solo eius nomine perfici debent, atque à solo eo institui. Nec enim dubitamus potuisse Christū hæc hominibus instituenda committere, & vt in eorum nomine traderentur, facere: sed ad conseruandā vnitatem, & continendos omnes in vna spe meritum eius, sicut voluit vt Baptismus non Petri vel Pauli diceretur, sed Christi tantum, propter quod clamat Paulus: Nūquid Paulus pro vobis crucifixus est: aut in nomine Pauli baptizati estis: Et rursum: Quid igitur est Apollo? Quid verò Paulus? ministri eius cui credidistis: ita etiam institutionē horū sibi soli referuauit. De hac certos fecit suos Apostolos, quòd illi docerent Ecclesiam. Docuit hæc diligenter Augustinus in locum illum Iohannis: Ipse est qui baptizat in spiritu sancto: quem diligenter secutus est b. Thom. in hac materia: vnde ibi collegit Ecclesiā nō constituendā nec fundandā commissam fuisse hominibus à Christo, sed fundatam iam gubernandā. Ceterum Ecclesiæ fundamenta fides sunt & sacramenta: quare sicut non aliā fidē homines tradere possunt, sed à solo CHRISTO tradita est, ita nec alia sacramenta, quàm ea quæ Christus tradidit: quæ etiā hac ratione, & propter mysticam aquā & sanguinē, quæ in cruce ex Christo fluxerunt, meritò dicimus ex latere Christi fluxisse, à quo fabricata est Ecclesia: quod in prima creatione in muliere ex latere Adam formata significabatur.

Illud igitur iam non est omittendum, quòd septem hæc ab Ecclesia & patribus meritò vocata sunt Sacramenta. Vbi, quoniā non desunt calumniari & hæretici, & qui sibi videntur sapientes, est paucis aduertendum quid nomen Sacramenti propriè significet, & quare istis attributum.

Nomen itaque hoc, quod in vsu scripturæ, maxime noui testamenti frequens est, propriè quidem, iuxta graues Latinos interpretes, arcanū aliquod significat, & sacrum obseruandū quodam modo & celandum secreto quodam, vt scilicet non passim nec omnibus manifestetur, quod Græci mysterium dicunt.

so, non ab
Apostolis
aut Eccle-
sia institu-
ta.
3. p. 9. 64.
art. 8.

1. Corint. 1
ibidem 3.

Tractatu 5
in Iohannē.
Iohannis 1.
Supradictō
loco ar. 3.
et 4.
Ibidē art. 2
ad 3.

Quid no-
mē Sacra-
menti pro-
priè signi-
ficet.

Ephes. 3.

Ibidem.

Itaque vbi interpres noster in Paulo transtulit, Norum factum est mihi Sacramentum, Græci dicunt mysterium loquitur verò de gentium vocatione ad gratiam Christi. Et rursum, vbi dixit, Quæ sit dispensatio sacramenti absconditi à sæculis: habet illi mysterij: vbi de incarnatione Christi loquitur. Scimus igitur & fatemur nomen sacramenti ad mysteria omnia fidei & scripturæ extendi: quare hac ratione non septem tantum, sed innumera dicimus esse sacramenta in scriptura. Nam de vna Apocalypsi Joannis Hieronymus dicit: tot habet sacramenta, quot verba. Iuxta hanc significationem intelligimus septem hæc, de quibus locuti sumus, meritò sacramenta esse dicenda. Latent enim in illis exterioribus cultibus baptismi, chrisimatis & c. diuina & preciosissima gratiæ Dei opera & dona: meritò itaque illa sunt mysteria & sacramenta. Nam & propter hoc beatus Augustinus in Epistola ad Marcellinum, quæ est numero quinta, dicit: Signa cum ad res diuinas transferuntur Sacramenta ritè vocantur. Et libro 10. de ciuitate Dei cap. 5. Sacrificium visibile dicit inuisibilis sacrificij esse sacramentum, id est, sacrum signum. Hæc igitur septem, quia signa sunt, sacra sacrarum rerum, non dubitamus sacramenta quædam dicere: & quidem inter omnia dei nostræ, post illa quæ ad diuinitatem & humanitatem Christi pertinent, & ad ipsas diuinas personas, omnium maximè. Hæc verò signa gratiæ & instrumenta dicimus septem esse sacramenta, non plura, nec pauciora. Non quòd alia negemus esse sacramenta, sed negamus alios esse cultus à Deo institutos, & alia esse signa & instrumenta diuinæ gratiæ ad nos sanctificandos ex ipsius institutione, quàm hæc septem.

Definiunt igitur Sacramentum hoc modo sumptum diuersimodè Doctores, nec magnopere pertinet ad rem has enumeratione definitiones. Duo propriè sunt horum sacramentorum, quòd sunt signa gratiæ, & quòd per ea Deus operatur in nobis gratiæ itaque sunt instrumenta, & vt addamus tertium, quòd ex superioribus patet, sunt à solo Christo instituta. Ex his igitur tribus definitio sacramenti sumenda est. Magister itaque Sententiarum dicit Sacramentum est inuisibilis gratiæ visibilis forma, hoc est, similitudo, ita vt eius imaginem gerat & causa existat. In qua definitione duo illa complexus est, signum, videlicet & causam. Adduxit etiam ibidem alias ex verbis Augustini desumptas: scilicet, Sacramentum est in quo sub tegumento rerum visibilium diuina virtus operatur salutem. Et illam etiam, quæ ex proxima dictis patet, quòd sit sacræ rei signum. Porro Hugo de sancto

d. r. 4.

Definitio
Sacramentis
prima.

2.

3.

Victore omnia complectens dixit: Sacramentum est naturale elementum exterius, oculis appositum, ex similitudine representans, ex institutione significans, ex sanctificatione inuisibilis gratiam continens. In qua & significationem, & efficientiam, & institutionem Christi apposuit: quæ tria quibuscumque verbis ponantur, naturam horum sacramentorum explicant. Itaque quòd nonnulli posteriores dixerunt, Sacramentum est signum sensibile gratiam ex institutione diuina efficaciter significans, ordinatum ad salutem hominis viatoris, satis distinctè hoc ipsum explicat.

Ex hac verò definitione ratio huius numeri, atque ordo ipsorum Sacramentorum, & eorum necessitas facile agnosci possunt. Cum enim hæc sacramenta ad perficiendos nos in cultu Christianæ religionis ordinentur, & ad conferendum omnia quæ ad vitam spiritualem in religione Christiana necessaria sunt, conuenienter primò ponitur Baptismus, quo regeneramur in filios Dei & renascimur, dicente domino. Oportet vos nasci denuo. Deinde Confirmatio, qua ad perfectum statum & robur spirituale vitæ Christianæ perducimur: donec (inquit Christus) induamini virtute ex alto. Tertio loco Eucharistia est: in qua tanquam per cibum necessarium sustentamur in spirituali vita. Quartum locum meritò obtinet Pœnitentia: quæ medicina quædam est & restitutio pristinae valetudinis, quæ per peccatum amittitur. Hanc sequitur extrema Vnctio, quæ ablatio est reliquiarum infirmitatis, peccati, & plena confortatio animæ in vltima infirmitate. Iam verò per Ordinem & Matrimonium Ecclesiæ ipsi, hoc est, cõmunitati cõsuliuntur. Per Ordinem enim dantur Ecclesiæ gubernatores, quibus consulitur multitudini, dicente scriptura: Cum defecerit gubernator, dissipabitur populus. Matrimonium verò subuenit naturali defectui mortalitatis, vt sit etiã propagatio carnalis in Ecclesia, sed sanctificata, dicataque Deo. Itaque patet quàm plenè per hæc sit prouisum Ecclesiæ. Non desunt quidè aliæ huius rei rationes, sed hæc magis placuit beato Thomæ in hac materia. Ex quo etiã facile infert ordinem illorum & necessitatem: sunt enim prima illa tria eo ipso ordine quo posita sunt omnibus necessaria: Primū vt generatio, secundum vt augmentum, tertium vt cibum. Iam post illa pœnitentia & extrema Vnctio sequuntur, sed non simpliciter sunt necessaria, verum vt medicinæ tantum, cum incidit infirmitas. Ordo verò & Matrimonium nulli priuato, sed Ecclesiæ sunt necessaria. Inter omnia verò dignitate & excellentia summum est Eucharistia

4.

De Sacra-
mentorum
ordine.

Ioan. 3.

3. p. 5. 67.

De necessi-
tate sacra-
mentorum.

QVAE CIRCA SINGVLA SACRAMENTA

ristia sacramentum, ad quod reliqua omnia ordinantur, & in quod consummantur. Qualiter verò ad hæc suscipienda teneantur omnes, & quibus præceptis, inferius circa singula dicendū est. Illud igitur vltimò aggressuri, breuiter hoc loco putamus præmittendum, quod his quæ superius diximus consonū est, quòd scilicet fides horum Sacramentorum non ex sola scriptura pendenda est, sed ex doctrina Catholicæ Ecclesiæ. Sic enim superius ostendimus à Christo instituta esse, vt magis spiritus sancti interiori illustratione Apostolos de eis docuerit, & verbo eorū, atque eadem spiritus sancti vntione Ecclesiæ voluerit erudiri. Meritò igitur Lucius 3. Papa definiuit: Vniuersos qui de corpore vel sanguine Domini, vel de Baptismate, siue de peccatorum confessione, matrimonio, vel reliquis sacramentis aliter sentire vel docere nū metuunt, quam sacra Romana Ecclesia prædicat & seruat, vinculo perpetui anathematis innodamus. Vide quàm hoc consonè patrum doctrinæ, de vntate Ecclesiæ & Romanæ Ecclesiæ superioritate: vide quàm conuenienter illis quæ de traditione ab Apostolis proximè dicta sunt. Huic igitur tam necessariæ definitioni conueniamus Eugenij 4. & Concilij Florentini de sacramentis omnibus doctrinam, quam ibidem in Bulla vntionis Armeniorū tradunt, docentes Ecclesiasticum & Romanæ Ecclesiæ sensum circa sacramenta: vbi de singulis cuncta quæ necessaria cognita sunt complectuntur, extra quæ aliud querere frustra putamus, vbi primò ita pronunciat. Nouæ legis septem sunt sacramenta: Baptismus &c. quæ iam diximus, referemus verò, cum de singulis agetur, quod ibi traditum est.

LECTIO OCTAVA.

De his quæ circa singula sacramenta necessariò consideranda sunt.

X his itaque, quæ de definitione & numero Sacramentorum dicta sunt, non est difficile inferre & discernere que sint circa singula Sacramenta consideranda.

Primò in quolibet Sacramento signa ipsa sensibilia sunt, res videlicet aliquæ corporeæ siue actus sensibiles, & verba, omnia

Fides sacramentorum non ex sola scriptura, sed ex doctrina Ecclesiæ pendenda. Ca. Ad abolendū, de hæreticis, in decretal.

omni sacramento necessario

NECESSAR. SVNT CONSIDERANDA. 25

uia à Christo instituta: Baptizantes (inquit) in nomine Patris &c. Vtrumque explicauit, & rem & verba. Ex his igitur duobus, rebus scilicet & verbis, sacramentalia signa integrantur: id quod conuenientissimum esse docet b. Tho. 3. parte Conuenit enim hoc ipsi causæ sanctificanti & operanti in sacramentis, quæ est verbum incarnatum, hoc est, ex duobus compositum, humana scilicet natura & diuina. Conuenit etiam & nobis qui sanctificamur, qui cum ex corpore simus & anima, per res corporeas quæ sunt in sacramentis tangitur corpus, per verbum vero anima excitatur. Tertiò denique & hoc conuenit certiori, euidetiori & expressiori significationi sacramentorū. Vt enim non tantum diuina nobis sono quodam vocis significatur, sed insculpantur quodam modo & affigantur, opus fuit rebus corporeis, veluti aqua aut oleo: quæ cum adhibentur corpori visibiliter, significant diuinas gratiæ operationes. Quoniam verò res istæ confusius & minus explicitè significant, vtendum fuit verbis, quæ, vt August. inquit in 2. de doctrina Christi: obtinent principatum significandi, & per ea quidquid volumus distinctius significamus, quàm per alia signa. Meritò igitur res vocantur Theologi materiam, verba formam sacramentorum, vt sicut nos ex corpore & anima componimur, ita & sacramenta. Sint itaque res vt corpus, verba tanquam anima. De quibus hoc certum sit, ad veritatem & integritatem Sacramentorum necessarias esse res, quas Christus instituit, & verba quæ addidit, ita vt si aliquid horum mutetur, verè nō conficiatur sacramentū: si non adhibeatur aqua, non est Baptismus, quidquid aliud, etiam si abluere possit, adhibeatur. Ceterum quia in verbis maior est adhibenda consideratio, in quibus mutatio facilius esse potest, sequentia de illis in communi notentur. Primū. Verba instituta à Christo sic necessaria sunt, vt integritas sensus seruetur, non verò idioma, aut quæcunque alia conuenientia, vel etiā præcepta ipsa grammaticæ. Verba enim propter sensum intelligimus necessaria: vnde in diuersas linguas translata eadem verba dicuntur propter sensum eundem, qui si seruetur, etiam incōgruè, satis est ad integritatem sacramenti: atque ita respondemus calumiantibus hereticis, quòd vtamur catholicis verbis quasi carminibus incantatorijs. Id enim falsissimū est. Cum non verbis, sed sensui in hæreamus. Quod verò illi volunt verba sacramentalia intelligenda esse de promissione diuina, quæ prædicanda & fide acceptanda est, non insuffranda, vt dicunt, falsum est, quāquam nos non negemus promissiones Christi de Sacramē-

est res sensibilis & verbū, hoc est materia & forma. ar. 3. q. 60.

Quanta sit necessitas verborū in sacramentorum formatione, quantūq; mutationem patiuntur.

tis

QVAE CIRCA SINGVLA SACRAMENTA

1. *Corin. 1.* tis docendas esse diligenter, ad perfectionem tamen Sacramentorum & integritatem id necessarium esse omnino negamus. Paulus docebat promissiones Baptismi, alij baptizabant: nec ex praedicatione Pauli & aliorum lotione fiebat Baptismus, ut ille aperte ostendit: falsum igitur est, & sibi contradicit, velle res esse determinatas à Christo, & certas, quibus utendum sit in sacramentis, & non verba similiter: cum praecipue illa sint anima quodam modo Sacramentorum. Ex his itaque multa colligi possunt de corruptione, vel transpositione, vel additione, vel diminutione, vel interruptione etiam, quae in proferendis verbis contingere possunt. Si enim haec non auferant sensum, perficitur sacramentum: quod b. Thomas latius explicat 3. parte. Ut verò qualiter in his mutationibus peccetur intelligi possit, quod sequitur est aduertendum.

Art. 7.º
3.º q. 60.

Mutare verba in formis Sacramentorum quam periculosum & graue peccatum.

In omnibus Sacramentis necessarius est legitimus minister.

In unoquoque Sacramento considerandum quis sit Sa-

Mutatio verborum quocunque modo fiat, si quidem intentione mutandi ritum Ecclesiae sit, grauissimum est schisma, & non paruum etiam periculum defectus veritatis sacramentorum. Nam aperte b. Tho. asserit eum qui mutat ritum Ecclesiae non perficere sacramentum, cum iam non intendat quod Ecclesia. Et quanquam fieri posset, ut haereticus ab Ecclesia segregatus intendat facere quod instituit Christus, & ita iam Ecclesiae conformetur, & perficiat sacramentum, valde tamē timenda est in mutatione verborum aliena intentio ab Ecclesia. Moderni haeretici in Baptismo nihil mutant, nisi forte alicubi idioma, quod ut diximus, manente sensu non impedit. Ceterum satis patet quòd in his mutationibus, si ex proposito fiant, quacunque intentione, graue peccatum est: imò si ex negligentia culpabile: nam in re tam graui adhibenda est circumspectio, ut beatus Thomas supradictis locis inquit.

Requiritur & tertio loco in Sacramentis minister. Sic enim in quibusdam Sacramentis aperte patet: ea enim Christus dispensanda commisit non omnibus, sicut de Absolutione inquit Apostolis suis: Quidquid solueritis super terram. Quare merito in singulis Sacramentis quaerendum quis sit necessarius minister: nec enim idem in omnibus Sacramentis minister est.

Quarto etiam loco considerandus est suscipiens ipse. Nam in quibusdam Sacramentis ita determinati sunt suscipientes, ut non omnes sint eorum capaces: ut in sacramento Ordinis patet: in quo illud Pauli locum habet: Mulierem in Ecclesia loqui non permitto, nec dominari in virum. Ita etiam in ceteris Sacramentis requirendum, quis scilicet sit eorum capax. In his etiā duobus,

NECESSARI SVNT CONSIDERANDA. 24

bus, suscipiente videlicet & ministro necessaria est certa dispositio & preparatio, siue ut perficiatur Sacramentum, siue ut sanctè & rectè, & cum fructu administretur & suscipiatur: de quibus simul dicendum.

Haec itaque quatuor merito inter exteriora & visibilia quae in Sacramentis sunt computantur: iam quae restant pertinent ad invisibilia ipsa & occulta sacramentorum: inter quae primum est res significata per Sacramentum. Sunt enim ut diximus, signa sensibilia: & hoc certè maximè considerandum est nouae legis tempore & in statu gratiae reuelatae. Nam, ut August. inquit 3. de doctrina Christiana, seruitus quaedam est, magis legis veteris quam gratiae, signa venerari non intellecta: imò & quaedam, inquit ille, mors & interitus rationis, cuius est rerum cognitio. Quare valde profuerit in sacramentalibus signis res significatas attendere: de quibus in communi nunc breuiter id tantum dicendum, quòd sacramenta nostra tria potissimum significat. Primum causam & originem sanctificationis nostrae, quae Christus est, & eius passio atque meritum, & respectu huius sacramenta rememoratiua signa sunt. Secundò ipsam sanctificationem nostram, quam, ut mox dicemus, operantur: atque ita sunt signa indicatiua praesentium. Tertio denique & finem ipsum, ad quem per ea ordinamur ostendunt: respectu cuius merito prognostica quaedam signa dicuntur, ut b. Thomas inquit. Quae omnia facile in baptisate ostenduntur. Aqua passionē Christi, & ea quae ex latere eius effluerūt significat, deinde ablutionem & mundiciam animae, ut Paulus dicit de Christo: Dilexit Ecclesiam suam, & tradidit semetipsum pro ea, lauans eam lauacro aquae &c. Denique & immersio ipsa atque emersio resurrectionem Christi, & eam quam speramus futuram renouationem significant: de qua Paulus aperte loquitur: Consepulti sumus Christo per Baptismum, ut sicut ipse surrexit à mortuis, ita nos in nouitate vitae ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus.

Est denique in Sacramentis effectus eorum proprius considerandus, qui merito in ipsis maximè locum obtineat. Nam, ut diximus, sunt causae gratiae, ad quam omnia alia ordinantur: sed hoc in sequentem lectionem relinquimus. Ceterum & in quolibet Sacramento sunt adhuc considerandi ritus & caeremoniae, quae ab Ecclesia superaddita sunt, quae proculdubio non frustra & vanè, sed certa & necessaria ratione introducta esse ex proximis lectionibus satis constat, nec sine auctoritate &

cramenti capax.

Quae praeterea in Sacramentis consideranda.

Supradicta q. art. 5.

Ephes. 5.

Roman. 6.

DE PRIMO ET PROPRIO SAC. EFFECTV
 & traditione Apostolica, vel spiritus sancti peculiari inspiratione: de quibus cum supra dixerimus, illud sufficiat huic loco, quod Paulus Corinthiis scribens quædam ordinatæ sacramentorum Euchariæ: & cetera (inquit) cum venero ipse disponam. Et deinde de modo prophetandi in Ecclesia præcepit nonnulla. Et in vniuersum (inquit) omnia honestè & ordinatè fiant in vobis, & ad edificationem. In quibus præcipuè de his ritibus conferendi Sacramenta, & exercendi reliquos Ecclesiasticos actus apertè cõstat Paulum loqui: At verò nisi statuerentur circa singula ritus & cæremonia, non possent ordinatè administrari, sequente vnoquoque quod sibi aut leuiter, aut post nonnullam liberationem conuenientius videretur. De his itaque maxime intelligendū quod ex Augustino supra citauimus. Quæ per totum orbem terrarum seruantur in Ecclesia, insolentissimè in Italia esse aut omittuntur, aut in dubium reuocantur. Qui ritus, cum necessarij sint & rationabiles, habent & suam significationem & virtutem ex parte aliqua: de quibus merito agendum. Itaque hæc sunt in summa in singulis Sacramentis consideranda: eo ipso ordine quo propõsita sunt. Materia, forma, minister, suscipiens, & vtriusque dispositio, significatio & effectus atque operatio ipsius, denique ritus & cæremonia: ab Ecclesia instituta. Ex quibus omnibus, sicut de quibusdam iam diximus, quædam requiruntur ad integritatem sacramenti, alia ad rectam administrationem, vel fructum consequendum ex sacramento: quæ etiam consideranda sunt: vt scilicet discernamus alia ab alijs.

I. Cor. II.

I. Cor. I. 4.

*In Epistola
I. ad Ianua
rim.*

*Summa eorū,
quæ in
singulis sa-
cramentis
cõsideran-
da.*

LECTIO NONA.

*De primo & proprio sacramentorum effectu,
gratia scilicet & caractere.*

*Sacramēta
nouæ legis
ex se, siue
ex opere
operato*

V I A. vt dictum est, & manifesta ratio ostendit, præcipuum in sacramentis est gratia, quam conferendam instituta sunt à Christo: de hac sequentia breuiter adnotentur. Primum. Sacramenta nouæ legis efficacia esse ex se, & gratiam causare virtute ipsius Christo communicata, certissima fide tenendum est: quod hæretici moderni absque ulla ratione reijcunt.

DE PRIMO ET PROPRIO SAC. EFFECTV 25
 blasphemantes certè. Quod quidem Baptismus paruulorum, quem certa fides non dubitat à quocunque datum paruulum iustificare, apertè ostendit, & Paulus confirmat, Saluos (inquit) nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis. Et hæc est præcipua sacramentorum nouæ legis & veteris differentia, vt Magister in i. dist. 4. dicit. Et id confirmant Pauli verba, quibus sacramenta veteris legis infirma & egena elementa vocat. Nec hæreticorum calumnia vllam habet apparentiam, cum dicunt hoc Paulum dixisse de eis postquam euacuata fuerant à Christo: id enim ostendit Paulus ipse falsum esse in Epistola ad Hebræos, vbi apertè ait ideo euacuata sacramēta illa & mutata, quia infirma & inutilia: non è contrario, ideo infirma, quia mutata. Reprobatio (ait) sit prioris mandati propter inutilitatem eius & infirmitatem. Nihil enim ad perfectum adduxit Lex. Vnde & postea dicit ritus illos in cibis, & varijs baptismatibus, & iustitijs carnis neminem posse saluare. Vnde tandem inquit, Christus ingrediens in mundum ait: Sacrificium & oblationem non iuisti &c. Ex quibus apertè Catholici collegerunt in noua lege & in sacramentis eius virtutem esse gratiæ causatiuam: ne videlicet sint sicut veteris legis infirma & egena elementa: quod conuenientissimè Theologi explicarunt per illa verba, ex opere operato: quibus opponunt, ex opere operante. Vt enim explicitè hoc tam necessarium fidei dogma declaratur, dixerunt tam Sacramenta illa veteris Legis, quam quæcunque alia pietatis opera vel officia tanti apud Deum esse meriti, tantæ utilitatis nobis, quanta deuotio est & spiritus sancti impulsio, qua illa opera fiunt. Igitur ex operante ipso virtutem habent, quam illa sit in eo ex spiritu sancto. Ceterum nostra Sacramenta, non vt dispositus est qui confert, neque qui recipit, sed ex Christi Domini promissione & virtute eis collata operantur: quod in Baptismo puerorum, vt diximus, manifestum est, & inde ad cetera etiam transferendum, nisi quòd adulti possunt nonnunquam impedimentum & obicem gratiæ habere, quo stat, vt non consequantur effectum: de quo postea dicendum. Nunc id satis sit contra hæreticos, quòd ex hac doctrina nihil derogamus Christo, sed potius tribuimus illi, confidentes ipsum esse qui operatur in sacramentis, & spiritum sanctum: sed eis vtuntur tanquam instrumentis. Non ergo à Christo transferimus in sacramenta virtutem, sed agnoscimus mysteria quibus nos voluit saluos facere, prædicantes apertè, non esse eius potentiam alligatam sacramentis: potest enim si-

D ne eis

*gratia cõ-
ferunt, non
autē sacra-
mēta vete-
ris legis.
Titum 3.
Ad Gal. 4.*

*Heb. 7.
Ibidem. 9.*

Ibidem 10.

bus suscipientes deputantur ad quædam Christiani cultus opera vel exercenda vel suscipienda: idque etiam si ab indignis suscipiantur credendum est effici: sicut sacramentum Ordinis, etiam indignè susceptum spiritualement potestatem confert ordinato: ita Baptismus in peccato susceptus suscipientem reddit habilem ad participanda sacramenta: hoc de Baptismo ab hæretico & inter hæreticos suscepto & Ecclesia definiuit, & b. Augustin. contra Donatistas defendit. Hæc verò potestas proculdubio à summa illa Christi potestate deriuatur, & eam habentem configurat ipsi. Quare merito à posterioribus appellatus est Character, quod significat cõfiguratiuum quoddam signum siue formam: idque etiam similitudine sumpta ex his quæ sunt in Re. pub: explicant. Nam qui deputantur ad opus aliquod, puta militiæ, insigniuntur nota, quam Characterem vocant: & hac similitudine vsus est August. disputans contra Donatistas, lib. 2. contra Parmen: ca. 13. dicens quòd sicut figuram regis monetæ impressam à falsario cognitam probat lex, etsi falsarium damnet: & militiæ Characterè (sic enim inquit) ab infideli milite impressum non repetit verus Rex, sed agnoscit: ita etiam Baptismus ab hæreticis datus non repetendus est in Ecclesia. Vbi etsi Augustinus Characterem ipsum sacramentum Baptismi magis vocauit, quàm effectum aliquem eius, quare ex eo loco non conuincimus Augustinum Characterem aliquem interiore in sacramentis imprimi asserere, quia tamen res ipsa certa est, dari scilicet eam potestatem, suscipiendum est etiam hoc nomen tanquam doctrinæ Ecclesiasticæ conueniens & in ea receptum, vt patet in cap. Maiores, de Baptismo. Vbi Innocentius 3. Characterem imprimi dicit etiam quibus non confertur gratia.

Secundò etiam aduertendù, ex his quæ diximus facile agnoscì posse, quæ snt hæc sacramenta Characterem efficientia, illa enim tantum sunt, per quæ ad alios actus, extra ipsum sacramentum scilicet exercendos, specialiter deputatur suscipientes. Sunt igitur hæc tria tantum, Baptismus, per quem capaces efficiuntur aliorum sacramentorum, Cõfirmatio, per quam ad profitendam fidem armamur, Ordo, per quem traditur potestas præcipui sacramenti, & aliorum etiam administrandorum. In reliquis vero istud non est, vt facile est videre. Vnde & character hic quia cõsecratio quædam est deriuata à Christo, indelebiter manet: & ideo illa sacramenta iterari non debent, Quæ omnia latius b. Thomas prosequitur.

963.

Quia tamen ex hoc nonnulli graues scholastica reliquis quatuor

tuor sacramentis tribuunt ornatum quendam, quasi illa indignè suscepta operentur in anima non quidem gratiam, non tamen omnino nihil, sed dispositionem quandam putarunt ea producere, quæ ornet etiam aliqua ex parte animam: de hoc satis sit admonere, quòd nulla certa ratione conuincitur ponendam esse rem aliquam, quæ ornet vel disponat ad gratiam. Itaque eadem facilitate qua asseritur, reiici potest. Quare non est hæc doctrina tanti facienda, vt præcedens: & melius est illud omnino ommittere, quod neque scriptura, nec ratione certa, nec probabilis auctoritate ostenditur.

DE BAPTISMO.

LECTIO PRIMA.

De his quæ ad integritatem eius pertinent.

PRIMUM Igitur Sacramentorum omnium Baptismus est, ita à Christo primò omnium institutus, & ab Apostolis prædicatus, primò etiam in Ecclesia habitus in vsu: & vtriusque horum in Euangelio & actis Apostolorum frequens mentio fit: de quo ordine proposito agendum est.

Est itaque Baptismi materia & elementum aqua ex institutione Christi: nisi quis renatus fuerit ex aqua &c. Forma verò siue verbù. Ego te baptizo in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, ex eadem institutione domini: Baptizantes eos in nomine patris & filij &c. vbi vtriusque etiam meminit. Nam in verbo, Baptizantes, quod lotionem significat, manifestè aqua ostenditur, de qua re Theologi in 4. dist. 3. & b. Tho. 3. parte explicat quæ necessaria sunt. Ex quibus, reiectis disputationibus, sequentia notentur.

Primum. Aqua necessaria in Baptismo est, ea quæ nomine aquæ communiter accipitur: siue ea elementum sit, siue corpus aliquod magis compositum & mixtum. Quare sola illa transmutatio siue naturalis siue artificialis, quæ speciem mutat aquæ, veritatem sacramenti aufert, & nulla alia. Nam vt b. Thomas inquit, & in sulphureis aquis, aut quibuscunque alijs, quali-

De materia
Baptismi.

tercunque alteratis, sit Baptismus: nō verò in liquoribus ex herbis resolutis, aut quibuscunq; alijs. Hoc itaque elementum propter communitatem & abundantiam, & propter naturales suas proprietates, & mysticas etiam significationes, ad hoc Sacramentum maximè necessitatis ab iplo Deo electum est.

*De Forma
baptismi,*

Secundum. Forma etiam, siue verba ipsa à Deo instituta, de necessitate duo opus est vt significant: actum videlicet ipsum, & principalem primamq; causam Baptismatis, scilicet sanctissimam Trinitatem, & hoc verbis communibus, quibus hæc personæ diuinæ significantur in scriptura. Ob defectum primi, si verbum, Baptizo, omittatur, inquit Alexander 3. cap. 1. de Baptismo, non est sacramentum: si quis videlicet immergat dicens tantum in nomine patris & filij & spiritus sancti: quia videlicet non exprimitur actus ipse, vt b. Thomas inquit supradicta q. Si verò hic significetur omissa persona ministri, nihil aufertur veritati sacramenti, vt in Baptismo Græcorum: Baptizetur seruus Christi sed omisso Baptizati, si videlicet pronomem illud, te non dicitur, aufert veritatem Baptismi, vt b. Thom. 3. d. 4. inquit aperta ratione. Est enim determinatio actus baptizandi ad eum qui baptizatur. Si tamen illud pluraliter proferatur cum simul multi baptizantur, quod in necessitate fieri potest, ad veritatem sacramenti sufficit, vt idem inquit. Est tamen in his attentè considerandum, ne quid horum verborum, Ego te baptizo in nomine patris & filij & spiritus sancti, mutetur. Nam etiam si ad mutationem sensus non pertineat, non sine periculo grauis peccati fieri potest. Propter defectum secundi non putatur certò verum baptisma in nomine genitoris & geniti, vel in nomine Christi, nisi speciali dispensatione Dei, qualis fuisse credimus in primitiua Ecclesia. Hæc sunt tuta & certa: et si alia sunt disputabilia.

*Definitio
baptismi.*

Rectè igitur ex his Magister definiuit sacramentū Baptismi dist. 3. 4. Quòd sit ablutio corporis exterior sub præscripta forma verborum. Nec enim aqua, nec verba sacramentum sunt, sed vsus ipse in vtriusque coniunctione, vt Augustin. exponit illud Ioannis: Mundi estis propter sermonem &c. quòd scilicet in accessu verbi ad aquam, vel ablutione ipsa consummetur sanctificatio. Aliæ etiam definitiones si quæ dantur, iuxta hæc sunt intelligendæ: vt est illa Hugonis de S. Victore. Quòd sit aqua ablutendis animabus sanctificata per verbum. Vel certe dantur secundum effectus sacramenti, vt à Damasceno, Dionysio & alijs.

Hinc

Hinc etiã patet ad sacramenti necessitatem sufficere immersionem siue vnam siue trinam, vel asperisionem. Quolibet enim modo sacramentum est. Sed peccatur proculdubio grauius, vt inquit b. Thom. art. 7. illius q. in omissione consuetudinis Ecclesiæ. Et hæc de materia & forma, iam ad reliqua.

Minister quidem proprius huius sacramenti sacerdos est, & nullus eo inferior, ne Diaconus quidem, vt Gelasius inquit in cap. Diacones, 93. d. cuius ratio est b. Tho. q. 67. vbi de hoc agit, conuenientissimam reddit. Baptismus enim proximus est Eucharistiæ, nempe per quem ad illam acceditur. Quare ad eundem pertinet ministrum: idque ex institutione ipsa Christi. Vnde etiam Episcopi possint illud ministrare, & ad hoc Apostoli à Christo missi sunt: Docete omnes gentes, baptizantes eos in &c. tamen Paulus aperte ostendit nō esse proprium eorum munus: Non misit me Christus baptizare, inquit. Ceterum in articulo necessitatis non esse certum ministrum tota intellexit Ecclesia: ne videlicet vlli desit tam necessarium remedium. Itaque & Laici & foeminae conferunt hoc sacramentum: sicut Urbanus Papa inquit ca. super quibus, 30. q. 3. Et non baptizatus etiam, vt Nicolaus Papa respondet in ca. à quodam Iudæo. de consecrat. dist. 4. quanquam August. id sub dubio reliquerit. Ex quo colligitur etiam, quòd extra necessitatem ab his verum sacramentum perficitur: sed vt b. Thom. illius quæst. art. 5. inquit, grauius, & proculdubio mortaliter peccatur, si ab his extra necessitatem celebretur: sicut si à pluribus simul totum conferretur sacramentum. Nec enim dubium est peccare eos, sed baptismus propterea non est nullus, si modò, vt diximus, vterque & verba proferat & immergat. Nam à pluribus partialiter agentibus, vno videlicet immergente, altero proferente verba, non fit sacramentum: sicut hinc etiam patet nullum se posse baptizare: deesset enim minister.

De suscipiente verò hoc tantum dicendum est, quòd capax est eius omnis iam natus, siue paruulus siue adultus sit: vt art. 11. quæst. 68. inquit Tho. Nam ex verbo illo Euangelij: Nisi quis renatus fuerit &c. August. rectè colligit neminem renasci, qui non fuerit natus: cum tamen in periculo vel caput, vel quodcunque etiam membrum extra vterum apprensus perfundi debeat, & ibi baptismus celebrari: vbi, si postea perfecte nascere-tur qui periclitabatur, repeti debet sacramentum sub conditione, inquit b. Tho. Iam verò in hoc casu, si prodeunte capite illud perfundatur cum verbis baptismi, quia principale membrum

D 4 est.

De immergendo aut aspergendo illo qui baptizatur seruandam ecclesie consuetudinem. De ministro baptismit.

Articulo 2o

I. Cor. 12.

De eo qui baptismit suscipit.

est, non dubitatur verum perfici sacramentum, nec repetendum esse. In alijs verò inferioribus & infirmioribus membris est meritò dubium, & ideo cùm in eis sit, reiterandum est.

In vtroque verò, ministro, scilicet & suscipiente, dispositio certa requiritur: & alia quidem ad veritatem sacramenti, alia ad rectum vsum, vel ad fructum consequendum: de quibus breuiter sequentia adnotentur.

Quid requiratur in ministro baptismi.

Primum. In ministro ad veritatem sacramenti necessaria est intentio faciendi quod Christus & Ecclesia instituit. Nam cùm minister rationalis sit, & opus ipsum multis de causis fieri potest, necessarium est vt ex intentione eius ad hunc finem applicetur: quæ est ratio b. Thomæ art. 8. q. 64. probans in omnibus alijs sacramentis etiam hoc requiri. Rectitudo verò intentionis, vt scilicet non solum velit quod Christus præcepit facere, sed id etiam recta intentione non ob malum aliquem finem faciat, necessaria tantum est vt ille non peccet.

Quid requiratur in suscipiente baptismi.

Secundum. In suscipiente etiam adulto ad veritatem sacramenti necessaria proculdubio est intentio suscipiendi sacramentum, vt art. 7. q. 68. b. Thom. inquit: & hæc est ecclesiæ definitio, vt patet in capite. Maiores. de baptismo, omisis disputationibus. Ex quo etiam certissimum est, baptismum phrenetico vel mente alienato, qui nunquam antea consensit, datum, nullum esse, vt art. 12. illius q. inquit b. Thø. Solet quidem in periculis cum dubium aliquod est de intentione periclitantis, vel certum est eum voluisse, dari baptismus: non tamen perficitur sine vlla adulti voluntate vel præterita vel interpretatiua. Recta verò fides, sicut & propositum non peccandi & mutandi vitam, in suscipiente necessaria sunt, vt ille fructum consequatur baptismatis, & minister non peccet. Quod illud Petri Apostoli probat. Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum. Et Augustinus in lib. de fide & operibus efficaciss. conuicit contra hæreticos hoc negantes. Non sunt tamen prædicta necessaria ad integritatem sacramenti.

Quid requiratur ad baptismum parvulorum.

Tertium. In pueris, & qui nūquam vsum rationis habuerunt, quos tamen certa fides baptizari posse docet, vt infra dicemus, ad integritatem quidem sacramenti nulla, nec interpretatiua, nec parentum voluntas necessaria est: cùm sacramentum solum perficiatur in eis virtute Christi. Sed ad rectum vsum sacramenti, voluntas parentum, vel eorum quibus commissi sunt, & quædam susceptorum professio, & quodam modo fidei insio necessaria est: de quibus inferius dicemus.

LECTIO SECUNDA.

De effectu & significatione baptismatis.

VAE dicta sunt sufficerent quidem ad perficiendum sacramentum, & rectè etiam administrandum, maximè si accederent cæremoniæ ecclesiasticæ, de quibus suo loco dicemus: non tamen putamus illa sufficere sacerdoti administranti hoc sacramentum. Nec enim satis est scire quomodo perficiatur sacramentum, sed oportet etiam cognoscere dignitatem & effectum, & reliqua mysteria eius ne in illud incidat Euangelij. Nolite sanctum dare canibus, nec mittatis margaritas vestras, id est, preciosa Dei dona, ante porcos: ne fortè cõculcèt eas pedibus suis. Opus igitur est vt ipse estimare sciat, & alios docere possit quæ ti sit æstimandum sacramentum. Quare meritò reprehendendi sunt qui hæc solum tradunt, quæ ad praxin quandam pertinent, & sacerdotem quasi mechanicum artificem faciunt. Dicenda sunt ergo iam duo, scilicet effectus & significatio baptismi, & ea quidam simul, cum reuera in omni sacramento idem sint hæc duo. Efficiunt enim quod significant.

Nota.

De effectu itaque baptismatis hoc sit certissimum fundamentum. Primum & proprium effectum eius esse plenam atque perfectam peccatorum omnium remissionem. Quod August. & in Enchiridio cap. 43. & in libris de peccatorum meritis & remissione, vbi hoc diligentissimè pertractat, apertè dicit & frequenter. Peccatorum inquam omnium, siue originalis, siue etiam actualium omnium quotquot in adultis esse possunt. Perfectam verò & plenam, inquit b. August. vt intelligamus nullo peccato post baptismum aliquem teneri: Qui effectus huius sacramenti significatur primò ipsa lotionem aquæ, de qua Ezechiel: Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini &c. Et multo apertius hoc significat ipsa forma: Ego te baptizo &c. Circa quam hoc etiam considerandum est, quod, quia dicitur, baptizo te, absolute significatur totius hominis ablutio, non corporis tantum: & quia dicitur, in nomine patris &c. significatur supercælestis & diuina planè mundatio. Nam, In nomine, dupliciter intelligi potest: aut eam vt idem sit, quod, tanquam minister & potestate accepta à

Primus ac proprius baptismi effectus est plena omnium peccatorum remissio. Cap. 27. Exech. 36.

licet ablutione & verbis, quæ proculdubio diuinam promissionem nobis significant, immo totius Trinitatis operationem in nomine patris &c. nos regenerantis, & ad hæreditatem celestem vocantis.

Hic etiam quod superius in communi diximus de sacramentis in speciali commemorandum est. Diximus enim sacramenta esse cultus quibus nos deum colimus, & instrumenta quadam & causas quibus nos Deus iustificat: ita igitur omnia hæc quæ dicta sunt accipiantur. Nam nos suscipientes baptismum, & submittentem nos illi cum fide horum effectuum, fatemur nos immundos, priuatos vita Dei, cælesti hæreditate expulsos & exules, Deum verò esse qui sua bonitate & gratia nos hoc agnoscens mundat & regenerat &c. Et quid aliud hoc est quam verus Dei cultus? qui maximè confessione peccati & agnitione diuinæ gratiæ perficitur: Sacrificium Deo spiritus contribulatus: Sacrificium laudis honorificauit me: & multa huiusmodi. Iam verò nos sic ipsum colentes mundat & perficit, vt dictum est. Itaque hæc significatio sacramenti duplex est, altera, cum à nobis ordinatur in Deum: altera, cum ab illo nobis confertur. Vtraque tamen eius ordinatione & institutione tenetur & creditur à nobis. Hæc quidem diximus breuissimè, quantum vt intelligi possint satis est. Ceterum debent Ecclesiæ ministri diligenter hos effectus docere populum, & in eis docendis sunt certè & ex Scriptura sacra, & ex doctrina Patrum multa, & quidem efficacissima desumenda, vt non tantum doceatur veritas, sed infigatur etiam animis, & afficiantur auditores. Habes tamen ex his quæ hic dicta sunt, quasi capitali locorum quæ tractanda sunt: significationem scilicet verborum huius sacramenti, & aquæ proprietates: Ex quibus analogia ad spiritualia sumitur, quòd nimirum commorimur & conspelimur Christo: quòd inserimur illi, quòd adoptamur in filios: vbi mysteria illa baptismatis Christi, qualiter scilicet in eo noster baptismus & effectus eius, vbi inchoatus est & significatus, sunt explicata.

LECTIO

DE EFFECTV ET SIGNIFICATIONE

patre & filio &c. vel in nomine, hoc est, sub inuocatione, & in honorem ac laudè nominis Dei, vt Paulus inquit: Omne quodcunque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine domini nostri Iesu Christi, gratias agètes Deo & patri per ipsum. Significant ergo hæc verba perfectè mundari baptizatum virtute diuina, atque ad inuocationem Dei ipsius: quare & in laudè eius & gloriam. Et hoc de primo effectu, qui meritò fundamentum est omnium, & conuenit baptismo maximè, vt August. in illo loco Enchiridij dicit, vt est configuratio quadam mortis & sepulture Christi: vt sicut Paulus inquit, æstimemus nos mortuos esse peccato, sicut ipse mortuus est similitudini carnis peccati. Est itaque baptismus verum illud rubrum mare sanguine Christi aspersum, vbi Aegyptij omnes & peccata submerguntur.

Secundus effectus Baptismi est gratiæ Dei & virtutum omnium collatio: quem etiam aqua ipsa virtute sua, quia focundat & perspicua est, significat: vt videlicet non sit anima nostra sterilis, vt terra sine aqua, sed inebriata potius & infusa & potens germinare. Vnde & Paulus inquit de hoc sacramento, quòd sit lauachrum regenerationis & renouationis spiritus sancti, quem effudit in nos abundè.

Tertius effectus huius sacramenti, vnde & præcedentes omnes, est vera vnio ad Christum vt caput nostrum, & insertio quadam: de qua Paulus inquit: Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis, Et ipse dominus: Ego sum vitis, & vos palmites. Ex quo meritò possumus dicere per hoc sacramentum in nobis effici & produci omnes effectus passionis & redemptionis Christi, quidquid videlicet in scriptura sacra legimus ipsum passione sua effecisse in mundo: quos Augustinus diligenter colligit lib. 1. de peccatorum meritis & remissione. Venit enim ille viuificare, saluare, liberare, illuminare, redimere à morte, ab infirmitate, à seruitute, captiuitate & tenebris: quæ omnia per baptismum efficiuntur. Venit etiam adoptare nos in filios Dei, & regnum cæleste aperire nobis: vnde & meritò dicere possumus effectus proprios baptismi esse adoptionem filiorum, de qua dicitur, Nisi quis renatus fuerit: veram Dei cognitionem, de qua etiam ibi loquitur, Non potest (inquit) videre regnum Dei: spiritus sancti participationem, & perductionem ad regnum ipsum cæleste: quos in ipso quem Christus suscepit baptismo apertè significatos videmus. Apertum est cælum, descendit spiritus sanctus, manifestata est tota Trinitas. Nec dubitandum ista omnia significari exterioribus signis, aquæ videlicet

ad Coll. 3.

ad Ro. 6.

Secundus effectus baptismi est gratiæ diuina ac virtutum donatio.

ad Titu. 3.

Tertius effectus baptismi est

Christo tantquam capiti iuniri atque inseri,

ad Gal. 3.

Cap. 27.

c. 28.

Io. 17. 3.

Matth. 3.

Suscipiendo baptismum colitur Deus.

LECTIO TERTIA.

De vera ratione remissionis peccatorum
quæ fit in Baptismo.

Offendit quæ diximus sufficere, ut
virtus sacramenti Baptismatis utcumque
agnosceretur, sed propter errores præsen-
tes notanda sunt iam sequentia, vel potius
inferenda ex supra dictis: & primo quidem
ipsum effectum remissionis peccatorum
explicemus, ut manifestentur errores: deinde
de virtutem considerabimus, & modum quo

operatur Sacramentum.

*Error Lu-
theranorū
circa pri-
mū effectū
Baptismi
cōsuetur.
Rom. 7. 6.*

Circa primum igitur ex his quæ de primo effectu Sacramen-
ti diximus inferitur, Falsissimum esse & nulla ratione nixum er-
rorem Lutheri & sequacium, in Baptismo non verè remitti pec-
catum originale, nec verè nos ab eo liberari per ipsum: quod
pertinaciter adhuc asserunt, adducti hac sola ratione, quod Pau-
lus clamat se in membris suis habere legem peccati, & carne ser-
uire peccato: & omnibus dicit, Non regnet peccatum in vestro
mortali corpore: ostendens videlicet esse adhuc in nobis pecca-
tum: quæ omnia sunt tam dilucidè explicata ab Augustino &
patribus, ut nullum possint nec debeant mouere. Et certè mi-
randum est quod Lutherani auctoritatem Augustini sequi se
putent, vel velint ab alijs putari, cum vnus Augustini sententia
de hac re ita sit manifesta, & ita ipse contraria omnia, quæ videri
possunt, dilucider, ut nullum relinqui possit dubium de senten-
tia eius & totius Ecclesiæ. Igitur Augustinus lib. 2. de peccatorum
meritis & remiss. cap. 27. & 28. apertè ostendit, quod soluto re-
atu originalis peccati per baptismum, quidquid scilicet in nobis
est, quod nos remorari potest à vitæ æternæ consecutione, quod
nos indignos Dei amicitia & gratia efficit, & dignos pœna &
damnatione, atque odio Dei: totum enim hoc aufertur: & ideo
plenè dicitur remitti peccatum. Cuius verba, ut nullus sit ter-
giuersationi locus, hic sunt inferenda. Sic igitur in fine 27. cap.
inquit: Illud namque præcipuè propter quæstiones, quæ de hac
re motæ sunt vel moueri adhuc possunt, attendere ac meminisse
se debemus, tantummodo peccatorum omnium plenam perfe-
ctamque remissionem baptismo fieri: hominis verò ipsius qualitate

QVO MODO REMITT. PECCAT. IN BAP. 31
tatem non totam continuò commutari. Et mox lex in princi-
pio sequentis Capituli de lege peccati sic dicit: Hæc autem lex
peccati, quod etiam peccatum appellat Apostolus. Non ergo
regnet peccatum in vestro mortali corpore, ad obediendū desi-
derijs eius, non sic manet in membris eorum qui ex aqua & spi-
ritu sancto renati sunt, tanquam non sit eius facta remissio, vbi
omnino plena & perfecta sit remissio peccatorū, omnibus ini-
micitijs interfectis, quibus separabamur à Deo: sed manet in
vetustate carnis tanquam superatum & peremptum, si non illi-
citis consensionibus quodammodo reuiuiscat. Hæc Augusti-
nus. Manet igitur ipsa concupiscentia in regeneratis, quæ est,
ut ita nunc dicamus, materiale originalis peccati. Manet itaque
rebellio carnis, manent propensiones illæ ad illicita & contraria
spiritui, propter quas etiam in baptizatis caro concupiscit ad-
uersus spiritum: Sed hæc omnia manent ita infirmata per gra-
tiam baptismi, ut sint magis baptizatis ad exercitium virtutis &
meritum, quam ad damnationem, si non illi consentiatur, ut ex
loco proximo Augustini patet: cuius de hac re sententia frequen-
tissimè etiam inculcata non potest obscura esse, quam & primo
libro de nuptijs & concupiscentia à 23. c. vsque ad 27. pluribus
explicat, ostendens manere quidem concupiscentiam actu, sed
non reatum eius: sicut è contrario manet in peccato actuali, pu-
ra homicidij, reatus, transeunte actu: vbi frequenter repetit vni-
uersorum factam esse remissionem peccatorum in baptisate,
exponens etiam apertè, qualiter à Paulo concupiscentia hæc
peccatum vocetur: ita inquit cap. illo 23. Sic autem vocatur
peccatum (loquitur verò de concupiscentia) quia peccato facta
est, cum iam in regeneratis non sit ipsa peccatum: sicut vocatur
lingua locutio quam facit lingua, & manus scriptura quam fa-
cit manus. Item quæ sic vocatur peccatum, quia peccatum, si
vincit, facit: sicut frigus pigrum vocatur, non quòd à pigris
fiat, sed quòd pigros faciat. Et ut apertius fiat horum menda-
cium, vide Pelagianos hoc pro probro obiecisse Catholicis,
quòd dicerent peccatum in baptismo non omnino remitti, sed
ex parte. Quibus Augustinus respondet libro 3. contra duas
Epistolas Pelagianorū, cap. 3. Mentiantur, insidiantur, tergiuer-
santur, non hoc dicimus. Et inter cetera, quæ ad purgandos Ca-
tholicos ab hac suspitione ibi dicit, ita loquitur: Baptismus igitur
abluit quidem peccata omnia, prorsus omnia, factorum, di-
ctorum, cogitatorum, siue originalia siue addita, siue quæ igno-
rante siue quæ scienter admitta sunt: sed non aufert infirmitatē,
cui

*Quo sensu
concupiscē-
tia in ba-
ptisatis
vocetur
peccatum.*

cui regeneratus resistit. Hæc Augustinus. Manet itaque hæc infirmitas & concupiscentia, donec tandem virtute ipsius baptismatis absorbeat mortalitatem hoc & carnale corpus, & fiat spirituale. Quare baptismus merito prima regeneratio dicitur. Nam in Euangelio inquit Christus, In regeneratione, cum sederit filius hominis &c. de resurrectione loquens. ut illa sit secunda regeneratio, quæ reuera virtute baptismatis confertur, insertionis scilicet illius & unionis cum Christo; de qua diximus, ut Augustinus probat libro 1. de nuptijs & concupisc. capite 33. & sequenti. Vnde Paulus inquit: Quod si spiritus Christi habitat in vobis (hoc pertinet ad unionem) qui suscitavit IESUM à mortuis, viuificabit mortalia corpora vestra propter inhabitantem spiritum eius. Et iterum ibidem regeneratis dicit: Corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus verò vivit, siue (ut Augustinus legit) vita, propter iustificationem. Vbi etiam est hoc observandum, quod tam perfecte peccata remitti dicimus, ut nulli pœnæ aut satisfactioni astrictus maneat qui baptizatur, si mox decesserit: tamen mors illa & ceteræ pœnæ, quibus in Adami puniti sumus, non auferuntur, sicut nec ipsi Adam ablatae fuerunt, quanquam remisso peccato: & certe inter has pœnas computari debet rebellio hæc carnis. Illæ igitur reliquæ omnes pœnæ manent quidem in nobis triplici de causa, ut beat. Thom. ex hoc loco Augustini colligit questu 69. 3. partis, ubi de his effectibus loquitur art. 3. quæ merito notanda sunt: ut scilicet conformemur Christo baptizati in illo, qui sine peccato morti & doloribus subditus fuit, ut exerceamur ad meritum & humiliationem, denique ut fides permaneat. Si enim, inquit Augustinus, visibiliter liberarentur baptizati omnes à morte & incommodis omnibus, iam non fide crederetur baptismus, nec propter futurum sæculum baptizarentur tantum homines, ut illo loco Augustinus inquit. Vanus igitur est error ille Lutheranorum, & confutatur certissimis auctoritatibus supra citatis: Mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris: & Paulus: Lauans eam lauacro aquæ in verbo vitæ: & Existimate vos mortuos esse peccato.

Ex eisdem etiam, quæ de effectu baptismatis diximus, manifestè sequitur nos veraciter iustos fieri per eum. Saluos nos fecit per lauacrum, audimus Paulum dicentem. Et rursus: Lauacrum regenerationis & renouationis vocat, non certè aliaratione, nisi quia renouamur & regeneramur. Ceterum quia de hac vera renouatione & iustificatione Lutherus & sui valde errant,

Roman. 8.

Lib. 2. de peccato: merit. & remiss. cap. 30. & sequentibus.

Eccl. 36.

Ephes. 5.

Per baptismum verè iustificamur.

rant, nullum agnoscentes veram mutationem, sed solum non imputationem peccati, dicemus de hoc in proprio loco, cum de iustificatione impij circa sacramentum pœnitentiæ agemus. Quod ad hunc locum attinet, circa hunc baptismi effectum, qui etiam est in paruulis: nam renouantur & illi & regenerantur, sufficiat nobis quod Augustinus, manifestè quidem lib. 1. de peccatis, merit. & remiss. Cap. 9. inquit, Christum illuminationem, iustificationemque nostram intrinsecus operari: dat enim (inquit) sui spiritus occultissimam fidelibus gratiam, quam latenter infundit & paruulis: & in multis quidem locis, maxime secundo de peccato, merit. & remiss. fateor non esse in nobis, quamdiu hic viuimus, consummatam & perfectam iustitiam: qualis scilicet est in beatis: sed per baptismum quidem inchoari in nobis renouationem & purgationem à peccatis, in qua Paulus nos admonet semper proficiendum esse: atque ita docet manere in nobis iustitiam, etiam reliquum sit semper aliquid vetustatis. Sicut igitur de peccatorum remissione dictum est, ita de hac iustificatione & renouatione nunc dicimus, inchoatur cum baptizatur, & virtute ipsius baptismatis in ea proficimus, usquequo tandem ad perfectam renouationem virtute ipsius baptismatis perueniamus: Quod Paulus aperte dicit illis verbis. Christus dilexit Ecclesiam suam &c. lauans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, donec exhibeat sibi illam non habentem maculam neque rugam: quod in vltima resurrectione fit, usque ad quam lauat eam in verbo vitæ &c. Igitur credenda est vera & interior mutatio per occultissimam gratiam infusam per Baptismum paruulis, sicut ab Augustino primo de peccato, merit. & remiss. diximus, confirmatum & probatum esse ex his verbis quibus in scriptura dicimus in Christo iustificari. Ex hoc tandem colligendum quanta sit, quamque diuturna baptismi virtus, de qua & ipse Augustinus in eundem antè asserit primò de nuptijs & concupiscentia, quod non tantum præterita, sed futura omnia peccata remittit, quæ vel infirmitate, vel ignorantia, & denique quocunque alio modo sunt: non (inquit) quod Baptismus repetendus sit, sed quod ex baptismo fiat, ut ipsæ orationes & eleemosynæ, quibus leuiora remittuntur, prosint: & pœnitentiam, qua maiora etiam post Baptismum condonantur, propter baptismum inquit Deo esse acceptam. Durat igitur perpetuò virtus baptismi in hac vita. Et quanquam per peccata grauiora innocentia illa baptismi amittatur, manemus tamen adhuc capaces sacramentorum,

Capite 73

Ephes. 5.

per

per quæ illa remittuntur. Vbi hic cauendus etiam est error Lutherianorum quorundam, dicentium peccata futura ita remitti per baptismum, vt non sit opus alio remedio, sed sola remissione baptismatis: quod quàm sit falsum, apertissimum est ex alijs sacramentis institutis in illorum peccatorum remedium, de quibus postea. Et hæc de effectibus baptismi sufficiat. Quod verò ad rationem illam iustificationis sola imputatione iustitiæ Christi pertinet, inferius, cum de sacramento penitentiae agemus, explicabitur, quàm sit noua hæc sententia aliena à sensu scripturæ & patrum.

LECTIO QVARTA

De virtute & excellentia Baptismi & dispositione suscipientium.

IN huius lectione proxima ex fide quæ est de effectibus Baptismi intulimus contra errores, quibus tantis baptismi effectibus ab hæreticis detrahitur, ita nunc inferamus contra errores, quibus virtuti & excellentiæ baptismatis derogant. Igitur ex illis scripturæ locis, quæ adduximus, inferetur errorem esse

Baptismus non est tantum signum remissionis peccatorum. 1. Petri. 3. Calvinus in instit.

Philippus Melanc. in locis &c. Calvinus.

apertissimum, dicere quòd Baptismus tantum est signum remissionis peccatorum & mortificationis, atq; vnionis cū Christo, quòd noui hæretici affirmant in speciali de Baptismo, sicut superius diximus de omnibus Sacramētis, & eidem rationibus cōfutatur. Saluos nos fecit baptisma, inquit Petrus &c. Quia tamen ex hoc errore in plures alios incidunt contra baptismum, fuit specialiter notādus. Et quidem alij hæretici baptismum tantum dicunt signum professionis nostræ, & militiæ Christianæ: resserta. Quidam verò, quò videantur magis honorare baptismum, non tantum signum professionis nostræ dicūt, sed promissionem diuine & gratiæ nobis collatæ quasi sigillum quoddam appendentem, unde tandem apertè fatentur nonnulli eorum, Baptismum nihil cōferre, nisi his qui fide suscipiūt: nec aliū putant esse virtutem Baptismi, quàm vt eo fides excitetur. Quod quàm sit falsum inferius, cum de Baptismo paruulorum agemus, apparebit. Hoc solum nunc sufficiat, vt videamus quantus sit ille error nihil tamen

Petrus & Paulus ei tribuant efficaciam salutis nostræ, & quòd hoc asserentes aut Baptismum paruulorum negare coguntur, vel certè nomine tantum illud admittere, & de paruulorum salute dubitare, vt Calvinus apertè dubitat, diuinæ tantum prouidentia putans relinquendam salutem eorum: quæ non sit certissima fides, per Baptismum paruulis ab omni originali culpa mundatos adoptari in filios Dei: quòd si in filios, & in heredes: de quo suo loco dicemus.

Ex eodem etiam errore concedunt, quòd apertè sequitur, Baptismum non esse maioris virtutis, quàm fuit Circumcisio: imò reuera, si de salute paruulorum non reddat nos certos Baptismus, minoris etiam virtutis est: sed hoc interim omitamus: iam de adultis loquamur. Certè ratio illa & auctoritas Pauli, quibus gratiæ legis nouæ, & sacramentorum Christi excellentia supra veterem legem, & eius sacramenta docetur, apertè illud falsum esse conuincit: Regnavit mors ab Adam vsque ad Moisen. Et: Lex subintravit, vt abundaret delictum. Hæc de lege, & proculdubio de omnibus quæ in illa erant. Iam de gratia.

Vbi autem (inquit) abundauit delictum, superabundauit gratia: Et quod postea de effectu Baptismi loquitur ad hoc propositum. Quid igitur? Peccabimus quia non sumus sub lege, sed sub gratia? Et huic obiectioni respondens, ita inquit. Absit: Si enim mortui sumus peccato, quomodo adhuc viuemus in illo? An ignoratis fratres, quia quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? Et post multa de Baptismi virtute tandem ait: Vetus homo noster crucifixus est, vt destruat corpus peccati. Ex quibus omnibus satis patet multo maiorem virtutem esse baptismatis, quàm circumcissionis. Concedit tamen vera fides & patrum auctoritas in circumcissione remissam fuisse peccata omnia, & originale & actuale, & gratiam collatam, vt inter ceteros Augustinus probat lib. 4. de Baptismo contra Donatist. & in epistola ad Maximum Donatistam, & alijs locis: id quæ ex verbis scripturæ: Masculus, cuius præputij caro &c. Et tamen sanior sententia habet circumcissionem tantum signaculum fuisse, nec virtutem habuisse aliis: sed Deum operatum in ea propter fidem redemptionis Christi, quæ in Abraham fuit & patribus, quam circumcisio significabat: Quod, quia verbis Pauli valde consonat, magis probamus. Sic enim ille de circumcissione loquitur: Et signum accepit circumcissionis, signaculum iustitiæ fidei. Itaque signaculum tantum iustitiæ illam dicit, & fidei quæ fuit in Abraham.

Multo maior virtus baptismi, quam olim circumcissionis.

Rom. 5.

Rom. 6.

Cap. 2. 4. Epist. 2. 03

Sed quocunque modo id fit, nec enim de ea re contendere opus est, gratia illa proculdubio circumcissionis multo est superior gratia Baptismi: & ideo merito commutata in Baptismum, De quo Paulus inquit: Circumcisi estis, non in expositione corporis carnis, sed in circumcissione Christi: consepulti ei in Baptismo, in quo & resurrexistis per fidem operationis Dei.

*Ego alius
fuit Bapti-
smus Ioan-
nis, quam
Christi.*

Ceterum multo crasior & apertior est error ille ex eodem etiam primo errore manans, ex quo Lutherani asserunt idem esse sacramentum Baptismi, quod conferebatur à Ioanne & à Christo: cum tamen omnium patrum certissima sit fides, Baptismum Ioannis non fuisse Sacramentum, sed assuefactionem quandam & excitationem per prædicationem & pœnitentiam ad Sacramentum Baptismi: quod ipse Ioannes etiam apertè testatus est: Ego Baptizo vos aqua. In quo loco Chryostomus Homel. 15. & 16. & ceteri omnes patres hoc intelligunt, & efficacissimè probant ex illo Pauli opere, de quo Actuum 10. habetur: ubi confessi, ad Pauli interrogationem, se baptizatos tantum baptismo Ioannis, baptizati sunt rursum. Nec est opus referre, quàm apertè hanc scripturam deprauent. Inciderunt verò in hunc errorem, quia sacramentum baptismi Christi tantum putant esse signum gratiæ, & non causam. Itaque sicut Iudæi, vt Christum repellerent, Ioannem conabantur extollere, ita hi, quia minus tribuunt baptismo Christi, coguntur illi æquare Ioannis baptismum: quod satis ostendit quantus sit ille primus error, ex quo in tantum incidunt. Nam, vt omittamus reliqua omnia, quis non videt in scriptura & doctrina patrum, quantum discrimen sit inter baptismum Ioannis & Christi? quàm frequenter baptismus Ioannis ille appellatur? Christi verò baptismus nunquam vel Petri vel Pauli, nec alicuius ministri dictus est. Quod Augustinus diligenter tractatu 7. super Ioannem ostendit: ubi plura hæc apertissimè probantia vide. Baptismum quoque Ioannis nec necessarium ad salutem, nec sufficientem ibi docet: Christi verò baptismum vtunque horum conuenit. Quare in baptismo Ioannis & sanctitas eius, & deuotio accedentium quærebatur: in hoc verò nihil ministri sanctitas, sed virtus sacramenti operatur. Denique post baptismum Ioannis baptizati sunt multi, quia Ioannis tantum erat: sed post baptismum datū à Iuda nullus baptizatus est, quia non Iudæ sed Christi erat baptismus. Hæc omnia eo loco Augustinus. Quæ cum tam consona sint scripturæ & toti reliquæ fidei, mirandum est quòd

quòd tam vanè ab hæreticis reijciantur, nec ob aliud, quàm vt non plus tribuant baptismo, quàm prædicationi Euangelij: quod primus eorum Magister tam falsò asseruit, & illi multo proteruius sequuntur.

Vltimò tandem circa hos baptismi effectus opus est de Quæ dispositio necessaria ad eos suscipiendos etiam admonere. *sicut fit* Est igitur notandum quòd, sicut in communi diximus, exi- *adultis suscipi-* gunt singula Sacramenta proprias dispositiones & præpara- *scipientib'* tiones in accedentibus: quare et si ex virtute propria ope- *baptismum* rentur, non tamen sine dispositione recipientium, cum illi *necessaria* adulti sunt: sine dispositione inquam, qua illi se ad gratiam *ad percipi-* recipiendam coaptent. Igitur certa est & tuta sententia, nul- *di effectus* lum adultum & rationis compotem sine fide & vera pœniten- *baptismi.* tia effectum Sacramenti baptismi consequi. Primum probat verbum Christi: Qui crediderit & baptizatus fuerit. Secundum confirmat illud Petri actuum 2. Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum. Pœnitentiam verò, non qualis sit à peccantibus grauiter post baptismum intelligimus: nam, vt Ambrosius inquit, gemitum non requirit, sed verum propositum mutationis vitæ: verum inquam, & dilectioni Deï super omnia coniunctum. Si igitur horum defectus gratia baptismi priuat suscipientem, multo magis si in eius susceptione peccatum committatur, Merito itaque beatus Thomas q. 69. *Art. 9.*

3. partis quadruplicem fictionem, qua impeditur baptismi effectus numerat. Primum infidelitatem: secundam, cuiuscunque peccati propositum: tertiam, schisma, aut reiectionem eorum, quæ Ecclesia seruat in hoc sacramento: quartam denique, in- *Quatuor* *modis sine* *fructu &* *indignè* *percipiuntur* *baptismus* *q* uotionem, quæ (vt ille inquit) proculdubio intelligenda est in defectu verè dispositionis animæ, veriç, desiderij gratiæ. Quare & art. 4. 68. quæst. merito docet, permanentibus in proposito peccatis non esse dandum sacramentum baptismi; quod Augustinus egit in libro de fide & operibus. Vnde hoc est etiam considerandum diligenter his, quorum est eosmittere, cum adulti accedunt ad baptismum. Patet enim ex tota Ecclesiæ antiquitate, statuta esse temporum spacia, in quibus adulti & instruantur in fide & vita Christiana, & probentur, an vera & plena intentione ad sacramentum veniant. Hinc erant in Ecclesia olim scrutinia illa catechumenorum, & multa alia ad eorum disciplinam pertinentia, quod proculdubio nunc omittere sine graui peccato nõ licet. Non (inquã) licet omittere, vt minimū, quod

boni viri arbitrio iudicabitur sufficere ad instructionē & probationem baptizandi, idque cessante periculo. Nam existentibus in periculo subueniendum est quoties opus fuerit, voluntate eorum de suscipiendo baptismo aut apertè cognita, vel saltem probabili coniectura. Quæ ideo hoc loco adnotanda putauimus, quoniam, cum nunc inter catholicos rarò accidat adultos baptizari, cum id contingit euenire, omittitur sapienti vera illa instructio & probatio, quod nõ sine graui peccato fieri posse putamus. Aduertant igitur ministri.

*Baptismus
fictè susceptus
remouetur a
fictione
operatur.*
cap. 12.

Non est tamen prætermittendum, quod quanquam baptismus fictè & indignè susceptus non profit, quandoque etiã nocet propter peccatum sacrilegij, quod ibi committitur, tamen b. Augustinus rationabiliter asseruit lib. 1. de baptis. contra Do. natistas, quod recedente fictione, mutata videlicet voluntate illa, cum qua quis in peccato accessit ad baptismum, incipit sacramentum ipsum operari, non minus (inquit ille) quàm si eum susciperetur adesset illa pœnitentia. Quam piã quidem, & dignam Dei misericordia sententiã tota Ecclesia sequitur. Neque opus esset resipiscenti post baptismum aliud, quàm illud peccatum cõfiteri & detestari. Addit b. Thom. q. 69. rationem huius conuenientissimam: vt videlicet non minus sit efficax dei operatio in sacramentis, quàm naturæ virtus in rebus naturalibus. Sicut igitur natura ablato impedimento opus suum perficit, vt cum generatur graue, si adsit impediens descensus deorsum, eo ablato mox sequitur descensus. Ita in sacramentis. Et quanquam hæc sententiã in reliquis omnibus sacramentis non sit ita recepta, potest tamen rationabiliter creã, cum sit in omnibus eadem ratio: vt ita nullus sine spe consolationis doleat de amissa gratia sacramenti, sed credat quod, etsi cum suscepto non satis fuerit dispositus, nunquam tamen exclusus est à fructu ipsius, quãdiu illum defectum supplere potest.

Hoc dicimus in Eucharistia, hoc in ceteris omnibus. Nec opus est inquirere qua virtute sacramenti hoc fiat, sed simpliciter fateri, Deum id operari in anima propter sacramentum quod susceptum fuerat.

LECTIO

LECTIO QVINTA.

De non iterando Baptismo, & necessitate eius,
ac triplici Baptismate.

Vo tantum restant dicenda de hoc Sacramento, quæ necessaria sunt, & ex suprà dictis inferuntur. Primum de iteratione eius: Secundum de necessitate.

De primo igitur est certissima fidei sententiã, sacramentum Baptismi nõ posse iterari, quod est, alicui rursus cõferri, postquã semel integrè datum est & perfectũ. Hoc enim conuenit huic sacramento ex sua propria natura. Cuius b. Thom. quatuor adfert rationes. Quia videlicet est vera & spiritualis generatio: generari verò semel tantum contingit. Vnde b. Augustinus in illud verbum Nicodemi: Potest homo iterare in ventrem matris intrare, & nasci: merito (inquit) hoc dicendũ de Baptismo. Non enim rursus in ventrem illum aquæ semel baptizatus redire potest. Deinde, baptismus est plena & integra configuratio mortis & passionis Christi, quæ semel tantum peracta est Vnde ad Hebræos 6. Paulus rebaptizatores vocat crucifixores Christi: & hæc sunt duæ potissimæ rationes: in quibus aduertendum est, in Sacramentis & eorum effectibus magis esse considerandum modum significandi atque efficiendi sacramentorum, quàm rem ipsam significatam. In pœnitentia, in Eucharistia eadem passio Christi significatur, & applicatur etiam animæ, quæ in Baptismo: sed in illis vt medicina & cibus, quorum est frequenter sumi: in hoc vt virtus generatiua, quæ circa vnũ tantum semel operatur.

Character etiam qui imprimitur in hoc sacramento, qui cõsecratio quædam est & deputatio hominis ad suscipienda sacramenta, perpetuò manet, sicut omnis consecratio, quãdiu manet res consecrata: & ideo non repetenda. Denique & peccatum illud, in cuius remedium proprie & proximè hoc sacramentum est institutum, originale scilicet, non potest repeti circa aliquem: pro alijs enim peccatis alia sunt remedia. In hac igitur re ministris baptismi diligenter considerandum, ne in alteram partem nimij sint. Repetere baptismum semel ritè peractum graue peccatum est. Ceterum cum certum est omnium esse aliquod

*Cur baptismus
non sit
iterandus.*

*q. 66. art.
2. 3. partis.*

*Character
baptismi
nunquam
deletur.*

Quando bap-
tismus cũ
conditione
repetendus.

de necessarijs, manifestum est repetendum esse. Cũ igitur dubium aliquod de integritate baptisimi oritur, melius est cum conditione repetere baptismum (si nõ es baptizatus &c.) quàm periculo salutis committere hominem, maximè paruulum, cui non est aliud remedium. Nam peccatum illud reiterationis baptismatis non committitur, cũ ex intentione non fit. Verũ nec facile ex minimo quoque dubio fieri debet (nec enim sine irreuerentiã sacramenti id fit) sed cũ a sapientibus probabilè dubium iudicatur, tutius est repetere baptismum. Ita superius diximus in difficultate partus faciendum, cũ membrum ali- quod apparens perfunditur.

Baptismus
est necessa-
riũ tanquã
remediũ, et
non solum
quia præ-
ceptus.

De secundo, necessitate videlicet huius sacramenti, hoc sta- tuatur certissimum, istud sacramentũ esse necessarium nõ tan- tum ex præcepto quodam Dei, sed vt remedium. Inter hæc ve- rò tanta est differentiã, vt quod in remedium datur necessa- rium sit his etiã, quibus vel annuntiari non potest, vel certè non est annuntiatum: sicut paruulis, & his etiã, qui nunquam audierunt Euangelium, necessarius est baptismus, pereuntque eius defectu: non quia transgrediuntur præceptum, sed quia omittunt remedium: sicut Beda illud verbum: Masculus, cuius præputij caro circumcisã non fuerit peribit &c. quia pactum Domini irritum fecit, de originali peccato exponit: pactũ (in- quit) quod Adam positum erat, illo transgrediente transgressi omnes sumus, hoc est, rei propter illam transgressionem effe- cti. Quod igitur baptismus remedium sit necessarium, verbum illud Christi: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei, aperte probat. In quo ver- bo Augustinus putat institutum baptismum atque præceptum, Ex quo (inquit lib. 1. de anima & eius origine, cap. 9.) dictũ est: Nisi quis renatus &c. nemo fit membrum Christi, nisi bap- tismate Christi. Et quanquã de hac re, quando scilicet fuerit bap- tismus institutus, diuersitas aliqua sit, & b. Thom. q. 63. mediũ tenens dixit institutum baptismum vel quando Christus fuit baptizatus, vel quando hoc dictum est: sed necessitatem veni- di eo, non nisi post passionem & resurrectionem fuisse impos- sam hominibus. Sed cũ Augustinus (vt citamus) dicat: Ex quo dictum est: Nisi quis &c. potest meritò hoc intelligi, legè quidem illam tunc fuisse latam (nec enim dubitari potest ita à Christo dictum fuisse) ceterum promulgatio ipsa legis plena, quæ vt obliget necessaria est, non videtur ante resurrectionem Christi & prædicationem Apostolorum facta.

Art. 2.

Sed quoniam tria baptismata à doctoribus distinguuntur, ne- cessaria quidem & certa ratione, aqua scilicet, spiritus, & sangui- nis: Vt enim beatus Thomas inquit art. 1. illius 66. q. & marty- rium, & certa voluntas baptismum suscipiendi, atque cõuersio in Deum configurant & vniunt Christo crucifixo & passo, si- cut ipsum sacramentum, quod non alia ratione quaritur, nisi vt incorporentur homines Christo: hinc verò videtur necessitatè baptismatis nonnihil detrahi: ideo est diligenter circa hoc cõ- siderandum, quid certa fide tenendum sit.

Triples est
baptismus.

Mors igitur pro Christo perpeffa sufficit proculdubio ad sa- lutem, vt Augustinus frequenter certa auctoritate probat. Nam loco illo primi libri de anima & eius origine, cũ dixit: nemo fit membrum Christi, nisi baptismo Christi, mox addidit, vel morte pro Christi. Id quod probat, quia sicut dictum est: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto: ita etiã dicitur ab ipso Christo: Qui perdidit animam suã propter te, inueniet eam. quod eo loco & libro 4. de baptismo contra Donatistas confirmat exemplo latronis cum Christo crucifixi, Cyprianiq; auctoritate in Epistola de baptizandis hæreticis ad Iubaia- num, qui latronem inter martyres computat, & suo sanguine baptizatum dicit. Et quanquam eo loco de origine animæ Au- gust. nolit vt certum haberi illum non baptizatum, nã aut aqua ipsa, quæ de latere Chri fluxit, aut certè antequam crucifigere- tur baptizari potuit. Et etiã secundo libro Retractatio. cap. 18. tandem in latrone hoc non probari, passionem videlicet sup- plere vicem baptismatis, cũ non constet illum non fuisse baptizatum. aperte fatetur de salute tamen eius, imò de magna quadam & excellenti gloria apud Christum, & ipsa saluatoris verba, & reliqua quæ scripta sunt dubitare non sinunt: quare & ipse August. illo loco de origine anime de illo ita loquitur, ele- ganter quidem & efficaciter. Tanto namque pondere appen- sum est, tantumque valuit apud Deum, qui hæc nouit appen- dere, quòd confessus est Dominum crucifixum, quantum si fuisset pro domino crucifixus. Tunc enim fides eius de li- gno floruit, quando discipulorum marcuit. Illi enim despe- raauerunt de moriente, ille sperauit in commorientem. Refu- gerunt illi auctorem vitæ, rogauit ille consortem peccat. Do- luerunt illi tanquã hominis mortem, credit ille regnaturum esse post mortè. Deseruerunt illi sponsorem salutis, honorauit ille sociũ crucis. Inuenta est in eo mensura martyris, qui tũc in Christum credidit, quãdo defecerunt qui futuri erãt martyres.

De bap-
tismo sa-
guinis.

Cap. 22.

Hæc Augustinus eo loco de insigni martyrio huius latronis. Itaque sicut nec de ipsius salute fides dubitare permittit, ita nec de his, qui pro Christo mortem patiuntur: quod ultra superadditum locum confirmat ipse Augustinus cap. 13. 7. de ciuitate Dei. Et hæc quidem de baptismo sanguinis. De spiritus baptismate iam dicendum.

De baptismo spiritus. Quod igitur vera conuersio in Deum, verumque baptismi propositum sufficiat similiter ad salutem, certissima etiam fide credendum esse probat August. vt cetera omittamus, primo de illo cap. lib. 4. de baptis. cōtra Donatistas. de latrone quidem loquens, sed certa auctoritate Pauli: Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Quod non dubitat ille etiam esse visibili sacramento sufficere, & sequentibus omnibus illius lib. ca. adultis solam conuersionem non minus prodesse putat, quam paruulis solum sacramentum: quandoquidem cōstat duo hæc, sacramentum & conuersionem cordis ab inuicem separari. Secūdo etiam manifestus & efficacius hoc probat lib. quæstionum super Leuiticum cap. 83. vbi adductis exemplis Ioannis Baptistæ, qui prius (inquit) baptizator quā baptizatus fuit, & Moyſi, qui visibiliter sacerdotes sanctificabat, cum ipse prius visibiliter sanctificatus non legatur, tandem sic concludit. Proinde colligitur inuisibilem sanctificationē quibusdam adfuisse atque profuisse sine visibilibus sacramentis: visibilem verō sanctificationem, quæ sit per visibilia sacramenta, posse adesse, non posse prodesse sine inuisibili sanctificatione. Nulla itaque ratione dubitari debet, conuersionem veram cordis sufficere ad salutem: atque ita non quodcunque propositum baptismi, non quale cum affectu peccati haberi potest, sed efficax quidem & cum mutatione vitæ coniunctum ad salutem sufficere dicimus. Semper tamen in omnibus his locis meritò quidem addidit August. sufficere propositum hoc, quando angustius temporis mysterium baptismi celebrari non potest. Ita dixit lib. illo de baptis. & in altero loco Leuitici addidit: Non tamen ideo sacramentum visibile contemnendum est: nam contemptor eius inuisibiliter sanctificari nullo modo potest. Confirmans hoc exemplo Cornelij & eorum qui cum eo baptizati sunt, cum prius in eos spiritus sanctus descendisset.

Ex his igitur constat qualiter alia intelligenda sunt Augustini verba, quæ ille frequenter repetit, & quæ nonnullos turbauerunt. Ait enim ille frequenter, catechumenos sine baptismo non variari: vnde tractat. 10. in Ioannem, Nullus (inquit) regnum caelorum

lorum videbit oneratus peccatis: quia nisi cui remissa fuerint, ^{sciendi} non regnabit cum Christo: dimitti autem ei non possunt, nisi ^{sufficiat.} renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto. Hoc quidem Catechumenus dicit. Tempus (inquit) est vt vos exhorter, qui adhuc estis Catechumeni, qui sic credidistis in Christum, vt vestra peccata portetis. Denique eodem tractatu multa dicit in hanc sententiam, & tractatu 13. apertius. Quantumcunque (inquit) Catechumenus proficiat, adhuc sarcinam iniquitatis suæ portat, non illi dimittitur nisi cum venerit ad Baptismum: quæ certè videntur prius dictis de proposito Baptismi contradicere, quamobrem nonnulli coacti sunt rejicere illa: & certè auctor ipse lib. de Ecclesiasticis dogmat. fortè ex his locis Augustini, durè nimis dimittit nullū catechumenorū, quāuis in bonis operibus defunctū, vitam æternam habere credimus, excepto martyrio, vbi tota baptismi sacramenta complentur, hæc ille. Vbi quoniam solum martyrium exceperit, & de Catechumenis locutus est, videtur propositum Baptismi non putasse sufficere: sed quidquid ille credidit, illud est certa fide tenendum, quod superius diximus. Augustinus verò in illis locis his tantum loquitur Catechumenis, qui baptismum propria voluntate differebant: quod ex cōtextu ipsius, & ex antiqua Ecclesiæ consuetudine satis cōstat. Illos enim exhortatur vt ad baptismum veniant, & negligentes redarguit, his dicit quod sua peccata secum portant. In antiqua enim illa Ecclesia constat multos diu distulisse baptismū, dum scilicet timebant post baptismum inquinari peccatis, aut aliquo affectu peccati tenebantur, sperantes per baptismum tandem sibi omnia remittenda fore, quod Patres illi frequenter arguebant, proponentes ante oculos improuisa pernicula mortis & huiusmodi alia. Vnde & eos qui in lecto ægritudinis baptismum suscipiebāt, quasi timore mortis, ad ministeria Ecclesiastica non admittebant: pœna hac excitantes omnes ad maturè suscipiendum baptismum. Vide Chrysoſt. Homelia 1. in acta Apostolorum, & 13. in Epistolam ad Hebræos, vbi multa in reprehensionem huius dilationis baptismi loquitur. Hoc igitur August. agebat, cum catechumenis salutem negabat: quod etiā ipsum nomen, vsusque illius in Ecclesia ostendit. Nam catechumeni omnes quotquot nomen dederāt & instruebantur vocati sunt: qui verò iā baptismum postulabant, competentes dicebantur: quod ipse August. lib. de vtilitate credendi ad Honoratū dicit. Ex qua nominū diuersitate etiā illud cōstat, quod aliorū qui-

DE TRIPLICI BAPTISMO.

dam gradus erat competentium, quàm catechumenorum. *M*hi ergo (vt nomina omitam) si verum, vt explicauimus, propositum baptismi fuit, si per eos non stetit vt non baptizentur, nullo modo salutem defuisse credendum est. Quod etiam Ambrosio de obitu Valentiniani, tanquam certissimum affirmare non dubitat, salutem scilicet non deesse illi minori Valentiniano inopinatè sublato: quia ad baptismum iam anhelabat: Ille (inquit) gratiam quam desiderabat non amisit, quanquam ego, quem regeneraturus eram amisit: desiderauerat enim ille ab Ambrosio baptizari.

Ex his igitur omnibus constat adultis tria hæc esse remedia salutis, ita vt quodlibet sine alio sufficiat: sed nihilominus præceptum Baptismi tunc manet, quando ex conuersione cordis iustificatus quis est, sed solum vt præceptum. Quod Augustinus tracta. illis in Ioannem exemplo ipsius Christi probat. Non est dubium teneri omnes ad baptismum ex præcepto, qui illius pacis sunt, & ipsum audierunt. Et si igitur ex vera conuersione in Deum cum facultas baptismi nõ aderat, non dubitemus fieri membrum Christi qui ita conuertitur, si tamen postea oportunitas adsit baptismi, tenetur illud suscipere, nec est dubium omissionem eius, aut certè nimiam absque vlla ratione dilationem graue peccatum esse, quo ipsa baptismatis gratia amittitur sicut per alia peccata. Eadem ratione dubitandum non est eum qui pro Christo lethaliter vulneratus est, si superuiuat & possit, baptizandum esse, vt huic præcepto satisfaciatur: alioquin tanquam eius contemptor damnabitur. Hæc igitur nobis de baptismo adultorum dicta sint. Iam restat vt de Baptismo paruulorum agamus.

LECTIO SEXTA

De Baptismo paruulorum.

Errores Manichæorum & Pelagianorum circa baptismum paruulorum.

IRCA paruulorum Baptismum sunt diligenter cauendi multi huius temporis errores, in quos necesse fuit incidere eos qui ab vnitæ Ecclesiæ se separarunt. Vt igitur extrema errantium, inter quæ media est catholica fides, agnoscamus. Primi circa baptismum paruulorum Manichæi & Pelagiani errarunt, quanquã illi ex diametro pugnant, vt Augustinus scribit

DE BAPTISMO PARVULORVM.

cap. I. 2. bit. 2. lib. contra duas Epistolas Pelag. Vtrique (inquit) Baptismum euacuant, & crudelissimè paruulis auferunt. Manichæi enim aquam baptismatis dicunt superfluum esse, tanquam videlicet immundam, nec prodesse baptismum alicui malo auferendo ab homine, cum illud natura sit hominis & non vitium: quos non est opus vt nunc arguamus: cum necessitatem aquæ ac emundationem auctoritas Christi probat: Qui crediderit & baptizatus fuerit &c. Pelagiani verò in altero extremo nullum peccatum paruulos habere contendunt, atque ideo neque egerere baptismo, & (vt plurimum) egerere eo fatentur, vt perueniant ad regnum, non verò vt remittatur eis peccata, quæ non habent, aut liberentur à damnatione, cuius non tenentur reatu. Contra hos Augustinus multis locis efficacissimè disputat in omnibus ferè libris contra Pelagianos, & in primis lib. de peccatorum merit. & remis. probans certis auctoritatibus scripturæ egerere omnes, etiam paruulos, saluatore Christo, & ideo sub peccatis esse: confirmans hoc ipsum consuetudine & auctoritate totius Ecclesiæ: quæ in remissionem peccatorum eos baptizat, & exufflat ab eis contrarias potestates. Hic ergo error à tota Ecclesiâ iam olim ab eo tempore damnatus fuit & in concilio Mileuitano, & in alijs pluribus. Huic errori proximè accessit error Vincentij cuiusdam, de quo inferius. Iam ad nostrorum temporum errores accedamus.

Primus igitur error Anabaptistarum crudelissimè negantiũ baptismum conferendum esse paruulis, reiiciendus est, vt iam olim à principio ipso Ecclesiæ ab antiquissimis patribus reiectus eadem certa ratione, qua Pelagij error, idque maximè vniuersalis Ecclesiæ auctoritate. Vt enim Augustinus libro 4. de Baptismo contra Donatistas dicit, hæc vniuersalis Ecclesiæ auctoritas apertè probat hanc fuisse Apostolicam traditionem. Non desunt & rationes & auctoritates scripturæ, præcipuè illa de circumcisione, quam ibi Augustinus adfert, quæ paruulis dabatur, eratque eis in salutem: sed verus scripturæ & fidei interpret est hæc auctoritas Ecclesiæ vniuersalis, cui debemus præcipuè inniti, de qua ipse Augustinus plura lib. 1. de Baptismo paruulorum capit. 1. 6. & multis sequentibus, vbi probat eos inter fideles & penitentes computari: & libro 3. auctoritatem Cypriani citat hoc etiã vt cõperitissimum afferentis, & nullum expectandum diem aut horam definitione cõmunis concilij Carthaginens. respondentis. Est hoc in Epistola 3. libro 3. Dionysius vltimo capite de Ecclesiâ. Hierarch. traditione hæc dicit Apostolicam.

Error Anabaptistarum cõsuetur.

cap. 2. 4.

cap. 5.

licam. Origenes super Epistolam ad Romanos idem asserit, Bernardus sermone 67, super cantica vt manifestum errorum damnat, negare paruulis baptismum. Ortus est hic error ex sententiis Lutheri, qui in baptismo fidem exigit, vt ad salutem sit efficax: quare illum sequentes ægrè certè ab hoc possunt errore discedere.

Alius error circa baptismum paruulorū.

Secundus igitur error huic proximus, pariter etiam reijciendus, est eorum, qui asserunt non remitti eis peccatum, vel simpliciter eos non renouari & regenerari, sicut videlicet adulti generantur consequunturque peccatorum remissionem. In quo error multi Lutheranorum contra Anabaptistas disceptantes inciderunt, quia non sunt innixi vero fundamento, Ecclesiæ scilicet auctoritati. Quicumque igitur non simpliciter confitetur baptizatis paruulis peccatum remitti, omnesque si in ætate discesserint saluari, virtuteque spiritus sancti iustificari & renouari in baptismo, proculdubio hæreticus est: damnatus enim hoc iam olim in Pelagianis, vt patet in concilio Mileuitano cap. 2. & Augustinus hoc ipsum cõtra Pelagianos frequenter docet: nam lib. 1. de baptismo paruulorum: neminè (inquit) qui ad Christum per baptismum venit vera fides & sancta doctrina putat exceptum à gratia remissionis peccatorum. Idem etiam libro 2. contra Pelagium & Celestium asserit secundum regulam vniuersalis Ecclesiæ & sententias Euangelij esse confitendum. Et quanquam illis locis Augustinus contra Pelagianos, & concilium etiam Mileuitanum contra eosdem hoc agant, vt probent illos subiectos peccato, non verò remitti eis peccata, hoc tamen magis confirmat quod dicimus. Nec enim de ea re dubium erat, remitti scilicet peccatum si esset, quare hoc definitio, quòd scilicet esset peccatum in paruulis, etiam hoc vt certius definiunt, remitti scilicet in baptismo. Scripsit

cap. 8.

Error Calvinii circa baptismum puerorum.

Calvinus baptismum collatum pueris signum tantum esse, quo Deus consolatur parentes, & sub prouidentia sua ita illos suscipit, vt si ex eis aliqui, quos ipse ad vitam præordinauit æternam, ex hac vita ante demigrent quàm adoleuerint, virtute Spiritus sancti eos renouat: si verò adoleuerint, admoneantur & exerceantur ad renouationem, cuius tessera donati sunt ab infantia. In quibus verbis plures certè sunt errores quàm sententiæ, vt appareat in quæ deuiā incidant deserentes vnitatem. Nam, vt ceteros omittamus, qui satis ex dictis possunt colligi, hic est maximus, quòd non omnes baptizatos paruulos ante adultam ætatem decedentes certò putat saluari, sed quos Deus (inquit) præ-

DE BAPTISMO PARVVLORVM. 39
præuidit & præordinauit: de nullius itaq; salute possumus esse certi, quo nihil absurdius potest cogitari.

Innuit etiam eo loco prodesse tantum baptismum prolibus fidelium, qui etiam apertissimus error est. Putant enim (sensu quidem suo) circumcisionem paruulis datam non aliud fuisse, quàm confirmationem promissionis factæ parentibus, atq; ita hæreditarium quiddam à fidelibus parentibus in paruulos: idemque de baptismo cogitare audent, qui circumcisioni succedit. Sed cõtra hunc errorem sufficiat auctoritas Euangelij: Nisi quis renatus fuerit ex aqua &c. & quæ suprâ dicta sunt de efficacia baptismi: Nam ex illa auctoritate ita b. August. in Epist. 23. ad Bonifacium argumentatur: Non (inquit) dictum est, nisi quis renatus fuerit ex parentum voluntate, aut offerentium aut ministrantium fide, sed ex aqua & spiritu sancto. Valet itaque Baptismus & per se sufficiens est, si Turcæ aut cuiuslibet infidelis filius baptizetur, quanquã in hac re b. Thom. q. 69. 3. pariter probabiliter putet non esse æquum, vt renitentibus parentibus, sub quorum cura videlicet atque disciplina puer adhuc manet, baptizetur paruulus: quoniam nec Ecclesiæ consuetudo hoc habet, nec rationi naturali consentaneum est, nec Deo placuit per gratiam ordinem naturæ infringi: valet nihilominus & est verus baptismus: cum tamen iuxta hunc dogmatistam, etiam si pater consentiret infidelis, tamen non prodesset Baptismus filio, cum pater nõ pertineat ad promissionem: opus itaque est virtutem baptismi asserere, quam quia ille negat, in hæc omnia incidit. Quid rogo aliud hæc sunt, quàm credere baptismum non aliud esse, quàm signum quoddam aut prædicationis Euangelij, aut fidei ipsius? vt scilicet illo tantum admoneamur, aut consoletur nos Deus, sed omnem virtutem illi auferre, fideiq; tantum aut suscipientium aut aliorum omnia tribuere: quod (vt diximus) Lutherus primus ausus est dicere. Deniq; quantum hic error distat ab Anabaptistis? aut quomodo ex eo non facile persuadebitur aut omittendum baptismum paruulorum, aut pro minimo certè habendum? Aut vnde nouus hic doctor colligere potest spiritum sanctum non mox in ipso baptismo paruulos renouare, sed postea hoc efficere, cum è vita migrat? Suscipit (inquit) illos in suã prouidentiam renouandos postea. Cur non iam in ipso baptismate? quãdo quidem postea fieri nõ negas? Sed eos tantum inquit renouari, quos Deus præordinauit ad vitam. Quare non potius dicemus eos paruulos, quos Deus ad vitam præordinauit, & ante adultam ætatem auferre voluit,

luit, ad baptismum adduxisse? Nam quos in hac ætate è vitio sublatos videmus sine baptismo, certum est non præordinatos fuisse ad vitam à Deo. Non igitur de baptizatis pueris vlla ratione dubitandum est, nisi totam Ecclesiæ auctoritatem contemnere velimus. Et hoc maximè mirandum est in hac tantè uua sententia, quòd nulla necessaria ratione tam voluntariè asseratur. Nam si dicat nulla auctoritate scripturæ probari contrarium, pari ratione cogetur Baptismum negare paruulorum, quòd si illud confitetur, eadem ratione & remitti eis peccatum simpliciter confiteri debet.

Paruuli sine proprio actu si dei per baptismum regenerentur.

Quartus error istis proximus est Lutheri & quorundam quacum eius, asserentium fieri posse, vt paruuli illi nondum capaces rationis credant, Deo id in mentibus eorum operante quasi sine fidei actu non sufficeret eis Sacramentum. Contra quod manifesta est Ecclesiæ auctoritas, quæ exigit fidei confessionem, qua ostendit eo modo illos credere, quo confitentur: non videlicet actu suo proprio, sed ipsius Ecclesiæ, & Sacramento. Sic enim b. Augustinus in Epistola illa ad Bonifacium supra citata exponit intelligendum esse, quòd paruuli dicuntur credere, hoc est, sacramentum fidei suscipere. Nam accedenti in eis vsu rationis, quòd hic voluit, sicut nulla auctoritate probatur, ita meritò rejiciendum est: cum etiam huius asserentis nulla alia necessitas sit, quàm vt ineptam illam sententiam quòd sola fides & baptismus, aut alia Sacramenta iustificent, sequantur. Nobis verò contra vtrumque errorem id sit satis, quòd cum paruuli alterius actu, Adæ scilicet, rei sint, & gratia Christi multò efficacior sit in his quibus comunicatur, quàm peccatum Adæ, vt ad Rom. 5. Apostolus probat, meritò Christi virtute eos ab illo reatu sine vilo suo proprio actu liberari credamus. Nam per baptismum Christi non dubium est participes effici eius gratiæ, sicut per natiuitatem participes sunt conceptionis Adæ.

Paruulis baptismus non est data Eucharistia.

Quintus etiam error fugiendus est, asserentium necessarium esse Sacramentum Eucharistiæ paruulis, quasi non sufficiat baptismus, contra illud: *Qui crediderit & baptizatus fuerit &c.* Quem errorem & Græci & Bohemi hodie sequentes, paruulis recens baptizatis infundunt in os Eucharistiam, asserentes etiã hanc consuetudinem fuisse in primitiua Ecclesia, idque ex August. atque Cypr. confirmantes: de qua re, quia inferius de Eucharistia dicturi sumus, nunc satis sit hoc admonere, quòd illa consuetudo nullibi probatur fuisse vniuersalis, nec certè tanquam

tanquam necessaria ad salutem legitur vsquam Eucharistia paruulis data: & est hæc sententia manifestè contra baptismi efficaciam & gratiam ipsam Christi. Quis dubitat per baptismum incorporari Christo baptizatum, atque ita factum participem corporis & sanguinis eius? Hæc verò cū Christo vno quomodo non sufficit ad salutem? Ad illa verò, quæ ex Augustino & Euangelio proferuntur: Nisi manducaueritis carnem &c. suo loco, vbi de sacramento Eucharistiæ agemus, respondebitur.

Cauenda est etiam misericors quorundam sententia aut coniectura, non enim durius volumus eam reprehendere, cum sit Catholicorum & piorum: est tamen noua & in Ecclesia inaudita opinio, & ad alterum extremum declinans. Asserunt enim hi periclitantibus paruulis fidem parentum, & oblationem Deo factam sufficere ad salutem, idque pietate quadam: ne videlicet nulla illis, relinquatur spes salutis: addentes etiam, quòd cum ante institutionem baptismi in lege naturæ suffecerit pro paruulis parentum fides, siue vt plurimum aliqua oblatio aut protectio eius, quòd beatus Gregorius videtur asserere in locum illum Job. 2. Quare non in vulua mortuus sum &c. meritò inquirunt & modo hoc sufficere debet. Nec enim æquum est, vt per gratiam Christi restricta sit salus hominibus, vt careant aliqui remedio, qui prius habuerunt, paruuli scilicet isti, qui antequam nascantur, vel postquam nati sunt baptizari non possunt. Et quamquam hoc non certò asserant qui ita docent, sed vt dubium misericordie Dei relinquendum esse, & in ea sperandum: tamè, vt diximus, hoc est iam extremum aliud volentium paruulis nunquam deesse remedium, cum Anabaptistæ nunquam adesse putent. Tenenda est igitur media & Catholica sententia, quam certè antiqui omnes Patres citra dubitationem asserant, sine Sacramento baptismi paruulis nullum locum esse salutis. Nam antiqui omnes patres de paruulis sine baptismo decedentibus loquentes apertè dicunt nullum eis superesse remedium: vbi etsi hanc noxam coniecturam apertè illi non damnant, illud tamen certissimum esse constat, eos de hac nec cogitasse: quare vt minimum, sicut diximus, nouitas quædam est in Ecclesia. Fuit quidem August. tempore Vincencius quidam Victor, qui ausus est dicere pro paruulis sine baptismo defunctis offerendum esse Deo sacrificium altaris atque orationes, & sperandam illis salutem. Hunc August. 4. lib. redarguit, vbi 1. lib. cap. 9. tandem ita inquit. De Baptismo non præscribatur saluatoris præcepto, & non baptizatis paruulis ne-

Tanta necessitas baptismi, vt etiã Christianorum infantes sine illo in fine parentum non saluentur.

Capite 12.

ino speret regnum cælorum, si non perueniant ad Baptismi sacramentum. Et rursum 3. lib. contra eundem colligens illius errores, hunc sextum ponit: Infantes antequam baptizantur morte præuentos peruenire posse ad originalium indulgentiam peccatorum: & decimum dicit, Offerendum esse pro eis sacrificium altaris. Et manifestius de his loquens lib. de bono periculi uerantia, Nullum putat eis superesse remedium, quos subtrahit contingit ante baptismum, etiam properantibus parentibus ministris, atque adeo desiderantibus etiam Baptismum illis. hoc ipsum etiam Cyprian. in Epistol. illa ad Fidum ex Concilio 60. Episcoporum docet: omni videlicet die & tempore baptizandos paruulos: quoniam (inquit) nullum est eis aliud remedium. Quod etiam in Consilio Florentino, de quo superius mentionem fecimus, non quidem eo loco, ubi de sacramentis agit, sed in bulla vnionis Græcorum & Armeniorum aperte docetur. Circa pueros uero (dicitur ibi) propter periculum mortis, quod potest sæpè contingere, cum ipsis non possit alio remedio subueniri, nisi per sacramentum baptismi, admonet esse differendum per 40. aut 80. dies, sed quam primum fieri potest debet conferri. Hæc itaque est certa doctrina omnium doctorum, qui nihil cogitarunt de pietate ista, quæ proculdubio necessitatē aufert baptismi, & contradicit illis uerbis: Nisi quis renatus fuerit ex aqua &c. Nam, ut cetera omittam, quæ ex eo loco inferri possunt, quid si paruulus ille in periculo Deo oblatus postea nascatur, & supersit tres aut quatuor annos, nec tamen baptizetur? putabimus eum non fore saluū? Abiit. Nam si semel liberatus est, cum sine penitentiâ fiat dona Dei non priuabitur salute sine peccato, quod illo tempore committere non potest. Necessè erit ergo fateri non renatum ex aqua & spiritu sancto saluari, atque ita non necessarium sacramentum baptismi. Nec in his locis conceditur coniecturis humanis, ubi diuinae gratiæ tantum dona tractamus. Illud itaque quod Gregorio adfertur, & similia, non aliud, si rectè pensentur probant, quam & ante institutam circumcisionem, & post, etiam foeminae, quæ eius capaces non erant, aliquod relictum fuisse Deo remedium. Quod ut ita esse concedamus, in noua lege constat non renatis nullum esse ostensum à Christo remedium. Afferuit hæreticus ille VVicleph, ita referente Thoma VValdense lib. 2. de sacramentis: cap. 99. paruulum, qui deficiente aqua cum iam ad baptismum adduceretur mortuus est, non certo damnari. Potest (inquit) Deus illum saluare, potest

non saluare, sed neutram partem audeo definire, uocans etiam stolidos & præsumptuos, qui eum damnant. Contra hoc in concilio Constantiensi inter centum viginti duos errores, quos ipso Thoma teste collegit, quintus hic est: Definiētes paruulos fidelium sine sacramentali baptismo decedentes non fore saluos, sunt in hoc stolidi & præsumptuosi. Sufficiat itaque nobis hic sensus tam manifestus Ecclesiæ & antiquæ & recentioris.

Hic etiam cauendæ sunt nouæ doctrinæ paruulis non baptizatis aliquid salutis relinquentes, uel negantes ueraciter eos damnari, contra illud Pauli: Per unius delictum in omnes homines in condemnationem. Ambrosius Catharinus Minorensis Episcopus, lib. de statu puerorum sine sacramento decedentium, asserit illos beneficio quidem Christi resuscitados ad immortalē uitam integram & perfectam naturam recepturos solo dono illo originali uisioneque diuina carentem, sed quæ nullo modo eis afflictioni, aut tristitia futura sit, quare & à morte secunda liberatos futuros, quam ille intelligit donorum naturæ priuationem, itaque sine afflictione uilla aut tristitia in scælici quadam & beata uita perpetuò permanuros. Huius uolumus meminisse, ut à nouitatibus dehortemur & deterreamus omnes. Mittamus igitur nunc quanta continet hæc sententia noua & aliena à Patrum omnium doctrina, immo certa fide & auctoritate improbabilia de morte prima & secundarid tantum quod ad hunc locum attinet, considerandum attentè, quod Augustinus ex illo uerbo Pauli supra citato: Per unius delictum in omnes in condemnationem, necessariò inferri putauit paruulos non baptizatos damnari, sed mitissimâ (inquit) omnium damnatione. Ita lib. 1. de peccatorum meritis & remissione. Quod postea & illis tribus libris, & pluribus alijs locis frequentissimè docet. Nam supra dicto primo lib. de animæ origine ita dixit: Nemo promittat paruulis non baptizatis inter damnationem regni que cælorum quietis uel scælicitatis cuiuslibet aut ubilibet quasi medium locum. Quæ quidem si rectè considerentur, omnino conuincunt sub peccato illo originali perpetuò manere illos, atque ita sub ira Dei, dicente Christo: Qui non credit in filium hominis, ira Dei manet super illum: quod ut frequenter Augustinus probat, paruulis per baptismum conuenit, ut scilicet inter credentes computentur. Itaque sub ira Dei sunt, sub peccato, & sub potestate diaboli in æternum: quomodo igitur à morte secunda liberat eos Catharinus? Sed quia ille fatetur Augustini hanc esse sententiam, &

F magnam

Noua doctrina Ambrosij Catharini cauenda de paruulis sine baptismo morientibus.

cap. 16. Paruuli sine baptismo morientes damnantur.

magnam eius auctoritatem, sed maiorem esse Pontifici & Ecclesie de cathedra docentium: audiamus quid ipse Augustinus ex auctoritate Zozimi Pontificis referat in epistola ad Optatum. Citata enim eius auctoritate contra Pelagianos de necessitate redemptionis Christi, sub qua omnes nascimur, ita dicitur. Illud propagationis contractum chirographum rumpitur, scilicet per Christum (de hoc enim loquitur) in quo nullus omnino natorum, antequam per baptismum liberetur, non tenetur obnoxius. Igitur post hæc ita infert August: In his enim verbis Apostolica sedis tam antiqua atque fundata, certa & clara est Catholica fides, ut ne phas sit de illa dubitare Christianum. Ne phas itaque est dubitare non baptizatum paruulum, non factum participem Christi sub chirographo damnationis esse. Omitamus nunc, an poenam sensus sint habituri aut ignem: de quo Auctor illius lib. de fide ad Petrum (qui certè non est Augustinus) liberius definiuit: illud certò constare debet, illos in damnatione esse & sub ira dei, atque ita sub secunda morte, dicente Ioanne in Apocalyp. Beatus & sanctus qui habet partem in resurrectione prima. In his secunda mors non habet potestatem, sed erunt sacerdotes Dei & Christi, & regnabunt cum illo. Illi igitur qui non regnant cum Christo, sub secunda morte sunt. Videat Catharinus an regnent paruuli cum Christo. Concludamus igitur iam hæc omnia certissima fide, quam Augustinus confitetur, & nouitates omnes Pelagij, & Caluini, & Catharinus rejicit. Ita igitur ille inquit libro de bono perseuerantia: Absit ut causam paruulorum sic relinquamus, ut esse nobis dicamus incertum, utrum in Christo regenerati, si moriantur paruuli, transeant in æternam salutem (Ecce contra Caluinum) non regenerati autem transeant in mortem secundam (ecce cõtra Pelagium, contra Vincentium, contra Catharinum).

Illud hoc loco non est omittendum, ne contingat ex supra dictis aliquem errare, quòd Baptismus ille sanguinis non minus paruulis ad salutem sufficit, quam adultis. Nam Christus Dominus dixit: qui perdidit animam suam. Non verò, qui tradiderit, quasi libero arbitrio opus sit. Baptizantur in suo sanguine paruuli: quod Ecclesia de sanctis innocentibus aperte docet, & patres omnes. Vide Bernardum in sermone illius festi efficaciter hoc probantem, denique & Augustinum & Cyprianum, si tamen illius est liber ille de cardinalibus operibus Christi: notissimi sunt de hac re sermones Ecclesie, quibus hoc docent populum: ita ut nulla ratione dubitandum sit hoc cer-

Cap. 20.

Cap. 22.

Baptismus sanguinis etiam paruulis ad salutem sufficit.

Nō est nobis liberum

tissimum esse fidei dogma.

Vltimò & illud vitandum est, quod nonnulli specie quadam pietatis putarunt conuenire, ut paruulis baptizatis, cum ad ætatem adultam venerint, liberum fiat baptismum & fide tenere vel non: quasi videlicet non verè tenerentur ex his, quæ circa eos nondum capaces facta sunt per Ecclesiam. Ita enim docuit Erasmus. Sed hic proculdubio est apertissimus error, qui facile subuerteret totam Ecclesiam, quanquam fortè non ille hoc putauerit: certum tamen est ex illis quæ ipsorum nomine, & in eorum salutem gesta sunt, illos obligari, etiam in humano iudicio.

Spontaneum nostro nomine factum in baptismo apud probare aut resistere.

LECTIO SEPTIMA.

Deritibus & ceremonijs in sacramento Baptismi superadditis ab Ecclesia.

ESTAT iam circa sacramentum baptismi de ijs quæ superaddidit Ecclesia non nihil admonere: de quibus in genere breuiter notentur sequentia, deinde in specie circa singula poterit facilius non nihil adnotari.

Sit igitur hoc primū circa ista, quòd quantum ad integritatem baptismi sufficiant ea quæ dicta sunt, quæ non est dubium ex Christi institutione esse, superaddita tamen sunt multa ab Ecclesia: idque non priuata aliqua auctoritate, sed Apostolica traditione, quæ illi proculdubio ex familiari spiritus sancti instinctu, & diligenti etiam, quantum credi potest, consideratione tradiderunt Ecclesie: id quod primò auctoritas antiquorum omnium asserit patrū, ut in speciali ostendimus, deinde ipsa probat experientia. Nam, ut supra etiam diximus, quidquid vniuersaliter, omnibus videlicet locis & temporibus, seruat Ecclesia, id ab Apostolis necesse est proficisci: Alioqui agnosci posset quo loco aut tẽpore illa caerperint: talia verò sunt hæc in celebratione baptismi superaddita. Est illorum metio apud antiquos patres ab ipsis Apostolorum discipulis vsque ad nos: tam videlicet apud Græcos, quam apud Latinos: ex quo tanquam certissimo fundamento reliqua, quæ ad hoc pertinent, inferenda sunt.

Esti ceremonie ad baptismi integritatem non sunt necessariae, seruanda tamen sunt ob Apostolicam traditionem.

Primum. Ritus omnes isti quos vocat beatus Thomas & nonnulli alij non quidem sacramenta, sed sacramentalia potius, quasi adiuncta sacramentis, cõuenientissima ratione & necessaria sunt.

DE RITIBVS ET CAEREMONIIS IN

instituta. Nec enim ab Apostolis, multò minus à spiritu sancto eorum doctore potuit aliquid aut superfluum aut irrationale esse: quare etiam si ea nõ satis intelligere valeamus, credendum tamen est magnam in eis esse sapientiam, multò certè maiorem, quàm quæ in caeremonijs & cultu antiquæ legis fuit. Nec est omnium (inquit Origenes in Homelia super Numeros) tantam sapientiam agnoscere. Ceterùm b. Thom. q. 66. 3. partis tribus potissimum rationibus docet hæc instituta. Primum videlicet ad excitandam reuerentiam & deuotionem fidelium erga hoc sacramentum, quod si absque caeremonia vbiunque celebraretur, facillè veniret in contemptum. Nunc verò omnibus illis superadditis excitantur animi fidelium ad magnum aliquid cogitandum de hoc Sacramento, & ita ad reuerenter & deuotè illud suscipiendum. Deinde faciunt hæc maximè ad instructionem simplicium & paruulorum: vt videlicet non tantum verbis, sed rebus quibusdam & operibus doceantur de virtute & effectibus sacramenti. Denique adhibentur ad cohibendam demeritis malitiam & impetrandam diuinam gratiam. Nam orationibus illis & diuinis verbis quæ præmittuntur, non dubitandum est diuinum auxilium impetrari, quo inimici comprimantur & præparentur animi: hæc enim omnia simul valde conueniunt naturæ & ingenio humano, propter quæ instituta sunt: vt videlicet non subito ad id quod summum est accedamus, sed multis & verbis & operibus instruamur, excitemur & præparemur: quare hæc omnia meritò parturientis Ecclesie, atque adeò edentis filios enixus quidam & conatus dicendi sunt, quibus illa humanæ infirmitati consulens, & in futurum timens nobis ne gratiam illam adoptionis amittamus, & cum deo & nobiscum agit: quod certè valde est considerandum & commendandum fidelibus. Ex quo etiam ipse b. Thom. q. 71. art. 3. 3. partis, vbi de ritibus istis baptismi in speciali agit, ista non tantum significatiua esse asserit, sed efficacia etiam, non certè quantum ipsum sacramentum, quod vltimum effectum operatur, sed quantum necessarium est ad præparationem animæ: quod profectò conuenientissimè creditur. Nec enim Ecclesie preces, & tanti conatus tanta auctoritate ordinati vani esse possunt. Inter illa verò Ecclesia orat Deum pro præparatione suscipientium: quare credendum est id impetrari. Ex quibus vltimò tandem inferatur aperta, quàm meritò hæc in Ecclesia retinenda sunt & veneranda. & quàm reprehendendi qui ea contemunt, aut pro suo arbitrio mutant. Vnde non dabiũ est apud doctores graue peccatum

Art. 10.
Quare instituta sunt caeremonie baptismi.

CELEBRATIONE BAPTIS. SERVANDIS 43

carum schismatis esse, propria auctoritate aliquid horum omittere. Introductio enim noui ritus in Ecclesia pertinet occulte ad scissionem: contra id quod Paulus inquit: Vt id ipsum dicatis omnes, & non sit in vobis schisma. Quod si nõ omnino animo nouũ ritum introducendi hæc aut mutarentur aut omitterentur, esset nihilominus inobedientiæ aut contemptus Ecclesie peccatum: idque cum insignis & notabilis est mutatio: in quibus magis vel minus, pro gradu videlicet aut negligentie aut contemptus, peccatur. Igitur sequenda est ab omnibus propria suæ Ecclesie regula. Est enim nonnulla in his diuersitas, in qua illud Augustini locum habet: quod suo sensu abundat quælibet regio. Nam & in hac diuersitate prouinciarum est etiam summa quædam concordia, vt iam in speciali patebit.

Hoc igitur in communi exposito, circa singula explicanda & confirmanda debent ministri huius sacramenti diligenter immorari, quod antiquiores Patres legimus fecisse, ex quibus sententia colliguntur perpetuò seruata esse in Ecclesia. Primum: Traditio solennis baptismi duobus tantum diebus, Paschæ & Pentecostes: extra quos infantibus quidem, & his qui in periculo erant tantum tradebatur Baptismus. De quo ante mille ducentos annos Syricus Papa in Epist. ad Cumerium Tarraconensium Episcopum cap. 2. & Leo in Epist. ad vniuersos Episcopos per Siciliam latissimum perhibent testimonium, confirmantes hoc ab Apostolis traditum in Ecclesia, & prohibentes aliter fieri. Vnde in Baptismo certè adutorum extra periculum esset id omnino seruandum. Habetur etiam ex illis aquam benedicendam & exorcisandam esse, & consecrandam etiam. Ita Ambros. lib. 1. de sacramentis cap. 5. & Cyprianus lib. 1. epistolarum epist. 12. Oportet verò mundari & sanctificari aquam primum à sacerdote, vt possit baptismi suo peccata hominis qui baptizatur ablueri: quia per Ezechielem prophetam dominus dicit: Et aspergam super vos aquam mundam &c. Et Dionysius ipse Pauli discipulus ca. 2. de Ecclesia. Hierarch, de chrismate aquæ miscendo apertam facit mentionem. Exorcismos etiam, quibus cõtraria potestas exufflatur: & impositionem manuum: & impressionem crucis: intinctionem narium & aurium salua, & salis in os immersionem seruata esse constat & explicata ab omnibus illis patribus. Est de his omnibus testimonium apud Origenem homelia 6. super Ezechielem, apud Ambro. 1. & 2. lib. de Sacramentis, & libro de his qui initiantur mysterijs, & apud Augustinum est istorum aperta mentio. Vnde ipse lib. 1. de peccato originali

Singula caeremonie baptismi veteris testimonio confirmantur.

DE RITIBVS ET CAEREMONIIS IN

ginali cōtra Celestium & Pelagium capite 4. ex his probat paru-
ulos etiam peccatum originale haberē, ita inquires: Ipsa Ec-
clesiæ Sacramenta, quæ tam antiquæ traditionis auctoritas con-
seruat, vt ea isti, quamuis in paruulis existiment simulatoriè po-
tius quàm veraciter fieri, non tamen audent aperta improbatio-
ne respuere &c. vbi etiam abrenūtiationis apertam mentionem
fecit, sicut & lib. r. de nuptijs & concup. capite 2. & lib. 2. capite
18. de quo etiam Ambros. & Dionysius supradictis locis: sicut
& de confessione fidei etiam à paruulis per susceptores præsti-
ta: cuius etiam meminit Augustinus lib. de peccatorum meritis
& remiss. vt suprà citauimus, propter quod vocat paruulos cre-
dentes & pœnitentes.

De nominis etiam traditione & susceptoribus siue in paru-
ulis siue in adultis loquitur Dionys. cap. 2. & vltimo Eccle. Hie-
rarch. De vñctione ante Baptismum ipse ibidem: Et Ambrosi-
lib. 1. de Sacramentis capite 2. Inunctus (ait) es vt athleta. De
vñctione verò verticis chrismate idem Ambrosius lib. de his
qui mysterijs instiantur capite 6. & de veste candida ibidem ca-
pitem 7. Sunt præterea multa alia antiquorum patrum de his om-
nibus apertissima testimonia, quorum nonnulla Gratianus citat
de consecratione distinct. 4. Rabanus etiam lib. 1. de instituti.
Clerico. inter cætera multa de omnibus Ecclesiast. ritib. etiam
de Baptismo ferè hæc omnia tradit à 26. capite vsque ad 29. Ex
quibus omnibus patet quanta sit consonantia in his ab ipsis
Ecclesiæ initijs vsque ad nos. Est quidem in nonnullis diversi-
tas. Nam Ambrosius in illis lib. de Sacramentis loquitur de lo-
tione pedum post Baptismum, quã dicit seruari in Ecclesia Me-
diolanensi, non in Romana. Dionysius etiam toto corpore di-
cit inungi baptizandos. Ceterum, vt satis constat, in his omni-
bus quæ nunc seruantur conueniunt antiqui omnes, quanquam
nonnulla etiam in defuetudinem abierunt: sicut illud, quod cer-
tum est vbique seruatum, de communionem baptizatorum: con-
summabatur enim totus baptismi ritus in sumptione Eucharis-
tiæ, vt Dionys. ait, in adultis ad minus, & certè in nonnullis Ec-
clesijs etiam in paruulis: de quo, cum de hoc sacramento age-
tur dicemus: proculdubio tamen, cum adulti baptizantur con-
ueniet etiam hoc obseruare, sicut multa alia circa adultos, quæ
minus seruantur propter raritatem. Tanta denique est consonan-
tia in his omnibus, vt verbū ipsū, Baptizo, quod nec latinum
est, nec extra hoc Sacramentum intelligitur à latinis, semper
fuerit seruatū in Ecclesia latina, cum apertius diceretur, abluo,
vt Augu.

CELEBRATIONE BAPTIS. SERVANDIS 44

vt Augustinus inquit, hoc obseruās lib 6. cont. Iulianum cap. 4.
Nec omittendum est id, quod circa baptismum aduitorum ob-
seruauit omnis antiquitas, de quo superius nonnulla mentio fa-
cta est, vt aliquanto tempore Catechumeni essent, & instrue-
rentur de fide, quanquam quandoque diutius tenebantur, quã-
doque citius admittebantur, multi etiam longo tempore sua
voluntate inter Catechumenos manebant. Vnde factum est, vt
suprà diximus, vt Catechumeni dicerentur qui tantum instrui
de fide petierant, aut ad hoc erant admissi: qui verò iam pete-
bant baptismum, & admissi erant vt in proxima solennitate ba-
ptizarentur, competentes vocati sunt, vt Rabanus suprà dicto
loco inquit: quod, vt superius etiam ostendimus, non parum
proderit ad intelligendum doctrinam antiquorum. Hoc igitur
nunc etiam in adultis seruatum esse: Nam in eis nulla ho-
rum mutatio facta est nisi in consideratione, quod quæ rarò si-
unt minus curentur. Vix etiam in agendis ipsis (quas vocat) de
modo adultos baptizandi agitur. Hæc igitur satis nunc esse de-
bent ad confirmandos, contra hæreticos etiam, ritus ipsos ba-
ptismi. Ceterum latius explicare horum omnium significatio-
nes & rationes, & id scripturæ auctoritatibus & doctrina Pa-
trum confirmare, & cōuertere ad exhortationem fidelium, om-
nino pertinet ad doctores & pastores, & ipsos qui tradunt sacra-
menta: sed nunc, cum necessaria maximè tradimus, non est lo-
cus latius de his agendi. Expediret certè & ante celebrationem
baptismi & post paratas habere exhortationes circa hæc, & tra-
dendæ essent simplicioribus sacerdotibus ab Episcopis. Nec
tamen aliorum negligentia alios, quantum putamus, excusat.
Ad ista igitur, quæ in baptismo seruantur explicanda & suauiter
ostendenda populis est pulcherrimus locus Ezéch. 16. cap. Vbi
Deus primò impropere natiuitatis maculas: In die qua na-
ta es aqua non es lota, nec sale salita. & deinde: Laui te
aqua, vxi te oleo, vestiui te discoloribus. & mul-
ta beneficiorum dei commendantur, quæ vi-
detur Ecclesia omnibus illis ritibus
ostendere,

DE CONFIRMATIONE.

LECTIO PRIMA.

DOST SACRAMENTVM Baptismi merito proximum est vt de sacramento confirmationis dicamus, quod ordine secundum est, vt supra diximus. Et quoniam hoc sacramentum non tantum impugnatur, sed etiam blasphematur ab hæreticis, ante omnia probandum est quod si verum sacramentum nouæ legis: verum (inquam) non nomine solum, sed effectu & institutione, quæ sunt duo maximè propria sacramentis. Afferimus igitur confirmationem esse sacramentum institutum à Christo, atque ita efficaciter gratiam cauflare. Et quoniam illi clamant nullum vocandum esse sacramentum, quod non habeat Dei promissionem & verbum, vt illi dicunt, nos, iuxta ea quæ supra dicta sunt de traditionibus absque scriptura, dicimus veritatem huius sacramenti probari ex scriptura iuncta Ecclesiæ sensui atque traditioni Apostolicæ: hæc enim est vera interpretatio scripturæ, quæ ex testimonio consono succedentium sibi patrum ab Apostolis vsque ad nos sumenda est. Itaque de hoc sacramento habetur testimonium in actis Apostolorum, atque in fine Euangelij Lucae. Nam Apostolis baptizatis iam (vt creditur) & vt minimum, veram consecutis remissionem peccatorum & Dei gratiam, quos & misit prædicare poenitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes, tandem inquit: Ego mittam promissum patris mei in vos. Vos autem sedete in ciuitate, donec induamini virtute ex alto. Sic Lucas in fine sui Euangelij, cui consonat quod 2. cap. actuum Apostolorum scribit: Præcepit eis, vt expectarent promissionem patris &c. Quod & confirmatur secundo capite impletum scribens, spiritum sanctum descendisse in linguis igneis in ipsos narrat: & vt ex omnibus sequentiibus patet, non tantum externa illa dona virtutemque linguarum & miraculorum, sed etiam cognitionem mysteriorum & ipsius scripturæ, quantum negotio Euangelicæ prædicationis

Confirmatio esse verum nouæ legis sacramentum docetur varijs testimonijs.

Cap. 3.

tionis opus erat, & quod maius omnibus est, robur animi constantiamque firmiorem cordis, & feruorem deuotionis illis contulit, quibus nec populi irrisionem, nec minas principum formidarent, qui prius ad sonitum folij volantis territi erant. Hæc qui legit, nonne apertè videt confirmatos illos fuisse, & ex pueris atque infantibus subito euasisse in viros, perfectamque consecutos fuisse Christianæ vitæ integritatem? quæ omnia reuera sunt huius sacramenti operationes in nobis, quas tunc consecuti sunt Apostoli visibili miraculo spiritus illius vehementis & ignearum linguarum: quare & ab eodem instructi sunt hanc spiritus confirmationem necessariam esse fidelibus omnibus: atque ideo legimus de Petro & Ioanne missis Samaritanos, ad eos videlicet, quos Philippus diaconus baptizauerat, qui tamen nondum spiritum sanctum susceperant. Orauerunt (ait) pro ipsis, & imposuerunt eis manus, & spiritum sanctum acceperunt: quod ipsum hodie fit ab Episcopis in sacramento confirmationis. Vbi etiam plura ostenduntur, quæ ad huius sacramenti veritatem & necessitatem pertinent. Nam apertè ibi patet hanc impositionem manus à solis Apostolis factam, quod postea Eusebius papa apertè dicit. Nam & Symon hanc voluit potestatem ab Apostolis emere. Hoc etiam 19. cap. apertius ostenditur in factis Pauli, qui prius iussit baptizari, & baptizatis imponebat manus, & accipiebant spiritum sanctum. Patet itaque iam ab ipsis Apostolis hoc in vsu fuisse in Ecclesia, vt baptizati, qui quidem ab inferioribus baptizabantur, postea confirmarentur & consummarentur à summis. Et tunc quidem, quando visibilibus miraculis suam testabatur spiritus sanctus præsentiam, non putabant Apostoli opus esse alijs externis signis, & hoc quidem agente in eis ipso spiritu sancto, qui omnia docebat. Ceterum docuisse eos discipulos suos, quibus Ecclesiæ commiserunt, quanta obseruanda essent in eis qui initiabantur mysterijs, & qualiter post baptismum perficiendi consummandique essent, & quibus vtdubium esset sensibilibus rebus, & qua ratione, nullo modo dubitare permittitur, nisi velimus credere parum curasse Apostolos institutionem Ecclesiarum: quo quid indignius virtute eorum, Patrum & Christi in suam Ecclesiam cura & sollicitudine. Huius habemus certissima testimonia, quæ omnia nimis prolixum esset plurimis de referre: sufficiant pauca, quibus apertè ostendatur consensus patrum ab ipsis quos Apostoli docuerunt. Clemens Petri successor nis sacramenti testis. Epistola 4 apertè dicit post baptismum necesse fore consignari ab Episcopo, hoc est, septiformem gratiam spiritus suscipere. monis.

F 5 quia

quia aliter perfectus Christianus esse non potest. Urbanus deinde de illi consentiens, sine impositione manuum Episcoporum nullum inueniri plenum Christianum dicit. Fabianus quoque 18. Petro Præstola 2. de ipsa cōfectione chrisinatis à Christo Apostolis præcepta apertè loquitur. Eusebius vigesimus à Petro manuum impositionis sacramentum magna veneratione tenendum esse asserit. Dionys. Areop. 4. cap. de Ecclesia. Hierarch. de cōfectione chrisinatis siue vnguenti apertè loquitur, & de cōsignatione qua baptizati ab Episcopo cōsummabantur. Melch. Papa ante conciliū Nicænum omnibus Episcopis Hispaniæ etiam scribit maius hoc esse sacramentum quàm baptismit. Et etiam Ambrosius de his qui initiantur mysterijs cap. 6. de hoc sacramento apertè loquens inquit, signauit te Deus Pater, confirmauit te Christus: vbi verba ipsa formę huius sacramenti ponit. Et lib. 2. de sacramentis: Post fontem (inquit) superest perfectio fiat, quam dicit fieri in accessione spiritus sancti. Sicut apud August. Hierony. & ferè omnes alios locupletissima testimonia huius sacramenti, que non est opus referre. Sed quia hæretici asserunt August. hoc sacramentum negare, vt qui tantum duo ponunt, & Caluinus affirmat ipsum dicere tantum esse operationem quandam, vt isti aperti mendacij & impositionis conuincantur, duo hæc loca Augustini commepdentur memoriz. Primò, lib. 2. contra Petilianum capite 104. exponens illud. Sicut vnguentum in capite, ita inquit: Hoc vnguento sacramentum Chrisinatis vult interpretari, quod quidena in genere viliabilium signaculorum. sacrosanctum est, sicut ipse baptismit. Quid potest apertius dici? aut quomodo non meritò mendaces dicendi sunt, aut nolle verum scire, qui contrarium dicunt? Secundo, §. lib. de baptismo contra Donatistas cap. 20. referens, qui potius resellens asserentes Deum non exaudire peccatores, & ideo sacramenta ab ipsis data repetenda. Audit (inquit) Deus homicidam deprecantem vel super aquam baptismit, vel super oleum, vel super Eucharistiam, vel super capita eorum quibus manus imponit. Ecce quàm apertè hoc inter sacramenta ponat.

Responso ad Caluini obiectionē contra hoc sacramētū.

Quod igitur Caluinus ex 3. lib. cap. 16. citat dicentem August. Manus autem impositio non sicut Baptismit repeti non potest. In hoc proximo loco post baptismit posuit oleum, deinde Eucharistiam, & quarto loco manus impositionem: quare merito intelligi potest impositio illa manuum pertinere ad abolutionem quandam & reconciliationem, qua Ecclesiæ qui extra eam bapti-

baptizati erant reconciliabantur. Et quidem eo ipso loco, quem ille citat de sacramento hoc, quod impositionis manuum vocat, apertè loquitur, referens qualiter per impositionem manuum daretur spiritus sanctus, & hoc ipsum apertè sacramentum vocat, sed quia & alijs rationibus imponebantur manus, & hæc maxime, vt reconciliarentur Ecclesiæ; dicit impositionem manuum repeti posse: sed non certam illam, qua dabatur spiritus sanctus, sed alteram, qua reconciliabantur, de qua dicit quòd oratio tantum est. Hoc quidem dicimus probabiliter, credentes August. non putasse sacramentum confirmationis iterari posse, cuius cōtrarium certissimum est in Ecclesia. Si cui autem hoc responsum non placeret, sed credit August. ita sensisse, cum tamen Ecclesia aliter sentiat, nos non contendimus. Illud respondemus Caluino, ex eo verbo: Manus impositio nō est aliud quàm oratio super hominem, non sequitur non esse sacramentum: sed sicut ipse audiuit August. ibi dicentem, Oratio est tantum &c. audiat eundem ibi dicentem: Cum ergo aliud sit sacramentum, quod habere etiam Symon Magus potuit, aliud operatio ipsius spiritus &c. & videat ibi ex toto contextu de illa impositione manuum, quæ ab Apostolis fiebat illum loqui, eamque dicere sacramentum.

Ex horum igitur omnium patrum consensu apertè videmus hoc esse verum sacramentum, atque ideo à Christo institutum: in quibus omnibus est valde considerandum, quòd hoc non tanquam dubium proferunt aut confirmant, sed ex eo potius tanquam certissimo inferunt alia contra errores. Itaque constat huius sacramenti veritatem adeò certam fuisse in antiqua Ecclesia, vt nec de ea fuerit dubitatum: quod confirmat etiam illud Ecclesiasticæ historiæ lib. 6. cap. 34. vbi Eusebius ex Cornelio Papa antiquiore August. & contemporaneo Cypriano, de Nouato hæretico dicit, quòd in lecto & periculo mortis baptizatus fuerit, nec signaculo chrisinatis consignatus: vnde nec vnquam spiritum sanctum potuit promereri.

De institutione verò huius Sacramenti id certum est, à Christo promissam esse confirmationem Apostolis, Ioannis 16. & Actuum primo, vt diximus, & in ipso festo Pentecostes exhibitam, quam intelligunt patres omnes esse huius Sacramenti veritatem, vt Melchisedes loco citato apertè dicit: & ex eo tempore constat. Apostolos vsos fuisse in baptizatis hoc Sacramento, vt ex locis supradictis patet. Vnde b. Thom. q. 72. art. 1. in quo

De institutione cōfirmationis.

in quo de hoc Sacramento loquitur, probabiliter docet illam promissionem fuisse institutionem eius, si non manifestam plenam, certè insinuatam esse eo loco. Nec dubitandum est aut verbo aut inspiratione interiori Apostolos fuisse plene de hoc instructos, vt ex his, quæ à principio diximus, satis constat: enim temerè in Ecclesia hæc recepta sunt.

Hoc sacramentum cõfirmationis nunc impositionis manus, nunc chrismatis appellatur.

Falsa sententia Caluini de manu impositione.

Infertur etiam secundò, hoc sacramentum vocari quandoque impositionis manus, quandoque chrismatis. Et primum quòdem nomen manifestè inde sortitū est, quòd ita legimus Apostolos tradidisse, vt locis citatis patuit. Chrismatis verò Sacramentum, quòd hæc sit propria materia eius, vt mox dicetur. Ne putandum est illos, qui vocarunt Sacramentum hoc impositionis manus, sine chrismate illud contulisse. Nam vt b. Thom. art. 2. illius q. inquit, ex verbis Dionys. Areop. patet Apostolos vti fuisse chrismate, quòd Fabianus Papa loco citato dicit Apostolos tradidisse, & recepisse à Christo vt conficeretur. Hinc, quòd prætermittendum non est, conuincitur Caluinus non vnus, sed multiplicis mendacij, qui dicit hanc impositionem manus ortam esse ex antiqua consuetudine Ecclesiæ, qua qui in infantia baptizati erant, post ætatem adultam instructi de fide profitebantur illam, atque tunc (inquit) ad maiorem huius professionis solennitatem habebant Episcopi hanc impositionem manus: quòd cum ille nulla antiquitatis auctoritate probet, nec certè probari possit, meritò dicendus est illud confinxisse. Nam quòd ex Leone citat & Augustin. dicentibus baptizatos ab hæreticis recipiendos per impositionem manus, non de hoc Sacramento intelligendum putamus nec de illa professione fidei, de qua ipse loquitur, sed de reconciliatione & poenitentia quadam, qua ex hæresi conuersi admittebantur ad ecclesiam, vt superius insinuauimus. Quòd si illud non placet, (nec enim incertum id asserimus) hoc saltem negari non potest, nullam in his, nec in antiquitate Ecclesiæ de hac fidei professione mentionem esse: nam & hoc accedit ad errorem illum, quem superius de Baptismo reiecimus, quasi his qui in infantia baptizati sunt, liberum sit permittendum acceptare fidem aut non. Sunt quidem illi diligenter instruendi, & si quid aliud iudicabit Ecclesia necessarium, ita agendum, vt tamen agnoscant illi ex prima illa baptismatis susceptione & professione teneri se ad fidem & professionem Christianam.

LECTIO

LECTIO SECUNDA.

47

De Confirmatione.

ICVT ex illis testimonijs patrum veritas huius Sacramenti ostensa est, ita ex eisdem cuncta quæ pertinet ad illud facile agnosceamus, idque eo ordine què in baptismo seruauimus & proposuimus in principio agendum est.

Materia igitur huius Sacramenti & elementum est Chrisma ab Episcopo consecratum. Chrisma (inquit) ex oleo oliuarum & balsamo confectum: quòd Fabianus loco supra citato apertè dicit: & Innocentius primus in Epistola ad Decentium Episcopum Euglibinum cap. 3. de consecratione ab Episcopo adhibenda. Rationes verò istorum probabiles adfert b. Thom. 2. & 3. art. illius prædictæ quæstionis. Sunt enim conuenientia illa significationi & effectui huius Sacramenti, vt statim dicemus.

Cõfirmationis materia.

Forma verò verba illa sunt, quibus vtuntur Episcopi: Confirma te signo crucis, & confirmo te Chrismate salutis in nomine patris & filij & spiritus sancti. quorum, vt supra diximus, nonnulla est memoria apud Ambros. Significant verò hæc & ipsum actum exteriorem, & effectum huius sacramenti, vt art. 4. inquit b. Thom. Ex quo apertè patet vsum Chrismatis in hoc Sacramento esse conignationem frontis, de qua apertè loquitur antiquiores, & b. Thom. art. 9. eius adfert conuenientem rationem. Obseruandum tamen circa vtrunque horum, quòd ista tenenda sunt vt tradita & seruata in Ecclesia, nec vertenda in quæstionem, neque aliquid asserendum nisi certa auctoritate Ecclesiæ, quæ circa hoc non extat alia, quàm quæ dicta est: Vnde b. Thomas art. 2. illius q. asserit Apostolis nõ esse datum hoc sacramentum à Christo, sed rem ipsius sacramenti: sic tamen, vt putet etiam ignem illum & linguas supplese vicem olei & balsami. Apostoli etiam quando sola manuum impositione illud tradiderunt, speciali Dei instinctu id fecisse credendi sunt, atque ita visibilia illa signa attestantia spiritus sancti descensum in eos quos confirmabat, vel supplebant vicem materiæ, vel certè attestabantur Deum sine illa effectum conferre sacramenti.

Operatio & effectus confirmationis.

Ex his duobus iam tertium sequitur, quis scilicet sit effectus huius sacramenti: est enim augmentū gratiæ baptismatis: & collatio

latio fortitudinis necessaria ad superanda contraria omnia professione Christiana. Itaque intellexerunt supradictis locis patres hoc sacramentum id conferre baptizatis omnibus, quod in descensu spiritus sancti collatum est Apostolis: non quidem in eo gradu, nec in ea manifestatione, sed certe quantum necessarium est ad vitam Christianam: de quo pulchre Melchiad. in epist. illa ad omnes Episcopos Hispaniae loquens, & traditione Apostolorum ac consensu Ecclesiarum hoc probans, asserit hoc sacramentum quodammodo armari Christianum militem necessarijs armis ad bella illa, ad quae destinatus & signatus fuerat in baptismo: Et rursus: adoptatum in filium, & splendidae hereditatis coelestis promissione donatum suscipere in hoc sacramento tutorem & ductorem spiritum sanctum. Tandem & illi & ceteri omnes, ut visum est, hoc Sacramentum dicunt esse consummationem & perfectionem baptismatis, sine quo etiam (inquit Clemens) nec perfectus Christianus esse potest, nec spiritum sanctum promereri dixit Dionysius Alexandrinus, ut superius citauimus. Quod intelligendum est non ad remissionem peccatorum: nam ita datur spiritus sanctus in baptismo, sed ad robur & consummationem, qui est proprius effectus huius sacramenti. Atque istud est propter quod clamant contra nos heretici, quasi detrahamus sacramento baptismatis & scripturae quod tanta auctoritate Christi constat in ea efficax esse, quod tamen (ut inquirunt) nos asserimus non sufficere sine Christianitate. His respondet Melchiad. supra dicto loco. Nam baptismum quidem non negat sufficere his qui cum illo sublati sunt, sed pugnaturis hoc necessarium esse. Dicemus vero inferius nominatim de necessitate. Ceterum, ut ora hereticorum obturentur, intrepidè dicendum est hoc sacramentum perfectius esse baptismum & dignius, quantum attinet ad gratiae perfectionem, & consummationem eorum quae pertinent ad professionem Christianam. Quis dubitat Apostolos maius donum gratiae accepisse in descensu spiritus sancti, quam cum baptizarentur? Quia itaque praesupponit hoc sacramentum baptismi operationem, ubi plene est remissio peccatorum, quod ad hoc attinet, non istud praefertur baptismum, sed simpliciter dicimus illud maius esse in perfectione gratiae, eo quod conferat gratiam, & perficiat incepta in baptismum. Nec hic Christo derogamus, aut ipsum sibi ipsi opponimus, sed consideramus donorum suorum diuersitatem, gradum, & progressum. In baptismo nos generat, in confirmatione nos ad perfectum augmentum perducit. Ibi recipit ad militiam, hic munus

Nota.

Qua ratione sacramentum confirmationis sit dignius baptismum.

Distinctio baptismi

armis. Ibi ad caelestem hereditatem testamento nos vocat, hic & confirmationis ab effectibus. pupillis tutorem dat spiritum sanctum. Igitur in baptismo efficiuntur gratia ad bona opera perficienda & aduersa superanda. Unde b. Thomas art. 7. illius quaest. dicit hoc sacramentum gratiam illam gratos nos reddentem Deo augere, si iam est: aut, si non est, de nouo conferre: & ita auget illam gratiam, quae per baptismum data est, & illam extendit per nouum auxilium Dei ad cuncta vel agenda vel sustinenda, quae pro Christo sustinenda sunt. Sic igitur in baptismo plenior remissio peccatorum (haec est enim proprius eius effectus) in confirmatione autem abundantius robor virtutis. Ex quibus facile est respondere argumentis hereticorum, quae contra hoc sacramentum obijciunt. Non negamus virtutem baptismi, non dicimus illud non sufficere ad salutem, sed hoc etiam sacramentum Dei misericordia praeparatum post baptismum pugnaturis.

Iuxta haec etiam explicanda est mystica significatio huius Sacramenti, & ea populis proponenda frequenter. Significat enim sacramenta omnia Christi quod efficiunt, & efficiunt quod significant. Igitur oleum pinguedinem deuotionis, lucem fidei: balsamum vero optimi odoris exempla sanctitatis vitae significat: ad quae omnia per hoc Sacramentum virtus datur. Verba etiam ipsa sacramentalia, ut b. Thomas inquit supra citato loco, duo significant: Consignationem scilicet cruce, quae est quasi traditio, ut ille inquit, vexilli regis nostri & signi militaris: deinde eius confirmationem & robur Spiritus sancti.

Ex quibus etiam sacramentum characterem imprimere sequitur: quod b. Thomas supradicta q. art. 7. asserit, & eadem ratione probatur, quae de baptismo hoc ostensum est. Datur enim spiritualis quaedam potestas aggrediendi vniuersa Christiana opera, & ipsum martyrium. Et sicut in baptismo datur potestas quaedam passiva, hoc est, facultas recipiendi sacramenta, ita in hoc datur potestas actiua ad agenda quae diximus, & ad ea quodam modo consecratur homo: quare & iterari non potest, & indelebilis est character ille, iuxta ea quae de baptismo dicta sunt. Quod etiam, si rem expedamus, potestas haec quae datur & robur manifesta sunt, nomen characteris satis indicat: maxime si consideremus quod de characterem militari Augustinus dicit: quod tanquam Ecclesiam Florentini suscipere cogit. Ibi enim sic dicitur: Inter haec sacramenta tria sunt, Baptismus, Confirmatio, & Ordo, quae characterem

Mystica significatio confirmationis.

Confirmatio imprimis characterem, quae ideo repetenda non est.

DE SACRAMENTO

rafterem, id est, spirituale quoddam signum à ceteris distinctum imprimunt in anima indelebile: vnde in eadem persona non iterantur. Hæc est Ecclesiæ doctrina. Si quis ex verbo Augustini, quod proxima lectione citatum est à Caluino, contendat ipsum putasse iterari posse hoc sacramentum, diximus fortè Augustinum de hoc non intellexisse sacramento: quod si intellexit, non est mirum si in hac re aliter iudicauerit Ecclesiæ. Nec enim singula quæ circa hoc sacramentum sunt, æquè manifestæ sunt in Ecclesiæ.

Solus Episcopus est confirmator noster.

De ministro verò huius sacramenti constat ex pluribus præ citatis auctoritatibus, præcipuè Innocentij, Melchiadis & Clementis, esse solum Episcopum: id quod auctoritate illa actum 8. probant & 19. Quod etiam confirmat Gregorius in epistola quadam, quæ habetur 95. dist. cap. Peruenit. Quamquam ibi permittat hoc in absentia Episcoporum propter scandalum sacerdotibus simplicibus: hæc tamen tanti pontificis dispensatio nec trahenda est in exemplum, nec facillè improbanda. Ceterè alij, & plures quidem aliter egerunt, idque receptum est magis in Ecclesiæ. Nec in his, quæ non tam certò constituta sunt, debent pij offendi, quasi ideo minus cõstet nostra religio scelerum sequi debemus quod magis regulare est. Vnde Eugenius in Concilio Florentino in doctrina illa Armenijs tradita sacramenta, de hoc articulo hoc tantum dicit, quod legitur per Apostolicæ sedis dispensationem ex rationabili & urgente modum causa simplicem sacerdotem chrisimate per Episcopum confecto hoc administrasse confirmationis sacramentum, quod loco vide cetera, quæ de materia & forma, ministro & effectu huius sacramenti dicta sunt, auctoritate Ecclesiæ esse confirmata. Nec in hac materia omnium æqualis certitudo nobis querenda est. Veritatem huius sacramenti, materiam videlicet formam, quod ad essentialia attinet, habemus fide dignis testimonijs esse ex consensu Ecclesiæ. De ministro verò, quod specialiter quandoque factum est, sicut & alia quæ inquiri possunt, melius est relinquere Deo & Ecclesiæ, si quando illa videbitur opus esse ampliori explicatione, & eam legitima auctoritate debita inquisitione tradidit.

Omnis baptizatus sine adultus sine infans confirmatus

Quis verò sit capax huius sacramenti ex supra dictis deducitur. Omnis videlicet baptizatus, etiam infans, vt b. Thom inquit. Quare ne pueris quidem aut infantibus est denegandum hoc sacramentum.

CONFIRMATIONIS.

sacramentum. Imò addit b. Tho. dist. 7. 4. vbi de hoc sacramento à magistro & ceteris agitur, debere cõferri pueris, idque satius esse & vtilius, quia videlicet non possunt obicem opponere gratiæ huius sacramenti, & ideo certius eam suscipiunt, qua postea conuenienti tempore vtentur. Et quamquam hoc sacramentum armentur militaturi sub Christo, hæc militia neque senex neque ætatis discrimen nouit. Vicerunt pueri & puellæ, & celeberrima martyria tulerunt pro Christo. Et vt hoc etiam, quod inter ritus sacramenti huius dicendum erat, non prætermittamus, mos antiquæ Ecclesiæ hic fuit, vt statim post baptismum traderetur hoc sacramentum, & coniungerentur hæc duo, quorum alterum inchoatio, alterum perfectio est. Id aperte patet in Ambrosio supra dictis locis, & omnis antiquitas idem ostendit, vt patet quoque apud Rabanum lib. 1. de institut. Clerico, quod etiam tenet & probat Thomas V Valdensis, qui prius de his omnibus contra errores Bohemorum & disputauit, & omnia ferè antiquitatis testimonia collegit, maximè in duobus libris de sacramentis & sacramentalibus, in quorum secundo cap. 55. & 56. de hoc sacramento scribit.

firmari potest. Art. 6. & prædicta q. 3. art. 2.

Cap. 30.

Nunc de dispositione & preparatione animi suscipientis hoc sacramentum non est prætermittendum, quamquæ hoc sit commune huic cõ ceteris sacramentis. Tenetur enim suscipiens, si adultus est, ita accedere, vt impedimentum non opponat gratiæ spiritus sancti. Quare non contritus tantum de peccatis, si post baptismum aliqua commisit, sed etiam confessus præcipitur accedere: imò & ieiunus in concilio Aurelianensi cap. 3. vt Gratianus citat de consec. dist. 5. ca. Vt ieiunus. quamquæ inter impressa concilia hoc non habeatur. Et de ieiunio quidem, vsu constat abrogatum esse: de confessione tamen est omnino tenendum ratione hac potissimum, quam b. Tho. supra dicto loco adfert: quoniam confirmatio ex se requirit proculdubio præcedentem gratiam sacramentalem: non enim confirmari potest quod actu non est. Itaque amissa per peccatum gratia baptismatis, nec per penitentiam recuperata, indignè sumitur hoc sacramentum & sacrilegè. Igitur suscepturi sacramentum hoc exhortandi sunt primo, si adulti sunt, ad munditiam conscientiæ & puram præmittendam confessionem, deinde ad desiderium augmenti gratiæ & plenitudinem illam spiritus sancti: quod agendum est cum eis offensis effectibus sacramenti, & orationibus & ritibus Ecclesiæ quæ circa hoc sacramentum seruari & adhiberi solent.

Qua animi præparatione adulti accedere debeant ad confirmationem.

De ministro etiã, Episcopo nimirum, in concilio Meldensi, vt

uerentia Gratianus citat de cōsecrat. dist. 5. cap. vt Episcopis, præcipitur
Episcopus vt iciunus etiam illud conferat casu necessitatis cessante. Quod
hoc sacra- quanquã vbi nõ est in vsu non fit admodum curandum, ostendit
mentũ cõ- dit tamen quãta deuotione & reuerentia fit tradendum, sicut &
ferre de- suscipiendũ hoc sacramentum : ita vt quod de ministris aliorũ
beat. sacramentorum dictum est, de hoc etiã sit intelligendum. Peccant enim si non sanctè & sanctatratent.

Quanta sit De necessitate denique huius sacramenti non est tacendum,
huius sa- quæ non est proculdubio tanta, quanta baptismi (cum ille reme-
cramenti dium sit sufficiens ad salutem) est tamen necessitas, præceptum
neccitas. quod satis ex testimonijs supra citatis, Clementis & Melchiad. patet. Vbi considerandum, Melchiam afferere morituris nõ esse necessarium, sed pugnaturis tantum. Quod tamen proculdubio intelligendum est si oportunitas desit: nam si adest, morituris tradendum est, vt b. Thomas ex Hugone de S. Viẽtore supra dictis locis asserit. Est tamen non nihil dubij, an sit ita præceptum hoc sacramentum, vt sola omisio, præter contemptum tamen, reum faciat. Certum quidem est, quod si ex contemptu omittatur esse peccatum, ceterum sine contemptu multũ putã non esse. Nos tamen credimus cõtrarium magis consentaneũ auctoritatibus patrum, & dignitati ipsius sacramenti. Dicunt si ne illo neminem esse perfectum Christianum, nec inter perfectos sedem habere posse (inquit Clemẽs) si voluntas & nõ necessitas excludat. Volũtaria verò omisio eius quod necessarium est ad perfectionem Christiani & gratiæ, non video quomodo non sit mortalis. Quare & de nimia dilatione huius sacramenti, & de omisione exhortãdi sunt fideles omnes ad pœnitentiã.

Ritus & Vltimò deniq; de ritu atq; cæremonijs, quæ circa hoc sacramentũ seruat Ecclesia, id tantum satis sit dicere, quod ritus huius sacramenti proculdubio ab Apostolis habetur magna ex parte, & per manus cõstat à principio vsq; ad nos deriuatũ: quidquid videlicet sit circa consecrationẽ vnguẽti, de qua Dionys. 4. & 5. cap. de Eccles. Hierarc. refert ferè quæ hodie seruãtur. Igitur, vt b. Tho. art. 12. prædictę quæst. inquit, nõ dubitandũ est à spiritu sancto esse quidquid circa hoc fit in Ecclesia, sicut etiam illud est, quod tenẽdus est ab alijs qui cõfirmatur, tanquã scilicet infirmus & nõdũ adultus in Christo, vt b. Tho. inquit art. 10. eiusdẽ quæst. vnde & cõtrahitur spiritualis cognatio, sicut in baptismo. Quæ omnia, vt diximus de ritib; baptismi, diligẽter exponẽda sunt populo, & frequẽter admonẽdi ex illis de puritate & sanctitate vite, ad quã tenẽtur ex horũ Sacramentorũ susceptione.

D E

DE SACRAMEN-
 TO EUCHARISTIAE.
 LECTIO PRIMA.

VIA, vt ex supra dictis patet, Sacramentum Eucharistię tertium locum obtinet generatione & vsu tanquam alimentum, vt cibus in vita corporea, de eo nunc agendum.

Primò igitur omnium institutio huius Sacramenti manifestissimè à Mathæo 26. Marco 14. & à Paulo 1. Corinth. 10. describitur facta in vltima illa cæna. Nec tum ibi Christus instituit quod postea fieret, sed etiam perfecit tunc hoc Sacramentum, & perficiendũ mandauit perpetuò Ecclesiæ. Et quia de verbis institutionis huius postea plura dicenda sunt, nunc satis sit, quod ex illis apertè sequitur, hoc esse verum & proprium Ecclesiæ & legis gratiæ sacramentum. Sunt enim in eo sensibilia & exteriora signa, est significatio & operatio gratiæ, est Christi institutio: quæ omnia loca illa citata ostendunt. Nec tantum Sacramentum hoc est, & vnum, non plura, propter vnicam significationem & effectum, ad quæ diuersa illa signa sacramenti ordinãtur, sed & potissimum & excellentissimum est.

Eucharistia se inter omnia sacramenta ipsa ostendit institutio. Non enim est excellens in eo aliquid tantum virtutis Christi, vt in ceteris, sed totus ipse Christus continetur. Vnde in lege veteri pluribus figuris significatum & promissum fuit, & in lege noua pluribus etiam nominibus exprimitur: quæ omnia ostendunt immensam quandam huius Sacramenti excellentiam, de qua re breuiter notentur sequentia.

Primum. Inter figuras omnes, veteris legis hoc sacramentũ adumbrantes, multas quidem & varias, immolatio illa phasæ & celebratio paschatis potissima est, vt b. Thomas art. 6. q. 73. quæ tota est de his quæ nunc agimus, probat. Aliæ enim figuræ vel materiam respiciunt, vt panis & vinum Melchisedech: tes potissimè vel Christum ipsum contentũ & immolatum pro nobis, vt sacramenta est cælestia sacrificia omnia agnorum, vitulorum &c. vel certè effectum aliorum quem huius sacramenti in nobis, vt subcinericius panis Helix schæ.

G 2

& man-

& manna. Ceterum in Phasē illo omnia simul mysteria huius sacramenti præfigurata sunt: Ibi panis azimus. Ibi agnus immaculatus, ibi redemptio à seruitute. Quare nostrum sacramentum propriè illi respondet & succedit, sicut baptismus circumcissioni. Ideo meritò cum illud consummaretur hoc institutum est vt b. Thom. art. 5. citatæ quæst. 3. partis inquit. Præterea hoc conueniebat, vt maximè commēdaretur nobis hoc summum mysterium, & tunc traderetur Christus sub figuris absconditus, cum secundum præsentiam corporalem absens erat futurus, vt ibidem beatus Thomas inquit.

Varia huius Sacramenti nomina.

Secundum. Propter excellentiam & magnitudinem huius Sacramenti sunt etiam diuersa eius nomina. Vocatur enim Eucharistia, quia Christum continet, & nos ipsi vnit: Synaxis vel communio, qua inuicem vnimur vt commembra: Viaticum, quia cibus est, quo in huius vitæ via sustentamur, & præcipue cum ex ea discessuri sumus ad Deum. Semper enim in Ecclesia hoc obseruatum fuit, vt non sine hoc Sacramento ex hac vita discederent fideles. Dicitur & Sacrificium, quia Christum continet vt pro nobis oblatum in cruce, ideoque mentio fit & consecratio sanguinis pro nobis effusi, & quia reuera datum est Ecclesie, vt offerat Deo in Sacrificium debitæ seruitutis, de quo postea. Augustinus etiam libro 2. de peccatorum merito: & remiss. in Punicis Ecclesijs dicit vocatum esse vitæ, idque proprijsimè. Ipse etiam libro 2. de doctrina Christiana vocat Sacramentum cesebrationis corporis & sanguinis. Vocatur & à Græcis nonnunquam Metalepsis, hoc est, assumptio. Quibus omnibus nominibus conantur omnes explicare huius sacramenti excellentiam, quæ tanta est, vt nec satis illis omnibus explicetur. Nam quod assumptionem vocant & transformationem, & ad mysterium ipsum quod continet, Christum scilicet incarnatum, vbi & homo est in DEVM formatus, & Deus in hominem sine vlla confusione naturæ: & ad effectum, quo nos in DEVM transformatur, referunt: & ita cetera omnia nomina admirabilem quandam dignitatem & gratiam huius Sacramenti præ se ferunt, vnde quadam antonomasia dictum est Eucharistia. Necessitatem etiam vsumque indicant alia nomina, vt Viaticum & Communio &c. Illud verò & obseruandum & cauendum, quòd ab hæreticis nunc solum appellatur Cæna dominica, quòd nomen & habet studium quoddam nouitatis, & præter hoc non minimè deceptionis. Primò enim, quod maximum est, volunt hoc nomine intelligi hoc sacramen-

Hæretici hoc Sacramentum appellat cæna dominicā, sed dolose.

mentum non nisi in ipsa sumptione & manducatione perfici, vnde multa absurdè illi murarunt, de quibus postea. Secundò etiam hoc nomine detrahitur illi consuetudini totius Ecclesie, qua non nisi à ieiunio, & tertia aut sexta hora hoc sacramentum celebratur. Ab hoc igitur nomine vel omnino abstinentium, vt cum hæreticis nec nomina habeamus communia, vt Hieronymus inquit, vel modicè & sobriè eo vtendum, vt scilicet nec in sola sumptione perfici, nec quoties sumendum est consecrandam esse asseramus.

Tertium etiam ex ipsa institutione sequitur, quanta differentia sit huius sacramenti à ceteris. Primò igitur cetera sacramenta perficiuntur in vsu & applicatione materiæ ad suscipientem, qui exprimitur verbis formæ: hoc verò perficitur in consecratione materiæ, quæ pariter significatur verbis ipsius. Ex quo etiam secundum efficitur, vt cetera sacramenta omnem suum effectum habeant in suscipiente, hoc verò primum effectum habet in ipsa materia. Vbi etiam termini, quibus vtuntur doctores, seruandi sunt, qui à Magistro & ceteris ex sententijs Prospero, quas ille ex Augustino collegit, sumuntur. Distingunt enim duos Sacramentorum effectus: Proximum videlicet & primum, in quo non sinit operatio sacramentalis: & vltimum, gratiam scilicet ipsam sacramentalem. Primum vocant rem & Sacramentum, secundum rem tantum. Quoniam primus ille effectus significatur sacramento visibili, respectu cuius est res: sed ipsa ordinatur ad vltiorem alium effectum, propter quem videlicet institutum est sacramentum, qui meritò res tantum dicitur, quia non ad alium vltius ordinatur, cui in altero extremo opponitur Sacramentum tantum, signa videlicet ipsa efficacia, vt dictum est in baptismo. Itaque Sacramentum tantum, ablutio est: res & sacramentum, hoc est, primus effectus est character siue potestas illa recipiendorum sacramentorum, & cõsignatio in familiam Christi: gratia verò plenæ remissionis peccatorum est: res tantum & vltimus effectus. Hic igitur sacramentum tantum exteriora signa sunt: res & sacramentum, siue primum quod efficitur corpus Christi est ibi contentum ante omnem vsum & sumptionem: vltimus verò effectus, siue res tantum vnio est corporis Christi quæ fit per gratiam, & hoc duntaxat in suscipiente. Ex quo tandem fit, vt in hoc sacramento non tantum illa pars materiæ consecratur, quæ in vsum venit, vel tunc duntaxat sacra sit, cum ea vtimur, sicut in omnibus alijs sacramentis, sed tota proculdubio materia circa quam prof-

Quantū differat hoc sacramentum à ceteris.

rantur verba, & toto tempore quo id manet quod consecratum est, ad sacramentum pertinet, & sacramentum est. Vbi deprehenditur hæreticorum recentiorum error, de quo inferius plura, qui non putant hoc sacramentum esse, aut aliquid sanctitatis continere, nisi cum sumitur. Et hæc quidem differentie, vt inferius patebit, ex vtu ipso Ecclesie simul cum institutione Christi apertè sequuntur.

LECTIO SECUNDA.

De materia & forma huius
Sacramenti.

Am igitur præfixo ordine sequamur cuncta que pertinent ad hoc Sacramentum. Primum verò est materia & forma, res scilicet exterior sine elementum, & verba huius sacramenti.

De materia igitur ex supra dictis Euangelistarum verbis apertè patet, quòd sit panis & vinum, idque præter alias rationes, quæ ad alios pertinent articulos, hac potissimum ratione, quòd hæc duo sunt, quibus communiter homines ad refectiorem vtuntur: suntque maximè ad eam necessaria, & que certè facile possunt vbique haberi, sicut aqua, qua communiter ad ablutionem vtimur, materia est baptismi. Vbi circa singula horum notandum. Primò de pane, quòd proculdubio ad veritatem Sacramenti huius panis triticeus necessarius est, invidelicet tota Ecclesia semper intelligente, quòd panem quo communiter vtuntur homines, Christus in vltima illa cena sumperit in manus, atque ita illum instituit materiam huius sacramenti, ipsum consecrans. Quo certissimum sit, ex nulla alia materia panem confectum sufficere ad veritatem huius sacramenti, vt beatus Thomas inquit, & omnes, dist. 8. quarti. quo, sicut in præcedentibus sacramentis diximus, tenenda sunt certa, & relinquenda incerta. Vnde, quamquam sint diuersæ sententiarum doctorum de spelta, farre, at similitudine, hoc primum est certum, vt tèm materia dubia & incerta grauiter peccare, quocunque modo id fiat: siue scilicet ex natura & specie ipsa, siue ex corruptione dubium oriatur. Et ideo secundum etiam certum est, tutius in his casibus repeti sacramenta & perfici. Illud etiam est certius, oportere esse panem decoctum, & frustis

Materia Eu-
charistia
panis triti-
ceus et vi-
ni vitis.

Ar. 3. 74. q.
Graviter
peccat qui
in hoc sa-
cramento
vtitur ma-
teria du-
bia.

verti in quaestionem de massa: & multò magis alienum esse, disputare an sit alterius speciei, an non. Siue enim panis species sit aliqua naturalis siue artificiatum aliquod, ille est materia huius sacramenti, quem homines panem vocat: Panem (inquam) communis refectiorem reuera ex tritico,

Ex quibus etiam de vino patet, non aliam speciem requirendam esse, quàm vt sit verum vinum vitis. Vnde acetum nullo modo materia est huius sacramenti, cum tamen mustum etiam permittatur ab antiquis Canonibus exprimi & consecrari. Intelligunt enim reuera ibi esse speciem vini, quamquam nondum plene decocti. Ceterum in aceto per corruptionem propriam, *Supradicta* qualitatè soluta est natura speciei. Notat verò beatus Thomas, *quart. 2.* non esse determinatam quantitatem, quæ sit de sacramenti necessitate, circa materiam præsertim, cum nec determinatus sit numerus potentium sumere. Nec certè obstat quòd in consecratione sanguinis dicatur, Calix, maximè cum ibi secundum tropum sumatur calix pro contento in calice, quod est, Hic est sanguis meus. Hæc igitur dicta sunt quantum ad necessitatem sacramenti pertinet. De ritibus verò suo loco dicendum erit.

Forma verò huius sacramenti, siue verbum, cuius virtute perficitur, illud proculdubio est, quo Christus dominus ipsum primò perfecit: id quod ex ipsis verbis Euangelij, & Pauli præcipue colligitur, cum iubet Christus discipulos facere quod ipse fecit, Hoc facite &c. Nec tamen discipulos tantum, sed eorum successores quoque perpetuò in Ecclesia hoc facere iussit: donec veniat, inquit Paulus. Igitur meritò habet Ecclesie sensus, illa verba esse necessaria ad integritatem huius sacramenti, quibus significatur perfecte consecratio materia: illa verò, quibus significatur vsus, proferenda quidem sunt, non tamen vt necessaria. Igitur consecrationis panis forma necessaria tantum illa verba sunt, Hoc est enim corpus meum. quamquam particula, enim, non vt necessaria consecrationi, sed ex præcepto addenda sit: quia illa vtitur tota Ecclesia: etsi non legatur in scriptura, quod de alijs quoque verbis postea ostendetur. Quanquàm enim sine illa integer sit sensus: tenemur tamen in re tam graui nec iota præterire eorum quæ Ecclesia nobis tradit. Nam etiam si non animo nouum inducendi ritum, quod est grauissimū schisma, sed quacunque demùm ratione fiat, non est parui faciendum. De quo diximus cum in communi loqueremur de sacramentis, Ceterum verba hæc: accipite & manducate: nullo modo dicenda sunt ad formam pertinere. Sequetur enim

Forma co-
secrationis
panis.

non debere consecrari hoc sacramentum, nisi traderetur; debet enim effici quod significatur in sacramentis. Quare Lutherani, qui hunc nouum ritum & alienum in Ecclesiam introducunt, ut in traditione consecratur, hoc maximè amplectuntur, dicentes hæc omnia à Christo prolata esse. Catholicus verò Ecclesie sensus est, his verbis, accipite &c. præceptum fuisse vsum & manducationem consecrati iam corporis Christi: Ceterum consecrationem verbis eam significatibus peractam, quæ Christus Dominus protulisse traditur, non quidè antea vel postea quam tradidit sed inter tradendum: cum scilicet teneret panem in manibus: Ita ut, sicut b. Thom. diligenter notat, verba illa non eo ordine sint accipienda, quo ab Euangelistis descripta sunt, sed ita, ut intelligamus tunc hæc verba, videlicet: Hoc est corpus meum, Christum protulisse, cum benediceret, postea verò tradidisse, Vnde solis his verbis non dubitandum est confici hoc sacramentum, etiam si nihil præcedentium addatur, & significationem compleri eorum ex intentione proferentis: quæ omnia eo art. diligentissimè b. Thom. docet. Et hoc modo intelligendi sunt catholici omnes: quia nonnulli videntur sentire illa verba. Accipite &c. pertinere ad formam. Intelligatur ergo secundum ritum & statutum Ecclesie dicenda esse omnia. Verum illa, Accipite & manducate &c. vel bibite &c. ut à Christo dicta referuntur, quasi materialiter non ut sacramenti pars, sed Euangelicæ historia: alia verò quæ ibi dicuntur, verissima sunt forma, id quod satis ostendit, quòd accipite & manducate, non ita dicuntur, ut simul efficiatur quod dicitur: non enim datur ut accipiatur tunc, nec minus consecratur etiam si nunquam postea daretur. Igitur respiciunt quidem hæc verba illud, sed ut vsum, & aliquid posterius consecratione.

De forma consecrationis sanguinis.

Circa verba verò consecrationis sanguinis illud etiam considerandum est, quod quanquàm disputatur à quibusdam & in dubio vertatur, aut asseratur etiam sufficere duntaxat priora verba, videlicet: hic est calix sanguinis mei, tuta tamen & certa sententia est, omnia vsque, in remissionem peccatorum, esse necessaria verba consecrationis sanguinis. Id quod ipsa Ecclesia: consuetudo ostendit, quæ & apud Græcos, & apud Latinos semper obtinuit, ut omnia illa verba, aut certè similia proferantur eodem modo & ritu. Et quanquam non hæc omnia apud Euangelistas legamus, quoniam illi non tradiderunt formas sacramentorum, quas (ut inquit b. Dionysius de Ecclesiast. Hierarchia) in primitiua Ecclesia oportebat absconditas referuari, ne irriderentur ab infidelibus: tamen non dubitamus illa omnia verba tradita ab Apostolis Ecclesie, quæ etiam ex alijs locis Euangelij colligi possunt. Quæ omnia Innocentius tertius ita definit in cap. cum Marthæ, de celebratione missæ. Ratio verò satis conueniens, & quæ sufficere debet, quare tanta sunt addita in consecratione sanguinis, est, quam b. Tho. art. 3. q. 78. in solutione ad secundum & septimum argumentum. affert. Quoniam cum sanguis consecratur ad expressiorem significationem passionis Christi, merito debet fieri mentio expressior & effusionis ipsius sanguinis & fructus eius. Quamquam igitur Christus dominus (ut Paulus inquit) dixerit in consecratione corporis: quòd pro vobis tradetur, illud tamen Ecclesia ab Apostolis edocta non accepit ut formæ partem. Ecclesia inquam vniuersalis: quam forte in aliqua Ecclesia fuerit ita seruata. Ceterum in consecratione sanguinis tota semper Ecclesia hæc verba habuit ad expressius, ut diximus, significandam passionem Christi. Quæ b. Thom. supradicto loco diligentius declarat inter soluenda argumenta, & sunt diligentius intelligenda à ministris huius sacramenti. Duo igitur significant præter conuersionem vini in sanguinem. Primum effusionem ipsius sanguinis, cum dicitur: qui pro vobis & pro multis effundetur. vbi pro vobis, Iudæos videtur respicere, vel ipsos præsentis Christi discipulos; multis verò, quòd dicitur, respicit reliquos omnes ad finem sæculi. Pro vobis igitur, vel Iudæis vel credentibus: & pro multis, credituris omnibus. Consonant itaque hæc verba illis in Ioanne. Quia moriturus erat non tantum pro gente, sed ut filios Dei qui dispersi erant congregaret. In reliquis significatur effectus fructusque sanguinis Christi effusi pro nobis, qui tres præcipuè sunt. Cōsecutio videlicet cælestis hæreditatis & beatitudinis, quæ significatur illis verbis: noui & æterni testamenti. Testamentum enim propriè est dispositio de hæreditate, quæ quidem dispositio non aliud est, quam diuinæ promissionis Euangelicæ, quæ sanguine Christi effusi confirmata & roborata sunt: morte videlicet (ut Paulus inquit) testatoris. Nouum vero est hoc testamentum respectu veteris, quia nouis hominibus de nouo manifestatum est. Aeternum verò, ordinatione & consilio diuino & duratione. Est itaque sensus. Hic sanguis est, quo noua illa dispositio Dei & promissio, qua ad cælestem hæreditatem admittendi sunt homines, confirmatur, fitque rata, & ut ita dicamus, irrevocabilis. Quæ quidem dispositio æterna est, & antiquior figuris veteris testamenti, sed explicatione

ab infidelibus: tamen non dubitamus illa omnia verba tradita ab Apostolis Ecclesie, quæ etiam ex alijs locis Euangelij colligi possunt. Quæ omnia Innocentius tertius ita definit in cap. cum Marthæ, de celebratione missæ. Ratio verò satis conueniens, & quæ sufficere debet, quare tanta sunt addita in consecratione sanguinis, est, quam b. Tho. art. 3. q. 78. in solutione ad secundum & septimum argumentum. affert. Quoniam cum sanguis consecratur ad expressiorem significationem passionis Christi, merito debet fieri mentio expressior & effusionis ipsius sanguinis & fructus eius. Quamquam igitur Christus dominus (ut Paulus inquit) dixerit in consecratione corporis: quòd pro vobis tradetur, illud tamen Ecclesia ab Apostolis edocta non accepit ut formæ partem. Ecclesia inquam vniuersalis: quam forte in aliqua Ecclesia fuerit ita seruata. Ceterum in consecratione sanguinis tota semper Ecclesia hæc verba habuit ad expressius, ut diximus, significandam passionem Christi. Quæ b. Thom. supradicto loco diligentius declarat inter soluenda argumenta, & sunt diligentius intelligenda à ministris huius sacramenti. Duo igitur significant præter conuersionem vini in sanguinem. Primum effusionem ipsius sanguinis, cum dicitur: qui pro vobis & pro multis effundetur. vbi pro vobis, Iudæos videtur respicere, vel ipsos præsentis Christi discipulos; multis verò, quòd dicitur, respicit reliquos omnes ad finem sæculi. Pro vobis igitur, vel Iudæis vel credentibus: & pro multis, credituris omnibus. Consonant itaque hæc verba illis in Ioanne. Quia moriturus erat non tantum pro gente, sed ut filios Dei qui dispersi erant congregaret. In reliquis significatur effectus fructusque sanguinis Christi effusi pro nobis, qui tres præcipuè sunt. Cōsecutio videlicet cælestis hæreditatis & beatitudinis, quæ significatur illis verbis: noui & æterni testamenti. Testamentum enim propriè est dispositio de hæreditate, quæ quidem dispositio non aliud est, quam diuinæ promissionis Euangelicæ, quæ sanguine Christi effusi confirmata & roborata sunt: morte videlicet (ut Paulus inquit) testatoris. Nouum vero est hoc testamentum respectu veteris, quia nouis hominibus de nouo manifestatum est. Aeternum verò, ordinatione & consilio diuino & duratione. Est itaque sensus. Hic sanguis est, quo noua illa dispositio Dei & promissio, qua ad cælestem hæreditatem admittendi sunt homines, confirmatur, fitque rata, & ut ita dicamus, irrevocabilis. Quæ quidem dispositio æterna est, & antiquior figuris veteris testamenti, sed explicatione

Verba consecrationis Calicis exponuntur.

Cap. II.

I.

Rom. 3.
3.

& manifestatione noua. Secundus effectus est ipsa iustificatio, quæ per fidem Christi est, & præcedit proculdubio priorem illum effectum, & hic significatur cum dicitur: *Mysteriū fidei, quod est, hic sanguis, hæc eius effusio, hoc testamentum, mysterium est, hoc est, absconditum & secretum, quod fide agnoscitur, & fide manifestatur: mysterium etiam fidei est hic sanguis, hoc est, iustificatio ipsa hominis, quæ fide illa, quæ per dilectionem operatur, percipitur: Nam, vt Paulus inquit, iustificatio Dei ex fide Iesu Christi in omnes & super omnes. Vltimus denique effectus remissio peccatorum est, qui duos etiam illos præcedit. Habemus enim, inquit Paulus, fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi, habemus (inquit) fiduciam de remissione peccatorum, habemus & institutionem, habemus denique ius hæreditatis. Nec dubitandum est hæc omnia specialiter in nobis hoc sacramentum efficere, cum participes eius efficiamur.*

LECTIO TERTIA.

De vera significatione horum verborum, & effectu: in qua maxime probatur veritas corporis domini in Sacramento patrum testimonio.

VAE sit verborum horum omnium plena & integra significatio: Hoc est corpus meum, & hic est calix &c. simul & effectus illorum, nunc agendum est. Cum enim, vt supra diximus, verba sacramentorum id efficiant quod significant: simul de effectu & significatione, quæ idem sunt, merito dicendum est. Duo igitur sunt, quæ Ecclesia circa hoc certissima habet. Primum, his verbis significari veram præsentiam carnis Christi & sanguinis, atque adeo totius ipsius Christi. Alterum, significari etiam, non esse ibi substantiam panis vel vini, atque ideo dum ista effici credit vera fides, vt scilicet corpus Christi sit præsentem veraciter & substantialiter, panis verò substantia nullo modo. Et quia hæc certissima fides hoc maxime tempore ab hæreticis impugnatur, peruertitur, & blasphematur, ab alijs quidem aperte, ab alijs verò occultius & dolosius: est à Catholicis diligenter

generiter confirmanda. Tria itaque postulat hic articulus. Primum, quæ sit fides certissima Ecclesiæ de veritate corporis Christi in hoc Sacramento. Secundum, quis modus & ratio illius, & quantum cognosci possit. Tertium denique, quæ ratio loquendi, & quæ verba, quibus hoc explicari debet. Quæ omnia diligenter tradita sunt a patribus, & à posterioribus doctoribus diligentius expensa, maxime post exortas hæreses.

De primo igitur, quoniã Ecclesia aperte intelligit ex verbis Christi institutione huius sacramenti, & eiusdem apud Ioannem, 6. cap. & Pauli 1. ad Corint. in hoc Sacramento realiter & veraciter, & non sicut in signo tantum esse corpus & sanguinem Christi, & quoniam agitur de vero horum verborum sensu, quem hæretici peruertunt dicentes secundum tropum, quo signum pro signato solet accipi, hæc accipienda esse, Hoc est corpus meum &c. (quorum primus Berengarius fuit, & post ipsum alij, vsque ad modernos, Oecolampadium, Zuinglium, & magnam partem omnium præsentium hæreticorum) contra eos agendum est ex auctoritatibus & sensu communi Patrum. Sic enim docet Augustinus 3. de doctrina Christiana, sensum scripturæ ambiguum, etiam ex circumstantia præcedentium & sequentium colligi posset, maxime tamen ex regulis fidei sumendum esse. Quare & hoc diligenter curarunt antiquiores doctores. Magister scilicet sententiarum dist. 10. & sequentibus alijs, & Gratianus de consecratione dist. 2. & nunc posteriores alij. De hoc ergo vt certissimum habeatur, omnem Ecclesiam ab Apostolis vsque nunc, ita veritatem huius Sacramenti tenuisse, & docuisse: vt quàm primum aliquis aliter docuisse fuerit deprehensus, mox ipsum damnauerit. Itaq; nõ verbis tantum, sed re ipsa etiam constare, hæc semper fuisse veram fidem Ecclesiæ. Deducit hoc latius Ioannes Rossensis Episcopus magnæ pietatis Anglus, & gloriosus nostri temporis martyr, in libris 5. quos de hoc adidit contra Oecolampadiũ, maxime in processibus trium posteriorum librorũ. Vbi adfert corroboraciones fidei huius dignas spiritu martyris. Sed quod attinet ad hoc propositum, refert ille multorum, & omnium ferè doctrina insignium in Ecclesia ab Apostolis vsque ad nos, quos in quinq; tricenarijs annorum diuidit, sententiã. Qui omnes manifestissimè hoc tenent & docent. Nobis verò satis sit quod cuiq; Catholico sufficere debet, quinq; aut sex omni exceptione maiorũ testimonia adferre, quib⁹ fidẽ quilibet Catholicus, & certè quilibet prudens potius tribuat, q̃ Lutheri & suis om-

Cap. 10.
& 11.

Ambrosius. omnibus. Igitur primus sit Ambrosius, qui de hac re aperte
mè loquens & frequentissimè hanc fidem inculcans, nullo
lo hæreticorum potest obscurari, in omnibus ferè libris suis
sacramentis, lib. de his qui initiantur mysterijs, cap. 9. & 4. de
sacramentis, cap. 4. & 5. & tribus capitibus, 5. lib. & libro 6. i. cap.
vbi frequenter affirmat verum corpus Christi sumi in hoc sa-
cramento, sicut verum ex virgine assumptum est, & hoc certis-
sima fide tenendum: & rursus, ante consecrationem panem non
esse, & post consecrationem ex pane fieri carnem Christi,
quod ex ipso verbo Christi probat, quod & efficax & verum
ita est, vt nulla ratione de eo dubitandum sit. Negarunt nõm-
li hæretici libros hos esse Ambrosij, sed certè & phrasij & sen-
ritus per omnia consonat ceteris libris Ambrosij. Secundus
testis sit Chrysoströmus in multis quidem locis, sed præcipue
Homelia 60. & sequenti ad populum, quarum titulus est de
mentibus indignè sancta mysteria. Vbi de hac fide loquens
reamus, inquit, Deo, neque contradicamus, licet vel cogitatio-
nibus vel oculis nostris videatur aduersari quod dicitur. Ipse
inquit, sermo in fallibilis est, sensus noster facilè seducitur, quo-
niam igitur verbum dicit, Hoc est corpus meum. oculis ipsius
fidei aspiciatur. Multa denique ibi in hanc sententiam. Et Ho-
melia 44. & 45. super Ioannem, in expositione sexti cap-
tis. Vbi apertè exponit quædam ibi dici de Christo secundum
diuinitatem, videlicet, Ego sum panis viuus qui de celo descen-
di. Alia de eo vt in hoc sacramento est: Panis quem ego dabo
ro mea est, quam dabo pro mundi vita. August. etiam in præ-
tione Psalmi 33. in prima & secunda concione, exponens titulum
Psalmi, & quod 1. Regum 21. de Dauide scriptum est, quod per-
tabatur in manibus, siue, vt ille legit, ferebat se in manibus:
cit homini illud impossibile fuisse, soli verò Christo conueni-
re: ferebatur enim, inquit, ille in manibus suis quãdo commu-
dans corpus suum dicebat, Hoc est corpus meum, quod nõm-
inquit, fideles. Cyrillus etiam lib. 4. super Ioannem 13. & 14. cap.
de veritate carnis Christi in hoc sacramento, fructuque eius
charitate Christi hæc nobis donante, apertissimè loquitur. Ve-
de & in Concilio Ephesino cõtra Nestorium, auctoritate qui-
dem pontificis, sed ipso Cyrillo maxime agente congrega-
to, nondum exorto errore aliquo contra veritatem huius sa-
cramenti, sed tantum contra vnitatem personæ Christi, quem
Nestorius dicebat duos fuisse, alium Deum, alium homi-
nem, gratia coniunctos: in epistola quam scribunt ad Ne-

storum Patres, apertè testantur in altari nos sumere non car-
nem aliquam communem, aut puri hominis: sed veram veri
ipsius carnem, quam de virgine traxit. Vbi magis videntur ex
certissima ista fide veritatis corporis Christi arguere errorem
Nestorij, quàm hoc confirmare quasi in dubium reuocatum.
Denique ex Græcis Theophylactus in expositione 6. cap. Ioan-
nis, & aliorum locorum Euangelij de institutione sacramenti
apertissimè hoc docet, & Damascenus vnus ex Græcis veteribus
lib. 4. de orthodoxa fide cap. 14. Et ex Latinis Hilarius, magnæ
existens auctoritatis, in libro 8. de Trinitate. Non tantum asse-
rit veritatem corporis Christi in hoc sacramento, sed ex illa ar-
guit contra Arrianos negantes vnitatem naturæ substantialem
inter patrem & filium, cum per hoc sacramentum non tantum
secundum voluntatem, inquit, sed substantialiter vniamur nos
Christo, vbi diligenter admonet, negandum sensum nostrum,
& verbis diuinis credendum. Et adductis illis verbis, Caro mea
verè est cibus, de veritate, inquit, corporis & sanguinis eius nõ
est relictus ambigendi locus, cum ipsius Domini professione,
& fide nostra. Caro eius verè est & sanguis. Sufficiant hi tam fi-
de digni testes, nam ceteri omnes, præcipuè antiquiores, non
opus est vt sigillatim citentur, videlicet Dionysius Areopagita,
Origenes, Hieronymus, Cyprianus, Ireneus, & ipsi primi Apo-
stolorum discipuli, Ignatius & Clemens. Gregorius etiam Pon-
tifex his posterior, quanquam & ipse antiquissimus: qui vbi de
hoc sacramento loquuntur, idem quod suprãdicti apertissimè
testantur, Dionysius quidem 3. cap. Eccle. Hierarch. Origenes
Homelia 13. super Exodum. Hieronymus ad Hedibiam q. 2. Cyprianus
in expositione orationis dominicæ. Gregorius Homelia 22. in
Euangelium videlicet Ioannis de resurrectione Domini, vna
Sabbathi Maria Magdalene &c. apertè enim dicunt, Corpus
Christi nos sumere veraciter. Vbi primò considerandum, quòd
sensus hic germanior est magis proprius verborum Christi, Hoc
est Corpus meum, & hic est sanguis &c. Non est enim dubium
magis propriè hæc exponi de vera realique existentia corporis
Christi, quàm de figuratiua tantum. Iam quando nec certa fides,
nec euidentis ratio cogit impropriè scripturam exponi, non est
cur improprias locutiones fingamus: idque maxime obseruan-
dum vbi historicè aliquid describitur. Quare reprehenduntur
qui paradysum terrestrem aut formationem mulieris referunt
ad mysticos sensus. Sic itaque in his verbis, in quibus Euangelistæ
historiã describunt, & Christus Dominus simpliciter loquitur.

*Theophila-
ctus.
Damasce-
nus.
Hilarius.*

*En quanta
nubes te-
stium.*

*Dionysius.
Origenes.
Hierony-
mus.
Cyprianus.
Gregorius.*

Cum

Cum igitur dicunt hæretici ex scriptura non satis ostendi hanc realem præsentiam Christi: respondemus illis, quòd minus ex scriptura ostenditur cõtrarium. Nec est certè in huiusmodi sententiâ alia difficultas, quàm quòd iuxta illum, maximum quòd dicitur & ineffabile miraculum ponimus, At verò nihil indecedum nihil non maximè conueniens Deo, nihil non dignum sicut nouæ legis. Itaque in hoc credendo nihil aliud quàm ambiguitas quædam (similis illi Capharnaitarum, quomodo potest nobis dare carnem suam ad manducandum?) excogitari potest.

Idem etiam dicimus de verbis doctorum. Cum enim de hoc sacramento loquuntur. Videntur nonnunquam minus aperte & disertè hanc realem præsentiam corporis Christi docere: quàm nihil verè fidei detrahant apud eos qui syncerè Ecclesiam sequuntur. Si enim, vt Rossensis prudenter adnotauit, Patres scirent hanc esse certissimam fidem, si agnoscerent aut dubitarent aliquod circa hoc esse in Ecclesia, aut contrarium veritati esse, cum maximum periculum imminere viderent simplicioribus si hoc, inquam, crederent: debuerant admonere, vt ab hoc errore cauere, qui certè maximus esset. Nunc autem cum utitur quuntur, vt ex plano sensu & simplici suorum verborum tractant illa præsentia Christi, atque vera, non figuratiua intelligantur, neque admonent populum aliter esse intelligendū: nõne manifestant se hoc voluisse docere? Nec enim ipsis tantum imputandum foret, si non diligenter auerterent ab errore populū, qui ex eorum verbis sequebatur, sed ipse Christus & spiritus sanctus minus visi essent curare suam Ecclesiam.

Deinde quorsum opus erat tã frequētī admonitione, vt veniamus sensui nostro, & omni humanæ rationi, in hoc sacramento? Quid opus erat tam seriò agere ad corroborandam fidem quãdoquidem, si sola figura est hic corporis Christi, nullū miraculū maius quàm in alijs sacramentis: Imò multo minus.

Huc etiam accedit quòd frequenter à patribus cū huiusmodi tractatur, afferuntur exempla transmutationum ex scriptura, vt virgæ Moyfi in colubrum, & similia: quòd item de efficacia virtute diuini verbi tanta præfantur, vt videre est maximè apud Ambrosium libro de sacramentis. Si enim solum vt in scriptura hic est Christus: nulla transmutatio, nulla opus est verbi efficacia cum dicitur: Hoc est corpus meum.

Hæc itaque omnia, si rectè pensentur, iuncta scripturæ & doctorum verbis, efficiunt apud veros fideles vt nullus relinquatur ambiguitati locus.

Expende
pie lector
hanc rationem.

LECTIO QVARTA. 56

De eodem, in qua maximè respondetur sanctorum verbis quæ pro se adducunt Lutherani.

VI A verò etiam patrum verba peruertunt hæretici, sicut & scripturas: nec desunt eis in sanctorum scriptis multa, quæ vel videantur sensum suum confirmare, vel quæ certè trahi possint ab eis: vnde & Augustini verba in Psalm. 98. Non hoc corpus quod videtis, mâducaturi estis &c. & de verbis Domini: Corpus in quo resurrexit Christus in vno loco est, veritas eius vbique citant in magnam confirmationem suæ hæresis: quanquam autem à Magistro dist. 10. exposita sint, & à b. Thom. & ceteris: & nonnulla alia similia, aut fortè quæ aperta videntur, ex Augustino habent, ne tamen offendamur eiusmodi verbis, consideranda sunt sequentia.

Primum: auctoritates doctorum ad ea quæ fidei sunt confirmanda adducuntur à nobis, non quatenus sententiam suam aut sensum illi explicant: sed quatenus perhibent testimonium fidei Ecclesiæ, ostendentes videlicet quid à maiorum memoria acceperint, & quid indubitanter in Ecclesia susceptum retentumque fuerit: atque ita omnia quæ suprâ diximus ex doctoribus, accipienda sunt: non enim referunt suas opiniones, sed certam fidem & indubitam docent. Vnde quanquam auctoritates doctorum magis sint probabilia media in theologia, quàm certa & efficacia: sensus tamen Ecclesiæ, qui testimonio eorum probatur, est efficacissimum omnium medium, & vera resolutio fidei & theologiæ. Sic enim Augustinus nos docet frequenter. Vide 3. lib. de peccatorum meritis & remissione cap. 7. vbi cū patrum testimonia adduxisset originale peccatum afferentium, tandem ita inquit: Hæc non ideo commemoravi, quòd disputatorum quorumlibet sententijs tanquam canonica auctoritate nitamur, sed vt appareat ab initio vsque ad præsens tempus, quo ista nouitas orta est, hoc de originali peccato apud Ecclesiæ fidem tanta constantia custoditum &c.

Quoniam verò hic sensus Ecclesiæ tam necessarius est, vt in omni in

Hic vides
quomodo à
patris auctoritate argumentari liceat.

*dubio ad
sensum Ec-
clesiæ neces-
sario cōsu-
giendum.
Nota.*

*Berengarius
primus ve-
ritatē cor-
poris Chri-
stii in Eucha-
ristia ne-
gās statim
damnatus
est.*

in omni dubio ad illam confugiendum sit, dicimus eum (De-
ita ordinante) nunquam obscurum fuisse aut ambiguum, sed
lucernam supra montem positum non tantū verbis, sed rebus
& opere illuxisse omnibus quos sua superbia nō excæcauit. Alii
enim dubij erant Catholici doctores etiam ante Nicæni con-
cilium de æqualitate Filij cum Patre, vt Athanasius, Alexander
& similes Pont. Ita de ceteris. Hoc ergo dogma de veritate cor-
poris domini non ex ambiguis verbis doctorum à nobis habetur,
sed ex ipsa perpetua successione Ecclesiæ, quod non minus
ostenditur in damnatione contrariarum hæreseon, quàm in
sua assertione veritatis, Constat enim totis mille annis ita pra-
catam corporis Christi veritatem in sacramento, vt cum pro-
mum tempore Leonis 9. ante quingentos annos Berengarius
Andegauensis archidiaconus cepisset hoc negare, & tantum
tanquam in signo hīc esse Christum asserere, summa diligen-
tia mox damnatus fuerit. Congregato ab ipso Leone concilio
Vercelleni, & (eo postea redeunte ad eandem hæresin) tribus
alijs Concilijs (Turonensi videlicet ab Ildebrando coacto, &
Romanis duobus, altero à Nicolao secundo, & altero à Grego-
rio septimo, ipso videlicet Ildebrado) damnatio illa confirma-
ta est, & habetur reuocatio facta sub Nicolao secundo in
Ego Berengarius, de consecratione dist. 2. Scribentibus dilige-
ntissimè his temporibus contra hunc errorem Lanfranco
chiepiscopō Cantuariensi, & Guimando Auerfano Archiepiscopo,
& Anselmo etiam, atque alijs viris doctissimis. Et quia
error semel exortus semper aut occultius aut manifestius pro-
lulauit, damnatus est etiam in Concilio Lateranensi ab Inno-
centio 3. vt habetur capite Firmiter. de summa Trinitate & fide
thol. Rursum in Concilio Constantiensi, quod tantæ auctori-
tatis est, quantæ & vtilitatis ad tam diuturnum extirpandum scilicet
fama. Inter ceteros enim errores VVicleph tres primi, qui
damnantur, sunt de hoc articulo, vt patet sessione 8. In Con-
cilio etiam modernioribus Florentino & Tridentino nostro
sum renouata est hæc damnatio.

Itaque cum primis mille annis non appareat de hac re cen-
tum esse, posterioribus verò quingentis videamus nunquam
Ecclesiā tacuisse, nec cessasse ab impugnandis hæreticis
negantibus: re ipsa patet hanc fuisse semper Ecclesiæ doctri-
nam, & hoc intellexisse patres omnes. Quod quàm sit efficax
argumentum ad confirmandam hanc fidem, audiamus ex Au-
gustino. Sic enim aduersus Pelagianos in 3. lib. de peccato

cor. merit. & remiss. cap. 6. citato Hieronymo ad probandū pec-
catum originale, ita loquitur: Hunc doctissimum virum si facile
interrogare possemus quàm multos vtriusque linguæ diuinarū
scripturarum tractatores & Christianarum disputationum scri-
ptores cōmemoraret, qui non aliud, ex quo Christi Ecclesia est
constituta, senserunt, nō aliud à maioribus acceperunt, nō aliud
postea reliquerunt: ego quidem, quamuis longè pauciora egerim,
nō memini me aliud audisse à Christianis qui vtrunq; tes-
tamentum recipiunt, non memini me aliud legisse apud eos
quos de his rebus aliquid scribentes legere potui, qui canonicas
scripturas sequerentur. Vnde nobis hoc negotiū repente emer-
serit nescio: hæc ille. Idem meritò Berengario illi dici tunc po-
tuit, cum modum illum existendi tanquā in signo cœpisset ex-
cogitare. Idem etiam ijs qui nunc tam frequenter eius damna-
tam hæresin exuscitant multo rationabilius responderetur.

Quia igitur consona doctrina patrum tantę auctoritatis est ad
confirmandam fidem, secundo loco opus est de quibusdam ad-
monere, quæ in eis legendis obseruanda sunt, ne labamur & nos
vt heretici & simpliciores multi illos sequentes labuntur. Mul-
ta quidem sunt hæc, sed nobis nunc tria occurrunt huic propo-
sito conuenientia. Primum, quod cum aut semper aut ferè ve-
ritas Catholica incedat inter duo extrema hæreticorum, non
solum patres, sed & ipsa scriptura, cum vnum extremum hæresis
arguunt, & in illud impugnandum toti intenti sunt: videntur
quandoque in alterum declinare: ita agente natura intellectus
nostri, quæ cum simul non possit multorum meminisse, quò
magis vni intendit, eò aliorum magis obliuiscitur: quod & data
opera nonnunquam actum credimus, vt scilicet lectores abstra-
herent ab omni quod poterat tardare eorum animos ne id quod
agebant caperent. Sicut enim (vt verbi gratia dicimus) cum ver-
ba illa adducimus, anima mea in manibus meis semper, quæ
probant arbitrij libertatem, & illud, Deus reliquit hominem in
manu consilij sui: iam videtur necessitas gratiæ tolli: & rursus,
cum asseritur necessitas gratiæ: Sine me nihil potestis facere,
ipsius est velle & perficere, videtur negari lib. arb. Ita exemplo
patere potest in hæresi Arrij & Sabellij. Nam secunda orta est
ex primæ condemnatione. Ita Pelagiana ex condemnatione
Manichææ, & ex verbis Augustini quæ contra Manicheos dixit,
& aliorum patrum. Eodem modo nunc Lutherus fecit in
his quæ contra Pelagianos dicta sunt, præcipuè ab Augustino.
Vnde & ipse Augustinus legit & respondit his quæ Pelagius ex

*Tria in le-
gēdiis pa-
tribus dili-
genter ob-
seruanda.
Primum.*

Secundum.

ipso citabat ad negandam necessitatē gratiæ, vt patet in lib. de natura & gratiæ. Obseruandum secundo etiam est, non solum cum vnum extremum hæresis impugnatur, sed etiam cum alijs diuersa dogmata asseruntur, aut loca exponuntur scripturæ in alios sensus dicta: contingit patres ita loqui, vt videantur negare aut in dubium vertere id quod alibi certum esse docuerunt, vt in hoc ipso proposito & in loco suprädicto apertissimè videri potest. Nam illud verbum Christi: Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi, (quod nonnulli exponunt de hoc sacramento, sed non propriè nec germanè, vt contextus ostendit) cum Augustinus exponeret de verbis Domini (oblitus quodammodo huius sacramenti, de quo cum intelligendum non esset ille locus, tunc non oportebat loqui) exposuit de presentia spirituali per gratiam & veritatem, ac impletionem promissionum, atque continuum auxilium: Sursum, inquit, est dominus, corpus in quo resurrexit in vno loco est, veritas vbi que diffunditur: hæc dicit Augustinus. Ex quo clamant moderni hæretici eum negasse veritatem huius sacramenti, cuius fortè tunc nec meminuit Augustinus, nec certè oportebat. Tertiò denique non est omitterendum, quòd patres de his quæ citra controuersiam omnem suo tempore erant aut nihil, aut certè tam pauci locuti sunt, vt vix ex eorum scriptis possit agnosci certò doctrina & sensus Ecclesiæ, nec erat opus confirmare multis ea de quibus nullus dubitabat, nec oportebat pluribus ea declarari, quæ manifestissima erant. Itaque vix de eis loquuntur, nisi cum ad alia explicanda aut confirmanda opus erat eorum exemplo vti, aut ex eis illa quæ in controuersiam veniebant confirmare. Inferius audiemus Augustinum de Sacramento ordinis loquentem solum vt ex eo exemplum sumat ad confirmandum valere baptismum datum ab hæreticis: nec esse reperendum. Itaque superius etiam vidimus eum de sacramento confirmationis locutum. Et reuera illa efficaciora sunt ad confirmandum quæ ita simpliciter dicta ab eis sunt, vt nec putauerint ea in dubium venire posse: Sic Augustinus ipse confirmat peccati originalis doctrinam ex verbis Cypriani, quæ loquitur de non differendo baptismum paruulorum per certos dies. Si igitur consideremus antiquas hæreses, constat nunquam primis illis quingentis annis circa cultum & sacramenta quidquam fuisse vocatum in controuersiam. Primæ enim illæ hæreses de Deo ipso & mysterio trinitatis & incarnationis fuerunt: inquirentibus alijs originem & principium mali, alijs vnitatem diuinam, alijs

vniõnem

vniõnem illam diuinæ & humanæ naturæ. Ceterum Sacramenta, diuinus cultus, & quæ ad mores pertinebant apud omnes citra controuersiam seruabantur, aut eodem modo, aut parum dissimili. Cœpit quidem quæstio illa de Baptismo hæreticorum moueri, sed ex ea patet, & ex his quæ contra Pelagianos Augustinus loquitur, ritus eosdem fuisse apud omnes, immo hos ipsos qui nunc seruantur. Itaque si hæc considerentur, non videbitur mirum si de his non apertissima reperiantur testimonia apud patres.

Sed illud etiam aduertendum, quædam ex intentione ab eis occultata fuisse, quòd scilicet nõ expediat omnia omnibus manifestari. Loquebantur nonnunquam communia Catechumenis & hæreticis etiam, quibus non erant committenda sacratio-
ra mysteria: vnde fit vt videatur posterioribus eos non ea sensisse, quæ proculdubio senserunt. August. de hac corporis Christi præsentia in Sacramento, in præfatione Psalmi 33. quem citauimus: fideles, ait, norunt quid contineatur: quod & alijs pluribus locis legimus ipsum dixisse. Dionysius etiam in princip. Ecclesiæ Hierarch. idem annotauit fecisse. Apostolos in mysterijs celebrandis & tradendis. Hæc igitur obseruanda in lectione patrum, vt scilicet ea quæ in expugnanda vna hæresi dixerunt, non statim interpretemur & trahamus in aliud extremum. Dicta enim sunt in quantum necessaria fuerunt ad illud impugnandum. Nam ita seipsum exponit August. Rursum, dicta de aliquo dogmate exempli gratia adducto, & cum de illo non agitur, exponamus & intelligamus per ea quæ cum ex professio & maiori attentione de eo dogmate loquuntur, dicta sunt. Similiter etiam idem attendamus, si quando non aperire sed occultare potius voluerunt mysteria. Ista si coniungamus dictis in proxima lectione, & si absque effectu & nimio in vnam sententiam fauore legamus Patres tam in hac materia, quam in alijs: non erit difficile agnoscere quid senserint, vel certè non tribuere eis quod non senserunt. Igitur ita illis locis August. respondendum est. Psalmi videlicet 98. Non corpus quod videtis manducaturi estis. Prima enim hæresis statim sub ipsis inijs doctrinæ huius sacramenti exorta illa fuit, de qua Ioannis 6. Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? durus est hic sermo. Intelligebant enim illi carnaliter esse se futuros & dilaniaturos membra ipsa & carnem Christi. Cum igitur contra hoc extremum loquitur Christus, Verba (inquit) quæ ego loquor, spiritus & vita sunt, id est, spiritualiter dicta sunt

H 2

& intel-

Patres ali-
quãdo præ-
deter quæ-
dã certã sã-
dei myste-
ria nolue-
runt apertè
scribere.

Responde-
tur ad præ-
orẽ loquẽ-
ex Augu-
stino ad-
ductum

RATIONIBVS PROBATVR

& intelligenda. Vnde statim in aliud extremum inciditur, vt videatur dici, spiritualiter & in figura tantum manducandum carnem Christi. Augustinus enim in illo ipso loco super Ioannem tractatu 27. exponens illud, Caro non prodest quidquam, dicit, caro vt illi intellexerunt: carnem quippe suam intellexerunt quomodo in cadauere laniantur, aut in macello venditur, non quomodo spiritu vegetatur. Quia igitur in illo Psalmo contra hunc tam crassum sensum loquitur, dicit, non corpus quod videtur manducaturi estis, sub hac scilicet forma. Nam in eo ipso loco (vt apertius videatur hæreticorum peruersitas) dixit hæc verba, De carne Mariæ carnem accepit, & quia in ipsa carne hinc ambulauit, ipsam carnem manducadam ad salutem nobis dedit. Nemo autem, inquit, illam carnem manducet, nisi prius adorerit: Vbi aperte & veritatem carnis Christi docet & adorationem, quam hodie pertinaciter hæretici negant. Illud etiam quod hæretici magno cum applausu citant ex Epistola ad Bonifacium, scilicet 23. vbi inquit vocari hoc sacramentum corpus Christi & sanguinem secundum quendam modum, nam sacramentum dixerat prius plerumque ipsarum rerum quarum sacramenta sunt nomina accipere: Intelligamus vt exemplum positum esse extra propriam materiam & iuxta ea quæ in proprijs locis dixerat intelligendum. Et quod dicit, quodammodo vocari corpus Christi sacramentum: ad ipsas species referamus, quæ secundum tropum nonnunquam dicuntur corpus Christi, vt inferius dicitur. Sacramentum itaque apud August. exteriores illæ res & figura dicantur, quæ ibi sunt, primum, quidem panis & vinum, deinde verò accidentia eorum quæ reliqua manent. Hæc Augustinus verisimè dicit non esse corpus Christi, sed vocari tantum secundum tropum quendam: & huc fortè pertinet quod aliquando dixit lib. contra Adamantum. Non dubitauit Dominus dicere: Hoc est corpus meum, cum signum daret corporis sui: non enim sunt illa signa corporis Christi quæ videntur ostendendum dicitur, Hoc, ceterum substantiam ibi contentam corpus Christi esse non negauit Augustinus: quod alibi tam aperte confessus est. Et ita denique nihil ex Augustino vel ex alijs patribus adferre possunt, quod turbare debeat nos in solida hæc de constitutos, etiam si aliquando non intelligamus. Nec opus est vt nos semper iactemus de perfecto intellectu doctrine Patrum, qui fortè nos latet: sed semper dicamus, quocumque modo sit hoc intelligendum, tamen certi de doctrina Ecclesiæ non dubitamus non aliter sensisse orthodoxos patres, aut si senserunt se

Respondetur ad alterum locum D. Augustini.

Nota quod non oportet at omnia intelligere.

VERITAS EUCHARISTIAE.

59

correxisse, si quidem in vera fide Ecclesiæ semper permanserunt. Confirmata itaque fide hæc de veritate corporis Domini, ex-
 pediat & probabiles illas rationes atque persuasivas adferre, quibus ostenditur quam hoc sit conueniens, vt Christus seipsum nobis relinquere in hoc sacramento verè quidem sed occultè, Nam rationes hæc etsi non demonstrent vel efficaciter probent, tamen non parum ædificant & mouent atque efficiunt voluntatem, & valde confirmant fidem. Adducit b. Thomas tres, ad quas pleræque omnes quæ adduci possent, sunt referendæ.

Prima sumitur ex perfectione status legis nouæ: conuenit enim vt perfectius multò & verius Christum, eius passionem & meritum habeamus sub lege gratiæ, quam habuerunt Iudei in lege veteri. Antiqui verò illi hæc omnia in signis & figuris habebant: conuenit ergo vt nos in veritate & re habeamus. Possunt hæc latius deduci & confirmari, maxime Dionysij Areopagiti, auctoritate, qui, vt à principio huius tractatus diximus, 5. cap. Ecclesiæ Hierarchiæ docet verisimè quidem & propriè Ecclesiam mediam esse inter Synagogam & supernam Hierusalem, & ideo vtriusque participem. Itaque tanta meritò credenda est perfectio & altitudo Christianæ religionis, vt inter eam & beatitudinem non nisi minimus gradus sit. Habent igitur beati Christum Deum & hominem præsentem & manifestum (qui est supremus gradus diuinæ participationis) habemus verò nos Christum in hac vita præsentem quidem in re & veritate iuxta veranque naturam, sed occultum, qui est proximus illi gradus, supra quem in vita maior esse non potest: auferretur enim fides si non in sacramento, sed facie videretur ad faciem: habuerunt verò antiquiores sub lege Christum in figura tantum & in umbra, de quo Paulus dixit, quod eandem escam spiritalem manducauerint, & statim addit, omnia in figura contingebant illis, & hic est infimus gradus, nec certè extra hos alius inueniri potest, quod attinet ad rationem sacramentorum, signorum videlicet externorum: per fidem enim vtriusque eodem modo adfuit, quanquam & in ea maior est perfectio Christianorum.

Secunda ratio sumitur ex perfectione charitatis Christi, cui conuenit vt naturam quam ex nobis assumpsit nunquam subtraheret à nobis, sed quantum fieri posset per eam nobiscum esset: Deliciae meæ sunt, inquit, esse cum filijs hominum. Hanc adducit Roffensis, vel extendit potius, sumptâ ex dicto loco b. Tho. dicens quam hoc conueniat charitati, ex qua recedentes amici solent hoc desiderare, vt si aliquo modo possent, manerent etiã

Rationibus probabiliter Christi ostenditur præsentia.

Prima ratio.

Secunda ratio.

Ex summo Christi ex-

RATIONIBVS PROBATVR

apud amicos, idque vt possunt conantur efficere, aut perimā
 gines, aut per signa alia memoratiua. Christus verò, cuius nos
 minor potentia est quam charitas, neque charitas quam poten-
 tia, hoc sicut voluit potuit, & sicut potuit voluit, omnia autem
 quæcunque voluit fecit.

Tertia denique ratio adducitur à b. Thom. illo loco ex perfe-
 ctione fidei: quia enim per fidem diuinitatis habitat ipse Chri-
 stus spiritualiter in cordibus nostris, & verè Deum possidemus
 debuit etiam & fides humanitatis Christi non minus perfectè
 esse, vt veraciter ipsum hominè haberemus & nos habere cre-
 deremus non tantùm in signo & repræsentatione, potest etiam
 etiã per hanc rationem ostendi perfectio fidei & meritum quã-
 tum sit, ad quam proculdubio exercendam (atque ita præman-
 dam) in hoc sacramento sic Christus dominus se nobis relin-
 quit, & miracula tanta supra omne sensuum nostrorum iudici-
 um, & supra naturas rerum operatur, vt non possint nisi hereti-
 cissimi & magna fide credi. Vnde non mirandum est, si hereti-
 tici, & qui non veram fidem sed fictam habent, nec vero imi-
 tuntur fundamento, Ecclesiæ scilicet auctoritati, sed sensui suo
 non possint credere, & dicant, durus est hic sermo. Nos vero
 intrepidè cum Petro agnoscamus hæc verba esse vitæ æternæ.
 Iam illud etiam aduertamus, hac fide certissima Ecclesiæ dog-
 ma hic nullam substantiam panis & vini esse post consecratio-
 nem, quod verba ipsa consecrationis, & quidem germano suo
 proprio sensu significant: Vna singularis res demonstratur eius
 dicitur, Hoc est. Atque ita non plures substantiæ, sed vnã tan-
 tum ibi subesse intellexit semper Ecclesia: hanc verò non panem
 nec enim ibi agnoscit fides panem vniri corpori Christi, sicut
 vnita est humana natura diuinæ, hoc enim etiam audire abho-
 ret fides Catholica: quare restat substantiam tantùm corporis
 Christi ibi demonstrari, quæ solùm iam iuxta fidem ibi relinquitur
 est. Patebit tamen hoc melius in sequenti lectione ex testimo-
 nijs Ambro. & aliorum, qui apertè fatentur sermonem Christi
 transmutare substantiam. Tantùm in hoc loco dictum sit pro-
 pter Lutherum & qui ipsum sequuntur, qui panem simul ibi
 se cum corpore Christi volunt. Sed patrum & Ecclesiæ etiam
 auctoritate damnati. Semper duo hæc vera fides coniungit, vt
 scilicet sit veraciter realiterque ibi corpus Christi creditum esse,
 & non esse ibi substantiam panis. Vnde cum primum Be-
 rengarius ille negaret veritatem corporis Christi, asseruit pa-
 nem ibi esse, & vtrunque damnatum est. Et reuera qui nu-
 panem

Vnde sit
 quod hereti-
 ci verum
 corp^o Chri-
 sti esse in
 hoc sacra-
 mento non
 possunt
 credere.
 Post conse-
 crationem
 nec panis
 nec vini
 substantiam
 manere nõ
 minus cer-
 nõ creden-
 di quã
 corp^o Chri-
 sti realiter
 esse præ-
 sens.

VERITAS EVCHARISTIAE.

panem ibi esse credunt, ostendunt satis non verè se credere rea-
 lem præsentiam Christi: quod, si eorum scripta bene expen-
 dantur, apertius videbitur: quanquam velint videri longè esse
 à sacramentarium errore. De his itaque fatis.

LECTIO QUINTA.

De ratione conuersionis panis in corpus Christi, &
 modo loquendo de ea.

VIA proximis lectionibus de vera existen-
 tia corporis Christi in hoc sacramento dictum
 est, restant duo alij articuli à principio pro-
 positi, de ratione scilicet & modo huius exi-
 stentiæ, & de modis de ea Catholicè loquen-
 di. De quorum priori iam dicendum.

Sit igitur & hoc certissimum fidei funda-
 mentum, quòd via & ratio qua in hoc sacramento corpus Chri-
 sti veraciter continetur, est Transsubstantiatio siue conuersio
 panis in ipsum. Ita enim hoc fide tenendum est, sicut duo alia
 superius dicta, scilicet quòd Christi corpus hic veraciter sit, &
 quòd non sit panis. Quibus hoc tertium nunc addendum est,
 facta esse videlicet duo illa per conuersionem panis substantiæ
 in corpus Christi, quod intellexerunt omnes patres significari
 verbis Christi, Hoc est corpus meum. Hic est calix &c. & ita ex
 ipsis inferunt non minori certitudine hanc conuersionem fieri:
 alij quidem distinctius & apertius, alij verò non ita, sed ta-
 men à pullo negatur.

Transsub-
 stantiatio
 firma fide
 credenda est.

Ambrosius igitur locis citatis ex pane fieri carnem Christi &
 panem transmutari apertissimè dicit, adductis multis exemplis
 legis. Et tandem ait: Vides quã operatorius sit sermo Chri-
 sti? Si enim (inquit) potens fuit sermo eius vt essent quæ non
 erant: quanto magis vt sint quæ erant, & in aliud conuertantur?
 Vel, vt alibi dicit, conuertantur in id quod iam erat. Et Dama-
 scenus libro 4. de ortho doxa fide, cap. 14. & Eusebius Emisse-
 nus, quem Gratianus citat de consecratione dist. 2. & supra dicti
 omnes patres eisdem locis hanc conuersionem manifestissimè
 docent. Quòd sanè considerandum est etiam contra præsentis
 hæreticos, qui nomen hoc conuersionis & transsubstantiatio-
 nis omnia

Sermo
 Christi est
 operatorius?

Tota substantia in totam substantiam conuertitur. nis omnino irrident, & humanum inuentum dicunt: cum tam Ecclesia ex patrum omnium sensu hoc definitur, conuertitur videlicet totam substantiam panis, materiam scilicet & formam in totum corpus Christi iam præexistens. Ita Innocentius tertius in concilio Lateranensi, vt habetur cap. Firmiter. de summa Trinitate & fide Catholica. Vocabulum igitur transsubstantiationis ita ex ipsa fide & scriptura atque traditione intulerunt, sicut nomen hominon in concilio Nicæno receptum fuit. De hac igitur conuersione breuiter dicendum.

Substantia panis tota transu in totam substantiam corporis Christi, absque omni corporis Christi mutatione. Sit ergo de ea prima propositio. Hæc conuersio est qua tota substantia panis transit in totam substantiam corporis domini sine mutatione aliqua eius vel intrinseca hoc est, vel alteratione, vel generatione, vel augmentatione, vel accessione etiam re alius cuius nouæ, immo sine aliqua mutatione etiam extrinseca. Non enim mutat locum corpus Christi. Ideo merito ab Ecclesia vocata est transsubstantiatio. Nihil est in his quod non & sit certissimum, & conueniat gloriæ corporis Christi: si enim aliqua mutatio, quæcunque illa esset, vel cuiuscunque rei accessio corpori Christi contingeret, non esset verè impassibile & gloriosum: atque ita nullo modo eum hoc decet.

Solus Deus hæc conuersione operatur, eaque solus intelligit. Secunda propositio. Hæc conuersio sicut sola diuina virtute fieri potest, ita à solo ipso qualis sit potest agnosci, & ab eo ipse voluit reuelare. Primum, quod hic dicitur à solo Deo potest fieri hanc conuersionem, facile probatur, quoniam ipsi soli atque eius operationi subest tota substantia rerum, hoc est, materia & forma, potest igitur in vtrunque. Et hæc est ratio beati Thomæ in 4. contra gentiles cap. 61. & 63. Et non habetur in omnibus naturalibus mutationibus, nec in creatione ipsa exemplum, nec certè in aliquo miraculo scripturæ, vnde modum huius conuersionis agnosci possit: præcipuè cum tam occulte sint omnia, vt nulla ratione possit vel ex effectibus vel ex qualitatibus discerni ibi vel non esse panem, vel esse corpus Christi. Soli itaque fidei & quid sit, & quomodo fiat, notum esse potest. Hoc idem patrum auctoritas confirmat, qui omnes admonent simpliciter suscipiendam hanc fidem, nec interrogandum quomodo fieri possit. Ita Chrysostronus in locis superius citatis. Damascenus & Hylarius. Itaque vt beatus Thomas dicit illi 63. cap. satis debet esse theologo, ab irratione infidelium defendere, & à rationibus impossibilitatem prætendentibus, quod maximè sit omnipotentia diuinæ prædicatione. Vnde neque hoc est suscipiendum ab omnibus aut passim; vt respondetur rationi.

Oportet

rationibus naturalibus. Sed aliquando, magna videlicet exigente necessitate, & ab exercitatis in philosophia humana. Ceterum illud putamus superfluum esse, & certè periculosum, quod aliqui ex scholasticis conantur explicare qualis sit hæc mutatio.

Tertia propositio. Habet tamen hæc conuersio aliquid in quo conuenit cum alijs mutationibus, sed multa plura quibus differat: atque ex his sumendus est modus de ea loquendi, quæ omnia b. Thom. probat art. 3. illius quæst. 75. Igitur cum omnibus alijs mutationibus, & naturalibus videlicet & creatione, habet ista duas contrarios terminos, sit enim ex vno aliud, ex pane corpus Christi, sicut ex albo nigrum, & ex nihilo aliquid: habet verò à mutationibus naturalibus hoc diuersum, quod non est vnum vtriusque termini subiectum, in quo conuenit cum creatione. Non enim sicut idem corpus est quod primò est frigidum deinde calidum, aut eadem materia primò sub forma aquæ postea ignis: ita in sacramento hoc est vnum aliquid, quod prius sit sub substantia panis, postea corpus Christi, sed sola accidentia panis, vt infra dicitur, eadem manent cum vtroque extremo, cum pane scilicet & corpore Christi, sed illa non pertinent ad hanc mutationem. Atque ita hæc mutatio conuenit etiam cum creatione, ceterum differt ab illa, quia in hac vnum extremum transit in alterum, panis in corpus Christi, non item in illa: nihil enim non transit in aliquid. Hæc omnia certissima fides habet. Iam ex his discernendum est quæ sit propria locutio, & quæ minus propria in hac materia, quod diligenter considerandum est. Igitur quod commune est omnibus mutationibus (scilicet oppositio extremorum, & locutio qua hæc significatur) hoc admittendum est in hac etiam materia obseruandum. Hinc enim hæc verè propositio sunt, & propria, Ex pane fit corpus Christi, significante illa propositione ordinem tantum, sicut ex nihilo fit aliquid, vel ex mane fit vespere: apertius verò explicaretur his verbis, pani succedit corpus Christi. Similiter & hæc simpliciter negande sunt, Panis est corpus Christi, sicut, album est nigrum, aut nihil est aliquid, sunt negande. Ex eo verò quod non est subiectum commune vtrique termino propriè quidem hæc sunt negande, panis potest esse corpus Christi, vel panis fit corpus Christi, aut de pane fit corpus Christi, vt videlicet significetur panem materiam esse eius quod in hoc sacramento manet, sicuti cum dicimus gladiū esse de ferro, vel mensam de ligno, cum reuera nulla hic sit vel commissio vel transmutatio corporis Christi, vel accessio

Modus de hoc admittendum est in hac etiam materia obseruandum. Hinc enim hæc verè propositio sunt, & propria, Ex pane fit corpus Christi, significante illa propositione ordinem tantum, sicut ex nihilo fit aliquid, vel ex mane fit vespere: apertius verò explicaretur his verbis, pani succedit corpus Christi. Similiter & hæc simpliciter negande sunt, Panis est corpus Christi, sicut, album est nigrum, aut nihil est aliquid, sunt negande. Ex eo verò quod non est subiectum commune vtrique termino propriè quidem hæc sunt negande, panis potest esse corpus Christi, vel panis fit corpus Christi, aut de pane fit corpus Christi, vt videlicet significetur panem materiam esse eius quod in hoc sacramento manet, sicuti cum dicimus gladiū esse de ferro, vel mensam de ligno, cum reuera nulla hic sit vel commissio vel transmutatio corporis Christi, vel accessio

cessio alicuius rei ad illud. Et tamen hæc nonnunquam secundum tropum conceduntur & dicuntur à patribus, propter accidentia videlicet illa communia: atque ideo hæc sunt diligenter distinguenda. Denique propter transitionem vnius in alterum hæc simpliciter conceditur, panis conuertitur in corpus Christi. Et hæc de modo loquendi. Quæ diligenter aduertenda sunt, quæ (vt August. inquit) nobis non licet temerè in rebus fidei loqui, sed ad certam regulam. Tenenda est igitur fides, & non temerè vagandum extra proprietatem sermonis & Patrum doctrinam, in quibus si nonnunquam aliqua legimus minus propria, exponenda magis sunt quàm sequenda. Nec enim dubium est in scriptura & patribus multa secundum locutionis figuras accipi, quod ipse ostendit sæpe contextus.

Vltimò tamen ex his omnibus circa rem ipsam inferimus, quod periculosum est & proculdubio suspectum valde, & errori propinquum, transsubstantiationem ipsam solo nomine confiteri, vt nonnulli scholasticorum definitionibus à se adinueniunt faciunt, concedentes panem in nihilum redigi, quamquam non per se, vel tantum corpus Christi illi succedere. Sicut etiam illud non caret periculo, quo asseritur hanc conuersionem impertinentem esse, & per accidens se habere ad veritatem corporis Domini in hoc sacramento. Admonemus igitur non prætergredi terminos quos posuerunt patres, quod putamus fieri, cum quid fieri potuit à diuina omnipotentia, an videlicet non essent alij modi constituendi in sacramento corpus Christi, quàm per transsubstantiationem? scrupulosius quæritur. Hæc omnia modestia Christiana non patitur, sed hoc agitur, vt cum Ecclesia & patribus confiteamur verba hæc, hoc est corpus meum, vel, hic est calix &c. hoc significare, hoc includere & exigere necessario, vt panis conuertatur in corpus Christi, conuersione totius substantiæ: in totam substantiam nec ad veritatem horum verborum sufficere, vt hic sit corpus Christi, vel accidentibus vel re quauis alia demonstrata.

Scotus &
Ock.
Durandus
& Scotus.

Omnis curiositas & nouitas fugienda.

LECTIO

LECTIO SEXTA.

Quomodo corpus Christi sit in Eucharistia.

ITA ex præcedentibus patet veritas corporis Christi in hoc sacramento, & veritas conuersionis panis in illud: iam dicendum est, si quid tamen de hoc dici potest, quis sit hic modus existendi corporis domini in hoc sacramento: sunt enim diuersi modi essendi. Vt igitur ordine dicamus, sit de hoc prima propositio.

In hoc sacramento ex vi quidem verborum ipsius & consecrationis sub specie panis solum est corpus Christi, sub specie vini solus sanguis: ex reali verò concomitantia est sub qualibet specie totus Christus, anima videlicet, diuinitas, cum omnibus sibi inhærentibus, quantitate videlicet & accidentibus alijs: & ita est in qualibet specie, vt sit in qualibet parte illius, etiam ante fractionem. Hæc omnia asserit b. Thom., & probat 4. primis articulis q. 76. 3. part. Primum igitur illud, quod ex vi sacramenti & consecrationis sit tantum Corpus vel sanguis, apertissimè probatur ex ipsis verbis consecratorijs. Cum enim virtute illorum perficiatur consecratio, & illa corpus tantum & sanguinem significant, in hæc sit ex virtute illorum conuersio. Itaque non dubitat vera fides asserere hoc tantum necessariò & semper fieri virtute consecrationis, vt corpus Christi ibi & sanguis eius maneat. Ceterum quod ex reali concomitantia & reliqua ibi sint, etiam apertissima ratione probatur, quoniam cum ibi sit ipsam corpus Christi nullo modo mutatum, consequitur vt sit viuum per animam, & habens eandem existentiam atque vniouem ad verbum, & idem etiam de sanguine: est enim sanguis Christi glorificati & immortalis, & ita pertinens ad integritatem corporis eius. Itaque hoc explicandi gratia meritò dicitur, si mortuo Christo & sepulto consecratum hoc sacramentum aut seruatum ex cæna Dominica fuisset, mortuum quoque & non viuum in hoc sacramento mansisset, eo scilicet modo quo erat in sepulchro, & postea in resurrectione fuisset viuum, vt intel- ligamus quid verba hæc significant & quid efficiant. Et sunt hæc certissima fide tenenda, quoniam ex creditis & apertis- ma ratione sequuntur: quare magis irridendi sunt hæretici

Sub quali-
bet specie
totus Chri-
stus est
quomodo.

Quid si
Eucharistia
consecrata
vel seruata
fuisse tē-
pore tridui
sepulture
Christi.

hoc

DE TRANSSUBSTANTIATIONE.

hoc irridentes, & agendum ut intelligant. Igitur modus tantum existendi corporis & sanguinis iam hic quaerendus est, non totius Christi vel divinitatis & animæ. Nam & hæc hic sunt sicut in corpore Christi. De hoc igitur sit secunda propositio.

Post consecrationem non minus realiter corpus & sanguis Christi sunt sub speciebus quam antea substantia panis & vini.

Hoc solum certa fide tenendum est, non minus verè & realiter corpus Christi & sanguinem esse in hoc sacramento, quam ante erant panis & vinum, quanquam alio prioris modo sicut sit deo possibili, ita à deo solo cognoscibili, vel ei⁹ revelatione. Patet quod hic asserimus verbis ipsis consecrationis aperte probatur, & sensu patrum omnium. Verba enim. Hoc est corpus meum, & Hic calix est &c. significant non minus illud esse corpus Christi & sanguinem, quam antea ibi erant panis & vinum. Secundum verò, quod scilicet à solo deo hoc fieri possit, ratio supradicta de transsubstantiatione ostendit. Solus enim ille habet in totam naturam rerum virtutem: & similiter probatur à solo eo posse hoc cognosci, quoniam nullum esse huius conversionis exemplum in natura. Hinc igitur docent Patres hoc excedere omnem cognitionem nostram, quo videlicet modo in hoc sacramento sit veraciter Christus. Quare & admonent credendum tantum esse. Atque ita non inconuenienter posteriores doctores vocarunt hunc modum essendi sacramentalem: quod significatur non modus aliquis essendi naturalis & nobis cognitus, nec similis his quos cognoscimus, sed specialis modus, quo Deo placuit in hoc sacramento esse corpus Christi, ita ut dicamus quaerentibus quomodo hoc sit corpus Christi, eo modo quo Deo per immensam suam sapientiam & bonitatem potentiam placuit hic esse, qui nobis non est reuelatus. Igitur sicut cum de Deo loquimur, magis possumus dicere quid non est, quam quid est (possumus enim de Deo negare imperfectiones quas noscimus in creaturis, non verò perungere ad eius perfectiones plenè agnoscendas, ita de hoc sacramento magis possumus dicere) quomodo non est hic corpus Christi, quam quomodo hic sit. De quo sit iam tertia propositio.

Non est in hoc sacramento corpus Christi localiter, siue circumscriptiuè, nec passibiliter, nec sensibiliter. Quæ propositio est b Thom. art. 5. 6. & 7. q. 76. Et est diligenter consideranda, quæ nos ducit in considerationem & cognitionem quam de hoc mysterio habere expedit. Igitur quod non sit localiter patet, quia non circumscriptur corporis Christi quantitas vel species istis, vel loco specierum, nec commentatur illi. Ex philosophia enim constat, quod circumscriptiuè in loco esse sit et

DE TRANSSUBSTANTIATIONE.

tensum esse in loco, & proportionari quantitatem corporis locati quantitati ipsius loci in quo est. Itaque asserimus hic esse integrum corpus Christi cum membris inter se distinctis & debita proportionem distantibus. Est enim, ut dictum est, nullo modo mutatam. Ceterum ad nullum locum, præterquam ad illum in quo in cælo est, habet ordinem extensionis vel proportionis quantitativæ. Ex quo duo reliqua sequuntur: videlicet secundum esse hoc non posse corpus Christi pati in hoc sacramento aut agere ea quæ naturaliter corpora agere aut pati dicuntur: patet, non enim extensum est corpus Christi in ordine ad locum, nulla verò actio vel passio naturalis terminari potest, nisi ad extensum in eo loco, cui agentia naturalia appropinquare debent ut agant: merito itaque dicitur esse per modum substantiæ, quæ non nisi propter accidentia & secundum illorum extensionem ad locum approximationemque localem ad alia naturalia vel agentia vel patientia pati potest, quorum nihil conuenit hic corpori Christi: impassibilis enim est. Ex eodem sequitur & tertium, non videlicet posse hoc corpus Christi, ut in hoc sacramento est, percipi aliquo humano sensu, hoc est, nec tangi, nec videri &c. Omnia enim hæc requirunt extensionem in loco, & conueniunt substantiæ: per accidentia, ut ex philosophia patet. Hic verò licet sint accidentia corporis Christi, ad substantiam tamen immediatum ordinem habent, non ad locum, vel accidentia ipsius loci, aut eorum, quæ loco appropinquant. Ex hoc sequitur & quartum. Quod videlicet nec moueri secundum locum, nec desinere potest corpus Christi, ut in hoc sacramento est, per se, sed tantum per accidens, ad motum scilicet specierum, & earum destinationem. Vtrunque facile ex præcedentibus deducitur. Motus localis per se præsupponit etiam esse in loco per se, quod hic non habet corpus Christi: quod verò per accidens moueatur patet, quia ad motionem eius in quo aliquid est mouetur & ipsum, siue id localiter fiat, siue non: cum enim mouetur homo, mouetur scientia quæ in ipso est, & ita cum species sacramentales mouentur, mouetur ipsum corpus Christi cum illis ab vno altari in aliud &c. Idem etiam probat id quod secundum dicitur, nam cum in corpus Christi nullum agens agere possit, quod ipsum immutabile sit: non potest per sui mutationem desinere esse siue recedere ab hoc sacramento, sed quando species desinunt esse. Quando enim ab vno altari in alterum translatae sunt species, non est Christi corpus in altari in quo prius erat, ita cum omnino corruptæ sunt, ut postea dicitur.

Ex.

DE TRANSUBSTANTIATIONE.

Quomodo
proprie
causè lo-
quendum de
hoc sacro
mysterio.

Ex his iam quinta propositio inferitur de modo loquendi in hac materia. Nulla mutatio intrinseca dici potest de corpore Christi, ut est in hoc sacramento: sed solum, motus localis, vel desinitio facta per accidens. Solæ igitur hæc propositiones veræ sunt & propriæ, corpus Christi eleuatur, circumferitur, reconditur, educitur, tenetur in ore, trajicitur in stomachum: quoniam hæc omnia solum motum localem dicunt, sicut & ista, corpus Christi desinit esse in hoc altari, quia per solum motum localem hoc fieri potest, vel quia omnino desinit esse in hoc sacramento, per corruptionem videlicet specierum sacramentalium, istæ tamen sunt falsæ, & non nisi secundum figuram quandam concedendæ: corpus Christi frangitur, diuiditur, teritur, digeritur. Significant enim passionem illatam ipsi Christi corpori. Et de prioribus quidem apertissimum est, non frangi videlicet, nec diuidi quod totum est in qualibet eius parte quod frangitur & diuiditur. Si quando igitur hæc asseruntur (ut nonnunquam) Catholicis patribus sit accipienda sunt tanquam dicta ad significandam veritatem corporis Christi, secundum tropum contenti pro continente. Vnde Berengarij illa confessio supra citata, quæ habetur in cap. Ego Berengarius, de consecratione dist. 2. quæ habet corpus Christi manibus contrectari, corpus Christi sacerdotum dentibus teri: quorum primum proprium est, secundum verò minus proprium. Et tamen talia proprie species dicta sunt, sicut prior illa, si contrectatio significet passionem illatam corpori Christi, etiam impropria est.

Ex his igitur hoc colligamus, in hac materia secundum regulam fidei & sobrietatem, quam Paulus iubet nos tenere, non esse ulterius procedendum, sicut paulò superius de ipsa quoque transubstantiatione diximus. Neque enim modus hic intelligi potest, sed tantum fide tenendus est, in quo doctissimus quisque nihil distat à summè idiota, quod pro magno inconuenienti nonnulli adferunt: sed certè est maximè conueniens, & summa hæc Dei opera sapientissimi qui se fateantur non posse comprehendere. Ecce, inquit Iob, Deus magnus in cœlesti scientiam nostram. Vnde modi qui à quibusdam inuenti sunt existentia huius, non tantum incerti sunt (quod illi negare non possunt) sed reuera (ut modestè loquamur) valde propinqui errori. Nec enim ut angelus præfens loco corpus Christi hic est, cum ille sit modus spiritualis: nec per respectum aliquem solius Dei voluntate sine alio fundamento, cum hoc etiam multo minus consistat: sed per veritatem corporis Christi: qua veritas

DE TRANSUBSTANTIATIONE.

64

mè & certissimè dicitur hoc esse corpus Christi: quæ ideo diximus, ut multis quæstionibus claudatur aditus. Ceterum grauium doctorum & patrum cum legerimus sententias, agnoscamus quod proprie, quid verò secundum tropum dictum sit.

Ex tribus his lectionibus clarè cõstat quod in principio propositum est, quis scilicet sit sensus horum verborum proprius. Si enim verba sacramentalia significant quod efficiunt effectum: verò est veritas corporis Domini per transubstantiationem: consequens est significare verba hunc effectum. Nam ut veraciter hic sit corpus Christi, sit illa transubstantiatio: vnde merito b. Thom. in art. 2. & 5. quæst. 78. verba hæc comparat arti & rationi practicæ, quæ vltimum effectum & continet & producit: significant itaque hæc verba substantiale esse corpus Christi conuenire demonstrato per pronomen illud, Hoc, & id sit in vltimo instanti prolationis, in quo proculdubio perficitur & significatio propositionis totius, & efficacia sacramentalis. Nam sicut significant ita efficiunt, & quia significant efficiunt. Atque ideo nisi perfectè fuerint prolata, & hoc quidem sine mora vlla, eo momento operantur quo primum prolata sunt, tunc enim integra est eorum significatio. Quod itaque nonnulli curiosius quærent, an demonstratiua illa particula, hoc, ostendat corpus Christi an aliud aliquid: (Nam si primum, videbitur significari corpus Christi esse corpus Christi, quod certè verum est siue fiat conuersio siue non, aliud autem non videtur demonstrari posse) satius omitteretur: sed ne vlla restet ambiguitas, intelligamus hoc modo hæc verba: hoc quod hic contentum est, vel, hoc corpus quod hic est, est corpus Christi: & similiter de sanguine. Atque hoc sensu eo modo significant vltimum effectum sacramenti, quo & efficiunt, non enim significant corpus Christi esse corpus Christi, sed illud corpus quod prius erat panis esse corpus Christi, vel si cui placeat, illud corpus quod continetur sub illis speciebus, esse Christi corpus. Vnde notat b. Tho. non dictum esse sicut in creatione, hoc fiat corpus meum, aut, hoc sit corpus meum, quasi imperando, sed hoc est, indicando scilicet: quia verba sacramentorū significando efficiunt, non imperando. Itaq; in creatione significatur & imperiū, & deinde quod imperata fiant: fiat lux, & facta est lux: hic verò hæc ipsa verba significatur habere virtutē. Et sanè quasi absolutius quoddam imperiū & maius hic ostenditur, cum nō dicendo, fiat, sed significando esse, sequitur necessariò effectus. Et merito quidem in hoc sacramento summo, & altissimo

DE TRANSUBSTANTIATIONE.

altissimo memoriali diuinorum operum multo efficacior Deus ostenditur, quàm in reliquis omnibus creaturis: vt scilicet non vocando aut imperando, sed potius significando, quasi in modo operetur. Ita vt illa summa creaturarum obedientia hic ostendatur, in exemplum etiam nobis: quia non quia præcipit Deus, sed quia aliquid significat, creaturae omnes cedunt, naturas suas relinquunt vt verum sit quod à Deo dicitur. Ceterum verba hæc virtutem habere instrumentalem, atque ita vt instrumenta gratiæ transubstantiationem ipsam efficere tenentur est, sicut de ceteris omnibus formis sacramentorum: vt non minus virtutis hæc verba habeant quàm reliqua.

Quia tamen in hoc sacramento fit etiam aliquid virtutis diuinae opus, quod nec significatur verbis sacramentalibus, neque consequitur ad ea, sed experientia cognoscitur, & est eximie eiusdem potentiae merito de illo est agendum. Manent accidentia panis & vini tota, vt sensu patet, idque ad conseruationem eorum: si enim aperte videremus mutari etiam accidentia illa, non esset omnino occultum hoc miraculum. Et vt absque hominum fidelium & irrisione infidelium sumi possit verum Christi corpus sub apparentia & accidentibus communium ciborum, propter hoc nonnunquam etiam post consecrationem vocatur Eucharistia sacra à patribus panis & vinum, videlicet per quoddam tropum, quo signa dicimus esse res illas quorum sunt signa accidentia illa indicant substantiam & expressissima quæ figurae sunt panis & vini, immo reuera ipsa quæ ante erant quare sequitur absque vlllo subiecto substantiæ hic esse accidentia: nec enim sunt vel in aëre, vt quidam voluerunt, vel in Christi corpore, vt b. Thom. probat. Manent verò deinde substantia in suo naturali ordine, videlicet extensa, & tunc longa atque lata quàm antea: manet eadem quantitas, immo quàm illa extensa sunt, manetque eadem figura: quæ omnia sicut & præcedentia miracula, virtute diuina non dubitandum est fieri posse, à qua pendet rerum omnium natura: vanum autem est inquirere alium modum. Inferamus iam vnicuique, quo omnia quæ in hac materia tractantur, breuiter agnoscere possint. Accidentia hæc sicut à Deo habent vt subsistant sine substantia, ita habent omnem virtutem substantiæ, vt nihil omnino minus operentur quàm si esset ibi substantia, idque sine hoc miraculo ex virtute præcedentis, vt probabilius creditur: non enim opus est vt cum aliquid generatur vel nutritur ex hoc sacramento, redeat prior substantia, aut alia de nouo creetur.

Accidentia manent, & quare.

art. 1. 77

Accidentia vim substantiæ habent in sacra Eucharistia.

DE SACRIFICIO MISSAE.

65

qui dedit accidentibus vt ibi locum substantiæ tenerent, dedit & virtutem substantiæ, idque ad miraculum illud occultandū, vt fides sola ibi meritum habeat, ne Christiani videlicet visibilia miracula habentes continuo præsentia sine fide sint Christiani. Igitur nutriunt hæc accidentia, inebriant, corrumpunt, & generatur ex eis substantia noua, digeruntur etiā in stomacho, quæ omnia experientia patent: sicut enim inebriare potuit vinum quod Christus ex aqua fecit in nuptijs, ita vini virtus quæ in hoc sacramento manet, & similiter nutrire. Illud igitur hic considerandum, vt scilicet ministri huius sacramenti nouerint quomodo quando dicitur hoc sacramentum, aut quando putandū sit cessasse: & eodem modo, quamdū corpus Christi permaneat: & quando desierit esse: Constat enim tunc hoc sacramentum non esse, cum corrupta fuerint accidentia illa, & tunc etiam ibi non esse corpus Christi, quod non est nisi sub his speciebus, vt diximus. Igitur omnis alteratio vel mutatio specierū quæ sufficeret ad corruptionem substantiæ panis vel vini si ibi esset, vel certe ad mutationem indiuidui: sufficit vt ibi desinat esse corpus Christi. Itaque vel defectus saporis, vel coloris, vel dissolutio quoque partium quæ tanta est, vt si ibi esset panis, diceremus illum esse corruptum, facit vt non sit ibi corpus Christi. Denique & in additione quæ possit contingere in vini specie b. Thom. supra prædicto loco verisimilè dicit non tantum corpus Christi ibi non esse, quando admiscetur alterius speciei tantus liquor, vt possit corrumpere vinum si adesset, sed etiam quando tanta quantitas eiusdem vini additur, vt iam sit potius aliud vinum quàm prius. Quod Innocentius tertius in cap. Cum Marthæ, probat: minima proinde guttula nihil mutat, sed magis transit in species præcedentes, sed tanta vel maior quàm prius erat sicut hoc agit, vt sit iam aliud vinum, ita vt non sit sacramentum.

Quando desinat corpus Christi esse in hoc sacramento.

LECTIO SEPTIMA.

De Sacrificio Altaris.

VI A de primo effectu huius Sacramenti & verborum eius dictum est, de consecratione videlicet, iam restat videndum in quem usum corpus suum Christus nobis dedit. Etsi enim prima huius sacramenti perfectio sit in consecratione materiæ, non in usu, sicut in omnibus alijs sacramentis: vtendum est ta-

I me

men postea materia consecrata, hoc est, corpore Christi. Ideo merito quaeritur quomodo sit eo utendum. Cui inquisitioni respondendum est duos esse vsus, in quos proprie datum est nobis corpus Christi in hoc sacramento, oblatio scilicet, & manducatio. De quibus sigillatim dicendum.

Eucharistia est verum & propriè dictū sacrificium. De oblatione igitur hoc statuamus certissimum fidei fundamentum. Ex huius sacramenti natura & præcepto Christi debemus offerre ipsum in hoc sacramento vera & propria oblatio, non figura tantum. Quod igitur hoc sacramentum sacrificium sit, contra recentiores omnes hæreticos hoc obstinatissimè negantes, probant antiquorum ferè omnium Patrum & Conciliorum apertissimæ auctoritates, & perpetuus vsus Ecclesie ab Apostolis vsque ad nunc temporis: ita ut de hac re non sit opus multa citare. Omnes hoc sacrificium prædicant, asserentes Ecclesiam & ministros offerre. Ita Clemens Epist. 2. Anacle- tus 1. & Alexander similiter Epist. 1. hi omnes successores Petri & proximi illi, ab eo vel à discipulis eius edocti, & martyres etiam sanctissimi, ita constâtissimè docent. Inter quos vltimus Alexander nihil ait esse maius in sacrificijs, nec vllam oblationem hac esse potiorem. Vbi & per eam dicit remitti peccatum. Doctores verò ceteri idem asserunt, vt Irenæus antiquissimus libro 4. contra hæreses cap. 32. Cyprianus Epistola ad Cecilium scilicet lib. 2. Epist. 3. Ambrosius lib. 4. & 5. & 6. de sacramentis. Denique nullus est apud quem de hoc non sit aperta mentio.

Concilia à mille annis celebrata agnoscunt sacrificium. Sed & iam à mille annis Concilia sunt omnium ferè nationum apertissimè de hac oblatione loquentia, Carthaginense videlicet tertium, Aurelianense 4. Cap. 4. Toletanum vndecimum Cap. 11. Et ne quid desit quod maioris auctoritatis est, ipsum Concilium Ephesinum apertissimè vocat sacrificium, vt mentio in nulla re hæretici stultius & irrationabilius toti Ecclesie se opponant, quàm in hac vna. Quia verò quod negare non possunt, peruertunt, etiam hoc cauendum est, & certò tenenda dicitur quæ diximus. Primum, hoc non esse humanum adiuuentum, sed traditionem Christi: quod etsi scriptum in Euangelio non sit, testimonijs & vsu Ecclesie manifestissimè patet. Afferunt apertè primi illi quos citauimus, à Domino mandatū esse offerri panem & vinum, & prohibent aliud offerre: deinde illud etià certò statuendū est quod secundo loco diximus non tantum dici sacrificium metaphorice, quia scilicet signum est sacrificij quod Christus obtulit, sed re & veritate, & vt apertè dicamus, veritas magis proprie dictum, & plenius sacrificium est hoc omnium

Hæretici quæ negare non possunt, pervertunt.

Hoc sacrificium ab ipso Christo est institutum. sacrificium

hoc non est

sacrificij legis veteris, quanquam non sit cruentum sacrificiū, *picū est, sed sed secundum ordinem Melchisedech, hoc est, incruentū.* Hoc verò (ne temere videamur dicere) apertè confirmant verba ipsa Ecclesie in canone, quæ & ante consecrationē & post dicuntur. Profundunt ea quidem Lutherani multis conuictijs, sed tantæ antiquitatis sunt, vt cum summa reuerentia eorum meminerit Ambrosius locis suprà citatis, cuius auctoritas meritò sufficere debet: cui accedit etiam Chrysostomus, imò & Basilius. Habemus quas illi cōposuerunt Missas: in illis non minus quàm canone nostro dicitur nos offerre, & non tantū cōmemorare oblationem Christi: & petitur vt oblatio suscipiatur, quod certè de solo signo peti non potest. Ostendit etià hoc apertissima ratio ex lege ipsa nature & scripta deducta, quæ apertè cōfirmant necessarium esse hominibus in hac vita sacrificiū Deo offerre, vt in antiquissimo illo sacrificio Abel & Cain August. notat

Expede et nota hanc rationem. Hebræ. 6. 10. de ciuitate Dei Cap. 4. 5. & 6. & ceterorum omnium patrū sacrificia idem cōfirmavit. Paulus etiam in Epist. ad Hebr. apertè docens, vbi cunq; est sacerdos, esse quoq; sacrificia. Omnis, inquit, Pontifex coniungit, legem, sacerdotium, & sacrificium: ostendens ea proportionari debere: qualis lex, tale sacerdotiū, tale & sacrificium: & translatò altero, alterū quoq; mutari debere. Cū igitur nos sub lege noua simus, nouumq; & perpetuū sacerdotiū habeamus, tale sacrificiū, nouū scilicet & æternū opus est nos habere. Ex qua ratione soluitur quiddam ab hæreticis magna certè obstinatione, sed maiori insipientia dicitur, quod derogamus sacrificio Christi & perfectioni status Christiani: ad quæ pertinet, inquit, spiritale sacerdotiū, & spirituales victimæ. Nā primò nihil derogatur Christi sacrificio, cū credamus ex liberalitate eius idem sacrificium nobis datū esse, quod & ipse obtulit, nec alteri rei nos innitamus in offerendo hoc sacrificio, quàm ipsi Christo: cuius largitas & magnificentia in hoc maxime commèdatur. Itaque de vnica illa oblatione Christi Paulus ad Hebr. 7. 8. & 9. Capite loquitur. vbi & arguit imperfectionē hostiarū veteris legis, & cessasse eas offerri asserit, quòd à peccato minimè purgarent. Et certè, si rectè consideretur quod Apostolus ibi docet, magis cōfirmat hanc nostram doctrinam. Docemus enim nos non offerre nouam hostiam, sed eam ipsam quam Christus obtulit. Illa quidem sufficiens à nobis creditur ad omnia abolenda peccata, vt non dubitemus illius duntaxat virtute asserere omnia peccata dimitti: sed quia primò

imò per peccatū nos priuamus ipsa oblatione Christi & fructu eius: voluit ipse eandem iure perpetuo Ecclesiæ relinquere, vt ipsa possit quotidie eandem offerre, pro his scilicet qui ea se per peccata priuauerant. Deinde quia quamdiu hic viuimus aliquid manet in nobis peccati & vetustatis, propter quod in multis labimur omnes: adest etiam eadem hostia ad hæc expandenda peccata. Et quidem ita hic offertur ipse Christus, qui in cruce oblatus est, vt simul etiam totum suum corpus offeratur, sicut ipse etiam in cruce obtulit omnia membra sua, sanctos videlicet omnes, qui se ipsos postea sacrificia obtulerūt Deo acceptanda sed quòd & Deo erant accepti, & Deo offerrentur, ex virtute passionis Christi fuit. Sicut igitur nihil detrahitur virtuti passionis Christi per peccata nostra quæ committimus ab ea separatis, ita nihil detrahitur eo quòd rursum eiusdē oblationis, quæ ipse in cruce obtulit, conemur esse participes. Deniq; sicut nihil detrahitur meritis Christi ex eo quòd nos nostra opera apponamus etiā ad salutē nostrā, qui ab ipso Christo ea habemus, ita etiā si hoc offeramus sacrificiū. Quòd verò de spiritualibus hostijs dicitur, nihil proculdubio impedit necessarias etiā esse proprias & exteriores hostias. Quamdiu namq; in corpore sumus, visibiliter & corporaliter nobis colendus est Deus, & actibus (vt supra diximus) proprijs religionis & patriæ: quare nec cetera virtutū opera sufficiunt, quæ quanquā sint religionis eius ordinātū in Deū (vt August. probat cap. 6. illius decimi libri de ciuitate Dei) & misericordiæ: tamē virtus religionis pulcherrima & digna maximē Christianis, etiā nunc opus est vt habeat proprios internos & externos actus (de quibus supra) inter quas et sacrificare potissimum sit, vt August. inquit, non debet deesse Christianis: quare merito eo loco Augustinus inquit hoc sacrificandi exercitium nos habere in sacramento corporis Domini. Et reuera qui volunt in Euāgelica lege spiritualia tantū sacrificia & mystica, sunt de quibus b. August. in 3. de doctrina Christiana dicit, quòd ereptam ceruicē à iugo seruitutis legis implicat superbiæ & erroris laqueis: nā proculdubio status huius vite requirit externa etiā sacrificia & figuratiua, vt supra et Dionysio citauimus ex 5. cap. de Eccle. Hierar. vbi apertè inquit Ecclesiam Christianā, quæ media est inter Synagogam & celestem Hierusalem, ab illa habere symbola, quod est, figura sensibiles ad spiritualia exprimenda: ab ista verò, cælesti videlicet Hierusalem, veritatem rerū. Vides ergo vndique hanc veritatem probari, scilicet externa etiā sacrificia requiri in Eccle-

siā. Quod igitur nonnulli patres, & b. Thomas ex illis colligens q. 83. in qua de sacrificio hoc agit, dicūt sacramentum nostrum vocari sacrificium, quia signum est sacrificij in cruce oblato, sicut signa nominibus earum rerum quarum signa sunt, appellantur: intelligendum est dictū esse ideo, quia nihil in hoc sacrificio est aliud quàm in illo Christi sacrificio. Dicitur sacrificium quia illius sacrificium representatiuum, imò & fructus eius communicatiuū, quo nomine inquit b. Thom. præstat multo sacrificijs veteris legis, quæ tantū significabant. Tamen ita est signum illius sacrificij, vt sit nihilominus verum idemq; sacrificium quod nos offerimus patri, idem ipsum, inquam, quod pro nobis obtulit Christus, & nobis dedit offerendum, cum apertè dictum sit esse hoc perfectius sacrificijs veteris legis, quæ certè vera erant sacrificia. Cur enim nobis non liceat sic dicere co ram patre Iesu Christi, Filius tuus qui pro nobis se obtulit, se nobis tradidit, illū & merita eius tibi offerimus, respice in faciem Christi tui: hoc cum agimus reuera corā patre cælesti, re. Deo patri præsentamus ipsi sacrificium Christi, sed representamus vt iā consummatū in cruce, cum in veteris legis sacrificijs representaretur sacrificandum. Nam quod hæretici interpretantur dicitur sacrificiū sacramentū hoc, quia in eo prædicatur atq; ita significatur hominibus ipsa passio Christi, manifestè alienum est ab omni sensu patrū, & sacrificij ratione. Deo intellexerūt illi representare nos oblationem Christi, non verò prædicari illā hominibus. Nam etsi hoc fiat, non inæ sacrificium dictū est, nec sic nos aliquid Deo offerre diceremur: vt apertè Ecclesia & patres dicunt, sed ex priore illa representatione. Non ergo aliud sacrificium est, sed reuera sacrificij illius representatiuū, quod etiam conuenit reliquo vsui huius sacramenti, scilicet manducationi. Cibi enim sacrificia olim erāt, ex quibus Deo prius oblati, vel sacerdotes, vel offerentes participabant. De quo Paulus: Qui offerant (inquit) hostias, participes sunt altaris: quod etiam in idolorum sacrificijs videmus obseruatum, quæ quantum falsa erant, conabantur tamen vera imitari.

Mouentur merito circa hoc nonnulla dubia necessaria quidem ministris huius sacramenti, vt rectè & sentiant & agant in hac oblatione. Dicendum ergo breuiter de singulis.

Primò itaque meritò queritur, quid hic offeratur: qua necessitate? & quo fructu? Quibus ita respondemus. Offeratur hoc ipsum quod in cruce oblatum est, Christus scilicet & Ecclesia. Non enim dubitandum est, in cruce Christum obtulisse primò

*Hinc discere
quid sit
Christum
Deo patri
offerre.*

*Hereticis
Christum
hominibus
offerre
non Deo
patri.*

*Hoc ipsum
in altari
offeratur,
quod
in cruce
oblatum est.*

seipsum, idem sacerdos & sacrificium (id est, & offerens & quod offerrebat, & cui etiã offerrebat) de quo manifestissima sunt scripturæ auctoritates: Obluit, inquit Paulus, se patri in odori suauitatis: nec seipsum solum, sed (vt diximus) Ecclesiam etiam suam, hoc est, omnia sua membra & eorum merita, quæ propter ipsum grata sunt patri. Quod aperte August. lib. illo 10. de ciuitate Dei cap. 6. dicit, sacramentum scilicet nostrum sacrificium esse Ecclesiæ, quæ docetur quod in eo quod offert etiã seipsum offerat. Est igitur res ipsa quæ & in cruce oblata fuit, & hic offertur numero & natura eadẽ, & sanè præter hæc nihil est quod Deo offerri possit: extra Christum scilicet & eius Ecclesiam. Atque ita verissimum est, vt diximus, huic doctrinæ & fidei nihil ob stare, sed magis plurimũ cõuenire, quod Paulus ad Hebræos dicit, sacrificia veteris legis ideo fuisse repetenda, quia insufficientia erant: Christum verò vnica oblatione consummasse omnia, & ob id iam non opus esse aliam offerre hostiam: nec enim nouum aliquod sacrificiũ quod offeramus quærimus, sed sicut post Christi orationem adiungimus nostras, post eius mortificationem, nostram, post eius merita, nostra (quibus tamen nihil putamus nos addere Christo, sed tantum nos illi appropinquare, & orationum, mortificationis, meritorum quæ ipsius participare effici.) sic per omnia in sacrificio hoc id agimus, vt ipsius

Ad quid offeratur iam Christus.

Licet idẽ sit sacrificiũ, est tamen alia et alia oblatio.

De fructu seu valore huius sacrificij.

quod de manu domini accepimus, ei reddamus in gratiarum actionẽ, in satisfactionẽ, ad impetrandã beneuolentiã & gratiam eius, denique ad vitanda mala omnia & consequenda bona quæ vnuerſa in illo sacrificio nobis reposita agnoscimus. Et hæc est offerendi necessitas. Ceterum est aduertendum, quod quæquam res quæ offertur eadem sit: actus, tamen ipse offerens (quem oblationẽ dicere possumus) alius est, vt manifestè patet quia offertur nunc à sacerdote Christus: vnde alius est offerens & alia deuotio qua offertur, atq; alia oblatio: alia, inquam, non omnino diuersa, sed vt particula quædã aut gutta alia est à plerumque fontis. Vnde merito dicitur oblationem illam quæ altarĩ fit non tantam esse, quanta est ea quæ peracta est in cruce: sed id in sequentis quæstionis solutione melius patebit.

De fructu igitur quæritur, hoc est, quantæ virtutis siue quæ quanti valoris, vt dicunt, sit hæc oblatio missæ? Vbi quanquam non omnes seholastici eodem modo respondeant, nam (vt verum dicamus) antiquiores ad hæc non descendunt (quibus satis fuit docere idem esse sacrificium) sed certè non inutiliter hoc etiam inquiritur, si modestè & ex eorum doctrina quæritur.

quanquam, vt diximus, non eodem modo loquantur omnes, conuenit tamen omnibus in vna hac assertionẽ: quod scilicet non sit infiniti valoris. Et vt non esse fructum infinitum docet, ita nec determinatũ esse asserunt, eò potissimum quod dõd valor & acceptatio sacrificij apud Deum ex merito offerentis, non ex re oblata pendeat: Respexit, inquit scriptura, Deus ad Abel & munera eius. Huic igitur deuotioni sacerdotis offerentis, vel (quod verius dicitur) Ecclesiæ, acceptatio & valor sacrificij proportionatur: & igitur infinitus esse non potest. Imò (vt vult Scotus quodlibetica quæst. 20.) ex opere operato, & vt oblatio est, nihil valoris habet, hoc est, ex re quæ offertur, sed ex operantis & offerentis deuotione, quã vocamus opus operans. Et Caietanus q. de valore Missæ ex opere operato, putat Missam habere acceptationem quandam apud Deum gratiarum actionis & laudis: nulli verò specialem adferre fructum quantum est ex ipso opere operato, sed ex deuotione offerentium, vel pro quibus offertur. Vnde pergunt tandem vt hanc deuotionem offerentis vel Ecclesiæ diuidant tanquam rem finitam inter eos quos volunt esse participes.

Sed in his omnibus, de quibus patres in speciali nihil tradiderunt, putamus valde curandum esse ne incertum aliquid affirmetur, maximè quod nec fidei nec moribus sit necessarium. Igitur sequentia putamus posse probabilius asseri.

Primum, Nõ est cur huic sacrificio auferamus ex opere operato virtutem & valorem, & quidem maximum: quanquã non tantum, quantum ipsi passioni Christi tribuimus: effectum, inquam, satisfactionis & consecutionis gratiæ atque conseruationis hæc oblationem credimus habere ex seipsa, seclusa deuotione sacerdotis offerentis. Hoc probat quod etiam mali sacerdotes offerant, & consensu omnium doctorum nihil eorum malitia oblationi detrahatur: quod verum non esset, si Missa ex offerentis tantum deuotione, & non ex opere operato virtutem haberet. Dicit quis hoc esse ex deuotione Ecclesiæ, atq; ita ex ea eiusq; deuotione operante fatemur: sed non tantum, verum etiam ex ipso Christo: non enim tantum hic ille offertur (vt supra diximus) sed ipse per suum quoque ministrum seipsum offert, cum & ipse præcepit ita fieri, & nunc operetur in illo tanquam caput in suo membro, & agens principale in instrumento, & dominus in procuratore. Itaque Christus ipse & offertur & offert. Quia tamen non æquale est id quod Christus per sua membra operatur & meretur cum eo quod per seipsum minoris

valoris est hæc oblatio quàm illa crucis, atque ideo simpliciter non infiniti, sed finiti valoris dicenda est Missa, si cõferatur passioni Christi. Ceterum est quodammodo infiniti valoris, hoc est, sufficiens proculdubio ad omnia delenda peccata, & omnibonum consequendum, atque ita infinitus quodammodo.

*Sacrificiũ
Missa prodest illis qui
si fide &
charitate
uniantur.*

art. 7.

Secundum. Hic tantus huius sacrificij valor efficaciter quidẽ & certò solis illis prodest, qui per fidem & charitatem huic sacrificio sunt vniti, & tantum, quantum eorum deuotio & dispositio requirit: quanquã credendum etiam si multis alijs quoque, puta peccatoribus, & à Deo alienis non parum prodesse, vel ad conuersionem eorum, vel ad alia siue spiritualia siue temporalia commoda. Hæc igitur ordine explicanda sunt: & primò quidem asserit apertè b. Thom. quæst. 79. (in qua de fructu huius sacramenti loquitur) & aperta ratione probat, quam ibi ille inter soluenda argumenta adfert, & est talis: Hæc oblatio sequitur conditionem ipsius passionis Christi, quæ efficaciter solis vnitis Christo prodest: & præterea notum est eos qui extra charitatem sunt & vnionem corporis Christi, non participare virtutem quam insuit caput, & ideo alienos esse ab omni fructu sacrificij Christi, quod ad ipsorum meritum atinet. Sed tamen quia ex diuina gratia sæpè fit vt orationibus iustorum conuertantur etiã infideles, multò magis credendum est hoc fieri per hoc sacrificium. Viuis itaque membris Christi prodest, quomò pro illis offertur, & est operatio quædam capitis in salutem omnium membrorum: mortuis verò & peccatoribus, etsi nõ semper omnibus, tamen multis ex abundantia diuinæ gratiæ, cum pro illis offertur, non est dubitandum prodesse. Nobis proinde satis esse debet, vt huius sacrificij & valorem magnum & abundantiam, qua diuina gratia per illud multis communicatur, asseramus: cetera relinquamus Deo, qui solus ponderator est & spirituum & donorum gratiæ suæ.

*Vide quàm
multis re-
ferat, qua
deuotione
Missa quis
assist.*

Tertium fit, quod iam ex his sequitur, intentionem offerentis & applicationem eius prodesse quidem, sed iuxta dispositionem illorum pro quibus offertur: non enim quantum celebrans aut intendit aut vult, consequitur is pro quo celebrat, sed quantum sua fides & deuotio digna vel capax est: quod apertissime patet, quia celebrans solum est minister, intentio verò Christi principalis Domini, & Ecclesie hæc est, vt dignioribus & coniunctioribus plus accrescat vtilitatis, cui necesse est vt intentio ministri conformetur: quod si non fiat: nihilominus manet virtus & voluntas Christi, cui semper consonat & Ecclesie & sue voluntas,

luntas. Ex quibus tandem fit, vt meritò valor missæ infinitus sit respectu nostri, etsi enim alia sit ratione finitus: quilibet tamen ex eo consequitur quantum sua deuotio capit, nec aliquid detrahit alteri, atque ita etiam si infiniti accedant, omnibus sufficit. Quod enim luci tribuimus in corporibus, cur non spirituali huic sacrificio tribuemus? Itaque infinitum dicimus, quòd diuisum inter eos pro quibus offertur, non deficiat. Et hoc idem meritò de oratione credimus.

*Perpul-
chra simi-
litudo.*

Restat nunc inquirendum, quid vtilitatis proueniat ei qui pro se petit celebrari: & an minus satisfiat ei, si pro alijs etiam celebratur: & denique, quantum proficit sacrificiorum Missæ pluralitas. In his enim omnibus heretici multa calumniantur, & nunquam aut ignorantia, aut malitia sacerdotum committuntur, vnde scandalizantur pusilli, & vnde tanta inuidia hodie, apud hæreticos maxime, summum certè hoc sacrificium Missæ laborat. Dicunt fieri cauponationem Missarum & venditiones &c. Igitur ad dubia illa, & ad calumnias istas respondendum est ita, vt nec detrahatur aliquid deuotioni fidelium erga hoc sacrificium (quod, vt ex Alexandro pontifice diximus, summum est omnium) nec etiam occasio detur auaritiæ aut turpis lucri.

Circa applicationem ergo istam (vt vocant) & intentionem celebrantis multa Scotus Quodlibet. 2. o. Gerson in tractatu de sollicitudine ecclesiasticorum, meritò legendum à prælatis, in quorum aut monasterijs aut Ecclesijs: multæ sunt fundationes (vt vocant) Missarum: & post illos Gabriel Spirensis lectione 26. & 27. in expositione Canonis, & multi alij posteriorum multa respondent: breuiter verò hæc habeamus.

Intentio quidem celebrantis, maxime quando ille Deo gratus est, multum prodest, sed nihil determinati tamen haberi potest, nec id opus est inquire, cum proculdubio magis valeat deuotio accedentis. Sacerdos verò oblationem hanc applicans (vt fertur si loquuntur) isti aut illi, hoc agit, vt eos Deo commendans, ipsi valoris æstimationem relinquat: & hoc quidem tam in ipso sacrificio, quàm in suis quas vel ex Ecclesiæ ordinatione, vel voluntate propria Deo fundit precibus. Vnde non est dubitandum melius & vtilius esse fidelibus, altare sacrificio Missæ, & fide atque deuotione illi coniungi, quàm curare vt pro se sæpius celebraretur. Est nihilominus etiam hoc vtile. Sed Gerson supra dicto loco putat magis consulendum esse, vt communibus suffragijs & illa intentione Christi contentus sit qui largitur tem-

*Intentio ap-
plicatis mis-
sam multum
prodest, præ-
sertim si
pius sit qui
celebrat.
Melius est
deuotè
astare sa-
crificio mis-
sæ, quàm
vt pro se ce-
lebretur cu-
poralia rare.*

poralia ministris Ecclesie, quam ut specialia aliqua querat: Nos enim minus, inquit ille, hac ratione meretur: Ad damus nos certe vel plus vel minus consequitur fructus, quam deuotio requirit, vel quam uoluerit per suam misericordiam Deus. Non expedit nimium vel scrupulosius illa specialia exigere: permittendum tamen hoc esse infirmioribus, dicit ille, quod nonnunquam etiam bene fit vel in exemplum aliorum, vel certe aliquam satisfactionem, nonnunquam etiam ut suscipientes temporalia, per soluto imposito sibi onere, sint magis quieti in conscientia. Non igitur adeo curandum an pro uno, an pro pluribus sacrificium offeratur: sed offerentes hoc debent attendere ut non studeant vel auaritia vel luxu ex temporalibus bonis collatis ob spiritualia sacrificia, sed pura intentione quantum fragilitate possunt, offerant iuxta Christi Domini distributionem, & secundum quod tenetur pro susceptis beneficijs. Quod igitur putant hinc derogari deuotioni missae, & inferunt, si uel omnibus prodest, ergo infinita est: quare ergo missae multiplicantur? Aduertant quod (ut beatus Thomas illo articulo septimo 79. quaest. dicit) iterata oblatio sacrificij sicut de nouo gratia est Deo, ita & de nouo operatur: & quod per praecedentem non fuerat impetratum, vel certe idem ipsum efficacius & plenius operatur vel impetrat. Est huius exemplum apertissimum in merito Christi: nam cum minimus labor & minimum opus Christi apud Deum suffecerit ad totius mundi salutem, & ad omnia ad quae Christus missus fuerat perficienda: addidit tamen tanta merita, totque labores, non quibus aliquid nouum mereretur, sed quibus magis & magis eadem sibi concederetur a patre. Si igitur, Christus post primum meritum alia non frustra esse putauit: neque Christianus postquam primo sacrificij fuerit, desinat iterum idem sacrificium offerre, maxime cum nullus propter incertam indispositionem possit esse certus, an primum sibi profuerit, & quantum. Itaque sit de hoc sicut de ceteris bonis operibus verum quod sapiens inquit. Quidquid potest manus tua, instanter operare. Et curent sacerdotes magis & magis participes fieri tanti sacrificij, & fideles quoque ceteri hoc ipsum curent, non tam conductionibus sacerdotum, quam sinceritate deuotionis & fidei. Sacerdotes et sacrificijs temporalia non querant, sed in temporalibus honestam sustentationem, qua illis vacare deuotius possint. Ita enim & haereticorum calumnia, & abusus multi cessabunt.

*Salberri-
mii consilium.*

*Quare missa
sa qua una
omnibus
prodest, toties repetatur.*

LECTIO OCTAUA.

70

De sumptione huius sacramenti, secundo videlicet usu eius.

ECUNDOVS vsus in quem diximus sacramentum nostrum esse institutum, est, ut sit cibus animarum. Nec immerito proprius vsus eius dicitur ipsa sumptio, siue manducatio & potatio: de quo quidem vsu Magister in 4. dist. 2. & ceteri eodem loco, & b. Tho. quaest. 80. tertiae partis.

De hoc igitur id primum certo statuamus, quod merito proprius vsus huius sacramenti est ipsa sumptio: Hoc enim Christus in eius institutione praecipit: Accipite & manducate: accipite & bibite &c. quemadmodum Euangeliste & Paulus ostendunt. Consonat etiam hoc materiae ipsi quae consecratur. Sicut enim in ceteris Sacramentis tali utimur materia, quali naturaliter & communiter consueuerunt homines uti, aqua ad abluitionem, oleo ad unctionem, sic in hoc sacramento materia panis & vini ad refactionem voluit Christus nos uti. Quamquam enim (ut dictum est) post consecrationem non maneat substantia panis vel vini, manent tamen illarum species, habentes substantiarum virtutem, atque ipsas substantias representantes, & ideo conuenienter iubemur illis uti ad animae refactionem, sicut ipsidem utimur ad reficiendum corpus. Ex analogia enim corporalium spiritualia significamus: sumptione videlicet illa corporea, spiritualem refactionem animae, quam & ipsa significatione consequimur: ut videlicet verò spirituali pane, Christo scilicet, & vino illo sanguinis sui reficiantur animae nostrae, atque ita vita spiritualis in eis sustentetur. De quo postea, cum egerimus de effectu. De sumptione verò ista nunc sufficiant. Quibus illud addendum est, quod scilicet conuenientissimè hoc sacramentum omnium maximum (in quo non virtus aliqua, sed totus Christus continetur) debuit intimius & perfectius vniri nobis quam reliqua minor sacramenta. Illorum enim vsus ad tactum duntaxat pertinet: huius verò ad gustum & manducationem, ut scilicet verus ille animarum cibus Christus significetur nos sibi vnians, & nos in se transformans, quod ipse sexto illo cap. Ioannis satis ostendit: Ego sum panis viuus qui de caelo descendit,

Hoc sacramentum intimius nobis vnitur quam alia.

Manducatio huius sacramenti duplex, sacramentalis et spiritualis. Christus manducatur non proprie.

De hoc igitur vsu primò notanda est distinctio illa doctrinæ duplicis manducationis, sacramentalis videlicet & spiritualis, quæ duo membra ita intelligamus distingui, vt possint nihilominus coniungi, sed eorum rationes semper diuersæ sunt. Igitur ex b. Thom. doctrina tribus prioribus articulis quæst. 80. est notandum, (vt altius incipiamus) sicut ipse art. 2. docet, quòd in scriptura sacra manducatio Christi secundum tropum quendam sumitur, significatque interiorè animæ erga Christum dulcedinem & gustum, atque spiritualem vniõnem: quod quidem fit per contemplationem ipsius Christi secundum naturas suas diuinam & humanam, quo modo etiam beati in patria ipsius aperta visione fruentes ipsum manducare dicuntur. hinc enim Christus panis angelorum vocatur & beatorum panis. Beatus, inquit ille, qui manducauerit panem in regnum Dei. Manducant etiam illum (quanquam longè inferiori modo) qui per fidem ipsum contemplantes verò cordis affectu vniuntur, etiam nihil de hoc sacramento cogitantes, aut de Christo prout in eo continetur: quæ vocatur spiritualis manducatio, spiritualis (inquam) à sacramentali distincta: sacramentalem verò dicimus cum hoc sacramentum sumitur intentione, sciendi in eo Christum, quod fit cum vera fide aut intentione percipiendi quod Christus tradit in eo ad sacramentum accedere: tunc enim sumitur Christus sub sacramento. Quod quidem fieri potest ita vt simul etiam spiritualiter sumatur, quomodo sumunt qui rectè hoc sacramentum sumunt: qui verò indigni & cum peccato sacramentum quidem sumunt, sed ipsum & in ipso Christum ad iudiciũ: quia nõ spiritualiter ei vniuntur, nec spiritualiter manducant. Itaque prior illa sumptio purè spiritualis est, quia pura & sola mente fit, à qua longè diuersa est illa merè sacramentalis, qua ab indignis sumitur sacramentum. Vtrique verò complectitur tertia illa, qua simul sacramentum sumitur, & Christo per veram fidem & charitatem vniuntur. Ex quo fit vt hoc sacramentum sumatur etiam nonnunquam spiritualiter, voto scilicet & proposito tantum: sicut enim baptisimus etiam voto tantum nonnunquam sumitur, & operatur nihilominus quod actu sumptus operaretur: ita & sacramentum hoc in voto sumptum non dubitandum est operari. Itaque suscipientes hoc sacramentum tripliciter se habent ad illud. Aut enim suscipiunt solum sacramentum sine effectu, aut è contra, solum effectum sine sacramento, aut vtrumque simul. Primi sumunt solum sacramentaliter, atque ideo indignè: secundi spiritualiter solum.

Sacramentum voto susceptum operatur.

tertij & spiritualiter & sacramentaliter, quæ sola est integra & perfecta huius sacramenti perceptio, ad quam conari merito debent omnes qui sacramentum sumunt.

Hac ergo distinctione statuta, primò est inquirendum, an sit huius sacramenti perceptio necessaria ad salutem? quòd perinde est ac si quaeremus, an hoc sacramentum necessarium sit ad salutem? De qua quæstione (suppositis distinctionibus in baptismo & alijs sacramentis declaratis, de necessitate duplici, remedij videlicet & præcepti) duas statuamus propositiones.

Art. 3. Sacramentalis sacrae Eucharistiae perceptio nõ est absolute ad salutem omnibus necessaria.

Prima. Non est sumptio huius sacramenti simpliciter necessaria ad salutem, sicut videlicet necessarius est baptisimus, quam b. Tho. quæst. 73. optimè declarat & probat ex natura ipsius sacramenti: Et ex scriptura quidè loca illa hoc aperte confirmat, in quibus baptisimus indicatur sufficere ad salutem: Saluos nos fecit per lauacrum. Et Petrus: Saluos nos fecit baptisma: & Christus dominus, Qui crediderit & baptizatus fuerit, hic saluus erit. Natura verò huius sacramenti aperuissimè idem etiam probat: idque dupliciter. Primò, quia hoc sacramentum est cibus, & in hoc datus à Christo dicente, Accipite & manducate &c. Panis quem ego dabo caro mea est: igitur necessarium tantum vt cibus, non quidem ad inchoandam vitam, vt scilicet incipiamus viuere, sed ad conseruandam & nutriendam ipsam. Igitur sine baptismo quidem, qui est regeneratio spiritualis, nullus potest spiritualiter viuere, nec Dei filius esse, nec saluus fieri. At verò sine hoc sacramento percepta generatione si moriatur quis statim per vitam spiritualem ad æternam salutem euolat. Ceterum cibo illi non opus fuit, qui nec habuit contraria quibus vita illa spiritualis in baptismo percepta impugnaretur siue disponderetur ad corruptionem: hæc enim sunt distractio animæ, occupatio secularis, pericula & tentationes huius vitæ. Qui igitur his omnibus carent, vt sunt pueri ante vsu rationis, nec vt remedio hoc sacramento egent, nec ex præcepto ad illud tenentur. Illis igitur, simpliciter loquendo, non est necessarium. Accedit etiam & secunda ratio non minus efficax, quia cum baptisimus primus sit sacramentorum, non nisi per illum ad alia sacramenta ordinamur: in ipso verò iam est & reliquorum sacramentorum, & huius maximè, ad quod præcipuè ordinat nos baptisimus, quædam intentio: vnde & pueri ante suspensionem baptisimi nullo modo ordinati sunt ad Eucharistiam: atque ita omnino alieni sunt à participatione corporis Christi. Ceterum paruuli per susceptum baptismum, vel adulti per ve-

Error Graecorum & Bohemorum de necessitate Eucharistiae refutatur.

Respondetur ad verba D. Augustini quae pro se adferunt haeretici.

rum desiderium suscipiendi consequitur participationem corporis Christi, & hoc sacramentum in intentione habet. Ex hoc igitur propositione infertur esse apertissimum errorem, & contrarium tam virtuti baptismatis & sufficienti ipsius, quam etiam nostro huic sacramento, Graecorum & Bohemorum, qui asserunt sine hoc sacramento paruulis non esse sperandam salutem. Citantur quidem nonnulla loca patrum, quibus illud confirmari videtur: de quibus breuiter opus est admonere. Primum igitur citant Augustinum in multis locis disputantem contra Pelagianos, qui aperte dicit verba illa, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, ad paruulos etiam pertinere. Videatur ipse lib. 1. de peccat. merit. & remissione, vbi disertissimis verbis rejicit, qui haec dicunt ad paruulos non pertinere. Id etiam Innocentius papa in epistola ad concilium Carthaginense apertissime dicit, & in ipso Concilio Carthaginensi, & maxime in epistola ad Innocentium. Et quanquam in pluribus alijs locis Augustinus semper tamen eandem sententiam docet, dicens modo ad participationem corporis & sanguinis domini paruulos non saluari, modo sine illa non pertinere ad vnitatem Ecclesiae, sola illa auctoritas Ioannis 6. Nisi manducaueritis &c. est, & tota haec oritur questio, quae & soluenda est ex vero illius sensu. Hunc autem constat de spiritali manducatione esse: quod Augustinus apertissime eo loco dicit & confirmat. Ex quo cetera quoque omnia intelligenda sunt. Itaque certissime contra Augustinum & omnes illos patres qui contra Pelagianos auctoritate vsi sunt, de spiritali manducatione loqui, quae vnio & incorporatio in Ecclesia: nunquam vero de sacramentali sumptione vel cogitarunt quidem. Id quod maxime hinc probatur, quod illi ea verba tantum adducebant, vt probarent baptismum necessarium paruulis ad vitam & salutem, quod negabant Pelagiani: vnde Innocentius in epistola illa (quam Augustinus magni facit contra haereticos, vt patet in lib. 1. contra Iulianum, & alijs locis) ex illis verbis: Nisi manducaueritis &c. infert: ergo sine baptismo paruuli non habent vitam. Igitur superius diximus, attendenda est materia circa quam loquitur, & loquentium intentio: id quod apertius apparet intentionem propter quam haec dicta sunt. Pelagiani enim negantes paruulos contrahere peccatum originale: dicebant eos salutem non egere baptismo: & cum Catholici cogere eum verbo Christi, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto &c. fatebantur in regnum Dei sine Baptismo non ingre-

dos, non tamen ideo perire. Contra quod inuenerunt Catholici verbum hoc, Nisi manducaueritis &c. non habebitis vitam. Et intelligentes per manducationem hanc vnionem gratiae, & incorporationem in corpore Christi, quae fit per baptismum, ex eo loco probabant paruulos sine baptismo etiam non posse vitam habere. Vnde Augustinus nusquam dicit sine sacramento hoc paruulos non saluari, sed sine participatione corporis domini. Adnotauit quidam in impressione Frobenij in multis locis Augustini, sine Eucharistia, siue sine hoc sacramento non saluari paruulos, sed hoc nusquam in Augustino inuenitur. Vnde & ipse Augustinus in libro de peccatorum meritis & remissione in fine quarti cap. ita docet: Nonne veritas sine vlla ambiguitate proclamat: non solum in regnum Dei paruulos intrare non posse, sed nec vitam habere posse praeter corpus Christi: cui vt incorporentur sacramento baptismatis imbuuntur. Sufficere debet hoc verbum Augustini disciplinato ingenio: vt agnoscamus quae fit in ceteris omnibus intentio eius. Cum igitur nunquam de hac re Augustinus aut aliquis patrum locutus sit, nisi in hac disputatione contra Pelagi, negantes baptismi necessitatem: quorsum aut vnde ergo infertur necessitas Sacramenti Eucharistiae? Haec igitur de hac apud multos nunc importuna quaestione.

Inferamus iam ex prima illa propositione secundum, non parum praecedentia confirmans, videlicet, non solum Eucharistiae sacramentum non necessarium esse paruulis, sed nec eos illius esse capaces, quodq; eis minimè ritè administraretur. Probat hoc perdoctè b. Tho. q. 80. in qua de sumptione loquitur. Sed sufficientiam iam quae dicta sunt de huius sacramenti natura. Datus est in cibum spiritualement, cibari verò actus est vrentis vita, sicut patet in corpore: qui ergo non habet vsum spiritualis vitae, frustra hunc cibum recipit, imò nec recipit, sed infunditur ei, cum tamen Christus dicat: Accipite & manducate. Sicut ergo ad spiritualement regeneratione baptismi opus est natum esse corpore, & abluere corpore: ita ad spiritualement hanc manducatione opus est specierum ipsarum sumptione: ita (inquam) vt corporaliter accipiantur & manducantur: id quod minimè pueri possunt. Hoc tamen ita intelligimus, vt ad hoc praecedens voluntas sufficiat. Nam in concilio Carthaginensi quarto praecipitur, vt lapsus in phrenesim infundatur in os Eucharistiae, si constiterit eum id ante petiisse, quod & hodie Ecclesia seruat. Verum in pueris & his qui vsum rationis nunquam habuerunt hoc desi-

Paruuli non sunt capaces Eucharistiae. Art. 9.

desiderium esse non potest. ut ibi b. Tho. docet: addens tandem & hanc rationem, quod paruuli non possunt hoc sacramentum reuereri. Et illa omnia confirmat auctoritas Ecclesiae in concilio Lateranensi de poenitentia & remissionibus cap. Omnia vtriusque sexus. Vbi mandat Eucharistiam dari pueris postquam ad annos discretionis peruenerint. Haec dicta sunt, quoniam contendunt nonnulli in antiqua Ecclesia paruulis datam fuisse Eucharistiam statim post baptismum: quod, ut b. Tho. inquit, pra dicto loco, de adultis dictum est a Dionysio, de paruulis nunquam. Citatur praeterea Cypriani auctoritas narrantis miraculum infantis puellae cuiusdam, quae nullo modo Eucharistiam sumere potuit post participationem idolothutorum (sicut etiam Augustinus etiam meminit in Epistola 3. ad Bonifatium & est inter sermones Cypriani, sermone de lapsis) ex quo aperte constat in Ecclesia hoc fuisse in usu, ut infantibus tradatur Eucharistia. Nec opus est ut id negemus, sed vnus Ecclesiae aut temporis consuetudo non est in consequentiam vniuersam trahenda. Fuerunt aliquando abusus, rebus nondum satis explicatis. Sicut etiam apud Cyprianum in baptismo haereticorum putatum est. Et ita credimus de hac consuetudine, quam etiam Ecclesia semper postea reiecit: & probatur non satis conuenienter naturae ipsius sacramenti, vel forte aliqua necessitate, & speciali dispensatione fieri potuit nonnunquam. Haec igitur de hac illa propositione & absoluta necessitate huius sacramenti cuncta relinquatur lectioni sequenti.

LECTIO NONA.

De necessitate Eucharistiae.

Sacramentum sacrae Eucharistiae est ex sua natura, & ex praecipuo Ecclesiae necessitate ad conseruandam et augendam gratiam.

SECUNDA igitur propositio haec sit: Sacramentum hoc & ex natura sua, & ex praecipuo necessarium est ad conseruationem augmentum spiritualis vitae, non solummodo cibis. Hoc asserit b. Thom. art. 11. quodlibet 2. & quoniam aliter nonnulli minus diligenter considerantes iudicant, & solum ex praecipuo Ecclesiae necessarium putent: tamen natura ipsius sacramenti, quod nos diximus aperte ostendit. Cur enim pu-

mus minus necessarium cibum in spirituali vita, quam in corporali? aut, cur minus cogitabimus nos teneri ad alendam animam, quam corpus? Ergo instituens Christus hoc sacramentum in cibum, docuit sumendum esse: quod & explicuit verbis illis, Accipite & manducate. Et sane (sicut alii diximus) Christus Dominus in lege noua non tam ut Dominus imponit nobis praecipua, quam ut saluator & medicus ostendit remedia. Sicut igitur Baptismus in remedium est spiritualis mortis animae & totalis illius defectus vitae, ita Eucharistia remedium est labilitatis humanae & infirmitatis, quae licet in gratia & Dei charitate constituti, labi possumus, & paulatim aut subito deficere viribus, ad quas reparandas datur hic cibus spiritualis: necessarius itaque est, & ad hoc sumendus. Ceterum quoniam obligatio haec pertinet ad praecipuum affirmatiuum (quod quidem non debet nec potest actu semper impleri) merito inquirendum, quando ad sumptionem huius sacramenti obligemur: De quo sunt diuersae in speciali sententiae breuiter tamen sequentia notentur.

Primum tenemur ex Ecclesiae determinatione ut minimum Christiani semel in anno ad sumptionem huius sacramenti accedere, ut vt minimis habet ea. Omnia vtriusque sexus. in concilio Lateranensi. In quo semel in Ecclesia proculdubio quae a Christo in communi praecipua sunt, sine praefinitione videlicet temporis, determinat ad certum tempus. Quare non est dubium omnes astringi illa Ecclesiae definitione. Dubitatur nihilominus a multis: An igitur semel in anno communicasse sit satis? Nam reuera praecipua Ecclesiae ita determinat iuris diuini praecipua, ut tamen non semper sufficiat Ecclesiae praecipua implese, ad diuinorum praecipuorum impletionem: sicut patet in ieiunio. Nec enim qui a cibis prohibitis ab Ecclesia abstinet, seruatque tempus & modum abstinentiae ab Ecclesia praefixae, si immoderatus vsque ad crapulam & ebrietatem vtatur concessis, satisfaciet diuino praecipuo. De quo Paulus, Non in commestationibus & ebrietatibus: quamquam Ecclesiae constitutionem non transgreditur.

De hoc igitur sit iam secundum. Non est dubitandum teneri nos ad sumptionem huius sacramenti tempore necessitatis, hoc est, cum imminet periculum vel tentationum vel persecutionum, quando praesertim agnoscimus infirmitatem nostram, patet: quia affirmatiua praecipua tempore necessitatis obligant. Et in speciali, quia tenemur sumere cibum, cum videmus nos infirmitate & defectu eius deficere: & hoc in corporalibus: mul-

Tempore necessitatis tenemur communicare.

ad ergo magis in spiritualibus. Et quanquam sint & alij cibi spiri-
rituales, quibus confirmatur cor hominis, vt verbum Dei, ora-
tio, & huiusmodi alia: tamen cibus hic tantæ virtutis est, vt il-
la omnia superet. Cōtinet enim ipsum Christū, & illū nobis ex
ipso opere operato cōiungit. Hanc verò reputabimus commu-
nicandi necessitatem, quando tentatis ceteris omnibus, ad huc
sentimus infirmitatem nostram & experiemur pericula.

Quia vero de hoc non est facile omnibus iudicare, & posse
hæc doctrina laqueū iniicere animabus, cōsiderentur & tertiu-
iam loco alia duo. Primum, quod consultissimum erit iudicium
discreti & prudentis consultoris, & maximè confessoris, fre-
quentius accedere ad hoc Sacramentum. Panis quotidianus vo-
catur (vt infra ostendemus) Et quotidie dicunt Ambrosius &
Augustinus siuēdum: & certè magnæ est ingratitude & in-
curiæ salutis propriæ, tam raro ad hoc Sacramentum accedere
vt non sit mirum, si nobis illud Psalms cōtingat: Percussus sum,
vt fornax, & aruit cor meum, ab omni scilicet deuotionis pur-
guedine, quia oblitus sum comedere panem meum: & hoc tan-
to magis obligat, quanto pericula & tentationes amplius in-
crescunt.

Secundum. Nec tamen putamus damnadū esse eum, qui be-
na fide secutus ordinationem Ecclesiæ contentus sit sacra E-
ucharistiā semel in anno suscipere. Quanquam enim & à prin-
cipio quotidie fideles cōmunicarunt, & postea quoque frequen-
ter, & decretum ipsum magis fuerit vsus verbo permittit
quodammodo saltem (inquit) semel in anno, quàm docuerit
illud sufficere: nihilominus non est cur debeamus simplices,
qui non aliud cogitant aut damnare, aut certè reddere inque-
tos. Exhortemur ergo omnes ad frequentiam, nec tamen nec-
sitatē imponamus, vbi non apertè constat. Nam in articulo
mortis, vbi scilicet tam graua imminēt certamina, p̄oculdas
bio totius Ecclesiæ consensus, concilia antiquissima, & exen-
pla Patrum docent comunicandum esse. Vnde & in ipso Ne-
cæno concilio, & multis alijs antiquis, præcipitur ne vlli ne-
gatur communicatio, & in Carthaginensi quarto concilio (de quo
p̄a diximus) etiam in os iuberetur infundi existēt in extrema
arque iam quoque sensu priuato, si modo illud prius p̄tulerit,
vel verbis vel signis ostenderit pœnitentiam.

Est etiam circa hoc meritò considerandum, quanta frequen-
tia conueniat in sumptione sacramenti huius, & an vtilius
accedere quotidie, an abstinere nonnunquam, de quo b. Tho-

mas & nonnulli Theologorum d. r. diligenter agunt, Ex qui-
bus sequentes Propositiones colligimus.

Prima. Sumptio huius sacramenti ex parte eius considerata
quanto frequentior est, tanto conuenientior, secundum tamen
ecclesiæ moderationem: sed cōsiderata dispositione fumentis,
non omnibus conuenit quotidiana sumptio. Primum putat b.
Thom. probari auctoritatibus patrum, à quibus dicitur quoti-
die sumendum esse. Ita enim Ambros. lib. 4. de sacramentis cap.
6. & August. sermone 28. de verbis Domini, in expositione il-
lius verbi orationis dominicæ, Panem nostrum quotidianum.
Secundum verò etiam patet, quoniā cū ad hoc sacramentum
reuerentia & deuotio exigatur (à quibus multis modis impedi-
mur, & sine quibus accedere non est) non omnibus id expe-
dit: quod maximè in secularibus & curis atque negotijs impli-
catis locum habere putauerim. Qui verò ex officio sunt me-
diatores inter Deum & populum, non est æquum vt ab his im-
pediantur. Non, inquam, æquum est, vt permittant se ita impli-
cari & teneri his, quibus eorum deuotio & effectus erga hoc sa-
cramentum tepescat.

Secunda propositio, maximè pro his de quibus nunc dixi-
mus: Quanquā laudabiliter ab hoc sacramento abstinere quis
possit, & laudabiliter etiam accedere: ita vt vtrunque opus vir-
tutis esse queat: primum quidem, cū ex humilitate & reuerē-
tia aliquis se subtrahit: secundum verò, cū ex deuotionis fer-
uore accedit: proculdubio tamen & laudabilius & vtilius est,
nō quidē sine reuerentia & timore, sed ex deuotione & seruore
accedere. Primum quidem probant diuersi illi affectus (de qui-
bus Euangelium in Petro & Centurione. Petrus dixit: Exi à
me &c. & Centurio: Domine non sum dignus &c. Zachæus ve-
rò gaudens excepit in domo sua Christum: hoc enim omnes
laudamus. Secundum verò apertè probatur, quoniam affectus il-
le quo abstinetur ab hoc sacramento, timoris est & reuerentiæ:
quo verò acceditur, charitatis & deuotionis: & quanquā vterq;
bonus: hic tamen melior magisque Christiano statui cōsonus:
& præterea ex ipsa sumptione & virtute sacramenti plurimum
vtilitatis accedit.

Tertia propositio iam sit specialior, Is qui frequenter ac-
dit, diligenter discutere debet, an ex accessu proficiat, an non.
Nam certè cū ex frequenti vsu non agnoscit profectum vir-
tutum & pietatis, timendum est ne indignè sumat. Hanc ve-
rò discussionem diuersimodè putant diuersi faciendā. Alij ita

Con-
fessio-
nis saepe cō-
municandū
est.

Notent hōs
sacerdotes
qui suā sa-
lutē amāt.

Melius est
accedere ad
sacra E-
ucharistiā
quàm absti-
nere.

Saluberrimi
documenta
sunt pro ijs
qui frequen-
ter comunicant.

vt si ex frequenti sumptione experiamur minui in nobis reuerentiam sacramenti, & deuotionem non augeri, aut parum, abstinere potius. Alij verò cogitandum esse putant, quantum ex frequenti sumptione creuerit in anima promptitudo ad virtutum opera, & quantum contrariæ vitiorum passionibus sint diminutæ. Nam qui hoc nullo modo experitur, merito timere debent, & se subtrahere. Sed nos putamus etiã hoc addendũ, ne scilicet hi maxime qui ad hoc vocati sunt, abstineant: eò quod hic minor profectus virtutum vel deuotionis, sicut & diminutio passionum, non sit ex sensuali aliqua experientia discernenda. Nonnunquã enim Deus permittit laterẽ nos profectũ nostrum nonnunquã, & maxime proficientes, permittit grauissimis afflictionibus, vt videantur sibi ipsi derelicti. Quare si et hoc abstinere, fiet, vt cum maxime accedendũ esset, tunc nos subtrahamus. Igitur deliberatio animi vera, odium malorum, & desiderium verũ virtutũ si adsint, accedendũ est. Et (vt Ambrosius dicit) quia quotidie peccamus, quotidie accipienda medicina. Deinde etiã id considerare debet qui abstinet, vt nõ in occasione otij & torporis, aut certè noxiæ alicuius occupationis vtatur hac abstinentia. Si abstinendum fuerit, abstinendum est cum maiori cura deuotionis & exercitij spiritualis. Nec etiã illud prætermittendum, quod Hadrianus pontifex, diligenter in loco notauit: quod cum superbia sit nostræ dispositionis puritati inniti: & magnæ ingratitude tantis Dei beneficijs vti: maiori periculo se exponit facillè se subtrahens à sacramento, quàm qui humiliter de se diffidens, & diuinæ misericordie innixus accedit. Ex his in speciali iudicari poterit, quid magis conueniat. Qui verò ex his nondum de se iudicare potest, prudentis viri requirat, & sequatur consilium.

LECTIO DECIMA.

De vsu vtriusque vel alterius speciei, & quibusdam alijs.

ABSTINET etiã ad vsu sacramenti quæ illa hoc seculo maxime exagitata propter hæreticorum importunitatem, an scilicet necessarium sit in sumptione huius sacramenti vtramque speciem sumi. Quod Lutherani omnes, & quotquot

hodie sunt aliarum sectarum, affirmant tam pertinaciter, vt non dubitent damnare grauissimi sacrilegij tot Ecclesias Christianas, & tot annorum prælatos & populos, qui sub vna specie communicarunt & communicant: afferentes hoc esse contra manifestissimum præceptum Christi, dicentis: Accipite & bibite ex hoc omnes, quod eodem modo dicitur à Christo, sicut & præcedentia: Accipite & manducate. Est hæc hæresis valde plausibilis populo, maxime propter hoc verbum, quod illi clamant tam apertum esse, sicut nullus sit locus expositioni. Confirmare etiã illud videtur consuetudo antiquæ Ecclesiæ. Non est enim dubium primis illis temporibus & in Romana Ecclesia, & in omnibus totius ferè orbis Ecclesijs sub vtraque specie communicatum fuisse, idque certè longo etiam tempore. De hac igitur questione breuiter dicendum est, quod sufficiat filijs subditis Ecclesiæ confirmandis, etiam si noluerint silere hæretici. Sit igitur de hoc prima propositio.

In celebratione perfecta huius sacramenti, cum videlicet minister illud expletur, sicut necessaria est ex institutione Christi vtriusque speciei consecratio & oblatio, ita & necessaria est vtriusque speciei sumptio. Quæ propositio verbis illis Christi domini certissimè confirmatur, & ipsa institutione sacramenti. Nam proculdubio omnis violatio sacramenti graue sacrilegium est, & peccatum mortale: violatur verò sacramentum, cum non seruetur institutio ipsa & significatio integra. Nam quæ maior violatio rei institutæ à Christo, quàm cum partes ex quibus ille ipsam constare voluit, auferuntur? vt si in baptismo deesset aqua, aut in confirmatione chrisma: nonne perinde est, ac si ab homine auferretur corpus? Cum igitur in hoc sacramento integrè voluerit Christus mensam parare, & vtrunque quod in refectione humana necessarium est coniungere: cibum scilicet & potum: & ita sanguinis sui effusionem pro nobis, & perfectam refectionem animæ significauerit: proculdubio ista infringit & mutila reddit, qui alterum sine altero consecrat. Sicut enim non est perfecta reffectio corporis sine pane & vino, ita nec perfectum est hoc sacramentum sine vtriusque speciei: nec significatur effusio sanguinis Christi, vel ipsius animæ plena reffectio. Maneret ergo sacramentum imperfectum: quare non sine graui peccato id fieri potest. Hoc igitur datur sumus hæreticis, quod probat omnes illorum rationes. Præceptum Christi, integrum quidem & plenum, Apostolis ad hoc ordinatis sacerdotibus competit. Illi tenentur cuncta implere. Hoc

(inquit) facite in meam cōmemorationem: Hoc, scilicet quod ego ipse Christus feci: consecrate, offerite, sumite. Nam illud verbum, Accipite, & Bibite, intelligi potest potius de facultate data & potestate suscipiendi, quàm de obligatione, de quo postea: & satis hoc probat integritas sacramenti & significatio. Huc igitur referimus verbum illud Gelasij papæ in cap. Comperimus, de consecratione dist. 2. Vbi aperte inquit, Grande scelus est integra non suscipere sacramenta: quod b. Theodorus de celebrantibus intelligendum dicit: qui proculdubio propter hanc integritatem sacramenti tenentur non tantum consecrare, sed etiam sumere, vt habetur in concilio Toletano, & totius Ecclesiæ consuetudo ostendit. Vel fortè Gelasius dixit hoc secundum consuetudinem quæ tunc erat in Ecclesia. Nec enim dubium est in antiquiore Ecclesia vtramque speciem sumptis se etiam laicos. Et nonnunquam id præcipiebat quoque Ecclesia propter hæreticos Manichæos, qui (vt Leo inquit) vltimum dereftati, quod dicebant fel esse principum tenebrarum, vel Christi mortem non credentes veram: à specie vini abstinabant, sicut Leo ostendit in quodam sermone. Nihil mirum, si quandoque cogerentur omnes ad sumptionem speciei vini, ad confitentiam & significandam effusionem sanguinis Christi.

Vtriusque speciei sumptio nõ est accedens vbius necessaria. Secunda propositio. Peracta celebratione integra huius sacramenti, non putauit vnquam Ecclesia eis qui participant huius sacramenti necessariam vtriusque speciei sumptionem. Et hoc est quod hæretici omnibus viribus negant, dicentes omnem necessariam cuiunque participant vtramque speciem. Sic patet contra eos ad stabiliendos Catholicos probanda est hæc propositio ex Ecclesiæ sensu, qui solus verus interpret est scripturæ.

Respondendum est hæreticis, verba illa Christi: Accipite, bibite, intelligenda esse sicut semper Ecclesia illa intellexit, sed nunquam ostenditur Ecclesiam intellexisse speciem necessariam omni sumenti: magis autem ostendemus apertè sensisse eam, & in vsu habuisse, quod vna species sufficeret, ergo sensum sequimur. Huius verò querenda sunt nobis in antiquitate testimonia, quæ rariora quidem sunt, sed (vt supra diximus) nos credimus ideo rariora esse, quia apud antiquos nunquã versum fuit in controuersia: tamen sufficere debent auctoritas Nicæni cōcilij, quod primũ & auctoritate & sanctitate illius cōcilij ita dicitur, & ita statuitur.

Diaconi presentibus sacerdotibus vel Episcopis, ab ipsis percipiant sacramentum: eis verò absentibus, ipsi proferant & edant. Vbi manifestè constat etiam tunc, vix scilicet 300. annis ab ortu Ecclesiæ, cōsuetum fuisse vt asseruaretur sacramentum: id quod iustissima & necessaria causa: vt scilicet semper paratum esset necessitatibus fidelium, tunc maximè, cum rari erant ministri: & asseruatum etiam solum non reijcit, sed potius probat. Ceterum concilium non solum non reijcit, sed potius probat. Ceterum quia manifestum est speciem vini non sine magno periculo corruptionis & abominationis cuiusdam diu seruari posse: sequitur tantum alteram speciem seruatum fuisse: quare sub ea tantum sumebant: & id confirmant verba quæ sequuntur: proferant & edant. Nam quanquam, eò quod tantum fiat mentio vnius speciei, non debeat inferri alteram defuisse, tamen satis tota illius cap. circumstantia ostendit tunc vnam tantum speciem seruatum fuisse, quæ permittebatur sumi à diaconibus in absentia sacerdotum. Et hoc ipsum cōfirmat testimonium b. Ambrosij in sermone funebri fratris sui Satyri: vbi in magnam commendationem eius refert, quod in oratio suo inuolutum sacramentum & circumdatum collo deferens (quod à sacerdotibus in periculo tempestatis acceperat) mari se commisit: non querens (inquit) tabulã, sed venerabile Sacramentũ secum tulit, cuius virtute à naufragio liberatus, sacerdotem Catholicũ quaesiuit, à quo sumeret ipsum, quod secum ferebat sacramentũ. Vbi apertum est tantum vnam speciem fuisse: non enim poterat vni speciei in oratio seruari, Itaque communicabant sub altera specie, neque id putabant contra præceptum Christi antiquiores illi patres. Eusebius etiam 6. lib. Ecclesiasticæ historie, cap. 34. ex Dionysio Alexandrino antiquæ auctoritatis doctore, refert quasi miraculum de lapsò quodam, qui in extremis positus petijt sibi venerabile sacramentum adferri: cui particulam corporis Domini (inquit) sacerdos noctu per puerum misit, iubens vt intinctum ei porrigeret: vbi aduerte idem quod diximus supra in Concilio Nicæno, longo tempore seruatum fuisse sacramentum: atque ideo non sub vtraque specie. Quod verò dicitur de intinctione, non ad speciem vini referendũ est, de qua nulla fuerat mentio, sed id fortè tunc consuetum erat, aut requirebat infirmitas: quod si cui hoc non placet, relinquamus verbum illud dubium & ambiguum: satis sit ex illo non probari vtramque speciem semper datam fuisse: particulam (ait) dedit puero, & inuisit vt infusam in os immitteret. Sufficiat

cōsuetũ seruauerunt hostiam seruare.

itaque nobis videre, non fuisse creditum semper in Ecclesia. Iud verbum Christi, Accipite, & bibite, omnes communicantes & sumentes hoc sacramentum astringere. Et huic sensui consonat ratio fidei manifestissima. Cum enim sub qualibet specie (vt probatum est) totus contineatur Christus, caro scilicet, sanguis, anima, & diuinitas: nec dependeat vna species ab altera, quantum attinet ad continendum Christum: sub qualibet totum sumitur, atque ideo totus fructus percipitur. Non est igitur cur anxie requirenda sit altera species, postquam semel sacramentum integrè celebratum est, maximè cum signa illa & species propter rem contentam quarantur, & vtilis sint ex eo quod continent. Ex his duobus iam tertium quod sufficere debeat, sequitur: quòd videlicet etsi verum sit vtriusque speciei perceptionem longo tempore fuisse in vsu Ecclesiæ, maximè cum peractis mysterijs populus accederet ad communicandum: tamen hoc quasi necessarium fuisse seruatum, cum tunc etiam nonnulli sub vna specie sumerent, & ita fortè infirmis omnibus traderetur. Quare non est consultum conari, vt probetur vel in primitiua illa Apostolorum Ecclesiâ, vel in antiquioribus alijs tantum fuisse vnius speciei vsu: quod quidam voluit ostendere ex illo verbo actuum Apostolorum: Erant perseuerantes in communicatione fractionis panis: Nam id hoc non probat & Paulus ad Corinthios de cibo & potu mentionem facit. Demus igitur illis fuisse vsu vtriusque speciei, quod testimonium illud Gelasij Papæ confirmat, & aliud Leonis in sermone 4. Quadragesimæ, de quo superius diximus: vbi Manichæos accitit speciem vini non sumere, ostendens apertè id contrariū fuisse consuetudini catholicorum. Demus igitur hoc hereticis: cedat tamen illi nobis hoc non fuisse creditum necessarium, factum quandoque fuisse oppositum absque timore aliquo transgressionis diuini præcepti. Sit itaque liberum vtrunque in Ecclesiâ, neque nos eam seruituti subijciamus signorum. Cuiusmodi igitur crescente multitudine populi multa pericula vel effusio sanguinis, vel irreuerentiæ, vel abominationis (propter multos qui abhorrent à vino) Ecclesia cognouerit: meritò obreuerentiam Sacramenti cæpit his qui vna specie contenti erant, permittere vt ad aliam non cogerentur: & ita constat introductam paulatim fuisse hanc vniuersalem consuetudinem. Nam beatus Thomas ante 300. plus minus annos dicit art. vltimo 80. q. fuisse tunc consuetudinem multarum Ecclesiarum, vt sub vna specie sumerent: putauit enim ad hoc non tantum vniuersa

Non negandum quòd etiam laici sub vtraque specie communicaui.

Quare ab altera specie Christi fideles abstineant.

salis Ecclesiæ & plenarij Concilij sufficere auctoritatem, sed etiam vnius & alterius, vel certè plurium Ecclesiarum: cum in eis verum sit illud: vbi cunq; sunt duo aut tres in nomine meo &c. Et post b. Thomam in Concilio Constantiensi plenario quidem & magnæ auctoritatis, cum hoc in quæstionem venisset: tandem definitum est non sine multa & diligenti discussione, non esse necessariam vtriusque speciei sumptionem: & deinde probata est & pro lege posita quæ iam inualuerat consuetudo: contra quod contendere certè manifestæ præsumptionis est, & non nisi occasionem quærentium.

Sunt quidam alij vsus sacramenti istius, quos hæretici reprehendunt, & propterea de illis breuiter dicendum. Fatemur igitur proprios vsus huius sacramenti, ad quos scilicet datum est à Christo, duos esse quos diximus: scilicet offerre & sumere. Ceterum sunt quædam alia consequentia, sicut adoratio sacramenti huius, & eiusdem circumgestatio ac asseruatio: quæ hæretici clamant omittenda esse, quoniam non sunt præcepta à Christo. Vnde dicunt esse idololatriam & superstitionem quidquid sit in Ecclesia circa hoc sacramentum præter sumptionem, quia sunt (inquiunt) cultus sine verbo. Sed ex his quæ supra dicta sunt satis patet hæc omnia inniti auctoritati & antiquitati Ecclesiæ, & esse ex traditione Apostolica. Nā de adoratione August. citauimus in illud verbum Psalmi: Adorate scabellum pedum eius: quod exponit de nostro sacramento. Dionysius etiā Cap. 3. Ecclesiast. Hierarchiæ describens ritum quem eo tempore in celebratione huius Sacramenti seruabat Ecclesia, ferè ostendit ea ipsa quæ nunc aguntur cum post consecrationem ostenditur Sacramentū & quasi adorandū exhibetur. Pontifex (inquit) sacrosancta & augustissima mysteria conficit, & quæ ante laudauerat venerandis operata atque abdita signis in conspectum agit, diuina munera reuerenter ostendens. Et quidem (vt apertè dicamus) etiam si nullam haberemus auctoritatem patrum aut Ecclesiæ circa hoc: oportebat tamen tanquam certissimum id haberi, adorandum scilicet esse Christum in hoc sacramento: sequitur enim hoc ex fide necessariò: si enim certum est Deum adorandum esse (ratione etiam naturali docente hoc deberi primæ causæ & principio rerum omnium) fides verò testatur hic esse Christum verum Deum: quis non videt apertè sequi, igitur adorandus est: Non ergo tantum dicimus licitum esse adorare hic Christum, sed necessarium oportet enim hoc certissimò constare, non minus ad fidem pertinere

De adoratione Eucharistiæ.

Nota quòd tempore apostolorum eleuabatur sacra Eucharistia.

Non solum quæ scriptæ sunt, sed quæ ex sacra

eris scriptu-
ris necessa-
rio sequun-
tur, sunt
Christianis
credenda.

nere quæ ex his quæ scripta sunt necessariò inferuntur, quæ ipsa quæ scripta sunt. Sic enim nomen consubstantialis deducitur ex æqualitate, & nomen personæ ex his quæ in scriptura dicuntur, quæquæ illa non sint scripta. Ceterum quia solent quædam dubia circa adorationem esse huius sacramenti: duo breuissimè de illa notentur.

Primùm. Adoratio huius sacramenti est solius Christi adoratio, ad quam ritè agendam satis est Christum in eo contineri quouis modo: quare multo minus est adorare hic Christum, & credere ipsum realiter hic contineri. Hæc omnia patent ex his quæ diximus latius in propria materia de adoratione Christi. Reueremur enim & adoramus in signis & vestibus, & partibus suis illos quorum ista sunt signa vel partes, aut ad quos aliquo modo pertinent. Adoramus imaginem Christi non alia deuotione & adoratione, quàm Christum, quare ergo non magis hoc sacramentum, quod non figura, sed veritas est: Ex quo etiam inferendum est, nullum subesse periculum in hac adoratione, quanquam si minister non veraciter consecraret, non sit ibi aliquid adorandum: quia (vt b. Tho. inquit) intentio adorantium, sicut & fides, refertur ad sacramentum ritè consecratum. Nec minus opus est illam conditionem apponere explicitè, si ritè consecratum est, quoniam non est cur in dubium venire debeat nisi fortè esset specialis aliqua dubitandi ratio, vt in hæretico aut huiusmodi alio.

Secundum propter miracula, & ea quæ solent in hoc sacramento apparere notandū est, quòd quàm diu in hoc sacramento apparet alia species (vt si sit mutatio aliqua specierum facta) sitamen permaneat eadem quantitas & figura, credendum est illi manere corpus Christi vel sanguinem: & ideo adoranda sunt, sicut ante quàm fieret transmutatio illa: multo verò magis quando hoc apparet sine transmutatione specierum. Nā quia huiusmodi apparentiæ possunt fieri virtute diuina vel in oculis, vt in alio sensu exteriori vel interiori, sine mutatione aliqua ipsarum rerum: & possunt etiam fieri cum ipsarum specierum transmutatione (sicut in Exodo creditur factū esse circa virgam Moysi quando omnibus apparet alia species, creditur facta mutatio re ipsa: quando verò non omnibus apparet, sed vni aut alteri tantum, mutatio videtur facta non in re ipsa, sed in sensu illorum). Igitur si mutatio solum fiat in sensu aliquorum, alijs verò appareat species vini & panis, non dubium est adorandum esse sacramentum: si verò omnibus appareat vel carnis, vel sanguinis

species: manente eadem quantitatis specie & figura, adorandum etiam est sacramentum: quia (vt b. Thom. q. 76. inquit, vbi hæc omnia tractat) tunc videtur mutatio tantum facta circa colorem: quare permanente quantitate & figura, eadem censentur species quæ antea erant. Ceterum cum quod apparet omnibus & quantitate & figura diuersum est sicut si appareat corpus hominis, aut huiusmodi aliud, tunc non creditur ibi esse Christus, cum nihil maneat aliarum specierum: tunc igitur veneratio siue adoratio referenda est, ad id quod apparet, non tamen adoranda est ea quæ apparet species, tanquam quæ Christū adhuc contineat: Hæc quidem de adoratione.

De asseruatione sacramenti sufficere debet auctoritas Nicæni concilij, de qua supra dictū est, & ea quæ apertè in omnibus antiquis concilijs habentur de conferendo hoc sacramento infirmis quocunque tempore in articulo mortis. Quibus si adiungamus certissimam traditionem Apostolorum (de qua inferius loquimur) de celebratione huius sacramenti non nisi à ieiunio facienda: apertè sequitur vel fraudandos esse multos in morte communionem sacra, vel fuisse hoc sacramentum seruandum. Sequitur etiam stultissimam esse Lutherānorum ordinationem, de cōficiendo videlicet hoc sacramento omni tempore, & (vt illi dicunt) coenando apud quemcunque infirmum.

Iam de circumferendo sacramento vel ostentando in solennioribus processionibus & festis, quod hæretici calumniātur, ex precedentibus satis patet, quàm conuenienter & sine aliquo periculo vel superstitionis vel idololatriæ in Ecclesia fiat: cum enim constet realiter hic esse Christum, & ideo adorandum: proculdubio arbitrio Ecclesiæ permissum est, vt ad eius adorationem & reuerentiā fideles suos excitet, quandoocunque opus esse indicat vel ad salutem illorum, vel ad Dei gloriā: quod maximè fit, cum vel hæreses insurgunt, vel deuotio fidelium friget. Non igitur prohibeant hæretici fieri quod maximè ipsorum hæreses postulant. Quare vt vnico verbo ad has eorum importunas obiectiones de cultu sine verbo, quem dicunt, respondeamus: dicendum est apertissimè in nulla re latiore capum & liberiore esse Ecclesiā Christi, quæ in cultu ipso: quod ex his quæ in principio diximus de hac materia, patere potest: Iudæis vt paruulis & seruis debuerunt omnia, etiam minima quæque, circa cultū præscribi: filijs verò in Ecclesia paucissima præscripta sunt: omnia verò permissa libertati eorum, supposita fide & ratione naturali: & propter multitudinem necessarium etiam

Religè circumferunt sacra Eucharistia.

etiam fuit magisterium Ecclesie, quod proculdubio spiritus sancti ductu nos gubernat. Nihil itaque periculi erit, si cultum aliquem exteriorem nunquam antea observatum, consonum tamen recte fidei & utile fidelibus introducat Ecclesia: sicut forte factum est de processione in die solenni dedicata ad cultum huius sacramenti, aut de huiusmodi alijs: sicut circa reliquos sanctorum: in quibus cum Ecclesia non aliud intendar, quae fidei certam protestationem non est quod reprehendatur. Cauendae sunt tamen superstitiones, & curandum ne populus nimium hareat in exterioribus, atque ita auertatur à vero interiori cultu. Sed haec docenda sunt à doctoribus & curanda ab Ecclesia, nunquam verò coram populo spargenda sunt aliqua reprehensionem eorum quae simpliciter seruantur in Ecclesia. Quod Hieronymus contra Vigilant. disputans aperte docet.

LECTIO VNDECIMA

De fructu siue effectibus sacramenti
Eucharistiae.

VIA sacramentum hoc præter primum illum effectum, quem forma sacramentalis significat (conuersionem scilicet illarum substantiarum in corpus & sanguinem Christi) & ultra valorem, quem verum sacrificium habet, ex perceptione ipsa siue manducatione (quae, vt diximus, etiam sacramentalis est) operatur magis quos proculdubio gratiae diuinæ in suscipientibus fructus, &

*Omnes fructus sacra-
Eucharistiae
reducuntur
ad promotionem
in omne bonum,
ad liberationem
ab omni malo.*

De quibus post Magistrum sententiarum distinctione relictæ docent. Sit itaque circa hoc primum omnium in vniuersum fundamentum. Effectus omnes huius sacramenti, qui multi sunt & varij, ad duo tantum capita reducendos esse: videlicet ad promotionem in bonum: per hoc enim sacramentum promouemur & proficimus in omni virtutis & gratiae diuinæ operatione: inde & eripimur à malo omni & peccato: quod est alterum præcipuum caput.

Igitur in speciali nunc circa promotionem ad bonum, hoc sacramento tribuitur primo gratiae diuinæ collatio & augmentum

tatio, deinde excitatio animi ad deuotionem erga Deum & prægustationem dulcedinis eius, & denique perseverantia in bono, & peruentio ad beatitudinem. Hos effectus b. Thom. art. 1. & 2. illius quæst. docet proprios esse huic sacramento, eique conuenire maxime ex quatuor quæ in eo diligenter consideranda sunt.

Primum id quod continet, Christus videlicet, qui causa est totius gratiae & boni in nobis: Gratia & veritas per Iesum Christum facta est, inquit Ioannes: Id igitur quod in mundum veniens egit, agit & nunc veniens in hoc sacramento in animam: & hoc certe significat illud Ioannis: Qui manducat meam carnem, habet vitam æternam: Et apertius illud: Panis quem ego dabo caro mea est pro mundi vita. Vita enim proprie ad hanc Dei gratiam pertinet.

Secundum considerandum est id quod repræsentatur in hoc sacramento, scilicet passio ipsa Christi, vt aperte forma significat, & Paulus docet: Quotiescunque, inquit, manducabitis panem hunc & calicem bibetis &c. Efficit igitur hoc sacramentum id quod passio Christi quam repræsentat: de qua Paulus: Reconciliati (inquit) sumus Deo per mortem filij eius. Hæc verò reconciliatio est per gratiam.

Tertium in hoc sacramento est modus quo traditum est à Christo, cibi scilicet & potus. Vnde operatur in spiritali vita quod cibus & potus in corporali. Sicut ergo per alimentum sumptum primo delectamur gustu & sapore, deinde corroboramur, dum id quod deperditum fuerat virium reparatur, & additur etiam non nihil: & demum quamdiu sumus in ætate augmenti augemur: ita per hoc sacramentum hæc omnia efficiuntur in anima: gustatur diuina dulcedo, quidquid ex quotidiana infirmitate & consuetudine terrena deperditum est virium animæ reparatur: & quia in hac vita semper nobis proficiendum est, promouemur ad profectum per illud. Vnde non immerito cibus hic designatus est in ligno vite, quo reparabatur & renouabatur homo, & à morte præseruabatur. Itaque non tantum quod communes illi cibi faciunt in corpore, hoc agit in anima, sed multo proculdubio amplius: quod scilicet singularis ille cibus ligni vite faciebat in corpore, videlicet renouationem.

Quartum denique est species ipsa panis & vini, sub qua traditur hoc sacramentum. Significant enim panis & vinum non tantum corpus & sanguinem Christi, in quæ etiam per consecra-

*bona cõdit
eat Eucha-
ristia.*

*Quatuor in
sacra Eucha-
ristia consi-
deranda.*

Primum,

*Quidquid
Christus in
mundis ve-
niens opera-
tus est, hoc
idè opera-
tur venies
in hoc sa-
cramento
in animã.*

Secundum.

*Quod Chri-
sti passio*

idem et Euc-

haristia

operatur.

Tertium.

Quod cibus

& potus

*corporali-
ter, Eucha-
ristia ope-
ratur spiri-
tualiter.*

Eucharistia

verum lignum

vite.

Quartum.

Ioan. 6.
Genes. 49,

Sacra Eu-
charistia
vult nos
Deo et Ec-
clesia.
1. Cor. 10.

Diligenter
sunt hac
cōsiderāda
& prædi-
canda.

Differentia
inter hunc
cibum &
alios.

Mystica, ef-
ficacissima,
& saluber-
rimum confi-
deratio.

crationem conuertuntur, quæ in scriptura sacra aperte istius-
gnificata sunt: nam ipse inquit: Ego sum panis viuus: & de sa-
guine eius Iacob dixit: Lauit in vino stolam suam, & in sangui-
ne vult pallium. Sed significant etiam corpus ipsum mysticum
Ecclesie, hoc est, unitatem fidelium omnium, qui in hac unita-
tatem conueniunt non aliter quam diuersa grana tritici & hordei
in vnum panem & vinum, Ita enim Augustinus inquit in ser-
monibus suis: quod propterea dominus corpus suum & sangui-
nem nobis comendauerit in istis rebus, quæ ex multis in vnum
aliquid rediguntur, vt significetur hæc Ecclesie vnitas. Igitur
& hoc efficit istud sacramentum sicut significat: vni omnes
mentes: & primo quidem in ipsum Christum illos transformari
deinde coaptat ceteris omnibus membris Christi: De quo Paulus
apertissime dixit: Vnus panis & vnum corpus multum sumus
omnes qui de vno pane & calice participamus: aperte ostendit
participationem hanc id efficere. Hæc igitur quatuor sunt di-
gestissimè consideranda & explicanda ac commendanda in
paulo, quibus maximè excitari possumus ad huius sacramenti
desiderium. Sunt verò ad hoc & in scriptura sacra & in patrum
doctrina apertissima loca, ex quibus nonnulla b. Tho. illic he-
cit. Itaque prima duo, Christus scilicet & passio eius, sunt
res totius gratiæ, ad quos nullus accedere potest, in quem non
influant abundantissimè, nisi magna culpa indignum se reli-
quit. Reliqua verò (quæ horum sunt effectus) refectione scilicet
mentis, spiritualium virium confirmatio, prægustatio diuinæ deli-
citiæ, & vnio illa veræ charitatis efficacissimè ab hoc sacra-
mento (à Christo scilicet & passione eius) fiunt in nobis. Atque
ipsum manducamus, vt eum non conuertamus in nos: sed con-
uertamur potius in ipsum, vt Augustinus inquit. Nam cibi
uersio in comedentem ideo fit, quod comedens maiori & ef-
ficaciori vi quam ipse cibus habeat, eum in se conuertat: at
hic virtus cibi, id est Christi, multo est & absque comparatione
maior: quare etiam merito nos in se conuertit. Vbi & hoc
considerandum, quod manducatio ipsa, & species panis acris
& verba ipsa sacramenti huius hæc nobis significant, & de
nobis docent: quæ doctrina non est surda aure audienda. Præ-
ter enim admonemur egere nos alimento: sed Christum non
futurum in nos, verum nos potius transituros in ipsum. Quod
si volumus veraciter viuere Christo, opus est vt nos permit-
mus conteri quasi quibusdam dentibus à timore domini
transmitti velut in stomachum quandam, in considerationem

summæ illius misericordiæ & infinitæ virtutis passionis Christi
sicut, vt ita denum calore illo viuifico Christi conuertamur in
ipsum: vt primò dicamus cum Paulo: Christo confixus sum
cruci: Deinde: Viuo iam non ego, viuunt verò in me Christus.
Hic est huius sacramenti proprius effectus: hoc ipsum admo-
nent nos panis & vinum, quæ materia sunt huius sacramenti:
vt videlicet, si volumus membra esse corporis Christi, & ad
Ecclesiasticam unitatem pertinere, permittamus nos sicut gra-
na tritici frangi, & à propria voluntate discedamus: vt sic simus
cor vnum & anima vna cum alijs. Hoc est enim quod Paulus
docet: Vnusquisque proximo suo placeat ad bonum in adifica-
tionem. Et de se dicit: Non quaerens quod mihi vtile est, sed
quod omnibus. Hæc est verè Ecclesie vnitas in pane & vino
significata nobis, & virtute huius sacramenti proculdubio cō-
seruata. Nec prætermittendum est, quod hoc ipsum verba sa-
cramentalia nos doceant. Sicut enim credimus ad verborum
illorum prolationem, mox creatas illas & insensibiles alioqui
substantias statim cedere, & locum aduenienti Deo relinquere:
ita docemur oportere nos diuinis præceptis obtemperare:
& eius audito verbo, ab omni proprio sensu, amore & deside-
rio recedere, vt in DEVM transeamus. Et rursum sicuti vide-
mus creatas illas substantias, quanquam esse desierint, non ta-
men redactas esse in nihilum: sed potius transmutatas in me-
lius, & illa sua obedientia nihil amississe boni: ita & nos quod ad
obedientiam DEI promptiores fuerimus, & minus quasi erri-
mus nostra, eò magis perficiemur & deificabimur. Atque ideo
hæc nostra in DEVM mutatio, quæ summa est totius religio-
nis Christianæ, tot modis, tot figuris nobis in hoc sacra-
mento commendata est: Hoc etiã non est prætermittendum, quod
hoc sacramentum operatur in nobis renouationem, & reme-
morationem immensam illius charitatis Christi, ex qua pro no-
bis factus est homo & mortuus est. Hoc itaque operatur in no-
bis, vt nunquam è memoria hæc excidant: & è memoria qui-
dem non sterili, sed deuotissima & affectu plena: ita, vt me-
rito credamus Christum ipsum in hoc sacramento, & passione
eius tanquam sigillum efficacissimè seipsum imprimere in animas
nostras. Vt verè Damas. lib. 4. de ortho. fide cap. 14. comparet
carnem Christi ignito carboni in hoc sacramento. Diuinum,
inquit, carbonem concipiamus, vt ignis in nobis desiderij
illumens ex eo carbone ignitionem comburat peccata nostra,
& illuminet corda, & participatione diuini ignis igniamur
atque

atque deificemur. Possimus etiam merito sigillo diuino hoc sacramentum conferre, in quo impressa ipsa imago bonitatis diuinae, quae filius est, impressa atque contenta & passio eius est, efficacissima virtute seipsa imprimat nobis: si modo nos exhibemus in omni humilitate & mansuetudine tanquam tractantes quandam caram Christo ipsi operanti in hoc Sacramento. Omnia itaque haec quoque efficacissimam quandam virtutem conferenda gratiae in hoc sacramento ostendunt. Ex quo b. Thomas

Art. 1. ad 1. q. 79.

Cetera sacramenta virtute sacra Eucharistia gratia conferunt.

instituta ad primam conferendam gratiam, quae natura sua concedere debet hoc sacramentum, tamen & illa virtute huius sacramenti, & quia ad illud ordinatur, hoc efficiunt. Vnde in dicto est: quare ipsum in voto operatur in ceteris sacramentis, re vero susceptum auget gratiam, si iam praesens, & nunquam etiam de nouo confert, vt statim ostendimus. In augmento notat etiam idem sanctus Doctor in hac vita quam esse terminum, sed sicut alimentum corporeum augmentem quamdiu est in aetate augmenti, ita hoc sacramentum quamdiu sumus in hac vita, quae est tempus augmenti gratiae. Augmentum vero quod confirmatio praestat, habet terminum quendam & statum: per illud enim in ordine ad alios quomodo augetur & perficitur suscipiens, vt scilicet confiteamur Deum, vt scilicet magis magisque Deo vniamur & illi adhaeretur, in quo quamdiu hic viuimus proficiendum est: non iam acceperim, inquit Paulus, aut perfectus sum: sequor autem &c. Quinimò cibus hic caelestis in finem vsque dignè sumeres perducit: quia proculdubio sumptus facit vt proficiamus nec nos deserit donec tandem ad patriam perducatur: sicut hoc illi caelesti mannae; quo vsque ad terram promissionis triti sunt: filij Israël. Ita igitur & nos excitati tanta tanta dulcedine & suauitate Christi, in hoc deserto, quae que tandem ad veram illam viuendum terram peruenimus conuenit hoc caelesti pane semper vesci, si nolumus eum

Philipp. 1.

Eucharistia sacra comissa peccata tollit, & a futuris praeseruat.

Iam verò & circa peccata hoc sacramentum operatur, modo vt remittantur praeterita, directe quidem & primo ad culpam, ex consequenti etiam quò ad poenam, per deum videlicet & contritionem quam auget hoc Sacramentum quia semper, vt beatus Thomas inquit, aliquid delet per

Deinde & praeseruat à futuris, idque dupliciter, augendo videlicet vires animae, & protegendo ipsam: ita vt merito hoc Sacramentum & cibus sit interiora roborans, & arma atque munimentum exterius, de quo in Psalmis dictum est: Paraisti in conspectu meo mensam &c. Ita beatus Thomas sequentibus aliquot articulis illius quaestionis. Et de remissione quidem peccati venialis nihil dubij est, cum constet, quòd quanto Eucharistia sacra auget deuotionem & feruorem charitatis, tanto magis contraria omnia aufert: quae reuera sunt omnia peccata venialia, remissiones videlicet quaedam, quibus retardamur à feruore dilectionis diuinae. Sed de mortalibus etiam notat illo loco, ea quandoque remitti, modo dignè sumatur, sine conscientia videlicet peccati, vt postea dicemus. Fieri namque potest vt non sufficienter praeparatus suscipiat quis praecedentia sacramenta: atque ideo non sit consecutus remissionem: ceterum quia hoc ignorabat inculpabiliter hoc Sacramentum sumens, nonnunquam iustificari poterit à peccatis illis: istud nunc interim suscipiendum est, probabitur verò in materia de poenitentia. Haec itaque operatur hoc Sacramentum in suscipientibus ipsum: alia verò quae operatur vt sacrificium, conueniunt etiam non suscipientibus, vt supra dictum est. Ceterum haec à nobis in summa dicta sunt tantum ad explicandas res ipsas. Cupimus tamen & admonemus ministros eius & qui populum docere debent, vt haec fusius & pluribus sacrae scripturae & patrum testimonijs roborata primò scriptis commendent, deinde & his qui ad participandum huic sacramento accedunt. Sunt enim merito effectus huius sacramenti diligenter docendi & inculcandi populo, multis scripturae & patrum testimonijs: hoc enim praecipue curandū, vt vero spiritali desiderio frequenter sumatur à fidelibus.

Fructus huius sacramenti saepe populo est praedicandus.

DE PRAEPARATIONE
LECTIO DVODECIMA

De preparatione ad sacram Eucharistiam.

EQVITVR iam de preparatione necessaria ad dignè hoc Sacramentum suscipiendum nam & in ceteris sacramentis de suscipiendi dispositione diximus, eò quòd omnia sacramenta conuenientem in suscipiendis dispositionem requirant. Dicemus igitur circa hoc.

Primum. Quæ sit necessaria dispositio vt absque peccato hoc sacramentum suscipiatur. Nam cum susceptio eius sit mandatio, sumi non potest quin verum sit sacramentum: quòd oportet in alijs. Aliquando enim omnia sacramentalia signa ipsius suscipiens, ipsum Sacramentum non suscipit: vt si quis contrario & repugnanti animo ipsum suscipiat. Sed in hoc sacramento quicumque suscipit consecratam materiam, eò modo suscipit sacramentum. Interim fieri potest vt peccet accipiendo, & fieri potest vt non peccet, nec tamen consequatur sacramentum. Igitur de duplici hac preparatione agendum. Prima sine peccato sumatur: secunda, vt etiam cum fructu.

De prima igitur dispositione certissima est omnium sententia, requiri immunitatè ab omni peccato mortali: ita videlicet vt post diligentem probationem & examinationem conscientie rationabiliter iudicet suscipiens se esse absque mortali peccato. Hoc probat verbum Pauli: Probet autem seipsum hoc peccatum mortale ad hoc sacramentum accedere: & quidem post peccata quæ fiunt immediatè in Deum, est maximum. Probat b. Thom. art. 4. & 5. q. 80. supra dicta. Est enim primò hic certissimum mendacium in ipsum sacramentum commissum: cuius sumptione significamus nos contendere ad veram remissionem Christi, cuius tamen reuera contrarium in mente est, quòd mortali consentimus peccato. Deinde cum in hoc sacramento Christus veraciter contineatur, licet occultè: & ipse in Evangelio post peccata quæ fiunt proximè contra diuinitatem, quæ fiunt contra eius humanitatem posuerit: qui dixerit (quiens) verbum in filium hominis &c. consequens est, vt

Susceptum
sacram Eucharistiam
esse debet
immunis
ab omni
peccato
mortali.
I. Cor. II.
Gravissimum
sacramentum
legitè com-
mittit, qui
sine pec-
cato mor-
tali con-
sensus sa-
cramentum
Eucharistiam
sumit.

AD SACRAM EUCARISTIAM.

82

peccatum proximum esse peccato crucifigentium Christum. Illi enim in corpus Christi sub propria specie iniuriæ fuerunt: isti autem sunt non minus eiusdem corporis Christi, licet non in sua specie, contemptores. Quòd ipsum Paulus significauit supradicto loco, dum ait: Reus erit corporis & sanguinis Domini. Itaque post infidelitatem, odium Dei, desperationem, crucifixionem Christi, & cetera similia, peccata quæ fiunt contra hoc sacramentum grauissima sunt: deinde & quæ contra cetera sacramenta, & res alias Deo sacras fiunt: tum demùm quæ in proximos committuntur. Et hæc quidem (vt b. Thom. inquit) de peccatis æstimatis ex suo genere certa sunt: quamuis ex circumstantijs possint alia esse grauiora: Itaque non dubitamus hoc peccatum maius dicere homicidio ex suo genere, quanquam illud sit magis nocium, Et certè si quis rectè expendat quantum præstet Deus rebus ceteris, & post Deum Christi humanitas: videbit quantum hoc peccatum sit, quòd attinet ad suam naturam: quamuis sint alia apud homines peiora. Hæc autem dicimus, quando cum conscientia peccati mortalis acceditur. Potest enim mortale haberi, nec tamen cognosci. Nam b. Thom. art. illo 4. apertè docet, quòd cum peccato mortali accedere ad hoc sacramentum, etiam sine conscientia illius, duplici modo contingat. Primo ex culpa propria acceditis: cum scilicet aliquis (vel quia culpabiliter negligentia discutit conscientiam, vel ignorat ea quæ sibi ad salutem necessaria sunt) putat se sine peccato accedere, nec dubium est ad peccatum id imputari: & quamuis tam graue non sit, quàm si cum conscientia peccati accederet: est tamen illi proximum. Alio modo fieri potest sine culpa sua: quia scilicet ignorat esse peccatum inculpabiliter: vel diligenter discutit conscientiam, nec tamen quantum necessarium erat ad consequendam peccati remissionem: & ita adhuc in peccato accedit. Et tunc non solum non peccatur, sed magis ipsa susceptione disponitur, & quandoque (vt dictum est) omnino iustificatur. Et ex hoc vltimo gradu illud fit, quòd in hac materia præ oculis habendum est, vt ad dignè accedendum ad hoc sacramentum non alia requiratur certitudo immunitatis à peccato, quàm quæ potest probabiliter coniectura haberi: cum scilicet quis quantum putat rationabiliter sufficere ad rememoranda peccata, & ad verum eorum dolorem, & propositum emendationis, facit sine fraude & dolo. Alioqui oportebit nos aut nunquam accedere, aut expectare diuinam reuelationem, vel fidem Lutheranorum

Horribile
est quòd
hic dicitur,
& tamen
verissimum.

Ecclesia. 9. tenere, qua certo dicunt se credere remissa sibi peccata, non minus certo (inquiunt) quam credunt Christum crucifixum, sed de hoc aliis. Catholici patres, & nos cum illis, immo cum spiritu sancto dicimus, nescire hominē an odio vel amore dignum sit, sed omnia referuari in futurum incerta: & tamen diuinae bonitatis non ignari, & testimonio illo conscientiae, quo nihil nobis consilij sumus, freti accedimus ad hoc sacramentum: viuimus & morimur in vera consolatione: cum meru semper & tremore salutem nostram operantes, & nec in hoc putantes nos iustificatos. Vbi si accedat iudicium prudentis & pij confessoris, nihil est quod nimium timeri debeat: atque ita catholici conscientiae nostrae & iudicis à Christo propofiti testimonij gloriamur in spe gloriae filiorum Dei.

Confessio sacramentalis debet praecedere huius sacramenti sumptionem. Quod verò mouet hoc loco Caietanus, an requiratur confessio mortalium quae conscientiae occurrunt? & audeat doceri quod non sit necessaria, sed sufficiat sola interior poenitentia, prudentibus omnibus semper reiectum est: & communi sensu acceptum, necessariò praemittendam esse confessionem, vbi copia confessoris non deest: Nam eo deficiente, cōfitemdi positum cum contritione sufficeret. Et hoc (quanquam Caietanus aliter senserit) ex ipso iure diuino & natura huius sacramenti satis ostenditur. Cum enim cibus sacramentalis sit, praecedere debet viuificatio etiam sacramentalis. Et quod sola contritione remittatur peccatum, verum est: tamen hoc sacramentorum omnium summum, ad quod cetera ordinantur sacramenta, meritò requirit aliorum sacramentorum praeparationem.

Nota definitionem sacri concilij. Quod etiam concilium Tridentinum apertè definiuit: vnde inter anathemata in fine omnium ita dixerunt patres: Statuiturque atque declarat sancta Synodus, illis quos conscientia peccati mortalis grauat, quantumcunque etiam se contritos existiment, habita copia confessoris necessariò praemittendam esse confessionem sacramentalem: poenam excommunicationis blasphemiae imponens cōtrarium docentibus aut afferentibus, & publicè defendentibus. Vbi verbum illud, statuit & declarat hoc ostēdit esse probabilius: & quod dubitationi reliquum esse poterat, propterea quod non tam apertè in scriptura inueniamus, abstulit Ecclesia statuendo. Itaq; non iudicauit cōtrarium errorem esse aut haereticum: quare nec nos iudicare debemus: sciamus tamen quia noluit id disputari aut afferri, ita à nobis faciendū est.

Vtius peccata veni- Circa hoc restat de peccatis venialibus dicere, non quidem an de praeteritis necessaria sit poenitentia: nam sola deuotio

suscipientis hoc sacramētum sufficiens est ad illa delendamul-
to ergo magis virtus ipsius sacramenti: de qua re supra. Sed dicendum de his venialibus quae in ipsa sumptione sacramenti committuntur, qualis est mentis euagatio circa extranea, siue licita siue illicita, modo sit venialis. Meritò itaque quaeritur, an talia impediant fructum sacramēti: Est verò grauius auctorum sententia, quod proculdubio impediant. Ita b. Thom. dist. 12. quart. q. 2. art. vltimo: b. Bonauent. eadem dist. q. 1. secund. partis: Et Alexander de Hales quart. part. q. 4. membro 3. Quod & manifestissima ratione probant & communi, quam supra explicauimus. Homo (inquiunt) sicut non iustificatur, ita nec perficitur à Deo, nisi ipso cooperante: vt scilicet seruetur ordo suauis dispositionis rerum. Vnde & sacramenta ipsa non aliter operari superius diximus, quam mentem excitando ad effectum suum consequendum. Cum itaque charitas non augeatur, nisi cum augeatur affectus ipse & conatus, hunc verò impediatur etiam peccatum veniale: non putant eo manente augeri charitatem: multo verò minus credunt posse alios effectus haberi, spiritualis videlicet refectiois, consolationis, & gustus diuinæ dulcedinis: quae proculdubio exigunt multo maiorem animi puritatem & quietem in Deum. Est etiam specialis & maior ratio in hoc sacramento, quam in alijs. Hoc enim cum cibus sit spiritus, requirit actum spiritualis vitae, hoc est, manducationem actualem, vt operetur: sicut corporalis cibus non nisi à viuente sumptus operatur. Ceterum quia ipse b. Thom. postea in 3 parte summæ q. 79. vbi de effectibus huius sacramenti agit, art. 8. apertè asseruit hoc peccatum euagationis animi, sicut non operatur habituali charitati & gratiae, ita nec impedire augmentum eius, & consequenter posse per hoc sacramentum augeri habitum gratiae & charitatis: reddit hanc rem dubiam, quae tamen non longa disputatione aut cōtrouersia, sed prudenti moderatione expendenda est. Putamus igitur sequentia posse affirmari citra temeritatem & periculum.

Primum. Aliquam esse tantam mentis euagationem, quae non solum totum fructum sacramenti impediatur sed etiam faciat grauioris peccati, & quae sumentem non paruo periculo exponat: etiam si praeter intentionem & sine peccato mortali contingat: Hoc enim probat ratio illa superius adducta pro priori sententia, & omnis proculdubio Christianus sensus, qui magnā tepiditatem, & ex ea longam obliuionem in hoc tantae sanctitatis opere fugit & timet.

Secundum. Potest nihilominus tam parua euagatio esse, tam præter intentionem omnem, ut merito credi possit Deum misericordem non omnino auertere faciem & gratiam suam propter hanc, quæ sola infirmitas est humana. Igitur hæc non impedit, sed tanquam leuis quædam nebula dissoluetur virtute deuotionis præterite. Et nonnunquam fit, ut etiam in ipsa euagatione duret nonnullū desiderium feruoris & charitatis, vel huiusmodi voluntas ipsa sumendi sacramentum: de quo illa b. Tho. sententia intelligi potest. Alibi verò b. Tho. asserit augeri habitum charitatem, non postea cum redierit animus ad se & ad Deum (nam de hoc nulla est quaestio) sed reuera etiam tunc.

Tertium denique est iam considerandum, quòd videlicet cum soli Deo satis notum esse possit quanta puritas animi, quæque attentata meditatio in sumptione huius sacramenti requiratur: accedentes oportet semper in omni vigilantia & timore se custodire, nec facillè sibi persuadere, sese, quocumque demum modo accedant, fructum percipere: immo nec vlla quantitate magna deuotione contenti esse debent, vbi maximè oportet esurie & siti iustitiæ. Nec etiam in alteram partem declinandum: æstimare debent se semper sine fructu sacramenti esse, cum non experiuntur deuotionis dulcedinem, vel aliquid distrahentis patiuntur. Meminisse namque oportet, quod eo ipso b. Thomas dixit, ad augmentum gratiæ habitualis non respiciendam tantam attentionem, quanta ad spiritualem refectionem & fructum diuinæ dulcedinis percipiendum. Est porro hoc saluberrimum consilium & in huius & in ceterorum sacramentorum usu, quo monemur ad actualem deuotionem & desiderium gratiæ, & supplere etiam post illorum sumptionem, quod in eis fuit: operantur enim nonnunquam sacramenta sicut in peccato, ita & veniali recedente.

LECTIO DECIMA

TERTIA.

De ministro huius sacramenti.

AM ordo postulat, ut de ministro necessario Sacramento, & eius dispositione dicamus: de dist. 13. quarti Magister & ceteri: & b. Tho. specialius q. 82. tertiiæ partis. Ex quibus videtur inter necessaria tradamus, hoc sit primum,

Sacramentum hoc à solis sacerdotibus consecrari (ita vt à nō Ministro ordinato nihil omnino fiat, quibuscumque vtatur verbis) immo sacramenti & à solis etiam sacerdotibus licitè administrari potest, Et quamquam probatio horum, quantum contra omnes hereses sufficere possit, magis pertineat ad sacramentum Ordinis: vbi (dante Domino) certa auctoritate discretio sacerdotum in Ecclesia à plebe probabitur: nunc tamen sufficere debet certissima Ecclesiæ auctoritas, quæ in ordinatione sacerdotum obseruat, vt detur eis potestas ab Episcopo offerendi sacrificium &c. Cui Iherosolymus dicitur dist. 25. in decretis cap. Ad presbyterum, aperiendum testimonium perhibet: cui etiam suffragatur conuenientissima ratio, quam b. Thom. supradicta q. art. 1. adfert. Cum enim hoc sacramentum in persona Christi conficiatur, nullus enim possit personam alterius, nisi potestate ab eo concessa induere: patet nec hoc sacramentum confici posse, nisi ab eo cui Christus contulit potestatem, sicut Apostolis in cæna, quibus proculdubio in hac potestate sacerdotes ita succedunt, sicut, in altera potestate, quæ est in totum corpus Christi mysticum, Ecclesiam scilicet & populum Christianum, ad omnia quæ ad salutem spiritualem illius necessaria sunt, succedunt episcopi: de quo aliam. Est itaque ad hoc sacramentum non minus necessaria potestas consecrantis, quam verba ipsa quibus consecratio peragitur. Ceterum quod ad ministrandum alijs hoc sacramentum pertinet, asserimus requiri etiam sacerdotalem potestatem, vt licitè fiat. Nam fieri posse à quocumque qui in sua habet potestate hostiam consecratam, certum est: legitime tamen & licitè ac regulariter non dubitandum est ab eo solo administrari, à quo conficitur: sicut Christus primò consecrauit idem & ministravit, vt inquit b. Thomas art. 3. illius quæst. Et patet quod ipsum officium propriū sacerdotis, qui medius est inter populum & Deum, hoc exigit, vt quemadmodum populi orationes & oblationes ipse offert Deo, ita Dei dona per illum populo administrantur. Sanctitas quoque huius sacramenti exigit, vt non nisi à consecratis personis, & in consecratis rebus tractetur vel custodiat, sicut de corporali lineo & calice patet. Vnde concilium Remense (vt Gratian. citat de consec. dist. 2. cap. Peruenit) tanquam grauissimū abusum damnat, vel laico vel foemina committere deferendum infirmo venerabile sacramentum: vnde nec diacono hoc licet. Nec certè dubitare possumus, hoc (sicut & primū) diuini instituti esse, vt satis sensus Ecclesia ostendit: quàm cõstet nonnunquã aliter esse actū in nonnullis Ecclesijs ob

penuriam ministrorum. Scribit enim Eusebius 6. Histor. Eccl. lib. cap. 34. ex Dionysio Alexandrino, presbyterum infirmum detentum puero tradidisse Eucharistiam, qui noctis tempore cum venerat, rogans, ut ad infirmum deferretur, illique insusursum infusam infirmo præberet: quod nec Dionysius ipse, nec Eusebius reprehendit. Ipsum etiam Nicænum concilium diaconum non omnino dispensationem huius sacramenti inhibet, aut potestatem sibi ut sumant permittit, ut patet cap. 14. illius concilij. Hæc enim absente episcopo vel presbytero permittitur diaconis (suprà diximus) ut proferant & edant. Immo Eusebio teste lib. cap. 6. inter 22. capita illius concilij vigesimum sic habet in fine: Si verò presbyter nullus sit in presenti, tunc demùm etiam illis licere diuidere. Nunc verò in Ecclesia cum maior sit corpus sacerdotum, & minor diaconorum, hoc sacramentum quântumuis maxima necessitate nõ nisi per sacerdotes administratur, maximè, quòd non tantæ sit necessitatis ut baptismus: & putandum est sola deuotione & proposito suscipiendi suppleri sacramenti defectû, quando hoc etiam fit in baptismo ipso, qui tunc maxima necessitatis est. Et hæc quidem de necessario ministro. Ceterum & illud non est omitendum, quòd cõsuetudo Ecclesie siq; Romanæ & multarû aliarum habet in ordinatione factum & episcoporum, ut plures simul eandem hostiam cõsecrent, quod Innocentius 3. probat. Vnde b. Thom. art. 3. suprà dict. q. non dubitat asserere eandem hostiam simul consecrari à pluribus, quando omnium intentio in prolatione verborum ritatur ad vnum idemq; instans. Quare anxia Durandi de hac cura, qua putat hanc consuetudinem auferendam esse, non probatur: immo contrarium agitur ab omnibus ferè ecclesijs: nec est scrupulosius insistendum, quod si vnus ante alium profertur, &c. sed satis esse debet quod de omnium concordia intentio dicit b. Thomas.

Est verò dubium in hac materia de peccatoribus publicis occultis, siue separatis ab Ecclesia excommunicatione aut degradatione, siue non, an verè hoc sacramentum conficiant, quo tria breuiter notentur.

Primum. Non est dubium sacerdotem ritè ordinatum quantumuis publicum peccatorem, quântumuis ab Ecclesia damnatum, & excommunicatione vel degradatione separatum per hoc sacramentum conficere, ita ut eius integritati nihil detrahatur. Quod b. Tho. supra dicta quæst. 7. & 8. arti. scriptura, & Augustini maximè auctoritatibus probat. Nam Paulus se ministrum Christi

Christi, & vera eius sacramenta dispensare nec dubitat, nec ab alijs dubitari volebat: Sic (inquiens) nos existimet homo, ut ministros Christi & dispensatores mysteriorum eius. Ceterum an bonus esset & fidelis, an non: non ita certò vel à se vel ab alijs definitur: Pro minimo est mihi (inquit) ut à vobis iudicetur: sed nec me ipsum iudico &c. Quòd si ad sacramenta perficienda sanctitas ministri necessaria de vtraque esset æqualiter dubitandum. Quam quæstionem contra Donatistas olim multi quidem patrum, præcipuè tamen Augustinus diligentissimè in omnibus ferè libris contra ipsos pertractauit. Vnde in secundo contra Epistolam Parmeniani, de potestate sacramenti ordinis apertè probat, nullo peccato vel sententiâ eam auferri, ex eo quòd cum reconciliantur sic damnati, rursus non ordinantur, sicut nec baptisantur. Vnde ibidem (quod b. Thom. suprà dicto loco adnotauit) diligentissimè distinguunt hæc tria, non habere potestatem, aut perniciosè habere, aut habere salubriter. Extra Ecclesiam ergo constitutus habet potestatem, sed perniciosè: in illa verò salubriter: atque ita eodem modo vtuntur ea salubriter in Ecclesia, perniciosè extra. Grauius itaque eos peccare consecrantes, vel sumentes, vel administrantes, non est dubium: Idq; eò grauius, quòd magis ab Ecclesia separati sunt.

Secundum hoc fit: Non tantum eos sacramentum conficere, sed & oblationem ipsam, & orationes circa eam nõ minus proficere, modò in persona Ecclesie ab eis fiat, quàm si boni essent: quod b. Thomas art. 6. illius suprà dictæ quæst. manifesta ratione probat: quoniam non ministrum, per quem aliquid executioni mandatur, sed Dominum à quo mittitur Deus respicit: ut si malus famulus receptam à Domino pecuniam pauperibus eroget. Quantum igitur orationes pendunt ex ipso orante, magis proficiunt boni quàm mali: sed cum oratur in persona Ecclesie, non nocet ministri malitia. Dubitant nonnulli de hoc, sed non magnopere ad nos pertinet: Deus enim nouit quo gradu accepta sint sibi bona Ecclesie & nostra omnia: nec rationabiliter in dubium verti potest, coram illius clementissimo tribunali semper præstò esse totius Ecclesie (hoc est sanctorum omnium ab initio sæculi vsque ad finem) merita, desideria, & animi intentionem: quæ respiciens Deus exaudit ministros & mèbra singula, cum hæc offerunt nõ iuxta suam dispositionem, sed iuxta quod sancti omnes & tota Ecclesia (quibus minister se coniungit, si quidem est in charitate, vel saltem quorum personam agit) dirigunt apud Deum. Quòd igitur nonnulli disputant, an vi-

Plures sacerdotes
vnam possunt cõsecrare hostiam.

Sacerdos licet in peccato excommunicatus & degradatus, tamen verè

potest cõsecrare.
1. Corin. 3.

Capite. 13.

Malorum ministrorum oblatio & oratio quo modo Deo grata.

videlicet ea quę Ecclesię nomine sunt, modò gratiora sunt apud Deum, modò minus grata, propterea quòd non semper in Ecclesia æquè multi sunt boni, non est opus discutere. Certè totam Ecclesiam semper aspicit Deus, siue præsentem siue præteritam. Nec ego dubito vnquam à Deo petere, vt secundum intentionem & merita eorum qui preces illas, quas dicimus ordinârunt & statuerunt, & omnium denique quibus ipse placet aut vnquam placuit, concedat: non secundum nostra quę oramus. Nec tamen ideo non est verum, supplere omnes in deis meritis suis & operibus quę desunt (vt Paulus inquit passione Christi, & augere Ecclesię merita: sed omnia illa prætamus Deum semper aspiceret. Igitur orantis deuotio & sanctitas, siue offerentis siue participantis, magis agit vt particeps at orationum & meritorum Ecclesię, siue alius etiam propter alium, quàm vt addat quiddam illis, in quibus omnia proculdubio includuntur, quę quocunque tempore grata sunt apud Deum. Quòd si quis de hoc dubitet, melius est Deo relinquere, nihil temerè affirmare: sicut neque istud nos asserimus.

Vltimò tandem circa hoc notandum est de participatione sacrificijs, & precibus impiorum sacerdotum, siue ab Ecclesię præciorum. Circa quod duo sunt consideranda. Alterum, quod iuris diuini est, & naturalis: vt scilicet peccatis aliorum non consentiamus, multo verò minus auxilium præstemus, & fauorem, aut denique omittamus correctionem illam necessariam. Cùm enim ex separatione nostra, aut ex admonitione factum speramus: non dubium nos ad eam teneri siue publicus siue secretus peccator sit, modò id sine iniuria illius fiat, seruare scilicet ordine Euangelico: sicut è contrariò, si ex nostra participatione aut silentio agnosceremus illum confirmari aut amari ad peccatum, tenemur id euitare. Vnde b. Augustinus in lib. contra Donatistas, bonos ex participatione sacramentorum vel orationum cùm malis dicit non coinquinari, cùm vel per pacem, vel quia ignorantur, siue alia necessaria causa eos oportet tolerari. Et huc pertinent omnia illa quę in scriptura dicuntur.

1. Corin. 5.
1047, 2.

Cum huiusmodi nec cibum capere: & Nec aue ei dixeritis. Reliquum est, quòd cum in his omnibus euitandis iudicium Ecclesię merito sit considerandum, olim quidem fuerunt maiorè dubia circa euitandos hæreticos aut excommunicatos quoscunque, sed nunc in concilio Constantiensi ablata sunt, cùm solò denunciatis ab Ecclesia nominatim euitare teneamur, nisi notorij sint percussores clericorum. Quæ declaratione omnia quę

iuris positiui circa hoc erant, vel ex sententia Ecclesię sequuntur, mitigata sunt. Ceterum remanent quę sunt iuris diuini & naturalis, quę prius diximus.

Nolumus etiam hoc loco circa ministrum omittere quòd b. Thomas suprà dicta quæ sit. art. 10. ex auctoritate b. Ambrosij, & ratione efficaci tenet: ministrum videlicet huius sacramenti, sacerdotem scilicet, etiam si nullam habeat curam animarum, tamen ex ordine ipsò sacerdotali teneri, si non frequentius, saltem in præcipuis festiuitatibus celebrare. Quòd omittere etiam nonnulli putant leue esse aut non mortale, Ambrosius tamen graue esse dicit: & de sacerdotibus legis veteris in grauis imam reprehensionem dicitur, quòd non circa altaris officia dediti erant. Denique tantæ gratiæ diuinæ, vtilitatis Ecclesię & propriæ neglectus, quid est aliud quàm in vanum gratiam Dei recepisse. Nò auderemus itaque à graui peccato liberum credere hoc omitterem, mortale verò an veniale sit, Deo relinquimus.

Sacerdos etiam non curatus tenetur celebrare, quando. 2. Macha. 3

LECTIO DECIMA

QUARTA.

De ritibus superadditis ultra ea quę ad sacramenti integritatem sunt necessaria.

UPERADDITA sunt multa in hoc sacramento post ea quę iam necessaria ad integritatem eius diximus, sicut & in ceteris sacramentis factum esse superius docuimus. Quę quidè reuerenter seruari oportet, & quantum licet commendare & explicare populo: vt videlicet (quod Ecclesia intendit) ex eis excitetur ad deuotionem & reuerentiam, & aliorum, & huius maximè sacramenti: Et quoniam hæretici illa omnia contemnunt & tollunt ex Ecclesia vbicunq; datur oportunitas, blasphemantes omnia: opus est illa confirmare, & certa auctoritate ostendere quàm sit temerarium, hæreticum, & schismaticum illa mutare: quòd tamen breuiter agendum est. Pijs namque & synceris facile hoc persuaderi potest: obstinatis verò & contentiosis nihil sufficit.

Circa hæc igitur in generali quidem nihil salubrius & verius dici potest, quàm (sicut suprà attigimus ex August. in Epistola ad

118. 27
119. 86.

DE CAEREMONIIS

ad Ianuarium, & 1. & 2. epistolis, & in epistola ad Casulanum quod post illa quae sacris literis tradita sunt expressè, & post illa etiam quae per totum orbem terrarum seruat Ecclesia (quorum duorum tanta est auctoritas, ut insaniam insolentissimam de eis dubitare: nam sicut scriptura à spiritu sancto, ita & illa aut per Apostolos siue ex traditione Christi, siue spiritus sancti speciali magisterio, aut per concilia eodem agente spiritu sancto statuta) cetera omnia quae neque contra fidem, neque contra bonos mores sunt, habent tamen aliquid exhortationis ad vitam meliorem, etsi in diuersis Ecclesijs diuersimodè seruentur: tamen pro lege vbi seruantur habenda, atque diligenter seruanda. Ita enim b. August. supra dictis locis docet. Ex quo aperte quoque sequitur, qualiter circa ritus eisdem vel diuersis qui in Ecclesia seruantur, nos oporteat habere. Aut enim probatur sumus illos ex scriptura, vel vniuersalis Ecclesiae vtilitate: si nihil horum inuenitur, ostendere oportet non esse contra fidem vel bonos mores. Itaque tam longè est à vero quod magis specie pietatis dicunt haeretici, nullum cultum admittendum nisi verbo Dei stabilitum, ut ex hoc loco Augustini nos potius dicamus nullum reiiciendum, nisi quem verbum Dei reiicit, hoc est, quem constat contra fidem vel bonos mores esse. Etsi proculdubio ex ipsa sacra scriptura, vel aperta fide, vel saltem eo quòd omni vtilitate careat: quanquam in his tolerari magis in Ecclesia dicat Augustinus. Iuxta haec igitur sequentia erant annotanda, quae & auctoritas illa Augustini, & scriptura ipsa sacra satis ostendunt, & non parum valere possunt ad quietandum fidelium animos.

Episcopum potest in sua Ecclesia ordinare nonus ceremonias ad reuerentiam sacramentorum & populi deuotionem.

Primum itaque sit, In potestate Episcopi esse in sua Ecclesia eos ritus superaddere & instituire circa Christi sacramenta, quae iudicauerit secundum patrum doctrinam, conditionem gentis suae, & experientiam, profuturos ad reuerentiam & deuotionem animorum circa sacramenta excitandam. Hoc satis ostendunt ipsa: extant enim diuersae Missae, & quam diuersissimi ritus eis diuersorum patrum & Ecclesiarum, tam latinarum quam grecarum. Habentur Missae Basilij, Chrylostomi, Ambrosij, Ilieri, Gregorij, denique & Ecclesiae Romanae: & vsque ad nostram memoriam in Hispaniae insigni ciuitate Toledo, & Ecclesiae Archiepiscopali priuatim quidem & seorsim habetur atque celebratur Missa, quam olim tota celebravit Hispania, & cetera officia diuina officia longè diuersis ritibus & ceremonijs, precibus & orationibus, ordinata (ut creditur) ab Isidoro: Paulus etiam

Apostolus

MISSAE.

Apostolus Tito aperte scribit: Huius rei gratia reliqui te Cretae, ut ea quae desunt, corrigas, proculdubio tribuens ei hanc potestatem supplendi quae deerant. Quae desunt (inquit) corrigas. Fatemur in hoc agendo multa esse modestia & prudentia vtendum Episcopis, & curandum ne facile vel in minimo diffentiant ab Ecclesia vniuersali: hoc enim constat apertum schisma esse: solum igitur his quae consona sunt sensui vniuersalis Ecclesiae possunt quaedam addere pro temporum oportunitate, modò caueant ne simplicem populum aut nouitate aliqua, aut mutatione probatarum iam consuetudinum turbent: quod August. in Epistola illa diligenter admonet.

Secundum. Dicimus etiam credendum esse primos illos Episcopos & fundatores Ecclesiarum in ritibus institutis partim maiorum doctrina ex traditione Apostolorum, partim ex similitudine aliqua eorum quae maiores docuerant, partim ex legis veteris caeremonijs proportionem aliquam ad Ecclesiam translati, aut denique alia conuenienti ratione processisse, quibus & posteriores potuerunt quaedam addere: Hinc putamus thuris & luminarium vsum &c. in Ecclesia seruari. Vanè itaque clamitant haeretici, petentes ut ista ostendamus in scriptura. Ostendant ipsi potius in scriptura damnari ista, vel haec contraria esse fidei aut bonis moribus, ut Hiero. inquit contra Vigilant.

Nota.

Tertium denique istis subiungamus, quòd horum quae iam instituta sunt mutatio siue abolitio omnimoda multo efficaciori ratione & necessitate fieri debeat, quam potuit fieri institutio. Ita enim inquit August. supradicto loco: Mutatio ipsa consuetudinis quae vtilitate iuuat, nouitate perturbat. Quare nonnunquam putat eam omittendam, vbi magna non vrget necessitas. Quae omnia cum certissima sint & summa & quate ponderata, quis iam non videat quanta sit stultitia haereticorum, qui quicquid libuerit ordinant, modò habeat aliquam speciem antiquae alicuius consuetudinis vnius aut alterius Ecclesiae, quam nescio vbi aut legerunt aut diuinarunt: & quicquid eis displicuerit, damnant. Et (ut hoc etiam addamus) quaedam sunt quae non nisi vniuersalis Ecclesiae auctoritate mutari debeant, quando scilicet aut vniuersaliter obseruantur, aut similia valde sunt vniuersalibus, vel certè iusta ratione postituo referuntur sunt tribunali supremo Romanae Ecclesiae. Quare tandem hoc vt certum statuendum est: Mutationem rituum Ecclesiasticorum vniuersalium, quos constat in tota Ecclesia seruari, priuata auctoritate factam schisma atque diuisionem Ecclesiae esse.

Probata consuetudo non temerè mutanda est

Quaedam sunt quae non nisi ab vniuersali Ecclesia mutari possunt.

Ceterum

Ceterū aliquid auferre, & alteri (Catholicæ tamen) Ecclesiæ offerri, à Prælato licitè fit: à priuato autem non sine peccato.

Ex his igitur, vt ad specialia descendamus, summam & per capita attingamus singulos ritus. Et quidem non opus est latius vel probare vel explicare singulos: eò quòd hoc iam multi sufficienter fecerint: sed de illis admonere, & occasionem alios legendi offerre, in præsentiarum suffecerit.

Latina Ecclesia in sacra Eucharistia azympane viuitur gratia fermentato.

Primo circa materiam ipsam, panem videlicet & vinū, reperimus quædam superaddita necessitati: circa panem videlicet, ut azymus sit, vel fermentatus. Ad integritatem enim sacramenti satis est esse panem triticeum. Sed quoniam oportet vt panis vel fermentatus sit, vel azymus, Ecclesia latina (vt b. Gregorius inquit) pane azympane utitur: Græca verò fermentato. Circa quod quoniam Ecclesia nihil recepit ab Apostolis præceptū, ita vt ipsa certum aliquid præcipere voluit: Vnde (vt beatus Thomas inquit art. 4. 74. q. 3. partis) tenetur quilibet ritum Ecclesiæ qua est, seruari: idque putat sine graui peccato omitti nō posse. Hinc & Honorius 3 officio & beneficio perpetuò priuatis sacerdotibus, qui in fermentato consecrant: vt habet cap. vltimo de celebratione Missarum. Et quanquam non dubium sit, sicut et hoc co dicit b. Thom. consuetudinem celebrandi in azympane rationabiliorem esse, quia ita creditur Iesus Christus celebrasse, & puritati corporis eius (cuius hoc est Sacramentum) & sinceritati etiam fidelium (qui eo etiam significantur) hoc magis cōuenire tamen quoniam & alia consuetudo non caret ratione aliqua (significare enim potest vnionem diuinitatis cū corruptibili carne nostra) modo Christum nō credamus celebrasse ante passionem, in quo errant græci, non omnino damnatur. Circa hanc materiam panis, solus hic ritus superadditus est.

Vinum in Eucharistia aqua miscenda est.

li. 2. epist. 3.

Circa vinum videmus misionem aquæ obseruari & præceptam omnibus, quod tota antiquitas Ecclesiæ semper tenuisse probatur. Vnde & Alexander papa Apostolis vicinus, sextus videlicet à Petro, in Epistola prima, quæ est ad omnes orthodoxos: Notandum debet (inquit) vt à patribus accepimus & ipsa ratio docet, in calice Domini aut aqua sola, aut vinum solum offerri, sed vtrumque permittū: quia vtrumque ex latere eius in passione profusus legitur. Et Cyprianus in Epistola ad Cæciliam de Sacramento. Dominici calicis hoc quasi à Domino acceptū prædicat obseruari. Quare apertè ostēditur ab ipso Christo vel Apostolis fuisse traditum. Vnde quanquam hoc ad integritatem sacramenti non requiritur, vt beatus Thomas probat art. 7. q. 74. partis 3. quæ

nam cum mistio illa vnionem populi cum Christo significet, hoc verò non pertineat ad consecrationem materię, sed ad vsum fidelium: si id defuerit, nihil ommissum est quod ad consecrationem pertineat. Quod proculdubio tenet communis sensus doctorum omnium. Materiam enim sufficientem ad sanguinis consecrationem vinum esse non est dubium. Quanquam igitur ita se res habeat, misionem tamen ipsam, vt à Christo & Apostolis acceptam, sub grauisissimi peccati periculo retinendam esse probant illa quæ ex Alexandro & Cypriano adduximus: vt videlicet sacramentum hoc aquam illam & sanguinem, quæ ex latere Christi fluxerunt, & simul vnionem populi cum Christo significet. Vbi etiam docet beatus Thomas art. 8. eiusdem quæst. Aquam in tam parui quantitate opponendam, vt conuertatur in vinum, non è contrario aqua vinum conuertatur in se, aut corrumpat: deesset enim vera materia. Nec opus est scrupulosè quærere, vbi aqua opposita maneat. Totum enim quod in calice est, vinum est: & id conuertitur in sanguinem Christi. Sed & illud beatus Thomas asserit, quòd eadem ratione qua aqua est apponenda, & eadem obligatione apponenda est aqua naturalis & communis, non rosacea aut quicumque alius liquor: quanquam nec illius appositio auferret veritatem sacramenti: cum ad hanc non sit necessaria. Panem ergo ex liquore alio quàm ex aqua confectum non esse materiam huius sacramenti putat ibi beatus Thomas, quoniam (suo iudicio) reuera non est panis, sed quiddam aliud: hic verò in calice si manet vinum, nulla appositio tollit veritatem sacramenti: Circa materiam igitur huius sacramenti hæc tradita custodiamus. Ritus verò alieni hæreticorum eadem ratione reijciuntur ab Ecclesia: quia scilicet nulla ratione iusta inuesti sunt, nec traditione probati, sed potius contra fidem & contra mores, vt Augustinus loquitur. Refert ille de nonnullis hæreticis (libro de hæresibus) stultissimos ritus habentibus, vt sunt Ophitæ, qui colubrum nutriunt & venerantur, atque oblationes suas eo lambente illas, & circa eas se voluntate, in Eucharistiam sanctificatas credunt. Et de Cataphrigis atque Pepsianis ait: quòd de infantis anniculi sanguine (quem de toto eorum corpore minutis punctio nibus extorquent) Eucharistiam conficiunt. De Manichæis etiam refert turpissimum scelus, quo ex femine panem conficiebant, in quo (sua stultissima sequentes dogmata) electi sui sacramentum hoc perficerent & sumerent. Alij etiam similes superstitiosi ritus in oblatione

Capite 17.

*Cap. 2. 63
27.*

ne vel consecratione reiecti sunt in decretis illis, de quibus supra diximus, Alexandri primi & aliorum, nihil præter panem & vinum offerri in altari præcipientium.

Sacra Eucharistia non nisi à ieiunio sumenda est, excepto casu infirmitatis.

Sed & circa sumptionem ipsam sacramenti, vt à ieiunio sumatur totius Ecclesiæ consuetudo est, testante Augustino episcopo illa 118. Quanquam (inquit ille) primum celebratum post cenam fuit, non tamen propterea calumniandum est vniuersæ Ecclesiæ, quod à ieiunio semper accipiatur. Placuit enim spiritui sancto id fieri in honorem tanti sacramenti: & ideo per vniuersum orbem mos iste seruatur: quare nõ dubium esse debet, hoc sine graui peccato non omitti, nisi ab infirmis, de quorum periculo dubitatur: vt b. Tho. art. 8. 80. quæst. 3. partis docet. Dicunt itaque nobis hæretici (si quidem ista tenent & seruant, & non præmissis aut vesperi populo cõgregato in Ecclesia Eucharistiam tradunt, nec hoc mysteriũ celebrant) quare sine verbo & aperta scriptura Deum colant? Quod si ista non tenent, sint ipsi iudei: cuius vtri magis credendum, eis ne, an Cypriano, Alexandro, Augustino testimoniũ perhibentibus de vniuersalis Ecclesiæ consuetudine idque dicant absque studio & affectu partium.

Post ista sequuntur multa & varia ad solennitatem & ortum huius sacramenti pertinentia, quorum diuersi auctores à diuersis referuntur. Nec satis certè compertum esse potest, quæ originem singula habuerint. In quibus vel totius Ecclesiæ vniuersæ vel alicuius auctoritatem habentis institutio satis esse debet Catholico cuiilibet, vt ea veneretur, sicut ex supradictis locis August. patet: aut certè si nihil horum ostendi potest: citius cõsuetudo manifesta est, nõ debent temerè rejici, maxime cum ratio aliqua reddatur, quare illa conuenientia sint, & aliquid habeant exhortationis meliorum morum, vt ait Augustin. Quod idem curandum est in reliquis omnibus, quæ vel vniuersalis Ecclesiæ, vel etiam alicuius particularis certæ auctoritatem habent. Nec dubium est multa illorum ex similitudine ritũ legis veteris sumpta esse, ita spiritu sancto suggerente, aut Apostolorum aut sanctis pontificibus. Quanquam enim illa legis veteris interrogata fuerint, multa tamen inde mutuata est Ecclesia non sine magisterio Spiritus Sancti, vt docet Leo in sermonibus de ieiunijs septimi mensis: & ipsa docet experientia quædam etiam ex ipsis ritibus gentiliũ, cum omnino auferri non possent, accepta fuisse, & in meliorem ordinata finem, Dei scilicet cultum, vt de aqua nonnulli putant: Alexand. sanè sextus à Petro, vt supra diximus, in Epistola 1. ad omnes orthodoxos, iubet aquam

sale conpersam benedici: quamuis illius vsus quoque ex aqua lustrationis, qua vtebantur Iudæi ad purgandas immunditias legis, sumptus videatur.

Iam igitur summam de singulis: Et primò quidem in his sunt vestium, in quibus celebrandum est, determinatio & consecratio: vasorum similiter consecratio, vt calicis & altaris, & lintheorum etiam in quibus reponitur corpus Domini: sed & templi consecratio vel dedicatio huc pertinet, quæ omnia non dubium est à tota Ecclesia custodiri: Cuius auctoritatem b. Thomas art. 3. q. 83. putauit sufficere, sed rationes conuenientiæ diligenter tradit, quæ omnes sumptæ sunt ex reuerentia quæ huic Sacramento debetur, & ex expressiori significatione mysteriorum eius. Et si quid aliud de his specialius dici debeat, Gratianus de consecrat. dist. 1. affert sanctorum pontificum & antiquissimorum auctoritates, Hyginij videlicet, Felicis, Clementis, Syluestri, de consecrandis Ecclesijs: & de vasis, Clementis, Syluestri, Sixti: de vestibus, Stephani: sed & Conciliorum antiquorum multa adfert testimonia: vt ex Braccarensi, Aurelianensi, Triburiensi: quæ quanquam provincialia Concilia sint, satis tamen huic vniuersalis Ecclesiæ auctoritati suffragantur: vt obstinatissimi sit hominis de his vel dubitare: stultissimi verò ea velle conuellere: de quibus etiam quædam sequenti lectione addamus.

Aqua lustrationis.

LECTIO DECIMA

QVINTA.

De his quæ in celebratione Missæ superaddita sunt.

N huius sacramenti celebratione sunt etiam lectiones, orationes, psalmi & hymni: & omnia quidem celeberrima. Sunt & gestus corporis, in genuflexionibus scilicet, alijsque id genus humiliationibus corporis, & crucis signationibus. Quæ omnia etsi constet ad integritatem sacramenti non esse necessaria: tamen non minori auctoritate introducta sunt, nec minus & reuerentiæ sacramenti & significationi cõuenien-

M

tia,

ta, quam illa quæ proxima lectione diximus, vestes scilicet, vestis &c. Quæ & b. Tho. art. 4. & 5. 83. q. eadem confirmans auctoritate explicat, eorum conuenientes significationes & causas reddens. Quæ omnia cum ibi ab illo, & à multis alijs antiquioribus & recentioribus sint explicata, non est opus hic referre. Illud satis esse debet, quod illis omnibus præcipue representatur vitæ & mortis Christi myteria: atque ita impletur id quod ipse præcepit in eius institutione. Hoc facite (inquit) in mei commemorationem.

Confirmare etiam ista & probare: origines atque principiorum referre latius & operosius, non putamus necessarium quoniam (vt diximus) quamquã diuersa scripta sint, non tamen satis omnia comperta sunt, quod certè magis ostendit antiquitatem illorum, atque ita magis confirmat: id tantum circa hæc iam dicamus, non deesse qui putent hæc omnia ab Apostolis accepta esse, sicut inter ceteros sentit Thomas VValdeh. in haurum rerum indagacione diligentissimus, qui multa antiquitatis collegit testimonia circa huius & reliquorum sacramentorum ritus cõtra Ioannem VVicleph, & alios sui temporis hæreticos, in lib. de sacramentalibus, quem librum huic tempore valde conuenientem iudicant multi viri docti. Is igitur titulus illius lib. qui est de huius sacramenti ritibus, omnes huius sacramenti ritus putat ab Apostolis profectos esse. Et quod à nonnullis historijs Pontificum vni aut alteri aliquod horum tribuitur, vt statim ostendemus, putat non de institutione intelligendum, sed de quadam rei iam institutæ restauratione aut cõmendacione. Et quamquam hoc non satis probari de omnibus possit, tamen August. supra dicta epistola ad Ianuarium aperte dicit ostendi ex illo verbo Pauli. Cetera cum venero ipse dispensam: quod, quia multum erat vt in epistola totum illum agendum ordinem insinuaret quem vniuersa seruat Ecclesia, ab ipso tam ordinatũ esse quod nulla morum diuersitate variatur. Et quod admirandũ est, quod ipse Augustinus & de hoc verbo, Sursum corda, & Gratias agamus, quod in præfacione dicitur, tanquam de antiquissima re in Ecclesia recepta mentionem facit & in epistola ad Honoratum de gratia noui testamenti, & in alijs libris contra Pelag. Et beatus Ambrosius verborum quæ in secundo canone dicuntur, in libro de sacramentis mentionem facit ita vt proculdubio credendũ sit, si non omnia, pleraque tamen & multo plura quam alia esse ab ipsis instituta Apostolis. Igitur quod in multis decretis pontificum & concilijs legimus circa ista

ista statui, aut in historijs eorum, de quibusdã specialibus hymnis vel lectionibus: credendum ab Apostolis incepisse. Hinc Gratianus dist. 1. ex sexta Synodo citat illud: iacobus frater domini secundum carnem, cui primũ credita est Hierosolymitana Ecclesia, & Basilius Cæsariensis Episcopus, cuius claritas per totum orbem refulit in scripturis, adiderunt nobis Missæ celebrationem. Et in pontificali Damasi papæ, quod Platina & alij referunt, diuersæ Missæ partes diuersis pontificibus tribuuntur. Celestino, qui quadagesimus quintus fuit, tribuitur introitus & graduale à quibusdam, & in pontificali legitur eum instituisse vt *Uslami* legerentur antiphonatum ante sacrificium. Gloria in excelsis, Telesphoro, qui nonus fuit à Petro. Sanctus, Sixto prædecessori eius etiam ab ipso Damaso tribuitur. Platina Gregorio tribuit Kyrieleison. Collectas Gelasio primo. Euangelium & Epistolas Hieronymo: & quædã alia alijs tribuit Platina. Est igitur opus non sit pluribus de his contra hæreticos disputare (quod omnia conuenientissima sint & exhortationem habeant ad bonos mores, & iam per totum orbem seruentur in Ecclesia) breuiter tamen dicamus qualiter defendenda sint quædam quæ illi reprehendunt.

Primo damnant Missas priuatas, imò omnes in quibus non adfuit qui communicent sacramento. Citant ad hoc Anacleti verbum epistola prima. Peracta consecratione omnes communicent, qui noluerint Ecclesiasticis carere liminibus. Similiter etiam in canonibus Apostolorum, & in concilio Antiocheno (dicunt) statuitur, vt qui Ecclesiam ingrediuntur & scripturas audiunt, neque communicant, communionem priuentur. Et quidem hoc eorum consequitur principia. Nam si Missa non est sacrificium: non est cur celebretur nisi ob communionem & participationem sacramenti. Cumque sit Synaxis hoc sacramentum, cõmunionis scilicet Ecclesiæ, non nisi in Ecclesia celebrandum contendunt, atque ita celebrari nolunt, nisi cum cõmunicat Ecclesia. Verum eadem ratione rejciendum est: quoniam cum Missa sacrificium sit quod offertur, & in quo oratur pro omnibus Ecclesiæ membris: non est cur non possit aliquis, etiam si non communicet, orationibus & sacrificio participare, atque ita astare Missæ, imò & spiritualiter Christum sumere. Atque ita hoc sacrificium nunquam nisi nomine Ecclesiæ celebratur, sicut nec fides pro paruulis, nisi nomine Ecclesiæ promittitur, tamen potest ab vno aut pluribus nomine totius Ecclesiæ id fieri. A principio igitur Ecclesiæ, cum seruo illæ

Missas priuatas improprie calumniatur hæretici.
Can. 10.
Cap. 2.

DE MISSIS PRIVATIS

recentis sanguinis Christi & spiritus sancti vigeat, quotidie communicabatur aut frequentissimè. Quo tempore statuta illa Anacleti & concilij Antiocheni (quæ hæretici citant) sunt ædita : quanquam nec illa probent nunquam celebrandum sine communicantibus statutum fuisse : cœpit verò deinde rariùs id fieri : vnde postea saltem vt ter in anno communicaretur præceptum est à Fabiano papa, vt habetur de conse. dist. 2. cap. 2. Et si non frequentius. Ceterum quanquam postea adhuc etiam rarius fieri permittat Ecclesia, tamen & conciliorum & pontificum multorum auctoritate omni die Dominico iubentur fideles Missam audire. Ita in concilio Agathensi, Aurelianensi (vt Gratianus refert de conse. distin. 2. cap. Missas. & sequenti) statutum est. Itaque priuatas Missas frequentius esse celebrandas, etiam si non adint communicantes, satis multarum Ecclesiarum auctoritate probatur, nec quidquam habet contra fidem vel bonos mores. Illud tamen hic obseruandum est, quòd cum hoc proculdubio sit sacrificium Ecclesiæ, non nisi in congregatione fidelium celebrandum esse, vbi scilicet fideles conuenerint, vel saltem aliqui sint eorum nomine. Vnde antiquiores pontifices primò quidem Episcopis non permittebant saltem sine septem diaconibus, aut etiam nonnullis presbyteris celebrare. Ita ex Anacleto & Lucio citat Gratian. dist. 1. cap. Episcopus. & sequenti. Sed & Sother pontifex decimus tertius à Petrus omnino statuit, vt nullus presbyter, nisi duobus ad minus presentibus sibi que respondentibus celebraret. Hinc enim & Gratianus eadem dist. cap. Hoc quoque statutum est. citat. Neque illa certè contraria cõsuetudine licitè abrogari potest tam antiquum & necessarium statutum. Hoc enim & natura ipsius sacramenti & reuerentia illi debita requirunt, & casus similiter (qui accidere possunt) infirmitatis aut obliuionis, propter quos minister prudens etiam & attentus in celebratione huius sacramenti adhibetur à tota Ecclesia. Quare abusus proculdubio reprobatus est : quod videlicet tam priuatim hoc sacrificium celebraretur, nec curetur an aliquis præsens sit, an nullus : quod magis profectò irreuerentiæ est & periculi : ex quo etiam hæretici non minimam ansam accipiunt loquendi contra Missas priuatas. Quare cum tanta sint quæ hoc exigant, & omnium Ecclesiarum Italix, Gallix, Hispanix &c. consuetudo id habeat, tam manifesto statuto ordinatum sit, non credimus sine gravissimo peccato celebrari posse, nisi vno vt minimum Ecclesiæ nomine

Nō licet sacerdoti celebrare sine respondente ministro, nec vlla cõtraria consuetudo excuset.

Notè hæc Germani sacerdotes.

Duo celebrati sacerdoti vt minimum debe-

DE CAEREMONIIS MISSAE.

respondente & astante: hoc enim videtur iam recepta consuetudine sufficere, vt posteriores quidam, consuetudinis etiam attestacione freti, opinantur. Sed hoc serio quoque admoneamus, vt non nisi grauissimè, & vt summum quoddam totius Ecclesiæ negotium celebretur hoc sacramentum, neque quilibet etiam nullius sensus puerulus ad ministrandum admittatur, qui non potest in occurrenti aliqua necessitate aut obliuione adiutorio esse sacerdoti : quod reuera est proprium diaconi officium. Cupimus autem ab Episcopis priuatim, aut in concilio generali hoc maturius expendi, & aliquid statui vt celebrius peragatur tantum mysterium quòd certè putamus valde conuenire, etiam si pauciores propterea celebrentur priuatæ missæ.

Reprehendunt etiam inuocationem sanctorum & orationem pro defunctis, quæ in Missa sunt. Sed hoc non est opus nunc magis confirmare, quàm quòd manifestum sit hoc fieri à tota per vniuersum orbem Ecclesia, vt scilicet in sacrificio Missæ fiat sanctorum memoria, & viuorum omnium atque defunctorum fidelium : de quo extant apertissima testimonia. Primum igitur non tantum hoc reprehendi non potest, sed conuenientissimum esse apertissima ratione probatur: vt videlicet in hoc totius Ecclesiæ sacrificio omnia congregantur membra, quæ non sunt irreparabiliter separata, hoc est, vt ipse celebrans spiritu coniungatur membris omnibus Ecclesiæ quibus hoc sacrificium placet : & ijs videlicet qui in hac vita peregrinantur (quod fit cum dicitur : Memento Domine famulorum &c. & omnium circumstantium, quorum tibi fides cognita est &c.) & qui iam in patria beati sunt (propterea dicitur : Communicantes & memoriam venerates &c.) denique & in purgatorio continentur (quare etiam dicitur : Memento Domine famulorum, qui nos præcesserunt cum signo fidei & dormiunt &c.) quibus profectò hoc sacrificium ad liberationem frequenter testatur Augustinus & in Enchiridio, & in libro de cura agenda pro mortuis. Vnde & in libro 9. confessionum asserit matrem suam curasse, vt pro se sacrificiū altaris offerretur. Ambrosii. etiam in oratione de obitu Valentiniiani iunioris, & eius & mortui fratris dicit se apud Deum futurum memorem. Itaque re ipsa ostenditur, pro defunctis orandum esse, dogma fuisse Ecclesiæ tempore suo absque vlla contradictione.

Reprehenditur rursum, quòd lingua latina celebretur: reprehenditur silentium illud quo & verba consecrationis, & multa alia, post oblationem videlicet & præfationem à sacerdote dicuntur.

Missæ latina lingua relictè celebratur.

rent adesse ministrari: Auctor etiã vnum posse sufficere arbitrat. Quales esse debeat qui celebrati sacerdoti ministrat.

In Missa rectè et inuocantur beati & oratur pro defunctis.

E. COZ. 14.

cuntur: Si enim benedixeris (inquit Paulus) spiritu, quis respon-
debit, Amen, super tuam benedictionem? hoc est, si nullus in-
telligat, quid proderit? Omnia itaque hæretici volunt & altè, &
vulgari lingua proferri: quia reuera putant hæc omnia non esse
aliud quàm prædicationem Euangelij: diximus enim superius
ipsorum magistri dogma hoc fuisse: sacramenta scilicet nõ ab-
ter quàm prædicatione Euangelij perfici. Et quidem si con-
deremus verba illa sacramentorum, quibus ad eos loquimur
qui suscipiunt, Baptizo te &c. Confirmo te &c. poterat ratio-
nabilius videri quòd illa apertè prædicanda essent ijs quibus
Sacramenta tradimus: ea verò in quibus tantùm conversionem
panis & vini significamus, quare necessarium est clamando &
audiente populo dici, maxime quando non adsunt qui com-
municent? Sed illi qui nunquam celebrandum putant nisi cum
adsunt communicantes, magis ostendunt se in eo esse errore,
vt credant in vñ tantùm esse corpus Christi in sacramento: nec
mirum, cum idem de hoc sacramento & de alijs sentiant. Non
verò in omnibus apertè dicimus longè aliud esse sacramen-
tum opera & perfectionem, & aliud prædicationem Euangelij.
Illis igitur breuiter respondendum, quòd sufficere debet tan-
tum Ecclesiarum auctoritas, non sine necessaria ratione. Sunt
certè non parua pericula in transferenda sacra scriptura in
uersas linguas: cum & translatio duntaxat ex graeca in latinam
tanta difficultate vix tandè sine multis quæ explanatione egere
habeatur. Deinde nec populo expedit omnia euulgari. Probi-
tò parabola multæ & ænigmata scripturæ non minus in
guam vulgarem translata obscura sunt, quàm in ipsa latina: &
multa in cortice absconduntur, quare egent interpretatione
doctorum, & possent in populo gignere absurdas opiniones
crasiores sensus. Locus ille Pauli ad Corinth. docet opus seu-
per esse ad instructionem populi aperta, & quæ ab eis intelligi-
tur doctrina: quod iam fit in Ecclesia per doctores. Ceterum
vult Paulus, vt semper & in omni loco & tempore non aliud
agatur in Ecclesia, quàm quod ad instructionem pertinet. Quo-
enim non videat aliquando orandum esse silenter, aliquando
ministerio vocis ad id excitandum esse populum? quæ omnia
sacrificio Missæ fiunt: & curare debent prouidi prælati, vt
omnibus populus instruat & admonetur, qualiter & ad
quæ altè, & ad ea quæ silenter in Ecclesia dicuntur se debeant
bere, & intelligere mysteria, quæ non nunquam secretè per-
guntur. Hoc igitur satis esse debet cuicumque disciplinato

Nõ expedit
populo scri-
pturæ trans-
ferri in vul-
garem lin-
guam.

92

nionimò & multis poterant superflua videri, cum tam aperta sit
consuetudo Ecclesiæ de his omnibus, & tam vana ratio con-
tradicienti. Ingrediebatur in veteri lege solus sacerdos in san-
cta, populo exterius expectante & orante: & quàmquam nosset
quidem illi quid sacerdos ageret ingressus in sancta sanctorum,
& mente se illi coniungerent, multo tamen magis ad reueren-
tiam & venerationem sacrorum illa ratione admonebantur po-
puli: sic igitur nunc, quando sacerdos dicit (oremus) aut (ora-
te fratres) deinde secretò fundit orationes, quasi ingressus
in sancta sanctorum iubet populum in humilitate & vera si-
de sacramenta considerare quæ celebrantur, sed ab omni curiosa
inquisitione se continere.

Ceterum quanta obligatione ista omnia seruanda sint, quæ cir-
ca ritum huius Sacramenti superaddita videmus in vestibus,
vasis, lectionibus, certisque ad laudem Dei pertinentibus ge-
stibus, & denique ritibus omnibus, dubitari fortè possit, sed,
vt breuiter dicamus, hoc certum sit, ista omnia tanti haberi in
Ecclesia, vt potius sit omnino à celebratione cessandum, quàm
vel minimum illorum omitatur: nec pro vlla, quantumuis ma-
gna necessitate aut pietate aliquid Ecclesia omitti vult. Nec
enim vel ob infirmi in extremis laborantis consolationem abs-
que consecrato lapide, vel sacris vestibus, aut certè à non ieiui-
no celebrari permittitur: quia cum hoc sacramentum non sit
necessitatis, sed sufficiat votum & desiderium eius, non vult Eccle-
sia illud celebrari omisis ijs, quæ putat ab Apostolis magna ex
parte tradita esse, & tam antiqua consuetudine obseruata. Ex
hoc igitur merito infertur, hæc vel eorum aliquod ex intentio-
ne vel scienter omitti sine graui peccato non posse. Et certè, vt
suprà diximus, quando intenderetur mutatio Ecclesiasticæ cõ-
suetudinis, periculum est schismatis: sed cum aut tædio, aut ob
fugendum laborem aliquid omititur, vel ex negligentia id dis-
cendi, non quidem schisma, sed graue proculdubio peccatum
iudicamus, cum tanti hoc fiat ab Ecclesia. Verum inconfidera-
tio aut obliuio, quæ ex humana fragilitate sæpè accidit, non est
graue peccatum reputanda, maxime eorum quæ non pertinent
ad integritatem sacramenti.

Vltimò denique circa hæc illa consideranda sunt, quæ perti-
nent ad remedia adhibenda defectibus, qui ex humana infirmi-
tate accidere possunt in huius sacramenti celebratione, de qui-
bus beatus Thomas prudenter & diligenter hoc admonet, dicit & quod
propter obliuionem vel omissionem sine defectum eorum quæ

Quam ne-
cessarium sit
omnes ritus
missæ ab Ec-
clesia præ-
scriptos
seruare.

Quando in
Missæ ali-
quid iteran-
dum est, quod
non est

quando cessandum, & quando procedendum in ea. Art. 6. 83. quæst. 7.

non pertinent ad integritatem sacramenti, non esse aliquid iterandum, nec cessandum post cœptâ consecratione, quin integritatum sacramentum peragatur. Vnde si celebrantis vel mors vel alienatio aliqua accidat post consecrationem, peragendum per alium erit Sacramentum, etiam non ieiunium: sicuti si defectorum vel materiæ vel formæ deprehendatur, omnia repetenda sunt. Aliorum verò obliuio aut omisio non exigit vt aliquid repetatur, aut omittatur cœpta iâ consecratio. Itaq; si vel non ieiunasse esse sacerdos recorderetur, vel excommunicatum cœpta iam consecratione, debet intrepidè procedere, non autem si iam eam recorderetur, nisi fortè propter graue scandalum. Ceterum si vel non fuisse vini in calice, vel non fuisse verba integre prolata deprehendatur, aut rationabiliter dubitetur, repetenda sunt omnia; etiam iam sumpta hostia, vel aqua, quæ vinum putabatur. Tunc enim iterum offerenda omnia consecranda, & sumenda sunt, etiam si à non ieiuno sumantur. Integritas enim Sacramenti præ ceteris curanda est, vt pote iuris diuini & institutionis Christi. Reliqua, vt superiori articulo dictum est, non pertinent ad integritatem. Nec in illis omittit doctorum diligentia consùlere alijs, quæ rarò obuenire possunt, qualia sunt vomitus, casus venenosi alicuius animalis in calicem, & huiusmodi alia, in quibus ita reuerentia Sacramenti seruanda est, ut tamen nec lethale aliquid, aut venenosum, vel certè abominabile sumi oporteat. Consultitur itaque his omnibus per asservationem consecratæ materiæ, & alijs decentibus vijs. Sunt circa hæc quedam magis in speciali tradita, quibus nonnunquam opus est, quæ facillè ex his iudicari possunt.

93

DE SACRAMENTO POENITENTIAE.

LECTIO PRIMA.

De poenitentia, quæ virtus est sacramento hoc prior.

DOSCIAM ordo Sacramentorum, vt de Sacramento poenitentia quarto loco necessario salutis animæ dicamus. Est enim quod supra dictum est, necessarium veluti medicina in vita corporea, quæ non sicut generatio, augmentatio, & nutritio (quibus respondet Baptismus, Confirmatio, & Eucharistia) necessaria est, sed tantum cum incidit infirmitas: ita & hoc sacramentum cum peccatum incidit.

Poenitentia necessaria veluti medicina, eamq; naturalis ratio dicitur.

Dicturi de hoc nouæ legis sacramento, prius agemus de poenitentia illa peccati, quam ratio ipsa naturalis satis ostendit, sed explicatur magis & plenè traditur in sacris scripturæ libris, & à prophetis, multis quidem & maximis promissionibus, exhortationibus, terroribus & exemplis, & postea à præcursores Christi annuntiat: Poenitentiam agite. A Christo etiam non minus diligenter proponitur, idque in principio prædicationis: Poenitentiam agite &c. Et deinceps frequenter: Nisi poenitentiam egeritis, omnes simul peribitis. Et cum adhibet exemplum Niniuitarum: Surgent (inquit) in iudicio cum generatione ista, & condemnabunt eam: quia poenitentiam egerunt. Et iterum: Gaudium est in cælis super vno peccatore poenitentiam agente &c. Vnde & pharisæis impropere, quod ad prædicationem Ioannis poenitentiam non habuerunt: quare inquit in regno Dei ipsos inferiores esse publicanis & meretricibus. Nec verò illa vt noua atque insolita Ioannes & Christus annuntiabant, sed vox hæc fuit præcedentiū prophetarum: vt Ezechielis: Si impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis quæ operatus est, omnium iniquitatum eius quas operatus est non recordabor. Et iterum ibi: Conuertimini & agite poenitentiam ab omnibus

Poenitentia virtutis testimonium vtriusque legis.

Luc. 13.

Lucæ II.

Math. 12.

Luc. 15.

Math. 21.

Ezech. 18.

Hierem. 8.

nibus iniquitatibus vestris. Et multis denique verbis eo loco hæc exhortatio commendatur. Apud Hieremiam etiam est frequentior de poenitentia sermo. Unde quodam loco: Non est (inquit) qui agat poenitentiam super peccato suo. Omnes conuersi sunt in cursum suum sicut equus impetu vadens in prælium. Totus Ionas quid aliud est quam exhortatio ad poenitentiam? Ex hæc quidem omnia tam prophetarum quam Christi verba ante institutum sacramentum poenitentia dicta inueniuntur, ut nouerimus longè ante fuisse poenitentiam quam sacramentum hoc. Nec tamen aut illa poenitentia est aliena ab hoc sacramento, aut hoc sacramentum ab illa: sed, quod postea manifestum erit, sicut alia sacramenta instituit dominus assumens res à natura iam institutas in materiam eorum, ut de aqua in baptismo videmus, ita & hoc sacramentum poenitentia instituit assumpta in eius materiam priori illa poenitentia, quam diximus & rationem & scripturam docere, priori (inquam) illa, sed ex eius instituto certo & speciali modo agenda, de quo postea dicendum. Merito igitur hoc sacramentum poenitentia vocamus, quod sit ex ea ut materia compositum, aut quasi ipsam poenitentiam perficiens & formans, atque adeo largiens: sicut sacramentum baptismi aut lotionis dicitur, quod ex illa conficitur, & illam, ut ad animam pertingat eamque abluat, perficiat. Hoc igitur viam doctrinae huius nobis aperit, ut prius poenitentiam ipsam, quae prior est sacramento poenitentia, perspectam & notam habeamus, ex qua postea ipsum conficitur. Nec verò, quanquam ordo doctrinae hoc poscere videbatur, hic volumus de ipsius vocabuli significatione multa dicere, quam respicientiam diuinationem animi, iuxta graecae linguae proprietatem, quidam malunt dici: quibus satis esse debet scriptura & patrum manifestissimus usus, qui poenitentiam proculdubio non absque genuitu animae, compunctione, & anxio dolore describunt. Dole (inquit Micheas) & satage filia Sion. Et Isaias: Rugiemus quasi vrsi omnes nos, & quasi columbae meditantur genemus. Et rursum: Sicut qui concipit cum appropinquat ad partum dolens clamat in doloribus suis, sic facti sumus à facie tua domine. Concepimus & quasi parturimus & peperimus spiritum salutis. Confirmat liber Tertulliani, grauis & antiqui latini auctoris, de poenitentia hanc significationem. Sunt multa aliorum patrum, Graecorum etiam, ut Chrysostomi: Latinorum, ut Ambrosij & Augustini testimonia, ita hoc vocabulo utentium. Nec auctoritas Hieronymi & aliorum translatorum in

Poenitentia virtus ad sacramentum poenitentia necessaria tanquam materia.

Quid nomen Poenitentia significat.

Michea 4.
Isaia 59.
Isaia 26.

hac parte vilius est postponenda auctoritati. De hac ergo rixa hoc sufficit dixisse, quae tamen magnam anam praebuit magno errori Lutheri, de quo postea.

Similiter nec de definitione poenitentiae multa dicere opus est, de qua vanissimè calumniatur Catholicos haeretici. Rem inquirimus, ut per eam salutem consequamur, quam non est opus multis aut praecisis verbis definire. Unde b. Thomas in 3. parte, ubi quae tradit de hac re maturius expendit, ut sanior partem de definitione sollicitus fuit. Certè si de hoc aliquid dicendum est, definitio Magistri distin. 14. libro 4. merito laudari potest. Est (inquit) poenitentia, qua commissa mala cum emendationis proposito plangimus & odimus. Nam quod addit, & plangenda ulterius committere nolumus, explicatio fuit praecedentium: sed hæc verba eius, cum res explicatae fuerint, aperta erunt.

Definitio poenitentia virtutis.

Nec volumus etiam importunius hoc, quod à scholasticis supradicto loco disputatur, ingerere: Poenitentia (videlicet) actus vel habitus, quae virtus sit, an noua & ab alijs diuersa virtutibus Theologicis & Cardinalibus? & an infusa, an acquisita? in qua potentia animae sit? quem denique ordinem ad ceteras virtutes habeat? Certè de his omnibus, praeter contentionem, quod beatus Thomas in quaestione 85. 3. parte 5. articulis dicit, putamus doctè, modestè, & vtiliter posse doceri.

Primum videlicet. Hunc actum, quo praeteritorum peccatorum nos poenitet quatenus Deo contraria sunt, idque propter ipsum, atque ad ea delenda & emendanda (deo innixi) affurgimus atque conamur, laudabilem esse proculdubio vehemèter, atque ideo singularis & excellentis virtutis, quam iustitiae, maxime vindictiae, partem similem esse dicit b. Tho. nisi quod illa in iudice est vel in ipso laeso: cum retribuit videlicet peccanti in se digna: hæc verò in ipso peccante, qui paratum se exhibet recompensare quod inique egit in Deum: de quo merito dictum est, quod sit quaedam dolentis vindicta, semper puniens quod doler se commississe.

Poenitere (sicut oportet) peccatorum est actus quodammodo iustitia vim dicitur.

Secundum. Hic ipse actus ita ut diximus productus, quanquam & à charitate, quae omnia Deo contraria detestatur, & à virtute qualibet circa peccata sibi contraria possit non parum promoueri (promouant enim ad actum illum virtutes hæc) non tamen perfectè ab eis produci potest, quae ita sibi contraria expellunt & impugnant, ut non committantur: vel, ut si commissa fuerint, nari.

Poenitentia non potest perfectè à charitate aut qualibet alia virtute produci sed iustitiae.

fuertint, displiceant: Satisfactionem verò condignam pro illis quæ in Deum commissa sunt mala offerre, alterius negotij est: quod ita maximè offendit: quia ad hoc opus est speciali Dei promissione & cõfortatione, vt quis peccato in Deum cognito non deficiat animo, & cum Cain dicat: Maior est iniquitas mea. Dolere igitur de peccato poterit humana fragilitas vt terribia diuinis comminationibus, vel præfente aliquo flagello admonita: dolere (inquam) poterit, etiam si nihil audierit de venia, idque vtunque: nec enim perfectè, nisi diuinæ gratiæ adiutorio fieri potest vera poenitentia: sed agere ad componendum & delendum peccatum nequaquam possit, nisi audierit: *Fili peccasti (non adijcias iterum, & de pristinis deprecare vt dimittatur tibi. Quo audito (de quo meritò id psalmi intelligitur: Auditui meo dabis gaudium & lætitiarum) exultant reuera ossa humiliata, vires omnes animæ & fortitudo peccato quassata reparantur, & affurgit mens cum spe veniæ ad hunc dolorem cõpensantem peccatum.*

Tertium denique istud sit, ne calumnientur hæretici hæc compensationem peccati: quòd scilicet refarcire & delere peccata non integrè aut perfectè à nobis fieri possit, idque multo pluri ratione deficere.

Primum, quoniam iustum integrè atque simpliciter nõ nisi inter æquales esse potest, quorum vnus videlicet nõ est sub alterius potestate, vt ipse Philosophus inquit. Inter illos vero quorum vnus est sub potestate alterius, vt patrem, filium, seruum & dominum, nõ est iustum simpliciter, sed tantum modus quodam iustitiæ: vn de dicitur ius paternum siue dominationis merito igitur magis nostra erga Deum nulla potest esse iustitiæ æqualitas, vt qui bonorum nostrorum non egeat, cuius totum est quod habemus. Quid enim habes quod non accepisti? Verò quædam secundum proportionem magis & Dei misericordem voluntatem retributio: cum scilicet facimus quod nobis pauperibus & infirmis est, idque Deus gratuita voluntate sua acceptum habere vult: quod triplici præcipuè metaphore in scripturis significatur. Prima, viri & vxoris fornicatiæ: *Tu fornicata es cum amatoribus multis, inquit Hieremias; tamen reuertere ad me, dicit Deus. Secunda. Patris & filij, sicut in Psalmo dicitur: Quemadmodum miseretur pater filiorum &c. & Christus in Euangelio in filio prodigo reuertente ad patrem atque dicente: Pater, peccauit in cælum & coram te, deprecans poenitentiam. Tertia denique est Domini & serui post fugam*

reuertentis: Sicut oculi seruorum in manibus dominorũ suorũ, ita oculi nostri ad Dominum &c. Et quanquam his similitudinibus satis nostra ista iustitia extenuetur, adhuc tamen multo minor est, non solum quia Dei respectu multo nos sumus minores, sed etiam quoniam nec ipsa quæ facimus, cum scilicet dolemus, emendationem promittimus, à nobis sunt, sed ipse ea in nobis operatur: vt meritò Hieremias dicat: Conuerte me Domine, & conuertar. Itaque exigit quædam à nobis ille vt pater, interim deterrere volens filios ab illicitis, sed illa ipsem et operatur in nobis & præstat: de quo non est opus nunc dicere plura: sed id dictum sit, vt quàm stultæ sint hæreticorum calumniæ appareat, qui aut putant aut simulant se credere, nos docere poenitentiam remissionem peccatorum mereri, cum tantum dicamus illam necessariam esse, sed gratis à Deo nobis dari: iustificati enim gratis per gratiam ipsius &c. & tamen requiri opus nostrum: Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos. Igitur poenitentiam virtutem putamus aut omnino ignoratam philosophis, aut vx cognitam, vt qui superbientes humanæ infirmitatis remedia non agnouerunt, sed à Deo misericorditer infinuata est fragilitati nostræ, atque ideo religionis pars est. Est enim verus cultus, quo peccatores Deum veneramus. Da (inquit scriptura) gloriam Deo, & confitere peccatum. quod ad poenitentiam pertinet, & ideo proxima est theologis virtutibus. Quanquam itaque non nisi post peccatum in nobis sit, atque ita turpitudinem quandam præsupponat, quod à virtute alienum videtur, tamen à virtute humanæ naturæ, quæ tota subdita est peccato, non est alienum, vt præsupponat in homine quod deleat. De hac virtute sunt magna præconia apud antiquiores illos, videlicet Tertullianum, qui specialem librum de poenitentia ædidi: Chrysofostomum in multis homilijs. Habemus præcipuè 10. homilias huius argumenti in primo tomolibrum etiam de vera & falsa poenitentia inscriptum Augustino, quanquam meritò non putetur eius: habemus & duos Ambrosij de poenitentia, qui ab omnibus ferè vt Ambrosij citantur: quanquam reuera nec verbis nec sententijs videantur digni Ambrosio. Omnes hi continent magnam commendationem poenitentia, ex quibus sumemus testimonia necessaria. Nec desunt plurima alia scripta patrum de hac tam necessaria re.

Poenitentia est Dei donum.

Hierem. 31.

Aduersarij iniquè calūmantur catholicam de poenitentia.

Rom. 3.

Zachar. 7.

Iosue 7.

Scriptura veteri de poenitentia.

LECTIO SECVNDA.

De partibus & actibus diuersis pœnitentiæ virtutis, vt videlicet prior est sacramento.

His quæ diximus prælibata esse vtriusque natura pœnitentiæ virtutis: nam plene non potest in hoc principio cognosci. Restat itaque tria de illa dicere. Primum, de distinctione eius & partibus: Secundum, de origine, principio atque progressu eius, radice videlicet & perfectione: Tertium, de necessitate, fructu ac vtilitate illius. Ista igitur dicenda sunt nobis, omnia interim consideratione sacramenti & institutionis Christi, de pœnitentia qua ratione à prophetis prædicatur.

Triples pœnitentiæ, videlicet ante baptismum et post baptismum, pro venialibus et mortalibus.

Primo igitur distinguitur & à Magistro sent. dist. 16. lib. 4. & ab alijs, triplex pœnitentia. Altera quæ fit ante baptismum: secunda quæ post baptismum fit pro leuioribus humanæ infirmitatis peccatis: vltima denique etiã post baptismum, sed pro grauioribus, atque illis (vt inquit August.) de quibus dictum est: Qui mala agunt, non possidebunt regnum dei. Sumpta est hæc distinctio ex ipso August. homil. de necessitate & vtilitate pœnitentiæ, quæ vltima est lib. 50. homiliarum, & vocat August. has tres actiones pœnitentiæ. Tres (inquit) sunt actiones pœnitentiæ quæ, vt b. Tho. art. vltimo. q. 90. 3. parte dicit, distinguuntur secundum diuersitatem temporis & status quo agitur pœnitentia. Ex quibus fit, vt à pœnitente diuersa immutatio vitæ intendatur, atque ita sunt diuersæ species actus pœnitendi. Ante baptismum enim pœnitet rationis compotem peccatorum suorum, & intendit immutari in nouam vitam per spiritualem regenerationem: post baptismum verò peccans lethaliter debet ita de peccatis dolere, vt velit præteritæ vitæ corruptionem mutare, tanquam medicinali sumpto remedio: venialium vero peccatorum cum pœnitet, immutatio quædam intenditur à imperfectiori vita & operatione in perfectiorem, quam Augustin. supra dicto loco omnibus quidem necessariam in hac vita dicit, ne multitudine venialium obruamur: vnde & quædam vitæ huius corruptibilis & mortalis pœnititudinem nos debere agere dicit, ratione videlicet peccatorum sine quibus illa non agit, vt b. Tho. declarat q. 2. d. 17. lib. 4. Est quidem man-

DE PARTIBVS ET ACTIBVS ETCET. 96

Alissima hæc distinctio, sed in ea interim hoc est considerandum, pœnitentiam non nisi de peccatis voluntate nostra commisisse exigi à scriptura aut à patribus. Itaque noua doctrina est, qua hæretici hodie docent ad pœnitentiam oportere nos moueri lege condemnante peccata, & asserere omnes nos sub peccato esse. Non enim cõmunia illa, quæ cū natura ipsa contrahimus omnes, infirmitas videlicet ad bonum, pronitas ad mala, cecitas, nostra voluntate commissa sunt, vt Deus à nobis exigat pœnitentiam, sicut nec originalis ipsius peccati opus est nos pœnitere: alioqui omnibus imposita esset pœnitentia, etiã iustis, cõtra id quod in oratione Manasse scriptum est: Tu Deus iustorum non posuisti pœnitentiam his qui tibi nunquã peccauerunt. Neque in sacris literis vnquã legimus pœnitentiam exigi nisi alicuius peccati. Pœnitentiam (inquit Petrus Symon) age ab hac nequitia tua. Et quanquam de his postea latius sit dicendum, in hoc tamen loco admonere oportuit plurium errorum, quos noui hi doctores magna specie pietatis inferunt.

Pœnitentia tantum pro peccatis nostris voluntate commissa agenda.

Act. 8.

Vnus error est, quod pœnitentia non sit specialis alicuius personæ vel temporis actus, sed omnium hominum & omni tempore, quasi qui semper sub peccato simus. Cùm enim nec peccata distinguunt, nec iustum à peccatore discernunt, quid aliud agunt, quam imponendo omnibus pœnitentiam, ab eis auferre illius curam & sollicitudinem, qui veraciter ea egerit de quibus Paulus dicit: Vt lugeam multos ex vobis, qui peccauerunt, nec egerunt pœnitentiam.

Primus error hæreticorum circa pœnitentiã.

Secundus error, quod pœnitentiam quæ incipientium est & imperfectorum confundunt cum profectu atque renouatione continua, de qua Paulus inquit: Renouamini spiritu mentis vestræ. Ita enim Caluinus inquit: Pœnitentiam esse renouationem istam: sed quanta hic confusio? quàm contra Paulum? qui hæc duo tam distincta esse vult, vt dicat ad Hebræos scribens: Quapropter intermittetes inchoationis Christi sermonem ad perfectionem seramur, non rursus iacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis. Vides igitur quod pœnitentia ad initium pertinere dicit, & esse ab operibus mortuis, ac longè ab illo conatu tendendi in perfectionem, qui continua illa renouatione significatur: de qua alibi dicit idem Paulus: Licet is qui foris est homo corrumpatur, tamen is qui intus est renouatur de die in diem.

Ad Heb. 6.

1. Cor. 4.

Tertius denique error est quod ipsam confundunt materiã, de qua pœnitentia esse debet, imò nec ipsa peccata, quorum

Tertius error.

duntaxat poenitentia est, verè nominant, aut si nominat, ita alienis quibusdam admiscet, vt vix agnoscas. Colligit Philippus capita quæ ad poenitentiam moueant, legem scilicet, iram Dei, poenas æternas, temporales calamitates, inopiam, infamiam, morbum, & eiusmodi multa, propter quæ poenitendum sit. Inter hæc dicit terrores & furores, & poenas interiores, quæ duo videtur ad peccata referre. Sed quorsum ista ita miscenda sunt? Nam mala illa temporalia motiua quædam sunt, sed alongè valde: quæ & nonnunquam si aspiciantur, magis impediunt poenitentiam: cum videlicet peccatoribus nihil horum contingat, quod non rarò euenit. Bene est (inquit Hieremias) omnino qui præuincantur, & qui iniquè agunt. Illis etiam qui ista considerant sepius conuenit illud psalmi: Cum occideret eos que reprobant eum: vnde & sequitur: Dilexerunt eum in lingua sua, cor autem eorum longè erat ab eo. Sed demus aliquando illa mouere ad poenitentiam: sola tamen peccata sunt quæ ad hanc rem verè attrahunt: alia, si aliquo loco habenda sunt, magis quædam occasiones, quæ alongè moueant, dicendæ sunt, quam vera materia poenitentię. Et quid hæc (rogo) aliud sunt, quam confusio & tenebrę? dum nec discernunt iustos à peccatoribus, prædiant tendentium ad perfectionem ab initijs conuersionis, peccata propria & actualia ab infirmitate & poenis peccatorum: tamen hæc docentes putant se omnia illustrare, & clamant quæ omnia tenebris offundimus. Nos verò Ecclesiam & Augustinum, eius sensum explicatè, sequentes, tres istas species ad poenitentiam distinguimus, de quibus seorsim agemus, vbi ostendemus quàm aliter de peccatis ante baptismum commissis poenitendum, quàm post: quàm etiam aliter de mortalibus quàm de venialibus. Nam neque eam quæ de venialibus et neque quæ fit ante baptismum, poenitentiam vocauit Hieronimus, cum illam secundam tabulam post naufragium appellauit, super Isaiam in expositione verborum illorum tertij capituli: Peccatū suū quasi Sodoma prædicauerunt. Quod etiam Magister dist. 14. citauit, vbi manifestè baptismum integræ poenitentiam tabulę fractæ nauis similem dixit: eam proculdubio intelligens, quæ post baptismum est: quod ex Tertulliano accepit lib. de poenitentia, qui eleganter ad poenitentiam exortans ita inquit: Eam peccator mei similis ita inuade, ita amplexare, vt naufragus alicuius tabulæ fidem, hæc de peccatoribus fluctibusmersum proleuabit.

Diuidit deinde Magister poenitentiam dist. 14. in interiores

& exteriorem: & quod attinet ad virtutem, hæc non differunt aliter, quàm interior & exterior actus virtutis, qui moraliter vnum sunt: quanquam exterior poenitentia dici possit quidquid exterius fit ex illo dolore procedens: non tantum videlicet exterior ille dolor vel eius manifestatio, sed etiam ieiunium & deiectio vultus, elemosyna &c. Atque ita exterior poenitentia pertinebit ad partes, de quibus mox dicemus. Hanc rursus exteriorem poenitentiam diuisit Magister in occultam siue priuatam, & publicam. Et rursus hæc publica sub se habet solennem poenitentiam, de qua Magister distinctione 14. dicit quòd iterari non debeat, citata auctoritate Ambrosij, secundo libro de poenitentia capite decimo, & Augustini, epistola ad Macedonium. Imponebatur hæc poenitentia pro magno scandalo, atque ita cum magna solennitate, vt hodie habetur in Pontificalibus: ceterum iam abolita est in Ecclesia, idq; ideo, vt puto, quia huiusmodi peccata puniuntur in seculari iudicio: & quanquam nõ desint qui cupiant restituui hanc solennitatem, alij tamen, nec sine ratione, dubitant an id expedit Ecclesiæ. Illam igitur, ne vilesceret fit in consuetudinem verteretur, Ecclesia noluit ab aliquo sepius agi.

Ponuntur rursus alia partes poenitentia, contritio videlicet, confessio, & satisfactio: quas Magister enumerauit supra dicta 15. dist. quæ & naturæ ipsius poenitentia, & scripturæ, ac doctrinæ patrum valde consonant, vt patebit cum de singulis ageretur. Nunc circa illas satis fit hæc adnotasse. Primum, quòd quæquam ista: vt nunc sunt ab Ecclesia, magis sunt partes sacramenti poenitentia quàm virtutis, de qua nunc agitur, tamen si accipiantur cõmunis, merito partes integrantes poenitentia virtutis dici possunt, hoc est, actus necessarij vt perfectè & integrè impleatur, quod est huius virtutis, quemadmodum declinare à malo & facere bonum partes sunt iusticia. Secundum, ex quo quod nunc diximus probatur, hoc sit, quòd sicut natura docet vt eunque poenitentiam ex illis quæ inter homines sunt, eamq; scripturæ postea apertius docent, & Christus ad certum modum illam definiuit, ita & istas eius partes. Nam ex his quæ inter homines fiunt, videre est, quòd cum filius, seruus, aut amicus patrem, dominum, aut amicum læsit, aut ratione quauis in illum aliquid commisit, si reconciliari vult, primò agnoscit & detestatur quod fecit, tunc illum in quem peccauit adit, & coram eo confitetur & agnoscit se malè fecisse, demum offert se paratum satisfacere pro arbitrio eius in quem peccauit: ita etiam in peccato-

Secunda diuisio poenitentia, in exteriorem & internam. Exterior poenitentia duplex, scilicet occulta siue priuata, & publica. Poenitentia solennis.

Tres poenitentia virtutis partes, videlicet contritio, confessio, & satisfactio.

Tres ista poenitentia virtutis partes ratione & scripturæ auctoritate confirmantur.

tis in Deum commissis scriptura nos docet & verbis & exemplis fieri debere: vt videlicet primò vera agnitione peccati & detestatione coram Deo humiliemur: Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me, vel coram me est semper, inquit Psalm. Deinde vt & hoc ipsum vel coram Deo solo, vel demum sicut ad illius gloriam pertinere agnoscamus, confiteamur. Est enim confessio peccati in scriptura: *Confitebor aduersum me iniustitiam meam.* Et Iob sub exortatione inquit: Si abscondi quasi homo peccatum meum, & cecui in sinu meo iniquitatem meam: cum scilicet ad Dei gloriam & salutem suam illud oportuisset manifestari. Et huc pertinet illud quod supra diximus: Da gloriam Deo, & confitere peccatum tuum. Et postremò etiam docemur nos diuino iudicio subijcere, & quam ille imposuerit pœnã humiliter subire. Ego inquit Psalmus, in flagella paratus sum. Et Hieremias: *Cœpe me* (inquit) domine, veruntamen non in furore, sed in misericordia, ne fortè ad nihilum redigas me. Quæ tria etiam in pœnitentia Dauid de peccato Bersabæ inueniuntur. Nam primò ad prophetæ durissimam reprehensionem dixit: *Peccavi dominum: & cum audisset Dominus transtulit peccatum tuum, misericordiam etiam sibi pœnam humiliter suscepit.* Similiter etiam in peccato numerationis populi idem patet. Percussit (inquit scriptura) Dauid cor, Ecce contritio: deinde dixit ad dominum: *Peccavi valde in hoc facto.* Et demum trium pœnarum dicitur ei optio. Igitur videmus pœnitentiam & afflictionem interitum cordis, quæ contritio dicitur: videmus manifestationem peccati, & demum satisfactionem: quanquam ante Christum non admodum distincta aut explicata. Ceterum sine illis constat non esse integram pœnitentiam. Certè Cain agnoscebat peccatum suum cum diceretur ei, vbi est Abel, sed non confitebatur: postea confitebatur etiam, sed neque ad gloriam Dei humiliter subiectione.

Impugnant omnes has partes aduersarij omnes, quanquam alij mitius alijs, sed ij periculosius: nam qui apertè negant, Caluinus, facilius agnosci possunt & vitari: at Philippus, qui vocabula illa admittit, reuera autem euertit quidquid per illa significamus, aptior est ad decipiendum. Sed quoniam quæ adferuntur contra ista magis pertinent ad sacramentum pœnitentiæ, quam de singulis dixerimus, dilui poterunt. Hæc debent sufficere quæ & naturali ratione & scriptura fundata ostendimus.

Ceterum adferunt & illi suas partes pœnitentiæ, ne non tam

tum videantur nostra impugnare: sed in eis ponendis, sua ipsorum diuersitas ostendit eos sensui proprio inniti. Alij contritionem & fidem, quam noua obedientia sequitur, partes dicunt, hoc est: actus ad eius integritatem pertinentes: cõtritionem conscientie terrores dicentes ex ira Dei & agnitione peccati: Exalè vero persuasionem, qua quis credit remissa esse sibi peccata, quod omnino volunt certa fide tenendum esse, sed ipsorum fide ista specialis vera nõ est. Scriptura enim docet cum dubio & timore remissionis peccatorum agendam esse pœnitentiam. Ita testantur Niniuite, exemplũ pœnitentiæ, à quibus certè melius Philippus partes eius accepisset. Quis scit (inquiunt) si conuertatur & ignoscat Deus, & reuertatur à furore illo suo, & non peribimus? Et tamen hanc ita dubiam pœnitentiam & verã habuisse fidem coniunctam scriptura dicit: *Crediderunt viri Niniuite in Dominum: & gratam fuisse Deo: sit vidit* (inquit) Deus opera eorum, quia conuersi sunt à via sua mala, & misertus est. Hæc etiã per pœnitentiam sub hac dubitatione veniã proponit. Hæc dicit Dominus: *Cõuertimini ad me, & scindite corda vestra &c. & omnia claudens: Quis scit si conuertatur & agnoscat Dominus.* Fallã est igitur ipsorũ illa fides, & aliena à pœnitentia, cõtra quam superfluum est plura dicere. Certè si vera esset, omnem auferret timorem, nec secum pateretur cõtritionem illã quam asserit. Quòd si dicar, illa adueniente auferri contritionem: quid potest dici stultius? Certè Niniuite & fidem habebant & cõtritionem simul: vera autem fides catholica initium est cõtritionis sicut & ceterarum omnium virtutum, sed non ideo pars eius dicenda est, sicut nec illarum: quod & nonnulli illorum aduertunt & dixerunt. Statuunt igitur pœnitentiæ partes, mortificationem & viuificationem, diuersis etiam sensibus. Nam nonnulli mortificationem ipsum cordis dolorem & afflictionem intelligunt: viuificationem verò ipsam remissionis certitudinem. Itaque nihil differunt à supra dictis, nisi quòd meritò magis sunt reprehendendi, quia nouũ quæsierunt vocabulum in eadem re: & vtrique est dicendũ, certitudinem illam remissionis, qualis esse potest, spei scilicet, quanquam nõ sine timore, nullo modo partem esse pœnitentiæ magis quam fidem, sed aliã omnino virtutem, spem scilicet, quæ attemperat pœnitentiæ dolorem, ne, sicut Paulus inquit, abundantiori tristitia absorbeat: de quo & illud palmi intelligi potest: *Potum dabis nobis in lachrymis & mē-*

2. Cor. 2.

N 2 exhor-

Quas partes pœnitentiæ aduersarij inter se discordes falso cõstituunt.

Iona 3.

Iob 2.

Iob 21.

Hier. 20.

2. Reg. 10.

2. Reg. 14.

Gen. 4.

DE REATV PECCATI

exhortatur Paulus: Mortificate (inquit) membra vestra que sunt super terram. Viuificationem vero eam dicunt, de qua ait: Res nouamini spiritu mentis vestrae. Sed hoc quam vanum sit, iam superius ostendimus. Hæc enim non tantum peccatorum, sed iustorum & perfectorum studia sunt. Doceant itaque quodam rem attinet, & dicant quomodo illi cum Deo redire debeant gratiam, quibus ob peccata sua Deus est iratus. Nam hoc deum querimus, & hoc omnes vocamus poenitentiam. Nos vero (quod etiam hinc magis confirmetur veritas) videamus in Nininitum tres nostras partes. Prædicant illi ex ore regis & principum conuertatur vir à via sua mala: en contritio, vt clament ad Deum in fortitudine: ecce confessio, vt induantur saccis & iunent: ecce satisfactio.

LECTIO TERTIA.

De reatu peccati, qui videlicet transeunte actu manet, & per arationem remissionis eius.

ICTVRIAM de origine poenitentia & illius fructu atque necessitate eius, quoniam illud in primis manifestum est, poenitentiam proprie ad remissionem peccatorum, non omnium (nec enim originalis) sed eorum que actu à nobis committuntur, & precipue excludentium à regno cælorum, ordinari, quo sita est vera iustificatio impij, illud putamus in primis dicendum, quod pertinet ad hanc peccati remissionem & iustificationem: quæ scilicet sit, & in quo constituta vera remissio actus alius & mortalis peccati: vnde facile sequitur quid de iustificatione impij similiter dicendum sit. Vt verò hæc ordine tradamus præmittendum ante omnia est quid sit ipsum peccatum: nec tamen hic rationem ipsam peccati docere volumus in vniuersum quod alterius est negotij & alibi à nobis tradendum, sed id tantum quod pertinet ad cognoscendam veram eius remissionem: quid videlicet transeunte ipso peccato, ipso videlicet actu omissione quibus peccamus, maneat in nobis quod remissionem egeat, & illa deleatur.

Post actum peccati hæret in anima - Omnis igitur circa hoc minus vtilibus questionibus, dicimus quod scriptura sacra & certa fides nos docet. Et quidem peccatum peccati aperte scriptura dicit manere in anima maculatum

ET EIVS REMISSIONE

seu deformitatem & turpitudinem, propter quam merito Deo ingrata est, & ab eo habetur odio. Hierem. dicit: Etsi laueris te nitro, & multiplicaueris tibi herbam Borith, tamen maculata es, ob quæ coram me. Hoc ille ex persona Dei de Hierusalem dicit. Iosue Deo displicente quoque populo Israël ait: Peccastis in Beelphegor, & vsque in hodiernum diem macula huius sceleris in vobis permanet. Vnde & Paulus de Christo inquit, quod dilexit Ecclesiam suam, & tradidit semipsum pro ea, lauans eam lauacro aquæ in verbo vita, donec (inquit) exhibeat sibi Ecclesiam non habentem maculam aut rugam, aut aliquid huiusmodi.

Hæc verò macula quid sit, cõuenientissimè explicatur à Magistro sententiarum & b. Thom. Constat enim in omni peccato auersionem esse animæ à Deo. Dum enim neglectis eius mandatis & rectitudine legis suæ, creaturæ adhæret anima atque ad illam conuertitur, dat terga Deo. Vnde merito clamat Hieremias: Verterunt ad me tergum & non faciem: Et ibidem: Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ. Et multa sunt in hanc sententiam apud eundem Prophetam & alios. Et alibi inquit: Quare auersus est populus hic auersione contentiosus? Hæc igitur duo cum sint in omni peccato, maximeque cõmissionis, vbi manifestius hoc apparet, certum est præcipuum à quo peccatum malum dicitur, immo solum, auersionem à Deo, etiam si non velit ipsam, immo dicitur, quam priuatio debiti ordinis. Debemus enim hoc Deo & naturæ nostræ, vt actus nostri iuxta legem suam dirigamus, & ordinemus in ipsum, quo ordine actus peccati caret, vnde & peccatum dicitur. Comitatur verò inordinationem hanc cõuersio illa in creaturam, quæ, quod ad peccantem attinet, causa est auersionis. Cum enim peccans hoc intendat, vt bono aliquo creato fruatur, dum nimium illud amat, incurrit in deordinationem hanc & auersionem à Deo, etiam si non velit ipsam, immo neq; cogitet: de quo dixit Dionysius, quod nemo intèdens malum operatur. Non vult peccans auerti à Deo, sed vult aliquod bonum creatum, cuius nimio amore fit, vt auertatur à Deo. Sicut igitur hæc duo sunt cum actu peccatur, ita etiam transeunte actu peccati manet anima in eadem dispositione auersa videlicet à Deo, elongata & separata ab eo, coniuncta verò & cõuersa ad creaturam. Sicut enim post motum aliquem corporeum id quod motum est manet (quamdiu quiescit, & quamdiu in contrarium non mouetur) separatum ab eo à quo discessit & auersum, etiam corpore, si in contrariū motus est, coniunctum verò illi ad quod accessit: ita omnino fit in peccato. Est in anima produ-

Anima cō-
uertēdo se
ad Deū il-
lustratur,
& orna-
tur, & dei
formis ef-
ficatur.

culdubio suus accessus & recessus, est sua approximatō ad Deū
vel ad creaturam, non corporea neq; corporis passibus, sed spiri-
tualis, affectibus scilicet & morum similitudine. Iam illud co-
ani & scriptura sacra & ratio ostendit, ex conuersione & con-
iunctiōe ad Deum illustrari & perfundi luce quadam diuina
animam, qua deiformis efficitur, atq; ita pulcherrima, non pro-
portione membrorū & colorum corporis, sed proportione spiri-
tualium virium, & deiformitate illa omni luce corporea pe-
chriori & lucidiori. Vnde etiam dixerunt quidam, gratiam me-
rem quendam animæ esse sanctum & reconciliantem amore.
Certum est hanc pulchritudinem efficere animam dignam
à Deo ametur: vt exhiberet (inquit Paulus) sibi gloriosam si-
sam: non quod prius digna sit amari anima quam ametur, sed
verissimum est illud Ioannis etiam hic: Ipse prior dilexit nos
prior, non solum antequam diligeremus eum, sed antequam
igni effemus qui diligeremur ab eo: ante inquam, non tempore
sed efficientia & causa: simul enim vtrumque est, & quod dicitur
simus amari, & quod amemur, sed hoc illius est causa. Non
enim Deus amat animam, dignam eam facit suo amore, sed
conformē. Quam multa sunt in scriptura de hac re testimonia.
Nam quod frequenter repetitur in psalmis: Illustra faciem meam
super seruum tuum: Illumina vultum tuum super nos, quod
significat, quam illustrationem hanc? Paulus etiam aperit
Gloriam Domini specularantes (de filijs gratiæ Euangelica
quens) in eandem imaginem transformamur à claritate in claritatem.
Et Ioannes de beatitudine quidem illa perfecta: Similes
illi erimus (inquit) quia videbimus eum sicuti est. Illa imaginatio
sio patriæ, quoniam perfectissima est, & parit seruensissimum
amorem, perfecte assimilat nos deo. Quare necesse est vt
credamus, quod visio hæc fidei, quia hic in speculo & in
gmate videmus, etsi non tam perfecte, tamen assimilat nos deo
quanto magis in nobis excitat eius amorem: amore enim
citer vnimur deo atque assimulamur ei: Ioanne dicente: Qui
manet in charitate, in deo manet, & deus in eo. Cū
que hæc tam manifesta sint, non minus manifestè ex eis se-
tur quod illa auersione & deordinatione atque elongatione
Deo priuata sit anima luce illa & pulchritudine deiformitatis
quam ex coniunctiōe ad Deum habuit: quam priuatiōe
merito tenebras, deformitatem quandam & maculam dicitur
priuationem scilicet lucis illius diuinæ & spiritualis pulchritu-
dinis, qua ille animam illustrabat. Hæc itaq; auersio & ob-
br

2. Cor. 3.

1. Ioan. 3.

1. Ioan. 4.

bratio animæ illi contigit ex conuersione ad creaturam, veluti
vmbra quadam ex obiecto corpore quodam opaco & obscuro,
id est, inferiori quadam creatura inter Deum & animā obiecta.
Nam & illud etiam non omittendum est, quod eadem ratione
ex adhesionē creaturæ contrahit etiam anima quandam cum ea
similitudinem, sicut merito scriptum est de peccantibus, quod
facti sunt abominabiles, sicut ea quæ dilexerunt. Si enim ex cō-
uersione & cōiunctiōe ad Deum verè consequitur anima pul-
chritudinem, non quidem corpoream, sed spiritualem, hoc est,
deiformitatem: necesse est vt ex conuersione ad creaturam cum
auersione à Deo non solum illam amittat, sed sicut corpus con-
tractu rei immundæ maculam & immundiciam contrahit, ita &
anima a simulationem quandam eius quod diligit, quod cū
inferius sit ipsa anima, reddit illam indigniorē atque ita factam:
hæc est enim impuritas spiritualis sanctitati contraria: quod lo-
cus ille aperte dicit: Facti sunt abominabiles &c. Id quod ex-
plicat etiam Psalmus de peccatore loquens: Comparatus est iumē-
tis insipientibus, & similis factus est illis. Et demum Hieremias
in mytica illa sua lamentatione sub similitudine Nazaræorum
de iustis in peccato lapsis: Candidiores (inquit) Nazarai eius
nive &c. denigrata est super carbones facies eorum. Ecce ita-
que veram deformitatem atque priuationem pulchritudinis in
anima, & veram maculā. Nec certè opus est disputari quid hæc
sint, an aliud videlicet quam priuatiō. Perfectio sicut id à quo
peccatum malū est, sola priuatiō rectitudinis est, sed coniunctū
habet inordinatū motum, vt diximus: ita quod manet post pec-
catū priuatiō est ordinis & pulchritudinis, auersio est & obscu-
ritas ex illa carentia rectitudinis, sed coniunctam habet macu-
lam ex conuersione ad creaturam procedentem, qua illi quod
amat similis facta est. Manet virtute quidem amor ille quo ani-
ma complexa est creaturam, quousq; contrarius aliquis affectus
producatur ab ipsa anima, non minus, vt diximus, quam id quod
corporaliter mouetur manet elongatū & auersum ab eo à quo
discedit, & cōiunctum ei cui appropinquauit, donec aliter mo-
ueatur. Hæc itaq; sunt quæ verè remanent post peccatum, à qui-
bus & peccatores, & facti atque obscuro efficiuntur, priuati pul-
chritudine gratiæ, & indigni qui amemur à Deo, digni qui odio
habeamur: hoc enim reuera est esse peccatorem. Quod ideo tū
diligenter admonemus, & inculcamus etiam, quoniam etsi con-
sequatur peccatum multa alia mala præter hæc, quorum qua-
dam auferuntur cum remittitur peccatum, quædam etiam
manent:

Anima
auertens se
à Deo ad
creaturam
sit suo mo-
do defor-
mis & im-
munda ac;
obscura.
Osæe 9.

DE REATV PECCATI,

manent: illa tamen omnia propter hæc quæ dicta sunt magis tanquam effectus quidam & sequela peccati dicuntur in peccatore esse, quàm ipsum peccatorem constituere. Vt verò hoc apertius fiat, & quoniam proderit etiam huic proposito penitentia: & negotio præcipuo eius, quod est derectatio peccatorum, referamus hæc quæ consequuntur peccatum mala. Primum igitur constat peccatum consequi deordinationem quandam virium omnium animæ. Minuitur enim & infirmatur ipsa eius natura, omnesque vires illius: quod & Psalmista explicat: Cor meum (inquit) conturbatum est in me, dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum non est mecum. Itaque & cor, & oculos, & vires non quidem corporis, sed animæ destitutæ sua propria perfectione, conqueritur: Vires inquam animæ, quæ sunt ratio, quasi oculi: voluntas, quasi cor: concupiscibilis & inscibilis, quasi organa, destituta sunt vera cognitione boni, verò eius affectu: & hoc est: Lumen oculorum meorum non est mecum, cor meum conturbatum est: denique destitutæ sunt temperantia & fortitudine, quæ merito vires animæ dicendæ sunt, ut de illis dicat: Dereliquit me virtus mea. Hæc enim sunt vulnera illi naturæ, quæ descendenti à Hierusalem in Hiericho inflicta sunt à latronibus (ut Beda in eum locum ex scriptura à patribus consideravit) quæ explicat b. Thomas suo loco: ignorantia scilicet, malitia, concupiscentia & infirmitas: sicut prius illa, macula, & cetera intelligi possunt per spoliationem illam de qua dicitur: qui etiam spoliaverunt illum: quæ rectè significat gratuitorum omnium ablationem. Iam ad vulnera hæc pertinet & infirmitas atque debilitas animæ ad resistendum diabolo & malo, ad superandas tentationes, & ad perseverandum in bono, quæ ex peccatis generata est: item propensio in peccata, quæ omnia tanto maiora sunt, quanto ipsa peccata maiora, & turriora, ut frequentiora: tanto enim illa magis obtenebrant & labefactant vires ipsas naturales animæ, quanquam nunquam ex toto auferant. Quoniam enim anima iuxta fidem immortalis est, ita etiam suas has vires ex toto non potest amittere. Noquitur etiam peccatū obligatio ad pœnam, siue (ut beatus Thomas inquit) reatus pœnæ. Exigit enim hoc Dei iustitia, exigit ordinem rerum, & indita hominibus ratio, ut qui ordine à Deo constituto perturbato plus sibi permittit quàm iuxta illum licebat, puniatur etiam subtractione eorum quæ licita alioquin illi erant: qui ultra præfixam sibi mensuram se extulit, deiiciatur etiã gradu non solum eo in quem illicitè ascenderit, sed eo etiam, quæ

Mala qua peccatum consequuntur velut effectus quidam.

1.2. quæst. 85.

Luce 10.

Obligatio ad pœnam, quæ reatus pœnæ vocant, etiam consequuntur peccatum. q. 87. 1. 2.

ET EIVS REMISSIONE.

101

licite consistebat. Hæc est enim ratio iustæ vindictæ, à qua omnis infligitur pœna. Quod verò peccatum omne pœna sequatur in Dei iudicio, aperte testatur scriptura. Tribulatio (inquit Paulus) & angustia in omnem animam hominis operantis malum. Et Moyses in cantico de peccatis loquens ex persona Dei. Nonne (inquit) hæc condita sunt apud me, & signata in thesauris meis: Mea est ultio, & ego retribuam eis in tempore. Hi enim thesauri sunt iræ, de quibus Paulus: Theaurizas (inquit) tibi iram. Vbi illud etiam advertendum, quod etsi peccata quædam consequatur æterna pœna, alia verò temporalis tantum: atque (ut ita dicamus) quæ dâ pœna fit qua ut hostis & inimicus punitur peccator, alia verò qua ut amicus & in gratiam receptus vel in ea permanens, pœnæ tamen ipsæ non sunt male, sed bonæ potius, quibus deordinatio peccati reparatur, atque ideo à Deo sunt, dicitur scriptura: Si est malum in civitate quod ego non fecerim. Atque ideo ab eis non dicitur quis peccator aut malus, sed potius ab eo, quod dignus est puniri: hoc enim est quod Dionysius dixit, puniri non esse malum, sed dignum esse pœna. Dignus verò pœna est aliquis ex macula & deformitate atque turpitudine illa, quæ idcirco ratio est, & (ut ita dicamus) forma peccatorum constituens: illa verò omnia effectus eius sunt. Itaque non satis consideratè putamus dictum esse, neque scripturæ & Augustino consentaneè, quanquam id quidam putaverint, post actum peccati nihil aliud remanere, nisi quod à diuina voluntate ordinatur peccator ad pœnam, atque ita ordinatus habetur in ratione iustitiæ eius: Ordinari ad pœnam reuera bonum est, ut diximus: & quidquid in voluntate diuina ac ratione est circa peccatorem, bonum est, nec ab eo peccator dici potest, sed à malitia illa & deformitate manente post actum peccati. Iam verò illud indignum putamus theologo, anxie querere quid illa sit, relatio ne an absolutum, positivum an privatio sola: hæc enim nihil ad rem pertinent aut scripturæ intellectum. Vidimus iam peccatum solam privationem esse, sicut peccatum malum, illamque manere transeunte actu peccati, quod satis esse debet. Deordinatio etiam illa & macula in conversione ad creaturam contracta manet quidem virtute, ut dictum est: propter quam dignus est puniri peccator, propter eandem reus est peccati, & obnoxius non tantum pœnæ, sed prius culpæ, & propter culpam pœnæ. Non enim quia in iudicio decernitur quis puniendus aut punitur, idcirco malus est & peccator, sed è contrario, quia talis est, puniri iubetur. Hoc putamus Augustinum

Rom. 2.

Deuter. 32.

A pœna peccati, que bona est, non dicitur quis peccator.

Scotus d. 14. quæst. 1.

Peccatum manet post actum peccati in animo cum amissione contracta.

intellexisse cum in primo de nuptijs & concupiscentia hoc in-
quirens, eorum (inquit) peccatorum quæ manere non possunt,
quoniam cum sunt prætereunt, reatus tamen manet: & nisi re-
mittatur, in æternum manebit. Reatus certè in hac materia, ut
omittamus quid apud ethnicos auctores latinæ linguæ signifi-
cet, in vsu translationis scripturæ quam habemus, & in patribus
ipsam significat (ut ita dicamus) obligationem & contritio-
nem, qua sub peccato tenetur peccans: ut reatus peccati sit, quo
reus eius constituitur. Sic ait scriptura: Percussit dominus pu-
pulum pro reatu vituli. Et rursum cum de occisione hominis,
ab eis reatus sanguinis. Augustinus etiam ipse eodem loco ita
se intellexisse satis ostendit. Ait enim, de hoc loquens: Nam si
quisquam (verbi gratia) fecerit adulterium, etiam si nunquam
deinceps faciat reus est adulterij, donec reatus ipsius indulgen-
tia remittatur. Ecce igitur reum & reatum simul coniungi dicit
August. Quod diximus, ne quis putet ex consuetudine loquen-
di quorundam, reatum solam obligationem ad pœnam esse. Nam
reatus culpæ, obnoxium scilicet illi esse: est etiam & pœnæ rea-
tus. Itaque non putamus hoc melius explicari posse, quam ut
intelligamus reatum esse illud, quo digni sumus pœna. Ex quo
bus iam perspicuum fiet (quod præcipuè quaeritur) quid pro-
priè sit remissio peccati. Sic enim Augustinus ex altero alterum
intulit eodem loco. Remissio enim peccati est, qua fit ut non
habeamus peccatum, ita enim ille inquit: Si à peccato desisteret
esset non habere peccatum, sufficeret ut nos moneret scriptu-
ra: Filij, peccasti: non adijcias iterum. Sed hoc non sufficit: addi-
dit enim: Et de pristinis deprecare ut tibi remittantur. Manent
ergo nisi remittantur. Et rursum ibidem: Hoc est non habere
peccatum, reum non esse peccati. Remissio ergo facit, ut non sit
reus peccati: facit non primò & propriè ut non puniatur, sed ut
non sit dignus puniri. Aufert ergo maculam, aufert priuatio-
nem pulchritudinis, aufert auersionem & deordinationem à
Deo. Itaque eadem ratione putamus non satis explicatam esse
hanc remissionem ab eo, qui dixit peccatum remitti à Deo non
aliud esse, quam quòd nolit peccatorem propter illud punire.
Nec verbum illud psalmi: Beatus vir cui non imputauit domi-
nus peccatum: quo videtur exposuisse quod supra dixerat. Be-
ti quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum reata sunt pec-
cata: quasi remitti peccatum sit solùm non imputari ad pœnam:
hoc (inquam) verbum non adiuuat ira sentientes, sicut nec
quod

Exodi 32.

Deuter. 21.

Alius reatus culpa, alio pœna. Quid propriè sit remissio peccati.

Remissio peccati aufert maculam animæ, priuationem pulchritudinis, inordinationem & auersionem eius à Deo. Scotus vbi supra.

quod Augustinus in eius loci expositionem dixit. Nec enim
negamus in remissione peccati hoc esse, nolle scilicet illud
æterna pœna puniri; non tamen hoc solum esse peccati remis-
sionem utquam dicit scriptura, aut patres. Sic enim Augusti-
nus eo loco inquit: Cooperata sunt peccata, reata sunt, abolita
sunt. Si texit peccata Deus, noluit aduertere: si noluit aduertere,
noluit animaduerrere, noluit punire, noluit agnoscere, ma-
re, noluit intelligatis quod dixit, peccata cooper-
ta sunt, quasi ibi sint & viuunt. Hæc eo loco Augustinus. Vbi
intuere quòd morem scripturæ sequens, non tantum cooper-
ta, sed & abolita dicit: unde infer non permanere & viuere il-
la postquam remissa sunt. Non itaque solùm non vult Deus
punire, sed delet. Dele (inquit psalmus) iniquitatem meam.
Quid est aliud, dele, quam quod ibi etiam ait: laua me & munda
me? Et Paulus etiam, quamuis sub similitudine & meta-
phora, eodem modo loquitur de Christo: Delens (inquit) quod
aduersus nos erat chyrographum, affigens illud cruci. Vbi quid
aliud chyrographum putamus dici, quam decretum diuinæ ius-
titia, quo non solùm puniendus iudicatur peccator, sed dignus
pœna? Hæc peccati malitia, quæ dignum reddit peccatorem
damnatione, & in mente eius & in diuino iudicio, scripta dicitur
per Hieremiam. Peccatum Iuda scriptum est stilo ferreo in
vngue adamantino, & exaratum super latitudinem cordis eo-
rum. Vngue adamantino nonne meritò significari potest di-
uina iustitia propter insuperabilem illam & inflexibilem vim?
In ea igitur scripta dicit peccata, nec in ea solùm, sed in men-
te ipsa peccantis: exaratum (inquit) super latitudinem cordis
eorum. Quid verò aliud scriptura hac, quam macula ipsa &
deformitas peccati melius intelligi potest? Ut sicut diuina gra-
tia dicitur à Paulo in cordibus nostris describere quodammo-
do Christum: Manifestati (inquit Corinthijs) quòd epistola
estis Christi, ministrata à nobis & scripta non atramento, sed
spiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis
carnalibus. Sicut itaque gratia spiritus sancti ipsum Christum
scribit in cordibus nostris, eius superbiam & impuritatem, cum
nos illi assimilat: hoc verò deletur remissione: ut videlicet Dei
perfecta sint opera. Indignum est enim ut remissione sua non
aufert quidquid mali atulit peccatum, & non addat bona ma-
iora malis quæ peccati atulit. Hæc est remissio peccati, de qua
loquitur scriptura, quam non dubitamus abluitionem veram for-
diam

Remittere peccatum nõ est idem quod nolle ipsum punire aut imputare. p salm. 31. Peccata quãdo remittuntur non tantum sequuntur, sed verè deletur. Coloss. 2.

2. Cor. 3.

1 Cor. 6.

DE NECESSITATE POENITENTIAE

dium animæ dicere, & veram illius conformationem & configurationem cum Deo. Vnde Paulus de fornicarijs & adulteris, & ceteris peccatoribus locutus: Hæc quidem (inquit) aliquando fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri: ut ita demum remissio peccati sit vera mutatio animæ. Nec tamen existimes Catholicis aliquem hoc docere, quod in remissione peccati non fiat vera mutatio animæ, sed sit sola non imputatio peccati: hoc Lutheri est, de quo postea dicemus. Catholici omnes non dubitant, iuxta scripturam, in remissione peccati veram infundi animæ gratiam & charitatem, & alia diuina dona, quibus Deo assimilatur. Sed disputatur inter catholicos tantummodo, quid remissio ipsa peccati sit: & putant nonnulli solâ esse non imputationem ad pœnam, siue nolle punire, ut dictum est: nec tamen dubitant simul verè immutari animam donis his diuinis. Nos verò remitti peccatum, dicimus hæc omnia simul, præcipuè quod pertinet ad abluionem & purificationem animæ, qua auferitur omnis illa deformitas peccati: & propterea hæc diuersitas nihil fauet Lutherano errori, neganti omnem inalterantem iustitiam: nec certè magni momenti est, sed de solo nomine remissionis peccati. Nos verò de his admonuimus in hoc principio, ut agnoscat quid ipsa scriptura sacra dicat remissionem peccati. Ex dictis enim satis patet, in ea idem esse remissionem peccati, abluionem animæ, denique ipsum deleri, peccatorem conuerti: hæc enim omnia pro eodem accepit scriptura, de quibus & inferius manifestius dicemus.

LECTIO QVARTA.

De necessitate poenitentiae ad remissionem peccati.

ISTVM est lectione proxima quid possit peccatum maneat in peccante, quod remissione auferatur, atq; ita etiam manifestum fuit quid sit ipsa peccati remissio. Ex illis igitur nõ erit difficile agnoscere, quàm sit poenitentia ad remissionem peccati necessaria, & quo modo atq; ratione requiratur. Loquimur verò de peccati actualis, & quidem mortalis remissione. Constituatur igitur nobis ante omnia de ista re hoc certissimum fundamentum.

Pecca.

AD REMISSIONEM PECCATI. 103

Peccatum mortale sine poenitentia, sine detestatione, odio, atque dolore sui nulla ratione remittitur, sed nec posse remitti & scriptura sacra, & certissima ratio docet.

Peccatum mortale nõ remittitur sine poenitentia.

Primò igitur omnium, cum remissio peccati ex diuina voluntate pendear, dicente Psalmista: Tibi soli peccaui: quasi dice- ret: ideo tu solus remittere potes: merito ex scriptura, in qua hæc diuina voluntas ostenditur, petenda est cognitio huius, qua scilicet ratione & conditione remitti possit. Constat verò in scriptura semper Deum exigere à peccatoribus poenitentiam, nec aliter remissionem peccati promittere: sine eà igitur nullo modo asserendum est peccatum remitti. Audiuius superius de hac re scripturæ auctoritates. Apud Ezechielem (in primis) loquitur Deus: Si impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis &c. vita uiuet: omnium iniquitatum eius non recordabor. Immo & negatiua ipsa ab eodem aperte asseritur: quod videlicet non aliter remittatur. Sic enim loquitur: Impietas impij non nocebit ei, in quacunque die conuersus fuerit ab impietate sua.

Capit. 18.

Ezech. 33.

Et iterum: Si dixero impio, morte morieris: & egerit poenitentiam &c. omnia peccata eius quæ peccauit nõ imputabuntur ei. Et ibidem: Si impius non fuerit conuersus à via sua, ipse in iniquitate sua morietur. Ita loquitur ibi Deus, siue annunciatum illi fuerit peccatum, siue non: semper (inquit) ipse in iniquitate sua morietur, si non fuerit conuersus. Christus etiam in Euangelio dicit: Nisi poenitentiam egeritis, omnes simul peribitis. Et Petrus Apostolus in prima illa post receptum spiritum sanctum concione, querentibus, Quid faciemus, Viri fratres (statim inquit) poenitentiam agite. Et rursum in alia concione: Poenitemini & conuertimini, ut deleantur peccata vestra. Non est opus in hac re tã aperta diutius immorari. Vniuersaliter omnibus qui actu peccarunt lethaliter, imponitur poenitentia: neq; vllò tẽpore in vllò statu sine hac peccatum remittitur. Nec omittenda est manifesta etiam ratio fidei, quæ his testimonijs scripturæ cõsonat, quam b. Tho hoc loco diligenter cõsiderauit. Constat enim in remissione peccati Deum omnem indignationem & iram, quibus significatur iusta punitionis eius voluntas, remittere, peccatoremq; in suam gratiam & amicitiam recipere. Hoc est enim remitti peccatum, non vltius videlicet iratum esse & offensum peccatori, eumq; ad suam gratiam reuocasse. Iam si hoc attentè cõsideremus, duo videbimus inde manifesta fieri. Primò, quod cum Dei operatio semper perfecta sit, & eius voluntas efficacissima, non enim quasi homo expectat Deus bonitatem in nobis quã amet,

Luc. 13.

Act. 3.

Act. 3.

3. part. 9.

86. art. 2.

de

DE NECESSITATE POENITENTIAE

Peccata
remittuntur
à Deo re-
cipiente
peccatore
in gratiam
suam sine
omni diu-
ne volun-
tatis muta-
tione.

sed suo amore illam producit, ita videlicet, ut nullum amet, quem sic amando dignum non efficiat eo amore: ita etiam cum remittit peccatum, dignum facit remissione & gratia sua. Secundum, quod haec non sunt mutatione aliqua diuinae voluntatis: non quod prius voluit, desijt velle Deus: non voluit punire, & modo non vult: neque prius iratus fuit peccatori, & modo placatus sed haec omnia mutationem significant peccatoris, & Dei operationem in ipso. Remittere igitur iram quid aliud est, quam ipsum peccatorem sic mutare, ut non sit dignus puniri? Non itaque aliud est amare quem non amabat, quam dignum facere amore eum qui dignus non erat. Non aliud remittere peccatum, quam facere ut non sit dignus odio, hoc est, poena aeterna, quam ante dignus erat. Ita cogitemus, si verè & iuxta fidei cogitare volumus haec omnia. Deus immortalis manet, & Deus tranquillus manet, bonus quidem semper & iustus, paratus praemiare & punire: peccans verò ab eius recedit bonitate, & ab illius voluntate praemiandi: incidit verò in iustitiam & in voluntatem puniendi eiusdem: quae certè quanquam à nobis aliter dicantur, eadem tamen omnino sunt in Deo, quia omnia infinita: sed nos tantuli, qui omnia tenere non possumus, ita imitamus. Si igitur cum peccatum est, sola mutatio facta est peccantis, etiam cum remissum est peccatum, sola eius mutatione opus est: mutatione inquam, qua sicut per peccatum factus est dignus poena, ita per hanc mutationem fiat modo dignus amore. Quomodo vero potest fieri, ut non sit dignus poena peccator, & ut amore sit dignus, quamdiu manet auersus à Deo: Necessè est igitur ut conuertatur & mutetur, quod veraciter fit per poenitentiam cum displicet ei quod commisit, cum detestatur & odio habet. Sine his igitur nullo modo peccatum remittitur. Possunt quidem homines his qui se offenderunt & contempserunt remittere animi sui indignationem, possunt remittere qua digni erant poenam, nulla certè in his qui peccarunt mutatione facta, hoc quidem possunt, quia sua voluntas hoc volendo non operatur in eo cui hoc vult, non facit indignam poenam quae non vult punire: at diuina voluntas, cuius velle facere est, quem non vult punire facit non dignam poenam. Et rursum voluntas humana ita potest quem prius odio habuit amare, quia mutabilis est: diuina, quia non potest mutari, cum eum quem prius odio habuit diligere incipit, non aliud facit, quam ut qui prius dignus erat odio, amore sit dignus. Haec est remissio peccati de qua nobis loquitur scriptura, perfecta abolitio & deletio eorum quibus dignus fiebat peccator aeterna dam-
natione,

Deus nulli
remittit
peccatum si-
ne eius co-
nuerfione
& muta-
tione.

AD REMISSIONEM PECCATI.

104

natione, restauratio eius ad eam quam primò habuit gratiam filiationis & hereditatis aeternae. Imaginatur quidam nescio quas alias rationes remittendi peccatum: videlicet ut sine vlla conuerfione & poenitentia remitti possit. Nos verò putamus non esse licitum aliter loqui quam loquitur scriptura, nec aliam cogitare remissionem, quam hanc, quam scriptura nobis certò tradit. Nec derogamus quidquam diuinae omnipotentiae, vel ei praescribimus modum remittendi peccata, sed magni facinus summam eius bonitatem: continemus nos intra limites scripturae, dicentes remissionem hanc peccati, quam ipsa nos docet, sine vera poenitentia, hoc est, conuerfione mentis in Deum fieri non posse, nec reuera intelligi. Posset (non dubitamus) Deus, si ita illi placeret, non punire peccatorem aeterna damnatione, hoc illi remittere, sed quamdiu peccator manet, quamdiu affectus peccati perseverat in eo, non est ei remissum peccatum. Unde & in scriptura ipsa pro eodem sumuntur peccati remissio, deletio & abolitio, ut superius diximus, & conuerfio ipsa. Omnia docemur à Deo petere: Dimitte debita: laua: dele: denique & conuerte nos. Simul enim haec omnia in remissione peccati clauduntur.

Ex his igitur beatus Thomas disertè dixit, nulli vnquam ^{supradicto} adulto, etiam in ipso sacramento baptismi, sine poenitentia remitti peccatum. Quod verba ipsa Apostoli Petri quae adduximus, manifestè ostendunt. Poenitemini, & baptizetur vnusquisque &c. Gemitum quidem & afflictionem, quae quasi vindictae ^{2. art.} ^{Nulli adul-} ^{to etiam in} ^{baptismo} ^{remittitur} ^{peccatum si-} ^{ne poenite-} ^{ntia. art. 5.} ^{Christus} ^{est sine sa-} ^{cramento,} ^{non tamen} ^{sine poeni-} ^{tentia re-} ^{misti pec-} ^{cata.} ^{Mathai 9.} ^{Ioan. 8.} quaedam assumuntur contra peccatum, in baptismo dixit Ambrosius non requiri: at veram mutationem vitae malae actae, displicentiam atque odium peccatorum qui negat requiri in baptismo, negat Apostolum Petrum, negat & veram rationem remissionis peccati de qua dictum est. Ausus est etiam ex hoc tam certo fundamento asserere, nec his quibus Christus remisit peccata, sine poenitentia remisisse, dolore scilicet & odio peccati, quam sine sacramento. Itaque cum dicit paralytico: Remittuntur tibi peccata: & miseri adulterae: Nec ego te condemnabo, vade, noli peccare: cum his inquam nec petentibus, nec (ut videntur) cogitantibus remisit peccata, credit ille, & quidè iustissimè simul cum his verbis operatum fuisse per gratiam in eorum cordibus poenitentiam. De alijs est manifestior ratio: ut de peccatrice muliere, latrone pendente in cruce. In his enim manifesta est praecedens etiam poenitentia: sed de hoc etiam inferius plura.

Iam & illud hic non omittendum, quòd Lutherus contra haec absque vlla certa ratione docuit duos grauissimos errores ap-
plau-

DE NECESSITATE POENITENTIAE

Erroneum est veram poenitentiam esse demerere. Neque enim peccare.

Magis erroneum est quod contritio de peccatis magis peccatorem efficiat.

An sit necessaria actualis poenitentia, an verò implicita sufficiat?

plaudentes mirè auribus multitudinis, & eorum quilibet ostentem rem amant vitam. Primò dicit veram poenitentiam esse, de cetero non peccare: vt hac ratione omnem cõtritionem, dolorem & detestationem peccatorum ostendat non esse necessaria. Contra quem sufficiunt quæ & hoc loco & superius de poenitentia diximus: quòd scilicet poenitentia nomen in scriptura sacra dolorem animi & penitudinem significet, sicut & in doctrina patrum. Huic verò coniungit aliù multo irrationabiliorem quòd scilicet contritio illa, quæ paratur discussione peccatorum, quæ quis cogitat annos suos in amaritudine animæ suæ confiderat multitudinem & grauitate peccatorum, amissione beatitudinis damnatione aeterna, non solum non sit grata Deo, sed magis faciat hominem peccatorem coram Deo. Contra quem etiam non est opus alia adducere, quàm sensum ipsum communem hominum, & rationem: Si peccator quis constituitur, si Deo displicet homo, quia placent ei peccata & delectatur in eis, necesse est vt quia displicent, & quia detestatur ea, placeat Deo, efficiatur iustus: contraria enim necesse est contrarijs principijs & causis fieri. Meritò itaque hos errores Leo decimus inter alios eius damnauit. Sunt enim apertè contra manifestissima sanctorum exempla. Nam Ezechias inquit: Recogitabo tibi omnes annos in amaritudine animæ meæ. Et Dauid: Laudabo per singulas noctes lectum meum. Et his operibus constat quæ fuisse & meruisse Dei misericordiam & gratiam.

Vltimò verò, quòd à nonnullis dubitatur, non est omittere hoc loco, an ita requiratur poenitentia ad remissionem peccati vt necessarium sit actu atque explicitè ea detestari: an verò sufficiat virtute & implicitè hoc agere. Hoc est, An qui se offerunt martyrio & mortem sustinet propter Christum, etiam sine poenitentia peccatorum (quia fortè non cogitauit de eis, neque eorum meminit) consequatur illorū remissionem? Similiter & qui Deum verè super omnia diligit, an hac dilectione consequatur etiam peccatorum remissionem sine poenitentia? Constat enim in his cõtineri virtute quadam poenitentiam: Qui vitam suam contemnit propter Deum, nonne omnia alia, quæ minora sunt quàm vita, etiam contemnit? Nõne consequens est, vt detestetur quidquid cõtra Deum est, sicut is qui veraciter eum super omnia diligit? In qua quæst. non est facilè præcipienda sententia. Verum est, in illis actibus martyrij & dilectionis Dei super omnia includi virtute quadam omnium mandatorum, & omnium quæ ad salutem necessaria sunt impletionem: ac illis etiam pro-

AD REMISSIONEM PECCATI. 109

promissam esse Dei gratiam: Qui diligit me (inquit Christus) *Ioan. 14.* diligetur a patre meo, & ad eum veniemus. De martyrio verò *Math. 10.* ex illo verbo: Qui perdidit animam suam propter me, inueniet eam. colligit August. 1. lib. de origine animæ, non minus sufficere ad salutem martyrium, quàm baptismum. Vnde meritò dicitur potest, quod nec minus sufficiat quàm poenitentia. Quòd si martyrium non minus sufficit, necesse est, vt neque minus sufficiat charitas, à qua potius martyrium mutuatur vt efficax sit ad salutem, dicente Paulo: Et si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Posset itaque probabiliter hoc affirmari. Nec tunc dicendum est sine poenitentia peccatorum remitti: quandoquidem in his virtute cõtinetur poenitentia, vt diximus. Nec rursum hi, quibus sic dimissa sunt peccata per martyrium vel charitatem, putandi sunt non teneri iam amplius ad poenitentiam, si facultas illis adfit, hoc est, si superuiuat qui martyrio se exposuit, aut lethalia suscepit vulnera, vel cùm peccata se offerunt ei, qui prius veram dilectionem Dei habuit. Itaque iuxta hanc sententiam, probabilem certè, quocunque actu vel deuotionis vel feruoris, quò verè in Deum conuersi sumus, vniuersa peccata delentur. Charitas (inquit scriptura) cooperit multitudinem peccatorum: & hoc maximè, quando in illo actu non occurrunt ipsa memoriæ. Sed illud etiam asserendum: cùm occurrerint peccata, teneri eum, cui sic remissa sunt, ad poenitentiam.

Verum hæc non sunt tam certò asserenda, vt non possit etiã aliter doceri. Nec enim desunt qui putent hæc omnia, quæ de charitate scriptura dicit, & de alijs bonis operibus, quibus remittuntur peccata, intelligenda esse, quando coniuncta sunt poenitentia. Quod etiam beatus Thomas intelligit, exponens illud: *Supradicta* Vniuersa delicta operis charitas, & per misericordiam & fidem *art. 5. q. 8.* purgantur peccata. Si igitur certa circa hoc asserere volumus, *3. par. 1.* primum hæc conditionalis asserenda est.

Si vera dilectio Dei, si sincera oblatio ad martyrium esse potest in eo qui peccata habet, quorum nondum ipsum poenituit, sine poenitentia eorum, proculdubio sufficiunt illa ad remittenda peccata: nec de hoc dubitari potest iuxta fidem. Si fit vera charitas, vera oblatio ad martyrium, non compatitur secum aliquod peccatum: alioqui non est vera charitas, nec vera oblatio ad martyrium, ex charitate scilicet. Iam verò, an hæc conditionalis esse possit, meritò dubium est. Hoc igitur addamus,

Verisimile
est veram dei
dilectionem
aut actum
ex illa pro-
deum non
esse sine ex-
plicata poe-
nitentia.

Huc. 7.

DE POENIT. VIRTU. AD REMISS. PECCATI.
Multo probabilius est veram dilectionem Dei, aut quædam que actum ex illa procedentem in peccatore non esse sine actu, licet poenitentia, sed eam statim in ipso excitare, quam contrarium posse scilicet esse sine illa. Nam quis non videt veram dilectionem alicuius primò omnium detestari omnem iniuriam in ipso prius commissam? Et certè nihil magis videtur charitas respicere, quam quod est contrarium ei quem amat. Itaque non tam parua res est Dei maiestati offendisse, & transgressum esse eius mandata, vt vera charitas eius, si in aliquo sit, non primò omnium reddat eum de hoc sollicitum & reuera anxium, & non primò omnium dolorem excitet peccatorum. Legimus eos etiam quòd diu ante poenitentiam egerant, cum ad martyrium ducebantur, non fuisse immemores peccatorum suorum, & demum recogitasse: quomodo non magis hoc operabitur charitas in his qui conscij sunt peccatorum, quorum nullam egerunt poenitentiam. Quin potius etiam oculorum peccatorum, quorum sibi non sunt conscij quos propria conscientia non accusat, poenitet, cum in corde eorum verus fuerit affectus charitatis, & verentur omnia opera sua, atque precantur veniam. Quomodo ergo veram charitatem putabimus, quæ de peccatis nondum remissis non est sollicita? Christus dominus inquit in Euangelio de muliere illa peccatrice: Dimissa sunt peccata multa, quoniam dilexit multum. Sed quanta fuerit eius contritio, & quantæ lachrymæ, irrigatio ipsa pedum domini offendit. Nunquam itaque putemus separari verum charitatis affectum à poenitentia, in eo qui in peccatis est. Et certè non nisi temerè contrarium affirmari potest. Diximus superius iuxta Augustinum de baptismo, inuisibilem sanctificationem sine visibili sacramento inueniri in scriptura, & ideo potest se credi: certè vera Dei dilectio sine detestatione peccati in peccatore, nusquam in scriptura legitur. Non ergo temerè asserendum, inueniri posse. Itaque ex his iam satis constat, quanta sit necessitas poenitentiae ad remissionem peccati.

LECTIO

LECTIO QVINTA.

De efficacia poenitentiae.

VONIAM de necessitate poenitentiae dictum est factis, dicendum iam est de virtute & efficacia ipsius. Et quoniam remissionis peccati pars quædam & effectus est restauratio & restitutio virtutum & meritum, quæ per peccatum amissa sunt: de his duobus dicendum est: quòd scilicet sit efficax poenitentia, ad auferendum peccatum malaque eius, deinde & ad restauranda bona, virtutes scilicet & merita: quæ duo b. Thomas in fine tertiæ partis diligenter docet. *q. 86. et 89.*

De primo igitur articulo statuatur hæc fidei certa propositio. Nullum peccatum esse, quod in hac uita per poenitentiam deleui non possit. Hanc diligenter asseruerunt & antiquiores illi auctores libri de vera & falsa poenitentia, qui Augustino ascribitur, & duorum librorum de poenitentia, qui Ambrosio. In illis igitur libris, & antiquioribus alijs partibus damnatur error ille detestandus Nouatianorum, negantium post baptismum remissionem peccatorum, atque ita efficaciam poenitentiae auferentium, cuius & b. Thomas meminuit. q. 84. 3. partis art. 10. agens de iterando sacramento poenitentiae, & lib. 4. contra gentiles cap. 70. & sequent. quibus locis pulchris & efficacibus rationibus & auctoritatibus scripturæ rejicit hunc errorem: quæ omnia nostram propositionem probant. Vt igitur ibi ille inquit, ex duobus fontibus hic error processit. Ex duobus (inquit) fontibus diuersis quidem, sed æquè falsis. Nam errarunt quidam putantes post veram poenitentiam non posse ulterius peccari: qui error similis ei est & ex eo procedens, quo putant quidam charitatem semel habitam amitti non posse: quod ex illo verbo Pauli in comitiis li putant se probare: Charitas nunquam excidit. Et ex illo Ioannis: Omnis qui natus est ex Deo non peccat. Et iterum: Omnis qui in eo manet non peccat: & omnis qui peccat non videt eum, 1. Cor. 13. neque cognouit eum. Et denique ibidem: Qui natus est ex Deo non potest (ait) peccare. Cum igitur (dicunt hi) vera poenitentia sine charitate & gratia non sit, quæ etiam iuxta eorum sensum amitti non potest, restat etiã quòd post poenitentiam non possit peccari. Huc etiã pertinent plurimæ auctoritates, quas Magister sententiarum dist. 14. in principio scilicet huius tractatus. *Error dicitur post poenitentiam non posse peccari sine charitate amitti.*

DE EFFICACIA

tus, adduxit. Pœnitere est stenda non cõmittere &c. quas & ipse
 Error dicẽ-
 sium nõ es-
 se locũ scilicet
 de pœnitentia
 Hebr. 6.
 Hebr. 12.
 Math. 12.
 1. Ioan. 5.
 Cap. 5.
 Predicli er-
 rores cõsu-
 rantur.
 Hebr. 12.
 1. Cor. 5.
 1. Cor. 2.
 Act. 3.

ibi exposuit, & hunc errorem reiecit. Alij verò non negantes
 post pœnitentiã peccari posse, deterriti tamen grauitate, & in-
 gratitudine peccati, post primam pœnitentiam negabant illi
 deinceps esse locum. Idque auctoritatibus, maxime scripturæ,
 confirmabant. Primò Pauli: Impossibile est eos qui semel illu-
 minati sunt & gustauerunt bonum Dei verbum &c. & prolapsi
 sunt, renouari rursus ad pœnitentiam. Et ibidem iterum hoc
 probans Paulus: Terra (inquit) sepius super se venientem bibit
 imbrem, & non germinans, reproba est & maledicto proxima.
 Deinde & illis scripturæ locis, quibus constat pœnitentes ali-
 quos non admissos ad gratiam. De Esau Paulus inquit: Non
 enim inuenit pœnitentiã locum, quanquam cum lachrymis
 requisiuisset. Et quod de peccato in spiritum sanctum dicitur.
 Nec in hoc sæculo, nec in futuro illud remitti. Et Ioannes: Et
 peccatum ad mortem: non pro hoc dico vt roget quis. His itaq;
 testimonijs alij Nouatianorũ, post baptismum nunquã pœni-
 tentiam agi posse asserunt: alij semel tantum, vt lib. de vera &
 falsa pœnitentia dicitur: quod & Tertullianus lib. de pœnitentia
 sequutus est. Ita enim inquit: Clausa licet innocentie portæ
 & intinctionis sera obstructa, aliquid adhuc patere permittit
 Deus. Collocauit in vestibulo pœnitentiam secundam, que pu-
 lueris patefaciat, sed iam semel, quia iam secundo, sed amplius
 nunquam, quia proximè frustra: Nonne enim & hoc semel factum
 est: Fuit itaque ille Nouatianus, sed mitior.

Iam verò omnes hi errores apertissimis scripturæ auctori-
 tibus confutantur & in seipsis, & quatenus pœnitentiam attingunt.
 Primus igitur ille error, negantium scilicet post verã pœni-
 tentiam vnquam posse peccari, excluditur auctoritatibus scrip-
 turæ, quibus ad non peccandum post baptismum & pœnitentiã
 exhortamur, ne qua radix amaritudinis sursum germine-
 re videat ne cadat. Et de seipso: Ne fortè reprobos efficiat.
 Nec enim dubitabat Paulus se in gratiam Dei receptum, & do-
 natum vera eius charitate. Secundus etiam error, asserentium
 videlicet peccata vel post baptismum, vel post pœnitentiam
 commissã non remitti, illis contrarius est auctoritatibus, qui-
 bus ad pœnitentiam admonemur. Paulus exhortatur Conu-
 lthium peccantem, & pœnitentem in gratiam recepit, & con-
 solari eum iubet, ne absorbeat tristitia. Petrus Simonem post
 baptismum peccantem admonet ad pœnitentiam. Pœnitentiam

POENITENTIAE.

(inquit) age ab hac malitia tua. Tu fornicata es cõ amatoribus
 multis, inquit Hieremias, tamen reuertere ad me. Et Ioannes
 Hæc scribo vobis vt non peccetis: sed etsi quis peccauerit, ad-
 uocatum habemus apud Patrem Iesum Christum iustum. 1. Ioan. 2.
 Hæc scribo vobis vt non peccetis: sed etsi quis peccauerit, ad-
 uocatum habemus apud Patrem Iesum Christum iustum: ipse
 est propitiatio pro peccatis nostris &c. Et illud apud Mattheũ,
 quod hæc omnia apertissimè confirmat, vbi Christus Domi-
 nus Petro, quem Ecclesiæ suæ præfecit in pastorem, præcipit vt
 non sepius, sed septuagesies septies remittat. Vbi si quis dix-
 erit, non de remissione illa peccati quæ fit à ministris vice Dei,
 sed de remissione tantum peccati in nos commissi hoc dictum
 esse (quod parabola illa sequens indicare videtur) meminert
 proximè ante illa verba de Ecclesia factam mentionem, & dictum
 Apostolis: Quæcunque ligaueritis super terram &c. quo
 contextu satis probari potest, etiam illa ad remissionem pecca-
 ti, quæ à Deo fit, pertinere. Sed ita fit, vt de peccatis in nos cõ-
 missis sit sermo, est tamen adhuc efficax ratio inde supra à b.
 Tho. supra dicto loco art. 10. Quoniam cum iubeamur Dei mi-
 sericordiam imitari homines: Estote misericordes sicut Pater
 vester &c. & illa absque comparatione maior ostendatur quàm
 nostra, qui fieri potest, vt Deus velit à nobis superari vt nos læ-
 pius remittamus in nos commissã, quàm ipse in se.

His igitur auctoritatibus primum illud fidei fundamentum
 satis probatur, nullum peccatum non posse per pœnitentiam
 remitti. Vbi aduertendum duo affirmari. Primum, de omni pec-
 cato posse agi pœnitentiam idque semper, quamdiu durat hæc
 vita. Nam si non de omni peccato posset semper agi pœnitentia,
 non omne remitti posset. Hoc verò ita ex præcedentibus
 probatur, vt à b. Tho. art. 1. supra dictæ 86. q. Semper post quacũq;
 peccatã in hac vita homo est liberi arbitrij, ergo potest de
 eis pœnitere. Quod exhortationes illæ scripturæ ad pœnitentiã
 satis probant. Vna hac potissimũ ratione Augustinus, Hierony-
 mus & antiquiores illi cõtra Manichæũ, negantem libertatem
 arbitrij, egerunt, quòd frustra essent admonitiones, pœnæ, præ-
 mia, & præcepta, si non esset libertas arbitrij. Cum igitur om-
 nibus peccatoribus, quamdiu in hac vita sunt, loquatur Deus
 per scripturam: Conuertimini ad me: comminetur pœnam obli-
 tinatis, pœnitentibus veniam promittat: necesse est fateri om-
 nem peccatorem liberi arbitrij esse ad hæc agenda: & meritò,
 cum nondum peruenerit ad terminum illum malitiæ damna-
 torum. Probat & hoc ipsum alia ratione non minus necessaria.
 Nullius enim tanta est malitia, quam diuina gratia superare

Ostenditur
 omni pec-
 cato quã-
 diu hæc vi-
 ta durat
 pœnitentiã
 agi posse.

nō possit, & quem non possit Deus cōuētere: nullus igitur est, qui non possit agere pœnitentiā. Istud probant Pauli verba: Cuius vult miseretur, quem vult indurat. Vnde ibi ait: Volūntati eius quis resistet? Illud etiam Propheta: ibi citatum à Paulo idem probat: Miserebor cui misertus sum. Vel, vt nostra littera habet: Miserebor cui voluero, & clemens ero in quem mihi placuerit. Illud etiam Prouerborum hoc probat: Sicut diuisiones aquarum: ita cor regis in manu Dei est. quocunq; voluerit, vertet illud. Omnem igitur hominem diuina gratia, si sibi placuerit, mouere potest ad pœnitentiā. Sunt duæ istæ rationes simul cogitandæ: nam cum pœnitentiā ex duobus pendat gratia scilicet & libero arbitrio, vt satis supra patuit, vt vtrūque simul necessarium est, & ex vtriusque possibilitate possibilitas pœnitentiæ probatur. Vnde merito beatus Thomas inquit illo loco, negare semper posse agi pœnitentiā, est error contrarius, & libertati arbitrij, & efficaciz diuinæ gratiæ.

Secundum verò quod continet illa prior propositio: Omne peccatum per pœnitentiā remitti, probant supra allatæ auctoritates. Si impius egerit pœnitentiā, omnium iniquitatum eius non recordabor, inquit Ezechiel. Nihil excipit. Probat hoc ipsum immensitas diuinæ misericordiæ, de qua Iohannes ait: Benignus & misericors, & multæ misericordiæ, & præstantis super malitia, Omni igitur peccato maior est Dei misericordia, Probat etiam idem copiosa illa redemptio, & immensa virtus passionis Christi, de qua Ioannes inquit: Ipse est propositio pro peccatis nostris, & nō solum pro nostris, sed etiam pro totius mundi. Itaque merito ait beatus Thomas hoc negare peccatum esse contra Dei misericordiam & virtutem passionis Christi. Ex quibus iam videre licet, quā sit permissiosus hic error, & quā merito Catholici omnes doctores acerrimè illum inuecti sint. Simul aufert libertatem arbitrij, contradiendo diuinæ gratiæ, misericordiæ, virtuti passionis Christi: mensura itaque in Deum iniurius est hic error, cuius gratiam & misericordiam adeò restringit. Vnde in primo lib. de pœnitentiā, Cap. 2. Ambrosio ascribitur: Cūm (inquit) ad misericordiam quādam seueritatem promptior sit spiritus Dei, tolerabilius Nouitiam remitteres quā ligares: aliud enim quasi ærumnæ compendium ignosceres, aliud quasi delinquendi parcens vsurpares. Igitur sicut Deus (vt ita dicamus) maximè gloriatur de misericordia: ita summa blasphemia est, hanc illi adimere: est etiā & perniciosissimus peccatoribus: nulla enim grauior ceteratio desperatio

de qua Paulus dixit: Desperantes tradiderunt semetipsos impudicitia in operationem omnis immunditiæ & auaritiæ. Itaque necesse est, vt absque freno spei præceptus feratur peccator in omne nauium.

Ex his qualiter sit respondendum auctoritatibus scripturæ, quibus vterque illorum errorum innitebatur, facile est videre. Primus igitur illis scripturæ locis: Caritas nunquam excidit: Qui natus est ex Deo non potest peccare: respondendum est illis verbis non plus significari, quā charitatis ipsius & gratiæ, virtutem esse tantam, quā quantum ex se est, sufficit perpetuò à peccato præseruare: quanquam Paulus verbis illis tantum significare voluerit charitatem in futura vita permanere, quod non fides vel spes, aut alia diuina dona habent. Ceterum illud Ioannis exponit Augustinus 2. de peccator. merit. & remiss. Quatenus (inquit) filij Dei sunt, non peccant, sed quatenus ventitans aliquid habent, nunquam sine peccato sunt, vt verum sit illud: Si dixerimus quia peccatum non habemus &c. Aut vt b. Thomas inquit q. 24.2.2. vtens quidem charitate non peccat: illa sufficiens est omne peccatum superare: at verò si ea nō vtatur excæcatus passione aut malitia: peccare poterit.

Quæ verò pro secundo errore adducebantur sic intelligenda sunt. Illud Pauli: Impossibile est renouari &c. de baptismo à Chrylost. Ambro. & ceteris exponitur. Cui consonant contextus ipsæ & verba. Impossibile est (inquit) renouari, renouatio verò propriè ad baptismum referenda est: & ratio quam assignat: Rursus crucifigentes filium Dei, ad hoc pertinet: vt quoniam in baptismo configuramur Christi morti, illud repetere, sit repetere mortem Christi. Nec est omnino reiicienda expositio Hugonis de S. Victore lib. 2. de sacramentis parte 14. cap. 4. Impossibile (inquit) quantum ex nobis est. Consonat hoc verbo illi Euangelico: Apud homines impossibile est, Deo verò omnia possibilia sunt. Iam per peccatum in spiritum sanctum venior & prior expositio Augustini finalem impœnitentiā intelligit. Vel si magis placet certum aliquid genus peccati intelligere, illud, sicut & hæc auctoritas Ioannis: Non pro hoc dico &c. significant quædam esse peccata ex se magis iræ Dei prouocantia, & ea committentem indigniorem veniam reddentia, quā alia: nulla verò irremissibilia in hac vita.

Solet hoc loco à posterioribus & recentioribus inquiri, an semper in hac vita maneat homini facultas pœnitendi, an potius subtrahatur aliquibus: idque propter illos quæritur, quos

Rom. 9.

Exodi 33.

Cap. 21.

Pœnitentiā
ex gratia
& libero
arbitrio pœ
nitentiā re
mitti posse.Probat
omne pec
catū per pœ
nitentiā re
mitti posse.

Cap. 2.

Ephes. 4.

Exponitur
scripturæ
quæ prædi
ctos erro
res cōfirma
re videtur.

Cap. 7.

Art. II.

Marci 10.

An nunquā legimus exceçari & obdurari à Deo. Ego indurabo cor Pharaonis &c. Timent enim, & merito, de aliquo asserere, quod penitere non possit. Sequeretur enim eum non esse liberi arbitrij, neque ei diuina præcepta de pœnitentia proponi, vt satis superius diximus. Nec tamen negari potest quosdam indurari à Deo, non quòd ille operetur in eis obstinationem, aut immitte eorum cordibus, vt stultissimè dicunt hæretici nostri sæculi, sed quòd deserat eos gratia: quare hic trepidant, ne si dicantur deserti à gratia, sequatur iam illos non posse pœnitere. Nos tamen nec eos reprehendimus, nec tamen volumus docere quod docent, nec longam disputationem nunc de gratia ingredi. Id tamen sit, iuxta Augustinum in 2. lib. de peccatorum meritis & remissione, non esse negandum, posse hominem quamdiu viuus de peccatis pœnitere, sicut ille inquit ibi posse nō peccare. Sed eum qui nō facit, dicendum est ideo nō facere, quia non vult. Ille ibidem ait. Quòd verò nolit pœnitere, vt in proposito loquamur, ideo est, quia nō intelligit, vel nō delectatur, vt ille de omni bono inquit: quod verò agnoscat & delectet bonam gratiæ est. Igitur subtrahitur obstinatis id, quo acturi essent pœnitentiam aut vellent, non tamen facultas pœnitentiæ. Longè aliud est impediri executionem virtutis alicuius, & auferri ipsam virtutem, Qui bonis adhortationibus auertit à peccato, quem, non auferit ab eo libertatem peccandi, sed voluntatem. Contrario, qui bonis exhortationibus potuisset auertere à voluntate peccandi proximum, ne fecit, non compulit illum ad peccandum, nec abstulit libertatem arbitrij, qua posset nō peccare. Ita si Deus non dat, non facit vt pœniteat peccatorem, vt id velit: non auferit tamen facultatem. Cùm quandoque id facit, iustissimè faciat, responsum est etiam quæstioni & quærelæ illi, qua iniustitiæ videtur accusari Deus, cui Paulus etiam respondit. Nam cùm proposuisset: Dicis itaque mihi, quid adhuc queritur? voluntati eius quis resistit? subinfert: O homo, quis es qui respondeas deo? Lustè enim nemo de Deo conquepi potest, qui nihil cuiquā debet. Subtrahitur itaque, quibus subtrahitur, gratia, actus ipse scilicet pœnitere vel credere &c. non subtrahitur posse hæc facere. Illud porrò est gratiæ, naturæ. Augustinus lib. de prædestin. sanctorum: Posse habere fidem, sicut posse habere charitatem, naturæ & hominum est habere autem charitatem atque fidem, gratiæ est fidelium.

De pœnitentia in arti-

His proximum est quod de pœnitentia in articulo queritur, de qua Magister dist. 20. 4. & Gratianus de pœnitentia

ria dist. 7. pluribus citatis testimonijs latius sunt locuti. Certum ergo habendum est, in vltimo etiam momento vitæ agi posse pœnitentiam. Quòd illud Pauli probat ad Hebræos, qui citatus verbis Psalmi: Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra: Exhortamini (inquit) vosmetipsos per singulos dies, donec hodie cognominatur, vt non obduretur quis ex vobis fallacia peccati. Hodie nominatur, quandiu præsens vita durat. Potest itaque vsque ad vltimum vitæ terminum pœnitentia agi. Secundum verò huic est addendum, In fine vitæ nimis difficile esse, agere veram pœnitentiam. Id Augustinus libro 50. homiliarum homilia 4. 1. docet, vt Magister citat loco supraddicto, & Gratianus: Securitatem (inquit) non promittimus. Quanquam non cōnster satis homilias illas esse August. & illa nihil habet sili eius: tamen vtcunque sit, illud certissimum est, & probatur illa distinctè: à doctoribus, inter quos Scotus diligenter quatuor colligit rationes, humanas quidem, & ipsa experientia notas. In mortis enim articulo & ratio sæpius turbatur, quo fit vt non satis libertas voluntatis constans sit: vitia etiam præterita & inordinatus amor vehementius trahunt: præteriti etiã habitus multò maiori vi opus habent vt contra eos agatur, & denique tunc non satis liberè, sed necessitate quadam agitur pœnitentia, & timore pœnæ, cùm tamen sola quæ ex charitate agitur & solo Dei amore, sufficiat ad remissionem peccati. Hęc si considerentur, meritò terrere debent, multo verò magis, si addamus diuinæ gratiæ desertionem: nam sine illa nunquam pœnitentia agi potest, quam tunc comminatur scriptura sacra auferendam esse ab his, qui in vita illam contempserunt. Quia vocaui (inquit sapientia) & renuistis: extēdi manus meas, & non fuit qui aspiceret: ego quoque in interitu vestro ridebo, & subfannabo cum vobis quod timebatis euenerit. Et post pauca: Tunc inuocabunt me, & non exaudiam: mane confurgent, & non inuenient me, eò quòd exosam habuerunt disciplinam &c. Est tamen hic aduertendum, quòd quanquam hoc viuenti merito sit inculcandum, vt sicut in illa Homilia dicitur Augustini, sani & integri pœnitentiam agant, verum cum illis, qui iam sunt in articulo mortis, ita agendum est, ne in desperatione labantur. Proponenda immensitas diuinæ misericordiæ, danda spes, sed id ita agendum vt quantum fieri potest, excitentur ad verum propter Deum dolorem peccatorum. Cauendum verò est, quòd hic multi videntur præproperè consolari pœnitentes, lubent statim certam habere remissionem, quasi nihil aliud

Cap. 6.

Cap. 17.

Obstinatis subtrahitur nō facultas pœnitendi, sed gratia qua pœniteant aut pœnitere velint.

Rom. 9.

culo mortis.

In vltimo vita articulo potest quidē agi vera pœnitentia, sed admodum difficulter. Cap. 13.

Proverb. 2.

Quo modo agendum cum homine in extremis constituto.

DE RESTAVRAT. BON. PER POENITEN.
opus fit: idque nonnulli Catholici faciunt, fugientes hæretico-
rum calumnias, qui non dicunt nos iubere homines perpetuo
dubitare, sed non propterea in eorum extremum errorem inci-
dendum est, qui putant solam illam fidem sufficere poenitentiam.
Igitur in extremis addenda calcaria ad verum dolorem, quan-
tum fieri poterit, ita ut ipsa consolatio ad id inducat. Potest namque
prudenter agi, ut nonnunquam cum nihil minus agere videatur
is qui exhortatur, tunc maxime accendat ad verum dolorem.
Sed de his nonnulla etiam inferius.

*Remisso
peccato per
poenitentiam
nihil vetat
supersistere
poenitentiam
temporalem.*

Vltimo iam circa hunc articulū, de remissione videlicet pec-
cati per poenitentiam id aduertendum, quod peccatum remittitur,
cū solū sit auferri auersionem à Deo, & inimicitiam atque
indignationem eius, bene consistit cum hoc, quod remisso pec-
cato relinquatur obligatio ad poenam. Quod August. probat,
de peccatorum merit. & remis. in Dauid, & in ipsis primis pa-
rentibus nostris: quod superius, agentes de baptismo, satis ostē-
dimus. Igitur virtus poenitentiae obtinet quidem culpæ dimis-
sionem, & omnis poenæ quæ illam necessariò consequitur,
aeternæ videlicet: non tamen liberationem ab omni temporaria
poena. De sacramento verò poenitentiae postea dicemus. Nunc
satis hoc tanquam certum dixisse contra hæreticos, putantes
nihil reliquum esse poenæ post peccatum dimissum. Vera fides
contrarium asserit, quod de baptismo latius ostendimus.

LECTIO SEXTA.

*De altero effectu poenitentiae, scilicet restaura-
tione bonorum, quæ per peccata
amissa sunt.*

NON est omittendus & alius effectus poeni-
tentiae, quem scriptura & patres satis osten-
dunt. Non enim tantum remissionem pec-
catorum operatur, sed etiam & virtutum &
meritorum, quæ ante peccatum fuerant, re-
paratrix est.

Circa hoc igitur aduertendum, quod et
scriptura quidem sacra, iuxta proprium & certum sensum, vix
aliquid certi colligi potest præter hoc tantum, quod per poeni-
tentiam

110
QVAE PER PECCATA AMISSA SVNT. IIO
tentiam Deus peccatorum præteritorum obliuiscitur, & quod
de immensa eius bonitate tam frequenter scribitur, qua prior
ille est ad miserendum & remittendum peccata, quam ad pu-
niendum. Nunquid voluntatis meæ est mors impij? inquit per
Ezechielem. Nolo mortem morientis &c. Fit etiam, sicut Pau-
lus inquit, ut vbi abundauit delictum, superabundet & gratia:
& denique, ut operetur abundantius quam petimus aut intelli-
gimus. Hæc nobis scriptura dicit aperte. Iam quæ circa hunc
articulum restorationis bonorum dici possunt, vel ex parabo-
lis & mysticis sensibus, vel probabili coniectura & ratiocina-
tione collegerunt doctores Scholaistici. d. 14. quart. & b. Tho.
quæst. 89. 3. partis. Loquamur ergo sicut in materia probabili,
asserentes quæ pietati & bonitati diuinæ conueniant, nec in
controversiam vertuntur. Notentur igitur de hoc sequentes
propositiones.

Prima. Per poenitentiam restituntur peccatori virtutes om-
nes quæ per peccatum amissæ erant: virtutes (inquam) theolo-
gicæ atque diuinæ: sed & reliquæ omnes infusæ, non verò ac-
quisitæ, si quæ operibus peccatorum amissæ sunt. Tria hic dici-
mus. Primum, restitui virtutes theologicas. Has vera fides do-
cet esse in iustis: Manent nunc fides, spes, charitas &c. In pec-
catoribus amissa charitate, fides & spes mortuas & informes
manere: de quo alibi dictum est satis. Cū igitur per poenitentiam
peccato remisso iustificetur poenitēs, necesse est redire charita-
tem, atque fidem & spem formari. Hoc certa fide constat tenen-
dum. Secundò asserimus infusæ virtutes restaurari. Vbi omnia
probabilia sunt. In iustis hominibus simul cum charitate esse
omnes alias virtutes morales cum prudentia, atque Deo simul
cum illa infundi, tenet multorum probabilis sententia, nec ius-
ta aliqua ratione improbari potest: eadem probabilitate & il-
las restitui poenitenti simul cum charitate asseritur, & per pec-
catum cum ea similiter, non quidem manere informes, sed amit-
ti. Hoc itaque probabiliter suadetur: & ex verbo Luca de filio
prodigo, quem pater iubet stola prima indui, quam Ambros.
amicum sapientiae interpretatur: illa verò coniunctas dicitur
habere virtutes omnes: Sobrietatem enim & iustitiam docet &c. Prouer. 3.

Ratione etiam probabili. Cū enim gratiæ omnes illæ virtu-
tes gratuitæ vnitæ sint, & apud Dei immensam misericordiam
non minus valere debeat poenitentia, quam valuit apud eius ius-
titiam peccatum (alioquin recordari videretur Deus post poe-
nitentiam priorum peccatorum, contra id quod sæpe dictum
est

Cap. 13.

Roman. 5.

*Quæ virtu-
tes per pec-
catū amissæ
restituuntur
per poenitē-
tiam & quæ
non.*

*Virtutes
infusæ &
gratuitæ re-
stituuntur
per poeni-
tentiam.*

DE RESTAVRAT. BON. PER POENITEN.

est ex Ezechiele) consequens est æquum esse, vt restituamus omnes illæ virtutes. Tertium denique, quod in illa propositione dicitur, experientia certa constat. Deditum videlicet gula, incontinentiæ, siue iræ, post poenitentiam prauis illis dispositionibus & habitibus adhuc teneri & inclinari ad peccata: tam longè abest vt habeat temperatiæ & sobrietatis habitus acquisitos. Itaque, vt diximus, manent remisso peccato reliquæ poenitentiam videlicet animi ad illud, & difficultas ad virtutes oppositas, sicut & in baptismo diximus. Nam inordinata illa concupiscentia, quam ex vtero trahimus, inunquam omnino in hac vita aufertur.

*Virtutes
acquistæ
per peccatū
amissæ, nō
restituuntur
per poenitentiam.*

Merita ante peccatū comparata et per peccatū amissa restitui per poenitentiam verisimile est.

*Ezech. 18.
Cap. 14.
Iohel. 2.*

Opera bona in peccato facta post poenitentiam meritoria nō sūt, non tamen sunt iniuriæ.

Secunda propositio. Merita omnia quæ peccatum præcesserant, & per illud obliuioni tradita erant, dicente domino per Ezechielem: Si auerterit se iustus à iustitia sua & fecerit iniquitatem, omnes iustitiæ eius quas fecerat non recordabuntur, poenitentiam reparantur & redeunt. Quod probabiliter & piane ratione asserunt doctores, vt in libro illo de vera & falsa poenitentia dicitur. Pium est tamen credere, vt recepta Dei gratia, quæ in eo destruit mala priora, remuneret bona, vt cum destruxerit, quod suum non esse inuenit, amet & diligit bonum quod etiam in peccante plantauit: quamuis ibi etiam de his quæ in peccato facta sunt loqui videatur. Suadent hoc mystico verbo Iohelis Prophetæ: Reddam vobis annos quos comedit locustæ. Vbi Glossa mysticè interpretatur, non patiar (inquiens) penitentiam, quam perturbatione animi amisistis. Superior ratio magis suadet: quod videlicet poenitentia aufert: quidquid damni intulit peccatum: per peccatum verò, quasi impedimento quodam obiecto, factum est, vt merita apud Deum remuneranda non essent: ablato igitur hoc impedimento, remunerantur. Itaque consentiunt in hoc posteriores omnes, opera quidem in peccato facta nunquam per poenitentiam sequentur reparari vt à Deo præmientur, quæ videlicet cum ederentur fierent, indigna erant vita æterna, atque ita semper fuerunt meritoria: quæ verò facta fuerant ab existente in Dei gratia & spiritus eius profecta & per peccatum sequens mortificata, atque (vt diximus) obice obiecto impedita, redeunt per poenitentiam. Itaque in peccato bona operanda sunt, ne amplius peccetur, & ne maiori ira dignus fiat peccator, dum bona omnia omittit, denique vt illis se præparet ad iustitiam, & Dei oculos misericorditer se conuertat, quod superius diximus peccatorem posse, non si ne gratia Dei: ceterum hæc non præmiantur vita æterna: facta

QUAE PER PECCATA AMISSA SVNT. III

verò in gratia semper præmiari asserunt. Hæc quidem probabilia valde sunt, sed quoniam bona illa, quæ reparari dicuntur, qualiter à Deo remuneranda sint, & qui tenent ea, restaurari, diuersimodè id exponunt, melius est hoc tãquam incertum relinquere, vt ex sequenti propositione patebit.

Tertia propositio. Resurgens à peccato nō semper ad æqualem gratiam redit, aut maiorem quàm prius habuerat. Hanc sententiam grauiores tenent scholastici, & omnes ferè, quàm ipsa etiam experientia ostendit. Non enim semper poenitentiam agens maiori & feruentiori conatu eam agit, quàm antequam peccasset, habuerat: quod & possibile esse manifestum est, & sæpe contingere videmus. Ceterum redeunti à peccato gratia dari secundum dispositionem & conatum suum, valde cõsonat scripturæ. Propterea enim tantopere exhortatur peccatores & verbis & exemplis ad frequenter & ardentè agendam poenitentiam, De Magdalena inquit Dominus: Quoniam dilexit multum. Sunt huiusmodi exempla & verba multa in Psalmis: Laboraui in gemitu meo &c. Iohel: Conuertimini in toto corde vestro. Satis itaque obliuioni dantur à Deo peccata, si nihil eius gratiæ, ad quam se poenitens præparat, propter præcedentia peccata auferatur. Ex qua propositione fit iam dubia præcedens. Nam si non est in maiori gratia quàm prius, quomodo (inquunt nonnulli) dignus est gratia? quod ex præcedenti propositione habetur. Si enim redeunt præcedentia merita, præmiandus est propter illa: habebit igitur omnem quam antea meruit gloriam, & maiorem etiam, cum nunc amplius mereatur. Cui dubitationi melius est nihil respondere, quàm dicere multa, vt à multis fit. Secundum gratiam in qua quis vitam finit, quantum colligere ex scriptura possumus, probabile est vnumquemque præmiandum. Gratia Dei (inquit Paulus) vita æterna. Nec cum alibi inquit de Deo, quod dabit vnique secundum opera sua, significat aliud esse præmium operum, aliud gratiæ: sed proportionem aliquam, aut respectum ad opera habendum in præmio. Nam tota vita æterna, id est felicitas, quæ nobis continget, & non pars aliqua eius, ex gratia est, contra quam neque opera præmianda distinguenda sunt. Sunt enim omnia gratiæ effectus, quæ digna sunt æterno illo præmio. Relinquatur itaque hoc Deo, quem non dubium est abundantissimè præmiaturum omnia nostra merita.

Resurgens per poenitentiam nō semper maiore aut tantã gratiã recipiat, quam tam amiserat.

LECTIO

QUOMODO PECCATA REMISSA
LECTIO SEPTIMA.

Qualiter dimissa peccata redeant per se
quens peccatum.

IAM circa hæc, in quibus de efficacia pœnitentiæ dictum est, meritò est ultimo loco dicendum de peccatis post illam rursus admissis: an videlicet illa ita pœnitentiæ fructum auferant, ut redeant etiam quæ iã dimissa erãt. Fit enim de hæc apud antiquiores patres frequens mentio, ex quorum testimonijs Magister distin. 22. quarti, non pauca collegit, & Gratianus de pœnitentia distin. 4. quibus locis à recentioribus agitur de hac re: Et b. Thom. inter vltimas quæstiones 3. partis habet de hoc 88. q. Breuiter igitur quid tenendū de hoc sit dicamus, ut deinde quid trahendum sit ad mores & popularem doctrinam possimus dicere, quod hoc nostro opere maximè intendimus.

Sit igitur hæc prima propositio. Non est dubitandum, ratio ne aliqua per peccatum sequens redire peccata iam dimissa, & cut nec rationabiliter asseri debet, simpliciter & omnino capere, aut non minorem reatū, hoc est, obligationem ad non minorem pœnam, quàm quæ præteritis omnibus debebatur, propter peccatum post remissa omnia illa commissum debet. Hæc propositio ita posita est, ut statim intelligamus tenendum nobis esse remedium. Nam, ut distinctione illa 22. patet, Magister maluit tenere, redire peccata, quàm non: quanquam sine præiudicio alterius sententiæ. Gratianus etiam cum illo sentit. Et hæc sententia vltra locum Euangelij non parum ei fauentem, vnde de seruo, qui noluit remittere confratri suo debitum aperte dicitur, quòd iussus sit reddere vniuersum debitum: vbi ita subditur: Sic pater meus faciet vobis, si non remisistis: Vnde igitur hunc locum habet etiam non paucas auctoritates sanctorum, Ambrosij, Augustini, Gregorij, quæ supra dictis locis patent. Vbi inter cetera August. primo lib. de baptisimo contra Donatistas aperte ita inquit: Redire peccata dimissarum fraterna charitas non est, apertissimè docetur in Euangelio: illo seruo, quem cum inuenisset debitorem &c. Quamquam Augustinus ibi tantum disputans & inquirens loquatur, non quidquam affirmans, ut legenti locum satis patet. Non est opus plura referre. Hæc igitur priorem partem propositionis nostræ probant: nulla videlicet ratione negandum esse.

Quomodo peccata per pœnitentiã remissa redeant et nõ redeant per subsequens peccatum. Sententia dicenti peccata dimissa redire. Math. 18.

Cap. 12.

REDEANT PER SE QUENS PECCAT. 112

aliqua ex parte ea redire, propter locum illum Euangelij, qui quanquam parabola sit, in hunc sensum acceptus est à patribus, & à Christo propositus: quod verba illa: Sic pater meus faciet vobis, quæ propria iam sunt, probant. Rursum, asserere etiam omnino peccata dimissa redire, ita ut propter ea puniendus sit qui postea peccauit, nec diuinæ pietati, nec veritati sacramentorum conuenit, nec etiam sanctorum doctrinæ. Sine pœnitentiã (inquit Paulus) sunt dona Dei & vocatio. Quod igitur ille semel donauit, non repetit. Quod August. in lib. reipositionum Prosperi affirmat: Et Gelatius, ut Gratianus citat, diuina (inquit) clementia remissa peccata in vltionem vltorius redire non patitur. Cui & illud consonat Propheta: Deus non vindicabit bis in idipsum in tribulatione, ut 70. legunt: vbi nos secundum Hieronymum legimus: Non confurget duplex tribulatio. Cum igitur semel dimissa punita quodammodo iam sint, & quod attinet ad misericordiæ diuinæ iudicium, remissione illa deleta: quæ fieri potest ut iterum reperantur? Vnde & qui asserere omnino voluerunt redire, coacti sunt dicere, non simpliciter remissa esse peccata, & ut illi dicebãt, secundum præscientiam, sed tantum secundum præsentem iustitiam: ut scilicet in præsentem Deus absolueret, quem propter eadem sciebat perpetuò puniendum. Quòd, ut beatus Thom. inquit, etiam errorem habet. Sequeretur enim, sacramenta non simpliciter causare effectus suos, sed cum quadam conditione in futurum pendente. Semel ergo remissa simpliciter remissa sunt, & ut verbo Pauli dicamus, sine pœnitentiã dimissa sunt. Dat enim Deus, inquit Iacobus, asfluenter, & non impropere. Ex quibus omnibus secunda pars propositionis satis patet. Sed explicandum iam est, qualiter non redeant, & qualiter redeant. Aperte igitur dicimus quòd non redeunt secundum conuersionem. Cum enim in omni peccato conuersio sit ad bonū aliquod commutabile, notum est in peccato sequenti non semper conuerti peccatorem ad eadem bona, sed nonnunquam ad contraria. Itaque qui prius nimio amore retinendæ pecuniæ peccauit, & pluribus actibus peccati in hoc vitium propensus fuit, peccare poterit post hoc peccatū remissum prodigalitatibus vitio, illi videlicet contrario. Rursum, nec redit macula & reatus, prout causabatur à præcedentibus peccatis: ut scilicet propter illa omnia puniendus sit: quod satis probatū est. Itaq; ex his patet, illa simpliciter & verè non redire: quia verò ratione redeant, breuiter dicamus. Certè non aliter, nisi quia efficiunt pecca-

Probatum peccata remissa non omnino redire. Rom. II.

Naum 1.

Iacob. 1.

Peccata nõ redeunt secundum propiam suã auersionẽ & reatum.

QUOMODO PECCATA REMISSA

Peccata remissa redire dicitur, quia sequens peccatum augent. Rom. 2.

Gravius peccat cui saepius aut plura peccata prius remissa sunt.

Maior est ingrati- do eius qui post penitentiā peccat, quam qui primo peccat.

tum maius ut circumstantia quaedam illud aggrauas. Cum enim tanto grauius peccemus in Deum, ut Paulus inquit, quanto plura diuitias bonitatis eius & patientiæ, & longanimitatis contempnimus: ut inter cetera verò bonitatis Dei dona hoc tam insignis sit, quo remissa sunt nobis peccata: peccantes verò rursus contra hoc agimus & illud contempnimus: non possunt peccata sequentia remissionem non tanto maiora esse, quanto plura aut saepius remissa sunt. Hæc quidem b. Tho. art. 1. illius quæst. 84. quo statim intulit 3. art. eiusdem quæst. non esse asserendum per peccatum sequens peccantem dignum effici tanta peccati, quanta dignus erat propter omnia peccata remissa. Fieri enim potest, ut multo minora sint peccata sequentia, & secundum speciem suam, & secundum effectum, & alias circumstantias. Contingere enim potest, ut qui grauissimo adulterio implicatus fuit, magnoque affectu: hoc remisso, incidat in leuem aliquam ex infirmitate concupiscentiam, etiam si mortalis sit. Potest hoc multis & latioribus exemplis manifestum fieri: ex quo fit, ut hoc tantum pro certo habendum sit, eum qui post remissa peccata peccat, ceteris paribus tanto grauius peccare, quanto plura aut saepius remissa sunt ei peccata: ita scilicet, ut duobus eadem specie & affectu peccantibus, ille arctius irretitus sit & grauius peccet, cui antea erant remissa peccata, quam qui tunc primo peccauit: & si ambobus remissa fuerint, ille plus peccat, cui plura. Quanta verò sit hæc grauitas, Dei iudicio relinquenda est: & quidem cum magno timore. Ceterum de hoc sit iam b. cunda propositio.

Ingratitudo hæc peccantis post remissa peccata, maior quæ rationabiliter à doctoribus dicitur ingrati tudine primò & peccati innocentiæ peccantis: neutra tamen harum semper speciale peccatum est, aut specialem habet deformitatem, sed cõmune est omni peccato: nec tamè propterea minor est, aut minus graue nec parui fiat hic reditus peccatorum, & ingrati tudine quæ causa illius est. nec, quia diximus non redire eadem peccata, contemnatur. Igitur in hac propositione explicatur ut cunquæ quæta sit hæc ingrati tudine. Dicitur itaque primò, quòd maior est quàm peccantis post innocentiã. Ita b. Thom. art. 2. illius quæst. dist. 3. ita & alij: & ratio, quæ ab eo ponitur, aperta est. Quam enim donum innocentie maius sit simpliciter remissione peccati, ceteris paribus: tamen in ordine, ad eum cui remittuntur peccata, tanto maior fit illi gratia, quanto indignior ea

REDEANT PER SEQUENS PECCATI 113

& quanto fuit maior gratia, tanto est postea maior ingrati tudine: eo maxime, quòd peccans post remissa peccata vtramque iam simul habeat. Nam cum primò peccauit, contra donum & gratiam innocentie fecit: secundò verò post hoc remissum peccatum rursum peccans: priori illi ingrati tudine addit hanc secundam. Itaque non est speciale peccatum: quia omni peccandi cõmunis est ingrati tudine, qua ingrati sunt donis aut innocentie, aut remissionis, & denique multorum aliorum beneficiorum, quæ in his includuntur: remissionis videlicet filij Dei in mundum, effusionis sanguinis eius, promissionis æternæ beatitudinis, & denique quorum non? Non igitur, ut diximus, minoris estimanda est. Verum in æstimatione eius notat b. Thomas, non omnem ingrati tudinem tantam esse, quantum est beneficium cui opponitur. Eide enim beneficio maior & minor ingrati tudine opponitur, secundum quòd magis vel minus contempnitur. Id satis esse debet quòd diximus, ceteris paribus tanto esse ingrati tudinem maiorem, quanto beneficium maius est. Effet verò speciale peccatum ingrati tudine, si in contemptum beneficii remissionis peccati, aut cuiuscunque alterius peccaretur. Obluisci verò beneficii, aut memoratum nõ magni æstimare, vel propter illud non retrahi à peccato, cõmune est, sed grande proculdubio malum. Iam verò prædictis tertiam addamus propositionem.

Quamquam omne peccatum hanc habeat ingrati tudinem, & propter hanc redeant peccata dimissa, sunt tamen quatuor peccata in quibus specialior est ingrati tudine, quæ propterea specialius etiam à patribus notata sunt, quòd propter illa redeant peccata, ut satis patet in Magistro & Gratiano in supra dictis locis. Sunt verò hæc sequentia. Odium fraternum, hoc est, illi nolle remittere peccata: quòd opponitur ipsi remissioni peccati sibi factæ à Deo: apostasia à fide Catholica: contemp tus confessionis peccatorum: & dolor de penitentiã prius facta: quæ quatuor notum est opponi, propter quæ nobis remittitur peccati: fidei scilicet, proposito confitendi, & penitentiæ: meritò igitur magis hæc ingrati tudines oppositæ sunt remissioni ipsi. Hæc itaque de reditu peccatorum à nobis tradita sint.

Ex quibus putamus diligenter considerandum ab his qui populum docent, quàm sit timenda assiduitas illa & continuitas quædam tam frequenter peccandi, si eiusdem quibus ante peccatis, siue alijs. Primò enim considerandum est & de eo admodum est populus, quòd secundum peccatum arctius irretit & implicat tenetque animam, quàm primum, si quidem sint equa-

Ingrati tudine post penitentiã verò peccantis non est speciale peccatum.

Quatuor peccata sunt singu laris ingrati tudinis erga Deum.

Quam perniculosa cõsuetudo peccandi est penitentiæ ac quomodo populus ab ea deterrendus.

DE ORIGINE AC PRINCIPIO

lia, vt dictum est: & diligenter aduertendum quæ sit hæc imple-
catio animæ. Frangitur magis illius virtus ad bene operandum,
fit maior cecitas in intellectu, efficacior propensio in malum in
voluntate, & ipsum peccatum altius suas radices agit & fortius
efficitur in anima. Itaque dubitari non potest maiori opus esse
conatu & maioribus viribus ad agendam pœnitentiam post pri-
mam remissionem, & ita deinceps post secundam & tertiam, &
sic in infinitum. Rursum vires ipsæ debiliores sunt: **Deus** etiam
magis auersus vt à magis ingrato: quis ergo non videt quare
fit periculum? Itaque opus est vt frequenter & nos ipsos
& alios deterreamus à facilitate hac relabedi in peccata: & im-
to magis ab hac æstimatione, quod facile sit iteratò & infinitè
pœnitere: verba illa Petri subinde & frequentius inculcanda.
Si enim refugientes coinquinationes mudi in cognitione Do-
mini nostri & Saluatoris Iesu Christi, his rursus implicati sup-
erantur, facta sunt eis posteriora deteriora prioribus. Melius
enim erat illis non cognoscere viam iustitiæ, quam post cogno-
tionem retrorsum conuerti ab eo, quod illis traditum est, sancto
mandato: & cetera quæ eo loco dicuntur. Illud etiam Euange-
lij, ad quod & Petrus alludit: Fiunt nouissima hominis illius
peiora prioribus. Timendum magis est (vt inquit Beda) quæ
exponendum. Valde curandum est ne in desperationem præ-
cipitentur peccatores: sed non parum etiam cauendum, ne pe-
rocinium lata huic viæ, quæ ducit ad perditionem, præstema.
Certè nos putamus vehementissimè timendum illis, quos as-
suetos peccatis, & frequenti huic pœnitentiæ, qui nunquam effi-
caciter vitârunt illa, vltimus mortis articulus inuenit. Est enim
in hoc loco sententia Augustini magnæ prudentiæ & sapientiæ
Christianæ consideranda, de qua etiam postea latius faciemus
mentionem. Væ (inquit) peccatis hominum, quæ sola inultæ
exhorrescimus, vñtata verò (etiam si pro ipsis sanguis filij Dei
sit effusus) quamuis tam magna sint, vt omnino claudi cõtra se
faciant regnum Dei, sæpe videndo omnia tolerare, sæpe tobo-
rando nonnulla etiam facere cogimur. Atque vtinam ô Domi-
ne, non omnia quæ non possumus prohibere, faciamus. Ita ille
in verba illa 4. cap. ad Galathas: Tim eo ne fortè sine causa la-
borauerim in vobis. Quæ postea citauit ipse in Enchiridio ad
Laurentium. Itaque ex hoc apertè constat quod experientia vi-
demus, quãto sæpius repetuntur peccata, faciliora videri, & ita
leuius de his agi pœnitentiam: quod vtinam nõ tam apertè ex-
perientia videremus: ceterum ex dictis cõstat & grauiora esse, &
maiori

2. Petri 2.

Lucæ 11.

ET ACTIBVS PœNITENTIÆ.

114

maiori egere pœnitentia. Timendum itaque meritò, ne in vlti-
mo mortis articulo eodè modo agatur pœnitentia vt ante. Non
enim qui redit ad peccatũ tam vehementer putamus terren-
dum, sed peccata infirmitatis etiam mortalia sunt, quæ ad modi-
cum, sed peccata infirmitatis etiam mortalia sunt, quæ ad modi-
cum tempus præoccupant: ceterum consuetæ, & consuetudine
pro nihilo aut pro minimo habita, & tamen mortalia, illa non
satis possumus dicere quàm sint timenda, & quantum ab eis
Christiani deterrendi: de quo mox plura dicentur, vtinam qua
cupimus vtilitate & fructu.

LECTIO OCTAUA.

De origine & principio pœnitentiæ, atque
actibus eius.

Vt à itaque efficacia & necessitas pœniten-
tiæ satis patent, age iam attingamus originẽ
& principium eius, progressum atq; cõlum-
nationem, quod pertinet ad actus illius: vbi
non est opus multa dicere Magister 14. dist.
à timore dicit illam proficisci: eo loco de ce-
teris eius actibus loquuntur doctores, & b.
Thom. duobus vltimis articulis q. 85. 3. partis & prudenter & di-
ligenter hæc expendit. De hoc igitur sequentia adnotentur.

Principium primum pœnitentiæ & vera eius origo est ope-
ratio diuinæ gratiæ, cor nostrum ad se conuertentis. Quod vt
certissimum fidei fundamentum statuendum est, nec vlla audi-
enda dubitatio circa illud. Pœnitentia Dei donum est, ex nullis
nostris meritis. Non agimus nunc de iustificatione, quanquam
pœnitentiæ perfectæ cõiuncta sit: de hac enim postea dicemus,
Nunc ipsam cordis nostri pœnitentiam & conuersionem diui-
na gratia præueniri, & eius donum esse asserimus. Ad quod
sufficere debent verba Pauli, qui de his qui veritati contradicunt
Episcopum instruens, vt cum modestia eos corripiens doceat:
Ne quãdo (inquit) det illis Deus pœnitentiam ad cognoscen-
dam veritatem, & respiciant à laqueis diaboli, à quò captiui ten-
nentur ad ipsius voluntatem. Hieremias etiam hoc apertissimè
constituit Deũ orans: Conuerte nos Domine, & conuertemur.
Et rursus: Castigasti (inquit) me Domine, & eruditus sum quasi
iuuenculus indomitus. Cõuertere me & cõuertar, quia tu es Do-
minus

Primum in-
itium pœnitentiæ
est gratia
Dei cõ-
uertentis
cor pecca-
toris ad se.

2. ad Ti. 2:
Tren. 5.

Capite 31.

DE ORIGINE AC PRINCIPIO

minus Deus meus. Postquam enim cōuertisti me, egi pœnitentiam: & postquam ostendisti mihi, percussisti femur meum. Quod apertius dici potuit: Legatur totum illud caput: vbi sub typo reuerſionis populi de captiuitate, conuerſio peccatoris & diuina gratia dulciſſimè describitur. Inuenit gratiam (inquit) in deserto populus qui remanserat gladio. In charitate perpetua dilecti: ideo attraxi te miserans. Gratia igitur est, dei tractus est conuerſio nostra. Sed apud Ezechielem locupletissimum huius testimonium est: Sic enim loquitur Dominus per Prophetam populo Israël. Tollam quippe vos de gentibus & cōgregabo vos, & effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris: & dabo vobis cor nouum, & scienciam vt in præceptis meis ambuletis. Et post multa huiusmodi gratiæ promissa: Non propter vos (inquit) faciam, notum sit vobis: confundimini & erubescite super vjjs vestris. Et antequam ad hæc promissa veniret, postquam multa dixerat & conquestus fuerat in persona Dei, quod nomen suum polluisſent: Nō propter vos (ait) ego faciam, sed propter nomen meū quod polluisſit in gentibus. Quem locum Augustin. lib. 4. cōtra doctas Epist. Pelagianorū ad Bonifacium diligenter excutiens: Nichil (inquit) sic euertit hominum præsumptionem, dicentium, nos facinus, vt mereamur cum quibus faciat Deus. Respondet vobis ipse Dominus: Ego non faciam propter vos, sed propter nomen meum. Et ibidem post multa alia: Quid (inquit) merentur deserta, exterminata, & effossa? quæ tamen ædificabuntur, operabuntur & munitentur: nunquid pro meritis? absit. Ista enim merita mala sunt, hæc munera bona. Redduntur itaque malis bona gratuita: ergo non debita: ideo gratia. Est & hoc cœcilijs & Apostolicis definitionibus apertè definitum. Innocentius in Epistola ad Carthaginense Concilium: Auxilio (inquit) quotidiano nos egere, negare non possumus: vt ad rectam ergo viam redeamus, eius auxilio plus egemus. vbi multa in confirmationem huius apertissimè dici. Cælestinus etiam in Epistola ad Episcopos Gallie hoc ipsum ex orationibus Ecclesiæ confirmat. Postulant (inquit) pontifices, vt infidelibus donetur iudes, vt hæretici resipiscant, vt lapsi pœnitentiæ remedia conferantur, & cetera multa, quod totum diuinum opus sententiæ. Deniq; & Arauſicanam Concilium secundū, idem manifestissimè definit cap. 19. Cum sine gratia (inquit) humana natura integritatem seruare nō potuit, quomodo sine gratia potuit reparare, quod perdidit: Hęc igitur sunt certissimè fidei definitiones,

Ex eph. 36.

Capite 6.

Capite 11.

ET ACTIBVS POENITENTIAE. 115

quas ideo attulimus, quoniam nonnulli inter scholasticos non infimæ auctoritatis contrarium scripserunt: quod videlicet suis viribus quis possit sic pœnitere, vt gratiam consequatur. Itaque esto, vt hoc illis donetur, & ab errore culpabili eos excusemus: certè eos adhuc velle defendere aut sequi, excusandum non est. Offendit hæc sententia non parum alienos à nobis, & quidem meritò. Aſſerit enim contra scripturā & definitiones Ecclesiæ, & denique aufert quæ maximè ad veram humilitatem & pietatem instituunt, quæ in hoc præcipuè posita sunt, vt nobis omnino nostrisq; viribus diffidamus, soli diuinæ gratiæ innixi. Nec aliud habet hæc sententia, quàm humani ingenij (nescio quam) argutiam, & præsumptionem propriarum virium. Sed hæc est sapientia quam stultam fecit Deus, & fortitudo quam infirmam reddidit. Multa circa hoc à scholasticis & in hoc loco circa dist. 14. & in 2. lib. dist. 28. & proximis. Hæc nunc sufficiant. Ad demus etiam quædam in fine huius lectionis.

Iam actus nostros in pœnitentia consideremus: de quibus hoc sit primum. Quod cum omnes actus pœnitentiæ in nobis sint & ex Dei motione, & ex nostri arbitrij libertate & qualitate, nec semper eodem principio oriuntur in nobis, neque eodem ordine procedunt. Hoc manifestissimè ipsa experientia ostendit, dum alius timore pœnarum, alius præmiorum intuitu, alius diuinæ bonitatis consideratione conuertitur, prout scilicet Deo placet (qui habet corda nostra in manu sua) & prout affectus noster dispositus est. Non possunt itaque sub arte & certa ratione comprehendi hæc diuinæ gratiæ admiranda opera. Quia verò suauiter Deus omnia disponit, hominesque iuxta ipsorum dispositiones monet, ipsa experientia docet peccatores corporeis delectationibus affectos facilius & communius pœnarum timore trahi. Igitur cum de origine actuum pœnitentiæ in nobis agitur, quædam tradunt doctores vt necessaria & semper contingentia, quædam vt in pluribus euenientia.

Iuxta hæc igitur b. Thomas supradictò loco, congruè quidem, post primam illam diuinæ gratiæ operationem quinque actus ponit, quasi quinque gradus, quibus ad veram pœnitentiam peruenitur. Primus est fidei veraciter assentientis diuinis testimonijs. Secundus timoris seruilis, quo pœnarum consideratione à peccato dilectioneque eius retrahimur. Tertius spei, quo remissionem peccatorum consecuturos nos sperantes, iam ea vt emendabilia detestamur. Quartus veræ charitatis, quo propter Deum ipsum peccata displicent. Quintus denique

Scotus Durandus

Actus pœnitentiæ in nobis non oriuntur semper eodem principio, neque eodem ordine procedunt.

Quinque actus cens gradus ad pœnitentiā veram.

nique timoris filialis, quo Deo vltro ob reuerentiã eius emendationem vite, & satisfactionem, prout possumus, offerimus.

Afsignant alij alios actus, ratiocinatione magis quã vlla experientia vel vsu: & sunt hi. Velle in se vindicare peccatum, detestari illud, hanc detestationem probare. Sed illos relinquimus quærentibus disputationes. De his quos experientia docet paucis agamus, probantes eos ex scripturis: nam ex illis patebunt loci, quibus maximè vtendum ad excitandos nos vel alios ad penitentiam. Illud ante admonemus, quod sicut non omnes semper, vt diximus, concurrunt (nam quandoque nullus est peccatorum timor) ita & cum concurrunt, non semper formaliter & explicitè inveniuntur, sed virtute tantum. Sicut enim in alijs moralibus non semper est consilium, deliberatio, atque electio explicitè atque formaliter, sed virtute tantum in omni voluntario actu illa sunt: ita in præsentia nulla vera penitentia est, nisi non fides, spes, charitas, filialis timor vel virtualiter sunt. Constat enim sine his nihil esse Deo gratum in nobis. Sed hæc quandoq; vnico citissimo, & quasi subito actu fiunt, & hoc quidem rarius, vt in latrone & Paulo: ceterum communius leuiter, paulatim & successiuè fiunt in peccatorum conuersione, hoc agente nostra erga diuina tarditate & pigritia, aut nimio ad peccata & nos ipsos affectu. Ita enim paulatim primò ad fidem, deinde ad timorem, postea ad spem & ad reliqua vel omnia, vel ad quæ adducitur peccator. Exemplum horum est in Augustino, qui de sua ipsius à peccatis conuersione & penitentia, quæ scilicet longo tempore & tardo motu tandem completa fuerit, scribit apertissimè in 6. & 7. confessionum. Quia igitur hæc concurrunt vel actu vel virtute, vel semper vel in pluribus, de eis dicamus: illa habeamus ad manum, quibus vera generatur penitentia in nobis.

Fides actus omnium primus in penitentia. Fides itaq; prima omnium est, sicut in ceteris quæ Deo gratæ sunt, ita & in penitentia. Sine fide impossibile est placere Deo, inquit Apostolus. Accedentem enim ad Deum oportet credere, quia est, &c. Accessum itaq; & principium tribuit illi Paulus (inquam) soli. Ceterum fidei quæ per dilectionem operatur, partem tribuit. In Christo Iesu neque circumcisio aliquid valeat, neq; præputium: sed fides quæ per dilectionem operatur, quæ nouam creaturam vocat. Non est opus hic agere de fide illa, ut sic dicente Lutherano: alibi diximus & probauimus fides est. Hic hæc solum notatu dignum est, quod etsi ad penitentiam detestationem peccati possit nonnunquam ratio humana mo-

Prædicti actus neque omnes simul neque explicitè semper concurrunt in penitentia.

Galat. 5. 6.

vere, sed quæ hinc proficitur non est vera penitentia: carnis & sanguinis nominari potest, sed nõ spiritus. Ratio humana potest in peccatis aut damnum, aut infamiam apud homines cogitare: vera autem penitentia non incipit nisi à fide: quia inde oritur omnis motus in Deum. Crediderunt (inquit scriptura) viri Niniuitæ in dominum, & prædicauerunt ieiunium. Cum enim is qui in peccatis quiescit, cui illa placent, non possit nisi bona aliqua cogitatione occurrente mutari, vt ei displiceant, bona verò bonam coram Deo cogitationem aliquid quàm nullam, necesse est penitentia principium aliquem actum fides parit, necesse est penitentia principium aliquem actum fides cogitationem fidei esse: cum scilicet Dei bonitas, siue iustitia, Dei præcepta, aut præmia, siue pœna, cogitationi occurrunt, & certa eis fides adhibetur. Vnde & Paulus fidem in Deum & penitentiam prædicat.

Hanc bonam fidei cogitationem sequi solet timor peccatorum: Fidei actus est que in peccatoribus stimulus maximus ad penitentiam. Vnde de scriptum est: Timor domini expellit peccatum. Nam qui sine timore est, non poterit iustificari. Hinc & illud scriptum est: Initium sapientiæ timor domini. Constat enim penitentia ad sapientiam pertinere, vt Moyses inquit: Vtinam scirent & intelligerent, & nouissima prouiderent. Pœnæ verò timor, quamquam imperfectus sit, & possit nonnunquam malus esse (cum scilicet peccatum amatur, & solo timore pœnæ, quam mallet non esse, non peccatur) est tamen bonus & aptus his, qui non aliud nouerunt quàm se amare, & incommoda sua timere. Propterea ad hoc adhortantur nos literæ sacræ, proponuntque externas illas pœnas. Vnde Christus: Time eum (inquit) qui habet potestatem animam & corpus mittere in gehennam. Et psalmus apertissimè dicit: Confige timore carnes meas. Affigit enim timor & torquet, atque ita cuidam quasi dictum est, damnans peccati illum, qui timore pœnæ retrahitur à peccato. Vult Deus peccatores timere: nam Paulus ipse, qui inquit: Non accepistis spiritum seruitutis in timore, sed ad optionis filiorum Dei, vehementissimè tamen alibi terret peccatores. Horrendum est (inquens) incidere in manus Dei viuētis. Tribi: Irutam quis faciens legem Moyfi sine vlla miseratione moritur, duobus vel tribus testibus. Quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui filium Dei contulcauerit? Scimus enim qui dixit: Mihi vindictam & ego retribuam. Et rursum: An diuitias bonitatis eius &c. Et illud: Thesaurizas tibi iram &c.

Iona 3.

Act. 17. 20.

Fidei actus subsequitur

solet metus

penam, maxime ad

penitentiam

stimulus.

Eccle. 1.

Deuter. 32.

Roma. 8.

Hebr. 10.

Roma. 12.

DE ORIGINE AC PRINCIPIO

Ista & nobis & proximis proponenda sunt: istis excitandi ad poenitentiam.

*A timore
pœnæ est
poenitenti
ad spem
progre
diendū,
& hæc
quoq; me-
tu tēperā.
da est.
Ephes. 4.*

*Iona 3.
Iob 2.*

Verum huic timori pœnæ nimium inherere dupliciter periculofum est: & quia in desperationem trahit, qua nulla periculofior tentatio: desperantes enim semetipfos (inquit Paulus) tradiderunt impudiciæ in operationem omnis immūdicæ. Et quis feruilem animum facit, nec dignum Christiano, vt ex Paulo diximus: Non accepistis spiritum seruitutis in timore. Quare in illo præcedenti gradu constitutus vti debet timore vt superior: vt scilicet ratio fide instructa corrupto appetitui & puerili opponat inextinguibilem ignem, fletum, & stridorem dentium &c. Ceterum non debet illi totus subdi, ne cum Cain dicat: Maior est iniquitas mea &c. aut cum Iudæis manum cohibeat, non animū à peccatis. Transferat ergo se quantocyus ad spem, cum Psalmita dicens: Quare tristis es anima mea, quare conturbas me? Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi. Exemplum huius habemus in Niniuitis. Timuerunt dominum, sed sperauerunt dicentes: Quis scit si conuertatur & ignoscat dominus? Et Iohel ad poenitentiam exhortans: Conuertimini ad dominum Deum vestrum, quia benignus est & prastabilis super malitia: quis scit si conuertatur & ignoscat dominus? Hæc omnia sperantium quidem sunt, sed etiam timentium. Non inquit, miserebitur certo Deus: sed, quis scit? Merito itaq; dicitur poenitentia inter spem & timorem incedere: hoc ipsum est illud. Quis scit si conuertatur? Quod solum verbum Lutherano- rum illam fidem destruit. Nam id quod certa fide tenendū est, nulla ratione sub tali dubitatione proponi potest. Vbi confide- randus est mos loquendi scripturæ: cum ex persona Dei Pro- phetæ loquuntur, promittunt remissionem: Omnium iniquita- tum eorū non recordabor: cum affectum expriment poeniten- tis, dubitationis notam opponunt: Quis scit &c. Non quod de Dei misericordia debeat dubitare poenitens, sed de se. Nam & propterea promissio illa Dei sub conditione ponitur. Si egent poenitentiam. Igitur & in priori illo gradu timoris spes esse de- bet, & in hoc timor. Sed docent patres dolorem illum de pecca- tis, qui assumitur consideratione pœnæ, multo esse inferiorem illo, qui ex consideratione misericordiæ remittentis assumptus est: atq; ita ab illo ascendendū ad hunc. In illo enim se videtur aspiciere: in isto Deum, cuius misericordiæ & bonitati afficiunt, atq; ideo dolet. Vnde in hoc gradu proximus est charitati. Quod etiam illam potest magis in nobis gignere, quàm tantę benigni-

ET ACTIBVS POENITENTIAE.

117

ratias diuine in peccatores cōsideratio: Cuius plenus est Psalmus ille 102. Quemadmodum miseretur pater filiorum &c.

Iam itaque sequitur merito quartus gradus siue operatio poenitentia: charitatis videlicet. Cum enim ex præcedentibus considerationibus eō ventū est, vt Dei summa bonitas agnosci incipiat & amari, quæ maximè in remissione peccati per mortem & sanguinem filij sui (quæ spes præcipue cogitat) ostendit. Hic amor veram detestationem & odium peccati, vt tantæ bonitati contrarium est, operatur: quod necessarium esse ad veram poenitentiam & remissionem peccati, satis ostendunt lachrymæ peccatricis, & verbum Christi: Remissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Et Petrus inquit quod charitas operatur multitudinem peccatorum: sine qua conuersio illa Iudæo- rum, de qua psalmus: Reuertebantur & diluculo veniebant ad eum: vana ibidem ostenditur, cum dicitur: Et dilexerunt eum in ore suo, & lingua sua mentiri sunt ei, ob charitatis scilicet defectum.

Vltimo tandem, cum timore filiali, quem charitas gignit & secum cōiunctum habet, ob solam videlicet diuinam reuerentiam poenitentia satisfactioem voluntariam Deo offert. Vbi eius est consummatio, sicut in filio illo prodigo patet. Iam (inquit) non sum dignus vocari filius tuus: fac me sicut vnum ex mercenarijs &c. Quid hoc aliud quàm paratum esse subire satisfactioem pro patris arbitrio, modò non reiiciatur ab eius gratia. Cui simile videtur illud Psalms: Dixi in excessu mentis meæ, proiectus sum à facie oculorum tuorum, ideo exaudisti vocem deprecationis meæ. Damnat itaque se verè poenitens, at non recedit à Deo, sed magis timore filiali se illi subijcit: vbi iam peccati remissio consummatur.

Ecce omnes hos actus & in scriptura, & in ipso studio poenitendi manifestè ostensos: in quibus sese exercere satis etiam apparet quàm sit futurum vtile: quanquam & in his non est parua diuersitas. Sunt infiniti verò poenitentium affectus, & est velocissimus transitus ab vno affectu ad alium: sed ea omnia ferè ad hos actus pertinent: de quibus satis sit hæc dixisse.

*Quartus
poenitentia
gradus est
odisse pec-
catum ob
amorem
summa
bonitatis
Dei cui cō-
trarius est.
Luca 7.
I. Petri 4.*

*Actus vlti-
mus quo
perficitur
poenitentia,
est ob mer-
itū Dei reue-
rentiā illi
offerre sa-
tisfactio-
nem.
Psalm. 30:*

DE COMPARATIONE GRATIAE DEI
LECTIO NONA.

De comparatione diuinæ gratiæ ad supra dictos
pœnitentiæ actus, & de fructibus pœni-
tentie.

QVONIAM diximus inter pœnitentiæ actus pri-
mum esse operationem diuinæ gratiæ conuerten-
tis animum, postea verò adiecit plures alios
actus, expedit circa hoc diligenter advertere, non
ita distinguendam esse gratiæ operationem à s-
quentibus quos posuimus actibus nostris, quasi duo sint ab in-
uicem separati. Non ita sentiendum est de gratia, quasi vicinè
quodam successione inter nos & illam debeamus diuidere, ut
hoc boni à gratia, illud à nobis sit: Damnat enim hoc aperte,
vt Augustinus inquit libro secundo de peccatorum meritis &
remissione, verbum illud Pauli: Quid habes quod non acco-
pisti? Nec ita putare debemus, quasi prius Deus operetur in no-
bis, nobis quiescētibus: deinde nos eo quiescēte operemur, sed
vt Paulus inquit, operatur in nobis velle & perficere. Et Esaias
Omnia opera nostra operatus es in nobis. Quædam fatendum
est Deum in nobis operari non præcedente vllō merito aut co-
nato nostro, quæ August. dicit pertinere ad gratiam operantem
sine præuenientem: alia verò præcedente quidem conatu aliquo
nostro, vel nonnullo nostro merito, quæ ad gratiam cooperan-
tem vel subsequētem pertinere dicit. Ceterum gratiæ eius
operatio nostræ simul bonæ operationi coniuncta est, & nostra
bona operatio suæ gratiæ: vt simus in omnibus bonis operibus
sicut à propheta dictū est, quasi securis in manu Dei: nisi quod
nos sumus intelligentes & volentes. Igitur ex his constat supra
dicta ita intelligenda esse, quod operatio Dei conuertentis eor-
nostrum causa sit prima & efficax in omnibus illis actionibus
caussa (inquam) omnium & singulorum, per nos & in
nobis ea operans. Nam sine me (inquit) nihil potestis facere.
Dicitur verò prior natura, quod ab ea ceteri pendeant,
ipsa verò à nullo eorum. Itaque sic dignè de gratia eius senti-
endum est, vt iam per singula discurramus. Diuinæ gratiæ est
in primo illo actu, non tantum fides ipsa & propositum firmum
credendi diuinis assertionibus, sed & omnis bona cogitatio,
& quidquid occurrit animo, maximè primò antea in pec-
catis quiescenti, quo incipiat Deo appropinquare, id totum
diuinæ

Quomodo
operatio
diuinæ gra-
tiæ in no-
bis non sit
distinguen-
da à no-
stris bonis
operibus.
Capite 18.
1. Corin. 4.

Philip. 2.
Esai. 26.

Esai. 10.

Declaratur
singulos
predictos
pœnitentiæ
actus esse
à gratia
Dei.

ET FRUCTIBVS POENITENTIAE. 118

diuinæ gratiæ est: nec enim (vt dixit Paulus) sufficientes sumus
aliquid cogitare ex nobis, quasi ex nobis. Vbi (vt August. in-
quit) omne euertit Pelagianorum meritum & conatum præue-
nientem gratiam. Quid enim prius est in omni bono, quam co-
natio ipsa? In secundo verò actu non minus ipsa gratia ope-
ratur. Timorem (inquit) meum dabo in corda eorum, vt non
recedant à me. Nam hoc petebat Psalmus: Confige timore tuo
&c. Itaque vt occurrant menti æternæ illæ & terribiles pœnæ,
gratiæ est: vt postquam occurrerint, ingrediantur cor & pene-
trent, eius est qui dicit: Timorem meum dabo &c. In tertio nõ
minus spem veniæ ille largitur, de quo Paulus inquit: Quod in
Christo reconciliationem habemus, & gloriamur in spe gloriæ
(inquit ille) filiorum Dei: Illud quidem post remissionem culpam:
sed ante solus ipse gratia sua & promittit remissionem, & facit
vt verè spereretur à nobis: quamobrem Psalmus vocat Deum
spem suam, dicens: Spes mea Domine à iuuentute mea. Pro-
pter quod inquit: Ego autem semper sperabo: idque contra
peccatorum terrorem loquens. In quarto denique & in quinto
ab illo diffunditur charitas in cordibus nostris, vt Paulus inquit,
ille & timorem dat, non minus castum istum, qui manet in sæ-
culum sæculi, quam illum timorem, de quo Ioannes inquit, quod
non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem.
Hæc nobis dicta sunt ad diuinæ gratiæ commendationem, cui
tribuendum est quidquid in nobis boni est ad salutem, maximè
verò in pœnitentiâ. Itaque non ipsam tantum perfectam & in-
tegram pœnitentiâ per suam gratiam ipse operatur in nobis,
sed & illos primos & imperfectos motus ab ipso esse dicimus,
non quidem secundum imperfectionem, sed secundum omnem
quam habent bonitatem. Non solum ergo perfectum dolorem
peccati, & recessum integrum ab eo Deus per gratiam suam
dat, sed quemcunque minimum dolorem, quo paulatim à pec-
cato retrahimur, etsi nondum illud omnino reliquerimus, ab
ipso esse vera fides tenet: quod cuncta quæ diximus satis pro-
bant, sed præcipuè locus ille Pauli quem superius citauimus: vbi
de peccatoribus dicit, quod captiui à diabolo tenentur ad suam
ipsius voluntatem: quod & Dominus inquit: Qui facit pecca-
torum seruus est peccati. Quis verò dubitet tam fortem & crude-
lem Dominum non permitturum subditum sibi seruum, non
tantum omnino se relinquere sibi, rebellare, sed vel tantillum à
se recedere, nisi à superiori compellatur potestate, Dei scilicet:
quod gratiæ certè est. Manet miser peccator viribus omnib⁹ de-
stituti-

2. Cor. 3.

Hierem. 32

Roma. 5.

Roma. 5.

Deus non
tantum per-
fectam pœ-
nitentiâ,
sed etiam
primos &
imperfec-
tos motus
eius gratis
in nobis
operatur.
2. Tim. 2.
Iou. 2.

DE COMPARATIONE GRATIAE DEI

stitutus potestati illius totus traditus: de qua Iob dixit: Non est potestas super terram, quæ ei possit comparari. Cùm igitur viderit tantillum viderit se quispiam respirare ab ea seruitute, agnoscit superuenisse superiorem, qui fortem illum armatū custodientem castrum suum vicerit. Et hoc satis supra adducta testimonia Augustini, Innocentij, Celestini, & Conciliorum probant. Et (inquiunt) quod accepit iustus, sine gratia seruare non potest, quanto minus recuperare, quod perdidit? Si hæc igitur non fiat à iusto sine gratia, quomodo à peccatore fiet? Non negamus fieri posse, vt detestetur peccatum impius, aut boni aliquid ex suo genere, ductus naturali ratione & instinctu faciat: sed nec penitentiam aliquam, nec opus aliquod, quo tantillum appropinquet ad Deum, aut disponatur ad gratiam, nisi à Deo adiutus facere potest. Docet ita Paulus: Quod nõ sufficientes simus cogitare &c. Et: Nemo potest dicere Dominus Iesus, nisi in spiritu sancto. Quæ verba sæpe in hunc sensum interpretatur Augustinus: nihil scilicet ad salutem pertinens nos posse: sicut & illud etiam: Sine me nihil potestis facere.

Iam ex his quid sententiendum sit de multis quæ circa hoc momentur quæstionibus & controuertuntur, non tantum inter Catholicos & hæreticos, sed inter ipsos etiam catholicos, intelligi potest. Queritur primò, an cùm paulatim quis perducitur ad iustitiam, illa opera, quæ præcedunt, bona sint? An illis prepareremur ad iustitiam? Et denique, an meritoria sint iustitiæ ipsius? Igitur vt, omnis contentio, cognoscatur quid de his tribus sentiendum sit iuxta saniorum doctrinam, sequentia ex his quæ diximus, notentur. Primò iuxta sanam & probabilioram sententiam non est negandū præcedere aliqua bona opera nonnunquam iustificationem sine perfectam penitentiam, & illis operibus nos præparari & paulatim perducere ad perfectum, sed illa omnia ex gratiæ diuinæ auxilio fieri. Negant Lutherani duo illa priora: esse scilicet aliquod bonum opus, & per illud nos præparari. Et quanquam non desint catholici aliqui, qui opera omnia peccatorum, maximè infidelium, mala putant: tamen sententia est quam diximus, & ab hæreticis pertinaciter hæretico animo negatur. Nam ex proximè dictis, satis patet Deum boni aliquid inspirare cordibus peccatorum, ipsosque sic à Deo motos actum timoris, aut spei, siue penitentia: producere. Vnde quanquam in colloquio illo Responsionis anni 46. & in libello de eo edito à Butzero nulla ratione hæretici voluerunt hoc concedere, sed, vt ex ipso Butzeri libello

ET ACTVVM POENITENTIAE.

bello patet, non possunt negare Deum nonnunquam paulatim perducere peccatorem ad iustitiam, ipsumque ita eum præparare quod in Augustino ille latissimè ex cõfessionibus eius ostenditur: quo cõcesso, mirandum est quibus technis elabi conentur, clamantes contra scripturam esse, dicere aliquod bonum opus à peccatore fieri, sed bene (inquit, ipse) Deum in illo efficere, & Deum illum præparare: quo nihil amplius nostra sententia asserit: Deus operatur in illo & præparat illum, sed per illum ipsum, non enim illa opera vllus verè dicere potest ab illo non esse. Quam sententiam August. frequenter apertissimè tenet. Nam in epistola ad Sixtum videlicet 105. Nec ab illo (inquit) quod originaliter contrahitur, nec ab his quæ vnusquisque in vita propria mala congregat quisquam liberatur & iustificatur, nisi gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum: non solum remissione peccatorum, sed prius ipsius inspiratione fidei & timoris dei, impartito salubriter orationis affectu & effectu, donec sancte omnes languores nostros. Vides vt intelligit gratiam dei ante remissionem peccatorum in fidei & timoris dei inspiratione & affectu orandi incipere, & hæc salubria esse. Quod apertius in 1. lib. de diuers. quæst. ad s. Simplicianum q. 2. in principio ita dicit, cùm Pauli mentem in illis verbis: Cùm nondum nati essent &c. incipit explicare: asserens eam esse, vt de operum meritis nemo gloriatur, & vt ostendat opera non præcedere gratiam, sed sequi: Ne scilicet quis arbitretur se ideo percipisse gratiam, quia bene operatur: sed bene operari non posse, nisi per fidem receperit gratiã. Et statim post ista ita inquit. Incipit autem homo percipere gratiam, ex quo incipit deo credere: sed interest, quibus articulis temporum, vel celebratione sacramentorum gratia plenior & euidentior infundatur. Vnde post pauca inquit: Fiunt ergo inchoationes quædam fidei cõceptionibus similes: nihil horum tamen sine gratia misericordie Dei: quia & opera, si quæ sint bona, consequuntur. Ponit exemplum horum in catechumenis & Cornelio, quos non sine diuina gratia putat & credere & operari bona quædam, vt elemosynas & orationes fecit Cornelius, nec tamen adhuc perfectè iustificatus est. Poterat & exemplum horum in seipso adferre, sicut attulit in cõfessionibus: cùm magno affectu oraret, & multis lachrymis imploraret Dei misericordiam, nondum tamen affectum omnem peccandi relinquens. In scriptura sacra non video apertiora alia testimonia huius, quàm illa quæ his locis Augustinus refert. Nec crediderim admodum innitendum testimonijs scriptu-

Lucæ II.

2. Cor. 3.
2. Cor. 12.

An opera
precedentia
iustificationem bona
sint an mala.

DE COMPARATIONE GRATIAE DEI

scriptura, sed ista Augustini testimonia, quem etiam haereticif
fatentur acerrimum gratiae assertorem esse, & in his locis, ubi
isti putant magis contra nos illum esse, merito debent sufficere.
Adducebant Catholici aliqua scripturae testimonia, sed ea certa
ambigua. Nam quidquid de praeparatione dicitur ad iustitiam,
id non de praecedente aliqua praeparatione necesse est intelligi,
sed de ipsa, quam per Dei gratiam facimus, operatione vel cum
iustificamur, vel cum augetur in nobis iustitia. Sed hoc dogma
est vt Ecclesiasticum asserendum, Fieri à peccatoribus bona
quaedam opera, quibus praeparantur ad gratiam, non sine Dei
gratuito auxilio: quod nihil detrahit gratiae, immo magis com-
mendat: quod & cõsolatur infirmorum mentes, & ad bene ope-
randum excitat, & certè praeter controuersiam à patribus alle-
gitur. Nam cuncta illa, quae afferuntur contra hoc ex scriptura
Omne quod non est ex fide peccatum est: & quae Augustinus
ex hoc loco contra Iulianum acerrimè disputat de virtutibus
gentilium, manifestè intelligenda sunt de his quae ex infidelita-
te procedunt: quae vt huiusmodi, mala sunt. Atque ita scriptu-
ra loquitur de sacrificijs & oblationibus Iudaorum, quae illi
perbo animo & gloriantes, sibi quae securitatem promittentes
offerebant sine vera poenitentia. Incensum abominatio est
h. &c. Quod Ieremias apertius, multa in hanc sententiam di-
cens, declarat. Vos confiditis vobis in sermonibus mendacij,
furari, occidere &c. & venistis & stetitistis coram me in domo
hac, in qua inuocatum est nomen meum: & dixistis: liberati si-
mus, eò quòd fecimus omnes abominationes istas &c. Orabatur
itaque isti, & fidebant in templo persuasione superba. Memò
igitur illa reiiciuntur à Deo. Ceterum oratio illa humilis pu-
blicani, de quo et si secundum sensum aliquem credamus, quod
descenderit iustificatus, tamen potuit orasse, antequam iustifi-
catus esset. Orationem ergo illam ante iustificationem non
dubitandum est fuisse bonam, quam sic commendat Christus.
Et certè est haec efficax ratio ad hoc probandum ex scriptura.
Nam constat ex hoc loco orationem illam bonam Deo gratiam
fuisse, ipsumque praeparasse. Non tamen ex illo loco cõstat: iam
tunc illum esse iustificatum. Vt minimum cõstat posse aliquem
peccatorem nunc sic orare. Et de oratione sunt aliae auctoritates
scripturae & patrũ. Nam quid est: Omnis qui petit accipit, quod
interpretatur Chrylòst. siue iustus siue peccator: si non gratum
est Deo, vt peccator oret? Sunt igitur & bona opera ante renun-
tationem peccati, & praeparantur per illa. Iam verò, an aliqua ratione
merito.

Ieremia. 7.

Luce II.

An opera
praecedunt

ET FRUCTIBVS POENITENTIAE. 120

meritoria sint iustificationis, minus est certũ, & minus necessa-
rium: quare malle hoc haereticis concedi: quod videtur etiam
Augustinus frequenter dicere: & tribuitur etiam haec sententia
b. Tho. Tamen multi pij cõtrarium sentiunt & verius, & vtilius
conscientijs: de quo, vt intelligi possit, breuiter haec notentur.
Primum. Ante plenam iustificationem semper voluntatem,
qua commissum est peccatum, permanere Deo ingrati, sed
non semper equalem, verum remissiosem nonnunquam & mi-
norem, & ideo minus ingrati: quod ipsum est: non nihil iam
accessisse ad Deum, & recessisse à peccato,
Secundum. Semper ante iustificationem voluntatem illam,
qua peccatum est, fortiosem esse & preualere alteri qua bonum
aliquod orationis &c. fit. Propter hoc itaque vltimum August.
clamat, ante remissum peccatum semper esse mala merita, immo
nulla merita nisi damnationis. Ita Psalmo 31. Nihil boni fecisti,
& datur tibi remissio peccatorum. Attendantur opera tua, inue-
niuntur mala. Si quod deberetur operibus Deus redderet, vtique
damnaret. Stipendiũ enim peccati mors. Malis operibus quid
debetur, nisi damnatio? Et super Ioannem in illa verba: De ple-
nitudine eius omnes accepimus, gratiã pro gratia &c. Post multa
de hac re: Hanc ergo (inquit) accepit gratiam primam pecca-
tor, vt eius peccata dimitterentur. Quid meruit? Interroget iu-
stam: inueniet poenam. Cui cõsonat id, quod superius citauimus
ex 4. lib. cõtra 2. epistolas Pelagii. Redduntur peccatoribus
bona pro malis. Itaque si vtrunque consideremus in peccatore
incipiente iam ad Deum redire, quidquid boni est, minus est,
minus amatur ab eo, quàm peccatum odio habeatur: magis De-
us odit peccatum in illo, quàm amet illa alia, quia & ipse pecca-
tor magis amat peccatum, quãdo adhuc voluntate in eo manet.
quàm salutem, pro qua etiam orat. Nam si non ita esset, sed for-
tior esset voluntas gratiae, iam & ille non amaret peccatũ, & re-
missum esset ei. Itaque si totus ipse cõsideretur, magis prouocat
iram, & magis meretur iram, quàm misericordiam. Verum quia
bonum suum, quod scilicet Deus operatur in illo, & quo ipsum
praeparat, nõ est dubitandum Deum aspicere in ipso, sanè & ca-
tholicè putamus esse dicendum, Deũ respicere bona illa ante iu-
stificationem. Quid enim non respiciat dona sua in homine? imò
magis quàm ipsa opera hominis mala? Aspice (inquit) in me. Et
miserationum tuarum, quod de ipsa gratia, quam Deus in nobis
operatur, intelligi potest, quando incipit nos praeparare. Et sta-
tum

iustificati-
onẽ aliqua
ratione eã
mereantur.

Art. 5. q.
114. prima
secund.

Voluntas
peccatoris

ante iusti-
ficationem

semper
quidẽ licet

nũc magis
nũc minus

Deo displi-
cet.

Peccator
ante iusti-
ficationem

absolutè
magis iram

quàm mi-
sericordiã

meretur:

Deus re-
spicit bona

opera pec-
catoris an-

te iustifica-
tionẽ tan-

quam sua
dona.

tim sequitur: Delicta iuuentutis meae ne memineris. Dicamus ergo Deū illa aspiciere, & propter illa, quae sua magis sunt quam peccatoris, illius misereri. Hæc quidem iuxta Ianam doctrinam. Iam verò etiam per illa opera ex parte aliqua mereri possit iustificatio vel secundum quandam congruitatem? Sicut utraque pars sine vilo periculo affirmari potest. Certè Augustinus in epist. illa ad Sixtum meritum videtur asserere. Sic enim ait: Sed nec ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito dei est, si fides hanc impetrat. Nec enim nullum est meritum fidei, quae ille dicebat: Deus propitius esto mihi peccatori. Dixit itaque meritum: leniuit addito vocabulo (aliquo). Sit itaque meritum aliquod, non quale in iustificatis iam est ad æternam vitam: id quæ si cui ita placet, & sibi videtur Dei misericordiam commendare. Illud enim meritum diuinæ gratiæ opus est, nondum quidem iustificantis, sed præparantis. Nec ab hoc puto b. Thomas sensum loco citato abhorrire. Id certum habeamus: peccatorem, quamdiu in peccato est, magis dignum esse damnationem quam veniam: & propter hoc ipsum in se consideratum nulla ratione mereri nisi damnationem, quam Augustinus dixit. In hac itaque quaestione omnes conamur cuncta tribuere gratiæ, & tribuimus quidem: sed qui plus putant gratiæ tribui, illud quaecunque meritum ponentes, quod satis rationale est, non sunt arguendi: nec è contrario, qui volunt peccatori sua demerita decantatissima esse, etiam non sunt reprehendendi: modò eis concedamus, peccatori nullum bonum gratiæ debitum esse, & auferamus omnem suorum operum fiduciam: sic tamen, vt diuinum erga se fauorem & auxilium agnoscat & veneretur. Hæc igitur propter hos actus pœnitentiæ, quæ de gratiæ sunt, diximus.

Fructus pœnitentiæ sunt etiam iustitiæ & legis Dei opera. De fructibus pœnitentiæ erat iuxta hunc articulum agendum, quos & Ioannes Baptista & Christus Dominus tam diligenter exigunt: Facite fructus dignos pœnitentiæ: sed nō est opus aliud dicere, quam quòd, cum fructus bona opera constet vocari, mīdatorem scilicet Dei executionem: vnde dictum est: Omnis labor quæ non facit fructum bonum excidetur: eadem ipsa opera fructus iustitiæ sunt, qua ratione à lege præcepta sunt, atque omnibus communia: fructus quidem pœnitentiæ dicuntur, quatenus ab his, qui se peccasse nouerunt, in vindictam & quandam satisfactionem peccati, vt dictum est, assumpta. Fiunt igitur fructus pœnitentiæ eadem ipsa opera, sed frequentiora, & maiori sollicitudine impleta: vt pote duplici ratione & necessitate debita, le-

gis videlicet Dei & peccati proprii. Vnde merito illa, quæ Paulus Corinthiis scribens, dicit à tristitia, quæ secundum Deum est, in eis causata, fructus pœnitentiæ dicere possumus. Hoc ipsum (inquit) vos secundum Deum contristari, quantam operatur in vobis sollicitudinem, sed defensionem, siue purgationem (vt alij legunt) aut excusationem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed æmulationem, sed vindictam. Quæ omnia non distincta aliqua opera & specialia significat, sed (vt nūc ita dicamus) conditiones quasdam bonorum operum: dum in faciendo bona, qui peccauit valde sollicitus est, ardentem desiderat, æmulatur exempla meliorum, & in seipso acerrimè vindicat & punit peccata: In vitandis verò malis etiam sollicitus est & se defendere atque purgare à præteritis, & indignari contra se, qui illa commisit, & contra omnem persuasionem eorum, atque timere illa, propriæ infirmitatis semper conscius. Ceterum inferius vtetur iterum hoc loco Pauli, cum de discernenda vera à falsa pœnitentia agetur. Nunc satis sit eius meminisse.

LECTIO DECIMA

De iustificatione impij.

His igitur quæ proximè dicta sunt, putamus abundè haberi, quantum tribuendum sit gratiæ in pœnitentiæ: & catholice Ecclesiæ doctrinam satis fore purgatam à modernorum hæreticorum calumnijs, qui nō cessant in aures vulgi quotidie inclamare, quòd nostris meritis doceamus peccatorum remissionem obtineri. Constat satis nos omnia gratiæ tribuere. Nec inconsideratio aut error, qui absque pertinacia inuenitur nonnunquam in doctoribus pijs atque catholicis, tribuendus est ipsi catholice Ecclesiæ aut doctrinæ eius. Ex his ergo quæ circa hoc dicta sunt, facile est agnoscere, quid de iustificatione impij sentiendum sit. Quia tamen & hoc à nostris doctoribus circa hunc locum dist. 17. quarti, & à b. Thom. specialiter etiam & diligenter docetur, & circa id etiam maximè contra nos clamant nouatores, necessarium est de hoc etiam in speciali dicere. Nec tamen latius hoc tractandum suscipimus, sed summam tantum: & quàm breuissimè fieri poterit dicenda sunt duo. Pri-

Quæst. 113.
art. 1. 2.

num

De merito
præcedente
iustificationem.

2. Cor. 2.

Que quo ordine hic expli- cabuntur de iustifica- tione.

num. Quid doctores nostri circa hoc asserant ante motas omnes has cōtrouersias simpliciter, id est, sincerè & absque partiū fauore. Deinde quid nouatores isti hæretici, Lutherus & sui asserant. Ex quibus speramus tertium posse facilè ostendi, quid illi in nobis reprehendât, & nos in illis. Vbi etiam videbitur, nihil minus hæreticos in hac materia facere, quàm quod promittunt: nec ullam esse, in qua minus necessarium fuerat quidquid addere aut simplicem populū inquietare nouis doctrinis: quamquam clament se locum istum de iustificatione, præcipuum caput Euangelij, illustrasse: sepulchrum alioqui & obsecratum à nostris, sed iam ad primum accedamus.

Doctores igitur nostri grauiores, præcipuè d. Thom. b. Bonauent. Alexander de Ales, & ferè omnes reliqui in præcipuis de quibus dicturi sumus conueniunt, quauquam sit nonnulla diuersitas circa minora quædam & minus necessaria. Breuiter igitur colligentes eorum doctrinam, & b. Thom. præcipuè, qui pluribus certè sententijs quàm verbis in Summa hanc materiam profectus est, sequentia colligimus.

Iustificatio impij est remissio peccatorum et anime innouatio.

Primum. Docent quòd iustificatio hæc impij est peccatorum remissio, & innouatio quædam atque sanatio animæ. Id quod ex contextu ipso scripturæ satis ostenditur. Nam Paulus inter diuersa diuinæ gratiæ opera, uocationem & iustificationem ponit medias inter glorificationem & prædestinationem: mediæ uero inter hæc, quòd scilicet præcedat glorificationem & sequatur prædestinationem. Prima quidem uocatio est: post hanc uero peccatorum remissio in nobis, qui uidelicet sub peccato omnes sumus: & demùm perseuerantia ac profectus in custodia mandatorum. Vtrunque autem Paulus iustificationem dixit. Nunc uero nos de prima, qua ex impio fit iustus, agimus. Ideo diximus iustificationem impij, ut aliã excludamus ab hoc tractatu. De hac igitur loquitur Dominus in Euangelio, cum ait non semel: Remittuntur tibi peccata tua. Vnde & alibi ait Paulus: Credenti in eum, qui iustificat impium &c. denique alibi apertius hoc docens, mentione facta fornicariorum & similibus. Et hæc quidem aliquando (inquit) fuistis: sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis. Vbi uides apertè illum ablu-tionem & sanctificationem idem dicere quod iustificationem, & in his omnibus veram constituere mutationem, per quam id quod aliquando fuerunt deserunt iam esse: Aliquando (inquit) hæc fuistis, inueniens iam non esse. Iuxta hoc igitur, Iustificationem impij (de qua tantum hic loquimur, ut propositum est)

10.

Quid nomen iustificatio significet.

remissionem peccatorum esse intellexerunt nostri: remissionem, inquam, quam superius exposuimus satis, Nec omiserunt rationem nominis huius & uocabuli ostendere ex communi & philosophorum more loquendi. Iustificatio (inquiunt) mutationem quandam significat, qua iustus quis efficitur. Vnde & actiue significatur: dicit enim Paulus Deum iustificare: & passiue, quando dicit nos iustificatos, & iustificari hominem &c. Motus ergo hic ad iustitiam quanquam dupliciter fieri intelligi possit, Primum in eo, qui prius in peccato non fuit: sicut in Adam cum primam à Deo accepit iustitiam: sed de hac non loquimur: uerum de secunda, quæ fit à peccato ad iustitiam, quasi ab uno contrario in alterum: quæ merito iustificatio uocatur à termino ad quem: sic enim denominantur motus. Mutatur itaque qui iustificatur & mouetur à peccato ad iustitiam. Notarunt igitur iustitiam sumi vel pro uirtute quadam, quæ æqualitatem constituit in his, quæ sunt ad alios: siue iustitia particularis sit, quæ ordinatur ad singularem alium hominem: siue legalis, quam Aristoteles uocat, quæ ordinatur ad commune bonum multitudinis: nec de hac iustitia hic est sermo. Sumitur uero secundo modo pro uirtute quadam rectitudine hominis, qua prius ipse totus rectè se habet ad Deum, deinde & vires suas recto continet ordine, à qua rectitudine iusti dicuntur in scriptura homines. Iustus autem meus ex fide uiuit. Sicut igitur status hic & rectitudo iustitia quædam est & æqualitas; ita e contrario peccatum omne, ut inquit Ioannes, iniquitas est: inæqualitas scilicet: atque ita iniustitia quædam. Quando ergo ab hoc peccato ad illam rectitudinem à Deo quis mouetur, merito iustificari dicitur, atque ipse motus Iustificatio. Hæc igitur nostri de re & nomine Iustificationis impij.

Quatuor ad impij iustificationem concurrunt:

Secundum. Docent ad hanc iustificationem quatuor concurrere, & hæc quidem simul tempore fieri, ceterum habere ordinem quandam naturæ. Sunt igitur quatuor ista interna, & quasi integrantia iustificationem ipsam hoc ordine. Primum est gratiæ diuinæ infusio atque cooperatio, qua praueniuntur & excitantur ad omnia quæ sequuntur: de qua satis proxima lectione dictum. Secundum est motus liberi arbitrij fide se cōuertentis in Deum, atque ad eum actus fidei: de quo intelligunt illud: Iustificari ex fide. Hic itaque actus fidei non est præcisè accipiens, sed omnes illos actus, timoris, spei, & charitatis, de quibus proximis lectionibus diximus, includit motus iste fidei, de quo hic fit mentio. Tertium est motus detestationis peccati, qui est

10.

velut recessus cordis à peccato: & reuera est dolor ille, quem diximus proximis lectionibus primò à timore pœne incipere, augeri sp̄e, denique perfici charitate & timore filiali. In his omnibus est motus iste detestationis peccati, iuxta ea quæ octaua lectione dicta sunt. Quartum denique ponunt remissionem peccati. Vbi cõsummat̄ totus hic iustificationis motus. Quæuis igitur hæc satis duabus proximis lectionibus confirmata sint scripturæ auctoritatibus & explicata, non tamen erit inuile hoc loco magis adhuc confirmari, & iuxta catholicum sensum exponi.

Primum igitur, de gratiæ infusione confirmat maximè Pauli doctrina in multis locis. Ad Ephesios quidem: Deus (inquit) qui diues est in misericordia propter nimiam charitatem suam, necessaria est qua dilexit nos, cū essemus mortui peccatis, cõiunificauit nos diuina gratia in Christo, cuius gratia saluati estis. Et ibidem iterum: Gratia enim saluati estis per fidem: & hoc non ex vobis: Dei enim donum est: non ex operibus ne quis gloriatur. Et vt de singulis dicamus, ipsum credere ex gratia esse idē asserit: Vobis (inquit) datum est, non solùm vt in eum credatis, sed vt pro eo etiam patiamini. Et de ceteris omnibus bonis animæ nostræ motibus vniuersaliter, vt proxima lectione diximus, inquit: Deus est enim qui operatur in vobis & velle & perficere pro bona voluntate. Vbi illud considerandum est, quòd quanquam scholastici sapius gratiæ nomine habitum quandam virtutem anime, siue priorem virtute intelligant, non tamen propterea vel rationem ipsam primam & propriam gratiæ, quæ est, quòd non fit ex meritis (dicente Paulo: Si autem gratia: iam non ex operibus: alioquin gratia iam non est gratia) negant, vel solum illum habitum intelligunt. Distinxit diligenter b. Thomas suo loco duplicem gratiam: alteram habitum: alteram gratuitam Dei cooperationem, motionem, atque conuersionem animæ ad bonum: de qua dictū est: Sine me nihil potestis facere. Omnia hæc gratiam appellant, & nullo merito nostro dari intelligunt. Quod ipsi significant & explicant, dicentes hanc gratiæ infusionem primam esse eorum quæ ad iustificationem concurrunt. Primam inquam, non tempore, sed naturæ ordine. Igitur simul illa omnia esse, atque ita iustificationem in instanti & subito fieri, probant ex duobus. Primum ex diuina omnipotentia, quæ nullo eget tempore ad operandum. Secundò ex diuinæ gratiæ immensitate, ex qua est, vt nullam aliam dispositionem requirat Deus ad infundendam gratiam, nisi quam ipse operatur & facit

per

per gratiam. Denique & operatio voluntatis nostræ non exigit tempus. Quare ipsa perfectæ iustificatio Deo mouente, & anima nostra consentiente subito fit, non minus quàm illuminatio, sed multò magis: quanquam communiter iuxta naturæ humanæ conditionem, cuius est paulatim & non subito ad summum peruenire, paulatim perducatur peccator ex imperfecto dolore & amore ad perfectum (vt ex actibus pœnitentiæ explicatis patet) ad quod cū peruenit, subito & absque mora iustificatio fit. In hac verò subita mutatione primum omnium, hoc est, à quo tanquam causa cetera omnia pendent, gratiæ infusionem dicunt: quam etiam asserunt esse ipsam operationem Dei animam mouentis: ita vt aperte fateantur ideo liberum arbitrium moueri ad fidem & detestationem peccati, quia ita Deus illud excitat & mouet, quia gratiam suam infundit: non contra, ideo Deus infundit gratiam, quia liberum arbitrium mouetur. Hoc illi ex similitudine actionum & mutationum naturalium declarant, prudenter quidem: quoniam naturalia hæc proportionem quadam ad spiritualia se habent, & in illis Deus quandam figuram spiritualium rerum & specimen exhibuit. Igitur (inquiunt) sicut in omni naturali mutatione primum omnium est actio ipsa agentis in passum, quam ipsa passio rei, quæ mouetur, mox concomitatur & sequitur, cuius tamen actio illa causa est: prius enim (vt exempli causa dicamus) virtus ignis applicatur aquæ, & in illam operatur: non certè ab ipsa aqua, quæ patitur, attracta, sed illa, quæ alioqui de se neque appropinquaret, nec se disponderet ad calorem, mox vt cœperit ignis calefacere, calefit: atque ideo calefit, quia ignis calefacit, non è contrario, ideo ignis calefacit quia illa calefit: sic in iustificatione (inquiunt) quia Deus gratiam confert, mouetur anima: non contra. Vbi vide quàm pulchra & manifesta est assertio gratiæ, & aptissima ex illa similitudine declaratio. Si quid fecit aqua vt calefieret ante ignis operationem, id fecit peccator vt iustificaretur ante gratiæ infusionem. Si ex aliquo debito ignis calefecit aqua, si quid debet illi ignis: ita etiam præcessit meritum in peccatore, vt Deus illi iustificaret, ita Deus aliquid illi debet: hoc est, ita nullum meritum præcessit peccatoris vt iustificaretur, sicut in aqua nulla dispositio, vt calefieret, ita ex nullo merito Deus iustificauit hominem. Est tamen aduertendum in hac similitudine multas esse dissimilitudines. Aqua enim est insensibile quoddam elementum, prorsus sensus expertus & distaxat patitur, atque contra naturam suam mouetur cū calefit: anima

Q 3

verò

Infusionem gratiæ Dei priorē esse & causam motus liberi arbitrij atque iustificationis declaratur.

4.

Al iustificatio in multis locis. Ad Ephesios quidem: Deus (inquit) qui diues est in misericordia propter nimiam charitatem suam, necessaria est qua dilexit nos, cū essemus mortui peccatis, cõiunificauit nos diuina gratia in Christo, cuius gratia saluati estis. Et ibidem iterum: Gratia enim saluati estis per fidem: & hoc non ex vobis: Dei enim donum est: non ex operibus ne quis gloriatur. Et vt de singulis dicamus, ipsum credere ex gratia esse idē asserit: Vobis (inquit) datum est, non solùm vt in eum credatis, sed vt pro eo etiam patiamini. Et de ceteris omnibus bonis animæ nostræ motibus vniuersaliter, vt proxima lectione diximus, inquit: Deus est enim qui operatur in vobis & velle & perficere pro bona voluntate. Vbi illud considerandum est, quòd quanquam scholastici sapius gratiæ nomine habitum quandam virtutem anime, siue priorem virtute intelligant, non tamen propterea vel rationem ipsam primam & propriam gratiæ, quæ est, quòd non fit ex meritis (dicente Paulo: Si autem gratia: iam non ex operibus: alioquin gratia iam non est gratia) negant, vel solum illum habitum intelligunt. Distinxit diligenter b. Thomas suo loco duplicem gratiam: alteram habitum: alteram gratuitam Dei cooperationem, motionem, atque conuersionem animæ ad bonum: de qua dictū est: Sine me nihil potestis facere. Omnia hæc gratiam appellant, & nullo merito nostro dari intelligunt. Quod ipsi significant & explicant, dicentes hanc gratiæ infusionem primam esse eorum quæ ad iustificationem concurrunt. Primam inquam, non tempore, sed naturæ ordine. Igitur simul illa omnia esse, atque ita iustificationem in instanti & subito fieri, probant ex duobus. Primum ex diuina omnipotentia, quæ nullo eget tempore ad operandum. Secundò ex diuinæ gratiæ immensitate, ex qua est, vt nullam aliam dispositionem requirat Deus ad infundendam gratiam, nisi quam ipse operatur & facit

Philip. 1.

Philip. 2.

Rom. II.

Rom. 16.

Iustificatio impij subito fit, licet peccator paulatim ad eam perducatur.

verò est liberi arbitrij, & iuxta naturam suam suauiter mouetur à Deo, cuius nulla actio in creaturam violenta est. Tamen quod attinet ad dependentiam patientis ad agens, & non contrā, apertissima est similitudo. Ex qua rursum progredientes vltra nostri in explicanda gratia, sic obijciunt: Nonne prius est materia disposita & præparata, quàm formam recipiat? Cùm igitur præparatio animæ in motu illo liberi arbitrij consistat, præcedet ille infusioem gratiæ. Ad quam obiectionem respondet, exemplo, & ratione naturali magis illustrari hanc diuinæ gratiæ

Motus liberi arbitrij in iustificatione sunt effectus gratiæ, et hæc posteriores secundum rationem causæ.

Ephes. 2.

Galat. 5.

libus mutationibus formam simul esse cum vltimis (quas vocant) dispositionibus & perfectis, sed has effectus esse forme ipsius: ita igitur (inquiunt) motus illi liberi arbitrij effectus gratiæ sunt. Quanquam itaque in naturali aliqua mutatione, generatione scilicet vel corruptione, longo nonnunquam tempore dispositiones imperfectæ præcedant, quod tamen attinet ad ipsam generationem, subito forma substantialis adest, & simul ceteræ dispositiones illæ vltimæ: ita per omnia in ipsa iustificatione, quam merito non tantum generationem, sed potius creationem dicere possumus. Sic enim vocat Paulus: Ipse enim (inquit) factus, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ præparauit vt in eis ambulemus. Vnde & alibi nouam creaturam vocat gratiam certè ipsam iustificantem: In Christo (inquiens) Iesu, nec circumcisio aliquid valet, nec præputium, sed noua creatura. Ita (inquam) dispositio subito fit ex gratia. Iustitia enim producitur in mète, & mens simul operatur iustitiam ipsam suscipiens: ita videlicet vt nihil illi tribuamus, quod ex gratia non habeat. Dicunt secundò, quòd in illa naturali mutatione, cum reuerata sit, vt dispositiones illæ sint à forma, quæ per generationem producta est, tamen secundum ordinem causæ materialis priores sunt forma: hoc est, si cõsideretur materia ipsa nudè, & comparetur ad formam & ad dispositiones, sicuti prius est esse materiam, quàm suscipere formam, ita prius est dispositum esse ad formam, quàm ipsam suscipere. Secundum ordinem verò causæ efficientis, hoc est, comparata materia ad efficiens, prior est operatio efficientis & intentio: quæ simpliciter prior est & eius operatio, & forma quam efficiens intendit: atque ita demum in iustificatione prior est Dei operatio & gratiæ infusio, quàm reliqua omnia. Quod pulcherrimè vide in Euangelio (sub metaphora filij prodigi descriptum. Mittamus cetera: Surgens (inquit) venit ad patrem: Cumque

Lucæ 15.

adhuc

adhuc longè esset, vidit filium patris: & misericordia motus, accurrens cecidit super collum eius, & osculatus est eum: & dixit ei filius: pater, peccavi in cælum & in te. Vide itaque, antequam filius accederet, pater accurrit: antequam loqueretur, osculatus est eum: ita antequam peccator accedat, Deus præuenit: antequam eum verè pœniteat, reconciliat eum sibi: ante (inquit) antequam non tempore (quia simul sunt) sed causalitate & virtute: quia Deus dat gratiam, peccator conuertitur: non quia conuertitur, dat ei gratiam. Primum igitur illud de gratiæ infusione, sic explicatum sit.

Secundum. Motus liberi arbitrij necessitatem probant Pauli etiam auctoritatibus. Iustificati ex fide pacem habeamus. Arbitramur iustificari hominem per fidem. Et: Iustitia Dei per fidem Iesu Christi in omnes & super omnes qui credunt in eum. Vbi primò nostri notant, actum hunc liberi arbitrij in Deum, fidem vocari & reuera esse: quia accedentem ad Deum oportet credere. Certè per cognitionem naturalem non verè appropinquatur Deo, multo minus in illum conuertimur vt beatificatorem & iustificatorem. Quia igitur (inquiunt) fides prima est in hoc actu conuersionis liberi arbitrij in Deum, meritò actus fidei dicitur: non tamen eius solius, sed & spei & charitatis, timoris Dei, & reliquarum virtutum (de quibus proximè diximus inter actus penitentiae) etiam est. Nam & per charitatem remitti peccata satis suprâ probatū est. Imò verius & magis propriè per illam, quàm per fidem aut aliam aliquam virtutem. Actum igitur hunc, quem Paulus fidei vocat, ipsemet explicat alibi: In Christo (inquiens) Iesu nec circumcisio aliquid valet, nec præputium, sed fides quæ per dilectionem operatur, quam superius nouam creaturam ostendimus eum vocasse. Vbi & hoc obseruandum diligenter: nostros non hoc solum consonè rationi dixisse, sed etiã secundum modum loquendi scripturæ. Illa docet vnum actum plurium virtutum esse: ista apertius diuersis virtutibus eosdem actus tribuit: quod valde est considerandum. Quot actus tribuit Paulus fidei ad Hebræos scribens? Non tantum certè ipsum credere, de quo dixit: Fide intelligimus aptata esse seculâ verbo Dei: sed etiam oblationem sacrificij. Fide Abel plurimam hostiam quàm Cain obtulit: obedientiam: Fide Abraham obediuit: timorem Dei: Fide Noë metuens &c. denique omnium virtutum opera: Sancti per fidem operati sunt iustitiam, ludibria & verbera experti &c. Ad Corinthios verò omnia similiter tribuit charitati, etiam ipsum credere: Caritas

Motus liberi arbitrij conuersionis se ad deum, quis etiã fidei actus dicitur necessarius est ad iustificationem adulti.

Rom. 5. 3. Hebræ. 11.

Galat. 5.

Heb. 11.

1. Cor. 13.

omnia credit, & omnia sustinet, & omnia sperat, & patiens est, benigna est &c. Vides itaque aperte eundem actum plurius virtutum esse, nec magnopere curari cui tribuatur. Non certant inter se virtutes de gloria. Quare nihil est stultius, quam eo quod aliquis actus tribuitur vni virtuti, ceteras excludere: vt qui dicunt sola fide iustificari nos, quod nusquam certe legitur de quo postea. Denique vltimò dicunt nostri, fidem hanc quæ exigitur, nõ requirere vt actu in iustificatione omnia mysteria fidei cogitentur, sed illud duntaxat specialius requiri, vt credatur Deus iustificator hominum per Christum: sic videheer vt vera sit & integra fides & reliquorum omnium, & maximè huius: sit inquam: etiam si actu de his non cogitemus, modò illa in Deum conuersio verè huic fidei innitatur. Ita b. Thomas inquit ex verbo Pauli: Credenti in eum qui iustificat impium. Et apertius de Christo loquens: Quem proposuit (inquit) Deus propitiorem per fidem in sanguine eius.

art. 4. ad 3.
suprà dicto
loco.

Rom. 3.
et 4.

Detestatio
peccati ne-
cessaria est
ad iustifica-
tionē adul-
tū

Tertium quod necessarium ponunt in iustificatione, detestatio videlicet peccati, iam satis in superioribus ex scriptura ostensum est. Si impius egerit poenitentiam. Circa hæc igitur duo, motum scilicet fidei in Deum, & motum detestationis peccati, notant, quod sine his nullus adultus & rationis compos iustificatur à Deo: id quod satis ipsæ scripturæ auctoritates probant, & illi explicant ratione sumpta ex suavi Dei gubernatione, qua cuncta secundum suas naturas mouet. Hominem igitur non vt stipitem aut lapidem mouet, sed suo libero arbitrio. Et certè hæc ratio, & illæ auctoritates scripturæ satis probant (vt patet ex his quæ de necessitate poenitentia supra diximus) nec cum Sacramentis, nec per ea aliter fieri vt ratione vtens iustificetur, nisi actu cooperans & consentiens iustificationi: sed de hoc aliàs. Secundò notant duos hos motus esse veluti motum mobilis in naturalibus transmutationibus, qui (vt diximus) sequitur & causatur ex actione agentis: atque ita isti motus effectus sunt diuinæ gratiæ. Tertio circa eosdem notant, quod sicut in transmutatione aliqua sunt duo, scilicet recessus à termino, à quo, & accessus ad terminum ad quem: sicut cum calefit aqua, recedit à frigiditate, & accedit ad calorem, & id quidem vnicò motu: ita in mutatione animali iustificationis, vel spiritali potius, sed quæ fit ex præcedente apprehensione, est accessus ad terminum, cum apprehenditur & cogitatur Deus, & in illū tendit affectus: est recessus à peccato, cum cogitamus eius malitiā & detestamur. Sunt itaque duo motus, & inter eos primus ille

fidei

fidei in Deum, quasi accessus ad terminum, quem sequitur recessus à peccato. Ille enim prior est causa huius: ideo poenitentia detestatur peccatum, quia cōtrarium Deo quem amat. Ex amore enim alicuius boni sequitur odium oppositi mali.

Quartum denique & vltimum dicunt esse remissionem peccati, quam dicunt consummationem siue peruentionem ad terminum huius motus. Consummatur enim iustificatio in remissione culpæ. Ilte (inquit Elias) est omnis fructus, vt auferatur peccatum. Et quamquam infusio gratiæ, & remissio culpæ, ambæ sint à Deo, tamē prior dicitur infusio gratiæ, quia illa est causa remissionis. Et sicut agens introducendo propriam formam expellit contrariam: ignis calefaciens expellit frigus: ita Deus gratiam infundens expellit peccatum. Est igitur iustificatio motus animæ à peccato ad iustitiam: hoc est, motus quo diuinæ gratiæ infusione & inspiratione sic in Deum mouetur animus & in peccatum, vt veram consequatur à Deo remissionem eius. Hæc itaque sunt quæ à nostris traduntur.

Remissio
peccati est
cōsumma-
tio iustifi-
cationis.
Cap. 27.

Quid sit in
iustificatio.

LECTIO VNDECIMA.

Quid Lutherani de iustificatione sentiant, & quomodo consententur.

DE

AM nunc dicamus quid aduersarij omnes, & noui hæretici, Lutherum sequentes, de iustificatione asserant, & quid in nobis reprehendant.

Primò nomen ipsum iustificationis contendunt non esse accipiendum vt motum aliquem verum forensē quoddam nomen & iudiciale: vt iustificari sit iustum pronuntiarī & decerni à Deo: quod & phrasi hebraicæ dicunt magis conuenire, & contextui frequentissimo scripturæ: Vt nõ iustificetur (inquit Paulus) omnis caro coram ipso. Et alibi: Factores legis iustificabuntur, quod est, inquit, iusti decernentur. Et tandem, iustificationem non aliud esse, quam ita pronuntiarī vel decerni iustum, probat Paulus, cum citato verbo Psalmi: Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum, inquit: Credenti in eum qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iusti-

Quid Lu-
therani di-
cunt iustifi-
cationis no-
men signifi-
care.

Roman. 3.
Rom. 2.

Rom. 4.

Q

CONFUTATUR SENTENTIA LVTH.

iustitiā. Et addit quod dicit Dauid, Deum accepto iustitiā ferre hominibus sine operibus. Deum ergo iustificare peccatorē, tantum est iustum reputari à Deo. Ex hoc reprehendunt quidam quod diximus de motu illo iustificationis.

Quid sentiat Luthero rari de iustitia hominis, & quibus argumentis nitantur. *Isaiæ 64.*

Psalm. 7.

Rom. 7.

Rom. 7.

Isaiæ 53.

Secundò accedentes iam ad rem ipsam, negant apertè priores quidem in hominibus esse iustitiam aliquā, quanquam posteriores leniant nonnihil, dicentes non esse quidem iustitiam, qua coram Deo stare possimus: quanquam sit nonnulla iustitia. Hoc probant scripturæ auctoritatibus, Non iustificabitur in cōspectu tuo omnis viuens. Omnes iustitiæ nostræ sicut pannus menstruatæ. Facti sumus vt immundus omnes nos. Et illud: Si iniquitates obseruaueris &c. Quare apertè dicunt eos, qui aliquando in scriptura iusti dicuntur, vel innocentes, non simpliciter, neque coram Deo id intelligendum, sed quod attinet ad specialem aliquam causam, vel rationem inter homines. Sicut cum Dauid in psalmo dicit: Si feci istud si est iniquitas in manibus meis, intelligendum est, quod attinet ad odium, quod contra eum conceperat Saul. Ceterum nos toti sub peccato sumus, vt Paulus inquit: Ego autem carnalis sum, venundatus sub peccato. Quod enim operor non intelligo. Non enim quod volo bonum, hoc ago: sed quod odi malum, illud facio. Viget in nobis inordinatæ concupiscentiæ malū, de quo iterum inquit ipse Paulus: Video aliā legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantē me in lege peccati, quæ est in membris meis. Hęc concupiscentia suscitatur in nobis praua desideria, rebellionē deo, & diffidentia, & huiusmodi aliā innumera mala, quibus captiuamur, vt Paulus inquit, in lege peccati: quæ omnia dānabilia peccata ex se sunt, & cetera omnia nostra corrumpunt atq; peruertunt. Quæcunque enim facimus, his permixta sunt: & ideo mala. Vnde Paulus: Perficere bonū nō inuenio. Ex quibus iā, iuxta ea quæ de nomine iustificationis dicta sunt, dicunt in nobis nullam aliā esse iustitiam, nisi quod Deus pater dignatur nobis imputare iustitiam Christi: hoc est, reputare quod nos fecerimus in satisfactionē peccatorū, quod Christus fecit. Itaque sicut peccatum remittitur nō imputatione: gratis enim Deus nō imputat nobis illud, vt supra ex Paulo illi adduxerunt: & quid sicut nobis nō imputatur peccatū, ita Christo imputata sunt omnia nostra peccata, quādo (sicut Isaias inquit) vulneratus est propter iniquitates nostras: quod apertius dicit illis verbis: Dominus posuit in eo iniquitates omnium nostrarum, vt scilicet pro eis satisfaceret. Itaque peccata non imputantur nobis

DE IUSTIFICATIONE IMPII.

126

nobis à Deo, quia propter illa nos non punit. Imputantur verò Christo omnia, quia in eo vindicat illa Dei iustitia. Ita (inquit) per omnia de iustitia Christi dicendū est, quæ cum illi nō sit necessaria, imputatur nobis à Deo, ac reputatur nostra: & ita decernimur iusti, qui reuera tales non sumus: quod videtur Paulus docere, cum post illa quæ supra diximus de lege captiuante illum, statim ait: Infelix homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et mox respondet sibi: Gratia Dei per Iesum Christum Dominū nostrum. Et post pauca ex eodem inferens: Christum Dominū nunc dānationis est his, qui sunt in Christo nihil ergo (inquit) nunc dānationis est his, qui sunt in Christo Iesu. Sola itaque (videtur Paulus dicere) gratia, & Christi merito illa nobis nō imputari, quæ alioqui dānabilia sunt. Hęc itaque est remissio peccati & iustificatio quæ statuunt, & qua mirum in modum gloriantur, dicentes se illustrasse hanc iustificationis doctrinam, quæ caput est totius Euāgelij, docere quæ homines non fidere, neque gloriari de suis operibus, quæ omnia mala sunt, sed soli diuinæ gratiæ inniti: vnde nec suam iustitiam extollere debent, quæ nulla est, sed solam Dei iustitiā. Nam quid aliud (inquit) Paulus significat, cum ait: Ignorantes Dei iustitiam, & suam volentes statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti? Reprehenditur itaque suam iustitiam statuentes. Quare? Nisi quod nulla sit, & ita docemur solam Dei iustitiā esse statuendā. Sola ergo illa vera est. In iustitia tua (inquit Psalmus) libera me, non in mea. Non est opus plura de hac re dicere. Illi enim innumera adferunt, sed hæc est omnium summa.

Tertiò hęc imputationē iustitiæ Christi dicunt nullis operibus nostris nobis cōtingere, quia omnia mala sunt: sed sola fide acceptari. Vnde sola fide nos iustificari asserendū esse, probant (inquit) apertè verba illa Pauli: Arbitramur hominem iustificari per fidem absq; operibus. Et quæ latius postea de Abrahamā inquit toto 4. cap. ad Romanos: Si ex operibus iustificatus est, habet gloriā, sed non apud Deum &c. Et multis locis in Epistola ad Galathas: Quicumque ex operibus legis sunt, sub maledictione sunt. Quod autem in lege nemo iustificatur apud Deū, manifestum est, quia iustus ex fide viuunt. Ex quo statim affirmant, quod cum nostra iustificatio nullis operibus nostris imputatur, neque merito quidem ipsius fidei (quæ tantum iustitiæ acceptatio quedam est) debet nobis certa esse, sicut certa est passio ipsa Christi. Quamdiu enim nostra opera putamus necessaria, non possumus non dubitare & anxij esse: atque ita deest nobis vera cōsolatio. Nam hoc est quod Paulus dicit. Si ex lege hereditas

Rom. 7.

Rom. 8.

Rom. 3.

Galat. 3.

Rom. 4.

(ex

CONFUTATUR SENTENTIA LVTH.

(ex operibus scilicet) exinanita est fides, abolita est promissio. Lex enim irā operatur. Ideo ex fide, vt firma sit promissio omni semini. Fides itaque qua iustificamur, nō historica (inquit) est, qua historix Euangelicæ tantum credimus: sed qua certo credimus remissa nobis peccata esse in Christo, & certo in eos nos futuros saluos. In his tribus punctis tota ferē est eorum loquacissima & immensis verbis redundās doctrina iustificationis. Primum est, nullam nobis inhærere iustitiam, sed tantum imputari à Deo eam quæ Christi est. Secundum, sola fide nos ita iustificari, vt non ex vllis operibus. Tertium, fidem hanc nō historicam esse, sed specialem illam. Ex his clamant cōtra nos. Primò, quòd dicamus remissionem peccatorum nos mereri, & quodammodo emere à Deo valore operum: cum nolumus sola fide nos iustificari. Secūdo, quòd veram fidem ignoremus, veramque eius virtutem: cum nunquam nisi de fide illa historica loquamur, non verò de apprehendente Christi iustitiam. Tertio, quòd gloriam Dei & Christi transferamus in opera nostræ dicentes videlicet nos iustos esse, & bona opera facere, contra id quòd Paulus docet, scripturam conclusisse omnia sub peccato, vt non gloriatur omnis caro coram illo, sed subditus fiat omnis mundus Deo. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei, quàm gloriam dicunt nos auferre, docendo nos non esse sub peccato, sed iustos. Quarto denique reprehendunt, quòd auferamus verā consolationem, firmitatem atque certitudinem diuinarū promissionū: quando non sine nostris operibus iustificari nos dicimus: quæ cum mala sint & imperfecta, cogimus consciētias perpetuò in anxietate & dubitatione esse. Hęc igitur sunt capita præcipua eorū, quæ in nobis circa hanc materiā reprehendunt, grauissimi criminis nos arguentes, quòd tantā Dei gloriā, tantā consolationem animarum obruamus & obsecuremus: de quibus nunc vel summam agamus: tam scilicet de his quæ asserunt ipsi, quàm de his quæ in nobis reprehendunt: attingamus (inquam) hæc non omnia, sed tantum quæ putamus vtilius populo proponi posse: maximè vt à tanta inuidia Ecclesiam Catholicam liberemus, quantam illi tot criminatio-nibus cōciliauerunt apud vulgus indoctum. Et videamus vtri magis obseruent Dei gloriam: nos, an illi.

Universa doctrina Luth. de iustificatione ad tria capita reuocatur. Lutherani dicunt catholicos quatuor falsò & impiè docere de iustificatione.

Rom. 3.

Cōfutatur nō imputatio peccati & imputa-

Primum igitur, quòd iustificationem nolunt mutationem aliquam veram esse, sed solum nō imputationem: & (quod huic coniunctum est) nullam esse in nobis inhærentem iustitiam, solum ille locus Pauli apertissime condemnat, quem, cum nostra asse-

DE IUSTIFICATIONE IMPII.

asseremus, adduximus. Hęc aliquando fuistis, sed abluti estis &c. Itaque apertè docet iustificatione factū esse, vt quod erant, non sint &c. Vbi & ipsorum significatio illa forensis iustificationis, hoc est, pronuntiatio, insufficiens ostenditur: cum asseratur verè esse sanctificatio & ablutio, atque ita renouatio & sanatio: Ne igitur cum eis de nomine disceptemus, fateamur ita accipi in scriptura phrasi hebraica. Sit iustificari, à Deo iustum pronuciari & decerni: inde ne licet inferre, ergo non est verè fieri iustum? cum potius apertè constet in scriptura, dicere Dei, esse facere. Nec enim verba Dei inefficacia sunt: multo minus eius voluntas. Deum ergo pronuciare iustum, est facere iustum: alioquin inanis esset Dei sententia. Sed dicunt: Paulus tantum dicit non imputari peccatum. Respondemus verissimum esse: non imputatur: sed non imputatio dignum facit, cui non imputetur peccatum: sicut Dei amor, quo ad vitā æternam aliquem acceptat, dignum illū efficit vita æterna. Dignos (inquit Paulus) nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine, qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij dilectionis suæ, in quo habemus redemptionem & remissionem peccatorum. Quomodo potest apertius mutatio hæc vera iustificationis significari, quàm his verbis, dignos nos fecit, transtulit, eripuit: Non ergo modestè, imò nec verè dici potest, Paulū iustificationem dixisse solā esse non imputationem. Dixit quidem esse non imputationem quodam loco, sed alio dixit esse veram mutationem, ablu-tionem, translationem. Itaque apertū est propter illam significationem non esse, cur à nobis dissentire debuerint, imò à tam apertis locis scripturæ. Et ex eodem sequitur secūdum etiam falsissimum esse, nullam in nobis esse inhærentem iustitiam, sanctitatem, aut bonum, vt illi dicunt: sed tantum imputari nobis iustitiā Christi. Primò quòd apertè scriptura sacra testetur in nobis bonos motus & opera esse ex diuino spiritu, quibus præstamus Deo, quòd à nobis postulat: quæ partim etiā cum nostra asseremus adduximus. Vobis, ait Paulus, datum est vt in eum credatis: ecce fides. De spe: Fortissimū, ait idem, solatiū habeamus omnes, qui confugimus ad tenendam propositā spem, quā sicut anchorā habemus animæ tutā ac firmam. De charitate ait: charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritū sanctū qui datus est nobis. Quis dicet hæc nō esse in nobis, aut non esse grata Deo, vel nos per ea nō esse iustos? Paulus sanctos per fidem operatos esse iustitiā ait. Et Ioannes istis quasi respōdens, & cōtra illos muniēs fideles: Charissimi

caritas iustitia, ac sanctitas inhaerens.

Colloss. 2.

De iustitia inhærentia.

Heb. 6:

Rom. 5.

Heb. II.

I. Ioan. 3.

mi

Rom. 8.

Respondeatur
adversus
prioris argu-
mentis.

Rom. 8.

Iustitia ho-
minis iusti
potest fer-
re iudicium
Rom. 2.

mi (inquit) nemo vos seducat: qui facit iustitiam iustus est, sicut & ille iustus est. Ecce nos facere iustitiam, & esse iustos. Denique plena est scriptura testimonijs huius mutationis & sanctitatis, quam spiritus sanctus in nobis operatur. Nihil, ait Paulus, damnationis est his qui sunt in Christo Iesu. Quem locum illi pro se citant, cum maximè sit contra eos. Non enim dixit, nihil damnationis imputatur, sed est. Et iterum, dicit nos esse in Christo Iesu, & non secundum carnem ambulare: & statim ratione horum omnium asignans, qua apertè attestatur huic verè inherenti in nobis iustitiæ: Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu habuit me à lege peccati. Ecce liberatione. Et apertius statim addit: Nam quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, de peccato damnauit peccatum, ut iustificatio legis impleatur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus. Ecce in nobis impleri iustificationem, non imputari tantum. Ecce nos non ambulare in carne, sed in spiritu: si tamen spiritus Dei habitat in vobis, inquit. Quidquid ergo ex Paulo illos adducere diximus de lege peccati habitante in nobis & captiuante nos, si quidem de iustificatione intelligatur (quod Augustinus vult) de concupiscentia quæ in carne est & sensibus eius, de motibus illius constat intelligendum, quos repugnante ratione certè non esse imputabiles homini, nec quidem ei qui nondum iustificatus est, si modò non consentiat. Voluntate enim sola rei teneri possumus. Hoc quàm apertissimè Paulus explicauit loco quem iam citauimus. Quod si Christus (inquit) in vobis est, corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus vero vivit propter iustificationem, vel (ut legunt alij) vita propter iustitiam. In carne ergo manent reliquiae peccati, quas Paulus peccatum vocat ab effectu: in spiritu vero iustitia. Et denique quod omnes dicunt peccatores esse, & omnia opera mala ex illis locis: Omnes iustitiæ nostræ &c. De his quæ sine Dei gratia, & quæ ex nobis facimus, intelligenda esse: siue illa venialia sint, quibus bona opera frequenter maculamur, vel illis intermiscemus: propter quod dictum est. Iustitiæ nostræ sicut pannus mestruate: siue etiã mortalia, satis probat quod superius adductum est de his, quæ à nobis spiritu Dei fiunt. Et hæc tandem sufficiat & contra hos, & contra eos qui iustitiã inherentem in nobis condecentes, imperfectã illam semper dicunt esse, & qua non possunt stare ante Deum. Contra hoc enim apertè Paulus docet, secundum opera iudicandos non esse: Theaurizans (inquit) tibi iram

Rom. 2.

in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet unicuique secundum opera sua. Et post multa in hanc sententiam: Tribulatio (ait) & angustia in omnem animam hominis operantis malum: Iudæi primum & Græci: gloria autem, honor, & pax omni operanti bonum: Iudæo primum & Græco. Quorsum ergo hæc, & cuncta quæ sequuntur ibi? Factores legis iustificabuntur &c. si nulla opera sunt quibus possimus stare in iudicio Dei? Itaque quod multi etiã catholicorũ (ut in Colonienfium Antididagmate & Pighio videre licet) volentes ad concordiam reducere hoc dissidium, inherentem quidem iustitiam fatentur, sed eam (inquiunt) imperfectam & inchoatam, qua saluari nõ possunt nisi sursum imputetur nobis iustitia Christi: contra hunc locum Pauli apertissimè est, & similia alia: ut illud: Qui facit voluntatem patris mei, ipse intrabit in regnũ celorum. Et, si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Fatemur igitur imperfectam esse nostram iustitiam comparatam iustitiæ patriæ, sed sufficientem ad salutem, idque nõ ex nobis, sed ex spiritu Christi. Sed de imputatione illa iustitiæ Christi iam dicendum. Et contra illos quidem, qui solam eam in nobis ponunt, nullam scilicet inherente, satis est quod probauerimus inherere nobis iustitiã: & contra alios, qui tam imperfectam eam ponunt, satis etiam probatum est: cum ostenderimus secundum eam nos iudicandos, & præmiandos bonos. Reposita est mihi corona iustitiæ (inquit Paulus) quam reddet mihi dominus in illa die iustus iudex. Post hanc verò nõ esse necessarium nobis imputari iustitiam Christi, neque hoc asserendum esse, satis probat quod hoc & alienum sit à modo loquendi scripturæ & patrum, & occasio erroris. In scriptura nobis comunicari iustitiã Christi, & à nobis participari legimus. Participes (inquit Paulus) Christi facti estis. Et Psalm. participes vocat sanctos Christi. Et alibi Paulus: Calix quem sumimus, comunicatio sanguinis Christi est: & panis quem frangimus, participatio corporis Domini est. Participatio verò hæc quid aliud significat, quàm perfectionem quandam longè inferiorem & deficientem ab illa Christi iustitiã: De plenitudine (inquit Ioannes) eius nos omnes accepimus, non plenitudinem, sed de illa. Iuxta quem sensum Chrysostomus in hunc locum, & Athanasius in primũ cap. Epistolæ ad Hebræos exponens illud, præ participibus tuis, quod Paulus citat, hoc apertè docent: iustitiam videlicet nostram participationem quandam esse, sed deficientem à iustitiã Christi. Athanasius inquit: Participatione hac sunt sancti effecti, & in gratia participes quibus

De imputatione iustitiæ Christi.

2. ad Tim. 4.

Heb. 3:
1. Cor. 10.

Homil. 13.
in Ioannem 9.

quidem effecti, quemadmodum & meritorum eius. Ecce participationem gratiæ & meritorum Christi. Et Chryostomus: Quod ego (inquit) fero participabile quoddam est, & exigua pars totius, & quasi gutta parua ad immensam abyssum: quod duabus similitudinibus explicat, fontis videlicet, & ignis. Nunc igitur aduertendum, quod imputatio non participationem, nec communicationem significat, sed donationem quodammodo totius: non quidem ad immutationem eius, cui donatur, pertinentem, sed tamen ad plenam liberationem. Certum est, cum dicimus alicui imputari factum alterius, non deficientem participationem meriti vel demeriti illius intelligi, sed in eo iudicio in quo fit imputatio, haberi eum cui imputatur, ac si fecisset: & ita illi dicit nos haberi apud Deum, ac si præstitissemus quod Christus: unde apertè sequitur plenissima liberatio à peccato in illo Dei iudicio, quò ad culpam videlicet & poenam. Itaque nec satisfactio remissa culpa, nec purgatorium alicui iustificato reliqua esse possunt. Habentur enim secundum eos iustificati, ac si perfecissent quod Christus. Hæc Lutherani volunt auferre, satisfactionem scilicet & purgatoriu: sed sunt hæreses dānatæ, cōtra quas modò non agimus. Sequitur etiā ex illa imputatione, auferri diuersitatem gradus gratiæ & sanctitatis: contra illud: In domo Patris mei mansiones multæ sunt. Et Stella differt à stella: si omnes habeantur ac si præstitisset quod Christus, cum tamen nihil præstent. Imò nec profectus ille virtutis & sanctitatis, & renouatio quotidiana intelligi potest, si sola sit hæc imputata iustitia. Quòd si fortè volunt illi imputationem non plenam hanc collationem meritoru Christi intelligi, sed secundum diuersos gradus: vocent eam ergo participationem, & reijciatur verbum hoc imputationis inauditum antiquis. Quorsum attinet tantopere hoc nomē esse & cōmendare, nec tamen aliud significare quàm nomine illo participationis: Certè antiqui patres, & concilia illa, in quibus maximè contra Pelagianos definitum est, & pro diuinæ gratiæ illustratione, nunquā hoc nomine imputationis vtūtur. Augusti, qui præcipuus inter hos fuit, lib. 1. de peccat. merit. & remissioni iustificationē interius Christū dicit operari, & gratia baptizatos suo corpori inserere, atq; dare fidelibus suis occultissimā sui spiritus gratiā: & propter hoc ait dictū esse, in Christo omnes viuificari, & nō propter solam imitationē, quanquā illa in sancta esse debeat. In Epistola ex Aphricano quodā cōcilio quinque Episcoporum ad Innocentium, quam ille dicit plenā fide, post

Quæ in con
ueniētia se
quantur ex
imputatio
ne iustitiæ
Christi.

Ioan. 14.
1. Cor. 15.

Cap. 9.

mea.

mentionem factam illius, quòd per legem fit cognitio peccati, additur, vt ad liberationem quarantur Dei promissiones, quod est gratiæ, & incipiat esse in homine iustitia nō sua, sed Dei, hoc est, dono Dei data. Quo verbo explicant quomodo hæc, qua iustificamur iustitia Dei dicenda sit: non quidem quòd in ipso solo sit, sed quia à Deo datur nobis. Igitur iustitiam nostram constituimus in occulta illa communicatione & participatione spiritus Christi & meritorum eius, quam sequitur imitatio. Hæc enim duo ita coniuncta sunt, vt quanto magis illi occulta communicatione vnimur, tanto magis imitemur: & quò magis fuerimus imitati, magis vniamur. Ipse (inquit Paulus) spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quòd sumus filij Dei. Quòd si filij, & hæreses &c. Et statim: Si tamen compatimur &c. Et deniq; ipse Paulus hæc omnia manifestissimè explicans, ita inquit Philip. scribens. Postquam omnia dixerat propter Christum se vt stercora reputasse, addit, vt Christum lucrifaciam & vt inueniar in illo non habens meam iustitiam quæ ex lege est, sed illā quæ ex fide est Christi, quæ ex deo est iustitia in fide ad cognoscendum illū, & virtutem resurrectionis eius, & societatem passionis illius: configuratus morti eius, si quo modo occurram ad resurrectionem quæ est ex mortuis. Vides itaque quam vocet suam iustitiam: quæ scilicet non est ex fide: eam verò quæ fidei est, quam distinguit contra suam iustitiam, dicit ex Deo esse, nō in Deo: quia scilicet caussatur à Deo in nobis: & hac dicit se cōfiguratum esse Christo. Igitur tuam iustitiam, quam contemnit vt stercora, apertè vocat, quæ proprijs innititur viribus, non verò diuinæ gratiæ & dono. Ceterum qui volunt vltra hanc inhærentem iustitiam imputari etiam nobis eam quæ Christi est considerent primò, an ista inhærens nobis iustitia sit in nobis à Christo, an per eam efficiamur participes eius, an non. Si enim à Christo pendet, si eius meritorum efficiamur participes per eam, sufficit ad salutem: quandoquidem in Christo omnes viuificabuntur, & omnia in illo reconciliantur. Ad quid ergo alia imputatio postea? Quòd si dicant illam à Christo non pendere, necesse est nullam omnino esse, sed confictam. Igitur concludamus hoc quod latius processit quàm putauimus, definitione Cōcilij Tridentini, quam putamus meritò sufficere debere pijs omnibus & consentientibus filijs, quidquid hæretici clamant. In sessione igitur sexta, vbi de iustificatione Catholicā & synceram tradunt doctrinam, capite 7. in principio, nominata iustificatione, sic dicitur, Quæ non est sola peccatorum remissio, sed

Iustitia non
sua consti
tuta est in
occulta cō
municatio
ne spiritus
Christi &
meritorum
eius.
Capite 3.

Decretum
cōcilij Tri
dentini de
Iustifica
tione.

R sed

sed sanctificatio & renouatio interioris hominis per voluntaria
 susceptionem gratiar & donorum, vnde homo ex iniusto fit ius-
 tus, & ex inimico amicus, vt sit heres secundum spem vite eter-
 nae. En quid fit iustificatio. Deinde postquam de causis eius in-
 tegrè loquuntur, causam formalem inquirentes hoc est, for-
 mam quæ acquiritur illa mutatione, ita dicunt. Causa formalis
 est iustitia Dei, non qua ipse iustus est, sed qua nos iustos facit;
 qua videlicet ab eo donati, renouamur spiritu mentis nostræ, &
 non modò reputamur, sed verè iusti nominamur & sumus, ius-
 titiam in nobis recipientes, vnusquisque secundum suam men-
 suram, quam spiritus sanctus partitur singulis prout vult, secun-
 dum propriam cuiusque dispositionem & cooperationem. Quan-
 quam enim nemo potest esse iustus, nisi cui merita passionis
 Domini nostri IESV Christi communicantur: id tamen in hac
 impij iustificatione fit, dum eiusdem sanctissimæ passionis me-
 rito per spiritum sanctum charitas Dei diffunditur in cordibus
 eorum qui iustificantur, atque ipsis inhæret. Ecce qualiter & ius-
 titia inhærens, & participatio meritorum Christi asseruntur à
 sacra & Catholica doctrina: nec vltra putarent patres opus esse
 aliquid addere. Igitur imputatio illa meritò relinquenda est, vt
 diximus, à consentientibus catholicæ Ecclesiæ filiis, quidquid
 fortè antea putauerint esse dicendum: Quæ de hoc articulo
 restant, proxima lectione expediemus.

LECTIO DVODECIMA.

In qua similiter confutatur Lutheranorum de iusti-
 ficatione alia dogmata.

An sola fi-
 de & sine
 omnibus
 nostris
 operib' in-
 stificemur.
 Roman. 3.

DIXIMVS de duobus circa iustificationem
 nouis dogmatibus Lutheranorum: restant
 reliqua duo ex his quæ proposuimus. Est
 enim tertium: Sola fide nos iustificari, non
 verò vllis nostris operibus, quod primò di-
 cunt à Paulo asseri: Arbitramur iustificari
 hominem per fidem absque operibus. Ergo
 (inquiunt) sola fide. Deinde & ratione probant: Quia omnis
 promissio fide (inquiunt) acceptatur. manifestum est enim
 promissionem sola fide considerari, atque ita acceptari: de re-
 missionem verò peccatorum est diuina promissio: fide ergo ac-
 ceptan-

ceptanda: alioqui (vt diximus superius) periret certitudo pro-
 missionis diuinæ, vt Paulus inquit. Si enim qui ex lege, hære-
 des sunt: exinanita est fides &c. Contra hoc superius satis ostē-
 dimus contritionem & pœnitentiam necessariam esse. Si impi-
 dus egerit pœnitentiam &c. Immo charitatem quoque: Qui
 enim non diligit, manet in morte. Ostendimus etiam Paulum
 ipsum docere, fidem quæ apud Christum aliquid valet, esse il-
 lam quæ per dilectionem operatur. Hoc igitur illis responde-
 mus. Dicant an sine contritione & charitate remittatur pecca-
 tum. Quod si affirmant, negabunt scripturam. Si verò fatean-
 tur non remitti: non ergo sola fide. Et ne de vocabulo conten-
 danur: quod fides omnia illa secum cōiuncta habeat (vt quidam
 illorum dicunt) etiam si ita sit: explicent tandem, ne fucum fa-
 ciant ignorantibus: & quod non piguit Paulum dicere, non pi-
 geat eos: Fide quæ per dilectionem operatur. Denique si illam
 fidem vocant, quæ necessario, & (vt aiunt) sua natura & virtute
 cōiunctam habet charitatem: non pauciora opera ad iustifica-
 tionem dicunt necessaria, quàm nos. Quorsum igitur opus est
 dicere, sola fide? Itaque cùm bene excutiuntur, reperiuntur
 idem asserere quod nos: sed negari non potest, nostra esse syn-
 ceriora & apertiora. Respondemus breuiter ad ea quæ pro se
 adferunt, quod verbum Pauli: Arbitramur iustificari hominem
 per fidem, de ea fide quam Paulus explicauit, quæ videlicet per
 dilectionem operatur, intelligimus. Quod dicit: Non ex operi-
 bus, vt multa alia omitamus, dupliciter intelligimus. Primò, si-
 ne operibus præcedentibus iustificationem, & eam apud Deum
 merentibus. Nulla enim præcesserunt opera quibus mereremur
 iustificari, vt August. exponit lib. 83. quæst. Ceterum de sequen-
 tibus operibus, si superuiuat iustificatus, necessaria sunt (inquit)
 August. ibi: de quibus illud Iacobi intelligit: Vides quoniam
 Abraham ex operibus iustificatus est, & nō ex fide tantum &c.
 Secundò, non ex operibus alienis à fide, quæ scilicet illam præ-
 cedunt. Nam de his verissimum est: Sine fide impossibile est
 placere Deo. Et certè qui distinguit fidem ab operibus, necesse
 est, vt cum ipsa opus quoddam sit, de quo dictū est: Qui crede-
 rit & baptizatus fuerit &c. nō ab omni opere distinguar, sed ab
 opere alieno à fide. Ostendimus verò supra, Paulū omnia ope-
 ra virtutum sanctorum, fidei opera vocasse. Igitur nō de illis, sed
 de omnibus alijs quæ sine fide fiunt, loquitur. Iam quod dicunt
 ex eodem Paulo, non posse promissionem firmā esse, si ex ope-
 ribus implēda sit: si enim qui ex lege, sunt heredes: exinanita est

Roman. 4.

1. Idem. 3.

Exponitur
 loc' Pauli:
 Arbitra-
 mur homi-
 nē iustifi-
 cari per fi-
 de absque
 operibus.
 1. 7. 6.
 Cap. 2.

Roman. 4.

Exponitur
loc^o Pauli:
Siqui ex
lege sunt
hæredes
C^oca

fides &c. Ideo ex fide, vt firma sit &c. Apertè etiam diximus vel ab ipso Paulo intelligi de operibus ex proprijs nostris viribus & legis ductu profectis. Hoc est enim quod dicit: Si qui ex lege, sunt hæredes. Notum est, ex lege, apud Paulum idem valere quod, virtute legis: hoc est, sine spiritu. Illa verò omnia quæ sine Dei charitate fiunt, quanti faciat Paulus, scimus. Nemo potest dicere, domine Iesu, nisi in spiritu sancto, Hoc ergo dicit: si virtute nostra & meritis nostris sine gratia putamus hæreditatem benedictionis gentibus in semine Abrahamæ promissæ consequi: exinanita est fides, abolita est promissio. Nullus enim consequetur: quia nulla sunt opera nostra: & ideo ex fide, id est, ex operibus fidei, quæ non nisi diuina gratia fiunt à nobis. Ita hunc locum exponit Augustinus lib. de prædestinatione sanctorum. Quando (inquit) promisit Deus Abraham in semine eius fidem gentium, dicens: Patrem multarum gentium posui te: Vnde dicit Apostolus: Ideo ex fide, vt secundum gratiam firmata promissio omni semini, non de nostræ voluntatis potestate, sed de sua prædestinatione promisit. Promisit enim quod ipse facturus erat: non quod homines: quia etsi faciunt homines bona quæ pertinent ad colendum Deum, ipse facit vt illi faciant quæ precepit: non illi faciunt, vt ipse faciat quod promisit: multa percherrimè in hanc sententiam ibi dicit Augustinus. Vbi vides apertè sanctissimum illum doctorem diligentissimum gratiæ assertorem & expositorem Pauli: non opera quæ faciunt homines excludentem, modo ex diuina gratia in eis fiant. Sed ipsius illa fortissima ratio, nunquam satis ab eis commèdata, est nobis nunc non tam soluenda, quàm (si pateretur compassio eorum, qui miserè subuertuntur) irridenda. Promissio acceptatur fide, inquit: verum est: de iustificatione est promissio: fatemur: concludunt, ergo iustificatio fide acceptatur. Vbi certè mirandum est hæreticorum ingenium. Hoc (inquit Philippus) Pauli argumentum, neque excogitare nec fingi quidquam potest quo euerti queat. Mirum certè Dialecticum. Maior est, Promissio acceptatur fide: vera certè. Minor, de iustificatione est promissio. Ex his quid sequi poterat aliud, quam, ergo promissio de iustificatione acceptatur fide? quomodo hinc infert, ergo iustificatio acceptatur fide? Nōne aliud est iustificatio, aliud promissio illius? Quanta est hallucinatio, non distinguere rem promissam à promissione. Promittitur homini pecunia, promittitur dignitas, libertas, promittitur vxor: non sunt hæc distincta quæ promittuntur à promissione? Quis verò dicit vxorem fide accipi,

Ridiculum
argumenti
Philippi de
acceptati-
one iustifi-
cationis.
En Apolo-
gia cōfessi-
onis Angu-
stane.
Promissio
iustificati-
onis & nō
iustificatio
acceptatur
fide.

accipi, & non potius translatione in propriam domum, & conjunctione corporum, quàm fide? Sic de ceteris omnibus. Promissiones verò rerum fide acceptantur: Igitur promissio iustificationis acceptetur fide: iustificatio autem apprehendatur virtute illa quæ capax est, & opere quo efficimur iusti: sicut pecunia promissa accipitur non fide, sed manu. Si verò iustificatio est, vt verè est, integra totius animæ in Deum ordinatio, & non tantum cognitionis: tunc iustificamur, cum toti in Deum conuertimur: cognitione videlicet apprehendentes quæ reuelantur à Deo, & affectu eius bonitatem & gratiam. Non possem certè satis dicere, quantum miratus fuerim hoc argumentum, & in eo miserus humanæ cecitatis. Vide rogo quantum intellectus semel fidens sibipsum decipiatur & sibi ipsi imponat. Hoc est promissum nimium sibi placentium, atque illa sui complacentia etiã apertissima non considerantium. Nos fide & charitate, & vera que ex illis sequitur penitentia, sed per hæc omnia Dei virtute perfecta, & in nobis atque nobiscum causata, iustificari dicimus peccatorem: quod est eum perfectè in Deum conuerti atque reificari, qui prius auersus erat, & (vt dicamus) obliquus, aut prostratus in terram cum muliere illa Euangelica. Quid hic rogo non consentiens scripturæ & fidei? Aut quid hic nobis tribuimus? Dicant illi sola fide: & laborent quātum solent verbis hoc explicare: tandem cogentur quæ diximus nostra cōcedere. Hæc igitur sufficiant de tertio illo dogmate.

Iam quartum dogma de fide illa speciali, qua credimus nobis De fide remissa esse peccata, alibi latius tractauimus, & proximè etiam, De speciali, cum de contritione loqueremur, ostendimus primò nos de nostra qua quis preparatione dubios esse debere: Nec meipsum (inquit Paulus) iudico &c. Deinde de diuina erga nos in speciali misericordia remissa esse peccata. gratia, atque fauore, sine quibus conuerti non possumus, vt superius dictum est: Conuerte me domine &c. Hæc Dei gratia nulli in speciali promissa est, sed de ea verissimè intelligitur illud Pauli: Cuius vult miseretur, & quem vult indurat. De quibus Rom. II. & ibidem ait, citato loco scripturæ: Dedit illis spiritum cōpunctionis. Propter quod etiam de fidelibus, vocatus videlicet iam, & 9. dicitur, quod multi sunt vocati, pauci verò electi. Soli prædestinati illas Dei promissiones, quibus gratiam qua cōuertantur & perseuerent promittit, consequuntur. De quibus ibidem dixit Paulus, quod Deus ostendit diuitias gloriæ suæ in vasa misericordiae, quæ præparauit in gloriam, quos & vocauit nō solum ex Iudæis, sed etiam ex gentibus. Iam quis nouit se prædestinatum esse?

esse? quis nouit vas misericordiae se esse? quis ergo est certus de hac gratia? Contra haec nihil est audiendum, etiam si sola fides iustificaret, ut illi dicunt: nam fides qualem illi describunt, nulla est. Nec illud quod dicunt, ideo incertum hominem reddi, quia suis operibus nititur, iuxta ea quae ex Paulo citant, aliter intelligendum est, quam quod qui ex suis operibus sine gratia iustificari se putant, fidentes suae infirmitati & incertitudini, non possunt non desperare. Ceterum qui gratiae fidunt, qui illi innotent, etsi infirmitati suae nonnunquam timeant, confirmantur tamen virtute gratiae. Apud homines impossibile est, apud Deum vero omnia possibilia, inquit Christus. Vnde mirandum est, quod nos dicant Pelagianizare, quia dicimus ex gratia nobis dari opera, quibus placemus Deo & iustumus, & ipsi Deo nos iustificanti cooperamur: cum manifestum est Pelagiani viribus suis hoc tribuerint, non gratiae. August. certè lib. de predestin. sanctorum, eo ipso loco Pauli citato: Ideo ex fide, ut secundum gratiam firma sit promissio. quid Pelagiani sentiant, & quid nos sentire debeamus dicens ex hoc loco Pauli contra illos, non in vniuersum opera nostra, sed illa quae sine gratia sunt excludit: nec certitudinem aliquam fidei, sed incertitudinem potius promittit. Citato itaq; verbo illo Pauli, sic inquit contra illos: Miror homines infirmitati suae potius se vel le committere quam firmitati promissionis Dei. Sed incerta est mihi (inquit) de me ipso voluntas Dei. Quid ergo? Tua ne tibi voluntas de te ipso certa est? nec times, Qui se existimat stare, videat ne cadat. Haec tibi Augustinus. Et statim certissimè & absque vlla dubitatione concludens quasi sanam & synceram doctrinam: Cum igitur vtraque incerta sit, cur non homo firmitiori quam infirmitati fidem suam, spem, charitatemq; committit? Vide itaque quam aperte, quam sine controuersa incertum vult esse hominem fidelem & de Dei voluntate, & de sua, circa propriam salutem. Quid ergo iactant tantopere hanc suam certitudinem, qua miserè decipiunt simplicem plebem?

Cap. II.

*Iustificati-
onè tribuim?
nostris meritis,
et si dicam?
opera ad eam necessaria.*

Restat nunc ut illa quae in nobis reprehendunt, breuiter percurramus. Reprehendunt primò, quod meritis nostris dicamus nos iustificari, & mereri à Deo ac quodam modo emere remissionem peccatorum. Ostensum est supra nos contrarium asserere: nam omnia diuina tribuimus gratiae, etiam Scholastici ipsi. Vnus Scotus proprijs nostris viribus putat nos sufficienter posse poenitere peccati. Alij etiam nonnulli putant nos posse preparare aut diligere Deum super omnia, siue credere: sed isti vel

repre.

reprehenduntur, vel exponuntur. Grauiores autem, ut Thomas, Bonauentura, Alexander, contrarium omnium horum asserunt: nihil scilicet horum sine Dei gratia nos posse. Sed de his omnibus non instituius nunc disputationem: satis de ipsa iustificatione sit, quod tam distinctè superius dixerimus, quidquid in illa nostrum est, effectum esse gratiae. Sed forte dicent: Etsi verbis ista dicatis, negatis tamen re, cum dicitis non solum fidem, sed opera necessaria. Respondemus opera necessaria, sed quae ex diuina gratia in nobis sunt. Vbi non sine gemitu pertransire possumus, quam miserè decipiant populum: nec sine oratione fusa ad Deum, ut simplicem plebem permittat audire eos, qui syncerè horum fallacias detegunt. Hoc igitur cupimus duntaxat populo aperte dici. Cum inquirunt fide nos iustificari: fides haec non est opus nostrum, ex gratia nobis à Deo datum? Non possunt negare. Igitur ex opere nostro solum fidem, et hoc opus nostrum tale illi ponunt, ut habeant coniunctam charitatem: ergo ex fide & charitate nos iustificamur: quo nihil nos docemus amplius. Sed dicunt: Fides haec non meretur: tantum accipit & apprehendit iustificationem. Ita nos dicimus de charitate & contritione, quod apprehendunt iustitiam. Fide enim creditur Deus propter Christum nos iustificans: charitate & contritione amatur: atque ita omnibus animarum viribus apprehenditur Deus & iustitia. Itaque hoc dicamus illis. Quem locum dant vestri doctores fidei in iustificatione, eundem nos damus charitati: non maiorem, sed nec minorem, quod attinet ad meritum vel efficaciam. Si fides non meretur, neque charitas: si fides apprehendit, & charitas: nisi quod dicamus charitate haec omnia consummari, utpote quae maior sit & 1. Cor. 13. perfectior ceteris omnibus: Maior (inquit Apostolus) horum est charitas. Dicamus illis: Si quid vestri sanum dicere volunt, doceat fidem & charitatem ex gratia diuina esse in nobis, quod nos dicimus, & ideo gratis iustificari nos.

Reprehendunt secundò, quod veram ignoremus fidem, cum solum historicam ponamus & diabolicam: nam daemones credunt & contremiscunt: non verò fidem illam specialem, quae vera est, ut inquirunt. Respondemus illam non esse veram fidem, ut satis patet ex superius dictis. Quanta verò ipsi de fide commenti sunt praeter scripturam & patres omnes, non est huius loci referre. Augustinus in Enchiridio certissimam docens sententiam: Fides (inquit) sine charitate esse potest, sed non prodest: de quo alibi plura diximus: quod tamen isti negant. Nos, sicut

*Iustificati-
onè tribu-
endà esse
fidei per di-
lectionem
operanti.*

Cap. 3.

R 4 Augu-

CONVERTANTVR DOGMATA EVH.

Augustinus illo loco, dicimus Paulum Apostolum fidem, quæ per dilectionem operatur, commendare atque probare: quæ ita se habet, vt sine illa nec spes nec charitas esse possit. Ita sunt sincera & certissima dogmata fidei nostræ, quæ illi sua pertinacia impugnant, cum ea negare non possint: sed cum multis verbis sua asseruerint, tandem in quæstiones quasdam nominum relabuntur: de quibus merito illud Pauli dicitur: Volunt esse legis doctores, non intelligentes nec quæ loquuntur, neque de quibus affirmant.

1. Timot. 1.

Catholici magis quàm Lutherani illustrant dei gloriam in materia iustificati-
onis.

Tertium, de quo maximè criminantur nos, est: quòd transferamus gloriam Dei in nostra opera, atque ita obsecuremus gratiam. Huic calumnia sic respondemus, nos superius satis docuisse, à nostris doctoribus etiã doceri, omnia nostra bona tribuenda esse gratia: ipse est qui operatur in nobis velle & perficere. Vbi cupimus etiam populũ hoc quietè audire. Isti asserunt Dei gratiam nihil in nobis aliud efficere, nullam mutationem, nisi tantum non imputari nobis peccata, & imputari iustitiam Christi. Nos asserimus diuina gratia nos ita immutari, vt deleantur omnia peccata, inseramur Christo, donemur à Deo maximis & præciosissimis gratiis, admirandis virtutibus, quibus eooperemur illi & impleamus spiritu eius legem. Mittamus nunc quid horum magis consonet scripturæ: satis hoc superius ostensum est: tantum cogitemus quid horum magis illustret Dei gratiam, quid sit decentius & conuenientius bonitati diuinæ. Certè si consideremus naturæ opera, Deus non tantum in creaturis omnibus operatur vt prima causa, sed etiam tribuit creaturis virtutes mirabiles, & pulcherrimas, & saluberrimas, quibus & ipse operentur: nec putat sibi quidquam detractum esse. Si sol mirabiliter lucet & illuminat, & producit germina omnia: magis verò in hoc illustratur Dei omnipotentia, vt non tantum per seipsum, sed per creaturas etiam suas operetur: & eò magis, quò maiora opera minores creaturæ effecerint. Cum igitur naturæ opera sint multo minora quàm gratiæ, & tamen proportionabilia eis: quare non est credendum, in operibus gratiæ Deum creaturis suis, nobis scilicet, virtutes dare, quibus ei cooperemur? Hoc est disponere omnia suauius: Dei adiutores (inquit Paulus) sumus. Denique cum vtrunque sit possibile, videlicet sola non imputatione peccatorum & imputatione meritorum Christi iustificari, & vera immutatione nostri, veris virtutibus & bonis operibus: cum vtrunque gratia possit: quis magis magni facit gratiam & illustrat? qui sine illa

1. Cor. 3.

DE IUSTIFICATIONE.

mutatione vel virtute iustificationem ponit, vt illi: an qui tantam plenam iustificationem docet, vt non dubitet diuina gratia vere homines iustos effici, & donari magnis virtutibus à Deo? Certè parè nimium atque auarè videtur agi nobiscum, si nulla donamur à Deo iustitia. Sed aiunt: Non vult Deus vt nos putemur iustos à nobis: verum est: sed suo dono & sua gratia reputare nos iustos, nonne est plus illi tribuere? Itaque multo magis nos diuinam gratiam illustramus, plura illi tribuimus: nobis verò, quasi ex nobis (vt Paulus inquit) nihil boni.

Iam quartum & vltimum illud, quòd videlicet auferamus veram consolationem animarum, reliquamus diuino iudicio. Satis probatum est, nos debere semper in timore esse: Cum metu & tremore (inquit Paulus) vestram salutem operantes, nec de remissione peccatorum securos esse debere. Dant ergo illi consolationem animabus, dum iubent credere sibi remissa esse peccata: sed vtinam non sit illa consolatio, de qua scriptum est per Prophetam: Sanabant contritiones filiarum populi mei, dicens, pax pax: & viuificabant animas quæ non viuunt, mentientes populo meo credenti mendacijs. Scriptura docet nos consolationem promittere, sed ijs quos prius verè pœnitent peccati, & opera digna pœnitentiæ faciunt. Prius contristat & affligit, postea consolatur: vt Paulus Corinthium in prima & secunda Epistola prius tradit Sathanæ: & ex multa tribulatione per multas lachrymas scribit: postea condonat & iubet consolari: non dicit, apprehende per fidem iustitiam Christi, & esto securus, sed inquit omnibus: Gaudeo, non quòd contristati fueritis, sed quòd contristati fueritis ad pœnitentiam. Satis igitur de his sit dictum.

Nò debem⁹ de remissione peccatorum securos esse.

Philip. 2.

Ezech. 13.

1. Cor. 5.
2. Cor. 2.

2. Cor. 7.

LECTIO DECIMA

TERTIA.

Quando & de quibus necessarium sit pœnitere.

EXPLICATIS igitur his, quæ circa pœnitentiam & iustificationem iuxta Catholicam fidem tenèda sunt, quæ omnia magis ad speculationem pertinere videntur: iã accedendum est ad ipsam, vt ita dicamus, praxin: vt scilicet doceamus quando ad pœnitentiam agendam teneamur, & quomodo agenda sit.

QUANDO ET QUORVM

De primo agemus præfenti lectione. Quaritur itaque, & merito, à multis, quo tempore ad agendam pœnitentiam teneatur, & qua necessitate. Quibus quo modo respondendum sit, sequentibus propositionibus explicabimus.

Peccanti mortaliter necessaria est pœnitentia tanquã remedium, & quia præcepta.

Prima. Post peccatum lethale admissum pœnitentia necessaria est & vt remedium, & vt præcepta à Deo. Hæc propositio indicat discrimen inter ea, quæ necessaria sunt vt remedium, & quæ ex præcepto solum, quod alibi declaratum est, & nunc exemplo baptismi patere potest. Ille enim quia necessarius est vt remedium, etiam his qui non sunt capaces præcepti, necessarius est, sicut ipsa fides: quare & infans, & is qui nunquam audiuit de baptismo vel fide, pereunt: non peccato nouo, sed defectu remediij. Ceterum ea quæ in remedium necessaria sunt, cum agnoscuntur, obligant ex præcepto. Teneatur enim quilibet sicut salutem suam querere, ita & quæ ad eam necessaria nouit. Iam quod in propositione diximus, ex suprã dictis satis constat. Pœnitentia primò requiritur vt remittatur peccatum: quod apertis auctoritatibus est probatum: ergo vt remedium. Deinde, quia id satis ostendit & ratio ipsa naturalis & diuina lex: iustum scilicet esse, Deum placare dolore eius quod in ipsum commissum est, etiam hoc est præceptum omnes astringens, sicut teneatur omnes ad querendam salutem. Quia verò dubitatur à multis, an sit hoc præceptum generale tantum, sicut illud: Declina à malo & fac bonum, cuius transgressio non inducit nouum peccatum: an speciale: vt scilicet pœnitentiæ omisio nouum peccatum inducat. Quanquam hæc non sit necessaria quæstio, tamen asserimus esse hoc speciale præceptum: quod b. Thomas apertè asserit. Est enim specialis virtus. At si cui id non placet: est specialis actus, quem charitas valde requirit (vt suprã diximus) qui deo valde placet. Cur ergo non erit speciale præceptum? Quod autem circa hoc magis ad rem pertinet, explicabimus inferius. Nunc hac ratione contenti, duobus illis prioribus responsum sit. Nam & iam hic diximus, & superius satis patuit, pœnitentiam iure ipso naturali ostendi vel adiuncta fide, vt aliqui volunt, vel etiam sine illa, quæ tamen multo apertius & perfectius id explicat. Iam ad tertium, quod magis ad rem pertinet, accedamus. Quando scilicet ad pœnitentiam teneatur: de quo sit hæc secunda propositio.

Statim postquam

Post commissum peccatum certum est ad eius remissionem consequendam, statim necessariam esse pœnitentiam. Et cum tam graue malum peccatum sit, & multo grauius periculum in

PœNITENTIA AGENDA.

eo manenti imminet, ira scilicet Dei & damnationis aternæ, statim ad hæc euadenda necessaria est pœnitentia: Clamat sapiens: Ne tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem: subito enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te. Et ne dicas: miseratio Domini magna est, multitudinis peccatorum meorum miserebitur. Et in Apocalypsi Dominus: Memor esto itaque vnde excideris, & age pœnitentiam. Sin autem: venio tibi &c. Nec tamen dilatio pœnitentiæ nouum semper peccatum est, sed certè reddit idem ipsam peccatum grauius. Vt cunque tamen sit, hic locus debet frequentissimè tractari, & de eo populus admoneri: vt scilicet celeriter agatur pœnitentia: ad quod adducenda sunt, periculum grauiorum peccatorum & cecitatis, imminens his qui in peccato sunt, grauisima Dei ira (Secundum duritiam tuam & impenitens cor thesaurizas tibi iram, inquit Paulus) delictio gratiæ: diaboli & inimicorum de perditione nostra sollicitudo: infirmitas propria: repentiniæ mortis periculum: de quibus multa in psal. 70. Dixerunt inimici mei, qui custodiebant animam meam: Deus dereliquit eum &c.

peccatum est, necessaria pœnitentia. Ecclesi. 5. Apoca. 2.

Roman. 2.

Tertia propositio. In speciali tamen ponuntur à grauioribus nostris scholasticis, b. Thomas & Bonauen. (quos sequuntur alij) casus, in quibus sub nouo peccato ad pœnitentiam tenemur: qui merito perspecti esse debent omnibus, qui de salute sua instruant populum, & ipsi populo frequenter explicandi: quos ordine iam ponemus.

Quibus casibus sub nouo peccato necessario sit pœnitentiam agere.

Primus igitur est in periculo corporalis vitæ. Tunc enim certum est esse articulum necessitatis: nam si tunc non fiat, vltius fieri non posset: quare præceptum illud affirmatiuum tunc certum est obligare: Addunt alij etiam periculum spirituale imminens: cum scilicet grauis aliqua persecutio, aut tentatio hæresis, aut alterius lethalis peccati imminet, in quibus speciale Dei auxilium requiritur & gratia eius opus peccatori. est: quod merito ita tenendum est: cum non minor necessitas sit mortis animæ, quàm corporis. Non desunt qui nec in his casibus putant nouum peccatum esse: sed id omittendum est, vt ad rem non pertinens, vt patebit inferius. Tenenda est sententia hæc grauium illorum doctorum auctoritate & sufficiente ratione iussulta.

In periculo vitæ necessario sit pœnitentiam agere.

In sacramentorum administratione.

Secundus casus est, cum agendum aliquid occurrit quod conscientiam mundam à peccato requirit, vt suprã diximus de administratione sacramentorum. Et hoc quidem requiritur actuam

actuum illorum sanctitas : & peccatum quod tunc committitur contra illa, est rerum sacrarum violatio, scilicet sacrilegium.

An neces-
saria pœ-
nitentia
quoties
peccatoris
recordamur.

Tertium nihilominus addunt duo hi patres, cum peccata (in-
quiunt) memoriam occurrunt. Et (dicit b. Bonavent.) cum cogi-
tat culpam commissam & Dei offensam. Vbi posteriorum om-
nium laborat diligentior consideratio, timentium ne laquei in-
iiciantur conscientijs, & graue reputantium, si toties nouum
committatur peccatum, quoties post aliud commissum occur-
rit memoria: maximè (addunt nonnulli) cum præcepta affirma-
tiua solum in articulo necessitatis obligent. Quare communior
istorum sententia est, peccatum quidem esse nouum, si, cum oc-
currit memoriam, præteritum peccatum placeat: quod certissi-
mum est. Si verò nec placeat nec displiceat, inquit: nullum
nouum peccatum videamus. Non ignorabant has distinctiones
illi patres, sed fortè vel ita senserunt, vel (quod certum est, & ma-
nifestè apparet peccatum, quoties admodum curarunt, nec put-
runt ad rem admodum pertinere: quod & credimus. Sed de hoc
quid sentiendum putemus, in fine explicabimus.

Deo punit-
te populū
Christia-
nū, opus est
pœnitentia.

Igitur additur & quartus casus, in quo sub noui peccati peri-
culo pœnitendum sit: cum scilicet Ecclesia & populus Christianus
gravi aliquo laborat periculo: sub aliquo videlicet iræ Dei
flagello. Tunc (inquit Hadrianus, qui specialiter huius memi-
nit) cum teneantur omnes Dei iram placare, tenentur peccata
sua, quibus illa prouocatur, auferre: id quod certum est omni-
bus, maximè verò maioribus & sanctioris status hominibus fo-
re necessarium. Vnde frequentissimè per prophetas dominus
increpat hunc defectum verè pœnitentiæ inter eius flagella. Nō
est (inquit Esaias) non est, qui inuocet nomen tuum: qui cōsul-
gat & teneat te. Et per Ezechielem: Nō ascendistis (clamat De-
us) ex aduerso, nec opposuistis murū pro domo Israēl, vt staretis
in prælio in die domini. Multa sunt huiusmodi in prophetis.
Et censendus est etiam hic casus necessitatis, non propriæ, sed
communis totius Ecclesiæ. Nec est hic dubitandum, idem eti-
am necessarium fore in necessitate proximi alicuius, cum illa se
nobis offert, vel ad nos pertinet. Tenemur enim agere ad li-
berandum à graui periculo proximum, maximè spirituali, vbi
orationibus opus est, & diuina gratia: quæ omnia per illum qui
in peccato est, fieri sanis non possunt: quare debemus ad Deum
conari, vt in eius gratiam redeamus. Et his proximum etiam
est illud, cum agendum est aliquid, vbi diuina gratia opus est
ad animæ salutem vel propriæ vel alterius: vt si quis ad marty-
rium

Cap. 64.
Ezech. 13.

rium raperetur, aut aggrediretur aliquid ad Ecclesiæ vtilitatem
valde pertinens. Sit exemplum huius fortis illa Iudith. Et huc
pertinet quoties prædicandum est dei verbum: quoties admo-
nendi peccantes: & huiusmodi alia.

Scotus &
Gabriel.
An festis
ac domini-
cis diebus
necesse sit
pœnitere.

Additur vltimò à nonnullis, in diebus dominicis & festiuis
teneri etiam sub speciali peccato de commissis pœnitere eum,
qui sibi alicuius conscius est. Pluribus non placet hæc senten-
tia, qui putant sanctificationem festi, quæ præcipitur, non ad in-
terioriorem sanctitatem & munditiam pertinere, sed ad exteriori-
orem tantum vacationem ab operibus, cuius illa interior vaca-
tio finis est: Finis verò (inquiunt) non cadit sub præceptum. Fa-
cile est ista dicere, sed solida ratione non inuenimus fundata.
Cur illo præcepto diuino de sanctificatione sabbathi non puta-
bimus quod præcipuum est & virtutis, maximè mandatum à
Deo: Nec illud admittendum credimus, dierum dominicorum
obseruantiam, & festorum aliorum, tantum esse iuris positiuum. Est
apostolorum certissima traditio: de qua aliàs. Quanquam etiam
si sit posterorum episcoporum & ecclesiæ præceptum, non est
cur ab illo excludamus sanctitatem interioriorem. Nunc verò quod
adferunt, cōtra illud plausibilis est, quod noui laquei parentur
cōscientijs. Et quoniam hic est vltimus casus, quem de hac spe-
ciali obligatione ad pœnitendum adducimus, & in omnibus ferè
obijcitur illud idem, dicemus quid sentiendum simul de omni-
bus. Nam quidam putant nō esse speciale preceptum pœniten-
tiæ, de quibus superius diximus, nec in ipso articulo mortis no-
uum putant esse peccatum contra illud præceptum pœnitentiæ, sed
forte cōtra alia, vt reuerentiam sacramentorum &c. Circa hæc igitur
omnia, & circa multa quæ inferius tractata sunt, hoc vniuer-
saliter adnotetur, quæstiones quæ hic vel alibi tractantur de vno
vel pluribus peccatis, non admodum ad rem pertinere. Constat
enim vnum nonnunquam maius esse pluribus, & plura minora
vno. Si quis enim semel centum aureos furetur, quis dubitabit il-
lū grauius peccasse, vnicō licet peccato, quàm qui decies decem
tantum sustulit: Sunt etiā de hoc innumera exempla. Constat igitur
quod in iudicio, vbi de grauitate peccati agitur vt adhibea-
tur digna medicina, & cōueniens, prout fieri poterit, satisfactio,
parum ad rem pertinet, vnum an plura sint peccata: sed illud po-
tius cōsiderandum, quis magis obnoxius coram deo sit. Ex hoc
igitur circa id de quo agitur putamus parū, immo nihil ad rem
pertinere, an aliud nouum peccatum sit, non pœnitere. Certè
quanto diutius in peccato quis hæret, tanto magis obnoxius est
culpæ

culpæ coram deo. Et quanto plura se offerunt, quæ merito à peccato deterrere debeant, vel admoneant ad illud relinquendum, vel astringant ad querendam dei gratiam, tanto etiam grauius peccatur: & fortè in his omnibus non minus, quàm si nouum esset peccatum, est prioris aggrauatio. Et propterea superius diximus hoc non admodum ad rem esse, & b. Thomas & Bonauentura parum curasse. Quando occurrit memoriæ quod deum quis offenderit putârunt illi consonum recte rationi esse, vt peccati pœniteat. Similiter dici potest, cum occurrit sanctificandus dies festus. Nam illa tam recepta regula: præcepta affirmatiua non obligare nisi in necessitate, vt aliàs diximus, non de extrema necessitate accipienda est solùm, sed cum occurrit casus, vbi recta ratio iudicat, vel iudicare debet contra illam virtutem esse, si non fiat eius actus. In hoc verò iudicio magis puto credendum esse sanctioribus & pijs, quàm argutionibus, iudicârunt b. Thomas & Bonauent. si occurrente peccato, citius non pœniteat, cum nondum antea pœnituerit, contra virtutem pœnitentiæ esse: cuius est Deum placare.

Quid agendum quando in re moralis diffinitur doctores.

Secundò etiam in vniuersali est annotandum in moralibus istis, cum diuersæ sententiæ doctorum sunt, aut diuersæ etiam rationes, nõ illam partem tutiorem esse, quæ (vt ita dicamus) leuior est, & minorem obligationem conscientijs imponit: nec tamen altera pars, quæ strictior est & ad plura obligat, statim iudicanda est tutior: sed quod maximè consultum videtur, est, vt sine præiudicio & certa definitione illud teneatur ad cautelam & sollicitudinem, quod obesse non potest, & prodesse poterit. Verbi gratia: Disputatur de pluralitate beneficiorum siue in vniuersali siue in particulari: illi putant licitum esse, alij secus: Si licitum velimus credere, & ita viuere, exponemus nos periculo, si fortè contrarium verius sit, si fortè nos legitima causa non excusat: Si oppositum velimus durius imponere, cauendum ne Dei legem arctiorem reddamus. Ceterum qui dicit cautiùs esse, abstinere à pluribus beneficijs, neque hoc nocere posse, magis verò prodesse sine certa definitione, rectè consulit conscientijs. Quare putamus in multis huiusmodi controuersijs melius esse relinquere Deo iudicium, & in futurum admonere vt caueantur quæ dubia sunt: & circa præterita, vt sub illo dubio agatur pœnitentia. In his moralibus non tantum nimia quorundam subtilitas & inquisitio non est probanda: tãquam parum vtilis, sed etiam vt periculosior relinquenda. Legitur in hoc, de quo loquimur, proposito, putamus verè pœnitentiam

mentem tutius acturum, si diligenter cõsiderans & tempus quod in peccato egit, & occasiones omnes, quibus ad agenda pœnitentiam prouocatus est, vel ex diuinis inspirationibus, vel flagellis, siue externis admonitionibus, aut occurrentibus etiam festiuis diebus, & horum omnium, tanquam peccatum suum non minus coram Deo aggrauantium, quàm si hæc noua peccata essent, veraciter pœniteat, & in iudicio confessionis ita exponat, & in futurum hæc omnia diligentissimè caueat. Hęc itaque omnia intelligenda sunt de illis peccatis dicta, quorum nondum acta est pœnitentia. Ante illam enim actam, cum in illis semper sit, hoc est, in eorum reatu: tenetur illorum pœnitentiam agere, quoties occurrit specialis ratio ad Dei gratiam conciliandam. Ceterum semel acta pœnitentia, & propitiato Deo, non eodem modo rursus ad agenda de his pœnitentiam tenemur. Tamen b. Bonauentura & alij, illorum pœnitentium esse cum memoriæ occurrunt, tenerunt. Et ita id quod Magister dist. 14. ex libro de vera & falsa pœnitentia citat, tota vita agenda esse pœnitentiam, & continuè dolendum, de interiore peccati detestatione & odio intellexerunt, non verò de exteriori pœnitentia, qua nec perpetuò opus est: ita b. Thomas q. 84. 3. p. 8. & 9. articulis: vbi tandem ita perpetuam hanc pœnitentiam exponit, vt nunquam contrarium eius fiat, nunquam placeant peccata, quòd in proposito semper habeatur displicentia peccatorum. Vbi etiam non est omitendum, quàm vanè & stultissimè hæretici clamant contra theologos, quòd ad certum tempus contrahant pœnitentiam, quæ totius vitæ esse debet: cum tam apertè Magister & omnes de hac re loquantur & doceant: quamdiu in vita hæsumus, nunquam non desendos esse errores, quibus retardati sumus aut impediti. Vnde & in Apocalypsi de sanctis dicitur in patria; quòd Deus absterget lachrymas eorum, vt iam non sit amplius neque luctus neque clamor, quia priora (inquit) abierunt: quasi hic semper esse debeant hæc omnia. Citatur in hanc sententiam Hugo de sancto Victore qui ita inquit: Deum à culpa æterna absoluerit peccatorem, vt vinculo perpetuæ detestationis peccati ipsum obliget: quæ locus est etiam diligenter tractandus ad populum, maximè propter imperfectionem doloris nostri, qua fit, vt nonnunquam putemus nos satis pœnituisse, cum non fecerimus: quo etiam illud pertinet Ecclesiastici 5. De propitiato peccato soli esse sine metu.

Quorum peccatorum & quando necesse sit pœnitere. Dist. 16. art. 3. q. 2.

Dist. 17. q. 2. art. 4.

Cap. 21.

Tamē le-
thalium &
actualium
peccatorū
neceſſe eſt
penitere.

QUANDO ET QUORVM

Vltimò circa hunc articulum agitur, de quibus peccatis de-
beat eſſe pœnitentia ſiue contritio: de quo d. 17. quart. traditur à
doctoribus manifeſtè, & præter contradictionem, lethaliū ſo-
lūm peccatorum & actualium præteritorum neceſſarium eſſe
pœnitentiā. Ratio in promptu eſt: quoniam propter auerſio-
nem cordis à Deo, quæ fit in peccato, eſt neceſſaria, atque illi
contraria. Nō ergo de originali, vel de pœnis illud vel alia pec-
cata conſequentibus erit pœnitentia, quanquā diſpliceant hæc
omnia ita nec de alienis: quia in his nulla eſt actualis auerſio
noſtra à Deo. Similiter nec de futuris: quia & illa incerta ſunt,
nec auerſum eſt cor noſtrum à Deo. In his ergo non opus eſt
ampliori inquisitione.

Specialiter
omniū &
ſingulorum
criminum
pœnitentia
eſt neceſſa-
ria.

Solet verò etiam inquiri, an ſingulorum in ſpeciali lethaliū
ſit neceſſarium pœnitentiam agere vt remittantur. De quo duo
breuiter notentur. Primum: Neceſſarium proculdubio eſſe, vt
vera ſit pœnitentia, & vt remittantur peccata, vt omnium & ſin-
gulorum nos pœniteat: quod apertè apud Ezechielem dicitur:
Si impius egerit pœnitentiā ab omnibus iniquitatibus ſuis &c.
Et hinc ſit, vt meritò affirmetur ab omnibus, quòd ſicut vnum
peccatum ſine altero remitti non poteſt, ita vnum perfectè ſine
altero non diſplicere. Probat hoc b. Thomas q. illa 86. 3. par.
6. & ratione remiſſionis ipſius peccati (quæ non ſine gratia
eſſe poteſt) & conuerſionis cordis (quæ non niſi ab omnibus
eſt) & denique perfectionis diuinæ miſericordiæ, quæ totum
hominem ſaluū facit. Diſputatur quidem à nonnullis de Dei
abſoluta potentia, ſed vana eſt diſputatio. De remiſſione pec-
cati, de qua ſcriptura loquitur, agendum eſt theologo, vlti-
mò diximus: alia omittenda. Integra itaque pœnitentia om-
nia & ſingulà peccata deteſtatur: quod ſi non fecerit, non eſt
pœnitentia.

Quæ omnia
deteſtanda
ſunt ſingu-
la peccata.

Secundum eſt: Quantum ad rationem pœnitentiæ & contri-
tionis attinet, ſatis eſt ita deteſtari quidquid contra Deum com-
miſſum eſt, vt nihil referuetur quod placeat. Ceterum nec
opus eſt diſtinctis actibus de ſingulis pœnitentiam gerere (ſicut
hoc nec promoueat pietatem, nec conuerſionem cordis au-
geat, nec aliquid habeat, quod ad rem pertineat) nec etiam opus
eſt, quod attinet ad contritionem, vt in ſpeciali omnia conſide-
rata deteſtetur. De Magdalena dicitur: Dimiſſa ſunt ei peccata
multa, quia dilexit multum. Huic præ ceteris incumbendum
eſt pœnitenti, vt ex vera dilectione Dei deteſtetur peccata: ita
omnia manifeſtum eſt deteſtari: quod exigit auctoritas illa

POENITENTIA AGENDA.

137

ſiſta Ezechielis. Ceterum propter ſacramentum confeſſionis
retractanda ſunt ſingula peccata, vt poſtea dicemus, & retractā-
da quidem cum diſplicitia & dolore: & fortè ante illam foret
aliquando neceſſariū etiam ſingula cogitare, vt cordis integrè
contriti ſacrificium Deo offeratur: ſed perfectà illa pœnitentia
& contritio ſatis eſt, vt omnium ſimul collectorum, qua ratio-
ne ſunt diuinæ charitati contraria, ſit. Hæc itaque nobis de ne-
ceſſitate pœnitentiæ ſunt dicta.

LECTIO DECIMA

QVARTA.

De integritate & perfectione pœnitentiæ ſiue contritionis.

I x i m v s lectione proxima primum eorū
rum, quæ propoſueramus, quando ſcilicet, &
ſub quo peccato agenda ſit pœnitentia: hoc
enim pertinet iam ad praxin & exercitium
eius. Secundum nunc dicendum eſt: Quan-
ta eſſe debeat & qualis, quàm pura atq; per-
fecta: id quod maximè putamus eſſe neceſ-
ſarium ſaluti animarum. Quoniam enim quæ dicta ſunt de ef-
fectu & virtute pœnitentiæ, non niſi de integra & perfectà in-
telligi poſſunt, meritò poſtular ratio, vt de hoc iā ferè vltimo
in hac materia dicamus: quod ideo hucusque diſtulimus, quo-
niam tanquam rem maximè neceſſariam vltimo loco putau-
imus eſſe tractandum. Quoniam igitur cōſtat non omnem pœ-
nitentiam ſufficientem eſſe ad remiſſionem peccati, non omnē
gratam Deo: vt pater in pœnitentia Saulis & Elau, de quo Pau-
lus inquit, quòd non inuenit locum pœnitentiæ, quanquam cū
lachrymis requiſiſſet eam: & Antiochi, de quo ſcriptum eſt.
Orabat ſceleſtus Deum, à quo non eſſet miſericordiam conſe-
cuturus: meritò queritur, quid ad integritatem & perfectionē
pœnitentiæ neceſſarium ſit. Pœnitentiæ verò hic dicimus, vt in
omnibus ſuprà dictis, ipſam virtutem ſiue operationem anime,
quæ deteſtatio ſiue odium peccati eſt, ſecluſa nunc ratione ſa-
cramenti. Hanc, vt diximus, vocat̄ poſteriores ſcholæſtici con-
tra.

Non quali-
bet pœnitē-
tia ſufficit
ad remiſſio-
nē peccati.
1. Reg. 15.
Heb. 12.
2. Macha.
9.
De qua pœ-
nitentia hic
ſuturus ſer-
mo.

DE PERFECTIOE POENITENTIAE,

tritionem: significantes comminationem rigiditatis animi & duritię cordis: & hoc ipsum est poenitentia. Itaq; qualis & quanta debeat esse poenitentia, siue contritio atque dolor, vt ad remissionem peccati sufficiat, vt grata sit Deo: quaritur a doctoribus, & dignum est diligenti inquisitione: vt scilicet quantum fieri potest, hoc agnoscamus, & in illuatur de eo omnes, quibus tam necessaria est poenitentia, vt sine ea saluari nō possint: quales sunt omnes qui post baptismum mortaliter peccant.

Ad perfectam
et contritionem
requiritur
sufficit, vt
ex Dei amore
originetur.

Constituamus ergo in hac materia certissimum hoc fundamentum, quod etiam ex superioribus facile ostenditur. Ad integram & perfectam poenitentiam siue contritionem & requiritur & sufficit, vt ex vera Dei charitate & dilectione eius super omnia emanet, ab illa procedat & dirigatur, atque ita ipsam habeat coniunctam. Quod non est difficile ex supra dictis aperte videre: cum poenitentiam cōstet proprie motum quemdam esse animi contrarium peccato: peccatum verò lethale, de quo nunc agimus, ideo peccatum est, quia contrarium verę charitati & dilectioni Dei super omnia: donec igitur in animo sit motus illi contrarius, nondum est plena conuersio, nondum vera remissio: quia nondum recessum est animo à peccato. Id quod ita apertius fiet. Cum enim actus omnis voluntatis ex amore procedat, sicut odium, & nolitio, siue detestatio mali, quę non nisi ex amore boni oppositi sunt, merito inquiritur, ex cuius boni amore odium hoc peccati, contritio, siue poenitentia progrediatur: nam hoc necesse est omnino ita esse. Si igitur ab alio quàm Dei amore procedit, non ducit ad Deum, sed ad illud bonum, ex cuius amore procedit. Si ex amore quidem Dei, sed non vero & perfecto: nec perfecte & verè Deo coniungit. Si verò ex perfecto: necesse est perfectè nos Deo coniungere. Illud ergo & requiritur & satis est ad veram & perfectam poenitentiam. Vnde Ioannes: Qui non diligit (inquit) manet in morte. Qui verò (ait) manet in charitate, in Deo manet. Et quod Paulus de omnibus Christianę vitę operibus dicit, quàm bene huic conuenit: Si tradidero corpus meum ita vt ardeam &c. charitatem autem non habeam, nihil sum. Hinc etiam illud Christi (quod superius exposuimus) est: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Sicut & illud Petri: Charitas operit multitudinem peccatorum. A charitate ergo habet poenitentia omnem suam integritatem & perfectionem. Ex quo duosequuntur, in quibus cuncta, quę in hoc loco tractari possunt, continentur.

1. Ioan. 5.
Ibidem 4.
1. Cor. 13.

Luca 7.
1. Petri 4.

Pri.

ET CONTRITIONIS.

138

Primum. Ad perfectam poenitentiam requiritur, vt dolor ille peccati, siue odium & detestatio sit propter Deum: hoc est, vt hoc sit precipuum, quod in peccato displicet, vt odio habeatur, quia contrarium est Deo, quia offensa & iniuria quædam Dei est, quantum ex peccante ipso est. Multis enim modis (vt manifestum est) & rationibus odio haberi potest peccatum, atq; ita ob multos fines: vt contra quodlibet aliud temporale bonum, vitę peccantis, vel contra quodlibet aliud temporale bonum, vitę scilicet quietis &c. vel quod contra rectam rationem, vel quod propter ipsum damnatione æterna efficiatur dignus peccans. Ceterum quamdiu non detestamur peccatum quia contrarium bonitati diuinę, reuerentię, honori, atque obedientię ei debite, nondum est vera poenitentia: quia nondum ibi charitas est. Vnde in Psalmo de filijs Israel ob temporalia tantum mala poenitentibus merito dicitur: Cum occideret eos, querebant eum, & reuertebantur &c. Cor autem eorum non erat rectum cum eo. Et quidquid de rectitudine cordis in scriptura dicitur, huc pertinet: sine illa enim nihil Deo gratum aut perfectum esse valet. Et circa hæc quidem de fine contritionis non est opus plura dicere, nisi vt hoc quod certissimum est, sobriè & prudenter doceatur populus. Vti enim alijs considerationibus in detestando peccato, non tantum reprehendi non debet, sed laudari. Omnia consideranda sunt in peccato quę mala sunt, quod videlicet sit contra rectam rationem, & honestatem, contra honorem & famam, contra æternam denique vitam & felicitatem peccantis, vt supra (cum de timore ageremus) dictum est. Sed id conandum, vt his omnibus superemineat consideratio illa, quod cōtra Dei bonitatem sit &c. Nec si alia priora nonnunquam sensibilibus moueant, valde curandum est: Mouent enim nonnunquam quia magis sentiuntur: sed ad perfectum charitatis conandum est volenti verè poenitere.

Vt aliquē
rectè poenitent
oportet vt
precipue
propter
Dei peccatum detestetur.

Psal. 78.

Secundum itaque ex priori illo fundamento necessariò sequitur, de quantitate videlicet doloris huius poenitentię: quod scilicet tantus esse debeat dolor, vt integer sit, quantus amor Dei: atque ideo summus & maximus omnium aliorum dolorum. Sicut enim solus ille verè diligit Deū, qui super omnia diligit, quod est, ex toto corde, ex tota anima &c. ita solus ille detestatur peccata integrè & odio habet, qui super omnia alia mala ea detestatur, quod est, ex toto corde. Vnde & per Moysen dicitur filijs Israel propter peccata in captiuitatē traditis: Cum quęseris dominū Deū tuū, ibi inuenies eū: si tamen toto corde quær-

Vt Deus sit
per omnia diligendus,
ita peccatū
super omnia mala
detestandū
in poenitentia.

Deuter. 4.

S 2

quær-

DE PERFECTIOE POENITENTIAE,

quæsieris eum, & tota tribulatione animæ tuæ. Et huc pertinet quæ de integro & perfecto corde dicuntur: Memento (inquit Ezechias rex Deo) quod ambulauerim coram te in veritate & corde perfecto.

Cum itaque hæc tam certa sint, vt nulla ratione negari possint, est tamen non parua diuersitas in eorum expositione inter scholasticos nostros: quam etsi putemus nõ admodum ad rem pertinere, quia tamen à multis aliter putatur, & ex his quæ circa hæc docentur, timemus non parum periculi, referendæ sunt illorum expositiones, & deinde discutiendæ. Sunt enim de re omnium maximè necessaria infirmitati humanæ: quid scilicet ad veram poenitentiam & remissionem peccati necessariũ sit & de qua valde expediret Christianos omnes edoctos esse, nõ ex opinionibus quorumcunque, sed ex doctrina scripturæ & patrum. Hæc sunt igitur de hac re sententiæ, quantum capere possumus.

Duplex dolor de peccato. Grauiores doctores nostri post Magistrum, vt Alexander de Hales, d. Thomas, beatus Bonaventura, distinguunt primò duplicem dolorem peccati, alterum voluntatis, appetitus scilicet rationalis, qui dolor odium, detestatio, siue nolitio peccati dici potest: alterum sensitium appetitus, quem tristitiã dicimus: sequentia docent.

Dolor voluntatis in poenitentia. Primum. Dolor voluntatis in poenitentia summus esse debet, vt scilicet peccatum præ ceteris omnibus malis detestemur, odio habeamus, & nolimus: quoniam (inquiunt) dolor hic respondet amoris charitatis, qui principatum & dominium ita habere debet in corde, vt omnia alia quæ amantur, minus amentur quàm Deus, omnisque amor minor sit Dei amore. Quare hunc dolorem dicunt non posse nimium esse siue excedere regulam rationis.

Dolor appetitus sensitium in poenitentia. Secundum. Dolorem sensitium non oportere summum esse asserunt. Is enim dolor (vt ratio ipsa naturalis ostendit) in omnibus alijs rebus est ex proprio suo obiecto, malo videlicet aliquo exteriori vel interiori sensu perceptibili, vbi hic dolor tanquam in propria sua materia suo proprio motu viget. Ceterum aliquando sequitur non proprium suum obiectum, sed rationis efficaciam & imperium. Naturaliter enim voluntatem efficacem consequuntur etiam affectus sensitium, vt non possit magnam gaudium in rationis appetitu esse, quin redundet in inferiorem partem: ita nec dolor: Nonnunquã etiam & ratio imponit appetitui sensitio, vt dolorem & tristitiã assumat, quod

ET CONTRITIONIS.

139

in poenitentia & contritione fit. Tota die (inquit psalmus) contritus ingrediebar. Et huiusmodi multa sunt in scriptura. Ceterum quia appetitus sensitium circa sua propria obiecta propius mouetur, proprio videlicet suo (vt diximus) motu, quàm ad imperium rationis, cui non ad nutum paret, vt satis constat, maximè circa ea quæ sola ratione apprehenduntur: merito dicunt fieri posse, vt minus sentiat peccatum, minores excutiat lachrymas eius dolor, quàm vulnus aliquod aut mors amici, & huiusmodi alia: quia nec in potestate nostra est, sensibilibus quantum volumus dolere, aut lachrymas fundere. Satis igitur fit, vt sensitio appetitui etiam non dolente propter peccatum, quod forte magis illi placet, volũtas detestetur & odiat atque fugiat: & id satis esse debet, vt exemplo febricitantis infirmi facile agnosci potest: cui si proponantur duo hinc frigidissima quæ appetitaqua, & dicatur quod sit ei lethifera: inde amarissima quam horret potio, quam tamen credat saluferã: istã sumet præ altera, etiam repugnante omni appetitu. Itaque sunt duo ista quàm distinctissimè tradenda atque docenda, ne sensum cum ratione confundamus, & in desperationem trahatur multi durioris complexionis & sensus, aut decipiantur alij facilitate naturæ: priores in lachrymas: quanquam non sit dubitandum non diu in ratione posse odium esse, quin in appetitu sequatur passio: quare defectus eius etiam timendus est ei, qui veram & non simulatam cupit agere poenitentiam: iuxta quod ex illo lib. de poenitentia citatur: satis durus est, cuius mentem dolorem oculi carnis nequeunt declarare, Nec dubium quin inter magna Dei dona lachrymarum abundantia sit computanda, de qua illud: Fuerunt mihi lachrymæ meæ pane die ac nocte &c. Lauabo per singulas noctes &c. Et, cibabis nos pane lachrymarum.

Tertium denique dicunt specialius tractantes, an verè poenitens debeat malle quamcunque poenam (etiam infernum, vel non esse) incurrere, quàm peccare? Stultissimum est has tentationes inferre poenitentibus, aut de his interrogare. Quanquã cum ipsi in hæc prorumpunt, signum est perfectæ contritionis, & confirmandi sunt. Ceterum nulli bene consideranti dubium est (quanquam aliqui disputent contrariũ) in vera poenitentia includi odium peccati supra omnem poenam, separatam ab ea culpa, & supra ipsum non esse, plus displicet peccatum verè poenitenti quia offensa Dei, quàm ipse æternus ignis inferni, vel non esse: sicut charitas plus amat Deum, quàm seipsum, suum videlicet esse, & immunitatem à malo. Hæc quidem ab illis,

DE PERFECTIOE POENITENTIAE,

quos primos inter scholasticos computauimus.

*Sequuntur
aliorum tres
sententiae
de poeniten-
tia dolore.*

Iuxta hoc posteriores multi, vt Hadrianus, Richardus, & alij asserunt, intentissimè & magno conatu poenitendum esse, neque quemcunque gradum doloris sufficere, de rationis dolore sentientes. Et ita intelligunt illud: Conuertimini ad me in toto corde vestro &c. Hoc videlicet intelligentes: dolorem hunc fortis rem, atque ideo intensiorem debere esse dolore atque odio cuiuscunque alterius rei: sicut amorem charitatis firmiorè, & idè intensiorem oportet esse omni alio amore: vt videlicet dominetur in animo, vt inquit beatus Bonauentura.

Sunt verò alij Scorum (vt dicunt) sequentes, qui putantes se multum consulere infirmis conscientijs, asserunt sufficere ad poenitentiam dolorem peccati non summè intensum, nec summo conatu elicitum, nec aliquo certo gradu, sed quantumuis exiguus sit ille dolor, minimus inquam aliorum affectuum voluntatis: vt si intensius odio habeamus infamiam aut pauperitatem, quam peccatum: aut bona illis contraria, scilicet bonam famam & diuitias magis amemus, quam odimus peccatum, modo sit efficax, sufficit (inquiunt) ad remissionem peccati. Id quod probant primò, quia nusquam in scriptura ad certum gradum doloris vel dilectionis astringimur: sed dicitur: conuertimini, & conuertar. Si quis diligit me, diligetur à patre meo &c. Quare ergo (inquiunt) hoc est asserendum? Deinde, quia ad recedendum à Deo & peccandum nullus conatus requiritur, neque ad conuertendum nos in Deum. Quare enim (inquiunt) Deus prior erit ad nos reiiciendum, quam ad suscipiendum? Ita de dolore, sicut de charitate Dei dicunt sentiendum. Quod verò dicitur, Deum super omnia diligendū, non intelligunt isti intensiue quòd scilicet fortiori & intensiori actu vel habitu diligatur, sed tantum appreciatiue (vt dicunt) vel prelatiue: vt scilicet Deum omnibus alijs preferamus, & pluri ipsum appetiatur, quamuis (inquiunt) tepidissimo actu: quod ita putant fieri, si apprehendamus per intellectum Deum, ipsumque cogitemus summum & maximum bonum, & voluntas huic apprehensioni consonans tendat in Deum vt in summum bonum, quantumuis tepidè & remissè: ita similiter de contritione, cogitet homo peccatum summum malum esse, ita id intelligat & credat: voluntas tendat in peccatum huic consentiens rationis sensui, atque ita consummata est contritio, quantumuis remissè hæc fiat.

Sunt & nonnulli, quorum primus Caietan. qui addunt etiam, posse certum esse hominem poenitentem de perfectione illa

pe-

ET CONTRITIONIS.

140

poenitentiae suae: quòd scilicet amet Deum super omnia, & peccatum detestetur super omnia: quia hoc est omnino in potestate nostra. Hoc est, quod si volumus, facimus: vt sicut (inquiunt) peccans nouit se vel pecuniam, vel delectationem plus amare quam Deum, ita poenitens nouit se contrarium facere. His itaque sententijs plana & facillima videtur effici poenitentia, imò & certa: quarum examinationem in sequentem lectionem differimus.

LECTIO DECIMA

QVINTA.

De eadem re.

IN IMY S quemadmodum & antiquiores scholastici, & posteriores putent intelligendam quantitatem & magnitudinem poenitentiae: inter quos (vt patuit) est non parua diuersitas, quam possumus ad tres sententias reducere: duas extremas, & reliquam medianam. Nam altera est requirentium dolorem summum, hoc est, summo conatu & totis viribus productum. Quam videtur Hadrian. asserere: quanquam nesciam an ille interrogatus: sua verba ita vellet accipi: sed utcunque sit, ita asserit, & posset asseri ab alijs innitentibus illis locis scripture: Conuertimini ad me in toto corde vestro: Diliges Dominum deum tuum ex toto corde &c. & similibus. Altera porrò extrema sententia est, nullum certum gradum intensiōis in dolore voluntatis requiri, nec in seipso quidem, nec in ordine ad alios dolores: ita scilicet, vt siue intensius de peccatis doleat quàm de alijs malis, siue minus intensè, id sufficiat: sicut in charitate. Hæc est posteriorum illorum, quos diximus Scorum sequi, sententia. Tertia, media antiquorum illorum de voluntatis dolore, est, quòd etsi non requiratur summus, hoc est, totis viribus & conatu productus & elicitus, nec certi aut determinati alicuius gradus, tamen requiritur vt maior sit omni alio dolore, qui est in poenitente, ita vt plus de peccato doleat, quàm de aliquo alio malo, quod ei euenire posset. B. Bonauentura ita inquit requiri, vt dominetur ceteris doloribus, sicut charitas ceteris amoribus: & b. Tho. vt excedat alios dolores. Tres igitur

*De poenitentia
tre dolore
tres senten-
tia.*

istæ sententiæ nunc examinandæ sunt, non vt quenquam reprehendamus, sed (vt quantum fieri potest) rem tam necessariam elucidemus, vel saltem pro tenuitate nostrâ, quid sanius & tutius doceri debeat, habeamus.

In pœnitentiâ nō requiri extrinsecus omnium virium conatum. Prior igitur illa sententia, si tamen alicuius est: requirit scilicet totum conatum & omnes vires, manifestè nimia est, & impossibile quiddam imponens homini, saltem pro huius vitæ infirmitate. Id probatur: quia in hac vita omnes vires nostras extendere in diligendum Deum impossibile est, vbi sine peccato esse nō possumus, & sine aliqua inordinata cōcupiscentia: quare proficere & renouari de die in diem iubemur: Quæ quidem retro sunt obliuiscēs, inquit Paulus, ad ea quæ antè sunt me extendens, non me arbitror comprehendisse. Et quicumque perfecti sumus, hoc sentiamus. Quare illo præcepto: Diliges Dominum Deum tuum, perfectionem patriæ intelligit Augustinus lib. de perfectione iustitiæ, nobis præcipi, vt sciamus quo tendendum sit, vbi scilicet illud impleri potest. Ita igitur de dolore peccati. Quod si quis dicat illud intelligendum esse de summo conatu & viribus, non qui in hac vita haberi potest: nam huius certum est non posse tantum esse, quin possit adhuc maior inueniri: nam in eo semper proficiendum est: sed de summo qui in hac vita habetur ab his, qui omnibus renuntiant non necessarijs affectibus & rebus, vt vni dilectioni & pœnitentiæ vacent. Notum est nec id necessarium esse. Nec enim ab omni pœnitente requiritur, vt omnibus ita renuntiet: multo verò minus vt non renuntians illis tanto conatu amet & doleat. Denique nec vlla aliaratione intelligi potest illa sententia esse vera: id quod satis probat diuersitas gradus charitatis & pœnitentiæ. Et charitas incipiens, est proficiens, est perfecta: & quælibet vera charitas: ex qua sufficit vt pœnitentia procedat. Est in his gradibus magna latitudo, ita vt beato Gregorio teste, Benedictus inceperit ab altiori gradu, quàm ad quem multi proficientium & perfectorum perueniant. Itaque nullus certus gradus est exigendus nullus certus conatus inter eos, qui ad charitatem sufficiant: & in hac parte consentiendum est illi secundæ sententiæ: minimus gradus charitatis sufficit, modo charitatis sit.

Ceterum quod secundâ illa sententia tenet, sufficere videlicet pœnitentiâ minus intensam, & ex minori conatu quàm sit dolor aliarum rerum: & simul illa distinctio quæ de charitate & pœnitentiâ docet: quod scilicet magis amemus, vel odio habeamus vnam rem altera prææccepti, vel prælatiue (vt dicunt) sed

non intensiue (vt apertè dicamus) neque consonat scripturæ & patribus, neque rationi ipsi conuenit, nec utilis est animabus, imò magis periculosa, quæ omnia sunt nunc breuiter probanda.

Primum igitur, scriptura sacra de dilectione quidem Dei apertè docet, Deum plus cæteris diligendum. Qui amat patrem & matrem plus quàm me, non est me dignus &c. Et rursum: Qui non odit patrem suum & matrem &c. non potest meus esse discipulus. Quid aliud est, odit, quàm, comparatione mei minus amat, & cum postulat amor meus, odit? B. Augustin. & lib. 1. de doctrina Christiana. & lib. de moribus Ecclesiæ, de charitate loquens, manifestè eodem modo docet Deum plus ceteris diligendum. Vnde & in priori loco ad ordinatam dilectionem inquit pertinere, vt non amplius vel æquè diligit, quod minus est diligendum: vel econtrario minus diligit, quod magis est diligendum: & multa in hanc sententiam. Secundo etiam loco: non diligere (inquit) Deum, nihil aliud est, quàm quidquam in diligendo ei præponere. Quo loco verba illa Pauli ad Roman. 8. Quis separabit nos à charitate Dei &c. certus sum, quia nec mors, nec vita &c. ad fortitudinem charitatis diuinæ ostendit pertinere: vbi inquit: Summum bonum non modò diligendum esse nemo ambigit, sed ita diligendum, vt nihil amplius diligamus. Itaque cum scriptura sacra his verbis vtatur: plus diligendus Deus &c. quare non ita intelligendum est, sicut in alijs rebus, cum dicimus hoc plus alio diligi, aut aliquem rem quampiam plus alia diligere? quibus nihil aliud significatur, quàm maior perfectio amoris, quæ in eius intentione sita est.

De pœnitentia similiter & prophetarum verba, & scripturæ exempla exhortatur nos ad conatum quendam magnum: Dole (inquit Michæas propheta) & satage filia Sion quasi parturiente, haud dubiè sub typo illo pœnitentem alloquens. Elaias de afflictione ex peccatis proueniente maximè loquens: Rudorem ostendemus (inquit) quasi vrsi omnes nos, & quasi columbæ mediantes gememus. Ezechiel loco superius citato cum de pœnitentia agit, Considerans (inquit) & auertens se ab omnibus iniquitatibus suis, vita viuat. Et Hieremias etiam pœnitenti sub figura Ierusalem loquens: Pone tibi amaritudines (inquit) & dirige cor tuum in viam rectam. Quibus omnibus verbis quid aliud significatur, quàm conatus quidam, & attentio animæ pœnitentis, & grauitas ipsa doloris? Iam si eos qui nobis in exemplum pœnitentiæ in scriptura propositi sunt, cōsideremus, quid aliud

Deum intensiue magis diligendus quàm alia re.

Math. 10.
Luca 14.

Cap. 27.

Cap. 11.

In pœnitentia opus esse magno conatu &

dolore ostenditur ex scripturis.

Michæa 4.

Esaia 59.

Cap. 18.

Cap. 31.

aliud inueniemus, quàm intēfissimos & acerbissimos dolores. In Dauid innumera sunt verba: Rugiebā à gemitu cordis mei. Lauabo per singulas noctes lectum meum. Niniuitæ clamat ad dominum in fortitudine. Ezechias reputat omnes annos in amaritudine anime suæ. Denique & verba & opera de hac re innumera sunt in scriptura. Quomodo ergo his conuenit docere, nullo conatu, nullis viribus opus esse? Quod igitur dicunt non reperiri in scriptura præceptum de intentione aliqua vel conatu, certè non putamus dici posse sine errore. Quid significat, Conuertimini ad me in toto corde vestro? Non itaque omni diligentia, omni inuocanti Deum, omni se conuertenti ad ipsum, sed eis qui ex corde perfecto hæc agunt, promittitur gratia & exauditio &c. Nec aliud sentiri potest sine magno errore. Prope est (inquit psalmus) dominus inuocantibus eum: & statim: omnibus inuocantibus eum in veritate. Nec aliud quod asserunt, multum iuuat: quod scilicet quocumque conatu à Deo receditur. Primò, quia cum malum ex singulis constet defectibus, non mirum si facilius fiat. Facilius caditur quàm relinquitur. Secundò, quia in omni peccato non est dubium creaturam Deo vel præponi vel æquari. Hæc quidem de locis scripturæ, quæ postea etiam apertiora erunt.

Rationibus ostenditur intentionem amoris Dei & odij peccati requiri in penitentia.

Nunc quàm sint hæc consona rationi videndum. Et quamquam his non sit opus multum implicari, tamen si consideremus naturam amoris atque doloris, quæ accidentia quedam sunt, & actus siue habitus animæ, inueniemus apertè non alia ratione vnum plus alio diligere, aut de vno plus quàm de altero dolere, nisi secundum intentionem ipsius affectus. Nam primò formæ accidentales quæ intenduntur & remittuntur, non alia ratione perfectiores vel maiores dicuntur alijs, nisi quia fortiores, & quod illas quibus sunt fortiores, vel sua contraria vincere possint & expellere melius alijs imperfectioribus: vt frigiditas aquæ calorem ignis, vel è contrario. Ita igitur vel amor vel dolor ideo maior est altero, quod ipsum superare & vincere possit quod non alia ratione fit, quia quia & subiecto fortius inheret, & in seipso perfectior est. Loquamur de charitate Deivt de igne, vt scriptura loquitur: alij amores sunt velut aqua, quæ contraria est igni. Opus est ergo vt illa fortior sit ceteris, quod non nisi intentione fit. Et b. Tho. explicans quomodo vna res plus alia diligere possit, duos tantum inuenit modos, scilicet ex parte boni quod volumus amare, & sic Deus quædam plus alijs amat: alio modo ex parte intentionis ipsius amoris: ita ille inquit

art. 2. q. 20. 1. partis: Et hoc vltimum docet simpliciter efficere, vt aliquid magis diligatur, cum de dilectione naturali Dei in angelis loquitur. Et deniq; in propria materia, quid sit alio magis diligendum charitatis amore, q. 26. 2. 2. hoc tractans, primò eos arguit, qui omnes proximos æquali affectu diligendos dicunt. Ad illos (inquit) opus est, vt intensiorem affectum habeant. Ad illos (inquit) opus est, vt intensiorem affectum habeant, quibus magis conuenit esse beneficos. Et iterum ibi beatus, quibus magis dilectionis ponens, secundum diuersa bona quæ volumus his quos amamus. Sed intēfio (ait) dilectionis est attendenda per comparisonem ad amantem: & secundum hoc propinquiores intensiori affectu diligimus. Vides itaque illum ignorare aliam rationem plus diligendi, quàm secundum illum ignorare aliam rationem plus diligendi, quàm secundum intentionem. Et certè etiam si fingendi detur facultas, nõ aliud est aliquid plus altero amare, quàm paratum esse prius & alterius amore recedere, quàm illius: quod non nisi secundum maiorem amoris intentionem fit. Denique si specialius de charitate dicendum est, scriptura & patres exhortantur nos ad profectum & augmentum eius. Veritatem (inquit Paulus) facientes in charitate, crescimus in illo qui est caput nostrum Christum. Philippensibus scribit: Et hoc oro, vt charitas vestra magis ac magis abundet. Hic verò profectus secundum feruentiores & intensiores actus fit: qui videlicet fiunt maiori conatu & viribus. Notum igitur est & nos pariter admoneri, ad Deum maiori conatu & maioribus viribus amandum: & in hoc constitutus est profectus charitatis. Ex quo sequitur, quod prima eius perfectio & integritas suæ speciei etiam ex conatu & viribus voluntatis emanet. Nam ita in omnibus formis intensibilibus & remissibilibus videmus. Quod enim eas producit primo, hoc ipsummet auget atque intendit eandem. Sed de his rationibus satis. Distinctio illa appæciationis ab intentione noua est, nihil aliud habens quàm nomina: nisi quod interim illa persequatione ingeneratur hominibus securitas quædam & tepiditas, quod valde timendum est.

De tertio iam dicamus, quid videlicet vtilitatis habeat, remittententionem animi & affectum penitentia: quod certè maximè fit, cum docetur nulla intentione & nullo conatu opus esse. Satis enim ex nobis & infirmitate nostra proni sumus ad fugiendum laborem & conatum, maximè voluntatis, & præcipuè circa diuina. Nam corpus quod corrumpitur, aggrauat animam. Et verè de penitentibus dictum est: Regnum celorum vim patitur, & violenti rapiant illud. Violentia quadam opus

q. 60. 1. pars
is art. 5.

art. 6.
art. 7.

Ephes. 4.

Philipp. 1.

Periculosa est semetipsa eorum qui penitentiam ratione faciliore docent.

Math. 11.

opus est sibi ipsi illata, ut ad diuina feramur, maximè post deiectionem peccati. Itaque stimulus opus est, atque vnam multum id fiat, ut ad perfectum perueniamus. Denique quid aliud hoc persuasione sit, quàm ut in diuinis rebus, & in his quæ Deo offerenda sunt, putemus tepidè, sine omni cura vel animi actione satis fieri: contra illud. Maledictus qui facit opus Deo indulerent, siue (ut alij legunt) negligenter: quod sub typo sacrificij animalium ab altero propheta pulchrè arguitur. Maledictus (inquit) dolosus, qui habens in grege suo malculum, & vomerem faciens immolat debile domino. Nonne huic maledictus proximum est ita docere, quacunquè debilitate offeratur Deo vel charitas vel pœnitentia, satis est? Quid est affectu tendere in Deum vel summe dignum amari (quod ipsi necessarium dicunt ad charitatem) nisi summo affectu comparatione omnium aliorum, quæ in nobis sunt illum diligere? Vel quid proderit illum considerare, si tepidè & remissius, quàm alia quæ amamus, illum amemus? Quod verò videntur faciliorem viam pœnitentiæ aperire, parum iuuat: aperiunt dubiam & periculosa, nec consentientem doctrinæ patrum.

His igitur duabus, tanquam extremis reiectis sententijs, prior illa, quæ media est, manet. Non certum aliquem gradum amandi vel pœnitentiæ præscripsit Deus, sed hoc voluit, ut magis amatur ipse, & magis pœniteat nos peccati, quàm aliorum omnium malorum. De qua tamen sententia, si qua restant ad maiorem eius explicationem, in sequentem lectionem differemus.

LECTIO DECIMA

S E X T A.

De eodem Argumento.

VM ea proxima lectione satis constat metum illam sententiam sanam esse & tutam conscientijs, rationi & scripturæ consonam, illa est proculdubio tenenda atq; diligenter docenda. Itaque non putauimus alienum ab hoc nostro instituto, de his nonnulla addere præ dictis, ut (si fieri potest) apertior fiat, &

iux.

tantam eam habeatur quid potissimum docendus sit populus. Oratio igitur norentur sequentia, de hoc veræ pœnitentiæ opere tam necessario.

Primum. Integer & verus dolor pœnitentiæ, sicut verus Dei amor, opus est ut excedat in Dei oculis omnem alium affectum voluntatis, ita scilicet, ut & animam excitet ad conuenientia opera charitatis & pœnitentiæ, & eam aduersus contraria omnia aut aliena sic præmuniat, ut secundum præsentem voluntatis statum quidquid boni, aut mali occurrerit, id minus quàm deus ametur, minus quàm peccatum odio habeatur: ita ut patius quoduis malum incurrare malit quàm peccatum, & quodlibet bono priuari quàm Deo. Duo hic asserimus necessaria ad veritatem pœnitentiæ, sicut & charitatis. Est enim vtriusque eandem ratio. Primum, ut non otiosa sit, sed in opera conuenientia prorumpat: qui est omnium primus & certissimus veræ pœnitentiæ effectus, sicut & charitatis, de qua primò inquit Paulus: Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Et de se inquit: Caritas Christi vrget nos. Et in Euangelio Dominus: si quis diligit me, inquit, madata mea seruabit, siue sermo- nem meum. In quem locum b. Gregor. sanctissimè inquit de charitate quòd operatur magna si est: si autem operari renuit, nec est. Quòd si hoc ex se charitas habet, etiam cum nulla alia ratio occurrat: quanto magis id habet, cum inciderit peccatum pro quo satis faciendum est, quòd delendum, & de quo sumere contendit vera charitas, ut fieri potest, vindictam? Propter hanc enim sollicitudinem & feruorem quem pœnitentia habet, dixit in Euangelio Dominus, maius gaudium esse in celo super vno peccatore pœnitentiam agente, quàm super nonagintanovem iustis. Ut etiam b. Gregor. ibi exponit. Hoc itaque de pœnitentiæ operatione sit dictum.

Secundum porrò dicimus de excessu illius ad omnes alios affectus. Opus enim est ut omnes excedat, ut satis probatum est. Igitur ut excessum hunc explicarem, diximus eum sic voluntatem disponere, ut quidquid boni vel mali occurrerit, minoris fiat à nobis: ita ut potius recedatur à quouis bono, quàm à Deo: & incuratur quoduis malum, quàm peccatum. Vbi etiam hunc excessum non potuimus aliter explicare planè, quàm per ordinem ad actum & opus: ut scilicet & charitatis & pœnitentiæ affectus fortiores sint & efficaciores ad opus, quàm alij omnes. Itaque quanquam in voluntate ipsa sit excessus ille, tamen non in opere satis ostenditur: ut sicut Gregorius in locum illud

Ioan-

Quamintè sum oportet esse de lozem pœnitentiæ Dei amorè.

Vera pœnitentia est charitas non est otiosa, sed necessaria.

1. Cor. 13.

2. Cor. 5.

Ioan. 14.

Luca 15.

Quomodo

animi pœ-

nitentia est

Dei amor

debent om-

nes alios af-

fectus volu-

tatis exce-

dere.

DE PERFECTIÖNE

Ioannis dicit de dilectione Dei, ita nos dicere possimus de penitentia etiam: non tantum videlicet mentem sed linguam & manum adhibenda esse in testimonium. Quod igitur opus sit ut excedat alios affectus, ita apertissime sit notum. Si quem magis pœniteret peccati, ut tamen actu & explicitè cogitaret & statueret secum, minus sibi displicere peccatum quam aliud aliud quod malum: minus illud velle cauere quam infamiam, aut perperatam, aut mortem: notum est hunc non integrè pœnitentiam. Ex hac igitur aperta imperfectione ascendamus ad occultam aliam, cum constet nonnunquam aliquid occultè & implicitè amari plus vel minus alio, quamvis non apertè de altero vel utroque cogitetur. Amat enim implicitè finem & terminum, qui medium tenet & viam: & illi magis amat quam hæc ipse etiam si minus de illo cogitet quam de his. Imò etiã si nihil inter media & viam cogitet, non tamen dubiũ est viam & media, non nisi ut perveniatur in finem, amari. Finis itaque in eis amatur, similiter amatur effectus, & ea quæ necessariò coniuncta sunt ei, quod explicitè amatur, etiã si non cogitentur. Nec iste amandi modus minus voluntarius est aut minus ad bonum vel malũ impuratur, quam explicitus ille & manifestus. Cum igitur, si manifestè & explicitè aliquid Deo vel peccato præponatur, sit imperfecta pœnitentia: non minus erit imperfecta, si implicitè. Et quod diximus, si præponatur: dicendum est etiã, si æquetur, idè: implicitè vel explicitè, ut ex superiori lectione patet. Non solum enim nihil magis Deo diligendum est, sed nec est æquè. Patet igitur, quod prius asseruimus, excessum illum requiri. Et quidem si quid post priora illa de hac re apertius dici potest, istud est: ut verbo illo Ioannis veritatem pœnitentiæ cõcludamus, quo ille conclusit veritatem charitatis. Non diligamus (inquit) verbo nec lingua, sed opere & veritate. Ita ergo dicamus: Non pœnitentiam nos verbo nec lingua. Vbi adverte duo posita esse quæ diximus. Primum, opus: in quod videlicet charitas & pœnitentia prorumpunt. Secundum, veritas: quæ ad ipsa interiora cordis pertinet: ut videlicet erga Deum & peccatum, ut illa digna sunt, se habeat cor nostrum. Vnde statim b. Ioannes ibi dixit: In hoc cognoscimus quoniam ex veritate sumus, si in conspectu eius suadebimus corda nostra, quod est, probauerimus, & in oculis eius ostenderit puram. Addidimus tamen, hunc excessum secundum præsentem voluntatis statum considerandum: quod attentius est advertendum. Duo enim dicimus: requiri videlicet ut excessus sit secundum præsentem statum, non verò secundum alium

Explicitè
& implicitè
super omnia
amatus
Deus, & de
resistendum
peccatum.

I. Ioan. 3.

Excessus
penitentia
& charitas
ex præ-

CONTRITIONIS.

144

alium qui sequi possit. Diximus etiam, secundum præsentem statum voluntatis, non verò vel naturæ, ut habitus acquisiti, vel alterius alicuius rei, sed voluntatis tantum. Quæ dicimus, ne si iacuat ista proposita fuerint, duriora fiant. Quare sunt hæc duo advertenda. Primum, quòd cum sancti etiam orent quotidie ut non inducantur in tentationem, non dubitat illi, nec vili alijs de se, talem esse infirmitatem suã (quam tamen solus Deus novit) ut possit aliqua tentatio eos deicere à charitate, cum tamen reuera in illa sint. Sicuti Petrus, cum ei diceretur: Ter me negabis, & omnes alij Apostoli similiter cum audirent: Scandalis patiemini in me &c. Et reuera docet nos certa fides, non nisi si non gratiæ Dei auxilio ullam tentationem nos posse vincere, aut illum bonum opus efficere, etiã cum veram charitatè iã Deus diffudit in cordibus nostris. Non itaque ad verã charitatè, atque ad pœnitentiã, tanta necessaria est constantia, ut nihil possit mutare voluntatem, nihil deicere: sed ut talis sit præfens affectus citus. Et hoc ipsum quod iam dicimus, probat & cõfirmat necessitatem illius excessus necessarij in affectu voluntatis. Constat enim quòd cum superveniente tentatione aliquid prælatum fuerit Deo vel peccato, recessum est à charitate: vel etiam si æquatum fuerit: igitur & quotiescunque hoc fuerit in affectu, recessum est ab ea. Quod verò diximus præsentem voluntatis statum considerandum, sic est accipiendum, ut quidquid non est in potestate voluntatis contrarium huic affectui pœnitentiæ vel charitatis (ut sunt alij habitus fortissimi & intentissimi amoris creaturarum, ex præcedentibus videlicet peccatorum actibus generati) non impediatur quò minus affectus ille maior sit, etiam si intensiores sint illi habitus & fortiores, quam ipsa charitas cum primum in Deum conuertimur. Satis est, si illa contraria omnia verè displiceant, & non mendaciter omnia, quæ prius amavit pœnitens, postponat Deo. Hæc de primo dicta sint.

Statuamus iam hoc secundum documentum: quòd hæc amoris & doloris magnitudo, atque præparatio animæ secundum amorem in voluntatis nostræ potestate sita sit, non tamen ipsam magnitudinem affectus nostri cognoscere vel naturali ratione, vel fide (præter specialem Dei revelationem) possimus. Quod præcipuè propter Caietanum dicimus, & ad auferendã noxiam securitatem. Non erit difficile hoc ex doctrina scripturæ & patrum probare. Tria igitur dicimus.

Primum. In potestate voluntatis nostræ esse velle ipsum, siue

sententiæ voluntatis
statum
metiendus
est.

amo-

Velle *cap. 3. & 1. retract. cap. 9.* **amorem & quantitatem eius, vt scilicet amet quod vult, & quæ
amoris, eius. que quæsi- tas sunt in potestate voluntatis.** *Cap. 3. & 1. retract. cap. 9.* vult, & præ illis, præ quibus vult. Hoc maxime b. Augustinus probat 3. lib. de libero arbitrio. Non enim (inquit ille) possumus aliud sentire esse in potestate nostra, nisi quod cum volumus, facimus. Quapropter nihil tam in potestate nostra, quam ipsa voluntas est. Ea enim prorsus nullo intervallo mox vt volumus, præsto est. Itaque nihil magis est in potestate nostra, quam voluntas. Certè si volumus, iam ipsum velle adest. Non tamen si volumus diuites aut sani esse, voluntati adsunt diuitiæ aut sanitas. Hęc est b. Augustini manifestissima sententia multis locis. Non tamen ideo sine Dei gratia id posse voluntatem putandum est. Nam cum velle in potestate voluntatis esse aliud non sit, quam quod si vult, adest ei: vt tamen vult bonum, necesse est vt præparetur & præueniatur à Deo. Itaque si volumus credere, credimus: si amare, amamus &c. sed hæc non sine Dei gratia fit. Hęc est b. August. (digna certè illo auctore) resolutio in hac materia, vt patet in pluribus locis retractationum. Vide cap. 1. libri & sequent. Et hæc sufficere debent ad primiti illud probandum, vt nunc interim alia omittamus: quod scilicet præcipitur nobis à Deo sub comminationibus & præmijs hic amare & dolor: quod frustra fieret, nisi esset in potestate nostra. De his ita obiter dictum sit, quoniam alterius negotij sunt. Interim tamen fuit hoc concedendum & intelligendum; vbi Caietanus concedimus, esse in potestate nostra præ alijs omnibus Deum amare, vel de peccato dolere: verum negamus illi apertissimè, id in nobis sine diuina gratia esse posse: cuius contrarium illi asserit, minus in hac re considerans gratiæ necessitatem, & scripturæ atque conciliorum antiquorum sensum.

Velle bonū in nostra est potestate, ac non sine dei gratia.

cap. 17. **Magnitudo amoris vel doloris nostri non est nobis certè cognita.** Secundum quod ibi asserimus, est: Magnitudinem, quantitatem, atque mensuram affectuum voluntatis nostræ nō posse ad intellectum nostro vel naturali, vel fidei communi lumine habere cognosci, Quod contra Caietanum dicitur, & contra nos uatores omnes, asserentes nos de salute nostra fide certos esse posse: quamuis Caietanus id non credat. Neque nunc est contra hos disputandum, quod aliàs fecimus: sed id tantum nunc probandum, nos non posse liquidò perspectam habere & evidentem quantitatem & mensuram affectuum nostrorum. Ad quod confirmandum posset, certè experientia sufficere, nisi cæcitate velimus: sed interim sufficiant apertissimæ auctoritates scripturæ. Præuū est cor hominis & inscrutabile (inquit Hieremias) & quis cognosceret illud: Ego Dominus scrutans cor, & probans re-

nes. In Apocalypsi similiter clamat. Scient omnes Ecclesia, quia ego sum scrutans renes & corda. Et de filijs Isai loquens, inquit Samuel: Homines vident ea quæ patent, Dominus intuetur cor: apertè docens proprium Dei esse intueri cor. Itaque quod Paulus inquit: Quæ sunt hominis nemo nouit, nisi spiritus hominis, qui in ipso est, non putemus propterea Paulum fecisse hominem certum de omnibus, quæ in ipso sunt, præcipue in voluntate. Nam post pauca clamat: Nec me ipsum iudico. Nihil enim mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Qui autem iudicat me, Dominus est. Et certè non aliunde esse poterat, vt se iustificatum nō certò statueret, quam quod nec de suo affectu & vera Dei dilectione super omnia certus erat. Alioqui non esset dubius de iustificatione. Et propterea vniuersaliter statim infert: Itaque nolite ante tempus iudicare, quoadusque veniat Dominus, qui illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Simus igitur omnes contenti Pauli consilio. Quod attinet ad affectus nostros, in tenebris nos agere agnoscamus: atque ideo etiam quod attinet ad ipsam nostram salutem. Doccat Lutherus quod vult: clament Lutherani certa fide credendum, remissa esse peccata: ex quo sequitur certa fide credendum, nos veraciter, purè, & super omnia deum amare. Certè prætergreduntur terminos, quos posuerunt patres. De nobis ipsi vult Paulus nos dubios esse: de nostra præparatione, non de Dei gratiâ si nostra præparatio adit: dicente illo: Si impius egerit penitentiam, non recordabor &c. Ita & Salomon: nemo scit vtrum odio vel amore dignus sit: sed omnia in futurum seruantur incerta. Iob etiam: Si simplex fuero, hoc ipsum ignorat anima mea. In quem locum b. Greg. Sæpe (inquit) se fidelem sibi nec ipsa cogitatio exhibet: quia aliud ante oculos mentis versat, ad aliud intentione festinat. Vnde ibidem illud Abacuc: Dedit abyssus vocem suam, exponit de humano corde. Non est opus plura referre. Scriptura hoc negat, & lumen fidei, & rationis naturalis excludit. Euidenter itaque pondus affectuum nostrorum soli Deo est cognitum. Spirituum ponderator est Dominus, inquit Sapiens: Ceterum coniecturis & signis (circa tamen definitionem) inuestiganda est nobis hæc obscuritas, & dirigenda. Clament itaque cum propheta: Proba me Deus, & scito cor meum, & vide si via iniquitatis in me est, & deduc me in via æterna: scientes & hic maxima Dei gratia opus esse: de quo plura inferius. Iam tertiū quod ibi proposuimus facile constat ex his sequi:

I. Reg. 16:

I. Cor. 2.

I. Cor. 4:

Ecclesia. 9:

9. Moral.

Prouer. 16:

quod scilicet duo hæc simul consistant, esse in potestate voluntatis amare quantum volumus, non tamen propterea amoris quantitate subiacere cognitioni intellectus. Est enim abyssus &c. Experiatur quilibet apud se, quoties quæ minus se amare putabat, oblata occasione deprehendit se multo magis amasse. Quod si in re aliqua dubium esse potest, id maxime erit in dilectione. **DE** ET, vtpote rei tam longè à nobis distantis, & tam sublimis, et merito Gregorius dicat, de dilectione conditoris non facile mentem sibi debere credere sine operis attestacione. Cum itaque probatum sit vtrunque illorum verissimum esse, non potest se qui ex altero contra alterum, vt Caietanus putauit, sic inferens. Est in potestate voluntatis, ergo cognoscimus. Sed volumus de hac re admonere nostros, vt auferatur persuasio quædam facilis, & (si cum venia dicere licet) leuis. Dicat (inquiunt) voluntas amo Deum præ omnibus bonis, & odio peccatum præ omnibus malis: & factum erit vtrunque: & cum cognosci possit hæc à voluntate dici: cognosci quoque potest factum esse. Vbi considerandum est, aliud esse amare, aliud dicere, amo. Ita potius actus significant quam exercent, amo aut volo: hoc dicere non est amare: sed veraciter affici, vniri &c. Itaque incipientibus Deum diligere aut poenitere non dicamus, dic, amo: dic, doleo &c: sed admoeamus vt verè ament & verè doceant, & amorem atque dolorem suum cupiant Deo probari, nec de his facile sibi credant. Jam ex his duobus tertium sequitur, quod & considerandum, & docendum attentius est: nimirum in hoc poenitentis opere tam necessario maxime oportere illud Euangelij obseruare. Cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite, serui inutilis sumus. Itaque necesse est, vt in hoc opere strenuè & grauiter, non oscitanter, sed impigrè sese exercent poenitens, nihil omittens eorum, quæ præcepta sunt, sed illa diligenter consideret, considerata in opus deducat: illa videlicet & familia: Conuertimini in toto corde vestro. Scindite corda vestra. Quis docet vos fugere à ventura ira? &c. Et cum hæc omnia fecerit, non promittat sibi securitatem, non credat satis fecisse se: sed cum elucet & siti iustitiae dicat, seruus inutilis sum: quod ex supra dictis apertissimè sequitur, cum constet non minimam quantitatem doloris requiri, nec de ea nos posse certos esse. Verum quæ specialius circa hæc docenda sunt, pro captu nostro proximalatione conabimur explicare.

LECTIO

SEPTIMA.

De eadem materia.

DICENDVM iam est de hac integritate & perfectione poenitentiae, quid potissimum proponendum sit populo, cui certè nec difficiliora intellectu, nec executione ardua proponenda sunt, nisi cum summa cogit necessitas, & tunc (quantum fieri potest) ad captum intellectus & affectus eorum accommodata, & præcipue quæ agenda eis incumbunt, & modis ipse ea perficiendi. Tanta est (vt verum dicamus) imbecillitas eorum, vt non nisi ita explicata capiant: atque vnam vel ita caperent. Igitur primò perfectio ista doloris docenda est, sed ita, vt non magna quædam & impossibilia doceri videantur, sed planè nec graua, vt Ioannes inquit: Mandata eius graua non sunt, non inquam graua innitentibus diuinæ bonitati. Nam quæ apud homines (inquit Christus) impossibilia sunt, non sunt apud Deum. Quid igitur acturi sint dicatur, & ostendatur via modusque ea agenda. De quibus sequentia ordine notentur.

Primùm. Volentem verè & integrè poenitere ante omnia diuinæ bonitati eiusque gratiæ inniti oportet, & per humilem instantemque orationem ante omnia gratiam poenitendi sibi à Deo postulet necesse est. Proponendæ sunt igitur sanctorum & prophetarum orationes, quibus tam instanter illi hoc à Deo postulant, & confitentur se id à seipsis habere non posse. Vnde illud Hieremiæ: Conuerte me domine, & conuertar: quia tu Deus meus. Et quod sequitur est valde considerandum: Postquam enim conuertisti me, egi poenitentiam: & postquam ostendisti mihi, percussi femur meum. Confusus sum & erubui, quoniam sustinui opprobrium adolescentiæ meæ, quæ verba superius etiam adduximus, cum probaremus necessitatem gratiæ ad veram poenitentiam. Itaque opus est vt Deus ostendat nobis, quales in peccato simus, & qualia sint ipsa peccata: ostendat (inquam) non tantùm proponens ante oculos, sed etiam agens vt consideremus. & ita consideremus, vt consideratio penetret voluntatis ipsius intima. Sunt plurima de hac re in scriptura testimonia & exempla, quæ nunc non adducimus, sed admoenamus diligenter colligenda esse ab his, qui docturi sunt populo.

T 2 Ita

Quia diligentia
opus sit in
agenda poenitentia.
Luce 17.

Iohel. 2.
Math. 3.

Gratia
poenitendi
sibi à
Deo postulet
necesse est.
Proponendæ
sunt igitur
sanctorum
& prophetarum
orationes,
quibus tam
instanter illi
hoc à Deo
postulant,
& confitentur
se id à seipsis
habere non posse.
Vnde illud
Hieremiæ:
Conuerte me
domine, &
conuertar:
quia tu Deus
meus.

vixerem. 3.

Donū pœ-
nitentiæ &
iustificatio-
nis quæ
maximum
etiã maxi-
mi facien-
dum.

Ita in hoc & ceteris omnibus doceatur plebs, quoties audierit vel pœnitentiam, vel aliquid ad eam pertinens præcipi in scriptura: intelligat statim illud se à Deo postulare debere. Cùm itaque dicitur per prophetam peccatrici animæ: Leua oculos tuos in directum, & vide vbi nunc prostrata sis: statim id cõuertamus in orationem: vt videlicet ipse qui præcipit, det leua oculos, & dignè perspicere atque pendere, quàm longè à deo per peccatum recedamus. Ad excitandum verò hunc affectū orandi, & ad ipsum donum pœnitentiæ impetrandum, cõmendetur omni diligentia istud donum pœnitentiæ, quàm magnum sit, quanti æstimandum & faciendum. Vt igitur hoc cõuenienter agamus, gratia remissionis peccati & iustificationis est cõmendanda, cui donum hoc pœnitentiæ coniunctum est, & aut idem, aut certè simul cum illo, ita vt vnum sine altero non donetur, & pœnitentia causã iustificationis quodãmodo sit. Nam si impius (inquit scriptura) egerit pœnitentiam, non recordabor &c. Itaq; cùm vtrunq; det Deus, & pœnitentiam & remissionem & neutrum sine altero, pœnitentiam tamen donans dat homini cooperari ad salutem suam, & causam ex parte aliqua eius esse, & ita quodammodo se illi obligatum tradit vt remittat. Igitur diligentissimè curandum, vt magni hoc donum pœnitentiæ & iustificationis æstimetur: ita enim fiet, vt & ardentius petatur, & à domino misericordius & liberalius donetur. Nam profectò pro nihilo aut pro minimo ducere remissionem peccati & gratiam pœnitendi, quantum nobis videtur, vnum est eorum quæ maximè timenda sunt Christianis, & quibus putamus maximè indignos fieri illis donis: & propterea sicut inter præcipua signa & coniecturas veræ pœnitentiæ & remissionis peccati, quæ nobis querenda sunt non ex nostro iudicio, sed ex scriptura, nõ minimum putamus esse, magni æstimare hoc donum, & Deo summè de hoc gratum esse: ita è contrario vnum eorum quæ præcipuè nos suspectos reddere debent & timidos, ne non sint nobis remissa peccata, est, leuiter hoc donum pertransisse, nec summè gratum pro eo deo fuisse. Scimus, ingratitude diuinæ gratiæ quàm sit aduersa: Non est (inquit Christus) inuentus qui rediret, & daret gloriam deo, nisi hic alienigena. Familiaritas & assiduitas solet contemptum parere: domestici pro nihilo ducunt, quod exteri plurimi faciunt. Itaque timendum est populo Christiano & rudi, ne ex facilitate remissionis peccati, quæ illi putat, & quæ verè est ex Dei misericordia (vno enim verbo habetur frequenter: Peccauit, dixit Dauid, & statim audiuit: Domi-

119

nus transfudit peccatum tuum) ex frequentia etiam, & (vt ita dicamus) in exauribili gratia remittendi, de qua dictum est: Nõ dico tibi septies, sed septuagies septies: hæc minoris quàm opus est faciat, quali quouidiana: Quomodo verò credere poterimus est hanc tantam suam gratiam Deum conferre contemnentibus, ne qui nobis præcepit, ne margaritas ante porcos mittamus, ne forte (inquit) conculcent eas pedibus suis. Pretiosissima certè & celestis margarita, & super omnem æstimationem est veræ pœnitentiæ gratia: non igitur datur à Deo porcis & pedibus eã conculcantibus. Quare nullam popularem opinionem putamus diligentius eximendam ab animis Christianorum, quàm hanc tam minimam æstimationem, & tam paruam cõsiderationem horum donorum Dei in remissione peccati. Hoc igitur agendum tribus præcipuè medijs. Nam primo peccati ipsa magnitudo, quantum fieri potest, exaggeranda est & mala quæ consequuntur. Deinde extollenda placabilitas Dei, & quanta sint dona, quæ simul in remissione peccati conferuntur à Deo. Tertiò denique quanta gratia, quàm nullo debito, immo quantis contrarijs debitis damnationis, quàm nulla nostra industria, labore, vel minima attentione hoc detur à Deo. In his tribus magna est latitudo doctrinæ, & summè necessaria, si verè pœnitendum est. Sed vel pauca de singulis dicamus.

De primo igitur, grauitate scilicet peccati, nõ potest satis dici. Est contemptus Dei & offensa, opere ipso atq; facto abnegatio ipsius, & prælatio quædam creature ipsi in corde peccantis. Sed nihil magis immensam hanc grauitatem peccati ostendit, quàm quod non sine filij sui sanguine & morte placuit Deo peccata remitti: & cùm demum post hanc remissionem tanto precio comparatam peccamus, vt Paulus ait, rursus crucifigimus ipsum filium Dei, & ostentui habemus: & (vt alibi ait) Quanto putatis maiora mereri supplicia, scilicet quàm transgressores legis veteris, qui filium Dei conculcauerit, & sanguinem testamenti pollutum duxerit, & spiritui gratiæ contumeliam fecerit? Quid potest in exaggerationem peccati grauius dici? Toti Trinitati contumeliam infert, sanguinem Christi pollut, ipsum conculcat. Hæc sunt interim ad grauitatem peccati detegendam explicanda, sicut & alia multa.

De secundo verò, quantum scilicet donū sit remissionis gratiæ, quàm magna sint quæ conferuntur à Deo cū illa, satis ostendit quod sibi nos reconciliat Deus, & verã nobiscum inicit amicitiam atq; fœdus. Quid verò maius, quàm amicū esse Dei? Ni-

Matth. 7.

Quaratio:
ne gratiæ
iustificatio-
nis com-
mendanda
populo.

Quanta
grauitas
peccati,
quomodo
exaggeranda.

Hebræ. 6.
Hebræ. 10.

Quantum
donū gra-
tiæ remissi-
onis pecca-
torum.

Psal. 138. mis honorati sunt amici tui Deus. Et quàm intima hæc amicitia, per quam tota Trinitas nos inhabitat? Ad eum (inquit) veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Spiritum quoque suum nobis dat, vt Ioannes inquit: In hoc cognoscimus, quia in eo manemus, & ipse in nobis, quoniam de spiritu sancto suo dedit nobis. Proprio filio suo non pepercit, sed (vt Paulus inquit) pro nobis omnibus tradidit illum. vt meritò quod sequitur summū hoc Dei donum commendat: Quomodo cum illo non omnia nobis donauit? Itaque hoc Dei donum non satis dignè commendari potest, de quo meritò illud saluatoris ad Samaritanam dicere possumus: Si scires donum Dei. Denique beatus Augustinus tanti hoc opus iustificationis facit, vt verba illa Christi: Qui credit in me, opera quæ ego facio, ipse faciet, & maiora horum faciet: de hoc iustificationis opere exponens, quod cooperante Deo nos etiam facimus, Prorsus (inquit) maius hoc esse dixerim, quàm est cælum & terra, & quacunque cernuntur in cælo & in terra. Cælum enim & terra transibit, prædestinationum autem, id est, eorum quos præscit salus & iustificatio permanebit. In illis tantum opera Dei: in istis etiam imago Dei. Et denique angelorum creationi hoc opus ibi conferens, Non (inquit) hic audeo præcipitare sententiam: intelligat qui potest, iudicet qui potest, vtrum maius sit iustos creare, quàm impios iustificare? Certè enim, si æqualis est vtrunque potentia, hoc maioris est misericordia. In quibus verbis magna certè est commendatio huius diuini doni. Si Deus propter hominem aliquem nunc integrum mundum, non minorem quàm hic est quem habemus, de nouo crearet, cælum, terram, & cetera omnia, angelos, & cuncta spiritualia, quanti fieret? Et tamen absq; comparatione iustificationis opus maius est. Cõcludamus hoc, quod de immensitate donorū Dei iustificatis collatorū dicimus, verbo illo Pauli, quod omnibus iustificatis dicit: Omnia vestra sunt siue Paulus, siue Apollo, siue Cephas, siue mūdus, siue vita, siue mors, siue præsentia, siue futura: omnia enim vestra sunt: vos autem Christi: Christus autem Dei. Quid potest maius dici?

Nō solum gratis, sed etia condita nostra merita remittuntur
Iam tertium quod diximus, huic cumulo non parum superaddit: quàm scilicet absque merito nostro, quàm gratis, immo repugnantibus omnibus nostris meritis, hæc Dei gratia conferatur. Commendat (inquit Paulus) Deus charitatem suam in nobis. Quoniam cum adhuc inimici essemus, Christus pro nobis mortuus est, Quantum verò hoc? vt cum post hoc beneficium inimici

inimicos nos constituerimus, rursus nos inuitet ad amicitiam & recipiat: Pro Christo (inquit Paulus) legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos. Obsecramus per Christum, reconciliamini Deo. Denique & ita trahit, vt nisi traheret, nequam redire possemus. Nemo venit ad me, nisi pater meus traquam redire possemus. Nemo venit ad me, nisi pater meus traquerit illum. Meritò itaque gloriatur Deus: Ego sum qui deleo iniquitates tuas propter me. Et illud quod supra exposuimus. Non propter vos ego faciam domus Israël, sed propter nomen sanctum meum. Itaque qui peccauit, se quasi in profundissimam abyssum deiectū, atq; à seipso præcipitatum cogitet (si vere credit) necesse est, & ablorptum a vi atque tempestate profundissimi maris, non aliter certè quàm Ionas fuit in ventre ceri: & ita opus est vt oret & clamet ad Deum pro gratia pœnitentiæ, scies quòd non possit se magis à peccato excutere, quàm demersus ille ex tanta profunditate potuit emergere. Hinc sunt voces illæ prophetarum: psalmistæ quidem: Intrauerunt aquæ vsq; ad animam meam, infixus sum in limo profundi, & non est substantia, hoc est, vires meæ ad resurgendū. Veni in altitudinem maris, & tempestas demersit me. Propterea clamat: Saluum me fac Deus. Et inquit: Laboravi clamans &c. Dum spero in Deum meum. Ecce sola hæc spes restat. Et post pauca, quibus verbis eripi, omnino sibi diffusus. Ego verò orationem meā ad te Domine, tempus bene placiti Deus. In multitudine misericordiæ tuæ &c. Quæ attentius sunt consideranda. Eripe me de luto &c. Non me demergat tempestas aquæ &c. Neque vrgeat super me putens os suum. Hieremias clamat: Lapsa est in lacum vita mea, posuerunt lapidem super me. Inundauerunt aquæ super caput meum, dixi, perij. Inuocavi nomē tuum Domine de lacu nouissimo. Oratio etiam Ionæ huc pertinet: Tota abyssus vallauit me, pelagus cooperuit caput meum. Quibus omnibus exhortandi sunt peccatores, & stimulandi ad orandum pro dono pœnitentiæ & admonendi vt cum ita orauerint, etiam agnoscant sibi orādum esse, vt eis hoc gratis à Deo donetur. Sunt verba illa Iob ad hoc aptissima & propria, quæ meritò in se transferre debeant peccatores: Quis det vt veniat petitio mea, & quod expecto tribuat mihi Deus, & qui cœpit ipse me conterat, soluat manum suam & succidat me: Et hæc mihi consolatio, vt affligens me dolori non pareat. Quæ meritò de compunctione iustorum in hac vita exponit Gregor. Hæc debent peccatores, cū cœperint dolere & compungi, existimare ad se pertinere, vt semper ampliores desiderent compunctionem. Est enim in ea profectus etiam in

bis peccat d

2. Cor. 5.

Ioh. 6.

Esaie 43.

Ezech. 36.

Psal. 68.

Tren. 4.

Iona 2.

Iob 6.

Lib. 7. ca. 7

et 8.

justificatis ipsis. Dum enim quotidie poenitentes, quò ipsa poenitentia magis purgauerint animum, purius Deum agnoscunt, de peccato compunguntur plenius. Quod ipse Iob bene explicat: *Auditu (inquiens) auris audiui te, nunc autem oculus meus videt te: idcirco ipse me reprehendo, & ago poenitentiam in fauilla & cinere.* Vide quomodo hæc ibi à b. Grego. exponantur. Et hoc quidem dicta sunt circa primum illud, videlicet de humilitate instantia orationis necessaria ei, qui veraciter vult poenitere.

Quomodo poenitens collectis & intro reuocatis cogitationibus formare debeat affectus suos

Psal. 4.
Psal. 34.

Iam secundo loco explicare conabimur, quomodo actio ipsa poenitentiae post hanc orationem fieri debeat. Docendum est igitur primò, vires animæ inferiores, cogitationem scilicet, attentionem, & affectiones omnes diligenter colligendas esse, & cohibendas atque reuocandas ab omni euagatione ac meditatione alienarum rerum, atque ita in quiete & tranquillitate exercendas attentis meditationibus & considerationibus bonitatis diuinæ, & malitiæ peccati. Et his, quantum fieri potest, considerationibus ex certa regula fidei, & ex ipsis verbis scripturae conceptis, affectus suos omni conatu oportet conformare: & non semel aut iterum, sed frequentissimè, etiam cum conatu proficiendi hoc agendum. Nam propter priorem collectionem virum dictum est illud: *Quæ dicitis in cordibus vestris, & in cubilibus vestris compungimini.* Et illud: *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus, quoniam loquetur pacem in plebem suam, & in eos qui conuertuntur ad cor.* Propter hoc etiam poenitentibus & militia, & negotiatio, & spectacula etiam atque ludi interduntur, vt Magister sententiarum refert dist. 16. ex b. Gregor. Multis egent singula horum ad sui explicationem, sed interim illud sit satis, curandum esse doctoribus, vt hanc quoque periculosam persuasionem tollant (sed prudenter & sobriè) qua leuissimum, immo ferè nullum putatur negotium esse, verè poenitere: cum tamen & maximum & arduum reputetur à patribus, nec vnus horulæ aut momenti, sed magnæ certè partis vitæ, aut totius. Circa hæc igitur sobriè putamus semper agendum esse. Donemus breuissimo momento nonnunquam Deum cõuertere peccatorem, & integram dare poenitentiam, sicut scriptum est. *Facile est in oculis domini subitò honestare pauperem.* cuius exempli extat in latrone & Dauid: sed aduertendum, quòd subita illa cõuersio non reddidit secures in posterum & otiosos, sed sollicitos ad ipsam poenitentiam nõ intermittendam. *Peccatum meum contra me est semper, inquit Dauid. Et Lauabo per singulas noctes &c. Et iterum: Exitus aquarum*

Ecclesi. 11.

Psal. 50.
Psal. 6.

aquarum deduxerunt oculi mei. Vnde & b. August. in Enchiridionem Laurentium, in actione poenitentiae non tam considerandum esse dicit mensuram temporis, quam doloris. Cor enim contritum & humiliatum Deus non spernit. Tamen rectè dicit constituta esse ab Ecclesia tempora poenitentiae, vt satisfiat etiã ipsi. Et certè valde curandum est ei, qui cupit sibi remissum esse peccatum, etiam testimonium Ecclesiae habere, cum proprium peccatum, etiam testimonium merito debeat illi esse suspectum. Igitur ad integre detestandum peccatum, sicut ad perfectè Deum diligendũ, attenta meditatione diuinorum verborum opus esse frequentissimè docemur in scriptura. Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardescet ignis. Ignitum eloquium tuum vehementer. Et quod duo illi discipuli dicebant: *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis &c. dum aperiret nobis scripturas?* Hæc igitur attentissima meditatio immensæ bonitatis diuinæ, summæ misericordiae, incomprehensibilium beneficiorũ, ingratitudinis & malitiæ peccati, vanitatis rerum omnium ob quas peccatur, & similitum, commendanda est plurimum, vt humilissimi modi meditatio coniunctum habeat affectum. In qua re vel desiderium pauperum exaudiuit Dominus, inquit Psal. præparationem cordis eorum audiuit auris tua. Ceterum in mentis euagatione & distractione valde timendum est non satis doleri de peccatis posse. In his verò meditationibus nonnunquam vile erit conferre Deum cum omnibus alijs bonis, vel peccatũ cum omnibus malis, atque affectu Deum præferre omnibus bonis, & peccatum præ omnibus alijs malis odio habere, id què nos simplici verbo, verum ex intimis cordis visceribus. Itaque hæc vel in generali vel in speciali cõparatio tũc utilis est & laudanda, cum post dignam estimationem summæ Dei bonitatis & grauitatis peccati, postquã illa possederit & penetrauerit & occupauerit totum cor, conuersio quardam fiat ad reliqua omnia vel bona vel mala, vt in luce illa verè fidei & ardoris diuini videantur quasi ex altiori loco, & despiciantur. Posuisti (inquit psal.) iniquitates nostras in conspectu tuo, seculũ nostrum in illuminationem vultus tui. Ita igitur dicendum: odio peccatũ præ ceteris: vel amo Deum non verbo modo, sed summo cordis conatu. Fit etiam nonnunquam comparatio hæc ex nimio quodã cordis feruore & imperu, non tam se excitantis ad hæc, quam potius non valentis se continere præ feruore diuinæ dilectionis: qualia sunt verba illa Pauli. *Quis nos separabit à charitate Christi?*

Cap. 65.

Lucæ 24.

Roma. 3.

Romay. 5. Certus sum enim &c. Sed nec de his facile sibi credere debet homo, nisi cum longa exercitatione, & experientia, atque iustitia, testimonium reddat ei propria conscientia. Patientia enim (inquit Paulus) probationem operatur: probatio spem. Sicutur huius doctrinae scopus, ut admoceantur qui verè in deum conuerti volunt, ut non semel & perfunctorie, sed frequenter & attentissimè sese exercent in pœnitentia & compunctione. Duo namque valde vtilia putamus inde haberi. Primum, quod hac frequentia supplebitur quod feruori deest, & iuxta humanæ fragilitatis conditionem paulatim perducemur ad perfectum. Secundum, quod si exercitatis merito credi potest futurum facile hoc negotium. Quotidiana enim exercitatione didicerunt & assueti sunt statim, & primò (ut ita dicamus) impetu metam attingere pœnitentiæ.

Veritas & integritas pœnitentiæ exploranda diligenter ex operibus. Cap. 70. Tertium deniq; commendandum sit, ut post hæc omnia diligenter suum hunc affectum pœnitentiæ quilibet probet, an verus & integer sit, an non: idq; non aliter, quàm operis attestacione: ut videlicet diligenter inuestiget quilibet, an opera verè pœnitentis & conuersi faciat: quæ qualia sint, ex verbis & exemplis scripturæ & patrum colligendum est. Certè summa omnium illorum est vera & seria mutatio vitæ, de qua Augustinus in Enchiridio. Cauendū est (inquit) ne infanda illa crimina, qualia qui agunt, regnum Dei nō possidebunt, quotidie putentur perpetranda, & eleemosynis quotidie redimenda. In melius quippe mutanda est vita, & per eleemosynas de peccatis præteritis propitiandus est Deus. Ista itaq; mutatio vitæ præ ceteris est cogitanda, & in omnibus actibus pœnitenti præ oculis cōstituenda.

Iudiciū re-re pœnitentiæ. Nulla re apertius agnosci potest vera pœnitentia, quàm in futuris cauendis, non solum peccatis, sed etiã occasionibus, vel temptationibus, vel societatibus & periculis alijs, ex quibus probisum se quis agnoscit. Igitur veram vitæ mutationem requirit Augustinus, & proculdubio requirenda est, maximè à cōsuetudine peccandi, à facilitate pro minima re transgrediendi mandata Dei, deniq; à vita illa liberiori atque laxiori, quæ sine Dæmonis freno præceps agitur licentiosa libertate. Itaq; nescimus quomodo is qui sic vixit, possit verè pœnitentiã agere dignam & sufficientem, nisi serio de mutatione huius vitæ cogitet. Illi verò vitæ mutationem putamus sufficere (ut condescendamus, quantum fieri potest, fragilitati nostræ) qua viuatur saltem sine quotidiana transgressione præceptorū Dei, sine contemptu illo, quo pro nihilo ferè & sola negligentia & incuria mortaliter

peccat.

peccatur. His enim nihil periculosius putamus in vita: vsque adeo, ut vehementissimè putemus timendum esse de salute illorum, quos in istis peccatis mortalibus agimus, etiam illis, quæ quod de omnibus peccatis mortalibus agimus, etiam illis, quæ præter magnum proximi damnium leuiter committuntur: periculis videlicet in leuibus aut iocosis, inhonestis aut turpibus colloquijs, aut cogitationibus, aut internis delectationibus, & similibus, à quibus maximè putamus esse timendum in vita christiana. Itaque (ut valde suauius & blandè loquamur) qui vitam ita instituit, ut à consuetudine peccandi & facilitate se contineat, quanquam nonnunquam labatur etiam in mortalia, etiam si aliquando frequentius, modò non pro nihilo ducat, non contemnat pœnitentiã vel post habeat, satis mutasse vitam videri potest, modò in hoc conetur proficere: quod omni christiano quidem, sed pœnitenti maximè putamus necessarium.

Sunt quidem circa hæc non pauca dubia & quæstiones scholasticorum, quæ satis ex dictis solui possunt, vel non sunt admodum necessaria: quare consultò eorū tractationem omitimus: satis sit eas vel proponere. Cùm itaque quæritur, an ad integritatem pœnitentiæ requiratur propositum cauendi futura peccata: similiter & propositum confitendi (quod iam pertinet ad materiam sacramenti pœnitentiæ) patet apertè dolorem integrum, qualis descriptus est, sufficere: in quo propositum hoc ineluctum est. Satis itaque est implicite hæc habere: quanquam nihil oberit, sed proderit multum, hæc explicitè cogitasse.

Cùm quæritur rursus, an ex attritione fiat contritio: & quid inter attritionem & contritionem interfit, parum curandum est. Certè ex imperfecto dolore ascenditur ad perfectum: siue eadem operatio perfecta sit & imperfecta (ut nonnunquam contingit successu temporis) siue sint diuersæ.

Denique & de sacramento pœnitentiæ quæritur, an ex attritione fiat: & quomodo id sit intelligendum. Vbi sunt diuersæ sententiæ, quam rem melius, cùm de sacramento ageretur, tractabimus. Interim tamen supra dicta retinenda sunt: videlicet, sine vera charitate nunquam remitti peccatum.

Nomulle quæstionculæ indicantur.

DE POENITENTIA ET REMISS.
LECTIO DECIMA

OCTAVA.

De peccatorum Venialium poenitentia & remissione.

VM superius de effectu poenitentiae locu-
remur, reiecit in hunc vltimum locum
tractatum de peccatorum venialium rem-
issione. Quoniam enim à principio ex Augu-
stino distinximus triplicem illam poeniten-
tiam, quarum vna est pro quotidianis & le-
uioribus peccatis, quae reuera tanto est
necessitate & dignitate inferior ea de qua sumus locuti, quae scilicet pro mortalibus agitur, quanto venialia minora sunt mortalibus: merito nunc de ea, & ipsorum peccatorum venialium remissione, ad quam videlicet ipsa necessaria est, oportet agere: vt integra sit de poenitentia & remissione peccatorum doctrina. De hac igitur re Magister di. 16. 4. post August. locutus est, & post illum nostri scholastici, & b. Thomas q. 87. 3. part. Et quanquam in hac re sint diuersae sententiae, de quibus non nihil insinuabimus, dicamus tamen quae probabiliora, & maxime seu sui pio & scripturae conuenientia sunt, eaque comprehendamus sequentibus propositionibus.

Veniale
peccatum
gratis à
Deo remit-
titur.
Scotus &
sequacib.

Milenitanum.

Arausica. 2
Celestinus
ad Episco-
pos Gallia.
Ambrosius ad

Prima. Venialium etiam peccatorum remissionem diuinae gratiae opus esse, & non meritorium vel satisfactionis nostrae, scripturae & rationi fidei valde conuenit. Probat hanc & asserit b. Tho. art. 4. illius q. & in 4. similiter: quanquam multis aliter videatur, quod certe non possumus non dicere magis esse humanum factum, minus dignè de Deo & eius gratia sentientem, quam sententiam dignam pietate Christiana. Hoc modo praedicta propositio probatur. Primo à auctoritate Pauli, qui beatitudinem hominis ait esse, si illi non imputauit Dominus peccatum: quod glossa (inquit b. Tho.) etiam de veniali intelligit. Et apertius probatur ex ipsa dominica oratione, in qua de quotidianis maxime peccatis (vt exponunt patres) dicimus: Dimitte nobis debita nostra. Vbi duo sunt quae hoc confirmant. Primum, quod oramus vt dimittantur. Oratio verò (ita sententibus antiquis omnibus patribus, & concilijs antiquioribus, contra Pelagianos maxime congregatis) concilijs cum innitatur diuinae gratiae, eo ipso quo fit, excludit merita omnia. Secundo etiam verbum ipsum remissionis idem probat. De-

VENIALIUM PECCATORUM.

151

bitum enim quod remittitur, non soluitur. Omne debitum (inquit Euangelium) remissi tibi, quoniam rogasti me: rogauerat autem, cum non esset soluendo. Igitur vera fides & orans Deum, & tenens verbo remissionis, confitetur ex gratia remitti peccata venialia: quod August. tract. 56. super Ioan. in verba illa Christi: Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet &c. confirmat: & de peccatis venialibus intelligens illud Ioan. Si confiteamur peccata nostra, fidelis & iustus est vt dimittat. asserit Christum esse, qui ab his peccatis nos abluit, sicut tunc dignatus est pedes lautare discipulorum. Et in enchiridio ad Lauren. satis facere dicit orationem hanc fidelium pro quotidianis leuibusque peccatis: sed notum est quomodo verbum satisfaciendi sumat, nimirum pro obtinere remissionem. Denique debet ad hoc confirmandum sufficere ratio ipsius peccati venialis, quod proculdubio nonnullam habet separationem à Deo & offensam, quanquam non perfectam, nec aeternae damnationis dignam. Iam pro offensa in Deum commissa, quamuis leuissima, quid in nobis est quod offerre, aut quo conuertit ad Deum, vel tantillum ab eo auersa, possumus: quoniam haec omnia diuinae gratiae opera sunt, sicut & bona omnia alia ad salutem conducentia. Ex propositione praedicta b. Tho. asserit (quod certe dignum est Dei gloria & gratia) nulli nisi amico peccatum aliquod veniale remitti: ita scilicet, vt in mortali peccato existenti nunquam credamus aliquod veniale peccatum condonari. Nec enim qui in tali peccato est, quidquam gratum Deo offerre potest, maxime quo ex aequalitate satisfiat Deo, aut quod Deus acceptare debeat, nisi amabilius id velit. Non ergo putemus, sicut quidam, ex solutione cuiusdam poenae ab eo, qui in peccato mortali est, satis fieri pro peccatis venialibus. Sic enim frustra oraremus: Dimitte nobis &c. Denique cum remitti venialia sit admitti vel ad gradum aliquem amicitiae & actum, vel ad familiaritatem quandam: id fieri non potest vbi non est amicitia. Feruor ille cui opponitur veniale, est velut affabilitas quaedam & suauitas amicitiae, quae certe amicitiam praerequirat.

Secunda propositio. Sicut sine diuina gratia eiusque operatione non remittitur veniale peccatum, ita nec sine eius cui remittitur actu aliquo: in quo videlicet sit saltem virtualis poenitentia eius. Hinc etiam asserit & probat b. Thom. art. 1. illius q. & recipiunt ceteri omnes. Probat autem ita aperte, Voluntate actu inhærente veniali peccato, manifestum est illud remitti non posse: ita enim simul essent, peccare & remitti peccatum: igitur quamdiu ali non actu, tamen virtute placet veniale peccatum, remitti non potest.

Existens
in peccato
mortali non
remittitur
veniale
peccatum.

Veniale
peccatum
nulli re-
mittitur si-
ne eius actu
& virtuali
saltem poe-
nitentia.

epi. Aphri-
cani concilij,
& ad epi-
scopus
quinque
Episcopo-
rum, & in
ipsis Epi-
scolis, quibus
ille respon-
det; Math. 18.
1. Ioan. 1.
Cap. 71.

potest. Diximus enim superius & ostendimus, non minus virtute nos aliquid velle quam actum, sicut non minus finis amatur, cum de medijs cogitamus etiam illius obliui, quam cum illudam versamus animo. Necessesse est itaque, postquam actum voluntatis peccatum est venialiter, oppositum aliquid esse in voluntate, quod recedatur ab illo. Manet enim transeunte actu, ut probatum est, voluntas affecta & coniuncta ei quod voluit, seu venialiter, seu mortaliter. Merito igitur dictum est, necessarium esse motum de actu voluntatis. Si vero motus necessarius est, oportet ut contrarius motui venialis peccati: non potest autem contrarius esse, nisi ut minimum habeat virtutem poenitentiam eius: quam ad mortaliem remissionem supra diximus probabiliter non sufficere, praecipiente Deo ut poenitentia agatur: ad venialia autem asserimus eam sufficere, quod non sint perfecta peccata, nec illis indicatur specialior poenitentia. Ille vero actus virtutem elicit, net poenitentiam venialis peccati, quo posito, si peccatum veniale occurreret, displiceret. Quicunque videlicet (vt b. Tho. inquit) affectus deuotionis in Deum & res diuinas, quicunque feruor charitatis, quaecumque; promptitudo voluntatis, cui reuera coram Deo displiceret peccatum veniale si occurreret: hoc enim contrarium est eius. Peccatum enim veniale nihil magis proprie dici potest, quam retardatio quedam affectus in Deum, & detentio in creatura non contra Dei charitatem: quare opponitur non ipsi charitati, sed feruenti motui eius. Non agimus nunc de peccatorum venialium definitione & ratione: alibi hoc agendum est. Hoc nunc sciam esse debet, merito peccata venialia obscuracionem quandam dicit, non priuationem omnimodam diuinae lucis & gratiae. Igitur et his duabus propositionibus colligentes, hunc modum atque rationem remissionis venialium & poenitentiae ipsorum confirmamus. Deus dormitantem animum & tepidum erga se, & remotionem suam in Deum affectum, non tamen a sua amicitia recedentem, excitat sua diuina inspiratione & gratia ad actum feruoris & deuotionis, qui cum tantus fuerit, ut reuera coram illo detestaretur peccata aliqua venialia si occurrerent, illa remittuntur. Nec aliter sentiri potest, quam ut primo Deo omnem tribuamus mentis nostrae excitationem: Deo inquam remittentia peccata obliuione vel tepiditate contracta. Quis (inquit Bernardus) frigidus, cum calefieri coeperit, non agnoscit adeste igne. Similiter nec dormientem animum, & quasi stupidum & insensibilem, credendum est Deo dono hoc remissionis venialium afficeret. Omnia haec operatur Deus in nobis, sed non sine nobis.

Qui actus virtute includit poenitentiam venialium peccatorum.

Ex his merito inferit beatus Thomas, non requiri ad peccati venialis remissionem, ut gratia infundatur de nouo, vel augetur. Cum enim veniale peccatum non sit gratiae contrarium necque charitati: sicut illa manente committitur, ita & remitti potest eadem non mutata. Necessarius tamen est motus aliquis charitatis, ut dictum est: sine eo enim nulla est omnino poenitentia, ne virtualis quidem. Putat tamen ille satis quidem rationabiliter, semper in infusione gratiae vel augmento remitti peccata venialia, non quidem omnia, intelligendum est iuxta supra dictam rationem, sed ea distaxat, quorum est virtualis poenitentia. Omnem gratiae infusionem vel augmentum habere secum motum liberi arbitrii in DEUM, satis ex superioribus patet: & illud oportere non paruum esse, quem Deus dignatur sua gratia, & ad quem per illam mouet. Omnia igitur peccata venialia, quae motus ille rejiceret & detestaretur, credamus remitti. Ex quo etiam sequitur, vnum veniale sine altero remitti posse: magis scilicet sine minore: denique quod displicet actu vel virtute sine altero: & propterea nimirum nunquam sine peccato veniali sumus in hac vita, saltem diu. Primum, quoniam etiam singula vitare possumus, non tamen omnia: atque ideo non omnium exigatur poenitentia ut remittatur aliquid, sicut in mortalibus. Secundum, quia raro quidem affectus tantus est, ut veraciter sic detestetur quodlibet veniale, ut ne vel motum aliquem primum inordinatae concupiscentiae sustineret. Itaque manet semper aliquid vetustatis in nobis, & ideo etiam peccati aliquid, non tamen actu, sed in causa. Nam si omnia venialia praeterita displiceant, credendum est omnia remissa esse. Sed quia semper manet aliquid concupiscentiae & vetustatis, nunquam diu sine peccatis sumus.

Ex his intelligendum est quod communiter de peccatorum venialium remissione dicitur: remitti scilicet illa per nonnulla operibus peccatis opera: ut per benedictionem Episcopalem, asperisionem aquae benedictae &c. ut à beato Thoma 3. articulo illius quaestione explicatur. Non enim sine actu feruoris & deuotionis, de quo dictum est, peccata venialia remittuntur: quod certum haberi debet, ratione supra dicta. Quaecumque igitur dicuntur delere haec peccata, ideo dicuntur, quia vel coniuncta esse debent actui feruoris & deuotionis, vel ad illum excitant. Itaque saepius fit cum deuotione & feruore, quem & ipsa excitant. Et inter haec quidem sacramenti cuiuscumque, susceptio merito est prima. Cum enim in sacramento quolibet gratia infundatur, ut diximus: necesse est peccata venialia remitti vel omnia, vel plurima: maximè

Vnum peccatum veniale sine alio remitti potest. Nunquam diu vitare possumus, non tamen omnia: atque ideo non omnium exigatur poenitentia ut remittatur aliquid, sicut in mortalibus. Hic sine veniali peccato:

Quibus operibus peccatis opera: ut per benedictionem Episcopalem, asperisionem aquae benedictae &c. ut à beato Thoma 3. articulo illius quaestione re-mitti dicitur venialia.

DE POENITENTIA ET REMISS.

maximè cum in sacramentis sit semper credendum non minis-
mam sed magnæ proculdubio virtutis gratiam infundi, vt scilicet
cor in Deum excitet. Tamen cum hoc ita sit, non dubitandum
est sepius suscipi sacramentum tam tepido affectu, & tanta men-
tis euagatione, vt non solum non dimittantur venialia, sed ac-
geantur etiam. Post hoc opus secundo loco ponuntur externa
illa, quæ habent motum aliquem reuerentię in Deum: vt taper-
sio aquæ benedictæ: benedictio episcopalis: quælibet sacra-
mentalium vnctio. Addunt nonnulli orationem in Ecclesia con-
secrata. Sed hæc omnia intelligenda sunt hæc efficere ex mo-
tu illo reuerentię in Deum & diuina: qui si absit, multo minus
id efficiunt, quàm sacramenta ipsa. Tertio loco, quæ etiam
magis propriè videntur pertinere ad remissionem peccati veni-
nalis, numerantur confessio generalis: tunc pectoris: oratio
dominica, de qua supra diximus Augustinum docuisse, quod
satisfaciat pro venialibus. Hæc quidem diximus magis propria
esse, quoniam habent detestationem quandam, & ita poeniten-
tiam peccati. Sint hæc igitur: idem sentiendum est de illis, quod
de præcedentibus.

Venialia
peccata nõ
semper re-
mittuntur
secundum
culpam &
pœnam si-
mul.

Circa hæc verò omnia & remissionem venialium omittend-
um etiam non est, in eis distingui culpam & pœnam, sicut in
mortalibus. Nam vt in mortalibus diximus remitti culpam re-
manente obligatione ad pœnam, ita etiam in veniali peccato.
Et quanquam de reatu pœnæ venialis peccati, & remissione eius
satius est nihil opinari, sed Deo totum relinquere, qui fortè pro
modo & mensura delectationis quæ in veniali est, pœnam erig-
get, aut etiam pro quantitate tepiditatis illius & obliuionis quæ
in illo est: id tamen pietas christiana credit, quod remissa cul-
pa veniali in hac vita, nõnunquam restet etiã in futura vita ex-
sultio pœnæ: de qua tamen re nunc non agimus, sed habebit su-
um locum inferius. Id nunc sufficere debet, vt cum de remissio-
ne venialium loquimur, illud ad culpæ dimissionem referamus
primò: pœnæ verò absolutionem relinquamus Deo: quanquam
ad vtramque delendam b. Thomas credit plurimum valere ter-
uorem illum deuotionis, qui reuera propria causa est remissio-
nis & pœnæ & culpæ.

Peccata
venialia
& eorum
penitentia
non sunt
parui faci-
enda:

Igitur quod ad præsentem articulum pertinet, hoc satis esse
debet de peccatorum venialium remissione, modo circa illa de-
lenda intelligamus nõ negligenter docendos fideles, nec negli-
genter exercendos. Non est parui facienda peccatorum veniali-
um remissio. Hoc diligenter docendum est, ne illa, pro quorum
remissio-

VENIALIVM PECCATORVM.

153

remissione orare quotidie debemus, negligantur. Sunt plurima
in diuina verba hoc ad hyperbolen vsque exaggerantia. Nul-
lum veniale est, quod neglectum non fiat mortale, dicitur. Et ab
alijs additur, quod dum placet, non fiat mortale. Sed hæc, vt di-
centius, intelligenda sunt, cum venialibus peccatis accedit con-
temptus Dei, vel grauius aliquid: & cum de peccatis egerimus,
amplius explicabuntur. Illud tamen certò statuendum est, cu-
pientibus salutem suam serio curare, & proficere, non paruo
pendenda esse venialia, quæ dum remittunt animam à Deo, &
inordinatè tenent in creaturis, ad mortale disponunt. Est de hoc
pulcherrima admonitio Augustini, & certè timèda, tractatu 12.
super Ioannem, vnde & Magister quædam sumpsit dist. illa 16.
Minutæ (inquit) sunt guttæ quæ flumina implent: minuta sunt
grana arenæ, sed si multa imponantur, tenent atque opprimunt.
Hoc facit sentina neglecta, quod fluctus irruens. Et sicut non
sunt negligenda hæc peccata, ita nec poenitentia de eis vltimo
loco habenda. Eodem loco Augustinus illa verba domini: Qui
facit veritatem venit ad lucem, vt manifestentur opera eius. ex-
ponit de agnitione & confessione peccatorum, etiam venialium:
quæ scilicet fit etiam coram Deo. Nam in dilectione (inquit) &
misericordia eius qui ambulat, etiam liberatus ab illis grauio-
ribus, propter illa quæ videntur esse minuta linguæ, aut cogi-
tationum, aut immoderantiæ in rebus concessis, facit veritatè
confessionis, & venit ad lucem in bonis operibus.

LECTIO PRIMA.

De necessitate Confessionis atque institutio-
ne sacramenti Poenitentia ex au-
thoritatibus scripturæ.

LECTIO PRIMA est hucusque de prima poeniten-
tia parte, contritione scilicet: in qua expli-
canda, vt admonuimus, nihil de sacramen-
to poenitentia, sed de ipsa virtute locuti su-
mus. Quoniam etiã contritio sacramentū
respiciat, tamen magna ex parte, quæ ad eã
pertinent, communia sunt & sacramento &
virtuti, & ita à nobis fuerūt explicata. Iam
verò proximū est, vt de secūda parte dicamus, de cōfessione vi-
delicet.

DE SACRAMENTO POENITENTIAE,

delicet. Vbi primò non est pretermittenda diuersa huius nominis acceptio in scripturis: ne videlicet imperitè propter vocabuli cõmunitatẽ res cõfundamus: & q̃ de vna re intelligendũ est, de diuersa interpretatẽs erremus. Igitur cõfessionẽ in scriptura pro gratiarũ actione & laude Dei manifestissimũ est frequẽter accipi. Cõfiteor tibi (inquit saluator) pater, domine cali & terræ &c. cum alter euãgelista præmiserit: Exultauit in spiritu laudato, & dixit: Confiteor &c. Hęc acceptio inuenitur frequẽs in psalmis. Totus 135. & 104. & duo sequentes de hac significacione sunt intelligẽdi: qui omnes incipiunt. Confitemini dominus alius: Et inuocate nomen eius, annunciate inter gentes opera eius &c. Itẽ in alio: Confessio & pulchritudo in conspectu eius. Accipitur secundo pro peccatorũ confessione & manifestacione, siue illa Deo tantummodo fiat, siue etiã homini, cum ad dei gloriam vel animę suę salutem id recta ratio iudicat opus esse. secundum quã significacionem superius diximus cõfessionẽ partem esse pœnitentię virtutis, & ratione naturali satis ostendũ, quanquã locupletius in scriptura. De hac igitur in psalmo: Dixi confitebor aduersum me iniustitiã meã domino. Hęc enim cõfessio Deo fit, de qua illud: Tibi soli peccaui. Rursum legimus in scriptura: Da gloriam Deo, & cõfiteri atque indica quid feceris, ne abscondaris. Ecce cõfessio homini facta, de qua & sapientia frequentẽr ut ibi: Qui abscondit scelera sua, non dirigetur. Qui autem cõfessus fuerit &c. Et illud: Non cõfundaris cõfiteri peccatũ. Et rursum: Pro anima tua nõ cõfundaris dicere verũ. Et alibi: Ante mortẽ confitere. cum prius dixisset: Ne moreris in errore impiorũ. Et deniq; propter hęc cõfessionẽ Iob inquit: Si abscondi quasi homo peccatũ meũ, & si celauit in sinu meo iniquitatem meã, contestas videlicet se hoc nõ fecisse. Hanc duntaxat duplicẽ acceptiõẽ putamus in scripturis esse. Quamquã hęc quæ fit homini confessio, multiplex sit, omnes tamen ad eandem significacionẽ pertinent. Immo si rectè p̃tẽmus, prior illa eadẽ est etiã cum hac. Ad laudẽ enim & gratiarũ actionem etiã pertinet hęc malorũ nostrorũ nobis imputatio corã Deo, & corã hominibus, quod sæpẽ in psalmis Augustin. admoet. Vnde in illud verbum: Confiteantur tibi populi deus. adducto altero: Cantate domino canticum nouum: ipsa cantatio (inquit) confessio est: confessio peccatorum tuorum & virtutis dei. Tã iniquitatem confitere, gratiã dei confitere: te accusa, illum glorifica: te reprehende, illum lauda &c. Itaq; ex vna proculdubio signi-

Confessio
in scriptura
numm
quã signifi-
cat gratia-
rũ actionẽ,
& Dei lau-
dem.
Math. 11.
Lucã 10.

Psal. 31.
Psal. 50.
Iosue 7.
Prover. 28.
Eccles. 4.
Eccles. 17.
Eccles. 31.

ET CONFESIONE.

154

significacione hac, qua cõfiteri laudare & glorificare deum est, illarũ confessiones acceptæ sunt, quod & sapiens etiam superallicito loco satis ostendit. Cum enim dixisset: Ante mortem confitere: additã mortuo quasi nihil perit confessio, Confiteberis viuens, viuens & sanus confiteberis & laudabis deũ, & glorificaberis in miseracionibus illius. Igitur de hac peccatorum confessione, quæ ita vniuersaliter sumpta meritò secunda pars virtutis pœnitentię dici potest, non est opus in vniuersum loqui, nec de multiplici eius vsu, siue quæ ad placandũ proximũ, siue quæ ad satisfaciendum iustitię & scandalo publicẽ in Ecclesia fit, siue quæ etiam ob instructionem & consolacionem animarũ inueniendam. Hęc omnia pertinent ad virtutem pœnitentię vel iustitię, & constat in vsu fuisse antiquissimæ Ecclesię. Sed dicamus duntaxat de priuata hac peccatorum deteccionẽ, qualis hodie in Catholicæ Ecclesię vsu habetur, quam auricularẽ nonnulli dicunt, nos dignius, sacramentalem vocemus. Alia confessio peccatorum quæ fit Deo, ad cõtricionem pertinet, de qua satis supra dictum est. Alia quæ sunt homini, habet alios vsus, de quibus nunc non agimus: satis fit quod superius de publica & solenni pœnitentia dictum est. Confessio itaque hæc sacramentalis peccatorum omnium lethaliũ an necessaria sit, & quo iure, dicendum est: de qua re fuerunt olim diuersarũ sententiã grauium doctorum, & nunc est cum nouis dogmatibus acerrima & contentiosissima disputatio, hæreticis omnibus negantibus eam necessariã, nonnullis etiam perniciosissimã asserentibus, & catholicis non paucis in dubium hoc vertentibus, vt Erasmus in suo libello de modo confitendi, & nonnulli alij. Nam & Magister d. 17. & Gratia. de pœnitentia d. 1. in vtrãque partem hanc q. versantes, tandem neutrà opinionem damnare videtur: quare hęc res multis adhuc dubia apparet: & ideo non tantum opus est hoc loco obstinatis hæreticis respondere, sed etiam confirmare infirmos. Statuatur ergo nobis de hac re vnicum hoc fundamentum.

Confessio peccatorum omnium mortalium ea moderatione, qua in Ecclesia fit sacerdoti proprio, eorũ scilicet quæ memorie occurrunt post diligentem inuestigacionem, ad remissionẽ huiusmodi peccatorum quæ post baptismum committuntur, ex institutione Christi necessaria est.

Hoc igitur fundamentum primò ipsis auctoritatibus Euangelij probandum est, quæ de clauibus & potestate Apostolis data loquuntur: deinde, quoniam de earum sensu ambi-

Eccles. 17.

Variaratiõ
confitendi
peccata.

De cõfessionẽ
sacramentali.

Summa do-
ctrina ca-
tholica de
confessione
sacramen-
tali.

DE NECESSITATE

Ordo et ca-
pita eorū
quæ de sa-
cramentali
cōfessione
explicabim
ur

guitas esse potest, confirmandum est antiquorum omnium & perpetuo Ecclesiæ sensu atque doctrina, ab ipsis Apostolis usque ad nos & verbis & vſu ipſo confirmatis: vbi est vera resolutio theologica, vt satis supra probatum est: demum & conciliorum definitionibus hoc ipsum ostendendum est, in quibus est vltima controuersiarum omnium decisio, contra quam non nisi proteruè & insanè disputari potest: vltimò tandem diuersi scilicet non contemnendorum doctorum sunt explicandi & in concordiam reducendi, vt quantum in nobis est, omne offendiculum amoueamus. Atque ita parati sumus, si non omnia vbi que, saltem quæ necessaria sunt, & in quibus viderimus vel hæere infirmos, vel proteruis inhæere, explicare vt opus est, nulla animositate aut contentione, sed desiderio & cura salutarum proximorum.

Math. 16.
Ostenditur
necessitas
cōfessionis
ex Christi
institutio-
ne.

Math. 18.

Ioan. 20.

Iam igitur loca ipsa Euangelij ante oculos statuenda, duo quidem præcipua: Alter locus habet verbum Petro dictū, & est promissorium: Tibi dabo clauēs regni cælorum: & quodcumque ligaueris super terrā, erit ligatum & in cælis: Et quodcumque solueris super terram, erit solutum & in cælis. Quod idem verbum postea omnibus etiam discipulis dicit: Amen dico vobis: Quæcumque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cælis: & quæcumque solueritis super terram, erunt soluta & in cælis. Secundus locus, iam quasi illius promissionis impletio, ille est, vbi post resurrectionem Apostolis apparens inſuſſauit, & dixit eis: Accipite spiritum sanctum: quorum remisistis peccata, remittantur eis: quorum retinueritis, retenta sunt. Circa hæc igitur Christi Domini verba non omnia nunc dicenda sunt, quæ pertinent ad explicationem clauium, potestatis atque vſus earum: de his enim postea. Nunc quod attinet ad duo illa prima loca ex Mathæo sumpta, notandum quod Christus, non limitatam aliquam potestatem clauium, sed in vniuersum clauēs regni cælorum, hoc est, potestatem claudendi & aperiendi tradit, quæcumque demum ratione ab homine fieri potest. Certum autem est remissionem mortalium peccatorum post baptismum ad hanc pertinere: nam (Paulo testante) qui illa agunt, regnum Dei non possidebunt. Exclusi sunt à iure hereditatis cælestis: a quo ergo introduci possunt, nisi ab eo qui habet clauem David: Sed ille commisit suis clauēs. Igitur pars quædam potestatis clauium hæc sit, remissio peccatorum, non solum per baptismum, sed & post: quam committit Christus vltimis illis verbis Ioannis: Quorum remisistis peccata &c. Ex illis itaque verbis duo colli-

CONFESSIO NIS.

155

ligimus, quæ certè debent satisfacere volentibus non plus sapere quam oportet. Primum, illis verbis cōstituuntur Apostoli & successores eorum iudices ad discernendum eos quibus remittenda sunt peccata, ab his quibus retinenda. Frustra verò hoc factum esset, nisi subditi essent illis rei omnes. Ridicula esset iudiciaria potestas, cui nullus est subditus. Nulli ergo nisi ab eis remittuntur peccata. Omnes ab eis iudicandi de peccatis, non quibusdam, sed omnibus: hoc verò fieri non potest, nisi peccatoribus apertè confitentibus omnia: ergo sunt illis confitenda. Secundum quod ex eis verbis colligimus, est, quod Christus ostendit omnibus remedium, quo remittantur peccata etiam post baptismum. Non enim limitauit ad ea quæ ante, vel quæ post &c. Ad quærendam verò remissionem illorum non est dubium teneri sub damnationis æternæ obligatione (hoc est, si saluari volunt) peccatores omnes, quod satis verbis ipsius Christi & scripture, vbi præcipitur pœnitentia, indicatur. Igitur tenentur ad quærendum hoc remedium quod à Christo propositum est: & ergo ad submitendum se iudicio, an remittenda, an retinenda sint eorum peccata: quod iudices cognoscere nõ possunt, nisi ex eorum confessione: igitur ad illā omnes tenentur. Hæc duo planè ostendit locus ille: Quorum remisistis peccata &c. constitui scilicet illos iudices ab eo, cui omne iudiciū dedit pater (ab eo in quā, quod attinet ad hanc rem: vicarij constituti sunt) atque ita omnes reos illis subdi. Ostenditur etiā omnibus hoc vnicū remediū, per iudiciū scilicet eorū, consequēdi veniam peccatorum, ad quod quidē omnes tenentur. Nec putamus illa scrupulosius & subtilius (vt à nonnullis fit) pertractanda. Iuxta primum igitur, potestatem hanc remittendi & retinendi peccata non propriè ad Sacramentum Baptismi referendam esse, id satis ostendit, quod alibi datur eis hæc potestas: Docete omnes gentes, baptizantes &c. quanquam & ibi sit nonnullum iudicium de remittendis vel retinendis peccatis, cum discernunt dignos ab indignis: vel vt minimum, certum est, non ad id solum referendam, baptismum scilicet, sed etiam ad eam remissionem quæ post baptismum fit, quæ nisi peccatis cognitis (vt diximus) fieri non potest: nec illa cognosci potest nisi confessione. Sed de his in fine huius lectionis latius.

Circa secundum verò etiam diligenter obseruandum, viam illam consequendi remissionem per auctoritatem illorum quibus commissa est, non esse aliam iudicandam à contritione & pœnitentia, vt (sicut quidam dicunt) ad hanc teneatur quasi cert-

tiorem, cum illa contritionis incerta sit. Alienum est hoc à sensu scripturæ. Nec possum satis mirari ita sentientes. Si cõsequimur veniã peccatorum per contritionẽ, quæ via iam à Deo omnibus aperta est, & quali naturali iure ostensa, sacramentum rorõ susceptio est alia: idem dicendũ erit de baptismo, & non erit omnibus necessarius, nisi fortẽ vt certius quoddã remediũ. Abũt hoc à sensu fidelium. Est necessarium omnibus hoc remediũ sacramentale, quos necessitas non excludit à facultate suscipiendi. Quare hoc? nisi quia pœnitentia ipsa & contritio secum hoc adfert, vt pœnitens se subijciat remedijs omnibus, quæ à Deo ad hoc ipsum instituta sunt. Contritus ergo ante baptismum & pœnitens baptizari tenetur, non alia ratione, quam quia & pœnitere tenetur: ita contritus & pœnitens post baptismum tenetur iudicium adire à Christo institutum, ea ratione, qua pœnitere tenetur. Nec enim aliud hoc est, sed pars illius. Nam (vt apertius dicamus) tenetur se clauibus Ecclesiæ subdere, & per illas ingredi in regnum, à quo per peccatum excluditur est. Hic itaque est illius loci planus sensus, vltra quem nihil partamur quærendum, quo apertius probetur necessitas cõfessionis peccatorum ex institutione Christi: quam etiam satis ostendit manifestus vsus ipse cõfessionis, qui fuit in Ecclesia etiam Apostolorum tempore. Scribit enim Lucas, quod Paulo apud Ephesum per biennium segregatis discipulis docente, & miraculis confirmante doctrinam multi credentium veniebant annuntiantes & confitentes actus suos. Vbi & de combustis libris eorum qui fuerant curiosi sectati, mentio fit: quod precõdubio ex pœnitentia factum est. Consideremus ergo nõ quod nouum referri hoc, sed tanquam certissime fidei argumentum, & indicium sincerissimæ doctrinæ Pauli. Non legimus hoc in ceteris ecclesijs, vbi fuerant Apostoli, factum: nec enim omnia scribenda erant, neque omnia scribi potuerunt: sed ex hoc vno de reliquis colligere possumus. Et Iacobus quidem hoc ipsum aperte non vt nouum aliquid statuit, sed doctrinã tradens Christi: Confitemini alterutrum peccata vestra, inquit. Qui locus, etsi alio detorqueatur ab hæreticis, nec negemus eum de cõfessione facta fratri ob consolationem, vel impetrandam orationem posse intelligi, tamen coniunctus verbo Christi, & præcedentibus atque sequentibus, satis conuenienter intelligitur de ea cõfessione, per quam potestati clauium subijciuntur: & ita exponitur à Beda, de vtraque videbitur ista cõfessione. In hac (inquit) sententia illa debet esse discretio, vt quædam

Confessio sacramentalis à Apostolorum tempore restituta fuit. Actiui 19.

Iacob. 5.

sententiæ peccata alterutrum cõequalibus confiteamur: porro grauioris lepræ immunditiã iuxta legem sacerdoti pandamus. Dixerat prius Iacobus: Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum &c. Et post pauca: Si in peccatis est, dimittentur ei. Quod verbum Origenes & Chrysostom. vt postea latius dicemus, de remissione quæ per cõfessionem fit, interpretatur. Itaque satis ex his ostenditur, in vsu fuisse hanc cõfessionem tempore Apostolorum: Quod confirmat etiam præcursoris Ioannis vsus. Baptizabantur enim ab eo (inquit Euangelista) confitentes peccata sua. Constat enim Ioannem baptismum inter alia parasse viam Christo, assuescens do homines his quæ à Christo instituenda erant. Iam itaque ille cõfessionem istam, sicut & baptismum, portendebat. Non legimus qualis fuerit cõfessio, nec certè opus est vt fuerit qualis à Christo instituta est, sicut nec baptismus eius talis fuit, sed vmbra tantum quædam illius. Et vt altius iam repetamus, cõfessio hæc in lege Moysei quoque fuisse satis ostenditur, præter illa quæ superius adduximus, sic præcipiente ipso in lege: Vir siue mulier cum fecerint peccatum aliquod, suum confitebuntur peccatum &c. Et in Leuitico apertius certa quædam sacrificia iubentur offerri, atque distincta secundum distinctionem peccatorum: Si peccauerit (inquit) per ignorantiam: Anima quæ rurauerit, & non impleuerit. Quæ negauerit depositum &c. Consideremus igitur nunc, quàm conuenienter mox à principio ipse legis inceperit populus Dei ad quandam cõfessionem peccati sacerdotibus faciendam assuescieri, ad cõfessionem quidem non admodum exactam, sed quæ sufficeret ad subiectionem & humilitatem coram sacerdotibus & ministris Dei. Deinde quomodo Ioannes Baptista ad eandem frequentius populum induxerit. Quæ omnia cum figura quædam fuerint Christi, & veluti rudia & informia quædam lineamenta ac vestigia, conuenientissimè ab ipso in noua lege perficienda erant statuto certissimo iudicio, cui se omnes subderent, & de omnibus peccatis sententiam audirent, efficacissimo scilicet remedio, & humane infirmitati summi necessario. Quod denique sub ipsis Apostolis videmus vsitatum fuisse. Hæc ex scriptura habemus.

Non desunt hæreticis verba, quibus hæc peruertant. Ligatio (inquiunt) illa, remissio vel retentio fit per Euangelij prædicationem & baptismum. In vtroque enim (inquiunt illi) est remissio peccatorum vel retentio, ligatio vel solutio. Qui enim credunt prædicatione Euangelio, consequuntur remissionem &

Homil. 2. in Leuiticum.

Math. 3. Marc. 1.

In veteri lege etiam quædam cõfessio peccati necessaria fuit. Numeri 5. Leuitici 4. 5. & 6.

Sententia hæreticorũ de potestate ligandi & solvendi cõfatur.

soluuntur, qui non credunt, contra, cum non consequantur remissionem peccatorum, retineri eis dicuntur: & cum non soluantur ab eis, ligari. Idem etiam in baptismo fit. Et quia in utroque horum certum est Apostolis & praedicatoribus Evangelij datum esse iudicium quoddam, ut discernant dignos ab indignis, hoc (aiunt) significant illa verba: Quorum remisieritis, & quidquid ligaueritis &c. Quibus omni modestia primo dicimus nos haec non negare: fatemur praedicatione & baptismo remitti peccata, in quibus iudicium etiam quoddam dicimus esse: & ideo de his verba illa non negamus posse accipi: verum unde illi habent non esse etiam accipienda de remissione, quae fit baptizatis iam per virtutem clauium in Ecclesia, & per iudicium & cognitionem peccatorum, quae a baptizatis commissae sunt: Cur ipsi scripturae volunt restringere ad suum illud sensum? aut cur putandum est Christum nullum reliquisse sacramentum, quo peccata remittantur peccantibus post baptismum? cum reliquerit ipsum baptismum ad remissionem eorum, quae ante ipsum sunt. Ex hoc enim sequetur, pauciora & minus efficacia remedia esse peccantibus post baptismum, quam antea (cum tamen haec grauiora sunt illis) & minori negotio remitti peccata commissae post baptismum, quam antea: cum tamen in illis maior sit ingratitudo quam in alijs, & digna maiori poena. Et propterea optime consideratum est a patribus, poenitentiam haec, qua quis subijcit se clauibus Ecclesiae, secundum sacramentum esse remissionis peccatorum, & quidem post baptismum. Immo si hoc recte consideretur, & loca Evangelij expendantur, videbitur ab his, qui sine affectu partium & contentione saluam quaerunt, potestatem praedicationi & baptizandi aperte ab ipso Christo dedisse: Praedicate Evangelium. Et iterum: Docete omnes gentes baptizantes eos. Satis ex his locis & similibus alijs hoc erat explicatum, in quibus nihil dictum est de iudicio, nihil de ligando & soluendo: quia certum est nullam ibi peccatorum praeteritorum agnitionem necessariam esse. Et merito quidem eorum, quae antequam ad Ecclesiam ventum sit, commissae sunt, extra Ecclesiam scilicet, non exigitur confessio, nec instituitur iudicium. At verò cum dicitur: Quorum remisieritis, & quorum tenueritis: ista solum iudicium & potestatem significant circa peccata: quod merito ostendit non proprie ad praedicationem Evangelij, nec ad baptismum pertinere, sed ad speciale hoc sacramentum: qui certe sobrius est & proprius scripturae sensus. Iam quae ex euangelio adducuntur de leprosis, quos dominus ad sacer-

Math. vii.

res mitti, *Math. 8. Luc. 17.* & quod in lege est de leprosis a sacerdotibus probandis: sicut & illud quod in Lazari resurrectione dictum est: Soluite eum, & finite abire, testimonia sunt, quibus vti sunt patres, sicut & illud etiam de soluendis asina & pullo: Soluite & adducite mihi. non quod putemus istis efficaciter illud probari. Sunt probabilia quidem & persuadentia argumenta, quae ex mysticis sensibus sumuntur, quae magis rem probant, quam explicant & commendat: quare reperiuntur vti illis August. Athanasius. Chrysostr. quos impudentissimè nonnulli hereticorum audent etiam mentitos dicere, quod in Evangelio non legatur discipulis dictum: Soluite. cum patres intellexerint non iuxta literam dictum, sed iuxta mysticam significationem. Clament ad haec, tergierentur: nos omni ratiocinatione relicta, ad consensum omnium temporum ecclesiae recurrimus, illi innituntur cum de diuerso sensu scripturae dubium est. Ratiocinationes illas quas fecimus, si quietando alicuius animo sufficiunt, acceptentur ab eo: sin minus, sufficiat illi patrum auctoritas: immo omnibus ista requirenda est: de qua sequenti lectione.

Math. 21.

LECTIO SECVNDA.

De eadem necessitate Confessionis ex testimonijs Patrum.

CONFESSIO, qua sacerdoti peccata deteguntur, doctrina atque usus tam manifesta sunt in patrum omnium doctrina, ut aperitum sit ab Apostolis eam incepisse. Omnes tanquam de re iam certa ita loquuntur, ut manifestum in singulorum testimonijs sit, nullam de hac re fuisse controuersiam. Immo reuera constat ex eorum testimonijs, multo seuerius tunc fuisse seruata, & exactam etiam: cum scilicet maior esset vita: sanctitas, & seueritas disciplinae. Pro publicis peccatis publice etiam fiebat confessio & poenitentia: nonnunquam & pro ipsis occultis, pro qualitate eorum & arbitrio sacerdotis, publica etiam coram Ecclesia fiebat humiliatio, atque ita confessio: quod vsque hodie etiam in ecclesia Romana ex illa antiqua consuetudine deriuatum, sit. Nudantur poenitentes & flagellantur accerrimè publice, quorum peccata nec agnoscuntur: hoc tantum fit in exemplum &

edificationem aliorum , & quandā manifestationem poenitentiae, quae in Ecclesia agit. Fuerunt & circa hoc olim abusus aliqui, ut inferius patebit: sed haec omnia confirmant, quam fuerit certa habita haec confessionis peccatorum doctrina, & quanto rigorosius exacta, quam nunc, iam igitur audiamus vel singulorum temporum aliquot patrum manifestissima de hac confessione testimonia.

Origenes, Sit primus antiquissimus Origenes. Hic frequentissime de ea mentionem facit. Vnde in Psalmum 38. Homil. 2. exponens hoc verbum: Quoniam iniquitatem meam pronūciabo, ut ille legit: Pronunciationem iniquitatis (inquit) id est, confessionem peccati frequentius diximus. Vide ergo quid edocet nos scriptura diuina: quia oportet peccata non celare intrinsecus. Vbi adducta similitudine eius qui indigesta esca aut phlegmate grauatur, & illa persuadens euomenda esse peccata, testimonium reddit vsui confessionis. Tanrummodo (inquit) circumspice diligentius, cui debeas confiteri peccatum tuum. Et post multa de hoc & de sequendis eius consilijs dicta, addit. Si intellexeris & prauideris talem esse languorem tuum, qui in conuento totius Ecclesiae exponi debeat & curari, multa hoc deliberatione & medici illius consilio procurandum est. Vides aperte omnia prius sacerdoti tunc fuisse detecta, & quandoque iudicio illius Ecclesiae.

Similiter & in homilia 2. super Leuiticum, inter ceteras peccatorum remissiones alteram dicit perdurā & laboriosam penitentiam, cūm lauat peccator in lachrymis stratum suum, & cūm non erubescit sacerdoti domini in dicare, & querere medicinam, sicut scriptum est: Iniquitatem meam pronūciabo. Vbi & illud Iacobi de hoc intelligendum dicit: Inducat presbyteros Ecclesiae &c.

Tertullianus.

Succedant Origeni duo ex antiquioribus latinis, Tertullianus videlicet & Cyprianus, quorum vterque eodem modo tanquam de re certissima de confessione loquitur. Primus quidem libro de poenitentia, secundam poenitentiam, quae post baptismum scilicet fit, vocabulo graeco dicit & exprimi & frequentari in Ecclesia, Exomologesis: qua delictum nostrum (inquit) confitemur: de qua ibi secundum illum seueriorem ritum, qui tunc in Ecclesia seruabatur, multa elegantissime dicens, Exomologesis (inquit) prosternendi & humiliandi hominis disciplina est. De ipso quoque habitu atque victu mandat sacco & cineri incubare &c. & post multa, presbyteris aduolui. Vbi pro-

con-

confessione hoc dictum esse, ex sequentibus patet. Exhortatur ad superandum pudorem confitendi, ita ut apertissimum sit de re notissima & vitata illum locutum fuisse. Cyprianus sermo de lapsis apertissime arguit temeritatem eorū, qui post negatam fidem, ante expiata (inquit) delicta, ante Exomologesis factam criminis, ante purgatam conscientiam sacrificio & manu sacerdotis, accesserunt ad altare. Et post multa in eodem sermone, de occultis etiam, & quae sola cogitatione perpetrata sunt confessionem docet faciendam. Arguens enim eos qui simulatorie, & ita ut occultari possent confenserant sacrificijs idolotum, dicit: Quanto fide maiores, & timore meliores sunt, qui quamuis nullo sacrificij aut libelli facinore constricti, quoniam tamen de hoc vel cogitauerūt, hoc ipsum apud sacerdotes Dei doleat & simpliciter confitentur, Exomologesis conscientiae faciunt, animi sui pondus exponunt &c. Quid manifestius de occultis cogitationum peccatis dici potest? Non omitteremus Clementis & Dionysij, successorum & discipulorum Apostolorum testimonia: quanquam non desint qui scripta illa pro certis non habeant. Sunt tamen proculdubio non minima sunt: etiam, nec parum probabile est illorum esse magna ex parte. Igitur Clemens Epistola prima: Quod si forte (inquit) alicuius cor vel linor, vel infidelitas, vel aliquod malum latenter irrepserit, non erubescat confiteri haec huic qui praest, ut ab ipso per verbum Dei & consilium salubre curetur. Et post multa in eadem Epistola de Petro loquens: Quotidiana eius praedicatione haec erat &c. ubi multis relatis: Instruebat (inquit) actus vitae suae omni hora custodire, & in omni loco Deum respicere, cogitationes malas suo cordi aduenientes mox ad Christum allidere, & sacerdotibus Dei manifestare. Dionysij verò extat pulcherrima illa Epistola ad Demophilum monachum, in qua illum acriter increpat, quod proidentem sacerdoti impium atque peccatorem calce abiecerit, cūm ille (inquit) verecundē fateretur se ad peccatorum remedia querenda venisse. Vbi vides manifestum vsu poenitentiae. Post hos accedant sequentes atatis insignes illi Hieronymus, Ambrosius, Augustinus: & ex Graecis Chrysostomus & Basilii contemporanei, & studiorum atque pietatis socij. Hi igitur omnes manifestissima perhibent testimonia auctoritati & vsui clauium, atque ita confessioni. Hieronymus igitur illa verba Matthaei 16. Tibi dabo clausulas regni caelorum. quanquam reprehendens sacerdotes quosdam, qui aliquid sibi de supercilio Pharisaeorum (inquit) assumunt,

Cyprianus.

Clemens.

Dionysius.

Hieronymus.

munt, vt vel damnent innocentes, vel noxios soluant, ita inquit, adducta similitudine leproforum legis: Quomodo ergo illi leprosum sacerdos mundum vel immundum facit, sic & hic ligat vel soluit Episcopus vel presbyter: non eos qui intontes sunt vel noxii: sed pro officio suo, cum audierit peccatorum varietates, sicut qui ligandus sit, quiue soluendus. Vbi diligenter consideranda est illa similitudo, & quo referatur. Sicut facit mundum & immundum ille veteris legis sacerdos, sic noster soluit. Non dixit absolutè, sic absoluit: sed, non eos qui intontes sunt & noxii, hoc est, non indifferenter & promiscue, sed audita peccatorum varietate. Vbi vides quàm apertè de audiendis peccatis & discernendis sit mentio. Idem etiam in Ecclesiasten, exponens illud: Si momorderit serpens in silentio &c. Si quem (inquit) serpens diabolus occultè momorderit, si tacuerit qui percussus est, & nõ egerit pœnitentiam, nec vulnus suum fratri & Magistro voluerit confiteri &c. Vbi vides pœnitentiam & cõfessionem coniunctam. Iam Ambrosius, qui nonnunquam quædam dicit, qui bus videtur docere non esse necessariam confessionem, vt in ferm. de pœnitent. Petri: Inuenio (inquit) quòd flexerit, nõ inuenio quid dixerit &c. Et deinde: Lachrymæ lauant delictum, quod voce pudor est confiteri. Lachrymæ ergo pariter & saluti & verecundiæ consulunt: quod Gratian. de pœnit. d. i. citauit, in libris tamen de pœnit. manifestissimè de confessione loquitur. Soluit (inquit) criminum nexus verecunda confessio peccatorum. Item manifestissimè admonet, non erubescendum esse confiteri. Hoc ergo (inquit) in Ecclesia facere fastidis, vbi nihil est quod pudori esse debeat, nisi non fateri, cum omnes simus peccatores &c. Vbi multa de seueriori illa, quam superius diximus, confessione coram Ecclesia. Habentur libri illi ab omnibus doctis pro libris Ambrosij: nobis non omnino videntur eius esse. Nam præter hoc quòd loca aliqua scripturæ torquet, & peruertit sensum, disputans contra hæreticos, vt 2. cap. primi libri citato eo loco: Omnis qui me confessus fuerit &c. qui autem negauerit me &c. inquit: gratiã promittit omnibus, non omnibus minatur iniuriam. Et cap. 3. & 4. latius hoc prosequens, de negante exterius tantum silem loquitur minus Iobriè, dicens tandem, quòd de his diabolus dicere poterit: Populus hic habet me honorat, cor autem eorum longè est à me. Et denique contra Nouatianos importunè nimium est verbosus, minus tamen habet sententiæ, nonnunquam eadem inculcans ad verbum. Et 8. cap. quandam sui accusationem prætexit valde infamem, &

Cap. 20.

Ambrosius.
46.Lib. 2.
cap. 6.Iudicij
etorū de
bris de pœ
nitentiã, qui
D. Ambro
sij dicitur.

2. lib.

indignam gravitate Ambrosij. Ego sciebam (inquit) quòd non eram dignus vocari Episcopus, quoniam dederam me huic saculo &c. Imitatur in multis Ambrosium auctor ille, sed mox degenerat. Malumus itaque non ex eo librò tribuere Ambrosio quæ vera sunt, quàm vt cogamur tam indigna ex eo postea suscipere. Sufficiat ergo ad iudicandum Ambrosij sensum & vium Ecclesiæ suæ quòd de eo Paulinus scribit in vita ipsius. Quotiescunque illi aliquis (inquit) lapsus suos confessus esset ob percipiendam pœnitentiam, ita fiebat, vt illum flere compelleret. Causas autem criminum, quas illi cõfitebantur, nulli nisi Domino soli, apud quem intercedebat, loquebatur. Ecce confessionem occultam peccatorum. Nec certè illud verbum: Lachrymæ lauant delictum &c. si bene consideretur, vlla ex parte exaltat à confessione. Dicit lauari delictum lachrymis, quod voce pudor est confiteri, nõ ramen dicit: etiam si non confitearis, sed quòd lachrymæ & dolor faciant minus sentiri pudorè &c. Augustinus primò in libris de doctrina Christiana, manifestè docet potestatem clauium in Ecclesia, nec aliter donari peccata, quàm per illas. Et super Ioannem de resurrectione Lazari loquens, & illud exponens: Processit qui erat mortuus ligatus manus & pedes. Quando confiteris (inquit) procedis: sed vt cõfitearis, Deus facit magna voce clamando, id est, magna gratia vocando. Ideo cum processisset mortuus adhuc ligatus, confitès & adhuc reus, vt soluerentur peccata eius, ministris hoc dixit Dominus: soluite illum: Vbi vides quàm apertissimè sit hoc testimoniũ confessionis & potestatis ministrorum. Dixit verò ministris, inquit August. non Apostolis aut discipulis suis: nec enim hoc opus est. Sed quoniã aliquibus hoc dictũ est, qui hoc præstiterunt ministeriũ, illos dicit August. figurã tenere sacerdotum omnium. Et iuxta hoc, etiam si apud aliquem patrum legitur Apostolis dictũ, quod superius diximus aduersarios reprehendere, intelligi tamen potest, vel quod probabile sit ipsis dictũ esse, qui proptiores erant ad ministrandũ Christo: vel quicquid intelligendũ, Apostolis dictũ esse in figura: illos enim quoscũq; fuerunt ministri, significarunt, sicut omnes alios sacerdotes: Et in psal. illo 66. què supra citauimus: Confiteatur tibi populi Deus, lætetur & exultet gentes, pulchrè exhortatur ad confessionem. Quid times (inquit) confiteri: si nõ confessus lates, nõ cõfessus damnaberis. Times cõfiteri, qui non confitendo esse non potes occultus? Damnaberis tacitus, qui posses liberari cõfessus. Vbi vide quòd tanquã necessariã exigit confessionem. Et apertius

August. ca.
17. & 18.
Tract. 49.

idipsum: Ad hoc (inquit) exigit Deus confessionem, ut liberet hominem: ad hoc damnat non confitentem, ut puniat superbū: ergo tristis esto antequam confiteris, confessus exulta, iam sanaberis. Et ne quid delit: Confiteri (ait) exeat in confessione de desuat omnis sanies. Iam exulta, iam lætare, quod reliquum est facile sanabitur. Vide igitur omnium peccatorum confessionē.

Cap. 65. Denique in enchiridio ad Laurēt. manifestē de remissione criminum, & pœnitentia pro arbitrio eorum qui præsumunt in Ecclesia loquens, satis indicat necessariam confessionem esse. Nec enim aliter ab Ecclesię ministris tempus & modus pœnitentię præfigi posset. Sed nec omittamus hoc in loco horum etiā temporum vicinum & antiquiorem Hilarium, tantę auctoritatis doctorem. Is igitur potestati clauium magnum perhibet testimonium in Math. primò exponēs illud dictum Petro: Tibi dabo clauēs &c. Beatus (inquit) cæli ianitor, cuius arbitrio clauēs æterni aditus traduntur, cuius terrestris iudicium præiudicata auctoritas sit in cælo, ut quę in terris aut ligata sunt aut soluta, statuti eiusdem conditionem obtineant & in cælo. Et iterum in alia verba dicta Apostolis omnibus: Quęcunque solueritis super terram &c. Immobile auctoritatis apostolicę iudiciū premitur, ut quos in terris ligauerint, id est, peccatorū nodis innoxos reliquerint, & quos soluerint, confessione videlicet veniam receperint in salutem, ij Apostolicę conditionis sententia in cælo ligati sunt aut soluti. Quę Hilarij verba aperte virtutem & operationem quandam tribuunt clauibus. Vult enim conditione illius sententię in cælo peccatores aut ligatos esse aut solutos. Quod Cyprianus etiam apertissimē testatur in Epistola ad Corneliū. Ipse, inquit, qui legem dedit, promisit ut ligati in terris, etiam in cælis ligati essent: solui autem possent illi, qui hic prius in Ecclesia soluerentur. Interim verò quis putet Hilariū in illis verbis non meminisse confessionis peccatorum, aduertat quòd manifestē iudicium & cognitionem peccatorū oportere præcedere docet. De Basil. & Chrysofo. nunc dicendum. Et primus quidem manifestissimē de hac re loquitur, quod sufficeret, ut idem & Chrysof. sensisse credatur, qui studiorum & pietatis Basilij socius fuit. Basilus ergo in regula monachorū, iuxta Ruffini translationem, quæstioni huic, an omnibus confitenda sunt peccata, aperte respondet, his quibus dispensatio mysteriorum Dei commissa est, confitenda esse: & necessitatem cōfessionis ex locis illis actuum Apostolorum & Mathę, quę suprā adduximus, cōfirmat: & in eadem regula frequenter

*Cap. 65.**Hilarius.**Math. 16.**Math. 18.**Cyprianus
lib. 2. epi. 2.**Basilus
Cap. 21.*

de hac re sermo est. D. Chrysofomi auctoritas obijcitur nobis maxime ab aduersarijs contra confessionem ex homil. 2. in psal. 50. Peccata tua (inquit) dicito ut deleas illa: si confunderis aliquid dicere quia peccasti, dicito ea quotidie in anima tua. Non dico ut confitearis conseruo tuo, ut exprobrat: dicito deo, qui curat ea. Igitur diligenter quid ille senserit considerandum. Et quidem in libris de sacerdotio manifestissima testimonia eius sunt: de auctoritate clauium, & necessitate subiyciendi se illis. In 2. lib. docet tanta auctoritate sacerdotum non esse importunè premendos peccantes, citato illo verbo Pauli: Non ut domine-mur fidei vestrę. Et tandem inquit: Quamobrem multa quidem arte opus est, ut qui laborāt Christiani vltro sibijpsis persuadeant sacerdotum curationibus sese submittere oportere: Multa ibi in hanc sententiam dicit, ut scilicet doceat necessariū esse, ut subiyciant se peccatores ministri. Vnde tandem inquit: Quocirca multa quidem pastori opus est prudētia, sextentis etiam (ut sic dicā) oculis, ut rectē vndique humani animi habitum circumspicere possit. Et multa de hac re locutus: itaque nihil horum (inquit) relinquendum est, quod probe nō excutiat atque examinet Episcopus, quin omnia accuratē atque studiosē perscrutetur: tum demum oportet illum sua ipsius remedia congruē, aptē ac commodē afferre: idque ne operam forte ludat. Vbi deinceps multa ad exhortationem Episcoporum, de diligentia circa peccatores curādos adhibenda loquitur. Sed hæc satis ostendunt necessitatem subiyciendi se illorum iudicio, & diligentiam examinis necessariam: quę omnia non aliter quam per confessionem constat fieri posse. Iam in 3. lib. potestatis clauium sunt magna præconia, similia quidem Hilarij & Cypriani dictis. Habent (inquit) terrestres principes vinculi potestatem, verum corporum solum. Sacerdotum autem vinculū ipsam etiam animam contingit, atque ad cælos vsque peruadit: vique adeo, ut quęcunque infernē sacerdotes confecerint, illa eadem Deus supernē rata habeat. Multa ibi de hac auctoritate pulcherrimē. Hoc solum verbum notemus: de sacerdotibus enim veteris legis locutus, ita inquit: Corporis leprā purgare, seu (ut verius dicam) non purgare quidem, sed purgatos probare. Iudæorum sacerdotibus solis licebat: At verò nostris sacerdotibus non corporis lepram, verum animę sordes, non dico purgatas probare, sed purgare prorsus concessum est. Videbitur hoc contrarium ei, quod ex Hieronymo suprā citauimus in Mathæum: sed reuera non est contrarium. Ille pro arbitrio vel

*Obiectio
cōtra cōfessionem ex
Chrysofo.**Testimonia
pro neces-
sitate cōfessionis
ex Chry-
sofomo.*

libi-

Exponuntur
verba
Chrysoſto
mi quæ cõ
tra cõfeſſio
nem addu
cuntur.

libidine negat fieri poſſe, ſed cognita cauſſa: hic verò illa cog
nita, dicit verè ſacerdotè purgare peccata. Ex his itaque cum
ſatis offendatur quid Chryſoſtomus ſenſerit de confeſſione,
putamus exponendū eſſe quod aliter viſus eſt dixiſſe: maxime
cum apertè audierimus eū dicentē, multa arte opus eſſe, vt per
ſua deatur Chriſtianis laborantibus oportere ſe ſubijcere. Pau
ſant itaque illa referri ad confeſſionem illam ſeucriorem, quæ
peccata nonnunquã publicabantur in Eccleſia. Non dico (in
quit) vt conſitearis conſeruo qui te prodat, hoc eſt, ſic vt pro
poſſis. Conſiterè (inquit) Deo: quoniam ſoli illi veracius quam
homini ſecreta cõfeſſio fit. Nam in eo ipſo loco diligenter ad
monet, non ceſſandum eſſe à confeſſione ob verecundiã. Cete
rùm in ea quæ ſoli Deo fit confeſſione, non eſt admodum ma
gna, immo reuera nulla erubefcentia, quæ retrahere poſſit à cõ
ſtitendo. Dicit ibi: Dic in anima tua. Sed omnibus bene p̄ſatis,
non poteſt colligi nõ neceſſariam apertè dixiſſe confeſſionē.
Fortè tunc putant parum eſſe diſſimulandū, cum tamen ubi
diligenter exhortetur ad confeſſionē, & ſenſum ſuum indicet.
Nec ex vno aut altero, quanta cunq; etiã auctoritatis doctore,
contra cõſenſum aliorum & Eccleſiæ argumentum ſumi debet,
Auguſtinus ſolis libris canonicis voluit tantã tribui auctori
tatem, vt de eis nulla ratione dubitetur. Conſenſum verò Eccle
ſiæ tanti facit, vt non dubitet ab Apoſtolis vel plenarijs conci
lijs profectum. Iam verò Eccleſiæ vſum apertiſſimis & ſuffici
entibus testimonijs vidimus & Græcorum & Latinorum.

De factò
Nectarij,
quæ dicunt
cõfeſſionē
abrogaffe.
Lib. 9. cap.
35.

Simili etiam modo reſpondendum eſt auctoritati Nectarij,
qui (vt Zoſomenus reſert in tripartita hiſtoria) propter populi
ſcandalum, presbyterū qui ſuper pœnitentes erat, abſtulit, ſin
gulos ad communicandum iudicio conſcientiæ ſuæ reliquit.
Ex qua (ait auctor ille) ſublata eſt antiquitatis conſuetudo. Pri
mò enim Nectarius prædeceſſor Chryſoſtomi, quanquam ca
tholicus & pius, poruit tamen errare, re nõdum per plenarium
concilium & vltimum Eccleſiæ iudicium ſatis definita. Deinde
eo ipſo loco apertè teſtatur auctor confeſſionem neceſſaria
m. Qui inquit conſiteri reſugiunt, maius peccatorum onus
acquirunt. Affirmit etiam fuiſſe conſuetudinem antiquitatis
de cõſtitendo, & ita viſum fuiſſe antiquis Pontificibus. Cur igitur
non præferemus eos vni Nectario? Et vnus illius Eccleſiæ
Conſtantinopolitaneæ auctoritas nõ eſt tanta, quanta aliarum om
niũ Eccleſiarum. Deniq; ſi diligentius ille locus conſideretur,
non dicit occultam confeſſionem abrogatam, ſed ſeucriorem
illam,

illa, qua publicè in Eccleſia peccata oſtendebantur. Ita apertè
auctor ipſe inquit: viſum eſſe antiquis Pontificibus, vt velut in
theatro ſub testimoniõ Eccleſiaſtici populi delicta pandantur:
& ad hanc rem presbyterum bonæ conuerſationis, ſeruantem
que ſecretum, ac ſapientem virū ſtatuerè. Hunc oſtendit ibi pro
arbitrio ſuo ſatiſfactiones publicè in Eccleſia exoluendas im
poſuiſſe: & hunc inquit fuiſſe ablatum, & vnumquenque dimiſ
ſum iudicio conſcientiæ ſuæ ad communicandum: quod hodie
in confeſſione illa ſecreta fit. Non enim ſi quis arceatur à com
munionē, ita fit, vt prodatur aliquod peccatum. Igitur hæc om
nia magis cõfirmant, quæ de neceſſitate confeſſionis dicta ſunt:
ex quibus primò illius ætatis Eccleſiæ habemus apertiſſima te
ſtimonia. Vnde conſtat non à poſteriorum aliquo inueſtam
eſſe confeſſionem. Nã poſteriores omnes eodem modo etiam
de ea loquuntur: vt Leo, magnæ ſanctitatis & auctoritatis Pon
tificis, multis locis: & inter cetera in epiſtola ad vniuerſos epi
ſcopos per campaniam &c. Abuſum quandam contra Apoſtoli
cam regulam (vt inquit) præſumptum damnans, quo de ſingu
lorum peccatorum genere confeſſionem libellis ſcriptam pu
blicè in Eccleſia recitabant. Reatus (inquit) conſcientiarum
ſufficit ſolis ſacerdotibus indicari confeſſione ſecreta. Vbi eti
am hoc ideo auferendum ait, ne multi à pœnitentiæ remedijs
arceantur, dum aut erubescunt, aut metuunt inimicis ſuis facta
ſua reſerare &c. Magnus etiam Gregorius rationem hanc ſe
cutus grauiſſimè ſtatuit puniri ſacerdotem, qui aliquid dixerit
de his, quæ ſibi confeſſa ſunt peccata, vt habetur cap. Sacerdos.
de pœnitentia diſt. 6. Ex quibus iam vide tam perſuaſam eſſe
confeſſionem in Eccleſia, & tantam fuiſſe ſeueritatem in ea, vt
irreperirent abuſus etiam iſti, quos ſancti Pontifices emendari
curarunt, cum tamen interim populi pro animarum ſuarum ſalu
tate & Dei timore ſuſtinerent duriora quàm neceſſe eſſet. Non
eſt opus vt plura addamus ex ſingulorum doctorum doctrina:
dico tantum hic volumus notata eſſe, quibus maximè hæc veri
tas confirmatur. Primum. Cum onus hoc cõſtitendi omnia pec
cata grauiſſimum fit, & (vt inimici clamant) carniſicina quædam
conſcientiarum, tamen vt hoc interim omittamus, contra quod
inferius ageatur, illud certū eſt, infirmis & paruulis grauius hoc
onus eſſe, & difficilius ceteris omnibus Chriſtianis moribus.
Cum igitur hoc ita fit, quis fuiſſet auſus in Eccleſiam tantum
onus inuehere, ſi id ab ipſo Chriſto præceptum eſſe non intel
liſſet: Probat hinc nonnulli cõfeſſionem à Chriſto præceptã,
X quo-

Leo.

7.8.

Gregorius.

Quoniam nulla potestate humana, etiam ab ipso Christo data Ecclesia, potuit præcipi ut occulta quis confiteretur. Nos inuicem, ut hoc omittamus, quod subtilioris est disputationis, nec admodum ad rem pertinet, non dubitamus Ecclesiam nunquam hoc aufuram, ut imponeret tam graue onus, si non intellexisset, a Christo edocta, præceptum esse. Immo addimus secundum. Debuerant certe antiquiores illi manifestè dicere populo hoc non esse necessarium, ne laqueum inijcerent animabus, & imponerent onera grauiam & importabilia: sed dixissent, hoc esse ad meliora exhortari. Ceterum confessionem ita docere, ut superius vidimus Origenem, Cyprianum, Hieronimum, Augustinum, & ceteros tanquam necessariam & omnino faciendam docuisse, non admonentes quod necessaria non esset, si aliter sentiebant, certè grauius imponebant populo: quod absit à tatis patribus. Sufficere ergo debent & illorum testimonia, & scripturae ac Euangelij ipsius verba: quæ cum aduersarij nostri dicunt de prædicatione Euangelij vel baptismi intelligi, opponamus eis tantorum patrum auctoritatem: Hilarij, Cypriani, Hieronimi, Chrysostomi: & expendat apud se quicumque circa salutem suam non vult sciens errare, quibus magis credendum sit: Luthero & suis, ad prædicationem tantum Euangelij referentibus: an his tantæ auctoritatis patribus? Iam de iudicio & definitione conciliorum, & ceteris agemus sequenti lectione.

LECTIO TERTIA.

De necessitate confessionis ex definitione conciliorum & sedis Apostolicæ: de utilitate eius & veritate sacramenti poenitentia.

Lib. 2. de
baptismo
contra Do-
natistas
ca. 3. & 4.

QUONIAM (ut Augustinus inquit) vnicuique saluum conciliorum est in Ecclesia saluberrima auctoritas, in quibus sapienter aperitur quod clausum erat, & cognoscitur quod latebat. quibus sine dubio cedere debet omnia priuata auctoritas: in illis meritò vltima est decisio controuersiarum fidei. Dicamus igitur iam quid circa hoc dogma in concilio definitum sit. Ni post primos illos quos citauimus doctores, de sequenti

docto.

doctorem consensu non est opus dicere. Constat enim quàm magis contradictione necessitatem confessionis tenuerint. Ricardus & Hugo de sancto Victore, Bernardus, Gratian. Magister sententiarum, & scholastici omnes doctores: quanquam subdiacent quidam eorum controuersiam nonnullam de iure, quo confessio introducta sit. Igitur primum quod de ea re inuenimus aliquid lesuuisse, concilium Lateranense fuit sub Innocentio tertio doctissimo & pijsimo pontifice. Fuit illud concilium frequentissimum, ut historis produant, & prælatorum numero, & episcoporum, & regum omnium, atque imperij Latini & Graeci consensu. In eo habetur illud celebratissimum decretum: Omnis vniuersaque seorsum &c. Quod quanquam omnigenere conuictorum & contumeliosorum hæretici proscindant, ipso tamen totæ auctoritatis & ecclesiarum omnium in vnitatem permanentium consensu & perpetua obseruantia ita firmatum est, ut illud reprehendere non sit aliud, quàm omnium piorum & doctorum auctoritati se opponere, & asserere tot annorum centenarijs desertam esse à Christo Ecclesiam. Præcipitur ergo ibi omnibus ratione vtiensibus fidelibus, ut saltem singulis annis semel proprio sacerdoti confiteantur omnia sua peccata. Quod manifestè patet necessarium fuisse lapsa iam magna ex parte sinceritate illa antiqua, in qua non semel tantum, sed frequentissimè & quoties peccatum esset, efficacissimè excitabantur fideles a pastoribus ut confiterentur. Et quàm apertè salubritas statuti illius manifestatur experientia ipsa? Quis enim non videt in tanta temporum horum tepiditate & abundantia malitiae, obliuioni etiam iam confessionem peccatorum tradendam fuisse, & abolendum usum eius, nisi tantæ auctoritatis præcepto sulca mansisset? Profectò si rectè consideremus quomodo multa conciliorum, & illius quoque statuta, saluberrima etiam, seruentur, & quàm facillè nonnunquam posthabeantur: videbimus hoc tam durum quidem multis, non sine diuina providentia tam constanter obseruatum fuisse. Nam quod calumniantur inimici, illud à sacerdotibus, tyrannicè populum conantibus subijcere, tanta diligentia conseruari, præter temerarium iudicium quod habet, de alienorum videlicet cordium intentione, manifestè stultum esse docet experientia. Grauisimum est hoc onus ipsis sacerdotibus: & minus pijs libenter id omitterent, maximè cum nihil periret emolumentum & questus ipsorum, ut in plurimis locis fit. A pietate itaque Christiana, & Dei prouidentia fuit hucusque tam inuolabilis

Concilium
Lateran.
sub Inno-
centio ter-
tio.

Defenditur
canon ille
omnis
vniuersaque
seorsum

huius statuti obseruatio : & vtinam tanta nostrorum temporum malitia non abeat in obliuionem, etiam vbi non vigent heresice. Nam sciunt quid agatur à multis qui aliquo Deitimore id considerant. Ex huius concilij statuto posteriores nonnulli scholastici, & grauiores quidem, vt b. Thomas, & S. Bonauent. putant definitam esse quæstionem illam, an iure diuino, an solùm statuto Ecclesiæ teneamur ad confessionem hanc. Vterque eorum distinct. 17. 4. in expositione literæ asserit opinionem illam, quam Magister refert, nec damnat (quòd videlicet sufficiat Deo confiteri, & quòd iure diuino non sit necessaria confessio) post determinationem illius concilij hæreticam esse: quod quanquam alijs recentioribus, vt Adriano & nonnullis alijs, non satis videtur præcipuè quòd in eo concilio nulla definitio facta sit, sed tantum statutum vt confiterentur omnes: tamen & illi asserunt semper fuisse hæreticum, negare confessionem esse iuris diuini: quanquam ignorantia vel inconsideratione possit excusari aliquis id asserens, sicut Glossatur decreti. Tamen & hoc non omittendum, quòd priorum sententia magnam habet, si rectè pensetur, rationem. Considerarunt illi primum statutum illius concilij non vt nouum inuictum fuisse, aut imposuisse de nouo aliquid fidelibus, sed indicasse eos ad id teneri: & voluisse, vt saltem semel in anno fieret. Quid hæc verba significant? (vt id quod frequentius fieri deberet & vellet concilium, si non sapimus, saltem in anno semel fieret.) Considerarunt deinde, quòd hoc concilium primò de hac re locutum est, non quidem illa in controuersiam deducta à disputantibus, sed (vt videtur) à corruptis moribus obliterari cæpta. Itaque nullus alterius concilij inuitur auctoritati, nullius vel consuetudinis vel statuti alterius mentionem facit, sed tanquam de re certissima & constantissima statuit, ne negligentia pereat. Itaque si non aperte definit, certè supponit dubitari non posse, illam obligationem maiori alio iure introductam fuisse. Nulla (vt diximus) auctoritas humana auderet hoc onus imponere. Confirmant ista quæ in eodem statuto sacerdoti præcipiuntur de diligentia inquirendi peccatoris & peccati circumstantias, & adhibendi salubria remedia, more (inquit) periti medici. Itaque constat hanc necessitatem confitendi nunquam pertinaciter in dubium versam fuisse, vt opus esset in concilio definiri, vsque ad Ioannem Vicleph & hæreticos illos Bohemos: contra quos actum est in Concilio Constantiensi, in quo, sessione octaua, septimus error damnatur tanquam contra catholicam fidem, videlicet hic: Si homo

Concilium
Constantie.

homo fuerit debite contritus, omnis confessio exterior est sibi superflua & inutilis. Et apertius postea ex eodem concilio habetur octauus eius articulus damnatus: confessio vocalis facta sacerdoti, introducta per Innocentium, non est tam necessaria, vt definit &c. Nonus articulus similiter damnatus. Graue est (inquit) & infundabile, presbyterum audire confessionem populi eo modo quo latini vtuntur. De qua etiam re damnatur articulus decimus eiusdem. In quibus videre apertissimum est inlanias hæreticorum. Innocentius (inquit) definit necessariam confessionem: mendacium est apertissimum: interim tamen supponit proculdubio definitam. Postremò & in Concilio Florentino sub Eugenio quarto, certissimo & verissimo pontifice semper ab Ecclesia habito, conuenientibus etiam Græcis & Latinis: vbi Armenijs sese vnientibus Ecclesiæ, doctrina sacramentorum traditur, quam Romana Ecclesia tenet, & quam in principio tractatus huius sacramentorum proposuimus tanquam certissimam regulam, ei qui non vult ab vnitate secedere. Ibi apertior & manifestior de confessione est definitio, quam si coniungamus illi (de quo superius diximus) statuto Ecclesiæ excommunicantis eos, qui de sacramentis aliter senserint quam Romana Ecclesia sentit, non videmus quomodo excusari possintiam, qui negare aut dubitare de necessitate confessionis, vel de ipsa institutione Christi volunt: vt faciunt nonnulli Lutheri: glossa illa decreti de penitentia dist. 1. & Panormitanus Abbas: sed plus his (vt iudicant prudentes & pij multi) excelsit Erasmi inter colloquia puerilia mouens de hac re dubitationem, & tandem in libro de modo confitendi dubiam etiam eam relinquens. Sunt tandem aliquando finienda controuersia & dubitationes, præcipuè de rebus ad salutem pertinentibus: nec quidquid olim dubitatum fuit aut in controuersia positum, semper ita manere debet (Augustino dicente, quod experientia ipsa, & ratio declarata facit, vt quæ prioribus dubia fuerunt, sint posterioribus certa) & maxime in hac re, de qua (vt ostendimus) patris temporibus nullum dubium fuit, sed vt simpliciter necessaria confessio habita est ab his patribus quos citauimus, & ante paucos annos cæpit in controuersiam venire. Ceterum non est omittendum, esse aliquorum Theologorum, & grauioriam quidem, de hac re opiniones, quæ parum videntur ab his quæ diximus discedere, sed reuera sunt illis contraria. Hugo de S. Victore lib. 2. de sacramentis, dicit confessionem insinuatam à Christo, sed præceptam ab Apostolis, promulgante Iacobo: Confite-

Concilium
Florentinum
sub Eugenio
4.

ad abolendum de hæreticis
Quidam insinuatiam, qui negare aut dubitare de necessitate confessionis, vel de ipsa institutione Christi volunt: vt faciunt nonnulli Lutheri: glossa illa decreti de penitentia dist. 1. & Panormitanus Abbas: sed plus his (vt iudicant prudentes & pij multi) excelsit Erasmi inter colloquia puerilia mouens de hac re dubitationem, & tandem in libro de modo confitendi dubiam etiam eam relinquens. Sunt tandem aliquando finienda controuersia & dubitationes, præcipuè de rebus ad salutem pertinentibus: nec quidquid olim dubitatum fuit aut in controuersia positum, semper ita manere debet (Augustino dicente, quod experientia ipsa, & ratio declarata facit, vt quæ prioribus dubia fuerunt, sint posterioribus certa) & maxime in hac re, de qua (vt ostendimus) patris temporibus nullum dubium fuit, sed vt simpliciter necessaria confessio habita est ab his patribus quos citauimus, & ante paucos annos cæpit in controuersiam venire. Ceterum non est omittendum, esse aliquorum Theologorum, & grauioriam quidem, de hac re opiniones, quæ parum videntur ab his quæ diximus discedere, sed reuera sunt illis contraria. Hugo de S. Victore lib. 2. de sacramentis, dicit confessionem insinuatam à Christo, sed præceptam ab Apostolis, promulgante Iacobo: Confite-

P. 14. ca. 1.
Sententia
Hugonis
& b.

*Bona ventu-
ra declara-
tor.*

fitemini alterutrum &c. Sequitur illud b. Bonavent. d. 17. Verum si bene omnia scripta eorum legantur, non dubitant a Christo institutam, sed tantum dicunt non aperte ab eo mandatum cuius etiam rationes adferunt, quod scilicet satis erat infirmis indicasse remedium, & medicos quos adirent. Sed abijt ut illi putauerint confessionem, quae ad sacramentum necessaria est, & sine qua manifeste remissio vel retentio peccatorum fieri non potest post baptismum, esse humanae institutionis. Explicatur igitur duntaxat confessio tribuitur Apostolis ab illis. Contententibus itaque & antiquis & recentioribus, hoc certum habemus, ex praeccepto Christi, & necessitate sacramenti esse necessariam confessionem peccantibus post baptismum: nec sine periculo haeresis contrarium affirmari posse.

*Cur Chris-
tus volue-
rit nos con-
fiteri pec-
cata nostra
sacerdoti.*

Inquiritur merito, & quidem pie, de ratione huius institutionis & utilitate, cur tantopere placuerit Christo hoc tam graue onus (vt multis videtur) imponere hominibus in lege summae libertatis? De qua re quanquam multa scripta sint, & multae collectae utilitates huius confessionis: quod videlicet plurimum conducatur ad frangendam superbiam humanae elationis, ad ipsam cognoscendum: quod ad satisfactionem peccati, & cauenda futura pudor ille valeat plurimum & apud Deum & apud homines: denique quod ad detestanda peccata plurimum valeat, & ad certiores doctrinam circa mores a sacerdote accipiendam, & ad auferendam noxiam securitatem, ac desperationem: & ad consequendam non minimam consolationem, & absolutionem. Quanquam igitur haec omnia Erasmus eo libello de modo confitendi, & post illum alij diligenter considerantes dixerint, quae omnia merito commendanda sunt & docenda, nos tamen putamus in ea re duo praecipue agenda esse, quando coram populo opus est difficultatem hanc confitendi lenire. Primò, vt succurrat certissima fides, & subiectio atque reuerentia quae Christo & Ecclesiae suae debetur. Et primò omnium certò statuatur, non potuisse ab illo quidquam excogitari aut imponi fidelibus suis suo sanguine redemptis, nisi ob maximam eorum utilitatem, & nisi ille id ita lenire posset, vt omnis eius videretur amaritudo & difficultas, conuertatur ab eo in dulcedinem & facilitatem. Nec dubitemus quin qui hoc crediderit intelligat & experietur ita esse. Nisi credideritis (inquit Elias) non intelligetis. Cuicumque igitur hoc difficile & asperum est, agnoscatur se modice fidei esse: petat augeri sibi fidem. Secundò diligenter ostendendum, quanta sit consolatio & leuamen in re tam re-

necessaria ad salutem (de qua nullus prudens potest sine anxietate & sollicitudine esse) habere & consilium & testimonium prudentis & timentis Deum, & amicissimi (qualem necesse est esse confessorum) & qui etiam sub propriae salutis periculo, quantum poterit homo, certum reddat poenitentem: qui dicere possit: Qui dicitur vox tua à ploratu, oculi tui à lachrymis, quia est merces operi tuo: vt est apud Hieremiam: qui etiam sit fidei iussor apud Deum pro poenitente. Ad hoc satis explicandum, ostendendum est quanta prudentiae sit, in rebus & negotijs grauioribus, cum vel de statu aut conditione, aut maxima parte substantiae agitur, non credere sibi ipsi, maxime vbi quis se noscit affectu aliquo reneri: quam in his causis dulce sit amicum habere, in cuius sumis curas suas quis possit deponere, & cuius consilium sequi. Tunc addatur, quanto iustius sit in hoc negotio propriae salutis, vbi & de peccatis proprijs agitur, & eorum poenitentia, non suo sensu iudicare qualia & quanta illa fuerint, & quanti habenda, & quam digna eorum satisfactio. Nullus enim prudens suo iudicio fidere debet, vbi de seipso damnando vel absolueno causa agitur. Itaque summae Dei misericordiae fuit, homines nobis dare, qui non vt homines tantum, sed vt Dei etiam ministri & consulere, & efficaciter operari possint ad nostram salutem, ad quod sub propriae salutis dispendio illi tenentur. Certè qui veram curam salutis animae suae habet, qui sentit peccatorum grauitatem, & timet aeternam damnationem, qui sibi parum fidei: nouit quanta sit consolatio in exoneranda conscientia coram prudente & fido sacerdote. Qui verò hoc graue reputat, timeat vehementer sibi, quasi qui minoris faciat peccata, quam par esset. Denique qui ad confessionem deuota mente accedunt, experiuntur & testimonium spiritus sancti, & veram consolationem. Vbi hoc non est omittendum, de quo postea latius, ex hoc aperte ostendi, quanta cura sit quaerendus doctus, prudens, & verè pius confessor. Huius enim solius testimonium dignum est fide, & quod possit merito consolari poenitentem: & excusare nonnunquam: de quo postea. Qui verò apud quoscunque hoc animae suae onus gaudent deponere, & eò libentius, quò aut indoctiores aut impurius illos putant, periculose certè, & nimium praeposterè agunt. Erit inferius locus latius de his agendi.

Vltimo demum ex his quae tribus istis lectionibus dicta sunt, auertamus institutionem sacramenti huius poenitentiae eiusdem probati testimonij, quibus potestas absolueno & ligandi, remittit.

Cap. 37.

*De institu-
tione sa-
cramenti
poenitentiae.*

DE UTILITATE CONFESSIONIS
mittendi & retinendi probatur concessa. Illius enim potestatis concessio est vera institutio huius sacramenti: de qua re sequentia notentur.

*Quæ à
pœnitente
confitente
& sacer-
dote absol-
vute sunt,
constitunt
sacramen-
tum pœni-
tentia.*

Primum, quod à pœnitente fit, cum se Ecclesiæ subijcit & iudicio sacerdotis, maximè in confessione, & quod vicissim fit à sacerdote erga pœnitentem in absolutione, sunt verum sacramentum novæ legis, atque ita à Christo institutum. Hoc negant hæretici omnes moderni, & vanè de nomine tantum contentes, & rem ipsam ignorantes. Probatur itaque hoc aperte. Illa quæ diximus sunt res exteriores & sensibiles, atque figura ex diuina promissione operantia salutem animæ, remissionem peccati, & gratiæ diuinæ collationem: sunt ergo sacramentum. Hæc est apud eos etiam sacramenti vera definitio, de qua satis superius dictum est. Iam omnia illa quæ assumptimus, & scripturæ, & patrum testimonijs ostensa sunt. Sacerdoti data est à Christo potestas & virtus ad remittendum peccatum post cognitionem illius: quod non fit sine gratia. Itaque ex promissione Christi virtutem habet sacerdotis verbum: & ex eadem promissione ad remissionem peccati preparat & disponit subiectio ipsa pœnitentis, præcipuè in confessione. Itaque non est quod dubitari possit de hoc sacramento.

Secundum, hoc sacramentum nonnullis placet vocari sacramentum absolutionis, vt distinctione 14.4. est videre in nostris scholasticis. Estque horum ratio: quoniam perficitur hoc sacramentum & completur absolutione, inchoatur verò confessione: cetera (si qua sunt) non putant ad integritatem sacramenti pertinere. Tamen licet hoc de nomine sit, sanior & grauior sententia est, & Ecclesiæ sensui consona, quæ hoc vocat sacramentum pœnitentiæ. Ita in concilio Florentino nominatur, & est in communi vsu Ecclesiæ: cuius à principio huius tractatus rationem dedimus. Pœnitentiæ enim & actus eius ante institutionem sacramenti partim ratione naturali, partim diuina lege cõstant: sed cum à Christo domino sententia remissionis peccati sacerdotibus referuatur, omnia quæ ad pœnitentiam pertinent, hæc esse referenda, & in hoc iudicio tandem consummanda, ostenditur. Itaque in hoc sacramento assumitur pœnitentiæ & eius actus, sicut in baptismo aqua, in materiam: & consummatur verbis sacerdotis absoluentis tanquam forma: de quibus sequenti lectione dicamus.

LECTIO

165
LECTIO QVARTA.

De Materia, forma, & reliquis pertinentibus ad hoc sacramentum, & necessitate confessionis atque præcepto eius.

VAE pertinent ad rationem huius sacramenti, præter ea quæ de Contritione, Confessione, & Satisfactione dicta sunt & dicuntur, nõ sunt multa, nec admodum necessaria, meritò tamen scienda. Ex his igitur quæ superius diximus in quolibet sacramento esse consideranda, quæ quidem pertinent ad suscipiendam & dispositionem eius in hoc sacramento, magna ex parte in his quæ de Contritione diximus, explicata sunt, & quæ restant explicabuntur in illis, quæ de confessione dicenda sunt. Similiter quæ pertinent ad fructum atque effectum sacramenti, qui hic est remissio peccati. Nunc igitur de materia & forma breuiter dicendum: de qua re sunt quidem diuersæ sententiæ, sed non admodum secundum rem differentes. Formam omnes dicunt esse id, quod à sacerdote in absolutione fit. Materiam verò alij dicunt peccata aut peccatorem ipsum, aut exteriores illius actus & gestus pœnitentiæ & subiectionis: nec desunt qui actus sacerdotis materiam dicant, sed hi minus rationabiliter. Probabilior igitur sententia est, quam beatus Thomas q. 84. 3. partis (in qua hæc tractat) asserit, quam sanior pars doctorum sequitur, & demum in concilio Florentino explicatur tanquam ecclesiastica doctrina, & sensus quem Romana Ecclesia habet. Hanc ergo sequamur, & breuiter explicemus.

Materia huius sacramenti duplex inuenitur. Prior remota, illa scilicet, circa quam operatur hoc sacramentum, hoc est, peccata pœnitentis, quæ per hoc sacramentum (non quidem vt in Peccata pœnitentis alijs) vel assumitur vel sanctificatur, sed reijcitur potiùs in remissione peccati: tamen sine peccatis hoc sacramentum non perficitur. Sunt igitur peccata quæcumque, vel mortalia vel venialia, et circa quæ, sacra-
ria remota
et circa
quæ, sacra-
menti pœ-
nitentiæ.

X 5 gno

DE MATERIA ET FORMA

gno nec ab Ecclesia: unde nec necessariae sunt claves ad eorum remissionem: sunt tamen in hac etiam efficaces. Qui enim dixit: Quorum remisistis peccata, de omnibus locutus est. Sicut igitur peccata materia circa quam, non ex qua hoc sacramentum conficitur. Actus vero poenitentis vel necessarij ad absolutionem, vel consequentes iudicis spiritualis sententiam & potestatem, sunt materia ex qua hoc sacramentum conficitur. Hi vero sunt contritio, confessio, & satisfactio. Hos diximus esse partes virtutis poenitentiae, quae certe assumitur à Christo in materiam sacramenti huius. Quidquid ergo à Deo praecipitur poenitenti ut veniam consequatur, vel ante claves concessas Ecclesiae, vel post, illud necessarium est in hoc sacramento: hoc est, ut doleat, ut confiteatur, ut stet iudicio ecclesiae in satisfactioe exoluenda: quae sunt illa tria quae diximus. Quod igitur haec sint necessaria, de contritione & confessione probatum est, de satisfactioe probabitur. Quod vero haec merito materia sacramenti dici debeant, probat haec ratio: quoniam materia sacramenti dicitur id, quod in eo minus perfectum est & quodammodo informe, ut in baptismo aqua. Omnes autem actus poenitentis in hoc nostro sacramento notum est imperfectos esse, & perfici à clauibus, & virtute Christi quae in eis operatur: illa igitur merito dicuntur materia. Et quanquam absolutio perficiatur & consequatur effectum ante satisfactioem, tamen non propterea minus illa dicenda est pars integralis materiae, sine qua confititur nonnunquam (quod ad essentiam attinet) totum, sed mutilum. Est homo sine pedibus & manibus, deest ei aliqua pars integralis, sed non essentia: ita in hoc sacramento ante satisfactioem completam, quia est iam in intentione poenitentis & obligatione propter sententiam spiritualis iudicis, est integrum sacramentum, & paulatim perducitur ad perfectam integritatem cum illa completur: quod si dedit satisfactio, omittente eius impletionem poenitente, non redditur nulla absolutio praecedens aut sacramentum, sed manet quasi mutilum, ut diximus: nec tamen hoc magni est momenti, nec videtur multum ad rem pertinere ut de hoc diutius disputemus. Illud tamen non omittamus, dignum certe consideratione, quod & consolari & confortare debet animos, quod hi actus poenitentis, contritio, confessio, & satisfactio, quanquam ab illo fiant non sine diuina gratia, tamen sunt hominis actus. Nam (ut inquit beatus Thomas) in hoc sacramento Deus sanare vult infirmum hominem suis actibus, ut sepe sanantur aegri exercitatione aliqua, vel sudore, vel (ut ex episto

Qui actus poenitentis sunt materia.

Quomodo satisfactio ad integritatem huius sacramenti requiratur

Actus poenitentis quatenus partes sa-

Originalis

SACRAMENTI POENITENTIAE.

166

Originalis dicimus) vomita. Sunt igitur isti actus nostri: sed tamen quia ex institutione huius sacramenti & proposito poenitentis referuntur ad claves & virtutem Christi, sumunt multo maiorem virtutem ad remittenda peccata, quam ex se antea habebant: sicut aqua virtutem habet abluendi animam, quam ante nullo modo habebat. Ita haec quae iam habebant virtutem aliquam, maiorem suscipiunt & habent ratione sacramenti, ut videlicet operentur nonnunquam postea, & sint efficacia non quia à nobis sunt, sed quia partes sunt sacramenti. Notat hoc beatus Thomas quaest. 83. 3. part. & ibidem Caietan. diligenter considerat. Haec quidem de materia. Nam nullum debet mouere, quod contritionem (quae interior est) partem sacramenti dicamus. Quanquam enim interior est, tamen in confessione manifestatur per signa. Debet enim illa lachrymabilis esse, atque ita contritio illi coniuncta, per eam significata, & subdita clauibus, est materia sacramenti. Et quia de contritione satis dictum est, & quod restat, quatenus videlicet ad sacramentum pertinet, inter ea quae ad confessionem pertinent, dicendum est, & postea de satisfactioe: nunc ista sufficiant.

cramenti sunt multi efficaciores quam ex se sunt.

Contritio licet sit interior est tamen est materia sacramenti pars.

De forma sacramenti.

Iam de forma, in qua magis conueniunt doctores, hoc sit primum. Forma necessaria huius sacramenti sunt verba sacerdotis, quibus significatur absolutio & remissio peccati. Hoc manifeste patet, quia per ea completur & perficitur hoc sacramentum. In omni sacramento verba dicimus esse formam, quia explicatiora sunt: & verba illa quibus perficitur sacramentum: ita igitur hic.

Secundum. Verba haec ex Ecclesiae consuetudine sunt: Ego te absoluo à peccatis tuis, vel ab omnibus peccatis tuis. Et est consentanea haec forma ipsis verbis Christi, quibus clauis potestatem dedit: Qui dquid solueritis super terram &c. Verum (quod ex superius dictis etiam patet) si quis vteretur verbo remissionis, Remitto tibi peccata, vel remittuntur tibi peccata: sufficeret ad integritatem sacramenti & formae: non tamen sine peccato committitur quod est in Ecclesiae vsu: de quo superius dictum est. Sed ad necessitatem sacramenti solum necesse est significari, quod fiat in praesenti remissio peccati. Itaque explicanda est persona poenitentis, te, vel tibi &c. item remissio vel absolutio de praesenti: denique peccata. His positis perfecta est forma sacramenti: Absoluo te à peccatis tuis: remitto tibi peccata tua. Non desunt qui putent sufficere quaecumque verba in modum sententiae definitae prolata: puta, placet tali remitti peccata: ut olim sententiae proferebantur: Cypria-

Quantum ad remissionem peccati pertinet forma absolutiois.

Quae verba rectè aut secus ad- dantur in absolu- tione.

Cyprianum episcopum placet capite plecti: sed hoc nimium est. Tertium non omitamus: quòd scilicet plura addere tãquam orationes præparatorias & præcedentes, nò reprehenduntur: immo omnino faciendum est iuxta consuetudinem cuiusque Ecclesie: sed hoc pertinet ad ritus & modum administrandi hoc sacramentum: Misereatur tui &c. Absolutionem &c. Et in verbis ipsis: Ego te absoluo &c. placet b. Thom. addi, in nomine patris & filij & spiritus sancti: quanquam id non ex necessitate. Quòd verò post illa verba: Absoluo te à peccatis, vel, ab omnibus peccatis, multa addantur: puta, ab omnibus quæ mihi confessus es, vel confiteris si memoriam haberes, aut, ab omnibus obliu- vel incognitis, non satis probatur à doctõribus. Sunt illa quidè plura verba, sed minus significant, & magis restringunt vniuersalem illam virtutem sacramenti, quæ se extendit ad omnia peccata. Duo itaque in hac forma putamus obseruanda. Primum, ne illa quæ tam essentialis est & necessaria sacramento, inuoluatur cum alijs verbis eodem cõtextu vel prolatione: sed verba Christi (vt dignum est) seorsim, & certè nouo spiritu & virtute proferantur. Secundum, vt reliqua omnia verba præscindantur, & tantum dicatur: ab omnibus peccatis tuis.

De effica- cia, signifi- catione, & veritate verborum absolu- tionis.

Est circa hæc verba digna consideratione dubitatio, de propria eorum significatione atque virtute. Nam (vt patet) sacramenta efficiunt quod significant. Est ergo hic articulus de proprio effectu absolutionis sacramentalis. Necessè est enim id efficiere quod significat: & è contrario, significare quod efficit. Est hæc quaestio & inter priores illos, Hugonem & Richardum de s. Victore: Magistrum ipsum & sequentes. Hi igitur omnes propter necessariam præparationem & contritionem ad absolutionem à peccatis consequendam, vehementer dubitarunt, quid verba illa sacramentalia operentur. Nam si (inquiunt) qui absoluitur contritus est, iam in contritione, & per illam remissa sunt ei peccata: si verò nondum est contritus cum absoluitur, nondum remittuntur ei: quare non videtur quando verba hæc sacramentalia operentur absolutionem: nec videntur vera. cum absoluitur à peccatis effectus sit contritionis. Nec sacerdos (inquit Magister) absoluit, nisi cum diuinum iudicium sequitur. Hac itaque de causa priores illi, Hugo & Richardus, vt aliquid tribuerent absolutioni & clauibus, & ita verba illa vera essent, distinxerunt in peccato maculam & culpam ipsam: hanc dixerunt à solo Deo in contritione remitti, de hac intelligentes illud: Quis potest remittere peccatum, nisi solus De-

Sententia Hugonis Richardi & Magistri non probatur.

us. Alterum verò in peccato dixerunt reatum pœnæ aeternæ, à quo (inquit) absoluit sacerdos. Itaque iuxta eos, verba significant absolutionem à reatu pœnæ aeternæ, non verò à culpa. Quæ sententia reuera, præter hoc quòd ratio fidei coniuncta docet remissa culpa non posse reatum pœnæ aeternæ manere (qui enim fieri potest, vt Dei amicus in æternum damnari possit) nimium etiam detrahit illis verbis Euangelij: quorum remiseritis peccata, remittuntur: Dat eis potestatem remittendi peccata. Vnde & Magistri etiam sententia dist. 18. verba illa: Ego te absoluo, tantum significare, absolutum ostendo & Ecclesie reconcilio, eadem ratione minus sufficiens est. Nimium enim verba illa Euangelij: Quorum remiseritis peccata &c. extenuantur, si sic exponamus illa: remissa ostenderitis. Quapropter posteriores ferè omnes docent simpliciter verba illa intelligenda esse, id què efficere quod significant, absolutionem scilicet à peccato & remissionem: quod consonat doctrinæ patrum, quæ superius adduximus. Testantur enim apertissimè Chryso- stomus & Cyprianus præcedere sententiam sacerdotis sententiam DEI: quò verè significant ideo peccata remissa esse coram Deo, quia à sacerdote facta est remissio. Itaque beatus Thomas art. 3.84. quaest. illum sensum Magistri non sufficientem asserens, dicit conuenientius sic exponi illa verba: Ego te absoluo, hoc est, sacramentum absolutionis impendo: non quod propria significatione eorum significetur collatio sacramenti duntaxat, sed effectus sacramenti vt ab eo pendens. Itaque hæc verba, ego te absoluo, hoc significant: quantum est ex vi huius sacramenti absoluo te sacramentaliter, & ita responderet omnibus dubitationibus. Primò, sacramentaliter absoluerè est non propria virtute, sed vt instrumentum duntaxat & minister Dei. Deus absoluit solus vt primum agens & primam auctoritatem habens: Christus homo vt instrumentum coniunctum diuinitati, & prima causa meritoria absolutionis sacerdos verò duntaxat vt Christi minister, per quem Deus operatur. Deinde sacramentaliter absoluerè est quantum ex virtute sacramenti pendet, quod est, nisi fuerit obex & impedimentum. Itaque reuera nullum est in hoc sacramento maius dubium quàm in alijs. Baptismus omnia peccata dimittit: sed si fictus accedas, non defectu sacramenti, sed indispositione tua nò consequeris remissionem: nec tamen propterea sacramentum minus est verum. Cum igitur queritur, anne is qui absoluitur sit verè cõtritus antequam absoluitur? & ita ostendatur per absolutionem non remitti-

Quid significent verba absolutionis.

Quid sit sacramentaliter soluere.

mitti peccatum, quia iam erat remissum per contritionem: respondemus idem esse iudicium de baptismo, si ante eius celebrationem sit contritus qui suscipit. Sicut igitur in baptismo nihil propter hoc detrahitur eius virtuti, sed magis tribuitur (dicimus enim talem ex voto baptismi iustificatum fuisse) ita hic ex voto sacramenti poenitentiae, quod necesse est (vt ostendimus) in voto haberi. Et sicut in Baptismo cum postea suscipitur aut tractatur, augetur collata gratia, ita hic. Si verò nōdum est contritus cum absoluitur, impedimento suo & culpa sacramentum non operatur: non tamen minus est verum. Sed inter hæc duo medium inuenire est. Contingit enim vt cum absoluitur, veraciter conteratur, non antea nec postea: & tunc (sicut in baptismo) integer est & plenus effectus sacramenti. Nec tamen propterea minor, quando antea ex solo voto sacramentum operatum est. Igitur sacerdoti Christi veram virtutem absoluendi & remittendi peccata tribuit scriptura, & sana patrum doctrina, vt supra ostendimus. Nec verbum illud Hieronymi in Mathæum, quod Magistrum sententiarum conturbauit (vt supra diximus) aliud docet, quam quòd præcedere debet cognitio varietatis peccatorum, & dispositionis poenitentis. Hæretici omnes moderni iuxta ea quæ superius admonuimus, verba hæc solum putant ad prædicationem Euangelij pertinere, & confirmationem fidei: ita vt nō aliud sit absoluere, quam certam Euangelij doctrinā de remissione peccatorū huic peccatori annuntiare, quam ille (inquiunt) certo tenetur credere, si vult sibi remitti peccata: hoc pertinet ad sensum illum horum verborum: Quorum remisistis &c. quem supra exclusimus: Itaque in altero detrahunt multum potestati sacerdotali, volentes sacerdotem nihil aliud efficere, nihil operari in remissione peccati, nisi quod annuntiat & prædicat illam: quòd certè à priuato quodlibet fieri potest. Vera autem patrum doctrina (vt supra dictum est) virtutem & potestatem tribuit sacerdotibus. In altero verò nimij sunt, specialem illam fidem afferentes: quam multis rationibus superius ostendimus esse falsam. Et, vt alijs periculum in hac re ostendamus, admonemus institutionem illam additam concilio Coloniensi, cautè esse legendam, eò quòd in his duobus capitibus de fide speciali & imputata iustitia aberret à veritate.

De frequēti eorumdē peccatorū cōfessione. Non est etiam circa hæc omittendum, dubitari à multis, an absolutio operetur in peccata iam sapius cōfessa & remissa etiam. Quoniam enim nullus catholicorum negat, non solum fructuose confiteri posse eadem peccata sapius, propter verecundiam,

conscium, consilium, & instructionem: sed etiam verum sacramentū esse poenitentiae, & veram absolutionem: meritò quæritur, an prior illa absolutio eorumdem peccatorū vera fuerit, si fuerit iam absolutus est à peccatis, quomodo iterum erit verum quòd absoluitur? Et quidem si nondū ab omni reatu poenae peccatorum absolutus quis est, dici potest absolui tunc à peccatis quatenus manent, & quatenus adhuc propter ea ligatus tenetur: verum si (vt fieri potest) iam ab omni etiam poena immunis sit qui confitetur, non videtur reliquum aliquid esse à quo absoluitur. Et quanquam hoc coram homine constare non posset, tamen cauendum meritò videtur, ne si ab his, à quibus absoluitur quis est, iterum absoluitur: periculum falsitatis sit apud Deum. Non defuerunt qui dicerent, in illa iterata confessione virtute clauium nihil effici, sed vtilem esse propter humiliationem: sed reuera alienum est à veritate & reuerentia sacramenti, in cassum proferre verba sacramentalia: & non esset tunc absoluendus, etiam si confiteretur. Quare his omnibus succurrit illa expositio: sacramentaliter absoluo. Vnde (vt beatus Thomas inquit dist. illa 18.) cum hoc sit verum sacramentum, confertur in eo gratia: atque ita magis & magis absoluitur à peccatorum vinculis. Sicut itaque semper orandum est cum propheta: Amplius laua me, ita etiam, Amplius absolue me. Ex quo semel peccatum est, manet in memoria peccatoris quòd reus fuerit coram Deo, & hac memoria adhuc reus tenetur: quare remissio peccato, etiam remissa poena, cum accedit ad confessionem, reum se agnoscit, commisisse se illa peccata fatetur, atque ita absoluitur ab illa conscientiae accusatione: & in veritate per gratiam quæ augetur, si iam erat, Deo fit propinquior & charior, & elongatur magis à peccato, quod magis obliuioni traditur à Deo: atque ita (quantum est ex sacramento) magis remittitur.

Iam sicut in alijs sacramentis diximus cōsiderandos esse ritus superadditos materiæ & formæ, ita hic qui sunt ritus sacramenti nostri, siue necessarij, siue superadditi ab Ecclesia, inquiri potest non tamen hic quidquam dicendum est, cum nullos alios ritus videamus, quam humiliationē poenitentis, & sacerdotis auctoritatem. Illud solum aduertendum, impositionem manuum in usu esse quarundam ecclesiarum: vt scilicet cum quis absoluitur, imponantur ei manus. Dicit quidem b. Thom. art. 4. illius q. 8. non pertinere id propriè ad hoc sacramentum, sed ad Confirmationem vel Ordinem, in quibus datur gratiæ plenitudo: vnde

Potest quis sapius ab eisdem peccatis absolui.

De ritibus absoluedi, signatione crucis, & manū impositione.

unde ille magis putat sacramento huic conuenire crucis signationem, quoniam in virtute passionis Christi peragitur: ita ut ab soluens, cum post essentialia verba addit: In nomine patris & c. crucem faciat: quia tamen in antiqua Ecclesia (vt apud Cyprianum, & concilia multa, & omnes antiquiores est videre) impositio manus erat signum reconciliatoris (per impositionem enim manuum dicit reconciliari ecclesiae vel haereticos vel poenitentes, qui nondum absolati erant) non est reiiciendus ritus iste, qui consuevit fieri, nec reprehendendi qui faciunt: quanquam in impositio manuum in eis non legatur in absolutione sacramentali, sed in absolutione ab haeresi, aut excommunicatione, vel separatione ab Ecclesia propter peccata publica, ob que poenitentes non admittebantur ad sacram communionem, quanquam credendum sit eos iam fuisse absolutos sacramentaliter, quando suscipiebant iniunctam poenitentiam, segregatos tamen fuisse a communione. Hæc nobis dicta sint de sacramento poenitentiae, quæ (vt vidimus) ex verbis illis: quorum remissentis peccata & c. (vbi est institutio huius sacramenti) consequuntur. Quæ verò ad clauas & earum potestatem latius pertinent (quæ à Magistro & doctoribus 18. & sequent. aliquot dist. traduntur) postquam de confessione egerimus, quantū necesse fuerit referemus. Nunc totos nos conuertamus ad agendum de confessione, quæ est secunda pars materiae nostri sacramenti: nam de priori illa, contritione videlicet, satis diximus: & quod restat de ea dicendum quatenus pars est sacramenti, hoc est, vt confessioni coniuncta est, simul cum ipsa confessione dicendum est.

LECTIO QUINTA.

De necessitate confessionis in speciali, & de ministro eius.

His quæ dicta sunt satis ostenditur quam sit confessio necessaria, & ex eis etiã probatur sententia nostrorum scholasticorū assertentium nō minus necessariam confessionem post baptismum mortaliter peccanti, quam baptism⁹ ipse necessari⁹ est illi qui nō dicitur est baptizatus. Sicut enim dicitur: Nisi quis

renu-

renatus fuerit, non potest introire in regnum dei: ita Paulus inquit: Adulteri, raptores & c. regnum Dei non possidebunt. Sed Christus dans auctoritatem hæc peccata remittendi, ostendit quia via liberari possint ab illis. Quare verissimè etiam dicitur ab illis, in hoc præcepto nullum posse dispensare. Non potest papa aut quisquam alius absolvere peccantem mortaliter post baptismum à præcepto confessionis.

Est inter eos digna consideratione quaestio de articulo siue tempore quo confiteri tenetur peccans: antea nunquam de hac re quaestio fuit. Antiquiores simpliciter exhortabantur peccantes ad confessionem citius certè faciendam: nam communio ipsa & participatio corporis domini frequentissima erat vt notū est in antiquioribus, & periculosissimum putabatur diu differre communionem, vt inquit Cyprianus in exposit. orationis dominicæ. Ante communionem verò præmittebatur confessio, vt ex ipso etiam Cyprian. in sermon. de lapsis ostendimus. Itaque prælucis illis temporibus non erat opus sub comminatione noui peccati inducere homines ad confitendum: nec enim tunc longa tempore sustinebantur vulnera grauissima peccatorum in anima sine remedio & curatione. Postea verò cum tā faciles simus ad vulnera & peccata, & ad remedia tam tardi & difficiles, opus est non propterea laqueum animabus iniicere, & nimio zelo plura imponere peccata conscientijs. Itaque quæritur, quando teneatur qui post baptismū peccat, sub nouo peccato confiteri, hoc est, quando sit transgressor huius præcepti de confessione faciendâ. Dixerunt nonnulli, quod teneatur habita oportunitate. Fatentur hi cōtritione vera & proposito cōfitendi remitti peccatum: sed cum oportunitas adest confitendi, faciendum id esse, alioqui aut non fuit illud verum propositum, aut certè contradicitur illi: & hoc quidem b. Bonauent. de laicis etiam dicit. Nam monachi, quorum tota vita poenitentia est, statim (inquit) confiteri tenentur. Sed hæc sententia iudicatur seuerior. Rationabilior verò est illa b. Thom. & recepta cōmuniter, quod, cum hoc præceptum affirmatiuum sit, non obligat vt statim impleatur. Nam nec dilatio baptismi sine periculo peccatum est nouum. Igitur ad confessionem tenemur iuxta naturam præceptorum affirmatiuorū. Colligunt itaq; posteriores, Durandus, Hadrianus, Petrus de Palude, & similes, quinque casus, quibus sub nouo peccato cōfiteri tenetur qui in peccato est. Primus manifestior ex Ecclesie statuto in cap. Omnis vtriusque sexus, semel in anno, in paschate videlicet. Hoc enim in cō-

Y

cilio

Quo tempore
facienda
sit peccatorum
confessio.

Distinct. 17.
Quibus casibus
sunt
confitendus
peccatus.

I.

cilio Lateranenſi definitū eſt ab eccleſia, ad quā propriè perſi-
 nēt cōmunia hæc iuris diuini præcepta determinare, & conſta-
 re neceſſitati ac captui fidelium. Cū itaque hoc ab Eccleſia
 præcipitur, determinatur tempus ſeruandi præcepti diuini. Se-
 cūdus caſus eſt in articulo & probabili cōiectura periculi mor-
 tis: & hoc quidem ex ipſo iuris diuini præcepto. Cū enim
 aſtrictus ſit confiteri habens peccatum mortale, aliquando ſi
 facere tenetur: ergo ante mortē, ſi quidem ante non fecit. Om-
 nis itaq; quem mors inuenit in peccato mortali nō ſolum pro-
 pter illud punietur ſi non confiteatur, ſed etiam propter trans-
 greſſionem huius præcepti. Tertius eſt, quando ſuſcipiendum
 eſt ſacramentum Eucharistiæ. Hoc ab omnibus noſtris ſchola-
 ſticis vt certum aſſeritur, & ſuperius probauimus in tractatu de
 Eucharistiā. Alij addunt, vt Petrus de Palude, ante ſuſceptionem
 cuiuſlibet ſacramenti teneri ad confeſſionem eum qui in pec-
 cato eſt: ſed eſt de hac re dubitatio & diuerſus ſenſus, alijs puta-
 ribus ſufficere ſolam contritionem in omnibus alijs ſacramen-
 tis ab Eucharistiā. B. Thom. addit aliquando etiam ante ſuce-
 prionem ſacrorum ordinum. Nec opus eſt in hac re ſententiā
 aliā ferre. Certè tutius eſt confeſſionem præmittere omnibus
 ſacramentis, ſed fortè nō eſt neceſſariū. Sanè in ſacramētis illis
 qua: ad augmentum gratiæ & effectus præcedentiū ſacramen-
 torum ordinantur, ſatis videtur neceſſariò præmittenda confeſ-
 ſio: vt in cōfirmatione, quæ ordinatur ad perficiendam gratiam
 baptiſmi: ſi igitur hæc eſt amiſſa per peccatum, nōne per ſacra-
 mentum quod in remediū huius inſtitutū eſt, quodq; eſt bap-
 tiſmi reparatio, pœnitentiā ſcilicet, eſt recuperanda? Similiter
 in extrema vnctione, in qua reliquiæ remiſſorū in pœnitentiā
 peccatorū auferuntur. Sed vtrunq; ſit, hoc dicamus vel de iſtijs
 vel de omnibus conſultius fore vt ita fiat, non tamen vt neceſſa-
 riū aſſeramus. Duo alij caſus aſſeruntur, quibus confiteri tenemur
 magis ex cōſcientiā ad id obligante, quàm alio præcepto.
 Primus (inquiunt) quando eſt oportunitas, & probabiliter cre-
 ditur poſtea quando confiteri tenebitur, ſcilicet propè paſcha,
 deſutura. Si (inquiunt) adſit Epifcopus vel alius à reſeruatis po-
 tens abſoluere, qui poſtea nō poterit haberi. Hoc itaque magis
 eſt ex illo iudicio cōſcientiæ, quo putat ſibi non futurū poſtea
 poſſibile. Eſt alius, inquiūt, ſi quis putet ſe teneri ſapientius ad cō-
 feſſionē: quod certè in omnibus præceptis eſt. Tenemur enim
 propter cōſcientiam, etiam errantem. Conſiderandum verò
 eſt nō deſſe, qui putent teneri aliquē ſapientius cōfiteri, quàm ſe-
 mel.

mel in anno, vel propter periculum obliuionis peccatorū, quia
 videlicet putat, ſi in annū differat, obliuiſci ſe poſſe peccati: ſi
 vniuerſiter propter vitanda pericula, aliorum peccatorum: cū vi-
 delicet percipit ſe non modicum adiuuari contra recidiuū pec-
 cati ex frequentiori confeſſione, & contra, eius omiſſione gra-
 tari: hoc (inquit Caiet.) quilibet apud ſe iudicet: & hoc fortè in-
 telligunt qui dicunt, cū cōſcientiā dicat, teneri ad frequen-
 tiorē confeſſionem. Nos quidem in his ſicut putamus con-
 ſultiſſimum eſſe, exhortari omnes ad frequentius conſitendū,
 ſi frequentius labuntur, & vt quilibet cum prudente & Deum
 timente ſpirituali ſuo iudice hoc ſtatuat, vt ſcilicet ab eo acci-
 piat quàm frequenter confiteri debeat, & quibus vti remedijs:
 ita non putamus in communi populo vltra eſſe aliquid impo-
 nendum. Qui bona fide ſemel in anno conſitentur ſequentes
 magiſterium Eccleſiæ, & nihil aliud cogitantes, non videmus
 quare vrgendi nimium ſint. Ceterū in priuatis confeſſioni-
 bus multo commodius id decernitur.

Quia (vt oſtenſum eſt) confeſſionis præceptum annexum
 eſt ſacerdotali poteſtati remittendi peccata, meritò nunc inter
 principia confeſſionis, cui ſit faciendā, dicendum eſt: vbi ſimul
 de proprio miniſtro huius ſacramenti agitur. Illi ex neceſſitate
 fieri debet confeſſio ſolum, qui poteſtatem habet abſoluendi
 & qui à Deo conſtitutus eſt iudex. Non enim alia ratione pro-
 bauimus neceſſariam eſſe confeſſionem. Sit itaque de vtroque
 iſtorum hæc propoſitio.

Solus ſacerdos iuriſdictionem habens & ſuperioritatem eſt
 proprius miniſter huius ſacramenti, & illi ſoli confeſſio fieri
 debet neceſſariò. Duo hic aſſerimus, quæ ſimul ſunt neceſſaria
 miniſtro huius ſacramenti. Primum eſt ordo ſacerdotalis: quod
 manifeſtè patet: quia ſolis ſacerdotibus datur hæc poteſtas, re-
 mittendi ſcilicet & retinendi peccata, & in ea ſoli ipſi ſuccedūt
 Apoſtoli, vt patet in ipſorum ordinatione, de qua poſtea di-
 cemus cū de ſacramento Ordinis agetur. Nunc apertè con-
 ſtat poteſtatem clauium Eccleſiæ traditam eſſe, nec aliquem eā
 habere, niſi cui ab ea communicatur: hi verò ſoli ſunt ſacerdo-
 tes, vt diximus. Secundū neceſſarium diximus, eſſe Iuriſdictio-
 nē, hoc eſt, ſuperioritatē & prælationē, qua ſecundū diſtributio-
 nē Eccleſiæ ſubditos habet, quorū animarum curā gerat. Quo-
 niā itaque nō hoc ipſo quo ordinatur quiſpiam in ſacerdotem,
 præſtatur etiam alicui parochiæ aut plebi, nec datur ei aliqua
 animarum cura: dicitur quidem habere poteſtatem ordi-
 nis,

Cui ſit fa-
 cienda con-
 feſſio.

Solus ſacer-
 dos iuriſdi-
 ctionē ha-
 bens eſt mi-
 niſter ſacra-
 menti.

Ad abſolu-
 tionem re-
 quiritur vt
 ſacerdos iu-
 riſdictionē
 habeat in
 cōſcientem.

Quare praeter potestatem ordinis necessaria sit iurisdictionis ad absoluendum à peccatis q. 2.

nis, administrandi videlicet sacramentum poenitentiae, eamq; à Christo traditam. Ceterum si non habeat subditos, deest illi materia circa quam exerceat & utatur sua potestate: non aliter quam si desit celebraturo panis & vinum; is enim etsi potestatem habeat celebrandi, propter defectum tamen materiae consecrare non poterit: ita nec hic poterit absolvere. Propter primum quod diximus requiri, etsi laico in necessitate fieri possit confessio, non tamen vera absolutio sacramentalis, nec verum sacramentum ab eo perficitur: quare nec necesse est ei confiteri, etiam cum deest sacerdos. Propter secundum, si quis confiteatur quantum perfectè sacerdoti, cui tamen ab ecclesia nulla data est in eum potestas, nulla est etiam absolutio, nullum sacramentum. Disputatur inter scholasticos dist. 19. 4. unde hoc fiat, & quae illius propria causa, ut, cum sacerdos in ordinatione potestatem accipiat remittendi & retinendi peccata, non possit in quemlibet ut ea potestate. Alij putant id ex constitutione & prohibitione Ecclesiae factum, cum alioqui ex iure diuino indifferens esset, ut Durandus refert: & tamen dicunt hac Ecclesiae constitutione sine mutatione essentiae sacramenti factum esse, ut nulla sit absolutio quia subtracta est materia. Et si quidem (inquiunt) scientes quis confiteatur ei, cui Ecclesia prohibuit confiteri, hoc est, nisi proprio sacerdoti, peccat grauiter, atque ita non absoluitur à peccatis. Si verò ignoranter id agat & bona fide, fatentur absolui: & tamen teneri postea (ut obediatur Ecclesiae) ad confitendum proprio sacerdoti. Sed reuera vtrūque horum nulla ratione constat, & maximè hoc secundum, post remissa scilicet peccata teneri iterum confiteri ea. Et denique de necessitate sacramenti aliud quam quod à Christo institutum est, necessarium asserere, alienum est ab alijs sacramentis, & ab ipsa potestate ea instituendi. Sine pane ex Christi institutione non potest confici. Eucharistia: si ergo non subditus potest absolui ex eius institutione, absolutus erit: nec amplius tenebitur. Itaque nec illa sententia probabilis est, nec certè aliquid pro ea adduci potest quod habeat probabilitatem. Sunt alij (nec pauci) recentiorum, inter quos & ipse Durandus, qui iure ipso diuino putant à Christo soli Petro & successoribus suis datam esse praelationem & curam ouium cunctarum: Pasce oues meas: nec in aliquem posse hanc curam exerceri, nisi deriuetur inde: quare etsi habeat ordinem, tamen iure ipso diuino, nisi commissa sit ei & deriuata in eum ab illo fronte praelatio & auctoritas, caret ea: quam obrem nihil efficit si attendet. Sed quanquam hoc nescio quid videatur habere

bere subtilioris ingenij, nihil tamen habet fundamenti: nec si haberet, quidquam pertinet ad rationem eius de quo modo agimus. Omnes Apostoli potestatem ligandi & soluendi, remittendi & retinendi acceperunt: omnibus dictum est in Euangelio: Quidquid solueritis &c. Quorum remisistis &c. (nec de ipso Paulo quidquam dubitandum est) & acceperunt quidem illam potestatem sibi & successoribus. Non est negandum quin à Christo ipso & diuino iure habeant potestatem in suos subditos omnes Episcopi, & omnes parochi. Data quidem est Petro superioritas in omnes, sed non propterea ablata ab alijs propria potestas & iurisdictionis. Nec antiquissimi illi episcopi, Cyprianus, Augustinus, &c. à Rom. Pont. quidquam sibi arbitrabantur in suis Diocesis commissum esse. Manebant in vnitatem ecclesiae & agnoscebant supremam auctoritatem illius apostolicae sedis. Ceterum electione plebis & ordinatione comprouincialium, quasi ministerio quodam à Christo putabatur suscipere se auctoritatem, non quòd hic quidquam reprehendamus eorum quae postea in consuetudinem venerunt, quae non est dubitandum conuenientissimam etiam habere rationem, & vtilem ecclesiae: ut scilicet non nisi Rom. Pont. auctoritate & cognitione ordinentur episcopi: hiuc tamen non probatur à Christo eos non accipere potestatem. Quacunquē enim via id fiat, à Christo fit ut veri episcopi & pastores sint omnes reliqui. Nec posset (ut manifestissimum est) hoc in ecclesia auferri: ordo scilicet episcopalis. His vera ratio igitur non multum est innitendum: solida & certa ratio, quare cur sacerdos non nisi in subditum potestas absoluendi exerceri possit, haec dos non nisi est: quia hoc sacramentum ex ipsa Christi institutione iudiciale subditum absolute, quare non nisi in subditum exercendum. Ita intellexerunt patres omnes, ut ex supra citatis satis patet: confessionem (inquā) sita] proprio pastori & magistro (ut Hieronymus inquit) fieri debere. Hoc itaque requirit diuinum ius, ut in subditum exerceatur hoc iudicium: quanquam distinctio subditorum, & diuersitas aequi gradus praelatorum ex determinatione sint ecclesiae: sicut cum ex iure diuino alienae rei usurpatio peccatum fit, tamen ex iure positiuo est distinctio dominij, ut scilicet hoc sit alienum, illud proprium. Quare sicut non dicimus furtum iure positiuo peccatum esse: ita non est iuris positiuo, quòd solus sacerdos potestatem habens & praelationem absoluat. Est itaque certa praedicta propositio.

Sed est in speciali circa eam aduertendum, quibus rationibus sacerdos iurisdictionem habeat, ut aliquem absolvere possit. In communi quidem certum est dupliciter id contingere:

*Sacerdos
habet vel
ordinariū,
vel delega-
tā auctori-
tatem ab-
soluendi.*

scilicet vel ordinaria via, vel delegata. Nam ordinariam quidem iurisdictionem habent proprii episcopi & parochi, & denique qui præfecti sunt gubernanda plebi in spiritualibus. Delegata vero habent, quibus ab istis committitur vel in generali vel in speciali: vt si proprius prælatus faciat liberum suum, vt confitentur quibus voluerint: vel si alicui concedat facultatem audiendi suos. Ceterum præter hos duos casus Caietanus in summis peccatorum, in titulo, Absolutio à peccatis, diligenter collegit quinque alias rationes, quibus fit vt sacerdos subditum aliquem habeat quæ absoluerè possit: nec est opus vt de illis nos amplius loquamur: videatur locus ille. Nos enim in hoc nostro labore vtetur præ ceteris illa summa, quæ breuius & multa resolutione & iudicio plurima tradidit, quæ ab alijs confusius tradita sunt. Perstringamus tantum quinque illas rationes. Prima (inquit) est libertas eius qui confitetur: cum scilicet nulli subditus est, idque vel ratione dignitatis, vt Papa: vel conditionis, vt qui nunquam habet certum domicilium: vel etiam si habeat, nunquam tamen in eo manet: hic subditus est prælato apud cuius parochiam se inuenit: vel certe ratione peccati, quod scilicet nulli subditum est iurisdictioni, vt veniale peccatum, quod sine confessione deleri potest, & cuiuslibet sacerdoti manifestari. Secunda ratio est necessitas imminētis articuli mortis dūtaxat. Tunc enim ecclesia vult quemlibet à quolibet sacerdote absolui posse, idque iustissima ratione, etiam de quocunque peccato: ne in illo articulo tantum remedium desit homini. Habetur de hoc caput Pastorale. De officio ordinarij, extra. Tertia ratio est facultas à re commissa & episcopis omnibus & prelati, abbatibus scilicet & prioribus omnibus exemptis, eligendi sibi confessorem: in cap. vltimo de pœnitentijs & remissionibus. Quarta ratio est licentia & facultas implicita eligendi confessorem à proprio prælato cōcessa: cum scilicet episcopus licentiam dat peregrinatione implicitè enim concedere videtur, vt possit in peregrinatione cōfiteri, saltè cum Ecclesia præcipit. In quo loco Caiet. rationabiliter vel ex pontificum cōcessione, vel certe ex ipsa æquitate, peregrinantem omnem putat absolui posse vbiunque se inuenit in pœchate, idque eo iure, quo alij subditi illius loci, hoc est, ab his à quibus alij absoluntur: sicut ad hanc licentiā implicitam putat pertinere, si episcopus scit & tolerat parochos & canonicos sibi inuicem confiteri, vel pro libito eligere confessorem: videtur enim id probare, cum alioqui sacerdotes omnes dicecesis alicuius episcopo confiteri debeant, aut superioribus quos sibi

epi.

episcopo habent, nisi (vt dictum est) consensu episcopi possint libere sibi inuicem confiteri. Reuera exigit hæc causa, & tantum sacerdotum ignorantium multitudo, vt episcopi circa ista diligenter provideant. Quinta denique ratio est ex consuetudine, non eligendi confessorem, sed dandi alijs facultatem: quod ad proximam videtur pertinere rationem, sicut (inquit ille ibi) quod cardinales familiarum suarum facultatem tribuant eligendi confessores: hoc enim videtur interpretatiuè illis concessum esse cum toleratur.

Circa ista disputantur multa à recentioribus canonistis, & ab his qui summas scripserunt, de religiosis priuilegiatis vt audire possint confessiones: in Clement. Dudum. de sepulturis. Fuit enim res hæc multa cōtentione & diu agitata inter pastores ordinarios & religiosos, quibus à Papa facultas concessa est audiendi confessiones sine inferiorum episcoporum & sacerdotum licentia. Disputatur itaque an possint ipsi absoluerè: an saltem absoluti teneantur rursus in quadragesima proprio confiteri sacerdoti peccata, de quibus absoluti sunt. Quas quæstiones non est opus prolixè tractare. Nullus doctorum dubitat episcopum audiat confessiones, etiā incōsultis parochis, sicut ipse potest omnes audire: ita etiam de Romano pontifice habet iam recepta ecclesiarum consuetudo, vt id possit: quod tamen non est dubium alijs superioribus non conuenire, vt Archiepiscopo vel primate. Qui itaque priuilegia habent à pontifice vel audiendi, vel certe confitendi cui voluerint, possunt illis vt, nec vlla ratione iteranda est confessio quæ iuxta illa fit.

Addit b. Thomas istis duo digna cōsideratione in 4. d. 17. q. 3. art. 3. vbi de hoc agit. Primum, non fieri inferiori præiudicium aliquod, si à superiore cōmittatur alteri potestas audiendi illius subditos. Secundum, prælatum quemlibet debere facilem esse ad concedendam facultatem subditis alij confitendi: Alioqui (inquit) inuoluet conscientias illorum multis periculis, & per consequens suam etiam. Primi ratio est, quia nulla (inquit prudentissimi) iurisdictione & superioritas est in Ecclesia, nisi in fauorem subditorum, & non prælati: quod ipsissimum est Euangelij dictum: Reges gentium dominantur eorum &c. vos autem non sic &c. Igitur si in subditorum vtilitatem cedat & in bonum Ecclesie, vt confessiones eorum audiant alij, doctiores forte aut meliores, non est dubium id sanctè illis committi. Itaque in his abesse debet liuor omnis, præsumptio & ambitio: &

Y +

quæ

Quintus.

*De ijs qui
priuilegiū
habent à pa-
pa audiēde
quoslibet
vel cōfiteri
de cœnis.*

*Quinq; mo-
dis fit vt sa-
cerdos ha-
beat aucto-
ritatē absol-
uendi quæ-
piam.
Primus.
Secundus.*

Tertius.

Quartus.

*Prælati fa-
cile cōcedat
subditis vt
alteri con-
fiteantur.*

Luce 22. 3

quærenda tantum Dei gloria & utilitas Ecclesiæ: quod cum sit, quæstio illa primatus &c. indigna est veris Christianis, multo magis ministris Ecclesiæ. Secundi ratio hæc est, quoniam hæc auctoritate audiendi omnes subditos & absoluedi, nõ debent prælati vti cum periculo infirmorum. Sunt qui potius non con- fitebuntur aut mentientur, quam vt confiteantur veraciter illi qui displicet. Est hæc magna infirmitas, sed interim toleranda: nec quærere debent (inquit ille) prælati agnoscere vultu suorum subditorum per confessiones, sed per diligentem exterioris cõ- uersationis obseruantiam. Hæc duo si rectè pensentur, auferunt multam occasionem contentionum in Ecclesiâ. Sed & illi quibus specialia hæc cõceduntur priuilegia audiendi non subditos, sim- iliter vti ea debent in omni modestia, sine vilo proprio- rum prælatorum & parochorum vel incõmodo vel cõtemp- tu: vt nouerint se esse adiutores, atque ita, quod ad eos attinet, seruos in Christi charitate. Valde itaque cauere debent, etiam si sint, vel sibi videantur esse sufficentes magis quam sint, proprio- rum prælati, ne aliquid agant vnde subditi proprios suos pastores minus ag- noscant, aut minus reuerentur. Itaque omnes in vera pace & cha- ritate superiores inuicem arbitrantes, vt Paul. arbitratur, atque honore præuenientes debemus in Ecclesiâ cõuersari. Qui etiã priuilegia habent eligendi sibi confessores quos volunt, time- re debent, & cum magno timore vti eis: de quo inferius plura.

Notet qui habent priuilegium quorilibet confessiones audiendi.

De reseruatione casuum.

His etiã quæ dicta sunt, annexum est, quod de reseruatione ca- suum, quæ à superioribus fit, traditur à doctoribus. Circa quod hoc sit primũ, sanctè & iustè à superioribus episcopis aut Ro- mano pontifice reseruari quædam peccata grauiora & maiora, a quibus inferiores non absoluant: idque consonè etiã antiquitati Ecclesiæ. Ratio huius est duplex utilitas nõ minima. Altera, quia deterrentur à grauioribus peccatis cõmittendis hac ratione in- firmiores. Quod enim à quolibet absolui potest, pro nihilo du- citur & facilius cõmittitur. Altera ratio est, quod maiores & pe- riculosiores morbi reseruantur peritionibus medicis: ita olim in Ecclesiâ quidquid graue erat Episcoporum iudicio reseruabatur. Secundum de hac re istud sit, hac reseruatione fieri, vt absolutio

Inferioris sacerdotis absolutio à peccatis reseruatis non efficitur.

reseruatorum ab inferiori nulla sit: subtrahitur enim per illam iurisdic- tio illi in reseruata. Itaque nõ plus agit, quam si nõ subdi- tum absoluat. Quare qui in audiendis cõfessionibus versantur, sicut tenentur scire, an quos audiunt sibi sint subditi: ita tenen- tur scire quæ peccata sint superioribus reseruata: alioquin non est dubium ipsos grauius peccare, exponentes se periculo vlti-
pandi

pandi iurisdictionem alienam, & quos audiunt exponunt peri- culo deceptionis, vt putant se absolutos cum nõ sint. Ceterum quid circa hoc eos scire oporteat, scribunt latius summistæ in verbo, Casus: & Caietanus breuiter complectitur, quamuis in communi. Duo itaque in vniuersum sunt notanda. Primum, Pa- pa: nihil reseruari nisi propter excommunicationem: sunt tamè multæ excommunicationes ei reseruatae, quas tenentur scire qui limitatam habent potestatem audiendi confessiones. Ponuntur à summistis omnibus in verbo, Excommunicatio, & diligētius à Caietano. Illud circa hæc sciendum, quod si absolutus fuerit ab excommunicatione Papæ reseruata aliquis, iam de peccato absolui potest ab inferiori, cum solum ratione excommunica- tionis reseruatum fuerit peccatum.

Papa nihil reseruatur nisi propter excommunicationem.

Secundum istud est, casus reseruatos Episcopis non esse cer- tos, sed in qualibet diocesi Episcopum posse pro suo arbitrio id facere: quare eorum statuta, & consuetudo cuiuslibet diocesis agnoscenda est & seruanda. In extra vaganti quadam consti- tutione, quæ incipit: Inter cunctas, quatuor dicuntur Episcopo de iure reseruari. Peccatum clerici propter quod incurrit irregu- laritatem: Crimen incendiarij: peccatum omne propter quod solennis penitentia indicenda esset, hoc est, publicum, & omnem ecclesiam scandalizans: quod quidam dicunt de graui & scanda- losa blasphemia: denique omnis excommunicatio maior. Ex quo etiam patet, oportere eos qui confessiones audiunt, casus maio- ris excommunicationis agnoscere, casus quoque irregularita- tis clericorum: quæ omnia à summistis latius traduntur. Neque est opus hæc omnia recenti memoria tenere, sed in communi scitem & in confuso agnoscenda sunt, vt cum occurrit vel casus vel dubium, possint iura consuli & eorum periti, quæ reuera in- numerata sunt & varia. Adduntur etiam ex consuetudine: quidã alij casus: scilicet homicidium voluntarium: crimen falsarij: vio- latio Ecclesiasticæ libertatis vel immunitatis: Sortilegium: Di- uinatio &c. Sed præter hæc multa alia episcopi consueuerunt re- seruare: quæ tamen scribunt multi non esse reseruata religiosi priuilegium à pontifice habentibus audiendi confessiones, sed illa tantum, quæ in constitutione de qua diximus expressa sunt. Notant etiam doctores circa hoc, non facile Episcopum debe- re reseruare casus: & postquam reseruauerit, facile concedere ip- sos iam reseruatos propter infirmitatem pusillorum vel paupe- rum, qui nõ possunt facile adire superiores: quod maximè in re- seruatione Romano Pontifici custodiendum, quam non possu-
mus

Casus Episcopis reseruati non sunt certi neque ubique idem. Casus Episcopis reseruati.

mus negare multa consideratione debere fieri, & diligenter ca-
ueri, ne sit in onus graue subditorum: aut in periculum conscien-
tiarum. Certum est in antiqua Ecclesia aut nulla, aut pauca fuisse
reſeruata Romano pontifici. Quilibet Episcopus in ſua direc-
ceſi erat arbiter: ſed non propterea hoc omnino reiiciendum
eſt aut contemnendum à veris & conſentientibus filiis Eccleſiæ,
quod credendum eſt neceſſarijs cauſis cœpiſſe, & deinde ſer-
uatum eſſe conſuetudine. Si quid igitur circa hæc occurreret di-
ficile, conſulendi ſunt ſuperiores: à Parochiſ quidem Episcopis,
ab ipſiſ vel Archiepiſcopiſ vel pontifex: & non ſtatim mittendi
Romam ſubditi, præcipue infirmi aut pauperes, aut uerecundi.
Multa ſunt circa hæc conſideranda. Vnde Gerſon in tractati-
bus quibuſdam & epistoſiſ de hac re dicit: Peccata interiora vel
occulta non debere reſeruari propter multa pericula & ſcandala
infirmorum: nec puerorum (inquit) peccata: denique & conſul-
tum putat, non tantum abſolutionem peccatorum permitten-
dam, ſed etiam diſpenſationem multorum uotorum, que à pue-
ris, vel leuitate aliqua ſiunt: cum tamẽ conuinit nulla diſpen-
ſatio permiſſa ſit inferioribus. Hæc de reſeruatione caſuũ, que
propter neceſſariam iuriſdictionem dicta ſunt, ſufficiant, ut ad
moniti ſint ſacerdotes hæc ſibi in ſpeciali agnoſcenda eſſe.

LECTIO SEXTA.

De eodem, ſcilicet miniſtro huius ſacra-
menti, & neceſſarijs illi.

Excomuni-
catus nemi-
nem poteſt
abſoluere,
et ſi tentet,
irrita eſt
abſolutio.

X prima propoſitione præcedētis lectioniſ,
qua duo neceſſaria miniſtro diximus, Ordi-
nem & iuriſdictionem, ſequitur, etiã ab ex-
communicato ſacerdote non poſſe abſolu-
tionem fieri. Hunc enim manifeſtum eſt pri-
uatũ eſſe omni uſu iuriſdictioniſ: ſeparatus
enim & præciſus eſt ab Eccleſiã: itaque uerẽ
de eſt illi iuriſdictione, ſicut diſt. 19. 4. à noſtris docetur, non poſſe
uidelicet uti clauẽ excommunicatum. Certum eſt excommuni-
catum priuatum eſſe iuriſdictione & ſuperioritate: Hæc enim
cum (ut probatum eſt) non conferantur per ſacramentum ordi-
niſ, ſicut poteſtas conſecrandi, ſed per electionem aut commiſ-
ſionem qua præficiuntur aliquiſ plebi: per prohibitionem Eccle-
ſiæ

ſe ita auferri poſſunt, ut nõ tantum ea prohibente illicite uſur-
pentur, ſed ut omnino irritum ſit quod ex illorum uſurpatione
agitur. Si itaque excommunicatus aut etiam degradatus confe-
ret, peccat quidem, ſed perficit ſacramentum: quia illa poteſtas
ab eo auferri non poteſt: ſed non abſoluit, quia illa poteſtas ſuit
ordiniſ ſacramento collata, hæc non. Eadem ratione uerus qui-
dem eſt baptiſmus ab excomunicato collatus, etiam ſi illicite
conferat, non tamen ualeat abſolutio quam impendit. Et huc ui-
detur pertinere quod Gratianus dixit 24. queſt. 1. cap. Subdiaco-
nus. Sacramentum enim pœnitentię, cuius proprius effectus eſt
conſiliatio peccatoris Deo & Eccleſiã, quomodo conferri po-
teſt ab eo qui ſeparatus eſt ab Eccleſiã? Nam baptizatus ab he-
retico per impoſitionem manus, & reuera per hoc ſacramentũ
reconciliatur eccleſiã: hoc igitur ſacramentum nullum eſt, niſi
miniſterio eccleſiã ſuſceptum. Duo itaque certa eſſe debent
in hoc articulo. Primum. Nullo caſu licere ab excommunica-
to abſolui, niſi beneficio ſpeciali & conceſſione eccleſiã. Se-
cundum. Quod ſi id fiat, ſacramentum nullum eſt: ſicut nec
eſt ſacramentum ſuſcepta abſolutio à non habente iuriſdictionem.

Quod uerò dicimus beneficio & conceſſione Eccleſiã licitum
eſſe ab excomunicato abſolui, & ita abſolutionem ualere,
ſit primò propter moderationẽ Concilij Conſtantiendiſ ad eui-
tanda ſcandala &c. In quo Concilio permittitur, ut ab excom-
municato generaliter non denunciato ſacramento ſuſcipian-
tur, ſicut ut illi communicetur in omnibus: quæ moderatio ſa-
laberrima fuit: & non aliud agit quàm ut uirtutem illam ſenten-
tię excommunicationiſ, qua auferretur omniſ iuriſdictione exco-
municato, ſuſpendat uſque ad denunciationem. Vbi tamen dili-
genter conſiderans iura Hadrianus in 4. & hunc articulum tra-
ctans, notat moderationem illam locum non habere in eo qui
nominatim excommunicatus eſt, etiam ſi non ſit denunciatus:
quanquam Caietanus & alij indifferenter uideantur loqui: ſed
certè concilium tantum dicit de generaliter excommunica-
tiſ: antequam moderationem publicè excommunicatum præ-
cipiant iura uitari ab omnibus: ſimiliter occultè uitandum præ-
cipiunt ab eo qui nouit eum excommunicatum, in cap. Cum ab
homine, de ſentent. exco. Et certè nulla ratione hoc poteſt ne-
gari, cum tã aperte iure ipſo probetur. Diximus illud etiã ſecun-
dò propter eum qui ignoranter ab excommunicato abſoluitur:
tam comuni beneficio iuriſ, cum communitè ignoratur
excom

Ex decreto
cõcilij Con-
ſtantiendiſ, ge-
neraliter
excommuni-
catus et nõ
denunciatus
efficaciter
abſoluit.

excommunicatus, & alioqui sustinetur ab Ecclesia in adiutorio huius sacramenti, efficax est absolutio per eum facta ut videlicet si parochus aut vicem eius tenens, aut denique qui ab Episcopo potestatem habet audiendi confessiones, sit excommunicatus, & ignoretur. Ceterum extra hos duos casus non dubitandum est non minus esse inualidam confessionem & absolutionem, quam quæ fit alieno sacerdoti. Explicat hæc Caietanus in titulo, Absolutio à peccatis, in fine.

Vniuersa hæc quæ dicta sunt, & ex quo de ministro necessaria huius sacramenti loquimur, pertinent ad potestatem & iurisdictionem. Sunt verò & alia necessaria ministro huius sacramenti, quæ sunt merito consideranda: de quibus videatur Caietan. in verbo, Confessor, in principio: ubi præter potestatem ordinis & iurisdictionis tria alia necessaria ad rectè absoluendū inuenies: videlicet scientiam, prudentiam, & bonitatem: nam de sigillo agendū est postea, de quo ibidem Caietan. De his itaque tribus in speciali dignum est paucis dicere, quomodo videlicet necessaria sint & quanta.

*De scientia
confessorii
necessaria.*

De scientia quidem nõ est opus multis nunc agere, & ex his quæ in principio huius nostri operis dicta sunt, & ex constitutione illa cõcilij Lateranensis, Omnis vtriusque sexus, manifestè constat, oportere eum qui audit confessiones, habere scientiam discernendi grauiora à leuioribus (in qua multa continentur) & medendi infirmitatibus animarum: quod ita intelligendum ibi Caietan. merito docet, non vt omnia illa in promptu habeat & recenti memoria: sed vt vel dubitare possit cum occurrerit casus, modò communia & certa certò sciat. Verum merito circa hoc dubitatur, an huius scientiæ defectus irritum reddat sacramentum? ita videlicet, vt neque confessio neque absolutio valeat, sed sit iteranda: nec facile in hac re ferenda est sententia. Sunt qui putent, quòd si sacerdos nesciat an confessa sibi peccata mortalia an venialia sint (intelligamus hoc de communibus & manifestis) non magis valet absolutio aut confessio, quam si ipsa non audiret, quia nimirum aut surdus est, aut alieno idiomate ei dicuntur: ita enim hic ignorans nescit peccata, quamquam sciat ea quæ sibi dicuntur. Alijs videtur hoc nimis durum. Nam si imperitus omnino iudex proferat sententiam, valet quidem: & si casu iustam proferret (vt fieri potest) etiam probaretur à superiori: si igitur ignarus sacerdos contritum verè coram Deo, nesciens quidem quod agit, sed tamen absolutus non videtur quare non sit rata absolutio. In hoc ergo discrimi-

*An confessio
indocto
sacerdoti
facta sit
irrita.*

ne certè non paruo (atque vtiã raro) Caietani moderatio (quæ ille in titulo, confessionis iteratio, in fine ponit) videtur tutior. Patet quidem ille ad necessitatem sacramenti requiri, vt sacerdos communia illa sciat: tamen an ex ignorantia absolutio sit nulla, arbitrio & conscientiæ cuiuslibet relinquendum putat. Nonnunquam ignorantia cõfessoris adiunatur ab ipso penitente qui doctior est, vel certè tam promptus, vel tam cõtritus, & tam plene suam exoneravit conscientiam, vt illi nihil maneat dubij: ceterum (inquit ille) tanta potest esse ignorãtia vtriusq;, vt ipse penitens intelligat se nõ confessum, hoc est, nec intellexisse conscientiam suam, nec in quibus peccauit, nec denique quidquam aliud, quàm quòd quædam sua facta recensuerit: & tunc non dubitandum est illum debere iterum confiteri. Sunt quædam scrupulosiores conscientiæ & timidiore, quæ nõ debent dubitationibus his credere, & id quidem consilio doctorum ut qui ignorant cõfiteatur, merito timere debet. Certè aut absolutio est nulla, aut valde dubia & ambigua, & non nisi casu valida. Quare inter cetera hoc præcipuè curandum. Tanti fieri debet necessaria hæc scientia sacerdotis, vt cum deest apertè iura permittant subdito, etiam sine licentia parochi ignorantis, alteri confiteri, vt Magister sententiarum citat distinctione 21. 4. & habetur cap. placuit, de penitent. distinctione 6. Quod de tali ignorantia non dubium est intelligendum esse, quæ priuat necessaria scientia cognoscendi peccata. Sunt quidem (vt ibidè beatus Thomas & Bonauentura) alij casus, in quibus, etiam remittente proprio sacerdote, alteri posset quis confiteri: vt si graue scandalum timeatur ex confessione illi facta, aut ipse sollicitator sit ad malum, vel reuelator confessionum: sed interim nullus certior, quàm cum ignorans est. Itaque satis hinc apparet, quatenus sit necessaria scientia.

Prudentia verò quanta & ad quid necessaria sit, explicatur eo loco diligenter à Caietano. Est enim necessaria ad quatuor: vt scilicet ad aperiendam conscientiam suã inducatur peccator: in quo non parua industria opus est cum infirmis & ignorantibus. Admonet de hoc multa Gerson in specialibus tractatibus. Deinde opus est singulari prudentia ad interrogandum & inquirendum de his, quæ necessaria sunt ad discernendum mortalia à venialibus, vt que id fiat sine scãdalo infirmorum, ne scilicet admoneantur de quibus alioqui non cogitarent. Tertio ad inducendum penitentem ad veram contritionem & dolorem peccatorum: & prudenter iudicandum an verè id fiat, in

*De prudentia
necessaria
ei qui
confessiones
audit.*

neutrā partem declinando. Vbi etiam illud Pauli obseruandū
 1. Timot. 5. Nemini citō manus imposueris: hoc est enim communicare
 Ezech. 13. peccatis alienis, & (vt suprā diximus) viuificare animas quæ nō
 viuunt. Quartō denique necessaria est prudentia ad conuenien-
 tem imponendam satisfactionem, & adhibenda remedia salu-
 taria ac coaptata morbis atque conditioni infirmi. Hæc si con-
 siderentur, terrere possunt, & verē deterrere ab audiendis con-
 fessionibus etiā non indoctos nec imprudentes. Nam hæc om-
 nia requirunt (vt apertum est) scientiam, quæ ex lectione & di-
 sciplina doctorum paratur: & experientia, quæ exercitio ipsa
 virtutum & expugnatione vitiorum acquiritur: & denique spe-
 ciale Dei donum. Quare non possumus aliter credere, quam
 non posse sine graui periculo ab aliquo huic muneri intendi,
 audiendis scilicet confessionibus & absoluentis peccatoribus,
 nisi assidua lectione scripture & patrum, & diligenti auditione
 ac consultatione peritorum. Qui aliter agunt, & non solum in-
 experti & indocti, sed nihil hæc curantes, hæc quam Gregorius
 vocat artem artium suscipiunt, nescimus quam rationem reddi-
 turi sint Deo, & quomodo excusari possint. Verū fateamur
 exactè & perfectè rarō ista inueniri, nec quenquam tantum sibi
 fidere debere, vt putet in his perfectum se esse. Timorati potē
 diligentem operam circa hæc omnia, timore & oratione se mu-
 niunt antequam audiant confitentem (vt dignè id efficiant) &
 post, vt suppleat Dei misericordia quod defuit. Et quidem fieri
 potest, vt defectu horum nonnunquam confessio ipsa & abso-
 lutio nulla sit, quia vel defuit contritio, vel sufficiens explica-
 tio peccatorum: si tamen nihil horum deesset, idem videtur di-
 cendum quod de scientia diximus.

De cōscien-
 tia purita-
 te necessa-
 ria ad au-
 diendas cō-
 fessiones.

Bonitas verō siue conscientie puritas necessaria est in admi-
 nistratione cuiuslibet sacramenti, vt suprā dictū est: non tamen
 defectu huius aut confessionem nullam reddit, aut peniten-
 tiam ipsam obnoxium culpæ, cum simpliciter accedit ad eum
 qui in Ecclesia toleratur: quod de excommunicato etiam supe-
 rius diximus. Sunt nihilominus peccata quædam aut adeo scan-
 dalosa, aut tam contraria huic sacramento, vt (quod paulō ante
 admonuimus) propter illa liberum sit etiam proprium pastorem
 relinquere, & alium (si ipse tam iustam noluerit concedere fa-
 cultatem) etiam eo inuito adire: vt si ad malū prouocet, vel re-
 uelator sit confessionis: & certè vita publicè scandalosa & per-
 dita merito potest istis adnumerari: in quibus omnibus præci-
 pua cura est habenda salutis anime propriæ, nec debet dispo-

so aliqua positiui iuris impedire. Sunt nonnulli doctorum ni-
 mium propensi in fauorem & auctoritatem conciliandam pro-
 prijs prælatis & pastoribus, iustè quidem id, sed videndum ne
 interim faueatur supercilio, quod Hieronymus reprehendit, &
 minus consulatur saluti infirmorum, cui semper credendum est
 & leges & superiores fauere voluisse. Alij etiam nimium in al-
 terā partem declinant, libertatem dantes poenitentibus ad eun-
 di meliores: quod si puro zelo salutis animarum fiat, laudandū
 est: sed cauenda pericula infirmorum, non tam ouium, quàm pa-
 storum etiam. In omnibus itaque seruandum, ne quid nimis: &
 in his putamus locum habere æquitatem & moderationem pru-
 dentium, maximè cum superiores haberi non possunt, aut in-
 tenta sunt longe alijs rebus. Ex his itaque putamus constare,
 quantum satis sit, quod pertinet ad ministrum huius sacramen-
 ti. Nunc ad ea quæ ipsi sacramento & confessioni necessaria
 sunt accedamus.

LECTIO SEPTIMA.

De necessarijs conditionibus Confessionis.

VALIS esse debeat confessio hæc peccatorum
 meritō quaritur à doctoribus, scholasticis qui-
 dem distinct. 17. 4. & à summissis in hoc verbo,
 Confessio, positæ sunt 16. celebres conditiones
 confessionis, quas breuiter attingemus, vt à bea-
 to Thoma suprascripto loco. Sunt igitur illæ conditiones positæ
 à doctoribus considerantibus quid vndique ad confessionem
 concurrat, & quid illi necessarium sit vt integrè, perfectè, &
 cum magna laude fiat, vt scilicet decet tale opus tanti fructus,
 & tam acceptam Deo fieri. Quare multæ earum etiam si non
 seruentur, non propterea aut nullam reddent confessionem, aut
 grauius reum efficiunt confitentem: deerit quidem aliquod ad
 exactissimam rationem confitendi, interim tamen sustinen-
 dum in infirmo. Sunt tamen nonnullæ necessariae omnino,
 quæ nullam reddunt & confessionem & absolutionem, si de-
 rant. Hæc sunt meritō diligentius consideranda. Primò ita-
 que explicemus quàm breuissimè omnes, deinde has tam
 necessariae eligamus, vt circa eas etiam necessaria explicen-
 tur.

Nō omnes
 cōditiones
 cōfessionis
 sunt aequè
 necessariae.

7. 3. Art. 4.

Illæ

DE NECESSARIIS CONDITIONIBVS

Illæ igitur 16. conditiones (quas diximus) sic à b. Thom. illo loco probantur & explicantur: & post illum diligenter etiã explicantur à Caietano & alijs summis in verbo, Confessio. Quatuor itaque earum cõmunes sunt omni perfecto actui virtutis. Nam (vt in proprio loco diximus) omni actu virtutis quatuor opus est vt habeat conditiones, virtutum scilicet omnium cardinaliũ. Fiat itaque opus est à volente & sciente (inquit philosophus) propter hoc, hoc est, non inuoluntariè neque coacte, prudenter, & propter debitum finem. Certum est quidquid aliter fit, etiam si bonum sit, non tamen bene factum esse. Additur quartum, vt constanter, animo scilicet immobili nec leuiter ab ipsa virtute separabili. Hæc igitur quatuor in confessione seruanda sunt, si laudabiliter & studiosè fieri debeat: quæ his verbis significata sunt: Libes, hoc est, non ex timore humano, precipuè infamiæ vel alterius incommodi, sed verò salutis propriæ considerio. Vbi etiam mirandum non erit, nec reprehendum statim, si aliquid horum moueat vel cogitetur (præcipuè timor æternæ damnationis) aut si non nihil grauatim suscipiatur confessio, modò tamen vera deliberatio animi sit, Deo velle obedire & salutis suæ consulere. Secunda est, discreta, hoc est, vt prudenter fiat & in peccatis recensendis, & in modò, & in querendo prudente confessore, inquit Caietan. Tertia, vt sit pura, hoc est, inquit b. Thom. propter rectum finem: quanquam Caietan. alio detorqueat, puram dicens, non mistam impertinentibus. Quarta denique fortis, hoc est (vt diximus) constanti animo, & qui non verecundia aut respectu alio quidquam taceat eorum quæ cõfittenda sunt. Hæc itaque quatuor sicut omni virtute, ita specialiter confessioni sunt necessaria. Sequuntur iam tres aliæ conditiones, quæ confessioni accedunt ex virtute penitentiar: est enim illa penitentiar actus, vt ostensum est: penitentia verò incipit (inquit b. Thom.) à verecundia, quæ ex cognitione turpitudinis peccati nascitur: progreditur ad dolorem de ipso peccato, & terminatur in humilitate ac suis ipsius deiectione: Confessio igitur fiat verecundè & apud se, & coram ipso confessore: fiat cum dolore & cum contritione, hoc est (vt dicunt) sit lacrymabilis, fiat denique humiliter cum vera sui deiectione coram Deo & Ecclesiâ illo iudicio. Accedit tertio loco quatuor aliæ conditiones propriæ confessionis ipsius, quæ cum non sit aliud quàm manifestatio cordis, hoc est, in firmitatum & veritatum eius, opus est vt habeat quod omnis recta manifestatio requirit. Primò scilicet veritatem, hoc est (vt dicunt) sit fidelis

Quatuor conditiones confessionis communes sunt omni perfecto actui virtutis.

Confessio libens

Discreta.

Pura.

Fortis.

Confessio habet tres conditiones à virtute penitentiar. Verecundia. Lacrymabilis. Humilis. Confessio habet quatuor proprias conditiones. Fidelis.

CONFSSIONIS.

deinde perspicuitatem, ne obscura sit inuolucris verborum, Nuda. nam vocant nudam: tertio simplicitatem, ne scilicet aut rethorice coloribus, aut alijs minus ad rem pertinentibus, aut denique Simplex. in alio quo aliquo vel ornentur vel onerentur: hanc vocant simplicem: quarto denique vt sit integra, nihil omissens eorũ quæ ad illud iudicium pertinent. Quæ quatuor si seruentur, perficitur manifestatio peccatorum vt in tali iudicio conuenit. Sed quæntiam confessio etiam pars est sacramenti, per eam iudicio faceretis penitens subijcitur: tria alia opus est vt habeat huic iudicio necessaria. Primùm, vt se accuset, & tanquam reus & sacramenti simplici accusator accedat penitens. In hoc enim iudicio sic impetratur absolutio, per sui scilicet accusationem. Sit itaque accusans ipsum qui confitetur. Secundo ad hoc iudicium pertinet, vt sit secreta. Non enim ex huius iudicij conditione tenetur vel coram testibus, vel per literas confiteri penitens: sed ita duntaxat, vt soli iudici loco Dei fiat nostra cõfessio. Vltimò opus est vt parata sit pœnã & satisfactionem subire in illo iudicio moderandis: de quo suo loco dicemus: sit ergo parere parata. Hæc si rectè considerentur, ostendunt confessionem quæ ista habuerit, esse vndiq; perfectam, nihilq; ei deesse quod ad rationem virtutis, vel penitentiar, vel iustæ manifestationis, vel denique humilis subiectionis clauibus Ecclesiæ pertineat: quæ omnia 14. qualitates & conditiones confessionis sunt. Duæ reliquæ conditiones adduntur non tam necessaria: quàm viles, atque adeo quas obseruare consultum valde erit, non verò necessarium. Vt videlicet sit frequens & accelerata: vt si sapius peccatum fuerit, non pigeat etiam sapius confiteri: vel etiam cum ad sui humiliationem opus est, aut ad querenda remedia, eadẽ peccata etiam non sit durum sapius confiteri. Acceleratam verò dixerunt, ne diutius differatur remedium tam lethalis & periculosi vulneris. De quibus duobus superius diximus, ostendentes quando sit necessarium confiteri, & quid sentiendum de iterata eorundem peccatorum confessione.

Sint igitur nobis hæc conditiones sic explicatæ, ne ignorentur omnino: & ne ignorentur ab alijs, expedit eas docere, & virtutis huius pulchritudinem ostenderet: contrario quoque defectum & inconuenientem formam, & (vt ita dicamus) faciem minus dignam virtute. Ceterum ex his eligendæ sunt quæ omnino necessaria iudicantur, sine quibus nec cõfessio ipsa, nec absolutio quidquam valet: & de his diligentius agendum in sequentibus. Sunt itaq; tria maximè necessaria confessioni. Primùm meritò inter

Integra. Confessio quatuor ratione est pars sacramenti penitentiar & tres habet conditiones. Accusans. Secreta.

Parere parata.

Duæ conditiones confessionis viles, non necessaria. Frequens. Accelerata.

Tres conditiones cõ-

*Confessio
omnino
necessaria
sunt.*

inter cetera, ut sit cum contritione & dolore: lachrymabilis, inquit. Cuius defectus magna ex parte vel nullum reddit sacramentum ipsum, vel fructu eius & utilitate priuat. Secundum integritas est: ut scilicet nihil omittatur. Vbi & de veritate necessaria simul dicendum est. Et quidem hæc duo ad integritatem sacramenti & fructum percipiendum præcipua sunt. Tertium verò respicit vel iudicem ipsum, vel iudicij modum: ut scilicet sit secreta: de quo etiam vltimò agendum est.

De contritione igitur dictum est superius absolute, nõ in ordine ad sacramentum, hoc est, ut cõiuncta confessioni, & ordinata ad Ecclesiæ claves, atque illis subdita: de quo merito nunc agendum est: quomodo scilicet in confessione ipsa (quæ non est aliud quàm subijcere se clauibus Ecclesiæ) necessaria sit contritio. Duo igitur de hoc inter scholasticos disputantur. Primum, an confessio sine contritione valeat: ita videlicet, ut subsecuta absolute sacramentum verum perficiatur, ut neutrum oporteat repeti & iterari: Secundum, an qui confitetur sine contritione, satis faciat saltem illi præcepto Ecclesiæ in cap. Omnis virtusque sexus? Et circa vtrumque sunt longè diuersæ sententiæ, cum tamen non sit parum ad salutem necessarium de quo disputatur. Dicamus igitur de singulis.

De confessione informi, hoc est, quæ sit sine peccatorum remissione.

Prima igitur quæstio est de confessione informi siue ficta: an valeat? Informem quidem vocant, quòd illi desit peccati remissio, atque ita diuinæ gratiæ infusio: hæc est enim virtutis & operum nostrorù omnium forma, & in confessione specialiter (quæ pars sacramenti est) constat perfectionem esse, quam ex absolute & fructu eius habet. Si quis igitur ita confiteatur, ut nec gratiam nec remissionem peccatorum habeat, etiam si absoluitur, informe est quidquid agitur. Rursum quoniam non remittitur peccatum in hoc sacramento, non aliunde esse potest, quàm ex defectu veræ pœnitentiæ & cõtritionis: hanc fictionem vocat. Quod enim exterius agitur ab eo qui cõfitetur & petit à peccatis absolui, ostendit veram pœnitentiam: quæ si non sit, est simulatio, fictio, atque falsitas. Itaque omnis informis confessio ficta est, & omnis ficta informis est: & vtraque talis est ob defectum contritionis: de qua merito proposita est hæc dubitatio.

Confessio est informis & ficta ob defectum contritionis.

De qua quæstione sunt duæ extremae sententiæ. Prima (quam tribuit quidam beato Thomæ) tria asserit. Primum, confessionem sine cõtritione, quamdiu sic manet infructuosam esse, nec per illam, etiam absolute secuta, peccatum remitti: quod manifestissimum est ex ipsa vocij significatione. Si enim est informis,

non remittitur peccatum. Secundum, confessionem illam absolute minus validam esse, & cum absolute secuta verum sacramentum complere: quare nõ est iteranda, etiam si fictioe desierit. Tertium denique, illud sacramentum habere effectum si fuerit vera contritio & confessione, aut cum superueniente diuina gratia peruenerit homo ad perfectum dolorem. Ex quibus cum primum (ut diximus) manifestum per se sit, & tertium ex secundo sequatur: in secundo probando tota difficultas sita est. Sic verò ex dictis à b. Thom. dist. 17. (vbi hoc tractat) probatur.

Sententia eorum quæ dicunt esse confessionem informem absolute perfectam, neque sacramenti, neque Ecclesiæ iudicio & clauibus: sed hoc satis est ad confessionis veritatem (nec enim ob aliud illa fit) erit igitur vera confessio, & si quidem subsequatur absolutio, verum sacramentum. Sumitur hæc ratio ex b. Thomæ illo loco: quanquam non possit dici ipsum tenere vniuersaliter hanc sententiam. Potest (inquit) esse ficta contritio valida confessio: non tamen dicitur semper valida esse. Confirmatur tamen illa ratio etiam ex sacramento baptismi, quod ex Augustini & Ecclesiæ sententia constat à ficto sine contritione, imò & cum voluntate peccati integrè sumi, licet non quò ad fructum & remissionem peccati. Ex quo certè satis efficaciter arguitur, quòd cum non minus nec magis ad remissionem peccati ordinetur baptismus quàm pœnitentia, cum proprius eius effectus sit remissio peccati, & tamen sine illa contingit perfectum esse: quare non etiam pœnitentiæ sacramentum perfectum erit sine remissione peccati? Ad baptismum enim eadem ratio non minus requiritur contritio (ut supra diximus, & aperte scriptura docet, Petro dicente: pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum) & tamen cum deest, perficitur sacramentum: quare ergo non similiter pœnitentia? Iam si sacramentum perfectum est: cum iuxta primum nihil proprii effectus fuerit operatum, nec tamen repetendum iuxta has rationes operabitur ergo postea: alioqui frustra diceretur sacramentum esse. Sit igitur hæc prior sententia.

Secunda huic ex diametro opposita in altero extremo, quam Scotus & posteriorum multi sequuntur, hæc est: Confessionem omnem, etiam absolute coniunctam, sine vera cõtritione & remissione peccati nullam esse, atque ideo repetendam: in cuius confirmationem multa dicuntur, nec parù habentia probabilitatis. Primum (quod magis morale est) quærunt, an qui confitetur, suam illam fictionem & contritionis defectù confiteatur &

Sententia eorum quæ dicunt confessionem informem repetendam esse, & quærunt.

Gabriel.
Hadrianus

manifestet, an non? Si quidem illam manifestat: cum in ea permaneat, notum est absolvendum non esse, & absolutionem omnino repugnare rationi ipsius iudicij. Iudicium enim hoc penitentia & clauum sacerdotalium ex natura sua hoc habet, ut feratur sententia iuxta illud quod ex confessione rei constat: quod si contra id proferatur sententia, repugnat iudicio, & idcirco necesse est nullam esse. Hoc satis ex his quae superius diximus iuxta patrum sententias de illis verbis: Quidquid solueritis & probatur. Constat aperte Hieronymum & alios asserere sacramentum nihil efficere, nisi iuxta Dei iudicium. Itaque cum reus & imparatum & indignum absolutione ostendit: nihil sit si absoluat. Si verò illam suam fictionem non confitetur, inquit: irritor est sacramenti, nec veraciter confitetur: Probatio. Quod si cum confitetur fictionem, nulla est confessio: multo magis cum non confitetur. Hinc proceditur ad alia, & disputatur de diuersarum fictionum rationibus, de quibus supra, cum de sacramento baptismi ageretur, aliquid diximus. Notum est fictionem illam quae sacramento baptismi repugnat, ipsum nullum reddere: ut si baptizetur intendens nihil omnino suscipere, sed irridere: nullum est sacramentum. Ceterum alia posterior fictio, quae sacramento non repugnat, sed alicui eius effectui, ut remissioni peccati, non reddit sacramentum nullum: quae omnia verissima sunt. Ex quibus arguunt, quod in sacramento penitentiae fictio, quae remissioni peccati opponitur (qualis est haec de qua loquimur) nullum ipsum reddat, eo quod in hoc sacramento nihil aliud agatur, quam remissio peccati. Per baptismum in peccato susceptum annumeratur baptizatus familiae Ecclesiae, & sic capax suscipiendorum aliorum sacramentorum: quae omnia ante remissionem peccati sunt. Hic verò nihil est aliud, quam remissio peccati. Deinde pergunt ad inquirendum, unde absolutio, quae cum fieret, sine fructu erat: postquam transijt, iam operari possit, cum nihil reliquerit in anima absoluti? Nam baptismus (inquiunt) operatur recedente fictione per characterem illum, quem imprimunt animae indelebilem, etiam in damnatis ipsi: penitentia verò nihil relinquit: Vbi confugiunt alij ad quendam ornatum animae, asserentes, quod sacramenta omnia sicte suscipi possunt operari recedente fictione, eadem ratione quae baptismus. atque ideo volunt, ut quae characterem non imprimunt, imprimant quandam dispositionem in anima & quandam ornamentum, cuius virtute postea, recedente fictione, operetur gratia: Sed quia reuera nec scripturae nec patrum auctoritate probari

potest haec dispositio siue ornatus, merito iudicatur fictum: quod si ita est, fortior erit ratio huius sententiae, quod non possunt haec sacramenta, postquam semel sine fructu perfecta sunt, operari. Restat igitur ut nulla sit talis confessio, maxime de illud de baptismo, quod recedente fictione operetur, omnes recipiant. Scotus enim planè negat. Non (inquit) baptismus operatur, sed ipsa confessio & contritio, qua deletur fictio, ut Augustinus inquit, tunc incipit valere, cum veraci confessione deleta fuerit. Multo igitur magis in hoc sacramento confitenda est ipsa fictio, & certe omnia peccata, quae fictus contritio & dolore carens confessus est: nullum enim fuit sacramentum.

Inter haec duo, quae verè extrema sunt, tenenda est sententia media, quam omnes prudenter aestimantes sequuntur: ut sit videlicet defectus aliquis contritionis defectus talis sit: quod (ut dicitur in 1. Thom. supra dicto loco manifestè ostendit, Nam non omnem confessionem informem aut sine contritione validam esse, necessariò dixit: sed tantum posse esse, in aliquo videlicet casu. Sed & multi qui contra illum docent, hoc ipsum non negant: quare reuera neutrum horum extremorum tribui potest. Thomae, vel Scoti, vel certè alicui alteri doctorum. Nullus enim credit omnem absolutionem & confessionem, in qua non verè remittitur peccatum, nullam esse & iterandam: Similiter nullus existimat nunquam ob defectum contritionis irritam esse penitentiam, & ita iterandam esse. Tantus potest esse defectus, ut manifestum sit irrisionem fuisse, non confessionem. Rursus tam paruus potest esse defectus, ut nec agnosci possit: quo casu nullus dicit repetendam confessionem: hoc enim esset perpetuò sollicitum reddere penitentem de confessione iteranda. Ut igitur in hac re non parum necessaria saluti, quid sentiant qui diligenter de ea scripserunt, & quid sentiendum sit, habeamus: tractanda est hoc loco alia quaestio, ex qua intellectus huius magna ex parte cognosci possit. Est igitur hoc loco Scoti & quorundam aliorum sententia consideranda, quam illi putant dignam valde esse, & dignitate legis gratiae, & saluti animarum vtilem. Dicunt enim per sacramentum penitentiae, etiam sine contritione perfecta peccatum remitti. Ita dist. 14. & nonnullis alijs eiusdem libri locis, ad efficaciam huius sacramenti & dignitatem, ac ad legis gratiae suauitatem dicit pertinere, ut non tantum per contritionem & integram penitentiam remittantur peccata ante baptismum vel post (sicut reuera remittebantur

Media sententia quae probatur.

Explicatur Sententia eorum quae dicunt per sacramentum penitentiae sine perfecta contritione peccata remitti.

tur in ipsa veteri lege) sed oportere vt Christus faciliorem & certiorẽ viam salutis nobis aperuisse credatur, vt æquum est credi per institutionem sacramentorum (baptismi maxime & pœnitentiæ) hoc addidisse, quod magnæ misericordiæ & gratiæ est, vt videlicet sola horum sacramentorum voluntaria susceptio sine obice contrario gratiæ, hoc est, sine peccato actualiter, vel opere, vel voto cõmissio, sola (inquam) hæc susceptio iustificat ad remissionem peccati: quod ille multis rationibus contendit, vt scilicet hoc modo potestas clauium & absolutio sacerdotis venter remittant peccatum, & lex gratiæ securiores nos reddat certiores de salute nostra: alioqui (inquit ille) quid nobis vtilit attulit Euangelium quàm lex, si necessaria est etiam cum sacramento contritio? Et quod maximè hoc videtur confirmare, est ratio ex baptismo sumpta. Duplici enim via (inquit) non baptizatus iustificari potest. Altera, contritione & pœnitentiâ: quæ in lege veteri atque in lege etiam naturæ iustificabar, nec per baptismum abolita est aut inefficax reddita. Altero verò per susceptionem baptismi, Christo dicente: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: per susceptionem (inquam) baptismi sine obice contrario. Si enim (inquit) per solam contritionem remittitur peccatum, quare non per solam baptismi? vt sentiamus Christum in institutione baptismi nouam attulisse gratiã, & viam faciliorẽ salutis aperuisse. Nam si etiam cum baptismo contritio requiritur, non solum Christus non contulit nobis maiorem gratiam, sed restrinxit illam, & superaddidit nouum onus contritioni, scilicet baptismum: ita vt & contritus teneatur baptizari, & baptizatus nisi verè contritionem habeat, nõ consequatur veniam: quod multis placet. Nec enim (inquit Hadrianus) perfecta contritio in baptismo necessaria est. Ex quo fitim putat inferri, duplici etiam alia via post baptismum remittitur peccatum mortale: Pœnitentiâ videlicet & vera contritione, pœnitentiâ antea: & susceptione sacramenti pœnitentiæ, in quo non est quare plus dicamus requiri contritionem (virtutem scilicet illam) perfectam: quam in cõtritione (vt per eam remittatur peccatum) sacramentum. Huius sententiæ fecimus superius mentionem, cum de necessitate confessionis ageretur: quod scilicet esset alia via consequendi veniam peccatorum ablo, confessione: & reprehendimus illam: sed nunc circa hunc articulum est magis consideranda. Nam secundum hanc sententiã sola confessio quæ fit cum proposito vel opere peccati mortalis actualiter, est informis: Et in omni alia confessione remittitur pec-

Reprehenditur prædicta sententiã.

catum. Et quamquam Gabriel supra dicta r4. dist. diligenter considerans Secti dicta, nonnihil in eis contradictionis inueniat illis tamen omisis, putat ipse suscipiendum esse sacramentũ pœnitentiæ cum aliquo dolore & proposito cauendi, sine actuali cõtritione proposito, vt remittantur peccata: & tamen non veretur dicere, quod sine omni bono motu animi, sola susceptione voluntaria sacramenti remittatur peccatum. Secundum hunc igitur modum contritum absolutum est, non tantum ex attrito fieri contritum plene contritum absolutum: & non tantum ex attrito fieri contritum per virtutem eius: sed haberi vt cõtritum apud Deum, quamuis non sit. Nullus itaque defectus contritionis confessionem facit informem: nec vnquam reperenda est confessio, nisi cum actuali peccatum, vel propositum eius confessioni coniunctum est: & tunc iteranda confessio, & nullam esse, nullus est qui dubitet. Illa itaque sententia de semper iteranda cõfessione informis, non solum non est strictior si huic coniungatur, sed multo latior altera, quæ dicit non iteranda. Iuxta illam enim tantum duo sunt itatendi diuersi gradus imperfectionis & defectus contritionis in remissione peccati. Alter est cum solum deficit dolori & contritioni vel debita intensio, de qua dictum est, vel puritas illa finis, de qua etiam diximus, & hic duntaxat defectus, secundum hos doctores: non impedit absolutionem peccati, quantumcunque sit. Alius est defectus contritionis, quando oppositum eius, scilicet voluntas & amor peccati, vel propositum committendi illud, inuenitur: quia videlicet vel actu placent peccata, vel actu proponuntur committenda: qui defectus impedit remissionem peccati, & reuera nullam reddit pœnitentiã: quod proculdubio certum est, & probatur vt efficaciter ratione illa, quæ pro secunda extrema sententiã adducta fuit: quod scilicet vel confitetur hunc defectum, vel non &c. Itaque hinc apertissimè probatur, esse fictionem & defectum contritionis, qui nullam ipsam confessionem reddit & iterandam. Ceterum quod minor ille defectus nunquam impedit absolutionem, ex illa pendet sententia, quæ putat solam sacramenti susceptionem sine contrario motu, sufficere ad remissionem peccati. Si enim sufficit: & absolutio tenet, & perfectum est sacramentum. Ea igitur nunc attentè consideranda: quod certè magnopere putamus pertinere, vt sana doctrina tradatur populo Christiano. Videndum itaque, an sit hoc credendum, & ita docendum. Aut igitur ille, quod sola voluntaria susceptio sacramenti sine aliquo bono mentis motu, siue cum quacunque duplicentia

Ostenditur quod non sola susceptio sacramenti penitentiae sufficit ad remissionem peccati, absque perfecta contritione.

& proposito, remittat peccatum. Primò igitur hanc sententiam suspectam reddit patronorum raritas: nam vix est aliquis aliorum doctorum, qui eam audeat asserere: deinde neque scripturae, neque patribus consona, nec animarum saluti & sobria doctrinae conuenit: offendit maximè praesentes haereticos verbum illud, sine bono motu mentis peccatum remitti adulto. Ne igitur hæc sine ratione videamur dicere, probemus illa. Primò repugnat scripturae, quæ sine fide & conuersione in Deum peccata non remitti aperte dicit (adultis videlicet: de his enim nihil loquimur) atque adeo sine penitentia peccati: Nisi penitentiam egeritis, inquit Christus: vbi non loquitur de sacramento. Oportebat itaque dicere per institutionem sacramenti penitentiae reuocata esse (quò ad necessitatem) omnia quæ apud Ezechielem de penitentia legimus: quod est, illam iam non esse necessariam: & illis omnibus: Conuertimini ad me &c. iam nihil opus esse: quibus omnibus nihil potest absurdius dici. Accedit illud (quod apertius est) ex scriptura: Qui non diligit, manet in morte. Et illud: Qui diligit patrem & matrem plus quàm me, nõ est me dignus. Necessè est enim iuxta illam Scoti sententiam fateri, remissa esse peccata plus amanti alia quàm Deum: id quod ita sequitur. Remissa sunt ei qui non est perfectè contritus: sed dilectio Dei præ ceteris omnibus veram contritionem includit: necessè est enim peccatum deo contritum præ ceteris magis odio haberi ab eo qui super omnia Deum diligit, vt supra diximus. Denique sequeretur remissionem peccati non esse veram mutationem animæ contrarium motui peccati. Nam iuxta hanc sententiam nondum contrito, hæc est in Deum non conuersio (quòd si nondum in Deum conuersio: ergo hærenti adhuc, saltem virtute, in peccato) remissum est peccatum. Quod vt apertius ostendatur falsum, ita ex proprijs ipsius dictis contra illum arguamus. Actuale peccatum impedit remissionem: hoc est, actualis voluntas peccandi (quod ille fatetur) ergo non minus virtualis: qui verò non est contritus perfectè, vt superius probatum est, saltem virtute est auersus a Deo, & est in peccato. Simul itaque erit remissum peccatum, & virtute voluntas hærebit in peccato: quo nihil certè potest fingi absurdius. Longè itaque esse debet à Catholico sensu illa sententia, quæ gignit etiam persuasionem nimiam remissionem animos in contritione, dum, qualitercumque suscipiatur sacramentum, putatur sufficere: & præbet haereticis magnam animam calumniandi Catholicos, Nec omittendum quòd hæc sententia

mentia non solum nihil plus tribuit Euangelio & sacramentis nouæ legis, sed potius detrahit multum: quod duplici ratione probamus. Primò, quia constituit Euangelicæ legis iustitiam & sacramentorum virtutem in rebus externis duntaxat sine vero cordis motu. Parum itaque refert constituere iustitiam & munditiam cordis in lotionem aquæ lustrationis Iudaicæ, vel aquæ baptismatis: modò solum illius susceptione, sine vera cordis mutatione credatur vera obtineri iustitia. Ent igitur hæc iustitia pharisaica. Nam si fingamus esse hominem aliquem longiori vitæ tempore sacramentis penitentiae & Eucharistie participantem, nunquam vero corde & affectu animi quidquam mutatum aut proficientem, illum non solum saluari, iuxta prædictam sententiam, sed neq; cum paruo gratiæ diuinæ augmento, credendum est: quo nihil potest dici pharisaicæ iustitiæ similius. Secundò etiam probatur idem: quoniam qui tribuit sacramentum duo, scilicet virtutem excitandi & mouendi animum ad veram contritionem: secundò virtutem ad sic remittendum peccatum: plus tribuit illi, quàm qui vltimum tantum sine prior attribuit: quod illa sententia Scoti facit. Certè (vt superius probatum est) maioris virtutis est & mouere cor & peccatum remittere, quàm duntaxat sine cordis aliqua mutatione peccatum remittere. Perfectionem itaque sacramentorum nostrorum, & nouæ legis excellentiam in virtute & efficacia conuertendi animas & immutandi corda constituamus: quæ verè magna est & digna Christo virtus: non verò in nuda quadam externa cerimonia. Quod hac maximè ratione isto loco diximus, vt intelligant huius sacramenti ministri, & qui populum instruere debent, qualia sint sanæ doctrinæ maximè conuenientia, vt illa teneantur & doceantur semper quidem, maximè verò attentius, quando haeretici etiam sincera calumniantur. Ex quibus duo accipiamus huic quaestioni necessaria.

Primum, vt intelligamus (quod huius articuli proprium est) quàm necessaria sit perfecta illa contritio (de qua supra locutus sumus) ad remissionem peccati, etiam cum ipso sacramento vel penitentiae vel quocumque alio: atque ita quomodo illa conditio confessionis, scilicet lachrymabilis, sit intelligenda.

Secundum etiam, vt ex illa sententia & impugnatione eius habeamus, quid in praesenti quaestione de confessione informi omnes sentiant. Nam reuera parua aut nulla est in verborum tanta diuersitate rei diuersitas. Omnem informem confessionem ex defectu duntaxat perfectæ intentionis in contritione, aut cuius

luis alterius conditionis (quæ tamen sine nouo peccati proposito, siue præteriti complacentia fuerit) nullus putat iterandam. Ceterum illam quæ cum nouo peccato est, nullus quoque negat repetendam. Quid igitur in speciali tutius & modestius de tota hac quaestione informis confessionis dici possit, sequenti lectione explicabitur breuiter: quando scilicet sit iteranda, & quando non.

LECTIO OCTAUA.

De confessione informi.

EX illis quæ dicta sunt lectione proxima, constat satis (etiam secundum omnium sententiam) in hac quaestione, an reiteranda sit informis confessio (quæ scilicet sine contritione perfecta est) de qua nunc agimus, tenendum esse medium: ut scilicet non omnem defectum contritionis dicamus confessionem nullam reddere, nec nullum. Quædam igitur est iteranda, quædam non est. Vbi laborat Caietanus & multi alij in inquirenda vera ratione iterandæ informis confessionis: ut scilicet ex illa responderi possit omni dubitationi. Alij igitur distinguunt positiuam fictionem & priuatiuam. Primam, (quam tum adesse dicunt, cum est propositum aliquod vel actus peccati in confessione: ut si placeat peccatum, vel proponatur committendum) asserunt nullam reddere confessionem. Priuatiuam verò (quæ adest cum duntaxat deficit perfectus dolor) dicunt non reddere confessionem nullam. Caietanus verò in propria de hac re quaestione in fine 3. partis, magis putat alio referendam esse hanc rationem, ad integritatem scilicet confessionis. Putat enim ille quod si is qui ficitus est, ex intentione nihil omittat confiteri eorum quæ deprehendit & putat confitenda esse, semper confessionem esse validam: quam postea non nihil addat his: quod scilicet etiam si ex intentione non omittat, si tamen tanta est negligentia & incuria discutendi conscientiam, ut merito æqui valeat intentioni apertè non discutendi idem sit, ac si ex intentione non integrè confiteretur. Hadrianus aliud respiciens, putat posse rationabiliter credi, semper per sacramenti penitentia remitti peccatum, & perducì eum qui suscipit hoc sacramentum, ad perfectam communionem, nisi nouum aliquod peccatum committat in negligentia dicitur.

discutendi aut dignè æstimandi peccata: non quod sine contritione remittatur, sed quod sacramenti semper illam operari in penitente credendum sit, cum ritè, hoc est, sine peccato suscipiatur. Quæ sententia non habet parum pietatis, nisi haberet etiam multa voluntarij. Nulla certa ratione probari potest, sicut nec illa Caietani, præterquam quod ultimo illo dicto priora magna ex parte tollit. Deniq; cum in speciali de media sententia eligenda agitur, magna est diuersitas. Satis igitur est, ut, quod tutius cõsentientijs, & dogmatibus catholicis magis consentaneum, nec nimium cõsentientiam grauat, nos sequamur. Quare secundum diuersos gradus imperfectæ contritionis sequentes propositiones putamus probabiles esse, sine alterius partis præiudicio.

Non solum opus vel propositum cõtrarium contritioni, hoc est, vel complacentia in peccato, vel propositum committendi, *positio.* sed etiam solus defectus perfectæ contritionis, qui vel à penitente ipso, vel sacerdote deprehenditur, nullam reddit cõfessionem, & merito ac necessarìo repetendam. Prior huius pars nulli est dubia. Illud contrarium, propositum scilicet vel complacentia facit, ut grauisimum sacrilegium committatur, cum penitente vel confertur absolutio. Est igitur illa nulla: cum manifeste dimina sententiæ repugnet. Et istud probat ratio illa pro *deprehensio* Scoti sententiæ adducta: quia siue confiteatur penitens huiusmodi peccatum, siue non, nulla est absolutio: sed (ut diximus) *confessio* est contraria rationi ipsius iudicij. Secunda verò pars eadem *nè irritam.* ratione probatur: quia similiter committitur sacrilegium grauisimum, siue penitens id confiteatur, siue non: & est apertè contra rationem iudicij huius. Ex hac itaq; propositione duos gradus habes informis cõfessionis & fictæ, & uterque dici potest fictio positua, peccatum scilicet nouum. Videtur hæc non nihil contraria Cæret. Suprà dicto loco, sed puto nec illum eam negaturum iuxta ea quæ postea dicit. Vt cuique verò sit de eius sententiæ, hæc propositio nec nimium onerosa est, nec è cõtrario nimium lata: & consonat doctrinæ patrum de conformitate sententiæ sacerdotis cum diuina sententiæ. Seruat itaque mediū, Quid enim manifestius, quàm eum qui confitetur, & in ipsa confessione nouum peccatum vel proponit committere, vel in eo sibi placet, siue illud apertè confiteatur siue non, non posse absolui, & nullam esse absolutionem, si impendatur illi: Committit enim & ipse, & absoluens, grauisimum sacrilegium. Sicut & illud etiam eadem ratione sequitur, quod dicitur, si is qui cõfiteatur, ram repitè dispositus sit, ut apertè vel ipse vel iudex spiritalis deprehendat

hendat nō esse in eo veram pœnitentiam, similiter nulla sit absolutio, sed grauisissimum sacrilegium committatur, nouum scilicet peccatum, de quo nulla agitur pœnitentia, sed potius tunc de nouo committitur. Neque in his duobus casibus vlla perplexitas aut confusio imponitur timoratis, nec datur occasio vlla dubitandi perpetuò de veritate sacramenti. Manifestum est enim quando commissum sit nouum peccatum, vel quando non fuerit vera pœnitentia, idque ex defectu cognito à pœnitente vel confessore: nulla igitur in his potest esse confusio. Nam hoc tantum dicimus, quòd tunc pœnitens certus est, inter confitendum nouum se commisisse peccatum, quando vel ipse apertè deprehendit, vel spiritalis iudex certò etiam admonet eum, quòd non verè ipsum pœnituit peccatorum, quia non deseruit vel peccata vel occasiones manifestas, nec aliud quidquā habuit, quàm quòd non nihil displicuit illi peccasse, sine omni efficacia satisfaciendi & cauendi peccata. Ista tam manifesta sunt, vt non sit cur ex eis scrupulus aliquis generetur. Sunt porò alia minus manifesta, ad quæ omnia descendendum est. De his igitur sit secunda propositio.

Secunda propositio. Defectus perfectæ contritionis duntaxat, etsi non deprehendatur à pœnitente vel sacerdote, tantus tamen & talis, vt merito deprehendi debuerit, hoc est, qui deprehenderetur si vterque in eo negotio non negligenter & minori cura, quàm par erat, se gessisset, reddit etiam nullam confessionem, & (sicut in præcedenti dictum est) necessariò repetenda. Hæc eadem ratione probatur qua supra dicta. Similiter enim committitur graue sacrilegium, & est contra ipsam rationem iudicij, nec diuinæ sententiæ consonat. Est quidem hæc propositio magis contra Caiet. sed certè, quanquam præcedente paulò grauior, satis tamen moderata. Quando enim neque pœnitens neque sacerdos rectè funguntur suo officio, atque ideo non excusantur à graui peccato, quare excusandi sunt à repetendo hoc sacramento? maximè, cum defectus iste faciliè deprehendi possit (vt diximus) & debeat, alioqui hæc eorum negligentia prodesset illis.

Ex hac verò propositione habemus tertium gradum fictionis, quæ etiam positua dici potest. Sit iam hæc tertia propositio de minori alio defectu.

Tertia propositio. Defectus perfectæ cōtritionis qui deprehensus nō est à pœnitente vel sacerdote bona fide & debita diligentia (quæ videlicet probabiliter iudicata est sufficere) agentibus, etsi nonnunquā fructum

fructum auferat absolutionis, non tamen nullam reddit confessionem, aut repetendam, sed est validum sacramentum, quod postea recedente fictione operabitur. Hæc est in qua solum loquimur, aut repetendam, sed est validum sacramentum, quod postea recedente fictione operabitur. Hæc est in qua solum loquimur habet prior sententia illa: & rationibus quæ pro illa factæ sunt satis probatur, Nullum ibi peccatum committitur, non repugnat rationi iudicij illius sententia illa, nec diuinæ. Bona fide te subiicit Ecclesiæ clauibus pœnitens: & sacerdos secundum eas similiter bona fide absoluit: ratum est ergo vtrunque. Et confirmatur hoc, quia alioqui semper sollicitum oporteret esse pœnitentem de iteranda confessione, cum nunquam possit certus esse de remissione peccatorum, etiam cum sacramento. Quæ ratio probat efficaciter, quandoque etiam cum sacramento non remitti peccatum ex solo defectu contritionis, qui latet & pœnitentem & absoluentem, etiam bona fide & diligenter agentes: alioqui certi possemus esse de remissione peccati suscepto sacramento: cum possumus nos bona fide, & quantum putamus sufficere, egisse ad consequendam remissionem: sed vera est semper illa sententia: De reprobato peccato noli esse sine metu. Et ideo iuxta hanc respondendum est obiectionibus, quæ factæ sunt contra primam sententiam, quod non erit difficile rem ipsam magis quàm speculationes quærentibus. Cum igitur quaerunt rationes illæ, quid per illam absolutionem relictum sit in anima, quod postea operatur remissionem peccatorum (nam in baptismo constat relinqui characterem) fatemur nihil relinqui, nec ad nos hoc aliquid pertinere putamus: solum hoc relinquitur, quòd sententia illa prolata est à ministro Christi fideliter agente: atque ideo apud Deum rata habita, & propter eam, cum ascenderit ad perfectum contritionis, remittentur peccata. Cur nō satis erit vt sacramentū hoc operetur, sicut passio Christi in veteris testamenti patribus? Nec hic locum habet alia inquisitio, & quod ex ea infertur: an scilicet confiteatur, vel non, illam fictionem: Nec enim tenetur, cum nec teneatur eam agnoscere. Quod verò alij contra hoc asserunt, quòd sacerdos non debet intendere absoluere, nisi rectè dispositum, quod est, sic vt cōsequatur remissionem peccati, alioqui non consonaret diuinæ sententiæ ipsius illa sententia: contra intentionem verò absoluentis nulla est absolutio. Hoc itaque nimium est scrupulosum, nec vlla ratione prudenter agens sacerdos hanc intentionem habere debet, sed duntaxat absoluendi, quem bona fide & probabili diligentia iudicat absoluendum esse. Apertè itaque dicimus imprudentis trepidationis esse, vt sacerdos aliquam conditionem

Respondetur aliorum argumentis.

Sacerdos sine conditionem

one abso-
lutè absol-
uat.

tionem apponat cum absoluit, aut in corde illam retineat, quod nonnunquam etiam Gerson putat faciendum esse: certe aut non debet absolueri, si iudicat fieri non debere, aut dubium habet, agit enim contra conscientiam: sed cum iudicat absoluentium esse, absolutè absoluat, relinquens Deo: interim rogans, ut ratio Deus habeat quod bona fide ab eo fit: nec aliter intentionem suam restringere debet, nisi similis velit esse iudici, qui iubeo reo in iudicio, ut soluat quod ab eo exigitur, si id debet. Est contra hæc pietas illa Hadriani, quod scilicet credendū sit tunc illum à Deo absolui: aut si non, ideo esse, quia aliquod impedimentum de nouo peccans opponit, cui satis superius responsum est: nulla videlicet ratione hoc probari: vel reuera est magis de nomine quaestio. Hæc fit satis, nullum, etiam suscepto sacramento, certū esse posse de remissione peccati, ut dictum est, & apertius inferius declarabitur.

Duplex cō-
tritionis de-
fectus, qui
non facit
absolutio-
nem irritam.

Habemus nunc ex his quæ dicta sunt, quod defectus perfectæ contritionis minimus duplex est: alius qui per sacramentum ipsum aufertur: cum scilicet virtute eius ex attritu fit penitens contritus. Alter qui non aufertur per sacramentum, sed manet absolutus in sua imperfectione. Et primus quidem cum non permaneat adueniente virtute sacramenti, non reādit vel nullam, vel sine effectu absolutionem. Alter verò sine fructu illam relinquit. Hi duo gradus ponuntur communiter ab his qui prudenter sanio rem partem sequuntur in hac materia. Et quidem ratio eorum (cum reuera experientia hoc non constet) est ex arbitrii nostri libertate, & ex diuinæ gratiæ diuersitate & gratuitate collatione. Diuidit singulis Deus prout vult, & nulli est arctus, ut ei suæ gratiæ auxilium impendat, etiam cum quoduis sacramentum recipit. Pactio illa Dei, ut nonnulli dicunt, in sacramenti hæc est, ut dignè se præparanti conferatur gratuita: sed hæc digna præparatio cui datur, mera diuina gratia datur: Dat nobis (inquit Paulus) vel & perficere pro bona uoluntate. Liberum etiam arbitrium nostrum nonnunquam tepidè, nonnunquam deuotè & ardentè se præparat: & in his multis gradus. Nam (quod superius, cum in cōmuni de sacramenti ageremus probatum est) sola mentis euagatio, quæ etiam citra mortale peccatum est, & præter intentionem in ipsa sacramenti susceptione, impedit ne tunc aut de nouo conferatur gratia, aut augeatur: quare fieri potest, ut qui alioqui efficeretur per sacramentum cōtritus, sola illa euagatione in absolutus maneat à peccatis. Dicant igitur tunc repetendam esse confessionem.

Et

Uerè hoc quod de euagatione diximus, quamquam alijs non placeat, tamen & Caetano & multis valde probatur, & est constantem doctrinam beati Thomæ & patrum. Necessè est animam moueri actu cum diuinæ gratiæ sit particeps, quod dicimus de eo qui uiam rationis habet. Igitur non est cur putemus semper in sacramento Deum ad perfectam contritionem erigere: penitentem, cum manifestè scriptum sit, non esse nobis in sacramentorum susceptione fidendum. Nolumus (inquit Paulus) uos ignorare fratres, quod patres nostri omnes eandem escam spiritualem manducauerunt &c. Sed non in pluribus eorum beneplacitum fuit Deo &c. Hæc autem in figura facta sunt nostri. Quod ut magis explicetur, consideremus quæ superius de perfectione contritionis dicta sunt. Cum enim ad hanc requiratur ueritas atque efficacia & puritas finis (ut scilicet sit propter Deum) & perfectio siue intensio siue appretiationis, & tandem ut prædominetur affectus illa diuinæ dilectionis ceteris omnibus, ut dictum est: ex his pensandum est quàm perfectus sit hic dolor, iuxta gradus supradictarum propositionum. Unde fit, ut, etsi aliquando possit certò agnosci imperfectus, nunquam tamen certò iudicari possit perfectus dolor, quod satis supradictum est. Hæc omnia & ex superioribus in materia contritionis, & ex proximè dictis satis constant: uolumus tamen ea addere, ut admoneremus, quomodo ex his iudicari debeat dispositio penitentis. Certè cum sic quis confitetur, ut nec statim peccati relinquat, nec occasiones quas experientia dedit proximas esse, etiam si absoluitur, illa est fictio, de qua in secunda & prima propositione diximus. Potest enim multos habere gradus, sed satis est quod non habeat ueritatem & efficaciam: id quod manifestè constare potest bene iudicari. Ceterum cum nihil horum est, sed fortè in Dei oculis (qui solus inspector est cordis) non prædominatur affectus ille ceteris, illa fictio est, de qua in tertia propositione: nisi fortè in hoc tanta esset tepiditas, ut manifestè bene consideranti appareat non tantum fieri peccatum, ut necesse est: quod timendum est ne in multis inueniatur. Hæc ideo quàm potuimus diligentissimè conati sumus explicare, ut admoneamus & penitentes ipsos, & spirituales iudices, ut non leuiter hæc pertransiant: est enim totus salutis nostræ cardo in uera mutatione animæ. Cum igitur hoc oscitanter facimus & negligenter, tam medici spirituales quàm infirmi, certè grauissimè timendū est, ne se cordia nostra omnia Dei beneficia conuertantur nobis in perniciem, &

Deus non
semper in
sacramēto
penitentia
supplet de-
fectū pen-
nitentis.

I. ad Cor.

10.

Ex quibus
aspirandū,
an dolor
cōtritionis
sit perfe-
ctus.
Certè co-
gnosci po-
test imper-
fectio do-
loris nostri,
sed nō per-
fectio.

ex qui-

ex quibus consequuturi eramus salutem, proueniat perditum scilicet sit mensa eorum coram ipsis in laqueum, & in retributiones, & in scandalum: & obcurantur oculi eorum ne videant: quod idem sic dicere possumus: fiat baptismus eorum: fiat confessio eorum &c. Est igitur confessor (vt Chryostomus superius audiuius dicentem) opus sexcentis oculis, vt habitum mentis eius qui confitetur agnoscat, vt excitet ad penitentiam, vt ab admonitione & oratione non desistat, quouique quantum dabitur, agnoscat penitentem ascendisse ad periculum contritionis & charitatis: Et penitenti similiter opus est, vt seipsum diligenter discutiatur, sicut Paulus inquit: Si nosmet ipsos diiudicauerimus: & non putet leuiter aut obiter curandum esse tantum negotium, in quo agitur de consequenda uenia mortalium peccatorum. Et cum ambo probe fuerint functi suo officio, dicant: Domine, serui inutiles sumus: & timeant. Quod si hoc illi: quid acturi sunt qui nihil hæc omnia curant?

An qui sine penitentia confitetur, satisfaciatur præcepto Ecclesie de confitendo.

Ex his respondendum est alteri quæstioni: an scilicet qui sine penitentia confitetur, satisfaciatur præcepto Ecclesie: quod habetur in capite: omnis utriusque sexus: quanquam reuera hæc quæstio magis curiosa sit quam necessaria: parum enim prodest satisfacere interim Ecclesie præcepto, si non satisfiat diuino: nec certum aliquid potest in hac quæstione asseri. Sunt diuersæ sententiæ: illa tamen probabilior nobis videtur, sine aliorum præiudicio, quod cum in confessione ipsa peccatum sacrilegij committitur contra sacramentum, in casibus scilicet primæ & secundæ propositionis, cum sacramentum iterandum est, non satis fit Ecclesie præcepto. Cum uero bona fide peragitur confessio & Absolutio, nec reperenda est iuxta tertiam propositionem, tunc satisfactum est Ecclesie præcepto. Ratio horum est, quoniam probabiliter credendum est Ecclesiam, cum præcepit omnibus confitendum semel in anno, illam confessionem præcipere, quam Deus iussit fieri absque temporis determinatione. Non enim aliud agit Ecclesia, quam tempus definire, in quo fieri debeat quod absque certi temporis definitione Deus statuit. Cum igitur quis ita confitetur, vt illa confessio maius peccatum sit, nec Deo satisfiat: non est cur credatur satisfactum esse Ecclesie. Statuit Alexander 3. in cap. Quod quidam, de penitentijs & remissionibus, recipi debere impenitentis confessionem, & monitis salutaribus indicandam ei esse penitentiam, non tamen impendendam ei absolutionem dicit. Quare nec probat illud esse sacramentum, si fieret,

si fieret, nec satisfieri Ecclesie, quæ certè præcipit vt sacramentum penitentia suscipiatur. Alij aliter distinguunt, & quidem Durandus argutè magis quam solidè in dubiū vertit, an Ecclesia præcipere possit confessionem fieri: quia (inquit) nõ potest cognoscere transgressionem huius præcepti. Vnde (inquit) intelligi potest, quod de sumendo sacramento Eucharistia fit præceptum in illo cap. Omnis utriusque sexus de confessione uero solum admonitio. Non enim potest Ecclesia agnoscere, an ritè quis fuerit confessus. Sed hæc non admodum pertinent ad rem: certè ad Ecclesiam pertinet de sacramentis & præceptis Dei definire, quando & quomodo sint vel suscipienda vel implenda. Satis itaque dictum sit de penitentia in confessione necessaria. Non enim tanta exigitur, vt sacramentum sit ratum, quanta vt peccatum remittatur: de qua re plura superius diximus.

LECTIO NONA.

De Integritate Confessionis.

VIA inter Confessionis condiciones præcipuas diximus esse, vt sit integra, quemadmodum vt sit lachrymabilis, & de hac proximè diximus: restat vt nunc de integritate dicamus. Sit igitur de ea hoc certissimum fundamentum, vnde cetera deducamus.

Ex ipso Christi præcepto in huius sacramenti institutione, necesse est omnia mortalia, quorum sibi quisque conscius est, secundum speciem & numerum, quantum pro fragilitate humana fieri potest, eidem sacerdoti integrè confiteri. Vbi tria asserimus meritò & probanda & explicanda. Quod igitur vni & eidem sacerdoti omnia confiteri oporteat apertè probat, quod superius de sacramenti huius institutione dictum est. Omnia mortalia sunt reseruata à Christo, & subdita clauibus Ecclesie: mortalia (inquam) post baptismum commissa. Ceterum quod eidem sacerdoti omnia sint confitenda, non tam facile est probare. Nam quanquam de conclusione ipsa nullus dubitet (regulariter enim, omisis quibusdam specialibus casibus, de quibus dicemus, vni integrè confessionem fieri oportere asserunt omnes, & oppositum hypocritam grauisimam esse asserunt) de ratione tamen nonnulla est dubitatio: sed non est

q. 3. art. 4. opus multis de hoc agere. B. Tho. d. 17. 4. ubi de hoc loquitur, id probat ex medici corporalis similitudine. Non potest ille bene vni morbo adhibere medelam, nisi ceteros etiam cognouerit: sape enim quod vni prodest, alteri nocet. Sic igitur nec potest sacerdos spirituales adhibere medelam & conuenientem, nisi omnes animarum ægritudines cognouerit. Arguit Durandus rationem hanc minus sufficere: quia (inquit) quod attinet ad remittenda & sananda peccata omnia commissa, vna absolutione quasi vnico remedio tantum opus est: quod verò attinet ad cauenda futura, quamuis diuersis remedijs opus sit, tamen (inquit) non est de necessitate veræ pœnitentiæ, non labi rursus in peccata quo videtur innuere, nec ad veritatem pœnitentiæ requiri, vt adhibeantur remedia preseruatua. His responderetur ab alijs. Sed non est opus de hoc cõtendere, res certa est. Hæc verò ratio b. Thom. magis similitudo quædam est, qua id explicari possit & proponi, quàm probatio. Nobis illa ratio videtur efficax & certa, quam eo loco b. Thom. etiam ponit, & Durandus ab eo sumpsit: quod videlicet confessio hæc eo modo fieri debeat sacerdoti, quo fit interius Deo per contritionem. Est enim exterior illa confessio huius interioris signum. Sicut ergo non est vera contritio, quæ de vno peccato est & non de omnibus, ita nec vera confessio. Et (vt apertius dicamus) confessio sic fieri debet, vt sequi possit vera absolutio, & diuinæ absolutioni cõformis. Cùm igitur Deus ab vno peccato non absoluat, nisi simul ab omnibus, de quo superius dictum est: nec sacerdos potest nisi ab omnibus absoluere: omnia igitur confitenda. Video multos huic rationi non inniti, quoniam (vt inferius patebit) putat aliquem posse absolui à diuersis sacerdotibus: ab vno scilicet de his, ab altero de alijs peccatis: cùm scilicet sunt casus reseruat. Sed putamus rationem hanc efficacem esse, etiam si illud ita sit. Probat enim pœnitentem, quantum in ipso est, bona fide hoc debere agere, vt in vno & eodem iudicio se offerat de omnibus iudicandum simul, sicut simul de omnibus à Deo iudicandus est. Si quid verò per Ecclesiæ ordinationem huic obstat, aut alia aliqua ratione, pœnitens agit quod debet, quantum in ipso est. Probat itaque ratio hæc regulariter hoc requiri in iudicio confessionis, vt sicut à Deo absoluitur, ita absolui possit à sacerdote. Et post hanc rationem etiam illa similitudo satis est efficax, si rectè pensetur. Duo sunt præcipuè in hoc iudicio attendenda. Primum, præteritorum peccatorum remissio, & de hoc intelligenda prior ratio. Secundum, præseruatio à futuris: ubi

Petrus de
Palude.

Adrianus
in quarto.

bene

bene respondent Durando alij, quòd quamuis non pertineat ad rationem veræ pœnitentiæ, nec ad illam fit necessarium, non peccare rursus: est tamen necessarium habere verum propositum non peccandi: atque ita suscipere remedia necessaria. Magnus est error & perniciosus certè, putare minus curandum esse in confessione de remedijs necessarijs ad cauenda peccata. Tam necessarium id est, vt manifesta huius negligentiarum faciat & pœnitentem & confessorem. Huc spectat illa beati Thomæ similitudo: Necessè est ita confiteri, vt cognoscat spiritualis iudex quibus remedijs sit vtendum: quod fieri non potest, nisi omnia cognoscat peccata: Sunt igitur eidem confitenda. Et hæc diximus de primo, quod prædicta propositio continet. Iam ad duo reliqua accedendum:

Primum est, confitendas species mortalium peccatorum: furtum videlicet, homicidium &c. species (inquam) omnes. Istud non alia ratione opus est probare, quàm quod aliter non omnia confiteretur: si videlicet tantum diceret se multa peccata commisisse, ex hoc non fiunt illa homini cui confitetur, nota: confiteri verò non est aliud, quàm manifestare ei cui confitemur. Sunt itaque species omnes confitendæ. Notat tamen Caietanus, hoc diligenter considerans in propria de hac re questione circa finem tertiæ partis beati Thomæ confitendas esse species illas, quæ diuersam continent malitiam, quas dicere possumus morales species: non verò opus esse ad alias descendere. Exempli gratia: b. Thom. diuersas species diuinationis ponit, per somnia, per garritus auium, per terram vel aquam: & tamen eadem est peccati malitia in his omnibus: quæ erit per pactum cū demonijs, per adiuuenta signa ab illis futurorum præcognitionem. Quare non erit opus vltius descendere. Tamen furtum & rapina, quorum primum occultè, alterum manifestè & violenter fit, diuersæ sunt species, & diuersam continent malitiã: ideoq; confitendū vtrunque. Continet etiam illa propositio numerum mortalium peccatorum esse confitendum: quod eadem probatur ratione. Non est minus peccatum decimum, quàm primum: ad omnia itaque manifestat peccata, qui non explicat numerum. Caietanus tamen hoc prudenter considerans supradicta questione, diligenter explicat, quod dignum est consideratione, vt quantum fieri potest, radium omne, & importuna quædã numeri peccatorum exactio auferatur à pœnitentibus. Est necessarium vt id fiat, ceterum alia sunt multo magis necessaria: vera

Omnes species mortalium peccatorum sunt confitendæ. Quæ species peccatorum confitendæ.

Numerus mortalium peccatorum est confitendus.

scilicet contritio, & cauendi futura diligentia: quæ proculdubio magis vrgenda sunt. De numero itaque sequentia, iuxta Caietanum & reliquos, notanda sunt: Primum, Numerus certus certitudinè, nunc tamen etiam manifestandus est in confessione, dubius verò conuenientiori modo quo fieri potest, vt scilicet intendat qui confitetur, quàm manifestè potest numerum explicare: de quo hoc fecundò annotetur. In hac explicatione, non tam attendendū vt integram & exactam notitiam peccatorum confessor habeat, quàm vt sciat, quid ad adhibenda salutaria remedia expediat. Probat hoc supradictò loco & explicat Caietanus conuenientiori ratione. Omne iudicium huius vitæ, quod in Ecclesia ministerio CHRISTI fit, non ad integram punitionem peccatorum, sed ad salutem potius animarum ordinatur. Hoc itaque curandum est, vt agnoscat quod ad animarum salutem pertinet. Ex quo sequitur tertium, quòd in hoc numero incerto peccatorum manifestando non magnoperè curandum est, si parum aut plus aut minus dicatur. Quartum, vt in peccatis, in quibus diutius perseveratum est, magis curetur vt diuturnitatem ipsam & tempus, frequentiam, & propensionem voluntatis in peccatū quò confiteatur, quàm numerum aliquem. Inde melius potest aduertere spiritualis iudex, quàm debeat adhibere medelā: quàm ex importuna calculatione. Exemplum est manifestum in publica peccatrice, quæ melius confitetur, si tempus quo in peccato permanfit, aperiat: & an semper affectus peccandi perseverauit, an non, atque frequentiam, quàm si importunius per singulos dies discurrens cuncta reducat ad numerum: quanquam id fieri possit, sed certè non debet.

De confessione circumstantiarum.

Ex hoc fundamento, & omnibus quæ circa illud diximus, sequitur etiam, quid de circumstantijs sentiendum sit. Circa quas illud primò omnium certum est omnibus, confitendas esse omnes circumstantias, quæ addunt nouam speciem peccati mortalis, quod est, noui præcepti transgressionem. Et quoniam alibi de circumstantijs dicemus, quid videlicet sint, & quot, nunc nō est opus plura dicere, satis fit istud exemplo declarare. Vulnere vel occidere hominem peccatum est contra quintum præceptum Dei, occidere verò vt fureris & rapias illius bona, circumstantia est finis, & contra septimū Dei præceptū: Qui igitur fatetur se occidisse tantum cum occiderit animo furandi, nō omnes confitetur malitias mortales: & sic in ceteris omnibus. Nec circa hoc vlla est difficultas. In genere id tantum obiter uandandum, vt circumstantiæ manifestentur, vt verè sunt tanquam

circumstantes ipsum peccatum, non seorsim: nam in exemplo posito non debet confiteri pœnitens se occidisse, & furatum fuisse, seorsim: sed occidisse vt furaretur.

Est quidem de alijs circumstantijs non nihil dubij, de quibus sequentia notanda.

Primum. Quod de circumstantijs variantibus speciem mortalis peccati diximus, id etiam de illis, quæ transgressionem mortalem eiusdem etiam speciei, vel contra idem præceptum addunt, aperte est intelligendum. Nam ratio quæ de alijs dicta est, etiam de his probat. Si quis furetur centum, vt alia totidem possit furari: vel occidat Petrum, vt postea occidat Ioannem, manifestum est non satis confiteri, si dicat se occidisse hominem: sicut qui duos occideret, etiam vnico ictu, duo homicidia commisit, & ita confiteri tenetur.

Itaque quot (vt ita dicamus) malitiæ mortales sint in actu quæ confitentur, manifestandum est, siue sint eiusdem speciei, siue diuersæ. Ex hoc est secundum considerandum (vbi diuersæ sunt sententiæ) de circumstantijs scilicet non nouam transgressionem continentibus, sed augmentibus eam quæ iam est: quantitate videlicet furti, vel grauitate illatæ iniuriæ siue violentiæ. Si furti, iniuria fuerit quis mille, longè maior grauitas est, quàm si centum: quanquam nec sit alterius speciei, nec eiusdem nouum peccatum. An itaque furti quantitas necessariò sit manifestanda, sicut quantitas illatæ contumeliæ siue vulneris, meritò dubitatur. Sane qui putent non esse necessarium huiusmodi manifestare, hac sola ratione, quòd non addat nouam transgressionem: alijs videtur omnino esse necessarium: quod efficaci certè ratione probari videtur. Si enim (vt prius diximus) centum furetur quis, vt possit alia centum furari, manifestum est: multo autem est grauius, si semel mille furetur. Quare satis probabile videtur, omnem quantitatem, quæ ex se sola mortale constituit peccatum, manifestandam esse. Quanquam enim furatum fuisse semel mille aureos, vnum peccatum sit, non est tamen dubium æquiuale mille peccatis, quibus mille tantum aurei furto accepti sunt. Si itaque (vt verbi gratia dicamus) in furto quantitas vel aurei, vel minoris alicuius summe peccatum mortale constituit, confiteri oportet quanta huiusmodi furatus quis fuerit: vt enim peccatis illud vnum æquiualeat. Siluester in verbo, Confessio, de nuditate confessionis loquens, citat vt tranque sententiā, & putat mediū tenendū: vt scilicet quantitas tunc necessariò sit manifestanda, quando vt sacerdos iudicare possit quid agendum

fit, vel imponendum pœnitenti, necessarium est. Vt si iniuria aut violentia illata sit clerico, an fuerit leuis, an grauis. Nam grauis & enormis iniuria clerici excommunicationem habet reſeruata pontifici Romano: Leuis verò iniuria tantum Episcopo reſeruata est. Neceſſe est itaq; sacerdotem hoc agnoſcere, vt intelligat quid ſibi agendum ſit. Similiter in furto, quia reſtitutio neceſſaria est, eaq; iuxta facultates, & oportunitatem est iungenda: neceſſe erit agnoſcere, quanta ſit quãtitas. Itaque illa manifesta ſunt, nõ quidem tanquã propter ſeipſa neceſſaria, ſed (vt dictũ est) vt rectè iudicare poſſit ſacerdos: ceterum alioqui non putat eſſe neceſſariũ. Nos verò putamus tutius eſſe, vt cum certa eſt quãtitas, manifeſtetur. Et vniuerſaliter vel numerus vel magnitudo, prout fieri poteſt, oſtendatur. Non minus iſta aggrauant peccatũ, quã ſi vt minimũ in eadem ſpecie plura committerentur, vt diximus. Nec certè vlla ratio oſtendit, quare illa de quibus prius diximus, magis ſint cõſideranda, quã iſta: ſed in omnibus hiſ, quod bona fide agit à pœnitente & ſacerdote, id ſatis eſſe debet: nec putamus contendendum eſſe de hiſ. Nullus eſt qui magnã & enormem iniuriã, aut furũ maximum alicuius theſauri non putet conſideranda eſſe. Si quis verò ex hiſ velit etiã probare, magnitudinẽ affectus quo peccatur, neceſſariò conſiderandũ eſſe: nõ enim minus illa grauatur peccatum, ſed reuera magis quã magnitudo effectus: reſpondendũ eſt, quod in affectu non eſt tam aperta nec manifeſta diuerſitas. Ex certè quando manifeſtiſſima eſt affectus magnitudo, & (vt ita dicamus) inſolita dignum eſt vt manifeſtetur. Verũ quia gradus affectuum noſtrorum non facilè metiri poſſumus, nec de hac re putamus inquietandos eſſe eos qui conſitentur: ſed admonendi ſunt inter cetera, vt cogitent, quanto affectu Deum offenderint, tanto magis pœniteat eos ſic eum offendiſſe.

De circũ-
ſtãtia loci.

Sunt circa hoc de quibusdam circũſtantijs ſpeciales difficultates, de quibus breuiter dicendum. De loci circũſtantiã, vbi ſcilicet peccatum ſit commiſſum, in prophano ſcilicet an ſacro loco: illud certũ, quãdam peccata iure quidem poſitiuo ſacri loci reuerentiã & ſanctitatem violare, furtum ſcilicet ſanguinis aut ſeminiſ humani effuſionem. In hiſ peccatis circũſtantiã loci ſacri, addit nouam tranſgreſſionem diuini præcepti. Furtum enim in loco ſacro eſt etiam ſacrilegium: quare illa circũſtantiã neceſſario eſt conſideranda. Ceterum alia peccata, quanquam in loco ſacro cõmiſſa irreuerentiã illi inferant, vt perſuria, detractiones, non ſunt tamen ſpecialia ſacrilegia, nec neceſſariò conſi-

derenda. Eſt apud multos dubium, de furto aut homicidij, aut luxuriz cogitationũ peccatis, & denique omnibus alijs minoribus, ipſum que actum præcedentibus. Sed loco corporali non tantũ externis & corporalibus ſit propriè irreuerentiã: de interioribus anxie curandum nõ eſt: confeſſetur quiſque quã poteſt plenius & manifeſtius, & ſacerdos ſit contentus in hiſ omnibus mediocri cognitione. Ex hiſ verò quæ de loco diximus ſacro, de ceteris circũſtantijs ſacrilegium conſtituentibus iudicanda eſt. Vbi & circũſtantiã, quis, ſcilicet ſit qui peccat, ſecularis an ſacerdos, clericus an monachus. Similiter circũſtantiã, circa quem, an cum conſecrata Deo muliere peccatum ſit, an non. Vbi quod de loco diximus obſeruandum eſt. Sunt quædam peccata conſecrationi ipſi repugnantia: cum ſcilicet ſpecialiter cõtra illa conſecratus quis eſt: illa ſunt etiã ſacrilegia, & ita in eis neceſſariò conſideranda perſona quæ, vel circa quam, non omnia alia. Si ſacerdos fornicetur, eſt circũſtantiã neceſſaria, quia cõtra votum & cõſecrationem ſacerdotalem peccat: ſi verò peieret, aut detrahat, non eſt etiam ſacrilegium. Ita in reliquis omnibus. Vniuerſaliter verò quanquã ſæpius ex qualitate eius qui peccat, peccatum grauius fiat (grauius enim peccat ſenior quam iuuenis, prælatus quã ſubditus) non tamen hæc neceſſariò manifeſtanda ſunt.

De circũ-
ſtãtia per-
ſona peccã-
tis & circa
quã pecca-
tur.

De circũſtantiã ſacri temporis ſimiliter eſt dubium. Multi præcepto obſervationis feſtorũ putant prohiberi peccata. Eſt in hac ſententiã non minima pars doctorũ: Vnde ſit, vt in feſto peierans aut detrahens tranſgrediatur etiã tertium præceptum: Sabbathã ſanctifices. Hoc eſt enim ſanctificare diem, cultui diuino mancipare. Alij putant tertio illo præcepto nõ aliud quã ſeruilia opera corporalia interdici: ſpecialiter verò præcipi cultum illum, quem Eccleſia definiuit: aſtare videlicet ſacræ Miſſæ officio &c. Quare aliorum peccatorum commiſſio ſecundũ iſtos nõ eſt contra hoc præceptum, quanquam ſit contra finem ſequentes, vt certiffimũ hoc haberi volunt, & reprehendunt eos, qui non aperte ita docent: ne videlicet ex contrario laquei inſpiciantur animabus. Verũ nos nõ ita putamus certum eſſe, vt non poſſit tutius prior illa ſententiã aſſeri & multorum auctoritate doctorum, & ratione ipſa ſanctificationis feſti: quãquam & contrarium putemus tutò teneri poſſe.

De circũ-
ſtãtia ſa-
cri tẽporis.

Sunt etiam ſpecialia quædam circa hoc dubia, quæ non eſt opus perſequi: vt eſt illud, quòd publicè & coram alijs peccare, quòd ex

De ſcãdãlis
quod ex

*peccato na
scitur.* circumstantia est trahens ad speciem scandalii peccatum, & tunc proculdubio necessariò confitendum: sicut aliorum auxilio vel consilio peccare, & ita alios participes facere peccati, siue inducere quouis modo, scandala sunt, & ita noua peccata. Dicit etiã Hadrianus hoc loco, quòd similiter peccare contra conscientiam, sit necessaria circumstantia. Nam si bonum (inquit) agere contra conscientiam, mortale est: ergo malum similiter contra conscientiam commisisse, duplicem habet malitiã: quare multo magis etiã erit confitendũ, si scienter peccetur: quod tamen (vt ipse fatetur) nec docti confessores exigunt, maximè cum communiter scientes peccent qui peccant. Et certè cum dubio conscientie peccare, magis alleuiat quàm aggrauat peccatum, quòd alioqui ex se peccatum est. Nec scienter peccare aliud est quàm peccare. Diximus superius quòd magnitudo siue intentio affectus quo peccatur, non sit necessariò confitenda.

*De eo qui
contra con
scientiam
peccat.*

Vltimò demum circa circumstantias notari volumus, quòd de recidiuãte in idem peccatum b. Thom. dist. 22. 4. dicit, quàm peccata præterita per sequens peccatum non redeant, vt dictum est, atque ideo nec illa iterum confiteri sit opus, tanquã de quibus petenda sit absolutio: vt necessaria tamen ad conuenientem adhibendam medelam recidiuo manifestanda sunt, quasi quædam circumstantiã. Constat enim quàm efficaciori remedio opus sit contra peccata inueterata, quæ iam in consuetudinem & naturam abierunt: manifestanda sunt igitur præterita, non quidem in speciali, sed satis erit, vt ostendat se penitens grauatam consuetudine illa peccandi.

LECTIO DECIMA.

De integritate etiam Confessionis.

RESTAT iam vt latius agamus de hac integritate Confessionis: Primò Casus, in quibus iure quidem non solum diuidi potest confessio, & hoc vni, illud alteri manifestari, aut omnino aliquid omitti, sed debeat etiã omnino fieri, referamus, & rationem eorum. Primò igitur, cum sine graui scandalo vel periculo peccatum manifestari non potest, siue id ex culpa sit

accidit.

accidentis (qui probabiliter scandalizandus putatur, vel prouocandus ad malum, vel confessionem ipsam reuelaturus) siue ex alia quauis causa: sententia est certa doctorum, quarendum esse casum, cui confiteatur: aut si habere eius copiam non potest, manifesta esse, & illud omittendum. Quò ad illud enim perinde est, ac si non habeatur copia confessoris. Quo casu nõ ex intentione diuidit confessionem, aut quidquam tacet qui libenter omnia confiteretur: atque ideo non exhibet se infabibilem à Deo, cui omnia veraciter confitetur, & contritione atque proposito integrè confitendi omnium remissionem consequitur. Nec tamen dubitandum est, habita copia eius, cui ritè id confiteri possit, teneri ad hoc agendum. Est tamen circa hoc considerandum (quod mouetur à nonnullis) non ideo omittendam manifestationem peccati alicuius, vel circumstantie, quòd inde cognosci possit persona fortè, cum qua peccatum est, nec tamendum est ibi periculum peccati detractionis, aut infamie proximi, sed cõsulendum est propriæ salutis, cum talis est sacerdos, vt meritò non debeat timeri infamia, aut publicatio peccati. Cui propria peccata fidimus, non est cur & aliena illi fidi non possint, nisi aliunde periculum probabiliter timeretur. Reuera tamen, cum sine confessionis reuelatione manifestari non potest peccatum, omittendum est, aut quarendus alius sacerdos: cum scilicet creditur non posse non cognosci persona quæ confessus fuit, & similiter peccatum eius.

Secundò, circa hoc est non parua quæstio, de peccatis reseruatiss, quomodo scilicet manifestanda sint, cum nec ab inferiori possit penitens de omnibus absolui, nec superior consuetudinem aut vult omnia audire: & maximè propter consuetudinem multarum ecclesiarum, in quibus (vt Caietanus hoc loco inquit) absoluitur à superiori de reseruatiss tantum, ab inferiori de alijs. Quidam igitur putant nullo modo sacramentaliter absolui posse aliquem, nisi ab eo qui omnia audierit peccata. Si itaque superior solum reseruata audiat, & absoluat: eam non credunt sacramentalem esse absolutionem: sed remissionem quãdam. Ita sentiunt Hadrianus, Durand. & multi alij. Reprehendit hoc Caiet. sed non probat certa ratione esse sacramentalem absolutionem quæ fit à superiori: quoniã (inquit) tenetur ille sigillim seruare secreti. Sed (vt inferius dicitur) multi tenentur secretum seruare, qui nec sacramentaliter absolunt, nec etiã vlla est absolutio sacramentalis. Quare nõ potest negari illã sententiam tiorè esse, nec certa cõsuetudine Ecclesiæ potest probari cõtra-

*Peccata reseruatiss
seruata quo
modo con-
fitemur.*

ria. Nam quod in Roma. Ecclesia, & alijs, superiores absoluant à reſeruatis tantum (vt Durand. dicit) poteſt intelligi, quod abſoluant à ſola excommunicatione: vel, vt intelligantur ad inferiorem remittere abſoluendum. B. Tho. obiter hoc attingens in 4. ſentent. dicit inferiori cōſtitenda eſſe omnia, & ab eo abſoluendum eſſe conſitentem à non reſeruatis, & remittendū ad ſuperiorem, vt abſoluatur ab alijs. Permittit itaque diuidi abſolutionem, quanquam non confeſſionem. Et idem Caiet. in ſumma. la, vni vult omnia cōſtitenda & manifeſtanda eſſe, ſed à diuerſis abſolui. Et hæc videtur media quedam ſententia. Sunt enim qui ex oppoſito prioris ſententię tenent, in hoc caſu reſeruatiōnis & confeſſionem, & abſolutionem diuidi poſſe: vt ſcilicet ſuperiori reſeruata tamen confeſſionem quis & ab ijs abſoluatur: inferiori reliqua: quæ etiam ſatis probabilis eſt ſententia. Nec vlla videtur ratio, quare potius abſolutio diuidi poſſit, quam confeſſio: rurfum, nec quod teneatur quis ſæpius eadē cōfiteri peccata. Igitur quilibet harum ſequatur quis ſententiā, maxime ſi ſit cōſuetudo ſuę Eccleſię, aut ſi à ſuperiore ita precipiatur, tutus erit: nec opus eſt ſcrupuloſius hæc tractare: Siue confeſſionem quedā vni, alia alteri, & ita abſoluatur, vt dictum eſt: ſiue omnia vni, & à diuerſis abſoluatur, ſiue ab vno tantum ſacramentaliter abſoluatur, non eſt vltterius inquietandus. Quanquam queſtionis ipſius vltima decifio aut concilij vniuerſalis, aut Apoſtolicę ſedis examinationem & auctoritatem (vt Durandus inquit) requirat, ſatis ſit, quod ad propoſitum attinet, quod integrè confeſſionem, qui voluntate & intentione nihil omittit. Si tamen Eccleſię ordinatio diuerſis (vt ita dicamus) tribunalibus diuerſa reſeruat peccata: atq; ideo in eis ita à diuerſis iudicatur & abſoluitur pœnitens, per eum nihil detractū eſt integritati: nec effectus vnius abſolutionis corā Deo impediatur: cum apud illum nō deſint integrum propoſitum pœnitentis. Nec etiā inconueniens vllū eſſet, iuxta ea quæ ſuprà dicta ſunt, ſi penderet effectus vnius abſolutionis, & alia ſuperueniente quaſi vna integra ſequeretur remiſſio: ſicuti vna abſolutio nonnunquam operatur longè poſt, vt oſtendimus cum de fictione ageremus.

Reſtat de integritate, quid ſentendum, cum alicuius peccati oblitus eſt pœnitens, cuius poſtea eſt memor: an ſcilicet omnia præterita cōfiteri teneatur? cum nec tunc integrè confeſſus fuerit, vt patet: nec nunc, ſi id tantum cuius memor eſt, dicat, integrè confeſſionem. De quo ſpeculatiuè quidem certa eſt ſententia, quod, ſi diligenter conſcientiam diſcuſſit pœnitens, quatuor

diſt. 17. q. 3. art. 4.

De peccato obliſo.

non ſcilicet iuſte putauit ſufficere, vt in memoriam reuocare peccatum: quantum in ipſo eſt integrè fuit confeſſus, nec teneatur amplius repetere. Si verò ex negligentia & incuria diſcussendi conſcientiam & rememorandi peccata cōtingit obliuio, tunc negligentia illa imputatur, & perinde eſt ac ſi noluiſſet integrè cōfiteri: quare nulla eſt illa confeſſio, & tota repetenda. Diximus hæc manifeſta eſſe ſpeculatiuè. Ceterum in ſpeciali iudicare, qualis fuerit negligentia, & quanta, certò quidem vix poſſibile eſt, maxime in rudioribus & raro accedentibus ad cōfeſſionem. Quis enim ſatis intelligit, quanta fuerit diligentia examinandi conſcientiam? Quanquam ſic illud iudicare, vt ſufficiat ad hoc, vt in miſericordi Dei iudicio non imputetur nec pœnitenti, nec confeſſori, non ſit difficile prudenti & timentī Deum ſacerdoti, & non negligenter expendenti quæ ad hoc pertinent iudicium. Ceterum ab idiotis & negligentibus circa ſimiles pœnitentes, vix intelligere poſſumus, quomodo fieri poſſit: nec id ſine dolore dicere poſſumus. Quanquam hoc malum non in hoc articulo ſolum noceat, ſed ferè in omnibus.

Ad iudicandum igitur, an ſufficiens fuerit diligentia, hæc eſt communis doctorum ſententia, manifeſta etiam ratione probata: Adhibendam eſſe in confeſſione non minorem diligentiam, quam in arduis & grauibus negotijs magni momēti, aut ex quibus penderet vel ſubſtantia, vel vita hominum, adhiberi ſolet. Idcirco dicitur libro de falſa & vera pœnitentia: Faciat pro ſalute animæ ſuę in æternum victurus, quod pro ſalute corporis facit moriturus.

Hæc igitur diligentia adhibenda eſt circa tria maxime: ſcilicet circa rememoranda peccata, circa dolorem & contritionem de illis, vbi etiam includitur cautela contra futura peccata: denique circa hæc ipſa, contritionem ſcilicet & diſcuſſionem cōſcientię, rectè examinanda & iudicanda, an ſufficiens ſint. Cum enim ex his tribus pendeat remiſſio peccati, ad quam confequendam tanta meritò eſt adhibenda diligentia: conſtat eandē ad hæc tria requiri. Cum igitur hoc certum ſit in vniuerſali, iā ſatis oſtēditur in particulari, quàm difficile ſit de hoc iudicare. Sunt quidam, quorum feruor & diligentia manifeſta eſt, quantum eſt in homine. Sunt alij, quorum negligentia etiam apertiffima eſt. Sunt medijs, de quib⁹ meritò dubitari poteſt. Circa hos igitur debet eſſe cura & propria, & ſacerdotis: vt ſcilicet excitentur ad maiorem diligentiam, & quantum fieri poteſt, examinentur: de quo ſequentia in ſpeciali ſunt notanda.

Quanta diligentia examinanda cōſcientia.

Diligentia adhibenda circa tria.

Pri.

DE INTEGRITATE

Primum. Tanta illa necessaria diligentia intelligenda est iuxta proportionem: ut scilicet sicut ad vitam saluandam nihil omittitur eorum quæ necessaria iudicantur, ita ad peccatorum veniam consequendam nihil omittatur necessariorum, hoc est, eorum quæ probabiliter creduntur necessaria. Ceterum in ipsis temporalibus negotijs, ubi cum hominibus agendum est, sepe maiores incident difficultates, & ideo maiori etiam opus est sollicitudine. In discussione verò poenitentiae, & dolore peccatorum solum opus est ut secum agat poenitens, & cum Deo: faciat ergo quantum ad hæc putauerit satis esse.

Secundum. Sine vlla cura prius examinandi conscientiam ad confessionem accessisse (nisi forte cum expectatur per examinationem sacerdotis & admonitionem posse fieri quod satis sit ad rememoranda peccata) signum est defectus necessariae diligentiae. Si verò ex diligentia sacerdotis admonitus est poenitens, & uterque iudicat factum esse satis, non est putanda minor hæc diligentia.

*Sacerdos
debet iudicare
de examinatione
conscientiae
& dolore
cōfidentis.*

Tertium. Cum duo hæc, examinatio & dolor, præcipua sint de quibus iudicare debet sacerdos, sine vlla cura & discretionis horum absoluere, cum non sunt manifesta, graue periculum est, nec videmus quomodo excusari possit sacerdos ipse à graui peccato, & poenitens etiam à graui negligentia: nisi forte ex bona fide absque vlla malitia sequeretur iudicium confessoris. Ceterum quia nec conuenit, ut confessores indiscretè & nimium in his examinandis molestent poenitentes, prudenter est agendum, & ex toto ipso discursu confessionis, & conuenientibus ac temperatis valde interrogationibus (an scilicet cogitauerit à confessione proxima, ubi & cum quibus egerit, quæ tractauerit, quæ occurrerint occasiones peccati &c.) iudicare debet, sicut de dolore. In quo iudicio non opus est anxie procedere, sed diuinæ misericordie occultiora relinquere: & certò statuere, Deum non imputaturum ad culpam, si quid defuerit: sed potius sua bonitate facturum, ne illud impediatur.

Ultimò denique & hoc obseruandum: quòd, quia negligentia ipsa peccatum quoddam est, hæc etiam remittitur per confessionem & cōtritionem. Vnde cum quis de hac negligentia dolet, & eam confitetur: si quidem in extremo periculo est, nec iam maior fieri potest, etiam ab hoc peccato & ceteris credendum est eum absolui. Imò etiam si instaret tempus, quo sine scandalo omitti non posset communicatio, absolui etiam credendus est, sed supplenda est postea negligentia. Quidquid igitur bona fide

aggi-

CONFESSIONIS.

191

agitur, illud etiam quiete mente suscipiendum est. In maxima vero negligentia & incuria rerum tam necessariorum, nulla potest esse securitas.

Mouetur circa istas duas condiciones, integritatem scilicet & dolorem confessionis, à posterioribus dubia nonnulla. Quædam, quæ nonnunquam occurrere possunt, quanquam raro: quædam quæ certè vix aut nunquam: quare possent fortè illa omnia melius prudentis arbitrio relinqui: sed breuiter de his annotanda sequentia. Primum. Si sacerdos nouit poenitentem oblitum alicuius peccati, quod fortè ipse vidit eum committentem, & tamen non confitetur, & nihilominus putat eum conscientiam suam discussisse quantum putat sufficere: si quidem sine scandalo eius potest, admonet eum illius peccati: quod si timet scandalum: agat quantum potest, ut illius meminerit: quòd si tandè illud non confiteatur, non propter hoc est absolutio deneganda. Nam in hoc iudicio debet cauere sacerdos, ne ex cognitione quacunque, quam extra iudicium illud habet, moueatur ad ligandum vel soluendum. Potest ex illa fieri cautior & diligentior ad examinandum. Ceterum non debet iudicare, nisi ex poenitentis confessione.

Secundum, de quo etiam Gerson, Hadrianus, & alij mouent dubia. Si sacerdos timet poenitentem non rectè discussisse conscientiam, aut non plenè contritum, si quidem probabiliter hoc putat, maximè ex ipsa eius confessione, non dubitandum quin teneatur omnem adhibere diligentiam, quousque probabiliter credat satis actum esse in illis duobus. Notat tamen Gerson, quòd cum poenitens non est paratus, aut sine scandalo non sustinebit diutius examinari vel interrogari, posse sacerdotem (facta hac protestatione, quòd non proderit ei absolutio, si non sit dispositus) absoluere. Quod verum est, cum ex ipsa eius confessione non habet, vnde non credat eum dispositum, quauis aliunde forsitan dubitare posset. Nec etiam putamus (ut supra dictum est) debere conditionem addi in huiusmodi casibus dubijs, vel mente retineri. Melius est ut absoluens intendat agere quantum potest.

Tertium. Dubitat etiam, quid acturus sit sacerdos, cum videt poenitentem ex ignorantia putare aliquid non esse peccatum, & ideo non confiteri: an scilicet teneatur eum docere: Vbi asserunt nonnulli, quod si ex illo peccato nullum damnum tertio inferatur, nec timeatur illum rursus commissurum tale peccatum, etiam si ex ignorantia iuris diuini sit, posse sacerdotem tacere,

cere,

eere, nec de hoc admonere pœnitentem, si inuincibiliter (in-
quiunt) ignorat: quia (inquiunt) non est cur illi admoneatur. Nec
enim opus est vt pœniteat eum illius peccati, cum non pecca-
uerit, nec vt caueat, cum non sit timendum, ex casu posito, quod
occurreret occasio illud iterum committendi: nec, vt satisfaciatur,
cum nec illud sit necessarium. Afirmant secundo nonnulli,
quod eo casu etiam si peccatum sit in præiudicium tertij, si ta-
men non est spes correctionis aut utilitatis alicuius, melius fa-
cit sacerdos tacendo, quam frustra aliquid admonendo. Sed tunc
(inquit Had.) non debet absolueri. Alij docent, etiam tunc ab-
soluendum esse. Fatetur tamen Hadrian. quod, si tantum esset
ignorantia facti (vt si contraxit maritus cum secunda, viuen-
te prima, sed vterque id ignorat sine culpa) & ex admonitio-
ne nihil aliud sperari posset quam turbatio & anxietas infir-
morum, qui alioqui tutam habent conscientiam, melius tunc
sit tacere.

Circa hæc omnia nunc proximè dicta de his ignorantij, nos
putamus raro aut nunquam posse ea contingere vt proponun-
tur. Quomodo sciri potest, quod labore quis ignorantia inui-
cibili iuris diuini, nisi forte dicamus, quod à proprio episcopo,
aut paroco, viris doctis audierit pœnitens non esse peccatum,
iurare falsum in iudicio ne occidatur homo, atque ideo id fecerit?
Sed esto ita: nunquam certum esse potest, non posse eum
rursum in hoc incidere. Quare crediderim de his quæ certò iu-
ris sunt diuini, semper admonendum & docendū esse pœnitē-
tem, cum sacerdos quacunq; ex causâ iudicat illum ignora-
re. Neque quod aiunt: timet nihil utilitatis futurum: puto posse
contingere: nec est hoc vlla ratione de alio iudicandum: quod
si postea hoc ostenderetur, quod ille scilicet repugnaret doctri-
næ, non puto esse absoluerendum. Merito inquit tunc Adrianus
non esse ignorantiam inuincibilem: cum nō sit paratus admo-
nitus se emendare. Igitur de omnibus quæ sunt iuris diuini vel
humani, & concernunt pœnitentem, præcipuè si ea scire teneat-
ur, tutius est vt instruat pœnitens à sacerdote, maximè vbi-
cunque præiudicium est tertij. Ceterum solum in ignorantia fa-
cti, cum timetur pusillorū infirmitati, rationabile videtur, tace-
re. Sed hæc omnia, propter diuersas quæ accidere possunt
circumstantias, sacerdotis arbitrio melius est relinquere, si do-
ctus sit: si non sit doctus, consulat peritiores.

In his omnibus est aduertendum, teneri quidem sacerdotem
ad examinandam & discutiendam pœnitentis conscientiam,

præ-

præcipuè quo ad ista duo, integritatem scilicet & contritionē:
quare tenetur & interrogare tam circa ea quæ confitetur pœni-
tens, quam circa alia quæ putat conuenientia illi. Propterea vi-
deretur huic articulo conuenire, vt de interrogationibus neces-
sarijs ageremus: sed hæc in alium articulum differamus.

De hac igitur conditione confessionis solum hoc restat bre-
uiter admonendum, quod ad eam etiam pertineat veritas: vt sci-
licet in confessione non admisceatur mendacium, sed prout in
animo habet, ita pœnitens manifestet: dubia vt dubia, certa vt
certa. Admonet Caietanus bene, excusari posse illum, qui confes-
sit se melius agere, si peccatum de quo dubius est, sibi certò impu-
tet & confiteatur. Verum dubium nonnullum est, an sit pecca-
tum circa venialia peccata mentiri, negando scilicet interroga-
tus quod commisit, aut cōfitemdo quod non commisit: vbi Cai-
etanus scrupulosior videtur multis. Tenet enim, quod, si ve-
nialia accipiat pœnitens vt materiam confessionis, cum fortè
sola illa confitetur, peccet, si circa illa mentiatur. Sed tandem il-
le ita temperat hanc rem, vt vix aut nunquam inueniri possit
illud peccatum mortale. Quare tutò teneri potest, mendacium
circa venialia nunquam esse mortale: quamuis si valde in tam
tremendo iudicio fugiendum.

Mendaciū
vitandū in
cōfessione.

LECTIO VNDECIMA.

De ratione secreti necessarij in
Confessione.

ONITVR etiā inter cōditiones confessio-
nis, quod sit secreta: circa quā duo nobis di-
cenda sunt. Primum. Quatenus secretum ad
necessitatem sacramenti pertineat. Secundū.
Quatenus teneatur ad seruandum secretum
minister ipse sacramenti sacerdos. Circa pri-
mum igitur sequentia adnotentur. Primum.
Potest pœnitens vel pluribus sacerdotibus simul, vel sanè sa-
cerdoti coram pluribus alijs publicè etiam confiteri: Hoc enim
præter auctoritatem libri de vera & falsa pœnitentia, quam &
Gratianus citat de pœnitent. distinct. 1. cap. Quem pœnitet:
vbi dicitur: Quanto pluribus quis confitetur, tanto plenius

con-

consequitur remissionem, propter erubescenciam. Præter hanc auctoritatem (inquam) habet rationem manifestam: quoniam non est cur pœnitens nō possit sicut vni scorsim, ita sicut multis sua peccata manifestare, & medicinam quærere. Tenent etiam hoc communiter nostri: & addit Petrus de Palude in 4. hoc in religionibus consuetum fuisse, siue aliquando factum. Nichil itaque est, quare de hoc sit dubitandum. Sed dubitant alij, an confessio hæc sacramentalis sit: de quo iam secundum addamus.

Confessio pluribus vel publicè facta est sacramentalis.

Confessio hæc pluribus facta, aut coram pluribus, nō est minus sacramentalis, quam si vni tantum fieret. Hoc manifestè probatur. Ratione quidem, quia in hoc sacramento nō potest probari aliud esse necessarium, quam quod subijciat se pœnitentem iudicio & clauibus Ecclesiæ. Nec de ratione iudicij huius aliud est, quam vt omnia, occulta etiam, in eo manifestentur. Quod verò vni, & non pluribus fieri debeat confessio, id in fauorem est pœnitentis, cui si voluerit renuntiare, non est cur non sit perfectum iudicium. Consonat etiã hoc antiquæ Ecclesiæ vniuersæ & auctoritati. Superius namque ostendimus & ex Origene, & ex historia Tripartita, consuetum fuisse, vt coram tota Ecclesia nonnunquam occulta peccata manifestarentur à pœnitentibus. Et Leo (vt etiam diximus) prohibuit, ne ad hoc cogentur pœnitentes, vt in scriptum redigerent peccata, manifestanda deinde Ecclesiæ: ne hac occasione deterrerentur peccatores à tam necessario remedio. Verùm nulla est vel suspicio, quod illi non putarint sacramentalem confessionem: quod aduertendum est etiam contra aduersarios Ecclesiæ. Illi, cum negare non possint, confitentur quidem fuisse olim in Ecclesia confessionem, sed publicam (inquiunt) nō occultam, qualem modò videmus. Vbi certè duo inconsideratissimè dicunt contra seipsos. Primum: Quod non vident multò esse mitiorem & minus grauem confessionem occultam quam publicam. Quare nō possunt negare, nunc in Ecclesia multo suauius & mitius cum peccatoribus agi, quam cum publicè confiteri cogebantur: & multo tunc ardentius peccatores pœnitentiam egisse, quam modò. Secundò non aduertunt, publicè vel occultè non variare iudicij & clauis Ecclesiæ auctoritatem. Non igitur alia est cōfessio & absolutio quæ modò fit, quam quæ tunc fiebat. Nam si dicere tentent, tunc tantum de publicis factã esse confessionem, cum publicè fieret: cōtradicit apertè Origenes loco supra citato, cōtradicit apertè Tertullianus de pœnitent. & ceteri antiquiores, asserentes per il-

lam confessionem quæ tunc fiebat, peccatores sese prodere: & alio exhortantes ne vereantur facere, vt supra satis ostensum est. Igitur secretum non est necessarium huic sacramento. Sed nec hoc vnquam necessarium pœnitenti est, vt pluribus confiteatur: tantum tenetur ex præcepto Christi subdere se iudicio clauium: quod integrè fit, cum vni confitetur.

Tertium istud sit: Ad necessitatem huius, sacramenti sufficit per interpretem, vel nunciũ, aut scripto confiteri: & eodem modo nuncio vel scripto absolui. Tenent etiam hoc plures nostrũ, Petrus de Palude, Hadrianus, Syluester. Quanquam Caietanus de hac loquens conditione, absentem, vel per scriptũ nullo modo putet aliquem posse absolui, vt sit verum sacramentum: Sed securè aliorum sententia teneri potest: quæ ratione etiam satis probatur sumpta ex natura huius sacramenti, quod nō est aliud, quam iudicium quoddam à Deo institutum: in iudicij verò & causæ disceptatio, & sententia nō solum scripto fieri potest, sed multo convenientius fit. Non igitur hæc confessio propterea minus erit sacramentalis. Duo tamen circa hæc sunt notãda. Primum. Quod, cum coram & voce fieri potest, non sufficit facere per nuncium vel scriptũ: ita b. Tho. d. 21. 4. (vbi de hoc nostri) aperte dicit, quod sequitur magna, & magis digna auctoritate doctorum pars. In hoc sacramento manifestatio requiritur: fieri igitur debet, si potest, certiori & cõmuniori modo: adde etiam quod ipsa scriptura cōfessionem exigit: confessio verò nō nisi voce confitentis fit, nisi fortè cum vox suppletur scripto. Per se igitur manifestatio vocis necessaria est. Quod & Gratian. ex lib. de vera & falsa pœnitent. in illo cap. Quem pœnit. probat: Ad sacerdotes (inquit ille) mittuntur leprosi, & ore suo manifestare iubentur. Secundò etiam circa hoc aduertendum, quod si cur non est licita & sufficiens hæc confessio per nuncium vel scriptum, cum fieri voce potest: ita non est necessaria, etiam cum aliter fieri non potest. Est etiam hæc Doctorũ communior & sanior sententia. Tantũ Christus obligat pœnitentem ad manifestandum se iudici, cui illi potestatem tradidit: non alicui alteri. Si igitur non potest nisi per interpretem: si quidem fecerit, rectè facit, & consequetur sacramentũ: si autem non, sufficit ei contritio, sicut non habenti sacerdotem. Ita de scripto vel nuncio. Hęc enim per se manifestant peccata alijs: nuntius namque alius est à iudice: scriptum etiam à quocunq; legi potest. Vbi tamen aduertendum, quod si casu accideret, vt pœnitens loqui nō possit, sicut tenetur per nutus & signa confiteri, si cõmodè potest: quia

De cōfessione per interpretem, nunciũ, vel literas.

Hæc sententia vniuerso ex parte est etiam de cōfessione scripta.

illa per se non manifestant alijs peccata: ita videretur ille teneret etiam ad confitendum per scripturam, si posset presente ipso sacerdote & legente, ita scribere, vt mox deleri posset scriptura. Satis enim occulta manifestatio tunc est. Quanquam his omnibus signis vel notibus, vel scriptura, non putarem nihil grauius esse peccatum, maximè in extremo periculo. Istam maximè signa satis cõfuse possunt manifestare peccata, vt magis curandum videatur, ad veram contritionem & penitentiam recurrat, sed non est id omittendū. Et hæc satis de priori articulo, qualiter scilicet sit necessarium secretū huic sacramento.

Quare sacerdos debeat secretū seruare.

De secundo iam dicendum, quomodo sacerdos teneatur audita in confessione celare. Vbi primò quati fundamentum explicandum est, vnde hæc obligatio sit, & quanta: de qua re beat. Thom. & reliqui dist. 21. 4. Communiter quidem respondent, obligationem hanc ex natura ipsius sacramenti esse. Cum enim sacramenta efficiant quod significant: in hoc verò sacramento significetur absolutio à peccatis, que nihil aliud est, quàm testis quorundam peccatorum, iuxta illud: Quorum testa sunt peccata. Efficit igitur hoc sacramentum, vt meritò minister ipse teneatur etiam ea tegere. Quam rationem etsi Durandus putet non sufficere nec enim, inquit, sacramentum efficit quidquid consequenter significatur, sed id quod primò & directe: quare facta (inquit) est, vt hoc sacramentum efficiat remissionem peccati, non verò hanc obligationem celandi: ille tamen nimium scrupulosè hanc rationem considerauit. Illud sit dictum, vt conuenientia quadam & persuasio. Valde certè consonat rationi, vt sacerdos se conformet Deo, qui peccatum, quod ante confessionem dicitur in scriptura conspexisse, per absolutionem & remissionem dicitur non videre: Auerte faciem tuam à peccatis meis. Sacerdos ergo quæ antea non nouerat, meritò habere debet secreta. Continet tamen etiam hæc ratio efficacius aliquid, cui verè innittitur hæc obligatio. Natura sacramenti huius quid aliud habet, quàm quòd sit iudicium quoddam (vt ita dicamus) super humanum: celeste scilicet & diuinum, & consequens illam potestatem Christi, qua constitutus est à Deo iudex viuorum & mortuorum? Solus ille potuit præcipere, vt occulta & peccata omnia suis ministris reuelarentur: vt superius probatum est. Et hoc fit, vt sacerdos qui audiuit, non sciat illa vt homo, nec naturali aliqua cognitione, sed solum vt vicem Dei tenens: vnde veraciter dicere potest, se nescire quod in confessione audiuit. Meritò igitur ex hoc iudicio, quod alienum est ab hominum

R. salm. 50.

com.

conuictu & conuersatione, sed solius Christi in salutem animarum, nihil trahi potest ad humana iudicia vel conuersationem: vt alioqui ex isto iudicio turbaretur quidem & cõfunderetur humanarum legum ordo & ratio. Itaque obligatio ista seruandi secreta quæ audita sunt, ex ipso diuino iure est, consequens præceptum ipsum confessionis. Vnde meritò tenent omnes, neque à Papa dispensari posse in hoc: esset enim hoc mutare naturam huius iudicij Christi. Quare meritò Gregorius grauisima pena puniri iubet sacerdotem quidquam reuelantem: deponi scilicet ab officio, & infamem perpetuò manere. Nec viterius aliquid hic querendum est. Ex his sequitur, nulla ratione, nullo casu, vel euitandi cuiuscunque periculi causa, nulla obedientia, vel iuramento, secretum hoc reuelari posse. Illa enim si sciuntur, vt tamen inter homines dicantur nesciri. Longè itaque maius est vinculum huius secreti, quàm secreti quod ex lege naturæ est, & quo astringimur, quæ nobis ratione aliqua bona fide sunt commissæ secretò seruare, aut occulta proximorum peccata, cum ad nos perueniunt, celare. Hæc enim in multis casibus debent etiã manifestari: vt cum imminet periculum Reip. aut certè cum saluti expedit vel ipsorum qui comiserunt, vel aliorum. Quæ verò in confessione credita sunt, nulla ratione sunt manifestanda, vt diximus. Quare etiam si quis dicat se in confessione aliquid indicare alteri, modò non sit confessio, non tanto vinculo est seruandum secretò: nec maiori reuera, quàm illa alia de quibus diximus. Ea igitur explicatum quod proposuimus, vnde sit obligatio hæc secreti, & quanta: Ex quibus iam breuiter sequentia sunt notanda.

Primum. Ad secretum hoc seruandum primò quidem ipse sacerdos tenetur qui audit confessionem, siue vnus siue plures sint, iuxta proximo articulo dicta. Secundò verò etiã omnis ad quæ quacunque via, licita videlicet vel illicita, confessionis notitia peruenit. Vnde ille, cui reuelata est confessio cõcedente eo qui confessus est (vt dicemus postea) vel etiam sacerdote infideliter agente, tenetur ad idem sacramentum. Similiter & interpres, si eo vnus qui confitetur. Deinde quicumque, alius, qui fortè ante casu aut fraudulenter quidquam audiuit. Ratio horum omnium eadem est: omnes enim participes facti sunt (siue peccauerint, siue nò) illius manifestationis quæ Christo tantum modo fit.

Secundum. Etsi non quidquid dictum est inter confitendum sub hoc secretum cadat, omnia tamen peccata & circumstantiæ sic secreta seruanda sunt, vt nec in specie, nec in genere

Bb 2

ex reue-

Quarta obligatio secreti confessionis.

Quæ sint celanda hoc secreto.

Quos astringat hoc secretum.

ex reuelatione sacerdotis agnosci possit aliquod peccatū confitentis, aut circumstantia: deniq; nec tertia persona, cum qua forte peccatū est: & tandem quæcunq; illa sint, per quæ veniri potest in notitiam alicuius peccati confitentis. Et ratio quidem horum manifestissima: quia omnia sub illo iudicio cadunt. Ex quibus multi in speciali notant doctores, meritò cōsideranda confessionibus: de quibus Caietanus in hac conditione cōfessionis, scribit secreta: Siluester in verbo, Cōfessio. 3. Non potest sacerdos dicere, talis confessus est mihi hoc peccatum, etiam si illud sit publicum, & publicè ei fuerit cōfessus: potest tamen de quocūque dicere, cōfessus est mihi sua peccata: nihil enim hic reuelatur potest dicere, se aliquem absoluisse: non verò è contrario, quòd non absoluerit. Sed illud etiam prudenter admonent doctores, quòd quāuis quædam in laudè dici possint, maximè post mortem, vel ante etiam: quòd scilicet magna contritione cōfiteatur quis, magna puritate, quòd nō inuenit in eo peccata mortalia: timendū tamen est, ne cū ista de alijs nō dicuntur, inde confiteatur, vt intelligant alios hæc nō habere. Satius itaque est omnino tacere, vel saltè cū de duobus aut pluribus est sermo, nō de vno hæc dicere, & de alio tacere. Possunt audita in cōfessione querendi consilij gratia sic manifestari, vt inde non agnoscatur peccator. Addunt doctores instruere parochos & alios, ad quos pertinet administrare sacramētū Eucharistiæ, quomodo sine reuelatione cōfessionis, cū audierint publicū peccatorem, nec absoluerint, publicè etiā repellere possint à sacramēto: dicētes scilicet, oportet te publicè pœnitentiā & emendationē ostendere.

*Quibus
confessus re-
uelari pos-
sit cōfessio.*

Tertium. Sunt nonnulli casus specialiter considerandi, quos animaduertent doctores. Primò igitur de licentia confitentis manifestari potest quidquid in confessione auditum fuit. Nec opus est id scrupulosius tractari, quàm vt ille facultatem concedat. Dixerunt quidam opus esse, vt extra confessionem iterum reuelet: sed vanum est: Quod in fauorem tertij etiam iure diuino introductum est, ille potest remittere: sicut id, ad quod ex iuramento tenetur prestandum. Secundò. Quæ extra confessionem sacerdos cognoscit, siue antea, siue post: ex eo quòd in confessione eadem audiuit, non tenetur magis secreta seruare: nec reuelando eam cognitionem quam extra confessionem habet, facit contra secretum confessionis. Fuerunt etiam in hoc scrupulosius quidam loquentes: sed hoc tutū & certum est. Tertio denique magis dubium est, quid de peccatis, quæ in confessione manifestantur, sentiendum, cū sacerdos videt in magnum re-

publicè

publicè nocumentum, aut temporale vel spirituale damnum esse: vt audit hæreticum secretè corruptentem populum: aut conuincit aliquem de tradenda ciuitate, vel regno hostibus. Vbi tamen illud certum sit, propter nullum periculum reuelandum esse confessionem, confugitur à doctoribus, vt quærat, an illa sit confessio, an non: quod meritò considerandum est: quanquā non sit libertas reuelandi adeo extendenda, vt à nonnullis sit. De hoc igitur sunt sequentia notanda.

Primum. Quando peccatum manifestatur absque vilo dolore, aut spe, aut intentione veniæ obtinendæ, quantumvis testatur, qui sic manifestat, se in confessione dicere, non tamen secretum confessionis tunc obligat. Itaque reuelandum tunc erit, cū in damnum reipub vel priuati cuiusquam esset. Patet hoc, quia nullum ibi sacramentum confessionis est, nulla submissio clauibus ecclesiæ &c.

Secundum. Ex hoc Innocentius, Panormitanus, & nonnulli alij theologi dicunt, peccatum futurum, & quod non proponit vitare qui confitetur, non cadere sub sigillo confessionis. Vt si confiteatur se velle proderi ciuitatem &c. nulla ibi videtur esse confessio. Sed de hoc dubitant alij: timent enim graue scandalum, si proderetur. Quare melius est in hoc medium tenere. Si salutis animæ suæ causa quis manifestet peccatum, quamuis illud non proponat vitare, & quamuis futurum sit, videtur tamen sub sigillo cadere. Vnde b. Thomas loco citato erroneam dicit sententiam, asserentem peccatum, quod vitare nō proponit qui confitetur, non cadere sub sigillo. Potest enim (vt inquit) esse confessio ficta. Igitur in primo tantum casu & similibus, cū manifestè nulla est confessio, sed vel irrisio, vel multo peior excausatio rationis ad committendum peccatum: dicendum est sigillum non habere locum. In ceteris omnibus, cū vel confitendum peccatum ducit, etiam si ex infirmitate aut quauis alia causa non sit dignus absolutione, aut non omnino proponat vitare, sub sigillum tamen credendum est cadere: nec periculum siue spirituale, siue temporale reipub. sufficere debet, vt reueletur aliquid eorum, quæ sub hoc sigillo cadunt, sed aliter obtinendum est, si fieri potest: vt in communi admonendo ad quos pertinet spiritualis vel corporalis custodia: vel alia aliqua ratione. Quòd si ita non possit (vt inquit beatus Thomas) cognitio illa confessionis cū non sit humana, perinde habenda est, ac si non esset.

DE SATISFACTIONE.

Tertia videlicet parte Pœnitentiæ.

LECTIO PRIMA.

Ut confessio, ita satisfactio est duplex.

QUONIAM (vt in principio Tractatus huius dictum est) satisfactio tertia pars atque vltima pœnitentiæ ponitur, siue vt pœnitentiæ virtus est, siue vt est Sacramentum: de ea nunc vltimò est agendum. Et sicut de confessione diximus, quòd alia est virtutis pœnitentiæ (quæ & ante institutionem sacramenti, & naturali quadam ratione ostenditur, & in lege atq; Prophetis docetur apertius) alia verò est magis determinata: peccatorum scilicet omnium mortalium post baptismum commissorum faciendam ministro Christi: quæ merito sacramentalis dicitur, & pars sacramenti pœnitentiæ: ita de satisfactione nunc dicendum est. Est enim alia satisfactio quæ voluntariè assumitur à pœnitente, proprio scilicet arbitrio suo: proprio (inquam) sed iuxta Dei voluntatem in scriptura ostensam: hoc est, illa satisfactio, quam in lege & Prophetis Deus exigit, & ratio ipsa naturalis ex parte ostendit. Alia verò est, quam minister Christi ex potestate clauum iniungit pœnitenti pro qualitate criminum, & dispositionis propriæ: quæ merito sacramentalis dicitur: nec aliter differat à priori illa satisfactione, quam sicut determinatum quoddam & speciale à communi. Deus vult peccatorem satisfacere dolore, lachrymis, abstinentia atque mortificatione: minister verò Christi pœnitenti moderatur & quantitatem, & qualitatem eius sicut confessio illa sacramentalis est determinatus quidam modus manifestandi peccata, quæ manifestanda aliqua ratione esse ante sacramentum institutum, docet & scriptura & ratio. Dicendum est igitur de duplici ista satisfactione: & primò de satisfactione in communi & in vniuersum: secundò specialiter de ea quæ imponitur à sacerdote illi, qui se subijcit clauibus Ecclesiæ.

Quia verò & in hac vltima parte pœnitentiæ, non minus molesti sunt nobis hæretici, quam in reliquis: Vt enim nihil tantum relinquunt, eorum maximè quæ ad salutem tantopere sunt necessaria: vt blandiantur vulgo, & seruiant affectibus: quidquid operis & difficultatis est ad salutem, auferre conantur: clamant mirabiliter contra satisfactionem. Quia igitur ita etiam in hac parte aduerfantur nobis, dicamus primò de satisfactione in genere, quid habeat Ecclesiastica & Catholica doctrina: vocent (si eis placet) scholasticam: deinde facillè videbitur quid illi impugnent, aut qua ratione eis responderi debeat.

DE SATISFACTIONE. 196
Primum igitur agnosceimus satisfactionem pro peccatis in ipsa scriptura sacra apertè doceri, & exigi à peccatoribus: sicuti Daniel apertè loquitur Nabuchodonosor regi: Peccata tua elemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum. Et in Proverbijs scriptum est: Misericordia & veritate redimitur iniquitas. Ecce verbum redimendi, quod iustitiæ est, sicut & nomen satisfactionis. Quare etiam huc pertinent multa alia quæ in scriptura de elemosynæ virtute dicuntur. Isaias clamat: Subuenite oppresso, & defendite viduam &c. Et addit: & venite & arguite me. Si fuerint peccata vestra vt coccinum, quasi nix dealbabitur &c. Ecce quomodo Deus elemosynis ostendat satisfieri pro peccatis, dum vult se argui quodammodo, & cōstrungi ad dimittenda peccata propter elemosynas. Et Thobias inquit: Elemosyna ab omni peccato & à morte liberat. Et ipse Dominus: Date elemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Esse itaque opera quibus peccatis satisficit, & ea redimuntur, ex his locis scripturæ colligitur, & ex pœnitentiâ illa Niniuitarum tantopere, à Deo probata. Et hæc opera intelligunt patres esse fructus illos dignos pœnitentiæ, quos Ioannes & Christus Dominus exigunt mox in Euangelicâ prædicationis principio, vt in eum locum Chrylóst. apertissimè ostendit, vt supra diximus: debere scilicet eum quem verè pœnitet peccatorum, si quid furatus est, elemosynis diluere: si fornicatus, abstinentia etiam licitarum delectationum. Vnde & de satisfactione est constans & apertissima patrum doctrina, tanquam de se certa, ab initio statim ipsius Ecclesiæ. Et quâto duriorem exigebant illi patres satisfactionem, quàm nunc exigatur in ecclesiâ, ipsa eorum doctrina apertissimè ostendit. Cypria in serm. de lapsis quàm durè arguit, quòd sine satisfactione admissi essent ad communionem, qui fidem negauerant: quàm ibi dâuat eos, qui peccatorum vulnera leuius cōtrectant, atque ita non sanant? Tertull. in lib. de pœnitent. (quandò in eo vt Nouatianus loquatur) manifestissimum perhibet testimonium pœnitentialem satisfactionem: quæ seuerissimè in Ecclesiâ tunc exigebantur. Origenes

De satisfactione in communi. Daniel 4. Prou. 16.

Capite x.

Thobie 4.

Luca 11.

Cap. 70.

Homilia 8. in Leuiticum, de his etiam apertissime loquitur. Denique Augustinus ipse in Enchiridio (in quo certe & catholica doctrina colligit compendium) aperte inquit remitti quidem maiora & grauiora peccata in Ecclesia si non satisfactio cogna negligatur. Itaque non abhorret ab hoc vocabulo antiquitas Ecclesie, nec certe scriptura. Nam rem ipsam apertius omnis antiqua & catholica doctrina docet.

d. 15. et 16
4.

Ex his Magister sentent. in hac materia pœnitentiæ satisfactionem necessariam docet, & partem ipsam pœnitentiæ constituit: atque definiuit etiam ex libro qui Augustino tribuitur, de vera & falsa pœnitentia: vbi posteriores, hanc scripturæ & patrum doctrinam magis explicantes, sequentia docent.

Primum. Nullum posse perfecte & integrè, nec certè vel ex minima parte Deo pro peccatis satisfacere, secundum scilicet æqualitatem iustitiæ: cum nec pro susceptis beneficijs, etiam sine omni peccato, Deo possit æquale reddi. Hoc manifestissimè esse & ratione, & scriptura ipsa ostendunt. Quidquid in nobis est Deo debemus, à quo cuncta recepimus: illius sunt omnia: nihil ergo ei reddere possumus. Quis prior (inquit Paulus) dedit illi, & retribuetur ei? Quidquid agimus boni, ab ipso accipimus. Quid habes quod non accepisti? Nulla itaque æqualitas nostri ad Deum esse potest: quare nec vlla perfecta iustitia.

Rom. II.
I. Cor. 4.

Secundum. Proportione quadam & gratuita Dei acceptatione inueniri potest aliqua satisfactio peccati in nobis. Est (inquit Philosophus) iustum quoddam paternum, siue (vt ita dicamus) amicabile: quod si non æqualitatem contineat, rei videlicet ad rem: habet tamen proportionem quandam, quæ inter amicos satis esse debet: cum videlicet amicus pro beneficio quod accepit ab amico, si non quantum accepit, quantum commode tamen potest, reddit: quod meritò ab amico acceptandum est quasi æquale, non quidem si consideretur res, sed animus. Ex his igitur dicunt, quòd Deus, quanto superior est, tanto benigniorem & humaniorem hominibus se exhibeat, vt verus videlicet pater, vt sponsus amantissimus denique vt amantissimus. Quare quidquid benignissimus amicus, & ditissimus a paupere amico suscipit, eo etiam nomine Deus dignatur suscipere à nobis. Propterea sibi petit satis fieri, & reddi alia debita obedientiæ & seruitutis, non austeritate aliqua, sed dignatione maxima.

Tertiò denique docent, Deum à nobis exigere satisfactionem ultra ea quæ iam diximus, contritionem scilicet & cõfessionem.

Et

Et hoc quidem nonnunquam in communi sub nomine pœnitentiæ: Si impius egerit pœnitentiã &c. Et: Pœnitentiam agite. Nonnunquam etiam specialius, sicut & duo alia. Non enim contenta est scriptura dicere: Pœnitentiam agite &c. Addit specialiter de contritione & tristitia illa, quæ secundum Deum est, sicuti cum dicitur: Dole & satage filia Syõ. Aut: Lauabo per singulas noctes lectum meum. Vnde & Moyses: Inuenies (inquit) Dominum Deum tuum, si tota tribulatione animæ tuæ quasi fueris eum. Et de cõfessione etiam vidimus superius præcepta: Cõfitemini alterutrum &c. Ita igitur de satisfactione (quæ includitur quidem in communi nomine pœnitentiæ) specialiter dicitur: Facite fructus dignos pœnitentiæ. Vbi omnes patres intellexerunt satisfactionem. Hanc igitur exigit à nobis Deus, non quasi condignam & sufficientem pro peccatis (hoc enim esse non potest, vt diximus) nec certè quasi ipsius remissionis peccati meritoriam (gratis enim peccatum dimittitur) sed persoluedam tãquam necessariam nobis ob tres maxime causas. Prima, ad satisfaciendum & persoluedum temporalem pœnã, cui scilicet post remissionem culpam manet peccator adstrictus coram Deo. Nam quòd remissionem culpæ non consequatur remissio totius pœnæ, superius probauimus scripturæ manifestis exemplis: vt Augustinus etiam probat in libris de peccatorum meritis & remissione. Primò in ipso Adam & peccato quod ex eo contrahimus: remissum est illi, & nobis etiam in Baptismo: & tamè exigitur mox illius peccati pœna, mors scilicet, & reliquæ huius vitæ afflictiones: fames, sitis &c. Idem in Dauid pater, cuius remissio peccato impositæ sunt grauisimæ pœnæ. Itaque nihil derogat diuinæ gratiæ in remissione peccati: nihil quoque derogat efficaciam meriti passionis Christi, quem Deus nobis dedit propitiorem, si eum cui culpam remisit, & in suam amicitiam recepit, temporaliter flagellet. Cum itaque hoc generaliter constet, specialiter etiam Ecclesiastica doctrina & cetera fides habet, in Baptismo peccata omnia actualia, & pœnam etiam eorũ omnino remitti: quia ibi est plena & perfecta cõfiguratio mortis Christi & resurrectionis eius, & plena participatio meritorũ eius, quoad remissionem peccati atque regenerationem: ita vt nihil culpæ vel pœnæ ob commissã peccata reliquum sit. Peccantibus verò post baptismum, in hoc sacramento pœnitentiæ curatio tantum & velut medicina datur, per quam nõ ita plene omnis pœna remittitur, sed manet peccator remissa culpa, reus exoluendæ pœnæ. Propter quod ministro huius sacramenti

Dent. 4.

Satisfactio
necessaria
est ob tres
causas.

Bb 5 datur

DE SATISFACTIONE.

datur potestas non tantum soluendi, sed & ligandi, ad penam scilicet pro qualitate delicti. Nam quod attinet ad remissionem peccati, omnium delictorum æqualiter fit. Ceterum poena pro omnibus non æqualis est. Ad soluendam igitur hanc poenam exigitur satisfactio, remissa iam culpa. Huic rationi possent & multa alia adiungi, quæ ad eam pertinent. Cur videlicet ita placuerit Deo, quod peccantes post baptismum non sint immunes à poena etiam remissa culpa: de quibus Augustinus supradicto loco. Quod certe misericorditer à Deo prouidum est tanquam patre: ad deterrendos scilicet nos à frequentia peccati: ut intelligamus grauiora esse quæ post baptismum committimus, dum nõ sine grauioribus flagellis nobis remittitur omnino. Quam verò hoc fit necessarium, experimur apertè. Nam nec his omnibus retrahimur à peccatis: quãto igitur minus si semper omnia (vt in baptismo) absque flagello aliquo remitterentur: His etiam pœnis admonemur ad recordationem peccati, & humiliationem, ad imitationem & configurationem Christi crucifixi: vt videlicet mortificationem Iesu semper in corpore nostro circumferamus: & (vt alibi etiam Paulus inquit) cum Christo crucifigamur. Hæc itaque certissima fidei doctrina consone traditur à patribus, & antiquioribus concilijs, circa ea quæ superius explicauimus de potestate ligandi atque soluendi. Nihil in eorum doctrina apertius, quàm imponendas esse satisfactio- nes pro qualitate delictorum. Consentaneum est etiam hoc exem- plis veteris legis. Quare non sunt audiendi hæretici uacè contra hoc clamantes.

2. Cor. 4.
Gal. 2. 5.

Secunda verò ratio huius satisfactio- nis est, propter ipsas reli- quias & animæ propensiones in peccata, quæ manent remissa culpa: id quod primò in baptismo notissimum est. Remissis enim in eo peccatis, manet primò lex illa peccati, propter quã lamentatur Paulus, iã certè iustificatus: Video in membris meis legem repugnantem &c. Hæc verò est corruptæ carnis nostræ in illicita motus rationi repugnans. Deinde manent mali habi- tus peccatorum, qui ex actibus acquisiti sunt. Qui assuetus est intemperantiæ, iræ, & simili bus, manet etiam adhuc in hæc vita procliu- sis: contra quam infirmitatem adhibenda sunt contraria opera, quibus & illa auferatur, & in contraria inclinetur animus. Quod Origenes pulchrè in homilia illa in Leuiticũ supra cita- ta, hac similitudine ostendit. Nõ satis est percussio à sagitta (in- quit) si auferatur telum quod infixũ erat: sed postea adhibenda sunt medicamina, quibus sanetur vulnus. Itaque peccati ipsius commis-

Romans. 7.

DE SATISFACTIONE.

missum velut sagittã infixam animæ putat, iuxta illud psal- mi: Sagittæ tuæ infixæ sunt mihi &c. Dei enim dici possunt sa- gitte peccata, in quæ non nisi Deo nos deferente incidimus. Remissio ergo peccati esteductio sagittæ. Restat ergo vt ad- hibentur medicamina in satisfactio- ne. His itaque de causis doctrina Catholica tenet illam esse necessariam. Et medicinas istas intelligunt doctores scholastici esse hæc tria præcipuè: eleemosynam scilicet, ieiunium, & orationem: & ideo has tres partes satisfactio- nis posuerunt & scriptura auctoritate, & ratio- ne etiam manifesta. De eleemosyna in Daniele habemus: de ieiunio in Niniuitis: de oratione in publicano. Et sunt de his in- numera alia scripturæ loca. Ratio etiam manifesta est. Nam pec- cata omnia in horum oppositis consistunt. Peccamus enim per concupiscentiam carnis, contra quam est ieiunium: peccamus per concupiscentiam oculorum, hoc est, diuitiarum amorem, contra quam est eleemosyna: denique & per superbiam cordis peccamus, contra quam est humiliatio orationis. Sed & per hæc tria omnium bonorum quæ nobis à Deo data sunt, sacrificium ipsi offerimus. Per orationem sacrificamus animam & interio- ra nostra: per ieiunium corpus: per eleemosynã exteriora om- nia. Nihil itaque reliquum est.

De tribus
operib' sa-
tisfactio-
nis.

Hæc igitur est Catholicorum doctrina de satisfactio- ne in communi, contra quam hæretici hoc tantum clamant, quòd derogatur virtuti passionis Christi, cum nos volumus ei aliquid addere: deinde & diuinæ gratiæ, cum volumus quasi mereri remissionem peccatorum, non gratis accipere à Deo: atque his etiam addunt tertium, incertos nos fieri de remissione pec- catorum, quibus abundè iam superius satisfecimus, cum de iustificatione ageremus. Omnibus nostris operibus, quibus cooperamur in remissione culpæ vel pœnæ, nihil putamus nos addere meritis Christi vel gratiæ, sed ab utroque horum, à Christo scilicet, merito ipsius, & à gratia, quidquid agimus, credimus nos suscipere. Quid habemus quod non accepimus: & accepimus ex gratia Dei per Christum? Nec fidemus nostris operibus, vt incerti esse debeamus, sed diuinæ gratiæ. Et stultissimè clamantibus hæreticis, iniurium esse Christo, quòd velimus aliquid eius meritis addere: respondet Paulus: Adimpleo quæ defunt passioni Christi, siue suppleo (quod alij habent) in carne mea &c. Sed hunc locũ inferius latius explica- bimus: Est enim ad alia magis necessarius. Igitur de satisfactio- ne hæc in vniuersum sint nobis hæc dicta. Nã partes tres illas ei' pertra-

Reprehen-
dunt hære-
tici satisfac-
tionem.

Ad col. 1.

pertractare, orationem scilicet, ieiunium, & eleemosynam, non est presentis loci. Diximus de illis in expositione sermonis domini in monte: & in hoc tractatu dicemus inferius inter moralia. Restat iam vt de sacramentali satisfactione aliquid dicamus.

LECTIO SECUNDA.

De sacramentali satisfactione,

ICVT de Contritione & Confessione diximus, ita & de satisfactione nunc dicendum. Est (vt proximè diximus) quædam virtutis pœnitentiæ satisfactio: quæ videlicet suscipitur pro cuiusque pœnitentis arbitrio: ad quam exhortatur nos scriptura sacra. Etiam ante institutum sacramentum pœnitentiæ à Christo exiguntur ieiunia, lachrymæ, & eleemosynæ à pœnitentibus. De hac satisfactione locuti sumus. Est alia, quæ arbitrio & auctoritate sacerdotum imponitur in Ecclesia: quam intellexerunt patres in illis verbis: Quidquid ligaueritis supra terram &c. Et quorum remiseritis &c. vt supra vidimus. Teneatur enim spiritualis iudex curationem adhibere pro qualitate peccatorum: & diligenter agere, vt non tantùm remittantur peccata præterita, sed à futuris etiam præseruetur pœnitens: quod maximè fit per satisfactionem impositam. Differt itaque hæc satisfactio ab illa priori, vt speciale aliquod & determinatum ab vniuersali & cõmuni: sicut contritio & confessio sacramentalis à contritione & confessione virtutis. Præcipitur pœnitentibus in communi quidem, vt satisfaciunt, redimant peccata eleemosynis &c. nulla itaque in speciali definitur satisfactio: præcipitur verò in institutione huius sacramenti pœnitentibus, vt subdant se iudicio & clauibus Ecclesie, & pro arbitrio ministrorum eius hos fructus pœnitentiæ faciant. Vbi nihil aliud agitur, quam vt id quod in genere præcipiebatur, in speciali iam applicetur huic pœnitenti: probata itaque superius necessitate satisfactionis, quam Deus exigit, probato etiam iudicio illo ministrorum Ecclesie, cui Christus præcipit peccatores subijci: manifesta relinquatur hæc alia satisfactio specialis & sacramentalis, qua nihil est in antiquorum cõciliorum vsu frequentius. Decernuntur in multis illorũ tempora pœnitentiæ pro his aut illis criminibus. In ipso statim concilio Nicæno negantibus fidem imponuntur decem

De severitate satisfactionis olim seruata.

decem anni pœnitentiæ, aut pauciores, prout grauius aut leuius deliquerint. Ita in multis alijs concilijs. Vnde Isidorus (vt Gratianus citat cap. Hoc ipsum, 33. q. 2.) pro grauioribus delictis inquit septem annorum pœnitentiæ dari consuetam. Certum est toto tempore pœnitentiæ sequestratos fuisse pœnitentes à cõmunionem. Insuper & ieiunijs ac abstinentijs in cinere & cilicio, prout moderabantur episcopi, vacasse, & in Ecclesia lamentabiliter sese ostendisse: cuius sunt in omni antiquitate Ecclesie multa testimonia. Et quanquam fuerint tempora præfixa, fatentur tamen patres, magna ex parte tempus & medium agendæ pœnitentiæ relicta esse arbitrio sacerdotum. Ita Hieronymus, citante Gratiano capite Mensuram, de pœnitent. d. 1. Et Innocent. 3. id satis ostendit cap. Deus qui, de Pœnitent. & Remiss. Huius Augusti. in Enchiri. suo ad Lauren. & meminit, & rationem assignat vtriusque horum: quare scilicet certa tempora statuta fuerint pœnitentiæ, & quare arbitrio relinquatur sacerdoti. Sic enim inquit. In actione pœnitentiæ non tam consideranda est mensura temporis, quàm modus. Verùm quia plerumque dolor cordis alterius occultus est alteri: rectè constituuntur ab his qui præsumunt Ecclesie, tempora pœnitentiæ, vt fiat etiã satis Ecclesie, in qua remittuntur peccata. Vides itaq; de temporibus pœnitentiæ quàm fuerit certa in antiquis doctrina: vides & rationem: vt fiat (inquit) satis Ecclesie, quod est, vt ex humilitate perseueranter subeundi pœnitentiã, iudicare possit Ecclesia, hoc est, ille spiritualis iudex constitutus ab Ecclesia, veritatem pœnitentis cordis. Ex hac igitur libertate ab Ecclesia concessa ministris pro suo arbitrio decernendi pœnitentiã, ex infirmitate etiã nostrorũ temporũ factum est, vt nimium fuerit remissa seueritas ista satisfactionum. Dum enim iubemur infirmitati condescendere peccantiũ, & non imponere onera grauiã & importabilia, iudicant prudentes doctores cõsultius esse, modica imposita satisfactione, quam pro infirmitate sua, siue corporis, siue animæ peccator subire potest, reliqua iudicio diuino relinquere: quàm in desperationem aut nimiam tristitiam deijcere hominem. Itaq; nostris temporibus non est quod calumnientur hæretici, quasi duriora imponantur modò: cum minima sint, & ferè nulla, quæ in satisfactionem imponuntur, si conferantur antiquioribus.

Hæc est de satisfactionibus siue pœnitentijs impositis à sacerdotibus catholica doctrina, quæ etiam impugnant hæretici pulcherrimis certè rationibus. Primò inquit (quod negare non possunt) fuisse antiquum morem imponendi satisfactio-

nes,

Cõsuetudine sententia hæreticorũ de canonibus pœnitentijs.

nes, sed hoc tantum in terrorem & exemplum factum fuisse. Quare (inquunt) ritus tantum politicus fuit, nihil ad conscientiam vel remissionem peccatorum pertinens. Et progrediuntur ulterius nonnulli eorum, ut audeant dicere, ex superstitione additas esse post Apostolos longiores illas satisfactiones, & iam tanquam impossibiles omnino obliteratas. His breuiter (nec enim multis verbis opus est) respondemus, primum quidem contra patrum sensum & absque vlla ratione dici Quare satisfactiones istae non pertinent ad conscientiam & remissionem peccati, quae auctoritate Christi imponuntur? Nonne inquit: Qui vos audit me audit? Nec hoc tantum id probat, sed quod sunt etiam Sacramentales, hoc est, pars sacramenti, & virtutem sacramenti participant. Sunt enim caeremoniae & ritus exteriores habentes verbum & promissionem: Quidquid ligaueritis, & quidquid solueritis &c. Secundum verò quàm est stultum & temerarium, ut audeant superstitionis arguere antiquissima concilia. Praferat se itaque nunc Philippus Melancthon Concilio Nicæno recentiorum decem & octo S. patrum, qui aliter legerant scripturam quàm ipse: arguat eos superstitionis. Sed (quod miserabilius est) habent isti qui eos audiant, vel potius, qui surdis auribus sequantur.

Nunc restat ut stabilita ista sacramentali satisfactione, ad specialia descendentes, quod maxime necessarium de ea nostri tractant, dicamus. Primum igitur de necessitate illius dicendum. De qua, sicut & de ceteris quae iam sequuntur, breuiter & in summa tantum agamus. Sit igitur de necessitate prior propositio. Ad sacramenti poenitentiae veritatem, ut scilicet absolutio rata sit, & fructum operetur remissionis peccati, non est simpliciter & in vniuersum necessaria impositio poenitentiae, siue satisfactionis. Omissio itaque huius non reddit sacramentum nullum, immo quandoque etiam licita est. Vtrunque probatur. Casu quo probabiliter iudicari potest poenitentem perfectè satisfecisse pro peccatis quae confitetur, aut imminere iam illi mortem, siue martyrium, patet in his omnibus frustra imponi satisfactionem. Potest etiam culpabiliter omitti: cum scilicet opus foret vel ad satisfaciendum pro peccatis praeteritis, vel in remedium futurorum. Nec tamen tunc sacramentum redditur nullum, aut impeditur remissio peccatorum. Hoc patet. Quia potest poenitens verè esse contritus, & adesse materia & forma sacramenti. Igitur (ut superius etiam dictum est) satisfactio pars integralis tantum sacramenti huius est, non essentialis. Ita itaque

*Propositio I.
Quomodo non sit necessaria satisfactio.*

itaque sine illa verum sacramentum, sicut verus est homo ex anima & corpore: sed non erit integrum, sicut nec homo sine manu aut pede. Ex quo sequitur haec secunda propositio.

Impositio poenitentiae cum ad cauenda peccata futura, & satisfaciendum pro praeteritis probabiliter iudicatur expediens, debet sub peccato mortali imponi à sacerdote, & acceptari à poenitente. Hanc propositionem multi negant recentiorum, sequentes Scotum. Putant enim non teneri poenitentem acceptare etiam minimam: & sacerdotem tunc debere absolvere. Probat hoc: quia cum haec satisfactio tantum sit pro poena temporali, quae remanet remissa culpa: potest (si velit) post hanc vitam exolvere, nec vllum videtur peccatum, hoc velle. Nos verò nulla ratione putamus hoc asserendum. Est enim contra sensum patrum, nec à grauioribus hoc asseritur: & reuera detrahit multum auctoritati clauum, & praecipuo fini iudicij huius. Haec omnia satis ex superioribus patent. Audiuimus Chrysostrum, Hieronymum, & ceteros asserentes summè necessarium esse, ut spiritualis iudex agnoscat poenitentium infirmitatem & vulnera, & conuenientes adhibeat medicinas. Hoc putauerunt ex officio illius esse, & ex illo Christi verbo: Quorum remiseritis peccata &c. Et quidquid solueritis &c. Falsissimum itaque est, satisfactionem imponi tantum propter temporalem poenam reliquam: maxime enim imponitur in medicina, quod proculdubio tam necessarium est, ut officio suo non satisfaciat sacerdos, si hoc omittat. Peccat igitur mortaliter in tam graui negotio omittens quod tam necessarium iudicatur, & quod maxime intenditur à Christo. Peccat etiam & ipse poenitens, & indignum se reddit beneficio absolutionis. Certè si quis ex scriptura & patribus quaerat, quàm subditus debeat iudicio Christi stare poenitens, quam debeat iudex curam adhibere, nulla ratione poterit hanc satisfactionem tantum voluntariam credere: quod recentiores illi dicunt.

Tertia propositio, quae etià ex his sequitur, sit haec. Satisfactio imposita iudicio & arbitrio confessoris pro grauioribus & lethalius peccatis, est necessariò exolueda poenitenti, ita ut voluntaria eius, sine necessaria & rationabili causa omissio, sit peccatum mortale. Negat hoc Caietanus, & multis arridet eius sententia. Sed proximis rationibus nos omnino ostendimus falsam esse. Valde sanè contemptibile est iudicium, in quo non tenetur parere mandatis reus, & subire poenam impositam. Quod si dicas, tantum imponitur ad satisfaciendum poenae reliquae: iam aperte vidimus hoc

Propositio 2.

Quando ex quare, ac quomodo necessaria sit satisfactio.

De omissione satisfactionis.

hoc esse falsum. Imponitur maximè in remedium. Reuera valde indispositum se ostendit, & parui æstimare peccata, qui reculat, vel contendit in illo iudicio de rationabili & moderata satisfactione non subeunda, vel ex intentione illam omittit. August. superius dixit imponi satisfactionem, quia interior dolor cordis non est notus: quomodo ergo August. crederet veraciter penitere illi, qui ex proposito omittit satisfactionem implere? Afferunt hoc quod nos grauiores etiam doctores. Vbi tamen non est omittendum, quod multi eorum opinantur, quod omisio & obliuio satisfactionis impositæ obliget ad repetendam confessionem peccatorum. Sed in hoc magis consentimus posterioribus: rationabilius enim hi tenent peccata semel remissa, & confessionem semel integrè factam non esse amplius repetendam, nec inualidam reddi propter peccatum sequens. Confitebitur hoc peccatum, qui omisit & oblitus est penitentiam: illud etiam, sicut cetera, est remissibile. Hæc igitur de necessitate satisfactionis sunt dicta.

De vtilitate & fructu satisfactionis.

Dicamus secundò de vtilitate & fructu satisfactionis. Vbi illud primò certum est: opera illa quæ imposita sunt, multo esse gratiora Deo, & vtiliora penitenti ad satisfaciendum poenæ, & ad cauenda peccata, quam quæ sua ille voluntate facit: ex obedientia videlicet, quæ se subdit iudicio Christi, & ex virtute etiã clauis Ecclesiæ, ac proculdubio ex maiori participatione passionis Christi & meritorum eius, quæ sine dubio virtute clauium applicatur penitenti vltra propriam eius dispositionem.

Quodlibet. 3. art. 28.

Itaque in tribus prædictis, imposita satisfactio excellit eam, quæ proprio arbitrio fit: quod sufficere debet, vt non solum suscipiatur imposita, sed vt sibi iniungi penitens ardentè desideret. Vnde & beatus Thomas probabiliter asserit, quod si sacerdos post absolutionem suæ impositam satisfactionem istud addat: quidquid boni feceris sit tibi in remissionem peccatorum, vt multi habent in vsu: his verbis, omnia quæ postea facit penitens in satisfactionem fieri efficaciora. Ait enim sacerdotem posse imponere satisfactionem penitenti pro arbitrio ipsius, cum videlicet ille aut talis est, aut sic dispositus, vt merito fidendum sit illi. Quare cum illa verba dicit, hoc videtur significare, quod arbitrio eius permittit vltiorem satisfactionem. Quamuis itaque in his rebus, quæ ex diuino iudicio pendet, nihil debeamus certi statuere, sed Deo relinquere: hæc tamen à Thomæ opinio sufficiat, vt verba illa semper addantur à sacerdote, & Deo relinquatur quantum operentur: Hic igitur est primus & certus impositæ satisfactionis fructus.

Advent

Addunt nonnulli, Scotum sequentes, alterum: qui si verus esset, forer meritò gratus. Dicunt igitur tantum prodesse, vt si impleta fuerit, liberum reddat poenitentem ab omni poena pro peccatis, vel hic, vel in futuro seculo exoluenda: etiam si fortè maior deberetur, quam quæ imposita est: modò non sit imposita satisfactio tam parua, vt nec digna sit pro minima quauis culpa. Si igitur (inquunt) satisfactio ex parte aliqua condigna est, etiã si distet ab ea quæ in iudicio diuino exigenda foret, putant sufficere: prout statim explicabimus. Huius ratio hæc est secundum eos: quoniam sacerdos arbitrer inter Deum & poenitentem, vt videatur Deus arbitrio eius reliquisse satisfactionem: igitur iustum est, vt vtraque pars stet eius arbitrio. Si igitur minorem imponat satisfactionem, quam rigor diuinæ iustitiæ exigat, æquum est nos credere, Deum qui ipsum constituit arbitrum, condescendere illi ex æquitate. Hoc enim in omni arbitro ratio ostendit obseruandum. Istud tamen Scotus non putat vniuersaliter verum. Si enim minima vel nulla imponatur satisfactio: per eam non putat ab omni poena liberum fieri poenitentem. Sed sicut (inquit ipse) in iusto precio rerum, & in iusta poena delicti & latitudo, & alia sit rigorosa & seuera poena, alia mediocris, alia mitissima, & tamen omnes iustæ: ita & in hac satisfactione, si imponatur mitissima satisfactio, liberabitur ab omni alia maiore, etiam iusta. Hæc tamen sententia magis est plausibilis quam vera: & apparens, quam in re multum contineat. Communiter grauiorum sententia est, quod à minori imponatur satisfactio, quam apud Dei iustitiam requiritur, etiam ea persoluta exigendam esse reliquam. Nec illa ratio arbitrij valde est ad propositum. Non vt pro arbitrio suo faciat, concessum est sacerdoti: sed pro Dei arbitrio: cui si non conformet se, non satis fit. Nec latitudo illa seueræ, mediæ, & mitissimæ poenæ in iudicio diuino proprie locum habet: vbi omnia certo pondere, numero & mensura definita sunt. Quod eò maximè diximus, ne propterea faciliores sint vel ipsi iudices spirituales, vel peccatores in quaerenda condigna satisfactione. Multo vtilius erit, si iuxta communem sensum putemus satisfactionem certam à diuina iustitia exigendam: quæ cum nec sacerdos neque poenitens possit cognoscere, hoc agit iudex spiritualis, vt magis vires & dispositionem animæ poenitentis, & pericula considerans, imponat quod his conuenit: reliqua diuinæ iustitiæ relinquat.

Ex quo etiã sequitur, quod si fortè maior imponeretur satisfactio, quam à diuina iustitia exigatur: etiam si illa non fuerit

Cc

persol-

In 4. in ma
teria de cla
ssibus.

De operi-
bus satisfa-
tionis.

B. Tho. d.
25. quanti.
2a.

perfoluta, immunis erit ab omni pœna coram Deo, quando ex-
oluerit quod satis est secundum eius iustitiam: idque eadem ra-
tione, qua superiora, aperte probatur. Tenet in hac parte Ha-
drianus, quod perfoluta omni pœna pro peccatis debita, si sa-
tisfactio imposita impleta non est, exigendam esse pœnam pro
ea in iudicio Dei. Sed neque hoc antiquorum est, nec certe po-
sterioribus placet, nec denique habet certam rationem: nisi
quod etiam certum est, cum in illa omissione culpa commissa
est, deberi in iudicio Dei pro illa nonnullam pœnam. Sed po-
test multis modis satisfactio omitti sine culpa.

Tertiò dicamus quæ & qualia sint imponenda in satisfactio-
ne. Quòd quanquam ex proxima lectione satis possit patere:
propter hæreticorum tamen importunitates nolimus omitti-
re. Dicunt igitur primò nostri supradictò loco, satisfactioem
fieri per opera pœnalia siue afflictiva: id quod & patrum & scri-
pturæ auctoritate satis ostenditur. Satisfactio recompensatio
quædam est diuinæ offensæ: hæc verò exigat, vt qui alterum of-
fendit, vsurpans quod sibi illicitum erat, omittat & offerat illi
aliquid coram quæ aliàs licitè sibi poterat retinere: atque ita
sibi auferat bonum, quo alioqui licitè vti poterat, vt ita deiciat-
tur & humilietur coram eo, quem iniuste læsit. Hoc verò non
est aliud, quàm opus aliquod pœnale: siue ieiunium, quo cor-
pus affligitur: siue oratio & compunctio, qua animus: siue ele-
mosyna, qua & animus & corpus. Addunt verò (quod diligen-
ter est obseruandum) satisfacere etiam pœnæ peccatorum di-
uina flagella infirmitatū, aut aliarū aduerſitarum: modò patienter
sustineantur & acceptentur. Quamuis enim (inquit beatus
Thomas) cum offensus offendenti se pœnam imponit, illa magis
videatur vindicatio quàm satisfactio: tamen ex voluntaria
patientia fit etiam ipsius patientis, & acceptatur vt satisfactio.
Quanquam b. Thomas hoc non putet de doloribus & afflictio-
nibus vltimis ipsius mortis. Mortem inquit ille pœnam esse
primi peccati Adæ, & per illā non satisfieri peccatis proprijs:
alioqui cum mors omnium terribiliū maximū sit: per mortem
solueretur pœna omnium peccatorum. Hoc quidem ille de mor-
te naturali, Ceterum per violentā mortem putat omni pœnæ sa-
tisfieri: nec maiori purgatione egere, etiā grauisimum pecca-
torem. Hæc omnia afferuntur etiā à patribus, dum docent illi,
qui illicitum vsurpando peccauit, debere postea sibi etiā horā
subtrahere. Ex quo secundum addunt: imponendā videlicet sa-
tisfactionem non solum operū pœnalium, sed etiam talium, vt aliàs
non

nō sint debita. Verbi gratia, inquit: ieiunium, ad quod etiā qui
non peccat tenetur ex Dei præcepto vel Ecclesiæ, non satis est si
imponatur vt satisfactio pro peccatis. Sumunt hoc ex patrum
auctoritate. Gregorius enim in homilia centesimæ ouis perdi-
tae allert, & exemplo Dauid probat, priuandū esse peccatorē li-
citis, qui illicita prius occupauit. Ita & Chrysoſt. in locū illum
Matth: Facite fructus dignos pœnitentiæ (cuius suprà memini-
mus) interpretatur illud Pauli: Qui furabatur, iam non furetur: ma-
gis autè operetur manib⁹, vt habeat unde tribuat necessitatē pa-
nētī. Ex his Anselm. in lib. Cur De⁹ homo, allertur vniuersaliter,
satisfactioe fieri per opera non debita. Irridēt hoc heretici, sed
vanè: cū tā apertis auctoritatib⁹ sit fundatū. Vbi tamē aduertendū
est, multos posteriorū ac recentiorū doctorū tenere, quod quā-
quā illud Anselmi verū sit de satisfactioe secundū rigore iu-
stitiæ perfectæ & integræ: quia tamē satisfactio sacramentalis ista,
& omnis satisfactio peccati non est nisi amicabile, & ex diuinæ
acceptatione tantū sufficiens: potest etiā opere aliàs debito fieri.
Et quidē quādo aliàs debitū est, & iniunctū in satisfactioe pec-
cati non dubiū est per illud satisfieri peccatis cōmissis. Ieiunium
quadragiesimæ etiā ex præcepto diuino sit seruandū: satis fit tamē
eius obseruatione pro peccatis: & ita videtur imponi posse.
Quanquā itaq; in alijs non sit ita manifestū, tamē satis probabi-
liter creditur etiā alia, ad quæ ex præcepto tenemur, satisfacere.
Martyriū susceptū, pro confessione fidei, cū ad id tenemur ex
præcepto Christi, plenissima est satisfactio pro peccatis. Ita igitur
& de ceteris: vt videlicet nihil detrahat operi satisfactiois,
esse præceptū. Simul enim potest opus aliquod esse & obedi-
entiæ, & religionis, & pœnitentiæ, & aliarū multarū virtutū. Hęc pos-
sunt probabiliter credi: reuera tamē regulariter satisfactio fieri
debet per ea quæ volūtaria sunt, & ad quæ aliàs non tenemur. Ad-
minus cū imponitur, non nisi de his imponēda est. Nec tamē eū
qui contrariū faceret, vel putaret ita cōuenire, dānamus peccati.

Huius proximum est quod à nonnullis mouetur, an simul pos-
sit quis præceptum Ecclesiæ implere (puta de audienda missa)
& implere pœnitentiā iniunctam: si videlicet ibi simul legat
psalmos impositos in satisfactioe. Ista minuitiora sunt, nec op⁹
est specialius tractare, aut quenquā inquietare propter illa. Qui
putat tuta conscientia se posse simul & audire sacri ad quod te-
netur, & in eo psalmos aliquos, ad quod ex officio diuino te-
netur, & similiter impositam satisfactioem legere, relinquatur
suo arbitrio. Qui autem infirmior est & scrupulosior, do-
ceatur

ceatur hæc non magni facere. Hæc diximus de imponenda satisfactione in communi quidem: nam in speciali inferius, cum de medicinis necessarijs contra peccata agatur, est latius dicendum. Est enim illud vnum ex præcipuis quæ sciri debent à iudicibus spiritualibus: de quo suo loco.

Vltimò iam restat dicendū de ratione implendæ satisfactionis huius impositæ: an videlicet possit in peccato mortali videri, & vt Deo sit grata, impleri, De qua re quæquam sint diuersæ sententiæ doctorum, ommissis controuersijs, breuiter sequentes propositiones notentur.

Prima propositio.
De persoluitione satisfactionis.

Satisfactio imposita non est necessariò ad euitandū nouum peccatum exoluenda in charitate & Dei gratia. Qui itaq; post peccatum, & in eo manens eā implet, non committit nouū peccatū. Quod ita probatur. Quia nō est cur ad maiorem sanctitatē obliget illa impositio sacerdotis, q̄ diuina præcepta: quæ tamen in peccato mortali implentur sine nouo peccato. Satisfacit præcepto eleemosynæ qui illā dat cum tenetur, etiā si sit in peccato mortali. Ergo & impositā satisfactionem implens in peccato.

Secunda propositio.

Satisfactio in peccato persoluta nō est efficax, nec per eā liberatur sic satisfaciens à pœna debita pro peccatis dimissis. Hæc probatur à b. Tho. & grauioribus doctoribus. Quia nulla satisfactio nostra efficax est, nisi ex Dei amicabilem acceptatione. Deus verò amicabilem acceptat amicorū, non inimicorum opera. Respexit Deus (inquit scriptura) ad Abel, & ad munera eius: Prius enim debet esse gratus offerēs, tūc opera eius & oblatio grata esse possunt. Præterea omnis peccati remissio ex gratia tantū est: atq; ita & remissio omnium, ad quæ ex peccato corā Deo attriti & obnoxij sumus. De operibus factis extra gratiā superius quod satis esse debet, diximus: & de satisfactione hæc nūc addimus tanquā certè probabiliora. Itaq; quod nōnulli disputāt, an saltē ad bonū aliquod tēporale valeant, siue ad diminutionem pœnæ inferni: satis est deo relinquere, q̄ multis de hoc agere.

Tertia propositio.
Quādo sit aut non sit repetenda satisfactio.

Satisfactio sic in peccato persoluta nō semper est necessariò repetenda, cum quis ad statum gratiæ redierit: repetenda quidē est, vt impleatur satisfactio: vt liberetur videlicet à pœna: nam alioqui diximus impletā esse debitam iudici spirituali, qui satisfactionem imposuit, etiam si in peccato sit exoluta.

Hanc b. Tho. & sui tēporis alij doctores tenēt, sic distinguēt satisfactoria opera, vt dicant quædā esse, quæ relinquūt post se effectū: vt ieiunia & eleemosynæ: & hæc putāt non esse repetenda. Vidētur velle, quòd, quia manēt in suis illis effectibus, satisfactio.

sufficiant pœnæ pro peccatis debite. Alia verò dicūt esse, quæ post se nō relinquunt effectum: vt orationes. Hæc volūt repetēda esse in statu gratiæ. Et tanquā hæc distinctio nō sit admodū constās, vt cunq; sit, hoc illi volunt, vt tantū orationes & huiusmodi alia repetantur, nō verò afflictiones corporis vel eleemosynæ: in hoc magis condescendentes fragilitati humanæ, & interpretantes Deum non minus etiam eidem condescendere.

Probabiliter nihilominus acceptari potest Caietani sententia, quā nōnulli alij sequuntur. Omnes videlicet satisfactiones impositas à sacerdote, si in peccato mortali exoluatur, illo amoto quasi obice, valere: sicut de baptismo Augustinus dixit, & tenet hoc tota Ecclesia: quòd, si in peccato suscipiatur, recedente illo, valere incipit & operari: & ita de ceteris sacramētis probabile satis est, vt virtus sacramenti (quæ non humana est, sed diuina) multò efficacior sit virtute naturali: atque ita ablato impedimēto, quo fiebat ne operaretur, mox incipiet operari. Quod tanquam de Eucharistia nonnulli putant apertè falsum esse: nos certè non putamus. Cur enim cum pœnituerit illum qui indignè accessit ad altare, & veraciter vtrūque peccatum deuenit, non incipiet in eo operari virtus Eucharistiæ? Ita igitur (inquit Caietanus) omnis sacramentalis effectus si impediatur per peccatum, redit recedente peccato. Cum igitur hæc satisfactio imposita sacramentale opus sit, hoc est, non ex sola dispositione operantis effectū habens, sed ex virtute clauium & merito Christi, quod est ex ipso opere operato (diximus alibi) est impediatur per peccatum, eo recedente operabitur quod antea operaretur, absolutionem scilicet à pœna. Est certè rationabilis & digna sententia hæc, vt in operibus sacramentalibus non id tantum cogitemus, quod ex nostra dispositione habent, sicut & cetera opera: sed quod ex ipso opere operato. Præterea secundū hanc sententiā satisfactio sacramentalis siue imposita multò est vtilior & efficacior, & non tantum ostenditur patienter suscipienda, verum etiam desideranda & exigenda ab ipso sacerdote, cum tantum proficit ex iniunctione sacerdotis fecisse opus aliquod, vt etiam in peccato factum, redeunte gratia sit nihilominus efficax. Sufficiant hæc de satisfactione, vltima parte pœnitentiæ, & tota etiā pœnitentiæ, siue virtute siue sacramento: de qua plura diximus propter summam eius necessitatem. Atque vltimam hæc sufficiant ad dignè de ea cogitandum, & operandum secundum eam.

Quarta propositio.

DE PURGATORIO,

ET SVFFRAGIIS MORTUORUM, ex consensu Ecclesie vniuersalis præcipue.

LECTIO PRIMA.

SACRAMENTVM pœnitentię partes, atq; institutionem eius (vt ex suprãdictis patet) sequuntur multa: de quibus nunc ordine dicendum est. Hoc enim exigit perfecta doctrina. Cõstat ex his que diximus, esse in Ecclesia clauis: quid verò sint, & quis illarum actus, restat dicendum. Vbi de excommunicatione & Indulgentijs dicendum est. Constat etiam remissa culpa sæpius restare exoluendam pœnam: ex quo conlequitur etiam (vt statim ostendemus) purgatorium, & necessitas suffragiorum pro defunctis: de quibus etiam meritò est dicendum. Hęc omnia postulat materia ipsa & ordo doctrinæ. Hoc etiam exigit tẽporis huius corruptio, & nouitas tâta doctrinæ. Primò igitur simul de purgatorio dicamus & suffragijs: hæc enim sequuntur quæ proximè diximus de satisfactione.

Sit itaque de his hoc certissimum fidei catholici fundamentum nobis constitutum contra errores omnes. Sicut certa fides docet quorũdam animas mox à corpore solutas in æternam in damnationem: aliorum autem in perpetuam felicitatem ita tenet alias prius purgari, atque teneri abditis quibusdã locis, ubi orationibus, sacrificio altaris, eleemosynis, & pijs viuientium operibus adiuuari, ad citius purgationem suam absoluendam, & ad transeundum in felicitatem æternam.

Luc. 16.

Duo prima quæ asserimus hic, apertissimis scripturæ auctoritatibus probantur. De damnatione quidem sufficit illud Euangelij apud Lucam: Mortuus est diues, & sepultus est in inferno. Et quamuis apud multos litera hæc aliter distinguatur, vt videlicet seorsim proferamus illud: Mortuus est diues, & sepultus est: deinde verò quòd sequitur, in inferno, coniungendum sit sequentibus hoc modo: In inferno eleuans oculos suos: secundum tamen vtranque literæ lectionem id satis probatur. Cui si-

mię

mile est illud Iob: Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. Secundum verò de felicitate perpetua, quanquam oppositum fuerit error multorum Græcorum, satis tamen confirmatur etiam ab eodem Euangelista, dicente domino latroni: Hodie mecum eris in Paradiso. Et quod S. Paulus Corinthijs scribens apertè docet: Scientes quòd dum sumus in hoc corpore, peregrinamur à Domino: audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & presentes esse ad Dominum. Vbi apertè vides perfectorum & sanctorum animas mox vt peregrinantur à corpore, quod sit ante vltimam resurrectionem, præsentem esse apud Deum: dicente etiam Christo Apostolis suis: Iterum veniam, & assumam vos ad meipsum, vt vbi ego sum, & vos sitis. De hoc verò errore nõ est opus nunc plura dicere: qualiter scilicet rationibus, quibus Græci illum confirmant errorem, respondere debeat: & quibus nostra confirmanda sint. Satis sit, Ecclesiam illum dam-

Luc. 23.
2. Cor. 5.

nasse. Iam tertium, quod nostræ est intentionis, de medijs illis animabus scilicet, quæ purgatione egent, dicendum est. Vbi duo simul asserimus, quoniam coniuncta sunt. Nec enim vnum sine altero potest constare: Purgatio scilicet animarum post hanc vitam, & suffragia quibus à viuis iuantur. Hęc igitur certa catholice fidei dogmata à multis catholicis nostri temporis doctoribus asseruntur, & confirmantur multis auctoritatibus scripturæ & rationibus. Nos verò priusquam quidquam de his dicamus, ad auctoritatem vniuersalis Ecclesie confugiendũ esse putamus: hanc solam sufficere ad confirmanda dogmata omnia fidei manifestum est, neque nunc opus est probare. Dicit enim Christus: Portæ inferi non preualebunt aduersus eam. Et Paulus inquit: Quæ est columna & firmamentum veritatis. Propter quod (vt à principio, & deinde frequenter admonuimus, quia frequenter etiam aduersarij contrarium loquuntur) Augusti-

Epist. 118.

Purgatorij
firma sit vniuersalis Ecclesie auctoritas: de purgatorio ac suffragijs mortuorum eũ tam euidentem & certam eius traditionem, vt nulla certius ista probari possint: meritò diximus prius ad eam confugiendum. Valde enim in confirmanda fide & confutandis hæreticis curandum est, solidis firmamentis inniti: ita vt quando dubia aliqua, aut ambigua adducere visum fuerit

(quod nonnunquam fortè propter diuersa & infirma ingenia oportet fieri, cum sapius quæ minus certa sunt, quorundam ingenia magis cõuincant) semper tamen disertè admonendi sunt omnes, illis fundamentis innitendum non esse: ne ita contemptibilis fiat fides, & irrifioni pateat hæreticorum. Certissimum & euidentissimum igitur purgatorij & suffragiorum testimonium est vniuersalis Ecclesiæ auctoritas, quæ semper in sacrificio altaris, & in multis alijs ad id institutis officijs pro defunctis orat, eorum liberationem à Deo petès: vt docent doctores omnes, concilia omnium nationum ab ipso principio Ecclesiæ: quod non est opus multis probare. Certè Augustinus libro de cura agèda pro mortuis, mox in principio adducta ad hoc probandum auctoritate ex libro Machabæorum (de qua postea) ita inquit: Sed etsi nunquam in scripturis veteribus legeretur, non parua est Ecclesiæ vniuersæ, quæ in hac cõsuetudine claret, auctoritas: vbi in precibus sacerdotis, quæ Domino ad eius altare funduntur, locum habet hæc commendatio mortuorũ. Et hoc ipsum toto illo libro confirmat, Similiter in Enchiridio, & lib. 9. Confessionum de matre sua loquens. Hoc ipsum Ambrosius in orationibus funebribus Valentini imperatoris & Theodosij apertè confirmat tanquam certum in Ecclesia, dum pro illis orat, & oraturum se perpetuò, & oblaturum sacrificium dicit. Hoc ipsum Gregorius magnus, multis adductis miraculis in quarto libro dialogorum confirmat: iuuari scilicet defunctorum animas orationibus viuorum & sacrificijs. Et vt de Græcis doctoribus aliquid dicamus: Damascenus in propria de hære oratione, in qua probat iuuari defunctorum animas viuorum orationibus, adducit omnium ferè antiquorum Græcorum testimonia, à Dionysio Areopagita incipiens. Qui vltimo capite Ecclesiasticæ hierarchiæ de ritu Ecclesiæ circa defunctos, apertè dicit sacerdotem ad altare pro illis orare & precari: adducit etiã verbis, quibus hodie in cõmendatione defunctorum vtitur Ecclesia, vbi etiam & Gregorij Nazianzeni, & Nisseni, Chryostomi, & plurimorum aliorum adducit testimonia: intrepidè asserens hoc ab Apostolis traditum esse Ecclesiæ. Et denique Augustinus libro de hæresibus Aërianos refert hæreticos, negantes orandum esse pro defunctis. Bernardus etiã sermone 66. super Cantica, alios etiam refert hæreticos, & admonet vitandos esse illos, qui (inquit) ignem purgatorum restare post mortem non credunt: sed animam solutam à corpore statim ad requiem transire vel damnationem asserunt. Et

(ne

(ne hoc omittamus) sunt plurima de hoc antiqua concilia omnium ferè nationum, in quibus de orando pro defunctis multa statuuntur, tanquam de re certissima. Ita concilium Carthaginense tertium cap. 29. & quartum cap. 79. de commendatione defunctorum, & sacrificio pro eis offerendo, & de oblationibus pro ipsis loquuntur. In quibus concilijs est totius Africae consensus. Concilium itaque Valsense cap. secundo de orando pro his qui inopinato casu moriuntur, apertè præcipit. Similiter & Toletanum tertium cap. 22. & septimum cap. tertio de sepeliendis episcopis & religiosis, cum psalmis & orationibus loquuntur. In quibus concilijs consensus etiam Gallicarum & Hispanicarum ecclesiarum manifestus est. Et tandem in concilio Constantiensi damnatur error negantium purgatorium. Et in concilio Florentino, Græcis se videntibus Ecclesiæ, apertè traditur esse purgatorium credendum: de quo iam ante multos annos illi errabant, vt in opusculis beati Thomæ contra errores Græcorum, & contra Græcos, Armenos, & Sarracenos ostenditur. Itaque hæc omnia & purgatorium ab Ecclesia semper creditũ fuisse, & apertius semper in ea pro defunctis suas orationes, & oblata esse sacrificia ostendunt. De quibus & à Gratiano decretum concilij Cabillonensis citatur, de consecratione dist. 1. cap. Visum præterea: vbi, vt in Missa quotidie defunctorum agatur memoria præcipitur. Multa etiam alia Gregorij, Innocentij, & aliorum pontificum testimonia adducit 13. q. 2. Ex quo certissimo fundamento orationum Ecclesiæ pro defunctis, necessariò purgatorium sequitur. Orationes enim illæ pro damnatis notum est non fieri ab Ecclesia: de quibus certa fides tenet, saluari eos non posse (Christus enim dicit: Ite in ignem æternum) nec pro beatis etiam facit Ecclesia: constat enim illis non esse necessarias. Sunt igitur defuncti medij: qui scilicet purgatione egent. Vnde Augustinus dixit supradictò libro, pro omnibus in vnione Ecclesiæ defunctis fieri debere: quoniam non possumus nos discernere qui illi sint, quibus profint. Melius igitur (inquit) est vt supersint his qui non egent, quam vt desint egentibus. Frustra itaque oraret Ecclesia pro defunctis, si non esset purgatorium: quod ipsa suis orationibus conficitur. Nihil hac probatione euidentius esse potest: quam nec ipsi aduersarij negare possunt, sed recurrunt ad quarrenda à nobis scripturæ testimonia, quia vel ambigua sunt, vel facilè ab eis secundum apparentiam saltem perueri possunt. Nos verò eis primò obijciamus hanc auctoritatem, quam si negant, meritò

Cc 5

irri-

Augustin⁹
Cap. 1.Cap. 109.
et 110.Cap. 11. et
13.Ambrosi⁹.

Gregorius.

Damascenus qui plurimorum veterum testimonia adducit.

irridendi sunt quarerēs scripturæ auctoritatem. Dicemus enim eis, vnde conſtet, hanc ſcripturam certam eſſe, niſi per auctoritatem Eccleſiæ, quam illi iam negant? Certe in dubijs fide, & in ambiguis ſenſibus ſcripturæ, ſicut in recipiendis ipſis ſacris libris, ſola eſt Eccleſiæ auctoritas: quam recuſantes alieno ſe à Chriſto oſtendant, & amantes contentiones. Quare non ſolam fidei ipſi, ſed omni humanæ rationi & ſenſui contradicunt, cum nolunt in controuerſijs & dubijs alium iudicem: quam ſententiam ſuum habere: dum Eccleſiam, ſi non apertè negant, ita obſcurant. Vt nullus certus relinquatur iudex in controuerſijs.

Confirmatio itaque hoc dogmate certiffima Eccleſiæ auctoritate, iam quibus ſcripturæ auctoritatibus aut rationibus probari poſſit, & quam illa ſint efficacia, breuiter inſinuandum eſt.

Igitur nonnullæ ſcripturæ auctoritates adducuntur à pijs & doctis, quos non reprehendimus (fortè enim volunt ex communibus quibuſdam incipere) quæ tamen minus apertæ & minus ſunt efficaces, & minus probant. Illis igitur non eſt nobis vtendum ad probandum purgatorium: ſed illo probato ex alijs, poſſunt de eo exponi. Adducitur illud: Dominus mortificat & viuificat, deducit ad inferos, & reducit. Quafi inde probetur eſſe infernum, ex quo educantur homines: atque ita purgatorium. Et illud Pauli: In nomine Jeſu ſelectatur omne genus caeleſtium, terreſtrium, & inferorum. Quafi ibi probetur infernus, non damnatorum, vbi non ſelectuntur genua Chriſti: ſed purgatorium. Sicut illud etiam Zachariæ: Tu quoque in ſanguine teſtamenti tui emiſiſti vinctos &c. Quafi illud de purgatorio, & non de limbo patrum intelligi debeat. Omnia igitur iſta & ſimilia reuera non aliud probant, quam Dei immenſam virtutem & paſſionis Chriſti efficaciam vbique, etiam in inferno, ſe diffundentem & operantem, qualiſcunque demum infernus ſit ille, vel damnatorum, vel patrum &c. Poſſunt tamen (vt diximus) exponi de igne purgatorio, modo aliunde conſtet illum eſſe.

Adducuntur & alia ſcripturæ loca efficaciora quidem, ſed quorum multa diuerſos habet ſenſus: & ita ambigua ſunt. Inter cetera illud efficacius videtur, quod apud Mathæum ſcriptum eſt, dicente Chriſto de blaſphemia in ſpiritum ſanctum, quod non remittitur neque in hoc ſeculo, neque in futuro. Ex quo loco etiam Auguſtinus lib. 21. de ciuitate Dei, cap. 24. arguit. Nec enim (inquiens) veraciter diceretur de quibuſdam, quod non eis remittatur neque in hoc ſeculo, neque in futuro, niſi eſſent qui-

bas,

bas, eſi non in iſto, tamen remitteretur in futuro. Et Gregorius lib. quarto Moraliũ cap. 39. eodem modo arguit. Ita & Bernardus ſupradicto ſermone in Cantica. Itaque diſciplinatis & conſentientibus ſufficere meritò debet hic locus. Quia tamen ille magis præſupponit quidem hoc, quam afferat: ſi aliunde id non probaretur, reſponderi poſſet quod nunc reſpondent hæretici: illud videlicet dictum eſſe ſecundum quandam exaggerationem & hyperbolen. Quare ſicut non eſt neceſſarium, ita nec oportunum credimus, huic auctoritati inniti. Secunda vero quæ adducitur auctoritas, eſt ex Paulo: Vniuſcuiusque opus quale ſit, ignis probabit. Si cuius opus manſerit quod ſuperædificauerit, mercedem accipiet: ſi cuius opus aſerit, detrimentum patietur, ipſe tamen ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem: cum prius dixiſſet Apoſtolus de Chriſto fundamento, & ſuperædificatis, ab alijs quidem ligno, fœno, & ſtipula: ab alijs verò auro, argento, & lapidibus precioſis: Et dixerat: vniuſcuiusque opus manifeſtum erit. Dies enim Domini declarabit, quia in igne reuelabitur. Quæ quidem verba multa certè continent ad hoc probandum: quædam ſcilicet eſſe opera digna: quidem combuſtione & igne, quibus tamen à ſalute non impeditur illa operans. Ait enim quod hæc opera ardebunt, & operans detrimentum patietur: deinde ſaluandum hunc eſſe per ignem: Saluus (inquit) erit. Ex quibus vel inferri videtur, vel a pertè aſſeri purgatorium ignis. Inferri inquam, quoniam meritò inquiri poteſt, quid ſi cum illis operibus quis ex hoc ſeculo decedat, nonne purgandus eſt igne? Aſſeri verò apertè purgatorium ibi à multis creditur, quoniam (inquit) dies Domini reuelabit. Nō enim in ſcriptura ſacra dies Domini, niſi de iudicij vniuerſalis vel particularis die ſolet dici. Quanquã igitur hæc tã efficacia videantur, quia tamè & Auguſtino in Enchiridio: & lib. 21. de ciuitate Dei, hæc verba magis de tribulatione huius vitæ exponenda videntur, nec certè ſine efficaciffima ratione: quod ſequutus eſt Gregorius ſupradicto loco Dialogorũ: hoc fatiſ eſt vt ſalutè ambiguis ſit ille locus, & plures habet ſenſus. Quare nec efficax, nec certus ad cõfirmanda fidei dubia. Mouet enim meritò Auguſtinũ in illis locis, vt de purgatorio poſt hæc vitã id intelligi non debeat: quoniam ignis: (inquit) de quo eo loco loquutus eſt Paulus, talis debet intelligi, vt ambo per eum tranſeant, id eſt, & qui ædificat lignum &c. & qui ædificat argentum, aurum &c. Quare cum in futuro purgandi non ſint qui ædificant aurum: reſtat vt de tribulatione intelligendum ſit: de qua illud dictum

I. Cor. 3.

Cap. 68.
Cap. 26.

Quib' auctoritatibus ſcripturæ efficaciter probetur aut nõ probetur purgatorium. I. Reg. c. 2. Philp. 2. Cap. 9.

Cap. 12.

Etum est: Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis. Adueniente (inquit ille) tribulatione qua temporalia amitti necesse est, qui ædificauerat super fundamentum lignum &c. hoc est, qui cum charitate nimium illa amauerat: in amissione torquetur, & pœna illa purgatur. Qui verò ita possederat hæc temporalia, vt tamen ædificauerit aurum & lapides preciosos, hoc est, non illa, sed cælestia amauerit: nullum patitur detrimentum vel cruciatum: sed tribulatio illa fit ei augmentum coronæ: in qua tribulatione (inquit ille) & ipsa mors carnis intelligi potest, & persecuiones Ecclesiæ, quibus martyres coronati sunt, & illa etiam, quæ in fine futura est Antichristi. Itaque efficacissimè certè hæc ratio arguit, ibi non probari purgatorium post mortem: aut si cui videtur nihilominus probari posse, certè propter ambiguitatem sensuum minus est euidens. Quare nec illi innitendum. Sensus ambiguus loci scripturæ (vt ex ipso Augustino lib. 3. de doctrina Christiana patet) ex certis dogmatibus fidei confirmandus est, non dogmata fidei ex illo.

Cap. 12.

Vltimò denique locus est ex Machabæorum libro secundo de Iuda Machabæo, qui pro defunctis offerri curauit, vbi additur: Sancta & salubris est cogitatio, pro defunctis orare: satis certè manifestus est. Sed quoniam de libri illius auctoritate, an scilicet canonicus sit, dubium fuit apud antiquos, quod tempore Augustini non satis explicatum videbatur. Ait enim ille libro secundo contra Gaudentij Epistolam, librum illum receptum ab Ecclesia propter insignes quasdam martyrum pæsiones: si tamen (inquit) sobriè legatur. Id quod propter mortem Raziz dicit, fortem quidem, sed non conformem Christianæ doctrinæ, nec certè rationi naturali. Ille enim sese occidit. Quanquam (igitur) hoc dubium de libri illius auctoritate, post Augustinum multis Concilijs videatur sublatum: in quibus inter Canonicos computatur: quia tamen libri, de quibus dubitatum est aliquando etiam si postea recipiantur, non propterea æqualis sunt auctoritatis cum ijs de quibus nunquam dubium fuit: dogma hoc de purgatorio & suffragijs defunctorum certius & euidētius putamus, quàm sit illius libri auctoritas. Minus enim de his dogmatibus dubitatum est, quàm de illius libri auctoritate. Non est igitur cur euidētiora minus euidētibus confirmemus. Itaque auctoritates hæc scripturæ suo loco adducantur: sic tamen, vt hæretici intelligant, sic potissimum innitatur. In hac igitur re auctoritas Ecclesiæ nobis præ ceteris est habenda

habenda: non quia maior quàm scripturæ, de quo nunc non agimus, sed quia euidētior in hac parte.

Ex his itaque habemus primò, quàm sit fides hæc purgatorij certa & euidens in Ecclesia, & quàm fuerit semper: Ex quo aliud puramus (saluo prudentiorum iudicio) necessariò inferri, non esse fidem hanc à catholicis doctoribus, cum contra hæreticos disputant & catholica tradunt, silentio pretereundā. Non desunt qui amore pacis & vitandi scandali gratia, hæc, quia hæreticis odiosiora sunt, putent tacēda. Nos vero, quod tā apertè semper tota docuit Ecclesia, putamus necessariò esse confitendum & docendum, ne rei simus coram deo de omissione confessionis fidei & doctrinæ necessariæ. Si persecuotionis tempore, qui erubescit Christum confiteri, reus est: vt qui negat quando articulus fidei, quando certissimū dogma Ecclesiæ ab aduersarijs impugnatur: certè nō licet tacere catholicis, & permittere supprimi veram doctrinam fidei. Humanæ sapientiæ est Christum erubescere & sermones ipsius: maximè cum nullus ex hæresi admittendus sit in Ecclesiam, non reuocatis erroribus in specie, quos prius sequutus est. Requirit igitur & fidei veritas, & salus animarum, vt apertè hoc doceatur. Nolunt tacere hæretici: quare catholicis silentium est? Hæc igitur ad confirmationem purgatorij sufficient. Restat vt aduersariorum respondeatur rationibus, quod breuiter sequenti lectione fiet.

LECTIO SECVNDA.

De Purgatorio.

NT EQVAM respondeatur obiectionibus aduersariorū, non est omittendum, probari etiam purgatorium à recentioribus nō inefficacibus rationibus ex fide & sacra scriptura petitis, quæ meritò sunt cōsiderandæ. Dupli- **Duabus ra-**
 cibus itaque via hoc ostendunt. Primò, ex **tionibus**
 nialibus culpis hoc modo. Cum ex scriptu- **ostenditur**
 ra sacra constet peccata venialia reum non facere æternæ dam- **esse purga-**
 nationis, nec priuare beatitudine: potest quis cum eis ex hac vi- **torij potē-**
 ta discedere sine mortalibus: non igitur damnabitur. Rursum **hanc vitā.**
 constat tantā esse cælestis illius beatitudinis puritatem & mun-
 ditiam,

ditiam, vt merito in Apocalypsi scriptum fit de illa: Non intrabit in eam aliquid conquinatum: prius ergo venialia peccata delenda sunt: sed hoc non sine pœnitentia & dolore (quem purgationem dicimus) fieri credendum est post hanc vitam maximè, vbi iam tempus meriti & satisfactionis cessauit: cum nec in hac vita sine aliqua displicentia dimittantur, vt suprà dictū est. Purgandi igitur sunt à venialibus, qui cum eis decedunt. Hæc ratio est satis efficax, maximè conuicta loco Euangelij Mathæi 12. de quo suprà: vbi innuitur in futuro sæculo quædam remitti. Quia tamen est nonnullum de hoc dubium inter Catholicos, de quo inferius dicemus: nunc satis fit hanc rationem proposuisse.

Est altera via & ratio hoc probandi, priori efficacior, ex pœnis sumpta, & ex necessitate satisfactionis, de quibus loquuti sumus superius. Sic itaque probant. Constat ex scriptura, remissa culpa satis efficax, maximè conuicta loco Euangelij Mathæi 12. de quo suprà: vbi innuitur in futuro sæculo quædam remitti. Quia tamen est nonnullum de hoc dubium inter Catholicos, de quo inferius dicemus: nunc satis fit hanc rationem proposuisse.

Est altera via & ratio hoc probandi, priori efficacior, ex pœnis sumpta, & ex necessitate satisfactionis, de quibus loquuti sumus superius. Sic itaque probant. Constat ex scriptura, remissa culpa satis efficax, maximè conuicta loco Euangelij Mathæi 12. de quo suprà: vbi innuitur in futuro sæculo quædam remitti. Quia tamen est nonnullum de hoc dubium inter Catholicos, de quo inferius dicemus: nunc satis fit hanc rationem proposuisse.

Math. 5.

Psal. 109.

Quid

Quid igitur aduersarij contra hanc certam fidem adferant, nec est opus multis referre: nec enim multa sunt, nec noua, nec certe disticta. Qua ratione negant satisfactiones necessarias, & purgatorium. Vnica (inquiunt) satisfactio Christi sufficientissima est, & superabundans. Cui argumento centies responsum est, quod non ab omnibus æqualiter participatur, nec per omnia etiam sacramenta eadem ratione. Aliter enim per baptismum, aliter per pœnitentiæ sacramentum, aliter per afflictiones & crucem: quæ vel voluntariè suscipimus, vel patienter sustinemus: sed de his satis suprà dictum est. Nec enim dubium est eos etiam, quibus ante Christum peccata remissa sunt, vt Adam, Dauid, non consequutos fuisse hanc remissionem, nisi meritis Christi & participatione satisfactionis eius: hæc verò si (vt aiunt aduersarij) sufficiens est & superabundans, quare ab eis alia pœna exacta fuit diuinæ iustitiæ ordine, nisi quia illa diuersimodè participatur, & nõ statim omnis eius efficacia habetur? Quid apertius? Non est alia remissio peccatorū, nec alia virtute fit nunc, quàm in lege veteri. Cur igitur nunc volunt remissa culpa nullam reliquam esse pœnam? cum aperte legamus contrarium.

Illud tantum consideremus, quomodo tergiuerentur, & quod negare non possunt, vel temerè & inuerecundè reiciant, vel torqueant, vel peruertant. Tota Ecclesia semper pro defunctis orauit & obtulit sacrificium: non possunt negare: sed quo (inquiunt) verbo: quo præcepto diuino vel auctoritate scripturæ? Vide inuerecundiam. Errauit ergo apud eos tota Ecclesia: errant omnes patres. Quare non sufficiet sensus omnium doctorum, vt saltem & ipsi tam magni doctores dubitent, & in dubio manent tantorum iudicio credere, quàm suo? Nos ergo dicimus cum queritur, quo verbo oratio pro defunctis sit introducta, quod verbo non scripto, sed tradito ab Apostolis, vt Damascenus aperte docet. Hoc est verbum de quo Paulus aperte dicit: Tenete traditiones nostras, siue per sermonem siue per epistolam.

Purgant adhuc. Orant (inquiunt) pro defunctis, sed non certi de purgatorio. Ostenderunt se dubios. Nam Augustinus in Enchiridio, vbi suprà post hanc vitam esse aliquid purgatorium dicit inquiri posse, & incredibile non esse. Ecce (inquiunt) non certo credit purgatorium. Quod igitur orant pro defunctis, interpretantur factum esse vel ad exhortationem viuentiū & cōsiderationem, vel certè vt in dubio illo

2. Thess. 2.

an

an esset purgatorium, an non, non deessent charis suis, si forte adiuuari possent: Hæ sunt tergiuerfationes & calumniæ, quibus seducunt innocentes. Absit vt Ecclesia tota cultum exhibuerit Deo tam frequenter, tam assiduè & indefinenter, dubia & incerta: cum omnis cultus confessio quædam fidei sit: & orare pro defunctis sit testari, posse eos adiuuari, & testari Deo hoc gratum esse, & hoc catholicam fidem tenere. Quomodo Ecclesia potest esse dubia in tam aperta confessione: aut quomodo tam perpetuus cultus sine certa fide. Non esset Ecclesia columna & firnamentum veritatis, in cultu maxime Dei & doctrina fidei, si errare vel dubitare possit & nutare: maxime cum oratio opus fidei sit. Postulet (inquit Iacobus) in fide nihil hæsitans. Sicut igitur alibi dictum est, ad orationem opus est fide in communi & vniuersali (Deum scilicet posse concedere quod petimus, & non esse cassas orationes apud illum) non tamen in speciali. concessurum scilicet mihi quod peto. Ita in oratione pro defunctis opus est fide, quod grata sit apud Deum, non vanæ: quod egeant qui in purgatorio sunt: non tamen quod iste aut ille egeat, pro quo fit oratio. Nec enim fide tenendum est eum non esse damnatum: nec etiam beatum: sed (vt Augustinus dicit in Enchiridio) in dubio melius est vt supersint quibus non sunt necessariæ (qui scilicet iam sunt beati) vel quibus prodesse non possunt (damnatis scilicet) & vt sint consolationes viuorum, quàm vt desint egentibus. Ita igitur orat Ecclesia pro defunctis sicut pro viuus, Deo relinquens exactionem: certa tamen hoc esse gratum Deo. Nam (vt aperte dicamus) si vera fides est, omnem ex hac vita decedentem mox ad æternam felicitatem vel infelicitatem transire, quod ipsi testantur, contra fidem est vt oretur pro aliquo: quando ipsi & nos concedimus, nec pro beatis nec pro damnatis orandum esse. Non igitur orationes Ecclesiæ fieri possunt, nisi fide certa credatur, quosdam esse expectantes post hanc vitam purgationem perfectam. Quod igitur dicunt dubitasse patres de purgatorio impostura est: si quidem procedat ex ignorantia, certe nimium crassa & inexcusabili, & ex malitia ac proprii sensus amore procedente. Nam quod exempli gratia de Augustino dicunt, vide quàm apertum mendacium. Inquirendum dicit Augustinus an sit ignis purgatorius: aiunt illi, & non est incredibile. Ita dixit Augustinus, fatemur, illo loco: sed oportebat illi legere eius scripta, aut lecta non tacere. Certè lib. 21. de ciuitate Dei, quem supra citauimus, non minus ex professo de purgato-

Cap. 109.
110.

Cap. 24.

gatorio agit: vbi de mediocriter bonis loquens, tales (inquit) constar ante diem iudicij per pœnas tēporales, quas eorum spiritus patiuntur, purgatos receptis corporibus æterni ignis simplicij nō tradendos. Constat, inquit Augustinus: non ergo dubius fuit de purgatorij pœnis. Sed isti cœlores omniū & doctores certissimi omnia confundunt, non discernentes quid certa fide teneatur, quid probabilibus rationibus disputetur. An sit ignis purgatorius, inquirendum dicit Augustinus, ignis videlicet corporeus, an alterius alicuius rationis: non verò an sint purgatorij pœnæ: de quibus constare dixit. Vbi quoniam hac doctrina, quæ grata est auribus simplicium, tam multos seducunt hæretici, iustum est & salubre simplicioribus, vt ostendatur aperte eos esse mentitos, & contra conscientiam loquutos: quod, si in aliquo loco, in hoc certè maxime ostendi potest. Dicunt Augustinū dubitasse de purgatorio, quoniā in Enchiridio dixit inquirendū esse. Est ne credibile eos locum hūc quem citauimus de ciuitate Dei non legisse, cum nullum, qui vel modicè Augustini doctrinam attigerit, lateat, quod eo loco Augustinus de purgatorio loquatur? Si legerunt, sciunt Augustino constare, esse purgatorium: imò constituisse antequam scriberet librum Enchiridij, quem multo post libros de ciuitate Dei edidit, vt 2. lib. retractationum patet. Nec in eo libro his quæ prius dixerat in lib. de ciuitate Dei, contradixit, nec dubitat de quibus prius certus fuerat, quod ex ipsis retractationibus etiam patet: admonuisset enim de hoc August. sicut de alijs minoribus monere solet. Non possunt itaque non scire Augustinum certum esse de purgatorio: mentiuntur igitur plane. Quis ergo audeat se ipsis committere in vlla alia re, quæ ad salutem pertinet? quos constat circa doctrinam fidei propriæ sententiæ & gloriæ amore aperte mentiri, & imponere vni magnæ auctoritatis patri & magistro Ecclesiæ? Quod si quis vult magis beneuolus in eos esse, vt putet latuisse eos dictum illud Augustini, saltem conuincuntur præcipationis & inconsiderationis summæ. Quare igitur non expectarunt vt legerent, aut cur noluerunt cum alijs conferre à quibus de sensu Augustini doceri poterant? Nonne hæc sunt circa doctrinā fidei vitia, quæ merito suspectos reddant eos, quos de his conuicimus tam aperte?

Nos igitur ne in tantas tenebras incidamus, certissima fide credamus purgatorium: & iam deinde quid ab antiquioribus patribus, & à recentioribus dubitetur & inquiretur suo loco statuamus:

Dd

tuamus:

tuamus: inter probabilia videlicet, & non inter certa dogmata. *Dist. 20. et 21. quarti. De loco purgatorij.* Sequentia itaque circa purgatorium disputantur. Primum, de loco purgatorij, quis sit: an scilicet infernus aliquis, an potius superior. Et circa hoc sunt diuersæ opiniones propter reuelationes nonnullas, de quibus beatus Gregorius quarto libro dialogorum. Communior tamen & sanior circa hoc sententia est, secundum communem legem infernum quendam locum esse, ubi purgantur mediocriter boni, proximum quidem inferno damnatorum: sicuti locus sanctorum vsq; ad passionem Christi, infernus, sub terra videlicet fuisse creditur ex ipsa scriptura. Secundum verò specialem aliquam dispensationem nonnullam alibi purgantur animæ: quod reuelationes illæ beati Gregorii ostendunt. Augustinus de hac questione in Enchiridio solùm dixit, abditis quibusdam receptaculis contineri animas. Quidquid itaque ultra hoc dicitur, probabilis magis coniectura quam fide asseritur.

De pena purgatorij. Psal. 31. Dist. 20. Secundum, de grauitate & quantitate pœnæ purgatorij disputatur etiã. Vbi est Augustini auctoritas in expositione verborum illorum: Domine ne in furore tuo arguas me, neque &c. quam Magister sententiarum citauit. Grauior ignis erit ille, quam quidquid in hac vita pati potest homo: quod nulla ratione dubitandum est: esse videlicet pœnas illas purgatorias maiores omnibus supplicijs huius vitæ: & post inferni pœnas secundum tenere locum. Et quidem de pœna damni, hoc est, carentia diuinæ visionis ac beatitudinis manifestum est spiritus illos maximè dolere, cum agnoscant se sua culpa, finita iam via & tempore meriti ab eis ablato, teneri extra felicitatem & terminum proprium, quem non possunt totis viribus non desiderare. Reliqua pœna, quacunque illa sit, ab igne, vel quacunque alia ratione (de quo nunc non disputamus, pertinet enim hoc ad alium locum) creditur tamen nonnulla esse in purgatorio huiusmodi maior etiam quacunque huius vitæ: siue id sit ex maiori perceptibilitate animæ iam separata, quæ non potest nõ tota sentire (vt b. Thom. vult) siue ex diuina iustitia, quæ sibi ita non satisfacit per inflictas pœnas & post hanc vitam, sicut per eas quas sibi in hac vita assumunt homines voluntariè, vt b. Bonaventura inquit.

Dubitatur tertio, à quo & quomodo post hanc vitam ibi purgentur animæ mediocriter bonæ: quæ videlicet sine culpa mortali discesserunt hinc. Itaque dubium est, an à culpis venialibus purgentur ibi, an verò à pœnis duntaxat, quas vel propter venialia

venialia, vel propter mortalia iam remissa debent. Et quidem de secundo hoc nulla dubitatio est: quòd videlicet exoluantur ibi pœnæ pro culpis iam remissis debitæ. De primo verò, an etiam ibi remittantur peccata venialia, diuersæ sunt sententiæ. Cùm enim constet apud omnes, ob peccata venialia non priuari beatitudine animas, neque cum illis posse ingredi beatitudinem: tamen quibusdam visum fuit, nullum veniale post hanc vitam remitti. Puto hos mouisse, quod post hanc vitam non sit tempus meriti, vel profectus siue augmenti charitatis, aut cuiuscunque virtutis, vt certissima fides tenet. Venialia verò (vt superius diximus) pœnitentia aliqua vel profectu feruoris charitatis dimittuntur. Hi igitur asserunt venialia semper, si qua restant, ante mortem, per ipsam videlicet finalem gratiã in qua decedunt, remitti. Tunc enim (inquiunt) gratia videtur superare, & excludere iam ab anima omnem concupiscentiã & inordinatos affectus, qui contrahuntur ex carne. Quia tamen hoc incertum est, imò multa habet contraria ex ipsa experientia: cùm multi subito moriantur in somno, aut alio modo sine mentis aliquã mutatione, cùm tamen in peccatis venialibus ante fuerint. Et quia patres ex illo verbo Christi, de quo supra, intrepidè dicunt culpas aliquas remitti post hanc vitam, sed leniores, vt ait beatus Gregorius: cõmunior sententia contraria est priori huic, & asserit ipsa etiã peccata venialia remitti. Quomodo verò id fiat extra locum profectus & meriti, cùm quæritur: non est dubitandum conuersione ipsius animæ & pœnitentia, atque ita diuina etiam gratia fieri, qua non imputatur culpa illa, quæ non est contraria charitati, & displicet animæ, saltem à corpore separata, si antea nõ displicuit. Itaque iuxta hoc (vt Durandus asserit) satis est probabile peccata omnia venialia non diutius hætere in anima separata, quæ in charitate discedit, sed statim remitti. Manet verò pœna, quæ debet, maior vel minor, secundum quòd magis vel minus adhæsit peccatis. Et hæc est ratio breuioris vel longioris purgationis. Vide tamen hæc omnia probabiliter, & nõ certa fide asseri. Sicut illud etiã, quod quæritur: an in purgatorio puniantur animæ à demonibus, an ab angelis? sed neutrum creditur: sed à sola diuina iustitia puniuntur. Et illud etiã, qualis ille sit ignis: an sit materialis, vel cuius rationis? De quo Augustinus dubitauit, & inquirendum esse dixit. Creditur à multis materialem ignem futurum, sicut inferni: eademq; ratione punire. Hæc quidè probabiliter. Illud scrupulosius disputatur à nonnullis, an certatim de sua salute animæ in purgatorio? Omnes quidem qui ausi sunt

DE PURGATORIO.

sunt afferere dubias illas esse de salute sua, quacunque ratione, vel quia absorpta sunt pœnis, ita ut non aliud, quod eas consoletur, cogitent: siue quacunque alia ratione: temeritatis arguitur, quod rem minus certam afferant, imò reuera falsam, & aliam ab omni fidei ratione & auctoritate patrum. Primò illud certa fides tenet, mox à solutione animæ à corpore, eam iudicari, & (ut diximus) æternæ felicitatis aut infelicitatis participem esse, nisi ad felicitatem consequendam impedimentum aliquod addit culpæ vel pœnæ. Hoc non possunt fidelium animæ ignorare: manet enim in eis hæc fides. Mox igitur ut vident sibi differri beatitudinē, necesse est ut credant se non fore damnandas. Nam damnatio iuxta fidem nulli differtur. Certæ ergo sunt, quod sint in statu salutis. Sed nec hac ratiocinatione opus est: cum fides credat fieri statim iudicium, & in eo manifestari animæ sua vel merita vel demerita. Certè illud Pauli: Omnes manifestari oportet ante tribunal Christi. Nolite ante tempus iudicare, quoad usque veniat Dominus: non dubitat fides ad speciale cuiusque iudicium, quod in morte fit, referendum esse. Nec credendum est ita vi pœnarum affigi animas, ut nulla eis relinquatur cōsolatio in purgatorio. Sunt enim in vera Dei gratia, & flagellantur ut filij, mox introducendæ in hereditatem. Quis itaque dubitare potest, non denegari à Deo illis hanc consolationem? Et (ut meritò inquit b. ille Reffenus Episcopus contra Lutherum) credendum est à sanctis angelis custodibus in eo statu eas non desereri, sed frequentibus admonitionibus confortari. Meritò ergo Leo decimus inter cetera quæ in Luthero damnat, & hoc refert, ac cum ceteris hærefibus damnat, quod non omnes animæ in purgatorio certæ sunt de sua salute. Hæc igitur satis de purgatorio, & ceteris quæ ad illud pertinent, iuxta sanam doctrinam sunt nobis dicta.

LECTIO

LECTIO TERTIA.

De suffragijs defunctorum in speciali.

VAN QVAM (ut ex præcedentibus patet) adiuuari defunctorum animas, adeo sit vniuersalis Ecclesiæ auctoritate confirmatum, ut apertius etiam sit & euidentius, quam ut egeat confirmari alijs: cum ex hoc etiam ipsum purgatorium confirmetur: tamen explicandum est magis quam probandum, rationibus ex fide & sacra scriptura sumptis: & dubia quæ circa id mouentur à nostris tractanda breuiter, prout à Magistro & alijs dist. 45. 4. agitur. Quod igitur possit vnus alter operibus iuari, & quomodo ex scriptura sacra, & rationibus explicatur. Primò ex vnitae Ecclesiæ, & communicatione membrorum vnus corporis mystici. Nam (ut Paulus inquit) Omnes vnium corpus sumus in Christo: singuli autem alter alterius membra. Et (ut idem inquit) Si quid vnium patitur membrum, compati debent alia membra. Apertum autem est caput, quod omnia membra mouet, ministerio aliorum alijs prodesse. Et Denique nullum membrum est, quod non ceterorum omnium opera egeat & vtatur. Igitur in hoc mystico corpore Christi ita sentiendum est. Nullum viuum Christi membrum non est particeps operum, quæ per omnia alia ipse Christus operatur. Et hic est ille articulus Symboli: Sanctorum communionem: de quo illud psalmi est: Particeps sum ego omnium timentium te. Quare Paulus ut viuum membrum dicit: Quæ defuit passioni Christi, adimpleo in carne mea pro corpore eius quod est Ecclesia. Quem locum & superius citauimus, & inferius explicabimus latius. Hæc est igitur prima radix suffragiorum, quæ alij alijs præstare possunt: communio videlicet charitatis & vnitatis Ecclesiæ. Accedit huic & altera: intentio scilicet specialis siue generalis operantis. Aequitatis enim ratio iudicij humanis hoc exigit & efficit, ut possit vnus alterius debitum soluere, & nonnunquã pœnam pro altero subire: multo igitur magis hoc in Dei iudicio, apud quem & maior est æquitas, & plus valet charitas, locum habet, ut opera quæ quis habet in potestate, & ad quæ nulla alia lege tenetur, possit deputare alterius vilitatibus. Itaque ex priori ratione, sine vlla operantis intentione, vnus membri opera sunt vtilia omnibus:

Rom. 12.
1. Cor. 12.

Psal. 118.
Coloss. 1.

ex hac verò secunda, cum quis propria intentione pro altero & in vtilitatem illius operatur, cedunt ei illa opera, atque hæc est duplex ratio suffragiorum. Obseruandum tamen, ad quid, & quantum professe possint, & qualiter, de quo breuiter sequentia statuuntur.

Quomodo
et ad quid
profint vel
non profint
alterius
opera.
Rom. 3.
1. Cor. 3.
1. Cor. 1.
Galath. 6.

Primum. Ad mutationem status, quod est, ad conuersionem à peccato ad gratiam, sicut ad augmentum gratiæ vel gloriæ essentialis, nullus priuati hominis bona alteri profunt per modum iustitiæ & meriti. Quod apertissimè patet: cum nullus, nisi secundum propriam dispositionem, & Christi Domini menta, & diuinam gratiam vel ex impio fiat iustus, vel ex iusto iustior. Hoc enim est proprium Christi, quem proposuit (inquit Paulus) Deus propitiorem per fidem in sanguine ipsius. De ceteris omnibus meritorum inquit idem Paulus: Quid igitur Paulus quid Apollo? Ministri eius cui credidistis. Et iterum: Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est? Propter quod merito alibi inquit: Probet opus suum vnusquisque, & sic in semetipso gloriam habebit, & non in altero.

Secundum. Ad ea quæ consequuntur statum, & maximè ad pœnæ satisfactionem, etiam secundum rationem iustitiæ profunt alteri alterius bona. Quod rationibus primò positis satis ostenditur. Potest enim aliquis ieiunium aut elemosynam suam in alterius vtilitatem dirigere.

Tertium. Nihilominus certa ratione asseritur, quòd per modum orationis atque impetrationis (quæ innititur liberalitati diuinæ, non iustitiæ nostræ, & ad iustificationem, & ad profectum ac augmentum, atque ad reliqua omnia) iuuantur alij aliorum pietate. Quod hac duntaxat ratione satis ostenditur. Quia non sunt orationes Ecclesiæ, quas pro conuersione peccatorum, cõseruatione & profectu iustorum, etiam Apostolorum præcepto quotidie fundit ad Deum, cassæ & irritæ. Quia auctoritate etiam vna sunt antiqua concilia, & patres, vt Celestinus epistola ad omnes Episcopos Galliæ ostendit. Legem (inquit) credendi lex statuatur orandi.

Epistola 1.
Celest. c. 11

Hoc itaque sic stabilito in vniuersum, de defunctis non est difficile etiam idem ostendere: de defunctis (inquam) in vnitæte & cõmunicatione corporis Christi decedentibus. Sunt enim illi membra huius corporis. Cur igitur non participabunt bonis eius? Egent præterea purgatione & liberatione à peccato. Nonne igitur si adiuuari non possent, merito dici posset, charitatem excidere cum vita? Itaque quòd trãserint iam in alium

statum, & tribunali Dei assisat, nihil impedit charitatis efficacia & virtutem, nihil tollit connexionem illam cum ceteris membris. Igitur sicut viuentes ipsi, ita defuncti omnes in hac vnione participant pijs operibus viuentium, vel ad satisfactionem pœnæ ex intentione operantium, secundum rationem iustitiæ, vt diximus: vel ad remissionem etiã, & breuiorẽ liberationem, per modum impetrationis: vel deniq; ad gaudiũ & cõgratulationem: idque secundum statum in quo cõstituti sunt defuncti in hac vnione, siue beati, siue adhuc purgandi sint, vt inferius ostenditur. Quæ quidem ratio, quod atinet ad defunctos, cum auctoritate Ecclesiæ roboratur, tam efficax est, vt indisciplinati sit & proterui, non acquiescere.

Igitur hoc vt certo fundamento fidei collocato, non erit difficile ceteris, quæ circa hoc mouentur, dubijs & quæstionibus respondere: de quibus breuiter nunc ordine est dicendum, idque ex proximè dictis, tanquam ex principijs certis deducendum.

Primò igitur, quorum suffragia vtilia sint defunctis, quæritur & vniuersaliter, etiam viuus. Huic ergo inquisitioni ex proximè dictis facile est respondere. Primò, omnium ex vnitate Ecclesiæ & charitatis est, vt vnus alij prodesse possit: quia sumus inuicem membra. Igitur soli hi qui in charitate sunt, possunt alijs prodesse, & illorum duntaxat opera Deo grata sunt, & coram eius iudicio satisfactoria. Itaque duplici ratione extra Dei gratiam & charitatem existentes, alijs prodesse non possunt. Primò, quia nec sibi profunt: Secundò, quia nec alijs communicare possunt, quibus non sunt vniti. Est tamen hic distinguendum inter principalem auctorem operis, & ministrum siue exequutorem. Si enim principalis auctor in charitate sit, etiam si minister aut exequutor ab ea sit alienus, vtilia sunt & ipsi principali auctori, & alijs, quantum ex ipso est. Vt si per iniquum feruum Dominus bonus largiatur elemosynam. Ita sentiendum de his qui testamento ordinant, aut quacunque alia ratione mandant pia fieri opera. Exequutorum bonitas vel malitia non aufert meritum vel satisfactionem: neque cõfert. Quod verò nõnullis videtur, non prodesse mandata opera, nisi cum fieri mandantur, in charitate sit is qui mandat: nõ putauerim tanto rigore suscipiendum. Satis esse videtur, vt in charitate sit mandans quamdiu in potestate eius est: in potestate (inquam) voluntatis, probare vel reuocare mandatũ. Itaque si fortè cum condit quis testamentum, extra charitatem sit, & tamen postea in charitate

Quorum suffragia alijs profint.

decedat: prodesse nihilominus crediderim testamento mandata, quæ in morte reuocari poterant, & tunc placuerunt. Atque ita in vita ipsa, qui præcepit seruo aut dispensatori vt ceterum distribuat in eleemosynâ: etiam si cum præcepit non sit in charitate, satis erit, vt eleemosyna sit utilis, si, cum sit, aut antea ad charitatem redierit.

Tunc enim, cum reuocare posset si ei displiceret, nec reuocat, est ei grata: & illa voluntate fit eleemosyna. Ex quo etiam aperte ostenditur, orationes & sacrificium, quæ ex persona Ecclesiæ fiunt, etiam si à malis ministris, prodesse nihilominus propter Ecclesiam, quæ est principalis auctor: quod superius, cum de sacrificio altaris diceremus, probatum est.

Huic quæstioni proxima est & altera, Quibus defunctis profint suffragia. Vbi certum est, beatis iam & Deo fruentibus non esse necessaria. Nullo enim egent iam auxilio. Valent quidem omnia pia opera beatis ad augmentum accidentalis gaudij, & saluti nostræ, cum agnoscunt aliquid his dignum fieri à nobis, quorum salutem cupiunt. Vtrum verò omnia bona opera nostra agnoscant, & quomodo: non est presentis loci dicere. Secundò etiam certum est existentibus in purgatorio, mediocriter videlicet bonis, prodesse posse suffragia. Et hi sunt, pro quibus propriè fiunt, & propter quos duntaxat fiunt. Nam (vt superius ex Augusti. diximus) ideo pro omnibus fiunt defunctis, quia ignoramus quales sint, & qui capaces illorum. Igitur de damnatis omnibus fuit inter antiquiores aliquos Theologos nonnulla quæstio, & sententiarum non parua diuersitas. Fuerunt qui dicerent quibusdam damnatis vsque ad diem iudicij prodesse posse: his videlicet qui mediocriter sunt mali, hoc est, qui cum fide & multis bonis operibus, quanquam extra charitatem defuncti sunt. Istos enim dicunt illi esse mediocriter bonos, quibus Augusti. dicit prodesse suffragia. Nec timuerunt quidam horum fateri, posse per suffragia pœnas omnes dånati alicuius vsque ad diem iudicij auferri ab eo: post iudiciũ tamen in vltima resurrectione iterum pœnas redituras esse. Alij ne hoc diceret, semper aliquid pœnarum, quantumuis suffragia multiplicentur, remanere volebant: dicentes proportionaliter & mathematicè minui pœnas, atque ita in infinitum. Sed hæc omnia vana sunt, & contra Ecclesiæ sensum: vt postea ostendemus. Alij verò non diminui pœnas, sed iuari nihilominus damnatos confortationem quadam volebant. Et alij aliter quærebant, quomodo vtilia esse pos-

se possiat damnatis hæc nostra opera. Omnibus istis obijcienda est auctoritas Ecclesiæ. Illi precipuè tota hæc doctrina innitur. Cum igitur illa pro damnatis non oret, imò hoc nefas & blasphemiam reputet: non est credendum illis quidquam prodesse: primò quia crudelis esset Ecclesia, si prodesse illis posset, & non faceret: quod blasphemum est credere: Secundò, quia non dubitamus non esse gratum nec ratum apud Deum, quod præter Ecclesiæ auctoritatem exhibetur. Qua vnica ratione putamus meritò temeritatis arguendas omnes sententias adductas, & quascunque alias conâtes hoc asserere sicut b. Thom. inquit hoc loco. Nulli igitur extra corpus Ecclesiæ constituto, maxime post hanc vitam, quidquam valent viuorum pia opera. Hinc pro non baptizatis etiam Catechumenis prohibet Ecclesia orari, aut sacrificium offerri: adeo vt nec pro paruulis non baptizatis fieri debeat: vt Augusti. in lib. de origine animæ asserit tantis fieri errorem damnans, asserere pro aliquo offerendum esse sacrificium mediatoris, qui non est in situ corpori mystico eius. Quod verò de Catechumenis diximus, de his intelligendum est, qui sine desiderio baptismi mortui sunt: per quos scilicet fectur, ne baptizarentur: alioqui propositum & desiderium baptismi aduersus inferit corpori Christi, vt pro illis orari & sacrificari debeat: sicut Ambrosius de obitu Valentiniani iunioris dicit. Sed de his superius, cum de baptismo egimus, habes plura.

Non desunt qui iuxta sententiam illam quam superius adduximus, cum de remissione peccatorum venialium ageretur, quæ credit in peccato mortali satisfieri pro pœnis peccatorum iam remissorum: immo & in inferno ipso illas tandem exolui: & ab eis liberari, asserant sustineri posse circa hos duos articulos, primò, existentes extra charitatem posse prodesse suis suffragijs defunctis ad huiusmodi pœnarum persolutionem: secundò, prodesse etiam ipsis damnatis. Sed certè hoc satis contra illam sententiam esse debet, quod ista sequantur: quorum vltimum quidem contra sensum Ecclesiæ est, quem diximus: quia nulla ratione pro damnatis orat: primum etiam alienum est ab ea sententia, quæ valde certè ecclesiæ consentanea est & scripture, quæ ex sola vnione charitatis docemur bona vnus alteri communicari posse. Priora igitur teneamus, quæ sunt multò probabiliora, & ad sensum Ecclesiæ conuenientia.

Tertiò, quæ opera vtilia sint defunctis, quæritur: id quæ proponit Augusti. qui in lib. de cura agenda pro mortuis, & alibi, sacrificium altaris, orationes, & eleemosynas viles dicit tantum.

Quibus operibus subueniatur defunctis.

B. Tho. ar.
3. q. 2. dist.
45.

Vbi quia sola ieiunia omiffa videntur, hoc est, quæ pertinent ad corporis afflictionem, de illis dubitatur. Nam per elemofynas vniuersa opera pietatis & misericordia: per orationes omnia pia mentis exercitia intelligunt: tantum ergo restant ieiunia & afflictiones corporis. Igitur nec de his dubium est, quia profint defunctis. Omne opus pium, sicut operati & viuis prodesse potest, maximè ad satisfactionem, ita & defunctis. Quare verò magis b. August. de tribus illis dixerit, quàm de ieiunijs: rationabiliter explicatur. Quia videlicet sacrificium altaris & elemofynæ maximè pertinent ad vniõnem charitatis: ex qua fit (sicuti diximus) vt opera vnius alij profint. In orationibus verò propriè est intentio ordinata in eos, pro quibus oratur: vnde etiam est communicatio operum, vt dictum est. Hæc igitur magis propria sunt: sed non est dubitandum omnia alia bona opera prodesse. Et certè August. tantum excludit exequiarum pompam, & apparatus sepulcræ, quæ magis putat solatia esse viuorum: & nihilominus nonnunquam vtilia (inquit) sunt defunctis, dum eorum memoriam renouant, & excitant ad orandum pro illis. Damascenus in oratione illa de mortuorum suffragijs, & luminaria, & thus, aquam benedictâ, ac orationes quascunque prodesse dicit. Priora quidem, vt fidei protestationes quædam: oblationes verò, vt elemofyna profunt. Nec de eo dubitandum est, cum moderatè & iuxta Ecclesiæ ritum fiunt. Quid verò inter hæc vtilius sit, à nonnullis disputatur: & quantum profint cum testamento ordinantur ista: & quid magis expediat, suffragia statim implenda testamento relinquere, an perpetuis temporibus aliquid exoluendum mandare: vt anniuersarium, vel huiusmodi aliud. De his igitur magis putauerim tacendum esse, quàm aliquid asserendum. In speciali arbitrandum est de eis, cum occurrunt, aut in consultationem veniunt. Vide, si placet, plura nõ negligenter, nec indoctè scripta apud Gabrielem in expositione Canonis lectione 56. & nonnullis sequentibus.

Ultimò denique, quantum valeant suffragia hæc, & an magis illi pro quo specialiter fiunt: ac, an vni magis quàm pluribus, agitur à nostris supradicto loco. Igitur de his omnibus illud est certissimum, hæc omnia, quatenus fiunt in satisfactionem pœnæ, finita esse, & quod diuino iudicio ad exoluendum pro certa quantitate pœnæ acceptantur. Quare si pro pluribus offerantur, inter eos diuiduntur, & minus profunt singulis. Ceterum ad gaudium & consolationem, ad impetrandum (quæ omnia ex radice

radice charitatis habent) non minus pluribus, quàm vni profunt, nec minus his, pro quibus specialiter non fiunt. Quantoque enim hæc omnia secundum merita ipsorum defunctorum, & gradum charitatis, atque vniõnem ipsorum cum Ecclesia, profunt. Itaque & sacrificium altaris, & orationes nõ est dubitandum æqualiter prodesse multis, non minus quàm vni: de quo quoniam superius, cum de sacrificio hoc loqueremur, plura diximus, non putamus hic esse alia addenda.

Ex quibus etiam & illi quæstioni respondendum est, quæ à nonnullis quæritur, an ei, qui hæc opera pro alijs facit, profint. An videlicet propterea quòd pro alijs operatur pia & bona opera, priuetur ipse vtilitate eorum: an potius aliquam consequatur, & quam? Itaque ex his quæ superius de charitatis vniõne diximus, colligendum est, non parum prodesse etiam operanti, quæ pro alijs fiunt, & quò ad multa quidem atque præcipua, nõ minus, sed magis potius: quo ad meritum enim facienti profunt, & semper eum commendant Deo: & magis quidem, quò maioris est charitatis, velle prodesse, Ceterum satisfactio potest tota cedere alijs, si ita ille velit.

Ex quo rursus colligi potest, quantum exequutio eorũ quæ testamento mandata sunt, adiuuet defunctum: & quantum omiffio siue dilatio illi noceat. Quantum enim ad meritum attinet, certum est nihil illi augeri exequutione, sicut nec quidquam detrahitur omiffione. Quantum ad liberationem verò celeriorẽ à pœna, non est dubium citius liberari pro quo illa fiunt, & tardius cum omittuntur. Vnde graue peccatum est illa aut omittere, aut differre. Non tamen putandum est nunquam liberari à purgatorio eos, qui testamento talia reliquerunt, nisi cum illa exequutioni fuerint mandata: etiam si inter hæc restitutio debitorum connumeretur. In Dei iudicio cui libet certa pœna pro qualitate delicti statuta est, qua exoluta liberabitur, etiam non persolutis debitis: quanquam in vita ille neglexerit: modò huius negligentiæ, sicut ceterarum culparum, remissionem sit consequutus dum viueret.

E

DE CLAVIBVS ECCLESIAE.

LECTIO PRIMA.

QUONIAM igitur (vt visum est) necessitas confessionis, & totum sacramentum penitentiae in potestate clauium fundatur: de illis nunc dicendum est: circa quas quatuor precipue sunt nobis merito dicenda. Primum, de ipso nomine atque definitione clauium. Secundum, de numero & diuisione illarum, quot scilicet: & quae sint. Deinde quis earum vsus siue actus. Denique quartum, qui illas habeant. Quae omnia Magister sententiarum, & ceteri distinct. 18. & 19. 4. satis diligenter & iuxta antiquorum patrum doctrinam tradiderunt, & nos quidem saepius de his non pauca diximus. Quare nunc breuius multorum absolui poterunt.

Quid nomen clauium in Ecclesia significet.

Ab ipso igitur nomine incipientes id primo notemus, nomen hoc ab ipso saluatore primo Matth. 16. usurpatum, & in alijs locis tam noui quam veteris testamenti, metaphorice & per translationem sumptum ad duo maxime significanda in spiritualibus poni: quanquam horum duorum vnum in altero includi possit, sed ad maiorem explicationem illa distinguimus. Primo enim & vniuersalius potestatem gubernandi Ecclesiam, & dispensandi omnia, quae in ea continentur diuina & spiritalia charismata, germana translatione significat. Sicut enim qui totius domus clauis habet, is omnia possidet quae in domo sunt, omnia potest pro suo arbitrio aut claudere aut aperire, retinere vel dispensare: & is cui totius domus clauis collatae sunt, superius est omnium, quae in ea sunt, dispensator: Ita in hoc loco regni caelestis clauis, primo significant Ecclesiam (quae regnum caelorum dicitur) vniuersalem auctoritatem dispensandi vniuersa quae in Ecclesia sunt, & quae ad eam pertinent. Quam quidem auctoritatem in Christo homine diuina collatione scriptura testatur esse, virtutisque passionis & meritorum eius inniti. Sic enim per Esaiam inquit Dominus de Eliachim, sed in figura Christi, vt interpretatur Hieronymus: Dabo clauem Dauid

Cap. 22.

DE CLAVIBVS ECCLESIAE. 215
uid super humerum eius, & aperiet, & nemo claudet: & claudet, & nemo aperiet. Quod enim super humerum eius inquit, id ipsum est, quod alibi ipse Esaias explicat: Factus est principatus super humerum eius: Quo significatur proprijs meritis Christi inuinit potestatem hanc, & auctoritatem eius. Vnde & in Apocalypsi Saluator inquit: Hec dicit fidelis & verax, qui habet clauem Dauid, qui claudit, & nemo aperit &c. Hanc igitur quam Christus excellenter & super omnes a patre potestatem habet, Petro, & deinde ceteris Apostolis communicat: Tibi (inquiens) dabo clauis regni caelorum. Et mox actus illarum non nihil aliter explicans, non dixit: Quidquid aperieris vel claueris: sed: Quidquid ligaueris vel solueris: vt intelligamus metaphorice omnia tibi sumi. Et cum postea de Ecclesia loquens dicit Dominus: Quidquid ligaueritis super terram, & quidquid solueritis &c. intellexerunt patres eandem potestatem datam reliquis, & perpetuo in Ecclesia seruandam. Ecclesiae enim ipsi, sed in illis & per eos datae sunt, ad quos pertinent illarum vsus in ipsa Ecclesia, vt Augustinus inquit primo de doctrina Christiana, & multis alijs locis. Secundum igitur hanc acceptionem, certe valde consonam ipsi scripturae, in clauibus omnem Ecclesiasticam iurisdictionem, & potestatem dispensandi, administrandi, praecipendi, docendi, & denique quidquid ad gubernationem Ecclesiae eius est, & alijs locis scripturae explicatur, intelligimus. Itaque ad has pertinet & doctrina, & definitio dubiorum fidei, & librorum canonicorum, conuocatio concilij, atque aditio ac publicatio legum, excommunicatio & absolutio, peccatorum remissio, ac impositio satisfactionis, atque relaxatio eius: denique in vniuersum cuncta quae in Ecclesia necessaria sunt, & ad eius gubernationem pertinent.

Verum & Magist. Sentent. & ceteri post illum specialius hoc nomen acceperunt, intelligentes tamen potestatem pertinentem ad remissionem peccati vel retentionem, siue ad exclusionem ab ecclesia, aut reconciliationem: hinc sumentes metaphoram, quod sicut clauis aperitur porta: ita sacerdotes auferunt peccatorum impedimenta, quibus homines sibi claudunt regnum caelorum, & id quidem dum absoluunt: dum vero aut negant absolutionem, aut excommunicant, non aperiunt, atque ita claudere dicuntur: sicut Deus excicare aut obdurare dicitur, cum non illuminat, aut conuertit. Atque isti definerunt clauis esse potestatem, qua index ecclesiasticus indignos excludere, & dignos admittere potest ad regnum: referentes haec omnia ad re-

Definitio clauis secundum Magistrum.

mo-

motionem peccati, & impedimenti quod ab eo est. Possent etiā hæc verba definitionis vniuersaliter accipi, & omnia aia, quæ supra diximus, illis intelligi: sed neque hoc magni momenti est, nec reprehendi debent, qui ita acceperunt. Considerarunt enim hoc nomen iuxta ea quæ proximè à Christo addita erant de ligando videlicet vel soluendo: quod ad peccata pertinet. Prior tamen illa acceptio communior est, & omnia hæc includit. Siue itaque illo, siue isto modo accipias clauas: vel omnem potestatem ecclesiasticam, vel illam specialius, quæ peccata respicit, significat.

Ex qua explicatione atque definitione clauium facillè, quod secundo loco proposuimus, intelligi potest: de diuisione scilicet clauium. Diuiduntur igitur primò clauas in potestatem ordinis, & potestatem iurisdictionis: atque ita clauas ordinis & iurisdictionis dicuntur.

Clauis ordinis. Clauis siue potestas ordinis est, quæ per consecrationem & sacramentum ordinis confertur, ad cōficienda scilicet & administranda sacramenta: de qua beatus Thomas hoc loco optimè inquit, ipsam esse characterem sacerdotalem, & potestatem cōficiendi Eucharistiæ sacramentum, ac absoluendi à peccatis.

Clauis iurisdictionis. Clauis siue potestas iurisdictionis est, quæ ad gubernandum populum, & ad tenendum illum subditum simplici iniunctione, absque vlla consecratione datur: sicut cū instituitur quis parochus, plebanus, aut huiusmodi. Et hæc potestas iurisdictionis est rursum duplex, sicut & duplex est forum: alterum videlicet, in quo de peccatis omnibus, etiam occultis iudicatur loco Dei, atque ideo secretò: quod vocatur interius forum conscientie: & ita respondet illi iurisdictioni interiori & secreta. Alterum verò forum est, vbi publica & manifesta peccata cognoscuntur & iudicantur: quod forum exterius dicitur: atque ita exterior iurisdictioni illi respondet: & hæc omnia ad clauas pertinent.

Dua sunt clauas iurisdictionis ecclesiasticæ. Quare rursum in qualibet harum potestatum duas constituerunt clauas, occasione sumpta ex ipso verbo Christi, vbi nō singulariter, sed pluraliter inquit: Clauas regni caelorum: adiuncta etiam conuenienti ratione. Igitur quælibet harum potestatum (inquiunt) primò vt rectè exerceatur, præcedere debet cognitio atque iudicium certum causæ. Deinde sequi debet & executio eius, quod iudicatum est. Vt enim ex his quæ superius diximus, cū de his locis Euāgelij loqueremur, satis patet, nō

pro libito suo, sed pro meritis causarum, & iuxta diuinæ legis regulam iudices spirituales absoluere possunt, aut ligare. Duæ itaque clauas necessariae sunt: vna scientiæ: altera potestatis. Scientiæ clauis (vt patet) nō scientiam (quæ nec traditur cum sacramento, nec habetur ab omnibus ordinatis) sed potestatem cognoscendi, inquirendi videlicet & iudicandi dignum vel indignum esse aliquem absolutione, intellexerunt: quam tamen finem scientia nec ritè administrari, nec sine graui peccato suscipi, ex dictis satis constat. Clauem verò potestatis intelligunt auctoritatem ipsam absoluendi vel retinendi peccata, & admittendi vel excludendi à regno.

Qui sint verò actus clauium, & ad quæ se extendant (quod tertio loco proposuimus) ex dictis etiam intelligi potest. Si clauas vniuersali illa acceptione sumamus, omnes actus ecclesiasticæ potestatis sunt actus clauium. Specialius verò acceptis clauibus (vt secundo modo diximus) pauciores actus eis assignantur: absolutio videlicet à peccatis. Circa quam disputatur hoc loco, an extendat se ad ipsam remissionem culpæ, an verò peccata tantum: de quo nos satis superius diximus, ostendentes ex ipsa scriptura & patribus, sacerdotes verè remittere peccata: de hoc igitur actu non est opus vt plura dicamus. Ponuntur etiam duo alij actus, de quibus inferius specialius est agendum: excommunicare videlicet & indulgentias concedere: de quibus, quàm sint efficaces, & ad quid se extendant, mox ordine dicemus.

Quod igitur quarto loco propositum est, qui scilicet habeant clauas & earum usum, & circa quos, est etiam breuiter explicandum. Clauas igitur sacerdotum legis nouæ proprias esse, quod attinet ad potestatem absoluendi à peccatis, est certissimum fidei catholicæ dogma, ex scriptura ipsa euāgelij & vsu ecclesiæ apertè probatū. Christus enim solus Apostolis dedit clauas (vt dictū est) aut fortè etiam (si placet) reliquis septuaginta discipulis, quos similiter misit: nō tamen Christianis omnibus aut baptizatis. Apostoli verò & ecclesia solis sacerdotibus hanc potestatem tradiderunt: soli ergo illi clauas habent. Vbi vitandi sunt errores illi iam olim ab Ecclesia damnati, vel omnes Christianos, vel solos sanctos & iustos clauas habere. Habēt enim sacerdotes solū, siue iusti, siue peccatores sint. Habent verò hi tantum tanquam ministri, non vt primi agentes, quod solius Dei est: nec tanquam suis meritis quidquā operantes, quod est proprium Christi: sed vt ministri tantū & instrumenta.

Vfus verò harum clauium sanctus quidem & licitus solus est iustorum sacerdotum, & eorum qui intra ecclesiam sunt. Ceterum excommunicati & peccatores si eis vtantur, modò adfint omnia alia necessaria, peccant quidem, sed non propterea carent effectu eorum actus.

In quos uerò exercere possint earum potestatem qui clauis habent, quod ad absolutionem à peccatis attinet, superius est explicatum: quòd scilicet in solos subditos. De excommunicatione uerò & indulgentijs inferius dicetur.

Quomodo
aduersarij
reprehendat
clauis.

Quid aduersarij catholice ecclesie contra potestatem hanc clauium loquantur, non est opus multis referre vel confutare. Lutherani nolunt aliam potestatem agnoscere, quàm uerbi ministerium. Doctrina (inquiunt) ligantur & soluantur peccatores: cum uidelicet annuntiatur eis peccatorum remissio, vel e contrario iusta damnatio que imminet illis, contemnentes euangelium. Clamat multi illorum hunc esse germanum sensum loquor euangelij. Quibus primò respondemus, satis superius probatum esse, totum consensum patrum & ecclesie potestatem hanc soluendi & ligandi retulisse non ad predicationem euangelij, sed ad administrationem sacramentorum, atque adeò ad ipsam absolutionem, cum ipsi nec in sacramentis quidquam aliud agnoscant, quàm uerbi annuntiationem: quod satis superius confutatum est. Secundò etiam addimus, negari non posse, ministros ecclesie habere præter auctoritatem doctrinae, potestatem operandi ad animarum salutem: indulgendi atque donandi etiam. Paulus inquit gloriari se posse de potestate sibi tradita in ædificationem, non in destructionem. Et alibi dicit se donasse, indulgentiam uidelicet: pœnitenti. Ego (inquit) quod donauit, si quid donauit, propter eos in persona Christi. Gerunt itaque ministri personam Christi. Ipse cum muliere peccatrici dixit: Remittuntur tibi peccata: aliud agebat quàm docebat: sic & ministri. Ceterum & hoc, & quòd ipsi hæretici legitimam istius potestatis ecclesiasticæ traditionem ignorant, dum ignorant sacramentum ordinis: proprio loco, cum de ipso sacramento ordinis egerimus, latius patebit. Hæc itaque de clauibus in communi dicta sint. Tantum restat ut de excommunicatione & indulgentijs, duobus scilicet actibus illarum, dicamus.

2. Cor. 10.

LECTIO

LECTIO SECUNDA.

De excommunicatione.

De excommunicatione igitur multa necessaria cognita sunt ministris præcipuè sacramentorum. Et quanquam hæc nomine non negetur ab aduersarijs catholice fidei, re tamen ipsa contemnitur. Quare primò opus est ut virtutem atque efficaciam eius, ac originem atque auctoritatem ostendamus catholicis, & obediētibus filijs Ecclesie, deinde cetera explicemus, quæ necessaria sunt cognita circa illam.

Excommunicationem itaque definiunt nostri dist. 18. quartæ, ubi post Magistrum de illa agunt, esse separationem à cōmunionē fidelium & participatione sacramentorum. Nam duo hæc perfectam & integram excommunicationem, quam maiorem vocant, continere, probatur ex euangelico præcepto, & consuetudine Ecclesie ab ipsis Apostolis inchoata. Sit tibi (inquit Christus de eo qui peccat, nec audit Ecclesiam admonentem) sicut ethnicus & publicanus. Ethnicus uerò nomine notum est gentilem, siue non baptizatum, & alienum ab Ecclesia intelligi. Sic enim Christus dominus alibi ethnicos distinguit à fidelibus. Igitur docet auferendum esse ab eo, quod per baptismum confertur. Baptismus uerò, qui ianua est Ecclesie & sacramentorum, duplex ius confert baptizato. Primum, cōmunionis exterioris, secundum quam ad orationem & diuinorum mysteriorum celebrationem conuenitur in vnam domum. Hanc uerò cōmunionem externam sequitur cōmunitio atque participatio spiritualis orationum, & piorum omnium operum. Sumus etenim (ut Paulus inquit) inuicem membra, & inuicem compati-mur & congaudemus: & quidquid operatur vnum membrum, cedit in utilitatem reliquorum. Quare Paulus ipse inquit: Vnū corpus & vnus spiritus estis, sicut & vocati in vna spe uocationis: quo certè cōuenienter significatur duplex ista societas, exterior uidelicet & interior. Et hoc dicimus primum ius, quod ex baptismo habetur. Vbi etiam hoc aduertendum, quòd est adhuc alia cōmunitio naturalis siue politica, ad quam natura ipsa, & politia humana uocat homines, etiam ante baptismum: propter quam dictum est, quod homo sit animal politicum: qua

Quid ex-
communicatio.

Math. 18.

Qua com-
munionē
primetur
excommuni-
catis.

Et videli-

videlicet communicant sibi homines in his, quæ ad vitam hæc naturalem necessaria sunt: in legibus videlicet & statutis civitatum, in contractibus ac commercijs, in mutuis salutationibus, & reliquis signis ac effectibus humanæ amicitie. Quæ quidem omnia quanquam priora sint baptismo & religione Christiana, per hæc tamen magis confirmantur, & ordinantur etiam ad altiorum finem, sicut gratia ipsa naturam eleuat, & ordinat ad sublimiora. Quare & de his omnibus Ecclesia rectè statuit, concedit, vel prohibet quod ad salutem animarum & religionis conservationem pertinere cognoscit. Ex quo fit, vt etiam ista humana & naturalia commercia auferat ab his quos excommunicat: præcipiens scilicet, vt ab alijs hæc denegentur ipsis: ita Apostolis præcipientibus. Paulo quidem frequentissimè ad Corinthios. Si is qui frater nominatur inter vos, est fornicator aut auturus &c. cum huiusmodi ne cibum sumere. Et iterum: Si quis non obedit verbo nostro per epistolam, hunc notate, & ne comuniceamini cum illo, vt confundatur. Et Ioannes in canonica etiam scribit: Si quis venit ad vos, & non adfert hanc doctrinam, nolite eum recipere in domum, nec aue ei dixeritis. Ecce itaque qualiter Apostoli naturalem etiam communicationem interdicerent excommunicatis. Itaque & ista communicatio etiam includitur in illa, quam ex baptismo diximus christianis cõuenire. Iam secundum ius quod ex baptismo habemus, est participandi sacramentis Christi: Eucharistie scilicet & reliquis quæ in Ecclesia administrantur. Quæ participatio sacramentorum priorem communicationem includit, & aliquid superaddit illi. Nec enim particeps potest esse sacramentorum, quæ in Ecclesia & per illam exterius administrantur fidelibus, qui expers est exterioris illius communicationis, & interioris etiam participationis orationum. Itaque omnis qui priuatur communione fidelium, priuatus est participatione sacramentorum: non è contrario. Atque ita duplicem distinguunt iura ipsa excommunicationem, qua vtur disciplina ecclesiastica. Alteram vocat minorem: quæ priuat tantum sacramentorum participatione. Alteram maiorem, quæ à sacramentis & communione fidelium separat. Hanc definiunt vt supra diximus: & de hac dicturi sumus prolixius: postea verò breuiter de maiori.

De maiore excommunicatione. Hæc igitur maior excommunicatio, quæ priuat iure illo, quod per baptismum accepimus, patet quam conuenienter definita sit, quod est separatio à communione fidelium & participatione sacramentorum. Quia tamen communicatio illa fidelium (vt diximus)

nimus) est non tantum exterior, sed interior & spiritalis: quodam ad id magis explicandum addunt, quod sit separatio quoad fructum & suffragia generalia: intelligentes per hoc, non tantum priuari excommunicatum externis illis bonis, sed etiam fructu ipsorum: auxilio videlicet gratie, quod per orationes ecclesie acquiritur, quæ etiam per sacramenta confertur. Hæc itaque satis ostendunt virtutem excommunicationis & originem eius.

Est tamen attentius considerandum propter aduersarios & contemptores ecclesie, duo circa hæc ab eis impugnantibus alijs quidem aperte & inuerecundè, ab alijs autem occultius, susurratione potius quadam, quam aperta ratione. Primum itaque impugnant vim ipsam & efficaciam excommunicationis, quam Lutherus adeo docuit non esse timendam, vt potius tanquam medicina amanda sit. Quem sequentes discipuli eius, etsi verecundis, excommunicationem tamen tantum esse externam quandam penam in confusionem excommunicati putant: nec agnoscent effectum aliquem spiritualement, aut damnum quod infert animæ: quare coram hominibus & in faciem tantum videtur timenda, non coram Deo. Secundò quasi in altero extremo reprehendunt Ecclesiam, seuitiæ & crudelitatis eam notantes, quod filios suos quasi non agnoscat & proiciat à se, atque ita in desperationem & præcipitia cogat. Vtrumque igitur horum quantum ex dictis facile possit refelli, est apertius reijciendum Christi & Apostolorum auctoritate, & patrum perpetuo consensu.

Contra primum itaque hoc certò statuatur, excommunicationem non quidem priuare communione illa charitatis, qua per gratiam omnia membra ecclesie primum Deo ipsi & Christo, deinde sibi inuicem cõnexa sunt, sed nec solum priuare exteriori communicatione atque participatione fidelium, quæ est in actibus legitimis exterioribus, siue naturalis societatis siue Christiane, de quibus diximus: sed priuat etiam cõmunicatione & spiritalis & interioris auxilij, quod per communes orationes & suffragia ecclesie habetur. Sunt itaque iuxta hoc tria consideranda: duo extrema, reliquum medium. Primum est interior communicatio charitatis, de qua dictum est à Christo: Qui manet in me, hic fert fructum multum. Et: Ego sum vitis, & vos palmites. Et in Psalmo: Particeps ego sum omnium timentium te. Hanc communionem solus Deus auferit, sicut ab eo solo est. Et auferit non sine peccato mortali præcedente. Excommunicatio verò est pena per Ecclesiam inflicta præsupponit igitur separationem à charitatis cõmunionem, vt infra dicetur: sed illam non efficit.

1. Cap. 5.

2. ad Thes.
4.

2. Cap. 1.

Duplex
excommunicatio.Quid Lutherani de
excommunicatione
sentiant.Cõsuetudo
sententia;
Lutherani
de excommunicatione.

DE EXCOMMVNICATIONE.

Secundò verò quasi in altero extremo positum est, cõmunio & participatio exterior & corporalis, qua conuenitur in eadem domo Ecclesiæ à fidelibus: oratur simul: participatur sacramentis: salutamus etiam inuicem: & alia humanæ societatis ac Christianæ opera inuicem exhibemus. Et quidem aduersarij Catholice Ecclesiæ aut apertè aut occultè hoc sentiunt & docent, per excommunicationem solùm istis priuari excommunicatum: vt videlicet confundatur & erubescat. Atque ita certè non est cur magnopere timeatur excommunicatio: quandoquidem nihil spiritualis incommodi ista habent: maxime cùm ab alijs inuicem nobis auferuntur: quod propter sacramenta dicimus, quibus priuari certè incommodum est: sed hoc potest voluntate propria & deuotione suppleri. Hanc sententiam omnino erroneam esse nobis probandum est, & alienam à sensu ac vsu scripturæ & Ecclesiæ. Considerandum igitur tertium, medium inter hæc duo, participatio videlicet orationum & piorum operum ex intentione speciali operantium. Nam (quod etiam ex superioribus intelligi potest) quanquam ex communi ratione charitatis participant omnes in ea existentes, secundũ aliquam rationem omnium aliorum operibus bonis, tamen ex intentione vel orantis, vel satisfaciens pro alio, multum accrescit ei, in cuius vtilitate hoc ordinatur. Hæc verò intentio orantis vel satisfaciens pro alio est duplex: altera priuata tam è: quæ scilicet à priuato aliquo ex speciali ratione fit: cum nimirum pro amico, pro benefactore, & huiusmodi alijs quis orat, aut aliud aliquid facit. Secunda verò est intentio publica totius Ecclesiæ, qua illa suis publicis orationibus sollicita est, vt salutem omnium filiorum suorum operetur. Vbi duo sunt consideranda. Primum, quanto hæc Ecclesiæ vniuersalis intentio efficacior sit & vtilior, quàm sit priuata cuiusque, maxime ad Dei gratiam conciliandam, quæ est præcipuus fructus participationis bonorum operum. Tanta igitur hæc efficacior est priuata illa, quanto tota Ecclesia acceptior est Deo & gratior, quàm priuatus quilibet: maxime (quod superius de sacrificio Missæ agentes explicauimus) cum Ecclesiæ præces & opera non ex præsentium tantum fidelium & nunc videntium pietate ac deuotione, sed etiam ex sanctorum omnium gratia & meritis pensanda sint. Nec enim dubitandum est omnium illorum merita clamare apud Deum, & ipsum non minus respicere Christianum populum propter Apostolorum, martyrum, & reliquorum sanctorum merita, quàm olim Iudæum respiciebat memor Abraham, Isaac, & Iacob, seruorum suorum.

Secundò

Quibus
bonis in-
ternis &
spirituali-
bus priue-
tur excom-
municatus.

DE EXCOMMVNICATIONE.

219

Secundò considerandum est, quòd vniuersalis hæc intentio etiam regula est & directio atque medium omnium specialium intentionum. Quidquid enim singula membra operantur in Ecclesia, iuxta eius intentionem (si sanè & prudenter sentiunt) dirigunt, & per illam Deo offerunt. Nec vllus qui Ecclesiæ vnitus est, aliter quidquam agit, etiam si hoc non cogitet. Ex his igitur colligamus quàm sit graue communionem Ecclesiæ priuari. Cùm enim (vt iam patet) illa non tantum exterior sit, & in corporeis actionibus sita, sed multo magis spiritualis, in orationibus & pijs operibus, non est dubitandum illis etiam priuari eum, qui excommunicatur, & consequenter vtilitate ac fructu illorum: quod locus ille Euangelij significat: Sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Quæ itaque pro membris suis ecclesia specialiter agit, his omnibus priuatur excommunicatus: habetur enim quasi non baptizatus. Ceterum non possumus satis existimare, quanta sit Dei benignitas, quàm pius respectus eius in ecclesiam suam, & in omnia eius membra, pro quibus scilicet ipsa orat, quâuis forte humana aliqua infirmitate à vera Christi charitate exciderint, nec tamen meruerint, vt ab Ecclesia tãquam putrida membra resecentur. Confirmat hoc maxime & illud, quod saluator de excommunicatione apertè loquens dixit: Amen dico vobis, quidquid ligaueritis super terram, erit ligatum & in cœlis. Dixit enim prius: Si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Si igitur excommunicatio tantum externam societatem Ecclesiæ auferret, non erat opus in cœlo ratam haberi: nihil enim cœleste auferret. Nunc autem, si Christus Dominus dicit ligatum excommunicatione etiam ligari apud Deum: constat illam efficere, vt ab eius gratia & respectu, quod cõmendatos ab Ecclesia respicit, separet excommunicatum. Quod ipse etiam vsus ecclesiæ ostendit. Prohibet enim sacrificium offerri, & publicas orationes fieri pro excommunicatis, maxime in speciali: sed nec in generali vnquam pro excõmunicatis orat, etiam si nonnunquam pro hæreticis & infidelibus oret. Non quòd à charitate Ecclesiæ omnino abiciantur excommunicati: nam Paulus inquit: Nolite eos quasi inimicos reputare, sed corripite vt fratres. Ceterum non habet illos eo ordine & loco, quo coniuncta sibi membra. Hoc ipsum quoque patres omnes senserunt, quorum multas auctoritates Gratianus collegit i. quæst. 3. & 24. quæst. 3. quibus locis apertè est videre consensum omnium patrum ab Apostolis, de timenda excommunicatione. Vide Augustini verba cap. Omnis Christianus: Et cap. Nihil sic

Et 3

timere

Matth. 18.

DE EXCOMMUNICATIONE.

timere debet. Chrysoſtomi item atque Hieronymi, & ceterorum denique pontificum & doctorum, quorum doctrina Eccleſia illuſtratur. Ex quibus M. ſentent. gratia diuina dicit priuari excommunicatum ac diuina protectione, & diabolo expoſitum relinquere. Quæ beatus Thomas exponens, notat orationibus Eccleſiæ & gratiam impetrari nonnunquam his, qui extra eam ſunt, & augmentum eius his, qui eam habent: quibus priuantur excommunicati, & propterea etiam gratia. Deinde eiſdem orationibus conſeruationem virtutum & perſeuerantiam eccleſia impetrat, & ne tententur fideles ſui, vel faltem non ſuperentur tentatione. Quare exclusus ab his orationibus, hæc etiam amittit, conſeruationem ſcilicet virtutis, & liberationem à tentationibus. Hęc itaque omnia quoties ſentimus nobis contingere, quoties Dei gratiam vel nos conuertentem, aut ad perfectum vocantem: quoties conſeruationem aut liberationem à tentatione experimur: & certè quoties nobis hæc contingunt (ſepè enim cum nec cogitamus nec intelligimus, à multis eripimur periculis) omnia Dei miſericordiæ in primis & bonitati, Chriſti etiam meritis tribuenda ſunt: ſed hæc omnia medijs Eccleſiæ precibus & orationibus ſtatueri debemus nobis prouenire. Ipa enim eſt dilectiſſima ſponſa ſemper Deo grata, ſemper efficaciſ apud illum: in ea ſunt ſancti ipſi, qui iam regnât apud Deum, quorum merita ſemper ipſe reſpicit. Quantum igitur his omnibus priuari ſentiendum eſt & timendum? & quàm inconsideratè ac ſtultè contrarium docetur? Hęc igitur contra primum illum errorem & extremum.

Eccleſia nō eſt crudeliſſima excōmunicat. I. Cor. 5.

Tam quod reprehenditur in Eccleſia hæc tam neceſſaria diſciplina, quàm ſit ſtultum, loca ipſa Euangelij & Apoſtolorum ſuperius citata ſatis oſtendūt, immo & ipſa viſibilia miracula, quibus in primitiua eccleſia grauitas excommunicationis probatur. Propter hoc enim Paulus ſatanæ ſe dicit tradere, quos excommunicat, in interitum (inquiens) carnis, quia mox vexabantur corporaliter ab ipſo ſatana. Itaque ſi crudele videtur priuare beneficijs membrorum & obedientium filiorum Eccleſiæ, eos qui ſe indignos reddunt illius ſocietate: reprehendatur Chriſtus, qui inquit: Sit tibi ſicut ethnicus & publicanus. Et Paulus arguatur crudelitatis, qui tradidit hominem ſatanæ &c. Cum itaque hæc blaſphemia ſint, conſideremus potius quàm conformiter diuino iudicio eccleſia in excommunicatione faciat, Deus (vt in ſcripturis patet) dupliciter ſolet peccatores punire vt conuertat: nonnunquam flagellis duriffimis & confu-

DE EXCOMMUNICATIONE.

confuſione: Imple (inquit pſalmus) facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum Domine &c. quandoque verò ſubtractione gratiæ ſuæ, vt labantur, atque ita humiliores redeant, qui prius ſibi videbantur fidere. Ita reliquit Petrum. Ita etiam in pſalmo ſcriptum eſt: Auertiti faciem tuam à me, & factus ſum conturbatus. Vtrunq; igitur horum eccleſia imitatur in excommunicatione. Cum aufert beneficia communia, & ſalutationem fidelium: flagellat ad confundendum. Sic enim inquit Paulus: Vt confundatur. Dum verò ſuffragia orationum ſubtrahit, relinquit hominem ſuis viribus, vt ſic deſtitutus agnoſcat infirmitatem ſuam. Itaque & præcepto Chriſti & Apoſtolorum, & imitatione diuinæ iuſtiæ: excommunicatio oſtenditur non crudelis, ſed pia quædam medicina. Non eſt igitur cur ſtultè reprehendatur, maximè (quod inferius oſtendemus) cum indies eccleſia magis ſemper temperauerit ſeueritatem antiquam, & rigorem excommunicationis: præ ſemper conſulens infirmitati maior; in quam quotidie labimur.

LECTIO TERTIA.

De Excommunicatione.

OGNITA efficaciâ excommunicationis, & origine atque ratione eius, dicendum eſt in ſpeciali de ſingulis maximè quæ neceſſaria ſunt miniſtris ſacramentorum, idq; breuiter.

Primò igitur de cauſa, propter quam excommunicatio fieri poteſt, dicendum. Vbi hæc omniū certiſſima ſententia, nullum niſi propter peccatum mortale excommunicari poſſe. Quod in ipſo Euangelio fundamentum habet: Si peccauerit in te frater tuus &c. Et rationem etiam habet manifeſtam. Eſt maxima poena eccleſiæ, & ſeparatio ab his quæ ex charitate eccleſiaſtica debentur, orationibus videlicet. Nullus igitur his priuandus eſt, qui nō prius ſeipſum charitate priuauit. Quare merito Petrus de palude (quem ſequitur ferè omnes) cenſet eum, qui ſe liberè iudicat à mortali peccato, tuta cōſcientia poſſe liberum etiam ſe credere ab excommunicatione. Vbi itaq; dubium aliquod eſſet propter actum qui ſub excommunicatione

Tantum propter mortale peccatum excōmunicari quis debet.

DE EXCOMMUNICATIONE.

prohibetur, si cōscientia etiam in illo actu iudicat se nō peccasse mortaliter, securus poterit esse ab excommunicatione. Exempli causa: excommunicatur percussus clericum: percussit aliquis vel se defendendo, vel ioco, vel præter intentionem lædendi, quocunque modo: certè in his casibus vel similibus etiam qui non exprimuntur à doctoribus, quia meritò iudicare potest nō fuisse peccatum mortale, nō est timenda excommunicatio. Quò ideo tam disertè admonemus, quia valet ad quietem conscientie, & ad libertatem Christianam, atque ad reprimendas etiam aduersariorum calumnias. Non iniiciunt laqueos sententie ecclesie, & statuta, sed omnia libera sunt & tuta syncerè in obedientia ecclesie agentibus. Quod verò diximus non esse excommunicandum aliquem, nisi propter peccatum mortale, de excommunicatione certum est intelligi, quæ ob culpam præteritam infligitur à iudice & superiore. Ceterum quando sub excommunicatione prohibetur futurum aliquid, siue à iure siue ab homine, non est opus vt id alioqui ex natura sua peccatū sit mortale. Potest prohiberi ab ecclesia, quod per se nec peccatum est, vt, ne clericus nutriat barbam, aut ne ingrediatur tabernaculum, vel ne intersit spectaculis. Et quia ea quæ prohibentur ab ecclesia, ex sola eius prohibitione peccata fiunt, maiora vel minora pro qualitate materie, vel intentione præcipientis (de quo alibi sumus dicturi) quidquid prohibetur sub pœna excommunicationis, intelligunt doctores sub peccato mortali prohiberi: quia grauitas pœnæ hoc indicat præcipientem voluisse. Quanquam enim sit certum, non propterea incurri excommunicationem, quia sub excommunicatione aliquid prohibetur, nisi addatur apertè, quòd ipso facto incurratur absque vlla sententia: quia tamen faciens quod prohibitum est sub pœna excommunicationis, dignum se reddit qui excommunicetur, peccat proculdubio mortaliter. Quàdo scilicet tanta est inobedientia, vt meritò excommunicari debeat, tunc certum est peccasse mortaliter. Alioqui non quacunque transgressio eius, quod sub excommunicatione prohibetur vel præcipitur, mortalis iudicanda est, de quo inferius plura, cum de præceptis ecclesie agetur, dicenda sunt. Hoc itaq; primò certissimū esse debet de causa excommunicationis, Cui secundum etiam addendum est, non minus dignum consideratione, nec minus certum: nō pro quocunque peccato mortali excommunicari aliquem posse, nisi adiungatur etiam peccato contumacia, qua scilicet nolit parere ecclesie: dicente domino: Si ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam ethnicus &c.

Vocant

DE EXCOMMUNICATIONE.

221

Vocant verò contumaciam doctores, cum vel non vult cōparere in iudicio vocatus, vel sine licentia recedit, vel denique cum non vult stare sententie iudicis. Rationem huius reddit beatus Thom. & reliqui. Quoniam sapientis medici est à leuioribus remedijs incipere: Excommunicatio verò grauisima omnium est pœna: quare non nisi vltimò ferenda: cum scilicet nulla iam spes erit alio remedio mederi posse infirmo. Et quanquam duo ista, quòd ad causam attinet, sufficiant, vt nullus meritò cōqueri possit de excommunicatione: tamen addunt adhuc iura nonnulla alia obseruanda, quò maturius & rarius tanta pœna inferatur: quæ meritò consideranda sunt, vt agnoscatur moderatio ecclesie, & consulatur etiam conscientijs & subditorum & prælatorum. Igitur Innocentius in concilio generali statuit, vt nullus nisi post trinam admonitionem excommunicetur, quam fieri præcepit coram testibus, additis rationabilibus causis, ita vt de omnibus constare possit: grauisimè hoc commendans prælati, addita etiam pœna in cap. Sacro, de sententia excommunicationis, in decretal. Innocent. 4. etiam in concilio Lugdunensi præcepit, vt non nisi scripto feratur excommunicationis sententia, causis etiam appositis rationabilibus, quæ etiam excommunicato ipsi tradi infra mensem debet, si petierit. Itaque his omnibus hoc agitur, vt in ferenda excommunicatione multa mansuetudine vtantur iudices. Nec est dubium grauius peccare eos qui hæc omittunt, immo qui hæc præcipitanter obseruant, vel leuiter sententias ferunt excommunicationis. Quare semper quidem moderatiōne vtendum est in illis, propter duo maxime. Alterum, quòd ad animarum virandū periculum pertinet. Aliud etiam, ad cauendam irrisiōnem & contemptum clauium ecclesie: quorum vtrunque graue malū est, & nostris his temporibus magis cauendum, quanto facilius hæc videmus hodie committi.

Circa hunc etiam articulum monent doctores de sententia De iniusta excommunicationis iniusta, an obseruanda sit & timenda. Re-
sententia
fpondet b. Thom. art. 1. huius quæst. & reliqui omnes, tribus his
propositionibus. Prima. Sententia ita iniusta, vt nulla sit, non est
excommuni-
tionis.
timenda nec obseruanda. Quod non est opus probari. Quod 1. propositi-
onis.
enim nullum est, nō est quod timeatur vel obseruetur. Hoc verò
potest multis de causis esse: si videlicet feratur à non iudice,
vel post legitimam appellationem, vel quocunque alio modo
contra ius efficiens sententiam nullam: sicut in cap. Statuimus,
de sententia excommunicationis, in sexto, nulla declaratur sen-
tentia

Ee 5 tentia

Quæ ser-
uanda in
excommuni-
canda.

Cap. cum
medicinalis
&c. de sen-
tentia ex-
communi-
cations in 6.

DE EXCOMMVNICATIONE.

tentia excommunicationis lata in participâtes cum excommuni-
nicato, vt ibi prohibetur.

2. *propos.*

Secunda. Sententia iniusta ex seipsa, & contra ipsa iura pro-
lata, si non est nulla, obseruanda est humiliter, & recurrendum
ad superiorem. Alioquin (inquit beatus Thomas) si contemne-
retur, eo ipso esset peccatum mortale. Ratio horum omnium
manifestissima est. Et probatur auctoritate Beati Gregorij,
quam Gratianus in cap. Sententia, 11. q. 3. citauit. Sententia (in-
quit) pastoris siue iusta siue iniusta timenda est. Addit tamen nō
irrationabiliter Durandus distinctionem. Nam si manifestè in-
iusta est, in occulto & ante Deum non est cur timeatur, aut ser-
uetur: sed coram hominibus cauendum est scandalum. Cùm ve-
rò non est manifesta iniustitia, sed dubia, tunc propriè necesse
est ad superiorem recurrere. Omnia manifestissima sunt. Vbi
etiam cùm dubia est iniustitia, ait ille, cui certa est & manifesta,
in secreto posset non seruari.

3. *propos.*

Tertia. Iniustitia sententiæ ex sola iniqua intentione iudicia
vel testium malitia, non excusat quin seruanda sit & tenenda.
Quamquam & in hoc, vbi testes falsum testificati sunt, reus cui
certum est illud esse falsum, coram Deo non est cur teneatur
seruare, sed propter scandalum duntaxat. Itaque in his omnibus
locum habet illud Gregorij: Sententia pastoris & c. Deinde quæ
sunt prohibita excommunicatis, aut alijs erga ipsos, sub quo
vinculo & peccato, traditur à doctoribus: de quibus dicendum
est nobis breuiter.

Quibus in-
terdictū sit
excommuni-
cato, et
sub quo
peccato.

Igitur excommunicato ipsi certum est ex supradictis pro-
hibitam participationem omnem & in sacramentis, & in diui-
nis omnibus, officijs scilicet & orationibus, sed & in omnibus
alijs humanis actibus, siue iudicialibus & legitimis, vt in sen-
tentia ferenda, & quocunque actu iurisdictionis ecclesiasticæ:
vel secularis, vt in electione actiua & passiuæ, & huiusmodi
alijs: denique in omnibus communibus actibus, Colloquio,
Couiuio, Salutatione &c. de quibus si quis in speciali plura
videre velit, Syluester scribit in verbo, Excommunicatio 3.
per totum.

Illud circa hoc præcipuè considerandum est ministris eccle-
siæ, quando mortaliter peccet excommunicatus participationi
horum se ingerens. Quod Caietanus & breuiter & dilucidè in
summula tradit, Hadrianus in hac materia, & reliqui omnes: ex
quibus sequentia habentur. Primum. Excommunicatus tradens
vel recipiens sacramenta, aut diuina audiens, intentione videli-

cet au-

DE EXCOMMVNICATIONE.

224

et audiendi & communicandi illis, & vniuersaliter participans
orationibus fidelium, peccat mortaliter, faciens manifestè con-
tra grauissimam ecclesiæ prohibitionem, & reuera tanquam fur
surripiens magis diuina, quæ non nisi filiorum sunt, quam par-
ticipans fructui eorum: quare est grauissimum sacrilegium. Se-
cundum. Excommunicatus participans fidelibus in communi-
bus illis actibus salutatione videlicet, colloquio, conuiuio, &
huiusmodi alijs, non creditur peccare mortaliter. Nam hoc non
directè respicit excommunicatio, quæ magis communionem
christianam prohibet, quam humanam: quanquam & hæc pro-
hibeatur, non tamen tam grauiter, nec in usurpatione horum
grauis transgressio aut irreuerentia committitur. Tertium. In
actibus legitimis & iudicialibus participatio non semper mor-
tale peccatū iudicatur, sed (vt Caietanus rationabiliter satis cre-
dit) mortale duntaxat erit peccatū, quando usurpatur iurisdic-
tio. Tunc enim iniustitia fit, quæ peccatum mortale ex suo genere
est. Itaque eligere, acceptare electionem, sententiam ferre, &
exercere actus iudiciales, mortale peccatum est. Ceterum siue
viurpatione iudicij alios exercere legitimos actus, non putat
mortale: vt ferre testimonium in iudicio, & huiusmodi alia, quæ
rei sunt aut actoris. Et in his omnibus cùm tantum agatur de
prohibitione Ecclesiæ, & intentione eius, tuta conscientia iu-
dicari potest, quod suauius & dulcius, & minus periculi afferens
conscientijs à prudentibus doctoribus iudicatur. Et hæc omnia
quæ dicta sunt, de omni excommunicato maiore excommuni-
catione (de qua nunc agimus) siue occulto siue publico, gene-
raliter vel nominatim, intelligenda sunt. Nam quod ad ipsum
attinet excommunicatum, hæc non differunt.

Ceteris verò fidelibus qualis participatio cum excommuni-
catis inhibeat, & quantum in transgressione eius peccent, est *deles que-*
etiam meritò considerandum. Vbi tria breuiter sunt notanda. *modo es*
Primum, quæ sint prohibita. Quinq; itaque ex diuersis iuribus *sub quo*
collecta notantur à doctoribus: duo spiritualia, communicatio peccato *vi*
scilicet in sacramentis, & in orationibus: reliqua tria temporalia *tare debe-*
& humana, salutatio scilicet, colloquium, & mensa. Vbi reliqua *ant exco-*
omnia humanæ societatis commertia intelliguntur, quæ non *municato.*
siue colloquio, salutatione, & commertio fiunt: quæ quidem
omnia & ex ipsa auctoritate Euangelij, & Apostolorum doctri-
na patet in vltim Ecclesiæ venisse. Ioannes dicit: Nec aue ei
exeritis, nec in domum recipiatis. Paulus: Cum huiusmodi nec
cibum fumere. Christus: Sit sicut ethnicus & publicanus. Vbi
circa

circa ista diligenter traditur à doctoribus propter diuersos casus contingentes, qualis intelligatur participatio orationum, sacramentorum, vel mensæ, aut societatis humanæ: & multa specialiter traduntur, quæ mediocris iudicij arbitrio potius relinquenda sunt. Vt est illud: Si quis in eodem fortè hospitio & mensa comedat cum excommunicato, nec inuitatus ab eo, neque contrà, ipsum inuitans. Vbi certum est non esse communicationem veram voluntatum & animorum, quanquam casu in eodem loco conueniant. Propriè itaque participare mensæ, est vel inuitasse, vel inuitatum fuisse ab excommunicato, vel cum illo simul inuitatum eidem conuiuio interesse, etiam si sint diuersæ mensæ, vel etiam loca. Et hoc quidem de participatione orationum & sacramentorum sentiendum, vbi non loca consideranda sunt, sed actus & intentiones. Si quilibet apud se oret priuatum, etiam si propè sit excommunicatus, nulla est participatio. Si verò communis fiat oratio, vt in officio diuino, & in processionibus publicis, etiam si longè distet excommunicatus, participatur ei.

Quibus casibus liceat communicare excommunicatis.

Secundum sit, quando licita sit participatio cum excommunicatis. Quanquam enim vniuersaliter prohibita sit, concessum tamen est ad quietem cōscientiæ & consolationem tam excommunicati, quam aliorum, in nōnullis casibus participare eidem: quos ex diuersis iuribus colligentes ponunt, Syluester quidem in verbo, Excommunicatio s. Caietanus & Hadrianus in 4. Sed & antiquiores etiam Theologi distinct. illa 18. Et ex antiquioribus quidem iuribus quinque colliguntur casus. Propter vtilitatem videlicet, propter matrimonij legem, propter subiectionē debitam, propter ignorantiam, vel necessitatem. Et in explicationem horum multa scripta sunt, de quibus vt breuiter aliquid dicamus, sequentia sunt consideranda. Primū in vniuersum de omnibus illis, cōcessum est participare excommunicato in illis casibus equitate quadam & beneficio ecclesie, in hoc proculdubio explicatis intentionem ipsam Christi, & rationem excommunicationis, quæ medicina est, non eradicatio, & in vtilitatem, nō in destructionem ipsius excommunicati. Vnde Paulus dixit: Nolite vt inimicū reputare, sed corripite vt fratrem. Quare nec ab eo auferenda sunt necessaria, aut vtilia (multo minus alijs fidelibus) propter excommunicationem. In speciali igitur propter vtilitatem (qui est primus casus) spiritualem quidem, aut ipsius excommunicati (cum scilicet propter bonum animæ eius ei participatur) vel alterius etiam qui participat eidem (si videlicet

egeat

egeat cōsilio aut auxilio excommunicati ad salutem animæ suæ) iusta ratio postulat vt permittatur participatio. Vbi alij scrupulosius & parcius (vt ita dicamus) alijs loquuntur: sed præstat latius hoc intelligere: vt videlicet propter quamcūque vtilitatem animæ, cuiuscunque etiam alterius. Nam etiam propter vtilitatem temporalem permittitur participatio. Possum enim ab excommunicato exigere debitū. Et demum quidquid vel illi vel alteri vtile est, nō debet propter excommunicationem dimitti. Iuxta secundum, licet vxori communicare marito excommunicato, & marito vxori. Non putat Ecclesia vinculum illud tantū matrimonij non solū non dissoluendū, sed nec impediendum ob excommunicationem. Iuxta tertium, filij qui in potestate patris sunt, serui, famuli, familiares, coloni, & omnes subditi communicare possunt dominis & superioribus: vt monachi & clerici suo Abbati aut Episcopo: & ipsi etiam superiores suis inferioribus communicare possunt. Iuxta quartum, ignorantia excommunicationis excusat etiam participantem. Ignorantia quidem facti excusat apertè: si videlicet ignoretur aliquem imposuisse manus violētas in clericum, propter quod incurrit excommunicationem. Nam de ignorantia iuris tam non vniuersaliter dicendum est, excusare: sed cum inculpabilis est ignorantia. Iuxta quod etiam vertitur in dubium, an excuset etiam ab excommunicatione ipsa: de quo latius disputat Hadrianus in 4. & certè satis rationabiliter dici potest, non incurri excommunicationem ab eo, qui sine culpa ignorat promulgatam esse, etiam si fortè, quod facit, sit aliàs illicitum. Iuxta vltimum denique, propter necessitatem vitæ vel ipsius excommunicati, aut cuiuscunque alterius licet ministrare alimenta, quærere & accipere excommunicato ipsi, vel alteri ab eo. Vbi etiam quod à nonnullis in dubium vertitur, an propter vitandam mortem quæ violentè inferitur, liceat communicare excommunicatis: non est opus multis tractare. Ius ipsum in cap. Sacris, de his quæ vi metus sive causæ fiunt, apertè definit non excusare huiusmodi metū participantem in diuinis cum excommunicato, vbi est peccatum mortale. Nam alia participatio nō tanti fit, vt ex supradictis patet. Igitur si talis adhibetur violentia, quæ vitari non possit (vt si quis contineatur vi vbi erat excommunicatus) nulla ibi culpa est, maxime cum possit animo auerti, nec intendere participationem. Sed propter comminatam mortem, aut quodcunq; aliud damnum, non est communicandum excommunicato, nec extra diuina, quanquam ibi non sit peccatum mortale: quia nec

venialiter

DE EXCOMMUNICATIONE.

venialiter licet peccare in vilo casu. Isti sunt casus in quibus antiquiora iura participationem permittunt. Post hos verò omnes in concilio Constantiensi & Basiliensi, ad consulendum conscientijs statuerunt quòd nullum generaliter excommunicati, hoc est, non nominatim & specialiter, vitare tenemur, quousq; sit denunciatus nominatim: vt scilicet auferretur omnis scrupulus & occasio de aliena vita inquirendi. Vbi hoc est aduertendũ, quòd nominatim excommunicati non includantur in illo Canone, vt bene Hadrianus notat in 4. De illis igitur antiqui ius seruandum est, quòd videlicet, si publicum est eos esse excommunicatos, vitandi sunt publice: si verò occulti sunt, vitandi etiam sunt occultè, sed non publicè. Ceterum generaliter excommunicatis & hæreticis, & similibus, non prohibemur participare, nisi tantum ijs, qui manus violentas iniecerunt in clericum manifestè & notoriè, ita vt negari non possit. Hos enim excipit Ius ipsum. Rursum, quia hoc conceditur non vtilitatem excommunicatorum, ipsi non excusantur participantes fidelibus. Et rationabiliter Hadrianus asserit, nõ excusari administrantem sic excommunicato sacramentum Eucharistiæ. Cùm enim excommunicatus ipse accedens peccet, tradens ei sacramentum contra illud Euangelij facit: Nolite sanctum dare canibus. Et ideo sciẽter hoc agens peccat. Et idem de quocunq; alio sacramento credendum, quando videlicet, & modo quo potest: & debet minister sacramenti vitare peccatorem. Hic enim excommunicatus (vt Hadrianus ipse inquit) vitandus est, non tam vt excommunicatus, quàm vt peccator: publicus verò peccator est excludendus à sacramentis, non occultus. Publico igitur excommunicato non licitè à suo parochio confertur sacramentum, aut à quouis alio sacerdote, etiam si non sit denunciatus. Non desunt qui putent in illo Concilio Constantiensi omnes notorios excommunicatos exceptos fuisse, ne scilicet illis liceat communicare: sed hoc non putatur à pluribus. Igitur priuatis hominibus non ingeramus de hac re molestiam, etiam cum publicè excommunicatis, non tamen nominatim vel denunciatis. Administrantes tamen sacramenta meritò debent hæc cauere. Tertiò denique circa participationem cum excommunicatis est sciendum, quale sit peccatum, mortale scilicet an veniale, quando extra casus licitos eis participatur. Vbi primò illud certum est omnium consensu, quòd in diuinis participatio sit peccatum mortale: non solum in sacramentis, sed etiam in orationibus & ecclesiasticis officijs. Hoc enim est contra grauis-

simam

DE EXCOMMUNICATIONE.

224.

simam ecclesiæ probationem, & sacrilegium in irreuerentiam maximam rerum maximè sacrarum: & denique vsurpationem bonorum quæ commissa sunt dispensationi Ecclesiæ, contra eius voluntatem. In alijs verò omnibus quæ prohibita diximus, vt in mensa, vel in salutatione, & denique quibuscunq; alijs, quanquam diuersimodè loquantur doctores, tamen etiam & hoc tutò teneri potest, solum esse peccatum mortale, cùm participatur excommunicato in crimine ipso propter quod est excommunicatus. Tunc enim & per se hoc est peccatum, & habet specialem deformitatem propter ecclesiæ prohibitionem. Secundò etiam est mortale, cùm participatio fit in cõtemptum ecclesiæ, clauium eius, siue iudicis ipsius: & denique, cùm excommunicatur etiam participantes ei. Extra hos casus beatus Thomas suprã dicto loco ait solum esse peccatum veniale, quod sequuntur alij ferè omnes. Estq; huius ratio, quoniam nimium esset durum & cõscientijs periculosum, si ecclesia sub peccato mortali hoc prohiberet. Ceterum an sciẽter participare in his, vel frequenter, sit mortale (quod nonnullis videtur) & vt Durandus inquit, quando participatio est effrenis: an tunc dicendus sit in contemptum id agere, non est scrupulosius tractandum: solum cùm ex contemptu & vilipensione ipsius sententiæ, non ex alia infirmitate aut defectu participatur, dicendum est ex contemptu fieri: vel certè cùm probabiliter iudicari potest, venturam excommunicationem in contemptum ex illa participatione: alioqui quantumuis sciens & frequenter quis participat excommunicato, non est iudicandus peccare mortaliter. Et hæc quidem satis circa hunc articulum participationis cum excommunicato.

LECTIO QVARTA.

De Excommunicatione.

AM de potestate excommunicandi & absoluedi, atq; de absolutione ipsa ab excommunicatione est agendum. Circa primum igitur hæc est beati Thomæ sententia suprã dicta quæ est. & aliorum theologorum dist. 8. quarti. art. 2. Excommunicare quanquam sit actus clauium, non tamen est actus ordinis, sed iurisdictionis fori exterioris Ecclesiastici, in quo scilicet (vt Du-

Quis habere possit excommu-

care

*eandē po-
restatem,*

care potest, qui iudex est, & iure vel consuetudine potestatem habet excommunicandi, siue sacerdos sit, siue non: vt archidiaconus, aut electus episcopus, siue vicarius eius, etiam (inquiunt) si non sit ordinatus, quanquam laico omnino & vxorato hoc propriè nec conuenire, neque cōmitti possit. Circa hoc tamen specialius, quid iura & doctores habeant, refert Siluester in verbo, Excommunicatio. i. Notat circa hanc potestatem b. Thom. art. 3. quæst. 2. supradicto loco, quòd scilicet, quia iurisdictionis est, & vim quandam coactiuam habet, non potest in superiorem exerceri vlla ratione, nec in seipsum ab aliquo. Papa itaq; à nullo iudice excommunicari potest. Sed nec Rempub. aliquam, siue communitatem iura permittunt excommunicari, vt habetur cap. Romana, de sententia excommunicationis, in sexto. Potest tamen excommunicatus rursus excommunicari.

*De absolu-
tione ab
excommuni-
catione.*

Iuxta hoc similiter de potestate absoluendi dicendum est. Constat enim & eam ad iurisdictionem pertinere fori exterioris, sicut & excommunicationem. Dicit tamen beatus Thomas prædicto loco, quantum attinet ad excommunicationes iuris, posse proprium confessorem siue parochum absoluere ab omnibus, nisi expressè referentur superiori. Et hoc tandem est, quod habet communis sententia, vt Caietanus in summula, in verbo, Absolutio, de excommunicatione: & Siluester in verbo, Absolutio, primò & secundò, dicunt. Concessione enim iuris ipsius hoc permittum est illis, quibus absolutio à peccatis. Vbi etiam ostenditur pia ecclesiæ cura. Pluribus enim dedit posse absoluere, quàm excommunicare: vt scilicet facilius illud fiat, quàm hoc. De modo verò absolutionis ab excommunicatione, & seruandis in illa, sunt sequentia diligenter notanda confessoribus. Primò quatuor esse, quæ iura præcipiunt obseruari, quæ tradit Siluester in titulo, Absolutio, tertio: videlicet vt præmittatur iuramentum de parendo mandatis ecclesiæ, idque in grauioribus peccatis (cum scilicet propter illa excommunicatus absolutus) obseruari debet. Deinde fiat integra satisfactio iniuriæ vel damni illati, si fieri potest: aut detur cautio quàm magna dari potest: depositis scilicet pignoribus, aut datis fideiussoribus, vel saltem præstito iuramento de satisfaciendo, si aliud fieri non potest. Tertio psalmus requiritur cum orationibus & verberatione, nisi propter honestatem hoc relinquatur. Vltimò denique subiungi debet admonitio salutaris & exhortatio: ac præcipue danda sunt mandata salutaria omni, qui absoluitur. Hæc quidem iura statuunt seruare, nec tamen omnia equaliter necessaria sunt.

De quo

De quo iuxta supradictos notandum est secundò, duplicis generis esse hæc: alia cærimonialia, alia iudicialia. Prima igitur non vt essentialia intelligenda sunt præcipi, sed vt ad solennitatem pertinentia. Omisio igitur illorum non reddit nullam absolutionem: quanquam (inquit Caietanus) peccet illa sine ratione omittens. Hæc verò sunt psalmus, orationes, & verberatio: nec tamen mortale peccatum facillè est iudicandum hæc omittere. Iudicialia verò (vt satisfactio, & reliqua quæ dicta sunt) si omittantur contra iustitiam fit, & ideo erit mortale, nisi in re forte parua. An verò absolutio teneat, an nō, in dubium verti potest. Vniuersaliter illud certum est, nullā esse absolutionem in duobus casibus: cum scilicet cui committitur vt absoluat sub certa forma, illam omittit: & cum ius ipsum, aut superior declarat nullam esse absolutionem aliter factam: sicut Sixtus quartus in extrauaganti. Et si dominus nullam pronuntiat absolutionem ab excommunicatione in quibusdam casibus, etiam in articulo mortis, nisi præmissa satisfactio, vbi fieri debet. Ceterum in omnibus alijs, cum absolutio fit omisio ijs, quæ obseruari iubentur, quando fit nulla, Caietanus in Summula in titulo, Absolutio ab excommunicatione, putat tutius fore, omisio alijs perscrutationibus, vt, cum absolutio fit tantum cōtra ius tertij, hoc est, cum omittitur quod debitum erat alteri, satisfactio scilicet &c, valere censetur absolutio, etsi omittens peccet. Cum verò fit contra ius constitutionis, hoc est, cum omittitur quod ius potestatem absoluendi tradens præcipit obseruari, reputetur nulla. Sic enim definitur cap. Venerabilibus, de sententia excommunicationis, in sexto: valere scilicet absolutionem contra ius tertij, non contra ius constitutionis. Quæ meritò inquit Caiet. obseruanda esse confessoribus. Duplex enim imminet illis periculum peccandi vel absoluendo, vel frustra & inanem faciendo absolutionem, ex omisione horum.

Petit hic locus, vt, quàm sit necessaria absolutio ab excommunicatione ante absolutionem à peccatis, dicamus. Illud enim certissimum est, & ex supradictis patet, quòd cum in absolutione à peccatis sacramentū tradatur, cuius non est capax excommunicatus, non potest sine graui peccato impendi illi. Vtrum verò nulla sit absolutio à peccatis & sacramentū ipsum poenitentiae excommunicato collatum, communis certè ferè omnium, qui de hæc loquuti sunt, recentiorum doctorum sententia fuit, nullam esse. Et inter ceteros hunc ponunt vnum casum iterandæ confessionis, cum scilicet facta est ab excommunicato, & ab eo

*Absolutio
à peccatis
ex ab exco-
municatio-
ne cōferuntur.*

Ff

ita

DE EXCOMMUNICATIONE.

ita permanente suscepta absolutio: adeo vt Syluester apertè idè dicat etiã in excommunicato minori excommunicatione in verbo. Excommunicatio 4. Neq; ex cõstitutione concilij Constantien-
 sis putant quidquã conferri excommunicato. Quinquã enim ibi permittitur cõmunicatio cum excommunicatis, etiã in sacramen-
 tis, extra duos casus (propter quod superius diximus posse ab excommunicato suscipi sacramentũ hoc poenitentia) tamẽ quia cõstitutio illa vult nihil in fauorem excommunicati fieri: nõ du-
 bium est peccare illũ, qui absoluit à peccatis excommunicatum: vt Caiet. notat & Hadrian. vt superius diximus. Et eadẽ ratione absolutio à peccatis nulla esset, si ante illã cõstitutionem nul-
 la erat. Quaquã igitur fuerit multorum sententia nulla esse absolutio-
 nem excommunicato impensã, quia tamẽ nulla est ecclesie de hoc definitio, nec certa ratio: magis in contrariũ pu-
 tamus tutò teneri posse Caiet. sententiã, quã ille in titulo, Ab-
 solutio à peccatis, inter impedimenta absolutionis tenet: abso-
 lutè videlicet non esse nullam absolutionem à peccatis, si-
 cut nec alia sacramenta excommunicatis collata non sunt nul-
 la. Si enim excommunicatus aut cõfirmatur, aut ordinatur, non
 sunt repetenda hæc sacramenta: ergo neq; cum absoluitur. Abso-
 lutè itaq; nõ est nulla absolutio. Quantum verò ad fructum ab-
 solutionis attinet, si scienter quidem excommunicatus absolui pe-
 rat, certũ est ipsum grauiter peccare in ipso sacramento, atq; ita
 obicem ponere, nec vllũ consequi fructũ, immo sacramentum
 nullum esse, iuxta illa quẽ superius notauimus de fictione: qua-
 re in hoc casu repetenda est absolutio. Ceterũ si ex ignorantia aut
 obliuione inculpabili peteret absolui excommunicatus, etiã si
 postea cõstaret, nõ propterea sine fructu sacramenti credendus
 est fuisse: multo minus repetenda est confessio, & propter hoc,
 obliuionẽ scilicet vel ignorantia, cõsultũ est, vt semper ante ab-
 solutionẽ à peccatis præmittatur absolutio generalis ab exco-
 municatione, quatenus se extẽdit potestas absoluentis: tam (in-
 quã) à maiori, quã à maiori. Ita enim suppletur hic defectus,
 etiam si fortè illorum piorum doctorum sententia vera esset.

De forma
absolutio-
nis ab ex-
communi-
catione.

Vltimò deniq; circa absolutionem hanc ab excommunicatione non est omittendum, quòd cum hæc non sit sacramentalis, sed iudicialis potius, non habet certam formam prescriptã verborũ, sed quibuscunq; verbis intentione absoluendi cõsumatur: siue dicatur restituo te Ecclesie, aut reconcilio, siue etiam, benedico. Quaquã magis proprium sit & cõmunius in vsu, vt verbo absoluendi vtamur, sicut in absolutione à peccatis: quod

DE EXCOMMUNICATIONE.

quod consentaneum est Euangelio: Quidquid solueritis &c. *Matth. 18.* Ibi enim de excommunicatione sermo est.

Circa absolutionem hanc & totã excommunicationis materiã id solum nunc restat, vt admoneamus necessariũ esse cõfessori, vt casus excommunicationis iuris, qui videlicet aut in communi iure, aut in constitutionibus Diocesum promulgantur, teneat. Cũ enim non possit absolvere à peccatis excommunicatum, opus est vt sciat quado quis sit excommunicatus. Sed illud etiã cognoscere debet, cui sit reseruata excommunicatio. Cũ enim (vt ex supradictis patet) si non est reseruata absolutio Papæ vel Episcopo, intelligatur permissa ordinario cõfessori, necesse est, vt nouerit an possit absolvere, an verò remittere debeat ad superiore. Nec dubium est quin duorum horum ignorantia graue sit peccatum in eo, qui communitè audit confessiones. Posset enim aliquando suppleri hoc ex qualitate eius qui confiteatur, qui nosse non potest an sit excommunicatus: communitè tamen id necessarium est, non quidem vt omnia in speciali: quæ ad hoc pertinent, in promptu habeat cõfessor: sed ita nouerit illa, vt auditis peccatis vel dubitare possit, & facile cõsultis libris vel doctoribus agnoscere: an propter illa peccata incurratur excommunicatio, an non. Nam de excommunicatione quæ fit à iudice, interrogandus est in speciali quilibet poenitens.

Circa hoc igitur scripta sunt multa ab his, qui cõfessores instruant: & quidem b. Thom. supradicto loco sex tantũ aut septem retulit excommunicationes reseruatas papæ: postea sunt multæ aliæ, quas necesse est cognitã esse, maxime quæ sunt iã receptæ. Syluester in verbo, Excommunicatio, 7. 57. excommunicationes refert reseruatas papæ: & eodem verbo 9. 49. nulli reseruatas. Itaque sunt omnes 106. quas ibi refert. Episcopo verò eodem verbo 8. nullas putat reseruatas, nisi quas ipse specialiter reseruatur sibi, aut papa illi. Caietanus verò in verbo Excommu. diligenter totidem ferè computat excommunicationis sententias: vltra 80. videlicet: explicans etiam dubia quæ circa illas possunt esse. Hos duos putamus in his locis legendos esse ei, qui vult integrè de his edoctus esse & tutus. Certè in his sententijs multa sunt quæ rarò euenire possunt, & quædã nunquã extra curiã Romanam, vel nõ nisi monachis, aut certis alijs personis contra quas promulgantur: denique omnes illæ sententiæ ad certa capita reduci possunt, vt ita, si non in speciali, saltem in genere memoria teneantur. Hęc igitur de

DE EXCOMMUNICATIONE.

excommunicatione maiori sufficiant.

De minori
excommunicatione.

Restat ut de minori excommunicatione, quam vocant, pauca dicamus. Est igitur hæc separatio à pascua tantum communicatione sacramentorum. Quod cum ius ipsum aperte testatur, non est cur vltra dubitemus. Videatur cap Si celebrat, quod est vltimum, de clerico excommunicato ministrante, in decretalibus. Quanquam igitur dubitauerint aliqui (vt Syluester refert) an indictus sic ingressus ecclesie, & communicatio orationem excommunicatis minori excommunicatione: ius illud aperte dicit pascuam participationem sacramentorum interdictam esse. Potest igitur sic excommunicatus ecclesiam ingredi, & participare omnibus officijs & orationibus: immo sacramenta ipsa conferre, & exercere omnes actus ecclesiasticæ iurisdictionis, vt eligere, absolueri ab excommunicatione maiore vel minore: ita vt duobus excommunicatis minori, vnus possit alteri absolueri. Peccat verò mortaliter sacrilegij peccato (vt Caiet. inquit) recipiens quodcūque sacramentum. Quod verò Syluester in verbo, Excommunicatio 4. vbi de hoc loquitur, in principio addit, absolutionem à peccatis susceptam à tali nullam esse, & iterandam cōfessionem, non est cur tam scrupulosè accipremus, cum superius dictum sit ratam esse absolutionem excommunicato maiori excommunicatione impensam. Peccat etiam minori excommunicatione ligatus consentiens electioni: immo & ipsum eligentes, vt ius illud supra citatum aperte dicit, præcipiens cassari electionem sic scienter factam: quoniam (inquit) eligitur ad illa suscipienda sacramenta, à quibus suspensus est. Ex his itaque ostensum est, quantum hæc excommunicatio à maiori differat: & ad quid ipsum excommunicatum, vel alios fideles obliget, & sub quo peccato. Hæc enim necessaria sunt sacramentorum ministris.

Quando
incurratur
minor excommunicatione.

Iam verò quando incurratur hæc excommunicatio, & de absolutione ab illa, breuiter explicari potest, quod attinet ad ipsa iura communia. Refert Syluester suprã dicto loco nonnullos casus, quibus incurritur hæc excommunicatio. Et tandè est nonnullorū sententia, ex omni peccato mortali notorio incurri. Cū enim omne tale peccatū indignū reddat participatione sacramentorū, si notoriū est (inquiēs) eū quò ad ecclesiā suspendit ab illo. Tamen post declarationē Concilij Constantiensis certè omnibus cōsideratis, tutò credere possumus, tantū incurri hæc excommunicationem ex participatione cū excommunicatis: ex participatione (inquam) illicita, hoc est, vel cum nominatim excom-

DE EXCOMMUNICATIONE.

227

municati sunt, vel denunciati, extra casus illos in quibus permittitur participatio: vel etiam per participationem cum illo, qui manus violentas iniecit in clericum, & excommunicationem incurrit tam aperte, vt nulla possit tergiversatione celari. Hunc enim Concilium Constantiense declarauit vitandum sicut nominatim excommunicatum. Igitur ex his iūctis superius dictis collige aperte, minorem excommunicationem sine peccato mortali incurri, & iustè propter minora peccata infligi. Nam participatio extra diuina cum excommunicatis maiori excommunicatione non est mortalis. Sicut igitur sine peccato mortali incurritur, ita nec per omne mortale, etiam notorium putandum est incurri. Siquidem poena est etiam excommunicatio minor ecclesiastica, & censura, quam non nisi cum ab ecclesia imponitur, putandum est incurri. Est itaque peccatum mortale impertinens excommunicationi minori: nec iure extra participationem suprã dictam incurritur. Ceterum non est dubitandum posse imponi à iudice siue per constitutionem, siue per sententiam: quod in speciali opus est in qualibet diocesi cognoscere: an videlicet aliquid sub poena minoris excommunicationis præceptum sit.

Absolutio verò ab hac excommunicatione nulli negata est, cui conceditur absolutio à peccatis mortalibus. Quoniam itaq; absolutio à peccatis venialibus nullam potestatem iurisdictionis requirit, cum propter illa nulli iudicio ecclesiastico, etiam poenitentia, sumus subditi, à quolibet sacerdote possunt remitti: sed non quilibet potest à minori excommunicatione absolueri. Huius enim absolutio iurisdictionem requirit. A mortalibus verò nullus absoluit, nisi iurisdictionem habens, vel ordinariam vel delegatam: & omni tali concessa est absolutio ab excommunicatione minori. Itaque vt omnis auferatur dubitatio de absolutione à peccatis impensa ligato excommunicatione minori, consultum est (sicut de excommunicatione maiori suprã diximus) vt ante absolutionem sacramentalem, immo ante collationem cuiuscunq; sacramenti, sicut ante electionem vel confirmationem absoluat hęc suscepturus à minori excommunicatione: & hoc quidem generaliter, sicut à maiori diximus absoluedum, quantum se extendit potestas absoluentis: Hęc igitur de excommunicatione minori dicta sufficiant: atque ita de tota excommunicationis materia.

Ff 3

LECTIO

De absolutione à minori excommunicatione.

LECTIO PRIMA.

De Indulgentijs.

VLTIMO loco circa clauēs ecclesiæ & sacramentum penitentiæ dicendum est nobis de indulgentijs seu remissionibus, quæ in Ecclesia conferuntur, contra quas aduersarij Ecclesiæ acerrimè clamant, Lutherus precipuè: qui hinc cœpit omnem istam tragediam, quæ hodie tam miserabiliter Germaniam vexat, atque vtiā non inagnam aliam partem Christiani orbis. Nos igitur in hac materia vt tanto modestius & temperantius loquamur, dignum est, quanto illi efferatius & turbulentius loquantur. Primò igitur quid certa fide de ijs tenendum sit, & quibus auctoritatibus & rationibus, dicendum est: sicut superius de purgatorio, suffragijs, & excommunicatione diximus: vt deinde ad ea, quæ circa earum vsum necessaria sunt cognita, & quæ ministros sacramentorum conuenit scire, accedamus. Et quidem hunc locum attingunt theologi nostri dist. 20. quarti: & hoc tempore multi recentiorum in specialibus suis libellis de hoc editis contra Lutherum, vt Siluester & Caietanus, & multi alij.

Quibus argumentis confirmetur indulgentia.

Vt igitur (sicut dictum est) quàm modestissimè de hac re loquamur, & quidem certissimè: hoc ante omnia statuamus fundamentum. Etsi de indulgentijs in speciali nulla habeamus scripturæ sacræ, atq; primæ ecclesiæ certa & manifesta testimonia: nihilominus tamen habemus pontificum Romanorum, & conciliorum talia & tanta testimonia, vt ex eis meritò ostendatur semper eas in ecclesia agnitas fuisse, & in vsu habitas: habemus etiam catholicæ ecclesiæ consensum, cui sine hæresis nota contradici nō potest: deniq; & ex fide, & scriptura tã probabiles rationes, vt meritò illis præter pertinaciam maximam contradici non possit: quæ omnia nunc sigillatim probanda sunt & explicanda. Primum igitur quod dicimus, non esse videlicet aperta testimonia scripture de indulgentijs, donamus aduersarijs: & admonemus necessariò ex eo catholicos, vt non innitantur nec ad credendum, nec ad disputandum cum hæreticis, minus certis testimonijs, ex quo frequenter fit, vt apud maleuolos fides catholica pateat irrationi, & simpliciores incurrant graue scandalum,

DE INDVLGENTIIS.

228

lum. Possemus vrgere locum illum & Petro & Apostolis dictū: Quidquid solueritis super terram &c. Et rursum illud: Quorū remiseritis &c. & dicere loca illa vniuersalia vniuersaliter etiam esse suscipienda, de omni videlicet solutione & remissione peccatorum, vel secundum culpam vel secundum pœnam (nam hæc duo patet ex præcedentibus distingui) nec potest certa ratione huic contradici sensui. Cur enim ad specialem aliquem modum remittendi peccata aut ab eis soluendi contrahendus est ille locus? Sed tamen ne contentiosè agamus, fatemur ex eo loco in speciali de ratione indulgentiarum non posse nos quidquam certò asserere: constitutis autem & probatis illis aliunde, verè tunc de eis exponi potest. Sed nisi aliunde constaret: quoniam multipliciter exponitur, & de remissione in communi, & non de certa quadam loquitur: non est cur ex eo loco conuincere velimus, aduersarios maximè: cum nec hoc sit necessarium ad confirmandum, quòd certa fide tenendum sit. Addimus etiam secundum: quod scilicet nec antiquæ & primæ ecclesiæ habeamus certa testimonia. Idquæ consultò etiā facimus ob easdem rationes: ne videlicet innitatur dubijs & incertis fundamentis. Fatemur duo hæc esse præcipua confirmadæ fidei fundamenta: scripturā scilicet & traditionem Apostolorū, cui attestatur antiquæ & primæ ecclesiæ auctoritas. Iftam etiam fatemur in hac materia nos non habere: sed nec propterea inferri potest, hoc ad fidem nō pertinere, iam igitur quæ sint huius fidei, quam de indulgentijs habemus, fundamenta, audiamus. Tria igitur consequenter adducimus, quibus ad hoc credendum innititur: auctoritatē scilicet ecclesiæ Rom. & conciliorū: deinde cōsensum vniuersalis ecclesiæ: vltimò deniq; rationes ex fide & scriptura probabiles, & necessarias quidē nō proteruentibus. Hęc igitur tria simul nulla ratione negari possunt sine grauissimo peccato hæresis: nec certè aliquod ex duobus illis priorib⁹. Nam Rom. ecclesiæ & cōciliorū auctoritas in dubijs fidei certissima est regula, dicēte Christo Petro: Confirma fratres tuos: Et hoc ipsum agnouerūt omniū ferè nationū cōcilia: Cyprianus & Athanas. de quibus non est opus multa loqui: Constitentur hi ad Rom. ecclesiā cōfugiendū esse in dubijs fidei, & apud eā semper fuisse Apostolicā traditionem tenacissimè seruata. Concilia verò vniuersalia semper in ecclesia fuerunt habitā vt vltima iudicia Rom. Ecclesiæ dubiorū fidei. Iam igitur quid hæc de indulgentijs nobis dicāt videamus. Primò igitur in iure extat tit. de penit. & remiss. in quo habemus de indulgentijs ante 300. & 400. annos mentionem,

Trib⁹ medijs probantur indulgentia.

Rom. Ecclesiæ testimonium de indulgentijs.

nem, non quasi de re aliqua noua & inaudita, sed consueta iam & certa in ecclesia. Alexander 3. ante 400. plus minùse annos Archiepiscopo Cantuariensi scribit de remissionibus (sic enim vocat) quæ fiunt in dedicationibus ecclesiarum, aut conferentibus ad ædificationem pontium: hæc in cap. Quod autem, de pœnit. & remiss. in decretalibus. Post illum Innocentius 3. doctrina & vita dignus pontifex, in concilio vniuersali Lateranensi si magnæ quidem auctoritatis, formam scribit, qua Rom. ecclesia indulgentias concedit, atque indiscretas & superfluas prohibet, præscribens certum numerum dierum, quos episcopi concedere possunt in dedicationibus ecclesiarum: ita habes in cap. Cùm ex eo. eodem tit. in decreta. cap. 62. supradicti concilij Lateranensis. in eodem etiã cap. 60. prohibet abbatibus indulgentias concedere. Supradictam itaque moderationem indulgentiarum tantu postea fecerunt sequentes pontifices, vt Honorius 3. in cap. Noster, eodem tit. permittens Episcopo indulgentiaru literas cõcedere, ita tamen (inquit) vt generalis concilij statutu non excedas. Innocentius etiã 4. (vt habes eodem tit. in 6. lib. decret.) in concilio etiã generali Lugdunensi de eadẽ re mentionẽ faciẽs, etiã præcipit ne excedat statutũ illud. Vide in his primò indulgentiaru vsũ non tanquã recens tunc inuentũ in ecclesia, sed certum & antiquum: deinde Rom. Pont. diligenter cauere, ne indiscretæ & superflua: fiant indulgentia: & hoc in duobus generalibus concilijs. Qui ergo eas ita moderabatur, nõne si agnoscerent incertas esse, facilius tollerent? Cùm igitur constet ante 400. annos iam fuisse receptas: si quæramus diligenter quãto ante hos annos tempore, certẽ inueniri non potest. Creditur, & ex quibusdã antiquis titulis colligũt nõnulli, Greg. 1. sanctissimum, & multo antiquiorem his omnibus, concessisse nonnullas indulgentias: nec certẽ ille hoc ausus fuisset, nisi antiquiora habuisset exempla. Nonne igitur hoc ostendit semper fuisse in ecclesia, & incepisse ab ipsis Apostoloru discipulis: Nec enim credibile est, si ab aliquo sine exẽplo antiquiori cœpissent dari, defuturos multos, qui se opposerẽt & contradicerent quasi rei noua: Sed quia nunquam hæc in cõtrouersia venerunt, nihil mirandũ si non est facta specialior mentio. Certẽ cum primũ abusus aliquis circa eas cœpit, videmus in concilijs generalibus sublatum illum fuisse per legem: quomodo ergo ab eis nouo omnino tollerentur si incertæ essent?

Habemus itaque quã sit probabile, in prima ecclesia fuisse indulgentias: in qua quia districtissimẽ seueritas illa satisfactio-

num

Conciliorũ
testimonia
de indulgẽ
tijs.

num custodita est, nihil mirum si rarissima fuerint indulgentia: & remissiones, quas postea infirmitate hominum crescentẽ, & relaxata magna ex parte seueritate, videmus multò ampliores. Credendum tamen est concessas aliquando fuisse, cum & Pauli habeamus exemplum, donantis Corinthio illi peccatum: immo & probantis quod ecclesia Corinthi donauerat, peccatum scilicet: Cui aliquid donastis (inquit) & ego. Hoc ergo exẽplo & testimonijs istis meritò credimus in prima illa & antiqua ecclesia id factum esse, vt infirmis, ne omnino deficerent, indulgeretur aliquid pœnæ, non quidẽ vanè, sed verè corã Deo: dicente Christo: Quidquid solueritis &c. Vniuersaliter enim locutus est. Habemus etiã de indulgentijs duorũ vniuersalium cõciliorum certã fidem, in quibus cum sit vniuersalis ecclesia, habemus iam & ipsius consensum, quæ est columna & firmamentum veritatis, quæ tota errare nulla ratione permittitur à Christo. Quod vt apertius fiat, illud etiã luce clarius est, à tempore horum duorũ conciliorum doctores omnes ecclesiaru, & prælatos atq; pastores indulgentias tanquam rem certã docuisse & credidisse, quos manifestũ est populo omnes sequi debere. Hic est igitur iam per trecentos annos totius ecclesiæ consensus. Circa quem hoc est etiam attentè aduertendum, quòd cum nõ solum primã illa ecclesia, sed & recentior, & præsens ista habeat hanc Dei promissionem, quòd portæ inferi non præualebunt aduersus eam, ex qua necesse est, vt nec vno quidem die tota ecclesia, hoc est, vniuersitas prælatorum & doctorum, & popoloru qui eos sequuntur & permanent in vnitãte, aliquod dogma fidei habere possit, quòd sit falsum: nõ est opus vt ad probãdum aliquid fidei esse, ostendatur ab Apostolis vsque ad nos semper creditum in ecclesia: satis est quòd aliquando tota ecclesia illud certa fide teneat, maximè cum antiqua non contradicit (vt in hac materia est manifestum) cum potius valde probabile sit consensisse, quamuis non sint certa testimonia. Id quod credimus ideo contigisse, quòd non fuerint tam frequentes indulgentia: in illa tanta seueritate antiqua: deinde quòd non fuerit illa orta cõtrouersia circa illas. Primus quẽ legimus cõtradixisse fuit Ioãnes VVikleph, qui apud Bohemos primus docuit nõ esse credendum indulgentijs: qui cum in multis alijs à Catholicæ ecclesiæ sensu tam longè distendit, & ab ipsa vnitãte sese subtraxit, hoc ipso magis cõfirmat veritatem indulgentiarum. Sed & ecclesia ipsa mox in illo concilio Constantiensi inter ceteros eius errores hunc etiam articulum damnauit: Stultum esse cre-

Consensus
ecclesiæ de
indulgẽtijs.

Primus ho-
stis indulgẽ
tiarũ Ioan.
VVikleph.

dere indulgentias, vt patet fessione 8. Deinde nostro hoc sequo Lutherus omnium, qui vnquam fuerunt hereticorum superbissimus & pertinacissimus, inter ceteras Bohemi illius damnati, quas suscitauit, pestes, etiã & hanc contra veritatem indulgentiarũ euomuit: immo illã primũ omnium, ex qua in reſi. quas ferẽ omnes deuenit: vt hinc etiã appareat, quã sit cõtra veritatem fidei & ecclesiã indulgentias negare, quas negantes hoc ipſo mox in apertiores multo errores labuntur. Ecce Lutherus, qui primò cõcepit non nihil detrudere indulgentijs, deinde eas apertẽ negare: mox ad hoc confirmandum, nullum theſaurum ex satisfactionibus sanctorum dixit esse in ecclesia: deinde omnem satisfactionem, omne opus bonum ad iustificationem dixit non esse necessarium, sed sola fide illam suscipi: & qui primò videbatur esse parcius in remittendis vel culpis vel pœniis pro eis debitis, dum non voluit Romanum pontificem posse aliquid de eis auferre: postea tam largus fuit, vt negauerit purgatorium & pœnam omnem post remissam culpam, atque ita nullam indulgentiã esse necessariam, quia nullã pœnam reliquã esse dixit remissa culpa. Vbi vides quot iam, & quã contrarios sibi errores pepererit illi negatio indulgentiarum: videlicet, nullam Deum exigere satisfactionem pro peccatis: nullũ bonum opus apud Deum vel meriti alicuius vel valoris esse, immo omnia esse peccata: sola fide reputari hominem iustum apud Deum: denique nullum esse purgatorium: nec certẽ quidquam aliud curandum in ecclesia, quã vt prædicetur Euangelium & credatur, quo negotio nulla mala imputantur. Quæ si bene discutiamus, inuenietur in eis, in vtroq; quidem extremo & opposito mira nimietas: hinc vult omnia esse peccata, nullũ bonum esse in nobis: vbi quantum deijcit humanã naturam, & reuera diuinam ipsam gratiã, quæ nihil boni in nobis operatur iuxta eũ: In altero extremo pro his omnibus malis, quæ in nobis sunt, nullam pœnitentiã afflictionem, nullam satisfaciendi curam, sed vt credamus duntaxat omnia nobis remitti, requirit. Sed hæc interim omittamus: errores eius contra indulgentias dãnauit Leo decimus in bulla: iustẽ quidem, & secundum Ecclesiã Romanã consuetudinem contra eum post legitimam vocationem & admonitionem, atque expectationem, & intolerabilem ipsius proteruiam promulgata. In ea igitur 6. articulo cõtra indulgentias damnantur: inter quos hic est: Seducuntur, qui credunt indulgentias esse salutare. Similiter & alter, quod non valent ad remissionem pœnã pro peccatis debita: apud diuinam

nam iustitiam. Alius etiam, quod etiam sint licitæ, non expediunt tamen: quos postea ipse etiam auget, damnandas esse omnes indulgentias asserens, edito libro contra hanc condemnationem Pape: cui respondit pijsissimus & doctissimus martyr Ioannes Rossensis Episcopus, hos similiter errores de indulgentijs cum ceteris efficacissimè refellens. Habemus itaque ex his verum consensum ecclesiæ catholicæ de fide indulgentiarum. Iam restat, ne quid desit, vt ostendamus etiam, quã apertis rationibus ex fide & scriptura sumptis, has probauerint catholici doctores.

Igitur sic ostendunt auctoritatem concedendi indulgentias, & thesaurum, atque (vt ita dicamus) diuitias ecclesiæ, vnde ille dispensatur. Primò enim illud certum est & superius probatum, posse vnum membrum Christi & Ecclesiæ pro alio satisfacere, ex intentione qua satisfactoria sua opera alteri communicat, agente hoc vnione charitatis: Deinde constat primò Christũ passionem suã & satisfecisse & meruisse sufficienter pro omnibus, non tantum qui salui fiunt, sed etiam qui damnantur, remissionem omnium peccatorum: & tam copiosam illam redemptionem esse, vt nullus sit terminus, sed (vt inquit Ioannes) ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non tantum pro nostris, sed etiam pro totius mundi, immo pro infinitorum etiam mundorum, si fas est dicere, peccatis: Præterea constat sanctorum plurimos multas passos esse pœnas satisfactorias pro peccatis, & voluntariè etiam subijisse, qui tamen aut sine grauioribus peccatis vixerunt, aut si qua commiserunt, minima satisfactione exolui poterant: quod apertè scriptura ipsa testatur: de Christo quidem Ioannes, vt diximus: de alijs sanctis, Iob: Vtinam appenderentur peccata, quibus iram merui, & calamitas quam patior, in statera: quasi arena, maris hæc grauior appareret. Non quod murmuraret contra Deum is, de quo testatur ipse, quod nõ peccauerit labijs suis, & quod rectè fuerit locutus: sed quod apertè diceret se non purgari à peccatis pœnis illis, quia non commiserat, vt amici falso opinabantur. Id igitur de Apostolis omnibus, de innumera turba sanctissimorum martyrum, de multitudine immensã Anachoretarum & monachorum sentiendum est, quorum multi, & omnes ferè magnam vitæ partem absque vilo grauiori peccato egerunt in ieiunijs & vigilijs tantis, vt absque dubio exceſſerint incomparabiliter omnem pœnam debitam peccatis suis. Rursum, cum hæc paterentur aut agerent tanquam Ecclesiæ membra, cupientes haud dubiè

*Indulgentia
confirmatur
rationibus
ex fide &
scriptura
sumptis.*

Iob. 6.

Soloff. 1.

dubiè cōferre ecclesiæ & congregationi fidelium omnium, tam præfenti quàm futuræ, quidquid possent: quis dubitabit hanc sanctorum mentem gratiam Deo fuisse atque ita acceptam, vt nihil in eorum operibus fuerit, quod alijs prodesse possit, quod diuina iustitia non acceptauerit pro alijs. Quod verbum illud Pauli apertissimè confirmat: Quæ defunt (inquit) passionum Christi, adimpleo in carne mea pro corpore eius, quod est Ecclesia. Ex quo certè verbo, & altero Iob, apertè ostenditur repositum esse coram Deo immensum hunc thesaurum satisfactionum Christi & sanctorum omnium, excedentium in immensum proculdubio pœnam peccatis omnibus debitam. Si enim peccata malorum apud diuinam iustitiam recondita sunt, dicente ipso: Nonne hæc recōdita sunt apud me, & signata in thesauris meis? quanto magis sanctorum merita referuata sunt apud Deum, profutura omnibus? cum pronior sit ad præmiandum, quàm ad puniendum: ad misericordiam, quàm ad iram. Apud quem sicut nullum malum impunitum: ita nullum bonum irremuneratum. Non defunt ex Catholicis nonnulli, qui hunc thesaurum negent, putantes inde detrahi immensitati diuitiarum Dei, ex qua fit, vt merita omnium vltra condignum etiam præmiantur. Nonne Paulus inquit: Non sunt condignæ passionibus huius temporis ad futuram gloriam? Et Christus Dominus in Euangelio tam apertè testatur, dandam esse bonis operibus mensuram bonam, confertam, coagitatam, & supereffluentem. Quibus responsum est abundè, & respondet Paulus, testatus apertè, se passionibus suis pro Ecclesia adimplere, quæ defunt passionibus Christi. Igitur sanctorum opera habent, quod meritoria sint vitæ æternæ ex diuina gratia potius, quàm ex labore aut virtute operantium: & secundum hoc certum est superabundanter etiam præmiata esse à Deo, quod ad sanctos omnes attinet: Nam quod ad Christum attinet, aliud est: cum ille gloriam essentialem animæ non opus habuerit mereri, sed tantum corporis sui gloriam, & salutem nostram: & quod attinet ad valorem, tanta sint eius merita, vt digna sint salute omnium, quod ad sufficientiam attinet. Ceterum & ipsius Christi, & sanctorum omnium opera habent etiam virtutem satisfaciendi pro pœnis peccatorum, quatenus pœnalia sunt: hoc tamen supposito, quod fiant ab amicis & constitutis in Dei gratia. Et (vt ex supradictis patet) satisfactio hæc nihil detrahit merito, vel meritum satisfactioni. Sed satisfactio communicari potest & in alterum transferri, ita vt nihil eius remaneat operanti, etiam

Rom. 8.

si ea

si ea egeat: vt cum quis pro alio ieiunat. Meritum verò semper apud operantem manet, neque alteri communicari potest. Nullus enim alteri meretur, præter Christum. Igitur sanctis remunerata sunt merita præmio essentiali quo digna erant, etiam supra condignum: sed satisfactio illorum, quatenus ipsi ea non egebant, manet apud Deum accepta pro Ecclesia: & hic est immensus & infinitus thesaurus. Iam hic thesaurus iustum est, vt alicuius dispensationi sit commissus. Nec enim æquum est, vt cuiuslibet pro suo arbitrio liceat illo vti. Nec etiam utilis esset ecclesiæ, nisi ab aliquo dispensaretur. Dispensatorem verò thesauri Reip. ratio ipsa ostendit non alium esse debere, quàm qui præest ipsi Reipub. gubernandæ. Is verò in Ecclesia propriè Episcopus est. Rursum, ipse est cui dicitur à Christo: Quidquid solueritis super terram &c. Soluere autem non tantum ad peccata ipsa referendum est, sed ad pœnas etiam pro peccatis debitas. Ad Episcopos igitur pertinet & hæc pœnarum pro peccatis debitarum relaxatio. Quod si quis dicat hoc non aliter fieri posse, quàm per sacramenta, sicut quilibet sacerdos in administratione sacramenti pœnitentiæ facit, cum hæc verba: Quidquid solueritis: dicta intelligantur sacerdotibus omnibus, non tantum Episcopis, atque ita vel omnium erit dare indulgentias sine sacramento, vel nec Episcopi aliter poterunt quàm sacerdotes. Huic obiectioni primò hoc respondendum est, quod Christus non præscripsit aliquem modum specialem soluendi à peccatis, sed in vniuersum Ecclesiæ concessit soluere, non quidem sine iudicio & pro arbitrio atque libidine sua, sed (vt dici solet) clauè non errante. Igitur non est, cur nos refringamus hanc absolutionè ad sacramentalè. Paulus apertè testatur se donasse aliquid Corinthio illi incestuoso. Nã ego (inquit) quod donauit, si quid donauit propter vos in persona Christi. Et quidem quidquid illud fuerit, ad peccatum illud quod commiserat in incestu cum vxore patris, manifestè pertinere ostenditur. Nec tamen hoc Paulus per sacramentum pœnitentiæ donauit, sed per potestatem illam, de qua dicit se gloriari posse, datam sibi in ædificationem, non in destructionem. Fatemur igitur in Ecclesia esse vniuersalem potestatem condonandi & culpam & pœnas, non tantum per sacramentum, sed quocunque demum modo id rationabiliter iudicauerint prælati. Quod verò secundo loco additur, quare non omnibus sacerdotibus cōueniat, inferius ostendemus. Nunc ex illa naturali ratione, qua ostensum est thesauri cōmunis dispensationem subesse dispositioni gubernatoris,

Quis sit dispensator indulgentiarum.

1. Cor. 2.

DE INDVLGENTIIS.

nis, & ex illa Christi auctoritate: Quidquid solueritis: satis fit in-
 tulisse, quam conueniat rationi & liberalitati Christi, vt in ec-
 clesia sit hæc potestas indulgentias concedendi. Et quanquam
 hæc expositio illius verbi: Quidquid solueritis: non tam certa
 sit, vt inde cõfirmari possit fides: cùm tamen accedit ecclesiæ
 auctoritas, sufficere debet cuius catholico & non proteruenti.
 Verum est hæc nõ haberi totius Ecclesiæ ab Apostolis vsque ad
 nos consensum, non (inquam) manifestè & certò haberi: ha-
 bemus tamen à trecentis & quadringentis annis: vt dictum
 est. Itaque ex his omnibus hoc dogma de potestate conceden-
 di indulgentias, inter ecclesiastica dogmata ita collocandum
 putamus, vt sit consentaneum etiam scripturæ: quanquam non
 manifestè asseratur in ea: nec repugnat aut sensui antiquæ eccle-
 siæ, aut alicui dogmati fidei. Quare pertinaciter illud negare,
 est primò quidem impium & superbum: contra debitam reue-
 rentiam ecclesiæ. Deinde & erroneum contra fidem illam &
 scripturam, quæ ecclesiæ tribuit quòd sit columna & firmamē-
 tū veritatis: vel saltem, vt nullus inferior de ea iudicare possit.
 Denique hæreticum etiam: quia nunquam assertum nisi ab his,
 qui se ab ecclesia separarunt: & in eis ab ecclesia dānatur. Nam
 præter id, quod Innocentius 3. in concilio Lateranensi, frequen-
 tissimo quidem & vniuersali ac saluberrimo (vt superius dixi-
 mus, cùm de confessione loqueremur) de indulgentijs tanquā
 de re certissima locutus sit, vt suprā citauimus: & postea conci-
 lium Constantiense damnauerit Iohannem VVickleph: de hoc
 ipso etiam Leo decimus legitima sententia in Luthero damna-
 uit, quòd dixerit non esse in ecclesia thesaurum, vnde dispensa-
 ri possint indulgentiæ: & irreuerentius præ ceteris omnibus,
 indulgentias esse mendacia impiorum pontificum. Porrò om-
 nes ab episcopis damnatos hæreseos ecclesia hæreticos & ex-
 communicatos iudicat, vt habetur in cap. Excommunicamus,
 de hæreticis. Quare singulis episcopis datur potestas in sua
 diocesi definiendi & damnandi hæreseos vel personas, vel do-
 gmata: multo igitur magis summo pontifici hoc concedendum
 est. Nec licet cuiquam inferiori episcopo, aut Romano ponti-
 fici hoc in dubium reuocare. Sic igitur & in præsentī sentien-
 dum est, vt certò habeatur hæreticum esse, pertinaciter negare
 indulgentias. Sunt verò infra hunc errorem nonnullæ aliæ ca-
 tholicorum sententiæ quædam, non parum accedentes ad ip-
 sum. Aliæ verò dubiæ: & inter has aliæ minus probabiles alijs.
 Nam quædam (quæ refertur à b. Thoma & alijs) sententia, di-
 cen-

Quæ erro-
 neū sit ne-
 gare indul-
 gentias.

DE VALORE INDVLGENTIARVM. 232

centium indulgentias tantum coram ecclesia valere, nec à pœ-
 na debita in purgatorio coram iudicio Dei, sed ab imposta tan-
 tum pœnitentia in ecclesia liberare, ab omnibus etiam reijci-
 tur, & parum certè distat ab errore Lutheri. Ita enim (vt b. Tho-
 mas inquit) magis nocerent, quàm prodesse indulgentiæ. Et
 est apertum verbum Christi: Quidquid solueritis in terra, erit
 solutum in cælis. Durum est enim, nec æquitati diuinæ conue-
 niens, vt in ecclesia sit potestas obligandi ad pœnam, etiam in
 iudicio Dei, nec sit potestas ab ea liberandi. Quæ verò post hæc
 disputantur à doctoribus (fatetur enim in omnibus, quæ ad in-
 dulgentias pertinent, magnam esse diuersitatem opinionum: quod
 ostendit hæc rem tardius cœpisse in ecclesia tractari) quæ
 (inquam) disputantur, damnatis illis sententijs, tanquam pro-
 babilia disputanda sunt, & suscipiendum in eis, quod videbitur
 sensui ecclesiæ, & æquitati consonum: de quibus sequentibus
 lectionibus dicemus.

LECTIO SECVNDA.

De ratione indulgentiæ, efficacia,
 atque valore.

L I S igitur quæ dicta sunt, tanquam certis in-
 ter Catholicos omnes constitutis, explicandæ
 sunt quæstiones, de quibus consequenter dispu-
 tatur.

Prima igitur, subtilior magis quàm necessaria,
 illa est, de definitione indulgentiæ: quid sit, siue, vt alij disputāt,
 cui inuitatur: an videlicet sit pura absolutio & remissio auctori-
 tate iurisdictionis cõcessa: an duntaxat dispensatio quædā satisf-
 actionū Christi & sanctorum, siue communicatio illorū ei cui
 conceditur indulgentia? Fuerunt enim (vt Caiet. refert) qui the-
 saurum aliquem negauerint esse in ecclesia, vnde dispensentur
 indulgentiæ: sed sola potestate gubernantium ecclesiam conce-
 di posse remissionem hanc affirmant. Sed hæc sententia, quatenus
 negat thesaurum illum, certè contraria est sensui ecclesiæ,
 & sententijs apertis summorum pontificum, quorum literæ (vt
 Gelasius primus inquit in concilio septuaginta episcoporum)
 sunt venerabiliter suscipiendæ. Clemens sextus in concessione
 iubilæi 50. anni, hunc thesaurū apertè esse testatur in ecclesia.

De-

DE VALORE

Denique ex dictis superius patet, rationibus & auctoritatibus scripturæ hoc esse consonum. Quare & hæc est duabus præcedentis lectionis sententijs merito rejciendis adiungenda. Nā & à Leone decimo in bulla condemnationis Lutheri est damnata. Ceterum quòd concessionem indulgentiæ meram esse remissionem, & potestate iurisdictionis fieri asserunt, sustineri posset, modò non negetur nullam absolutionem fieri vel culpæ, vel pœnæ pro culpa debitæ, nisi communicatione satisfactionis Christi, etiam in ipsis sacramentis. Hoc certissima fide tenendum est. In Christo (inquit Paulus) placuit Deo inhabitare omnem plenitudinem diuinitatis, & per eam reconciliari omnia. Et iterum: Per redemptionem quæ est in Christo, dicit nos iustificari, quem proposuit Deus propitiatorem. Hoc in quâ concessio, admitti posset, indulgentiam esse absolutionem: contra alios, qui in altero extremo solum putant indulgentiæ esse applicationem tantæ satisfactionis ex Christi & sanctorum satisfactionibus, quanta sufficiat ad remissionem illam quæ conceditur. Haber hoc indulgentiæ: sed quoniã Innocentius absolutionem vocat: & Alexander in cap. Quod aut è à solis proprijs prælati cõcedi posse dicit, vt supra citauimus: vtrunq; habet indulgentiæ, & vtriq; innititur: iurisdictioni videlicet & thesauro, vt Caietanus inquit. Immo reuera vtrûq; id è meritò credimus. Ex illo thesauro dispensatur potestate clauium absolutio illa. Duos tantum modos agnoscimus remissionis vel culpæ vel pœnæ, remissionis in quâ quæ auctoritate clauium fit: nam est alia remissio quæ voluntarijs afflictionibus, & bonis operibus nostris, aut diuinis flagellis patienter supportatis obtinetur. Primus ergo huius remissionis modus est per sacramenta ipsa vel baptisimi, vel pœnitentiæ, in qua certum est iurisdictionem requiri, vt diximus: & fit per eã communicatio thesauri, vt patet. Alius est ille per indulgentiæ concessionem: non tam efficax, sicut nec tã certus, quàm prior: sed fundatus (vt diximus) in verbo illo: Quidquid solueritis, & Quorum remisieritis peccata &c. sicut primus. Si igitur ille iurisdictionem requirit ac cognitionem causæ, & habet annexã dispensationem thesauri, etiam & iste. Sit itaque indulgentiæ remissio pœnæ ex peccatis iam remisfis debitæ, à superiori facta cõmunicatione satisfactionis Christi & sanctorum. Quæ verò pœna remittatur, dicendum est quæst. sequenti.

Coloss. 1.

ad Rom. 3.

Secunda
quæstio de

Est itaque magis iam necessaria quæstio de valore indulgentiarum. Postquam enim ostensum est efficaces esse in diuino iudicio,

INDULGENTIARVM.

indicio, quantum valeant meritò dubitatur. In qua quæstione refert beatus Thomas supra citato loco, & Durandus, atque alij tres sententias: & addunt ipsi & multi aliorum quartam quam probabiliores putant: de quibus breuiter dicendum. Prima igitur sententia est, indulgentias non equaliter prodesse omnibus, sed tantum cuiilibet, quantum sua deuotio & præparatio apud Deum valet. Itaque iuxta illam nihil certi ecclesia concederet, & malè reuera facerent certam aliquam concedentes indulgentiam. Hoc enim esset incertum vt certum asserere. Vnde concedit hæc sententia, fraudem quandam esse in concessione indulgentiarum: sed piam inquit: quæ videlicet excitentur fideles. Quod damnatum est etiam in condemnatione Lutheri à Leone 10. Propter quod, & quia ascribit consuetudini ecclesiæ mendacium, rejicitur ab omnibus: & est etiam hæc tribus supra damnatis sententijs adiungenda. Secunda igitur sententia certius aliquid asserens, tantum putat remitti per indulgentias, quantum opus illud, propter quod conceditur, exoluit apud Deum. Si itaque peregrinatio, aut elemosyna, aut quiduis aliud coram Deo sufficit ad satisfaciendum pœnæ vnus diei aut anni: illa remittitur per indulgentiam concessam peregrinanti vel elemosynam danti. Quare iuxta hanc sententiam per indulgentiam nihil remittitur, sed cõmutatur vna satisfactio in alteram, vel ostenditur aut datur occasio operandi quod valeat ad remissionem. Quare & hæc negat re ipsa concessionem indulgentiæ (nulla enim conceditur iuxta eam) & nimium restringit diuinæ misericordiæ largitatem, & potestatem ecclesiæ. Præterea etiam non potest negari fraudem committi, cum conceditur determinatè tanta indulgentia, ad quam nescitur an sufficiat causa illa: maxime cum pro eadem causa modò maiores, modò minores conceduntur indulgentiæ. Hæc itaque sententia vt parum consentiens Ecclesiæ rejicitur ab omnibus, & adiungenda est quatuor supradictis. Tertia verò, quæ plus tribuit indulgentijs, asserit tantum valere concessionem indulgentiæ, quantum sufficit causa pro qua datur, secundum diuinam æstimationem. Itaque sicut sine vlla rationabili causa concessam indulgentiam certum est nihil valere: ita ad maiorem indulgentiam maior requiritur causa, atque tantum valet, quantum causa sufficit. Æstimationem verò huius causæ certum est in iudicio diuino probari vel improbari: quare tantum proderit indulgentia, & tantum auferet pœnæ, quantum pro illa causa Deus iudicat auferendum. Itaque hæc sententia non putat opus, pro quo con-

valore in-
dulgentia-
rum.
quæst. 2.
art. 3. dist.
20. 4. sent.

ceditur indulgentia, debere æquiualens esse pœnæ quæ remittitur, sed tantum causam sufficientem. Nam (vt verbi gratia dicamus) conceditur nonnunquam etiam indulgentia plenaria pro opere minimi aut nullius laboris: sicut Romæ in die paschæ cōcedit illam pontifex omnibus accedentibus ad eius suscipiendam benedictionem. Vbi etsi opus minimum sit: causa verò, continendi videlicet in deuotione Apostolicæ sedis, & in vnioune vicarij Christi fidelium populum, & excitandi ad hanc fidem protestandam publicè, maxima certè est: & tanto maior, quanto fides hæc magis impugnatur. Non ergo (inquit hæc sententia) valor tantum operis consideratur (non enim tunc fieret indulgentia vlla, vt contra præcedentem opinionem diximus) sed causa: quæ cum in Dei iudicio non est rationabilis aut sufficiens ad tantam indulgentiam consequendam, acceptabitur ad eam consequendam, ad quam coram ipso sufficiens est. Sicut itaque ad concedendum indulgentiam efficaciter necessaria est causa, ita ad maiorem maior exigitur. Hæc sententia, quanquã à b. Thomas & doctoribus illius temporis non probetur, tantum quæ in dubium reuocet quod in ecclesia consuevit fieri, dum pro eadem causa modò maiores, modò minores conceduntur indulgentiæ: præterea quoniam, sicut & præcedentes, tribuit salutatem nonnullam, cum certò concedatur determinata indulgentia, quæ tamen certa esse non potest iuxta hanc sententiam: est tamen non parum probabilis: quam & Hadrianus 6. pontifex in 4. efficacissimis rationibus confirmat: & Caiet. Cardinalis in tractatu de indulgentijs & in fine 3. partis. Sed de his postea. Nunc quartam referamus sententiam, quam b. Tho. & ceteri magna ex parte sequuntur. Valde sanè applausibilem, & ex magna pietate & reuerentia in ecclesiam profectam. Dicunt igitur illi absolutè tantum valere indulgentiam, quantum sonat, in odò sit rationabilis causa, hoc est, vt pro honore Dei vel utilitate Ecclesiæ cōcedatur. Non enim (inquiunt) indulgentia innititur tâquam propriæ causæ, nisi auctoritati cōcedentis, & immediasitari meritorum & satisfactionum Christi & sanctorum. Quantum igitur voluerit dare is qui dispensandi auctoritatem habet (modo, inquiunt, sit aliqua causa) tantum datum est: vt que adeò (inquit b. Thom.) vt si ille cōcesserit superfluas & indiscretas indulgentias, peccet quidem: valet tamè & efficax est indulgentia. Quod certè si verum est, non parui æstimandæ sunt, nec negligenter cōsequendæ indulgentiæ omnes, & magna est colata auctoritas ecclesiæ, ac maior quodammodo quam in ipsis sacramen-

sacramentis. In sacramentis enim si absq; rationabili causa absoluat sacerdos, hoc est, illum qui indignus est absolui, nõ tenet absolutio coram Deo: & tamen tenet indulgentia cōcessa quacunq; ex causa, quâcumuis indulgentia sit magna, & causa minor. Haber quidem sententia hæc, quòd iuxta eam consuetudo illa Ecclesiæ concedendi indulgentias, magis propriè & plenius verificatur: Sed (vt verum dicamus) nimia videtur, & magis ex nimia quadam pietate orta: nec cōsiderauit quòd postea ex illa in ecclesia tâ latè progressæ sunt concessiones indulgentiarum. Tunc aut 40. dies, aut 100. concedebantur: nunc passim indulgentiæ plenariæ & plenissimæ, & remissiones omnium peccatorum, & multa centenaria annortum conceduntur: quod maximè ex illa sententia ortum esse videtur: dñ illud ita credentes extorquent frequenter indulgentias, si nõ conficta, certè exaggerata nimium causa: & nonnunquã coniungentes diuersorū pontificum concessiones pro eadem causa, multiplicant numerum annorum & temporum: quod profectò his maximè temporibus non expedit: cum moderatæ etiam irrideantur. Quare posteriores diligentius considerantes, omnino putant id esse negadum, & amplectendam esse tertiam sententiã. Et beatus quidem Bonauentura vltima quæstione, distinct. 20. apertè non vult illud admittere, quòd tantum valeant indulgentiæ, quantum sonant, nisi hoc addatur, quantum est ex parte concedentis. Ille enim cum concedit, cōsiderat causam, pro qua dignum existimat dari indulgentiam: sed quilibet consequitur illam secundum quod plus vel minus accedit ad eam causam: quod quidem b. Thom. concedit. Verum cum non determinatur à concedente certa quantitas operis, pro qua cōceditur indulgentia: sed tantum conceditur porrigenti manus adiutrices fabricæ: tunc consequitur indulgentiam plenè, qui eleemosynam dat & statui & conditioni suæ conuenientem: sin verò minus det, non integrè cōsequitur, sed pro portione quam dat. Cum verò determinatum est opus, vt visitatio ecclesiæ, aut certa aliqua oratio: tunc b. Thom. nihil putat curadum esse aliud, quàm vt fiat ipsum opus. Quamquam hanc sententiam ipse magis referat vt aliorum, quàm sequatur. Vnde (inquit) dicendum secundum alios, quòd indulgentiæ tantum valent simpliciter &c. Et hoc quidem etiam summittit. Ceterum simpliciter tenentes tertiam illam sententiã, efficacissimis rationibus eam confirmant. Hadria. quidem hac præcipuè. Quòd si obligationem aut pœnã sine peccato debitã nõ potest relaxare potifex sine causa sufficienti, vt in dispensatio-

ne votorum & iuramentorum patet (quod enim sine causa dispensat & relaxat, immo sine legitima causa, coram Deo nullum est, ut ab omnibus conceditur) nullo minus relaxare poterit poenitentiam propter peccatum debitam sine rationabili causa. Caiet. verò ex ipsis pontificum verbis hoc confirmat. Nam Innocent. 3. dicit per indiscretas indulgentias eneruari poenitentiae severitatem: cum tamen (inquit Caiet.) si efficaces essent, non eneruarent, sed implerent. Quanquam reuera haec ratio non sit valde efficax. Nam eneruatio illa intelligi potest, quòd minus eurent homines satisfactiones poenitentiales. Sed quod Clemens 6. in extrauaganti Iubilaei dicit, apertius est: nunc videlicet maiores, nunc minores concedi indulgentias pro causa qualitate. Sed & rationem efficacissimam adducit, similem ferè rationi Hadriani de votis & iuramentis: in quibus si Papa aliquid praeter rationem intendat, nihil perficit. Et efficacius etiam hoc ipsum probat ex dispensatione bonorum temporalium: in quibus si absque rationabili causa aliquid pontifex conetur, nullum erit. Ut si pro libidine donaret magnam partem bonorum ecclesiae. Tunc enim manifestum est nullam esse donationem. Multò igitur magis in distributione spiritualium bonorum hoc verum est. Nam etsi quis dixerit nullum fieri praedictum ecclesiae ex irrationabili horum dispensatione, conuincitur non rectè dicere. Contemptus namque auctoritatis ecclesiae & satisfactionum poenitentialium eneruatio non est leue detrimentum ecclesiae. Itaque (inquit Caietan.) quanquam quaedam sint, quae si faciat dispensator Ecclesiae irrationabiliter, facta tamen rata sunt, ita iure ipso dicente (sicut dispensatio beneficiorum, quaequam iniuste fiat, valet tamen) non tamen omnia ita valent, sicut diximus in votorum dispensatione & distributione temporalium bonorum: In quibus notat ipse hoc etiam discrimen esse, quòd quaedam horum etsi nulla sint, possint de facto attingi à dispensatore Ecclesiae. Quando videlicet res ipsae in eius sunt manu. Si enim bona Ecclesiae largiatur absque ulla causa, nulla quidem est largitio, tamen de facto interim possidebuntur ab eo cui dederit. Quando verò quae dispensat non sunt in manu eius, si dispensatio sit nulla, de facto nihil attingit: sicut in absolutione à peccatis, vel in dispensatione votorum. Thesaurus autem hic vnde indulgentiae dantur, non est in manu pontificis (ut pro suo solo libito, cui vult donet efficaciter) sed apud Deum recòditus est. Quando igitur Deus non probat, sed apud Deum illicita est donatio: quomodo credendum est etiam ipse donare, & quodammodo proferre

ferre ex thesauro suo ad verbum non rectè aestimantis praelati: Igitur quanquam in hac materia non debeamus certi aliquid definire, cum Ecclesia non definiuit, nec sit necessarium ut nos certam aliquam statuamus sententiam: melius est ut relinquatur diuino iudicio: sicut non unquam superius diximus de alijs, quae in diuino iudicio vltimo definienda sunt: ut de quantitate meritum: de reditu bonorum operum, quae per peccatum sequens mortificata fuerant. Certè in his omnibus, & in quantitate indulgentiae nihil nostra opinio proderit aut oberit coram Deo. Ille iudicabit quod rectum est: & in vltimo iudicio videbit quilibet huius questionis finem. Quanquam itaque non sit opus certius aliquid definire: verè tamen tertia sententia multò videatur & probabilior, & magis consona iuribus ipsis. Immo addit Caietan. satis certè rationabiliter, quòd, quanquam cum dubium est de causa concessae indulgentiae, debeamus semper interpretari, quòd praelati sententia sit iusta, & putare rationabilem causam: non tamen propterea in Dei iudicio probatur. Nec sanè fide tenendum est, quòd in his non possit quandoque, etiam sine culpa errare concedens indulgentias. Non quòd hoc sit ab aliquo temerè asserendum: sed relinquendum potius diuino iudicio. Ceterum quòd ad fidem attinet, satis est ut credamus indulgentias concedi posse. At verò istas aut illas validas esse non est fidei. Sicut in ipsis sacramentis, fidei est, sacerdotem ritè absoluentem peccatum remittere: rectè (inquam) & consonè diuino iudicio: in hostia quoque consecrata veraciter esse Christum: sed non est fidei hunc rectè absoluisse, aut verè consecrasse. Nec etiam assistentiam spiritus sancti in his omnibus opus est credere, quae non sunt definitiones fidei, sed arbitria & voluntates pontificum. In speciali verò circa hoc id est aduertendum, quòd non expedit coram multitudine detrahere dispensationibus pontificum: satis est defendere, sed id etiam modeste: ne statim damnentur vel modicè dubitantes, ac plus nimio doceatur populus his fidere, vel videamur còtentiosè agere. Modeste agendum est, ut credantur summi pontifices hodie in tantis concedendis indulgentijs consulere hominum infirmitati, excitare refrigerentem iam charitatem, & denique existimare, quòd si quid excedit, melius erit Deo de nimia misericordia rationè reddere: nec propterea in aliquo defraudari fideles, quandoquidem semper consequuntur, quantum opus quod sit, & causa apud Deum valet. Addendum quòd saepe haec faciunt pontifices nimia importunitate exigentium & deuotione, cui putant nonnunquam

aliquid esse concedendum. Nec tamen aut pontifex, aut ecclesia vult, vt ista certò credenda proponantur: sed tantum explicetur quòd ita arbitratus fuerit pontifex: cetera relinquuntur Deo.

Quomodo intelligendi sint dies & anni indulgentiarum.

Illud etiam non omittendum circa hunc articulum, dubium esse inter doctores, an dies aut anni indulgentiarum qui conceduntur, intelligendi sint de iniunctis tantum in absolutione & sacramento poenitentiae: an verò de omnibus debitis. Et quidem beati Thomae vbi superiora dixit, iuuenis sequutus communem sententiam, asserit dies illos de omnibus debitis post remissum peccatum in purgatorio etiam non impositis intelligi: & quidem quòd pontifex possit ita concedere, hoc est, remittere poenam purgatorij tantam, quanta decem vel centum annis poenitentiae solueretur. Tamen multi tenent ecclesiam non concedere remissionem dierum vel annorum, nisi de iniunctis poenitentis. Quae quaestio (vt inquit Caietanus) cum de facto sit (fatetur enim posse pontificem, quocunque horum modorum voluerit, concedere: sed dicimus non concedi) ex ipso iure probandum hoc est, & ex ipso facto pontificum. Modò hoc certum est, formam consuetam in ecclesia hoc habere: de iniunctis poenitentis relaxamus dies vel annos &c. Vnde Innocentius 3. (vt supra citauimus) limitans episcopis potestatem concedendi indulgentias, dicit 40. dies de iniunctis poenitentis ab eis relaxari posse quandoque &c. Cum igitur (inquit meritò Caietanus) simpliciter conceditur indulgentia, intelligi debet sicut ecclesia consuevit: quod nonnunquam expresse additur. Itaque si apponitur, de iniunctis poenitentis, non est dubium de solis illis fieri indulgentiam: si additur, secundum formam consuetam ecclesiae, idem apertum est: si verò nihil additur, ita intelligi debet. Quare Hadrianus pontifex, siue plena indulgentia, siue plenissima concedatur, ita dicit intelligendum: de iniunctis videlicet. Et certè cum negari non possit hanc esse formam, qua primum vsi sunt pontifices: putamus non facile debere à sequentibus extendi: vt videlicet etiam non iniunctas poenitentias relaxent: quanquam eos id posse facere iusta causa, non negemus.

Notat bene circa hoc Durandus, relaxationem iniunctae poenitentiae non esse inutilem, etiam si poenitentia impleatur: sed vt unque posse efficaciter fieri. Cum remittuntur alicui tot dies iniunctae poenitentiae, hoc fit, vt nò teneatur illos implere: & tamen tanta illi relaxetur poena purgatorij, quantam solueret illis diebus poenitentiae. Si verò impleuerit etiam iniunctam satisfactionem,

onem, nihilominus totidem illi remittentur, si adhuc debitor est, vt saepe contingere potest. Atque idem etiam iudicandum est, cum prius impleuit poenitentiam: indulgentia enim semper auferit poenam diebus illis respondentem. Vnde & b. Thom. atque reliqui docent consulendum esse poenitentibus, ne propter indulgentias iniunctas satisfactiones omittant, eò maxime, quòd indulgentiae reliquias peccatorum & prauas consuetudines non auferunt, ob quam praecipue imponi solent satisfactiones.

LECTIO TERTIA.

De his quae requiruntur ad effectum indulgentiae ex parte dantis & ex parte suscipientis.

BSOLVIMVS praecipua quae pertinent ad indulgentias in communi: iam ad specialia descendendum est: & primò quidem dicendum de concedente indulgentias, quid scilicet in eo requiratur, vt efficaces sint. Dixerunt quidam doctores duo requiri: auctoritatem videlicet, & rationabilem causam. De causa satis proxima lectione diximus: de auctoritate restat dicendum: quis scilicet concedere possit indulgentias. In qua quaestione facile quidem responderi potest, indulgentias posse concedere eos solos, qui iure vel consuetudine hanc habent potestatem, & quatenus habent: quae est certissima resolutio. Cum enim hoc sit absolutio quaedam à peccatis & remissio, ad iurisdictionem pertinet: quam certum est eos habere, quibus ab ecclesia confertur. Confertur verò vel ex constitutione iuris, vel ex consuetudine ab eo probata. Vnde (vt supra citauimus) in concilio Lateranensi Innocentius tertius prohibuit Abbatibus concedere indulgentias: reprehendens quòd hoc usurpassent nonnulli. Sed in speciali, cui conueniat haec potestas, & quomodo probari possit, est nonnulla diuersitas. Cum enim (vt superius vidimus) de ipsis indulgentijs specialiter quidè & aperte nihil sit in Euangelio, sed tantum illa generalia verba: Quidquid solueritis &c. nonnulli putant requiri potestatem ordinis: vt Durandus. Quoniam (ait) est absolutio à poena remanente post absolutionem culpae: ideo eandem potestatem requirit, quae ab-

solutio à culpa. Sed hoc à doctoribus & consuetudine non recipitur. Quare (vt b. Thomas inquit) satis est potestas iurisdictionis fori exterioris. Vnde electi episcopi nondum ordinati, legati etiam indulgentias concedere possunt papæ auctoritate, itaque ad iurisdictionem fori exterioris hoc pertinet: maxime cum (vt superius ostendimus ex Augustino) satisfactiones imponantur propter Ecclesiam. Vnde parochi, & quicumque alij iurisdictionem tantum habentes in foro interiori, non possunt indulgentias concedere: quod habet & ius, & consuetudo. Inter eos verò qui iurisdictionem habent fori exterioris, non omnes possunt indulgentias concedere. Ad quos ergo propriè pertineat concessio indulgentiarum secundum veram rationem dubium etiam est. Sed probabilius sentiendum hanc quidem potestatem esse regulariter episcoporum omnium. Ita probat beatus Thomas quæstionis primæ articulo quarto supradictæ distinctionis 2.º. ex his quæ superius diximus de dispensatione thesauri. Nam thesaurus Reipublicæ communis, non ab eo qui præest familiarum vel domui, sed ab eo qui præest toti Reipub. dispensari potest. Episcopi verò (vt ibi inquit b. Thomas) sunt perfecti gubernatores Reipub. alij omnes sacerdotes sub ipsis tantum adiutores sunt: quod in principio huius tractatus latius ostendimus. Itaque hoc iure diuino certum esse debet, potestatem omnem gubernandi propriam ecclesiam cuiuslibet episcopo tributam esse, salua semper vnus supremi vicarij Christi & successoris Petri auctoritate, ex qua fit vt ille moderari possit inferiorum omnium potestatem, vel potius illius vsum. Atque ita merito b. Thom. inquit potestatem hanc concedendi indulgentias plenariè quidem esse in summo pontifice. Vnde ille moderatus est quantam episcopi indulgentiam concedere debeant. Quod quidem merito factum est, ne in contemptum ventrent indulgentiæ: cum tamen, si eis non fuisset inhibitum, potuissent certè quod pontifex, in suos subditos. Et reuera haud scio, an qui adeò restrinxit episcoporum potestatem (de Innocentio dicimus) in hoc iudicaret tantopere extendendam esse pontificis: aut si illa cõuenienter vsque adeò iam extenditur: quare & hæc non sit extendenda etiam, non satis apparet. Sed quod attinet ad auctoritatem, nõ est dubium vtrunque verum esse: & episcopos habere eam in suos non limitatam, & a pontifice Rom. limitari posse: sed omnia iusta ratione fieri debet, siue scilicet limitatio, siue vsum. Notat etiam b. Thom. circa hoc, quòd qui congregationibus particularibus præsunt (vt abbates & prælati) possunt

admittere

admittere alios ad participationem bonorum illius congregationis: sicut quilibet priuatus homo ad participationem suorum bonorum operum potest alium admittere. Quia ergo cuiusque communitatis membra eo ipso, quo membra sunt, quidquid agunt, agunt in bonum communitatis: ab eo qui præest illi, dispensari possunt. Sed hoc (inquit) quod sit vel à priuato, vel ab eo qui præest particulari Ecclesiæ, nõ est indulgentia: quia per eam non absoluitur ab iniunctis pœnitentijs. Nec in priuato homine, aut in particulari aliqua ecclesia sunt indeficientia merita, vt omnibus sufficere possint. Quare solum est communicatio suffragij, & eius duntaxat quod reliquum est post satisfactionem necessariam membris illius Ecclesiæ. Nunquam tamen iudicandum est inutiliter fieri hanc cõmunicationem, propter orationes saltem, quæ semper fiunt pro illis: quibus nihil detrahitur, etiam si ijs qui eas agunt, necessariae sunt: non enim propterea minus impetrant pro alijs.

De causa concedendi indulgentias (quæ pertinet ad hunc articulum) quàmquam superius dictum sit, quod in communi dici potest: debere scilicet esse sufficientem: illud nunc est addendum, quod maleuoli calumniantur, pro causa temporali, cum in utilitatem vel fidei vel Ecclesiæ cedit, rectè concedi indulgentiam: pro pecunia videlicet danda in subuentionem pauperum, aut in bellum contra infideles, & pro huiusmodi alijs causis. Primò in his nulla est vel emptio vel venditio, sed alliciuntur fideles ad pia opera indulgentijs propositis. Deinde omnia hic spiritualia sunt: & quod datur, scilicet indulgentia: & quod petitur: liberè tamen & absque vlla coactione. Nec tamen negare possumus hoc non esse passim extendendum, vt in cuiuscunque operis, quacunque ratione speciem pietatis habentis, subuentionem conferatur indulgentia: maxime vt subtrahatur occasio calumniandi.

Hæc itaque ex parte dantis indulgentias dicta sunt: iã quid requiratur ex parte suscipientis, vt efficax sit, restat explicandum. Primum igitur ab omnibus certa ratione asseritur, indulgentiam nulli prodesse, nisi cui prius sint remissa peccata, & in gratia Dei permanenti. Hoc enim ex communibus & supradictis satis patet. Bona opera membrorum ecclesiæ nõ profunt, nisi actu cõiunctis & viuentibus membris. Itaque satisfactiones Christi & sanctorum vtilis esse nõ possunt, nisi constitutis in gratia. Meruit certè Christus peccatoribus gratiã qua cõuerterentur: orant pro eis & sancti: ceterum satisfactiones suas non nisi viuo

Gg 5 corpori

Ob quam
causam
concedi
possunt in-
dulgentiæ.

Qui sint
capaces in-
dulgentiarum.

corpori Christi contulerunt. Est etiam & ex parte ipsorum qui suscipiunt indulgentias, alia ratio: quoniam poena non remittitur, nisi prius remissa culpa: & cum remittitur, ex beneuolentia & gratia atque amicitia remittitur: solis ergo amicis. Est autem circa hoc diligenter aduertendum, tria tempora distingui posse in indulgentia, etsi aliquando simul omnia cōcurrant. Primum, quo conceditur indulgentia. Secundum, quo fit opus pro consequenda indulgentia. Tertium, cum quis iam illam consequi vult. Vt (exempli gratia) si concedatur a pontifice mense Ianuario plenaria indulgentia in articulo mortis consequenda ab ijs, qui in festo Ioannis baptistae, mense scilicet Iulio, visitauerint illam aut illam ecclesiam: videmus tria illa tempora distincta. De duobus igitur extremis, primo videlicet & tertio tempore, nulla est dubitatio. Non enim est opus in gratia esse cum conceditur indulgentia, vt obtineri possit. Hoc de primo tempore. Rursum, certum est nullum cōsequi indulgentiam cum in peccato est. Et hoc de tertio. De medio verò non nihil dubij est: opinantibus quibusdam, posse illum qui in peccato mortali est, opus facere pro quo conceditur indulgentia, & postea cum est in statu gratiae, illam consequi: quanquam cum opus fecit, esset in peccato mortali. Sed Caietanus multo probabilius oppositum putat: nullum videlicet opus ab existenti in peccato mortali ad consequendam indulgentiam sufficere, sicut nec sufficit ad satisfaciendum pro peccatis. Ferè enim idem hæc duo sunt: opere suo satisfacere, & eodem suo opere satisfactionum Christi & sanctorum participem fieri. Vnde (quod hoc & proximè dicta confirmat) communis forma antiqua concedendi indulgentias semper habet, verè poenitentibus & confessis, facientibus hoc aut illud conceditur talis indulgentia: vbi nulla potest esse dubitatio. Et quando hoc expressè non ponitur (inquit Caietanus) intelligitur expressum esse. Vnde asserit non consequi indulgentiam illum, qui post peccatum mortale non est confessus: nisi cum expressè dicitur, quòd possint illam consequi qui propositum habent confitendi: tunc enim sufficet contritio cum proposito confessionis, & neutrum sine altero. Hæc quidem diligenter sunt explicanda populo, quibus docetur non plus æquo fidere indulgentijs, & æmulis Ecclesiae obturatur os ad calumniandum, quòd doceamus populum in his indulgentijs suam salutem collocare. Absit hoc. Indulgentia si iusta est & rationabilis, hoc habet, non minimum inter alia, quòd ad poenitentiam & confessionem peccatorum, atque solidiora

solidiora remedia incitat fideles. Notat Hadrianus circa hoc & mouet quæstionem, an pro altero indulgentiam consequi possit in peccato mortali existens, & in eo opus faciens pro quo conceditur indulgentia. Vt si concedatur ei qui elemosynam dederit, aut illi pro quo ab alio data sit. Tenet ille affirmatiuam partem: quasi opus illud sit veluti opus sacramentum conferentis: vt videlicet virtute ipsius operis indulgentia obtineatur, cū ille cui obtinetur, capax est: modò (inquit Hadrianus) qui pro alio vult indulgentiam assequi, bonum opus moraliter faciat: nam pro peccato (inquit) non conceditur indulgentia. Sed Caietanus probabilius putat oppositum. Hæc enim indulgentiarum consequutio similis est satisfactioni, quæ non nisi a membris coniunctis & viuus fieri potest.

Conandum est igitur his, qui sibi vel alijs indulgentias consequi volunt, vt prius in gratia sint constituti. Hæc itaque est prior dispositio, quæ necessaria est ex parte consequentis indulgentias: & certa.

Post illud quod ab omnibus asseritur de necessitate requiri ad indulgentiarum efficacem consequutionem, statum videlicet gratiæ: addit Caietanus secundum: & quidem solus ex omnibus qui ipsum præcesserunt: quod ipse putat probari efficaciter, nec est certa aliqua ratio, qua contradici possit. Quanquam quas ille adducit rationes, solui etiam possint. Itaque vt probabile hoc, & magis sub dubio relinquendum, quàm asserendum vel reiiciendum dicamus. Putat igitur ille nullum consequi indulgentiam quamcunque, nisi qui sollicitus est, vt integrè in hac vita satisfaciatur pro peccatis: & ita aut imponi sibi satisfactionem condignam, aut per se implere curat. Ceterum (inquit ille) qui minimam sibi petit poenitentiam imponi, & qui parum curat in hac vita satisfacere pro poena debita ob peccata remissa: sed magis post hanc vitam in purgatorio contentus est satisfacere: non est cur speret sibi per indulgentias subueniendum. Quod vnica ratione ille probat. Quoniam indignus est iste, cui subueniatur amicabiliter, & cui thesaurus communitis tam preciosus satisfactionum Christi & sanctorum communicetur. Primum patet: quoniam amicitia ad hoc solū se extendit, vt amicus consentiat & idem velit cum amico. Non igitur ex amicitia æquum est, ei qui non vult satisfacere, subueniri. Et (vt apertius dicamus) sanctorum, qui satisfactiones reliquerunt ecclesiae, nō est credenda fuisse illa mens, vt per eas subueniretur negligentibus, & nutrire curia & socordia

in re tam necessaria: quod certè sit, si nihil curatibus satisfactio-
nes concedantur indulgentiæ. Ita etiam quod de thesauro dixi-
mus, manifestum est. Non rectè dispensat diuitias ciuitatis re-
positas ad subueniendum ciuibus a re alieno grauat, qui ne-
gigentibus satisfacere eas largiretur. Ita in his spiritualibus
diuitijs non æquum est prodigaliorem esse ecclesiam, quam in
temporalibus. Et hoc putat Caietanus significari ab Ecclesia,
cum in concessione indulgentiarum dicitur: verè pœnitenti-
bus & confessis. Non enim (inquit ille) vera pœnitentia illa
referenda est tantum ad dolorem & contritionem, quæ suffici-
unt ad remissionem peccati (illud enim non opus erat appone-
re) sed refertur ad voluntatem satisfaciendi: quæ etiam pars est
pœnitentiæ. Et certè iuxta illam antiquam formam (de qua
diximus) in qua de iniunctis pœnitentijs sit relaxatio, certissi-
mum hoc erit. Non enim nisi fuerit imposita pœnitentia, re-
laxatur. Et vanum esset (vt ille inquit) imponi pœnitentiam, &
suscipi non eo animo vt impleretur, sed vt relaxaretur per in-
dulgentias. Nec reuera dubitauerim antiquos illos & primos
pontifices, qui indulgentias concesserunt, concessisse his dun-
taxat, qui toti intenti erant satisfactionibus illis implendis, quæ
iuxta pœnitentiales canones imponebantur: iam verò largius
videntur concedi. Sed si hæc sententia Caietani teneatur, pau-
cissimi (vt hodie agitur pœnitentia) eas consequuntur. Et quo-
niam (vt diximus) hæc ex iudicio diuino pendent, neque pro-
pter nostras opiniones quidquã mutatur: ideo relinquenda sunt
& admonendi omnes quantum fieri potest, vt in hac vita curent
pro peccatis satisfacere. In hac re satis est certa fide tenere, rectè
& efficaciter indulgentias concedi in ecclesia, cum adest ratio-
nabilis causa: & efficaces esse illis, qui in Dei oculis digni sunt,
& secundum eam partem qua digni sunt. Iudicium verò in spe-
ciali & de causa, & de dignitate suscipientium, relinquendū est
Deo: nec potest aliquis iustè, quòd hæc doceantur, cõqueri, qua-
si inde retrahatur homines à consequendis indulgentijs & zeli-
mandis. Non enim hoc fit: sed ne per eas eneruentur satisfactio-
nes pœnitentiæ, & contemnantur ab hominibus. Et hæc etiam
ratione satis sit magna ex parte calumnijs hæreticorum. Cete-
rùm intendere acquirendis indulgentijs, quasi imperfectionis
opus reprehendere, Lutheranum est: hoc Lutherus fecit: quasi
melius sit velle satisfacere pro peccatis, etiam in purgatorio,
quam indulgentias querere. Dicimus igitur iuxta sanam eccle-
siæ doctrinam, quòd intendere consequendis indulgentijs, qua-

do non

do non instant alia magis necessaria & pia opera, non solum lici-
tum esse, sed neque opus ipsum quod ad consequendam indul-
gentiam sit, carere merito & ex natura sua, & ex illo affectu cõ-
sequendi indulgentiam, qui ex humilitate & cognitione imper-
fectæ nostræ satisfactionis, & affectu auferendi impedimenta
omnia, quibus post hanc vitam differri posset visio Dei, oritur.
Hic est enim affectus charitatis. Itaque elemosynam dare vt
subueniatur pauperi, & simul remittatur pars aliqua, aut tota pœ-
na purgatorij: duplici ratione meritorij est vltra ipsam pœnam
quæ remittitur. Ceterùm propter consequendas indulgentias
relinquere meliora, reprehensibile est. Vnde b. Thomas docet,
non debere monachum regularia instituta deserere propter cõ-
sequendas indulgentias: quia illa (inquit) magis meritoria sunt.
Et cauendum est in his, ne in illud incidatur euangelij, quod
Christus reprehendit in Phariseis. Dicitis: munus quodcumque
est ex me, tibi proderit &c. Quod contingeret, si pauperes &
verè egentes relinquerentur in inopia, vt obtineretur indulgẽ-
tiæ. Immo addit Hadrianus satis certè rationabiliter, nunquam
obteneri indulgentiam per opus quod est peccatum veniale, eti-
am si id fiat, pro quo illa conceditur. Si (inquit) ex vana gloria
aut inuidia quis elemosynam det, pro qua conceditur indul-
gentia. Multo igitur minus obtinebitur, si contra ordinem
charitatis & discretionis christiænæ elemosyna datur.

Vltimò de indulgentijs quæ defunctis conceduntur est bre-
uiter dicendum. Primo igitur posse indulgentias defunctis
concedi, quamquam minus certum sit apud doctores, quam de
his quæ conceduntur viujs: tamen certò tenendum est, & inter
ecclesiastica & catholica dogmata computandum: inter ea scilicet,
quæ posterioribus licet temporibus suscepta sunt ab eccle-
sijs omnibus & doctoribus in vnitæte permanentibus: & est ro-
boratum vsu ac decretis Romanorum pontificum. Quod qui-
dem antequam explicatum esset aut creditum, non mirandum
si in dubium reuocatum fuerit à doctoribus: post declaratio-
nem tamen non nisi stultè & schismaticè negari potest. Quan-
quam igitur Hostiensis cardinalis & non minima auctoritatis
iuris doctor negauerit indulgentias defunctis plus prodesse,
quam prodesset ipsum opus, quod sit ad eas consequendas: nec
putauerit esse auctoritatem illas concedendi in ecclesia: & cum
sequuti fuerint alij: postquam tamen multorum Romanorum
pontificum declaratio & vsus inualuit: posteriores omnes me-
ritò consenserunt, & recepta est hæc sententia, quamuis non

tata

DE NECESSARIIS AD

tam apertam habeat rationem & auctoritatem scripture, nec tam antiqua sit, quam indulgentia viuus concessa. Sixtus quartus ante septuaginta plus minus annos declarauit prodesse indulgentias animabus in purgatorio per modum suffragij. Et Innocentius illi proximus eo modo concessit: & omnes alij postea sequentes pontifices. Leguntur etiam Romæ ab antiquioribus pontificibus concessæ. In bulla quoque condemnationis Lutheri Leo decimus etiam hoc dogma eius damnauit, non prodesse defunctis indulgentias. Itaque ex his omnibus, quo gradu hoc habendum sit dogma constat, quodque nulli de eo dubitare liceat. Potissima verò ratio ex his sumitur, quæ de suffragijs diximus. Si certum est & perpetuò in ecclesia seruatum, posse priuatum hominem ex virtute charitatis & vnione ecclesie eleemosynis, orationibus, & ceteris huiusmodi prodesse defunctis, & suas illas satisfactiones illis dare: quare non poterit hoc ecclesie dispensator? vt scilicet satisfactiones iam reconditas illis applicet? quod reuera est per modum suffragij concedere indulgentias. Est quidem dubium subtilius, an auctoritate clauium concedantur hæc indulgentiæ: & an aliquid iurisdictionis habeat ecclesie supremus dispensator in eos, qui sunt in purgatorio. In his tamen quæstionibus non est quòd immoremur. Deo relinquenda sunt hæc. B. Bonauentura hoc loco dist. 20. probabilius putat pontificem in nullum defunctum iurisdictionem habere, ex illo verbo: *Quidquid ligaueris, vel solueris super terram*: quo intelligit datam potestatem in eos qui sunt super terram, non in alios. Alij tamen, quia existentes in purgatorio nondum ad terminum peruenerunt, putant ad eos extendi: & verbum illud. *Super terram*, referunt ad ipsum pontificem, hoc modo: *Quidquid tu super terram &c.* Fauorabilior tamen magis & voluntaria est hæc sententia, quam certa. Ecclesia itaq; non audet animas purgatorij absoluerè, sed applicare illis satisfactiones sanctorum: quod quidem (vt Caietanus bene explicat) auctoritate clauium fit: quæ est in dispensandum thesaurum, & in absoluendos sibi subditos, & quorum causas cognoscere potest. Vtrunque exercet ecclesia, cum viuus concedit indulgentias, absoluit scilicet illos, & dispensat thesaurum. Vnum duntaxat exercet, cum concedit defunctis: non enim illos absoluit, sed tantum dispensat thesaurum, & ex illo transmittit eis suffragia: sicut qui eleemosynam aut ieiunium proprium ad eos transmittit. Vbi sunt duo extrema vitanda, vt doctores asserunt. Primum, ne ob hoc incerta putentur indulgentiæ. Non enim

EFFECTVM INDVLGENTIARVM. 240

minus certæ credendæ sunt, quam suffragia priuatorum hominum. Quamquam & istæ, & illæ non nisi ex diuina misericordia, & ex virtute vnionis illius ecclesiasticæ, qua & Christo & inuicem vniantur membra, ad defunctos perueniant: non verò ex aliqua iurisdictione aut potestate Ecclesie. Vtrunque tamen certum est, vt diximus. Alterum verò similiter cauendum vt extremum, ne tanta detur potestas in purgatorium pontificibus, vt ex quacunque causa quidquid volunt possint concedere. In hoc consentiunt doctores omnes. Et ipse beatus Thomas qui putauit ex qualibet minima etiã causa, sed quæ sit in honore Dei, & ecclesie utilitatem, posse quantumuis magnam indulgentiam concedi viuus: cum verò de defunctis loquitur, quadragesima quinta d. 4. quæst. 2. apertè dicit, non quantum uoluerit pontifex defunctis posse concedere remissionem, sed quantum ratio postulat. Ex his itaque quid in hoc articulo sentiendum sit, satis habetur iuxta communem doctorum doctrinam. Addit Caietanus iuxta ea quæ superius diximus de viuus, non omnibus animabus purgatorij prodesse illis concessas indulgentias, sed ijs, quæ specialiter meruerunt dum uiuerent. Quod cum Augustinus in Enchiridio, & libro de cura agenda pro mortuis, certa auctoritate probauerit Pauli, vt superius diximus: putat tamen Caietanus non omnem qui in charitate decedit, ex hoc solo meruisse vt prodesse sibi indulgentiæ, sed aliquo speciali merito, ex speciali aliqua deuotione erga clauis ecclesie siue cura adiuuandi animas purgatorij, vel aliqua alia speciali ratione. Sed quare indulgentiæ magis sint restringendæ, quam alia suffragia, certè non adfertur ab eo ratio. Mereri verò vt sibi post hanc vitam profint suffragia, non aliunde ostendit Augustin. esse, quam ex eo, quòd in charitate & vnione ecclesie decedat. Omnibus igitur his prodesse indulgentias, credi probabiliter potest.

DE

DE SACRAMEN- TO EXTREMAE VNCTIONIS.

LECTIO PRIMA.

De materia, forma, & effectu eius.

*Extrema
unctio qua
re sic vo-
cetur.*

*Quama-
teria, &
qua forma
extreme
unctionis.*

DOST POENITENTIAM quinto loco
conuenientissimo ordine ponitur sacramen-
tum vnctionis infirmorum, quam extremam
vnctionem vocant, vel quia datur in extre-
mis agentibus, vel etiam, cum sint aliae vn-
ctiones in ecclesia, hæc vltimo loco datur.
Vnguntur enim catechumeni baptizandi:
vnguntur & baptizati a presbyteris: vnguntur ab episcopis in
confirmatione: vnguntur denique sacerdotes, & episcopi: vlti-
mò denuum infirmi. De quibus omnibus locutus est Innocen-
tius tertius, vt habetur capite vnico, de sacra vnctione, in decre-
taliibus. Itaque sacramentum de quo nunc agendum est, vncti-
onis scilicet extremæ infirmorum, quamuis apertè quidem in-
stitutionem eius non legamus, nec tanta sint antiquorum patrù
testimonia de illo, sicut de alijs sacramentis, non tamen minori
fide tenendum est institutum esse à Christo. Cuius rei non de-
sunt sufficientia testimonia, nisi his, qui nolunt intelligere, vt
bene agant. Reijciunt quidem illud Lutherus, & sui omnes: sicut
ante illum Wickleph & nonnulli alij hæretici. Nos igitur cer-
tissimam ecclesiæ fidem de hoc sacramento explicabimus, tra-
dentes ordine de eo, quæ in supradictis sacramentis docuimus,
& diximus in omni sacramento explicanda: idque iuxta ea quæ
Magister, & illum sequentes 23. dist. quarti docuerunt.
Primò igitur omnium de visibili elemento & verbo huius sa-
cramenti, materia videlicet & forma dicendum est. Materia ita-
que huius sacramenti oleum oliuarum cõsecratum per Episco-
pum ab Ecclesia habetur: quæ etiam simul tradit formã eius &
verbum esse orationem deprecatiua, qua oratur Deus in vncti-
one singularum membrorum (quæ præcipua sunt instrumenta
sensuum,

sensuum, & humanarum operationum quibus peccatur) vt re-
mittat quod per ea peccatum est: quanquam non omnes eccle-
siæ præcisè eisdem verbis vtantur. Sed vt unque horum ita ex-
plicauit concilium Florentinum sub Eugenio 4. plenam trades
doctrinã omnium sacramentorũ Armenijs, tũ vnitis Ecclesijs.
Nam de materia ita habet: Quintũ sacramentum est extrema
vnctio, cuius materia est oleũ oliuæ benedictum ab episcopo.
Et postea: Forma huius sacramenti est: Per istam sanctam vn-
ctionẽ & suã pijsimã misericordiã indulgeat tibi Deus quid-
quid peccasti per visum: & similiter in alijs membris. Ibi enim
septies infirmum inũgi oportere dicitur: in oculis, auribus, na-
ribus, ore, manibus, pedibus, renibus: quanquã hoc vltimum in
nonnullis ecclesijs omittatur. Nec concilium quasi nouam do-
ctrinam Ecclesiæ hoc tradidit: sed sunt huius rei scripturæ & an-
tiquitatis testimonia. Primũ Marci 6. cap. discipuli Christi mis-
si legũtur vnxisse multos egros oleo, & ita sanasse: quod nõ du-
bium est eos ex Christi institutione, à quo mitrebatũr, fecisse:
quã postea Iacob: Apostolus in ecclesia obseruandam apertè di-
cit: nõ instituens quidem, sed promulgans institutionem Chri-
sti: Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros ecclesiæ, &
brent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, &
orato fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus & si
in peccatis est dimittentur ei. Vbi apostolus omnia ferè quæ ad
hoc sacramentum pertinent, explicauit: nos verò singula suis lo-
cis examinabimus. Nunc institutionem sacramenti, ac materiã
& formã consideremus. Primò, quis poterit existimare Iacobũ
Apostolum ausum fuisse in ecclesiam inuehere tã certam & in-
dubitatam cæremoniam, quã à Christo non accepisset: & (quod
maximum est) tribuere illi peccatorum remissionem, quã solus
Deus facere potest? Propter hoc enim, vt à principio diximus,
omnium sententia habet, sacramenta omnia à solo Christo in-
stituta: quia sicut solus ipse remittere peccata potest, ita & solus
designare elementa & verba, quibus ea dimittantur: deniq; &
solus potest fundare Ecclesiam, cuius non minima fundamenta
sunt sacramenta, sicut & fides. Hæc itaque omnia à Christo ha-
bemus. Ceterũ Iacobus Ierosolimitanũ illius primæ Eccle-
siæ Episcopus primò potuit hoc docere, nec sine aliorũ Apo-
stolorum scientia & consensu eum hoc fecisse credendum est.
Et certè si hoc non constaret inter omnes Apostolos, nunquã
ille ausus fuisset tam certò docere: quod satis constar, si ea quæ
de legalium obseruatione facta legimus, consideremus. Illud
Hh igi-

Iacobi 5.

*Christus
instituit
hoc sacra-
mentũ, si-
cut & om-
nia alia.*

igitur inter cetera quoque documenta, non vt nouam institutionem, sed vt certam doctrinam proponit. Est itaque illa promulgatio huius sacramenti. Quod Beda in illū locum, & in locū Marci aperte docet: addens Innocētij primi auctoritatē (de qua postea) vt verbum illud, Vngentes illum oleo in nomine Domini, refert ad ipsam sanctificationem vnguenti, quod scilicet debeat esse in nomine Domini benedictum ab Episcopo: quanquam possit referri ad ipsam vñctionem. Nam nonnulli Ecclesiae hac forma vtuntur: Vngo te in nomine patris &c. additis etiam postea verbis, quae diximus esse formam. Sed & hoc ipsum Chrysostom. 3. lib. de dignitate sacerdotali, probans sacerdotes peccata remittere, ex hac auctoritate Iacobi aperte confirmat. Non tantum (inquiens) in baptismo peccata remittunt, sed etiam postea, iuxta illud Iacobi: Infirmatur quis &c. ex quo Chrysostomi loco conuincitur, quam aperta sit calumnia haereticorum dicentium verbum illud graecum, presbyteros, nos falsò ad sacerdotes traxisse, cum solum seniores significet. Ecce Chryl. graecus & antiquus doctor, de sacerdotibus id intelligit: quo ostenditur, in ecclesia etiā graeca, vocabulū illud commune solum sacerdotibus applicatū fuisse. Sic enim & Paulus ad Timotheū inquit: Presbyteri qui bene praesunt &c. Sufficere possent loca ista scripturae, & testimonium Bedae, ac b. Chrysost. ad huius sacramenti veritatem agnoscedam. Nam Innocentius etiam primus, contemporaneus Augustino, in epist. ad Euglinum Episcopum, prima scilicet quae inter eius Epist. habetur, 8. c. aperte dicit hoc esse sacramentū, aut (vt ille inquit) genus sacramenti: & ideo negadum ei, cui alia sacramenta negantur. Ecce, Innocentius aperte nomen sacramenti posuit, cum res ipsa ex verbis Iacobi satis ostendatur. Illa enim aperte testatur hic esse visibilia elementa, & verba habentia promissionem remissionis peccatorum. Est igitur sacramentum. Adfertur auctoritas Augustini lib. 2. de visitatione infirmorum c. 4. vbi dicit nō esse omittendum infirmis, quod Iacobus praecipit: sed reuera liber ille non est Augustini. Quare non est, cur plura quaramus testimonia: Habemus tres probatissimos auctores, Bedā, Chrysostomum, & Innocentium: qui non tamquam de re dubia loquuntur: quo insinuat illius temporis doctores hoc ipsum sensisse, & Ecclesiam habuisse in vsu: sed vt superius diximus, de certissimis rebus pauciora loquuti sunt, quod non venissent in controuersiam. Tria itaque ista certissima iam constant: quod videlicet hoc sit sacramentum: & quod ita perficiatur, vt diximus,

vñctio.

vñctione membrorum: ac quod illa quae diximus, sint eius materia & forma. Vbi duo sunt etiā aduertenda. Primum, quod cum in pluribus partibus fiat vñctio, idque sit de necessitate sacramenti, vnum tamen sacramentum ex pluribus actionibus, quasi partibus integrantibus constituitur. Quare non dubitant doctores quin possit, & debeat à pluribus dari, altero perficiente quod alter ceperat, si qua necessitas, aut impossibilitas accidat: nec vilo modo reperendum est, quod ab altero est factum: quamquam in Eucharistia, si consecrata hostia sacerdos deficeret, posset alius aliam consecrare. Secundum, quod mutili sunt in vngendi in partibus propinquieribus, cum non desint illis sensus, propter quos fit vñctio: & haec quidem ad integritatem perfectam huius sacramenti pertinet. Ex quibus praesentium haereticorum vanissima coniectura rejicitur. Dicunt enim opus illud discipulorum Christi ad miracula pertinuisse, & Iacobum de hoc ipso fuisse locutum, non verò de sacramento aliquo: vnde eo tantum tempore illud seruandum fuisse, quo in Ecclesia fuerunt visibilia miracula, non verò nostro iam tempore. Quibus respondendum, nos ex facto quidem illo discipulorum solo non asserere institutionem huius sacramenti: quin potius illa quaedam adumbratio eius extitit, & sub figura inchoatio, & hoc ad miraculum pertinuisse: quod verò postea Iacobus dixit, nequaquam potest referri ad hoc, sed ad sacramentum, quia dicit: Si in peccatis est, dimittentur ei. Nam cetera de salute infirmi, inferius dicemus qualiter intelligenda sint. Hoc verò habemus vt certissimum ex traditione & totius Ecclesiae consensu, cui testimonium perhibent patres illi quos citauimus, sufficiens quidem, & multò fide dignius haereticorum omnium, & ab ecclesia recedentium clamoribus. Nihil volunt illi recipere, nisi aperta auctoritate scripturae probetur, & permittunt sibi, quoties placet, diuinare expositione scripturae, etiam contra auctoritatem antiquorum. Beda in vtrunque locum, Marci & Iacobi, inquit hoc tenere Ecclesiae consuetudinem, & ab ipsis Apostolis hunc morē traditū. Ipsi contrariò, non debere fieri, nisi cū tempus fuit edēdi miracula. Doceat qua ratione, aut qua auctoritate scripturae, quando Apostoli tradiderunt aliquid Ecclesiae, non sit hoc in ea perpetuò seruandum. Aut in illo loco videant, an praeterita & sequentia aliquid habeant, vnde hoc coniectare possint. Fortè adferēt de sanguine & suffocato. Sed pater hoc ad fouendam concordiam Iudaorum & gentilium, & ad adunandos illos in vnam ecclesiam pertinuisse: atque ideo solum pro eo tem-

Hh 2

pore

Sacramentū
extremā
vñctionis
vnum est.Mutili quo
modo hoc
sacramenti
posse
suscipere.

DE EXTREMA

pore fuisse seruandum, quo illa Iudæorum abominatio erga illos cibos durauit: alioqui certa fide habemus, legalia omnia ablatam esse: & de vtroque horum habemus auctoritatem Ecclesie. Sed iam ad sequentia.

*Effectus
extrema
vntionis.*

Post materiam & formam, ipsiusque sacramenti impletionem, de effectu eius atque significatione proximè dicendum est. Effectum quidem non est opus aliunde colligere, quàm ex ipsis Apostoli verbis: Oratio fidei (inquit) saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus, & si in peccatis est, remittentur ei. Tria apertè tribuit huic sacramento: infirmi saluationem, alleuiationem, & remissionem peccatorum, si quæ habet. Quod rectè considerantes doctores nostri, non cunctantur dicere, primum quidem & proprium effectum huius sacramenti confortationem esse, & robur contra vltimæ infirmitatis & mortis ipsius, atque humanæ trepidationis: ex peccatorum præteritorum, & imminentis Dei iudicii consideratione, tristitiam, angustiam, atque deiectionem: ita videlicet, vt roboratus animus nec ipso dolore infirmitatis, nec alijs, quæ diximus, grauetur: sed in hilaritate, & bona spei fiducia omnia superet: quod certè verba illa significant: Alleuiabit eum Dominus. Hunc effectum alij explicant, quod sit deletio reliquiarum peccati: non earum quæ ex consuetudine peccandi solùm relinquuntur, dispositionum: sed etiam debilitatis cuiusdam, quæ ex peccatis præcedentibus semper manet in anima: quæ tunc maximè nocere posset, cum tanti instat conflictus ab infirmitate ipsa & hostibus. Alij alijs modis hoc explicant. Sed ex verbis Iacobi, & ex articulo ipso necessitatis in quo traditur (de quo postea dicemus) hanc animi confortationem proprium esse effectum, in quem hoc sacramentum est institutum, constat: qui etiam propriè significatur ipsis exterioribus signis. Primò, vntione atque oleo: quod (vt Theophilactus inquit in illum locum Marci) ad labores est vtile, & hilaritatis effectiuum: ideoque dei misericordiam significat. Oleo exultationis legimus in psalmis Christum præ ceteris vntum. Quo significatur alios etiam illo vntos esse. Vnde & lenitiuū maximè est in medicamentis, & penetratiuum, atque efficax, vt b. Thom. hoc loco inquit. Et propterea, cum maximè ex hilarari oporteat hominem, & leniri difficultates in operanda salute nostra medentes, & infirmitatem ipsam penitus roborari, in articulo scilicet mortis, adhibetur hoc sacramentum. Cui optimè quoque conuenit promissio illa ad gratiam Christi pertinens, apud Elaiam factam: Eric in die illa, auferetur onus eius de humero

*Primus &
proprius ef-
fectus ex-
trema vnt-
tionis.*

Esaiæ 10.

VNCTIONE,

243

mero tuo, & iugum eius de collo tuo, & computrescet iugum à facie olei. Quod, rogo, aliud iugū, quàm de quo in Ecclesiastico dictum est: Occupatio magna creata est, & graue iugū super omnes filios Adam, à die exitus à matre eorum, vsque ad diem sepulturæ: &c. Iugum hoc seruitus illa peccati est, de qua Paulus conqueritur: Ego ipse mente seruo legi Dei, carne autem legi peccati. Hæc debilitat animæ nostræ robur, & impotentem reddit animam ad resistendum aduersis. Hanc non dubitandum est abundantia gratiæ Christi in hoc sacramento superari. Quare persuadendum est infirmis, cum illud traditur, vt considerent se tanquam athletas veros Christi ad vltimum certamen inunctos esse multo magis interius abundantia gratiæ illius, quàm exterius oleo illo: quare nihil sibi esse timendum à quavis contraria virtute, Vt etiā illud psalmi in hoc loco impleatur: A fructu frumētī, vini, & olei multiplicati sunt fideles: scilicet sacramenti eucharistiæ (quod semper hoc præcedere debet) & huius virtute, Nam ita in alio psalmo coniuncta sunt: Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos qui tribulant me: impinguaisti in oleo caput meum. Vnde in priori illo psalm. mox sequitur: In pace in idipsum dormiam & requiescam: quod catholicus dicit, frumento & oleo confortatus. Hanc igitur Christi vntionem magni, certè dignum est, vt faciamus, nec dubitemus ab eo qui nouit infirmitatem nostram institutam, tunc efficaciter & spiritualiter nobis ita conferri, vt qui fide integra eā susceperint, inuenturi sint, cum humana omnia deficiunt auxilia, præsentissimam Dei gratiam. Sic enim placuit medico illi, qui ad nos infirmos venit, qui que sanat omnes infirmitates nostras, oportunè cuilibet articulo remedium adhibere. Vbi considerandum, quod qui nos in ingressu in mundū, aut in principio christianæ vitæ baptismo sulcipit & generat, confirmatione roborat ad pugnandum in vita: extrema hac vntione ad vltima illa & grauisima bella munit. Vt meritò illud psalmi de his exponere possimus: quod certè de abundantia gratiæ Christi in ecclesia dictum est: Posuit fines tuos pacem. Fines, scilicet ingressum & egressum: vt pacifice ingrediamur & vitam, & ecclesiā, baptizamus & confirmamus: vt pacifice egrediamur, inungimur. Nam nec illud tacuit, quo in vita alimur: cum statim addit: Adipe frumenti satiat te. Hic igitur est proprius & primus effectus huius sacramenti: qui & intelligi potest in prioribus illis verbis Apostoli: Oratio fidei saluabit infirmum. Sed referunt etiam illud doctores ad effectum alium, quem verè astruit hoc

Eccles. 40.

ad Rom. 7.

Quomodo

monendo

sunt infirmi

ad suscipiē-

dum extre-

ma vnt-

tionem.

Psalm. 4.

2. Effectus.

solennitatem consecratur) vtendum necessarium est. Consecratio verò quoties in materia sacramenti necessaria est, episcopis referuatur. Vbi non alia ratione opus est, quàm illud esse infirmis beneplacitum: cui attestatur consensus ecclesiæ, & certè in hoc valde consultat Deus Ecclesiæ ordini, dum ad ministros proximè sacramenta ministrantes, non nisi per Episcopos, qui supremi sunt, descendit diuinæ gratiæ operatio.

*Quis huius
sacramenti
sit capax.*

Quis verò capax sit huius sacramenti suscipiendi satis ostendit ipse Apostolus: infirmatur (inquit) quis in vobis. Solis igitur infirmis tradendum est: quod in leuamen infirmitatis constat esse institutum. Nec omnibus infirmis: sed his, de quorum periculo timetur qui que iuxta humanam estimationem morti appropinquare videtur: cum hoc sit vltimū ecclesiæ remediū, & ad vltimas illas difficultates mortis, vt dictū est, ordinetur. Sic enim in Concilio Florentino de hoc sacramento statutum est, vt non nisi infirmo, de cuius morte timetur, dari debeat, quod habet consensus ecclesiæ. Et satis verbis ipsis Apostoli innuitur, nō nisi grauatīs infirmitate, & quibus alijs remedijs non speratur posse subueniri, & denique post alia remedia esse conferendum, tanquam vltimam ecclesiæ medicinam. Vbi quanquam nimia facilitas & festinatio in hoc sacramento conferendo, non sit probanda, multo tamen magis fugiendum est oppositum extremū: vt scilicet cum de periculo mortis timetur, nō statim detur hoc sacramentum, aut diutius etiam expectetur. Nam in multis videmus (nec id rarō) propter dilationem vel non integrè potuisse conferri sacramentum, vel alienatis omnino iam, & extra omnem sensum fuisse administratum. Vbi non est dubium multū fructus deperire infirmis. Dandum quidem est omnino etiam alienatis, sicut & sacramentum eucharistiæ, cum præcesserint signa fidei & deuotionis: sed non dubium est multo vtilius dari his qui sensu integro, fide, & deuotione in Deum erecti intelligunt, consentiunt & cooperantur his omnibus quæ fiunt. Igitur persuadendum esset sanis, hoc sacramentum esse medicinam Christianis, atque ideo desiderandum, & amplectendum cum de morte rationabiliter timetur, non verò solum cum desperatum est de vita. Quare non debent sibi persuadere qui hoc sacramentum suscipiunt, sine spe vitæ se esse debere: magis verò credendum est, quod & ad viuendum, si Deo placuerit, & citius conualescendum ab infirmitate proficit: vel certè ad tranquillius & quietius moriendum, si Deo hoc magis placuerit. Præcedere quidem debent alia (pœnitentiæ videlicet & eucharistiæ) sa-

crā-

cramenta, & longè antea, cum non subitus incidit morbus, tradenda sunt infirmis. Multo enim in illis quàm in hoc minus expectandus aut periculosior morbus, aut timor mortis. Nam illa in quavis infirmitate etiam minori, sicut in quavis angustia & debilitate animi, vel corporis merito sumenda essent: hoc verò non nisi in periculo & timore mortis. Medicorum etiam in hac parte doctrina, de nunquam annunciando tristitia infirmis, atemperanda est fide & ecclesiæ doctrina, & cauendum maxime, ne hac ratione fraudent quenquam tantis diuinæ gratiæ donis. Nec dubitandum est peccare eos qui contraria agunt, quam quam nolimus durius de hoc peccato iudicare, inferius de eo non nihil addemus.

De suscepturo igitur hoc sacramentū hæc etiam ex dictis ab Apostolo inferuntur. existentibus in periculo mortis, aut certis de ea aliter quàm ex infirmitate, extremam vnctionem non esse dandam. Ait enim Iacobus: Infirmatur quis &c. Rursum, nec pueris vlti rationis carentibus, aut perpetuò amentibus: cum peccata actualia non habeant, ob quæ maxime datur: Si in peccatis (inquit) est &c. Nec isti vlla egent corroboratione, cum nullum habeant bellum: nec denique spiritali deuotione aut tunc, aut antea erga ipsum sacramentum moti sunt.

*Quibus nō
sit danda
extrema
vnctio.*

Patet etiam ex his iterari posse hoc sacramentum. Nec enim effectus eius perpetuus est, aut indelebilem aliquem characterē aut potestatem tradit: sed tantum peccata remittit, & confortat animum. In eadem tamen infirmitate non esse repetendū censent doctores. Nec enim est dubitandum iniuriam fieri virtuti sacramenti, quod semel datum, vsque ad oportunitatem tempus sua virtute durare credendum est. In eadem (inquam) infirmitate, & in eodem infirmitatis statu. Cum enim non sit dandum, nisi cum de morte timetur: in acutioribus & velocioribus morbis timor ille mortis manet quousque; sanetur: quare nō est iterū eis dandum sacramentum. Verum si aut plenè sanus, aut conualescens iā recideret, non negatur iterū dandum esse tunc sacramentum: est enim alia infirmitas. In diuturnis etiā morbis, quoniam nō est dandū, nisi cum timetur periculū, si illud euaderet infirmus, etiā manente morbo diuturniore, vt hectica, vel hydropicis (inquit b. Thomas) iterū dandum est sacramentum, cum infirmus iterū in periculum venerit. Quæ omnia tanquam probabilia & consona æquitati merito suscipienda sunt: maxime quod hac ratione sacramentorum, atque ita donorum gratiæ frequentius efficiantur participes fideles: nec est cur restringenda sint.

Hh 5

Vlti-

De necessitate extreme unctio nis.

Vltimò de huius sacramenti necessitate illud considerandum quòd cum sit (vt superius diximus) duplex necessitas : quædam remedij, alia verò præcepti, necessitate nanque remedij baptismus est necessarius, defectu cuius etiam pueri non saluantur: de qua non est quòd nunc agamus, cum manifestum sit hoc sacramentum non ita esse necessarium. De necessitate igitur præcepti solum hic quæstio est. An videlicet omisio huius sacramenti sit peccatum & transgressio præcepti diuini: In quaestione Magister quidem sententiarum hoc loco apertè dixit damnabile esse peccatum (quod certè mortale intelligit) hoc sacramentum ex contemptu, vel ex negligentia omittere. Itaque apertè sentit præceptum esse ad mortale obligans de hoc sacramento suscipiendo: quanquam hoc loco, & in expositione literæ b. Thom. & b. Bonauent. conformiter, imò eisdem verbis (vt putari possit ea in altero eorū apposita esse) dicunt, nō esse hoc sacramentū necessarium : & distiunctiuū illud dictum Magistri magis copulatiuè accipiendum esse, vt sola omisio ex contemptu vel negligentia procedens, aut in contemptum inducens credatur mortalis. Possit quis hoc cōfirmare verbis Innoc. loco superius citato, qui tantū asserit fideles oleo sancto perungi posse, nō verò teneri. Et videbitur fortè sententia hæc rationalior, eò quòd non facile ad peccatū mortale astringi debeant cōscientiæ, vbi non est aperta aut ratio, aut auctoritas: sed nobis reuera magis videtur sequendus esse Magister, & eius verba simpliciter accipienda. Nam quæ à b. Tho. & Bona. dicuntur, essent maioris auctoritatis, nisi ab eis in iuuentute, & sub alijs magistris scripta essent, quando multa dicuntur magis ex communi aliorū sensu. Nam si rectè perpendamus, quanta res sit sacramentum quodlibet à Christo tanto consilio, & in tantum beneficium humanæ infirmitatis institutū : & specialiter hoc, quātis subueniat periculis, & in quanta necessitate diuinam adferat gratiā & auxiliū: puto videbimus quàm rationabile sit, vt tantquam res grauissima sub peccati mortalis periculo præcipiatur, & denique quòd perniciosissima & æterna morte digna sit negligentia salutis propriæ, in non suscipiendo hoc sacramentum in tanto periculo & discrimine. His accedit & consuetudo & cōsensus ecclesie. Admonentur enim infirmi (ita agēdis ipsis multarum ecclesiarum præcipientibus) vt petant sibi hoc sacramentum dari cum fuerit, quasi ad hoc proculdubio teneantur, vnde periculosum esset, si ipsorum voluntate eis hoc sacramentum non daretur. Itaque tutius putamus & manifestati sacramenti

con-

conuenientius, credere quòd simpliciter sub peccati mortalis periculo sit suscipiendum. De qua re putamus admonendos omnes, & infirmos, & eorum curam agentes. In speciali verò cum per negligentiam contingit deesse sacramentum, iudicandum est qualis negligentia, qualis voluntas fuerit &c. nec temerè quidquam definiendum est: modò intelligatur hoc sacramentum quasi rem grauissimam habendum esse: atque ita eo vtendum, vt omisio eius non minimi fiat.

DE SACRAMEN- TO ORDINIS. LECTIO PRIMA.

De origine ordinum Ecclesiasticorum.

QVINQVE, de quibus locuti sumus, sacramenta communia sunt, & sua ratione necessaria fidelibus omnibus. Restant iam duo vltima, nec omnibus Ecclesie membris cōmunia, nec ad salutē singulorū: sed toti dūtaxat Ecclesie & propagāda & gubernāda necessaria: Ordo scilicet & Matrimoniu. De quibus eodem ordine agendum est, secundum videlicet eorum dignitatem. Nam ordo excellentior est matrimonio, cum sit ad spirituales propagationem, quæ per euangelium & sacramenta fit, institutus: & ita potestatem spirituales & planè diuinam confert hominibus. Matrimonium verò solum ad propagandā carnalem plebem, in qua, dum spiritualiter regeneratur, conferretur perpetuò fides & religio christiana, institutū est: simulq; ad carnis infirmitatem excipiendā & temperandam. Hæc enim duo manifestum est quàm sint ecclesie necessaria: carnalis videlicet propagatio (quæ tamen magis Iudaici est populi, necessaria interim ob communem moriendi conditionem, vt vsque ad finem mundi perseveret ecclesia, sicut à Christo promissum est) deinde spiritualis illa generatio (de qua Paulus inquit: Per euan-

Valde periculosum est negligere hoc sacramentum.

euāgelium ego vos genui) & populi regenerati in eadem gratia conferuatio & gubernatio. Iam igitur ad ordinem, primum videlicet horum & dignius tractandum accedamus.

Sacramentum ordinis maximè hæretici & nostri temporis, & antiqui etiam nonnulli impugnant: & quanquam de præcipuis quæ ad illud pertinet, satis conueniat inter catholicos doctores, de quo tã à theologis, quàm in ipsis iuribus multa sunt tradita: non pauca tamen adhuc dubia sunt. Quare putamus in hac re opus esse multa & diligenti antiquitatis ecclesiæ cognitione, & fidei pietate atque modestia: vt scilicet intellectū captiuemus in obsequium fidei, & non temerè quidquã asseramus: sed quod certa auctoritate & digna fide probari possit: quod pro captu nostro conabimur, sequuti ea quæ à Magistro sententiarum 24. & 25. distinctione quarti, & alijs nostris doctoribus dicta sunt: & similiter quæ à Gratiano aliquot prioribus distinctionibus decreti: qui diligenter multa collegit ex antiquioribus patrum & pontificum decretis & doctrinis:

In primis igitur explicaturi quæ ad hoc sacramentum pertinent, quid ex scriptura & traditione vniuersali de ordinibus, numero eorum & diuersitate, functionibusque & ministerijs singulorum colligatur, dicemus. Secundò de ratione atque modo, quo ordines isti traduntur: & demum ex his de ratione huius sacramenti, & partibus eius agemus. Iam ad primum accedamus. Circa diuersitatem & numerum ecclesiasticorum ordinum statuamus primò duo certissima fundamenta. Primum,

*Necessarij
sunt eccle-
sia ministri.*

Ex institutione Christi, & naturali etiam ratione in ecclesia necessarios fuisse homines ministros sacramentorum, verborum, & donorum Christi: & medios inter nos & Deum, Quod multis & apertissimis rationibus atq; auctoritatibus facile est probare. Christum ipsum hoc instituisse, testis est Paulus, pluribus quidem locis: sufficiat interim ille. Idoneos nos fecit ministros noui testamenti, non literæ, sed spiritus. Vbi de hoc ministerio & dignitate eius multa loquitur: comparans illud cum legis veteris ministerijs. Si ministratio (inquit) mortis in gloria fuit, quanto magis ministratio spiritus erit in gloria? Quam verò hoc conueniens fuerit, ex his quæ beatus Augustinus in prologo de doctrina christiana loquitur, conuenientissimè probari potest. Hoc enim & ad dignitatem humanæ naturæ, atque ecclesiæ (quam Deus templum & sponsam suam vocat) non parū conducit: dum scilicet Deus tantam potestatem dat hominibus, Sed & ad mutuam vnitatem & charitatem conferuandam pluri-

2. Cor. 3.

plurimum valet: dum alij ab alijs necesse habent diuina suscipere: & alij ea possunt præstare alijs. Quod beatus Gregorius de hac re loquens in epistola ad vniuersos episcopos Galliarum, pulcherrimè docet. Deniq; & ad humilitatem docendã & conferuandam: quæ tantoperè ad dona Dei consequenda necessaria est. Hoc enim efficacissimo medio vsus est Deus, vt homines subdat hominibus ad participanda dona diuina. Vnde (sicut Augustinus ibi inquit) Paulus ipse prostratus de cælo ad Ananiam mittitur baptizandus: nec tantum prostratus, sed raptus etiam ad tertium cælum, & ibi edoctus, ministerio tamen illius hominis & illuminatur corpore, & impletur spiritu sancto. Adit beatus Thomas duas alias huius rei rationes capite 74. quarti contra Gentiles: vt sicut sacramenta sensibilia quædam sunt signa, sed Dei virtutem continentia: atque à Christo homine quidem vero & manifesto: Deo etiam vero, sed abscondito instituta: ita per homines corporeos quidem & manifestos, hominibus, sed tamen occultè Dei virtute & potestate præditos, dispensantur. Vnde Paulus: Sic (inquit) nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum eius. Vbi vtrūque complexus est, comparationem scilicet ministrorum ad ipsa sacramenta, & ad Christum. Iuxta hoc etiam secundum fundamentum nobis constituendum est: ex institutione videlicet Christi, cõsona etiam humanæ & naturali rationi, in hoc sacramentorum & aliorum donorum gratiæ ministerio plures & ordinatos (conuenienti scilicet ratione per gradus & functiones distributos & adunatos) necessarios esse. Quod in multis locis Paulus etiam docet, vtens semper similitudine membrorum corporis: Ad Ephesios loquitur de Christo: Dedit (inquiens) quosdam Apostolos, alios prophetas, alios euangelistas, in cõsummationem corporis sui, & in opus ministerij &c. Quod ipsum laus prosequitur ad Corinthios, cum ecclesiam ordinat, & multò plura dona diuersæ gratiæ recenset. Denique & ad Romanos vnicuique suam esse tenendam mensuram docens, hoc confirmat: Sicut (inquiens) in vno corpore multa membra habemus &c. ita omnes vnum corpus sumus in Christo &c. habentes donationes differentes &c. Cuius etiam b. Thom. tres conuenientissimas rationes d. 24. 4. hoc ipsum tractans, adduxit ex patribus & scriptura. Relucet non parum diuina sapientia in hac diuersa quidem, sed vnitissima graduum & ordinum distinctione, ostenditurque illius gloria, & confiderantes in admirationem prouocantur, non minus quàm in pluri-

*Lib. 4.
epist. 52.*

1. Cor. 4.

ad Ephe. 4.

1. Cor. 12.

Rom. 12.

pulchritudine totius vniuersi, quæ ex diuersis quidem, sed ordinatissimis perfectionibus creaturarum constat. De hoc enim dictum est in psalmo, vt August. legit: Deus in gradibus eius cognoscetur: ecclesie scilicet, quæ tanta gradu diuersitate ordinata est. Et in altero psalmo: Omnis gloria eius (scilicet ecclesie) ab intus in fimbrijs aureis, circumamicta varietatibus. Hoc itaque merito in admirationem adducit considerantes multo magis, quam ordo familie Salomonis reginam illam Saba in stupore adduxit. Sed & hoc humana infirmitas requirit, qua fit, vt vnus non possit multa implere & multis satisfacere: opus igitur est vt alij ab alijs sumant auxilia. Quare multitudo ista ordinata ministrorum mirum in modum confirmat ecclesiam: vt merito propter hoc de ea dictum sit: Terribilis vt castrorum acies ordinata. Denique hac ratione diuinæ perfectiones & dona pluribus communicantur, & excitantur plurimi ad perfectam sanctamque emulationem, de qua Paulus dixit: Aemulamini charismata meliora: atque ita multi præparantur ad perfectionem, & paulatim per tot gradus ad meliora prouehuntur. Estque in ecclesia latitudo maxima, de qua dictum illud etiam intelligi potest: quod tamè principaliter de cælesti Hierusalem dictum est à Christo: In domo patris mei mansiones multæ sunt. Hæc sine nobis in hoc principio constituta, vt certissima fundamenta, quibus innitur quicquid de ordinibus, functionibus, & ministerijs ecclesiasticis dicitur: vt ex his manifestum sit, hæreticos omnes qui ordinem ex ecclesia tollere conatur, non aliud agere, quam vt ex domo dei pulcherrima & fortissima, Babilonem efficiant confusionis & deformitatis. Sed iam ad specialia progrediamur. Sit ergo hæc prima assertio.

De tribus
supremis ordi-
nibus ec-
clesiasticis.

Ex ipsa scriptura sacra, & vniuersalis ecclesie consensu ab ipsis Apostolis vsque ad nos, tres ordines, episcoporum scilicet, presbyterorum, & diaconorum semper fuisse, & necessarios esse in ecclesia, certissima fide tenendum est. Primum verò quod hic asserimus, ex scriptura sacra scilicet horum ordinum institutione haberi, probat electio duodecim Apostolorum primò facta à Christo, vt Math. 10. & Marc. 3. & Luc. 6. cap. scribitur: & similiter septuaginta duorum designatio, vt Luc. 10. cap. testatur. His enim aperte ostenditur, Christum in suis discipulis diuersos instituisse ordines & gradus. Deinde illos non tantum ad id temporis, quo superstites futuri erant in ecclesia qui tunc eligebantur: sed ad perpetuam edificationem & conseruationem ecclesie datos fuisse, ipsa ecclesie perpetuitas à Christo promissa satis ostendit.

ostendit, cum inquit: Vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi. Nec enim hoc illis in seipsis promittebatur, sed in successoribus suis. Vnde & alibi ait: Quod autem vobis dico, omnibus dico. In Apostolis igitur ipsis & septuaginta duobus discipulis, non præsens tantum illa schola Christi, sed ecclesia tota ordinabatur & distinguebatur. Et duo isti primi gradus episcoporum & presbyterorum designabantur primi in ea futuri. Quod postea Apostolos ita explicasse & docuisse ostendit vniuersalis ecclesie per totum orbem ab ipsis Apostolis vsque ad nos consensus. Quod idem asserunt ipsi Apostolorum discipuli, vt statim probabitur. De diaconis verò textus ipse actum Apostolorum aperte testatur, quòd fuerint ab Apostolis ordinati oratione & impositione manus. Vbi non est dubitandum etiam si nusquam legatur, nec vnquam à Christo in carne præsentia hoc acceperint: Christi tamen hanc fuisse ordinationem, eos tunc per spiritum sanctum hoc docentis. Est hoc vnus ex illis, de quibus dicit: Multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modò: cum autè venerit spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatè. Christi itaque illa opera censenda sunt, & Christi ordinatio, quam spiritu suo per Apostolos operabatur. Fateamur hæc omnia non aperte & efficaciter probare, hos ordines institutos fuisse, vt perpetuò in ecclesia permanerent: tamen in his adumbrari & figurari ea credimus, quæ postea aperte explicata sunt Apostolorum magisterio. Id quod iam ostendendum est omnium probatissimorum doctorum & pontificum, ab ipsis Apostolis vsque ad nos, & omnium etiam historiarum fide dignarum monumentis. Non quòd hic omnia sint adducenda: pauca enim quædam possunt sufficere ad astruendam fidem, & admonendos studiosos & diligentes antiquitatis lectores. Est enim in omni antiquorum doctrina, & in omni historia tam aperta horum trium ordinum mentio, tam certa assertio, vt superuacaneum certè sit multa adducere. Primò Apostolorum discipuli aperte hos tres ordines se accepisse ab Apostolis sine ulla contradictione fatentur. Clemens priori Epistola, quæ est ad Iacobum fratrem Domini, presbyterorum & Episcoporum distinctionem aperte ponit à Petro se audisse: & Episcopos quidem vicem Apostolorum, presbyteros reliquorum discipulorum tenere: quare ipsos proprijs Episcopis subditos esse & obedientibus debere. In secunda Epistola ad eundem diaconorum meminit inter eos quibus commissa sunt sacramenta: Oculi episcopi & in præcedenti Epistola oculos illos Episcopi nominat: quo-

Math. 28.

Marc. 13.

De diacono-
natu.

Act. 6.

De Episco-

porum, sacer-

dotum &

diaconorum

distinctione

debere.

In secunda Epistola ad eundem diacono-

rum meminit inter eos quibus commissa sunt sacramenta: Oculi episcopi & in præcedenti Epistola oculos illos Episcopi nominat: quo-

quo-

quoniam circumlustrare (inquit) & percutari debent actus te-
 tius Ecclesie. Anacletus etiam ipse discipulus Petri, & ab eo
 presbyter ordinatus, apertissimè horum trium graduum men-
 tionem facit: Epistola quidem tertia, Sacerdotum (inquit) gra-
 dus bipartitus est: & sicut Dominus illum cōstituit, à nullo de-
 bet perturbari. Vbi statim adducta electione duodecim Apo-
 stolorum & septuaginta discipulorum, addit: Episcopi Apo-
 stolorū, presbyteri septuaginta discipulorū locū tenent. Et omnes
 ferè sequentes pontifices eadem testantur. Dionysius Areopa-
 gita 5. cap. Ecclesiasticæ hierarchiæ, horum trium ordinum
 mentionem facit, & distinctionem eorum ostendit. Ignatius
 in suis Epistolis frequentissimè etiam horum ordinum, & di-
 stinctionis eorum meminit. In Epistola quidem secūda ad Ma-
 gnesianos, presbyteros Episcopis subditos esse debere docet,
 nihilque præter ipsorum auctoritatem facere. Et Epistola octa-
 ua ad Antiochenes, diaconos salutat post presbyteros, vbi &
 reliquorum ordinum mentio est, vt postea dicitur. Sequentes
 quoque hos & proximi illis doctores, quorum extat memoria,
 apertè hoc docent. Origenes homilia 2. super Num. exponens
 verba illa: Homo secundum ordinem suum & signa incedat,
 vt ipse legit: trium horum graduum apertè meminit. Tertullia-
 nus similiter in lib. de fuga, meminit horum trium ordinum.
 Denique concilium Nicænum c. 14. & Chalcedonense cap. 6.
 similiter referunt hos tres gradus, & eorum distinctionem.
 Postea etiam omnes clarissimi doctores & vera lumina eccle-
 siæ, latini & græci, manifestissimè eadem testantur. Et Hiero-
 nymus ipse, quanquam hac in re nonnihil videatur à communi
 sensu deflexisse (de quo postea) tamen & trium horū ordinum
 tanquam certorum in Ecclesia manifestè meminit, scribens in
 locum illum Micheæ 7: Nolite confidere in duce: Non (in-
 quiens) in episcopo, non in presbytero, non in diacono confi-
 dendum: Non quòd his gradibus non debeatis esse subiecti
 sed quòd aliud sit honorare, aliud spem habere. Augustin. fre-
 quentissimè huius distinctionis meminit, & se presbyteri ordi-
 natū & Episcopum ipse testatur: & de his ordinibus quasi rec-
 ptissimis in Ecclesia loquitur in libro de moribus Ecclesie ca-
 tholicæ: Quàm (inquit) multos episcopos optimos viros sanctis-
 simosque cognoui, quàm multos presbyteros, quàm multos dia-
 conos, & huiusmodi (inquit) diuinorū sacramentorū ministros.
 Ambrosius in locum illum ad Ephesios 4. Dedit in Ecclesia
 quidem quosdam Apostolos &c. Apostolos interpretatur Epi-
 scopos;

Cap. 32.

scopos: Prophetas presbyteros: Euangelistas diaconos. Cypria-
 nus in epistola ad Felicem presbyterum &c. lib. 1. epist. 4. de or-
 dinatione Episcoporum, presbyterorum, & diaconorum ita
 meminit, vt dicat in horum omnium ordinationibus Apostolos
 obseruasse, vt coram omni ecclesia eligerentur & ordinaren-
 tur. Denique Damasus Hieronymo contemporaneus, in pon-
 tificali suo à Petro ipso incipiens scribit quot singuli pōtices,
 episcopos, quot presbyteros, quot diaconos ordinari. Ceterum
 Concilia illorum temporum multa, & apertissimè de hac
 re loquentia, non opus est referre: in sequenti propositione fiet
 eorum mentio.

Secunda etiam sit nobis de ceteris quinque ordinibus propo-
 sitio, Subdiaconis scilicet, Acoluthis, Lectoribus, Exorcistis, &
 Ostiarijs. Hi ordines quanquam ex sacra scriptura non habeantur
 in ecclesia, nec de ipsis, aut eorum nominibus fiat in omni-
 bus antiquis mentio, tamen sufficientibus testimonijs antiqui-
 tatis ostenditur manifestè, diuersos ordines ab Apostolis tradi-
 tos esse, & certè hos ipsos. Hanc propositionem non est opus
 multis probare: sed admonere tantum, vt de his diligenter con-
 sultatur antiquitas ecclesie: diligenter (inquam) & sobriè: ne mi-
 nima quacunque diuersitate offendamur. Certè in antiquorum
 scriptis ab Apostolis vsque ad nos est diuersorum ordinū men-
 tio: in quibusdam quidem vnus, in alijs alterius, in nonnullis
 plurium, in alijs omnium de quibus diximus, nonnunquam etiā
 fit mentio aliorum ordinum, aut horum sub alijs nominibus.
 Sed si omnia bene conferamus, reperiemus etiam hos quinque
 ordines ab Apostolis vsque ad nos semper fuisse in ecclesia. Nā
 (vt à vicinioribus temporibus incipiamus) constat quadringen-
 tis proximis annis & à pontificibus, & à doctoribus omnibus
 hos quinque gradus cōformiter seruatos esse in Ecclesia: cuius
 testes sint nobis Magister ipse sententiarum, qui distinctione
 24. apertissimè & certissimè de his locutus est. Deinde Gratia-
 nus frater eius, Decreti cōpilator, qui distinct. 25. hos quinque
 cum reliquis tribus prioribus ex Isidoro posuit. Similiter Hug-
 o de sancto Victore lib. 2. de sacramentis Christianæ fidei, ter-
 tia parte per totum, distinctissimè & hos quinque, & præceden-
 tes tres recenset: Quos secuta est tota classis scholasticorū om-
 nium. Et quanquam duo priores nonnihil videantur detrahere
 auctoritati horum graduum: nam Magister d. 24. & Gratian. 27.
 in principio, dixerunt hos quinque ordines sibi postea consti-
 tuisse ecclesiam: tamen verba illa exponenda magis sunt quàm

De quinque
inferioribus
ordinibus.

sequenda: vt ex sequentibus patebit. Hi verò doctores de his quasi rebus certissimis, nec recens inuentis, locuti sunt. Quare si ita ascendamus ad superiora tempora, à quibus in nos peruenit hæc doctrina, reperiemus doctores fide dignos de his etiã, tanquam de rebus sine vlla controuersia in ecclesia receptis, loquentes. Rabanus libro 1. de institut. clericorum cap. 4. Sunt autem (inquit) gradus ecclesiastici octo. Et statim eorum nomina referens, & hos quinque primò, & tres deinde præcedentes nominat: Ostiarios scilicet, Psalmistas siue Lectores (vbi vide eum pro eodem accepisse hæc duo) & postea exorcistas, Acoluthos, Subdiaconos &c. de singulis istorum sequentibus capitibus distinctissimè loquens, eorum officia & ordinationes describit. Similiter & Isidorus (quem Gratia, frequenter citat, præcipuè d. illa 27. in epist. ad Ludifredum, 1. cap. illius dist. eorundè meminit, nisi quòd Psalmistam à Lectore distinguat, sic inquit: Ad Psalmistam pertinet officium canendi: scilicet dicere benedictiones, laudes, sacrificium, responsum, & quidquid pertinet ad peritiam canendi. Ad lectorem pertinet lectiones pronuntiare, & ea quæ Prophetæ vaticinati sunt populis prædicare. Ambrosius etiam (si altiora consulamus tempora) in illum locum ad Ephesi. 4. Exorcistarum & Lectorum meminit: hos pastorum nomine intelligens, illos doctorum: quanquam aliorum mentionem non faciat: quia eo loco Apostolus tantum (vt superius vidimus) quinque gradus posuit, quos interpretatus est ita Ambrosius: vel potius tribuit gradibus, qui tum in Ecclesia erant. Antiquiores etiam pontifices & viciniore Apostolis aperte hoc testantur. Fabianus papa vigesimus secundus, multò ante Syluestrum & Nicænum Concilium, in Epistola ad Fabianum Antiochenum Episcopum (vt est apud Eusebium libro 3. Ecclesiast. histor. capite 33.) distinctissimè refert contra Noatum, quòd in Ecclesia Catholica (de Romana loqui videtur) viderit ipse Presbyteros quadraginta & sex, Diaconos septem, Subdiaconos septem, Acoluthos quadraginta duos, Exorcistas & Lectores cum Ostiarijs, quinquaginta duos. Vbi vide distinctissimè positos hos omnes ordines. Nam prius dixit de Episcopo, quòd vnus esse debeat. Caius item pontifex vigesimus nonus à Petro (etiam ipse ante Concilium Nicænum) in Epistola ad Felicem Episcopum in fine, apertissimè referens primò, quòd de Episcoporum, & Presbyterorum, Diaconorumque & sequentium clericorum ordinationibus sancti Apostoli & successores eorum, præcipuè Anacletus sufficienter stauit.

ruerunt: addit tamen ipse, vt non nisi gradatim ad ordines in Ecclesia ascendatur: præcipiens, vt si quis Episcopus sit futurus, sit primò Ostiarius, deinde Lector, deinde Exorcista, deinde Acoluthus, demum Subdiaconus, deinde Diaconus, Presbyter, & tandem Episcopus. Vbi vnde quàm aperte & sine vlla controuersia ordines isti computati sint. Quorum duorum pontificum maximi est facienda auctoritas. Ex quibus patet, quàm sine contradictione hæc in Ecclesia fuerint seruata. Iam si antiquiores illos consulamus: Clemens Epist. 3. Subdiaconorum, & reliquorum clericorum meminit. Anacletus Epist. 3. similiter Subdiaconos, & reliquos ministros nominat. Ignatius Epist. illa octaua ad Antiochenes, post primos illos gradus meminit Subdiaconorum, Lectorum (sed his coniungit cantores) deinde Exorcistarum & Ostiariorum: solum Acoluthorum non meminit: sed post istos ponit etiam gradum laborantium. Dionysius quoque Areopagita cap. 3. Eccles. hierar. de eucharistiæ sacramento loquens, ministrorum (inquit) alij pro clausis foribus adsunt, alij proprii aliquid muneris agunt: cum prius dixisset etiam, quòd ministrorum officio sacrarum scripturarum lectio recitatur, & quòd qui præcipui huius ordinis sunt, vnà cum sacerdotibus sacrum panem & calicem altaribus imponunt. Vbi quia tantum nomen ministrorum posuit, nonnulli putant solum diaconos tunc fuisse: sed hoc certè asseri non potest. Satis enim ibi ostendit plura esse ministrorum officia, & alios esse altioris ordinis alijs. Hæc de antiquorum testimonijs satis sit perstrinxisse. Sed non sunt omittenda concilia, in quibus sunt simul plurius testimonia. Igitur Laodicænum conciliũ cap. 24. meminit Subdiaconorum, Lectorum, Cantorum, Exorcistarum, Ostiariorum. Itaque solum Acoluthorum in eo nõ fit mentio. Est verò hoc concilium Nicæno proximum, & temporibus Damasi papæ celebratum. Chalcedonense verò concilium, sicut & Nicænum, post presbyteros & diaconos, etiã aliorum ordinum semper meminit, Carthaginense tertium cap. 8. de presbyteris & diaconis & episcopis, 19. de Lectoribus loquitur. Carthaginense quartum, cui interfuit Augustinus & subscripsit, distinctissimè de his omnibus octo ordinibus, & de eorum traditione à 1. cap. vsque ad 9. loquitur, & cap. 10. de psalmista post omnes suprãdictos mentionem faciens: Sola (inquit) presbyteri iussione potest officium suscipere cantandi: vbi aperte ostendit nõ esse propriè ordinem, qui sacramento traditur. Similiter Toletanum primum in primis capitibus, de diacono,

no, subdiacono, & lectore specialiter meminit, & de alijs clericis vniuersaliter. Sic concilium Toletanum quartum, & Braccarense primum. Atque ita in omni antiquitate ecclesiarum reperitur parua diuersitas circa ista. Inter cetera verò concilia, Carthaginense illud quartum valde considerandum est, cui consonant pontificalia omnia ferè, & Romanarum, & aliarum ecclesiarum in traditione ordinum. Ex quibus omnibus colligamus, hos omnes ordines ex traditione Apostolorum esse in ecclesia. Id quod aperte patet ex auctoritate Fabiani & Cai, qui ante hæc concilia de omnibus ordinibus his locuti sunt. Et hæc putamus esse fundamenta, quibus de sacramento ordinis dicturi inniti debemus.

LECTIO SECUNDA.

De singulorum ordinum officijs.

AM restat vt iuxta antiquam ipsam ecclesiarum consuetudinem (quam constat veram esse traditione Apostolorum) dicamus de actibus proprijs & officijs singulorum istorum ordinum: de quibus post antiquos illos patres, & ex eorum auctoritate Isidorus in epistola illa superius citata, quam Gratianus citat dist. 25. cap. 1. & post illum Hugo de sancto Victore loco proxime citato, Magister sententiarum & Rabanus distinctè loquuntur: quæ breuiter proponenda sunt: deinde qua auctoritate probentur dicendum.

*Functiones
episcopi
quæ sint.*

Igitur ad episcopum (inquit Hugo, omnia ad verbum ex Isidoro desumens) pertinet consecratio basilicarum, vinctio altaris, consecratio chrismatum, manus impositio, communis populi benedictio: officia etiam, & ordines ecclesiasticos ipse distribuit, & sacras virgines benedicit. Quibus certè cuncta episcoporum officia complexus est: quæ non dubitandum est ab Apostolis tradita esse. Id enim ex clementis & Analeti verbis, & ex concilij antiquioribus aperte ostenditur: nec difficile est rationem & verum fundamentum ex ipsa Christi institutione agnoscere. Episcopos constat à Christo in Apostolis institutos, illis quæ datam summam potestatem ecclesiasticam in administratione ecclesiarum: & omnes denique alios gradus illis esse subditos. Igitur necesse est vt ad illos pertineat ordinatio aliorum omnium ministrorum.

ministrorum, hoc est, vt illi potestatem ceteris conferant: quod constat Apostolos & fecisse, & commisisse alijs vt facerent. Quod fecerint ipsi ordinationes, quæ de Petro & Iohanne Apostolis historijs prodita sunt ostendunt. Destinavit Petrus episcopos in Hispaniam: & illi alios: quod ex eorum commissione eos fecisse verbum illud Pauli ad Titum ostendit: Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt constituas per ciuitates presbyteros &c. Ratio etiam ostendit aliquem debere esse in ecclesia, qui hanc habeat potestatem: alioqui imperfecta esset ecclesia. Hic verò non potest esse alius quam episcopus, qui summus est. Ex hac etiam potestate (vt scilicet omnes alij se subditos episcopo agnoscat) ecclesiarum quadam constitutione (quam etiam propter antiquitatem putamus ab Apostolis profectam) eis tributa est consecratio basilicarum, altaris vinctio, vasorum etiã & vestium benedictio: sine quibus sacramentum eucharistiæ non debet perfici: quorum meminit Clemens in epist. 3. De consecratione chrismatum eadem est ratio, quæ de impositione manuum & sacramento confirmationis: quod, cum de ipso ageremus, ad episcopos pertinere, ipsorum Apostolorum & totius antiquæ ecclesiarum auctoritate probatum est. Illud tantum his addendum est, vt munus episcopi in vniuersum habeatur, ad ipsos etiam pertinere primò omnium & præcipuè doctrinam ipsam & prædicationem: id quæ ex verbo Christi: Euntes prædicate Euangelium, & docete omnes gentes. Quod non est dubium supremum esse omnium operum & ministeriorum ecclesiarum, Paulo aperte dicente. Misit me Christus euangelizare, non baptizare. Et ipso Christo domino ac Elia propheta hoc ipsum asserentibus. Quia & alijs ciuitatibus oportet me euangelizare: ad hoc enim missus sum. Et Spiritus domini super me, ad euangelizandum in aëtu misit me. Itaque supremum hoc opus propriè supremi ordinis est, nisi eius commissione & ordinatione alijs cõueniat, videlicet presbyteris, siue diaconis: & ideo illis imperfectè ac participatiuè tantum, quatenus scilicet ab episcopo acceperint & edocti fuerint. Hæc itaque sunt propriæ functiones episcopi. Sed (vt Dionysius etiam inquit cap. 5. ecclesiast. hierar. & ratio ostendit) ille potest quod omnes alij inferiores ordines: de quibus iam dicendum est.

Ad presbyterum qui proximum gradum post episcopum tenet, propriè spectat (vt supradicti doctores inquirunt) conficere corpus domini, & benedicere dei dona: & (si cuncta completi volumus) omnium sacramentorum perfectio, duobus tantum

*Quod sit
officium sacerdotis.*

illis, quæ diximus ad episcopum pertinere exceptis. Ipse enim ut proprius minister baptizat solemniter, non diaconus, nec alius inferior, ut supra probatum est: ipse offert sacram eucharistiam: ipse sacramentum poenitentiae & absolutionem peccatorum impartitur: quæ duo in ordinatione præcipue ei committuntur. Alterum, cum dicitur: Accipe potestatem offerendi in ecclesia &c. Alterum, cum dicitur: Accipe spiritum sanctum, quorum remiseris peccata &c. Similiter extrema vnctio (ut probatum est superius) ab illo administratur: & quod in matrimonio ecclesia facit (ut postea ostendemus) ab illo perficitur. Est igitur omnium sacramentorum (exceptis illis quæ ad episcopum pertinent, confirmatione scilicet & ordinatione) proprius minister. Quod verò ad doctrinam pertinet, illius quidem (ut ex dictis patet) est commissio sibi & tradita ab episcopo docere: quare solus episcopus est pastor & sponsus ecclesiae: & ad eum simpliciter cura animarum pertinet. Ad alios verò partim & ex commissione eius: quod ex his quæ à principio huius tractatus dicitur, satis ostensum est. Ex his igitur quæ de episcopis & presbyteris dicta sunt consentanea & ipsi scripturæ, & patrum auctoritati, certò sequitur, & certa fide tenendum est, ordinem episcopale ab ordine presbyteri distingui, idque ex ipsa Christi institutione, & traditione Apostolica: ita videlicet, ut potestatem quandam spirituales (quæ non nisi consecratione traditur) habeat episcopus, quam nullo modo sacerdos habet: confirmandi scilicet & ordinandi: atque ideo gubernandi totam ecclesiam. Et non minus verè ac propriè ordinem esse episcopatum, quam presbyteratum, hæc ipsa ratio ostendit. Vnde Augustinus inter damnatas hereses (ut superius vidimus) hanc dicit esse Aetij, quòd non distinguitur episcopus à presbytero: quæ Epiphanius etià lib. 3. contra octoginta hæreses refert septuagesimam quintam, & confutat hac maximè ratione de sacramento ordinis: Episcopi (inquiens) patres generant, sacerdotes filios tantum in baptismo. Vnde quod ex Hieronymo citatur in epistola ad Titum: Olim idem erat episcopus qui & sacerdos: quod latius etià probat in epist. ad Euagrium ex Pauli, Petri, & Ioannis testimonijs, solum intelligendum est (si Hieronymum piè legamus) de nominibus, non verò de officijs ipsis & auctoritate. Erat quidem promiscuum nomen, ut indifferenter utroque nomine omnes appellarentur episcopi & sacerdotes: hoc duntaxat probat Pauli verba, qui Ephesijs presbyteris loquens, Attendite (inquit) vobis & vniuerso gregi, in quo vos posuit spiritus sanctus episcopos.

Nec

Ordo episcoporum ab ordine sacerdotis est diuersus.

Nec enim (ut Hierony. inquit) vnus ecclesiae plures erant episcopi. Idem probant, quæ ad Philippens. dicit: Cum episcopi (inquit) & diaconibus &c. (salutat enim & ecclesiam & ministros) Et ea adhuc efficacius quæ Tito scribens loquitur: Reliqui te Crete, ut constitueres per ciuitates presbyteros, sicut ego disposui tibi: si quis sine crimine est &c. & post pauca: Oportet (inquit) episcopum sine crimine esse. Quo aperte ostendit, quos primò presbyteros dixerat, episcopos esse. Itaque non erant nomina distincta, quanquam res ipsæ longè distinctæ essent. Quod Theophy. in illum locum ad Philippens. aperte dicit, Episcopos etiam diaconos vocari asserens, vbi Paulus Timotheo loquens ait: Ministerium tuum imple: vbi ille legit, ministerium & diaconium tuum. Idem etiam Beda in locum Luca, vbi de designatione 70. discipulorum fit mentio, aperte assent: & omnium antiquorum doctrina (quam citauimus) testatur in electione duodecim Apostolorum, & septuaginta discipulorum designatam esse hanc distinctionem minorum sacerdotum ab Episcopis: quam nomina fuerint communia. Quam doctrinam postea b. Thom. in 2. 2. de hac re disputans, secutus est. Igitur de duobus his gradibus & officijs hæc sint satis.

Nec tamen omittendum est (quod hoc loco ab omnibus attingitur) in ordine episcoporum diuersos, esse gradus dignitatis, magis reuera iurisdictione, quam ordine distinctos, eosque ex ipsorum Apostolorum traditione perfectos, sicut Clemens & Anacle. locis supra citatis: & illis proximi pontifices in suis Epistolis manifestè testantur. Sunt igitur primò quidem episcopi, quos in omni frequentiori ciuitate constitui apostolos præcepisse, prædictorum patrum testimonio constat. Sunt supra hos Archiepiscopi siue metropolitani: quamquam apud nonnullos etiam hi sint duo diuersi gradus: sed vt cunquæ sit, archiepiscopi siue metropolitani superiores sunt omnibus episcopis provinciae. Supra hos sunt Primates, toti etiam nationi præfecti. Et his etiam Patriarchæ vniuersaliores sunt ac altiores: sicut olim fuerunt Ierosolymitanus & Alexandrinus. In quibus omnibus non est dubium multas fuisse mutationes, & fieri in posterum semper tamen ad vnitatem fidei seruandam, & pacem atque charitatem inter fideles tenendam necesse fuit, ut omnes vnus provinciae episcopi sub vno essent, & in vno concilio sub illo conuenirent, sicut in multis concilijs Africanis patet, & in vnum esse alijs, vt Toletanis & Braccarensisibus. Ex quo rursum illud manifestè sequitur, quòd ad seruandam eandem pacis & fidei fir-

Philipp. 1.

ad Titum 1.

2. Timo. 4.

Lucæ 10.

q. 184. art. 6. ad primum.

Archiepiscopi Metropolitani. Primates. Patriarchæ.

vnum esse caput ecclesie.

vnitatem in tota ecclesia oporteat vnum summum esse, cui omnes eadem ratione subditi sint, testantibus hoc antiquissimis omnibus patribus, & grauissimis Concilijs, & ipsa adeo apertissima ratione adducta iam de alijs archiepiscopis & primatibus. Negant hoc hodie pertinacissimè hæretici omnes, nec est nunc latius contra eos disputandum. Hoc tantum nolimus omittere, quod proprium erat huius loci. Adducit huius conuenientissimas rationes b. Thomas differens de diuersis gradibus Episcopatus cap. 76. quarti contra gentiles. Illud certissimum est, quatuor ipsa Concilia omnium grauissima (quæ vt quatuor Euangelij libros tota Ecclesia recepit) hanc auctoritatem Romanæ sedis apertè confiteri: Nicænum videlicet, Constantianopolitanum, Ephesinum, & Chalcedonense: & illorum temporis sanctissimos patres, Athanasium, Cyrillum, Hieronymum, Ambrosium, Augustinum, & ceteros. Ex quibus Ambros. (vt hoc verbum non omittamus) tractans locum illum Pauli in expositione Epistolæ ad Timot. Hæc tibi scribo, fili Timothee, sperans me citò ad te venire &c. vt scias quomodo te oporteat in domo Dei conuersari. Vna est (inquit) domus Dei, ecclesia: cui hodie præsidet Damasus. Quod quàm sit verum & necessarium, certè, si nihil aliud, ipsa experientia & conatus hæreticorum satis ostendunt. Quid enim aliud sit hoc schismate, quàm vt nulla relinquatur ratio, qua vna tandem sit fides Germanorum, Hispanorum, & reliquarum nationum Christianarum: remoto (inquam) vno iudicio, & vno supremo, qui posset omnes conuocare. Sed de his satis.

De chorepiscopis,

Illud etiam non est omittendum, quòd olim fuerint chorepiscopi, de quibus sit mentio etiam in ipso Nicæno concilio: sed hunc non fuisse alium ordinem vel gradum in ecclesia quàm presbyteratus, efficacissimis probat rationibus Damasus episc. 4. ex qua apparet hos fuisse in adiutorium episcoporum, quibus illi nonnulla committebant. Nam ita in antiquis historijs legimus Petrum habuisse Linum & Cletum Romæ. Quia verò successu temporis hi præsumebant aliqua supra suum ordinem, & episcopi eis utebantur ad ocium, reiecit illos ex ecclesia Damasus: quòd iam obtinuit: quanquam successerint eis titulares episcopi (quos suffraganeos & vicarios in spiritualibus vocant nostri episcopi) quos multi putant etià auferendos esse, eò quòd rationes ipsæ quas adducit Damasus, probent omnia per proprios episcopos esse agenda, quòd tamè hodie magis desiderari quàm sperari potest. Apud quem etiam latius quàm alibi apud anti-

quos

quos legerim, habes omnia episcoporum officia, & quæ ordinis sunt, & quæ iurisdictionis: habes etiam confirmationem superioris doctrinæ de distinctione episcoporum à presbyteris.

Ceterorum verò ordinum officia non possunt aliunde melius discerni, quàm ex ipsius nominibus. De diaconatus quidem ordine non nihil est in scriptura, vt diximus: sed de alijs nihil. Igitur ad diaconum (inquiunt Magister sententiarum & Hugo atque Rabanus, eisdem verbis ex Isidoro sumptis) pertinet, assistere sacerdotibus, & ministrare in omnibus quæ aguntur in sacramentis Christi, scilicet in Baptismo, in Chrismate, in patena & calice: & consequenter (specialius idem explicantes) oblationes (inquiunt) inferre & disponere in altari, componere mensam Domini, prædicare euangelium (id est, publicè cantare in ecclesia) quæ omnia nomen ipsum diaconi (id est, ministri) propriè significat. Quare meritò in concilio Carthaginensi 4. dicitur, quòd diaconus ad ministerium ordinatur. Nullius igitur Sacramenti perfectio ad ipsum pertinet: sed tantum in perfectione omnium Sacramentorum assistere presbyteris & Episcopis. Olim tamen dispensatio sanguinis ab illis fiebat: & ipsius corporis Christi distributio, absentibus Episcopis & presbyteris, vel eorum commissione: cuius meminit Concilium Nicænum. Itaque nihil dici potest rectius de diaconis, quàm quòd sint ministri episcoporum & presbyterorum. Vnde euangelij prædicatio aut pronuntiatio in ecclesia (vt magis credendum est) postea est illis commissæ, vt ostenderetur quàm sint propinqui sacerdoti celebranti. Nam & ipsa lectio euangelij post prima principia Ecclesiæ introducta est. Ceterum (quòd superius diximus, cum de baptismo ageretur) nec baptismi ipse est minister: sed tantum habet sacerdoti assistere. Alia etiam illi tribuuntur, vt recitatio catechumenorum annunciare populo quando genua flectenda sunt, vel quando standum ad orationem. Non tamen omittendum, quòd hæc ab aduersarijs impugnatæ auctoritate ipsa actuum Apostolorum: ex qua (inquiunt) patet, quòd tantum vt ministrarent mensis diaconi constituti sunt. Ex quo aiunt postea ad eos eleemosynarum distributionem, quæ ab Ecclesia fiebat pertinuisse: sicut de sancto Laurentio legimus, quòd thesauros Ecclesiæ dedit pauperibus. Itaque nihil aliorum ministerium ad diaconos pertinentium agnoscere volunt. Sed his respondemus priuò omnium antiquorum sententiam habere quòd diximus, cum & Clemens & Anacletus ab Apostolis se habuisse testentur, quòd debeant diaconi celebranti-

De officio diaconi.

DE OFFICIIS

bus episcopis astare, & oculi eorum esse: vt supra diximus. Ex quo Beda in locum illum actuum Apostolorum citatum, aperte dicit, ex eo in omni ecclesia sumptum esse, vt diaconi assistant altari. Secundò etiam possumus meritò dicere, quòd, cum in primitiua illa Ierosolimitana ecclesia quotidie etiam communicarent sanctissimo corpori & sanguini Christi omnes fideles: hoc etiam ad mensam pertineat, & eius cura diaconis illis commissã sit. Nec enim parui laboris aut temporis esse poterat, cum quinque aut multo pluribus milibus diuidendum erat sacramentum altaris. Neque tamen ideo negamus temporalium administrationem illis commissam, & propriam certè esse eorum, vt Episcopi omnino spiritualibus vacent. Verùm ad hoc munus iniungendum impositione manuum & sacramento ordinis vsi sunt Apostoli, vt lectio ipsa actuum Apostolorum ostendit: vnde etiam sumpta est ab omnibus patribus ordinatio diaconorum.

Hi igitur sunt tres ordines, quorum mentio fit in scriptura, quos meritò dixerunt doctores ex lege veteri desumptos esse: quòd in ea quaedam umbra illorum processerit. Erant ibi inferiores sacerdotes filij Aaron: erat & summus sacerdos. Ad primos pertinebant quotidiana sacrificia: ad summum sacerdotem ingressus ille ad sancta sanctorum. Post hos duos ordines Leuitæ ceteri erant, ministrantes in omnibus. Quibus nunc succedunt Episcopi, presbyteri, & diaconi: Vnde & diaconi Leuitæ dicuntur. Et meritò id quidem. Nec enim in lege noua debet minor splendor esse aut minor frequentia ministrorum, quam olim in veteri.

Officium
subdiaconorum.

Sequuntur nunc ordines, qui non ex scriptura sacra, sed ex traditione vniuersalis Ecclesie cogniti & accepti sunt. Sunt autem primò subdiaconi. Horum munus est proximos esse diaconis, & illis, sicut ipsi superioribus, ministrare. Propterea (inquunt Magister & ceteri) ad eos pertinet, calicem & patenam ad altare deferre, & diaconibus tradere: imò & consecranda ipsa, panem & vinum ad altare deferre: ministrare quoque presbyteris & diaconibus ad ablutionem manuum ante altare, quod in eorum ordinatione ipsis imponitur. De lectione verò Epistole (quam vocant) idem putamus, quod de lectione Evangelij supra diximus: commissã eis creditur ab Ecclesia post priora illa principia, vt hic gradus proximus ostendatur diaconibus.

Acoluthorum officium.

Sequuntur Acoluthi (quorum nomen propriè pedissequum signi-

OMNIVM ORDINVM.

284

significat, & illum qui comitatur, aut sequitur alterum) illis committitur & luminaria accendere, atque præparare in sacratio, portare cereum, & vrcolum cum vino & aqua sub diacono ministrare: idque in ipsorum ordinatione eis dicitur. Nam quòd nonnulli Acoluthum cerofarium interpretantur, faciunt, non nomen, sed potius rem ipsam & ministerij opus considerantes. Igitur hi omnes (quos post presbyteros nominauimus) cooperantur circa ipsius sacramenti altaris celebrationem, secundum tres gradus, vt declaratum est. Qui verò sequuntur, magis ministrant circa populum ipsum præparandū ad sacramentum.

Exorcistæ enim sunt, quorum officium est manus super energumenos siue à dæmone vexatos imponere, & ipsos quodammodo in ecclesia in ordine continere: qui etiam (vt Ambrosius superius dixit) in illos habent potestatem, vt ipsos à reliquo populo separent: nec enim interim ad communionem admitterentur.

Officium exorcistæ.

Sequuntur lectores, quorum proprium est prophetarum lectiones legere, sicut in ipsa ordinatione eis imponitur, & Ambrosius ipse docuit. Addunt alij, ad eos pertinere instructionem catechumenorum: sed vt cunquæ sit, lectio illa scripturæ præparatio est populi.

Officium lectoris.

Ostiarij demum vltimi sunt, quorum est præesse ostijs ecclesie, & ea custodire: quod eis ordinatione iniungitur.

Officium ostiarij.

Porrò omnia de his omnibus inferioribus ordinibus dicta, ex sola traditione habemus, sicut & ipsos ordines: de quibus omnibus maxima est auctoritas illa concilij Carthaginensis, de singulis distinctè etiam loquentis: de quo plura inferius.

LECTIO

DE NECESSITATE
LECTIO TERTIA.
De necessitate horum ordinum.

MULTA contra ista oblatrant hæretici: & Lutherus quidem à principio omne sacerdotium externum negavit, ex quo consequens est, vt omnes reliqui ordines negentur. Contra quem beatus martyr Roffensis tribus libris, aut congressibus (vt ille vocat) antiquorum omnium græcorum & latinorum testimonijs sacerdotium defendit. Et hoc quidem fecit Lutherus cum suo VVicleph, & antiquioribus etiam hæreticis, quorum meminit Tertullianus in lib. de monogamia. Posteriores verò, etsi ex parte videantur confiteri sacerdotium: confundunt tamen presbyteri & episcopi ordines, & omnes reliquos negant. Et cum negare non possint eos fuisse in ecclesia: calumniantur vel quòd sola inania nomina habemus illorum, vel certè quòd si qua officia & actus ordinum restant, longè tamen diuersa sint à proprijs eorum actibus atque officijs, quæ antiqua ecclesia cognouit. Quibus (quantum necesse est ad instructionem catholicorum) respondere hoc loco visum est.

Respondetur calūnijs hæreticorū cōtra ordines.
De ordine igitur presbyterij quod dicunt, olim videlicet in ecclesia non ad sacrificandum, sed ad verbum & sacramenta administranda institutum fuisse, non est opus pluribus referre. Satis probatum est & hoc loco, & superius de sacramento eucharistiæ, datam hanc potestatem Apostolis in cœna à Christo dicente: Hoc facite in meam commemorationem: & nunc dari, cum ordinantur, sacerdotibus. Nam præter Hugonem de sancto Victore, Magistrum, Rabanum, & Isidorum: etiam antiquorum (qui ab ipsis Apostolis & doctrinam & potestatem acceperunt) scripta quæ citauimus, hoc manifestè ostendunt. Quod etiam libenter presbyterum ab episcopo non distingui recipiunt, atque ideo collationem sacramenti ordinis ipsis etiam sacerdotibus tribuunt (quanquam, vt Caluinus inquit, quia precipuus est episcopus, ipsi præcipuè tribuatur) satis superius confutatum est: pugnatque cum omnium antiquorum consensu. Nam præter illa quæ superius citauimus, ipse etiam Hieronymus in epistola ad Euagrium (vbi maximè contendit

cun-

eundem esse presbyterum & episcopum) ordinationem soli episcopo attribuit. Quod idem Ambrosius satis in locum illum 1. ad Timotheum 3. vbi Paulus post episcopi qualitates de diacono locutus est, asserit, ad minus de episcopi ordinatione: quòd scilicet diaconus non nisi ab episcopo ordinari possit.

De diaconorum ordine quod calumniatur, superius reieci-mus: quòd scilicet tantum ad ministeria mensæ ordinati fuerint, atque ita ad temporalium administrationem: verum est enim non fuisse apertam mentionem factam alterius ministerij in prima illorum ordinatione, sed fuit certissima traditio Apostolorum de ministerio circa sacramenta omnia ab eis exhibedo, vt probatum est.

Omnes verò alios ordines apertius reprehendunt. Primò quidem quòd aiunt actus omnes illos, quorum potestas in illis ordinibus datur, passim in ecclesia fieri à non ordinatis, imò à sordidis potius & ineptis etiã puerulis: vrceoli enim cum vino & aqua à quouis porriguntur celebranti. & ita de ceteris ministerijs: quo certè fit (inquiunt) vt aut ecclesia nunc sacrilegè permittat illa fieri à non ordinatis, aut ordines illi humanè inuentiones sint. Si enim diuina illa sunt instituta: non est fas contra traditionem apostolicam quidquam illorum ab alio agi in ecclesia: quod si licitè fiunt, frustra sunt ipsi ordines. Hinc etiam secundo inferunt, quòd non sint officia illorum sacra, & talia quæ requirant sacramentum, cuius virtute & potestas, & auxilium ea rectè perficiendi tradatur. Hæc sunt in summa, quæ cōtra hos ordines & ecclesiam catholicam calumniantur. Quibus non est aliter respondendum, quàm vt primò his eorum calumnijs antiquitatem & consensum totius ecclesiæ in his ordinibus tradendis & custodiendis opponamus. Hic enim præferendus est meritò sensibus nostris. Quare etiam si nos quæ respondere possumus, aut non sufficiant, aut non satisfaciant ipsis aut alijs, non tamen propterea minus tenenda sunt & seruanda, quæ tota per orbem terrarum seruat ecclesia: de quibus disputare, Augustinus dixit insolentissimæ insanix esse. Quo præsupposito (& iudicio ecclesiæ ac doctorum sensum nostrum, & omnia nostra subijcetes) sequentia proponimus consideranda, ex quibus calumniæ hæc refelli possint.

Primum igitur considerandum est, ministeria omnia ecclesiastica (sicut & scripturam ipsam) non pensanda esse sensu nostro, qui vel carnales, vel infirmi sumus: sed sanctissimorum illorum

Calumnia hæreticorū cōtra inferiores ordines.

lorum patrum, Apostolorum videlicet & Apostolicorum hominum iudicio. Illi verò tanti fecerunt vel vltimum ministerium siue actū in ecclesia (quæ est domus Dei) vt putauerint, imò à Christo spiritu sancto edocti fuerint, ad aperiendas fores ecclesie, & fideliter, atque sanctè custodiendas, speciali sanctificatione atq; gratia diuinæ auxilio opus esse. Similiter etiam ad deferendos vrceolos ipsos ad altare: & ita de reliquis. Quare nò est mirandum, quòd ad tam parua officia consecrauerint homines. Et nostra profectò irreuerentia maximè ex hoc arguenda est. Nam (vt Magister ipse sententiarum & Hugo atque alij inquirunt) omnium ordinum, etiam minorum istorum actus & officia Christus ipse vel in synagoga Iudæorum, vel inter mysteria gratiæ exercuit & dedicauit. Lectoris quidem, cum aperuit librum Isaiæ & legit, Exorcistæ, cum imposuit manus dæmoniis. Ostiarij, cum funiculo factò eiecit ementes & vendētes de templo: & sic de alijs. Quanti igitur hæc faciendæ sunt spiritu Christi inuenta, & in eo atque ab eo dedicata? Secundū quod considerandum existimamus, est, quòd in his minoribus ordinibus non tantū expletionem omnium actuum necessariorum in ecclesia intenderūt patres: sed etiā exercitium & probationem: atque ita perfectionem eorum qui ascensuri erant ad superiora illa & plenè diuina officia, consecrandi videlicet & tractandi sacramenta: ne illi quasi noui & imperiti quidam homines ad tam alta ascenderent: sed prius minoribus illis humiliarentur. Nam de beato Hilario in vita sancti Martini legimus, quòd illi obtulerit, exorcistæ gradum, in quo locus quidam iniuriæ videbatur, cogitās, quòd propter humilitatem diaconij gradū recusaret. Humiliabatur itaque, atq; ita probabatur lōgo tempore, antequam ad superiores illos gradus ascenderent. Summè enim reprehensum fuit in omni illa antiquitate ecclesie, quòd inexplorati admitterentur: vt Siricius in epistola ad Himerium capitulo octauo & nono satis ostendit, & Zosimus ad Ilichium Salonitanum episcopum, ex similitudine militiæ prophane adducta: & multi alij pontifices illorum temporum clamant. Igitur iuxta hoc, etiam si non admodum actus illi consecrationem requirerent: requirit tamen hoc humana infirmitas, quæ nò nisi multo tempore & multis consecrationibus ac exercitijs apta esse potest ad tam diuina mysteria. Ex his consideretur etiam tertium, quòd certè expedire videtur, vt in Ecclesia actus isti à deputatis ministris fiāt, & retineatur antiquitas illa. Verum aduertendum interim est, quosdam istorum actus olim fuisse necessarios

rios in Ecclesia, qui iam vel non sunt necessarij, vel sanè non tantopere. Quare videntur ad gubernationem Ecclesie pertinere. Tales in primis sunt ostiarij, qui Ecclesie olim constitutæ inter ethnicos, & intra se etiam diuersos gradus, catechumenorum videlicet & pœnitentium habenti valdè necessarij erant. Summa nanque fidelitate atque diligentia custodiendæ erant fores Ecclesie, ne indignis paterent sacra. Similiter & Exorcistæ tum necessarij erant, quando turmæ vexatorum à dæmonijs adducebantur ad Ecclesiam, & manebant in ea: & illi imponebant manus ac continebant ne in Ecclesia tumultus excitarentur, aut impedimenta præstarentur officijs diuinis. Cum igitur iam alius sit ordo in Ecclesia, neque inter ethnicos versetur: officia illa non tam necessaria videntur. Alia autem nunc sunt non minus quàm tunc necessaria: sicut Lectorum, & eorum qui consecranda vel deferunt ad altare, vel ibi ordinant aut parant, aut luminaria accendunt. Vnde hæc omnia etiam nunc aguntur in Ecclesia. Iam his ita distinctis, primò non videtur improbabile, quòd Ecclesia posset in aliquo vniuersali concilio ordines illos, qui iam non videntur necessarij (ostiariorum & exorcistarum) dimittere: si ita conuenire videretur. Et certè non parum cogitandum est, ne nomen aliquod inane habeat ecclesia: multo magis ne ordinem & sacramentum inaniter alicui conferat. Quare videtur satius esse dimitti, quàm sine aliquo actu manere. Hanc conditionalem nunc probabiliter proponimus, relinquentes omnia ecclesie sensui. De alijs verò (quorum actus adhuc permanent in ecclesia) desiderandum esset, vt non permitterentur actus illi fieri nisi ab ordinatis. Nam statuit antiqui concilij decretū, ne in ecclesia aliqui legant, qui non ordinati sunt in lectores: & ita de ceteris. Quòd si non in omnibus ecclesijs fieri possit, saltem in maioribus & frequentioribus ac collegiatis valde conduceret hoc fieri, & ad conferuandam ordinum veritatem, & propter reliquas vtilitates, ob quas diximus in antiqua Ecclesia esse hoc seruatum. Si enim hæc ita fierent: vt scilicet in Ecclesijs frequentioribus omnes actus ordinū fierent ab ordinatis, in minoribus verò alijs Ecclesijs (vbi non potest esse tanta ministrorum frequentia) permitterentur alijs: tunc re ipsa, & non nudis verbis distinctio illa ostenderetur, quòd scilicet, sicut baptismus solemniter à solis sacerdotibus datur, qui sunt proprij ministri: & tamen ab alijs in causa necessitatis sine solemnitate verè & rectè perficitur: ita & hi actus ordinum istorum inferiorum nonnunquā fiunt solemniter,

& tunc non nisi per proprios ministros: aliquando verò non solenniter, & tunc fiunt etiam per non ordinatos, exigente aliqua necessitate: quod etiam conforme est antiquitati ecclesie. Extat præterea antiqui concilij decretum, vt presbyter ordinatus in ecclesia aliqua, vnum ad minus secum clericum habeat. Itaque putamus de his in Concilio generali meritò cogitandum esse. Et quanquam non improbabile diximus, posse omitti aliquos horum ordinum, ne ociosi maneant: tamen eidem iudicio & censuræ ecclesie submissi, credimus multo esse conuenientius, vt nullus omittatur, qui tanta antiquitate traditus est: sed potius diligenter statuatur, vt & ostiarij, & exorcistæ munera sua obeant in ecclesia. Nec enim deessent multa, quæ vtiliter & grauitè per hæc officia fieri possent: sed hoc vehementer cupimus, vt irrisioni subtrahantur hæreticorum, & adeò non sint in ecclesia vani: quanquam dicere aliquis fortè posset, melius esse, vt etiam sic dentur in ecclesia, & permaneant, quam vt auferantur. Ita enim & admonemur, quid fieri deberet, & manent antiquitatis vestigia in ecclesia: quod non parum expedit. Cui sententiæ nolumus contradicere: sed id tantum addimus, satius fore vt integra & operosa, non ociosa permaneant. Nam retinere aliquid, non est nomen tantum sonare: sed agnoscere & custodire rem ipsam nominis.

LECTIO QVARTA.

De ratione & modo sacramenti
Ordinis.

Ordo est
verum sa-
cramentum.

VAE suprà dicta sunt, præmissimus quasi necessaria vt agnosci possit, quid de sacramento ordinis sentiendum sit. Non enim solum vera fides tenet, esse in ecclesia ordines diuersos & gradus, vt dictum est: sed etiam ipsos sacramentum tradi, quod vocatur ordinis sacramentum: non minimum inter sacramenta reliqua, sed post sacramentum eucharistie (ad quod omnia alia ordinantur, vt diximus) meritò maximum, ceterisque adeò omnibus superius, quippe quòd ad illa omnia tradenda & perficienda est institutum. De ratione igitur huius sacramenti & modo iam

iam agendum est: de quo statuamus sequentia veluti certissima fundamenta.

Primò, nullus in ecclesia potestatem habet exercendi ecclesiasticum actum, nisi cui à Christo, & ipsa ecclesia illud committitur. Hoc tam apertum est, vt non opus sit probari. Si enim in nulla domo permittitur alicui quidquam agere, nisi cui paterfamilias potestatem dat: cur igitur in ecclesia, quæ domus Dei est, licebit cuilibet sine legitima auctoritate, quod volet, exercere? Tradenda autem est hæc potestas à Domino domus, vel ab his quibus ipse committit. Rursum, Christus Dominus post resurrectionem dedit Apostolis potestatem remittendi & retinendi peccata: consecrandi, in cæna: baptizandi & docendi, cum eos mitteret: denique gubernandi Ecclesiam: hoc enim in clauibus (vt superius dictum est) intelligitur. Cum igitur (vt superius etiam ostendimus) hæc omnia semper necessaria sint in ecclesia, opus fuit hanc potestatem perpetuò manere: quod fieri non potest, nisi per eos quibus tradita est, ipsa potestas in alios transfundatur: nam & de hoc dictum est in psalmo: Pro patribus tuis nati sunt tibi filij. Soli igitur illi habent hanc potestatem, qui eam legitima traditione Apostolorum, vel ab ipsis, vel ab eis quibus illi tradiderunt, suscipiunt. Vbi aduertendum est, quòd quanquã de quibusdã actibus hoc manifestissimum sit: de his videlicet qui omnem naturalem virtutem excedunt, atque ita excedunt, vt nihil omnino fiat sine diuina virtute (vt consecrare Christi Domini corpus, absolvere à peccatis) de alijs tamen dubitari poterat: de ijs videlicet, qui possunt quidem naturaliter fieri, et si non licitè neque iuste. Prædicare enim euangelium potest etiam non missus, sicut baptizare: hoc est, non propterea nulla prædicatio, aut nullus baptisimus: & multo magis de alijs inferioribus actibus, quos diacono vel subdiacono attribuimus, aut certè inferioribus ordinibus: Sed ratio illa prius posita certè conuincit id verissimum esse omni vel minimo actu. Potest quidem in aliqua domo, cui non est commissa dispensatio, adulterinis clauibus aperire & dispensare: sed tanquam fur & latro, non licitè. Hic igitur illud Euangelij certissimum est: Qui non intrat per ostium in ouile ouium, hic fur est & latro. Quicumque igitur quidquam exercet in ecclesia, illa non ordinante & præcipiente: aliunde intrat, non per ostium. Sed de illis inferiorum ordinum actibus proxima lectione diximus, qualiter, sine ordine nonnunquam fiant licitè. Manet itaque hac ratione stabile primum hoc fundamentum: iuxta quod

Nota aptè
similitudinem.

quod secundum collocetur.

*Potestas
ordinis vi-
sibili signo
traditur.*

Traditio huius potestatis in Ecclesia, ab his solis qui praesunt, visibili & manifesto aliquo modo necesse est ut fiat. Quod etiam evidentissimè naturali ratione constat. Primò, Ecclesia domus est ordinata, necesse est ergo ut ab aliquo gubernetur. Est etiam ex hominibus visibilibus & corporalibus visibiliter composita: & ideo iuxta morem humanum gubernanda. In humana autem domo vel republica necesse est, ut si tradenda sit potestas alicui quidquam administrandi, apertè & visibiliter per verba vel per signa tradatur: immo addunt ipsa iura humana, tunc plenè tradi potestatem, cum introducitur is cui traditur, in rem, ipsam domum scilicet vel civitatem: immo & humana etiam consuetudo omnium gentium habet, ut visibilibus quibusdam signis & solemnitatibus dignitates vel potestates humanae tradantur. Sic fiunt doctores: sic aurati milites: sic reges & imperatores. Hoc igitur in Ecclesia necesse est aliqua ratione fieri. Tertium iam statuamus proximum huic fundamentum.

Cum constet Ecclesiae esse donatum à Christo, ut hanc potestatem tradere possit per suos gubernatores: necesse est ut modus tradendi eam aut ab eo fuerit praefixus & per Apostolos ostensus ecclesiae, aut certè permixtus arbitrio ipsius, aut praetorum eius. Hoc manifestè sequitur. Nec enim potest alius modus inueniri. Ceterum quis horum fuerit, non audeamus temerè asserere: quod maximè in his, quae contra haereticos dicimus, putamus obseruandum. Rationabiliter credi potest, de hoc Apostolos edoctos per spiritum docuisse ecclesiam: & hoc de maioribus illis tribus ordinibus putamus ex scriptura probari. De alijs verò neque ex scriptura, neque ex traditione alterutrum haberi posse videmus: nisi quòd in quarto concilio Carthagini. (de quo supra diximus) apertè statuitur quid agendum, aut quid dicendum sit in ordinatione subdiaconi, & ceterorum inferiorum ordinum, postquam prius de superioribus illis tribus esset dictum. Et certè ita dicitur, ut appareat non esse nouum inuentum illius concilij: quod tamen antiquum est, ut sit ante mille & centum annos celebratum. Et ea quidem, quae ibi statuuntur, hodie seruantur: nec illorum origo ibi apparet: quare meritò ab Apostolis illa esse quis putabit. Sed vtrumque sit, non est cur admodum in eo laboremus. Sed ex his fundamentis sequentia inferamus.

Primò. Vbi de modo tradendi hanc potestatem ordinum non est certum aliquid institutum à Christo, potest ecclesia constituere

tuere quibus vel verbis, vel actibus, vel signis alijs in eiusmodi traditione utendū sit. Quod alia ratione nò est opus nunc probare: cum sit hoc à Christo commissum ecclesiae. Cum autem haec potestas spirituale quoddam sit donū, accipientem in gradu aliquo supra populum constituens: meritò vocatur character spiritualis, qui imprimitur animae. Ordinari itaque in aliquo horum ordinum, est potestatem ab ecclesia accipere sensibili signo, atque ita characterem. Addimus tamen istis, ecclesiam debere uti in hac potestate modo tradendi sibi praefixo & suscepto ab antiquiori ecclesia. Ita credimus fecisse concilium Carthaginense quartum: & ita nunc ecclesia agit. Secundò inferimus, in huius potestatis traditione & impressione characteris dari etiam auxilium & gratiam, qua iustificamur vel proficimus in iustitiam, & qua rectè actus illius potestatis exerceamus. Hoc ita ex dictis sequitur. Datur potestas ab ecclesia Christi virtute, igitur, cum perfecta sint Dei opera, & promissum habeamus illius, futurum se & probaturum ecclesiae & gubernatorum eius opera (hoc enim & significant clauis regni caelorum) necesse est ut conferatur etiam gratia necessaria, qua rectè exerceatur illa potestas: haec est sanctitas & iustitia. Datur igitur haec gratia in ordinatione: quod non est opus coniecturis probare. Testatur id apertè Paulus Timotheo ita dicens. Noli negligere gratiam quae in te est, quae data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterij. Vbi notum est de gratia, quae ei cum ordinaretur data est, ipsum loqui. De qua rursum eidem ait: Propter quam causam admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quae est in te, per impositionem manuum mearum. Vides itaque visibilibus signis fieri ordinationem, & eisdem gratiam dari. Est igitur haec ordinatione verè & proprijsimè sacramentū ecclesiae. Habet enim visibilia signa: habet diuinam promissionem gratiae, quod ex supradictis patet: verū igitur (inquā) est & perfectū sacramentū gratiae. Vbi manifestè est videre, quòd (etiā si aliam nò haberemus auctoritatem, aut alia testimonia sensus ecclesiae, imò etiā si nomen sacramenti nusquam ordinationi attributū inueniremus) ratio haec sufficiat, ut certa fide & intrepidè credamus & dicamus esse sacramentū ipsam ordinationem. Nec tamen defunt & ipsius nominis sacramenti certissima antiquitatis testimonia. Sufficiant verò nunc nobis duo fide dignissimi testes. Primus sit Augustinus: in libro secundo contra epistolam Parmeniani cap. 13. contra eos qui dicebant haereticos recedentes ab ecclesia non amittere baptismum quem receperant, nec tamen posse alios baptizare, quia

Sacramentū ordinis characterē imprimi.

Per sacramentū ordinis conferitur gratia.

1. ad Tim. 4.

2. ad Tim. 1.

amiserant ius dandi baptismū, ita dicit: Nulla ostenditur causa, cur ille qui ipsum baptismum amittere non potest, ius dandi amittere possit. Vtrunque enim sacramentum est, & quadam consecratione datur: illud cum baptizatur, istud cum ordinatur. Ideoque in catholica ecclesia neutrum licet reiterare. Vide (rogo) quam aperte Augustinus Sacramentum ordinis consecratur: nec probat ut rem dubiam, sed quasi certum assertat confirmanda alia dubia. Multa etiam alia ex eodem loco colligit de sacramento ordinis: de caractere scilicet, de quo ibi multa dicit Augustinus, ubi de non iterando sacramento loquitur: denique quod potestas baptizandi sit potestas ordinis. Vbi ergo nunc Philippus Melanthon, & tam temerario homini confidentes, qui assertit Augustinum duo tantum sacramenta agnoscere? Iam probauimus manifestis verbis ipsum quatuor asserere, & duo reliqua ex his quae diximus aperte sequuntur. Secundus testis sacramenti ordinis sit Ambrosius. Is in expositione epistolae ad Timotheum, in verba illa Pauli quae primo adduximus: Noli negligere gratiam quae in te est per prophetiam, cum impositione manuum &c. ita inquit: Prophetia est qua eligitur quasi doctor futurus idoneus: manus vero impositionis verba sunt mystica, quibus confirmatur ad opus electus: verba mystica aperte verba sacramenti intelligit. Vbi etiam aduerte Ambrosium tanquam certum iam in ecclesia asserere, mysticia verbis consecrari eum qui ordinatur. Non est igitur inuentum nostrum, aut auaritia: siue ambitionis, sacramentum ordinis: sed consensus antiquissima: & totius ecclesiae, à qua illi discesserunt, ut vel sola haec ratio aperte ostendit.

Ex his igitur & vera ratio huius sacramenti, & dubia quae inter posteriores nostros scholasticos disputatur, sunt cognoscenda. Primo itaque illud certo constat, esse sacramentum ordinis in ecclesia, illud consummari & perfici in traditione potestatis illius ecclesiasticae. Cum vero disputatur, quomodo sit vnum sacramentum ordinis, vel quare non plura, cum sint plures ordines: magis de nomine quaestio est, quam de re aliqua. Vnum sacramentum ordinis dicimus, quanquam tradantur plures per illud ordines, & quidem (ut sic liceat loqui) diuersarum specierum & rationum: tamen omnes ad vnum (quod praecipuum & maximum est) sacerdotium scilicet, siue presbyterium, siue episcopatum referuntur: de quo postea. Nunc satis est, quod attributione quadam omnia vnum sacramentum dicuntur, quae ad vnum illud praecipuum ordinantur. Haec est beati Thomae in

Licet plures sint ordines, vnum tamen est sacramentum ordinis.

hac materia sententia. Quanquam non desint qui ex eius verbis putent, id quod sit in alijs omnibus ordinibus, sacramentale quoddam esse: sicut quae sunt in exorcismis ante baptismum, preparationes sunt ad baptismum: ita omnia alia quae sunt in omnibus ordinibus, preparationes sunt ad sacerdotium. Et putant isti hoc probabiliter affirmari posse: atque ita vnum tantum verissimum esse sacramentum ordinis. Sed reuera minus tuta est sententia, minus consentanea sensui ecclesiae: & vt specialius dicamus, certum est episcopatus, presbyterij, & diaconij ordines verissima esse sacramenta: quorum duo priora ex institutione Christi habentur, vt probatum est: & traduntur per ea distincta potestates. Nam episcopi potestas superior est (vt diximus) & ad multa in sacramentis Christi omnino necessaria. Igitur verissimum per sacramentum illa traditur: sicut potestas confirmandi, & ordinandi. Itaque episcopatus (de quo multi aut dubitant, aut in diuersitate nominis quaestionem constituunt) censendus est verus ordo, & vero sacramento tradi. Quod maxime confirmant Pauli verba superius citata: Noli negligere gratiam quae in te est per impositionem manus &c. Aperte enim ibi loquitur de ordinatione episcopi. Et hoc antiqua omnia concilia & patres testantur: episcopum ordinari, & imponi illi manus. De sacerdotij vero ordine nullus vnquam dubitauit, & tota etiam antiquitas aperte id habet. Quare hoc, vt minimum, certa fide habendum est, quemlibet horum duorum ordinum verum esse sacramentum, & sacramento quoque vero tradi. Et sicut vere inter se distinguuntur, ita illorum traditiones distincta sacramenta sunt, & quodlibet verum sacramentum, non sacramentale quoddam, vt Durandus inquit. Et eisdem rationibus hoc ipsum probatur de ordine diaconij. Primo ex ipsa scriptura. Apostoli primis diaconis orantes imposuerunt manus: vnde sequentes omnes eadem ratione vsi sunt in eorum ordinatione. Constat vero impositionem manuum vel fuisse sacramentum, vel cōiunctam sacramento. Nam (vt supra vidimus) Ambrosius impositione manuum mystica verba intelligit significari. Itaque Apostoli illis sacramentum contulerunt. Tria igitur ista negari non possunt distincta esse sacramenta, vera atque perfecta. Vbi hoc est aduertendum, quod de duobus quidem prioribus, nihil est quod mirari debeamus: in vtroque traditur spiritualis potestas ad spiritualia opera omnem humanam virtutem excedentia: remissionem videlicet peccatorum, consecrationem corporis & sanguinis domini, collationem spiritualis potestatis & gratiae. Ceterum

Durandus
q. 2. d. 24.

mirum apparet, quod in ordinatione diaconi nulla tradatur potestas, nisi ad externa opera tantum. Quidquid enim diacono incumbit agendum, quatenus ab ipso fit, nullam habet supernaturalem virtutem: quod dicimus propter lectionem euangelij, quam non est dubium ad illuminationem & ad excitandum affectum bonum animæ pertinere: sed id, à quocunque legatur, habet. Diaconus igitur ex ordinatione sua nihil nisi externa operatur. Nam lectio ipsa Euangelij (vt diximus) magis postea tributa est illi ordini, quam ex sua institutione. Nec enim à principio legebatur euangelium, cum nec effet scriptum. Sed etsi externa solum administrat, quia tamen tam proxima sacramenti Christi illa sunt: certa fide credimus ad illa administranda gratiam illi dari & virtutem supra humanam: quoniam sacramento ad hoc ordinatur. Hæc igitur dicta sint de tribus istis prioribus ordinibus: de quorum nullo putamus fas esse dubitare, an vero sacramento tradantur. De reliquis verò inferioribus (scilicet) dubitatur à pluribus: immo antiquorum diuersa videntur esse sententiæ. Quod Magister d. 24. dixit hos ordines postea constitutos esse ab ecclesia, ex præcepto verò Apostoli solum episcopos & diaconos haberi (addimus nos, & presbyteros) hoc etiam Gratianus asseruit d. 21. c. 1. Immo Urbanus primus multo antiquior pontifex idem videtur asserere ca. Nullus, dist. 60. citatus à Gratiano: Dicit enim presbyteros & diaconos solum fuisse olim in ecclesia. Itaque si ecclesia postea sibi hos ordines constituit: magis sacramentalia quædam erunt signa illa, quibus traduntur, quam sacramenta vera. Et secundum hæc sententiam, id quod superius diximus, ecclesiam posse auferre aliquem horum ordinum, multo esset probabilius. Et vtrunque confirmat, quod isti ordines ad gubernationem magis & externum quandam decorem ecclesiæ pertinere videntur. Confirmat etiam hæc, quod Innocentius (c. A multis, de arate & qualitate ordinandorum, in decretalibus) subdiaconatum dicit non fuisse ordinem sacrum, sed iam ab ecclesia haberi inter sacros. Itaque mutatio ista ecclesiæ videtur ostendere, non esse hoc traditum ab Apostolis. Quanquam autem ista probabilia videantur, multo tamen tutius, & certè probabilius oppositum credi potest: cum probauerimus superius omnes hos ordines ab Apostolis traditos, & in antiquissima ecclesia ante omnia concilia fuisse: quod non nisi ex traditione Apostolorum esse poterat. Et in ipsi ordinibus, etiam inferioribus, consecrari ordinaros. Causa pontifex asserit, vti supra citauimus. Et certè, cum Augustinus sacramen-

sacramentum ordinis dicit esse in ecclesia, non de sacerdotio tantum loquitur, sed de omnibus. Sunt itaque omnes ordines, & eorum traditiones vera sacramenta, quantum antiquitas ecclesiæ ostendit. Nec putamus hoc posse obstinate negari: quantum verum sit, hoc de his non tam apertum esse, sicut de tribus prioribus. Nam qui dicunt hos ordines sibi postea constituisse ecclesiam: intelligi possunt, vel quod postea agniti fuerint omnibus, & manifestiores in ecclesia: vel certè quod à principio (cum esset parua ecclesia, & rari ministri) omnia committēbatur diaconis: quod satis Dionysius loco supra citato ostendit. Postea verò singula ministeria & singuli ordines singulis etiam ministris tradita sunt. Quod verò de subdiaconatu adferitur, qui olim non erat ordo sacer, nunc autem est ordo sacer: nihil impedit quo minus ab Apostolis puretur traditus, & nunc vero sacramento tradi. Quia distinctio illa sacrorum ordinum à non sacris, non ita intelligenda est, quasi non sacri dicantur ordines, quia non traduntur sacramento: sacri verò è contrario: nam omnes reuera ordines sacri sunt, & sacramento traduntur: sed non sacri dicti sunt comparatione aliorum, & sacramenti eucharistiæ. Ministeria interim quæ proximè ad illud accedunt, & quibus ecclesia voluit coniunctum esse coelibatum, specialiter hac ratione dicuntur sacra: qualia olim erant tantum tria priora: quibus deinde additus est subdiaconatus: quia & isti astant altari, & propinqui sunt diaconibus: & propterea iam annexum est votum castitatis huic ordini. Ex quibus omnibus restat octo esse ordines, & quemlibet vero sacramento tradi. Solus clericatus (quem tonsuram primam nonnulli vocant) est extra rationem ordinis, quia nulla potestas illa traditur: sed tantum fit deputatio ad ministeria ecclesiastica. Vnde etiam clerici tantum illa habent, quæ omnibus sunt communia, tonsuram. s. & coronam, atque nomen ipsum clerici. Et hoc satis sit de veritate & ratione sacramenti ordinis.

Non tamen omittendum est, quod etsi ordines omnes sacramento vero tradantur, & veram spirituales potestates conferant ac gratiam: tamen vnus eorum non præsupponit alterum de necessitate sacramenti. Superior enim non exigit inferiorem: cum in eis potestates distinctæ dentur, quanquam omnis inferior potestas & ordo in superiori includatur. Et propterea in ecclesia sæpe ordinabatur quis diaconus, antequam vel subdiaconus, vel aliquem aliorum ordinum esset consecutus. Augustinus (quantum videtur) primò ordinatus est presbyter, cum antea

*Nota au-
cloris sen-
tentiam.*

*Quomodo
subdiacono-
nat' olim
non sacer,
nunc verò
sacer ordo
dicatur.
Prima tō-
sura nō est
sacramen-
tum.*

*Quomodo
superior
ordo non
præsuppo-
nat inferi-
orem.*

Per saltum ordinatus est verè ordinatus.

Episcopus ordinari non potest qui non est prius sacerdos.

nec diaconis fuisse. Nihil habet necessariæ dependentiæ superior ordo ab inferiori: & cui traditur superior, potestatem accipit omnium inferiorum: quod tamen intellige de omnibus inferioribus ordine presbyterij. Nam episcopus ordinari non potest, & nulla esset ordinatio, si non esset presbyter: & potestas presbyterij nõ datur, nisi per ordinationem propriam. Est enim (vt diximus) ad spiritualia & excedentia omnem humanam virtutem opera. Posset quidem tunc dari cum episcopus ordinatur: sed iuris necessaria ordinatione statutum est, vt nullus altiore suscipiat ordinem, qui in inferiori prius ordinatus non fuerit. Et grauius puniuntur contrarium facientes, vt habet titulus in decretalibus, de clerico per saltum promoti. Quod reuera idè statutum est, vt in inferioribus probentur & exerceantur. Quod vtinam curaretur in ecclesia. Reliqua quæ circa rationem sacramenti ordinis tractanda sunt, dicentur sequenti lectione.

LECTIO QUINTA.

De materia & forma, ac reliquis ad hoc sacramentum pertinentibus.

X his itaque quæ proximis lectionibus dicta sunt, facile est cognoscere, quæ ad rationem huius sacramenti pertineant. Inquiritur primò, quæ sit materia & forma illius: quæ verò sacramentalia & præparationes: quando imprimatur character sacramentalis, siue quando perficiatur sacramentũ. Ad quorum signa ex dictis respondendum est. Forma huius sacramenti (secundum illam metaphoram, qua in sacramentis dicitur forma) verba sunt, quibus apertè significatur traditio potestatis. Hæc meritò (inquit b. Thom.) imperatiuè proferuntur: sicuti ostiarij dicitur: Sic agite, tanquam rationem reddituri pro rebus &c. Et lectori: Esto verbi Dei relator &c. Significatur enim his verbis cõferri potestatem, à potestate superiori ordinantis deriuatam. Materiam verò dixerunt doctores illa, quæ traduntur cum verba ipsa dicuntur. Sicut ostiario, clanes: lectori, liber lectionum: Exorcistæ, adiurationes: Acolutho candelabrum &c. vt Magister dicit. Quæ materia dicuntur, quia sensibilia quædam sunt coniuncta verbis, quæ forma vocantur, quòd distinctius &

Forma sacramenti ordinis.

Materia sacramenti ordinis.

magis explicitè significant: quanquam hæc materia (vt dicit b. Thomas) alio modo se habeat, quam in alijs sacramentis. Non enim tam adhibetur ad sanctificationem significandam vel efficiendam, quàm ad quandam possessionem & vsum potestatis quæ traditur, inchoandum: quanquam etiam dici possit quòd operentur, sicut cetera omnia, ad sanctificationem. Et hæc quidem faciliè ita dici possent, de his maximè minoribus ordinibus & subdiaconatu: de ceteris verò est nonnulla maior difficultas, quæ iam nobis explicanda est.

Aduertendum igitur est, quòd & in istis inferioribus, & in tribus illis superioribus, cum conferuntur quædam alia sunt, quæ b. Thomas diligenter considerans, distinxit in quatuor: scilicet instructionem ordinandorum, benedictionem, manus impositionem, & vñtionem: quanquam non omnia hæc sint in omnibus ordinibus: sed tantum duo priora: reliqua enim duo sunt tantum in tribus maioribus. Et putat b. Thomas (quantum credimus, ex communi tunc doctorum sententia, secundum quam tunc ille loquebatur) illa quatuor ad præparationem pertinere, & quasi sacramentalia quædam esse, sicut sunt exorcismi in baptismo. Ceterum perfectionem sacramenti in verbis & traditione consistere, etiam in tribus illis superioribus: quanquam nonnulla dubia & diuersæ sententiæ de hoc sint. Nam diaconi non est certè principale officium, Euangelium dicere, vt probauimus superius: & tamen hoc illis datur, & nihil aliud fit in eorum ordinatione: quàm impositio manus. Sacerdoti traditur calix cum patena, hostia, & vino atque aqua: sed postea imponuntur ei manus, & dicitur: Accipe spiritum sanctum &c. Quare non immeritò multi dubitant, quando character sacerdotalis imprimatur: an cum traditur calix, & dicuntur verba: an potius in impositione manus.

Circa ista igitur hoc primò certũ est, ex scriptura sacra & exemplo Apostolorũ in ordinatione solum haberi impositionem manuum. Ita enim ordinati sunt septem diaconi: ita Paulus & Barnabas, quando à spiritu sancto dictum est: Segregate mihi Paulum & Barnabam: hoc idem Paulus dicit se fecisse in ordinatione Timothei: hoc quoque docet ipsum Timotheum facere in ordinatione aliorũ: Nemini (inquiens) manus citò imposueris. Quare meritò hoc cõsiderantibus videtur sacramentum ordinis maximè perfici in impositione manus: in illis videlicet tribus ordinibus superioribus, in quibus manus imponendas esse & hæc loca scripturæ, & omnia antiquorum patrum testimonia, &

DE MATERIA, FORMA ET CHARACT.

*Characte-
re in im-
positione ma-
nus im-
proba-
bile est.*

ipsum quantum Carthaginense Concilium testantur: immo in illo Concilio (in quo distinctius quam alibi & disertius agitur de ordinatione) nullius alterius rei in ordinatione facta est mentio, quam impositionis manus. Et quanquam semper aliquid forte præterea fiebat: tamen in antiquorum lectione nec de traditione calicis &c. in sacerdotio, nec libri in diacono hucusque vidi mentionem fieri: quare magis videtur perfici sacramentum in illa impositione manus in superioribus tribus ordinibus. Sed ut cuique sit, melius est hoc sub dubio relinquere. Gregorius 9. cap. Presbyter, de sacramentis non iterandis, in decretalibus iubet, quod si impositio manus omissa fuerit in ordinatione, repetatur: tamen non propterea cetera esse iteranda dicit. Ex quo aliqui colligunt, manus impositionem ad essentiam pertinere sacramenti. Sed non putamus hoc ex illo sequi: quæ omissa sunt iubet Pontifex repeti, nihil aliud ibi dicens.

*De im-
positione in or-
dinatione
episcoporum
& sacer-
dotum.*

Vt verò etiam de his omnibus quatuor dicamus: quia ostensum est quantæ auctoritatis sit manus impositio: & benedictionem non est opus magis probare, quam quòd illa communis sit omnibus actibus sacris & ecclesiasticis: instructio verò & exhortatio etiam in omnibus requiritur: de vñctione tantum breuius opus est admonere, quoniam impugnatur & rejicitur ab hæreticis: alijs dicentibus inuentum esse Siluestri: alijs, à quocunque sit, non tamen à Christo vel Apostolis institutam, sed magis pertinere ad similitudinem rituum legis veteris, qui iam à Christo abrogati sunt. Propter hos igitur de illa opus est scire, quòd semper in omni antiqua ecclesia eius est mentio. Nam & Clemens epistola 3. pontificem omnem sacro chrismate perunctum esse aperte testatur. Et Anacletus epistola 2. à Petro se accepisse dicit, episcopos in ordinatione sacro chrismate in capitibus unguendos: quod etiam Innocentius 3. (cap. vñico, de sacra vñctione) in sacerdotibus ecclesiam facere dicit, & repetendum, si id omissum fuerit. Non ergo rejiciendum est hoc, ut illi faciunt. Cuius etiam sunt plura antiquissimorum testimonia, consuetudini huic ecclesiæ perpetuæ attestantium. Ceterum quod in ordinatione fit ultra hæc omnia in traditione vestrum, stolæ videlicet aut dalmaticæ &c. inferius explicabitur, cum specialiter de vestibus dicemus.

Patet itaque quid de forma & materia huius sacramenti censendum sit, immo & de cunctis ferè ritibus, quos in eius administratione seruat ecclesia: patet etiam de effectu ipsius atque significatione ex præcedentibus lectionibus. Vt igitur ordine cuncta

SACRAMENTI ORDINIS.

262

cuncta (sicut in alijs sacramentis egimus) absoluiamus, de ministro & suscipiente, eorumq; dispositione dicendum reitatur.

Quod igitur ad ministrum attinet, ex ijs quæ diximus de officio episcopi patet ministrum proprium sacramenti ordinis esse episcopum, quoniam ille est supremus gubernator ecclesiæ. Non est tamen omittendum, quòd minores ordines ab inferioribus episcopo traduntur in ecclesia, ab abbatibus videlicet & à presbyteris cardinalibus: de quibus id tantum dicendum est, quòd hoc non fit nisi ex commissione episcoporum (ut b. Tho. d. 25. inquit) maxime verò Romani pontificis, qui supremus est totius ecclesiæ gubernator. Itaque primos illos tres ordines à solis episcopis posse dari totius ecclesiæ consensu afferendum est: ita ut nulla sit collatio illorum, si aliter fiat. Inferiores verò, quia non proprie ad sacramentum eucharistiæ ordinantur, sed ad inferiora officia: non negandum est (quòd quidem ad necessitatem sacramenti pertinet) posse à sacerdotibus conferri, modò id legitime fuerit eis commissum: alioqui etiam ab ipsi nihil fieret. Semper enim prima potestas eos conferendi est penes episcopum. Hæc verò commissio vel ex iure, vel ex consuetudine, vel ex privilegio fieri potest. Sed hæc pertinent ad iurisperitos: de quibus & Siluester in verbo. Ordo.

*Minister
sacramenti
ordinis est
episcopus.
Qui pos-
sunt minores
ordines
dare.*

Secundò. Disputat verò latius circa istum locum Magist. sent. dist. 25. de hæreticis ordinantibus: & refert diuersas sententias. Olim quidem ante quæstionem illam baptismatis decisam ab ecclesia, cum dubitaretur, an repetendum esset baptismum datum ab hæretico, etiam poterat hoc in dubium verti, an ordinatus ab hæretico esset rursus ordinandus: iam verò illa quæstione certa fide decisa, non est dubitandum per hæresim vel excommunicationem, siue etiam degradationem nõ amitti potestatem, quæ sacramento collata est, siue characterem (ut dicunt) baptismi, confirmationis, & ordinis: quanquam vsus illius amittatur. Peccat itaque grauissimo sacrilegio hæreticus, vel excommunicatus ordinans, sicut & ordinatus ab eo: propter quod etiam nequidatur, neque recipitur gratia: est tamen verum sacramentum ordinis siue ab hæretico, prius tamen legitime ordinato in ecclesia, conferatur: siue ab illo quem ipse ordinauit: quod b. Aug. 2. illo libro contra epist. Parmeniani (ut supra citauimus) ex consuetudine etiam ecclesiæ probat. Recipiuntur enim hi in suis ordinibus frequenter in ecclesia. Hæc igitur de ministro sacramenti ordinis dicta sint.

*De hæreticis
ordinantibus.*

De suscipiente iam dicendum est. Vbi illud est omnium primum,

*Mulier non
est capax
ordinis.*

mum, huius sacramenti solum capaces esse viros, non mulieres: ita vt prorsus nihil fiat, si ordinetur mulier: quod ex ipsa naturali ratione (quæ docet mulierem subditam esse debere, nec dominari in virum) Paulus aperte prohibuit: Mulierem (inquit) in ecclesia loqui non permitto, nec dominari in virum. Quo aperte explicat omnem potestatem ecclesiasticam eis esse negatam. Nec opus est hoc loco de mulieribus quæ in conuentu mulierum prælationem exercent, quidquam dicere: illa enim omnia non ad veram ecclesiasticam potestatem pertinent: sed ex commissione & directione prælatorum communicantur eis quædam, propter securiorem & honestiorem rationem gubernandi. Quod etiam in antiquioribus leguntur aliquando diaconissæ factæ fuisse, in ecclesia siue etiam ordinatæ, constat similiter non ad verum sacramentum ordinis esse referendum: quod etiam concilium Nicænum explicauit.

*An pueri
possint or-
dinari?*

Secundum etiam similiter huic proximum, est, pueros etiam ante vsum rationis non esse capaces sacramenti ordinis. Et quidem de minoribus ordinibus, quanquam non dubitetur iniuste pueris nondum ratione vtentibus conferri: tamen collati tenent: quia non de necessitate sacramenti hoc (vt scilicet suscipiens rationis vsum habeat) iudicatur. Traditur enim potestas spiritualis & character, non tam ex voluntate suscipientium, quam ex potestate ipsa præfectorum ecclesiæ. Vnde (vt beatus Thomas hoc loco inquit) posset nonnunquam etiam iuste & sanctè his pueris ordo aliquis minorum tradi, vel etiam omnes: cum scilicet speraretur futurus utilis ecclesiæ, & accederet parentum aut maiorum eius consensus. Olim in ecclesia parentum voluntate sola deputabantur perpetuo vel ad ecclesiastica ministeria, vel ad monachatum paruuli. Tunc omnia simpliciter fiebant, nec illi adulti repugnabant patrum voluntati: quod etiam in Samuele scriptura nos docet factum.

De maioribus quidem ordinibus etiam & subdiaconatu aperi-
tior est ratio. Habent enim votum castitatis annexum, & ideo multo minus debent conferri nisi maioribus. Sunt iam certa tempora deputata ab ecclesia: & (vt patet) antiquitus maior ætas requireretur, & longior etiam expectatio: iam (sicut in ceteris omnibus) omnia illa relaxata sunt. Est iam certa definitio ecclesiæ per Clementem quintum facta in constitutionibus Clementinis, quas vocat, de ætate & qualitate, quam transgredi non est dubium graue esse peccatum, & (vt verum dicamus) nec dispensatio-
nes ipsæ

*Notet qui
quæcumque*

nes ipsæ excusant aut cōferentes, aut vtentes, nisi vtilitas subfit ecclesiæ, aut iusta aliqua causa. Addita sunt etiam à iure pœnæ suspensionis, & quidem merito, his qui ante tempus ordinantur.

Ceterum est nonnullum dubium inter doctores nostros, an verè conferantur maiores hi ordines pueris nondum ratione vtentibus? Et quidem b. Thomas putat hoc loco, omnes alios præter episcopatum collatos pueris veros ordines, nec repetendos esse. Alijs secus videtur. Ius quidem, quod à b. Thom. citatur, in c. Vno, de clerico per saltum promotum, non loquitur de maioribus, sed de minoribus tantum ordinibus collatis nondum ratione vtentibus; & nimium ridiculum videretur credere puerum esse presbyterum. Certum est illud non fore obligatum neque ad actus ordinis, neque ad quidquam aliud: sed interim posset affirmari, non esse repetendum sacramentum illi datum, si quando in maiori ætate illi, & ecclesiæ placeret. Sed quia hoc dubium est, tutius crederemus saltem sub conditione repetendum esse sacramentum, præcipuè in sacerdotio: nam in reliquis eo inferioribus non admodum esset curandum, maxime cum superius constiterit in superiori includi minores omnes, nec necessario altiore ordinem prærequirere inferiorem.

Hæc duo, sexus scilicet & ætatis impedimenta sunt ex ipso diuino & naturali iure in ecclesia certa. Sunt verò etiam præter ista, alia impedimenta iuris, quibus scilicet rationabiliter iura statuerunt aliquos reijciendos esse ab ordinibus ecclesiæ, etiam aliquando non propter peccatum. Talia sunt feruitus, defectus natalium (cum scilicet quis non est legitime natus) & irregularitas illa quæ per voluntariam hominis occisionem contrahitur, etiam si sine peccato fiat: de quibus satis est admonuisse, seruanda esse iura, nec licitam esse dispensationem, nisi iusta de causa in vtilitatem ecclesiæ factam.

De dispositione suscipientium iam dicendum restat: nam de conferentibus hoc sacramentum, nihil specialius dicendum est: sed quod commune est omnibus sacramentis, illis conuenit: tenentur munda conscientia, & non nisi certa discussione ordinandorum præmissa hoc sacramentum conferre. De suscipientium dispositione breuiter duo notanda sunt.

Primum. In peccato suscipere ordinem quencumq; ecclesiasticum (in peccato inquam mortali) proculdubio sacrilegium est, sicut & quencumq; actum (maiorum saltem ordinum) tanquam ex ordine exercere. Primum quidem satis cōfirmat illud verbum Pauli:

*ratione
imperata
despiciant
ne putant
se securos.*

*De dispositi-
one ordi-
nandorum*

*In Peccato
mortali
ordinari
grate sa-
crilegium est.*

Pauli: Si quis sine crimine est. Vbi (inquit Aug.) immeritò nō est dictum, sine peccato, quòd sine eo nullus sit, sed, sine crimine, quod graviora significat peccata. Probat etiam illud ratio apertissima: quoniam per peccatum mortale ponitur impedimentum gratiæ, quæ in sacramento confertur, & ita indignè ipsum suscipitur. Secundum confirmat Dionysius, inquit: Immundis illicitum est vel tangere sacra. Certum est ad omnes actus ordinis suscipientes (vt supra diximus) consecrari: igitur aliter eos exercere quàm sanctè, ipsi ordinationi repugnat: quod b. Tho. hoc loco disertè tenet: quare nec dubitat grauter peccare & suscipientem, & conferentem scienter.

Notent ordinandorū examinatores.

Secundum etiam non est omittendum, quòd iuxta Pauli doctrinam nō solum ipsa peccata mortalia, actu sine reatu presentia, de quibus scilicet non est acta pœnitentia, sed etiam pronitas in ea, & peruersa habitus merito impedit à tantæ sanctitatis ministerijs & gradibus. Hoc significant Pauli verba apertè & ad Titum, & ad Timotheum, de episcopis & diaconibus dicta: Non cupidum, non elatum, non violentum, non percussorem, & huiusmodi. Significant enim hæc hominem frequenter in illa peccata lapsam: quod meritò considerandū est in discussione eorum qui ordinantur, nec sine peccato putamus omiti posse, cum id res ipsa apertè ostendat.

De examine ordinandorum.

De explorandis his qui ordinandi sunt, atque ratione id peragendi, non est cur in speciali multa dicamus: iura absolute loquuntur. Non est dubiū talem requiri discussionem, ex qua prudenter & veraciter iudicare possit qui ordinat, idoneum esse illum qui ordinatur ad huiusmodi onus officij. Dicimus, qui ordinat, hoc est, is qui subditum suum vel ordinat, vel permittit ab alio ordinari. Nam episcopi illi titulares (quos diximus) satis videntur facere suo muneri, si ordinandi legitimè probauerint se à suis superioribus facultatem habere suscipiendi ordinis: quam in tanta facilitate admittendi ad ordines, non auiam eos excusare, qui passim omnes ordinant, quacunque etiam facultate superiorum habita. Certè vbi apertè indignus est, & nec moribus nec scientia probatus qui ordinatur, nescimus quomodo excusari possit ordinans, cum illi nō præcipiatur vt ordinet: & si præciperetur, nulla ratione teneretur obedire, vt apertè indignum ordinet.

Ceterum necessarium esse scientiam ordinandis apertissima ratione beatus Thomas & doctores probat: scientiam, inquam, sufficientem ad ritè exercendos illius ordinis actus: de qua nos

in priu-

in principio huius tractatus satis diximus. Certum est autem iam examine non minus de scientia, quàm de moribus inuestigandum esse.

Restat tamen hoc loco nonnihil dubij, de quo propter aduersarios maximè nunc breuiter dicendum est. Tota enim antiqua Ecclesia obseruauit, vt non ordinarentur ministri Ecclesiarum, nisi probati & etiam electi testimonio & suffragio totius populi: quod beatus Cyprianus (vt multa alia omittamus antiquitatis testimonia) libro 1. Epist. 4. (quæ est de Basiliide) testatur ex traditione Domini & Apostolorum obseruatione esse non solum in Episcopis vel sacerdotibus obseruandum, sed etiam in diaconibus. Ex quo duo nobis obijciunt aduersarij. Primum, quòd traditio Christi & Apostolorum non possit licitè in ecclesia omitti. Secundum, hoc ipsum nullam reddere ordinationem. Quomodo enim rata putanda est, in qua prætermisum est quod Christus instituit, & Apostoli obseruauerunt? Propter quod nullos iam veros nos habere ministros audent etiam nonnulli dicere: vt scilicet suum in nos reijciant peccatum. Illi enim reuera nullos habent legitimos ministros, nec veros, nisi forte quidam apud nos ordinati sint.

An ministri ecclesiarum populi testimonio atque suffragio sint eligendi.

His itaque duobus inueste & sine contentione sic respondendum est. Primò, ea quæ ad gubernationem Ecclesiarum instituta sunt & obseruata ab Apostolis, non vt sacramenta accipienda esse, nec vt necessaria aliter, quàm ad finem rectè gubernandi ecclesiarum: atque ideo mutari posse, quando nō vtilia, sed nocua potius efficiuntur. Mutantur mores hominum quotidie in peius, vsque adeo vt vix hodie suffragijs populi vlla electio quietè fieri possit. Et Gregorium legimus præcipientem nonnunquam, ne sine eius scitu & consensu in quibusdā Ecclesijs ordinarentur Episcopi: neque hoc agebat tyrannicè, sed rectè consulens Ecclesiæ. Ita multa alia fieri possunt. Nam illud etiā, quod à beato Romano pontificis mentione. Cyprianus quoque in supradicta Epistola idem apertè dicit. Iam verò quod hodie fit, vt scilicet sine Roma pontificis auctoritate nullus consecratur Episcopus (vt omittamus quàm sit ad omnem occasionem schismatis auferendam conueniens) nullus potest negare, esse vel ob id omnino seruandum, quòd ita receptum sit in Ecclesia: nec nisi temerè asserere quis potest, nō iuste & nō sanctè introductum esse: aut mutandum absque vniuersali Ecclesiarum auctoritate, hoc est, nisi

multa

multa maturitate iudicaretur aliter expedire vel in omnibus, vel in quibusdam Ecclesijs. Nec est dubitandum apud eos, apud quos nuncius eligendi est siue principes, siue clerum, etiam consensus populi esse: cum iusta ratione ad eos hoc ius sit delatum.

Ad secundum respondemus, quod etiam si in ratione eligendi Ecclesijs ministros aliquando peccetur & iniuste aliquid agatur, non tamen propterea nulla redditur ordinatio, cum etiam hæretici aut schismatici verum sacramentum ordinis conferant. Habemus igitur veros ministros: quia ab Episcopis cõmunionem sedis Apostolicę habentibus: atque ita potestatem hanc ordinandi ab Apostolis vera & nunquam interrupta successione trahentibus, sunt ordinati: illi vero non habent, qui non habent Episcopos secundum hanc legitimam successione ab Apostolis, quanquam callide se nomine episcoporum vocare audeant, occultata quidem hac voce, sed alia eiusdem significationis introducta: vocant enim se superintendentes.

LECTIO SEXTA.

De quibusdam annexis, & consequentibus sacramentum ordinis.

VNT in sacramento ordinis, siue in eius consummatione superaddita quadam necessitati ipsius sacramenti: siue illa ex Apostolorum traditione sint, siue ex posteriorum ordinatione: sicut in baptismo & ceteris sacramentis ostendimus. Et quamquam dixerimus de quibusdam lectione proxima de vnctione scilicet, impositione manuum, & humifinodi: de quibus dubium est an pertineant ad substantiam sacramenti: restat tamen vt iam dicamus de nonnullis alijs annexis ipsius ordinibus: qualis est corona & præcisio capillorum siue tonsura, sacre vestes, & quaedam alia, quę ipsi ordinatis necessaria sunt, vel eis ex ipso ordine competunt: diuinum scilicet officium, & beneficium, hoc est, temporalium perceptio, cui simonia opponitur. De istis igitur ex ordine breuiter dicendum est.

Circa

Circa prima igitur illa, in quibus collocamus tonsuram siue De *tonsuræ*, coronam, vestes sacras, & diuinum officium (quę tria ab hæreticis reprehenduntur quasi inuecta in Ecclesiam sine auctoritate, & vt ipsi dicunt, cultus Dei sine verbo) primo in vniuersalibus obiter nunc dicendum est (vt respondeatur his calumnijs hereticorum) quod superius latius ostendimus in principio huius tractatus sacramentorum: hæc omnia & similia aut ab Apostolis tradita esse, aut postea spiritus sancti magisterio per potestatem ecclesię a Deo concessam iusta ratione inuenta esse aut aucta, siue etiã ex parte aliqua pro ratione temporis mutata. Probauimus enim superius, non esse credendum, quod Christus ecclesiam suam (cui promisit se affuturum, & quam charissimam sibi sponsam redemit & abluit proprio sanguine) deseruerit sine diuini cultus certa ratione: sed non placuit illi scripto singula præscribere, vt synagogę: sed reliquit multa eius libertati. Quia igitur sacramenta quę ipse tradidit, modo aliquo & conuenientibus caeremonijs fieri debent, de quibus necesse est aliquid ordinari, ne (quod Paulus prohibet) inordinate & confuse omnia fiant: hoc credimus iam relictum esse prælati ecclesię, sicut autē Apostolis: vt pro more & consuetudine diuersarum nationum disponerent caeremonias conuenientes fidei & statui christianę legis. Ulla igitur quę circa hæc toto terrarum orbe seruata sunt ab ipsis Apostolis vsque ad nos, certum est non posse aliena esse a vero Dei cultu: alioqui errasset tota ecclesia, quę est columna & firmamentum veritatis: cuius consuetudinē Paulus opponit contentiosis. Deinde hæc si non omnino & singulatim (vt nunc ita dicamus) atque minutim: saltem in vniuersali, aut in exemplo aliquo ab Apostolis tradita credimus. Nam (vt verbi gratia dicamus) in celebratione eucharistię & aliorum ecclesiasticorum ministeriorum actibus, lectiones scripturę sacre, psalmos & orationes, luminaria, thus, rationem aliquam cultus & vestitus Apostoli tradiderunt: non tamen in speciali has vel illas lectiones, hæc vel illa indumenta sacra: in quibus est nõnnulla diuersitas in diuersis ecclesijs. Igitur quicquid certa auctoritate ostendimus ab Apostolis vsque ad nos obseruatum, stultissimum est non solum reicere, sed vel in dubium trahere. Et certe non immerito credimus eorum auctoritate, simul & magisterio spiritus sancti siue ex lege veteri, siue etiam ex ritu gentiliũ desumptas esse caeremonias, puritati fidei euangelicę conuenientes, reiectis alijs. Hinc est quod habeamus ex lege veteri thus, luminaria, vestes, & vnctiones: nõn sacrificia vitulorum, aut tauro-

Li

rum,

rum. Hoc enim non dubitamus Apostolos docuisse, & conuenire naturæ ipsi hominum, vt exterioribus quibusdam admo-
neantur & protestentur etiam fidem suam, atque illis teneantur
& exercentur, ac instruantur etiam rudiores & minores, quales
multi sunt in ecclesia, quos oportet istis teneri. Et in his que non
sunt tradita ab Apostolis, non dubitamus ecclesiam etiam posse
statuere quædam, quibus protestentur fideles fidem à Christo
ipso acceptam. Itaque aperte contra aduersarios ecclesiæ con-
tendimus, ad cultus veritatem sufficere, vt eo veram fidem pro-
testari velimus, qualiscunque demum cultus exterior sit, modo
tamen cultus publici auctoritate etiam publica, ecclesiæ scilicet
statuantur. Hæc putamus vera esse fundamenta, & sanam atque
pacificam doctrinam, per omnia libertati legis gratiæ conso-
nam: ex qua iam ad singula quæ proposita sunt, progredien-
dum est.

*De corona
sive tonsura
clericali.*

Corona & capillorum præcisio tam antiqua est in ecclesia, &
clericis omnibus communis, vt sint qui putent à Petro Aposto-
lo introductam. Habetur de hac cap. 44. conc. 4. Carthaginen-
sis, quod citatur in decretalibus, de vita & honestate clericorum,
cap. Clerici, vbi comam & barbam nutrire prohibetur. Quibus
& Gregorius nonus anathema apponit, eodem titulo ca. Si quis
&c. Et Alexander tertius præcipit vt inuiti tondeantur: eodem
etiam titulo. Posteriores doctores de hoc agunt quasi de re cer-
tissima. Hugo de sancto Victore lib. 2. de sacramentis christi-
anæ fidei, parte 3. tribus primis capitibus. Rabanus lib. 1. de institu-
tione clericorum cap. 3. b. Tho. & alij scholasticorum post Ma-
gistrum d. 24. Aiunt illi in signum regalis dignitatis coronam
ferri, & vt ostendatur ecclesiæ ministros ad cælestium rerum
contemplationem paratos, superiores mentis suæ vires libera-
habere, vt in Deum tendant, nec velamen aliquod inter Deum &
eos esse. Similiter & præcisio capillorum superfluarum omni-
cogitationum & curarum, quibus à diuinorum contemplatio-
ne impediri possent, præcisionem significat. Ideo enim vsque
ad sensuum detractionem, aurium videlicet, capilli præcindi de-
bent: cuius meminit etiam Dionysius Areopagita lib. de ecclesi-
ast. hierar. cum de monachorum dedicatione loquitur. His addit
etiam, hoc partim sumptum esse ex Nazaræis, qui in sanctitatis
cuiusdam testificationem, voto completo tondebantur.

Calumniantur hoc aduersarij, quasi cultum, & ceremoniam leg-
is veteris introducamus in ecclesiam: quibus satis responsum
est. Non est præscriptum à Christo de hac re quidquam, nec
pro-

prohibiti sumus Christiani vti ceremonijs, quibus fidem veram
testamur, etiam si ceremoniæ sint veteris legis, modo itquamur
apostolicam doctrinam & vniuersalem ecclesiæ sensum. Apostoli
docuerunt nos, ob iustam aliquam causam posse recipi aliquid
in ecclesia ex veteris legis ceremonijs, cum in concilio præce-
perint gentibus abstinere à sanguine & suffocato: non quasi ob-
ligarent ceremoniæ legis, sed quia ita iudicabant expedire vni-
tati & concordia nutriende in ecclesia inter Iudæos & gentes. Ita
igitur licet ecclesiæ certa aliqua signa statuere, quibus clerici, di-
uinitus videlicet deputati obsequijs, distinguantur à laicis: vt & il-
li admoneantur hac ratione ad vitam agendam sanctiorem, &
magis à negocijs seculari separatam: & isti etiam ad eos magis ob-
seruandos & reuerendos excitentur. Vnde & addiderunt iura
etiam de vestitu ipso, non sacro, sed communi certum aliquid
præscribere clericis, vt titulus de vita & honestate clericorum
ostendit: vt videlicet agnoscantur inter ceteros. Nihil itaque
est in hoc, quod merito reprehendi possit. Ceterum admonui-
mus superius, primam tonsuram non esse ordinem nec sacra-
mentum aliquod, sed solum deputationem ad diuinum cultum.
Notat etiam b. Tho. loco citato, in acceptatione tonsuræ clerica-
lis non renunciari bonis temporalibus ab his qui habent, quan-
quam dicant: Dominus pars hereditatis meæ, atque Deum assit-
mant in sortem, sicut olim leuitæ: non tamen propterea astrin-
guntur ad illam paupertatem, quam Christus in euangelio con-
sultit tantum, non præcipit. Non est autem dubium ipsos ex illa
professione clericatus ad maiorem abstractionem à terrenis af-
fectibus obligari, vt impleant illud Pauli: Nemo militans Deo
implicat se negocijs secularibus: idque magis vel minus, pro
gradu & ordine quem obtinent in ecclesia.

Vestes sacrae similiter deputatae sunt ordinum ministerijs, di-
uersæ quidem, siue plures aut pauciores, pro diuersitate gradu
& ministeriorum: quarum vltus etiam antiquissimus est in ec-
clesia, tam in vestibus ipsorum ministrorum, quam in ornatu
altaris & vasorum: sicut & horum omnium benedictio. Memi-
nit enim horum Clemens in suis epistolis: meminerunt eorundem
& multi alij antiquorum: quanquam non dubium sit paulatim
aliqua esse addita aut mutata. Nam nec dubitandum est à
principio simplicius peracta esse ministeria, & reuera rudius.
Hoc est enim hominibus conaturale, vt in his paulatim perficiantur.
Ita credimus in ecclesia circa ista actum esse. Refertur dalma-
ticarum vsum incepisse à Siluestro: quarum frequenter Grego-
ca.

*De vestibus
sacris et or-
namentis ec-
clesiasticis.*

Orariū sine sola.

rius in epistolis meminit. Oraria verò (quæ & stolas dicimus) frequentissimè in antiquioribus concilijs & patribus tanquam presbyterorum & diaconorum propria ornamenta ponuntur. Utunque sit, illud constat, omnes ecclesias certis indumentis sacris vltas fuisse: quare etiam hoc tanquam traditio certa vel Apostolorum, vel vniuersaliū conciliorum habendum est, & in qualibet ecclesia seruandus illius mos: idque (vt superius etiam de sacramento eucharistiæ diximus) sine peccato non omittitur. Ceterum & ista magna ex parte ex imitatione legis veteris fatemur esse desumpta: sed nostra quidem simpliciora, faciliora, atque ideo conuenientia statui noue legis. Nihil itaque habent heretici quod reprehendant. Hoc enim maximè conuenit, vltas criss vestibus in sacris ministerijs vtamur. At verò de singulorum ornamentorum significatione & ratione, ac comparatione illorum ad veteris legis ornamenta (quæ omnia dignum est, cognita esse ab his qui eis vti debent) loquuntur posteriorum multum etiam scholastici nostri d. 24. post Magistrum. Ex grauioribus illis legi potest Rabanus lib. 1. de institut. clericorum cap. 14. & sequentibus multis: & Hugo de S. Victore 2. lib. de mysterijs christianæ fidei 4. parte, & libro de mysterijs ecclesiæ cap. 6.

De horis canonicis.

1. Timot. 2.

In epistola ad Paulinum 59.

Sequuntur & canonicæ horæ, officium videlicet ecclesiasticum lectionum & orationum sacrarum per certas horas distributum: quod similiter antiquissimum est in ecclesia, & ab ipse Apostolis meritò initium habuisse creditur. Nam de hoc rectè a patribus intelligitur id quod Apostolus Timotheo scribit: Volo primò omnium fieri obsecrationes &c. quod diximus etiam (cùm illum locum exponeremus) Augustinum de orationibus ipsis sacræ Missæ exponere. Sed hoc constat semper in ecclesia per ministros eius obseruatum fuisse, vt pro omni populo fieret oratio. Hoc enim & ipsa naturalis ratio postulat, atque ecclesiæ distinctio, vt deputati sint aliqui ad diuinas laudes & orationes pro tota ecclesia soluendas: quòd quidem plurima eius membra non possunt illis vacare. Reprehendunt etiam hoc aduersarij, sed certè mirum est & miserandum, quòd in hanc inciderint cecitatem. Quid enim hic meritò potest reprehendendum quòd sint cultus Dei sine verbo? Quoties scriptura sacra ad Deum laudandum & orandum nos inuitat? Sed hoc omnibus (inquiunt) conuenit: fatemur. Quid verò prohibet quòdlibet specialius ad hoc deputatos, qui id totius ecclesiæ nomine agant? Ad consolandum (inquiunt illi) & ad instruendum populum non negamus hoc rectè fieri. Cur non etià ad orandum & pla-

candam

andam Deum pro omnibus: Quod tam frequenter præcipitur in euangelio: Oportet semper orare: vbi laus Dei, gratiarum actio, & cetera intelliguntur, ad quæ frequentissimè admonemur. Sed fiant (inquiunt forte) hæc libere & pro arbitrio cuiusque. Sed cur etiam non erit hoc prælatorum ecclesiæ, vt curerent, & continerent ministros in officio, & præscribât eis agenda? In hoc igitur fatemur diuersas fuisse consuetudines Ecclesiæ: & tandem eò ventum est, vt in septem horas canonicas distributū sit officium, & ad eas persoluendas astricti sint ab Ecclesia omnes in sacris ordinati, & habentes beneficia, & monachi. De quo (vt de celebratione missarum, in decretalibus cap. 1.) citatur Concilium Agathense, de septem his horis distinctè loquens. Quanquam (vt ibi videtur) istæ septem diei preces erant præter vigilas nocturnas. De quibus precibus, & de ratione eas studiose ac deuotè persoluendi, Innocentius tertius in c. Dolentes, eodem titulo diligenter præcipit. Ceterum de ratione & significatione horarum istarum diligenter etiam traditur à grauioribus illis patribus: à Rabano scilicet libro secundo de institutione clericorum, mox in principio: ab Hugone de sancto Victore libro de mysterijs Ecclesiæ cap. tertio & quarto. Quæ etiam diligenter legenda & cognoscenda sunt his qui ad illa tenentur.

Notit ordinari, habentes beneficia, & monachi.

LECTIO SEPTIMA.

De iure beneficii ecclesiastici, & simonia.

ONSEQVITVR etiam ecclesiasticos ordines & officia atque actus eorum beneficii suiue stipedium ecclesiasticum, ius scilicet percipiendi temporalia: cui opponitur simonia vitium, quod propriè in acceptatione iniusta temporalium propter ecclesiastica officia consistit: de his itaque duobus breuiter agendum est: sicut & Magister sentent. d. 25. de simonia agit: quæ etiam solet in suscipiendis ordinibus committi. Nos igitur breuissimè nunc & de ea, & de eius opposito (iure scilicet ecclesiastici beneficii) agamus. Circa hoc quasi innumera sunt, in speciali quidem ad iuris peritos pertinentia. Sunt enim

de hoc speciales tituli in iure canonico. Nostrum est tantum admonere, quæ ad conscientiam pertinent ministrantium in Ecclesia, & tantum fundamenta quædam, vnde specialia discerni possint, collocare.

Pro spiritualium administratione nulli precium temporale accipere licet.

Duo igitur nobis sunt statuenda certissima fundamenta. Primum propter spiritualia illa quæ ad salutem animæ pertinent, & ex persona Christi in ecclesia exercentur, nihil potest precij temporalis vel commodi recipi ab his qui illa administrant, aut a quibusvis alijs. Quod certissimum fundamentum & naturali ratione, & auctoritate scripturæ aperte constat. Primum enim spiritualia ista nullo precio aestimari, aut æquari vlli possunt, quare contemnit illa, quantum in ipso est, & temporalibus æquat, qui precij propter illa accipit. Quam rationem Petrus Apostolus in damnatione Simonis (à quo & hoc vitium nomen accepit) indicauit. Pecunia (inquit) tua tecum sit in perditionem, quia existimasti donum spiritus sancti pecunia possideri. Deinde illorum origo gratia diuina est, cui repugnat qui non gratis illa tradit. Quod etiam Dominus significat. Gratis (inquit) accepistis, gratis date. Demum cum illarum rerum solus Christus sit Dominus, omnes verò alij ministri & dispensatores. (Sic inquit Paulus) existim et nos homo, vt ministros Christi &c. non possunt verò ministri, nisi furtum committentes, aliter quàm Dominus præcepit, bona Domini sui administrare: itaque ipse Christus (cui ministrant omnes in ecclesia, & à quo primum meritò expectare debent) præcipit (vt dictum est) gratis accipistis, gratis date. Multiplici igitur, & grauissimo peccato delinquant spiritualia precio aestimantes, contemptus scilicet ipsorum, in gratitudinis gratia; & furti in Christi dono.

Ministris ecclesia debetur sustentatio, maxime prædicatoribus. 1. Cor. 9.

Secundum huic proximum fundamentum constituitur hoc: Ex spiritualium administratione licet recipere quæ ad sustentationem necessaria sunt, & postquam statuta sunt certa aliqua stipendia ab Ecclesia, vel si minister sit in necessitate, etiam ea exigere. Hoc (tanquam iuris naturalis) primò probat Paulus multis similitudinibus. Quis militat (inquit) suis stipendijs vnquam? Quis plantat vineam, & de fructu eius non comedit? Quis pacit gregem &c. Addens etiam veteris testamenti & similitudinem & figuram: Nam qui altari (inquit) seruiunt, de altari viuunt. Et scriptum est: non ligabis os bonis triturantis, quod non propter illos dictum est: nec enim de bobus cura est Deo: sed quia (inquit) debet in spe qui arat, arare &c. Vnde

1. Timot. 5. iterum ipse Timotheo scribens: Presbyteri (inquit) qui bene

pra-

praesunt, duplici honore digni habeantur: maxime qui laborant in verbo. Honorem ibi non tantum pro reuerentia, sed (more veteris legis) etiam pro subuentione sumit. Aperte itaque docet, non tantum necessaria deberi ministris spiritualium: sed ea reddenda esse iuxta cuiusque dignitatis & gradus rationem: ita vt honestè & decenter illis prouisum sit, & familiae qua illis opus est siue ad necessitatem, siue ad decentiam ministerij cuiuslibet gradus: immo etiam eis, quorum Christi ministro naturali ratione cura commissa est: iuxta illud (quod ipsemet inquit) qui suorum, maxime domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior. Et hanc ipsam legem probauit Dominus in Euangelio, præcipiens Apostolis & discipulis quos mittebat, vt comederent & biberent quæ apud eos essent, ad quos diuerterent. Dignus enim est operarius cibo suo, inquit vnus Euangelista, alter: Mercede sua: vt videlicet idem intelligamus vtroque verbo significari.

1. Timot. 5.

Math. 10.

Luc. 10.

Hæc duo fundamenta Euangelij & rationis naturalis, quorū alterum iustam temporalia percipiendi rationem ostendit in ecclesiasticis ministerijs: alterum iniustam damnat perceptionem: sunt diligenter consideranda. Ex quibus quæcunque ad simoniam, vel ad ius beneficij pertinent (quod attinet ad Deum & conscientiam) pensanda sunt. Quod vt fiat, hoc quod ex illis duobus sequitur, primò ante oculos habeatur.

Simoniam vitium ex intentione præcipue temporalia suscipiendi iudicandum est, et si dantis etiam intentio sit consideranda. Hoc non solum idèo verum est, quia omne peccatum præcipue voluntate committitur, sed etiam ex proprijs & duobus illis fundamentis manifestum est. Temporalia possunt iuste recipi in administratione spiritualium: non igitur in eorum acceptione, sed in malitia voluntatis qua suscipiuntur, hoc peccatum est de quo nunc agimus: quanquam possint etiam iniuste accipi: vt si nimia &c. Meritò itaque definiunt doctores nostri simoniam esse studiosam voluntatem emendi, vel vendendi spiritualia. De ipsa igitur intentione, in qua præcipue consistit simonia, sequentia sunt consideranda.

Simoniam peccatum maxime esse intentione pensandū.

Simoniam definitio.

Primum. Intentio suscipiendi temporalia tanquam precium spiritualiū, semper est simoniaca, & quidem si ita vt precij accipiatur, quasi spiritualia estimabilia sint & illis æquari possint, est etiam hæretica: propter quod nonnunquam in iure etiã simonia hæresis dicitur: quamuis illud etiam putemus ea ratione dici, quod Simon ille etiam hæreticus fuerit, & propriam

Quando simonia dicitur hæresis.

sectam constituerit. Demum (quod ad simoniam attinet) ut precium accipi temporalia intelligimus etiam, cum ab inuitis exiguntur: inuitis inquam, id est, qui si possent spiritualia sine temporalium exhibitione habere, id mallerent, nisi aliàs sint debita. Extorquerè itaque temporalia non iustis alijs titulis (de quibus statim dicemus) pro spiritualibus, dicimus esse ea vendere & præcio aestimare.

Que intentio nõ sit simoniaca in acceptione temporalium.

Secundum. Intentio suscipiendi temporalia ut necessaria sustentationi, vel ut debita ex iure siue superiorum ordinatione, vel ut voluntariè oblata, nullum est peccatum. Nam primum permittit Christus (sustentationem scilicet) accipi, ut dictum est. Secundum verò ex eodem etiam sequitur. Iustè enim prælatorum ordinatione iubentur dari temporalia, iuxta Pauli præceptum. Tertium denique probat apertissima ratio: potest enim gratus esse & liberaliter aliquid offerre qui spiritualia percipit: nec ibi quidquam vitij est. Iuxta duo igitur illa priora (quod ad Deum & conscientiam attinet) si temporalia ut necessaria, vel ut iure debita accipiuntur, nihil refert siue ante, siue post collata spiritualia fiat, nihil etiam si antè exigantur & deducantur in pactum, modò intentio sit pura eorum Deo, vel ut se feruet indemnem à molestijs, si putat postea sibi non esse conferenda. Quod verò attinet ad Ecclesiam (quæ speciem simoniæ habet, ante administrata spiritualia recipere, exigere, vel pacisci de temporalibus) id prohibetur iure: & dicuntur ista à iuristis simoniaca, quia prohibita, hoc est, non ex natura, sed ex prohibitione iuris: quæ etiam ad peccatum obligat, & committeretur proculdubio, nisi illa ita fierent, ut apertè ostendi possent sincera intentio.

Que sit intentio simoniaca.

Tertium. Principaliter intendens temporalia in administratione spiritualium (etiam si licitè percipi possint) committit simoniam. Quod est diligenter, curantibus mundam habere conscientiam, considerandum. Principaliter verò intendere temporalia, est ipsa spiritualibus præponere: atque ita summam deordinationem & irreuerentiam in ipsis spiritualibus & contra ea committere, immo manifestè agere contra ordinationem Christi, qui hæc ut necessaria, & non aliter permittit accipi. Itaque quocunque titulo suscipiantur, si illa principaliter intendantur, simonia est. Vbi quanquam timorata conscientia non sint nimium inquietanda, quia tamen difficilè est (maximè in hac re, ubi de intentione agitur) hominem seipsum agnoscere (nam fieri potest) temporalia moueant ad spiritualia administra-

da,

da, ita ut aliter non fierent, non tamen propterea sit principalis intentio illa, hoc est cum timore domini valde cauendum, ne ex spiritualium administratione ditescere aut abundare, vel (ut Paulus inquit) luxuriari in Christo quis velit. Hoc enim ex spiritualium administratione quarere, valde repugnat & ipsi Christi ordinationi, & fini rerum spiritualium. Hinc Paulus, mente corruptorum (inquit) est existimare quæstum esse pietatem: est autem magnus quæstus, pietas cum sufficientia. Propterea enim subiungit: Habentes alimenta (inquit) & quibus tegamur, his contenti simus. Nihil enim intulimus &c. Olim quidem erat pulchra certè contentio in ecclesia, dum populus liberalissimè offerret ministris ecclesiæ ultra necessitatem: etiam possessiones & perpetuos redditus: & illi liberalius refunderet in egen-tes: ita ut experientia ipsa populus episcopos patres pauperum agnosceret. Tunc non erant certa statuta stipendia, non erat diuisio illa beneficiorum: sed distribuebatur vnicuique iuxta arbitrium episcopi, certè prout vnicuique opus erat. Postea cepit vtrinque minui sinceritas & sanctitas: & eò ventum est, ut populus noluit dare, & ut ecclesiæ ministri quandoque opus habeat exigere, quanquam etiam nimis durè exigant. Hinc iura decimarum, & huiusmodi alia introducta sunt, quæ (quod attinet ad determinatam aliquam portionem) non sunt iuris diuini: ex hoc enim tantum habetur, deberi sustentationem ecclesiæ ministris. Itaque (quod pertinet ad verum si dei sensum) duo vitanda sunt extrema. Primum, negantium quidquam deberi ministris ecclesiæ, sed tanquam elemosynam dari, ut Bohemi hæretici primò dixerunt: vel damnantium hanc prælatorum ecclesiæ, de certa portione necessariò reddenda ministris, ordinationem: quæ sanè fieri rectè potuit, & credendum est necessariò factam eam esse consensu etiam populi. Alterum porro extremum est temporalia hæc immoderatus velle exigere, & tanquam stipendia secularibus principibus debita, habere.

Duo errores cauendo.

Disputant doctores, an habens necessaria & sufficientia sibi & suis, ex administratione spiritualium possit aliquid accipere: & multis distinctionibus de hac re agitur. Illud tamè certum haberi potest, non esse licitum temporalia exigere quacumque ratione, ei qui sufficientiam habet, siue ab ecclesia, siue aliunde habuerit. Recipere verò illa, primò, si gratis offerantur, non damnatur, etià si in ipsorum spiritualium administratione hoc & cogitetur & expectetur: modò expectetur voluntariè dandum. Secundò, si illa petantur tanquam ex iure, beneficio, vel ordinatione superioris debita.

Notè ministri ecclesiæ quando exigere debent temporalia.

DE BENEFICIIS ECCLESIAST.

Sed hic considerandum est, qua intentione beneficium habetur, & an quaerantur ex Ecclesia diuitia, vel luxus & abundantia: quæ (vt dictum est) nescimus qualiter sine graui peccato quaeri possint. Dicitur fortè hoc non esse simoniacum. Vocetur quouis nomine, certè talis temporalium acquisitio ex spiritualium administratione est illicita: illud igitur semper ante oculos habendum est, & cum Psalmista petendum à Deo: Inclina Domine cor meum in testimonia tua, & non in auaritiam: vel (vt Augustinus legit) in emolumentum. Hæc itaque de simonia peccato coram Deo & in conscientia dicta sint: quæ tamen simoniam tantum mentalem constituunt, quando exterius non manifestantur. Iam verò simonia exterior & perfecta (quæ punitur in ecclesia, & ex qua incurruntur pœnæ iuris, quæ certè multæ sunt & grauæ, excommunicationis videlicet & priuationis omnium quæ acquisita sunt per simoniam) non committitur ex solo peruerso animi affectu, nulla intercedente pactione. Ad illam igitur (vt Caietanus benè in summula notat, vbi & cetera huius materiæ dubia resoluit) requiritur temporalium rerum traditio ex conuentione & exactiõne siue implicita, siue explicita, facta. Fieri enim potest, vt sine verbis spiritualia ministrans & temporalia reddens se inuicem facillè intelligant: ita videlicet vt neuter liberaliter id faciat. Si igitur temporalia dentur hoc modo: vel si non dentur, promittantur tamen (quacunque ratione) & sequatur spiritualis rei administratio, est perfecta simonia iure punita: si verò aliquid horum desit, non est inregra. Verbi gratia, si solo corde teneatur peruersa intentio, & ita spiritualia administrantur & recipiantur temporalia: multò minus si sola intentio fuerit mala, nulla verò ex ea administratio fiat: immo etiam si post conuentionem factam de temporalibus, vel post ipsa recepta, mutata animi intentione, spiritualia non dentur, simonia non est perfecta. Patet enim non esse consummatum peccatum, quod non in liberali siue gratuita spiritualium administratione consistit. Ceterum eadem ratione constat, quòd si spiritualia semel data fuerint ex illicita aliqua conuentione, etiam si postea negentur temporalia commissam esse perfectam simoniam.

Hæc igitur de intentione circa simoniam dicta sint: ex qui

*Simonia a-
lia interior
est, alia ex-
terior.*

ET SIMONIA.

270

quibus multa, quæ in speciali tractantur, possunt facillè iudicari. An videlicet liceat redimere vexationem propriam, cum iniuste alius impedit à consecutione beneficij, vel aliter non vult spiritualia tradere? Duo enim circa hoc curanda sunt. Primum, vt recta sit intentio: deinde ne alterius peccato cooperemur. Itaque nolenti aliter baptizare, nisi detur pecunia, melius est non dare, dicunt doctores: sed ab altero suscipere baptismum, etiam à laico vel hæretico. Similiter qui ius habet acquisitionem in beneficio, aperte iniustam vexationem possit pecunia redimere. Sed de his satis. Iam de ipsis spiritualibus, & de temporalibus quæ pro eis dantur, paucis dicendum est: de quibus multa apud doctores.

Circa spiritualia igitur ipsa illud in primis obseruandum est, quòd dona ipsa gratiæ, virtutes scilicet & diuina auxilia (quæ per essentiam, vt dicunt, spiritualia sunt) nec iure nec factò vendi possunt: quare de his nulla questio est, quæ frustra quis tentaret vendere vel emere. Sed tria sunt spiritualia quæ vendi prohibentur: sacramenta videlicet ipsa, quæ de factò pro pecunia tradi possunt: spirituales actus, vt prædicatio verbi Dei, oratio pro alio: denique & corporalia spiritualibus annexa, vel ex temporalibus & spiritualibus composita: vt calix, vestes consecratæ, locus sepulturæ & huiusmodi alia. De his itaque omnibus seorsim loquuntur doctores distinctione 22. & beatus Thomas etiam quæstione 100. 2. 2. de quibus breuiter sequentia notentur.

Primum. Sacramenta & spirituales actus (spirituales, Non solum inquam, ad salutem animæ spectantes, atque christianæ religionis proprii) nulla ratione nisi gratis dari possunt vel recipi, ita videlicet, vt nec opera siue labor circa ista, nec industria, aut quidquid aliud in eis exercendis est, locari, vel in pactum deduci possit. Ratio quidem huius ex superioribus satis patet. Hæc enim omnia iubet Christus gratis dari, Si illa gratis danda sunt: quidquid illud sit quod coniunctum est eis gratis etiam dandum est. Dixerunt nonnulli laborem proprium posse vendi, non ipsa spiritualia, sed hoc, quid aliud est, quàm aperta fraus & irritio præcepti diuini: Illud itaque certò statuatur, pro re, quæ ex spirituali potestate perficitur, vel reuera ad Christi gratiam per se pertinet, nihil exigi posse: nisi

*Que spiri-
tualia de
facto ven-
di possunt,
quæ non.*

*Non solum
spirituales
actus ven-
di non pos-
sunt, sed
sed nec opa-
ra, indu-
stria, aut la-
bor anne-
xum.*

DE BENEFICIIS ECCLESIAST.

eo modo quo dictum est: nec in eis licet locare operas. Ceterum si quod queritur temporale est, vel corporale, vel naturale: etiam circa spiritualia, vendi potest: ut cantor licite stipendium accipit, etiam si is clericus sit aut sacerdos. Similiter musicus, vel quacunquē alia arte (cuius in ecclesia & in diuinis officijs vltus est) pollens vel laborans, pro quouis horum licite stipendia exigit. Non enim sunt hęc spiritualia. Tales sunt custodes, syndici, & procuratores ecclesiastici: multo magis praefecti, etiam doctores vel magistri, qui praedicationis officio non deputantur, et si theologiam doceant. Ministeria enim illa quae ex persona Christi, à ministro aliquo eius nomine exhibentur, duntaxat sunt in quibus simonia committitur.

*Annexa est
partum spiri-
tualia,
qua ratio-
nis vendi
aut nō ven-
di possint.*

Secundum. De reliquis omnibus annexis, siue compositis ex spiritualibus & corporalibus, hęc certa habeatur regula: quod ea parte qua spiritualia sunt, vendi non possunt. Quare si praecipuum in eis sit spirituale: nullo modo vendi possunt. Si verò quod praecipue queritur temporale est, vendi quidem potest, modo corporale propter annexum spirituale non pluri vendatur. Igitur calix consecratus, & vestis sacra possunt vendi ab vna ecclesia alteri, vel quacunquē alia ratione modo propter consecrationem non pluri vendantur. Locus verò sepulturae consecratus iam ad hoc, nulla ratione vendi potest: quia nihil aliud in eo loco queritur, quam id ad quod consecratus est: multo minus officium sepulturae, vel solennitas in campanarum pulsatione, & huiusmodi alijs, processionibus scilicet & similibus: de quibus omnibus manifesta sunt iura in hoc titulo: & ratio similiter id ostendit.

*An quaedam
beneficia
dari possint
pro pecunia.*

Tertium. Quanquam de quorundam ecclesiasticorum beneficiorum collatione sit, praesertim apud iuristas, dubitatio, an sine simonia pro pecunia dari possint: quando videlicet illis non est annexus ordo aliquis sacer, nec ecclesiasticum ministerium (sicut sunt canonicatus, vel praepositurae sine omni iurisdictione ecclesiastica, vel alio actu, quam cantare in choro) tamen de his omnibus etiam certò statuendum est, quòd nō tantum hoc ipsum quod confertur considerandum sit, sed etiam potestas qua datur. Et si enim beneficium ipsum stipendium temporale sit: & similiter id propter quod datur: tamen quia datur ex potestate dispensandi spiritualia & ecclesiastica bona: quae quidem potestas à Christo est, & ex persona illius exercetur: qui, ut illa vtatur, quidquam accipit, certè contra Christi statutum agit. Dicit fortasse aliquis non esse simoniam, quia pura tempora-

lia dat. Sed nos dicimus, quòd in eis dandis minister est Christus: siue igitur stipendium totum, siue pensio (quam vocant) hoc est, portio temporalis redditus, siue etiam elemosyna detur ex auctoritate ecclesiasticae dispensationis non gratis: vel simonia committitur, vel certè iniquitas magna, & aperta iniustitia atque infidelitas in dispensatione.

Quae verò dari vel recipi pro spiritualium administratione prohibeantur, tribus complexi sunt doctores: pecunia videlicet, aut re aliqua pecunia aestimabili, quod vocarunt munus à manu: obsequio, cum videlicet seruitur vel ministratur, ut spiritualia beneficia dentur: denique precibus vel adulationibus, quas vocant munus à lingua. Hęc igitur tria dari, vel recipi pro spiritualibus, simoniam dixerunt. Et de munere quidem à manu, nulla dubitatio est: de obsequio verò & precibus, aut laude & adulatione non est facile iudicandum. Distingunt igitur alij hoc modo. Si obsequia vel preces tanquam precum rei spiritualis dentur vel accipiantur, simoniam dicunt committi: si autem non ut precium, non committi. Sed reuera distinctio hęc nimium subtilis magis est speculatiua, quam ut pertineat ad rem. Quid est enim illa ut precium dari, maxime si de precibus aut laudibus loquamur? Illa verò distinctio magis ad rem pertinet, & est grauior, qua b. Thomas cōformiter ip sis iuribus distinguit obsequia: quòd aliud sit honestum & ad spiritualia ordinatum, quòd dignum est ecclesiastica remuneratione: & in eo nulla est simonia: aliud verò inhonestum, vel saltem temporale: ut si quis (inquit) episcopo seruiat in instituendis consanguineis suis, aut huiusmodi: pro his obsequijs spirituale conferre, simonia est: quando scilicet hęc non liberaliter & gratis sunt. De precibus verò, si carnales sint & pro indignis porrectae, & illarum intuitu conferantur spiritualia, simoniam manifestè committi docet, aut, ut minimum, factum ipsum esse simoniacum. Ceterum etiam si pro digno preces offerantur, & illarum intuitu, & ut gratia eius qui preces offert, aut amicitia habeatur, conferantur spiritualia: non minus simonia est: quia hęc commoda temporalia sunt, & temporalibus commercijs & negotijs querenda, non spiritualibus: quamuis, sicut in ceteris omnibus, ista tanquam consequentia iustam dispensationem spiritualium & accipi possunt, & expeti. Hęc igitur satis de tribus illis muneribus.

Vltimò tandem non est omittendum, quòd simoniae poena (quod sine sub ipso iure diuino, & naturali ratione praescripta) est, ut datū macè da- &

*Tria sunt
quae pro spi-
ritualibus
nec dare li-
cet, nec re-
cipere.*

*sum vel ac-
ceptis est, ve-
tineri non
potest.
Notent qui
simoniacè
obtinent
Beneficia.
Pœna simo-
niacorum.*

*Nota de
rationem.*

*Simonia
mētalis nō
obligat ad
pœnas in
iure præ-
scriptas.*

& acceptum retineri non possit. Est enim utrinque iniustitia commissa, cum contra voluntatem Domini data sunt spiritalia pro precio, & acceptum precium pro illis: yterque enim committit & iniustitiæ & sacrilegij peccatum: atque ita nulla est datio & acceptio. Quare beneficio simoniacè acquirto renunciare tenetur, qui habet, & perceptos fructus restituere: pecunia etiam accepta necessariò restituenda est, non ei qui dedit (qui dando peccauit, & dignus est illam amittere) sed ecclesiæ in cuius dānum commissa est simonia. Addunt etiam iura pœnas irregularitatum & excommunicationum simoniacis. Ceterum quia ordines recepti, etiam simoniacè, non possunt non suscepti esse, iura suspensionem ab omni officio ordinum indixerunt simoniacè ordinatis: adeò vt nec obediendum sit prelato simoniacè electo, vt ab eo sacramentum aliquod suscipiatur: quanquam hic locum habeat moderatio concilij Constantiensis, & iuris communis, vt quamdiu tolerantur simoniaci, & non sunt denunciati, non teneamur illos euitare, vt superius explicatum est.

Illud circa hoc non est omittendum, quòd quanquam prior illa pœna resignationis & restitutionis meritò iuris diuini putetur, tamen cum simonia tantum mentalis est, & nulla exterius interuenit pœnio explicitè vel implicitè, non solum pœnis alijs iuris non astricti ita dantes & accipientes spiritalia & temporalia, sed nec restitutioni ipsi, aut resignationi obnoxij sunt: sola enim animi pœnitentia hoc peccatum deleri potest, de quo aperta est definitio in c. vltimo de simonia, in decretalibus. De hoc igitur non est cur dubitetur, quòd videlicet simonia illa quæ sola mente commissa est, sola etiam mentis pœnitentia purgatur. Quod verò attinet ad beneficij Ecclesiastici retentionem: si aliqui dignus est & illud retinere potest: sola intentio simoniaca vel eius, vel dantis non cogit cum ad resignationem. Verum de pecunia aut re temporali accepta non est prætermittendum, quòd, cum constiterit non liberaliter datam esse, sed quasi ex necessitate & exactione (etiam si is qui recepit bona fide susceperit, & sine vitio simonia) restituenda nihilominus sit: cum illa coacta voluntas non veraciter transferat dominium, id quod in v. s. manifestum est.

DE MA.

272
DE MATRIMONIO.

LECTIO PRIMA.

De vera in eo ratione sacramenti.

SEPTIMUM tandem sacramentum & vltimum matrimonium ponitur. Vltimum certè & necessitate & dignitate. Necessitate quidem, quia duo hæc, ordo & matrimonium, non singulis hominibus, sed toti ecclesiæ necessaria sunt: & inter ea illud persuadetur ac perfectionis est: hoc verò infirmitati nostræ cōceditur, & eadē ratione ostēditur dignitate inferior non tantū illo, sed & ceteris omnib⁹. In illis enim manifestior & amplior gratia q̄ in hoc cōfertur. De hoc igitur sacramēto vltimò nobis agēdum est: in quo sunt q̄ plurima & ad fidē, & ad mores pertinentia. Et ea quidem quæ ad fidē pertinet multipliciter impugnata sunt ab hæreticis & nouitatum amatoribus, atque ideo necessariò cognoscenda & docenda sunt. Quæ verò ad mores pertinent, quanquam in eis multa sūt quæ ad forensia iudicia ecclesiastica pertinent, & ad ipsa iura canonica ac doctores eorum: omnia tamen ferè necessaria sunt in iudicio illo arcano conscientiæ, cum frequenter ad illud occulta multa deueniant: quæ cum probari non possint, in illo terminanda sunt. Vnde & Magister sentent. fufius per 17. d. à 26. videlicet vsque ad 42. in quarto de eo agit: quem sequuntur reliqui posteriores. Tradenda igitur sunt nobis, & quæ ad fidem, & quæ ad mores pertinent, id quæ ex fundamentis theologics, scripturæ videlicet & patrum auctoritatibus.

Primò itaque omnium de ratione sacramenti agendum est: an videlicet & secundum quam rationem matrimonium sacramentum sit? Magno enim consensu hoc ab hæreticis omnibus nostri temporis negatur, & à catholicis non paucis aut non satis explicatur, aut in alieno sensu asseritur, vt in Durando patet: 7.3.d.26.

v t

Quid reprehendat hæretici in catholicis de matrimonio.

Descriptio Matrimonij, cuius assertione quod sit verè Sacramentum. Capite 1.

vt omittamus interim multos recentiores, de quibus postea, cum opus fuerit dicetur. Hæretici igitur multa contra hoc sacramentum matrimonij adferunt, inuidiosissimè etiam calumniantes, quòd hoc sacramentum nos fecerimus, vt ad Ecclesiam reuocaremus eius iudicium, & ita multa contra id quod æquum & iustum est, de matrimonio statuerentur in Ecclesia: vt de multis gradibus consanguinitatis, & de matrimonio contracto à filijs sine parentum voluntate: & addentes etiam, non plus esse rationis sacramenti in matrimonio, quàm in agricultura, siue arte quauis alia politica, quæ ex Dei bona ordinatione est, non tamen sacramentum: maximè cum audeamus (dicunt illi) matrimonium sordes & immunditiam vocare. Cum enim de cælibatu ministrorum ecclesiæ dicimus, ob mundiciam spiritualium rerum non conuenire matrimonium ministris Ecclesiæ: colligunt statim illi, nos dicere immundum matrimonium. Vt igitur his omnibus veraciter & sobriè atque modeste respondemus, statuatur hoc certissimum fidei fundamentum. Matrimonium, quod quantum conuenit huic principio, legitima coniunctio maris & femine ad indiuiduam & perpetuam vitæ consuetudinem retinendam, siue ad propriorum corporum donationem inuicem faciendam, describi potest: & prima est (vt Augustinus inquit in libro de bono coniugali) copula naturalis humane societatis ab ipso nature auctore in ortu eius instituta: est verissimè & perfectè sacramentum Ecclesiæ. Vt verò omittamus consensum catholicorum omnium doctorum ab his quadringentis & amplius annis, qui omnes disertissimè de hoc sacramento locuti sunt (Hugo videlicet de sancto Victore, Magister sententiarum, omnes scholastici, Rabanus, & ceteri omnes, quos hæretici inuerecundè certè & procaciter reijciunt: maximè cum hoc non fuerit inuentum illorum, nec huius temporis: sed quod acceperunt, tradiderunt) ad confirmandum hoc sacramentum primo sufficere debet Ecclesiæ Romanæ & conciliorum vniuersalium definitio. Lucius 3 in cap. ad abolendam, de hæreticis, ante quadringentos (aut circiter) annos matrimonium inter septem sacramenta Ecclesiæ, quasi rem certam collocat: vniuersos hæreticos decernens, qui de sacramento corporis & sanguinis domini, vel baptisinate, seu de peccatorum remissione, matrimonio, vel reliquis ecclesiæ sacramentis aliter sentiunt, quàm sancta Romana ecclesia prædicat & obseruat. Vbi diligenter notandum est, quòd hunc sensum ecclesiæ de sacramento matrimonij tam certum & indubitatum habuerit, vt nec

cogi.

egitauerit de eo dubitari posse. Deinde concilium Constantiense in Ioannis Hus condemnatione ipsum & sequaces damnat, quòd de septem ecclesiæ sacramentis, & multis alijs, vt in fidelibus filijs infideliter sentiunt. Vbi vide nominari septem sacramenta, quæ sine matrimonio non inueniuntur. Denique concilium Florentinum in bulla vniõis Armentorum, septimum sacramentum matrimonium ponit, distinctè de eo doctrinam tradens. Quæ certè concilia (vt nunc cum aduersarijs ecclesiæ agamus) si non certum est errare non potuissent: tamen non nisi temerè & impudenter reprehendi possunt à priuato aut priuatis quibuscunq;. Nec enim quòd posteriorum temporum sunt, quidquam detrahit veritati huius dogmatis. Cur enim quæ post priora illa tempora in controuersiam uenerunt, non sunt definienda? Sed, vt hoc certius possimus asserere, aduersus hæreticos, opus est illud confirmare consensu totius ecclesiæ, vel efficaci & certa ratione ex scripturis & fide sumpta. Nec enim credimus concilia nouam fidem aut noua sacramenta tradere posse, vt superius dictum est: Neque dubitamus in ipsijs concilijs vbi hæc definita sunt, vel vtrumque horum (scilicet consensum ecclesiæ & rationem ex scripturæ ac fidei) vel vt minimum alterum inuestigatum & inuentum fuisse: vbi doctorum totius ecclesiæ diligentia hæc quæritur. A nobis verò pro captu nostro vtrumque horum est probandum.

Incipiamus igitur à consensu & auctoritate ecclesiæ: de quibus (vt sobriè loquamur) duo asserimus. Primum, Nomen ipsum sacramenti in propria significatione, qua eo vtitur cum septem sacramenta ecclesiæ dicimus, rarò inuenitur in antiquis patribus apertè matrimonio tribui: ita vt de hoc nomine consensum ecclesiæ ab ipso eius ortu (sicq; in ceteris huc vsque fecimus) apertè probari posse, non asseramus: nec hucusque inuenimus. Secundum. In matrimonio tamen, id quod nomine sacramenti significamus inueniri (signum videlicet rei sacræ, & sanctificationem quandam) ecclesiam semper sensisse, etsi non multis ac apertis testimonijs: sufficientibus tamen indicijs probari potest: id quod satis esse debet fidelibus & modestis ecclesiæ filijs. Horum igitur duorum primum quidem ideo dicimus: quoniam etsi legamus apud Paulum de matrimonio loquentem: Sacramentum hoc magnum est: verbum tamen græcum est, mysterium, quod non possumus negare multa alia significare, quam sacramenta ecclesiastica: quanquam nostri interpretes his duobus nominibus, mysterium, & sacramentum, pro eodem vti videantur.

Mm

deantur.

Ephes. 5.

deantur, nec improprie aut male: idem enim hæc duo significat, ut superius in principio huius tractatus dictum est. Et in hac significatione sacramentum non est aliud quam absconditum aliquod & abstrusum sacrum. Vnde in eodem loco Pauli scriptores quidam ecclesiastici eodem modo quo Paulus, matrimonium sacramentum vocant: & non aliter quam ipse Paulus, nec explicatiis quidquam dicunt, quod ad antiquiores attinet: & Ambrosius eo loco mysterium legit, nec in enarratione quidquam aliud addit. Augustinus (ut inferius apertius patebit) in matrimonio sacramentum esse frequenter dicit. idque ita, ut, quanquam hoc ipse explicauerit, non tamen quasi nouum inuenerit in ecclesia: & sacramentum (ut ostendemus) eodem modo sumit, sicut quando septem esse sacramenta ecclesiae dicimus. Et hæc sunt quæ circa nomen istud habemus ex antiquioribus. Secundum vero quod de re ipsa asseruimus, ita probatur: In matrimonio est signum quoddam, sacrum quidem & diuinum: & sanctificationem in eo esse, ab antiquioribus patribus semper fuit creditum, idque ita, ut de hoc nulla vnquam fuerit contradictio. Et illud quidem aperte ostenditur ex eo, quod patres matrimonium noluunt aliter celebrari, quam benedictionibus sacerdotum in ecclesia, & sacris oblationibus, atque sacrificio ipso Missarum: quibus quid quæso aliud significatur, quam ut rem sacram hoc habitum esse: Huius vero testimonia antiqua extant: primo decretum Euaristi, qui aut tertius aut quintus à Petro fuit: in quo aperte non aliter ratum habendum esse matrimonium dicit, nisi & à parentibus petatur ipsa forma, vel à propinquioribus &c. & cum precibus ac oblationibus à sacerdotibus benedicatur: quod (inquit) a patribus accepimus, & à sanctis Apostolis & eorum successoribus traditum inuenimus. Hoc ipsum Tertullianus antiquæ auctoritatis, in his præcipue quæ ad ritus pertinent illorum temporum, in lib. 2. ad uxorem, manifestè testatur, felicitatem illius matrimonij commendans, quod (inquit) ecclesia conciliat, confirmat oblatio, obsignatum angeli denuntiant, similiter & conciliū Carthaginense quartum, tempore Augustini & eo presente celebratum, offerendos esse sponfos sacerdotibus cum benedicendis sunt, statuit, certè non tanquam rem nouam: & hoc deinde perpetuò videmus in ecclesia seruatum: quare constat tanquam rem sacram habitum esse matrimonium. Deinde & verbum Pauli hoc ipsum satis confirmat, qui de muliere matrimonio iuncta loquens: Saluabitur (inquit) per filiorum generationem, si permanferit in fide, & dilectione, & sanctificatione

*Epistola 1.
quæ est ad
omnes episcopos
Africae.
Nota traditionem
apostolicam.*

Cap. 13.

1. Tim. 2.

etiam sobrietate. Vbi duo priora quæ ponit, fidem & dilectionem constat omnibus fidelibus conuenire: quod verò addit, sanctificatione, aperte ostendit ad ipsum matrimonium pertinere: & quia perseverandum in ea dicit, satis manifestat in ipso matrimonio eam esse, in qua perseverandum docet. Vnde & alibi ait: Ut sciat unusquisque, vas suum possidere in sanctificatione, non in passionibus desiderij, sicut gentes quæ ignorant Deum. Vltimò denique hunc ecclesie sensum, & nomen ipsum sacramenti in matrimonio Augustinus frequentissimè ostendit. Is enim non sensum, nec nouum aliquid in ecclesia docens: sed explicans dilucidè & ecclesie & scripturæ sensum, in matrimonio tria bona esse frequenter docet: prolem: tanquam fructum actus ipsius & coitus conjugalis: fidem, qua sibi inuicem ita obligantur vir & vxor, ut Paulus dixerit, quòd vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier: & è contrario, nec mulier sui corporis habet potestatem, sed vir. Et rursum: Vxori debitum vir reddat, & vxor viro. Tertium denique bonum vocat sacramentum, à quo (inquit) fit, ut matrimonij vinculum indissolubile sit, etiam si vtrunq; aliorum defuerit. Et quidem non tantum in matrimonio sacramentum esse dicit: sed etiam ipsum esse sacramentum. Ita lib. 1. de nupt. & concupis. Quoddam sacramentum (inquit) nuptiarum commendatur fidelibus: de quo ait postea, Huius sacramenti res est, ut quam diu viuunt, separari non possint coniuges. Idem etià lib. de bono conjugali c. 7. manifestè dicit: & c. 23. confert matrimonij sacramentum ordini: manere nihilominus sacramentum asserens, etià si proles aut facultas habendi illam & fides quoque ipsa defuerint: sicut ordinis sacramentum manet, etiam si plebs cui aliquis præficatur, non maneat. Itaque & ex his, & ex multis alijs in vtroque horum librorum ab Augustino dictis, aperte constat ipsum tanquam certum habuisse, matrimonium esse sacramentum: quanquam negandum non sit, nomen sacramenti (etiam secundum quòd pro sensibili aliqua re sanctificante nos sumitur) latius patere apud Augustinum, qui etiam quædam alia sacramenta dicere non dubitat, ut pater lib. 2. de peccat. merit. & remiss. vbi catechumenos benedictione illa quæ præcedit baptismum, sanctificari dicens, addit etiam, & quod sumunt, sanctus esse ceteris cibis, quia sacramentum est. Itaque ostendit ibi sanctificatum aliquid in ecclesia catechumenis traditum fuisse, & illud sacramentum vocat. Vbi aduertendum est, quam negligenter Augustinum legerint, qui dicunt duo tantum sacramenta Augustinum ponere: cum etiam ponat sacramentum quoddam catechumenorum: non quòd putemus aut

1. Thess. 4.

*Tria bona
matrimonij
proles, fides,
sacramentum.*

1. Cor. 7.

Cap. 10.

DE SACRAMENTO

mus aut ipsū credidisse, aut credendum esse, quod baptismum præcedat aliquid aliud verum & propriū sacramentum: sed ut pateat quā latē vsus fuerit nomine sacramenti. Et tamen ne putetur, quod ita vocet sacramentū matrimonij, sicut catechumenorum: sed propriē & verē dixit, sicut sacramentum ordinis: ita enim confert hæc duo sacramenta. Et hæc dicta nobis sint de antiquæ ecclesiæ sensu, & auctoritate patrum de hac re. Nos enim alia explicatiora non habemus: sed hæc satis ostendunt nolentibus proteruire, quis fuerit antiquitatis sensus. Quod verò non frequentius de hac re mentio fiat apud antiquos, putamus ideo factum esse, quia nulla erat de hac re controuersia. Ea enim quæ certò constituta erant in ecclesia, non opus fuit à patribus illis confirmari, nec certè frequentius meminere in illorum (sicut superius quoque frequenter monuimus) nisi cum ad alia vel confirmanda, vel explicanda illis opus erat: Satis enim hoc superius ostendimus. De sacramento ordinis non esset & apud Augustinum mentio, nisi propter hæresim Donatistarum opus fuisset illi dicere, quod sicut baptismus ab hæreticis datus validus est, ita & potestas baptizandi, hoc est, sacramentum ipsū ordinis. Itaque quod tam rarò fiat mentio matrimonij, debet nos aperte docere, rem fuisse certam: quod vel vnus Augustini testimonium confirmare potest. Nec enim rem nouam ille inuexisset in ecclesiā, nec permissum illi esset, sed reclamassent contra illum doctissimi alij & sanctissimi pontifices. Et certè meritò, etiam si nulla alia esset ratio, hæc vna nobis auctoritas sufficere posset. Sed ne quid desit, addamus iam rationem certam ex ipsa fide sumptam.

Ita igitur probamus rem ipsam, quam nomen sacramenti significat, certissimò matrimonio conuenire. In matrimonio est effectus omnem humanam & naturalem virtutem excedens, à solo Deo supernaturaliter causatus: idq; ex significatione præcedenti: ergo matrimonium est verum sacramentum. Hoc enim nomine sacramenti veraciter significamus: externum scilicet aliquod diuinæ virtutis & operationis signum, non tantum (ut hæretici dicunt) confirmatiuum & testificatiuum fidei, sed ipsius etiam gratiæ effectiuum, ut superius probauimus. Si igitur hoc conueniat matrimonio, perfectissimè sacramentum erit. Illud assumptum igitur probandum est, quod talis effectus sicut in matrimonio: idque non aliunde, quàm primæ institutionis ipsius à Deo factæ, & sacræ scripturæ verbis, ac Christi Domini in

Genesis 2. Euangelio auctoritate manifestè constat. In Genesi ita scriptum habemus,

Nota quare multorum dogmatum fidei apud antiquos rara sit mentio.

MATRIMONII.

275

habemus, quod muliere formata, adduxit eam Deus ad Adam, & ille ait: Hoc nunc os ex ossibus meis, & cetera quæ ibi scripta sunt vsque ad illud verbum: Quamobrem relinquet homo patrem suum & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Hæc verba Christus Dominus apud Mathæum primo à Deo dicta asserit. Qui creauit (inquit) hominem, masculum & feminam fecit eos, & ait: Propter hoc relinquet homo &c. cum tamen legerimus hæc verba ab Adam dicta esse: non alia certè ratione (ut Augustinus 3. lib. de Genesi ad litteram inquit) nisi quia illa ab Adam propheticè, & ex persona Dei dicta sunt: ut agnoscamus in matrimonij institutione non tantum Deum ut auctorem naturæ se gessisse, ut scilicet naturale tantum vinculum faceret: sed supra naturā omnem, & ut auctorem gratiæ efficacius aliquid operatum fuisse. Hoc enim statim Christus ipse ostendit: Quod (inquit) Deus coniunxit, homo non separet: addens mox, nulla ratione licere vxorem dimittere, ita ut ipsa alteri coniungi possit: de qua re latius postea dicemus: nunc hoc satis esse debet, quod vinculum matrimonij tantum est, ut nullam humanam vi solui possit, dicente Christo: Quod Deus coniunxit, homo non separet: ergo & supernaturali virtute hoc factum est. Quare enim, si ex solo consensu contrahentium vinculum illud causatur (addamus etiam, & auctoritate legum humanarum) non posset eodem etiam consensu & auctoritate dissolui: Quare coniuges non possent vel propter bonum reipub. vel proprio consensu ita separari: ut alijs coniungerentur: sicut Cato Romanus (ut Augustinus refert) propriam vxorem alteri dedit repleturam domum illius filijs? Et tamen Christus inquit, Quod Deus coniunxit, homo non separet. Est igitur effectus supernaturalis manifestus. Significationem etiam rei sacræ, & quidem summæ (coniunctionis scilicet Christi & Ecclesiæ) in sacramento esse ex ipsa Dei institutione Paulus docet, cum mulieribus, ut maritis sint subditæ, præcipiens, exemplum adducit ecclesiæ: Sicut ecclesia (inquit) subiecta est Christo, ita & mulieres viris suis. Et rursum, viris, ut eis persuadeat dilectionem vxorum, in exemplum proponit Christum: Viri, diligite vxores vestras, quemadmodum Christus dilexit Ecclesiam. Et post multa in hanc sententiam eo loco, tandem adducta auctoritate Genes: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem &c. at. Sacramentum hoc magnum est. Ego autem dico in Christo & in Ecclesia. Vides ergo in matrimonio effigiem quandam Christi & ecclesiæ, & coniunctionis eorum: Vides & Paulum

Cap. 19.

Cap. vltimo.

Vinculum matrimonij & supernaturalis est, & rali ex causa.

Lib. de bono coniug

Ephes. 5.

Mat. 3 aperte

apertè in ipso matrimonio, & in illis verbis: Propter hoc relinquet homo &c. sacramentum inuenisse? Sed in Christo (inquit) & in ecclesia: vt apertè intelligas ibi consummatam esse rem illius sacramenti. Hoc (inquit) est sacramentū: quid (rogo) aliud, quàm coniunctio viri & mulieris? De hac enim in toto contextu loquitur, & de eadem, verba quæ citauerat, loquuntur. Est ergo illa coniunctio sacramentum. Et etiam si sacramentum (vt contendunt hæretici) sumatur pro mysterio: negari tamen non potest, significari sacra quadam & mystica significatione in matrimonio coniunctionem Christi & Ecclesie. Ex qua (inquit Augustinus) fit, vt fœdus illud nuptiale, etiam ipsa separatione irritum non fiat. Possit enim homo (inquit) sterilem vxorem dimittere, & ducere de qua filios habeat: quod tamen si non licet, sicut diuina videtur regula præscribere (quod Augustinus dixit, quia non satis discusserat hoc eo loco) quem non faciat intentum, quid sibi velit tanta firmitas vinculi coniugalis: quod nequaquam puto tantum valere potuisse, nisi alicuius rei maioris, ex hac infirma mortalitate hominum quoddam sacramentum adhiberetur, quod deserentibus hominibus atque dissoluerent cupientibus, illis maneret ad pœnam. Nihil ergo ad veram rationem sacramenti deest matrimonio. Et certè indignè ac blasphemè etiam de matrimonio sentire se ostendit, & puerili leuitate duci, qui nihil putant illud differre ab agricultura, aut sutrina, siue tonstrina. Quomodo non verentur illud Christi: Quod Deus coniunxit &c. Sed etiam illa (inquit) sunt à Deo, non tamen sic, vt ab homine dissolui non possint. Agnoscant itaque (sicut Augustinus inquit) superhumanum aliquid in hoc sacramento matrimonij. Nec catholici sordes aut immunditias matrimonium vocamus: immo (vt Augustinus inquit) quidquid immodestum, inuerecundum, sordidumue gerunt inter se coniugati, vitium est hominum, non culpa matrimonij: nec illud propter nuptias admittitur, sed propter nuptias ignoratur. Vnde & sanctitatem in ipso matrimonio, atque in corporibus coniugatorum confitemur. Quanquam Paulus dixerit: Quæ innupta est, cogitat quæ sunt Domini, vt sit sancta corpore & spiritu: tamen eodem etiam loco (vt Augustinus ait) sanctificatus, inquit, est vir infidelis in vxore fidei &c. Nec tamen propterea æquamus nuptias cælibatui, de quo postea dicemus: nunc satis sit, ex his probasse veritatem sacramenti matrimonij.

Cap. 7. lib. de bono coniugali.

Quam impiè sentiūt hæretici de matrimonio.

Respondetur calumnie hæreticorum.

Lib. de bono coniugali, cap. 6. I. Cor. 7. Li. de bono coniugali, Cap. II.

LECTIO

LECTIO SECUNDA.

In qua soluantur quæ contra veritatem huius sacramenti adducuntur & dubitantur.

VAE diximus sufficere possunt & cōtra aduersarios Ecclesie, & ad dubia omnia soluenda, quæ à catholicis etiam (minus dignè certè de sacramento hoc sentientibus) adducuntur. Vnus est inter scholasticos Durādus, qui de hac re minus certè consideratè & audacius quàm oporteret loquens, fatetur quidem Ecclesie sacramentum esse matrimonium, sed solo nomine, quia non vniocè (inquit) hoc est, eadem ratione, qua alia, sacramentum dicitur: & denique nihil dignum sacramento in eo inueniri putat. Cùm verò nos probauerimus, inmo verbum Christi & Pauli testetur rei sacre signum esse, & supernaturalem effectum habere: nihil est quòd ad perfectam & omnium aliorum sacramentorum veram rationem illi desit: nec possumus sententiam illam non contrariam scripturis & fidei dicere, & certè ex magna negligentia id rectè considerandi scriptum esse. Sed soluendæ sunt rationes & dubia quibus ille mouetur: ex quorum solutione fiet etiam hoc ipsum manifestius.

Primo igitur (quod dictis proximum est) meritò querit ille, an gratia conferatur per hoc sacramentum contrahentibus? Hoc enim (vt satis ex superioribus patet) commune est omnibus sacramentis nouæ legis. Si ergo vel hoc sacramentum gratiam non conferat, vel si hoc dubium sit: pari ratione dubitabitur, an sit sacramentum. Et quidem Durādus refert Iuristarum quorundam sententias (quorum (inquit) est sensum canonum & Romanæ Ecclesie circa hoc nosse) asserentium in matrimonio gratiam non conferri: Ostiensis videlicet, Goffredi, Bernardi: immo & Magister ipse sententiarum in principio quarti, matrimonium separans à sacramentis gratiam conferentibus, dicit in remedium tantum peccati institutum esse. Meritò itaque quid certa fide de hoc sentiendum sit, queritur: cui breuiter duabus propositionibus respondeamus.

Prima. Et si à nōnullis negatum fuerit sacramentum hoc gratiam conferre, & videtur etiam inter theologos de hoc proba-

Mm 4

biliter

dist. 26. q. 3. quarti.

Vtrum per sacramentū matrimonij conferatur gratia contrahentibus.

dist. 23.

Prima propositio.

biliter dubitari: dubiū tamen hoc potest intelligi de gratia quadam habituali, qua sanari dicimus & perfici animam, remittique peccata: quæ cum habitus sit, permanet & augetur in habentibus eam per sacramenta, & non habentibus datur. Merito enim in quaestione verti potest, cum hoc sacramentum non sit institutum in remissionem peccati, quomodo virtute eius non habenti gratiam, atque ideo non existenti in peccato gratia detur: aut augetur etiam in iam eam habentibus? maxime cum fieri possit, vt contrahat quis matrimonium mutata voluntate continendi quam prius habuit, atq; ita eo contracto, magis minuenda in eo videbatur gratia (si minui possit) quam augenda: quam & in hac dubitatione multo probabilior sit, etiam hanc gratiam dari & augeti (vt beatus Thomas inquit distinct. 26.) sicut in alijs sacramentis, vt sequenti propositione ostendemus.

1. 2. art. 3.

2. Propositio.

Secunda. In hoc sacramento dari contrahentibus aut habitalem gratiam, aut auxilium supernaturale & gratuitum ad dignè ac sanctè vtendum matrimonio, & perpetuò seruandam fidem, ac ad non recedendum à perpetua vinculi huius indissolubilitate (eadem ratione, qua superius dari in sacramento ordinis diximus) probatur & satis ostenditur auctoritate scripturæ: quare nulli catholico putamus de hoc dubitandum esse. Deus non deest illis, quos in ecclesia sua in aliquo gradu constituit. Cum enim vocat aliquem ad officium aliquod, gratiam dat illi ad tale officium necessariam. Quanta verò sit necessaria gratia, quantum Dei auxilium, ne in vsu matrimonij excedatur, & ne fatuas (vt inquit Paulus) tentet & naturalis ratio, & auctoritas scripturæ satis ostendit. Concupiscentia enim accenditur magis experientia: & Paulus apertè inquit: Tribulationem carnis patientur. Igitur ad hæc omnia opus est diuina gratia, maxime ad matrimoniale vinculum perpetuò retinendum, quod tot impedimentis, & quidem nonnunquam naturæ importabilibus, cōiungit impugnari. Quomodo credimus Deū deesse huic suo operi? Certè verbum illud. Quod Deus coniunxit, si rectè expendatur, sicut ostendit Deum supernaturali virtute cōiunctionem illam operari: sic etiā docet illum eandem per suā gratiam perficere, & quidem vel solum hoc verbum credimus id sufficienter probare. Adest ibi Deus vt operetur significationem, sanctissimam & arctissimam cōiunctionem. Adest ibi adducens viro vxorem, sicut adduxit ad Adam: & subtrahet se, ne conferat gratiam rei significatæ & effectæ necessariam? Quis hoc dignè vel suspicari possit? Satis ergo nobis sit verbum illud: Quod Deus coniunxit,

coniunxit. Addunt etiam rationabiliter multi, quòd, si non daretur gratia, non esset matrimonium in remedium: cum reuera concupiscentia non superetur, nec temperetur quidem experientia, sed accendatur magis, vt diximus. Si ergo melius est nūbere quàm vri (vt Paulus inquit) & propter fornicationem, vt **1. Cor. 7.** tandam scilicet, vnusquisque suam vxorem habere debeat: gratia proculdubio confertur concupiscentiam temperans: alioqui satis debile remedium esset matrimonium: & (vt b. Thomas supra dicto loco inquit) nihil magis in lege noua matrimonium iuuaret, quàm in veteri. Porro si, qui matrimonium contrahunt, obicem ponant, nihil virtuti sacramenti detrahitur: hoc enim in omnibus sacramentis contingit. Nec verum est quòd matrimonium contrahens, hoc ipso obicem ponat augmento gratiæ, etiam si fortè prius propositum continentia habuerit, modò non votum. Sanctè itaque contrahi potest matrimonium, quòd (vt etiam dictis patet) non est dubitandum gratiam adferre cōtrahentibus. Habitus gratia illa sit, an augmentū ipsius, an duntaxat Dei auxilium, parum curamus: quanquam probabiliter etiam teneatur, gratiam omnium sacramentorum præsupponere habitum illum inhaerentis gratiæ. Quare quodlibet eorum (etiam si non institutum sit in remedium peccati) sumptum cum digna præparatione animi, creditur peccatum, si quod reliquum est, dimittere, & ita gratiam iustificantem conferre: quòd & de matrimonio merito credi potest. Nam si fortè inculpabiliter peccatum aliquod vel ex obliuione, vel ob defectum perfectæ contritionis non fuit antè remissum, atque ita sine gratia ad hoc sacramentum accedatur: ex deuota & digna eius susceptione remittetur. Et tamen de hoc disputari quoque sustineremus, modò illud etiam vt tutius saltem, & ideo vt necessarium doceatur, quòd debeat hoc sacramentum suscipi, sicut & omnia alia, cum vera penitentia & cōtritione (vt minimum) peccatorum. Est verò saluberrimum consilium, & seruatum quidem à pijs omnibus, vt non nisi præmissa etiam confessione hoc sacramentum perficiatur. Et quanquam consultius foret, vt hoc in primo illo contractu, cum de præsentibus sibi inuicem consentiunt coniuges, obseruaretur: ibi enim verum sacramentum esse merito creditur: tamen sustinendum, immo curandum, vt saltem cum benedictione illa in ecclesia suscipienda sunt, omnino etiam ad suscipiendam Dei gratiam coniuges per confessionem præparentur: nam in illis credimus (quanquam ipsæ non sint sacramentū) perfici, si quid desuit in priori contractu. Tunc enim & perfecte

Mm 5 rat &

Saluberrimum hoc consilium & populo sapè predicandum.

rat & quodammodo renouatur prior ille consensus, & superadduntur benedictiones ecclesie. Interim tamen admonendi sunt, vt in priori illo contractu sancte se habeant: de quibus postea plura dicemus, cum de dispositione suscipientium hoc sacramentum agemus.

Illud circa hunc articulum non omittamus, nonnullos multum certe pietatis specie, & zelo sanctitatis christianae, aperte docere non esse sacramentum, quando nullo respectu Dei, nulla in eum fidei deuotione, sed voluptatis tantum intentione contrahitur matrimonium. Non enim purant isti sacramentum esse, vbi non adest fides in verbum ipsum sacramenti. Quod ideo retulimus, ne si quis in hunc locum inciderit, specie illa pietatis decipiatur. Primò constat ad integritatem aliorum omnium sacramentorum (sanctiorum etiam & perfectiorum, quam sit matrimonium) sufficere voluntatem suscipiendi sacramentum vt ab ecclesia traditur, etiam si id sine vilo respectu Dei, & ob malum finem fiat: vt si baptizetur quis vel propter pecuniã, vel quacunque alia etiam iniqua voluntate, est verum sacramentum: ita in ordine & ceteris omnibus: Quare ergo non similiter in matrimonio? Requiritur quidem deuotio in Deum: ad dignè suscipiendum sacramentum & cum fructu gratiae: non autem ad hoc, vt sit perfectum sacramentum, vt ex superioribus satis patet. Distinguenda enim sunt illa duo, idq; maximè in matrimonio, in quo, si illa opinio crederetur: quòd matrimonia vel sacramenta non essent, vel verterentur in dubium: maximè cum perpetua illa indissolubilitas ex sacramento caussetur? B. August. inquit quidem, an contractum matrimonium sola libidinis causa, coniugium sit: quanquam de nomine sacramenti ibi non loquatur, & (quamuis aegre) fateatur tandem coniugium esse, modo nihil fiat quo impediatur susceptio prolis: immo bonum hoc esse ibi obseruat, quòd libido illa contineatur intra iustos limites. Ita igitur censendum est de sacramento. Quod verò Augustinus dicit de non impedienda prolis susceptione, explicabitur postea. Nunc satis sit, quòd certò sciamus, verum coniugium & verum sacramentum esse censendum, quando in intentione nihil est contrarium naturae coniugij viri & mulieris, etiam si aliquid sit contrarium gratiae. Et quod ab eis additur de fide credente & acceptante verbum: magis Lutheranus est quam Catholicus. Verbũ quidem sacramenti (inquit Augustinus) operatur, non quia dicitur, sed quia creditur: sed inde non sequitur, quòd, vt operetur, opus sit credi vel à suscipiente sacramentum,

vel à

vel à tradente: vt operetur, inquam, veritatem sacramenti: sicut in baptismo suscepto & tradito ab Arrianis, volentibus tamen agere quod Christus instituit, patet. Nec verba sacramentorum in catholica doctrina ad cõfirmandam & excitandam fidem, siue corroborandam promissionem, ac consolandos fideles principaliter sunt instituta & dicuntur: sed ad operandum & efficiendum. Consequuntur quidem consolatio & corroboratio animæ &c. in his qui dignè dispositi sunt, sed nõ est ille proprius effectus, sine quo sacramentum non sit ratum. Quod cum frequenter superius sit explicatum: opus nunc fuit, ad cauendam noquam hanc pietatis speciem, repetere.

Ex his etiam patet, quomodo respondendum sit alijs, quæ solent obijci contra veram rationem sacramenti in matrimonio: quòd videlicet in eo non applicetur exterius aliquid per ministros ecclesie suscipientibus ipsum, sicut in alijs sacramentis fit. Fatemur nanque ita id se habere, & ita hoc sacramentum non perfici applicatione alicuius rei suscipientibus adhibita, sed contractu ipso. Sic enim & pœnitentiæ actibus ipsius pœnitentis perficitur, accedente tamen absolute: hic verò ipse contractus legitimus complet totam rationem sacramenti. Nec est Deo difficile, quo medio & qua ratione gratiam conferre velit, vel operari sua supernaturalia opera.

De institutione quoque huius sacramenti, in noua maximè lege, dubium est. Cum enim sacramentum noue legis illud esse cõfiteamur, meritò putant querendã eius institutionem in noua lege: cum præsertim matrimoniũ in prima illa hominis productione, multis nõ in sacramentum, sed in officium nature tantum (ad generationem videlicet prolis & propagationem humani generis) institutum fuisse credatur. Ad hoc igitur breuiter dicimus, primò institutionem illam (de qua in Genesi) etiam ad sacramentũ pertinere. De illa enim inquit Paulus: Sacramentum hoc magnum est. Propterea enim (vt superius diximus) omnia ibi facta, prophetica fuerunt & supernaturalia, quanquam natura videretur perfici. Ibi igitur institutum est sacramentum hoc: cibi & significatio & indissolubilitas (quæ ex significatione est) instituta sunt: hoc ipsum Christo domino apud Mathæum aperte Mathæi 19 testante, & legem permittentem repudij libellũ prohibente. Ait enim: Ab initio autem non sic erat, sed masculum & fœminam fecit eos: & dixit: Propter hoc relinquet homo &c. vbi (vt postea dicitur) & vxorum pluralitas, & repudium, tanquam contra primam institutionem inuicta, reijciuntur à Christo.

Ex quo

De institutione sacramenti

Li. de bono
conjugali
cap. 5.

Quomodo
matrimo-
nii sit sa-
cramentū
bonae legis.

ibid. de bono
coniuiali,
capit. 17.
An matri-
monii in-
fidelium sit
sacramen-
tum.

I. Cor. 7.

DE SACRAMENTO

Ex quo etiam secundo dicimus, sacramentum hoc peculiariter nouae legis esse: quia in ea probatur & reducitur ad priorem suam originem. Itaque in eo loco Mathei merito dicere possumus à Christo institutum, vel potius confirmatum in ecclesia. Nam & quod nuptijs interfuert dominus, approbatio etiam fuit ipsius. Fuit igitur matrimonium etiam in lege veteri sacramentū, Paulo id aperte testante. Nam & pluralitas illa vxorum (vt Augustinus inquit) gentium omnium Ecclesias significabat coniungendas Christo.

Disputatur quoque hoc loco, an matrimonium inter infideles sacramentum sit, etiam ante baptismū. Durandus hac ratione videri asserit quod non sit sacramentum matrimonium, cum inueniatur etiam inter infideles, Paulo dicente: Si quis frater vxorem habet infidelem. Sed reuera quanquam verus sit contractus matrimonij inter infideles, habens etiam suam naturalem integritatem, non tamen sacramentum proprie dici potest. Vnde August. in lib. de bono coniugali: donum (inquit) nuptiarum per omnes gentes atque homines in causa generandi est, & in fide castitatis: quod autem ad populum Dei pertinet, etiam in sanctitate sacramenti. Vides aperte inter duo illa prima & sacramentum, Augustinum distinxisse. Videtur quidem Innocentius 3. cap. Gaudemus, &c. Quando, de diuortijs, asserere inter infideles sacramentum matrimonij: sed certe si bene consideretur, magis de re ipsa matrimonij, quam de ratione sacramenti intelligendum est. Rem illam, quam dicimus sacramentum matrimonij, dicit esse inter infideles: non tamen (inquit) ratum est matrimonium illorum. Quod certe nulla alia ratione fit, quam quia deest ei veritas sacramenti. Ideo enim dissolui potest nonnunquam, vt Paulus illo loco ostendit, de quo inferius plura dicemus. Nunc satis sit hoc statuisse, quod in infidelibus deest sanctitas illa sacramenti, cum non contrahant tanquam Christi & Ecclesiae membra. Est tamen licitus & naturalis contractus: quare nec peccant contrahentes, nec vtentes contracto, etiam cum alter conuersus est ad fidem, vt ex verbis Pauli patet.

Vltimum tandem quod contra hoc adducitur, est de Ecclesiae statutis, quae in hoc sacramento possunt id etiam quod ad substantiam pertinet, mutare: cum videlicet statuit Ecclesia nullum esse matrimonium, quod contrahitur in gradu consanguinitatis non prohibito in lege naturae: quod ideo non est verè sacramentum. Nam in ceteris sacramentis nihil, quod ad substantiam pertinet, Ecclesia mutare potest. Vera enim sunt sacramenta, etiam con-

tra prohi-

MATRIMONI.

279

tra prohibitionem Ecclesiae perfecta. Sed his facile est respondere. Ecclesia (immo etiam secularis respub.) potest, sicut in ceteris contractibus, ita etiam in hoc leges condere, contra quas si quis fiat, iniustus, atque adeo nullus sit contractus: de qua re laus postea dicturi sumus. Sublato porro contractu (qui quasi fundamentum est & materia sacramenti) sublatus est sacramentum: sicut (vt Petrus de palude inquit) subtrahitur veritate panis in altari, aufertur etiam veritas sacramenti eucharistiae: nihil certè mutante illo, qui panem subtraherit, eorum quae ad veritatem sacramenti Christus instituit. Sic igitur in matrimonio contingit.

LECTIO TERTIA.

De his quae ad integritatem huius sacramenti necessaria sunt, ex parte ipsius contractus.

CONFIRMATA itaque certa fide de sacramento matrimonij, ea quae pertinent ad eius integritatem explicanda sunt.

Primum igitur omnium ad huius sacramenti perfectionem necessarium, est consensus legitimus contrahentium: quem & Magister sententiarum causam dicit efficientem matrimonium. Et Innocentius 3. Solus (inquit) consensus sufficit secundum canonicas sanctiones: & si solus defuerit, cetera omnia irrita sunt. Nec est difficile hoc manifesta ratione confirmare, vt b. Thom. & reliqui eo loco, vbi Magister de hoc agit, confirmant. Primum, quia in alterius rem, quae scilicet sub eius est Dominio & potestate, non datur alteri ius, nisi consentiente Domino. Cum igitur in matrimonio quilibet coniugum alteri tradat sui corporis potestatem (rei videlicet omnium exteriorum maximae & charissimae) id non nisi proprio consensu fieri potest. Deinde, quia in hoc sacramento id quod naturale est, praerequitur ad sacramentalem effectum: vt, sicut in baptismo ablutio corporis exterior (quae naturalis quaedam res est) praecedit & operatur effectum gratiae: ita in hoc sacramento praecedat quod naturale est. At verò in contractibus naturale est, vt requiratur consensus contrahentium. Ex quo merito inferit Hadrianus, quod certitudo omnimoda veritatis matrimonij, à

Ad matri-
monii re-
quiritur
vtriusque
consensus
legitimus;
distin. 27.
C. a. Tuas,
de sponsa
duorum.

nullo

*Nentes eō-
dugū omni-
no certus
esse potest
de veritate
sui matri-
monij.*

*Certitudo
moralis.*

*Quid su-
cto opus
sit, quando
alter simu-
lauit con-
sensum.*

nullo coniugum haberi potest: cum nulli cōsensu alterius cer-
tus esse possit. Potest tamen vel alter, vel vterque eorum certus
esse quod non sit matrimonium: quando videlicet vel alter, vel
vterque simulauit tantum consensum. Neque hoc graue est aut
nouum, sed commune ceteris omnibus sacramentis, in quibus
voluntas tradendi & recipiendi sacramentum, in dante & reci-
piente necessaria est: cum tamen de voluntate alterius nullus
certus esse possit. Nec hoc quenquam turbare debet, cum ad
omnia quæ inter homines fiunt, sufficiat probabilitas, quæ cer-
titudinem moralem dicimus. Non enim temerè credendum est
aliquem velle mentiri & decipere, maximè vbi nulla est hoc
suspicandi legitima causa. Licet igitur consensus maiori ratio-
ne exigatur in matrimonio, quàm in alijs sacramentis (est enim
ipsius præcipua causa, & ad ipsam integritatem eius pertinet
in alijs solum est applicatiuus sacramentum suscipientem) ta-
men cum in omnibus sit necessarius: non est scrupulosus que-
renda certitudo eius in hoc, quàm in alijs. Nec credendum est
cum qui bona fide (quanquam ignoranter) agit, vel priuari sa-
cramenti gratia, vel peccare ratione aliqua propter alterius infi-
delitatem. Inquiritur & à Iuristis quidem, & ab his qui specia-
liora mouent scrupulosus, quid agendum, cum alter coniugum
dicit alteri, se non cōsensisse in matrimonium? De quo etiam Syl-
uester plura tradat in verbo, Matrimonium 4. in principio: satis
tamen nobis esse debet, quod cum id ita contingeret, vt proba-
biliter neganti se cōsensisse crederetur, aut probabiliter dubi-
taretur: tutius & verius esse, neutrum posse bona fide in matri-
monio permanere: nisi, qui dicit se nō cōsensisse, de nouo cō-
sentiat: hoc enim sufficeret ad perficiendum sacramentum, si ta-
men alterius consensus perseveret. Et non est dubium, eum qui
non cōsensit, teneri ad consentendum. Grauisimè enim pec-
cauit & peccato iniustitiæ in contractu, & sacrilegio in Sacra-
mento: & in vtroque foro, interiori & exteriori, teneri ad pra-
standum consensum. Et si quidem respiceret à peccato, non
esset opus quidquam alteri insinuare: sed sufficeret, vt apud se
tacitus cōsentiret. Nec quidquam est periculi, quod tunc videa-
tur matrimonium clandestinè contrahi: cum iam illud in facie
ecclesiæ contractum fuerit: vt Hadrianus hoc loco benè inquit.
Aut si opus esse videretur, & nimium contractus ille clandesti-
nus timeretur propter excommunicationem Ecclesiæ: possit
etiam secretò à prælato licentia peti sic contrahendi: quanquam
hoc nimium esse putamus. Re itaq; integra, cum alterius desit
consensus

consensus facile est remedium, si velit saluti consulere sua: qui
non cōsensit: vt de nouo scilicet consentiat. Illud verò esset
magis perplexum & molestum, si is qui non cōsensit, occultè
postea consentiret alteri. Cum enim hoc secundum matrimoni-
um verum esset, quod ad eū attinet, dissolueret primum. In quo
casu cogereret in priori permanere ab Ecclesia agente secundū
ea, quæ exterius probantur: & tamen teneretur ille quoduis susti-
nere in commodum, etiam excommunicationem, potius quàm
consentire: secundum etiam matrimonium prohiberet illi Ec-
clesia. Itaque ipse quidem vtroque matrimonio merito suo pri-
uaretur: sed id peius est, quod duos alios contrahentes in illis
duobus contractibus priuar iusto suo iure. Hæc dicta sunt, vt si
quando occurrerint (quod tamen rarissimè opinor contingere)
consentia iudex agnoscat, quid acturus sit.

Requiritur igitur hoc sacramento cōsensu vtriusque in ma-
trimonium, hoc est, in contractum illum qui matrimonium vo-
catur in Ecclesia, neque opus est ampliori subtilitate. Requiri-
tur verò hic consensus per verba, aut scripturam, aut quocunque
alio exteriori signo expressus de presenti: ita scilicet vt exte-
ri signo apertè ostendatur, vtrumque consentire, vt efficiantur
tunc coniuges. Cuius ratio etiam apertissima est ex ipsa ratio-
ne contractus humani. Sicut enim in sacramento ordinis dixi-
mus, hominibus, & inter homines non traditur alicuius rei po-
testas, nisi per exteriora & manifesta signa illa, quæ diximus in
eo esse formam: ita etiam nunc dicimus in hoc sacramento:
forma eius sunt verba, vel signa exprimentia consensum, &
sufficiencia ad contractum humanum: & ideo siue absentes sint,
siue presentes qui contrahunt, siue per literas, siue per procu-
ratores contrahatur: siue simul ambo consentiant, siue vnus
præcedente consensu & permanente virtute (hoc est non re-
uocato) & alterius subsequente: perficitur & inter homines
omnes contractus iste, & inter fideles sacramentum, vt dixi-
mus: & tunc verum erit sacramentum, cum vtriusque adfuerit
consensus. Nec opus est hic pluribus agere de fraudibus, quas
humana malitia adinuenit: hæc tractantur à Iuristis. Ex his iu-
dicari potest, quod attinet ad veritatem sacramenti, & forum
consentia.

Iam ex hoc quæ sequuntur, breuiter etiã sunt annotanda. Se-
quitur igitur primò, requiri ad matrimonium, vt vterq; contra-
hentium vsum rationis habeat. Vnde nec pueri ante vsum ratio-
nis, nec amētes, aut furiosi possunt cōtrahere matrimoniū, cum
non

*Perplexo
casu*

*Consensu
necessario
debet per
exteriora
signa ex-
terni*

*Forma ma-
trimonij.*

*Destitutā
vsu ratio-
nis nō pos-
sunt cōtra-
here ma-
trimoniū.*

non possint consentire. Quamquam enim furiosi generare possint, & cetera matrimonij bona inter eos constare non sit impossibile: tamen solius consensus defectus nullum reddit contractum. Et hoc dicimus, quando carentia rationis perpetua est. Nam (vt doctores dicunt) si habeant lucida quædam interualla, tenet contractus initus eo tempore quo ratione sunt vsi. Et ita Fabiani decretum (quod à Magistro dist. 34. de hoc citatur: qui præcipit vt à furiosis contracta matrimonia non separentur: quod Gratianus etiam adducit 32. q. 7. c. Nec furiosus) intelligi debet de his scilicet, qui in vsu rationis consenserant, vt b. Thom. ibi ait in expositione Magistri. Hinc etiam est, vt superueniens furia non faciat ipsum separari, quod semel validum est, vt Nicolaus papa ad Carolum Magotien. episcopum dicit apud Gratianum ea. caus. & quæst. cap. Hi qui matrimonium. Secundò sequitur, quod error contrahentium nullum etiam reddit matrimonium. Aufert enim ignorantia siue error ipsam rationem voluntarij: vnde sicut excusat peccatum, quia voluntatem auferat, matrimonij veritatem impedit, quia aufert consensum voluntatis: de quo agit Magister sententiarum d. 30. 4. vbi & b. Thom. & sequentes alij scholastici: & Gratianus 39. q. 2. pontificum & conciliorum de hac re decreta adduxit. Sunt etiam de eodem iura, Tit. de coniugio seruorum, in decretalibus, vbi sequentia cetera habentur. Primum. Error personæ semper reddit nullum matrimonium: cum videlicet non consentitur in personam quæ vel præsens est, vel quacumq; alia ratione exhibetur: sed in alteram. Exemplum est manifestum in suppositione Liæ. Constat enim non fuisse illud verum matrimonium, nisi ex sequenti consensu, vt Magister dicit loco supra dicto. Excusat tamen ille à peccato Iacob ipsum ob eam ignorantiam, quam tunc vincere non tenebatur. Ingressus est ille ad Liam pro more patriæ, non iudicans inquirendū esse amplius. Et quod plus est, Magister Liam quoq; excusat. Secundum. Error conditionis deterioris quam sit conditio contrahentis, etiam matrimonium nullum reddit: cum scilicet liber putat eam etiam cum qua contrahit, liberam esse: vel è contrario, libera eam putat liberū esse, cum quo contrahit: hæc enim pertinent ad conditionem. At verò si putetur serua quæ libera est: vel nō fiat præiudiciū ei qui contrahit, quia scilicet ipse quoq; seruus est: quamuis putat se contrahere cum libera, nō est irritus contractus. Quorum omniū mox ostenditur ratio. Tertium. Error fortunæ vel qualitatis: vt cum ea cum qua contrahitur, putatur nobilis aut diues, cum nō sit: non irritat contractum

Qualis error contrahentium nullū reddit matrimonium.

Error personæ impedit contractū matrimonij.

Error conditionis facit matrimonium nullum.

tractum matrimonij. Ratio verò horum omnium (vt b. Tho. inquit supra dicto loco, sumenda est ex ratione voluntarij. Sicut enim in peccatis ignorantia circumstantiæ, quæ rationem peccati constituit & causa est operis, excusat à peccato, quia auferet simpliciter voluntarij rationem (vt de eo, qui cum putat se in feram sagittam mittere, occidit hominem: aut qui putans se inimicū occidere, occidit patrē: excusatur enim primus ab homicidio, alius à patricidio) at verò ignorantia circumstantiarū quæ per accidens se habent, neque constituunt rationem peccati: non auferunt voluntariū: sicut quod percutiat quis ferro vel ligno: ita in matrimonio, si error sit in persona, vt diximus, facit omnino inuoluntariū. Certū est enim Iacob noluisse accedere ad Liam. Itaq; nō consensit cū illa cōtrahere, quæ putauit aliā esse: sed cū aliā. Similiter libertas vel seruitus cōditio est in matrimonio essentialis, & in eo contractu principaliter consideratur. Nam cū conueniant in mutua corporum traditione ad generationem & educationem prolis, & ad vitā domesticam, atq; societatem omnium maximā (vt dictum est) ad quā plurima necessaria sunt officia: & seruorū cōditio in hac re plurimum habeat defectus: nec enim plenā habent sui corporis potestatem, & filij aut nascuntur serui, aut infimæ conditionis: ignorantia rei tantum, assertis etis præiudicij cōtractui, in eo cui sit iniuria aufert voluntatem. Et huic accessit iusta certè legum censura, quæ noluit sic deceptum teneri tanto præiudicio. Potest quidem contrahi matrimonium inter seruos: nā quod attinet ad generationem & coniunctionem ad eā necessariā, libertatem habent: sed error circa hoc (vt diximus) irritat contractum. Diuitia verò & nobilitas, quamquam cōsiderentur in matrimonio, nō tamen per se & principaliter considerandæ sunt. Atque ideo si quis cōtrahit: quando personā & conditionem nouit, etsi in alijs erret, illa voluntariū non ita auferunt, vt non sit matrimonium. Vbi in specialibus casibus, diligenti consideratione opus est. Nonnunquam enim videtur error tantum qualitatis, vel fortunæ: & est personæ: vel cōtrario: de quo quod à iuristis traditur, videri potest apud Siluestrum, Matrimonium 8. in principio.

Tertio etiam ex eodem (ex necessitate scilicet consensus) sequitur, quid sit sentiendum de coactione siue metu: an videlicet quando hæc interueniant in contractu, matrimonium nullum reddat. De quo Magister sentent. d. 29. & b. Thom. ibidem. De eo igitur sequentia breuiter sunt notanda. Primum. Actus voluntatis non potest coactus esse: cum non cadat in voluntatem

NA

COAC

Matrimonium etiā ad seruos contrahi potest.

An in errore metu matrimonium reddat.

Coactio. Quidquid enim à voluntate est, voluntarium est: non necessarium, neque coactum. Corpus quidem & membra corporis cogi possunt, vt quò non volumus trahantur: at non sic ipsa voluntas. Potest tamen etiam volùtas violentia aut metu aliquo trahi in consensum, siue matrimonij, siue in quemcumque alium: sicut quando quis, vt euadat mortem, aut promittit, aut dat pecuniam, aut contrahit matrimonium: in quibus philosophus 3. ethicorum dicit esse voluntarium simpliciter, sed inuoluntarium secundum quid: sicut pater in eo qui projicit mercès in mare, imminente graui tempestate. Secundum. Quando metu in virum constantem cadente inductus est aliquis ad contrahendum, conuenienti ratione iure statutum est, matrimonium hoc nullum esse: vt in c. Cùm locū, de sponsalibus & matrimonio, aperte definitur. Et quanquam hoc nonnulli ita intelligant: quòd non sit matrimonium, quando is cui illatus est metus, non consentit, sed finxit se consentire: tunc enim deest omnino consensus: quasi, si verè consentiret, esset validum matrimonium: tamen omnium doctiorum certa sententia oppositam habet. Noluerunt enim iura contractum hunc perpetuum & indissolubilem contrahi sine pleno consensu & perfecta libertate: vnde fit, vt nec sacramentum sit, vt postea dicitur. Quis verò sit metus in constantem virum cadens, non est difficile iudicare: de quo tamen plura Siluester in verbo, Matrimonium §. 11. refert. Illud etiā hīc notandū, quòd b. Tho. suprà dicto loco adnotauit, adeò matrimonia libera esse debere, vt nec parentes iure possint cogere filios, & eorum coactio matrimonium nullum reddat. Quod enim attinet ad corpus & statum vitæ: filij post ætatem legitimam liberi sunt, & vel matrimonium contrahere, vel statum etiam calibatus assumere postulat. Hoc iura ipsa humana voluerūt, & ratio postulat. Nec tamen nos (quod hæretici calumniantur) docemus filios obedientiam negare parentibus: sed dicimus filios consilia iusta parentum (quæ scilicet à meliori bono nō retrahunt) sequi debere: & proculdubio peccare grauius, si hæc contempserint: ita illo loco b. Thomas, Voluerunt tamen iura ipsa, sic contracta matrimonia non esse irrita: sed plus posse in hac re propriam voluntatem eius qui contrahit, quàm parentis: maximè cùm de matrimonio scriptum sit: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem &c. Vnde saltem fit, vt, quod attinet ad cohabitationem & fidem seruandam,

q. 1. ar. 4.

Filij post
sunt inuitis
parentibus
eum habere,
si peccat.

Erasmus de
dam, ei cui quis se coniunxit, plus debeat, quàm parentibus, in sententia

Graue videtur hoc aliquibus: cùm præcipue iura ipsa aperte filios

hos familias sine consensu patrum matrimonia contrahere non permittant: immo & Iustinianus & naturalis & ciuilis rationis esse dicat, vt præcedat consensus parentum. Quod ipsa etiam scriptura confirmare videtur. Omnia enim ferè matrimonia sanctorum magis à parentibus, quàm ab ipsis filiis contracta legitimus. Sic Isaac Rebeccæ coniungitur, mittente Abraham fratrem suum vt uxorem adduceret, & parentibus ipsam tradentibus. Ita Gen. 14. Iacob cum Laban patre de ducendis filiabus agit. Similiter & Gen. 29. Anna Ragueelis filia à patre traditur Tobia. Itaque alienum videtur à ratione, quòd inuitis parentibus filij matrimonia contrahant. Fatemur & ciuilia ipsa iura & magis etiam antiquiores canones requisisse consensum parentum (vt aperte patet c. de nuptijs, lege prima, & lege, viduæ: & in decreto illo Euaristi, cuius superius mentionem fecimus, & inferius laus fiet) Non tamen ita hoc requisitum fuit, vt consensus filiorum ommitteretur. Hoc enim multo magis est naturalis rationis, vt sine proprio consensu matrimonium non contrahatur: quòd ciuiles ipsa leges aperte testantur, vt in l. nec filium, & in l. in coniunctione, C. eodem titulo, est videre. Sed requirebatur etiam parentum consensus in minoribus viginti quinque annis: vt supradictis locis aperte dicitur. Et tamen præcipiunt etiam iura ipsa, vt si quando vel maiores, vel consanguinei (maximè deficientibus parentibus) vel inter se dissentirent, vel ab ipsis pueris iudicij publicum requireretur. Itaque, vt aperte pateat nihil vel contrarietatem naturalem, vel contra iura ipsa ecclesiæ hodie docere, satis hoc esse potest. Dicimus enim quòd iustæ & rationabili voluntati parentum non possunt sine peccato filij nō obedire: nec tamen parentes sine peccato possunt eos sine iusta & rationabili causa impedire à matrimonio. Hoc tantum mutatum est (dum filijs & matrimonio ipsi fauere cupiunt iura) quòd nūc teneat matrimonium in seipsis & inuitis parentibus contractum. Credendum est autem, ex parentum iniquitate, & alijs legitimis causis, iura hoc statuisse: quanquā non dubitemus Ecclesiam nunc etiā posse contrarium statuere: & fortè id expediret magis: de quo tamen plura inferius dicenda sunt: interim dū aliud non statuitur, hoc tenendum est, & censenda matrimonia valida, etiam cum peccato & inobedientia filiorum contracta.

Quartò denique inferitur, quid censendum sit de matrimonio conditionato. Cùm enim ex consensu maximè pendeat, & conditio frequenter consensum suspendat vsque ad sui implementationem: meritò inquit b. Thomas non fieri verum matrimonium.

De contractu
Matrimonij
conditionato.

dist. 29. ar.
3. q. 7. 4. 6.

nilum cum opponitur conditio, intellige, nisi illa impleta: cum vero conditio impleta fuerit, mox est verum matrimonium. Si autem conditione pendente aliud contraheretur matrimonium absolutum, non est dubium illud verum esse, & derogatum fuisse priori. Ceterum sunt multa conditionum genera, de quibus latius iurista in proprijs de hac re titulis. Habetur tit. in decretalibus, de conditionibus appositis in matrimonio, vel in alijs contractibus. De his & Syluester agit in verbo, Matrimonium, tertio. Et frequenter multa horum sunt necessaria in iudicio confessionis. Ex illis ergo hæc certa habeantur. Primum. Conditiones vel de presenti, vel de futuro, necessariae tamen, neque impediunt, neque suspendunt contractum. Vt si dicatur: contrahe tecum, si cras sol oriatur: aut, si nunc sedes: vel stas. Et idem de generalibus conditionibus sentiendum est. Vt si Deus voluerit, si vixerimus. Immo addiderunt iura ipsa, conditiones impossibiles etiam nihil impedire, sed haberi pro non adiectis: vt, si caelum digito tetigeris. Quanquam non sit dubium hæc obseruandum esse, an appositio huiusmodi conditionis impossibilis sit negatio consensus: cum sit certum tunc nullum esse contractum. Qui enim dicit: volo hoc, si caelum digito tetigeris: videtur quidem dicere se nolle: sed iura eos, qui contractibus serijs has apponunt conditiones, iudicant consentire: & ista quæ impossibilia illi sciebant, iura reputant quasi non dicta.

Secundam. Conditiones veræ & propriae, quæ (vt ex proxime dictis patet) de futuris possibilibus sunt, si honestæ sint, suspendunt contractum. Vt, si pater tuus cõsenserit, aut, si dederis mihi centum. Inhonestæ verò & illicitæ conditiones, si quid sit contra substantiam ipsam matrimonij & propria eius bona, nullum reddunt contractum. Vt si quis contrahat hac conditione, vt post aliquod tempus separentur: vel, si euitetur generatio prolis: vel, si consentiatur in adulterium ab aliquo eorū. Hæc enim omnia cõtra naturam sunt ipsius matrimonij, & peccatur in illis, & nihil efficitur. Reliquæ verò inhonestæ conditiones non impediunt contractum, nec dirimunt. Volunt enim iura eas rejici, & tanquam non adiectas haberi. Sicut si dicatur: contrahe, si commiseris furtum: aut huiusmodi aliud. Sunt circa hæc in speciali non pauca dubia, de quibus, cum occurrunt, consulendi sunt doctores: & in sententiarum diuersitate (quæ in hac re sæpè contingit) tutior sequenda. Dubitatur de hac conditione, contrahe tecum, si te incorruptam inuenero. Iudicatur à multis turpis. Nec enim impleri posset, nisi non suam

cogno.

cognosceret, atque ita peccaret: nisi fortè conditio illa referenda sit ad probationem virginittatis, quæ iure fieri potest ante cõgressum. Quæritur etiam de his qui ante conditionem impletam copulantur. Et credunt quidem iura eos iam conditionem reieçisse, & consensisse absolute in matrimonium. Si tamen certum est (sicut in foro conscientiae constare potest) intentione fornicaria, & non affectu matrimoniali eos, vel eorum alterum conuenisse: iudicabitur etiam ibi proculdubio non esse matrimonium. Hæc igitur de consensu necessario in matrimonio nobis sufficiant, atque ita de primo & maxime requisito in hoc sacramento, & vera (vt diximus) illius forma. Vbi illud etiam venit obseruandum, dictum illud famosum iuris & pontificum: matrimonium solo consensu contrahi: ita intelligendum esse, quòd sine eo nihil aliud satis sit. Solo itaque eo cõtrahitur, sine quo nihil aliud sufficit: non tamen solus ipse sufficiens est, sicut nec alia sacramenta sola forma perficit. De alijs igitur necessarijs, & quidem de materia ipsa, proxima lectione agemus.

LECTIO QVARTA.

De his quæ necessaria sunt ex parte contrahentium.

OSTENSUM, qui primò omnium necessarius est (vnde & sumitur, vt diximus, forma huius sacramenti) iam de impedimentis, quibus (etiam si cõsensus adfuerit) sit, vt non sit matrimonium, agendum est: quæ quidem impedimenta ex parte ipsorum contrahentium sumuntur, vt b. Tho. s. Bona. & reliqui distinct. 34. quarti. vbi Magister quædam attigit, dixerunt. De his ergo dicturi, illud primò admonemus, duplicia impedimenta distincta esse à doctoribus. Alia, quæ impediunt tantum ne licite contrahatur matrimonium: sed de facto contractum contra illa, tenet: quæ (vt b. Thomas citato loco dicit) sunt tantum contra eam, quæ pertinet ad solennitatem sacramenti, non ad substantiam. De his verò nunc agendum non est, quando ea tractamus, quæ ad substantiam sacramenti pertinent. Alia verò impedimenta dixerunt, quæ & contrahendum impediunt, & contractum nullum reddunt matrimonium: quæ scilicet con-

Impedimēta quæ dicitur impedire cõtrahendum alia etiam matrimonij diuisant.

*Triainpe-
dimenta,
defectus
vsus ratio-
nis, error,
& coactio.*

*Sunt tria
alia, vide
habet impe-
dientia, vo-
lum, ordo.*

*Sed alia im-
pedimenta,
disparitas
cubitus, co-
gnatio, affi-
nitas, publi-
ca hone-
stas, contra-
ctus cū al-
tero, & cri-
men prece-
dens.*

era substantiam sunt ipsius sacramenti: de quibus nunc agendū est. Hæc igitur duodecim tantū collegerunt scholastici nostri supradictō loco, & summissē in hac materia: Caietanus quidem succinctē & breuiter, Syluester latius in verbo, Matrimonium 6. Inter duodecim verō hæc, quædā (inquit beatus Thomas) sunt ex parte ipsius contractus: de quibus proxima lectione diximus, quæ tria (vt ex illa patet) possunt meritō numerari: defectus scilicet vsus rationis, error, & coactio: de quibus satis dictum est. Omnia enim constat ad defectum consensūs pertinere. Reliqua verō ex parte contrahentium sunt: quæ scilicet illegitimas reddunt personas & ineptas ad matrimonium contrahendum: im potentia videlicet ad actum matrimonialem, votum, & ordo. Cetera autem correlatiua sunt, & reddunt inhabilem non alterum duntaxat, sed vnum in ordine ad alterum, vel propter nimiam (vt nostri dicunt) distantiam, vel propter nimiam propinquitatem, aut quauis alia ratione. Sunt autem hæc: diuersitas cultus: cognatio vel naturalis, vel legalis, vel spiritualis: affinitas, cui coniuncta est publica honestatis iustitia, quæ idem est quod affinitas, sed ex sponsalibus de futuro orta: & præcedens cum altera matrimonio: aut in debita siue adulterina coniunctio, siue crimen aliud, durante præcedenti matrimonio commissum ab his qui contrahere volunt. Horum igitur impedimentorum omnium necessaria est cognitio ad iudicium conscientie. Peccatur enim propter hæc & in contractu ipso & in vsu atque perseuerantia frequenter: vt infra ostendetur. De singulis igitur in speciali agendum est, si prius tantum in genere pauca statuamus.

Sit igitur hoc primum. Impedimēta hæc cū matrimonio nullum reddunt, & per consequens contra ea quæ ad substantiam eius pertinent, sint, necesse est vt ad defectum pertineant vel formæ, vel materie sacramenti. Nec enim in hoc sacramento (vt satis patet) necessarius est certus minister: cū non perficiatur per collationem alicuius exterioris rei, sed per contractum conuenientium. Restat igitur vt sola materia & forma in eo necessaria sint. Et de forma quidem satis proxima lectione diximus. Deest enim verè forma, si verba vel signa desint experimentia consensum: aut si illa falsa sint, & intentio defuerit. Materia itaque nunc inquirenda est. Et ne hereamus in verbis: quid ex natura ipsius contractus, atque ita ex diuina ordinatione vltra consensum in hoc sacramento sit necessarium, dicendum est. Nec enim alia est eius institutio, quàm ipsius humanæ

natura, vt superius docuimus. Quanquam igitur de materia huius sacramenti nescio quid communicatur, verbis his nimium inherentes, quod materia sint gestus illi qui à contrahentibus in ipso contractu fiunt, quasi exteriora illa sint elementa, vltra verba: non est tamen cur hoc quidquam nos teneat vel vt reijciatur, vel vt confirmetur: voluntarium est enim: sed hoc certū est, post consensum tantum ad integritatem huius sacramenti necessarios esse contrahentes, marem & foeminam: sicut contractus venditionis aut commutationis non fit, nisi duarum rerū, aut vnus & precij. Et sicut in omni cōtractu necessariæ sunt res, super quas contractus fundetur: ita & in matrimonio necessarium est, vt sint illi qui coniunguntur: & meritō sicut in quolibet contractu materiam dicimus res illas de quibus contrahitur: ita in hoc contractu matrimonij ipsos contrahentes materiam dicemus. Venditur domus, illa est materia venditionis. Tradunt sibi inuicem coniuges sui ipsorum potestatem, illa est materia. Et quia sacramentum hoc naturam habet contractus, meritō materia ex qua integratur, eadem est, quæ contractus. Itaque speciale est in hoc sacramento, vt ipsi contrahentes & sacramentum suscipiant, & materia sint eius: materia (inquam) & ex qua integratur, & in qua recipitur. In alijs sacramentis fatemur materiam & formā applicari suscipienti: quamquam in poenitentia actus suscipientium sint ipsa materia. In hoc verō sacramento id nequaquam necesse est: est enim diuersa eius natura, & per omnia alijs contractibus simile. Cū igitur materia contrahentes sint: non quoscunque concedendum est sufficientem materiam esse: sed legitimos duntaxat: qui scilicet apti sunt contractui huic ineundo, certè exequendo atque cōplendo: ad quod per proposita impedimenta efficiuntur in idonei. Meritō igitur, cū de his agimus, materia necessaria huius sacramento inquiritur:

Secundum itaq; circa hoc in vniuersali attendendum, hoc fit: ad matrimonium illegitimos & ineptos nonnullos esse ex ipso iure naturali atque diuino, id est, ex ipsa Dei institutione, quæ vt plurimum ex consanguinitate, vel affinitate sumitur, aut ex nonnulla alia coniunctione, ob quā natura ipsa abhorret matrimonium fieri inter aliquos. Verum non statim sequitur, si aliqui diuino iure non sunt illegitimi, eos mox legitimos esse. Possunt enim etiā positiuia iura (quod superius diximus) illegitimos aliquos reddere. Nō omne itaq; impedimentū inhabiles reddens aliquos ad contrahendum, est iuris diuini: nec tamen

*Materia sa-
cramenti
matrimo-
nij sunt ipsa
contrahen-
tes.*

propterea contrarium est iuri diuino: sed, sicut in ceteris omnibus quædam non prohibuit ius diuinum, sed auctoritatem gubernandi tradens prælatis, potestatem dedit ea prohibendi, cum id ratio expedire iudicauerit saluti animarum, & diuinæ gloriæ conuenire: ita & in matrimonio potestatem reliquit his, quos gubernandis populis præfecit. Et hæc est communis ratio omnium prohibitionum positiuæ iuris. Est etiam in matrimonio specialior ratio. Cùm enim sit contractus, & officium naturæ necessarium reipub. conseruandæ ac propagandæ, atque ecclesiæ etiam ipsi, bono quæque religionis catholicæ: merito gubernantium in ecclesia vel in reipub. est, si quid viderint expedire, vt officium hoc matrimonij rectè agatur ad conseruationem religionis christianæ reip. id statuere. Vnde b. Thom. supra dicta d. intrepide asserit, iura ipsa ciuilia & imperatorum leges illegitimos aliquos reddere ad contrahendum, ita videlicet vt nulli sit matrimonium: neque negant hoc alij, quanquam non ita aperte asserant. Et certè hoc est solidissimè fundatum in illo verbo euangelij: Quod Deus coniunxit, homo non separet. Deus enim per causas naturales & ordinatas humanos cõtractus perficit, hoc est, auctoritate legum: sicut naturales res per causas naturales. Non itaque Deus coniungit, quod contra iustas leges humanas coniungitur. Hoc dicimus, quoniam iuristis multis visum est, non esse potestatis secularium legum, matrimonium nullum reddere: sed tantùm ecclesiasticarum: de quo videri potest Siluester in verbo, matrimonium 2. mox in principio. Et certè Iuristæ nulla auctoritate iuris diuini aut canonici hoc probant, nec etiam ratione vlla efficaci: nec aduertunt, nihil per hoc derogari auctoritati ecclesiasticæ, sed potius conducere ecclesiæ paci. Si enim ius ipsum diuinum permittit prohiberi ab ecclesia, quod ipsum non prohibet: quare ecclesia non permittet seculari potestati prohibere circa matrimonium, quod ipsa non prohibet: Fatemur igitur ciuiles leges non posse licitum matrimonium facere, quod ecclesiasticæ illicitum reddunt: sicut nec ecclesiasticæ leges approbare, quod diuinum ius reprobat: hoc enim esset inferiorem superiori contradicere. Verùm quod ecclesiasticæ leges nõ prohibent, cur seculares prohibere nõ poterunt: sicut quod nõ prohibet ius diuinum, prohibent ecclesiasticæ? Nec debent prælati ecclesiæ gratatè suscipere, si quod temporali paci viderint necessarium, seculares principes statuunt. Nec est cur illis se opponant: sed permittant potius matrimonium legibus humanis ordinandum, cùm officium hu-

manum

manum sit: & addant postea ipsi, si videbitur, quod ad bonum religionis pertinet. Quæquam ciuiles leges in his omnibus ex pietate certè & voluntate principum facile cesserint ecclesiæ, vt iam nullum censeatur matrimonium illegitimum, quod ecclesiæ tale non iudicat: non tamen propterea vel legi, vel consuetudini reipublicæ hoc auferendum est, vt illegitimos aliquos reddere, si velint, possint: sed potius si opus foret, confirmandum esset ab ecclesia, Ciuilia iura illegitimum iudicant matrimonium inter tutorem, vel curatorem, vel filium eius, & pupillam: vt habetur in proprio titulo, C. de interdicto matrimonio inter tutorem vel curatorem &c. & similiter liberti cum patrono, aut vxore, vel filia patroni, in lege, liberti. C. de nuptijs. Sed derogatum videtur his legibus per contrariam consuetudinem: quæ tamen non videntur minima ratione & necessitate hoc statuisse. Si itaque denuo hoc videretur statuendum, non est cur hæc auctoritas auferatur à secularibus principibus: qui de matrimonio non quidem vt est sacramentum, sed vt officium est necessarium reipub. statuunt: quod tamen sacramentum prærequirit.

LECTIO QVINTA.

De impotentia.

IAM de singulis propositis impedimentis est breuiter dicendum idque eo ordine, quo sunt proxima lectione proposita. Primum itaque quod hominem omnino inhabilem reddit ad contrahendum, est impotentia consummandi matrimonialem actum: de qua Magister ead. lib. d. 34. & post illum alij: & habetur de hoc titulus in decretalibus, de frigidis & maleficiatis. De hac igitur ponuntur nonnullæ distinctiones. Non enim omnis impotentia eiusdem est rationis, quod attinet maxime ad propositum. Est enim impotentia siue naturalis, siue accidentalis (nam ita etiam distinguunt) alia quidem perpetua, alia temporalis. Impotentiam enim vocamus, quidquid impedit vel ex parte viri, vel ex parte femine actus matrimonialis integrum & naturalem usum. Nam cum hic actus naturaliter compleri potest: etiam si generatio non sequatur aut possit sequi, non est iudicanda impotentia: vt si mulier fuerit sterilis. Ceterum actus ipsius impossibilitas, in quocunque sit coniugum,

Nd 5

im-

DE IMPOTENTIA

impotentem eum reddit, siue sit à natura ipsa, siue ab infirmitate, vel ab arte dæmonis & maleficio: quod fieri posse & ratio, & experientia docet. Cum igitur impotentia fuerit, duo sunt per se consideranda, quod attinet ad matrimonium. Primum, an perpetua sit, an temporalis. Secundum, an præcesserit, an secuta fuerit matrimonium. Secundum quas distinctiones duo certa habentur ex pontificum & conciliorum definitionibus. Primum. Perpetua impotentia matrimonium præcedens facit ut iudicio ecclesiæ dissoluatur, petente altero eorum, aut ambobus: ita ca. 1. 2. 3. extra, de frigidis & maleficiatis. Temporalis verò impotentia & præcedens non sufficit ut dirimatur. Secundum. Sequens verò matrimonium impotentia quolibet non dirimit ipsum, ut aperte testatur Nicolaus papa de his qui ab inimicis vel hostibus, post matrimonium contractum secti sunt, aut in morbum aliquem inciderunt.

27. q. 2. c. secreta.

His autem proximum est dubium: quomodo videlicet temporalis vel perpetua iudicari possit impotentia: quomodo item præcessisse, vel secutam fuisse matrimonium. Circa primum igitur iura ipsa censent, siue ex natura, siue ex maleficio impotentia sit, eam tunc iudicari perpetuam, quando, citra diuinum miraculum, sine graui corporis periculo auferri non potest. Ita Innocentius 3. ca. Fraternalitatis, de frigidis & maleficiatis. Hoc verò iudicat ecclesia, cum coniugati per triennium simul habitauerint, & bona fide actui matrimoniali operam dantes, persicere se non potuisse iuramento testantur: accedente etiam (ut Gregorius inquit) septima manu propinquorum: ita enim Celestinus 3. ca. Laudabilem eod. tit. definit, & 33. q. 1. ca. Quod autem, & ca. Requisisti, Gregorius respondet. Præcessisse verò iudicatur, quando nunquam potuerunt matrimonium consummare. Sunt etiam & huius alix probationes (quæ ad forensia iudicia pertinent) per inspectionem & testimonium matronarum, vel medicorum.

Dubitatur rursus circa hoc, quid si post separationem coniunx qui impotens iudicatus est, cum altero contrahat, & reperitur potens? Vbi siquidem naturalis impotentia iudicabatur, ecclesia agnoscit se deceptam in eo iudicio (nec mirum, cum de facto iudicauerit, & ex probationibus humanis) & ideo iubet primum matrimonium restaurari, ut aperte Innocentius tertius c. Fraternalitatis, eodem titulo dicit. Vbi verò de maleficio agitur: quia id contingit diaboli arte inter duos tantum, & non in comparatione illorum ad alios: non reintegratur primum

MATRIMONIUM.

286

matrimonium: immo datur utrique potestas alteri contrahendi. Quod non fit in impotentia alia, ubi potius impotenti indicitur perpetua continentia, ut supradicta iura testantur. Circa hæc igitur in speciali dubia quæ occurrere possunt, ad exterius iudicium Ecclesiæ referenda sunt: & quod per iudicem fuerit definitum, tuta conscientia seruari potest. Refert plura Syluester in verbo matrimonium 8. § 16. Et hæc quidem dicta sunt, quantum attinet ad iura ipsa.

De ratione verò impedimenti huius (de qua Theologi non nihil agunt) non est opus multa dicere. Manifestè patet eum, qui impotens est aliquid implere, impotentem esse ad id promittendum: qui igitur non potest matrimoniale actum perficere, quomodo potest ad id se astringere? Vnde Alexander tertius: Sicut puer (inquit) qui non potest reddere debitum, non est aptus coniugio: sic qui impotentes sunt, minimè apti ad contrahendum matrimonium reputantur. Illud verò nonnullum dubium habet, & magis theologicum est, an matrimonium sit, quando scienter cum impotente contrahitur? vel, quando cognito impedimento consentitur? Quod enim permanere sic possit, siue à principio, siue postea cognitum fuerit impedimentum, non est dubium: atque ita Lucius tertius in cap. Consultationi, eodem tit. inquit ecclesiam Romanam sentire. Quanquàm enim difficile creditur sit, ut cum impotente quis contrahat: si tamen contraxerit, inquit, Romana ecclesia vult ut tanquam sororem habeat, quam ut vxorem habere non potest. Nec dubitandum est validum esse contractum, atque ita obligare contrahentes ipsos ad mutuam & castam cohabitationem, quando scientes hoc sibi inuicem promiserunt. An verò matrimonium sit, non ita certum videtur: ut scilicet si is qui potens est, postea contraxerit cum altero, illud secundum rescindendum sit, tanquam non sit verum matrimonium, cum primum verum præcesserit. Syluester quidem loco supra citato refert Petrum de Palude tenere, rescindendum esse secundum matrimonium: atque ita primum illud verum matrimonium esse: ipse tamen contrarium asserit, quando impedimentum perpetuum est: nam de hoc loquimur in presenti: idque maximè auctoritate b. Thom. qui

ca. 2. eod. tit.

Verum sit matrimonium quando quis sciens cum impotente contrahit.

34. dist. ar. 2. ad 1.

supradicto loco arguens quòd ad matrimonium non requiratur carnalis copula (cum perfectiora sint matrimonia continentium (de qua re postea sumus dicturi) matrimonio verò cum impotente contracto solum desit carnalis copula: respondet, quòd etiam hæc non sit de essentia matrimonij, potentia tamen ad illam est

DE IMPOTENTIA

est de eius essentia : quia datur (inquit) potestas vtrique coniugum in corpus alterius : sicut hoc loco & beatus Bonaventura & alij docent. Ex quo statim illi consequens esse videtur, non esse matrimonium, etiam si scientes sic contrahant. Deest enim ei aliquid quod ad essentiam pertinet. Verum quod ad b. Thomam attinet, non est dubium illum aperte asserere, impotentiam hanc tunc impedire, quando alter coniugum eam ignorat. Ita enim eo loco sibi arguenti de senibus (qui natura iam frigidi sunt, & tamen constat matrimonium inter eos contrahi) aperte ipse respondet, impotentem ad aliquid perfoluendum non iure, sed facto, si ad id se obliget, sciente eo cum quo contrahit, contractum esse validum. Ostenditur enim (inquit) hoc scienter alium ad contractum quæsisse. Et certè hoc est multò magis rationi cõsonum. Cum enim (quod postea patebit) verum matrimonium sit, si qui contrahant cum conditione de perpetua castitate seruanda, & simile coniugio b. Mariæ & Ioseph (quod b. Augustin. & certè tota ecclesia verum matrimonium iudicat: & ille quidem probat lib. 1. de nuptijs & concup. ex ipsis verbis euangelij: Noli timere accipere Mariam coniugem tuam) qui dubitat in hoc matrimonio non solùm nihil impedire impotentiam alterius aut vtriusque, sed magis adiuuare: Certum est enim, quòd quando scientes impotentiam contrahunt, nõ aliud faciant, quàm vt ad perpetuam vitam, sed casta, consuetudinem se obligent. Nihil nanque aliud possunt ex illo contractu sine peccato intendere. Itaque non est cur matrimonium non iudicetur, vel cur teneat secundum postea contractum. Quam sententiam maximè confirmat quod Augustin. lib. de bono coniugali manifestè asserit: bonum (inquiens) matrimonij nõ mihi videtur propter solam procreationem filiorum, sed propter ipsam etiam naturalem in diuerso sexu societatem: alioqui iam non esset coniugium in senibus: præsertim si vel amisissent filios, vel minimè genuissent. Possent quidem hæc referri ad sterilitatem tantum: nos enim non diximus generandi, sed coeundi impotentiam impedire: verum quæ se iungunt, quid August. sentiat de actu matrimoniali, ostendunt. Si ergo (inquit) seruetur fides, & obsequiorum inuicem debitorum officium : etiam languescentibus & penè cadauerinis vtriusque membris, manet tamè coniugatorum tanto syncerior, quanto securior castitas. Quod certum est non tantum verum esse, quando prius contraxerunt matrimonium: sed etiam posse in ea ætate & dispositione contrahi. Et huic tandem suffragatur, quòd iura ipsa pontificum

Responsione ad 4.

Capite 11.

Capite 3.

IN MATRIMONIO.

numquã dissoluendum dicunt huiusmodi matrimonium, nisi ad petitionem alterius cõiugis, dicentis se contraxisse vt parens fieret: sicut in 1. cap. extra eo tit. dicitur. Immo ibidem patet, considerari, an statim reclamauerit is qui se deceptum queritur. Ex his itaque omnibus, si rectè considerentur, habemus, impotentiam hanc impedimentum esse ex ipsa naturali ratione, atque diuino iure, quauddo ignoratur ab altero. Ita enim in hoc nihil reperimus pontifices de nouo statuisse, sed respondisse consentientes, agrè certè, his qui anxie petebant matrimonium solui. Itaque quod ratio naturalis postulabat ex communi lege aliorum contractuum, curarunt huic contractui matrimonij iuxta illius naturam accommodare. Quare potest meritò hoc impedimentum ad consensum reduci & errorem, de quo superius diximus. Sic enim error seruitutis (quia per eam multum detrahatur debito matrimonij) aufert consensum, & rescindit contractum (cum tamen alioqui cum seruo contrahi possit matrimonium) multò magis error impotentie (per quam omnino aufertur debiti coniugalis solutio) dissoluit contractum: quamuis si ignoretur, non sit cur credatur dissoluere.

Dicendum iam de ordine & voto, quæ duo sunt impedimenta proxima præcedenti: quoniam (vt diximus) per illa fit, vt nõ possit iure, hoc est, sine peccato debitum coniugale solui. De vtroque ergo horum seorsim agendum est. Et, quoniam hoc tempore hæc valde impugnantur ab hæreticis ac nouitatum amatoribus, modestius quidem, sed ideo perniciosius exagitantur: tria per ordinem sunt nobis, quàm breuissimè fieri potest, dicenda. Primùm. Quid in iure ipso, ecclesiasticis scilicet constitutionibus, & inter catholicos omnes certum sit. Secundum. Qua auctoritate, & quo tempore fuerit id in Ecclesia inuentum. Tertium demum. Qualiter hæreticorum & aliorum omnium obiectionibus respondendum sit.

Circa primum igitur de ordine sequentia certa sunt in catholica ecclesia. Primum. Ordo non sacer (de quo superius, cum de hoc sacramento ageretur, diximus) non impedit matrimonium contrahi, & multò minus cõtractum dissoluit: quin potius Ecclesia ordinat, vt clerici, qui continere nolunt, vxores accipiant, antequam ad sacros ordines accedant. Secundum. Ordo sacer, ab Episcopatu videlicet vsque ad subdiaconatum, & impedit ne matrimonium contrahi possit sine graui peccato (cui annexa est etiam excommunicatio ipso facto, in Cle. de consang. & affinitat.) & contractum de facto nullum reddit. Vtrunque ho-

Ordo sacer matrimonij impedit contrahendum, & dicitur contrahendum. Non item ordo non sacer.

rum

rum apertissima iura confirmant, & in proprijs titulis decretalium, videlicet de clericis coniugatis, & qui clerici vel vouentes matrimonium cōtrahere possunt: & apud Gratianum d. 30. & duabus sequētibus. Et de minoribus quidem ordinibus Grego. apertè dist. 32. cap. Si qui verò, & Concilium Carthaginense 4. (cui & August. interfuit) in ca. Lectores, apertè ita definit: similiter & Alexan. 3. r. 2. & 3. ca. de clericis coniugatis. Vbi tamen est nonnulla diuersitas. Grego. supradicto loco non excludit eos ab ecclesiastico statu & gremio, nec à beneficijs & stipendijs ecclesiasticis: Alexander verò 3. & posteriora omnia iura priuant omnino eos beneficijs & functionibus ecclesiasticis. Quod quanquam non dubitemus necessaria ratione factū esse, crescente videlicet in ecclesia auaritia: tamen an adhibita, quanta posset cautela adhiberi, ne indignis beneficia conferantur expediret magis vxoratos ministros in minoribus in ecclesia esse, si eo rariore essent qui in maiorib⁹ castitati sunt affecti: putamus posse merito in cōsiderationem venire, si quando serio ageretur de emendanda infamia ecclesiastici ordinis et incontinentia supremorum ministrorum, maximè in concilio.

De sacris verò ordinibus similiter apertæ sunt Conciliorum & pontificū definitiones. Primò, dist. illa 32. multa sunt Leonis papæ decreta & ex 90. epist. ad Rusticū Narbonensem episcopū c. 3. & ex 82. c. 4. similiter & Grego. & 6. synodus, & Concilium Chalcedonense supradicta dist. citantur. Ex quibus constat hoc etiam apud Græcos fuisse semper, atque ita in tota ecclesia, vt non liceat ordinatis in sacris contrahere matrimonium. Et quanquam multi existiment in antiqua ecclesia talia matrimonia, et si prohiberentur, non tamen fuisse dissoluta: si quis bene cōsideret in illis locis, & pluribus alijs antiquis, videbit eorum tunc illegitima iudicata esse istiusmodi coniugia, & quidem dissoluenda ac nulla: de quo latius postea agemus: Arcebantur à ministerijs ecclesiasticis sic contrahentes, vt Alexander 2. ca. Præter hoc, 32. dist. & Vrbanus 2. cap. Eos qui, eadem dist. ordinant: cum videlicet in ecclesia non esset tanta potestas de exterioribus iudicandi, maximè in coniugijs, quæ non tantum clericos ipsos, sed & vxores respiciebant, nec potestates sacerdotum quidquam in hoc ecclesiæ permittebant. Postea verò, quando in ecclesia potestas fuit, dissoluta sunt talia matrimonia, vt Alex. 3. c. 1. & 2. Qui clerici vel vouentes &c. apertè dicit. Hæc itaque de ordine certa sunt.

Ceterum rationem huius, quare scilicet ordo sacer

atum dirimat, inquirunt theologi nostri d. 37. 4. vbi de hoc ipso Mag. pontificum & conciliorū auctoritates adduxit. Cui questionem (quanquam sic hic nonnulla diuersitas, magis de nomine quam de re) respondendum est, id habere sacros ordines ex voto solenne castitatis, quod eis annexum est ex statuto ecclesiæ: deinde etiam & ex constitutione ecclesiæ, quæ conuenientissima ratione illegitimos & ineptos reddit in sacris ordinaros, ad contrahendum. De voto itaque dicimus ecclesiam latinam ita ordinauisse, vt voueant castitatem omnes: quod Græci non admitterunt vniuersaliter. Quanquam enim ipsi non contrahant, vtuntur tamen matrimonio antea contracto, vt b. Thom. hoc loco dicit, de quo inferius. Vnde non dubitatur, omnem qui scienter ordinatur in sacris, ipso facto hoc promittere non minus, quàm si testaretur verbis. Quare illud esse solenne votū castitatis ecclesia statuit: & addidit constitutionem, illegitimos reddens sic ordinaros ad contrahendum. Tertium denique circa ordinem hoc certum etiam est, si quis post contractum matrimonium ordinetur: quanquam id graue peccatum sit in ecclesia latina, & contra eius ordinationem: non tamen propterea matrimonium dissoluitur, neque nō est ordinatus: suspensus tamen est ab omni eius officio, & in matrimonio perseverare cogitur: quanquam, quid circa debitum coniugale vel exigendum vel reddendum facere possit, dubium nonnullum sit, de quo latius dicturi sumus inferius, cum de indissolubilitate matrimonij, proprio eius effectu, agetur. Nunc priora illa duo sufficere debent, quæ pertinent ad impedimentum, quod præstat ordo præcedens matrimonio. De hoc & alijs ad hoc pertinentibus qui plura, iuristarum maximè, videre velit, legat Siluest. in verbo, matrimonium 8. § 12.

Iam de voto similiter eodem modo dicendum est, quid sit certum. Nec enim nunc tempus est, vt in vniuersum de voto agamus, & de omnibus generib⁹ atq; rationibus, votorū: quod tamen hac occasione nostri dist. 38. 4. egerunt, & b. Thom. diligentissimè q. 88. 2. 2. Omnibus omisis, de voto castitatis hic agamus: quod qui emisit, certum est eum subtraxisse sibi potestatem actus carnalis, etiam in matrimonio: Hoc igitur votum distinguitur in simplex & solenne: inter quæ (vt breuiter dicamus) vera & essentialis differentia est, quod votū simplex nuda promissio est facta Deo, siue ea publicè, siue secretò fiat, siue quantacūq; etiā solennitate. Solenne verò illud dicitur, quod & ecclesiæ sit, & eius auctoritate probatur atque recipitur. Vnde,

Votorum aliud simplex est, aliud solenne. Votū solenne quod.

ne quid dubij esse possit in ecclesia, iam definitum est, nullum esse votum solenne (quod ad matrimonium attinet) nisi quod sit in professione vel expressa, vel tacita in ordine aliquo approbato, vel per sacri ordinis susceptionem. Ita Bonifacius 8. in c. unico, de voto, in 6. Et quanquam non dubitetur ecclesiam posse alios modos statuere solennifandi votum: id tamen certum est, solennitatem voti ad caeremoniam pertinere, & quidem huiusmodi manam ac positivi iuris ecclesiastici: quanquam non dubitemus (quod postea probabitur latius) hanc differentiam ex traditione apostolica semper in ecclesia fuisse. Et quidquid de hoc sit, certum est, solennis voti differentiam & efficaciam, ex iure diuino esse. Sed haec omnia postea patebunt.

*Quomodo
voti simplex
implex im-
pediat matri-
monium con-
trahendum.*

*Votum solenne
impedit
& dirimit
matrimonium.*

*Quare solenne
voti contractum
in matrimonio
dirimat, & non
simplex.*

Hac igitur distinctione supposita: duo etiam de voto castitatis certa sunt. Primum. Votum simplex castitatis impedit contrahendum matrimonium: ita ut non dubitemus mortaliter peccare eum, qui post hoc votum quacunque ratione contrahit matrimonium: & post contractum teneri ad ingressum religionis, ut ita non cogatur consummare matrimonium in quo contra votum ageret: ut b. Thom. supradicta dist. & ceteri scholastici aperte sentiunt. An vero in actu ipso matrimoniali postea peccet, inferius dicemus. Ceterum illud constat, non esse nullum matrimonium post hoc votum contractum: de quibus & Siluester in titulo, Matrimonium. 7. §. 5. Secundum. Votum tamen solenne & impedit, & nullum reddit matrimonium quod post ipsum contrahitur. Et hoc supradicta dist. theologi omnes asserunt: de utroque sunt apertissima iura, tit. qui cler. vel vouent. c. Consuluit, & c. Rursum, & c. In sinuante. Inquiritur quidem à doctores de huius diuersitatis ratione: & est nonnulla differentia inter eos: sed multò minor quam putauit Erasmus: cuius apertissimos & turpes lapsus, si quis videre velit, legat librum de institutione matrimonij Christiani, vbi & verba ipsa beati Thomae citare voluit, aperte non intellecta, ob puerilem quandam sensus grammaticae, & rei de qua agebatur inconsiderationem. Igitur circa hoc (sicut & in praecedentibus) dicimus: solenne votum nullum reddere matrimonium ex institutione ecclesiae: simul & natura ipsius voti Ecclesia reddit illegitimum, habentem voti solenne castitatis, ad contrahendum non autem habentem simplex: idque valde rationabiliter. Quia in voto simplici non est promissio: eius verò quod promissum est, dominium non tenet apud promittentem. In voto verò solenni non est sola promissio, sed etiam traditio eius quod promittitur (supra

videbunt, & acceptatio quaedam atque possessio ab ecclesia accepta. Haec est enim propria illorum differentia. Est namque etiam inter homines hoc naturale, & certè iuris gentium, ut legè minoris efficaciac sit nuda tantum promissio, quam exhibitio & traditio possessionis eius quod promittitur. Qui promissit alteri vel domum vel vestem, nondum abstulit sibi eius rei dominium. Vnde si postea alteri tradat, rata est traditio, & (ut plurimum) tenebitur valorem rei promissae alteri dare. Qui verò alteri iam ipso facto tradidit vel domum vel vestem, omnino priuauit se eius dominio, nec alteri illam conferre potest iam alienam. Cum igitur votum contractus sit quidam humanus (quamquam inter Deum & hominem) tamen quia Deus etià ipse cum hominibus more humano agit: multo magis vult, ut homines cum eo humano etiam more agant. Quare plurimum distat nuda promissio facta Deo, ab exhibitione: atque ideo si post votum simplex castitatis, hoc est post nudam promissionem corpus suum alteri quis tradiderit (quod fit per matrimonium) firma est traditio. Ceterum si etiam suum ipsum corpus ad continentiam seruandam Deo dederit, iam, quasi de alieno, non potest aliud disponere: nec, si tenter, ratum erit. Quod igitur Scotus arguit, voluntate sola esse votum efficax: quod attinet ad obligandum hominem Deo, verum est: quod autem attinet ad rem promissam à dominio promittentis auferendam, legè aliud est traditio, quam nuda promissio. In ecclesia semper fuit dedicatio, qua se Deo obtulerunt, quibus hoc placuit: & consecratio, qua ab ecclesia sic dedicati consecrantur. Memor est huius Dionysius de Ecclesiastica Hierarchia: & satis patet in tota antiquitate ecclesiae. Et quid aliud significatur his, quam hoc esse hominem se totum Deo, ecclesia & teste & acceptante, tradere? Propterea igitur diximus votum ipsum solenne ex iure diuino hanc efficaciam habere: quoniam ex ratione naturali, quae inter omnes homines constat. Et quamuis modus ille dedicationis & consecrationis ab ecclesia sit praescriptus (sicut modus tradendi possessionem rerum, à iure humano) tamen ea facta, iam non est sit, us qui ita se dedicauit: & contra ius diuinum agit, & ex hoc ipso est, ut nullum sit, quidquid contra solenne votum agitur: sicut qui post traditam suae rei possessionem alteri, rursum de ea disponit, contra ipsam ius diuinum agit, quo rei alienae contractatio prohibetur: atque ita nihil est quidquid agit. Dubitatur quidem inter theologos, an in voto solenni dispensari possit à papa. Et beatus Thomas cum monacho non posse dispensari ut

*An papa
dispensare
possit in
voto solenne.*

o o contrahat,

DE VOTO VIRGINITATIS
 contrahat, asserit: potest tamen cum ordinato in sacris. Com-
 munitè verò creditur vniuersaliter dispensari posse. Nec opus
 est de hoc multa dicere. Necessaria & legitima causâ existen-
 te, non est facile auctoritas dispensandi in his restringenda. Sine
 causâ verò, nulla est dispensatio.

LECTIO SEXTA.

De auctoritate, & ratione eorum, quæ de ordi-
 ne & voto dicta sunt.

QUONIAM omnia hæc quæ diximus de sa-
 cris ordinibus & voto castitatis, ab hæreticis
 omnibus viribus impugnantur: dicamus nunc
 (quod superiori lectione proposuimus) quæ
 auctoritate & ratione, & quo tempore hæc
 tanta obligatio ordinatorum in sacris, & tã-
 ta efficacia voti castitatis sit in ecclesia. De
 quo articulo cum tot & tam docti ac pij hoc tempore scripse-
 rint aduersus modernos hæreticos, & antè etiam aduersus Ioan-
 nem VVicleph & sequaces: satis erat lectorem ad eos mittere.
 Verùm (sicut in ceteris hucusque egimus) non est hic omitten-
 dum, quod satis esse possit ad confirmandos animos in vera &
 catholica sanctæ ecclesiæ doctrina & obseruantia. Egit quidem
 diligenter hoc Thomas VValdensis in libro de sacramentis ca.
 128. & 129. de sacramento ordinis agens: & libro de sacramenta-
 libus. cap. 66. & 67. Is quidem primus contra VVicleph, post il-
 lum verò contra Lutheranos multi certè memoria digni, hæc
 (vt iam diximus) tractarunt causam: inter quos Iodocus Clie-
 toueus, Pighius, Alphonsus, Vouesinus, & plures alij.

Nos igitur (quantum ad hoc propositum attinet) hoc in prin-
 cipio statuimus, in quod tanquam in scopum intendendum est:
 continentiam videlicet ordinatorum in sacris, & efficaciam voti
 castitatis sacræ scriptura: atque Apostolicæ doctrinæ consue-
 taneam esse, & Ecclesiæ ab ipsius Apostolis traditam, atque in ea
 semper fuisse.

Continentiæ
 commen-
 datio.

Ad quod probandum illud primùm certò constat, cælibatum
 atque omnimodam continentiam carnis, siue in virginitate, siue
 in viduitate, aut alio quouis modo, maximè verò virginitatem,
 rem esse magnæ dignitatis & meriti apud Deum, & propriam
 euangelicæ

ET CONTINENTIAE.

290

euangelici status virtutem, à spiritu sancto & in scriptura sacra,
 & in doctrina patrum mirè commendatam, ad quam etiam in
 euangelica lege apprehendendam omnes sunt meritò exhor-
 tandi. Hoc igitur, quoniam nullus est, etiam præsentium hæ-
 reticorum, qui apertè neget: non est opus multis probare. Quia
 tamen nec id etiam veraciter contententur: non est sine efficaci
 probatione relinquendum. Primò igitur (quod attinet ad scri-
 pturam) Christus ipse excellentiam commendat virginitatis &
 continentię in eunuchis, qui se castrauerunt propter regnum
 caelorum. Deinde Paulus apertissimè omnibus hanc virtutem
 suadet. Volo (inquiens) omnes esse sicut me ipsum. Et rursum: *Matth. 19*
 De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium au-
 tem do. Vbi in hanc sententiarum multa efficacissimè loquitur.
 Non est verò in lege veteri quaerendum, vbi de hac virtu-
 te & eius commendatione fiat mentio, nisi vbi de Euangelio &
 Christo promissio est. Vnde Isaias Euangelicæ gratiæ prænun-
 cius, de hac apertissimè promittit. Non dicat (inquit) eunu-
 chus: ecce ego lignum aridum: quia hæc dicit Dominus eun-
 uuchis &c. Dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, &
 nomen melius à filiis & filiabus, nomen sempiternum dabo eis.
 Quem locum (sicut & reliquos) Augustinus lib. de sancta vir-
 ginitate (quem totum ille in laudandam, persuadendam, & in-
 struendam virginitatem ædidit) adducit & explicat. Vbi & re-
 liqua omnia quæ proposuimus, efficacissimè probat: quàm vi-
 delicet propriè sit hæc virtus Euangelicæ gratiæ à b. virgine pri-
 mò cepta, & quantæ excellentiæ sit. Quod non solum in hoc *Cap. 13. &*
 libro, sed & toto ferè libro de bono cõiugali, agit: vbi postquam *seq.*
 de matrimonio, quod primis temporibus propter propagandum *Cap. 22. &*
 Dei populũ, ex quo Christus nasciturus erat, necessarium fue- *seq.*
 rat, & à patribus non humano solum & carnali affectu, sed vera *Cap. 19*
 fide & pietate in Deum ac religionem obseruatũ dixerat (quod *Cap. 19*
 toto eò libro pulcherrimè probat) nunc verò (inquit) sunt admo- *Cap. 19*
 nendi omnes, vt vtantur potius bono continentię: hæc maximè *Cap. 19*
 causã, quod nunc spiritualiter propagandus est Dei populus, id cõ- *Cap. 19*
 firmans. Et statim c. 10. obijciens sibi: quid si omnes nunc cæliba- *Cap. 19*
 tũ ferarent, quasi in cõueniens: desiderandũ potius hoc dicit, ex *Cap. 19*
 ipsis verbis Pauli: Volo omnes esse &c. Vnde & lib. 1. de nupt. & *1. Cor. 7*
 cõcup. c. 13. illud ecclesiastæ de hoc exponit: Tẽpus amplexan- *1. Cor. 7*
 di (quod legi veteri conuenire dicit) & tempus lógẽ fieri ab am- *1. Cor. 7*
 plexibus: quod nouæ legis esse affirmat: hoc etiã ex illis verbis *1. Cor. 7*
 Pauli confirmans: Tempus breue est: qui habent vxores, tanquã

non habentes sint &c. Sufficerent hæc ad id quod propositum est confirmandū, maximè si libri, quos citauimus, legantur: quæ tamen in hac causâ virginittatis ex Græcis doctoribus & ecclesijs præscribunt nobis hæretici: breuiter etiam Græcorum hoc confirmantium, & Latinorum aliorum non est omittenda memoria. Igitur (quod ad Græcos attinet) Athanasius librum ædidi de virginittate, in quo efficacissimè eam suadet, & virginem instruit. Basilius in libro de Institutione perfectæ vitæ, in principio, ac deinceps cap. 7. tanquam fundamentum totius virtutis continentiam ponit: & in regula monachorum, de ipsa virginittate & professione eius apertè loquitur: qua auctoritate etiam postea vtetur. Chrystostomus homilia 18. in Genesim, virginittatem quantum extollit: & quâto spiritu ad eam inducit omnes & in sermone de continentia Ioseph: & rursum in altero, quod regulares scemine viris cohabitent (vbi videlicet hoc deplorat) mira faciūdia virginittatem etiam suadet, & docet qualiter sit seruanda. Ex Latinis Cyprianus & libro de Habitu virginum, & Epistola 11. 1. libri, hoc ipsum agit, nobilissimam portionem Ecclesiæ virgines vocans. Tertullianus lib. 7. ad vxorem, primum gradum & locum tribuit virginittati, secundum continentie: viduali, vltimum denique matrimonio. Hieronymus verò quàm multa, quam que efficaciter contra Iovinianū disputat & in duobus libris contra eum, & in multis epistolis, & contra Vigilantium: vbi admiranda sunt præconia virginittatis. Ambrosius proprios etiam libros ædidi ad virgines. Itaque nullus est omnino doctorum Græcorum vel Latinorum, apud quem non sit aut in specialibus tractatibus, aut inter reliqua apertissima cōmendatio virginittatis & continentie. Fatentur hoc moderni hæretici & nouatores, sed audent dicere, excessisse antiquiores Patres in commendanda hac virtute: quam querelam primus Erasmus inceptit: & exaggerant reliqui aduersarij nostri, adeo vt nō cunctetur Butzerus dicere, videri sibi quod nimium accesserint ad errorem Tacianorum, & reliquorum hæreticorum nuptias damnantium. Sed hos nec causâ castitatis & continentie iudices recipimus tam suspectos, & manifestè suam propriâ causam, immo carnis & sanguinis agentes (quid enim aliud de vobis fragis & perfidis monachis dici potest? nec censores doctrine patrum. Illi enim spiritum scripturæ sacræ secuti sunt, illi & ab Ecclesia recepti, à Deo etiam miraculis probati sunt. Quis non videt igitur temerarium esse, quod priuatum aliquis iudicium suum præferat illis: aut vt nouatorum omnium horum auctori-

tas vel

tas vel vni eorum comparari debeat in re tam graui, quæ tam longo tempore in Ecclesia tanta cum laude permansit? Non est creandum spiritum sanctum vel excessum aliquem permisisse in eorum doctrina, quam scilicet illi ex vno sensu Ecclesiæ tradunt. Certè si illi omnes excesserunt, excessit & Ecclesia: Nec detrahunt matrimonio Patres, nec incauti sunt in tenenda via regia, atque media. Abeat igitur omnis ab illis aliena prudentia, quam stultitiam meritò & verius dixerimus. De virginittate & matrimonio, vt illi, loquamur. Et certè si vnus Augustini aut Hieronymi in hac parte attentè perpendatur doctrina, non est quod desiderari possit. Hæc igitur satis de primo illo fundamento, & laude continentie: ex quo cetera omnia facile deducuntur.

Primo enim ex illo, quàm hæc virtus conueniat Christi & Quam de Ecclesiæ ministris, non est difficile videre. Illorum est (vt Christus admonet) lucem esse & sal, & in Ecclesia singulari virtutum sros ecclesie vita celebs ex cō- fulgore splendere: ad hoc verò, ex supra dictis locis satis ostendunt patres, quantum conferat cœlibatus. Deinde, ad hæc ministeria rectè explenda, maxima opus est libertate animi, & à cura rerum temporalium elongatione: in hac verò præcipuè implicat hominis animum matrimonium: quod satis asserit & probat Apostolus: Qui cum vxore (inquit) est, sollicitus est, & cogitat quæ mundi sunt, quomodo placeat vxori: & diuisus est. Qui sine vxore est, sollicitus est, & cogitat quæ sunt Domini. Quod experientia etiam ipsa ostendit. Quanta enim in educandis filiis cura: quanta deinde maior in hæreditandis: cum natura ipsa doceat (Paulo etiam testante) quod parentes debent thesaurizare filiis: Quis non videat matrimonij onera tanta esse, vt integrum hominem requirant? Quare tandem fiet, vt vel mercenarius totus sit minister Ecclesiæ, & omnia ad querendum victum filijs & familiaræ referat: vel vt prematur quotidie penuria & egestate suorum. Satis corruptio ipsa naturæ nostræ ad auaritiã & curam rerum temporalium nos trahit: quid igitur si huic addatur multitudo filiorum? Quantum verò hæc omnia impediunt à diuina contemplatione & studio ipsius scripturæ, quæ tam necessaria sunt ministris Ecclesiæ? Et, quod his omnibus maius est, quantum ab assidua illa oratione & puritate, quæ maximè in celebrandis mysterijs illis sacrosancti altaris necessaria sunt, non solum hæc cura & sollicitudo, sed complexus ipse muliebri & veneræ delectationis vsus impediunt, satis Paulus ostendit, dum maritis præcipit, vt ad tempus separentur, vt ora-

Oo 3

tioni

tionem vacent. Non quòd dicamus nullam orationem fieri posse ab his qui coniugalibus actibus vacant: sed feruentior illa & purior oratio (qua frequenter in vita opus est, Paulo ipso teste, ut præferim, qui inter ea versantur, quæ & animum maxime temperent, & à Deo auertere possunt: quales certè sunt coniuges) sine maiori illa puritate rectè fieri nequit. Nam & propterea ad eam Paulus exigit separationem à matrimoniali consortio. Ministros autem Ecclesiæ constat huic præcipuè muneri deputatos esse, ut non pro se tantum, sed pro tota Ecclesiâ orent, ut iam meritò de ministris Ecclesiæ secularibus actibus implicatis dicatur illud Euangelij: Quod si sal euanuerit &c. Hinc enim & Apostolus: Nemo (ait) militans Deo implicat se negotijs secularibus. Quæ verò magis secularia negotia, quàm ad quæ matrimonium trahit & cogit? Hoc verò maxime confirmatur in sacerdotum veteris legis exemplo. Hi mariti erant (quoniam carnali propagatione sacerdotium illud seruandum erat) tamen quando in tabernaculo ministrabant, ab vxoribus & omni illo domestico strepitu separati erant: sicut de Zacharia aperte scriptum legimus, quòd completo tempore ministerij sui, reuersus est in domum suam. Quòd si ad tractanda illa quæ vmbra tantum erant & figura, abstractione tanta opus fuit, & separationes ab vxoribus: quanto magis hæc necessaria sunt in sacramentis nouæ legis contrectandis? ad quæ non per vices & tempora, sed continuò administranda & consummanda ministros Ecclesiæ paratos esse oportet semper: ergo & ab vxoribus liberos. Hæc ratio vsi sunt Zolimus & Innocentius. Ad panem illum (inquunt) propositionis manducandum requirebatur, ut à mulieribus mundi essent: quanto magis ad vinum & cœlestem panem sumendum, cuius ille vmbra tantum & figura erat?

2. Tim. 2.

Lucæ 1.

Perè omnes
ecclesiæ mi-
nistri exi-
miam sancti-
tate &
doctrina
clari vire-
runt cœli-
bes.

Hinc etiam secundum manifestum sit. Apostolos videlicet eorum discipulos, & omnes ferè, aut certè maximam partem omnium, qui in Ecclesiâ & Christi ministerijs insigni sanctitate & doctrina claruerunt, cœlibes semper permanisse: omnia hæc quæ diximus confirmantes, & exemplum etiam successores suis ac reliquo populo Christiano exhibentes. Dignitas sanè erat, ut hæc tanta virtus, tam propria Euangelio, in his prioribus splenderet patribus. Hoc de Paulo manifestum est: qui dum ad cœlibatum exhortatur: Volo (inquit) omnes esse sicut me ipsum. Et de ceteris quidem Apostolis confirmat hæc beatus Hieronymus libro primo contra Iovinianum: & probat ex verbo illo Petri: Ecce nos reliquimus omnia: cui respon-

dens dominus: Omnis qui reliquerit, vxorem aut filios &c. ostendit illos hæc omnia reliquisse. Quanquam itaque (inquit Hieronymus) demum Apostolos habuisse vxores (quod tamen de solo Petro probari potest) id ante Euangelij gratiam fuit factum: at postquam secuti sunt Christum, non dubitandum est ab his omnibus eos abstinuisse. Immo Ioannem ipsum Euangelistam & ipse Hieronymus ibi, & tota Ecclesiâ non dubitat virginem permanisse: & multorum testimonia asserunt ex nuptijs vocatum esse à domino. Quod idem & Ignatius, Ioannis discipulus (inter hos etiam & ipse meritò numerandus) Epistola ad Philadelphenses de Apostolis & multis alijs aperte dicit: adductis etiam insignibus quibusdam patribus veteris testamenti: Virgines Christi dicit se præ oculis habere, sicut Iesum Nauæ, Melchisedech, Helisæum, Ieremiam, Ioannem Baptistam, dilectissimum discipulum (Ioannem scilicet Euangelistam) Timotheum, Titum, Euodium, Clementem, & alios, inquit, qui in castitate de hac vita exierunt. In ea item & pluribus alijs Epistolis etiam sacrarum virginum meminit. Epiphanius etiam tantæ antiquitatis auctor, in libro de hæresibus (in quo ipsum beatus Augustinus secundus est) contra Valesios, hæresi videlicet 18. hoc ipsum de Helisæo, Ioanne Euangelista, & Iacobo fratre Domini, & reliquis Apostolis asserit: qui se (inquit) non manibus, sed spiritu castrauerunt propter regnum cœlorum. Iam reliquos Græcos & Latinos Patres ac pontifices præcipuos Ecclesiarum manifestè constat cœlibes fuisse. In Romana quidem Ecclesiâ omnes (nullo certè excepto) cœlibes legimus. De alijs, videlicet Athanasio, Basilio, Chrysostomo &c. quòd tales fuerint, constat. Et ex Latinis Cyprianus, Hilarius (prius quidem maritus, sed postea longè à matrimonio) Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, fuerunt cœlibes. Et vix vnus, patris scilicet Gregorij Nazianzeni (qui Episcopus maritus erat) mentio est. Sunt verò & nonnulli alij in Ecclesiasticis historijs: sed certè nulla ratione ostendi potest, eos post sacerdotium vsos fuisse matrimonio. De præcipuis iam diximus & sanctioribus: de alijs postea.

Tertium demum etiam ex his deducentes, quasi cõsequentia quadam inferimus ex his omnibus, continentiam illam ministrorum ecclesiæ ab omni matrimonio, simul cum ipso euangelio & Apostolorum prædicatione instillatam esse animis hominum, & sensim quodammodo ita in ecclesiam introductam, ut nullum aliud initiũ eius, quàm ipsius euangelicæ prædicationis

Oo 4 legamus;

Continentia
ministrorũ
ecclesiæ
Apostolorũ
tẽpore fuit
in vsu.

Math. 19.

legamus: quanquam fuerit inter antiquos nonnulla diuersitas, & etiam abusus non defuerint. Hoc verò primò efficacissimè confirmat, quod Eusebius 2. libro Ecclesiasticae historiae scribit ex Philone antiquissimo Iudæo, contemporaneo videlicet Apostolis, qui & consuetudinem creditur habuisse non paruum cum Petro & Marco, vt qui Romam venerit & Alexandriae vixerit. Is igitur in libro de Vita supplicum (vt Eusebius citat) Christianorum recens conuersorum mores & vitam mirè prædicans, omnia, quæ Egypti monachos egisse legimus, refert: & inter cetera, contubernia fuisse & virorum & mulierum seorsim habitantium, & in virginitate vsque ad mortem permanentium, dicit. Vbi & de abstinentia illorū, vigilijs, & frequentia lectionis ac orationis multa loquitur: apertè monachorum Aegypti vitam describens: vt hinc videamus virginitatem & monachatum simul cum Euangelio capisse. Quod & Concilia ipsa antiqua, & alia historiae testantur de calibatu ipso ministrorum. Et quia hæretici Ecclesiam Græcam nobis obijciunt: eius etiam auctoritate hoc iam confirmemus.

Etia græca antiquissima concilia voti continentie meminere, & punitis votifragos,

Primò igitur concilia illa antiquissima Græca, Ancyranum & Neocæsariense horum manifestè habet mentionem, & cœlibatus scilicet ministrorum, & voti castitatis ac monachatus. In Ancyrano enim cap. 10. de diaconis ita dicitur. Si in ordinatione sua protestati sunt, & dixerint velle se coniungi & copulari postea vxores duxerint, maneat in ministerio, propterea quod eis Episcopus licentiam dederit. Et additur: Quicumque sanè tacerint, & susceperint manus impositionem, professi continentiam, si postea nuptijs obligati sunt, à ministerio cessare debent. Et cap. 18. Quotquot (inquit) virginitatem promittunt, & iniuriam faciunt sponsonem, inter bigamos censeantur. Ex quo satis fit hoc haberi, & votum fuisse virginitatis, & eius transgressores esse punitos. In Neocæsariensi 1. cap. Presbyter (dicitur) si vxorem accepèrit, ab ordine deponatur: quòd si fornicatus fuerit, vel adulterium commiserit, extra Ecclesiam abijciatur. Et hæc quidem Concilia ante Nicænum ipsum creditur fuisse: & tunc de his rebus, tanquam de certis ac constitutis, loquuntur. Concilium etiam ipsum Nicænum quàm apertè loquitur? Interdixit (inquit) sancta Synodus, nō Episcopo, non presbytero, non diacono, nec alicui omnino qui in clero est, licere subintroductam habere mulierem. Referunt hoc quidem nonnulli ad prohibitionem matrimonij: sed vt cunque sit, satis eo loco ostenditur, cœlibes permanisse plurimos, cum reuera ex superioribus Concilijs

Capite 3.

cilij pateat, post susceptos sacros ordines, vsque ad diaconatum (vt minimum) prohibitum esse matrimonium. Mirum autem est, quòd ecclesiæ aduersarij tam falso omnia peruertunt. Referunt quod lib. 2. Historiæ Tripartitæ cap. 14. scriptū est, & à Gratiano citatur 31. d. c. Nicæna Synodus; & addunt Paphnutium, confessorem & sanctissimum monachum, persuasisse Concilio, ne cœlibatus indiceretur ministris Ecclesiæ: fraudulenter dissimulantes id quod non possunt in illa lectione non apertè videre, potius inde contrarium ostendi. Tentatum est vt ita tueretur, ne presbyteri & Episcopi, & vsque ad subdiaconos cum coniugibus, quas ante consecrationem duxerant, dormirent. Huic sententiæ contradixit Paphnutius, dicens, hoc occasione fornicationis futurum ipsis, aut certè vxoribus. Vbi obserua, quàm distè distinctum sit quod pertinet ad separationem à mulieribus prius ductis: & quòd ad nō deinceps ducendas vxores. Hoc enim non vertebatur in quæstionem in eo concilio: sed constat superioribus concilijs statutum fuisse. Igitur (quod attinet ad priorem ecclesiam, & ad Græcos) hoc certò constat, maritos fuisse ordinaros Episcopos & c. nec in ordinatione ad cōtinentiam strictos, quin possent vxoribus vti. Vnde & concilij Gangreensis habemus de hoc certissimam definitionem. Vbi propter hæreticos damnantes nuptias, & carniū vsū, & huiusmodi alia, sanctissimè definitur, quicumque discernit à presbytero, qui vxorem habuit, tanquam occasione nuptiarum, quòd offerre non debeat, anathema sit. Hoc enim quod in principio ecclesiæ fuit, permansit diutius in ecclesia Græca. Aduertant itaque, qui etiam contra nos hoc concilium citant, quàm contra eos sit eius conclusio: Hæc (aiunt) scripsimus, non vituperantes eos, qui in ecclesia Dei secundum scripturas sanctum propositum continentia eligunt. Et deinceps: Nos autem virginitatem cum humilitate admiramur, & continentiam, quæ cum castitate & religione suscipitur, approbamus. Vbi apertè vides (vt ex consequentibus patet) de perpetua continentia ab vxoribus sermonem esse: & propositum castitatis non tantum in admiratione haberi, sed & probari. Sed vt ad priora redeamus, fatemur fuisse ministros ecclesiæ maritos, & vfos matrimonio, quod tamen ante susceptos ordines contraxerant: post susceptos verò illos, semper interdictum fuit coniugium, etiam Græcis: quod Chalcedonenfis synodus (posterior quidem, sed ante mille annos, & vna ex quatuor illis præcipuè auctoritatis) apertè ostendit. Quia in quibusdam (inquit) prouincijs concessum est lectoribus & psalmistis vxoribus.

Cap. 4.

Cap. 13.

stis vxores accipere. Vides itaque superioribus gradibus aperit ad negatū fuisse, iuxta antiquiora illa concilia? Idem etiam sexta synodus apertius docet. Sic enim (vt Gratianus citat c. Quoniam, 31. dist. dicit: Cognouimus Romani ordinis canonem esse, vt qui ordinati sunt diaconi vel presbyteri, confiteantur quod suis iam non copulentur vxoribus. Ipsi tamen hoc non imponunt græcis: sed legales (inquiunt) nuptias amodo valere volumus, nullo modo cum suis vxoribus eorum connubia dissoluentes. Itaque præcedentia matrimonia dissoluta non fuerunt apud græcos. Ceterum Siricius papa & Innocentius primus, non longo post priora illa concilia tempore, illud firmiter statuerunt, vt non ordinarentur mariti, nisi & ipsi & vxores continentiam vouerent: & hi quidem quadringentis post Christum annis istud constituerunt. Et quoniam hæretici dicunt illos hoc induxisse in ecclesiam: legantur eorum de hac re Epistola: Siricij quidem epistola ad Himerium, Tarraconensem Episcopum: vbi satis ostendit, se nō nouum aliquid statuere, sed tantum quæ per abusum introducta fuerant rescare. Innocentius etiam in epistola præcipue ad Exuperium Tholosanum episcopum, vbi Siricij auctoritatem referes, & rationes illas quas supra adduximus ex veteris legis sacerdotibus, & puritate necessaria in ministerijs ecclesie, efficacissimè proponens, ostēdit se magis curasse, vt hæc, quæ negligentia quorundam lapsa erant, restituerentur, quàm de nouo aliqua statuisse. Sunt etiam in eadem epistola Siricij damnata matrimonia monachorum post professionem &c. Itaq; ex his omnibus & cœlibatus legem ecclesie ministris impositam, & votum castitatis monachorum manifestè cōiungitur ab ipsis fuisse Apostolis, & semper in ecclesia omnium patrum consensu probata. Quid igitur opus est stultissima audire, & certè fallacissima hæreticorum verba, legem hanc tyrannicā esse, & ab antichristo institutam, & multa alia clamantium? Si quid tamen, quod mouere aliquem posset, adferant: sequenti lectione est certis etiam patrum auctoritatib. dissoluendum.

LECTIO

DILVVNTVR OBI. CON. CAELI SAC. 292
LECTIO SEPTIMA.

De rationibus hæreticorum contra hæc dissol-
uendis.

MULTA Ecclesie aduersarij contra hæc omnia garrunt, & re & verbis contradicentes legi cœlibatus ministrorum Ecclesie, ac voto solēni castitatis: sequētes in hoc Vuicleph & Bohemos hæreticos, & ab illis etiam plurima eorum quæ referunt, mutuantes: quam (vt in his semper contingit) moderni inuerecundius de his omnibus loquantur. Constat in primis omnes hos noui Euangelij ministros & antesignanos, abiectis votis religionis & sacrorum ordinum, non semel, sed frequētius etiam contraxisse (vt populo persuadent) matrimonium. Itaque à Iouiniano & Vigilantio vsque ad nos, persecutio hæc contra sanctissimum cœlibatum ita à satana aucta est, vt posteriores semper præcedentibus erroribus aliquid addiderint. Primi illi æquabant nuptias cœlibatui, Vuiclephistæ legem cœlibatus & voti castitatis tyrannicam & temerariam dicebant: in vtrisque tamen fuerunt multi cœlibatum seruantes. Nostri iam, omnibus certè illis consentientes (nam nec à Iouiniano longè absunt re ipsa, vt videbimus) addunt etiam & exemplo suo ad nuptias omnes astrictos cœlibatui trahentes, asserunt hoc esse conducibile, & ab ipso spiritu sancto ostensum conuenire Ecclesie ministris. Vt igitur capita obiectionum contra cœlibatum habeamus, & illis responderi possit: tria sunt quæ contra hunc adferunt.

Noni hæretici antiquis peiores sunt.

Primum est contra legem cœlibatus. Dicunt enim eam esse tyrannicam, quæ onus tam graue ultra legem ipsam Dei, & ultra ecclesie antiquæ exempla, a, nescio quibus pontificibus, impositum est. Nonnulli dicunt à Siricio & Innocentio. Addunt etiam Butzerus & Caluinus (vt maiorem inuidiam cōstent & ex nouitate, & ex persona ipsa pontificis) à Gregorio 7. impositum esse Germanis, idq; magna totius germanicæ ecclesie perturbatio, ex historico quodam Sigiberto id probantes. Vixit Gregorius 7. circa 1060. annū, Henrico quarto imperatori contemporaneus, & propter contentiones summas cum eo habitas, mirè traductus ab historicis germanis, & effectus odiosus omnibus præcipue

Quæ opposita aduersarij contra legem cœlibatus.

DILVNTVR OBJECTIONES

præcipiunt hæreticis. Huic itaque tribuunt legem cœlibatus in Germania, quam & Antichristi dicunt, sicut Bohemi dixerunt post 1000. annos factam, post quos inquit soluendū fuisse satanam, vt in Apocalypsi scriptum est: cum tamen Siricius & Innocentius ante completos 500. annos post Christum vixerint. Igitur ad tyrannidem istam probandam, multa primò adducunt ex Paulo ad Corinthios, de necessitate (vt illi inquit) coniugij, quod certè remediū esse pluribus, immo omnibus ferè necessarium (cum paucorum sit donum perfe & continentia) docet, Laudat (fatentur illi) Paulus cœlibatum, sed ostendit conuenientissimū remedium, matrimonium. In principio enim huius sermonis inquit: Bonum est viro mulierem non tãgere: sed statim subiungit: Propter fornicationem autem vnusquisque suam vxorem habeat. Et rursus, cum dixisset: Volo omnes esse sicut me ipsum: statim addit: Sed vnusquisque propriū donum habet. Vbi quid aliud (inquit) significat, quàm eos qui hoc donum non habent, quod habuit Paulus, oportere vxoribus iungi? Et tandem postea: Dico autem non nuptis & viduis, bonum esse illis, si sic permaneant: Sed statim addit: Quòd si se non continent, nubant. Et illud: Melius est nubere, quàm vri. Ex quibus omnibus clamant: cum Paulus nulli audeat imponere cœlibatū, quomodo audent alij? Immo, cum omnibus qui se non continent, præcipiat vt nubant, hoc vnicum remedium (inquit) ostendit esse ijs qui vtuntur, hoc est (vt illi exponūt) qui stimulis & tentationibus carnis exagitantur. Non (inquit Butzerus) Paulus docet, cõfugiendum esse ad orationes, ad mortificationem carnis &c. sed vnicum hoc remediū proponit omnibus. Quæ verba possent sufficere habenti liberum ab omni affectu iudicium, vt, quàm meritò detestadus sit, qui hæc ausus est dicere, cognoscatur. Non dixit Paulus confugiendū esse ad orationes & mortificationes carnis? Quid ergo est illud: Castigo corpus meum? Et rursus: In omnibus exhibeamus nos, sicut Dei ministros, in ieiunijs multis, in laboribus, in vigilijs, in spiritu sancto? Et rursus: Orationi instate? Quis audet itaque illud dicere, nisi planè epicureus? Et quod rursus ait: vnicum hoc remedium proponit omnibus, matrimonium scilicet: quid etiam apertius fallum dici potuit? Volo (inquit) omnes esse sicut me ipsum. Nulli hoc remedium proponit Paulus, nisi nolenti continere: quod ostendimus postea esse vri, ex sensu Patrū. Audent verò etiam asserere, præceptū esse Pauli. Quod & cõfirmant ex his quæ ad Timoth. scribit: Volo (ait) iuniores (de viduis loquens) nubere, filios procreare,

1. Cor. 7.

2. Tim. 5.

CONTRA COELIBATVM SACERD. 295

terere, matres familias esse, nullam occasionem dare aduersario maledicti gratia: iam enim quædam conuersæ sunt retrò post latanam. Ecce (inquit) Paulus vult iuniores, absque exceptione quidem vlla, nubere: & ostendit illud expedire, saltem pluribus. Quomodo igitur imponitur omnibus ministris ecclesiæ continentia onus: Confirmant hoc rursus verbis Pauli, quæ de ordinandis Episcopis & diaconibus dicit: Oportet (ait) Episcopū irreprehensibilem esse, vnus vxoris virum. Et iterum ibidem de diaconibus: Sint vnus vxoris viri, qui suis filijs bene præsent & suis domibus. Et iterum, quando Tito de constituendis per os Pauli docentem, matrimonium inter familiares virtutes & germanas quodammodo ministrorum ecclesiæ ponentem: Filios (inquit) habentem subditos: Et, si quis domui suæ præesse nescit, quomodo ecclesiæ Dei diligentiam habebit? Vbi quid aliud ostenditur, quàm in matrimonio preparari quodammodo ministros, & specimen sui quoddam ad gubernandam ecclesiam præbere? Nonne hæc conuenientia sunt? Meritò quærit (inquit) spiritus sanctus ministros ecclesiæ maritos quærit, non cœlibes: maritos esse præcipit, non virgines: quod multo certè est absurdius, quàm vt possim credere eos, cum hoc dicerent, considerasse: sed apparet ex feruore disputationis & amore propriæ sententiæ profectum. Quid est spiritū sanctum nolle virgines, sed maritos? Et tamen ex huiusmodi præmissis clamant: qua ergo remeritate hoc imponitur? Quòd si respõdeamus, nulli hoc imponi, sed tantum ecclesiam nullum ad ministeria sua velle recipere, nisi cui placuerit virginitas & cœlibatus: itaque nemini imponi vt cœlebs viuat, sed solum ordinari quibus hoc placet, & quib. hoc cordi est: quod cur ecclesiæ non liceat, cum in domo propria cuius licitum sit, quas sibi placuerit exigere à suis ministris cõditiones? Clamant illi, iniquum esse Ecclesiam priuari multis futuris illi vtilibus ministris exactione conditionis, quam spiritus sanctus nõ exegit. Multi nõ possunt hoc præstare, nullis nõ placet, qui & pietate, doctrina & diligentia: multa præstare possent Ecclesiæ: quibus omnibus propter hanc legem priuatur: immo ita fit etiam, vt repleatur inutilioribus ministris hac occasione. Cum enim ministris carere non possit, necesse habet ordinare ministros, & suscipere quoscunque, qui cœlibatui se

Cap. 2.

batui se addicunt, carent tamen alijs multò vtilioribus & magis necessarijs vel doctrinæ, vel pietatis, vel diligentia: donis. Denique vt hæc tyrânus ostendatur clarius, videamus (inquit) statutus huius legis, hoc est, quæ vtilitas eam secuta sit in Ecclesia. Ex ea magis impleta est Ecclesia libidinibus, & omni spurcitantium videlicet quidquid ad hoc pertinet, permittitur ministris, præter solum sanctum matrimoniũ. Quæ igitur lex est, aut quæ disciplina, tot permittere fornicationes & adulteria, & solum punire matrimoniũ? Si casti essent ministri, suscipiendi essent, & laudandi: modò constat eos non esse castos: quid igitur, dum lex illa renetur, aliud sit, quàm vt multorum peccatorum occasio detur? Vltimò denique & illud Pauli, quod Timotheo scribit de nouissimorum temporum erroribus, huic legi conuenire afferunt: Discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris & doctrinis dæmoniorum, in hyprocrisi loquentes mendacium, & cauteriatam habentes conscientiam. Ecce quanta periculosissima mala dicat Paulus: Causa verò & finis omnium illorum, quæ sit, statim ostenditur: Prohibentium nubere, abstinere à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiæ actione fidelibus, & his qui cognouerunt veritatem. Patet igitur (inquit) quales sint duæ istæ leges: cœlibatus, qui prohibetur matrimonio, & delectus ciborum. Nec satis fieri sibi vlla ratione volunt, si dicamus illa contra Tatianos, Manicheos, & alios hæreticos antiquos dicta esse: quasi (inquit) non ideo de alijs intelligi possit quod Apostolus dixit, quia de illis etiam accipitur. Nec rursus eò quòd dicimus, lege hac cœlibatus non omnibus prohiberi nuptias, sed vouentibus tantum: contenti esse volunt: hoc est enim (aiunt) ac si quis diceret, legem aliquam non iniquam esse aut tyrannicam, quia non totam ciuitatem, sed partem eius opprimat. Hæc igitur priora sunt, quæ contra legem cœlibatus adferunt.

Præterquam verò duo reliqua capita argumentorum contra vota castitatis adferamus, respondendum huic priori est, ne diutius quenquam teneamus in consideratione fallacium quidem, sed nonnunquam apparentium argumentorum, eorum qui sensum proprium sequuntur.

Primo igitur, vt his & ceteris omnibus respondeatur rationibus: illud firmiter statuendũ est, verum scripturæ sensum, & diuinæ voluntatis agnitionem nõ proprio sensu, nõ humanis rationibus querendum esse aut inueniri posse, sed ex cõsensu Ecclesie, ex his videlicet, quæ semper in Ecclesia obseruata sunt, &

quæ hæ-

quæ habet consensus patrum ac doctorũ illorum, qui in ea probati sunt. Extat de hoc Clementis (aut si fortè alterius est) grauissima certè sententia, quam Gratianus reculit. Obseruandum (inquit) diligenter, vel lex Dei cum legitur, non secundũ propriam ingenij virtutem vel intelligentiã legatur, vel doceatur: sunt enim multa verba in scripturis diuinis, quæ possunt trahi ad eum sensum, quem sibi quisque præsumpfit sponte (& post nonnulla in hanc sententiam dicta) atque ideo oportet (ait) ab eo discernere scientiam scripturarum, qui eam à maioribus secundũ veritatem sibi traditam seruat, vt & ipse possit eam quã rectè susceperit, cõpetenter asserere. Hoc quando cum hæreticis agitur, est semper præ oculis habendum: quod in hac causã ideo diximus, quia mirũ est quanta excogitant in expositionem 7. illius cap. i. ad Corinthios, & reliquorũ locorum, quæ ex Paulo adduximus: mirum est, quomodo torqueant & ad se trahãt: & omnia quidem hæc ingenio ac ratiocinatione humana: quibus, si nunc diutius insistendum esset, facile etiam est, præcedente attenta meditatione, eadem via humani ingenij respondere. Sed absit hoc, vt cum hæreticis de verbis & sensu scripturæ disputemus contra admonitionem illam grauissimam Irenæi & Tertulliani, non esse hæreticos admittendos ad disputationes & argumenta ex scripturæ verbis, quæ illi semper deprauarunt. Rebus agendum est potius (quod & à principio tractatus huius admonuimus) exemplis scilicet, obseruantia, & consuetudine Ecclesie: præcipuè verò cum de moribus agimus: qui videri possunt, & manifesti fuerunt semper in Ecclesia. Nam quamdiu aliud agimus, quid aliud est, quàm pro verbis verba reddere? Sequamur igitur patrum sensum & ecclesie cõsuetudinem, quæ est columna & firmamentum veritatis: alia omnia hominum commenta sunt. Vbi nõ quod aut Hierony. aut Augustin. singulariter dicit, proponimus sequendum: sed id, in quo omnibus cõuenit, quod habet tota ecclesia, & totus ille chorus doctorum. Et certè vel vnus illorum meritò omnibus Lutheranis præponendus est. Nunc autem omnium illorum (qui idem est & Ecclesie) consensum nobis proponimus, fundamentum & scutum aduersus omnes hereses. Quòd igitur cœlibatũ impositum esse tyrannicè ministris Ecclesie dicit: impudentissimum mendacium est. Primo enim probauim⁹, à spiritu sancto sensum persuasum esse cordibus syncerorum ministrorũ ecclesie, adiuuantibus exemplis Apostolorum discipulorum ipsorum, & probatissimorum omnium pòtificum. Hoc igitur statutum magis receptum cõ-

Episto. 9.
Clementis
dist. 37. ca.
relato.
Grauissima
sententia
scitu & ob
seruatu
summo pe
re necessa
ria.

Ex scriptura
cum hæ
reticis non
est disputa
andum.

Responde
tur aduer
sariorũ ar
gumentis,
sensu

fenſu omnium, idque ab ipſo primo Eccleſiæ ortu: & confirmatum potius voluntate & voto ipſorum miniſtrorum, quam in poſitum ab aliquo, dici debet. Statutum (inquam) hoc cœlibatus, ſi non quale nunc eſt in eccleſia, vt ſcilicet nullus maritus oritur, niſi promiſſa caſtitate, & ſeparatus à conſortio vxoris ſolentem vt poſtea non contrahat. Quod ex ipſis antiquiſſimis concilijs euidenter probauimus. Et quanquam illius rei teſtimonia ſunt & in epiſtolis Clemen. & in canonibus Apoſtolorum: quæ tamen de illorum auctoritate non nihil eſt dubij, ea omiſimus. Quid verò opus eſt rem tam apertam aliter confirmare? Cœlibatus ante 500. annos impletos à Chriſto, Latinos omnes & Græcos patres cœlibatum hunc miniſtrorum eccleſiæ, tanquam receptum & certifiſimum, ac ſanctiſſimum, nō tam confirmalle, quam antiquitus obſeruatū dixiſſe, & ad alia etiam probanda adduxiſſe de quibus ſuperius mentionem fecimus. Ex latinis Hiero. contra Iouinianum: niſi quod nonnunquam prima facie videtur nonnihil detrudere nuptijs: ſed Auguſt. hac in re, in libris quos ſuperius citauimus, ipſum temperauit, medium inter nuptias & virginitatem tenens. Addamus tamen nunc huic propoſito conuenientiſſimum locum, & contra ſequentes hereticorum rationes efficaciffimum. Secundo igitur de Adulterinis cōiugijs in fine, cū ad cōtinentiam exhortatur eos, qui adulteras vxores recipere nolunt: ſolemus eis (inquit) proponere etiam cōtinentiam clericorum, qui plerunque ad ſacerdotium inuiti rapiuntur, eamque ſuſceptam vſque ad finem, domino adiuuante, producant. Vbi vide primò tam receptum iam cœlibatū, & tam iuſtè exactum à miniſtris eccleſiæ, vt Auguſtinus nec mirauerit, nec conqueſtus ſit, immo nec memor fuerit vllius, qui de hoc conqueretur: adeo vt nec curauerit reſponſionem illam, quam multi nō irrationabiliter aduerſus hanc cœlibatiam: quod ſcilicet nulli imponatur cœlibatus, ſed voluntate ſuſcipiatur ab his qui ordinantur: cum in eorum poteſtate ſit ordinari. Sufficere certè poſſet hoc: ſed tam longè putauit Auguſtinus legem iſtam à tyrannide abeſſe: immo idem putauit omnes: vt etiam qui inuiti cogebantur ad ſuſcipienda miniſteria eccleſiaſtica, deberent etiam cœlibatum ſuſcipere: nec vllus fuit, qui exciperet ſe non conſenſiſſe. Ambroſius fuit vnus ex his, quos Auguſtinus, dicit, raptus & coactus à plebe ſubito (quod etiam baptizatus) ad epiſcopatū: qui etiam & ſeruauit hanc legem, & illi perhibet teſtimonium: vt habemus interim hos ex latinis fideliffimos teſtes, quorum alterum inferius citabimus.

Cap. 19. 20.

Olīm etiā inuiti ad ſacerdotium rapti, cœlibatam vitam agebant.

himus. Sed & Cyprianus in lib. de ſingularitate clericorum, quàm apertè perhibet de hoc teſtimoniū: Ex Græcis Chryſoſtomus & Athanaſius in ijs ipſis locis Pauli citatis, de hoc apertè loquuntur. Et in his omnibus nullus ſua adfert ſententiā aut ſui proprium ſenſum, ſed totius Eccleſiæ certam conſuetudinem. Nōne igitur mendacium eſt, quod Siricus & Innocentius cœlibatum impoſuerunt miniſtris? Contemporanei illi fuerunt aut vicini his omnibus patribus, longè poſt Concilia illa Anciranum & Neocaſarienſe &c. Et quod de Gregorio 7. dicitur, quàm eſt apertum mendacium? Sigibertum non vidi: ceterum Naucleus, Germanus etiam, in illius vita narrat quidem curaffe Gregorium, vt in Germania ſeruaretur lex illa, & ſacerdotes caſte viuere: atque Moguntia de hac re non fuiſſe minimam ipſorum rebellionem contra pontificem. Sed hoc illum de nouo impoſuiſſe Germanis, quis, niſi inuerecundè mendax, poteſt dicere? Rabanus Maurus Moguntinenſis Archiepiſcopus (longè ante Gregorium, tempore Ludouici & Pij, filiorum Caroli magni) ſcripſit librum de inſtitutione clericorum: in eo aperta eſt mentio cœlibatus, tanquam rei certæ & receptæ. Et ſimiliter in alijs antiquioribus Germaniæ hiſtorijs. Verum eſt, fuiſſe frequenter magnoſ lapſus ex diuturna negligentia (qualis etiam eſt quam hodie cernimus) hos curarunt nonnunquam pontifices emendari: & de hac re potuit eſſe rebellio illa contra Gregorium: non quod ille de nouo hoc conaretur imponere. Adeo verò hæc omnia vera ſunt, vt vix credam eos, qui hæc ſcribunt, ſi quidem ea legerunt & hiſtorias antiquitatis eccleſiæ: ita credidiſſe, vt ſcribunt. Sed voluerunt magis illa ignorantibus & ſimplicioribus perſuadere: ſicut Auguſtinus dicit de his, qui infortunia omnia illius temporis, & vrbs Romæ deuaſtationem tribuebant fidei Chriſti. Sufficiant ergo hæc, vt ab omni tyrannide tam ſanctum inſtitutum Eccleſiæ defendatur.

Iam ad cetera facile eſt reſpondere. Omnia illa que ex Paulo citant, conſtat aliter omnino à patribus accipi. Nam primum illud quod ex Epiſtola ad Corinthios adferunt, patres omnes apertè ita intellexerunt, vt Paulus ſuadeat omnibus cœlibatum, tanquā rem meliorem, maioris meriti, & ad vacandum Deo cōmodiorem, quàm matrimonium. Pro quolibet verbo quod ipſi adferunt, & quo videtur Paulus matrimonium commendare, ſunt plura alia, quibus probemus cœlibatum commendari. Itaq; (vt omittamus Hieronymum libro primo contra Iouinianum)

Greg. 7. nō impoſuit germanicæ cœlibatū.

DILVNTVR OBIECTIONES

Chrysoſtomus & Athanaſius Graeci: Ambroſius & ceteri, magis ſentiunt Apoſtolum eo loco, cum caelibatum & virginitatem omnibus commendaret & ſuaderet, cauiffe, ne infirmos, qui ad tantam perfectionem aſcendere non valerent, aut contriſtarent, aut confundere, aut certe neceſſitate quadam traheret inuitos. Quod in minoribus diligenter cauit, admonens ipſos Corinthios, vt in eleemoſyna conſerenda vnusquisque, prout deſtinat in corde ſuo, ageret: non ex triſtitia aut ex neceſſitate. Multo igitur magis hoc obſeruandum fuerat in perpetua ſuſcipienda continentia. Propter hoc igitur inquit: Non vt laqueum vobis iniiciam, ſed vt ad id quod melius eſt &c. Et rurſum: Praeceptum Domini non habeo, conſilium autem do. Quo vnico verbo omnes eorum fallaciae excluduntur. Abſit igitur, vt dicamus Paulum alicui praecipere, vt contrahat matrimonium, aut aliquid deterrere a celibatu: quod audent illi inuerecunde dicere, & ſi aliter id dici non debet mendaciter. Conditionaliter Apoſtolo loquens: Si ſe non continent, inquit, nubant: hoc eſt, ſi nolunt continere. Itaque nolenti continere hoc praecipit, ſed non praecipit vt nolit. Et huc pertinet illud: Melius eſt nubere quam vire & illud: Propter fornicationem vnusquisque ſuam vxorem habeat. Non ſunt haec praecpta, ipſo Apoſtolo teſte: Hoc autem dico (inquit) non ſecundum imperium, ſed ſecundum indulgentiam. Quod verbum etiam Bucerus, dum diligentiffime diſcutit contra Latomum hoc caput Pauli, immo (vt verum dicamus) dum fallaciſſime peruertit, omittit: quod videlicet non habere quid fallaciter reſpondere poſſet. Denique, quam aperta ſunt verba illa: Qui matrimonio iungit virginem ſuam, bene facit: qui non iungit melius facit. Illud vero quod de adoleſcentionibus viduis dicit: Volo eas nubere: in eadem ſenſum Chryſoſtomus aperte interpretatur. Non putes (ait) ipſum ad delicias eas adhortari: ſed volo (inquit) quia ipſae volunt: longe enim praestat hoc facere (de procreatione filiorum loquens) quam illa: de quibus ſcilicet antea dixerat, quod conuerſae fuerant poſt ſatanam. Haec Chryſoſt. Et in eandem ſententiam Athanaſius, ſive Vulgarius (cui alij tribuunt illam expoſitionem) & Ambroſius. Et hoc quidem quali rem certa & ſenſum Eccleſiae aſſerentes. Reliqua etiam, quae de episcopis & diaconibus vnus vxoris loquitur Apoſtolo: quanquam haeretici opponant nobis, graecos aliter quam Latinos intellexiſſe: tamen conformiter a Graecis & Latinis intelligitur, nullo modo illud praecptum eſſe, ſed permiſſionem illis temporibus neceſſariam: quando videlicet non po-

2. Cor. 9.

CONTRA CAELIBATVM SACERD. 298

terant alij fieri miniſtri eccleſiae, quam qui ex gentibus conuertebantur. Cererum Ambroſius aperte inquit, maritos quidem Paulum admittere, ſed qui deinceps ſe ab vſu ſceminæ cohiberent adducens eo loco illa, quae ſuperius diximus de ſacerdotibus veteris legis, & puritate neceſſaria ad vacandum orationi, & ſacramentis adminiſtrandis. Chryſoſt. & Theophyl. eodem modo ſentiunt: non quidem de abſtinentia ab vxoribus, ſed quod illa permiſſio ſit, non praecptum: vel etiam, quod ſignificet Paulus eum recipiendum ad miniſteria eccleſiae, qui prius non plures habuerit vxores, qui non fuerit bigamus. Hanc expoſitionem Graeci non reiſciunt, ſed potius eam, ſicut antiqui omnes, ita & tota eccleſia latina intellexit. Et pulchrum eſt videre, quam Bucerus ſibi applaudat, & quam inuerecunde ſuam incontinentiam defendat, qui non potuit poſt fidem profeſſionis monaſticę vna contentus eſſe: ſed ſecundo, & tertio (puto) contraxit: Sic itaque ait. Qui vna vxore mortua, alteram ducit: nunquam dici poteſt plurimum vxorum vir. Cum enim primam habuit, non fuit niſi vnus vxoris vir: cum ſecundam, ſimiliter: ſemper ergo vnus vxoris vir. Elegans certe ſophiſma: heri ſemel comedi, nudiuſtertius ſemel, ergo nunquam bis comedi. Ita igitur bene argumentatur: quia nullo determinato ac eodem tempore habuit duas, ſed vnam poſt alteram: igitur non poteſt dici habuiſſe duas: quo nihil magis ſophiſtice dici poſſe video. Ita igitur noſtri noui euangelici non ſophiſtice rationibus, ſed manuſtiſſimis & ſolidiſſimis exponunt ſcripturam: & ita audent reiſcere omnium patrum ſenſum. Id vero quod ex alio loco Pauli adferunt, de his qui prohibent nubere & abſtinere a cibis: quidquid ipſi proterue & abſque ratione dicant: ex ipſo contextu Apoſtoli manifeſte conſtat intelligi de his, qui haec tanquam mala reiſciunt & abominantur. Ita enim Paulus ſtatim contradicens illis, inquit: Quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & his qui cognoscunt veritatem: quia omnis creatura Dei bona eſt, & nihil reiſciendum quod cum gratiarum actione ſuſcipitur. Hunc ſenſum tota antiqua Eccleſia tenuit contra Manichaeos: & Concilium Gangrenſe (cuius ſuperius meminimus) Nicæno proximum, ita explicauit, damnans eos qui haec abominantur, probans vero eos, qui ab his propter melius bonum, vt magis Deo placeant, abſtinent. Non eſt opus alia expoſitione, quam illius concilij. Et (quod etiam ſuperius diximus) qui haec tanquam mala abominantur, prohibent ea omnibus. Nos hoc non agimus, ſed miniſtris Eccleſiae docemus conuenire, & illis,

Pp 2 post-

DILEVNTVR OBIECTIONES

postquã se ad id voluntariè obligant, illicitas esse nuptias, itaq̃ non ad nos, sed ad hæreticos illos referenda sunt Pauli verba. Denique quòd legem istam causam fuisse libidinum, & per eam Ecclesiam priuari dicunt multis bonis ministris, negamus. Abusus illius legis, omisso ecclesiasticæ disciplinæ & severitatis, malitia subditorum, prælatorum negligentia, tantorum malorum (quæ non negamus, sed dessemus in ecclesia, causa sunt, non lex illa. Et certè si eadem negligentia gubernaretur ecclesia, & tanta esset indulgentia, non dubitamus plura mala ex matrimonio permisso ministris futura in ecclesia, quàm ex habitu. Deberent (inquiunt) tunc grauius puniri, vt apud graecos. Cur non & nunc grauius puniuntur? Sed non licet nobis in nostris angulis non solum desinare, sed nec monere quidem aut scribere, an legem hanc expediat mutari, an non. Si tamen in Concilio post deuotam spiritus sancti inuocationem, summa diligentia & pietate hoc quaeretur: liceret pijs & doctis sensum suum sine inuidia & cõtentione referre. Nec inter catholicos vnquam vidimus aliquos, qui cuperent prodesse Ecclesie, propter matrimonium prohibitos esse. Non desunt multa, in quibus mariti etiam ecclesiæ conferre possunt. Nec inepiti & inutiles admittuntur, nisi ex magna certè & deploranda culpa. Nihil igitur mali tribuatur huic legi, sed peccatis nostris: quæ vtinam det Dominus in Ecclesia emendari, vt quaerant omnes ea quæ Christi sunt, non quæ sua. Hoc putamus vnicum remedium esse, & veram responsonem aduersus omnes hæreticorum calumnias.

LECTIO OCTAVA.

Dereliquis duobus capitibus rationum hæreticorum.

CONTRA votum igitur castitatis perpetue in vniuersum, maximè verò solene, (quod, vt diximus, fit professione in religione probata, vel susceptione sacri ordinis) mirum est quanta hæretici tela iaciant. Sed (quantum nos capimus) omnia ad duo reducuntur capita. Primum enim arguunt hoc votum superstitionis, quòd scilicet in cultum Dei assumamus aliquid sine verbo. Certum est enim apud eos (vt frequenter alibi diximus)

CONTRA VOTVM CONTINENTIAE. 299

mus) omnem cultum qui in scriptura sacra expressus non est, & qui à Deo non exigitur, supersticiosum esse, & pertinere ad doctrinas & mādāta hominum: quibus per Isaiam prohibet Deus *Esaiæ 28.* se coli: dicente etiam Christo in Euangelio: Sine causa colunt *Matth. 15.* me, docentes doctrinas & mandata hominum. Docete igitur (aiunt nobis hæretici) vbi in scriptura sacra Deus ostendat, vel le se coli voto virginitatis aut castitatis. Non (aiunt) negamus virginitatem & castitatem bonas esse & Deo gratas: sed quòd cultus Dei sint, quòd Deus velit illis coli, hoc nusquam legitur. Sint itaque bonæ vel ad carnis mortificationem, vel ad libertatem animi: vt scilicet expeditior sit ad vacandum spiritualibus: nõ tamen propterea cultus Dei sunt. Quo solo nomine putant illi damnanda esse & ieiunia ecclesiæ, & vota etiam monastica, quanquam aliàs licita: sed quatenus ordinantur ad cultum Dei sine eius expresso verbo, sunt (inquiunt) illicita & reuera blasphemix quædam ac idololatriæ: his enim proxima est superstitio, quæ excessus est in Dei cultu: cum videlicet ea quæ ille præscribit, excedimus. Quis (inquiunt) potest nobis præscribere, quomodo colendus sit Deus, & quid ipsi placeat, nisi ipse Deus? Itaque in hunc sensum multa congerunt, quæ (quod attinet ad hunc articulum) hoc solum continent, quòd in scriptura sacra non inueniatur, Deum talia vota exigere. Ad dunt etiam aliam grauiorem blasphemiam, nos hinc mittere, vt dicamus hæc esse supererogationis bona: ad quæ videlicet à Deo non obligamur: quasi possumus homines plura præstare & maiora, quàm ipse à nobis requirat: cum nullus sit, etiam sanctorum, qui perfectè eius impleat præcepta, dum in multis offendimus omnes, vt Iacobus inquit: & Iohannes, si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus. Est igitur superbißima blasphemia, dicere quòd plura præstemus Deo, quàm debeamus. Hoc enim, qui hæc promittunt, dicunt: Quia etiam intètionem opus ipsum alioquin bonum, blasphemum fit: igitur non tantum supersticiosa, sed blasphemum quoque sunt hæc vota. Hæc itaque de primo isto capite.

Secundum caput argumentationum aduersæ partis maximè est ex difficultate continentiam seruandi, & raritate illam integre custodiendum: quibus conantur probare, temerariè emitti perpetuum castitatis votum. Primò ad hoc vtuntur verbis Pauli, qui cum dixisset: Volo omnes esse sicut meipsum: statim addidit: Sed vnusquisque proprium donum habet à Deo, alius quidem sic, alius verò sic. Vbi duo sunt consideranda, inquit. Pri-

Iacob. 1.
1. Ioan. 1.

1. Cor. 7.

DILVNTVR OBIECTIONES

in matrimonio continentiam esse, & eam Dei donum. Quod verisimum est, & August. ex eo ipso loco ita probavit in lib. de nupt. & concupiscentia. Secundò, quòd his verbis Paulus ostendit non esse promittendam: immo nec assumendam virginitatem ab eo, qui id donum à Deo nō habet: & paucos esse qui habeat, plures qui non habeant. Propter quod statim addit. Quòd si non se continent, nubant: melius est enim nubere, quàm vri. Quòd etiam apertius, Timotheo scribens, docet: de quo supra diximus. Iubet enim apertè adolescentiores viduas nubere, & generationi operam dare. Hoc ipsum etiam Christus Dominus manifestè in euangelio docet, cum de eunuchis, qui se propter regnum Dei castrauerunt, loquens, addit: Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est. Nam cum Apostoli quaesissent, diceant: Si sic est, melius est nō nubere: non confirmavit Christus hoc absolutè: sed dixit, non omnes capiunt verbum istud: sed qui potest capere, capiat. Cum igitur sine dono Dei nullus hoc capere possit: notum est eum qui sine illo ad hoc se attingit & deuouet, ad impossibile se adstrinxisse. Igitur temerarium iudicandum est, hoc promittere eos, qui nō agnouerunt se donum habere. Quis (inquiunt) reuelauit his, qui ita se obligant, eos donum hoc habere: maximè cum frequenter videamus adolescentulos, antequam potuerint stimulos carnis sentire, siue experiri difficultatem horum certaminum, in hæc se præcipitare vota. Addunt etiam, ex ipsa Pauli doctrina ostendi, eos qui vruntur, hoc dono carere: Qui se nō continent (inquiunt) nubant, melius est enim nubere, quàm vri. Si iubet eos qui se nō continent, nubere: sentit eos non habere donum: & hoc ipsum dicit vri, quod interpretatur esse, stimulis carnis inquietari, & superari. Et postea eos qui labuntur (inquiunt) mittitis ad orationem, vt petant à Deo continentiam. Quid verò, si Deus hoc donum illis non contulit: aut non ad hoc eos vocauit in ecclesia, vt essent cælibes: sed vt ei in cōiugio seruirent: quid aliud erit hoc casti donum calibatus petere, quàm Dei vocationi & ordinationi resistere: Cum itaque oratibus promissa sint necessaria ad salutem: iuxta diuinam ordinationem petenti à Deo auxilium aduersus stimulos carnis (petenti inquam fideliter, & vt oportet) dabitur (credendum est) castitas vel coniugalitas, vel cælibatus: quælibet enim harum ad salutem sufficiens est: cælibatus verò castitatem petere, non est aliud quàm tentare Deum, & determinatè petere quod non nisi disiunctuè petendum esset. Itaque ex his omnibus inferunt, temerarium esse hoc voti

1. Tim. 5.

Matth. 19.

pete-

CONTRA VOTVM CONTINENTIAE. 300

perpetuæ castitatis, atque ita non emittendum: aut si emissum fuerit, rescindendum ab his qui vruntur, hoc est, qui sentiunt se inquietari stimulis libidinis, nec releuari oratione: quia videlicet sic fecit Lutherus, primus eorum antesignanus: sic Bucerus, & multi alij. Vt verò causam exaggerent, addunt traducere mores omnium monasteriorum, quàm præposterè in eis agatur, quantum ocium, quanta inficitia, quomodo etiam multi vitus maximè quaerendi causa illa ingrediantur: ne plura (inquiunt) addamus. Confirmant præterea hac antiquitatis auctoritate. Olim (inquiunt) non erant hæc monastica vota: liberum erat relinquere: quod ab Erasmo etiam mutuantur: de quo & Cyprianum citant in epistola exhortatoria ad virgines, qui eis quæ continere aut non possunt, aut non volunt, permittit vt cōtrahant, ne fornicentur: quod aiunt etiam satis in ipsa antiquitate ostendi: rediisse videlicet ex monasterijs ad secularem vitam, & ad matrimonialem quoque nonnullos: nec tamen talia matrimonia fuisse rescissa ab ecclesia. Et in hanc tandem sententiam multa alia: sed hanc putamus summam esse eorum quæ adferunt: in quibus certè, quanto plura retulerimus & legerimus, tanto plures offendemus errores. Iam igitur his breuiter respondendum est ex ipso cōsensu patrum & ecclesiæ, vt in his diximus agendum esse.

Primum igitur illud caput de superstitione & blasphemia, quam in hoc voto dicunt committi, quid aliud cōtinet, quàm veras certè blasphemias & sacrilega verba? Contra quæ hoc primo opponendum, quòd sacra scriptura virginitatem, vt Deo gratam commendat & laudat, & ad ipsam Deo vouendam ac offerendam hortatur: & hoc habet totius ecclesiæ ab Apostolis ad nos vsque consensus: cuius (ne temerè dicere videamur) sufficient nobis vel pauci, ex probatissimis patribus græcis & latinis, restes. Græci primò (quoniam illorum nobis obijciunt auctoritatē) sunt Chrysostomus, Basilius, Theophylactus & Oecumenius. Hi omnes de voto castitatis, tanquam de re certa, neque controuersia in ecclesia, loquuntur: & alij etiam horum ad eam exhortantur omnes: respondentes quoque his ipsis aduersariorū obiectionibus, quas retulimus. Chrysostomus & Athanasius in illi locum Pauli, vbi de viduis agit: Habentes damnationē quod

Lib. 1. epist.

11.

Antiquissima
matrimon-
ia de vo-
to conti-
nentia.

1. Tim. 5.

DILVVNTVR OBIECTIONES

- Ca. 8.** regula monachorum (quam transtulit Ruffinus) interrogatus ex qua aetate oporteat nos ipsos Deo offerre vel virginitatis professionem: responder, à pueritia quidem expedire vt dicentur Deo: sed firma (inquit) erit professio virginitatis, ex quo adulta iam aetas esse cæperit, & ea quæ solet nuptijs apta reputari. Vide votum virginitatis: vide aetatem conuenientem illi voto: vide vtrumque certum & receptū. Latini verò patres sint nobis Hieronymus, Augustinus, & Ambrosius, eiusdem saculi, & antiquissimi. Hieronymus innumera habet de hac re. Sufficiat ex libro primo aduersus Iouinianum hoc testimonium, Exponens illud Pauli: Si nupserit virgo, non peccat: nō (inquit) illa virgo quæ semet Dei cultui dedicauit: harum enim, si qua nupserit, habebit damnationem, quia primam fidem irritam fecit. Vide itaque & hęc votum virginitatis, & id custodiendi obligationem, & vtrumque esse traditum in scriptura: vbi & de consecratione virginum loquitur. Ambrosius verò quàm multa scripsit de virginitate: Tres libros primò, deinde exhortationem ad virgines, tum demum de institutione virginum: cuius vltimi libri argumentum est de quadam virgine, quam Deo sacrauit. In vltimo igitur capite illius libri (vt cetera omitamus) illam offerens Deo, ita de ipsa inquit: Quæ tibi seruire, tibi animã suam, tibi integritatis suę studiũ dicare presumpsit. Vbi multa in hanc sententiã. Orat enim deuotissimè in illius libri cõclusionem pro ea, quã Deo se consecrare testatur. Augustini vnus non possemus omnia ex solo libro de sancta virginitate referre admiranda huius rei testimonia: legatur igitur ille liber. Primò beatam virginem dicit voto castitatis se deuouisse, & probat: ipsa quoque (inquit) virginitas eius gratior & acceptior Christo, qui priusquam conciperetur, eam iam Deo dicatam, de qua nasceret, elegit. Hoc indicant verba, quæ sibi factum, annuntiãt angelo, Maria reddidit: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco: Quod profectò nō diceret, nisi Deo virginem se ante vouisset. Et ibidem hoc exemplum proponens omnibus, ita inquit, de virginitate carnis loquēs. Nec enim ipsa, quia virginitas est, sed quia Deo dicata est, honoratur: quæ licet in carne seruetur, spiritus tamen religione & deuotione seruetur: ac per hoc spiritualis etiam est virginitas corporis, quam vouet & seruat cõtinentia pietatis. Et rursum: Nec hoc in virginibus prædicamus, quòd virgines, sed quòd Deo dicatæ pia cõtinentia virgines. Vides itaq; in Augustino, vt rem consuetã in ecclesiã, votum virginitatis: Vides hęc esse religionẽ cultumq; Dei

Hoc

CONTRA VOTVM CONTINENTIAE. 301

Hoc enim nomine pietatis apertè Augustinus significat, quod frequentissimè ita ipse exponit, maximè ex illo verbo, quod in libro Iob scriptum est, vbi alij habent (ipso teste) Pietas, ipsa est sapientia: alij: Cultus Dei, ipsa est sapientia: alij: Bonus cultus. Et vt locupletius sit testimoniũ latinorum, his tribus addamus cõcilium Carthaginense tertium: sic enim ibi dicitur. Lectores, cum ad annos pubertatis peruenerint, aut vxores accipiant, aut cogantur continentiam profiteri. Itaque professio continentiaẽ tam certò erat in ecclesia constituta, testantibus in hoc cõcilio 44. episcopis (inter quos & Augustinus) vt non expectauerint patres illi maiorem aetatem, quàm vt ad annos pubertatis peruenissent: nec timuerint votum cõtinentiaẽ exigere ab his, qui futuri erant ecclesie ministri. Multa alia in hoc, & quarto concilio Carthaginensi de voto castitatis. Satis verò erat hæc opposuisse istis tam sanctis (scilicet) doctoribus.

Sed ex his breuiter ad eorum argumẽta respõdeamus. Quod igitur aiunt, esse cultum Dei sine verbo: apertè falluntur. Verbum est, immo multa sunt verba scripturæ, quibus calibatus ostenditur Deo placere, & magnum præmium promissum esse illam profitentibus: quæ diximus superius Augustinum 22. capite, & pluribus sequentibus in libro de sancta virginitate adduxisse. Habemus præterea scripturæ verbum de professione & voto castitatis, ita consentientibus patribus omnibus. Habentes (inquit Paulus) damnationem, quòd primam fidem irritam fecerunt: de viduis enim loquitur, vt supra citauimus. Habemus exemplum beatæ virginis, Augustino teste. Habemus & consuetudinẽ totius ecclesie græcæ & latinæ, ab ipsis etiã Apostolis. Rursum, in scriptura habemus grata esse Deo vota illi oblata de bonis, quæ non sunt præcepta. Veuere, & reddite vota vestra domino. Et Isaias de nouæ legis tempore propheta: Vo-

Ca. 19.

Grat. 32.

dist. c. le-

ctores.

Ca. 19.

Ecclesiast. 5

Pp 5

ali-

DILVNTVR OBIECTIONES

Ca. 14. aliter opus est respondere, quam Augustini auctoritate, qui certe non ex sensu suo, sed scripturæ & ecclesiæ, lib. de sancta virginitate, non semel, sed frequenter hoc docet. Ita igitur quodam loco ait, verbum illud Pauli citans: De virginibus præceptum domini non habeo. Præcepto quisquis non obtemperat, reus est & debitor pœnæ: proinde vxorem ducere vel nubere, peccatum non est: si autem peccatum esset, præcepto vetaretur: & propterea præceptum de virginibus nullum est. Vbi multis in hanc sententiam adductis, tandem ait: Consequendæ egregiæ cuidam gloriæ partim est, liberatum esse à peccatis, nisi aliquid ipsi liberatori voueatur, quod nõ sit criminis non vouisse, sed vouisse ac reddidisse sit laudis: consilium (inquit) do, tanquam misericordiam consecutus. Rursum hoc apertius distinguens, dicit. Apostolus ait: Alligatus es vxori, noli querere solutionem: solutus es ab vxore, ne quæsieris vxorem. Horum duorum quod prius posuit, ad præceptum pertinet, contra quod non licet facere. Non enim licet vxorem dimittere. Illud autem quod addidit: Solutus es ab vxore, ne quæsieris vxorem: cõsilij solutio est, non præcepti. Licet itaque facere, sed melius est non facere. Non igitur negamus, in hac vita sine peccato nos non esse: sed nec præcepto illi dilectionis Dei nunquam nos facere satis in hac vita. Sed quod ad vsum attinet rerum temporalium, quidam prohibetur, vt alienæ rei, siue alienæ vxoris contractus: quidam conceditur, vt propriarum rerum vsum: in quo nullum peccatum est: cum tamen eum propter Christum relinquere, sit magnum meritum. Nec omittendum est hoc loco, istos puritatis euangelicæ assertores in hoc articulo ipsam Iouiniani hæresim asserere, cælibatum dicentes vtilem quidem & conuenientem fuisse primitiua ecclesiæ tempore, cum tantæ instabant persecutiones: vel etiam nunc fortè ministris ecclesiæ, donum cælibatus habentibus, ad ampliorem libertatem: non tamen aut simpliciter bonum, aut præferendum matrimonio: Certè apud b. Hieronymum, qui acerrimè Iouinianum arguit, nõ lego eum asseruisse cælibatum non esse per se rem sanctam & Deo gratam. Refert **Ca. 13.** Augustinus errorem quorundam, lib. de sancta virginitate, asserentium cælibatum nõ esse bonum propter regnum cælorum, sed propter præsens sæculum: quod scilicet virgines carerent molestijs pluribus terrenarum, curarum, quas secum adferret matrimonium, confirmantes hoc ex verbo Pauli: Existimo hoc bonum esse propter præsentem necessitatem. Quod August. eo loco, vt stultissimum errorem cõfutat multis capitibus, & con-

cludens

CONTRA VOTVM CONTINENTIAE. 302

cludens tandem, verbum illud: Propter præsentem necessitatem ita exponit, quod præsentis temporis necessitas, cui cõiugia seruiunt, cogat ea quæ Dei sunt minus cogitare, quam sufficit ad percipiendæ illi gloriæ, quæ non erit omnium, quamuis in æterna vita atque salute manentium. Itaque virginitatem & cælibatum ad beatitudinis illius cælestis præmium excellens consequendum non conducere, contra scripturam dicit esse. **C. 14.** Illos itaque rejicit Augustinus: & tamen nihil magis tribuunt cælibatui isti nostri Doctores, quam illi tribuerunt: immo multo magis illi detrahunt, quam vlli hæretici fecerunt, negantes apertè esse cultum Deo gratum: reuera minus quam hoc nostri sanctitatis æstimatores tribuunt cælibatui: sed de his satis.

Iam tertium caput rationum, quas adferunt, attingendum est. Contendunt non esse vouendam castitatem, nisi ab his qui donum habent: cum alijs impossibile sit illam seruare: & si promiserint, tanquam indiscretè promissum, votum rescindi debere. His primò opponimus suprãdictos patres omnes, & ecclesiæ consensum. Non expectarunt reuelationem Dei, vt ad promittendam castitatem, adolescentes etiam, sed puberes admitteret. Non docuerunt expectandum esse, vt prius certamina carnis experirètur: sed potius apertè docent, hoc omnibus esse possibile. Chrysost. quem, quoniam græcus est, adducimus) homilia 16. in epistolam ad Hebræos, exhortans omnes ad perfectionem & altiorem gradum: Si enim (inquit) voluerint omnes, poterunt: propter hoc Paulus dixit: Volo omnes esse sicut me ipsum, quoniam sciebat, quod omnes poterant, sicut ipse. Vides igitur quod de cælibatu loquitur, vt Paulum constat loqui, cum inquit: Volo omnes esse sicut me ipsum? Ambrosius quoque in idem illud caput Pauli, exponens hæc verba: Vnusquisque proprium donum habet: hoc est, inquit: Vnusquisque iuxta votum suum donum Dei habet, vt si velint, ipsius nutu Dei possibilitatem consequantur: ideo non debet quis constringi, ne à licito prohibitus, illicita committat: sed ipse sibi eligat quod sequatur. Et post plura in hanc sententiam, tandem inquit: In eo adiuuatur quis, quod videtur auiditate mentis appetere. Vides vt Ambrosius nullum deterret, sed omnes propensionè ad id habentes exhortatur? Ostendit etiam ibidem quid sit vni: superari scilicet & vinci carnis voluptatibus: non autem eas pati. Denique & cetera omnia quæ ex hoc loco Pauli citant, & ex euangelio, superius ostendimus ita accipi, vt nulli Paulus præcipiat matrimonio iungi, & nullum deterreat à cæli-

1. Cor. 7.

DILVVNTVR OBIECTIONES

C. II.
 cælibatu: sed nolentibus castè viuere præcipit, vt potius nubã. Denique huius possibilitatis, & cõsuetudinis ecclesiæ sit nobis locupletissimus testis August. in se expertus ante baptismum tantam difficultatem, sicut ipse in libris confessionum fatetur. Primò enim in 8. illorum lib. quanto ardore dicit se a castitate illa virgineã inuitatum, ostendente ei turbas puerorum & puellarum virginũ in ecclesia, & dicente: Tu nõ poteris quod isti & istæ? An isti & istæ in semetipsis possunt, & non in Deo suo? Projice te in eum &c. Et lib. 2. de adulterinis coniugijs ad Polentium, docens eum qui adulteram dimittit, quàm diu illa viixerit, necessario celibem manere: multos etiã adferens casus, in quibus necessariũ est coniugè cælibè vitã agere: audiamus quid dicat contra prurientissimos, prudentissimos dico, doctores istos, & quo nomine eos appellet, aduertamus. Ita igitur inquit, Sed attende quàm plura sint, vbi si querelas incontinentium velimus admittere, necesse nobis erit adulteria fienda permittere. Quid enim si aliquo diuturno & insanabili morbo corporis teneatur coniunx? Quid si captiuitas, vel alia vis separet, ita tamè vt maritus sciat vxorem viuere? Vbi denique timore Dei, & oratione laborandum esse ad continentiam habendam, docet. Et capite decimo nono, multa etiam in hanc sententiam: Qui (inquit) voluntate elegerunt continentiam, fecerunt eam esse necessitatis: quoniam sine damnatione ab illa deuiare non possunt: & qui in eam necessitatem contrusi sunt (quod dicit propter eos, quorum vxores morbo aliquo reddita: sunt inhabiles ad vsum conjugalem) faciant eam esse voluntatis: si non de seipsis, sed de illo, à quo est omne bonum, confidunt. In vi. c. illius libri multarum mulierum exempla adducit, quæ & conuincunt (inquit) non esse impossibile. Si enim hoc non possit infirmitas hominum, multò minus posset infirmior sexus femininarum. Ibi etiam (vt superius diximus) cælibatus clericorum meminit. Sed (aiunt) omnia nunc corrupta sunt, etiam monasteria: & multos videmus hoc non seruare. Quid igitur? Hoc non fuit etiam olim in ecclesia? Nonne & olim multi cadebant? Ceterò Augustinus libro de sancta virginitate, exhortans ad humilitatem virgines, inquit: An verò propter aliud credendum est permittere Deum, vt misceantur numero professionis vestrae multi & multæ casuri & casure, nisi vt his cadentibus, timor vester augeatur? quò superbia comprimatur, quam odit Deus? Nõ dicit, vt qui reliqui sunt, confugiant ad matrimonium, vel potius ad sacrilegia: non, vt ceteri non ausint votum castitatis emitt.

CONTRA VOTVM CONTINENTIAE. 303

emittere: sed, vt non superbiant. Quod ergo dicitur: qui non habeat donum cælibatus, non possunt: fatemur. Immo hoc docent patres considerandum esse, maximè his qui castitatem vouent, vt nõ viribus suis, sed diuinæ gratiæ innitantur. Hoc enim Augustinus libro de sancta virginitate multis & efficacibus verbis agit. Et tandem: quapropter (inquit) hæc prima sit induenda humilitatis cogitatio, ne à se sibi putet esse Dei virgo, quod talis est: ac non potius hoc donum optimum desuper descendere à patre luminum. Sed quòd sine dono Dei seruari non possit, nullam adfert excusationem non seruantibus postquam promiserint. Probat ibi Augustinus (sicut & multis alijs locis) nec ipsa Dei præcepta sine dono eius seruari posse: quo certè carent non seruantes: nec tamen ideo excusantur. Quod verò postea dicunt, eos qui vruntur, non habere donum: si intelligant, qui vincuntur à peccatis, verum est: nec tamen ideo minus voluntariè id faciunt, cum peccant. Ceterum qui tentantur, & qui vehementissimè etiam impugnantur, non propterea dono castitatis carent. Exemplo sunt nobis castissimorum monachorum & sanctorum aliorum pugna. Hoc igitur Dei donum non ita stabile est, vt cui semel datum fuerit, non aliquando subtrahatur. Igitur quanquam eos qui peccant, non habuisse donum hoc fatendum sit: nõ propterea tamen ita desperent, vt credant se postea nunquam habituros. Nulli itaque dici potest, vt desperet de castitate seruanda: nulli ergo vt contrahat: nisi (vt diximus Paulum dicere) his qui nolunt ad hoc laborare castigatione corporis (vt Paulus inquit) ieiunijs multis, vigilijs &c.

Cap. 47.

Donum continentia amittit, & iterũ recuperari potest.

Vltimò tandem dicunt. Non rescindebantur olim matrimonia eorum, qui post hæc vota contrahebant: immo Cyprianus (inquit) permittit. De hoc iam superius diximus, non constare quòd Ecclesia illa tanquam legitima matrimonia approbaret: sed vel permittebat, imposita poenitentia, nihil de facto tentans: vel dissi mulando fortè dispensabat cum his, quos videbat infirmiores. Verbum illud Cypriani (de quo supra) singulare est: & in huiusmodi non semper recipienda est auctoritas vnius patris: maximè contra omnium aliorum consensum, & ipsam scripturam. Iam verò probatum est, scripturam & Ecclesiã totam grauissimum peccatum & infidelitatem hoc iudicare. Primam fidem irritam fecerunt &c. Itaque, si nulla alia expositio admittatur, apertè dicimus Cyprianum hinc non esse sequendum. Fortè tamen, agnita magna infirmitate in his de qui-

DE TRIBVS ALIIS

quibus scribebat, iudicauit sibi cum illis dispensandum esse. Sed vt interim demus ita fuisse, antiquam Ecclesiam non dissoluit: se hæc matrimonia: quid absurdi sequetur, si postea Ecclesia, ob vitandas occasiones peccandi, & tam grauium peccatorum, hoc mutauit: Quot contraherent, si sperarent rata futura matrimonia? Et quot blandirentur & permitterent sibi, quod non nisi prociis perimitti solet? His verò quid indignius in ijs, qui vitam suam dedicauerunt ad continentiam? Non est itaque de quo queri possint, nisi amatores libidinis: vt Augustinus superius dixit.

LECTIO NONA.

De tribus alijs impedimentis matrimonij.

DIXIMVS de impotētia, sacro ordine, & professione religionis, quomodo matrimonia nulla reddant: dicamus iam de tribus alijs, quæ (vt diximus) non simpliciter inhabilem reddunt aliquem ad contrahendum, sic vt omnino nullum contrahere possit matrimonium: sed in ordine ad alium: qualia sunt omnia quæ iam sequuntur. Quæ quidem ideo impediunt matrimonium, quoniam contrahentes vel nimium dispares sunt, & ideo inepti vt coniungantur matrimonio: vel tam propinqui, vt non conueniat eos arctius coniungi.

Disparitas
multis.

Inter hæc computatur disparitas cultus. Hæc enim non permittit vt Christianus cū gentili & ethnica contrahat matrimonium: de quo magister sentent. dist. 39. agit, scriptura: & patrum auctoritates citans: & Gratian. 28. q. 1. Hæc est itaque illius sententia, vt credat iure ipso diuino illicita esse & nulla huiusmodi matrimonia fidelium cum infidelibus: cum hæc Deus ipse prohibeat Exod. 34. De exteris enim nationibus loquens, inquit: Nec vxorem de filiabus eorum accipies filio tuo. Et rursum Deut. 7. Non sociabis cum eis coniugia &c. Vnde & in Esdra legimus, eos qui sic contraxerant, ad penitentiam, & ad dimittendas vxores coactos esse. Citatur etiam à Magist. Ambrosij & Augustini auctoritas: vbi tamen hoc est aduertendum, Ambrosium quidem hoc aperte tenere: sed quoniam veteris illa

1. Esdræ 10.

IMPEDIMENTIS MATRIMONII. 304

illa testamenti præcepta in lege euangelica non obligant (sunt enim iudicialia) nisi quantum recipiuntur ab ecclesia: ideo Ambros. scribens in septimum cap. 1. ad Corinth. & exponens illud: cui vult nubat, tantum in Domino: aperte ita intelligit, vt ad gloriam Dei matrimoniū dirigatur, & cum Christiano fiat. Hæc est eius igitur sententia & ibi, & alijs locis, vt à Gratiano citatur 28. q. 1. cap. Caue. Augustin⁹ verò fuisse videtur dubius. Quare quod à Magistro citatur ex lib. primo de adulterinis coniugijs: Dominus iussit, ne coniugia sibi met diuersæ religionis copulentur. Et iterum: Hoc est ergo Domini præceptum tam in veteri, quàm in nouo testamento, vt non nisi vnus religionis & fidei coniugia sibi mancant copulata: & huiusmodi alia, quæ in hanc sententiam habentur eo loco: reuera Augustinus non ex suo sensu dicit, sed tantum refert à Pollentio opposita sibi esse: postea verò in eodem libro illis respondens: Non enim (inquit) tempore reuelati testamenti noui in Euangelio, vel vltis Apostolicis literis sine ambiguitate declaratum recolo, vtrū Dominus prohibuerit fideles infidelibus iungi. Vnde & illud Pauli: Cui vult nubat, tantum in Domino: duobus modis dicit accipi posse: aut vt Christiana permanens, aut vt Christiano nubens dicatur in Domino nubere: quamuis eo loco dicat beatissimum Cyprianū nō dubitare, hoc potius esse prostituere gentibus membra Christi. Et quia de ea re Augustinus non agebat, ita (sub dubio) reliquit. Hæc dicta sunt, vt ex loco illo Magistra nullus decipiatur. Ceterum de ipsa conclusione non est dubitandum: hoc iam illorum patrum auctoritate & consensu Ecclesia obtinuit vim legis. Potuit hoc Ecclesia statuere, & illegitimos reddere sic contrahentes: & ita factum esse constat omnium consensu. Id tamen notauit b. Tho. in illa dist. de infidelibus nō baptizatis esse intelligendū. Ceterum cum hereticis vel apostatis etiā, etsi contrahens cū illis peccet, quos saltem propter excommunicationem vitare debuerat non tamen nullū est matrimonium: cum hoc nulla lex habeat. Verum nō ideo infideles inter se negamus verum matrimonium contrahere: de quo superius dictum est, quod non sit sacramentum, & inferius, quam sit validum explicabimus. Hęc igitur de disparitate cultus.

Cap. 21.

Cap. 25.

Matrimo-
nium christi-
ani cū here-
tico vel a-
postata est
ratum.

Crimen:

Ponitur aliud impedimentum, crimen. Sunt enim peccata quedam non impediencia tantum ne contrahatur matrimonium (de quibus postea dicemus) sed nullum reddentia ipsum: de quibus nunc est agendum. Hæc verò sunt homicidium & adulterium: de quibus Magist. sentent. dist. 35. vbi de adul-

4. lib. sent.
terio

terio, & 37. vbi de homicidio. Ex his igitur duobus (vt bene Caietanus resoluit, secutus b. Thom. in expositione literæ dist. 35. & dist. 33. sunt quatuor casus, quibus matrimonium contractum nullum est.

Quædo homicidium impediatur & dirimat matrimonium.

Quomodo homicidium adulterio iunctum impediatur & dirimat matrimonium.

Primus, ex homicidio solo: quando scilicet vterque, tam cõiunx qui reliquus est, quam qui cum eo post mortem alterius contraxit, operam dederunt homicidio alterius: vt Celestinus tertius definit, Triburiensis concilij auctoritate citata, in c. Laudabilem, de conuersione infidelium, in decretalibus: vbi aperte etiam dicitur hoc verum esse, quando machinante coniuge occisus est alter. Ceterum homicida alicuius coniugum in bello, aut aliqua alia ratione, potest contrahere cum altero: vt ibidem dicitur.

Secundus casus est, ex homicidio coniuncto adulterio. Si enim alter coniugum adulteratus est, & deinde machinatus in mortem alterius: nullo modo cum adultero matrimonium contrahere potest: vt Alex. 3. definit: immo docet antiquitas fuisse definitum, in ca. Super eum, de eo qui duxit in matrimonium, quã polluit per adulterium. Circa hos duos casus id aduertendum est, quod b. Thom. homicidium hoc tunc putat impedire, quãdo ea intentione factum est, vt matrimonium contraheretur: ita enim loco supra citato dist. 37. inquit. Quod Syluester etiam in verbo, matrimonium 8. §. nono, asserit esse plurium iuristarum sententiam. Alioqui (inquit b. Tho.) si propter odium vel adulterium occidat vnus coniugum alterum: etsi prohibeatur contrahere, non tamen nullum est matrimonium. Caietanus tamen, cum hæc ex definitione iuris pendeant, nec iura hanc apponant limitationem, putat vniuersaliter homicidium cum adulterio impedire, vel solum homicidium, machinantibus coniuge & eo cum quo cõtrahit. Et certè hoc probabilius videtur, maximè cum difficile, aut certè rarum sit, vt homicidium ab adultero nõ illa intentione fiat, contrahendi scilicet: vel etiam à cõiuge machinate in mortem, & volente postea cum homicida coniugis contrahere. Hoc enim videntur iura aut credere, aut suspicari vt in pluribus contingere: & ad tollendam hanc occasionem, ita definiunt. Et b. Thom. eo loco tantum loquitur de occidente vxorem, non intentione contrahendi: cum verò adulterium simul coniunctum est, nihil distinguit. Nos verò iuxta c. illud, Laudabilem, homicidam tantum coniugis nõ diximus impediri, ne vllum possit cõtrahere matrimonium: sed tantum ne cõ altero, qui similiter intercessit in morte, contrahere possit.

Porro

Porro ex solo adulterio non fit impedimentum reddens nullum matrimonium. Quod Mag. sentent. dist. illa 35. ex August. probat: & Grat. similiter 31. q. 1. in principio: citantes huc locum ex August. lib. primo de nupt. & concupiscentia, vbi ita inquit: Denique mortuo eo cum quo fuit verum coniugium, fieri potest coniugium cum qua præcessit adulterium. Quod illi certissimum esse credunt: quanquam sint pontificum quædam auctoritates quibus prohibetur cum adulteris contrahi matrimonium, sed non ita, vt nullum sit, quando solum adulterium fuit. Quod ideo diximus de loco Augustini, quoniam in nostris libris omnino contrarium legimus, negatiue scilicet: fieri nõ potest coniugium, cum qua præcessit adulterium. Sed reuera crediderim in nostris exemplaribus esse mendam, quod magis cõueniat contextui affirmatiua illa sententia. Loquitur enim Augustinus eo loco de matrimonij indissolubilitate viuente viro, dicens, quod quamdiu ille viuunt, si adultera propter hoc separata cum alio contrahat, nullum est matrimonium: quia ille viuunt. Et postea in confirmationem horum addit: Denique mortuo eo, cum quo fuit verum matrimonium, fieri potest &c. hæc igitur sententia cõfirmat supradicta: si negatiue legamus, nihil ad rem facit. Itaque magis putauerim hoc mutatum fuisse ab aliquo sciolo, qui putauit illud fallum esse: & crediderim magis libris, quos illi patres legerunt, quàm nostris: maximè cum affirmatiua lectio respondeat contextui, & veritatem habeat. Vnde Magister sententiarum bene exponit Augustinum loqui, cum adulterium, & nihil præterea præcessit. Gratianus verò non nihil aliter interpretatur: de ea scilicet, quæ separata à priori viro, cum altero, eo viuente, contraxit: propter quod & adultera dicitur. Vtrunque verum est, & vterque horum & literam, & sensum Augustini veriolem habuit, quàm nos: Et cauendum ne in ipsis iuxta corrupta nostra exemplaria fiat emendatio. Constat eos ita legisse: alioqui extra propositum citassent Augustinum. Ille enim loquitur, quantum est ex diuino iure, & ex natura ipsius matrimonij: nec certè ab Ecclesia superaddita est aliqua cõstitutio, declarans nullum esse hoc matrimonium. Ceterum si adultero detur fides de contrahendo post mortem alterius (quocunque id ordine fiat, siue præcedat fides, & sequatur adulterium: siue contra) matrimonium redditur nullum: quod probant quæ Magister sentent. & Gratianus adducunt supradicto loco: & definiunt Alexand. 3. cap. Super hoc, & Innocentius 3. cap. Significasti, de eo qui duxit in matrimonium &c.

Solo adulterio non dirimitur matrimonium.

Qq

Multi

Multò verò magis hoc impedimentum est, si de facto matrimonium contrahatur. In his tamen duobus casibus primò iura requirunt, quòd vterque sciat esse adulterium, & coniugem vivere. Si itaque aliquis aut promittat, aut contrahat cum muliere ignorante inculpabiliter eum habere vxorem: ea mortua, non prohibetur cum hac permanere, si ratum voluerit habere, quod prius iniquè fecit. Ita Innocentius tertius in capite, Veniens, de eo qui duxit in matrimonium &c. & Alexander tertius cap. I eodem titulo. Similiter & illud iura provide statuerunt, vt, si primum matrimonium nullum sit aliquo iusto impedimento, fides illa data alteri, etiam cum congressu (qui tamen non est adulterium) non impediatur hoc matrimonium post mortem primi. Ita Alexander tertius in capite, Significauit, eodem titulo. Denique illud etiam in hoc obseruandum est, quòd sola fides data de contrahendo post mortem coniugis (si adulterium non interuenerit) non impedit matrimonium, quin si postea contrahatur, verum sit, quamuis vtrunque illorum grauiter deliquisse. Ecclesia iudicet: propter quod poenitentia est eis iniungenda. Ita Gregorius nonus c. vltimo, eodem titulo.

Hæc igitur iura canonica iustissimè statuerunt ad cauenda adulteria & homicidia, aut certè odia, & desideria mortis coniugum inter se: quæ cum iure diuino prohibita non sint, nullus tamen, nisi à ratione alienus, dicere potest non sanctissimè & necessariò constituta esse: quæ etiam propterea ab his qui in iudicio illo confessionis præsumunt, sunt cognoscenda: quoniam nonnunquam hæc occulta sunt, neque expedit in iudicium Ecclesie trahi, nec vlla ratione fieri debet: & tamen reuera matrimonia nulla sunt in illis casibus: quare in ipso iudicio secreto prudenter sunt terminanda. Vbi in occultis omnino casibus (cum scilicet adulterium fuit occultum, & occultè data fides, aut intercessit machinatio aliqua in mortem) locum habet præcipuè dispensatio Ecclesie: & est propter hæc necessariò querenda. Nam hos, inter quos probari non possunt hæc impedimenta: etiam si illi fateantur, Ecclesia coget ad permanendum: nec illi vlla ratione fateri debent. Restat igitur vt dispensatione illis succurratur. Sed illud diligenter in his casibus est significandum, quòd vsque ad dispensationem abstinendum eis est à matrimoniali actu.

*Ligamen.
precedens
matrimo-*

Aliud impedimentum ponitur, aliud prius matrimonium. Qui enim vno matrimonio ligatus est, nõ potest alterum intrare: quod vocant ligamen: de quo non est opus multa dicere. Primum

num enim matrimonium ratum, nullum & irritum reddit quodcumque sequens, etiam si primum non fuerit consummatum, & secundum consummetur. Non enim matrimonium semel ratum dissoluitur, nisi per ingressum religionis &c. Nec hæc est aliud dubitandum, quàm quòd solet in quæstionem verti: quid si bona fide alter, putans alterum coniugem mortuum, contrahat: cum videlicet in bello, vel nauigatione, vel captiuitate, vel aliqua alia ratione audiuit mortuum, aut creditit. Sed de hoc iura aperte volunt, primum, vt non sine certa probatione mortis transeat ad secundum matrimonium. Et quidem coram Deo necessaria est bona fides, iusta de causa concepta: alioquin manifestum est grauiter peccare contrahentem. Ceterum contracto semel matrimonio iuste, si superueniat dubitatio, agendum est quòd in cap. Inquisitioni, de sententia excommunicationis, definitur: vt scilicet dubium ex leuibus causis, nec satis probabile, deponatur ex consilio peritorum. Si verò fuerit dubium probabile: vt, qui illud habet, non exigat debitum, sed reddat: ne præiudicium fiat alteri qui bona fide contraxit. Et quanquam de hoc nonnulli dubitent, cum in hoc probabili dubio exponat se periculo peccandi, etiam solùm reddens debitum: tuta tamen conscientia ecclesie illa definitio sequenda est, ne nimium in alteram partem declinemus, ne scilicet vel alteri subtrahatur debitum, vel contra propriam conscientiam agatur. In re certa non est dubium separandum esse matrimonium. Quare quando res valde est anceps, iudicio Ecclesie standum est: vel arbitrio prælati, quando res non est talis, quæ in iudicium Ecclesie venire possit. De his omnibus Syluester (si quis plura videre velit) in verbo Matrimonium §. 9. 13. scribit.

*nium diu-
nit sequit-*

LECTIO DECIMA.

De impedimento cognationis.

PRIMUM impedimentum, præcedentibus simile, quod nullum reddit matrimonium, est cognatio: & ea triplex: scilicet naturalis: quæ consanguinitatis dicitur: spiritualis: & legalis: illa quidem ex sacramentis: hæc ex adoptione. Et ex priori illa consanguinitate sequitur affinitas ex matrimonio orta, cum consanguineis

*Cognatio
naturalis,
spiritualis,
& legalis
impedit
matrimo-
niū, & di-
rimis.*

DE IMPEDIMENTO

sanguineis scilicet ipsorum coniugum: sed ex sponsalibus quoque de futuro, coniunctio quædam & vinculum sponſorum cum consanguineis eorum nascitur, quam iura publicæ honestatis iustitiam vocant. De his omnibus sigillatim breuiter est dicendum.

De consanguinitate, quatenus matrimonium nullum reddat, & quo iure, atque qua ratione, loquuntur Magister sententiarum & nostri distin. 40. & Gratianus 35. q. 5. de quibus & summissæ plura referunt: Syluester specialiter in titulo, Matrimonium 8. § 6. Est etiam de his proprius titulus in decretalibus de consanguinitate & affinitate.

B. Thom. art. 1. q. 1. illius dist. Quid consanguinitas.

B. Thom. art. 2. illius dist. Linea quid, & quotuplex.

B. Thomas art. 3. supra dicta q. Regula de numero graduum consanguinitatis in re. Et linea.

De graduum distantia in linea collateralibus.

Ex his igitur locis, omiſſa definitione consanguinitatis, quæ non est admodum necessaria (cùm per se satis pateat consanguinitatem coniunctionem esse ex carnali propagatione & generatione ortam inter genitores & genitos primò, deinde inter ipsos ab eodem genitos siue descendentes) omiſſis etiam multis quæ de lineis & gradibus, eorumq; definitionibus dicuntur: cùm etiam hæc satis constant: dixerunt enim lineam esse ordinem consanguineorum inter se, siue collectionem huius ordinis. Vnde tres posuerunt lineas: ascendentem, genitorum scilicet omnium ordinem, vbi pater, auus, & omnes superiores ponuntur: descendentem, vbi filios & succedentes omnes, nepotes scilicet, pronepotes &c. collocarunt: tertiã transuersalem, in qua fratres, eorum filios, & reliquos inde procedentes posuerunt. Gradus verò distantiam vocant personarum inter se: vt quæ est inter patrem & filium, aut inter duos fratres &c. Horum igitur omnium longiori tractatione omiſſa (qua opus nõ est) breuissimè etiam quod pertinet ad computationem graduum perstringamus. Sit itaque primũ, in linea descendentium & ascendentium, cum inter duos nulla persona est mediã, esse primum gradũ: si vna vel plures sint mediæ, tot esse gradus quot personæ, vna excepta. Verbi gratia, pater & filius in primo gradu sunt, quia nulla est mediã persona: ipse verò filius cum auo, hoc est, patre patris, in secundo gradu, cum sint tres personæ, filius scilicet, pater, & auus: filius & proauus distant tertio gradu: & sic de ceteris omnibus. In linea verò collateralibus fuit nõ parua diuersitas iuris ciuilibis & canonici. Secundum illud enim tot gradus ponuntur, quot personæ. Quare fratres in secundo gradu ponuntur, filij eorum in quarto, secundum verò canonica iura, longè aliter se res habet. Etenim, gradu secundum canones distat inter se collaterales, quo à cõmuni principio, modò equaliter distant: Sin in equaliter, eo gradu

COGNATIONIS.

duum numero distant ab inuicem, quo remotior distat à cõmuni principio. Duo igitur fratres in primo sunt gradu: quia à patre vno tantũ gradu distat vterque: filij eorum similiter in secundo gradu, quia ita distat à primo principio, patre scilicet patrum suorum. Ita de nepotibus & pronepotibus: illi enim in tertio, isti in quarto gradu distant. At verò frater patris à filio eius secundo gradu distat, nõ primo: quia filius remotior est à cõmuni principio, in secundo scilicet gradu. Vnde tãquam certissima hæc duo asseruntur iuxta canones. Primum. In linea collateralibus nullus est propinquior alteri, quàm sit cõmuni principio: sicut filius fratris patruo non est propinquior, quàm auo. Secundum. In eadem etiã linea potest aliquis esse remotior ab altero, quàm sit à principio illo cõmuni: sicut patruus à filio fratris, vt nunc dictum est. Semper itaq; inter collaterales sumendus est gradus à remotiori. Cuius diuersitatis rationem reddidit Alexander secundus c. Ad sedẽ, 35. q. 5. quòd scilicet iura ciuilia de his gradibus, vt ad successionem pertinent, considerant: vbi frater non succedit nisi fratri mortuo: quare in illa successione secundus est gradus. Canonica verò iura considerant quod ad matrimonium atinet: quare eorum computatio tenenda est: vt ibi definitur. De his igitur satis. Iam ad ipsam rationem impedimenti consanguinitatis accedendum est. Sit itaque huius rei breuis resolutio tribus propositionibus comprehensa.

Prima. Inter ascendentes & descendentes iure naturali, atque ita diuino, est perpetuum impedimentũ matrimonij: ita vt nullus ascendentium cum aliquo descendentium cõtrahere possit. Hoc satis ipsa natura ostendit. Inter coniuges enim est societas & æqualitas quædam, maximè ad actum generationis, cui repugnat (vt ita loquar) superioritas vel inferioritas, qua fit, vt nec pater cum filia, multo minus mater cum filio conuenire possit in matrimonio. Quod congruè à multis animaduersum est significatum fuisse in prima illa Euz productione ex latere: quo insinuebatur æqualitas quædam & societas, quam & illis verbis: Propter hanc relinquet homo patrem & matrem, scriptura significat. Itaque illi dimittendi sunt, non adiungendi in matrimonium. Si itaque naturalis hæc reuerentia causa est, vt omnis natura abhorreat ab hoc coniugio: quò magis ascenditur, maior est reuerentia: ergo etiam magis repugnat naturali pietati, vt nepos cum auia, aut neptis cum auo matrimonium contrahat. Et quis non videt hoc magis inconueniens esse?

Secunda propositio. Inter collaterales secundũ quosdam pro-

1. Propo. B. Thom. art. 4. supra dicta quæst.

2. Propo.

rimiores gradus prohibitum est matrimonium iure diuino veteris legis, & naturali etiam iure, si non primario, secundario saltem: atque ita non mirum, si non semper hoc seruatum fuerit. Nec enim in filijs Adæ seruari potuit. Creditur verò seruatum mox post primam humani generis propagationem. Itaq; à principio humani generis necesse fuit vt fratres contraherent, cum duo tantum parentes essent totius humani generis. Non est igitur hoc contra ipsam naturam, aut contra proprium finem matrimonij, qui est generatio & educatio prolis. At verò postea in lege prohibetur inter fratres matrimonium: similiter inter nepotem & sororem patris vel matris eius, materteram scilicet vel amitam: & huiusmodi alia. Nec tantum diuina ipsa lege, sed inter omnes ferè gentes huiusmodi primi gradus inueniuntur prohibiti, & ipsa abhorret natura ab hac cõiunctione: quantum, quod attinet ad gentes, in multis magna corruptio fuerit. Quare non cuiuslibet gentis consuetudo, sed vel omnium, vel plurium consideranda est. Hæc igitur indita naturæ ipsi persuasio videtur esse (quam vel omnes, vel plurimæ gentes habent) quod abhorret à cõiunctione fratrum. Et quanquam in his plurimum valeat educatio & consuetudo: hæc tamen ipsa, cum apud omnes vel plurimos eadem sint, satis probabiliter ostenduntur esse naturalia. Ceterum lege diuina hæc prohibita sunt, que in illo c. Leuitici habentur: eo quod repugnent secundario fini matrimonij, & quidem non minimo, qui est repressio concupiscentiæ: & ita conuersatio quædam honestatis. Natura enim cõparatum est, vt masculi & feminæ eiusdem familiar, qui in eadem domo aut semper, aut frequenter conuersari habent, sibij nuicem reuerentiam quandam honestatis exhibeant: & multo magis, vt à mutuo cõtactu carnali abstineant. Vnde & incestus ab earum etiam gentium legibus, quæ hæc concupiscentiæ & commissionis carnalis mala non prohibent, si præter iniuriam cuiusquam sint: reprehenditur & punitur. Illis ergo prohibet ius diuinum cõtrahere inter se, quos contingit simul educari, vt b. Thom. notat. Itaque inter hos si matrimonium admitteretur, illius occasione etiam ante ipsum, hi inter quos est continua consuetudo, & in mutuum amorem exardescerent, & in turpitudines non paruas facillè labi possent: vnde magna corruptio totius humani generis sequeretur. Nam nonnullâ causam primæ illius corruptionis, quæ diluuiò purgata est, hanc fuisse (nuptias scilicet incestuosas) creditur. Et certè primam & maximam eius causam fuisse coniugia illegitima, ipsa scriptura ostendit.

Tertia.

Tertia. In gradibus similiter collateralibus multo plures prohibentur iure positiuo, & ciuili & canonico, contrahere: idq; rationabili & iusta de causa, ad pacem reip. & christianam charitatem conducente. Est enim nuptiarum alius etiam finis, quem humana iura considerant: amicitia videlicet extensio & confirmatio inter homines: cum ipsi qui matrimonium contrahunt, inter se, & quilibet eorum cum alterius consanguineis, & multa magis filij ex tali matrimonio geniti, nouam contrahant amicitia causam: atque ita multis nexibus connectuntur inter se homines. Propter hæc igitur & similia noluerunt iura, vt inter eos qui sanguine iuncti sunt, matrimonia cõeant, sed cum alienis: vt ex matrimonio plures efficiantur consanguinei. Considerant etiam in hoc iura causam proximè dictam: quoniam inter consanguineos solet esse conuersatio frequentior & familiarior: quare, si esset inter eos spes coniugij, magna sequeretur facillè corruptio totius honestatis. Igitur iura quidem antiqua prohibuerunt matrimonia contrahi vsque ad septimum gradum. Immo reperiuntur antiquissima quædam, prohibentia huiusmodi contractum secundum omnes gradus quorû memoria haberi poterat: sed tandem declaratum est id ad septimum vsque gradum esse intelligendum, quæ lex tempore etiam Gratiani & Magistris sententia seruabatur. Postea verò propter pericula multa conscientiarum, visum fuit vsque ad quartum tantum gradum in collateralibus prohibere matrimonium, de quo extat certa definitio in c. non debet, de consang. & affinitate: & istud hodie in ecclesia seruatur.

Circa hoc igitur non est aliud dicendum, nisi quod iniuste de hac lege cõquerunt hæretici, & multa calûniantur, quasi hoc iniquum sit. Quod primò Erasimus fecit, nescio quo pruritu reprehendèdi omnia, & definièdi leuiter de omnibus. Sed de istis duo sunt dicenda. Alterum est, quod huiusmodi prohibitio satis ostenditur rationalis: cum & iura ipsa ciuilia inueniantur similia prohibere, & in omni benè instituta repub. hoc fuerit curatum. Secundum quod antiquior ecclesia, in qua maior fuit sanctitas & auctoritas, multo plura prohibuit. Et certè tam antiqua est hæc prohibitio, vt ab Apostolis videatur cum ipsa ecclesia initium habuisse. Itaque non est quod conquærantur, quasi hoc sit nouum in ecclesia, aut durius agatur cum aliquo: maximè cum non denegetur circa hæc dispensatio, quando de periculo agitur conscientia. Et certè qui tantopere laborant, vt laxetur licentia hæc cõtrahendi, parum videntur cõsiderare honestatem

Q9 4 inter

Leuit. 18.

Erasmi

inter homines. Hæ sanè prohibitiones nõ aliud sunt, quàm freno quædam libidinis & immodicæ cõcupiscentiæ. Videant igitur de qua re querantur, aut qua utilitate cupiant hæc abrogata esse. Certè nusquam videmus viris deesse vxores. Hæc igitur de consanguinitate dicta sufficiant.

Affinitas est impedimentum dicitur in dicitur etiam in matrimonium.

Consanguinitati coniuncta est Affinitas, quæ & ipsa impedimentum est, matrimonium nullum reddens: de qua Magister sentent. 43. dist. patrum & ecclesiæ decreta ac definitiones attulit: & de ea b. Thom. & ceteri post illum: iura etiam in proprio titulo de consang. & affini. & Syluester in tit. Matrimon. 8. §. 11. vbi specialia dubia, quæ non pauca sunt, videri poterunt: nunc sequentiã notentur.

Affinitas quid.

Primum Affinitas coniunctio est ex vinculo matrimonij orta inter coniuges ipsos, non inter se, sed cum suis hinc inde consanguineis. Itaq; duo vincula naturalia quidem & legitima tertium hoc producant: primum vinculum inter cõsanguineos ex propagatione carnali est: secundum est matrimonium ipsum inter coniuges, maius certè quàm ipsa consanguinitas: ex quibus duobus tertium sequitur, vt scilicet maritus coniungatur affinitate consanguineis vxoris: & contrà, vxor consanguineis viri, quod (vt beatus Gregorius inquit) ex ipsa ratione matrimonij est. Efficiuntur enim vna caro vir & vxor. Et quanquam secundum antiqua iura ex hac affinitate secundum & tertium genus nascebatur, dum vnus coniugum, affinis consanguineis alterius, & postea (solutio illo matrimonio) alteri coniunctus, causa erat vt priores affines sui efficerentur etiam affines secundis: vt beatus Thomas explicat eo loco. Jam tamen, ad dubia & pericula auferenda, cessarunt hæc omnia, & tantum affinitas est (vt diximus) vnus coniugum cum consanguineis alterius.

Affinitas habet etiam lineas & gradus. Nota regulam.

Secundum. Cùm hæc affinitas ex naturali illa cõiugum vniõne oriatur: habet lineas & gradus eodem modo, quo consanguinitas. Itaque nulla alia regula est hæc discernendi, quàm, quo gradu aliqui sunt consanguinei viri, eodem gradu sunt affines vxoris: & sicut vsque ad quartum gradum prohibentur contrahere consanguinei, ita vxor prohibetur cum cõsanguineis mariti, & maritus cum consanguineis vxoris cõtrahere. Et eadem ratione ac iure impedit affinitas matrimonium, quibus consanguinitas: naturali videlicet, ex reuerentia, quæ debetur à filio vxori patris: & ex subiectione, quæ est vxoris filij erga patrem: & ita inter ascendentes omnes & descendentes. Iure etiam diuino, eodem capite Leuit. prohibentur adhuc alia: vt de vxore fratris

Cap. 8.

fratris: easdem ob causas, hoc est, propter frequentem conuictum, & prohibendam occasionem concupiscentiæ. Iura etiam addunt vsque ad quartum gradum, eadem ratione qua in consanguinitate. Nihil itaque hic nouum est.

Tertium est, non negligenter considerandum in hac materia, maximè ab his quos instruimus: qua ratione contrahatur affinitas. Prima igitur & aperta causa affinitatis est matrimonium legitimum, & per verba de præsentibus contractum, etiam si non fuerit consummatum. Ceterum iura ipsa ex carnali coniunctione illicita etiam & extra matrimonium, affinitatem definierunt contrahi: considerantes quòd Apostolus inquit: Qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur cum ea. Si igitur (inquitur) in illicito etiam concubitu vna caro efficiuntur vir & mulier, etiam consanguinei carnales vtriusque eorum vna caro effecti sunt cum altero. Accedit etiam ad hæc, quòd nimium extendere in honestas & corruptio, si cogita aliqua, etiam illicitè, non esset omnis accessus ad sorores & consanguineas eius magis prohibitus & illicitus: & idem dicendum de viro. Quis non videt hoc ab omni humana honestate abhorreret? Quare non possumus non mirari Erasimum hæc mordentem, eadem certè leuitate, qua cetera multa. Sequuntur hinc (ait) multa pericula propter occultas fornicationes, vnde sequuntur multa occultæ affinitates. Ad hoc respondemus, & monemus etiam animarum pastores, vt de his diligenter admoneant suos subditos & publicè in concionibus (quas de sanctitate matrimonij, de prohibitis vagis fornicationibus, & incestibus frequenter debent habere ad populum) & in priuatis etiam cõfessionibus, maximè cùm ad eam accedunt contracturi matrimonia. Vbi si quid occultum vel ante, vel post contractum matrimonium deprehendunt, debent (vt dictum est) occultis dispensationibus & remedijs à superiorum auctoritate impetratis, prudenter providere. Est verò etiam hoc loco non omitendum, quòd coniunctio quidem maris & femine, etiam illicita, affinitatem hanc efficit: sed non nisi quando est completa & integra: ita videlicet, vt generatio naturaliter inde sequi possit: per alias verò aut impudicitias, aut innaturales coniunctiones (quanquam grauiora hæc peccata sint) non contrahitur: quod prudenter etiam curabit cognoscere spiritualis pastor.

Affinitati accedit proximè vinculum quoddam non ex matrimonio aut copula, sed ex sponsalibus de futuro ortum: quod

Quomodo contrahatur affinitas.

Nõ personali matrimonio contrahitur affinitas.

Erasmus.

Notæ pastores.

Publica honestas

*iustitia
quomodo
matrimo-
nium im-
pediat ac
dirimat.*

DE IMPEDIMENTO COGNATIONIS.

Vocantur iura publicæ honestatis iustitiam. Intellexerunt enim, quod is qui fidem dedit de contrahendo in futurum matrimonio cum aliqua, etsi nondum maritus eius sit: & ita nec affinis consanguinearum eius: quia tamen iam non leui vinculo est alligatus illi, consequenter etiam & consanguineis illius (propter quod & frequentior est iam & familiarior conuersatio) publica iustitia & honestas exigunt, vt illi magis sit illicita coniunctio cum consanguineis sponsæ, ita, vt nec cum eis contrahere possit. Igitur (vt iura ipsa definiunt, & b. Thom. supradicta distinctione docet, & Syluest. titulo, matrimonium 8. §. 14.) eodem modo hoc vinculum impedit matrimonium, & in eisdem gradibus, in quibus affinitas.

Illud duntaxat restat hic considerandum, quod, etsi non ex omnibus sponsalibus de futuro hoc impedimentum oriatur, & fuerit olim doctorum sententia (vt supradicto loco b. Thomas docet) ex sponsalibus nullis non oriri hoc impedimentum: iam tamen Bonifacius 8. in c. vnico de sponsalibus, lib. 6. definiuit, ex sponsalibus liberis & puris, etiam si alia ratione nulla sint, & is qui promisit, non possit præstare, oriri tamen hoc vinculum & impedimentum, ita videlicet, vt non possit cum consanguineis illius quam desponsauit, contrahere, etiam si nulla & irrita fuerit desponsatio. Vt si, qui iam de præsentibus cum vna contraxit, alteram de futuro desponsaret. Excipit ius illud metum & coactionem: nullum enim impedimentum ex sic contractis oritur. Excipiendus etiã est defectus vsus rationis, vt Syluester ex Petro de Palude notat. Similiter etiam quando conditionaliter contrahitur: si ante conditionem completam cum consanguinea eius contrahat, definit Papa tenere matrimonium. In ceteris omnibus, quantumuis nulla sint, tamen impediunt supradicto modo matrimonium contrahi.

LECTIO

DE COGNAT. SPIRITUALI ET LEGALI. 310 LECTIO VNDECIMA.

De cognatione spirituali & legali.

ONSANGVINITATI & affinitati proximæ sunt duæ alię cognationes, quę ex generationibus quibusdam non carnalibus, sed inuentis vel diuina, vel humana ratione, oriuntur. Prima est spiritualis cognatio, quæ ex generatione spirituali & per illam contrahitur. Secunda est legalis, quæ ex adoptione. Cum itaque spiritualis generatio ex diuina institutione & fide habeatur; his præsuppositis, ex naturali ratione sequitur coniunctio quædam & amicitia, atque reuerentia inter eum qui spiritualiter generat, & qui generatur. Legalis autem adoptio rationali naturali consentanea est, quæ suppletur naturalis defectus filiorum: atque ita etiam iure gentium coniunctionem habet & reuerentiam inter adoptantem & adoptatum, & quosdam alios. Est præterea & inter hos, & inter quosdam eorum consanguineos ac affines continua atque domestica conuersatio: propter quæ omnia iura canonica constituerunt, vt cognatio spiritualis matrimonium impediatur, & nullum reddat vsque ad quosdam gradus: Et iura ciuilia idem similiter statuerunt de adoptione: consentientibus etiam ipsis canonibus. Quæ omnia fundata sunt in æquitate & ratione: & per ea consulitur honestati humane, dum speciali ratione prohibetur coniunctio carnalis inter eos, inter quos est assidua conuersatio: sicut patet ex his, quæ de consanguinitate dicta sunt. Etsi itaque impedimenta hæc non ex diuino, sed humano iure sint: tamen quia rationi consona sunt, non est cur de eis quisquam conqueri possit: maxime cum spiritualis cognationis impedimentum tam antiquum sit in ecclesia, vt vix principium illius inueniatur: & sit multo maior ratio quare impediatur, quàm adoptio illa & legalis cognatio, quia tamen ab ethnicis etiam ipsis iudicata est merito debere esse impedimento. In speciali igitur de his habentur proprii tituli in decretalibus, de cognatione spirituali, & legali. Et Magist. sent. dist. 4. 2: post quem beatus Thomas ac ceteri nostri scolastici de ea differunt. Syluester quoque titulo, matrimonium 8. §. 7. & 8. Ex quibus breuiter sequentia putamus necessaria esse scitu his, quos hic instruimus.

De

dist. 4. 2. q. 1. art. 1.

DE COGNATIONE

Quomodo
& inter
quos con-
trahatur spi-
ritualis co-
gnatio.

B. Thomas
ar. 2. supra
dicto loco.
Cognatio
spiritualis
est triplex,
paternitas,
compter-
nitas, &
fraternitas.

De cognatione igitur spirituali, primū sit de ratione qua con-
trahitur, & personis inter quas est. Contrahitur igitur in bap-
tismo tantum & confirmatione: quibus duobus sacramentis per-
ficitur generatio illa ad Christianam vitam, quæ merito rege-
neratio dicitur. Itaque nec in alijs sacramentis, nec in istis qui-
dem ex omnibus actibus: sed duntaxat ex ipsa collatione bap-
tismi vel confirmationis, & ex susceptione, qua videlicet vel ba-
ptizatus leuatur ex sacro fonte & suscipitur, vel in confirmatio-
ne ipsa tenetur. Itaque nec per catechizatum solum, nec ex eo,
quod in eo teneatur ab aliquo qui catechizatur, vel respōdeatur
pro eo, contrahitur hæc cognatio: sed tantum vt dictum est.

Est autem huius cognationis triplex species. Prima, quam pa-
ternitatem vocare possumus, inter baptizatum scilicet & bap-
tizantem vel suscipientem. Isti enim patres sunt. Et est similis hæc
cognatio consanguinitati primi gradus lineæ ascendens vel
descendens. Secunda est compaternitas, inter baptizantem &
parentes baptizati. Tertia denique confraternitas dici potest,
inter filios scilicet spirituales & naturales baptizantis vel susci-
pientis. Et idem per omnia de confirmatione dicendum est.
Quibus tamen hoc addendum, quod cognatio hæc spiritualis
transit etiam in vxorem, carnaliter prius cognitam, ipsius bap-
tizantis vel suscipientis: ita videlicet, vt illa quæ vna caro est
cum ipso, eodem gradu cognata sit baptizato & parētibus eius,
quo & vir. Non autem eodem modo transit hæc cognatio in
vxorem patris ipsius baptizati: non enim illa commater erit
baptizantium vel suscipientium filium mariti ex alia. Ad alios
verò quacunque ratione non transit hæc spiritualis cognatio.
Vnde plures spirituales filij alicuius non sunt confratres, nec in-
ter eos vllum est impedimentum. Similiter vir & mulier, siue
plures viri & mulieres suscipientes aliquem ex sacro fonte, nul-
lam contrahunt cognationem spiritualem. Addunt etiam b.
Thomas & alij, non baptizatum nullam contrahere cognatio-
nem, etiam si fortè in necessitate baptizet, aut sit vxor bap-
tizantes, nec vlla tandem alia ratione. Sed nec hoc etiam omit-
tendum est, quod spiritualis hæc cognatio, vt à viro transeat in
vxorem, vel contrā ab vxore in virum (vt etiam supra dixi-
mus) opus est vt vxor sit carnaliter cognita antea: vt scilicet
effecta sunt vna caro. Vnde quanquam ad affinitatem sufficiat
contractus matrimonij sine consummatione: ad hanc tamen
(quæ affinitas quædam spiritualis est) quia minoris efficaciz
est quàm illa, requiritur etiam consummatio matrimonij. Vbi
etiam

SPIRITUALI ET LEGALI.

etiam hoc cōsiderandum, quod iuxta b. Thom. & theologorum
atque iuristarū saniorē sententiam, illicitus etiam concubitus
satis est ad hanc spirituale affinitatem in mulierem prius car-
naliter cognitam transferendam. Quare hoc etiam docere de-
bet & publicè & priuatim (cū de matrimonio agitur) paro-
chi. Cū enim concubitus hi illiciti occulti sint, hæc impedi-
menta non poterunt cognosci, nisi ab his qui conuenerunt.

Secundum de hac cognatione hoc sit, quod (secundum tres
illas species) si præcedat, nullum efficit matrimonium sequens:
non tamen se extendit hoc impedimentum vltra prædictas spe-
cies. Suscipiens igitur aut baptizans cum baptizato, vel cum pa-
rentibus eius contrahere non potest. Similiter neque alter con-
iunx baptizantis vel suscipientis cum eisdem: & hoc iuxta duas
priorēs species. De tertiā verò specie loquendo, non potest ba-
ptizatus vel susceptus cōtrahere cum filijs baptizantis vel susci-
pientis, nec certè cum filijs vxoris vtriuslibet prius cognitæ, vt
dictum est. Quod tamen ita multorum sententia restringit, vt
pater baptizatum cōtrahere possit cum filijs vxoris baptizan-
tis vel suscipientis ex altero viro natis post mortem illius, ra-
tione cuius contracta fuerat spiritualis affinitas. Et quanquam
de hoc sit dubium, & cum occurreret, tutius esset dispensatione
viri: id tamen certum est, inter nullos alios impedire matrimo-
nium hanc spirituale cognationem, quantumuis consanguini-
nei sint vel affines eorum. Sed tantum inter baptizatum ipsum
& baptizantem, vel coniugem & filios eius. Hæc quidem de
cognatione ista, quando præcedit matrimonium. Si verò sequatur,
quod tunc euenire potest, cū alter coniugum communem
filium baptizat extra necessitatem (nam in necessitate nō con-
trahitur compaternitas) vel suscipit è sacro fonte, vel certè alte-
rius coniugis filium ex alio matrimonio. Igitur cū ita sequitur
(inquam) non potest matrimonium nullum reddere: priuat
tamen illum iure exigendi debitum, qui hoc fecit, siue vtrunq;
si vterque aut fecit aut consensit: immo cum ab aliquo malitiosè
hoc factum est, vt videlicet callidè impediret matrimoniū, pri-
uant illum iura coniugio perpetuo, soluto priori matrimonio.
Qui verò innocens est, potest suo iure vti, & alter tenetur red-
dere: vbi satis est dispensatione vti. Hæc verò ita sufficere po-
terūt: si qua tamen specialia magis dubia occurrerint, Syluester
supradicto loco, & iuristæ sunt consulendi. Vbi etiam non nihil
valet consuetudo, quæ legis vim in his nonnunquam habet.

Notet pa-
stor.

Quousque
extēdat
impedimē-
tū spiritua-
lis cognati-
onis præ-
cedēs ma-
rimonium.

De cognati-
one spiri-
tuali sequē-
te matri-
monium.

De cognatione legali, quomodo cōtrahatur, & impediatur, bre-
uius dici

*legalis ori-
sur ex ad-
optione le-
gitima.
B. Th. q. 2.
q. 2. dis.*

uius dici potest. Oritur ex adoptione legitima, hoc est, iure facta, siue auctoritate principis, siue iudicis tantum priuati, modo legitima sit adoptio, etiam si non transeat adoptatus in potestatem adoptantis, secundum b. Thomam & saniores sententiam. Ex ea igitur fit, vt adoptans efficiatur pater adoptati, & filiorum atque nepotum, ac omnium ab illo descendentium. Immo inter adoptantem & vxorem filij adoptati: & inter filium adoptiuum ac vxorem adoptantis nascuntur cognationis legalis vincula, quæ sunt velut consanguinitas & affinitas linear ascendens & descendens. Et igitur inter hos omnes perpetuò hæc cognatio impedit matrimonium, vt etiam post emancipationem adoptati, nullum sit. Rursum, inter adoptatum & filios naturales adoptantis contrahitur hæc legalis cognatio quasi fraternitas, & impedit quidem atque nulli reddit matrimonium, quamdiu naturales sunt sub potestate adoptantis. Nam cum à patre fuerint emancipati, inter se non prohibentur contrahere: multò minus plures adoptati inter se, sicut nec cum spiritualibus filijs. Hæc omnia introducta sunt legibus consulentibus (vt diximus) honestati ex iusta ratione: de quibus plura apud Syluestrum, eodem loco, §. 3.

*De dispen-
satione in
cognatio-
nibus.*

Iam circa omnia hæc, quæ de cognationibus dicta sunt, quantum in eis valeat & possit dispensatio Ecclesiæ siue Papæ, disputatur. Et quidem, quod attinet ad duas has proximas cognationes, non est dubium in eis dispensari posse ab Ecclesia, cum ab ea sint introductæ. In omni tamen dispensatione necessariam esse iustam causam, nomen ipsum & ratio dispensationis ostendit. Nunquam itaque prohibito Ecclesia iustè dispensare potest: sed tantum ob aliquam vel iustam, vel vtilem causam. Ceterum de affinitate vel consanguinitate nõ dubitatur in eis gradibus dispensari posse, in quibus iure tantum humano prohibitum est matrimonium.

Vnde abstulit iam ecclesia in vniuersum tres gradus: septimi videlicet, sextum, & quintum. In eis verò qui iure naturali & diuino matrimonium impediunt, comunior sententia habet & rationabilior, dispensari nõ posse ab homine. Est verò difficultas, qui gradus sint iure naturali & diuino prohibiti. Vbi de ascendens & descendens nulla quæstio est: sunt enim manifestè indispensabiles. De collateralibus verò, qui in Leuitico (vt supradiximus) prohibiti sunt, disputatur: maximè de illis, in quibus accedit quædam naturalis reuerentia id prohibens: sicut si nepos cum amita vel matertera contrahat. Illud tamen certum est, prohibi-

prohibitionem illam legis Moysei non obligare nunc in Ecclesia, nisi quatenus recipitur & statuitur de nouo. Ex sola itaque prohibitionem legis non sequitur illos prohibitos esse iure diuino. Nec etiam quæcunque naturalis reuerentia & superioritas statim probat prohibitionem iuris esse naturalis. In omnibus igitur illis in quibus dubium est, id tutò sequi quis potest, quod consuetum & receptum est in Ecclesia, nec vltra putamus extendendam esse dispensationem. Igitur in secundo collateralis gradus consanguinitatis vel affinitatis dispensat Ecclesia, & suscipitur dispensatio ab omnibus: etiam nepotis cum matertera vel amita, licet id rarius. Dispensauit etiam nonnunquam inter fratrem & vxorem fratris defuncti: quæ quæstio fuit tanto cum scandalo ab Henrico octauo rege Angliæ mota, & multorum nostro tempore exercuit ingenia, & christianas ecclesias ac vniuersitates: quæ tandem, postquam definita fuit apostolicæ sedis sententia, occasionem dedit grauissimo schismati, ob furiosam eiusdem Henrici regis tyrannidem: quod nunc (Deo miserante, & mirabiliter cõsilia omnia destruyente) à pijs regibus præsentibus extinctum est. Ad causam igitur de qua agebamus, redeundo, illud modestis & pacificis sufficere debet, quòd in his omnibus publica dispensatio, cui in ecclesia nõ contradicitur, sufficiat apud Deum & homines. Inter fratres etiam dicunt nonnulli dispensatum aliquando fuisse, vt Syluester refert in verbo, Papa, §. 17. Sed hoc certè nimium videtur: nec vltra consueta progrediendum est: quanquam non debeamus in his legem præscribere ecclesiæ, sed suscipiendum humiliter quod illa iudicauerit.

LECTIO DVODECIMA.

De indissolubilitate matrimonij.

VAS hucusque dicta sunt, pertinent ad integritatem & perfectionem matrimonij, siue quatenus est contractus & officium quoddam naturæ, ad quem requiritur, vt probetur legibus, quod hucusque explicauimus qualiter fiat, loquentes de illegitimis personis: siue etiam vt sacramentum est, ad quod requiritur materia & forma: de quibus etiam diximus, formam esse verba vel signa exprimentia consensum: & materiam, personas ipsas

Sacramen-
tū mari-
monij non
habet mi-
nistriū pro-
priū.
Effectus
proprius sa-
cramenti
matrimo-
nij.

ipfas contrahentes : de quibus hucusque actum est. Cūm verò hoc sacramentum nec certum ministrum habeat, nec reuera sit necessarium per aliquem alium administrari: cuncta quæ de necessitate & integritate eius sunt, habentur ex his quæ diximus.

Iam igitur dicendū restat de proprio eius effectu. Sicut enim cetera omnia sacramenta ad effectum aliquem operandum instituta sunt, ita & matrimonium: cum quæ sacramento ordinis sit similis, per quod datur spiritualis potestas administrandi sacramenta: etiam hoc sacramentum ad mutuam potestatem tradendam coniugibus in propria corpora ad generationem, constat institutum esse: & is proculdubio proprius eius effectus est, qui in actu ipso coniugali perficitur, quando duo sunt caro vna: ut iam non sint duo, sed vnum. Quanta igitur sit hæc matrimonij vnio, nunc dicendum est. Cūm enim vnio diuisioni opponatur, tanto maior est, quanto minus diuidi potest. Igitur ex natura ipsa coniugij, & verbis quibus à Christo Domino in Euangelio explicatur (vbi ea quæ in prima institutione dicta sunt in Genesi, sunt etiam exposita: similiter & à Paulo Christum sequente, & ut ipse inquit, spiritum Dei habente) est docendum, quàm sit indiuisibile matrimonium: de quo non nihil superius, cum probaremus esse sacramentum, dictum est: sed nunc quæ ad hoc pertinent, latius explicabimus.

In vnuersum ergo de legitimo cōiugio doctores loquentes, triplicem gradum eius esse docent. Est enim primus gradus, vbi matrimonium verum quidem, sed nō ratum collocatur: secundus, in quo matrimonium verum & ratum, sed non consummatum collocatur: tertius denique, est matrimonij veri, ratij, & consummati. Qui gradus non parum, quod ad indiuisibilitatem pertinet, differunt. De singulis igitur dicendum.

Primum itaque est matrimonium inter infideles contractum: quando scilicet, vterque infidelis est: nam cūm alter tantum, est alia ratio, de qua superius egimus. Hoc itaque vocatur verum coniugium, & legitimum quidem, si non contrahatur in gradibus lege naturali prohibitis, nec contra proprias rationabiles leges (de quo etiam superius diximus) non tamen sacramentum. De hoc itaque Magister sententiarum agit distincte. 39. & post illum ceteri scholastici, ex Augustino maxime in libris de adulterinis coniugijs, rem hanc diligenter expendente: & Gratianus 28. q. 1. & est proprius titulus in iure de conuersione infidelium. Ex his igitur omnibus locis sequentia notanda sunt.

Primum.

Primum. Coniunx ad fidem conuersus, altero manente in infidelitate, liber est à vinculo matrimonij huius quoad debitum & cohabitationis, & vsus matrimonialis. Secundum. Non tamen liber est ad contrahendum nouum matrimonium, si permanens in infidelitate consentiat pacifice cohabitare, & sine periculo salutis animæ eius qui conuersus est: quòd si alterum horum infidelis non præstiterit, potest etiam fidelis contrahere aliud matrimonium. Tertium. Conuerso ad fidem licet (immo Paulus magis id expedire docet) cohabitare cum infideli: quamdiu videlicet ille non discedit, & spes aliqua est conuersionis eius.

Conuersa
licet cum
uxore ad-
huc infidelis
maneat.

Tria hæc quæ dicta sunt, probat abundè & apertissimè Pauli doctrina 1. ad Corinthios 7. capite, de quo etiã capite superius, cūm de cælibatu loqueremur, non pauca diximus. Eo igitur loco Paulus, postquam dixerat. His autem qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus (quod nos inferius exponemus) & cetera: vbi de fidelibus cōiugatis apertè locutus est: statim se ad id quod nunc agimus tractandum conuertens, ita inquit. Nam ceteris ego dico, nō Dominus. Si quis frater uxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam: & si qua mulier habet virum infidelem, & hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum. Ex quo loco (vt Augustinus libro primo de adulterinis coniugijs diligenter obseruat) duo eorum quæ diximus, probata sunt. Primum, quòd Dominus non prohibet (Paulo teste) viro conuerso ad fidem uxorem secum volentem manere, dimittere, nec præcipit cum illa habitare. Sic enim inquit Paulus: Præcipio ego, non Dominus: quod (vt Augustinus inquit) non est contrarium Christo: vt videlicet quod ille permittit, & quod ille liberum facit, Paulus propter melius bonum non faciendum esse dicit. Multa enim (vt Augustinus inquit) facienda sunt, non iubente lege, sed libera charitate: & sunt gratiora in nostris officijs, quæ cūm liceret nobis non impendere, tamen causâ dilectionis impendimus. Licet itaque dimittere infidelem, etiam pacifice volentem permanere: sed non expedit: vbi (inquit Augustinus) non potest dici, quod de nubendo ibi dicitur: Bonum est non permanere cum infideli: sed, melius est permanere: potius enim dicendum est: licet discedere à coniuge infideli, sed non expedit. Sunt itaque quædam licita, sed non expedientia: inter quæ, quamuis difficile sit distinguere, distinguat tamen sic Augustinus eodem loco, vt quod licet & nō expedit, sit, quod per

ad c. 13. vsq.
ad 20.

Cap. 14.

Cap. 5.

16. et

17. 6.

Rr

iusti.

iusstitiam coram Deo permittitur, sed propter offensionem hominum, ne ob hoc impediantur à salute, vitanda sunt: & tale est de quo aunc loquimur, non cohabitare cum infideli consentiente, ne scilicet si dimittatur, obdaretur magis contra fidem, & incipiat odio habere euangelium. Cùm enim quotidie ad prædicationem Apostolorum conuerterentur quàm plurimi: si omnes relinquerent coniuges, facile traduceretur Euangelium, quasi per illud inhumani redderentur homines, & fidem ad quæ seruandam natura obligat, contemnerent. Denique fidelis etiã cohabitando infideli, meritò sperare poterat conuersionem eius. Ita enim tunc Paulus ait factum frequenter fuisse: Sanctificatus est enim (inquit) vir infidelis per mulierem fidelem, & sanctificata est mulier infidelis: &c. Duo itaq; illa probata sunt. Primum scilicet & tertium, posse dimitti, & posse retineri infidelem coniugem à fidelissimo tunc, cùm Paulus scriberet, non expedisse vt dimitteretur. Quare non est mirum, si postea quàm infideles magis obdurati esse cœperant, neque spes erat de eorum conuersione, statutum fuerit, ne conuersi habitarent cum infidelibus coniugibus sicut in quodam concilio Toletano statuitur, vt Gratia. citat 28. q. 1. Nec difficile est ratione horum videre. Per baptismum enim & conuersionem ad fidem moritur homo priori vitæ, vt videlicet non teneatur obligationi reddendi debitum: sed tamen cùm non repugnat religioni, licebit ei id prestare: maximè cùm speratur conuersione: tunc enim non repugnat religioni. Quod verò secundo loco diximus, duo etiam continet: quòd videlicet, quando volens permanere infidelis coniunx dimittitur, non possit aliud contrahi matrimonium: & quòd, si permanere non vult pacificè & sine periculo, aliud cõtrahi possit. Horum itaque primum ita probatur. Quia cùm matrimonium inter infideles legitimus fuerit contractus, non est cur infringi debeat, aut minus seruari à fideli, cùm alter nullam causam præbet non obseruandi: nisi vbi inuenitur à Christo dispensatum, aut alibi in scriptura sacra noui testamenti. Igitur non cohabitare infideli permittitur à Christo, dicente Paulo, quòd Dominus non prohibeat relinquere infidelem: contrahere verò aliud matrimonium, nusquam legimus esse concessum. Non licet itaque. Ex quo etiam illud secundum probatur, quòd scilicet discedente infideli & nolente cohabitare, liceat fideli contrahere matrimonium. Paulus enim aperte hoc docet: Quòd si infidelis (inquit) discedit, discedat: non enim seruituti subiectus est frater vel soror in eiusmodi. Itaque

Infideli uolente cohabitare, non potest fidelis aliud matrimonium contrahere: scilicet si cohabitare noluit.

I. Cor. 7:

edem infidelis iustam dat causam discedendi, rectè permittitur fideli libertas contrahendi. Hoc itaque matrimonium quod inter infideles est, verum coniugium dicitur, sed in officium naturæ tantum: & ideo contractus duntaxat naturalis, non sacramentum: & propterea dicitur non ratum, nec omnino indissolubile, quoniam hoc maximè ex ratione sacramenti illi conuenit, vt postea dicemus.

Post hoc est matrimonium inter fideles contractum, nondum consummatum: quod non dubium est verum esse sacramentum: & propterea (vt August. inquit lib. de nupt. & cõcup. deliù nom. & de bono coniugali) omnino indissolubile est, sicut (inquit ille) ordinatio semel ritè peracta non redditur irrita quacumq; ex causa, etiam deficiente plebe, cui gubernandæ ordinatus est: & sicut baptismus, negata etiam fide in qua datus est, aut excommunicato eo qui suscepit. His enim similitudinibus August. ca. 24. vntur, indissolubilitatem matrimonij ex ratione sacramenti ostendens. Igitur duo de hoc matrimonio fidelium nondum consummato pro certis habenda sunt. Primum de illo verum esse quod Christus inquit: Quod Deus coniunxit, homo non separet. Nulla videlicet humana potestate separari posse, vtroque viuente. Vnde quanquam Caiet. probabile putet, papam dispensare posse vt dissoluatur, & aliud contrahatur matrimonium, ex causa aliqua rationabili: & quidam canonistarum hoc non rejiciant: Ecclesia tamen hoc non recipit, nec vquam consuetum est. Quare probabilius his rationibus in hac parte non est facile credendum. Hoc est verum matrimonium & sacramentum: semel ergo perfectum & integrum non subiacet humanæ potestati. Secundum. Soluitur tamen hoc matrimonium per ingressum & professionem religionis alterius coniugis, ita vt alter contrahere possit. Quæ sententia catholica est, & totius ecclesiæ sensus, vt Magist. sentent. dist. 27. auctoritate Eusebij & Gregorij, & exemplis Macharijac Alexij satis probauit: immo ipsius Christi exemplo: qui (vt Hieronymus inquit) à nuptijs Iohannem Apostolum uocauit: & habentur etiã in iure definitiones alia pontificum sub proprio titulo, de conuersione coniugatorum. Quare (vt b. Thom. ead. dist. inquit) matrimonium hoc perfectum est: sed est duntaxat spirituale vinculum, nondum carnale, ante consummationem, nec vltima perfectione (quæ in operatione consistit) completum. Nihil mirum igitur si soluat per spirituales mortem, & ingressum religionis: quod spirituale vinculum meritò censetur fortius

Quale sit coniugium infidelium.

Matrimonio consummate.

Li. de bona coniugali.

Lib. 2. de adul. cõcup. cap. 5.

Matrimonium non consummatum soluitur per ingressum religionis.

q. 1. ar. 3.

DE INDISSOLVIBILITATE

illo: quandoquidem est perpetuum quoddam ad obsequia diuina vinculum. Nec tamen etiam in hoc casu ab homine soluitur matrimonium (esset enim contra illud Christi: Quod Deus coniunxit &c.) sed ab ipso Deo soluitur, à quo est inspiratio melioris vitæ & propositum religionis: de quo merito dicitur illud Pauli: Vbi spiritus domini, tibi libertas. Nec enim iustis lex posita est: lex (inquam) quæ à libertate hac sequendi spiritum impediatur. Errauit itaque in hac re turpissimè Eras in annotatione septimi c. 1. ad Cor. & temerariè valdè loquutus est, dicens eos qui propter humanum institutum, vel vestem nigrâ sacramentum Christi dicunt dissolui, aut non intelligere diuini præcepti efficaciam, aut nimium humanis institutis concessisse: vnde hæretici postea apertius hoc ausi sunt negare. Catholica verò sententia & monachatum, & professionem illius non humanum, sed diuinum esse opus apertè docet, multò efficacius ipsò matrimonio: maximè tempore reuelatæ gratiæ. Illud enim conceditur aut infirmitati, aut naturali desiderio generationis: sed istud suadetur & consultitur, & donatur maximo præmio à Deo: Quicumque (inquit Christus) reliquerit patrem, matrem, aut uxorem &c. Quod si dicatur fieri posse, vt non recta intentione profiteatur quis religionem, atque ita non à Deo vocatus: quid enim si offensus vxoris deformitate, aut leui aliquo iræ motu ingrediatur? quid rursus, si monasteria ipsa nõ pura sint, & quales oportebat esse scholas perfectionis, aut qualia olim erant? Hac enim omnia, mirum est quibus verbis Erasmus exaggeret, & cum eo hæretici. Nos verò respondemus, propter humanos defectus non impediri Dei operationes. Sæpe ipse trahit nolentes, & nihil minus cogitantes quàm perfectionem. Is qui timore mortis (qua plerendendus erat, propter furtum) eremum petijt, legitur postea perfectissimus factus monachus. Quare verissima est patrum sententia, ex imperfectis nõnunquam principijs in magnam perfectionem euasisse multos. Interim qualescũq; sit propositum, qualescũq; monasteriũ: quod agitur per professionem, obligatio est ad perfectionem. Ceterum cum consummatum est matrimonium & carnalis copula facta, non nisi morte carnali soluitur, vt iam statim ostendemus.

Igitur tertius matrimonij gradus integerrimi videlicet & vniuersaliter perfecti, est in matrimonio fidelium, vero & rato ac cõsummato carnali copula: de quo nunc dicendum, quàm scilicet indissolubile sit: quod ex verbis Christi domini, apud Mattheũ præcipuè & Marcum, etiam apud Lucam, colligamus. Primò

Erasmus.

Matth. 19.

Erasmus.

Ca. 5.

igi.

MATRIMONII.

Igitur in sermone habito in monte, Christus apud Mattheum ait: Dicitur est autem: quicumque dimiserit uxorem suam, det illi libellum repudij. Ego autem dico vobis: quicumque dimiserit uxorem suam ex causa fornicationis, facit eam mæchari: & qui dimissam duxerit, adulterat. Et postea interrogatus à Pharisæis: Si licet dimittere uxorem suam ex quacunque causa? respondit, citatis verbis Genesis: Qui fecit hominem ab initio, masculum & feminam &c. Et cõcludens omnia: Quod ergo (inquit) Deus coniunxit, homo non separet. Et cum opposuissent de libello repudij, quem Moyses præcepit dari: respondet apertè: Moyses ob duritiã cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras: ab initio autem non sic fuit. Et statim: Dico autè vobis: quia quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mæcharus: & qui dimissam duxerit, mæcharus. Vbi apertè Christus dominus ostendit matrimonium ex prima sua institutione indissolubile esse: & quaquã ratione aliqua à Deo in lege fuerit aut dispensatum, aut permissum dissolui, abrogat tamen ipse Christus, auctoritate manifestè diuina, legem illam libelli repudij, & reuocat matrimonium ad primam suam institutionem, de qua iam dicendum est, & de verò horum verborum Saluatoris sensu. De his igitur Aug. & in 1. lib. de sermone domini in monte, c. 25. & pluribus sequentibus, & ambobus libris de adulterinis coniugijs, diligenter disseruit. Ex quo Mag. sen. dist. 35. plura collegit: post quem etiã b. Tho. & ceteri: ex quibus sequentia sunt notanda. Primum. Licet innocenti coniugi adulterum dimittere, quod attinet ad cohabitationem & vsum matrimonij. Hoc apertè verba illa Christi testantur apud Math. 5. & 19. c. Vbi nõ esse dimittendam uxorem docens, semper excipit causam fornicationis. Estq; hoc statutum in fauorem cõiugis fidelis, & pœnam adulteri. Quare etiã excipiuntur nõnulli casus, quibus hoc nõ licet: vt b. Tho. supra dicto loco inquit: vel quia non est in culpa coniux qui adulterij commisit, vel alter etiam est in eadem culpa. Propter primũ, si mulier vi oppressa fuerit, vel dolo ab aliquo sub specie viri intrante sit cognita, vel deniq; si rationabili causa post longam absentiam viri, credens illum mortuum, matrimonium contraxerit, nõ potest dimitti. Propter secũdum verò, si vir cõsenserit adulterio vxoris, vel eã prostituerit, vel certè ipse similiter adulter fuerit, nõ habet ius eã dimittendi: vel si fortè in infidelitate dato sibi à viro libello repudij ipsa cum altero contraxerit: tunc enim post conuersionem amorum ad fidem, cogitur vir eam

Matth. 19.

Coniux innocens adulterum potest, sed non tenetur dimittere.

Ar. 1.

DE INDISSOLVIBILITATE

suscipere: cum illius secūdi matrimonij (quod verè adulterium
 est) ipse sit causa. Vbi circa hoc id etiam obseruandum est, quòd
 separatio hæc publica & quoad cohabitationem, non nisi iudi-
 cio ecclesiæ fieri potest: & ob id non propter occultum adul-
 terium. Vbi tamen considerandum est, quòd etsi vnus adul-
 terium probari potest, & non alterius: tamen coram Deo, qui etiã
 adulter est, etsi occultus, non potest iuste alium repellere, etiam
 si alterius adulterium ipse probare possit, vt b. Thom. docet.
 Quod verò attinet ad thorum (quod occultius fieri potest) in-
 nocens rectè se separat ab adultero. Secundum. Non tamen te-
 netur coniux innocens hoc iure vti, maximè quando is qui
 adulterium commisit, pœnitentiam agit. Non enim præcipi-
 tur hoc, sed conceditur innocenti: nõdò tamen non sit patro-
 nus turpiudinis, vel omittat quantum in ipso est, corrigere de-
 linquentem. In hac itaque causa maior est viri auctoritas, qui ex
 officio tenetur vxorem corrigere: tenetur tamen & vxor æqua-
 re quidquid putauerit ad hoc conducere: vt scilicet virum retra-
 hat ab adulterio. Ceterum vterque coniugum potest aut pare-
 re pœnitenti, aut dissimulare, aut sustinere quòd non valet cor-
 rigere. Vbi etiam, si post cognitum adulterium mistus fuerit al-
 teri coniugi innocens, iam etiam visus est remittere, nec iure
 potest separationem petere. Sed & illud quoque certum est,
 quòd factò iam duortio & separatione, etiam per ecclesiam,
 possit rursus, volente innocente, reus reconciliari: Sic enim Pau-
 lus permittit mulieri discendenti vel manere innuptam, vel vi-
 ro reconciliari. Quinimo & illud probabilius ac salubrius est,
 quòd, si facta separatione, innocens fornicatus fuerit, teneatur,
 quòd ad Dei iudicium attinet, reconciliari, vt b. Thom. inquit
 quòd ecclesia etiam ex officio suo agit, consulens vtrique, ne
 ob humanam infirmitatem labantur. Tertium est etiam notan-
 dum, quòd ea quæ de fornicatione dicta sunt, etiam in hæresi
 locum habeant (quæ est fornicatio à Deo) multo etiam magis,
 quàm in fornicatione vel adulterio corporali. Locum etiam ha-
 bet in quocunque alio vitio contrario naturæ, vel abusu, quo
 vir abuti vult vxore: vt Ambros. in illum locum Pauli aperte di-
 cit: & b. Thom. August. etiam vtrumque aperte tenens in i. il-
 lo lib. de sermone domini in monte, non solum in his, sed in
 ceteris omnibus vitijs, in quibus vnus coniugum alteri occa-
 sio est peccandi, atque ita fornicandi à Deo, putat locum habe-
 re facultatem hanc relinquendi coniugem. Ceterum postmo-
 dum retractans hunc locum, lib. 1. retract. c. 19. non putat facile
 hoc

B. Thom.
 ar. 3.
 ar. 6. ad 5.

B. Thom.
 ar. 2.

B. Thom.
 ar. 6.
 1. Cor. 7.

Eodem ar.
 ad 4.
 Propter
 hæresim
 alia quædam
 peccata po-
 test etiam
 diuortium
 fieri.
 ar. 1. ad 4.
 c. 2. 8.

MATRIMONIUM

318

hoc definiendum esse, sed magis sub dubio reliquit. Magister
 quidem Sentè. primum locum secutus, tenet quòd ibi August. dist. 39. ar.
 sed b. Thom. ibidem, perpetuò ab omni cohabitatione non pu-
 tar ob alia peccata licitum esse separari, maximè ecclesiæ iudi-
 cio, id est, publicè. Non enim sine causa fornicatione dumtaxat
 excepit Christus: vt videlicet nõ extendatur longius, quàm
 ad hæresim, vel abusus alios carnis. Hæc enim omnia speciali-
 ter contraria sunt ipsi matrimonio: adulterium quidem gene-
 rationi, hæresis verò educationi legitima prolis. Ceterum alia
 vitia non habent specialem in matrimonio rationem. Sed com-
 munis illa regula euangelij certa est: Si oculus tuus scandalizat
 te & c. vt videlicet ad tempus à continuo conuictu coniugis se-
 parari debeat, qui inde videt se periclitari & ad peccatum sol-
 licitari. Quartum denique istud sit. Quòd in hac causa adul-
 terij æquale est ius vtriusque coniugis, quòd attinet ad dimit-
 tendum adulterum. Sic enim Paulus aperte eos æquat, quòd at-
 tinet ad fidelitatem seruandam, & ius vtendi corpore alterius.
 Mulier (inquit) sui corporis potestatem non habet, sed vir:
 similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed
 mulier. Cùm itaque æqualiter vterque sit obstrictus alteri: iu-
 ste potest innocens frangenti fidem ius suum auferre. Vbi (vt
 b. Thom. diligenter considerat) quòd attinet ad fornicatio-
 nem siue carnis vitium, grauius peccat vir quàm mulier: quòd
 debilior sit mulier, & vir magis debeat ratione vti. Quare &
 August. lib. 2. de adult. coniug. adulterium viri magis exaggerat.
 Ceterum, quòd pertinet ad nocumentum matrimonij, ma-
 gis peccat mulier: cùm inde confusio & incertitudo in prole
 sequi possit. Quare humanæ leges magis mulierem pec-
 cantem puniunt, quòd & natura etiam magis subdita
 sit, & grauius offendat. Vnde etiam adulterium
 vxoris contumeliosius est viro, quàm viri
 vxori. Hæc igitur de consummati
 matrimonij dissolutione quo-
 ad cohabitationem &
 vsum, dicta sint:
 de alijs
 sequenti lectione
 dicemus.

dist. 39. ar. 6.

1. Cor. 7.

B. Thom. ar. 4. dist. 35. ad 5.

Rr 4

LECTIO

DE INDISSOLVIBILITATE
LECTIO DECIMA.
TERTIA.

De indissolubilitate matrimonij
quoad vinculum.

VAE hucusque dicta sunt de dissolutione matrimonij, quoad actum eius, cohabitationem scilicet vel thorum, dicta sunt. Verum an vinculum ipsum matrimonij dissolui possit, nunc restat dicendum. Si enim vinculum dissoluatur, uterque eorum, & adulter & innocens poterunt alia contrahere matrimonia: quod si non licet, consequens est vinculum non esse solutum. Igitur Magister senten. supradicta 35. dist. hoc disputans, quanquam diuersas patrum sententias de ea re adduxerit, tandem tamen negatiuam partem asserit: quem b. Thom. ibi sequitur, & ceteri omnes scholastici: immo & catholici omnes doctores post Magistram, illud tanquam certissimum tenent: permanere scilicet vinculum matrimonij indissolubile. Quod maxime probatur ex natura ipsa sacramenti. Nam sacramentum semel perfectum, nulla humana actione aut peccato consequenti, fieri potest inualidum & irritum. Verum quoniam de hoc haeretici calumniantur ecclesiam catholicam, & Eras. non pauca, vnde illi ansam arripuerunt, scripsit in lib. de institutione matrimonij Christiani, & in annotat. in 7. c. 1. ad Corinth: breuiter est haec sententia confirmanda. Igitur hoc fuisse dubium in antiqua ecclesia, multa aperte ostendunt: tunc maxime, cum legibus civilibus matrimonia tractarentur. Vnde Origenes refert, in locum illum Mathaei 19. superius citatum, multos episcopos permisisse viris, vt contraherent secunda matrimonia. Et ex Hieronymo patet Fabiolam nobilem Romanam & Christianam iam, sed inuiorem, hoc fecisse, ex ignorantia potius quam contemptu aut malitia: Ambros. etiam in locum illum Pauli: Vxorem a viro non discedere: viris putat licere alias ducere, relictis adulteris: non tamen mulieribus. Sic enim intellexit Paulum disertè mulieribus praecipisse, vxorem a viro non discedere: quod si discesserit, manere inuuptam &c. Viris verò tantum (ait Ambrosius) iubet: Et vir mulierem non dimittat: nihil amplius addens. Haec dubitationi praebuerunt non paruam occasionem multis verba Do-

Matrimonij
vinculi non
potest dis-
soluti, nisi
per mortem
alterius.

Erasmus.

Homil. 7.
in Math.

1. Cor. 7.

ba Do-

MATRIMONI I.

317

ba Domini superius citata 5. & 19. c. Matth. Nam ca. 5. inquit. Quicumque dimiserit vxorem suam, excepta causa fornicationis, facit eam moechari: & qui dimissam duxerit, adulterat. Ecce, excipit causam fornicationis. Commissa itaque fornicatione, videtur permitti vt alius eam ducat. Similiter & secundo loco, ca. videlicet 19. Quicumque, inquit, dimiserit vxorem, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, moechatur. Propter haec igitur dubitatum fuit olim: vt August. etiam satis ostendit lib. de fide & operibus, in quo ipse quoque dubius adhuc erat: postea verò respondens Pollentio duobus illis libris de adulterinis coniugijs, vt certissimum ex ipso euangelio & scriptura sacra probatum, tenet, nulla ratione, viuente altero coniuge, vel vtrunque vel alterum contrahere posse matrimonium: sed omnino indissolubile esse, quod semel inter Christianos ratum & consummatum fuerit. Quod primo probat ex verbis Apostoli: His autem qui matrimonio iuncti sunt, inquit, praecipio non ego, sed Dominus, vxorem a viro non discedere: quod si discesserit, manere inuuptam, aut viro suo reconciliari: Ex quo efficacissima ratiocinatione ita Augustin. concludit: Paulus (inquit) discedenti mulieri optionem dat, vt vel maneat inuupta, vel reconcilietur viro. At verò ipsemet Paulus eodem c. aperte docet, nulli coniugum licitum esse, altero inuito, ab eo discedere: nolite (inquit) fraudare inuicem, nisi forte ad tempus, ex consensu scilicet amborum: non igitur licitum est vxori a viro discedere pro suo arbitrio. Illa igitur optio data mulieri, vt vel maneat inuupta, vel reconcilietur, non aliter potest intelligi, quam vt locum habeat, cum iusta causa discedere potest. At verò omnis alia causa a Christo reiecta est praeter vnam fornicationem. Cum igitur discedit mulier licite, propter adulterium scilicet viri, quale superius exposuimus: tunc datur ei optio duorum illorum, vt vel maneat inuupta, vel viro reconcilietur. Igitur non potest alteri coniungi. Et idem (inquit) de viro Paulus sensit: quod tamen breuioribus explicauit verbis, dicens statim: Et vir vxorem non dimittat: quia iam superius ostenderat aequalem esse in hoc vtriusque causam. Vnde etiam eodem cap. apertius, sicut & ad Roman. 7. Mulier, inquit, alligata est legi, quamdiu vir eius viuat: quod si dormierit vir eius, liberata est. Igitur (inquit Augustin.) sola morte alterius vinculum matrimoniale dissoluitur. Viuente viro (inquit Apostolus) vocabitur adultera, si fuerit cum altero viro. Non igitur desijt ille vir eius esse, qui mulierem ob-

C. 2. & se-
quibus.

lib. 2. c. 2.
& sequit.
aliquot.

Kr 5

for-

Ca. 7. 2.
lib.Quomodo
Christus ex-
cipiat caus-
sam forni-
cationis.

Ca. 10.

Ca. 11. prim.
lib.

Ca. 16.

C. 9. primi
lib.

fornicationem dimisit. Hæ sunt potissimæ b. Augustini ratio-
nes, simul cum ipsius sacram eti ratione. Sicut enim (inquit) reus
excommunicatus, etiam si nunquam reconcilietur, non carebit
sacramento baptismi: ita nec mulier adultera. Adducuntur qui-
dem ad hoc ipsum probandum etiam à b. Hieronymo effica-
ciores rationes: sed solidum fundamentum est hæc doctrina
Pauli, ex persona Dei id tam aperte præcipientis. Ceterum duo
illa loca euangelij apud Mattheum, quæ difficultatem in hæc re
faciunt, quia excipit Christus causam fornicationis, & ut dimit-
tatur vxor, & ut alia ducatur, ac ipsa alterum accipiat: si (inquit August.) cõ
alijs locis conferantur euangelij, facile tollitur omnis ambi-
guitas. Marcus enim referens quæ dixerat dominus Pharisæis
de libello repudij, ita disertè dicit: Quicumque dimiserit vxo-
rem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam:
Et idem etiam de vxore additur. Ecce igitur (inquit b. August.)
nihil excipitur: sed quicumque dimiserit, ex quacunque causa,
& aliam duxerit, mœchatur: Rursum apud Lucam ita absolute
dicitur: Omnis qui dimittit vxorem suam, & alteram ducit, mœ-
chatur: & qui dimissam duxerit, mœchatur. Cum igitur duobus
his locis non excipiatur causa fornicationis: ille alter locus,
vbi excipitur ita accipiendus est, vt intelligamus quod eo lo-
co Christus dominus vnã tantum partem & causam huius
quæstionis dissoluerit, & quidem eam, quæ apertior erat: Qui
dimiserit vxorem excepta causa fornicationis, & aliam duxe-
rit, mœchatur. Cui enim nõ apertissimum est, multo esse peius
vxorem non fornicantem dimittere, & aliam ducere: quam eã
quæ iam adultera est? Illud igitur quod est apertius Mattheus
refert, hoc verò, quod minus apertum erat, præsertim tunc tem-
poris, tacet: non tamen propterea sequitur non esse adulterium.
Nec enim (inquit Augustinus) quia Apostolus Iacobus dixit
Scienti bonum, & non facienti, peccatum est illi: statim inferre
licet, eum qui nescit bonum facere, & ideo non facit, non pec-
care. Hoc enim ex alijs locis scripturæ etiam constat peccatum
esse. Ita igitur, quia dicit Christus, eum qui vxorem suam dimit-
tit sine causa fornicationis, & aliam ducit, mœchari: nõ sequi-
tur: quod qui ex causa fornicationis dimittit, & alia ducit, non
mœchetur: Sed hoc ex alijs locis scripturæ colligendum est:
ex Paulo videlicet, & alijs Euangelistis, qui ostendunt esse pecca-
tum. Itaq; quòd multi scholasticorum verbum illud: excepta caus-
sa fornicationis (à priori clausula excipere tantum intelligunt,
hoc

hoc modo: Qui dimiserit vxorem suam excepta causa fornicationis, mœchatur &c. non tamen à secunda clausula, vt scilicet
debeat intelligi: Qui aliam vxorem duxerit excepta causa fornicationis: quod ad rem attinet) conforme est huic August. sen-
tentia: quanquam ex literæ illius cõtextu hoc probari nequeat.
Itaque si rectè hæc expendantur, & certissimæ veritati atq; cõ-
sensui euangelistarum fuerint coniuncta: potest iustissime cre-
di, Christum Dominum vtrumque dixisse: & quod apud Mat-
theum, & apud Marcum est. Si enim non excepisset causam
fornicationis, non addidisset illud verbum Mattheus: & si non
vniuersaliter dixisset, nequaquam Marcus & Lucas obliuif-
sente excipere causam fornicationis. Vnde non immeritè quidã
coniiciunt illud verbum, excepta causa fornicationis, dictum
esse primò à Domino propter infirmitatem pharisæorum, qui-
bus persuasissimum erat, ob fornicationem dimitti posse vxo-
rem, & aliã duci: quare nullo modo sustinere potuissent totam
Euangelicam matrimonij indissolubilitatem. Postea verò illud se-
cundum, quod est apud Marcum, vniuersaliter dixit, nullã exci-
piens causam. Et hoc satis apparet in schola illa Christi non so-
lum tunc, sed frequentius dictum esse, & tanquã certum ab eius dis-
cipulis habitum. Vnde etiã Lucas non refert hæc certo aliquo lo-
co dicta esse, sed inter quædã quæ colligit Euangelica dogmata,
hoc ponit, non ab aliqua alia sententiã pendens. Et Paulus etiã
tam vniuersaliter loquens, satis docet hanc esse sententiam
propriam Euangelij. Huic igitur Augustini sensui, quem paulò
fusiùs explicauimus, consentit aliorum patrum auctoritas.
Nam Hieronymus in Epitaphio Fabiolæ, aperte cõtra Euā-
gelium dicit esse quod illa fecit, vt licet iuste à priori viro sepa-
rata, alterum duceret: immo ostendit Ecclesiæ ipsius Romanæ
hunc esse sensum, quæ propter hoc publicæ penitentiæ subie-
cit nobilem & insignem matronam Romanam: quare etiam de
tanta humilitate Hieronymus vehementer commendat eam.
Origenes quoque loco superiùs citato, aperte dicit cõtra Euā-
gelium esse, virum aliam ducere. Et Concilium Mileuitanum
hoc aperte definiuit, hunc esse sensum verborum Pauli quæ ci-
tauimus, affirmans. Idem similiter Innocentius 1. in Epistola ad
Euxerium Tolosanum episcopum, quæ tertia est, conforme
esse Euangelicæ doctrinæ, definiuit. Et deniq; Innocentius 3. in
cap. gaudemus, de diuortijs, ita hoc certissimum habet, si-
cut Ecclesiæ sententiam. Quare non est cur de hac causã am-
plius disputetur. De multis licuit olim dubitare, quæ, cum iam
expli-

Cap. 27.

Cap. 6.

DE INDISSOLVIBILITATE

explicata sint & totius Ecclesie consensu recepta, non possunt in dubium sine hæresis & schismatis periculo reuocari. In qua re non possumus omittere, quin Erasmi meminerimus, qui supradictis locis multa cõtra hoc dixit, ad nihil aliud vtilia, quàm ad inquietandos simplicium animos, & ad præbendam anam hæreticis: cum interim specioso titulo commendetur liber, videlicet, De institutione Christiani matrimonij &c. Ad id verò quod ex Ambrosio diximus, non est aliter respondendũ, quàm quòd non mirandum est, si, re tunc temporis nondum satis discussa, Ambrosius id affirmauerit, quod postea reperitur est minus verum. Nec dubitamus Ambrosium facillè fuisse cessurum aliorum sententiæ, & maxime consensui Ecclesie.

Utrũ liceat adulteram occidere.

6.14. 15.

dist. 37. ar. 1. q. 2.

Mouentur circa hoc nonnulla alia dubia, de quibus quoque iam breuiter restat dicendũ. Primum, An liceat Christiano adulteram occidere? Augustinus putauit omnino illicitum esse, quamquam legibus humanis permittatur. Ira enim ille asserit, respondens Pollentio, secundo libro de adulterinis coniugijs. Et omnino putat fatius esse viris, sine spe coniugij manere, quàm adulteram, vt aliam habere possint, occidere: hoc enim (inquit) est facere illicitum, vt aliud, etiam illicitum permittatur. Ceterum b. Thomas accusatam & condemnatam in iudicio licitè putat occidi à viro, modò nõ vindictæ animo, sed iustitiæ zelo faciat: sicut, inquit, in ceteris alijs peccatis, quæ capitali pœna puniri solent. Odium autem & intentio mali proximi, peccata sunt: ipsa vero executio iustitiæ est licita. Immo repertam in ipso adulterio non putat sine peccato occidi, sine iudicio & sententia iudicis: quamquam leges ciuiles hoc permittant, compatientes magis infirmitati virorũ, quàm hoc præcipientes: & propterea Ecclesia huiusmodi subijcit publicæ pœnitentiæ.

De libello repudiij.

dist. 33. ar. 2. q. 1. et 2.

Secunda, his etiam proxima, quæstio est de libello repudiij, qui in lege mittebatur dari mulieribus: An scilicet illud sine peccato fieri possit? Nam Christus Dominus apertè dixit, propter duritiam cordis Iudæorum hoc olim permissum fuisse: ex quo verbo quidam putant tantum fuisse permissionem minoris mali, vt caueretur maius: scilicet occiderent quas dimittere nõ poterant: sicut permittitur in republica fornicatio &c. Sed beatus Thomas, diligenter hoc disputans, magis putat esse probabile, quòd fuerit dispensatio, fretus maxime auctoritate Chrysostomi, qui in homilia illius loci apertè hoc dicit, quòd scilicet legislator à peccato culpam abstulit: quamquã fateatur primum esse communius. Sed cum lex illa iam reuocata sit à Christo,

MATRIMONII.

non est cur de ea sit anxie disputandum. Certum est Deum dispensare posse, vt beatus Thomas ibidem dicit: quoniam quamquam hæc indissolubilitas videatur esse de iure nature (est enim ob educationem & prouisionem filiorum, parentum perpetua coniunctio necessaria) tamen magis putat beatus Thomas eam ad secundaria legis naturæ præcepta pertinere, vt possit à Deo (etiam præter alicuius mysterij significationem) dispensari. Si itaque dispensari potest: cur non credendum est dispensasse Deum, & abstulisse occasionem peccati ab illis? Quòd si ita non placuisset Deo: cur non etiam illud significari voluisset per Prophetas? Nullus enim vnquam populum admonuit, illud peccatum esse. Rursum etiam, quæ causa suffecerit ad libellum repudiij dandum, disputatur: & diuersæ sunt sententiæ, de quibus beatus Thomas supradicto loco. Alij enim infirmitatem, siue maculam, aut mores minus compositos putant fuisse causam sufficientem, vel certè solum odium. Alij eas tantum, quæ ad impedimentum prolis pertinere possent: vt sterilitatem, vel lepram, aut tales mores, quibus corrupti possent filij. Certè Malachias tantum dicit: Cum odio habueris eam, dimitte, dicit Dominus Israël. Sed de his satis, quæ nunc minime necessaria sunt, reuocata à Christo illa lege.

De causa libelli repudiij.

Vltimò tandem de pluralitate vxorum quæstio est, quæ etiã nunc à recentioribus quibusdam mouetur, cum tamen hoc in antiqua Ecclesia nunquam videatur fuisse dubium. Disputat hoc Magister sententiarum, & post illum reliqui, dist. 33. Primò constat hoc aliquando licitum fuisse in populo Dei, vt patet in Abraham, Iacob, & alijs patriarchis, quos, etiam plures habuerint vxores, beatus Augustinus libro de bono coniugali, & libro de sancta virginitate, non solum à peccato defendit, sed etiam mysterium fuisse dicit factum illud, & religionis, multo que in illis sanctius, quàm in Christianis esse soleat nunc habere vnã tantum vxorem, immo quàm ipse cælibatus & virginitas: de quibus tamen postea. Hoc itaque licuisse ex diuina dispensatione putat b. Thom. eò quòd vxorum pluralitas proprio & primo fini matrimonij, qui est generatio & educatio filiorum, non repugnet, sed secundo: pacificè scilicet cohabitationi & consuetudini domesticæ vitæ, quæ iure naturæ necessaria est ad generationem & educationem. Propterea enim putat sola Dei dispensatione, qui institutor est matrimonij, id fieri potuisse. Alij dicunt nusquã reperiri dispensationem, & tamen communem in lege vsum fuisse plurium vxorum putant, neque ta-

De pluralitate vxorum.

q. 1. art. 2. c. 2.

Cap. 21.

men illicitum. Vnde in Deuteronomio dicitur: Si habuerit homo uxores duas, vnam dilectam & alteram odiosam &c. quod non reprehenditur: sed tantum præcipitur, vt non præferatur filius dilectæ filio odiosæ, si hic primogenitus fuerit. Et eodem loco, de ducenda muliere captiua quæ placuerit, lex traditur. Quamquam etiam in eodem libro regi prohibeatur, ne habeat plurimas uxores, quæ alliciant animum eius: non tamè plures habere illicitum erat, etiam Regibus. Nam & David 7. legitur habuisse, sed nõ plurimas: sicut Salomon. Ex his itaque volunt hi, ex communi lege hoc licitum fuisse absque vlla dispensatione, modò id fieret absque præiudicio alicuius. Quia enim vir tenetur uxori debitum reddere (inquit Durandus) si secundam ducat, non poterit priori satisfacere: & ita neutrumul-
to minus si plures habeat. Sed quando iam (inquit) hoc in vñ erat, quæ ducebantur mulieres, implicite consentiebant, vt eis debitum redderetur iuxta legem illam matrimoniale. Et certè Augustinus apertè dicit, non esse contra naturam nuptiarum, vt vnus plures habeat uxores: sicut (inquit) contra naturam earum est, quòd vna plurium virorum sit vxor: quare hoc nusquam legitur vllam sanctarum mulierum fecisse: & omnes theologi hoc omnino indispensabile esse affirmant. Itaque nõ est dubium, quòd vnitas viri in matrimonio, de natura ipsius matrimonij sit, secundum quam superior est vir & Dominus: pluralitas verò vxorum eidem non repugnat: sicut (ait Augustinus) vnus dominus plures habet seruos, non vnus seruus plures dominos. Denique Augustinus hoc ante Christum nec contra naturam, neque contra morem, neque contra præceptum: & ideo licitum fuisse in his patribus, asserit: quod etiã ad sacramentum ille refert, quo significabatur Christũ plures gentium Ecclesias sibi copulaturum in spirituale matrimonium. Itaque constat, licuisse ante Christum plures habere uxores. De causa verò disputari potest: an scilicet dispensatio sola Dei, an verò lex ordinaria fuerit. Primum tamen illorum probat Innocentius tertius, in cap. gaudemus, de diuort: & consentit valde cum verbis Christi, de quibus statim dicemus. Permittatur itaque illud disputari circa tempus veteris legis. Ceterum, vt nunc à quibusdam in questionem vertatur: An in Ecclesia hoc aliquando licitum fuerit: vel an nunc etiam liceat: non putamus sustinendũ esse. De hæreticis quidem non mirandum est, qui multa alia corrumpunt: sed in catholicis certè mirandum est. Et superfluum est huius rei aliam rationem quærere, quàm totius Ecclesie

lib. de bono coniuga.

ca. 15. eo. lib. 18. 25.

cer.

certissimum sensum. Tamen, ne sine certa fidei ratione relinquamus hoc: omnia suprascripta istud confirmant. Primò, quòd Christus dominus apud Mathæum responderet Pharisæis: Qui fecit hominem, masculum & foeminam fecit eos: & dixit: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ: & erunt duo in carne vna. Quæ omnia vnitati vxoris testimonium præbent: sicut Chryso. in homil. illius loci inquit. Non enim dicit Dominus, adhærebit vxoribus, sed vxori: nec erunt tres vel quatuor in carne vna, sed duo: nec masculum & foeminas creauit: sed masculum & foeminam. Quare adeò certam hoc ecclesia habuit, vt Innocentius tertius in c. gaudemus, de diuortijs, non permittat ei qui plures uxores in infidelitate habuit, ad fidem conuerso, retinere, nisi priorem: etiam si fortè illi libello repudij dato, & ea abiecta, aliam, vel alias duxerit. Sufficere deberet hæc Ecclesie auctoritas, & quòd nunquam in antiquitate Ecclesie plurium vxorum exemplum habeatur. Patres sanè omnes & Græci & Latini, verbũ illud interpretantes: Episcopus sit vnus vxoris vir: nunquam cogitauerunt, quòd alijs liceret plures simul habere: sed episcopis (vt supra diximus) etiam successiuè plures habere prohibuit Paulus. Quare contrarium sensum Caietani in illo loco, non dubitamus alienum esse à fide. Quòd si verba citata non satisfaciunt: certè quod sequitur, efficaciter hoc conuincit. Quicumque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, in cœchatur. Vbi, si non dimissa vxore, sed eam retinendo liceret aliam ducere, neq; hoc esset mœchatur: cur nõ magis ea dimissa, aliam sine peccati periculo liceret ducere. Certũ est enim minus hoc repugnare matrimonio, vt dimissa vna, altera ducatur: quàm, vt simul plures habeantur. Itaque si nõ prohibuisset dominus plures uxores habere: nequaquã diciturus erat: Qui dimiserit vxorem, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur: sed tantum dimisset: iniuriam illi facit. At verò dixit: mœchatur aliam ducens. Sequitur ergo, quòd illa superinducta vxor eius nõ sit: & quòd eiecta vxor eius maneat. Vtrunque enim horum requiritur vt adulter sit vir aliam ducens eiecta priori, & similiter vt eiectam ipsam ducens adulteret. Adulterium enim non est, nisi quando ad eam quæ est alterius: aut alteram habens vxorem, ad aliam quamcumque accedit. Itaque nõ est dubitandum, Christũ Dominum eo loco matrimonium ad suam priorem naturã reduxisse, & voluisse vt vnus tantum vnã habeat inseparabiliter quoad vinculum: nec voluisse tantum, sed ostendisse hoc

DE INDISSOLVIBILITATE MATRIMONII.

hoc esse ex ipsa perfecta natura matrimonij, & prima conditione humanæ naturæ, & maximè ex ratione sacramenti, quam perfectam & integram oportuit esse tempore reuelata gratia. Mouet b. Augustin. dubium in libro de bono coniugali, an de consensu propriæ vxoris liceat viro ad aliam accedere: vt ad ancillam fortè vxoris, ex qua vxor vellet filios habere, quos ex se non potest. Et quanquam sub dubio visus sit hoc relinquere, satis tamen ostendit illud alterius temporis fuisse. Sic etiam in 1. libro de sermone Domini in monte, reulit exemplum quoddam fidei coniugalis in muliere, humano quidem iudicio commendabile, quòd scilicet illa ob liberandum virum à carcere, qui ob inopiam, quæ fisco reddenda erant, soluere non poterat, consensit diuitem quendam admittere, consentiente marito, qui pecuniam illam promiserat se daturum. Non probo (inquit ille) hoc. Sed interim non putat arguendam mulierem de adulterio aut infidelitate. Itaque duo ista eodem modo Augustinus illis locis tractauit: non dubitat tamen (quod alibi dixerat) contra naturam nuptiarum esse, quòd vna pluribus seruiat, sicut non dubitat, quòd vna habenda sit in Ecclesia & fide Christi: Vnum tantum ex tota Ecclesiæ antiquitate habemus, quod his videtur repugnare. Legimus namque in historia tripartita, quòd Valentinianus Imperator lege permittit vni viro duas vxores habere. Sed lex Imperatoris non est recipienda: nec certè legitur quòd recepta fuerit, vel vt iusta habita, sed potius

ibi etiam refertur, quòd priuato affectu, vt ille posset Iustinam ducere, id fecerit.

Nulla itaque ratione illud trahendū est in exemplum.

Nec cū consensu vxoris marito ad aliam accedere liceat.

LECTIO

LECTIO DECIMA
QVARTA.

De superadditis integritati & veritati sacramenti matrimonij, & impedimentis non dirimentibus ipsum.

IXIMVS de his quæ huic sacramento necessaria sunt, & de proprio eius effectu: ex quibus iam habentur ea, sine quibus sacramentum & cōtractus matrimonij nō sunt rata. Restat vt breuiter, quæ ad solennitatē pertinent, referamus. Habent cetera sacramenta quædam superaddita suæ essentia, siue ex iure ipso diuino & traditione apostolica, siue ex statuto Ecclesiæ. Exempla horum sunt Catechismi & Exorcismi in baptismo: mistio aquæ cum vino in eucharistia sacramento: & huiusmodi alia. Hæc sine peccato quidem non omituntur: omissa tamen non faciunt irrita sacramenta. Ita in matrimonio quædam sunt ex iure ipso diuino, quædam ex ecclesiæ statuto obseruanda, non tantum vt integrum sit sacramentum & validus cōtractus: sed vt ritè quoque & sanctè celebretur. Ex illis sumuntur impedimenta quæ impediunt quidem, sed non dirimunt matrimonium: hoc est, quæ si adsint, nō potest matrimonium sanctè & ritè contrahi: cōtractum tamen verum & ratum est. Sic enim b. Thomas dist. 34. & alij scholastici distinxerunt impedimenta, vt alia sint dirimentia matrimonium: alia impediuntia tantum, quæ videlicet (inquit b. Thomas) sunt cōtraria his quæ pertinent ad solennitatem sacramenti. Ista igitur Syluester collegit in verbo, Matrimonium 7. fusiùs quidem: & Caietanus breuiùs ac luculentius in Summula: ex quibus sequentia sunt notanda.

Primum. Ius ipsum naturale & diuinum, quo matrimonium cōstat, tria duntaxat, aut certè quatuor exigit vt iustè matrimonium contrahi possit: in quibus quædam magis specificata sunt ab Ecclesia: omnia tamen tantum requiruntur, vt sine peccato contrahatur matrimonium: nam etiam sine illis cōtractum, firmum & ratum est. Primum igitur natura huius sacramenti re-

quiret,

Cōtractus
matrimonij
debet
esse publicus.

DE IMPEDIMENTIS NON

quirit, vt publicè, non occultè & clandestinè celebretur. Sine enim quatenus officium naturæ est consideretur, requiritur ut fiat contractus, quatenus Reip. constare possit, & filij ex eo nati legitimi agnosci: quod non fit nisi publicus cōtractus: siue quatenus sacramentum est cogitetur: requirit etiam vt in facie ecclesiæ, & sub eius testimonio contrahatur. Vt omitamus interim scandalum, quod ex occultis matrimonijs oritur, & periculum contrahendi alia matrimonia, quæ ab Ecclesia non iudicabuntur nulla, cum de prioribus constare non possit, vt ex superioribus patet: vnde multa pericula sequuntur. Idcirco Ecclesia diligenter cauet, ne clandestina matrimonia contrahantur, vt in proprio titulo de clandest. despo. habetur. Vbi Innocentius 3. in concilio generali c. Cum in hitatio, diligenter statuit, vt in Ecclesia publicentur &c. Igitur occultè omnino & sine testibus matrimonium contrahere: ita vt probari non possit coram Ecclesia: manifestum est mortale peccatum contra ius ipsum naturale: nec solum cōtractus ipse, sed & vsus matrimonij sic contracti. Contrahere verò sine ea publicatione quam ecclesia requirit, similiter mortale est: nisi fortè alicubi excularet consuetudo. Est enim ecclesiæ præceptū circa rem certè grauem. Huic etiam solemnitati superaddidit ecclesia benedictiones, quas fieri voluit per ministros suos cum sacra oblatione: de quibus in principio adduximus antiquissimæ Ecclesiæ auctoritates ex Anacleto, Tertulliano, & Concilio 4. Carthaginensi. Quas quidem benedictiones non in contractu ipso, sed in traductione vxoris in domum: & quidem ante cōsummationem matrimonij ecclesia iubet adhiberi. Et quanquam Anacletus (vt suprà diximus) aliter contracta cōiugia nulla esse pronunciauerit: tamen sensus & cōsuetudo ecclesiæ hoc iam habet, vt valida nihilominus sint matrimonia: immo licitè contrahantur, modò ante traductionem in domum suscipiantur benedictiones. Omisio igitur illarum quando, & quomodo illæ suscipiendæ sunt: non est dubium quin sit etiam mortale peccatum, contra grauisimam ecclesiæ ordinationem in re tam seria ad cōciliandam diuinam gratiam, qua maximè opus est in matrimonio & perpetua illa vitæ consuetudine. Quod verò à nonnullis dicitur, quòd consummatio matrimonij ante illas benedictiones peccatum sit: de peccato nonnullo nō est dubium: cum (vt superius diximus) etiam post benedictionem expectandū esse aliquod tempus, aut diem, antequa ecclesia præceperit: mortale verò id esse peccatum, qui prudentius iudicant, non audent definire, maximè ob infirmitatem humanam.

Clandestinum matrimonium eius q: vsus mortale peccatum est.

DIRIMENT. MATRIMO.

322

humanam. Sed in his quantum fieri potest, nō sunt laxanda: habentæ & frena concupiscentiæ: sed retinenda antiqua honestas. Interim tamen etiam cauendum, ne, dum hoc nimium curatur, detur occasio aliarum impudicitiarum & turpium libidini inter sponsos, quæ profectò multo grauiora peccata sunt, etiam si hoc graue esset. Hęc itaq; de solemnitate superaddita contractui matrimonij, Vbi etiam non est omittendum, multos prudentes & Deum timentes iam à multis annis desiderasse, vt ecclesia irrita decerneret eiusmodi matrimonia: ea (vt minimū) quæ sine legitimis, fide dignis, & sufficientibus testibus passim contrahuntur: quod certum est ecclesiam posse, vt ex superioribus patet: & tali cōstitutione multorum malorum ac perplexitatum occasionem auferrentur. Nullum esset tunc matrimonium, quod non posset probari in ecclesia: nulla posset decipi & frustrari promissione mendaciter facta: sed ecclesia cōpelleret fidem datam seruare. Sunt qui cupiant cōstitutionem illam Anacleti, qua multæ aliæ solennitates requiruntur (vt suprà diximus) renouari, vt (sicut illa apertè habet) aliter contracta nulla sint coniugia: vt videlicet omnis occasio fraudis & corruptionis, quæ in huiusmodi matrimonijs committitur, per lenas & lenones contractis: & multa alia peccata tollerentur. Hucusque tamen ecclesia nihil statuit. Est enim satis propensa in fauorem matrimonij semel contracti. Expectanda est igitur de his definitio generalis concilij, aut legitima auctoritate facta: & illud iudicandū melius, quod ita decretum fuerit. Non est etiam omittendum circa hoc (quod Caietanus in additionibus 3. par. diligenter adnotauit) licitè nonnunquam & sanctè matrimonium contrahi occultè. Vt cum aut iniuste & irrationabiliter impediuntur vir & mulier, qui sub potestate alterius sunt: aut certè ad minus conuenientia sibi matrimonia iniquè trahuntur & vrgentur à potentioribus, aut in vrbis direptione, propter vitāda pericula &c. In his enim manifestum est non agi contra intentionem legis.

Muli op-
tāt clanda-
stina ma-
trimonia, ab
ecclesia de-
cerni nulla.

Nonnunquā
occultè li-
cet matri-
monium
cōtrahere.

Huic proximum est interdictum ecclesiæ. Nō enim dubium est peccari, si contra interdictum vel iuris, vel iudicis, aut ipsius Parochi, ad quem pertinet hoc curare, contrahatur matrimonium: nō tamen propterea nullum est contractū: de quo proprius est titulus, de matrimonio contracto contra interdictum ecclesiæ. Quod ideo inter ea quæ iuris naturalis sunt ponimus: quia quanquam interdictum ipsum vel iuris positiuū, vel hominis etiam esse possit, tamē (vt suprà declaratū est) ius ipsum naturale exigat, vt legibus probetur contractus matrimonij: propter

Interdictio
ecclesiæ vel
iudicis im-
pedit ma-
trimonium
cōtrahen-
dū, sed non
dirimit cō-
tractum.

DE IMPEDIMENTIS NON

quod etiam vocatur legitimum. Itaque si contra leges fuerit aut iudicium prohibitionem, illegitimum est: nec dubium quin peccatum mortale sit hæc transgressio, præcipue cum interdicti non debeat ad iudice sine graui causa: quia scilicet aut dubium aliquod occurrit, an possit contrahi: vel aliqua huiusmodi causa. Circa hoc etiam occurrit tempus feriarum: quo ecclesia prohibet benedici & solemnifari matrimonia. De quo Magist. sentent. d. 32. & Gratia. 33. q. 4. c. non oporteret & sequentibus aliquor. patrum & conciliorum citarunt decreta: & in tit. de ferijs, habentur etiam nonnulla ad hoc pertinentia: quamuis illis temporibus, secundum iam receptam consuetudinem non prohibeatur matrimonium contrahi, sed vxor in domum traduci, benedicere nuptias & solemniter celebrare. Nam (vt b. Tho. supradicto loco inquit) in his nouis dedicationibus matrimonij solet nimia esse cura & implicatio circa carnales actus. Numeratur tamen inter hæc impedimenta (sicut explicatum est) cum sit impedimentum solennitatis & c. Designant statuta ecclesie tempus ab Aduentu domini vsque ad Epiphaniam, & à septuagesima vsque ad octauam Paschæ, & à tribus diebus ante Ascensionem vsque ad octauam Pentecostes. Vbi quæquam quædam iura tribus hebdomadis ante festum Ioannis baptiste hoc prohiberent: tamen tres illas hebdomadas propter festum pentecostes intelligendas esse, explicat Alexander 3. in c. Capellanus, de ferijs. Tria itaque illa tempora ob specialem sanctitatem, quæ in illis à populo exigat ecclesia & propter preparationem ad communionem, quæ circa illa tempora fieri solet, ecclesia separauit, in quibus non debeant solennitates hæc carnales (quæquam alioqui licite) celebrari. Vbi etiam est considerandum, non solum ante communionem, quam in Natiuitate, Paschate, & festo Pentecostes ecclesia præcipiebat: sed etiam post, antiquam ecclesiam aperte significasse frequentiora & puriora orationum exercitia habenda esse, propter quæ ab his cessari voluit. Ceterum si quæ de horum omnium intellectu dubia esse possunt, magis ex communi consuetudine iudicanda sunt. An videlicet prohibeantur octauæ ipsi dies paschæ & pentecostes: et si quæ sunt huiusmodi. Nam & quod de consummatione matrimonij in his diebus mouetur, an scilicet licite fiat, & huiusmodi alia, satis iam consuetudo & permisso ecclesie ostendit non esse peccata. In his enim omnibus non est parum concessum infirmitati humanæ.

Quib⁹ die-
bus anni
non licet
celebrare
nuptias.

art. 5. q. 4.

Septē pec-
catis matrimo-

Huic impedimento interdicti ecclesie merito coniungi possunt septem peccata, propter quæ prohibet ecclesia contrahere matrimo-

DIRIMENTIBVS MATRIMONIUM. 323

matrimonium his qui illa committunt: quibus si adiungamus cognationem quandam spiritualem, octo erunt impedimenta iuris postui, ob quæ non licet matrimonium contrahere. Peccata igitur hæc sunt. Primum. Incestus cum consanguineis vxoris: de quo in iure titulus est, de eo qui cognouit consanguineam vxoris suæ. Et idem de muliere à consanguineis viri cognita. Præcipit enim ecclesia sic peccantes in matrimonium ipsam manere sine spe coniugij. Secundum. Interfectio vxoris, ea saltem, quæ præter iudicium legitimum sit: hanc enim punit ecclesia. Tertium. Homicidium clerici. Quartum. Solennis poenitentia, aut potius peccata illa, propter quæ imponitur solennis poenitentia, cum illa imposita fuerit. Quintum. Si quis proprium filium susceperit ex fonte sacro, insidiâs matrimonio, vt scilicet priuatur vxor iure exigendi debitum: hunc enim iura cogent, in poenam sine spe coniugij perpetuò manere, præter hoc, quod propter ipsam cognationem non potest exigere debitum. Sextum. Raptus alienæ sponse. Septimum. Scienter cum Moniali matrimonium celebratum. Hæc itaque peccata, quæ omnia in ipsum matrimonium committuntur, iura hæc poena puniunt, vt qui ea commiserint, deinceps non contrahant. Octauum denique est cognatio quædam spiritualis, quæ contrahitur non ex baptismo vel confirmatione, in quibus est vera cognatio (vt dictum est superius) sed ex solo catechismo. Ex eo enim quod ad catechismum aliquis tenetur, nonnulla cognatio oritur inter eos, inter quos ex baptismo & confirmatione diximus superius oriri: sed hæc non facit matrimonium nullum, vt Bonifacius octauus definit c. Quamuis, de cognatione spirituali lib. 6. Hæc igitur octo ex ecclesie prohibitionem tantum impediunt ne contrahatur matrimonium. Et hinc agnosci potest, quantum peccatum sit in his quæ proximè diximus. Prohibitionem enim ecclesie non est dubium in re hac tam graui ad mortale obligare. Verum dispensat ecclesia in his, consulens infirmitati eorum, qui putant sibi necessarium esse contrahere. Immo merito Caietanus, b. Thomam sequens, putat, quod vbi propter hæc quæ diximus, nõ solet dispensatio peti ab ecclesia, sed sine illa matrimonium contrahi, visa est ipsa iam dispensasse. Itaque ex contraria consuetudine fieri poterit, vt prohibitiones hæc ad peccatum mortale nõ astringant. Tutius tamen est, & id omnino docendum, vt petatur dispensatio ecclesie, occultè quidem, & sine insinuatione personæ, vbi periculum esset infamie.

Vltimò denique restant duo ex quatuor illis, quæ à principio Quomodo
diximus

monitū ini-
pedientia,
sed non di-
rimen-
ta. Incestus cũ
cõsanguini-
nea.
Vxorici-
dio
Occisio ele-
rici.
Solēnis po-
nitentia.
Susceptio
filij ex sa-
cro fonte
in fraudē
matrimonij.
Rapt⁹ aliē-
næ sponse.
Scienter cũ
Moniali cõ-
trahere.
Cognatio
quædam spi-
ritualis cõ-
trahitur ex
catechismo.

*votū sim-
plex casti-
tatis &
sponsalia
matrimo-
niū impe-
diant.*

DE IMPED. NON DIRIMENT. MAT.
diximus iure naturali impedire matrimonium. Hæc verò sunt
votum simplex castitatis, aut religionis quod castitatem inclu-
dit: & sponsalia de futuro cum alia contracta. Vtrunque enim
horum obligat ad fidem seruandam: Votum Deo, cui promissum
est: sponsalia homini cui facta est promissio. Contrahens verò
matrimonium contra hæc, aut non potest quod promissum imple-
re: aut intentionem habet non implendi. In voto igitur casti-
tatis (inquit Caietanus) si animo consummandi matrimonium
contrahatur, manifesta est intentio non implendi: & ideo pecca-
rum mortale. Si verò (inquit) cum intentione religionem in-
grediendi contraheret, non facit contra votum, & ideo illi vide-
tur quòd non peccet. Sed (vt ex supradictis patet) in hoc saltem
contractu irritio quædam est sacramenti: nec certè apparet, qua
de causa licitè hæc intentione contrahi possit matrimonium,
maximè altero coniuge nescio. Nam quod de b. Alexio legitur,
lex priuata est, & specialis Dei instinctus, atque ita dispensatio.
Disputatur etiam, An si contrahatur matrimonium, eo vti pos-
sit is qui votum castitatis habet. Vbi non est dubitandum, eum
teneri, quantum in ipso est, promisso & voto: ideoque peccat
exigendo, quanquam reddere teneatur. Quod enim liber pro-
mittit, implere debet, saluo alterius iure: quanquam de hæc di-
uersas sententias referat Syluester: hoc tamen satis esse debet,
quod reddere verè est, quocumque modo fiat, quando fit vt con-
descendatur infirmitati alterius: vel quando timetur ne alter la-
batur in adulterium. Ceterum diximus etiam superius in his
facile dispensandum esse per ecclesiam, vt auferatur periculum
in vsu matrimonij. Notat etiam Caieta. diligenter hoc confi-
derans, quòd, qui post votum simplex de ingrediendo religio-
nem, contrahit, quanquam peccet contrahendo, nõ tamen pec-
cat etiam exigendo, cum nec peccaret contra votum, etiam si
fornicaretur. Sponsalia verò de futuro non dubium est seruan-
da esse & obligare: ratum tamen est matrimonium contra illa,
licet non sine graui peccato contrahatur. Quod verò dispun-
tur, an per copulam carnalem sponsalia de futuro efficiantur de
præsentia, ita vt diriment Matrimonium postea contractum: ex
intentione ipsorum pendet: si videlicet affectu coniugali con-
summauerint: quod ecclesia, cum probatur hoc, iudicat: de
quo inferius plura.

LECTIO

DE BONIS MATRIMONII.
LECTIO DECIMA

324

QVINTA.

De bonis matrimonij.

OST hæc de laude & bonis matrimonij me-
rito agendum est. Et huc etiam pertinet do-
ctrina de actu atque vsu eius. Constat enim
omne bonum & malum matrimonij ex actu
eius pendere. De quibus vt ordine agatur,
de bonis ipsius primò dicamus: quibus vide-
licet exculatur & contractus, & vsus eius. De
his igitur Magist. sent. d. 31. & post illum reliquit. Tota autem
hæc doctrina præcipuè sumpta est ex b. Augustino vt inferius
ostendemus.

Primò igitur circa hoc est statuendum: errorem esse & scrip-
turæ, & naturæ repugnantem, coniugium, siue maris & femi-
næ congressum damnare. Hoc enim pertinet ad Manichæorum
heresim, quos & Paulus taxat, dum ait: Prohibetium nubere &c. *Congressus
viri cū fe-
mina est
naturalis,
necessari-
us, & me-
ritorius.*
Quin potius actus matrimonialis non solum licitus & merito-
rius est (vt pote à natura ordinatus, & necessarius ad conserua-
tionem eius) sed etiam ratione quadam præceptus à Deo cre-
ditur illis verbis, quæ in humanæ naturæ creatione dicta sunt:
Crescite & multiplicamini &c. vt Mag. etiam sent. d. 26. docet.
Quod tamen eo loco prudenter b. Tho. explicans, dicit præce-
ptum hoc non esse alicui in speciali impositum: multo minus
omnibus. Quare nec transgressor præcepti huius iudicandus est,
qui quocumque tempore, ante Euangelium etiam permanere car-
lebs elegendisset quacumque, ex causa: quæquam in populo illo Dei,
propter propagationem necessariam, nulli permissum fuerit nõ
intendere generationi, tempore & ratione ad eam conuenienti:
nisi forte speciali aliqua diuina ordinatione. Sed hoc est præce-
ptum speciei in cõmuni impositum: quo fit, vt ipsa semper mul-
tos ad hoc moueat & incitet: sicut (inquit b. Thom.) cetera offi-
cia vsui hominum necessaria non præcipiuntur alicui: sed Dei
prouidentia, & propensione cuiuslibet à natura data consulitur
conseruationi totius vniuersi. Itaque reuera verba illa: Crescite
& multiplicamini (ad legem naturæ pertinentia) magis natu-
ralem inclinationem à Deo insitam rebus, quam præceptum
aliquod ad peccatum astringens, significant. Hoc itaque
Sf 4 satis

satis sit de actus matrimonialis naturali bono, & de primo illo crassissimo errore circa hoc rejiciendo.

Est verò in altero extremo Pelagianorum error, nihil omnino mali in matrimonio & actu eius inuenientium. Cùm enim (inquiunt illi) & membra ipsa, & eorum motus à natura sint ad generationem necessaria, & in primo etiam statu iustitiae originalis ita fuisset: neque enim generare potuissent homines sine his, sicut nec sine voluptate, quam natura actui illi tam necessario ad sui conseruationem coniunxit, sicut & ceteris omnibus necessarijs operationibus apposuit delectationes. Itaq; cū omnia naturalia sint: malum aliquid in his posuisse, cōdemnatio est naturæ & auctoris eius, aiunt illi. Hinc ausi fuerunt etiam peccatum originale negare: Vnde (inquiunt) peccatū oriri potest inter tanta naturæ bona & tam necessaria: Et catholicos reprehendunt ac in simulant erroris Manichæorum: quasi dicerent nuptias à Diabolo esse: & generationem hominis, immo & ipsum hominem genitum, partim Deo, partim Diabolo tribuerent. Et multa in hanc sententiam illi calumniantur: quæ b. Augustinus & refert diligenter, & efficacissimè confutat multis locis librorum suorum contra eos: integris scilicet libris contra Iulianum, duobus de nupt. & concupiscen. ad Valerium, lib. 2. cōtra Pelag. & Celest. de peccato originali: 3. & 4. libris contra duas epist. Pelagianorum, & alijs multis locis. Ex quibus omnibus certò etiam statuendū est, in matrimonij actu necessario post peccatum concupiscentiam immoderatam (quæ malum est, & non à Deo, sed ex peccato prouenit) interuenire: sine qua iam non potest esse generatio: quod satis ostendit ipsa naturalis verecundia: qua (inquit August.) sit, vt, etsi coniugati gloriantur in filijs, secreta tamen loca eligant: consistentes ipsam naturæ verecundiam. Et hoc ipsum confirmat prima illa parentum nostrorum post peccatum confusio & tectio, de qua scriptura aperte loquitur. Ostendit enim (vt August. inquit) quòd ex peccato prouenerit in illis membris inobedientia & contra rationem repugnantia. Et hoc est quòd humana natura, rationalis scilicet, erubescit in pœnam illius culpæ, qua ratio ipsa Deo inobediens fuit. Iustū enim erat, vt à subdito sibi corpore ratio hoc reciperet, quia ipsa superiori suo Deo ausa fuerat rebellare. Ex peccato itaq; secuta est in homine immoderata concupiscentia, quæ & præueniat rationem, & sine eius imperio prorumpat, & difficultat conueniri ac subiugari possit. Hæc inquam immoderata concupiscentia circa sensibilia omnia bona in carne nostra, hoc est,

ea parte

ea parte qua cū ceteris animalibus conuenimus, est, de qua Paulus clamat: Video in membris meis legem repugnantem legi ad Rom. 7. mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati. Et rursum: Non habitat in me, hoc est, in carne mea bonū. Propter quod & clamat: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius: Et de eadem Ioannes aperte: Omne (inquit) quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ: quæ nō est ex patre, sed ex mundo. Vnde merito August. inquit: ergo malum aliquid est concupiscentia. Quidquid enim Deus fecit bonum est: & quidquid sine ipso factum est, malum & nihil est. Hæc itaque concupiscentia totum quidem occupat corpus, totā sensibilem partem nostram vitiat: sed præcipuè ac maximè eam partem & organa, per quæ consummatur generatio: in illis rebellio maior est, vt aperte ostenderetur ipsa generatione etiam traduci malum hoc & inordinationem: quæ adeò praualeat, Deo ita ordinante, vt quanquam in baptizatis peccatum non sit, nec illos reos teneat (vt de baptis. loquentes superius diximus) operetur tamen & maneat ad exercitium quidem bonorum qui ei resistunt, & certè ad condemnationem illorum qui consentiunt. Vnde etiam Paulus iam iustificatus & gratia apostolica donatus, clamat: Ego ipse mente seruo legi Dei, carne autem legi peccati. Et rursum: Ego carnalis sum: venundatus sub peccato. Quod enim operor, non intelligo &c. Igitur sine hac cōcupiscentia, siue verecundādo & turpi motu, à ratione videlicet exorbitante, matrimonialis actus post peccatū non fit. Vnde vera & catholica doctrina (quā August. illis locis defendit) distinguit id, quod in nuptijs ex earū natura est generatio videlicet, quæ & ante peccatū fuisset: & id quod postea ex peccato illi accessit, scilicet cōcupiscentiam. Primum est à Deo, & bonū, propter quod & nuptiæ ipsæ simpliciter bonæ sunt. Aliud verò, inordinatio scilicet, à peccato. Sicut (inquit ille) in ipso adulterio distinguendum est bonum naturæ à malo culpæ. Quòd enim nascatur homo ex adulterio, non est peccati adulterij, sed naturæ bonæ: cuius bonum nec ipso peccato aufertur: Ita in matrimoniali coniunctione & genita prole, à natura est quòd generetur homo: ab inordinata verò cōcupiscentia (secundum quam generant & generantur filij huius sæculi, & non secundum quod renati sunt) est peccatum originale. Cùm igitur sine inordinata libidine matrimonialis actus nō peragatur: merito inter hæc duo extrema catholica doctrina incedens, inquit, qua ratione ipse matrimonialis actus (qui tamen sine mala

Sf 5 concu-

1. de nupt.
& concu-
piscen.

Lib. 1. de
peccat. me-
rit. & re-
miss.

concupiscentia non sit) malus non sit: Hæc enim fuit b. Augustino causa querendi bona excusantia matrimonium.

ad ca. 10. ad
16.

*Tria sunt
bona Ma-
trimonij:
Fides, Pro-
les & Sa-
cramentum.*

August. itaque lib. 1. de nupt. & concup. tria bona matrimonij ex scriptura obseruat: fidem, prolem, & sacramentum. Fidem (inquit) quam sibi debent coniuges: qua fit, vt neuter alienum admittere possit, & sibi inuicem ad generationem ac ad infirmitatem excipiendam seruire tenentur. De hac fide etiam Christus Dominus & Paulus loquuntur: Christus quidem in Euangelio adulterium improbat, confirmans præceptum: non mœchaberis: Qui viderit mulierem ad concupiscendum &c. Paulus verbè Mulier, inquit, non habet potestatem sui corporis &c. Fides itaque est, quia nullum adulteriũ. Prolem verò bonum matrimonij vocat, quia solum illius causa contrahere & vti matrimonio debent: ob quam etiam solum coniunctio maris & feminae est ordinata à natura. Quod Paulus insinuat, dum ait: Volo iuniores (de viduis loquens) nubere, filios procreare, matres familias esse. Igitur proles in intentione bonum est matrimonij, quod libidinem inordinatam cohibet. Sacramentum demum ait bonum esse matrimonij, quia separari non potest, iuxta ea quæ superius satis ostensa sunt. Hæc itaque tria ita distinguere possumus, vt singulis suum tribuamus locum: vt proles sit bonũ naturæ animalis, cõseruatio scilicet speciei, cuius cura in ceteris etiam animantibus est. Fides verò bonũ rationalis naturæ, & quidem maximum: cum fides (vt pulchrè lib. de bono cõiugali August. inquit) in rebus etiam corporeis & abiectis magnum sit animi bonum, & ideo etiam saluti ipsi, atq; vitæ corporali præponenda. Etsi enim (inquit ille) exigua palea præ multo auro penè re nulla est, tamen fides in palea etiam seruata, nõ ideo minus bonum est, quàm in auro. Solum itaque fides mala est, quando ad peccandum adhibetur: quare nunc nec fides est. Sacramentum autem bonum est supra naturam ipsam rationalem, Christianæ scilicet religionis, quod videlicet ex significatione vnionis Christi & ecclesiæ sanctitatem tribuit & gratiam matrimonio, vt supra diximus. Quare nõ solum sacramentum essentialiter est matrimonio ceteris bonis, vt Magister sent. inquit, & aperta ratio probat (nam nec adulteriũ, nec sterilitas nullũ efficiunt matrimonium: cum tamen vel solus defectus sacramenti & indissolubilitatis faciat, vt non sit verum coniugium) sed etiam excellentius ceteris bonis matrimonij: post quod fides: & vltimò proles: quanquam (vt b. Thom. eo loco inquit) fides & proles in intentione essentialia sint: primò quidem proles, deinde fides.

7. 1. art. 3.

Hæc

Hæc itaque tria bona dicuntur merito excusare matrimonij contractum & vñum: non quidem sicut excusatur actus per se malus propter ignorantiam aut infirmitatem, quæ est magis excusatio operantis: sed excusatur quòd alioqui peccatum esset, nisi bona hæc coniuncta haberet: quæ cum habet, est actus bonus & laudabilis. Cum enim (vt à principio diximus) à natura sit hic actus, non potest vniuersaliter malus esse: vt tamen sit bonus, necesse est vt & in materiam conuenientem, & ob debitum finem exerceatur. Materia quidem conueniens actui generationis coniuges sunt, qui sibi inuicem fidem debent ex legitimo contractu & consensu: cum satis superius probatum sit, à natura esse vnus viri cum vna muliere coniunctionem. Finis verò is est, ad quem à natura ordinatur, proles scilicet. Hæc itaque duo matrimoniale actum bonum inoraliter efficiunt: modò non desint etiam aliæ circumstantiæ omni actui bono necessariæ: vt scilicet loco, & tempori conueniat, & modus etiam non desit. Propriè tamen actus matrimonij bona sunt fides & proles. Sacramentum iam addit quidem etiam sanctitatem: sed requirit prius moralem bonitatem in actu. Nunquam enim significatio illa vnionis Christi & ecclesiæ sanctum efficit matrimonij actum sola, nisi ad sit fides vel proles.

Hæc bona docet Augustinus supra dicto lib. de nupt. & concupiscen. & de bono coniugali, nõ defuisse matrimonio illi inter beatam virginem & Ioseph, quod merito ceteris præponendum est, & in exemplar omnibus huius status statuendum. Quare & illud verum matrimonium fuisse, confirmat ipsa doctrina Evangelica, quæ Ioseph virum Mariæ, & Mariam coniugem Ioseph nominat, ipsumque patrem Christi, non solum communi illa hominum æstimatione, sed etiam iure hoc legitimi coniugij. Fuit itaque in eo fides, quia nullum adulterium: sacramentum, quia nulla dissolutio: non tamen vnus aut propositum eius: atque ideo nec intentio aut generanda: aut nutrienda: proles: quæ tamen ex diuino illo & summo miraculo non defuit: non quidem vt fructus illius matrimonij, qui sine aliquo malo concupiscentiæ generari non poterat: sed datus à Deo tantæ illorum coniugum fidei & sanctitati. Vnde ille merito infert verum matrimonium esse, & integrum quidem atque perfectum, vbi amborum est perpetua continentia: propositum: immo tanto (inquit) melius, quãto sanctius. Integrum & perfectum (inquit b. Thomas) atque perfectum perfectione essentiali, quanquam non perfectione actus proprii. Ex his itaque sanam & catholicam doctrinam collige. Quod videlicet vnus matrimonij, id est,

Capite 22.

De nupt.
& concu.
ca. 10. & de
bono con-
iugali, in. cap. 3.

DE BONIS MATRIMONII.

Est, coniunctio coniugum, qui fide data legitime sibi inuicem suorum corporum potestatem fecerunt, atque ita sibi inuicem sunt obstricti, intentione prolis generandæ (quæ regeneratur Christo) conuenientium, cum ceteris mortalium actuum circumstantijs bonus est & sanctus, quanquam non sine malo, non quidem culpæ, sed pœnæ, hoc est, inordinatæ illius concupiscentiæ, de qua diximus. Sed hoc malo vtuntur bene boni, sicut & contrario mali etiam bonis malè vtuntur. Sunt itaque & bona & mala, sunt boni & mali: hi & bonis malè vtuntur, diuitijs scilicet, sanitate, & ceteris: & malis quoque, per impatientiam diuina flagella non sustinentes. Illi verò & bonis & malis bene vtuntur: per bona in Deum tendentes, & malis humiliter se submittentibus. Inter hæc igitur concupiscentia est, qua bene vtuntur continentibus quidem, qui eam reprimunt, & conuertunt in exercitium virtutis: & coniugati etiam relaxantes eam, sub honestis tamen & debitis limitibus: prolis scilicet intentione, & fidei vinculo. Hæc quidem in genere de bonis matrimonij, & eorum necessitate sunt dicta, ex doctrina certè Augusti. Inuenitur nonnunquam sententiæ quorundam patrum paulò duriores in matrimonium: maximè b. Hieronymi in libris contra Iouinianum, & alijs, quæ de matrimonio & virginitate scriptæ sunt: sicut est illa: Si bonum est homini mulierem non tangere, ergo malum est tangere: & huiusmodi alia. Sed hæc dicta b. Augustinus diligenter ad medium reduxit, hoc intendens in lib. de bono coniugali, & de S. virginitate vt scilicet ita virginitatem laudaret cōtra Iouinianū: vt matrimonium nō reprehenderet. Sunt enim duo hi extremi errores, vt ibi ille declarat. Et in hunc sensum sunt verba illa Hieronymi, & aliorum patrum exponenda: qualia sunt, malum, incommodum, molestum, deniq; & pœnam esse mulieris vsu qualis nunc est. Et hunc esse eorum sensum, satis patet attentè legenti.

LECTIO

LECTIO DECIMA

SEXTA.

De contractu & vsu matrimonij, intentione, & peccatis circa hæc.

X quibus iam in speciali de contractu matrimonij, & de actu sequentia, quæ ex dictis inferuntur, sunt breuiter notanda.

Primum, Quod ad matrimonij cōtractum attinet, non est dubium intentionem contrariam bonis istis matrimonij peccatum esse & graue sacrilegium: sed & matrimonium ipsum nullum efficitur ex tali intentione: non minùs, quàm si in pactum deduceretur: quod supra dictum est. Itaque (vt August. inquit) qui prolis etiam causa cum aliqua contrahit, sed intentione eam, cum meliorem inuenerit, dimittendi, non contrahit matrimonium: quia contra sacramenti in dissolubilitatem agit: & iam (inquit August.) adulter est: non cum altera quam cogitat ducere, sed cum illa quam iam habet, quæ non est eius. Similiter si solius delectationis causa, intentione vitandæ prolis, aut non seruandi fidem. Hæc sunt gratissima peccata, & prima quidem in ipsum contractum matrimonij. Ceterum (vt ex his quæ proximè diximus, patet) si intentio desit actus matrimonialis, vt in his qui perpetuò continere volunt, non est contra bonum prolis, sed est bonum aliud maius & superius prole: quare & matrimonium sanctius (sicut beatæ virginis) fide obsequiorum inuicem præstandorum à coniugibus, & naturali societate vtriusq; sexus, atque indiuisibilitate constans: vt August. inquit lib. de bono coniugali, & alijs locis frequenter.

Secundum. Præposteram tamen & inordinatam horum bonorum, aut aliorum quæ matrimonio annexa sunt, intentionem constat peccatum esse, non tamen mortale, sed veniale tantum. Primum enim, si prius delectatio quaratur, & propter hanc contrahatur matrimonium, nō tamen propterea aliquid contra generationem intendendo vel agēdo, veniale est, sicut & intentio omnium quæ ad hanc pertinent: puta pulchritudinis, amoris carnalis, etiam si his addatur prætextus vitandi fornicationem. Nam apud Augustinum (qui efficaci certè ratione hoc conuincit) contractus matrimonij solum absque villo peccato fit, cum causa

De intentione contrahentis matrimonij.

Capite 3.

De contractu matrimonij ob voluptatē.

DE PECCATIS IN CONTRACTV

caussa generationis fit: de cōtractu loquimur, qui fit non intentione continentiar, de qua proximè diximus, sed cum proposito vtendi matrimonio. Hic igitur contractus, sicut & vsus ipse matrimonij delectationis causa, peccatum veniale semper est apud Augusti. Vbi, quoniam multis æquo durius hoc videtur, nonnullis etiam falsum: est diligenter considerandum. Quamuis enim non de mortali, sed veniali peccato quæstio fit: non tamen ob id paruipendenda est, sicut nec negligenda, maximè in doctrina sanctitatis matrimonialis status. Igitur qui vitandæ fornicationis causa aut contrahit matrimonium, aut vitur contracto: nimens videlicet, conscius infirmitatis suæ, incontinentiam, ne in alia grauiora peccata labatur: multis nõ videtur vlla ratione peccare, maximè (inquiunt) cum secundarius finis matrimonij à Paulo etiam ostensus, præsertim post peccatum, sit vitatio fornicationis: Vnusquisque (inquit) propter fornicationem suam uxorem habeat. Sed huic obstat Augustini ratio. Cum enim coniugium ex bonis illis sit, quæ propter aliud, non propter se expetenda sunt: à natura videlicet ordinatum ad conseruationem diuinitatis speciei, quæ generatione fit (non est enim matrimonium sicut vita aut sapientia, quæ propter se amantur: sed sicut doctrina & cibus, quæ propter illa) vt verò re à natura ad aliquem finem instituta, nõ propter quod à natura instituta est, peccatum est (inquit Augustinus) quia manifesta abusus. Igitur matrimonio vltra generationis necessitatem & præter illam vti ob quamcunque aliam causam, peccatum est: hoc verò peccatum non quidem mortale, sed veniale est: quod (inquit Augustinus) Paulus secundum veniam concedit. Sic enim illum locum intelligit: Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium: vbi Augustinus, veniam, habet pro, indulgentiam. Vnde ille ait, peccatum esse illud cui venia conceditur. At verò contrahere matrimonium peccatum non est: nam eo loco ait ipse Paulus: Si acceperis vxorem, non peccabis: & si nupserit virgo, non peccat. Igitur (inquit ille) secundum veniam concedit, propter vitandam fornicationem contrahere: cum scilicet concupiscentiæ libidinis & delectationi consentitur, sed in matrimonio. Itaque propter fornicationem vitandam contrahere, quod ex Paulo citabatur, finis est matrimonij, sed venialis: quod (inquit Augustinus) non est nuptiarum malum, sed propter nuptias accipit veniam. Cui rationi quid responderetur non videmus. Qui ob delectationem comedit, peccat venialiter, vt minimum: aliud quærens in sibo, quàm ad quod datus est: ex

De vsu matrimonij ob solâ fornicationem vitandam.

lib. de bono eõm. cap. 9.

ET ACTV MATRIMONII.

est: excedit igitur, & rectæ rationis limitem transgreditur. Ita de matrimonio & vsu: atque eodem modo de ceteris omnibus alijs finibus matrimonij dicendum est. Vt si vel propter diuitias, vel amicitias affinitatis, aut alias causas contrahatur: si præponatur ista proli & ceteris bonis, inordinatio est. Si tamen hæc nonnihil moueant, sicut pulchritudo & reliqua omnia, ita vt non contrahendi omnino causa sint: sed tantum hoc agant, vt potius cum hac quàm cum illa contrahatur: nullum peccatum est. Nec enim in Iacob reprehenditur quòd prætulit Rachælem Liæ. Ducendæ vxoris causa venerat, idque sanctè, ob generationem & diuinam promissionem: interim tamen præferrebat pulchriorem. Hæc itaque propria peccata sunt contrahendum matrimonia.

Nota de functionibus causæ contrahende.

Sunt verò nonnulla alia, quæ ex præcedentibus constare possunt. Collegit illa perspicue Caietanus in summula, & ad septem capita reducit, quæ certè expedit cognita esse ijs, quibus incumbit simpliciores docere de ratione contrahendi matrimonium: quæ tamen nos possumus breuius ad tria tantum contrahere. Peccatur enim in contrahendo matrimonium primò, si contra impedimenta contrahatur, quæcunque illa sint, siue impedientia tantum, siue dirimentia. Quantum tamen & quomodo peccetur, dictum est. Secundò, ex intentione aut mala, aut contraria bonis matrimonij, aut peruersa & inordinata: de quibus quoque omnibus iam dictum est. Et hæc sunt peccata propriè in ipsum matrimonium. Peccatur denique tertio, sicut in alijs sacramentis, si in dignum se eis ingerat: vt si excommunicatus, vel in peccato mortali contrahat. Requirit enim hoc cuiuslibet sacramenti sumptio (vt supra dictum est) vt sanctum à sanctis & sanctè sumatur.

Tribus modis peccant contrahentes matrimonium. Primus. Secundus. Tertius.

Iam de vsu ipso & actu matrimonij quid sentiendū sit, ex his quæ diximus de cōtractu, magna ex parte intelligi potest. Quia tamè hic locus necessarius est, his præcipuè qui populū instruant, de eo agendum est: quem & Paulus ipse disertè tractauit: Vxori (inquens) vir debitum reddat, & vxor viro. Vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier: & mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Nolite fraudare inuicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, vt orationi vacetis: & iterum reuertimini in idipsum: ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram. Vbi notandum meritò est, quòd tantus Apostolus, qui raptus est etiam vsque ad tertium cœlum, non dedignatus fuerit ad hæc descendere, quæ non solum hoc loco, sed alijs etiã locis docet.

1. Cor. 7.

docet. Itaque hoc exemplo ecclesiasticos doctores satis admo-
net, non esse hæc omittenda, sed publicè in doctrina populi, &
priuatim in iudicio confessionis diligenter tradenda ijs qui in
hoc constituti sunt statu, necessario sanè Ecclesiæ, atque ideo
meritò honorando in ea, & diligenter curâdo: vt scilicet sanctè
custodiatur. Est enim primus fons & origo propagationis pie-
tatis Christianæ: qui, vt sanctè custoditus plurimum proficit
si secus quàm oportet seruetur, obest etiam non parum. De hoc
igitur (vt in speciali dicamus) Caietanus in summa hoc loco
quatuordecim capita colligit, ex quibus circa vsum matrimonij
peccatur aut mortaliter, aut certè venialiter: de quibus ille satis
perspicuè & modestè, vitatis extremis, locutus est. Possent itaque
sufficere, si ad eum studiosos mitteremus: sed ne vel hoc de
isto loco, quo cetera (quantū necessaria putauimus) tradita sunt,
dicamus etiam de hac re breuiter.

Illud igitur debet esse huius rei principium. Quod actus ma-
trimonij, vt sanctus sit & licitus omnino, non solum cōuenien-
tem materiam, sed etiam finem & ceteras circumstantias con-
uenientes requirit. Materiam itaque in matrimonij actu licit-
am & conuenientem constat esse propriam vxorem respectu
viri: & proprium virum respectu vxoris. Licet enim vtrique ab-
sterius corpore vti, quod suum est, iuxta verbum Apostoli Pauli
modò fiat cum circumstantijs debitis, ob quarum defectum na-
scitur proculdubio peccatum. Sicut distributio elemosynarum
ipsa oratio, & quicumque, quantumuis ex se sanctissimus actus
peccatum est, quando non habet debitas circumstantias. De hoc
igitur nunc dicendum est,

Quia igitur prima circumstantia actuum finis est: hæc prima
est consideranda: atque ita Caie. supradictò loco hoc ponit pri-
mum caput: de quo (quod ex supradictis sequitur) statuat
certum, Solo fine & intentione generationis, vt reddendi ob-
bitum, licitum esse actum matrimonialem. Probauimus sup-
rius, & quidem sufficienter ex August. solum generationis cau-
sa licitè contrahi matrimonium. Ex quo etiam probatur & vltimò
eius ob eam causam esse licitum. Sed quia post contractum ma-
trimonij est vterque alteri obligatus: & præcipit Paulus: Noli-
te fraudare inuicem: etiam hic finis sufficiens est vt actus sit
bonus: cum scilicet solum vt satisfiat consorti, matrimonio ab-
quis coniugatorum vitur. Itaque relinquuntur hi duo fines
post contractum matrimonium, ad quos vltus eius ordinatur.
Qui verò re in aliquem finem ordinata vitur extra limites eius
abuitur

Quo sine
vrendum
matrimo-
nio?

abuitur certè (vt Augustinus inquit) & peccat. Igitur si dele-
stationis causa fiat vltus matrimonij, peccatū est. Quantū verò
sit, mortale, an veniale, disputatur quidē, & fortasse equo ser-
pulosiūs, à nonnullis. Nobis videtur satis esse debere, quòd b.
Thom. dist. 37. q. 2. art. 3. 4. sentent. docuit, ex Augustini etiam
sententia, veniale tantum peccatum esse, quando delectatio in-
tra limites matrimonij quæritur, hoc est, cum ex propria, & nō
ex aliena. Legitur nonnunquam ardentiorē propriæ vxoris
amorem adulterio conferri: & alij iudicant cogitandum esse
quàm vehemens sit amor: alij an qui delectationem quærit, pa-
ratus sit etiam extra matrimonium illam quærare: Sed nos pu-
tamus non esse vlterius inquietandos coniugatorum animos:
exhortandi sunt ad meliora, vt ad hoc tandem anhelent, vt sola
generationis causa conueniant: alia indulgenda sunt tanquam
venia digna, vt ex Paulo August. intellexit. Ceterum de alijs fi-
nibus minus proprijs & magis honestis non est omnino tace-
ndum. Ob vitandam igitur fornicationem in se quidem, aut ob
alia maiora peccata vitanda matrimonio vt extra generationis
finem, veniale etiam esse peccatum conuincitur supradicta ra-
tione: quia videlicet qui id agit, vitur re præter naturæ ordinē.
Sed tamen tanto magis huic indulgendum, quanto honestio-
rem habet prætextum. Causa verò sanitatis & valetudinis mi-
nus est honesta, quàm vitatio fornicationis: sed tamen etiam
huic indulgendum est magis, quàm cum sola delectatio qua-
ritur. Denique ita de ceteris omnibus finibus dicendum est.
Semper peccatum cum aliud quæritur quàm naturalis finis:
nunquam tamen mortale, nisi finis ipse in se mortalis sit. Obser-
uandum tamen est quòd in redditione debiti (qui & ipse est san-
ctus matrimonij finis) contineatur quoque, quando condescen-
ditur infirmitati alterius, vel timetur eius lapsus. Hæc enim om-
nia sancta sunt, & pertinent ad debitum matrimoniale. De fine
quidem hæc sint dicta.

Finem sequitur modus: qui est etiam circumstantia necessaria
humanorum actuum. Secundum itaque caput, vnde peccatur in
vltu matrimonij, est, cum modus naturalis nō seruetur. Ad quod
vsque docendum Paulus etiam se demisit, coniugatos instruēs.
Hæc est (ait) voluntas Dei, sanctificatio vestra, vt sciat vnusquis
que vas suum possidere in sanctificatione, non in passione de-
siderij, sicut gentes quæ ignorant Deum. Et deinde subiungit.
Non enim vocauit vos Deus in immunditiam, sed in sanctifi-
cationem. Itaque qui hæc spernit, non hominem spernit, sed
Deum.

De modo
actus con-
iugalis.

1. Theff. 4°

DE PECCATIS IN CONTRACTU

Dei. Includit verò hoc caput multa, sicut multa etiã sunt minus naturales modi, quos corrupta libido adiuuenit: de quibus tamen satis sit hoc dixisse: Quoties modus talis est, vt generatio sequi non possit, grauisimum peccatum mortale esse. Vbi etiam ille includitur, quem Paulus vitium gentium inter cetera nominat: Fœminã (inquiens) eorum mutauerunt naturalem vsũ in eum vsũ qui est contra naturam. Non est opus multa de his dicere: quacunque ratione modus contrarius sit generationi, quocunque modo delectatio illa queratur & consummetur, sic vt ex illo modo generatio sequi non possit: grauisimum est vitium contra naturam, de quo August. lib. de bono coniugali inquit. Turpior est vxor, si in se quam si in alia ea fieri permiserit. Ceterum modi alij, quibus non impeditur generatio, etsi sint excessus, atque ideo peccata, inter illa tamen quæ per matrimonium veniam consequuntur, computanda sunt.

Com. 1.

De loco et tempore standi matrimonii.

Sequuntur circumstantiæ loci & temporis, ex quibus fit sepe vt illicitus sit actus matrimonij. In loco enim sacro non dubium est esse peccatum mortale, & sacrilegium. Locus etiam publicus, vt pote contra honestatem naturalem, illicitum facit actum matrimonij: sed de hoc non est opus, quare id peccatum sit, dicere: quod ab ipsa abhorreat humana ratione: propter quod etiam Cynici philosophi, canini scilicet, appellati sunt. Tempora etiam sacra à Deo & ecclesia deputata ieiunijs & orationibus, reddunt etiam illicitum matrimonij actum: nec tamen ob id mortaliter peccari putant grauiores doctores: nec expedit circa hæc nimium restringere coniuges: nec tamen etiam hæc contemnenda sunt. Admonet seriò Paulus, ad tempus vacandam orationi: ne tentet (inquit) vos Satanas propter incontinentiam vestram. Et Petrus docet coniuges sic se habere, vt non impediatur (inquit) orationes vestras. Nullam itaque habere differentiam temporum, & maximè cum accedendum est ad sacram communionem: est omnino reprehendendum, idque duplici potissimum nomine: & quod periculum inde sequatur incidendi in grauiores tentationes diaboli: & quod hoc in se inordinatum sit. Nec tamen iudicandum est mortale (inquit b. Thom.) etiam exigere debitum: nam reddere in his adeò non est peccatum, vt potius contrarium peccatum sit: de quo infra quoque paucis dicemus.

De periculo abortus vel morbi

Sunt etiam præter hæc & alia, propter quæ in matrimoniali vsu peccatum committitur. Primum. Propter periculum graue

ET ACTV MATRIMONII.

& probabile abortus, aut infirmitatis vel prolis, vel ipsorum coniugum. Circa quæ multa in quaestionem veniunt: Sed primò ad prægnantem accedere non dubium est peccatum esse: quod b. Hierony. vt naturæ contrarium reprehendit: & August. inter nimios excessus computat. Sunt (inquit) adeò incontinentes, vt coniugibus nec grauibz parcant. Verum extra periculum proclis non iudicatur mortale. Deinde de accedente ad menstruatam, nonnullum dubium est, quod b. Thom. non audet mortale dicere: quanquam fateatur & proli & coniugibus inde nonnullum imminere periculum. Nos putamus in hoc non facile esse indulgendum. In scriptura sacra hoc inter grauia peccata recensetur: ita Ezechiele propheta dicente. Homo qui ad mulierem menstruatam non accesserit, & vxorem proximi sui nõ violauerit &c. Vbi vides iuxta peccatum a suterij hoc recenseri. Et rursum alibi similiter, turpitudinem menstruatæ reuere, inter grauia ponit. Quæ sanè videntur hoc peccatum plus facere, quàm vt inter venialia computandum sit. Tertio deniq; circa hoc caput de leproso, aut eo qui cum periculo lepræ aut infirmitatis alterius matrimonio vitur, dubium mouetur. Vbi etsi canon iudicet teneri coniugem leproso reddere debitum: credit tamen b. Tho. id esse accipiendum, cum sine periculo infectionis fieri potest: quare etiam iugem habitationem cum coniuge leproso nõ præcipiunt iura: quòd in ea sit probabilis infectionis periculum. Igitur de vsu ipso magis videtur esse quaestio facti. Nam cum probabili periculo infectionis nec licitè erigitur, nec certè reddere tenetur exactus: nec tamen reddendo peccare creditur: maximè quando alterius infirmitati descendens id facit: alioqui in his casibus periculi & infirmitatis mortale est peccatum ex suo genere, si probabile periculum & grauis infirmitas timeatur.

Quintum similiter caput, vnde sit illicitus actus matrimonialis, est: si ante debitam solennitatem & benedictionem ecclesie fiat. Igitur si occultè contractus sit & sine legitimis probationibus: sicut ipse contractus, mortale peccatum est, natura repugnans matrimonij: ita vsus eius mortalis est. Ceterum ante benedictiones ecclesie vel consummare, vel vt consummato, non est cur mortale peccatum iudicetur, quanquam christiana modestia, vt id obseruetur, requirat.

Vltimò tandem est aliud adhuc caput vnde illicitus etiam fit vsus coniugij, & maximè petitio debiti: ex eo scilicet, quòd amissum sit ius petendi. Vbi primò de voto castitatis dicendũ:

est actus coniugalis. Lib. de bono coniug. cap. 6. De accedente ad menstruatam. De accedente ad menstruatam. 32. dist. 4.

Cap. 13.

Cap. 22.

De coniugio leprosi & quoniam.

De actus matrimonij ante benedictionem ecclesie.

DE PECCATIS IN CONTRACTU

Certum est enim, quòd, si post votum castitatis quis contrahat (post votum, inquam, quatumcunque simplex: nam de solemnitate est ratio) ultra hoc quòd mortaliter peccat, vt supra dictum est, tenetur non exigere debitum: quia tenetur quod promissit, quantum in se est, bona fide seruare: tenetur tamen reddere exigenti coniugi, atque eius infirmitati còdescendere: nec enim eius voto alter est obligatus. Quando verò post contractum matrimonium vnus sine alterius consensu castitatem vouet: etsi multis videatur obligari eum, quantum in ipso est, seruare,

dist. 32. q. 2
ar. 4. ad 3.

atque ita non exigere: nobis tamen placet magis sententia beati Tho. qui hoc loco putat irritum esse tale votum, quod in preiudicium alterius factum est. Fieret enim hac ratione onerosum & difficile matrimonium: & si Paulus iubet: Nolite fraudare inuicem, nisi ex còsensu: multò iustius videtur posse dici nolite promittere. Si enim vota vxoris de alijs reb' rata nò sunt, nisi viro consentiente: multò minus de castitate: nec de muliere video dubitari posse. Ex quo sequitur, qd nec de viro. Nà est in alijs rebus non sunt æquales, in hac tamen vna æquales sunt, Paulo dicente: Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir: similiter & vir sui corporis potestatem nò habet &c. Quòd si hæc non sufficiunt, satis esse debet, quòd dispensari facile peccatam ecclesiam possit, cum in discretum sit hoc votum, & periculum

An adulter
petere possit
debitum
còingale.

vtriq; coniugum. Secundò etiam iuxta hoc caput, de adulterio dicendum est. Cùm enim propter illud adulter dimitti possit ab altero, consequens est, quòd iam ius exigendi amiserit. Verum enim ei fides seruanda est, qui fidem alteri non seruauit. Verum Caietanus prudenter considerat, quòd pœna adulteri sit ab altero infligenda: quo sit, vt non peccet qui adulter est siue sciete, siue ignorante altero coniuge debitum petens: nec tamen tenetur alter reddere. An verò debeat nò reddere: & quid tenetur agere, siue vir siue mulier innocens, ad corrigendum adulterum: quando de adulterio diximus, superius explicatum est.

Hæc igitur circa vsum matrimonij sufficere possunt: in quibus 14. illa impedimenta (quæ Caieta. diximus numerasse) continentur. Omisimus verò de industria quedam magis specialia, quæ facile legi possunt. Verum quia circa hæc omnia alia est ratio exigentis, alia reddentis: hoc nunc breuiter est notandum, quòd, quando venialiter tantum peccat exigens, non est dubitandum teneri alterum ad reddendum. Si verò mortaliter peccat qui exigens: dubium videri possit. Et quidem, quando mortale tantum est ex parte exigentis (quia videlicet ille castitatis voto est alligatus)

Quomodo
& quando
petenti de
bitis negare
licet,
oporteat,
aut non.

ET ACTV MATRIMONII.

stus) non dubium est obligari alterum ad reddendum, ne videlicet inde in grauiora labatur peccata. At verò quando ex natura sua ipse actus peccatum mortale est: vt in loco sacro, vel cum periculo abortus, vel ex modo innaturali: vtrinque mortale est, & in exigente, & in reddente. Ceterum quando alter liber est à debito reddendi vel ob adulterium, vel ob lepram & infirmitatem: vtrumque illi permissum est, vt & nò reddat si nolit, & vt reddere possit, si condescendere velit infirmitati alterius: quàmquam de probabili periculo grauioris infirmitatis dubiù merito esse possit, iuxta ea quæ proximè diximus: quod tamen magis putamus relinquendum esse conscientie vnus cuiusque: sicut & multa alia circa hunc articulum: de quò hæc sufficiant.

LECTIO XVII.

De vera & propria matrimonij laude ac bonitate, & eius gradibus, ceterisque ad omnes alios actus matrimonij pertinentibus.

Omnia itaque, quæ, postquam cœpimus de bonis matrimonij agere, dicta sunt: satis intelligi potest, quodnam sit verum matrimonij bonum: quæ illius laus vera & secundum sanam doctrinam, quæ est media inter duo illa extrema, Manichæorum, nuptias damnantium: & Pelagianorum, nihil in eis inuenientium vituperabile: & Iouinianorum (inter quos certè possunt & Lutherani, si tamen non grauius quàm illi errant, còputari) æquantium nuptias celibatui. Igitur August. in libris de bono matrimonij, & de sancta virginitate, & duobus etiam de nupt. & còcupis. ad Valerium, quatuor gradus sanctitatis in nuptis distinguit: in quibus dilucidè certè explicatur, quidquid ad hæc doctrinam sanè intelligendam necessarium est. Primus gradus & summus atque perfectissimus est nuptiarum, vt institutæ erant ante peccatum. De quarum actu & fructu, quauis diuersà sentiri possint, vt ipse August. in principio libri de bono coniugali, & super Genesim ad literam, dicit: illud tamen certum est, in eis nullam inordinatam concupiscentiam, nullam libidinem fuisse futuram: sed mouenda erant membra ex ratio-

Quatuor
gradus nu-
ptiarum.

Primus.

DE GRADIBVS ET

nis imperio multò certè facilius & felicius, quàm nunc vel pè des vel manus.

Secundus.

Secundus gradus est in nuptijs sanctorum, inter quas primæ sunt beatæ virginis: deinde perfectorum illorum Patriarcharum, Abraham, Isaac & Iacob, & similium: quorum cum tota vita prophetica fuerit: similiter etiam ipsa matrimonia fuerunt prophetica. Hæc itaque sunt nuptiæ, in quibus omnimoda & integra seruatur aut virginitas, aut continentia, sola fide mutuoꝝ obsequiorum, & societate vtriusque sexus, ac sacramento consistens: vel in quibus vsus est matrimonij, nullo voluptatis aut delectationis amore, sed sola generationis, & obsequendi diuinis præceptis, maximè in propagando Dei populo, quando id carnaliter à Deo iubebatur, voluntate & studio, atque desiderio promissionis de saluatore Christo. Primæ fuerunt nuptiæ beatæ virginis, quas imitati sunt etiam nonnulli coniugati: vt Cecilia & Valerianus: sed & de quibusdam alijs in historijs fit mentio: nec dubitandum est fuisse plures alios, & esse quotidie coram Deo huius sanctitatis imitatores. Secundæ sunt nuptiæ illorum, quibus Christus promissus fuit ex ipsorum semine nasciturus: & intentione conseruandi genus illud vnde nasciturus erat, & gentem, in qua Dei cultus & hæc expectatio seruabatur, contractæ. Tales fuerunt Patriarchæ illi, qui ad nuptias (inquit Augustinus) descendebant magis ex altiori perfectione, quàm ascendebant: sicut & nunc faciunt, qui timentes infirmitati suæ, & volentes vitare grauiora etiam peccata, incontinentiam suam matrimonio excipiunt. Illorum igitur patrum nuptias, quanquam generationi essent intentæ, audeat Augustinus æquare virginitati etiã sanctorum: vt Abrahamæ nuptias virginitati Ioannis Baptistæ, & præferre etiam virginitati multorum Christianorum: quos ille putat facilius potuisse omnino abstinere à coniugio, quàm possent sine vlla voluptatis immoderata relaxatione vti matrimonio, prout illi patres vsi sunt: ita enim inquit ille. Patrum illorum continentia & castitas nulla ratione minor dicenda est castitate virginum. Cum enim castitas virtus sit: in animo, non in corpore collocanda est: atque ideo tanto maior, non quanto corpus incorruptius & à carnali actu magis alienum: sed quanto animus ab amore voluptatis & libidinis longius distat. Itaque illi multo libentius abstinuissent à coniugio, si tempore euangelicæ gratiæ vixissent (quando laudantur eunuchi propter regnum cælorum) quàm tunc matrimonio vsi sunt. Officio seruauerunt in matrimonio, animo & desiderio coluerunt castitatem & virgini-

LAVDE MATRIMONII.

332

ginitatem. In hoc gradu nullas nuptias putat Augustinus inueniri posse nunc, in quibus generationi & carnali actui vacetur. *Lib. de bono coniug. no coniug. cap. 13.* Nec enim (inquit ille) post euangelium nisi spiritualis esse potest intentio generationis, nec vllus pietate perfectus quarit habere filios, nisi spiritualiter.

Tertius igitur gradus nuptiarum illarum est, in quibus post promulgatum iam euangelium generationi regenerandorum in Christo seruitur: & ita voluptas cohibetur, vt quantum generationi opus est, relaxetur. Et istæ patriarcharum nuptijs proximè accedunt, nec sunt aliæ mediæ. Sed quod atinet ad perfectionem sanctitatis, longè distant ab illis: quantum distat videlicet desiderium filiorum nunc à ministerio euangelij: & propagatio carnalis ab illa spirituali generatione, qua per euangelij doctrinam Christo generantur filij: de qua Paulus. In Christo Iesu per euangelium ego vos genui. Denique, quantum desiderium filiorum carnalium à desiderio aduentus veri Messias & saluatoris. Et nec in istis Augustinus putat multos inueniri. Raros enim experientia ipsa testatur in matrimonio, qui non agnoscant, non semper se tenuisse medium. Hæc quidem, quæ de hoc gradu & proximo diximus, secundum communem rationem & humanæ vitæ legem dicta sunt. Ceterum inueniri posset casus etiam nunc, quo non minus spiritualis esset generationis carnalis intentio, quàm Abrahamæ. Quid enim si ad regnum aut magnam partem christiani populi reducendū ad fidem, aut cõtinendum in pace ac iustis sanctisque legibus, matrimonium contrahere & generationi intendere opus esset: maximè si id ita pij omnes iudicarent: Quo casu non dubium, quin à proposito & voto etiam virginitatis sanctè descendere quis non solum posset, sed etiam deberet: vbi iustissima esset dispensatio voti, etiam solemnitis, castitatis.

Quartus gradus est nuptiarum, quæ delectationis causa tantum contrahuntur: non tamen quidquam agitur contra alia matrimonij bona. Diximus superius Augustinus. verum hoc matrimonium iudicare, vbi sola voluptas quaritur: seruata tamè sibi inuicem fide & perpetua indissolubilitate, nec impedita prole. Nec solum matrimonium esse, sed & præferendum etiam multis, causa generationis tantum, sed non cū propria conuenientibus. Hoc enim damnabile est, & mortale: illud verò veniale. Tantum enim valet (vt Augustinus inquit) ordinatio creatoris in rebus concessis, vt melior sit, hoc est, tolerabilior frequens & magnus excessus in delectatione querenda: modò in matrimo-

Et 4

atio:

mio: quàm paruus & rarus extra matrimonium. Nam illud (vt iam diximus) veniale tantùm est: hoc mortale. Quamdiu itaque intra limites matrimonij continetur delectatio, & appetitus eius: non est iniusta, nec contra Dei ordinationē voluntas. Porro extra hos omnes gradus, & reuera extra matrimonium est delectationis appetitus, vitata, quantum in se est, generatione. Si enim hac intentione contrahatur (vt supra diximus) nec matrimonium quidem est: sed ipsa fornicatione peior: horrendum scilicet vitium contra naturam. Nam & August. dicit: Non videro qualiter coniugium dici possit. Si verò contractum fuerit pura & integra intentione: quoties tamen hac ratione eo vitur aut alter cōiugum, aut vterque, extra matrimonij limites egreditur, & (vt iam diximus) mortale peccatum est.

Lib. de bono coniug. cap. 11.

Quomodo hac proponenda pole.

Hæc itaque nobis sint satis de vsu, bonis & laude matrimonij. Circa quæ omnia diligenter curare debent, qui simpliciorum rem docent populum, scripturæ sacræ, & patrum testimonia ad manum habere, quibus & reprehendant vitia, & quod modè est laudent: & ita in hoc dexterè versari, vt in neutram partem declinent. Commendanda semper est his qui in matrimonio sunt, honestas, castitas, & proponenda matrimonia sanctorum in exemplum: sicut quod in matrimonio Tobia & Anna scriptura commendat, quod angelus ibi loquitur ad Tobiam: Qui ita matrimonia contrahunt, vt Deum à se & mente sua expellent, & libidini vacent: in hos diabolus potestatem &c. Et illud Pauli: Vt sciat vnusquisque vas suum possidere in sanctificatione & honore, non in passione desiderij, sicut gentes quæ ignorant Deum: & cetera huiusmodi, quæ in scriptura non raro de matrimonij ordinatione reperiuntur.

Nec est verò omittendum, multos adhuc alios esse actus matrimonij quasi secundarios. Cum enim coniunctam habeat matrimonium indiuiduæ & perpètue vitæ consuetudinem vtriusque sexus, & multa sint officia coniugum in educanda & instituenda prole, in gubernanda & disponenda re familiaris atque familia: non dubium est vtrumque coniugum teneri & secundum legis naturæ motum, & secundum etiam positia iura, quædam obsequia & officia præstare alteri. De quibus etiam frequenter in Apostolica doctrina admonentur coniuges: quæ loca ad manum habenda sunt, & frequenter inculcanda populo. Vt illud S. Petri: Similiter & mulieres subditæ sint viris, quarum non sit extrinsecus capillatura aut circumdatio auri, aut indumentum staminentorum cultus. Paulus etiam ad Colos. 3. & 1. ad Tim. 2. &c.

¶ Pet. 3.

ad Eph. 5. diligenter instruit, mulieres quidem de obedientia, viros de dilectione sincera, quam illis exhibere debent: Christum viris, ecclesiam mulieribus in exemplum proponens. Ceterum quia peccata circa hæc omnia communia sunt, quæ & in alijs rationibus vitæ inueniuntur: non est opus de singulis dicere: satis hæc sit, de huiusmodi admonuisse, vt non negligantur. Nam quanquam communia sint omnia hæc peccata alijs: habent tamen in matrimonio grauius iudicium, ac reuera grauiora sunt, ac præterea multorum periculorum atque aliorum malorum causa. Satis itaque de his omnibus dictum sit.

LECTIO XVIII.

De quibusdam consequentibus & adiunctis matrimonio.

Quæ diximus pertinent ad substantiam, & cetera omnia essentialia matrimonij, vt contractus naturalis, & vt Sacramentum est: nec non ad vsum actusque eius. Sunt autem breuiter pauca explicanda, quæ consequuntur, & coniuncta sunt ipsi matrimonio: vt sunt sponsalia, siue promissio de futuro matrimonio contrahendo: bigamia, & ipsæ secundæ nuptiæ: de quibus nonnulla quæstio est. Ab his igitur duobus vltimis incipiamus.

Secundas nuptias licitas esse, & tertias etiam ac quartas, post mariti aut vxoris mortem: Magister sentent. scripturæ & patrum auctoritatibus probat in fine distinctionis 42. & totius huius tractatus de matrimonio. Si autem (inquit Apostolus) mortuus fuerit vir eius, liberata est à lege viri, vt non sit adultera si fuerit cum alio viro. Non dicit de primo vel secundo, sed de viro. Res itaque manifesta est, & confirmata eo loco à Magistro auctoritatibus patrum. Illud duntaxat nonnihil dubitationis attulit, quòd antiqua Ecclesia auersata secundas nuptias, nonnihil illas detrahit. In Concilio enim Neocaesariensi prohibentur clerici interesse conuiuijs secundarum nuptiarum: quòd porius (inquit) illis penitentia sit iniungenda, qui sic contrahunt. Hinc etiam nec benedicuntur secundæ nuptiæ. Sed hæc omnia sana & catho-

Nec secundæ nuptiæ, nec tertie, nec quarta sunt illicitæ. Roman. 7.

DE BIGAMIA.

tholica doctrina eò docet pertinere, non vt illicitè iudicentur, sed vt non nihil intelligantur habere minoris laudis, & non nihil quoque inordinatoris concupiscentiæ: non tamen quòd dicamus vel veniale peccatum esse, secundò contrahere: sed tantum quòd habeat quandam speciem minoris boni, & quidem animi imperfecti, ac in affectu aut carnis, aut mudi magis pensati. Possunt tamen frequenter fieri, etiam laudabiliter: nam & Paulus suadet eas infirmioribus: Volo (inquit) iuniores vi-

Bigamia est impedimentum ordinis.

1. Tim. 3. Ad Titu. 1. B. Tho. 9. 3

Ex secundis nuptijs sequitur in clericis impedimentum quoddam & quædam irregularitas, ob quam prohibentur ordinari bigami, dicente Paulo & ad Timotheu, & ad Titum: Episcopi, & Diaconum etiam debere esse vnus vxoris virum. De hac ergo Bigamia est proprius titulus in iure, & de ea agunt nostri dist. 27. Vbi primò quaeritur, vnde nam hoc impedimentum sit ordini: cum dixerimus nullum esse peccatum secundas nuptias. In qua re moderni hæretici omnes post Lutherum, miro modo impatiètes estus libidinis, adeò licentiosi sunt, vt 3. & 4. & quoties placuerit, sacerdotibus nuptias permittant, eousque etiam progredientes, vt ferè simul plures habere vxores licere dicat. Sic enim peruertunt loca hæc Pauli, vt vnus vxoris virum vocent eum, qui simul plures non habeat: quasi tunc in Ecclesia alijs licuerit plures habere vxores: quod quàm sit indignum, superius ostendimus. De his ergo omnibus duo notanda sunt. Primum, quod superius probauimus ex Latinorum & Græcorum patrum sensu: vnus vxoris virum dici, qui nec simul, nec succedens plures vnquam habuit. Quod verba ipsa Pauli, nisi peruertantur, aperte significant. Et idem confirmat etiam (vltra ea que ibi diximus) quod de viduis ipse Apostolus dicit: Vidua eligatur non minus sexaginta annorum, quæ fuerit vnus viri vxor. Si enim (vt Bucerus inquit) vnus vxoris vir est, qui nunquam simul plures habet: ergo vnus similiter viri vxor erit illa tantum, quæ nunquam habuit simul plures: quo nihil potest manifestius turpe & impium dici: quasi verò aliquando licerit mulieri plures simul habere viros: quod supra ostendimus contra omnem naturam esse. Sed & asserere in primitiua illa ecclesia sub Apostolis post baptismum aliquos plures habuisse vxores licitè (vt etiam supra diximus) error est (quanquam aliquorum catholicorum) contra legem aperte à Christo promulgatam illis locis Matthæi, Marci, & Lucæ, de quibus supra, vbi de adulterio diximus. Nò desunt plures ex catholicis, qui putent multis

annis

DE BIGAMIA.

334

annis etiam ante Christum, vsu illam, habendi plures vxores abolutum fuisse inter Iudæos: cum etiam Romanis legibus nò videatur fuisse licitus. Non legimus certè post Elcanam, patrè Samuels, de alijs, quàm de regibus, quòd plures habuerit vxores: vt notat Pighius. Sed nos putamus hæc tanquam incerta relinquenda esse. Non omnia scripta sunt, etiam de illis, de quibus scriptura loquitur: vt August. probat. Et propterea tenendum est medium: vt, quid ante baptismum Iudæi egerint, non curemus: sed in Ecclesia semper sentiamus illicitum fuisse vni viro plures simul habere vxores: vt supra diximus. Quod ideo nunc rursum repetimus, vt veram bigamiam illam esse, quam Paulus vocat, & quam hodie decernit ecclesia: aperte probetur.

Secundum igitur de hoc sit: Bigamiam hanc duplici ratione impedimentum sacrorum ordinum definitam esse à Paulo. Priori, quæ apud patres præcipua est, ex significatione & mysterio sumpta. Habet enim secundum matrimonium, & ita bigamus, imperfectam significationem matrimonij Christi & ecclesiæ. Quoniam enim in hoc vnus tantum sponsus vnus tantum sponsa est: plurium maritus non integrè & perfectè repræsentat Christum ecclesiæ sponsum. Et ideo (vt August. inquit) sacerdoti nouæ legis non conuenit plurium esse maritus: & vna mortua, alteram ducere. Secunda etiam ratio huc accedit, quòd speciem habeant alicuius incontinentiæ, secundæ nuptiæ: sicut diximus.

Ex quibus denique etiam tertium circa hoc notetur: Bigamiam impedimentum esse ordinum, ex illo verbo Pauli primò haberi: quod adeo venerati sunt antiqui omnes patres, & tantè fecerunt, vt & Anastasius & Celestinus pontifices, etiam dispensare dixerint esse illicitum: vt haberetur titulus de bigamis, in decretalibus. De dispensatione tamen postea agetur. Sed an iuris diuini hoc impedimentum sit, an solum humani: non est facile præcipienda sententia. Durandus Apostolicam ordinationem, & purè humanam putat. Sed profectò nihil est quo id probari possit: & multo est probabilius, illa quæ in Epistolis suis Apostoli scripserunt, tanquam communem legem eos à Christo accepisse, maxime vbi nò explicant aliter. Dicit aliquando Paulus: Præcipio ego, non Dominus: Hic verò nihil horum, sed quasi rem certam, Episcopum dicit oportere esse vnus vxoris virum. Iuris quidem positiui id esse fatetur etiam b. Thom. sed non ideo sequitur iuris id esse humani. Itaque multo certè probabilius est, hanc legem diuinam esse: quanquam fieri possit, vt

cx-

DE BIGAMIA.

extensa sit nonnihil ex humana ratione & ordinatione prætorum Ecclesie.

Quibus modis irregularitas bigamie incurritur.
Primus. Hæc igitur de ratione irregularitatis quæ est in bigamiam etiam quomodo incurritur, notandum est. Primo & manifestissimo modo incurritur bigamia (iuxta verbum Pauli) si quis legitime duas habeat vxores vel simul, cum licitum erat, vel successiue. Secundo, si quis duas simul illegitime, vel vnam legitime, & alteram illegitime, vt vxores tamen, habeat: cum tamen, etiam si plures habeat concubinas, nõ efficiatur bigamus: quare etiam in hoc casu, quando alteram illegitime habet, videbatur nulla esse bigamia: cum verè non sit nisi vna vxor: sed iura merito ita interpretata sunt. His duobus est etiam tertius modus annexus, quando scilicet mortua prima legitima, secundam illegitimam quidem, sed vt vxorem habet. Quartus est similis etiam proximis, quando post solemne votum castitatis de facto matrimonium quis contrahit: quod licet non sit verum matrimonium: si tamen bis contrahatur, vel cum vidua, etiam bigamum facit. Quintus modus est quando contrahitur etiam semel tantum matrimonium, sed cù vidua aut corrupta. Quod etiam in ecclesia sumptum videatur ex lege, quæ virginem tantum permittebat sacerdoti ducere, non viduam, vel repudiatam, vel meretricem: accessit tamen etiã ratio. Quoniam cum viri caro fiat caro vxoris in matrimonio: & illa in plura diuiserit carnem suam: censetur etiam vir suam diuisisse carnem: quamuis ille, qui extra matrimonium pluribus cuiuscunque conditionis coniungitur, non censetur bigamus: quia ex matrimonio hæc bigamia nascitur, in quo vir contrahens mulieri coniungitur, & contra, mulier viro: & ideo ex corruptione mulieris vir efficiatur bigamus, non ex sua. Sextus deniq; modus est, quando post fornicationem vxoris, maritus siue sciens, siue inscius illi coniungitur. De quibus omnibus, præterquã de primo, non est aperta auctoritas scripturæ: & crediderim in alijs apertiore esse ratione. Nam quæ de cõtrahente cù vidua, vel cognoscente adulteram dicuntur, videntur ab ipsis Apostolis fuisse profecta: quippe quæ semper reperiuntur in antiqua Ecclesia. In alijs vero magis videntur sequentium pontificum definitiones iusta ratione factæ, in poenam tentantium illegitima coniugia. Est etiam & hoc nõ omittendũ, quòd per matrimoniũ, nõ secuta copula, nõ causatur bigamia. Nam vidua relicta antequam cognoscatur, si ducatur ab altero, nõ efficit illũ bigamũ. Nec ille quidem, qui mortua vxore, quam nõ cognouerat, cum secunda contrahit, bigamus

DE BIGAMIA.

335

gamus est: sicut nec ille, qui prius à se cognitam vxorem ducit. Necessarium est ad bigamiam, vt in plures per carnalem copulam diuiserit carnem, duobus modis iam explicatis.

Nec omittendum, quòd de bigamia inter Hieronymum & Augustinum discrimen fuerit: sed iam consensu Ecclesie definitum. Hieronymus enim ante baptismum duas habuit: vel ante vnam, & alteram post: non putauit propterea non ordinandum: cum baptismus auferat omnia quæ ipsum præcesserunt. Itaque non putauit aliquem puniendum esse in Ecclesia priuatione ordinis, propter id quod ante baptismum fuit commissum vel factum: vt si etiam cum vidua quis cõtraxisset. Augustus aliter sentit. Baptismus enim peccata aufert (inquit ille) nõ verò rationem Sacramenti mutat, de qua igitur in matrimonio bis contracto. Non enim propter peccatum, sed propter significationis defectum repellitur ab ordine bigamus. Quata sententiam ecclesia tota secuta est. Et hæc sint dicta de ratione qua bigamia contrahitur.

Restat iam, an dispensari possit ab Episcopo vel pontifice cù bigamo, vt ordinetur? Vbi certum est id in ecclesia frequenter fieri: nec credendum est illam errare. Est tamen nonnulla differentia inter doctores. Quidam enim quia solum humani iuris hoc impedimentum putant esse, pro libito dicunt dispensare posse pontificem. Sed neutrum certè rationabile est: neque quòd sit iuris humani, vt diximus (sed diuini potius) neque quòd si esset, ideo pro libito posset dispensare pontifex. Patrum & Conciliorum statuta, ac communes leges ecclesie non potest pontifex sine iusta causa auferre: nec certè vlla in re dispensare potest sine iusta causa: quod & nomen ipsum dispensationis, & ratio aperte ostendit. Quod donauit (inquit Paulus) si quid donauit, propter vos in persona Christi. Valere poterit dispensatio vel apud homines, vel vt verum ordinem bigamus cõsequatur, vel vt verus prælatus sit aut pastor qui ordinatur, vel cui confertur talis titulus: sed in conscientia coram Deo sine iusta causa nec ipse, nec dispensans tutus est. Potest ergo pontifex dispensare iusta de causa in vtilitatem Ecclesie: & inferiores etiam episcopi, quantum de iure vel consuetudine non est eis inhibutum: vnde in minoribus tantum dispensant.

De sponsalibus, à quibus sponsæ & sponsi dicuntur, quæ non aliud sunt, quàm promissio futurarum nuptiarum & matrimonij, agitur etiam à Magistr. sentent. d. 27. vbi multa de illis b. Thom. & ceteri scholastici scribunt: & plura Iuristar. de quibus

In epistola ad Titum.

An cum Episcopo dispensari possit, vt ordine Durandus.

2. Cor. 2.

non pauca apud Syluestrum in hoc verbo, Sponsalia. De illis igitur tria sunt breuiter explicanda: natura scilicet & obligatio eorum, personæ legitimæ ad ea contrahenda, & dissolutio illorum.

Sponsalia in conscientia sub mortali peccato obligant. Quod ad primū attinet: cū sponsalia non aliud sint, vt diximus, quā promissio quædam, siue iurata, siue non, siue quacunque alia ratione confirmata: constat quod obligent ad sui implerionem, etiam in conscientia coram Deo: neque dubium est, quin mortaliter peccetur in fidei illius violatione, quæ de graui re proculdubio est, & magni momenti. Est enim contractus quidam consuetus inter homines, & frequenter vtilis ac necessarius. Hinc enim & in exteriori etiam Ecclesiæ iudicio tanquam res grauis pensatur: & similiter compelluntur ad hanc fidem obseruandam qui promiserunt. Nec de hoc aliud putamus esse dicendum. Nam quod à nonnullis contractus hic, quia matrimonium præcedit, quasi probatio quædam eius dicitur, & ita vtilis, vt probatio religionis: nō putamus ad rem magno pere pertinere. Certè ab hominibus hoc inuentum est gratia stabilendæ alicuius amicitie. Et quia sub peccato obligat: & ex eo (vt diximus) impedimenta oriuntur matrimonij, non est cōsultum facile hoc fœdus inire, quod sapius, & multis de causis dissolui cōtingit, nec rarè etiam cum peccato. Fortè olim, cū inter homines constantior & syncerior erat fides, vtilius erat fœdus istud: iam certè rarò. Magis itaque putauerim ab ecclesiâ admitti quidem hunc contractum, quem nonnunquam placet hominibus inire: & de illo tradi ab ea leges iuri diuino & rationi humanæ conformes, quā vt ab ecclesiâ quasi necessarius iudicetur, aut vtilis. Verū est olim hoc vocabulo fuisse vlos patres, vt dicerent prius desponsari futuras vxores: & fortè ante Ecclesiæ benedictiones tunc non fiebat aliud: quod decretum illud Anacleti superius adductum habet: sed quod nunc ante benedictiones fit, verum est matrimonium, & non sponsio matrimonij futuri. Olim, cū etiam maior esset pudicitie honestas, iudicabant expectandam esse sponsam & suspirandam, ne postea contemneretur. Nunc verò propter impudicitie periculum, & propter impedimēta ac alia incommoda rarè in his vtilitatem reperiri videmus.

Qui possint sponsalia contrahere. Ad sponsalia contrahenda solum legitimi sunt, qui matrimonium postea contrahere possunt. Omnia igitur impedimēta matrimonij, etiam quæ solum impediunt & non dirimunt: si in sponsalibus adsint, faciūt illa irrita esse. Non enim valet promissio

missio rei, quæ iure prohibetur impleri. In sola ætate est discrimen. Nam cū ad matrimonia cōtrahenda ætas pubertatis requiratur, quatuordecim annorum in viro, duodecim in muliere: ad sponsalia sufficit ætas, in qua incipit vsus rationis, quando scilicet homo potest ab alijs capere rationem aliquam de prouidentia futurarum rerum. Hæc communiter reputatur ætas septennij tam in viro quā in fœmina. Beatus Thomas hoc loco ex Philosopho 1. Ethicorum triplicem statū hominis (quod attinet ad vsus rationis) ostēdit. Primus, in quo omnino nullus est: quia videlicet nec per se homo potest capere quæ sunt rationis, nec ab alio discere, ante septennium. Secundus est in septennio, vt diximus. Tertius est, qui incipit in fine secundi septennij, decimo quarto scilicet anno, cū per seipsum etiam homo considerare potest, maximè illa quæ pertinent ad seipsum: & sicut tunc potest homo se obligare ad Religionem, ita etiā ad matrimonium.

Nunc de ratione, qua dirimi possunt huiusmodi sponsalia, non est multis agendum. Vniuersalis enim ratio in omni promissione est, eam tunc dissolui, cū aliquid accidit, propter quod incipiat promissio inutilis esse, aut nociua, siue etiam impossibilis: aut certè, quod si adfuerit quando promissio fiebat, meritò impediisset ne fieret. Soluitur enim promissio consensu eius, cui facta est. Hinc igitur aliqui colligunt octo causas, propter quas sponsalia dissoluantur: per ingressum religionis: per contractum de præsentibus cum alia: per recessum alterius ad remotiores partes: per infirmitatem grauem & nimis debilitantem aut deformantem: sicut (inquit b. Thom.) epilepsia, & paralysis, aut oculorum priuatio, siue abscissio narium. Per affinitatem superuenientem: vt si sponsus cognoscat consanguineam sponsæ, vel ipsa cognoscatur à consanguineo eius. Sexta causa est propter fornicationem alterius eorum. Tunc enim iustè potest alter negare illi qui fornicatus est, fidem. Septimò ex mutuo amborum consensu nō est dubium solui sine peccato: cū solum ibi agatur de soluendo promisso. Octauo denique, si etiam defectus ætatis sit, cū ad eam peruentum fuerit, reclamari potest à quolibet eorum. Vnde & promissiones illæ parentum vel tutorum de pueris, non magis sunt validæ, quā accedente eorum consensu, ab ipsis probentur. Addit his octo Petrus de Palude duas alias: ordinem scilicet sacrum, & longioris temporis lapsum, Addit etiam nonnullas alias Syluester: sed de his satis.

Non

art. 2.
Triplez
status ho-
minis.

Decem casus
se ob quas
dissoluantur
sponsalia.

DE SPONSALIBVS.

Nonnihil additur etiam inter annexa matrimonij de filijs legitimis & diuortio, vel potius de modo agendi ad diuortium, & testibus: de quibus & Magister sententiarum loquitur dist. 41. vbi etiam b. Thom. & ceteri de his meminerunt. Sed reuera hec magis exterioris fori materia est, & ad illius iudicium pertinet: vnde de his proprij sunt tituli in decretalibus, qui filij sint legitimi, & de diuortijs, & iterum, qui matrimonium acculare possunt. Interim verò nec hoc omitamus, quòd filij legitimi sunt, qui ex legitimo matrimonio nascuntur. Matrimonium verò legitimum illud est, quod in facie Ecclesie cõtrahitur bona vtriusque fide: cum scilicet nullum putant esse impedimentum. Si enim alterum eorum defuerit, vel quia illi ambo, aut certe alter non ignorat impedimentum: vel clam contrahatur: illegitimi reputabuntur, si postea impedimentum inueniatur. Tantum namque prodest in facie Ecclesie & publice matrimonium contrahere, vt hoc faciat legitimos filios, etiam cum deinceps matrimonium nullum esse ostenditur.

art. 3. & 5.

Qui filij sunt legitimi.

De diuortijs.

De diuortijs verò hoc duntaxat à nobis dicendum est, quòd cum ecclesia aliquod impedimentum fuisse agnoscat, dissoluit matrimonia. Ad id verò probandum recipit testes, quos maxime putat id posse agnoscere, & extra suspicionem esse: vt consanguineos, cum agitur de consanguinitate, & nonnunquam etiam extraneos. Et quia in his ecclesia decipi potest & falli, cum peccat ex probationibus humanis: admittit etiam, quoties de hoc probabiliter dubitatur, in quæstionem rursus deduci, vt matrimonium quod semel separauerat, postea probet. Nec enim vult alicui præiudicare. Igitur hæc satis de sacramento matrimonij. Atque ita absolutus est tractatus de septem Sacramentis: in quodum conati sumus omnes errores, quibus nunc infestatur Ecclesia, persequi, aut saltem de his admonere: multò longior euasit, quam putauimus. Vtinam quantum desideramus, vel aliquid saltem utilitatis adferat. Quæ restant de instituendis sacerdotibus simplicioribus & parochis, speramus nos breuiter absoluturos.

Finis primæ partis Tractatus de institutione Sacerdotum.

SECVN.

TRACTATUS DE INSTITVTIONE SACERDOTVM.

DE PECCATORVM DISCRIMINE, ET RATIONE MEDENDI VULNERIBUS ANIMÆ, QUATENUS PAROCHIS NECESSARIA SUNT.

LECTIO PRIMA.

De ratione & voluntate, primis actionum nostrarum principijs.

OST SACRAMENTA (VT EX HIS QUÆ PRÆTER SACRAMENTO- rum notitia am tria sunt paro- chis cogni- tu necessa- ria.

Ex quibus quæ fidei sunt & ad omnes pertinent (& quæ idcirco per eos proponenda sunt omnibus) non est opus hîc tradi: ex catechismis peti possunt, quantum sufficit sacerdotibus inferioribus: quibus in hac parte satis est, ab episcopis tradita retinere & docere. Episcoporum verò munus est aduigilare, & sue erroribus, siue peccatorum scandalis insurgentibus occurrere, & ad hoc agendum exhortari ac instruere inferiores ministros per frequentes literas, quos verbo non possunt. Post hæc igitur quæ ad fidem pertinent, reliqua omnia sunt morum, & simul in hac secunda parte tradenda. Omnia enim quæ ad mores pertinent, in doctrina quæ de discretione peccatorum, & de ratione illis medendi est, continentur: quæ sunt à nobis

VI non

non perfectè & plenè, sed in vniuersali, & pro captu ac necessitate sacerdotum quos instituimus (quantum Deus dedit) explicanda.

*Sacerdotes
pleniorē
notitiā
peccatorū
debet habere
quā
populus.*

Vbi illud est ante omnia statuendū : Sacerdotum esse de peccatis multo altius quā priuati Christiani possint, iudicare : & tanquam ex altiori speculo profundius singula peruestigare, quæ ab inferioribus fiunt. His enim satis erit, si vt infirmi possint dolores ac vulnerum loca indicare: illis verò necesse est, vt tanquam spirituales medici sciant inquirere radices, & morborum causas. Ad quod probandum cum & initio huius operis, & in sacramentis penitentiae & ordinis explicandis patrum testimonia adduxerimus: nūc satis sit ad memoriam reuocare Chrysostomum in secundo libro de sacerdotio: vbi quāquā de episcopis præcipuè agat, de omnibus tamen spiritualibus iudicibus inquit, sumina diligentia, & sexcentis (vt aiunt) oculis sacerdotem vt oportere, vt habitum peccatoris agnoscat. Et Innocentius tertius, concilium quæ Lateranense in canone illo, Omnis vtriusque sexus, de penit. & remiss. Sacerdos (ait) sit discretus & cautus, vt more periti medici &c. quæ ibi legenda sunt. Sed & illius meminisse oportet, quod in Leuitico à vino etiam & his quæ inebriare possunt, abstinere iubet Deus sacerdotes, quum ingressuri sunt tabernaculum testimonij: vt habeant (inquit) scientiam discernendi inter sacrum & prophanum, inter pollutum & mundum. Vbi satis ostenditur non sola lectione, sed oratione etiam, abstinentia & puritate vitæ querendam hanc scientiam discernendorum peccatorum, quæ multo altior est, quā quæ necessaria erat veteris legis sacerdotibus. Hæc in principio hic dicta sint, vt tantus torpor, tantaque obliuio, quanta hodie dominatur in ecclesia, excutiat à nobis. Hæc enim esse non potest sine magna perniciē salutis animarum, iuxta illud seruatoris: Si cæcus cæco &c. Si lumen quod in te est tenebræ &c. Vt itaque hæc, vt dignum est, à sacerdotibus cognosci possint: de causis actuum nostrorum, eorumque natura & ratione sunt pauca præmittenda. Inter quæ primum sit de ipsis animæ nostræ potentijs & facultatibus, à quibus videlicet actus humani fiunt. Consideratio enim hæc potentiarum & virium animæ in hac materia, non nostra tantum & scholasticorum theologorum & philosophorum est, sed grauium illorum & antiquorum theologorum, Gregorij scilicet Nisseni in libro de homine, & Damasceni in 2. ortho. fidei & August. in libro de Trin. quāuis calumniantur hæretici quod politicam tantum & naturalem phi-

losophiam

losophiam doceamus. Quid enim mirum, si docemus quæ necessariò præsupponit vera theologia, & ex quibus pendet vera cognitio nostra? Nisi putent gratiam naturam excludere, & ei contrariam esse. Reuera boni & mali mores, peccata & bona opera magna ex parte natura ipsa, & lumine illo vultus Dei, quod signatum esse super nos dicit psalmus, manifestantur, præter pauca illa, quæ propria sunt christianæ fidei. Ideoque naturæ ipsius, & viriū eius (intellectus scilicet & appetitus, & reliquarum omnium) cognitio magno perè concludit ad rectè iudicandum de bono & malo in moribus: quod cum necessarium sit spiritualib⁹ iudicibus, sacramenti scilicet penitentiae ministris, necessarium inquam, vt non vulgariter, nec ex sententia plebis, sed ex vera ratione & fide, atque scriptura sacra iudicare possint: omnino credimus necessaria esse principia hæc doctrinæ moralis, quæ nos hic pauca, & sine vlla contentione, sed simpliciter, quantum ad nostri, & ad nostrorum operum cognitionem pertinet, conabimur tradere.

Prima igitur & suprema animæ nostræ potentia seu facultas est, quam rationem siue intellectum vocant, qua primò & maximè à ceteris animantibus distinguimur, & appropinquamus angelis atque ipsi Deo: quæ non aliud est, quā lumen quoddam, quo illa à nobis cognosci & cogitari possunt, quæ sensus omnes & captum reliquorum omnium animalium excidunt. Sicut enim sensibus exterioribus, oculis, auribus, & ceteris occultioribus & interioribus, quamuis corporeis viribus animæ, commoda & incommoda corporis, pulchritudinem & deformitatem, dulcedinem & amaritudinem, præsentia noscimus, præterita retinemus, futura cogitamus & nos & iumenta: sicut etiam interiori alia, sed corporea virtute quædam percipimus, quæ nullo exteriori sensu percipi possunt: vt amicitia & odium, quæ experientia cognoscimus animalia etiam cogitare, sicut id quod vtile est & generationi & educationi prolis: ita etiam multo altiori, sed omnino incorporea atque spiritali virtute cogitamus & agnoscimus homines spiritalium honestatem & turpitudinem vitiorum ac virtutum. Inquirimus etiam occultas rerum omnium causas, & attingimus vsque ad dominum ipsum, & meditamur æternitatem ac cælestia: & in ipsis etiam rebus corporeis, non tantum quæ naturæ quodam instinctu nobis impræsentantur, cogitamus aut retinemus, sicut cetera animalia, sed etiam inquirimus illa cū nondum attingimus, & oblita rursus ad memoriam reuocamus, & ex illis

*Suprema
animæ po-
tentia est
ratio.*

*Compara-
tur ratio
cum sensibus.*

*Mat. 15.
Ibidem 6.*

Diuisio intellectus. *Theoreticus intellectus.* *Practicus intellectus.*

ratio cinamur comparantes & coniungentes alia alijs, vt Augustinus inquit 12. de Trinit. in prin. c. Hanc potentiam diuiserunt & philosophi & theologi in intellectum practicum, & speculatiuum. Speculatiuum vocantes illum, qui solim contemplandis ac cognoscendis rebus intendit, quæ à nobis operandæ nõ sunt. Ad quam partem animæ pertinent omnes naturales scientiæ de cælo & motibus, de Deo ipso & Angelis. Practicus est, qui rebus agendis à nobis tantum intentus est: ad quem maxime pertinet pars illa moralis, quæ de virtutibus agit & vicijs, & ab Aristotele pluribus libris, atque à ceteris philosophis, & theologis etiam tractatur: & huius partis est totius vitæ nostræ gubernatio, & dispositio agendorum omnium. Non quod diuersæ sint istæ potentia, sed eiusdem diuersi actus, vt ex ipso philosopho b. Thom. inquit in prima parte.

q. 79. art. II.

Ratio superior & inferior.

Diuisit eodem modo atque ratione August. hanc partem 12. lib. de trin. in rationem superiorem & inferiorem: nõ quod sint diuersæ potentia, sed eiusdem diuersi actus. Quam distinctionem Augustinus (in seip[s]a quidem conuenientissimam) magno ingenio adinuenit, & mystico sensui atque morali illius loci, in quo de primo peccato, suggerente serpente, inuitante muliere, & consentiente viro, perpetrato loquitur scriptura, coaptauit.

Ratio superior.

Est igitur apud illum superior ratio tanquam vir: supremum videlicet quod est in homine: ratio ipsa inspicendis spiritualibus & æternis rationibus, & consulendis illis, & ex eis gubernandæ vitæ deducendis regulis intenta. Sunt enim æternæ quædam rationes, superiores quidem omni intellectu, communes tamen omnibus, quibus vita nostra directa errare non possit (de quibus Paulò inferius latius agemus) qualis hæc est, de qua dominus in euangelio: Quæcunque vultis vt faciant vobis homines &c. Ratio verò inferior est intenta rationibus temporalibus & corporeis: sicut cum cogitat, quid quieti corporis & paci conducatur, quid honestati & famæ. Hæc enim ad partem intellectuam pertinent, sed tanto inferiora sunt spiritualibus illis & æternis, vt his intenta nostra ratio tantum distet à seip[s]a intenta illis, quantum mulier à viro in ipsa creatione: quæ quidem ad eandem pertinet naturam, & ex ipso viro desumpta est, illi tamen in gubernatione subdita: sic & inferior ratio ad ipsam pertinet naturam intellectus: sed quia inferiorius quid & ab eo deriuatum, illi subdita esse debet, vt ratio de temporalibus per rationem, quæ de spiritualibus & æternis

est 54

est, gubernetur. Hæc igitur de ista potentia intellectus sine nobis distincta.

Illam sequitur altera eidem coniuncta atque germana, quam rationalem appetitum seu voluntatem dicimus: quæ non aliud est, quàm quædam inclinatio & propensio, qua prosequimur & tendimus interiori animo in bona atque conuenientia, quæ per rationem cognita sunt. Quod cum experientia ipsa in nobis videamus (afficimur enim spiritualibus illis bonis, quæ per rationem agnoscimus) ratio etiam eius facile reddi potest. Cum enim quamlibet formam naturalem consequatur inclinatio & propensio in ea, quæ sibi conuenientia sunt, vt grauitas lapidis & leuitas ignis: naturæ verò virtutem habentes cognoscendi induant quodammodo per cognitionem formas & naturas earum rerum quas cognoscunt: cognitionem etiam sequitur inclinatio conueniens illi, in ea scilicet quæ cognita sunt: quæ in brutis animalibus, & in nobis, quatenus cum illis conuenimus, & intenti sumus cognitioni sensuum, vocatur appetitus sensitivus, sicut prior ille appetitus naturalis. Cognitionem etiam intellectuam, necesse est, vt consequatur potentia & inclinatio, qua conuenientia naturæ bona amentur, & mala odio habeantur. Quare hæc virtus omnino spiritualis & incorporea est, sicut intellectus, & ad supremam hanc hominis partem pertinet, & vtraque simul vocatur ratio, cuius imperio cetera quæ in homine sunt, subdita esse debere dicimus.

In his itaque duabus potentijs est dignitas illa diuinæ imaginis, & regale atque diuinum perorsus imperium, de quibus dictum est: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram &c. vt præsit piscibus maris &c. Est tamen hoc loco diligenter annotandum, quis sit ordo & habitudo earum ad se inuicem. Habet enim se ratio vt consultrix, atque proponens voluntati ea in quæ tendere aut possit aut debeat: vnde nec effectiue eadem mouet aut impellit, sed tantum agit, sicut homo qui proponit aut suadet aliquid, qui non propterea in voluntatem ipsam operatur, aut in eam quidquam imprimit. Voluntas verò motrix est atque efficax causa cogitationis ipsius, atque effectiue operatur & mouet ipsum intellectum, sicut membra, aliasque animæ vires. Est enim ipsa verè in hoc animæ regno dominatrix, sine qua nulla operatio intellectus, sicut nec aliarum virium illi subditarum efficax est. Nec tamen prætereundum, quod hinc non sequitur vlla impossibilitas, aut circuitus repugnans, quo minus actus rationis & voluntatis fieri possint, vt

Vv 3

videri

De voluntate.

Comparatur inter se intellectus & voluntas ad eorumque operationes.

videri poterat: cum dictum sit, voluntatem non posse velle, quod ratio non proposuerit & cogitauerit: nec rationem cogitare posse, quod voluntas non velit. Est enim principium in cogitatione aliqua vel à Deo, vel ab Angelis, vel ab aliqua causa naturali immissa, quam in potestate voluntatis est aut continere, aut rejicere: atque ita voluntaria est prior illa cogitatio, et si non præcesserit voluntas: satis est quod illa non repugnet, atque ita consentit.

LECTIO SECUNDA.

De actibus rationis practicæ & voluntatis.

AM de actibus harum potentiarum, quatenus morali nostro proposito conueniunt, breuiter dicendum: quomodo videlicet ratio practica dirigat voluntatem, & quomodo ipsa prout par in actum, atque progrediatur in suis operationibus.

Illud ergo statuatur primum: voluntatem nostram (quæ in bonum, vt diximus, rationis tendit) duo respicere, scilicet finem, & media. Sic & intellectus ipse practicus, qui illam dirigit, vtrumque considerat: finem tanquam principium, media tanquam conclusiones inde deductas. Vnde principia hæc & fines, & actus circa ipsa, certa sunt, ac natura indita & rationi & voluntati: media verò & conclusiones nec certa & eadem sunt, nec in ipsa eodem modo & ratione ferimur: sed variè atque diuersimodè. Cum enim natura rationis & voluntatis nostræ mutabilis sit: non solum in diuersa & contraria, sed nonnumquam in eadem obiecta contrario modo fertur: quod in Deo omnino non est, apud quem nulla est vicissitudinis obumbratio: sed nec in ipsis angelis est tanta mutabilitas, quanquam & ipsi non simul omnia agnoscant & velint. Quod ideo dicimus, vt in hoc principio mutabilitatem animæ nostræ in suis proprijs operibus agnoscamus, vnde non minima sunt circa mores in nobis pericula & incommoda. Cum itaque mutabilis sit ratio & voluntas nostra: natura verò semper ita comparatum sit, vt motus omnis ab immobili aliquo & certo incipiat: indita sunt certa quædam principia rationi & voluntati nostræ atque fines, à quibus

Quomodo
intellectus
& voluntas
inchoent
actiones
& in eis
progrediatur.

à quibus ad conclusiones & media progressus fiat.

In ratione itaque practica sunt quædam certa & immobilia principia, quæ August. in 2. lib. de lib. arb. vocat principia & lumina virtutum omnium: & in 12. de Trin. vt superius diximus rationes spirituales & æternas, ac immutabiles, sicut numerorum rationes. Itaque vt intellectu speculatio certa quædam principia natura indidit, quæ Philosophi vocarunt axiomata seu dignitates & maximas: vt, nihil simul esse & non esse: totum maius esse sua parte: quas nullus negare potest: ita & in intellectu practico sunt certa etiam principia, quæ non aliud sunt, quàm de finibus humanis certa quædam iudicia: vt beatitudinem esse appetendam: studendum sapientiæ: iustè viuendum: posthabenda esse deteriora melioribus: æterna & incorruptibilia meliora esse corruptibilibus & temporalibus: auertendum esse animum à corruptione, & transferendum esse ad incorruptionem. Eiusmodi iudicium intellectus practici d. Thom. ex Hieronymo & alijs antiquioribus synderesim vocat: alij apicem & sublime mentis, quod semper inuiolatum manet & incorruptum, quantumuis falsis opinionibus & peruersis affectibus sit homo corruptus. Et hæc est prior rationis nostræ practicæ operatio.

Quia verò, vt dictum est, voluntas cognata est rationi, hunc rationis actum sequitur in voluntate similis alius actus: naturalis scilicet appetitus finis: velle esse beatum: velle iustè viuere: incorruptionem & æternitatem appetere. Omnia enim illa quæ ratio vt fines proponit voluntati, & vt certa bona, illa naturaliter appetit voluntas: & hic appetitus finis vocatus est voluntas, siue velle: communi videlicet nomine: sicut cum in fine iam habito quiescit, ille actus dicitur fructio: & cum in illum per media tendit, dicitur intentio.

Hic igitur sunt primi actus in humana vitæ progressu. Non quod necessarium iudicemus explicitè & actu vel à ratione cogitari, appetendam esse beatitudinem, vel voluntatem ita eam velle: sed satis est, quidquid iudicat ratio appetendum, & quidquid voluntas appetit, vt inditum ratione beatitudinis, sapientiæ, vel iustitiæ &c. & appeti, & iudicari appetendum. Vnde in omnibus quæ volumus, sunt virtute hi finium appetitus: sicut in omnibus quibus intellectu speculatio assentimur, priora illa principia virtute continentur: videlicet nihil simul est & non est: cum tamen illa actu cogitasse explicitè non sit opus, vt ipsa experientia docet.

In 1. p. 79.
ar. 13. Syn-
dicesis.

Voluntas
naturaliter
appetit finem.
Velle, intentio
& fructio
actus
voluntatis.

DE ACTIBVS

Actiones rationis & voluntatis circa media ad finem.
 Iam quales actiones rationis & voluntatis circa media sunt, considerandum. Voluntas ergo efficaciter cupiens finem, mouet etiam rationem efficaci imperio suo ad consultandum: inquirendum scilicet, quibus medijs ad eum perueniri possit: & cum plura occurrerint, vt inquiretur, quod eorum sit conuenientius: vbi cum intellectus certum iudicium tulerit (quod est conclusio consilij, & cuiusdam practici discursus) hæc erit prima eius circa illa operatio, quam consilium vocarunt & Philosophi, & antiqui illi Theologi.

Electio.
 Hanc vero sequitur in voluntate electio: cum scilicet voluntas medium illud efficaciter vult, quod ratio conuenientius esse iudicauit. Quem actum & alij nominibus nonnunquam vocarunt: consensum videlicet, vel vsum. Certum est tamen voluntatem post finem, quem naturaliter amat, in media tendere libere & contingenter, iuxta rationis practice iudicium: atque ideo quandoque in electione medijs peccatur à voluntate, & à ratione etiam erratur. Vnde dixerunt Philosophi (prout d. Thom. in 1. 2. de hoc loquens, dicit) syllogismum incontinentis siue peccantis, paralogismum esse: quod videlicet cum consulat, primò assumit, bona, conuenientia, & salubria esse appetenda, quasi maiorem quandam propositionem præmissam: deinde cum assumit, non vera, sed apparentia: cogitat, malè quodammodo subsumens. Incontingens enim, cum cogitare deberet fornicationem esse malam, & contra Dei legem, atque ideo in interitum decere: cogitat è contrario, illam delectabilem & suauem esse, atque ita iudicat fornicationem appetendam esse.

Consensus, vsus.

q. 12. c. 77.

Quarum rationum consultatio & electio.
 Meritò itaque Gregorius Nis. lib. 5. de homine, c. 4. & 5. & Damascenus cap. 27. lib. 2. de orth. fid. consentaneè etiam Philosopho, consilium & electionem non de fine, nec de necessarijs & impossibilibus, sed de medijs tantum, quæ in nostra sunt potestate, & incertum exitum habent, esse dicunt: propter quod in his non solum libertas, sed varietas magna est in nobis.

Quid voluntarium & violentum.
 Ex quibus omnibus iam vltimò ratio voluntarij ostenditur. Cum enim voluntarium à voluntate propriè dicatur: voluntarium verò internum principium sit operationum nostrarum cognitionem sequens: rectè Aristoteles in 3. ethi. & antiqui illi, Gregor. & Damascenus (quos beatus Thomas sequutus est in prima 2.) definièrunt voluntarium esse, cuius principium est in ipso operante, sciente singula circa quæ est ipsa operatio: quod de circumstantijs dixerunt, de quibus postea. Nunc verò hæc voluntarij rationem ex opposito, inuoluntario scilicet, ita explicat

RATIONIS ET VOLUNTATIS.

plicant supradicti patres. Inuoluntarium enim illud dicitur, quod per violentiam fit, vel per ignorantiam. Violentum verò id dicimus, quod à principio externo est. Voluntarium ergo ab interno oportet esse. Ignorantia rursus opponitur scientiæ: scientia ergo in voluntario requiritur: voluntario igitur meritò opponitur violentia & ignorantia. Sed quoniam voluntati in proprio suo actu violentia inferri non potest (nec enim velle possumus, nisi volentes, & à propria voluntate acti) membra verò exteriora cogi possint à fortiori (sicuti cum pedibus & manibus ligatur quis, vt non possit progredi & operari) fit, vt ipsis actibus voluntatis non inueniatur violentum. Ignorantia verò sæpe in eis inuenitur: cum scilicet aliquid ideo volumus, quia ignoramus quid aut quale sit: vt cum Iacob ignorauit Liam esse pro Rachel sibi suppositam. Illud tamen non est omitendum, quod patres in brutis etiam voluntarium posuerunt (quod magis propriè spontaneum dici potest) & id quidem communi quadam ratione, non vt à voluntate, virtute nobis propria, dicitur: propriè enim in his solum est quæ voluntatem habent. Vnde non tantum vt finis ipse & media, sed vt ordo etiam vnus ad alterum apprehendatur, ad perfectè voluntarij requiritur: quod in ceteris animalibus non est, vt beatus Thomas hoc tractans, docet. Bruta enim magis à natura aguntur, & imaginatione aliqua subitò immissa feruntur, quàm iudicio & voluntate. Metus etiam (vt eisdem locis conclusum est) voluntarium non aufert: sed simpliciter, quod metu facimus, voluntarium est: vt cum mercator iactum facit mercium in mare, imminente tempestate: quanquam dicatur secundum quid inuoluntarium: malle enim non incidisse in eam necessitatem: sed ex quo incidimus, absolute volumus id facere quod illa postulat.

Voluntario opponitur violentia & ignorantia.

q. 6. 1. 2.

Metus non facit inuoluntarium.

(. . .)

LECTIO

Vv §

DE APPETITV SENSITIVO LECTIO TERTIA.

De reliquis omnibus potentijs humanorum actuum
in principijs, & præcipue appetitiuis, &
carum actibus.

DUM prædictas potentias, & actiones earum exposuisse sufficeret, si homines tantum rationales essemus: sed quia communicamus etiam cum brutis animantibus in corpore & sensibus, eorūque officijs: sunt in nobis alie operationes, & virtutes, illarum operationū principia: de quibus etiam breuiter dicendum, quantum morali proposito conuenit. Igitur cum Gregor. Nissen, & Damascen. distinguamus præter has potentias (quæ sunt secundum essentiam suam rationales, hoc est, ipsa ratio, & appetitus eius) duplicis generis alias potentias: quædam enim sunt, (vt illi inquit) rationales: quæ scilicet rationem sequuntur, & ab ea persuadentur: quas mox explicabimus. Alie sunt irrationales omnino, quæ nec rationi obediunt, nec persuasibiles sunt: quales sunt (vt inquit illi) pulsatis illa virtus cordis & arteriarum, & nutritiua atque generatiua, ceteraque vegetatiuæ partes. Illæ verò quæ rationi participant & ei obediunt, quas rationales diximus, distinguuntur à sancto Tho. & à Philosopho primo politicorū. Nā alie semper & omnino rationi parent: hæc est virtus motiua, quæ in membris corporis est: vt progressiua, quæ maximè in pedibus cernitur. Alie verò sunt quæ nonnunquam repugnant, & feruntur à se ipsis in sua propria bona: quare cum à ratione ab eis auocantur, non mox illam sequuntur, quamquam tandem trahi possint: & hic est appetitus sensitiuus. Habet enim suum proprium motum in ea quæ sunt sensui delectabilia. Sed (vt experientia videmus) ira, quæ vnus horum motuum est mitigatur consideratione, sicut concupiscentia & huiusmodi alij appetitus. Dominatur ergo illis ratio, sed vt liberis, qui sibi dimissi feruntur in sua. Virtuti verò motiua & organus eius dominatur ratio vt seruis. Nunquam enim hæc mouentur sine ratione in homine, nisi vbi est defectus aliquid nature. Quare membra actuum humanorum non tam sunt principia, quam instrumenta quædam: nec enim rationem aut voluntatem vel tantillum mouent, sed mouentur ab eis ad exteriores operationes. At verò appetitus non solum repugnat, sed impedit etiam & trahit rationem & voluntatem, vt experientia docet. Idque (vt b. Thomas dicit) multipliciter fit: primo, rationem distrahendo. Nimum enim alicui affectui appetitus intenta anima, minus efficax est ad rectè & secundum rationem iudicandum. Deinde & per apertam contrarietatem & repugnantiam. Dum enim iudicat appetitus sequendam delectationem aliquam, & nimium sibi complaceat in ea: ratio non satis efficax est ad rectè circa hoc iudicandum. Demum & immutando corpus ipsum. Sunt enim hi affectus eum corporis immutatione: vt ira cum sanguinis accensione, & timor contrà. Mutato verò corpore, fit, vt longè aliter homo sentiat & iudicet: sicut famefcens aliter iudicat, quam satur. Propter hæc igitur omnia dictum est: qualis quisque est, talis finis ei videtur. Hæc igitur appetitiua virtus est à nobis attentius considerata, quæ in actionibus plurimum valet. Et eo magis, quo consuetudine facta est fortior, & quo magis sequuntur homines appetitum quam rationem. Omittamus tamen hanc magis speculatiuam quæstionem: an hæc repugnantia sit naturalis, an solum ex peccato in pœnam à Deo inflicta. Illud certum est, ablatum fuisse propter peccatum ab homine donum illud originalis iustitiæ, quo fiebat, vt hæc repugnantia auferretur: & rursus, hanc esse de qua Paulus inquit: Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem &c. Item: Video aliam legem &c. Appetitus igitur hic (quem sensualitatem vocant) est propensio sensitiuæ nature in bona delectabilia sensui: vt voluntas fertur in ea, quæ rationi conueniunt.

ET EIVS ACTIBVS.

342

Appetitus sensitiuus non tantum repugnat, sed impedit etiam & trahit rationem & voluntatem, vt experientia docet. Idque (vt b. Thomas dicit) multipliciter fit: primo, rationem distrahendo. Nimum enim alicui affectui appetitus intenta anima, minus efficax est ad rectè & secundum rationem iudicandum. Deinde & per apertam contrarietatem & repugnantiam. Dum enim iudicat appetitus sequendam delectationem aliquam, & nimium sibi complaceat in ea: ratio non satis efficax est ad rectè circa hoc iudicandum. Demum & immutando corpus ipsum. Sunt enim hi affectus eum corporis immutatione: vt ira cum sanguinis accensione, & timor contrà. Mutato verò corpore, fit, vt longè aliter homo sentiat & iudicet: sicut famefcens aliter iudicat, quam satur. Propter hæc igitur omnia dictum est: qualis quisque est, talis finis ei videtur. Hæc igitur appetitiua virtus est à nobis attentius considerata, quæ in actionibus plurimum valet. Et eo magis, quo consuetudine facta est fortior, & quo magis sequuntur homines appetitum quam rationem. Omittamus tamen hanc magis speculatiuam quæstionem: an hæc repugnantia sit naturalis, an solum ex peccato in pœnam à Deo inflicta. Illud certum est, ablatum fuisse propter peccatum ab homine donum illud originalis iustitiæ, quo fiebat, vt hæc repugnantia auferretur: & rursus, hanc esse de qua Paulus inquit: Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem &c. Item: Video aliam legem &c. Appetitus igitur hic (quem sensualitatem vocant) est propensio sensitiuæ nature in bona delectabilia sensui: vt voluntas fertur in ea, quæ rationi conueniunt.

Diuiditur verò à priscis illis theologis, atque etiã philosophis, in concupiscibilem, & irascibilem. Quia enim natura, sicut dedit rebus omnibus, ad ea quæ sibi conueniunt quarrenda, inclinatio: nem quandam: ita etiam dedit vt insurgerent in contraria & impediencia. Sicut lapis, quanta virtute descendit, tanta repellit omnia impediencia descensum. Ideo animalibus non solum dedit in bona conuenientia sensibus inclinationem, quam dicimus concupiscibilem: sed etiam qua insurgerent in contraria & impediencia, quam vocarunt irascibilem, ex qua sunt pugna & contentiones propter delectationes in animalibus. Et quia hæc sæpe contraria sunt (quod enim fugit concupiscibilis, scilicet dolores, aggreditur irascibilis, quoniam insurgit in alterū) duas dixerunt virtutes, & non vnam. Actus verò earum, quas affectiones alij, alij passio-

Appetitus sensitiuus non tantum repugnat, sed etiam trahit rationem & voluntatem. 1. 2. q. 77. art. 1. & 2.

Duplex appetitus sensitiuus, scilicet concupiscibile & irascibile.

De actib'

L. 4. de homine. c. 8. De ort. fid. c. 12. lib. 2. Quædam potentie anime omnino non obediunt rationi. 1. p. q. 81. quædam potentie anime omnino parent rationi, alie nonnunquam repugnant. Appetitus sensitiuus. Rationis imperius in alijs animalibus virtus.

DE APPETITV SENSITIVO

*siue passio-
nis & tri-
usq; appe-
titus sen-
sitivum.* alij passiones dixerunt, sunt breuiter etiam à nobis cōsiderandi quos etiam antiqui illi theologi Gregor. & Damascē. tradiderūt supradictis locis: & diligentissimè d. Tho. pluribus quæst. videlicet à 22. vsq; ad 48. prima secundæ. Plurimum enim refert ad materiam moralium hos cognoscere: cūm (vt diximus) tantopere valeant affectus in hominibus. Nobis tamē in hoc principio satis sit breuissimè vel numerasse harū potentiarum actus.

*Actus appe-
titus concu-
piscēdis cir-
ca bonū &
malum.* Igitur virtus illa concupiscibilis duo respicit. Primò bonum quod prosequitur: deinde malum quod fugit. Circa bonum tres distinxerunt illius actus, amorem, desiderium, & gaudium: qui se habent in animali, sicut in re naturali respectu finis naturalis, primūm conuenientia ipsa rei naturalis cum fine, quæ est antequam incipiatur motus, & ex qua incipit: deinde motus ipse: tertio denique quies. Sic in appetitu hoc animali, bono absolute proposito concupiscibili, primò placet illi: hoc vocant amorem, secundò, si consideratur absens, appetitur desiderio: sed in iam adepto & acquisito conuiescit appetitus, quod est gaudium. Circa malum tres oppositos actus, qui ex his manifesti sunt, posuerunt. Malum enim absolute consideratum odio habetur, absens fugitur, præsens tristitiam efficit: atque ideo hos actus nominarunt, odium, fugam, & tristitiam.

*Amor.
Desideriū.
Gaudium.
Odium.
Fuga.
Tristitia.* Irascibilis porro, quæ propugnatrix est & vindex concupiscibilis, ab illa incipit, & in illam terminatur. Est tamen circa bonum & malum, sed difficile. Bonum igitur arduum illi propositum, si iudicetur possibile acquiri, speratur: quòd si è contrario impossibile credatur, desperamus de illo. Et hæc duo, spes & desperatio, sunt duo contrarij actus virtutis irascibilis circa bonum. Similiter & malum arduum aut timetur, cūm iudicatur non posse euadi: aut cūm speratur superari posse, audeamus in illud insurgere. Sunt igitur timor & audacia duo irascibilis actus circa malum arduum: & hoc quidem cūm absens est. At verò cūm malum est præsens, si superari posse iudicatur, insurgit ira, quæ propriè etiam est irascibilis passio. Nam si superari non possit malum, succumbit appetitus per tristitiam, quæ non est irascibilis, sed concupiscibilis affectio. Circa bonum verò præsens cūm nulla sit difficultas, non operatur irascibilis, sed in eo quiescit concupiscibilis per gaudium. Si itaque hæc bene considerentur, apertè patet in tristitia & gaudio terminari omnes affectus appetitus, incipere verò ab amore. Ex eo enim quòd aliquod bonum amatur, desideratur absens: si sit difficultas, speratur, & in eam insurgitur ab irascibili: cūm verò acqui-

scitur, tunc

DE ACTIBVS HVMANIS. 343
tum fuerit, sequitur gaudium: quòd si impossibile iudicatur, est desperatio: vel si tandem non obtineatur, sequitur tristitia. Ex quo etiam circa malum, qualis sit progressus ostenditur. Odio habetur malum absolute consideratum: absens fugitur, & insurgimus per audaciam in illud, atque repellitur per iram si incidit, vel per tristitiam succumbimus illi.

LECTIO QVARTA.

De voluntario in omnibus humanis actibus, de habitibus, & prima diuisione humanorum actuum in bonos & malos.

AM ex illis quæ dicta sunt proximis lectionibus, inferamus quædam, quæ non parum adiuuant ad iudicium humanorum actuum, & cognitionem peccatorum.

Primò itaque ex dictis ostenditur, in quibus actibus hominum voluntarium inueniatur, & ad quos se extendat imperium rationis: hæc enim duo se inuicem consequuntur. Ibi enim solū voluntarium est (quod à voluntate propriè dici superius ostendimus) vbi motus voluntati subest: quæ cūm ratione regatur, in eisdem etiam est imperium rationis.

Imperium igitur hoc loco ordinationem quandam rationis non indicatiuam tantūm, sed imperatiuam & efficacem, mouere effectiuè ad actus exercitium: satis ostenditur (vt b. Thom. colligit) imperare rationis quidem esse, sed virtute voluntatis efficacis. Ex quo proximè sequitur, ad omnes illas potentias, quas rationales diximus siue per essentiam, siue per participationem, extendi imperium rationis: & in illis omnibus voluntarium esse, ac in illis duntaxat. Imperatur igitur est voluntarius primò actus ipse rationis, quoad exercitium quidem semper, vt cogitet videlicet aut non cogitet: quoad assensum verò similiter, vbi ratio non est conuincens. Vnde credimus nonnunquam ex imperio rationis. Imperatur deinde & actus ipsius voluntatis, quatenus & à ratione ordinari, & alio actu voluntatis appeti potest. Tertio etiam actus appetitus sensitiuus

DE ACTIBVS HVMANIS.

*Vires anima vegeta-
trices non
subiungunt
imperio vo-
luntati.*

sensitui imperatur, quanquam (vt dictum est) ex se appetitus nonnunquam moueatur. Denique & exteriorum membrorum actus, quoad motum videlicet localem, & alios, in quibus sequuntur apprehensionem. Solæ igitur vegetatiuæ vires alienæ sunt à voluntate & eius imperio. Actus itaque illi qui imperantur, nõ aliud, quod ad mores attinet, sunt, quàm ipsum imperium. Itaque deambulatio voluntaria & imperium eius, seu voluntas ipsam volens, & ratio ordinans, ita se habent (vt beatus Thomas inquit art. 4. eiusdem quaestionis 17.) sicut actus primi mouentis, & instrumenti exterioris. Ipsa itaque sunt veluti materialia formale verò, quod ex ratione & voluntate est.

*De habitibus bonis
& malis.*

Inferitur etiam ex eisdem, in omnibus his potentijs in quibus est voluntarium, esse habitus, quos, quàm huius proposito sufficit, vocamus dispositiones bonas vel malas, in quibus potentia disponuntur ad suas operationes bene aut secus exercendas: sicut scientia in intellectu est quædam bona dispositio eius ad aliquid cognoscenda: & ignorantia mala. Temperantia est bona dispositio animi ad moderatè vtendum delectationibus: & è contrario, intemperantia mala dispositio illi opposita. Circa quos habitus hoc primò aduertendum: ita natura comparatum esse, vt virtutes illæ atque potentia, quæ ad diuersa obiecta & diuersimodè determinari possunt, beneq; & malè ad illa se habere: ex operationibus suis disponantur ad similes etiam operationes, quas dispositiones habitus vocamus. Nec enim in graui corpore aliquis habitus ad descendendum deorsum generatur, aut necessarius est: cum ad hunc actum præcisè sit à natura determinatum. Sed nos (qui vel voluntate vel ratione in diuersa tendimus, & in eadem diuersimodè & variè, bene sanctè vel malè) cum assuescimus bonis operibus, assuequimur dispositiones ad similes actus facilè & promptè exercendos, quas virtutes etiam dicimus: sicut ex assuefactione malorum operationum contrarios habitus parauimus, quos vitia vocamus. Quod cum experientia ipsa constet, non est opus pluribus probare quod omnis etiam & philosophorum & scripturæ doctrina restatur: de quibus beatus Thomas q. 49. & pluribus sequentibus, prima secunda. Nec species singulas eorum, siue bonorum siue malorum, opus est persequi: satis sit (quod ad sequentia opus erit) adnotasse, habitus, quanquam non sint causa omnium actuum (cum à quibusdam potius ipsi producantur) computandos tamen esse inter principia intrinseca humanarum operationum. In solis itaque illis virtutibus & potentijs eos esse

DE ACTIBVS HVMANIS.

344

esse constar, quæ rationi & voluntati parent: & ita principia sunt humanarum operationum. In potentijs itaque vegetatiuis non sunt habitus, sed in ratione ipsa, in voluntate, & in potentijs appetitiuis, & membris etiam ipsis, in quibus virtus ratio & voluntas: vsque adeo vt & animalia ipsa, quatenus ab humana ratione diriguntur, habitus quosdam habeant, quibus equus rectè aut secus mouetur in bello, & canis venationem sequitur &c.

Tertiò ex eisdem sequitur, vnde & quomodo sumenda sit actuum humanorum prima distinctio, quæ proculdubio est in bonos, & in malos: quæ eodem modo in humanis actibus intelligenda est, quo in ceteris omnibus rebus. Bonitas enim rei propriè in integritate naturæ constituta est: malum verò in aliquo defectu. Cum igitur actus humani à rationali virtute sint, deficientes ab ea mali meritò dicuntur: conformes autem illi, boni: vt beatus Thomas q. 18. 1. 2. explicat: de qua re nos paulò inferius plura. Nunc explicemus breuiter, quæ ex bonitate & malitia in humanis actibus consequuntur: & proxima sunt his quæ diximus. Primum horum est relictio & peccatum: secundum, laudabile & vituperabile: Tertium, meritum præmij vel pœnæ. Hæc tria infert beatus Thom. (attentè considerans) hoc ipso ordine ex bonitate & malitia q. 21. 1. 2. Horum ista est ratio & diuersitas. Bonum & malum priora sunt, & conueniunt actibus nostris absolutè consideratis in sua natura. Relictio & peccatum propriè inueniuntur in his, quæ ad finem ordinantur, vt in operibus artium. In eisdem rectum est, quod in finem tendit secundum propriam regulam & mensuram: & peccatum, quod præter illam. Et quia omnes actiones in finem aliquem ordinantur, vt visum est: regula verò ratio est: si secundum illam tendant in finem, recta: si secus, peccata sunt. Omne itaque peccatum malum, non verò omne malum peccatum est: sicut omne rectum bonum, non omne bonum est rectum. In actibus verò nostris omnino conuertuntur. Rursus, peccatum vel rectum, si in his accidat quæ potestatem suorum actuum non habent, aut non voluntariè operantur: nec culpabilia nec laudabilia sunt: sicut corruptio aliqua in generatione, aut defectus in motu. Vbi verò voluntarium est, ibi rectum, laudabile, & peccatum, & vituperabile. Et hæc duo proximè consequuntur pœna & præmium: atque ideo cum eis conuertuntur: omne laudabile dignum est præmio, & contra: omne vituperabile pœna, & contra. Sed ratio hæc meriti alia est. Sumitur enim

*In quibus
anima potest
tenere sua
habitus.*

*De bonitate
& malitia
& merito
actuum
humanorum.*

*In quibus
relictio
& peccatum.*

DE ACTIBVS HVMANIS.

enim ex ordine, quem actus habet ad bonum vel priuatum alterius vel commune totius vniuersi. Quia enim quidquid homines agimus boni, quantumuis priuati, non solum nobis vtile est, sed vniuerso, cuius nos pars sumus: ideo dignum est præmio: & contra de malo dicendum. Nec tantum digna sunt præmio vel pœna: sed ab ipso etiam Deo auctore vniuersi ratio postulat, vt reddatur vicissitudo omni bene vel secus operanti. Nam in eius etiam laudem & gloriam bonum fit, sicut malum contra. Ex cõfirmat hoc scriptura ecclesiast. vltimo. Cuncta quæ sunt adducet Deus ad iudicium &c: Quæ ideo dicta sunt, vt ostendamus hæc non aliena esse à theologo & christiano, quæ videlicet iuxta scripturam & fidem de actibus humanis dicimus, nec ab his discordare quæ scriptura & fides docent. Vbi multi errant, volentes in doctrina morum hæc omnia rejicere, cum reuera gratia semper naturam supponat, maximeque in moralibus, & iuxta illam Deus suauiter quæ sunt fidei tradat.

LECTIO QVINTA.

De bonitate & malitia actuum humanorum.

M igitur prima distinctio actuum nostrorum (vnde cetera quæ diximus proueniunt) fit in bonos & malos: de horum ratione nunc breuiter dicemus. Primum hoc constituitur: Bonum & malum in actibus nostris inueniri, sicut in ceteris rebus omnibus: secundum entitatem nempe & perfectionem propriae naturæ, vt ait b. Tho. art. 1. q. 18. 1. 2. Quantum itaque habet quilibet actus noster entitatis, tantum habet perfectionis & bonitatis: & quantum deficit à perfectione essendi, tantum deficit à bonitate. Ex quo proximè sequitur, quod etsi non desint species quædam humanorum actuum, quæ ex se indifferentes sunt, vt deambulatio per forum & per agrum: in indiuiduo tamen omnis actus à ratione & voluntate manans bonus est aut malus: quoniam nõ nisi ex aliquo recto fine procedit, quem necesse est bonum esse aut malum: quæ est efficacissima ratio d. Thom. art. 9. illius q. vt ambulatio per agrum sanctæ meditationis, &

DE BONIT. ET MAL. ACT. HVMANOR. 349

nis, salutis, aut certè inhonestatis causâ. Ex eodem etiam inferatur, non vnam esse bonitatem vel malitiam in nostris actibus, sed multiplicem. Quia enim propria actuum nostrorum natura & perfectio ex conformitate ad rationem est: quidquid in illi rationi vel cõsentaneum vel dissentaneum inuenitur, bonitatem facit vel malitiam. Igitur quia actus nostri primò ab obiecto illo circa quod fiunt, accipiunt speciem & entitatem: prima eorum bonitas ex obiecto est, sicut & malitia, secundum quod obiectum cõforme est vel difforme rectæ rationi. Et hæc est bonitas vel malitia ex genere siue specie propria: vt rei alienæ acceptio ex genere est mala: elemosynæ collatio bona est. Post istam verò bonitatem alia est ex circumstantiis: de qua vt agatur, pauca de circumstantiis dicenda sunt hoc loco, iuxta ea quæ & antiqui illi theologi, Greg. & Damasc. vbi de voluntario & inuoluntario q. 7. 1. 2. loquuntur, dixerunt, & philosophus 3. ethi. & b. Thom.

Circumstantiam itaque ex metaphora rerum corporalium De circumstantiis actuum humanorum transulerunt ad actus nostros: circumstantiam vocantes conditionem quandam actuum nostrorum, extra substantiam quidem & naturam eorum, sed ipsos attingentem, & ad eos pertinentem: sicut illa circumstare corpus dicuntur, quæ extra naturam ipsius sunt, & aut ipsum attingunt, aut illi appropinquant. Vnde has circumstantias plurimum conferre ad laudem vel vituperium, & ita ad pœnam vel præmium humanorum actuum, constat: propter quod & Rhetores & morales de circumstantiis agunt: Nec minus hoc pertinet ad theologos & spirituales animarum iudices. Septem verò Cicero numerat circumstantias: *Numerus* Aristoteles 8. quanquam parum à prædictis diuersas. Earum *et ratio* igitur hæc est ratio, & numerus. Actum nostrum quædam respiciunt vt mensuræ, sicut locus & tempus. Et hæc sunt duæ circumstantiæ temporis & loci. Multum refert, an in loco sacro, *vbi* an profano inferatur violentia: in publico, an occulto. Multum etiam refert, quo tempore indulgeat quis voluptati, sacro, an profano: abstinentiæ vel ieiunij, an alio. Alia conditio respicit actum nostrum vt ipsius qualitas, quæ est tertia circumstantia, quomodo. Non enim parum refert, elemosynam dedisse hilariter & promptè, aut cum tristitia & minus libenter: *Quomodo* orasse deuotè, aut non deuotè. Sunt rursus aliæ conditiones ex parte caussarum actus vel finis: qualis est circumstantia, cur. Aliud est enim ieiunare ob reuerentiam Christi crucifixi, aliud ex Cur. auaritia: dedisse elemosynam ex vana gloria, aut ex pietate. Ex parte causæ agentis est alia circumstantia, quis. *Quis*

DE BONITATE ET MALITIA

cet sit qui aliquid operatur: senex, an iuuenis, sacer, an prophetaus. Aliud est enim fornicari solum à matrimonio, aliud iaculum, aliud sacerdotem, aut in sacris cõstitutum. Ex parte etiam instrumenti sumitur alia, quibus auxilijs. An quis percussit baculo, an gladio. Ex parte verò materiæ circa quam est actus, sumuntur duæ alia. Quid scilicet, & propter quid, quas Cicero pro vna posuit, & ferè idem sunt: vt an parum, an multum quis sit furatus: an parem percussit, an maiorem, an inferiorem, an alienum. Itaque apertè constat hæc omnia pertinere ad rationem, & per ea actus nostros magis vel minus rectæ rationi conuenire, vel ab ea dissentire. Sumitur igitur ex eis secunda bonitas vel malitia actuum nostrorum. Atque inter illas præcipua est circumstantia finis: cur scilicet aliquid fiat. Placuit ita distinguere, vt post bonitatem quæ est ex obiecto: secunda sit, quæ est ex fine, tertia, quæ est ex reliquis circumstantijs loci vel temporis &c. Ita videlicet, vt eleemosynam conferre propter Deum pareri, vbi, quando, & quomodo conuenit, bonum sit vndique: sed hoc ipsum facere non propter Deum, sed propter gloriam vanam, malum sit ex fine: facere verò propter Deum, sed non quando oportet, vel quomodo, est malum ex circumstantijs, bonum verò ex obiecto & fine.

Vbi hoc vltimè annotandum, quòd ad bonitatem simpliciter actus (vt scilicet absolute bonus dicatur) necessaria est obiecti, & finis, & omnium aliarum conditionum bonitas: quarum si minima defuerit, actus simpliciter est malus: quod ratio ipsa in ceteris rebus omnibus ostendit: propter quã dixit Dionysius, bonum constare ex integra causa: malum ex singulis defectibus: sicut reuera imperfectus est homo, qui quãuis homo, vel mancus vel cæcus est, vel aliquo alio vitio laborat. Ex his igitur & circumstantiæ, & bonitas quæ nostris actibus accidit, ostentæ sunt. Ex quibus considerandum (quod maximè nostro proposito conuenit) circumstantias aliquando mutare speciem actuum, aliquando verò non, sed augere tantum, vel diminuerè eandem speciem. Primi exempla sunt circumstantiæ actuum, ex bono reddentes malum: vt eleemosyna propter vanam gloriam, aut ex tristitia & necessitate, vt Paulus ait. Hæc autem circumstantiæ istos actus efficiunt vel vanæ gloriæ, vel avaritiæ. Secundi verò exemplum sit, si parum vel multum quis furetur. Ex quibus exemplis colligenda certa ratio, propter quam circumstantiæ mutant, vel tantum augeant, vel certè nihil omnino faciant ad actus nostros. Illæ enim quæ nouam conformitatem aut repu-

Quib⁹ auxilijs siue instrumentis.
Quid, siue circa quid.

Prima bonitas et malitia actuum ex obiecto, Secunda ex circumstantijs.
Finis, præcipua circumstantia.

Circumstantia aliquando mutant speciem actus, aliquando verò tantum augeat aut diminuit.

ACTVVM HVMANORVM. 346

quantiam cum ratione habent, nouam constituunt speciem: vt furatum fuisse in sacro loco, est, præter furtum sacrilegium: percussio patris est, vltra violentiam, etiam impietas. Quæ non habent nouam conuenientiam, vel disconuenientiam, sed augent priorem, etiam reddunt actum meliorem aut peiorem, sed in eadem specie: vt multum vel parum furatum fuisse. Quæ verò nihil horum habent, impertinentes & alienæ sunt: vt percussisse gladio, vel hasta: & huiusmodi alia. Ista huic loco sufficere debent, alibi plenius explicanda sunt.

LECTIO SEXTA.

De ratione peccati, & de discrimine venialis ac mortalis.

AM conuenienti ordine agendum est de peccatis, de quibus præcipuè agitur in iudicio illo arcano confessionis. Vt autem ex dictis patet, sicut in bonis actibus humanis sunt duo: actus videlicet ipse, & habitus à quo emanat, quem vocamus virtutem: & tertium denique his duobus commune, bonitas quædam, qua ipse operans vel habens habitum bonus est: ita in actu malo, qui peccatum est, tria consideranda sunt: actus ipse rectitudine carens, quem vocamus peccatum: habitus illi conformis, siue aliqua animæ dispositio ad peccatum, quam vocamus vitium, virtuti videlicet oppositum: & malitia ipsa, qua malus verè est vtrumque habens. Cùm itaque hæc tria vocabula sint, peccatum, vitium, malitia: peccati nomine propriè accipimus actionem ipsam mali: quæ ita b. Thom. explicat: Ex quo & supra dictis facillè patet ratio & definitio peccati. Est enim, iuxta Augustinum, peccatum actus quilibet contra legem æternam: dictum (inquit) factum, vel concupitum. Vbi est obseruandum, duo esse in peccato: primum, materiale ipsum, hoc est, actus aliquis, vel certè omisio actus voluntarij: peccatum enim nonnunquam sola omisio absque aliquo actu: Illud itaque sit materiale. Formale verò, quod complet rationem peccati, deordinatio illa est, & carentia debitæ rectitudinis. Cùm enim humani actus regula propriè sit ratio æterna: & diuina legi cõformis: actus ab hac discrepans caret proculdubio

Tria cõsideranda in actu bono & malo.

1. 2. q. 17. Quid peccatum. Quid materiale in peccato. Quid formale.

DE PECCATO

rectitudine debita. Peccatū igitur meritò tantum priuatio que-
dam dicitur, & nihil: sicut cæcitas aut tenebræ, in quibus mate-
riale quidem subiectum est lucis vel visus, oculus videlicet aut
aër: sed formalis ratio tenebrarum in sola negatione lucis est:
quare reuera nihil est: Ita igitur peccatum. Et iuxta hæc duo
etiã distinxerunt doctores duo in peccato meritò cõsideranda:
conuersionem scilicet ad aliquod bonum, quod omnis peccans
querit & amat: ex hac sequitur obiectum peccati & species.
Querit enim adulter alienam &c. Aliud verò est auersio à Deo
& lege eius, quam non intendit neque aspicit peccans. Quare
Dionys. inquit. Nemo intendens ad malum, operatur. Nec ta-
men propterea minus imputatur ei. Et hæc sufficiant de ratio-
ne peccati.

Iam ad diuersitates peccatorum tractandas accedamus: que
cum sint multæ & variæ, vt apud beatū Thomam videre est illa
tamen omnium maxima est, & maximè necessaria spiritalibus
iudicibus, qua in mortale, & veniale peccatum diuiditur: que at-
tentius nunc consideranda.

Primò omisisis nūc nominibus, de quibus postea, rem ipsam
irrident hæretici, qui (quanquam vtunque se purgent ab obie-
cta illis Stoicorum opinione, omnia peccata esse paria) dicunt
tamen omne peccatum mortale esse, si verum est illud Pauli:
Stipendium peccati mors: includentes etiam hīc ipsum pecca-
tum originis. In quibus multa sunt & scripturæ, & rationi repu-
gnantia, vt patebit.

Nos igitur illud primò statuamus: ex scripturis & doctrina ec-
clesiæ manifestè ostendi, quædam peccata esse leuia & minima,
nec æterna pœna digna, aut à regno Dei excludentia: alia verò
esse maxima & graua: qualia qui agunt, regnum Dei nõ possi-
debunt: atque ideo æterna damnatione digna. Scriptura quidè
aperta est Pauli dicentis: Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt
fornicatio &c. quæ qui agunt, regnum Dei non consequentur.
Et rursum: An nescitis quia iniqui regnum Dei non posside-
bunt? Nec fornicarij &c. Et de grauioribus hæc sufficiant. De
minoribus verò locus ille sufficit: Vnusquisque videat quo-
modo superædificet: cum prius dixisset: Fundamentum aliud
nemo potest ponere &c. Nam alius (inquit) superædificat ligni
&c. quæ manifestè vocat opera quædam, digna quidem igne
purgari, sed quæ fundamentum non destruant: & ideo nec à sa-
lute excludant. Sic enim inquit: Si cuius opus arserit, detrimen-
tum patietur: ipse autem saluus erit. Vocat verò fundamentum

(vt

VENIALI ET MORTALI

(vt Augustinus in libro de fide & operibus docuit) fidem per
dilectionem operantem. Apud patres quoque omnes frequen-
tissimè in vsu est, quædam peccata grauiora, quædam leuiora di-
cere: sicut Augustinus sæpe contra Pelagianos disputans, etiam
ex verbis apostolorum asserit, sine peccato nullum hominem esse
se, vt Iohannes ait: Si dixerimus quia peccatum non habemus
&c. sed sine crimine multos viuere ait; dicente Paulo de pres-
byteris & diaconis ordinandis: Si quis sine crimine est. Crimen
(inquit Augustinus) peccatum graue est, accusatione & damna-
tione dignum. Ita tractatu 41. in Iohannem, vt Magister citat
42. dist. 2. Item 21. de ciuitate Dei c. 23. de peccatis que eleemo-
synis & oratione remittuntur: & in enchiridio c. 64. vbi ex pro-
fesso de hac distinctione peccatorum loquitur: de qua nos supe-
rius in sacramento pœnitentiæ, cum de remissione peccati ve-
nialis ageremus, plura diximus, huic etiã loco cõuenientia. His
scripturæ & sanctorum auctoritatibus suffragatur quoque ratio,
naturæ & fidei consentiens, quam habet diuus Thomas dilige-
ter in prima secundæ: de qua breuiter hæc annoranda sunt.

Primum. Mortale à veniali non distinguitur primò ex reatu
pœnæ, quòd videlicet hoc sit dignum temporali, illud æterna:
sed hæc distinctio consequitur eorum naturas, ex quibus pri-
mò distinguuntur. Secundum. Prima horum distinctio est ex
diuersitate inordinationis, à qua (vt patet) peccata habet omnè
malitiã, vt diximus. Deordinatio verò omnis, cum sit contra or-
dinem aliquem, in quo necesse est esse principium siue finem,
& medium, est proculdubio vel circa finem ipsum & principiū
ordinis, vel circa media, saluo ordine ad finem. Igitur sicut in cor-
porea egritudine omnis deordinatio humorum, saluo principio
vitæ, curabilis est: sed corruptio ipsius vitæ, mors videlicet, irre-
parabilis: & sicut in intellectu speculatio, qui errat circa pro-
babilia media, vel conclusiones quascunque, etiam necessarias,
reparari potest & emendari, si principia scientiæ & ratiocinatio-
nis salua permaneant: ita in moralibus de quibus nunc agimus,
si quis peccet contra fines ipsos ad quos reliqua omnia ordinã-
tur: quantum est ex ipso irreparabiliter peccat: vt videlicet si cõ-
tra charitatem Dei, & obedientiam, vel proximi vtilitatem pec-
cet, quantum in ipso est, incurabilis est: & hoc vocamus pecca-
tum mortale: quod quia aufert gratiã & charitatem, cui primò
& directè opponitur, ex se dignum est morte æterna. Si autem
circa alia quis peccet & deordinetur, saluo tamen ordine char-
ritatis: cum contra illam non agat, sed præter illã tantum, nõ est

In omni
peccato
mortali est
conuersio
ad bonum
aliquod
auersio à
Deo.

De distin-
ctione pec-
cati venia-
lis & mor-
talis.
Galath. 5.

1. Cor. 6.
3. Cor. 3.

1. Cor. 1.

q. 72. art. 8.
5. & q. 88.
art. 8.

DE PECCATO

Signus eterna separatione à Deo, nec inimicitia: quod vocatur peccatū veniale: vt otiosum aliquod verbū nulli nocēs, parū immoderatus vsus cibi: & huiusmodi. Hoc enim naturalis ratio habet (cui consonat proculdubio diuina lex) vt in omni amicitia quaedā sint illi omnino contraria, quaedā verò tantū nonnihil retardantia affectū amicitiae. Hæc igitur sunt peccata venialia, quæ d. Thom. certissima ratione tantū secundum quid dicitur peccata, collata ad peccata mortalia, sunt quasi imperfectū quid in genere peccati. Ex quo respondetur etiam obiectioni hereticorum ex illo verbo Pauli: Stipēdium peccati mors. Ibi enim de peccato mortali est sermo: quod ostendit alter locus: ipse tamen saluus erit. Et certè in Paulo peccatū non dicitur nisi mortale, vel causaliter, vel formaliter. Secūdo etiā infert b. Tho. ex prædictis, in peccato veniali nō esse propriè & perfectè deordinationem vel maculam, sed secundum quid tantum: priuationem scilicet actualis splendoris & deordinatione ab his, quæ quodam modo impertinentia sunt. Tertio denique, nec peccatum veniale propriè esse contra legem aut præceptum, asserit. Quod quanquam nonnullis displicet, rectè tamen consideratum, & rationi & patribus consentaneum est. Non est enim cōtra finem alicuius præcepti: finis enim omnium est charitas, vt Paulus ait: & ideo contra nullum præceptum est. Nam præceptum via quædam est: via verò propriè contrarium est, quod termino ipsius repugnat: vnde non facit contra dirigentem in via, qui etsi parum diuertit, non tamen in contrarium tendit: vt Augustinus in lib. de doctrina christiana, de exponente scripturam sacram alieno quidem sensu à circumstantia literæ, sed vero, inquit. Igitur non negamus mendacium omne prohiberi aliquo præcepto: sed præcepto ordinante charitatem Dei & proximi: contra quod non fit, si mendacium nec fit contra charitatem Dei & proximi: sed est præter præceptū, & nonnulla declinatio à via, & retardatio. Et hæc de natura peccati venialis in genere nobis sint dicta: in qua errarunt heretici præsentēs perniciosè ab ecclesie sensu recedentes, atque ideo reiicientes tam certam distinctionem: sed & nonnulli alij, inter quos Gerson, pietate quadam putantes se obsequium præstare Deo, cum dicunt veniale peccatum ex se esse mortale, & ex se dignum æterna damnatione: & denique, non minus nos tenent Deo gratiarum actionem, quod veniale non puniat æternitè, quam quod remittat nobis mortale. Et hæc omnia pertinent ad errorem illum Stoicorum, omnia peccata æquantium.

Nam

1. I. 38. q.
1. 2. ad pri-
mum.

2. Cor. 5.
q. 89. ar. 1.
A. 2.

3. Timot. 2.

VENIALI ET MORTALI

348

Nam quid rationabilius, quam fateri furtum tantum distare ab homicidio, quantum res furto ablata à vita? Quod negantes, Stoicos se fateri debent, & negare, quod tantum distet mendacium nulli nocens, & quod multis prodest, ab ipso homicidio, quantum nullius nocumentum cum minima deordinatione, ab ipsa vitæ subtractione distat. Quod si quis cōsideret, facile soluet eorum rationes. Nec enim rationabiliter dici potest, iustè priuari posse peccantem eo bono, contra cuius ordinem non facit cum peccat. Vnde nec Deo propter peccatum veniale priuari quis iustè potest. Vbi non inquirimus quid vel omnipotentia, vel immensa eius bonitas possit: sed quid habeat ipsa natura peccati.

LECTIO SEPTIMA.

De eodem, & distinctione peccatorum venialium.

Væ huc vsque diximus pertinent ad peccatum veniale minuendum. Vnde apparet quàm sit paruum peccatum comparatum mortali: distat enim ab eo quodammodo in infinitum. Est tamen ostendendum, quid in eo sit mali, & quod merito timendum, ac diligentiſsimè fugiendum sit.

Veniale

Est igitur peccatum veniale omne dispositio quædā, atq; ita appropinquo ad mortale, vt de hoc merito apud sapientem scriptum sit. Qui minima negligit, paulatim defluat. Duplīter igitur (vt b. Thom. inquit) peccatum veniale ad mortale distat. Vno quidem modo directè, sicut calefaciens disponit ad formam ignis: assuefaciendo videlicet alicui transgressioni hominem, atque ita ipsam ei connaturalem reddendo. Ex quo fiet tandem, vt vel consentiat in illam consensu deliberato, vnde mortaliter peccare potest: vt cum frequenter venialiter quis appetiuit turpem delectationem, & assueuit negligentius se gerere: fiet aliquando vt pleno consensu illam desideret. Vel (vt magis placet b. Thomæ eo loco) assuefactus mendacijs iocosus fieri potest, vt nonnunquam adeo eis delectetur, vt ipsa contra Dei præceptum aliquod, vel finem in eis constituens, committat. Itaque tunc peccatum veniale à mortali differt, sicut tepiditas

peccatū est dispositio ad mortale. ar. 3. 88. q.

DE PECCATO

in calore. Aliter verò disponit, nō quidem directè & per se, sicut priora: sed solum indirectè, sicut qui remouet prohibens descensum lapidis deorsum. Ex inordinatione enim aliqua fit, vt paulatim assuescat homo minus cogitare, & minus timere transgressiones: sicut euagatio maxima, & obliuio rerum diuinarū facit, vt minus Deus timeatur, & ita vel auferat, vel minuit timorem, magnum peccati impedimentum.

Vnde exat frequens patrum admonitio de cauendis etiam leuioribus peccatis: & cum commissa fuerint, non negligendis ac pro nihilo ducendis. Augustinus locum illum exponens: Qui autem facit veritatem, venit ad lucem &c. ostendit quāti facienda sint leuiora peccata, quæ non remittuntur nisi in dilectione & misericordia Dei ambulantes, & propter illa veritatem confessionis coram Deo facientibus: etiam (inquit) si liberi sint à grandibus illis peccatis, quæ facinora dicuntur: homicidio videlicet, adulterio &c. Non enim (inquit) minus lædit sententia neglecta in naui, quàm magna tempestas: nec multitudo arenæ, quamuis minutissima sint eius grana, minus demergit nauim, quàm alia quæuis pondera.

Hæc itaque cum satis exaggerent malum venialis peccati, sunt semper sobriè accipienda. Non est itaque ex eis colligendum, peccata venialia, quātuuis multa & innumerabilia, mortali vni æquialere posse, vt nonnulli intellexerunt. Sed (vbi Tho. art. 4. eiusdem q. dicit) peccatum quod per se veniale est, potest, dum nimium placet, mortale fieri: vel dum ad finem mortalem ordinatur, vt art. 5. Sed hoc tantum ex illis verbis accipitur, animam multis venialibus grauari, ne ita possit in Deum assurgere: quo fit, vt faciliè superetur ingruente tētatore. Quæ opus est frequenti conuersione in Deum, quærere remissionem venialium, de qua dictum est satis in sacramento penitentia. Hæc itaque (sicut proxima lectione diximus) de re ipsa, natura videlicet mortalis & venialis peccati, dicta sunt. Ceterum nec nomina ipsa omittenda omnino sunt: quæ quamuis in vltima scripturæ non inueniantur, nec apud antiquiores patres, quantum recordari possumus: non tamen propterea rejicienda sunt, quibus posteriores explicarunt & aperuerunt magis hanc peccatorum diuersitatem. Inueniuntur igitur hæc vocabula apud Magistrum sententiarum dist. 42. secundi: & post illum apud reliquos omnes: item in Richardo & Hugone de sancto Vidore & similibus cōtemporaneis ferè Magistri: nec certè sine aliqua auctoritate scripturæ & patrum. Nam peccatum vocati mor-

In tract.
super Ioan
nem.

De nomi-
nibus mor-
talis & ve-
nialis pec-
cati.

VENIALI ET MORTALI.

talē, apertè consentit cum verbis Iacobi: Generat (inquit) Iacobi 1. mortem: & sapientis: Os quod mentitur, occidit animam. Sapient. 2. Et Paulus apertè dicit: Stipendium peccati mors. Et rursum: Prudētia carnis mors est. Et iterum de viduis: Vidua quæ in delitijs est, viuens mortua est. Et innumera sunt de hac re scripturæ testimonia. Veniale etiam ab Augustino dicitur libro de bono coniugali 6. 10. & 11. capitibus: quod Paulus secundum veniam concedit: vsus videlicet aut contractus matrimonij, non generationis causa, sed delectationis, intra limites tamen honestatis. Sic enim ille interpretatur (vt superius diximus in tractatu matrimonij) verbum illud: Hoc autem secundum indulgentiam dico: vbi Augustinus legit, secundum veniam. Vnde inquit ipse: Quis ambigat absurdissimè dici, non eos peccasse, quibus venia datur? Vnde venialem (inquit) habent culpam, excusante illam matrimonio: pulchrè illo loco ostendens, quantum diuina ordinatio in hoc possit, vt grauius (inquit) ille peccet, qui sola prolis causa, & quidem rarè, non tamen ad suam accedit (mortaliter scilicet) quam qui ad suam sola delectatione & frequētius: hic enim duntaxat venialiter peccat. Itaque ex his Augustini verbis, inmo & Pauli, peccatum veniale meritò dicitur, quod nō habet deordinationem à fine, nec illud sequitur æternæ pœnæ. eatus. De quo libet eorum dixisset Paulus, se dare veniam. Hæc itaque de ratione peccati venialis in genere sunt nobis dicta: ex quibus intelligi potest & mortale, de quo, vt notiore, non est opus plura dicere.

Iam de ipso veniali peccato specialius agendum, vt agnoscat peccatū esse veniale vel mortale. Hæc igitur fit prima distinctio venialis peccati. Aliud est ex obiecto suo & genere veniale: aliud ex imperfectione tantum actus: quam dist. b. Thomas diligenter considerans explicauit in hac materia. Ex genere venialia sunt, quorum obiectum nō repugnat ordini in vltimum finem. Sicut enim superius explicauimus, natura, species siue genus actuum nostrorum ex obiecto sumitur: est enim hoc primum in humanis actibus. Peccatum igitur illud, cuius obiectum non est aliquid contrarium charitati Dei vel proximi: vt mendacium iocosum, siue officiosum, quod nullum lædit & alicui prodest, verbum ociosum sine cuiusque detrimento, & huiusmodi alia, ex obiecto suo & natura solum venialia sunt: sicut è contrario, homicidiū & adulteriū mortalia sunt ex suo genere, cum eorum obiectum contrarium sit charitati Dei & proximi. Ex imperfectione verò actus solum veniale est peccatum illud,

Peccatū est veniale vel ex genere & obiecto suo, vel ob imperfectionem actus. 1. 2. q. 88. art. 2.

quo ferimur in illicita & mortalia obiecta, sed nō pleno & integro rationis & voluntatis consensu. Nam cū satis superius ostensum sit, actus nostros non esse vel laudabiles, vel vituperabiles, nisi quatenus voluntarij & in potestate nostra sunt: vbi non est perfecta voluntas, nō potest esse perfectum peccatum, etiam si feramur in adulterium, vel homicidium. Ibi itaque est imperfectio actus, vbi imperfectio voluntatis: In his duobus ordinibus constituta sunt omnia venialia peccata: & est nobis de singulis in speciali dicendum.

LECTIO OCTAVA.

De peccato veniali appetitus sensitiui,
& primis motibus.

VT, QUANTVM fieri potest, peccata venialia à mortalibus discernantur (quod certe in primis opus est in iudicio confessionis, vt alibi diximus) agamus primò de venialibus ex sola imperfectioe actus: quoniam hæc consideratio habet simul coniunctam alteram, quæ est de principio, progressu, & consummatione peccatorum in nobis: quod in hoc principio putamus diligentem esse considerandum. Cū enim hominum sit paulatim ab inferioribus & imperfectioribus ad perfectiora & superiora progredi: id & in bono, & in malo commune est hominibus. Ad peccata mortalia non subito venit, quæ sunt maxima: sed primò ad venialia & leuiora, deinde ad mortalia progredimur. Hoc igitur hic ante omnia considerandum: ex quo, quod iam quarimus de imperfectis actibus peccatorum, inueniri potest.

Tribus igitur modis docent patres peccatum siue tentationem in nobis esse: suggestionem videlicet, delectationem, & consensum. Ita b. Gregorius in homilia de Euangelio illo: Ductus est Iesus. Qui reuera tres sunt gradus peccati: quibus videlicet ab infimo ad summum venit: quos & b. Augustinus 12. de Trinitate, diuersis nonnihil verbis, sed eodem sensu annotauit. Ex quo etiam Magister sententiarum hos ipsos posuit, & sequuti sunt eum reliqui. Ostendit itaque diuus Augustinus tria illa, quæ in primorum parentum nostrorum peccato inuenta sunt,

dist. 24. 2.

Tria cōcurrunt ad peccatum.

sunt, historicè nimirum & iuxta literam: serpentem videlicet suggerentem, mulierem seductam, & virum consentientem, virum denique consummantem & perficientem, in quolibet peccato nostro inueniri: de qua expositione dicemus paulatim. Nunc satis sit dixisse, illa tria priora Gregorij istis conuenientissimè respondere, & ex istis nobis esse agnoscenda. Primò enim fuit suggestio, hoc est, propositio & persuasio ad peccandum: Nequaquam moriemini &c. Eritis sicut Dij &c. Quod certè primum est in peccato, cogitatio videlicet ipsius, & bonorum omnium apparentium, quæ in eo sunt. Hoc vocat Gregorius suggestionem, & constat à serpente factum: de quo nūc nobis agendum.

Principium igitur peccandi constat cogitationem aliquam esse, qua incipit peccatum cogitari vt delectabile, vel vtile. Hanc cogitationem nonnunquam inmittit diabolus: & hac ratione dicitur principium peccatorum: & hoc vel per seipsum, vel per alias causas. Potest ille memoriae vel imaginationi nostræ formam aliquam representare. Potest quoq; exterius (quod nonnunquam in sanctis curauit) in honestam mulierem aut huiusmodi aliud obijcere. Insurgunt etiam cogitationes hæc nonnunquam vel ex naturali aliqua dispositione, aut ex culpa, cū vel visu vel auditu hausimus, quod postea in imaginatione versatur: nonnunquā ex ipsa corruptione vel infirmitate naturæ nostræ. Vbi (vt admonent patres) magis considerandum quid cogitemus, quàm ex qua causa: etsi nonnunquam prodere aduertisse, an ex culpa aliqua nostra, an malitia demonis ortæ fuerint tales cogitationes malæ. Illud tamen hic considerandum, in huiusmodi cogitationibus duntaxat, si nulla adsit appetitus delectatio aut propensio, nullum esse peccatū. Vnde Gregorius Christum Dominum à diabolo tentatum fuisse suggestionem tantum, inquit. Audiuit illum proponentē sibi gulæ, ambitionis, & avaritiæ peccata, & illorum commoda: nec opus est credere id non cogitasse: at verò nullus in eo vel minimus appetitus ad ea excitatus est. Quanquam in nobis rarò hæc separari possint, vt sine affectu aliquo cogitemus. Suggestio igitur in nobis (quam Augustinus dicit serpentem facere) est, cū nō nuda cogitatio versatur, sed appetitus ipse sensitiuus in peccatum ipsum (quod circa bonum sensibile est) propensionem pullat. Itaque primi illi motus appetitus nostri in illicita & peccata, ante consensum quidem rationis exorti, sed ipsam allicientes, sunt suggestio ipsa serpentis: quam Augustinus intel-

Principium peccati mala cogitatio.

Suggestio peccati.

intelligit (& merito quidem) partem hanc nostram sensitivam, quam communem cum brutis habemus, in qua proculdubio regnat Sathan. Fatetur Paulus: Non habitat in carne mea boni, Serpente[m] intelligimus inimicum humano generi, cuius caput, hoc est, principium conterendum est. Vnde & Sathanas ipse sic tunc serpentem induit, vt tentaret mulierem, ita nunc appetitum nostrum, ex se & corruptione peccati in malum propensum excitat & inflammat, non tantum obijciens mala, sed in ipso appetitu per qualitates conuenientes, generans vel iram, vel concupiscentiarum motus. Et hoc est iam primum initium peccati in illicitis videlicet primis nostris motibus constitutum. Quare de illis nunc agendum. Primi igitur motus (quamquam non eodem modo ab omnibus accipiantur, sed inter eos magis est differentia de nomine) iuxta probabiliorem modum illi sunt, qui in nobis deliberationem rationis praeueniunt. Vnde ex ijs quae superius dicta sunt de potentibus rationabilibus & irrationabilibus, facile ostendi potest, hos primos motus, hoc est, actus deliberationem rationis praecedentes, in tribus generibus potentiarum inueniri posse. De quibus sigillatim dicendum, quo modo & quod peccatum in eis inueniatur.

Primo igitur supra dicta considerantibus occurrunt nobis motus potentiarum vegetatiuarum, quas superius diximus rationi non parere: vt fames, vel quicumque alius appetitus ex sola qualitate corporis proueniens & dispositione, & nullam sequens apprehensionem seu cogitationem. Hos placet multis vocare motus primo primos, hoc est, maxime primos, & minus, immo prorsus non in potestate nostra existentes: in quibus, quantumuis in illicita aliqua ferantur, nullum est peccatum. Vt si quis in die ieiunij nimium fameliceret, aut appeteret cibum aliquem prohibitu[m]. Ita fuit fames in Christo sine vilo proculdubio peccato. Huius ratio manifestissima est. Nam hi motus nullo modo sunt rationi subditi, quare omnino extra voluntarij rationem sunt. Nullum itaque in his peccatum, sicut nec meritum. Post hos ascendentes inueniemus motus appetitus sensitui, ex apprehensione sensibilium & corporalium bonorum emanantes: quales sunt omnes passiones quas diximus, seu affectiones appetitus concupiscentis & irascibilis, desiderium alicuius delicati. Et abili, gaudium de illo praesenti, tristitia de malo aliquo & no-

di. 24. 2. q.
3. art. 1. c.
2. c. 1. 2. q.
74. art. 3.

De primis
motibus.

probans. Et hos motus etiam multi vocant secundo primos, quia possunt a ratione comprimi, vt supra dictum est. Quod igitur in eis peccata sint, potest illa sententia Pauli ostendi, quae ipse hos motus in illicita lametabiliter in se agnoscit. Non quod volo bonum hoc ago, sed quod odio malum, illud facio &c. scilicet concupiscere. Itaque illud malum vocat, & imperfectionem quandam boni. Nam de eo intelligit d. August. quod ibidem ait: Velle adiacet mihi, perficere autem non inuenio &c. Vnde: Non habitat in me, hoc est, in carne mea bonum. Et quamquam haec de fomite & habituali inordinata concupiscentia, quae manet post baptismum, intelligi possint: quae peccatum & malum dicitur, vt alibi explicauimus, quia causa est peccati: tamen actus & motus illius in illicita, Paulus mala quaedam deflenda constitit, pro quibus clamat: Infelix ego homo &c. & addit: Gratia Dei per Iesum Christum. Denique docet etiam hos motus mortificandos esse & comprimendos: Si spiritu (inquit) facta carnis mortificaueritis, viuetis &c. Et quamquam facta carnis de omnibus peccatis carnis intelligi possint, tamen & hos motus intelligendos esse ostendit illud quod dicit: Caro concupiscit aduersus spiritum &c. Merito igitur Aug. dicit in his motibus nonnullum peccatum esse, quamquam minimum certe, & ideo veniale ex imperfectione actus, vt nunc agimus de veniali. Vbi hoc duntaxat difficultatem aliquam ingerit, & circa eam etiam diuersitas quaedam est inter nos, sed magis de nomine: quomodo videlicet motus rationem praecedentes peccata esse possint, cum in eis non sit voluntarium. Quare nonnulli putant, peccatum hoc veniale esse omissionem rationis non comprimentis hunc motum: sed (vt diximus) haec nomina sunt. Aperte itaque dicendum, in his motibus esse peccata, quia, cum a ratione comprimi possint, immo & caueri ne insurgant, si sigillatim singuli considerentur: in eis est aliquid voluntarij. Quia tamen non omnino rationi parent, & omnes simul caueri humana infirmitas non praevalet, sed fit, vt dum vni cauendo est intenta, insurgat alius, vt inquit b. Thom. non est in his perfectum voluntarium, sed imperfectum tantum: atque ideo imperfectum etiam peccatum: veniale scilicet. Denique recte dici potest, quod, etsi cum subito ac primo insurgunt, non sint in potestate nostra: semper tamen in eorum continuatione aliquid voluntarij inuenitur. Satis itaque fit, haec censenda esse peccata, sed non quae per se damnare possint hominem: vt aper-

Rom. 7.

Rom. 8.

apertè contra naturam ipsam humanam nonnulli doctores, & nostri temporis hæretici clamant, primos motus per se peccata mortalia esse: præterquam quòd gratis à Deo non imputentur fidelibus. Quid magis contra humanam naturam, quàm fieri motum illum, cui sancti repugnant, cui nullo modo consentiunt, quem verè & efficaciter detestantur, vt ipsi fatentur: eos apud Dei iusticiam æternæ mortis reos facere:

Est etiam tertium genus primorum motuum in ipsa rationabili parte nostra: nec solum in ratione inferiori, sed etiam in ipsa superiore ratione, quæ intenta est inspiciendis & consulendis æternis rationibus, vt supra dictum est. Quia igitur hæc pars per participationem rationalis, sed essentialiter ipsa ratio est: videri poterat non esse in ea motus primos: sed si bene consideretur, sunt in ea motus præcedentes deliberationem. Potest enim etiam superiori rationi cogitanti de Deo & de rebus diuinis, occurrere subitus aliquis motus aut dubitationis, aut diffidentia: De quo videtur illud Psalmi posse intelligi: Qui saluum me fecit à pusillanimitate & cetera. Merito igitur beatus Thomas inquit supra dicta quæstione, quòd in ratione, vt directiua est, actionum nostrarum & inferiorum virtutum, non inveniuntur primi motus. Hoc enim non agit ratio nisi deliberando. Sed secundum quòd ipsa cognitiua est suorum priorum obiectorum, potest subitum aliquid ei occurrere, quod cogitet, & in quod feratur appetitus etiam ipse rationalis subitò. Et hæc eadem ratione constat esse solum venialia peccata, cum sint circa illicita: vt (sicut diximus) motus infidelitatis, superbia, desperationis, & eiusmodi: qui quaquam nunquam possint tribui appetitui sensitiuo, sunt nihilominus sæpè solius rationis: semper tamen sunt non perfectè voluntarij, & ita ex hac imperfectiōe venialia tantum peccata, de quibus nunc agimus.

Satis itaq; de his diximus.

LECTIO

LECTIO NONA.

De peccato delectationis in cogitatione peccati.

OST principium hoc de quo iã diximus, primorum scilicet motuum, in quibus venialia tantum peccata sunt: sequitur proximus huic gradus: cum scilicet nõ solum illecebra peccati mentem tangit, sed cum iam sola cogitatione illicitarum rerum mens oblectatur ante consensum in actum ipsum: quod dicere possumus esse delectationem peccati. Hunc gradum August. in mystica illa expositione peccati primorum parentum significatum intelligit, cum mulier vidit pomum quòd esset bonum &c. tulit atque comedit: intelligens videlicet hunc esse proximum gradum ad cõsummationem peccati, cum post suggestionem serpentis incipit iam mens sola illicita cogitatione delectari: vnde ascenditur ad consensum in ipsum actum peccati. Non quòd semper necessarium sit hoc prius inueniri: sed certè frequenter. De quo illud certò constat, quòd non solum peccatum committitur, cum in actum ipsum consummatum peccati consentimus: sed etiam cum negantes cõsensum actui, sola cogitatione delectamur consensu pleno rationis: quod peccatum August. in ratione esse dicit: quanquam & cogitatio ipsa, & delectatio in quibusdam peccatis ad inferiorem partem pertineat: in peccatis videlicet carnalibus, & in omnibus alijs quæ in rebus aut exterioribus, aut interioribus sensibus apprehensibilibus sita sunt: vt in fornicatione, homicidio, furto, & ceteris. Hæc enim omnia præsentia exterioribus sensibus cognoscuntur, absentia interioribus cogitantur, & vtroque modo ad appetitum sensitiuum pertinent. Ceterum quia (sicut diximus) peccata delectationis sunt etiam primi motus in ratione, possunt in ea quoque esse delectationis hæc cogitationis peccata: cum videlicet de infidelitate, aut presumptione, & fortè superbia cogitatur. Hæc enim nõ sensibus, sed sola ratione comprehenduntur: neque appetitus sensitiuus primò & propriè, sed voluntas delectatur illis. Omnia tamen, etiam carnalium cogitationum peccata rationi tribuit Aug. rationi (inquã) voluntati coniuncta, quia ad eam pertinet motus re propriè, inferiorum viriũ, sicut & suos ordinare & illicitos cõprimere, cum

DE PECCATO DELECTATIONIS

cum eos viderit infurrexiffe. Cum ergo id non facit, recte tribuitur illis peccatum: sicut gubernatori submersio nauis, cum omittit quæ ad eam conseruandam prouidenda erant, vt b. Tho. explicat. Peccatum enim omne mortale (vt ibidem inquit) merito rationi tribuitur siue rationali appetitui: quoniam non nisi ex eius consensu inferiorum virium motus peccata sunt. Nec rationis tantum vocat August. hoc peccatum, sed rationis inferioris. Cum enim (vt ex superioribus patet) duo sint officia rationis nostræ: alterum versatur circa res corporeas, comoda videlicet vel incommoda corporis & sensuum cogitata & prouidenda: alterum circa rationes illas æternas, & incommutabiles veritates (de quibus superius diximus) & inspiciendas & considerandas, & denique circa vitam ex eis gubernandam & dirigendam. Sic enim Aug. putat hæc optime conuenire mysticè illi significationi primi peccati: vt videlicet per mulierem, intelligatur non caro, secundum quam similes sumus alijs animalibus, sed pars quedam rationis à suprema illa quodammodo decisa, sicut mulier à viro: illa videlicet, quæ huic corporeæ vitæ administrandæ dedita est. Hæc (inquit ille) adiutorium est superioris rationis, cui simile non inuenitur in animalibus. Cum itaq; hæc vocetur inferior ratio, ad eam pertinet iudicium, non illud supremum & vltimum, quo iudicamus de operibus nostris secundum leges æternas: sed infimum illud & generationis ordine primum iudicium, quo secundum leges ex corporibus sumptas iudicamus. Sunt itaq; in nobis quasi duo tribunalia: alterum, vbi ratio secundum comoda & incommoda corporum & sensuum iudicat de rebus: hoc est rationis inferioris: alterum, vbi secundum leges æternas iudicatur: & hoc est supremum rationis superioris iudicium. Ceterum in omnibus ordinatis tribunalibus ad inferiorius pertinet, de minoribus, & primis ac quasi præambulis rebus iudicare. Ad supremum pertinet vltima, & quasi omnium definitiua sententia. Hæc verò duo de quibus loquimur, scilicet delectatio cogitationis illicitæ, & actus ipse illicitus consummatus, sic natura ordinata sunt, vt illud minus sit, & prius generationis ordine oriatur: hoc verò supremum & vltimum, post quod nihil aliud deliberandum restat. Merito igitur consensus in illicitam cogitationem inferiori rationi & tribunal: consensus verò in actum superiori tribuitur: quanquam (vt Augustinus inquit in loco) totius hominis sit vtrumque peccatum. Et certe dici potest vtriusque rationis. Ex vtriusque enim officio est, illicitas cogitationes cohibere. Et quia illa infima sunt, proximè ad rationem

q. 74. ar. 5.
I. 2.
art. 4.

IN COGITATIONE.

353

inferiorem pertinent, sicut proximè tentatio serpentis mulierem tetigit, & prius illa delectata est, quam consummaretur totum illud peccatum. Hæc citaque dicta sunt de ordine huius progressus ex sensu b. Augustini: vt non tantum ipsa vocabula, quibus ille loquitur, & ab illo alij mutuati sunt agnoscamus: sed etiam pulchram quandam habeamus cognitionem nostram. Iam restat vt quale & quantum peccatum sit in illicitis cogitationibus, dicamus. Circa hoc igitur primum est statuendum, solam delectationem voluntariam in illicita cogitatione, solam (inquam) siue consensu in ipsum opus peccati, peccatum esse eiusdem generis, cuius est actus ipse de quo cogitur: mortale videlicet, si actus mortalis: veniale, si venialis sit actus. Hoc asseruit Aug. Non (inquit) negandum est esse peccatum, cum mens sola cogitatione oblectatur illicitis, non quidem decernens ea esse faciendâ, sed tenens tantum & voluens libenter, quæ statim cum animum attigerunt, respui debuerunt. Hoc itaq; dicit esse peccatum, sed longè minus, quam si opere statuat facienda. Vbi quia, longè minus, dicit: non propter ea intelligit non mortale. Nam eodem loco, postquam dixerat pro huiusmodi cogitationibus tendendum esse peccatum, veniam petendam, tandem inquit: totus homo damnabitur, nisi hoc peccatum solius cogitationis, quod sine voluntate operandi, sed cum voluntate talibus oblectandi admittitur, per gratiam meditatoris remittatur. Itaque apertè docet Aug. in sola cogitatione delectari, mortale esse. Vbi certè subindicat rationem, quam b. Tho. postea latius explicauit. Delectari his cogitationibus non est aliud, quam illis affici, & in eis sibi placere: hoc autem non est aliud quam animum propensum habere in illicita: Si igitur hoc voluntarium & deliberatum fuerit, constat esse voluntarium affectum in illicita: quod Aug. indicat dum ait: cum mens oblectatur in illicitis. Rursus motus appetitus sensitiui in illicita & mortalia excusantur ex rationis inconsideratione: cum igitur iam ratio considerauerit, non habent unde iam excusentur. Hoc est enim quod Aug. etiam inquit: peccari, quia tenetur & voluitur libenter, quod statim cum animum attigit, respui debuit. Itaque habendum est vt certissimum, omnem appetitum voluntarium, hoc est, omnem propensionem & affectionem in illicita cum rationis consensu, illicitam esse earatione, qua ipse actus illicitus est. Et quanquam hoc posset sufficere, à posterioribus tamen multa addita sunt, quæ pertinent ad specialem considerationem, qualis in materia morali necessaria est: de quibus pauca breuiter sunt nobis annotanda. Duo igitur

Quantum peccatum sit delectatio in sola cogitatione illicita.
I. 2. de Tri. cap. 12.

Yy confide-

DE PECCATO DELECTATIONIS

consideranda sunt, vt de his iudicari possit. Alterum ex parte voluntarij: alterum ex parte obiecti, quo in cogitatione delectamur. Circa primum igitur constat, tripliciter rationem & voluntatem se posse habere circa cogitationem illicitam. Primum, cum plenè consentit illi, quod apertum est peccatum. Secundò, cum illi etiam apertè contradicit: vbi etiam constat non solum non esse peccatum, sed potius virtutem & meritum. Itaque hæc duo, tanquam extrema, certa sunt. Circa quæ hoc est aduertendum præcipuè, plenum rationis consensum aut dissensum præsequere plenam etiam & integram aduertentiam: vt scilicet perfectè attendat & quid cogitet, & quid sit contra diuina præcepta. Si enim vel nã aduertit se cogitare, vel si aduertit quid cogitet, non tamen satis aduertit an illud peccatum sit vel contra Dei præceptum, an non: quidquid ante hanc plenam considerationem sit, magis ad surreptionem pertinet, quam ad voluntatem. Consistit Deus infirmitati nostræ & tarditati, & quædam quasi inducias concedit nobis, vt plenè aduertamus & peccatum, & periculum rei quam cogitamus: quæ nõ sunt induciæ temporis: non est enim certum tempus definitum, intra quod aduertere debeamus: sed quamdiu in obliuione nostri, & eorum quæ cogitamus, sumus, tamdiu nobis non imputatur. Plenus ergo consensus vel dissensus sequitur plenam etiam considerationem: Hæc de duobus illis extremis.

Quando sit plenus rationis consensus aut dissensus.

De consensu vel dissensu rationis non pleno.

Est verò medius quidam gradus, in quo neq; apertè consentire deprehendimur, nec dissentire: sed vel tepiditate quadam & somno ita consideramus illicitas cogitationes, vt non satis efficaciter illis resistamus. Vbi sunt etiam multi gradus secundum quòd maior vel minor est tepiditas: & in his omnib; nihil certi definiti potest. In vniuersali tamen illud hic obseruandum, non esse opus in his omnibus certū aliquid definire. Id satis erit, vt cum aduertimus nos considerasse, nec satis agnoscimus, an, vt opus erat, resisterimus, Deo relinquamus iudicium, & magis timeamus culpam, quam securitatem nobis promittamus.

Est quædam negligentia parua, est alia maior: relinquamus ea Deo iudicanda: & in dubio nos ipsos tãquam peccatores agnoscamus. Excusant multa nonnulli: vt cum quis securitate quædam ductus, cogitationem quã in se aduertit, negligit reprimere. Sed hic est ante oculos habendum, in scripturis sacris exhortari nos ad vigilem custodiam nostri, ad non dormitandum nec oscitantium inter insultus inimicorū & tentationes. Omni custodia inquit sapiens serua cor tuū &c. Et Dominus in euangelio: Vigilate

Præter. 4. Luce 21.

IN COGITATIONE.

354

late omni tempore orantes. Iterum: Cauete ne grauentur corda vestra &c. Vnde obliuio custodiæ cordis reprehenditur. Ephraim (inquit Propheta Oseas) quasi columba seducta nõ habens cor. Et Psalmista lamentatur: Cor meum dereliquit me &c. Non itaque parum timendum ab illis cogitationibus illicitis, quas oscitanter repellimus. Verum est tamen in his omnibus, multum referre, qualis sit cuiusque dispositio. Scriptum enim est merito, Deum propitiari ignorantis siue omissioni eorum qui toto corde quarunt illum. Quare longè aliter in his dubijs censendum est de eo, qui super custodiam sui vigilat, & alienus est à prauis affectibus: aliter de eo qui præceptis in quacunque illicita rapitur & ruit. Illud non omittendum, quòd in his motibus nonnunquam non statim appetitus parer rationi. Possunt itaq; perseverare nonnunquam renitente etiam ratione: sed quæ perseverant postquã animaduersi sunt, nec cõstat contradixisse rationem: timendum est valde eam consensisse. Sed dubia omnia relinquuntur iudicio Dei, & humilis pœnitentia illorum à Deo postuletur venia.

ibidem. Oseas. 7.

2. p. 17. 304

At verò circa obiectum hoc est considerandum, non semper delectationem consequentem cogitationem esse de ea re quæ cogitur, sed nonnunquam de ipsa cognitione. Constat enim cognitionem tantum, etiam rerum malarum & alienarum ab affectu, nonnunquam delectare. Est enim cogitatio per se bona & delectabilis, etiam mali: sicut scientia mali est bona. Igitur si illicita cogitentur vt agnoscantur, & vt de illis vel ab alijs doceri, vel ipsi docere possimus, & in eorum cognitione, quia perspicua est, & quia inuenta sunt quæ quærebamus, delectemur: nullum peccatum est, nisi forte curiositatis. Itaque cum vel de cognitione occulti prius, vel de adinventione aliqua subliori latamur dumtaxat, non est propriè peccatum illius generis. Vt si quis adinueniat & excogitet nouas aliquas rationes inuadendi inimicum, aut surripiendi aliena, & hac inuentione delectetur. Si verò delectatio sit de re ipsa quam cogitamus: vt de adulterio, homicidio, & eiusmodi alijs: manifestus est consensus in illicita & complacentia voluntaria. Hoc verò quando dubium est, ex statu maximè & affectu proprio pensandum est. Qui nihil afficitur rebus quas cogitat, & tamen deditus est ad inuentionibus: credi potest illum magis cognitione, quam re cognita delectatum fuisse. Ceterum qui (vt diximus) totus affectus est illicitis quæ cogitantur, merito timere debet. Circa obiectum etiam scrutatur nonnulli, qualiter illicitū esse debeat quod

Yy 2 cogita.

DE PECCATO DELECTAT. IN COGIT.

cogitur: an videlicet viduæ liceat cogitare de actibus matrimonij, aut marito in absentia vxoris. Illa enim licita sunt, nec dubium est sanctè viduam gaudere de generatione filiorum, & alijs ad matrimonium pertinentibus. Est tamen cõsiderandum, quòd in cogitationibus carnalibus delectari extralicitos ipsos actus, manifestè sit delectationem quærere vbi non licet. Nec enim licet extra actus ipsos matrimonij. Semper itaque hæc timenda sunt & fugienda, præcipuè his, qui rebus quæ cogitantur affecti sunt: Quorsum enim attinet, vt is qui cupit se de inimico vindicare, sic cogitet & delectetur: si licitum mihi esset, sic occidærem aut ledere in inimicũ: aut si fornicarer, si esset licitum? In his itaq; omnibus melius putamus simpliciter sentire, quàm subtiliora quædam excogitare: maximè ex quibus vel laxentur habentæ, vel excusentur negligentia, quæ in his non sine periculo sunt. Putamus in his materijs quiescendum intra limites quos habemus à patribus. Si quis scrupulosius agere velit, is potius est continendus & exhortandus ad timorem, quàm permitendus. Hic itaque de quo loquuti sumus, secundus gradus est in progressu peccati: & in eo primùm inuenitur mortale, vt diximus.

Consensus in actum peccati consummatum. Est verò tertius gradus, in quo est consummatio peccati: consensus videlicet in opus ipsũ: quem August. dicit pertinere ad virum ipsũ, vt iam explicauimus. Nec hic pluribus opus est, quàm vt nouerimus, iuxta ea quæ superius dicta sunt, propterea in consensu in actum peccatum consummari, quia quod attinet ad voluntarium, exterior operatio nihil malitiæ addit, nisi fortè per accidens: quia videlicet vel intenditur voluntas, vel extenditur, vel multiplicatur inter operandum. Neque consensus in actũ alterius generis peccatum est, quàm ipse actus. Quare id iam tantũ restat, vt de mortali & veniali peccato ex suo genere dicamus: quandoquidem de differentia, quæ est ex imperfectione actus, satis est dictum.

(...)

LECTIO

DE DIFFERENTIA PECCAT.
LECTIO DECIMA.

375

De differentia mortalis & venialis peccati ex obiecto, siue specie sua.

VONIAM (vt ex superioribus patet) species actus humani propriè & primò ex obiecto est: illa est inter mortale & veniale peccatum differentia maxima, quæ est ex obiecto. Secundum illam enim distinguuntur species: & sunt, hoc quidem ex specie sua veniale: illud verò mortale. Quod iam declarandum restat. Nam ea, de quibus hucusque loquuti sumus, in mortalia & venialia, magis per accidens distinguuntur: vt motus primus in fornicationem, & consensus in delectationem de cogitatione eius, & consensus in actum.

Illud igitur hic statuendum vt certissimum fundamentum, quòd omne obiectum peccati, omne scilicet in quod peccando tendimus, sit aliquid alienum à recta ratione. Si enim rectè rationi esset conforme, non esset peccatum illud prosequi: quare dictum est in omni peccato deordinationem esse aliquã. Cùm ergo ita sit, duo tanquam regulæ & bases sunt nobis statuenda. Primum. Omne peccatum, quod fertur in obiectum suum contra charitatè Dei vel proximi, habet ex sua propria specie quòd sit mortale. Secundum. Illud quod fertur in suum obiectum non contra dilectionem Dei & proximi, sed vel tantillum illam remorans, solum est veniale in sua specie. Quando itaque actus ex proprio obiecto habet quod repugnet charitati, est mortale ex genere: cùm verò non, est tantum veniale, si aliqua ex parte repugnet rationi. Hæc est prædictorum ratio. Quia (vt diximus ex Paulo) omnium præceptorum finis dilectio Dei & proximi est. Explicauimus hæc latius alibi ex ipsis Euangelij verbis hoc ostendentes, vbi apertè Christus docet, vnicum se præceptum tradere. Hoc est (inquit) præceptum meum, vt diligatis inuicem. Vbi apertè innuitur, quòd hoc seruato, omnia seruantur. Contra hoc igitur est omne peccatum. Et cùm duo præcepta explicasset de dilectione Dei & proximi, subiungit: In his duobus mandatis vniuersa lex pender & propheta &c. Ostendimus etiam natura ipsa satis constare, in omni amicitia quædam esse, propter quæ illa meritò solui debeat: & hæc sunt illi con-

Quomodo peccata venialia & mortalia discernenda in genere.

1. Tim. 1.

1. Ian. 15.

Matth. 22.

Yy 3 traria.

traria. Alia verò, quæ et si non nihil vultu amici auertat, non tamen sufficiunt ut amicitia omnino solvatur. Quod multo magis in illa supernaturali amicitia & Christiana, charitatis videlicet obferuandum est: quæ certè cum arctior sit & fortior ceteris, bonitatis diuinæ innitatur, non soluitur leuiter. Hæc itaque consideratio, si intellectu ab omnibus tenebris alieno, & Luce veritatis illustrato attendatur, sufficeret ad discernendum mortale à veniali: ut videlicet iudicemus, an inordinatio quæ in peccato est, sit digna propter quã dissolvatur amicitia, & merito possit amicus odio haberi: an verò minor. Verùm quia in speciali multa occurrunt, in quibus non certò hoc iudicari potest, maximè ab intellectu minus exercitato (nec enim parum est quod Paulus inquit, exercitatos habere sensus pro ipsa consuetudine ad discrecionem boni & mali, maioris vel minoris) opus est in speciali alia addere, quibus hoc etiam magis explicetur.

Sit itaque hoc quod dictum est, veluti primum & cõmunitè principium. Sub illo possumus tria specialia statuere ex breui tractatulo Richardi de Sancto Victore, de differentia peccati mortalis & venialis: qui (quamuis breuiter) quædam non parum consideratè tradit: Mortale (inquit) peccatum non fit sine grandi corruptione sui, sine graui læsione proximi, vel sine magno contemptu Dei.

Hoc commodius explicabitur supposita distinctione peccatorum, quam b. Thom. explicat. Sunt quædam peccata in Deum, alia in nos ipsos: alia in proximos. Natura enim constat homines in Deum, tanquam primam causam suam & supremum Dominum ordinari: demde & ad se ipsos, secundum quod rationales sunt: denique ad proximos, secundum quod sociales natura sumus. Omne itaque peccatum ab aliquo horum trium ordinum declinat. Sed quando mortale vel veniale sit, cogitandum est ex ipsa deordinatione: quanta videlicet illa sit. Parua itaque deordinatio venialis: magna verò mortalis iudicatur.

Tres regule discernendi venialia à mortali.
Prima regula de peccatis in Deum.

Atque ita iuxta hanc triplicem deordinationem tria dixit Richardus, ex quibus tres possumus desumere regulas. Prima. Peccata quæ contra ordinem sunt in Deum, si quidem magnum habeant contemptum Dei, mortalia sunt: si verò leuiter non quidem contemptum, sed vel obliuionem aliquam, vel minus dignam æstimationem, venialia erunt. Possumus exempli gratia dicere, quòd idololatria magnum Dei contemptum habet mortale itaque est. Minus consideratum iuramentum, sed verum, præter cuiusque damnium, aliquid irreuerentiæ in Deum

continet,

continet, sed non magnum contemptum. Ita erit in multis alijs. Euagatio mentis in oratione, minor reuerentia in vsu Sacramentorum, & huiusmodi, non continent magnum Dei contemptum: Quare in hoc primo ordine mortalia non sunt ex suo genere. Secunda. Peccata quæ fiunt in nos ipsos, hoc est, contra ordinem quem nobis ipsis proximè & primò debemus, quæ sunt cum grandi corruptione, hoc est, cum magna deordinatione à rectitudine rationis: mortalia sunt. Quæ verò non magnam deordinationem continent, venialia tantum. Nonnulli excessus in cibo & potu, sed præter grauem infirmitatem, aut priuationem rationis, aut periculum alterius peccati: veniale est. At verò ebrietas, omnisque excessus rationem absorbens, mortale est. Gula itaque, quæ tantum significat vitiũ in sumptione cibi quocunque modo, non est ex suo genere mortalis: sed ebrietas, quæ significat excessum vsque ad priuationem rationis, mortalis est ex suo genere. Tertia. Similiter & in his quæ circa proximum sunt, quæ grauem læsionem continent, ex se mortalia sunt: ut homicidium, furtum, & huiusmodi. Quæ verò leuiter, leniora proculdubio: ut leuis aliqua & momentanea ira, præter appetitum iniusti & grauis alicuius damni. Vnde ex suo genere ira non est mortalis. Hæc itaque specialia magis possunt non nihil aperire viam grauiora à leuioribus discernendi: quæ quidem ex illo primo fundamento sequuntur. Ratio enim peccati mortalis in eo est, quòd sit contra charitatem Dei vel proximi: & hoc habet magnum contemptus Dei, grauis corruptio sui vel rationis, & magna læsio proximi.

Quia tamen in multis non facilè iudicari potest, quid magnũ, quid parum sit: nec sibi facilè quisquam credere potest: optima ratio mortalia à venialibus discernendi est, quam August. in Enchi. c. 78. ponit. Quæ (inquit) grauiora, & quæ leuia peccata sint, non humano, sed diuino pensandum est iudicio. Diuinum verò iudicium vocat, quod ex scripturis sumitur, & ex sensu Ecclesiæ. Ita ille iudicat eo capite & duobus sequentibus. Quæ dicit (inquit) leuissima iudicarentur, nisi in scripturis ostenderetur grauiora: sicut de eo qui fratri suo dicit, Racha, vel fatue: & de eo fidei, qui cum fratre iudicio contendit, & hoc apud infideles. Hoc enim grauius reprehendit Apostolus, & Ecclesia (inquit) grauius hoc arguit. At verò vsus matrimonij ultra rationem generationis, vitandi fortè alterius peccati causa: venia dicitur dignum à Paulo. Et contendere in iudicio, etiam apud fideles, à Paulo dicitur omnino esse delictum. Nec tamen (inquit) ecclesia

Secunda regula de peccatis in nos ipsos.

Tertia regula de peccatis in proximum.

Certior & facilior ratio discernendi veniale à mortali.

Math. 5.
I. Cor. 6.

I. Cor. 7.
I. Cor. 6.

DE DISTINCTIONE

hoc durè vel punit vel arguit. Itaque si hæc bene expendamus, docent nos grauitatem vel leuitatem peccatorum non ex rationationibus nostris iudicare, neque ex sensu nostro: nam is facile hallucinat. Et materia morali nihil facilius, quàm in veritate partem dicere apparet: maxime (inquit Augustinus) minus credendum est iudicio nostro, cum in consuetudinem aliquam venerint peccata. Habet enim hoc ratio nostra, vt facile seducatur: & ea quæ cõsuetæ sunt, vel non aspiciat: vel si aspexerit, dissimulet: & denique vel excuset vel laudet, quod in eis malum est. Vnde & illud est in scriptura: Dixerunt bonum malum, & malum bonum. Et rursus: Laudatur peccator in desiderijs &c. Quod malum August. eo loco, & in expositione 4. c. epistolæ ad Galatas, maximè defendendum & cauendum docet: vnde & citat eum locum. Doloris verba quæ dixerat in eo. cap. ad Gal. putamus hoc loco adferenda esse. Væ (inquit) peccatis hominum, quæ sola inusitata exhorrescimus, vtitata verò, pro quibus abluendis sanguis filij Dei effusus est, quamuis tam mala, vt claudant nobis regnum cœlorum, sæpe videndo omnia tolerare, sæpe tolerando nonnulla facere cogimur: atque ò vtinam domine, non omnia quæ non poterimus prohibere, faciamus. Addit ille, an hæc verba immoderatus dolor extorsit, se non dicere: sed vt cunq; sit, valde cauendum hoc malum, ex quo, vtinam non aperta experientia nos doceret, summa mala inuectæ esse in Ecclesiam: & quod ille ibidem dicit, magno cum scandalo contigisse iam in populo Christiano: vt videlicet sint multa peccata, quæ quamuis graua, quia tamen consuetæ sunt, nullis propterea audet vel excommunicare laicum, vel degradare clericum: Nec est opus exemplis hoc ostendere: vtinam non tam manifestum esset, vt posset non videri. Habeamus itaque illam certam regulam, vt in iudicio de peccatis primò scripturam consulamus. Si in ea aliquid graue dicitur, vel inter graua computatur, omnia omni rationatione tale æstimemus. Vt apud Ezechielem accessus ad mulierem menstruatam inter homicidia & pernicia computatur. Vbi verò nihil certi in scriptura habetur, sensum Ecclesiæ & maiorum nostrorum quaramus: is præferatur omnibus argutijs & apparentiæ nostræ

Esaiæ 5.

In ecclesiasticis & moralibus legibus.

Huic considerationi coniuncta est etiam altera de humanis præceptis, siue Ecclesiasticis, siue politicis & secularibus: quæ videlicet sunt vel à legibus ecclesiasticis, vel Imperatorum & aliorum principum. Circa ista enim sunt peccata mortalia & venialia. Nec est facilis aut breuis opera de omnibus his dicere, Illud

PECCATORVM.

357

Illud tamen certum est habendū, ecclesiasticas & sæculares leges non humana aliqua auctoritate, sed iure ipso diuino obligare ad peccatum. Nam illud Pauli: Obedite præpositis vestris, & subiaccete &c. Et quod Dominus ait: Qui vos audit, me audit: Hebr. 13. Luca 10. qui vos spernit, me spernit: apertè hoc ostendunt de ecclesiasticis prælatis, qui ministri Christi sunt. Et rursus de secularibus potestatibus sunt apertissima testimonia. Omnis anima (inquit Paulus) potestatibus sublimioribus subdita sit: & qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Vnde ait: Subditi estote omni humanæ creaturæ &c. Quod itaque nonnulli humanis statutis detrahunt virtutem obligandi conscientiam, contrarium est fidei & scripturæ. Viderint illi quid præcipiant, subditorum est illis obedire, non contra Deum præcipientibus. Leges itaq; iustæ ad peccatum obligant. Non (vt Hæretici clamant) propter solum scandalum, vel contemptum, eorum transgressio est peccatum: sed solum quia voluntaria est inobedientia: atque ideo sicut aliorum diuinorum præceptorum transgressio voluntaria, præter alium contemptum, vel scandalum, peccatum est iuxta quantitatem rei de qua agitur: ita in humanis præceptis. Nam de hoc merito illud Pauli accipi potest: Ideoq; necessitati subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. Et illud, de quo rursus admonet seruos: Non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed Deo. Vnde & alibi post eandem sententiam addidit: Sed in simplicitate cordis timentes Deum: quodcunq; facitis, ex animo operamini, sicut Domino, & non hominibus. Ex hoc proximū est, non obligare omnia ad peccatum mortale: sed quantum obligent, ex intentione legislatoris, & materiæ de qua præcepta sunt, sumendum est. Si de re parua præceptum fiat, & sub aliqua leui pœna, vel comminatione tantum mandetur: non est transgressio mortalis. Si verò de re graui, maximè ad spirituale bonum, vel temporale aliquod magnū Reipub. pertinente: vel sub excommunicatione, aut capitali pœna prohibeatur, iudicatur mortale. Sed in his omnibus sunt multa specialia, de quibus non facile iudicandum: nec nostræ innitendū rationi, sed potius Ecclesiæ aut maiorum sensui, qui non leuiter de his loquuti sunt: vt diximus superius de quibusdam. Est etiam in his humanis præceptis locus dispensationi, & interpretationi intentionis legis. Vbi hoc aduertendum est, Ecclesiastica præcepta æquitate quadã suauissimè posita esse à pijsima matre, quæ salutem quarit, & non perditionem filiorum: quare suauiter sunt etiam interpretanda. Itaque cum

Hebr. 13. Luca 10.

Roma. 13.

Roma. 13. Ephes. 6.

Coloss. 3.

De transgressione humanarum constitutionum.

De dispensatione & interpretatione legis humanæ.

Yy 5 vel

DE DISTINCTIONE

vel adest rationalis causa, vel putatur adeste, etiam si forte minor sit, excusanda est transgressio à peccato: vt de omittente ieiunium, aut obseruationem diei festi ex aliqua, quam putat rationabilem causam: quanquam in dubiis consulendus sit praelatus, si fieri potest. De quibus omnibus alibi etiam diximus.

LECTIO VNDECIMA.

De eodem specialius.

Sacerdotè
ad discer-
mendū pec-
cata oportet
scire.
Scripturā.

X his igitur quæ sunt dicta proxima lectione, colligi potest, quanta, & quorum cognitio necessaria sit ad hoc iudicium peccatorum habendum in speciali. Cōstat primò legis Dei & scripturæ sacræ cognitionem esse necessariam, quatenus concernit ea quæ ad mores pertinent: quorum omnium certum est decalogum epitomen esse & summā, in qua implicite multa continentur, quæ explicantur alijs locis scripturæ. Ille igitur ad quem pertinet integrum & absolutum iudicium de his, necesse est vt habeat scientiam scripturæ, eorum (vt diximus) quæ ad mores pertinent. Sed inferioribus sacerdotibus satis est communia cognouisse, & de obscurioribus dubitare posse, vt dictū est superius. Ideo illis sufficit decalogi cognitio specialior quidem & plenior quàm secularibus: vt intelligant quid præcipiatur, quid iubeatur in eo, & quanti sit faciendum quod iubetur aut prohibetur. Post hæc necessaria est cognitio etiam præceptorum Ecclesiæ, & aliarum communium legum & specialium: vt constitutionum synodalium cuiusque diocesis, & huiusmodi quæ pertinent ad rempub. idque magis & minus pro tempore & loco.

Præcepta
& cōstitu-
tiones ec-
clesiæ.

Septē pec-
cata capi-
talia.

Præcepta
sunt vel af-

Ex præceptis igitur diuinis & humanis petenda est cognitio peccatorum & transgressionum. Itaque ex illis duobus sequitur, quòd etiam necessarium est scire singula genera siue species peccatorum: inter quæ illa vitia capitalia tanquam præcipua, & in quibus cetera contineantur, collocata sunt: quorum etiam sacerdotibus cognitio specialior necessaria est. Igitur, vt hæc tria coniungamus, obseruandum, omnia præcepta, quæ sunt de illis quæ Deo, & proximo, atque nobis debemus, esse vel affirmatiua,

PECCATORVM.

tiua, vel negatiua. Affirmatiuis præcipiuntur nobis virtutum opera: negatiuis prohibentur vitiorum actus. Itaque id quòd scriptum est: Declina à malo, & fac bonum: in his duobus generibus præceptorum videmus. Negatiua enim præcipiunt declinare à malo: & sunt quasi præparatio & dispositio ad affirmatiua. Prius enim fugienda sunt mala, quæ opposita sunt virtutibus: postea faciendum bonum, ad quòd affirmatiua pertinent. Contra hæc duo genera præceptorum sunt peccata omnia: atque ideo meritò diuiduntur in omissionis & commissionis. Peccata omissionis sunt contra præcepta affirmatiua: omissionis verò contra negatiua: quæ (vt b. Thom. inquit) magis materialiter distinguitur, vt res videlicet quædam naturales, vel potius vt res, & negatio. Omissio enim tantum negationem significat eius quòd agendum erat. Sed nonnunquam ad eandem peccati speciem omissio & commissio pertinent, sicut b. Thom. ibidem inquit de omittente ieiunium ecclesiæ, & superflue comedente: vtrunque est gula: sed illud est omissio, istud commissio. Si igitur præcepta, & eorum transgressiones rectè cōsiderentur possunt peccatorum omnium species agnosci. Et circa singulas opus est attentata consideratione, vt quid mortale, quid veniale sit, agnosci possit. In qua consideratione consistit tota moralis materia: Cum enim eadem sit ratio contrariorum, in enumeratione specierum peccati & cognitione earum necesse erit virtutes cōtrarias cognosci. Hoc certè necessarium est sacerdotibus, qui de peccatis iudicare debent. Sed quia nimium est longum hoc opus: & à multis qui summas scripserunt, latius explicatum, & quidem satis sufficienter, nos in præsentiarum contenti sumus communia hæc, veluti principia quædam proposuisse, quæ viam aperient illis legendis & intelligendis.

Igitur de his credimus ex methòdo illa confessionis, cuius alias hic mentionem fecimus, & ex Caietani summa sufficientem haberi posse cognitionem. Occurrunt nonnunquam specialia quædam, propter quæ aut legendi sunt qui plura & latius tradiderunt, vt Syluester, & alij: aut consulendi peritiores. Sed quòd attinet ad communia, cum istis quæ hic tradita sunt, duo illi libri sufficere poterunt. Nos hoc loco, post omnia supradicta, vniuersalem quandam enumerationem virtutum & vitiorum oppositorum duximus insinuandam, vt ex his capita ipsa rerum habeant, & ordinem doctrinæ, qui lecturi sunt alia. Itaque iuxta triplicem illum ordinem tria prima genera peccatorum distinguamus, videlicet:

firmatiua,
vel negatiua.
Peccatū est
vel ommissionis
vel commissionis.
I. 2. q. 72.
art. 6.

DE DISTINCTIONE

In { Deum.
Proximum.
Nosipfos.

Peccata in Deum.

In Deum porro ordinamur præceptis illis quæ ad religionem pertinent. Hæc enim vna virtus est, qua Deo reddimus cultum debitum: & in Decalogo quidem sunt tria prima præcepta, vbi reliqua omnia quæ ad fidem, spem, & charitatem pertinent, continentur: quibus (vt Augustinus inquit in Enchiridio ad Laurentium) Deus præcipue colitur.

Peccata igitur in Deum omnia sunt contra { fidem,
spem,
charitatem.

In quibus includi possunt cetera: sed possumus addere quartum genus eorum, quæ sunt contraria religioni: & in his omnibus sunt

alia { omisionis
comissionis.

Contra fidem igitur primum infidelitas est, cuius multe sunt species. Proximum, apostasia ab ipsa fide. Tertium negatio fidei. Quartum denique, blasphemia. Et hæc quidem comissionis peccata.

Omisione verò peccatur solo defectu circa illam: vt cum ne non curamus cognoscere, aut confiteri fidem, cum opus est.

Contra spem sunt { Præsumptio
&
Desperatio

Opposita vitia inter se, & vtrumque spei: alterum per excessum quodammodo, alterum per defectum.

Contra charitatem Dei sunt duo illa, { Odium Dei
&
Acedia.

Tristitia videlicet de bonis illis, quæ nos circa Deum agere, postulat eius bonitas. Omisio etiam contra charitatem est, cum negligimus diuinæ dilectioni vacare eo loco & tempore, quo recta ratio ad hoc ipsum obligat.

His proxima sunt, quæ sunt contraria specialiter religioni.

Per excessum quidem { Idololatria, cui cõiuncta sunt Diuiniatio, & ceteræ magicæ oblationes, in quibus est implicatio demonum inuocatio.

Post

PECCATORVM.

Post idololatriam omnis etiam superstitio, superfluitas videlicet & excessus in cultu Dei, & falsus atq; contrarius Deo cultus.

Reliqua sunt secundum defectum Religionis opposita. { Periurium & Sacrilegium: vbi omnis irreuerentia Dei, rerumque diuinarum intelligitur.
Transgressio votorum, Symonia
Tentatio Dei.

Quibus vltimò adiungenda est Superbia, quæ in Deum similiter grauissimum peccatum est. Hæc quidem omnia sunt comissionis peccata circa religionem.

Ceterum omisione peccari potest circa illam, cum pro loco & tempore, quo necessarij sunt eius actus, omittuntur.

Sunt autem hi actus Religionis. { Deuotio
Oratio
Adoratio
Oblatio
Sacrificium
Dei laudatio.

Ad quos actus non est dubiũ teneri hominem pro loco & tempore. Et hæc ad tertium præceptum decalogi pertinent. In his vniuersa vel quàm plurima sunt eorum quæ ad religionem pertinent: in quibus multa sunt ex genere suo mortalia: quanquam quædam etiam aut non semper, aut non ita certò sunt mortalia: vt superfluus cultus Dei, & quædam quæ ad sacrilegium pertinere possunt.

Post hæc sequuntur ea que sunt in proximum peccata. Contra charitatem quidem quam illi debemus.

Peccata contra proximum.

Sint hæc comissionis peccata. { Odium,
Inuidia,
Discordia,
Contentio,
Schisma,
Rixa, Seditio,
Bellaque iniusta: &
Scandalum.

Omisio.

DE DISTINCTIONE

Omissionis verò peccata in vniuersum quidem, circa omnes videlicet proximos.

Omissio { Misericordiæ &
Beneficentiæ, quarum actus sunt
Elemofyna &
Correctio fraterna.

Math. 25.

Rom. 15.

1. Thess. 5.

Galat. 6.

Iob. 29.

quæ omnibus proximis pro loco & tempore debentur ex charitate: & si quæ alia sunt, vt verè sunt omnia opera misericordiæ, quibus subuenitur vel corporis, vel animæ defectibus. Refert Christus dominus in Euangelio plurima horum. Esuriui, & distis mihi manducare &c. quæ, quanti ab ipso fiant, ibi patet. De his verò quæ pertinent ad subueniendum animæ, est frequentior mentio in doctrina apostolica. Illa enim sunt quæ pertinent vel ad corrigendos, vel ad sustinendos peccantes, ad instruendos vel consolandos infirmos, denique ad orandum pro omnibus: de quibus frequenter loquitur Paulus. Debemus sustinere nos firmiores imbecillitates infirmorum sustinere. Et alibi Corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes. Et alibi rursum: Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, humiliter in modum instruite in spiritum lenitatis. Sunt huiusmodi multa alia in apostolicis literis. Quorum omnium frequenter etiam Iob meminit, ostendens quàm sibi curæ fuerint: Oculi sui cæco, pes claudo, pater eram pauperum, cor viduæ consolatus sum, & benedictio perituri super me veniebat.

Contra iustitiam verò peccatur multipliciter in proximis: commissione quidem, homicidio, seu quacunque iniqua læsione corporis, & furto siue rapina: quæ prohibentur quinto & septimo præcepto. Et omnis iniquitas ac iniustitia commutationum, quæ est in emptione & venditione, & vsura, est peccatum in proximum: similiter quæ sunt damna iniusta in substantia proximi.

Sunt etiam contra iustitiam, quæ in iudicio iniuste fiunt: inter quæ primum est acceptio personarum, quæ in distributione bonorum communium est. Deinde omnis iniquitas ante iudicis, aut accusatoris, vel rei, aut testis, aut cuiuscunque alterius eorum qui in iudicio conueniunt: quæ similiter consistit in damnum proximi fieri. Sunt quoque peccata alia extraiudicium.

Contra

PECCATORVM.

366

Contra honorem aut famam proximi { Contumelia scilicet,
Detractio,
Sufurratio,
Derisio, &
Maledictio.

Quæ omnia linguæ peccata damnum similiter inferunt proximo. Et obseruandum, hæc omnia, quæ contra iustitiam diximus esse peccata, obligare etiam ad compensationem illati damni, quam restitutionem vocant. Nec enim dubium est, reddendum esse proximo quod ab eo iniquè ablatum est. Vbi tamen sunt non pauca nec minima dubia, quæ ad iudicium etiam confessionis pertinent, quanquam in his merito possint inferiores iudices ad superiorem, episcopum videlicet, referre quæ maioris momenti sunt, aut ex parte aliqua dubia. Communia tamen profectò opus est cognita esse. Itaque & hoc inter cetera, de quibus seorsim in specie agendum est, seponatur.

Sunt quoque speciales quædam virtutes iustitiæ partes: contra quas etiam omissione peccatur.

Videlicet { Pietas, qua parentibus obseruantiam, & superioribus omnibus debitum reddimus.
Dulia etiam, qua honorem his quibus debetur, exhibemus.
Obedientia, qua paremus superioribus.
Gratia, qua benefactoribus rependimus beneficia.

Omissio igitur harum virtutum, cum pro loco & tempore earum actus exercendi erant, peccatum est: maius vel minus graue vel leue iuxta materiam, & circumstantias alias: de quibus sigillatim postea dicendum.

Sunt quoque virtutes quædam aliæ iustitiæ proximæ, contra quas etiam peccata committuntur.

Nempe { Veritas, quia tales nos gerimus
exterius, quales interius sumus
Amicitia, &
Liberalitas.

Itaque mendacium, simulatio iactantia, & ironia (quæ genera sunt mendaciorum) peccata sunt veritati contraria. Quibus coniuncta est etiam adulatio, quæ magis contra veritatem amicitia esse videtur. Avaritia etiam & prodigalitas liberalitati contraria sunt. Et hæc omnia proxima peccata similiter ex suo genere non

non

non sunt mortalia, sed quandoque ex materia, vel alijs circumstantijs: vt mendacium, adulatio, prodigalitas, auaritia. Hæc igitur de peccatis in proximum.

Peccata in nos ipsos.

Vltimò denique numerantur peccata quæ sunt contra nos ipsos: ea videlicet, quæ nec proximè in Deum tendunt aut contra illum fiunt, nec alijs nocent: sunt tamen contra ea quæ decent rationalem naturam: atque ita temperantiæ & fortitudini sunt contraria, ceterisque virtutibus cognatis. Hæc primò quidem sunt gula & ebrietas, deinde luxuria & eius species, atque incontinentia, quæ continentia, virtuti cuidam temperantiæ coniuncta, opponitur: & ira ac crudelitas lenitati contrariæ. Immodestia similiter excessusque tum appetitus sciendi (quæ curiositas est) tum ornatus, incellus, atque gestuum etiam, iocorum atque ludorum. Hæc enim omnia intemperantiæ quædam sunt secundum excessum. Sunt etiam vitia his atque temperantiæ contraria per defectum: vt inhumanitas, in nimio defectu sumendi cibum; & ita in ceteris dici potest. Sequuntur post hæc fortitudini, & virtutibus illi coniunctis contraria secundum vtrumque extremum. Fortitudini quidem aduersatur timiditas seu timor, quem prohibet Christus: Nolite timere qui occidunt corpus &c. Intimiditas & audacia, illis contraria. Et post hæc, quæ magnanimitati opponuntur: præsumptio scilicet, ambitio, & inanis gloria: & pusillanimitas, quæ in altero extremo illis opposita est. Denique quæ magnificentia, patientia, perseverantia opponuntur: scilicet paruitas, impatientia, mollities, & pertinacia, quæ secundum duo posita extrema consequuntur. Et in his omnibus, sicut de peccatis, quæ sunt contra proximum, diximus, quædam ex genere suo tantum venialia sunt, alia mortalia: de quibus etiam in specie agendum. Hæc igitur sunt scilicet peccata omnia. Nam de prudentia non est opus specialiter dicere, eò quòd illa coniuncta sit ceteris virtutibus. Et quanquam sint quædam vitia illi opposita, facile tamen possunt inter reliqua, de quibus diximus, computari: vel certe conditiones illorum sunt, vt præcipitatio, inconsideratio, negligentia, & similia. Hæc igitur sunt à nobis in hoc principio proposita, vt noverint, quos hic admonemus, hæc sibi specialiter esse agnoscenda. De quibus nos (vt diximus) putamus inter ceteros Caietanum, quantum satis est, & qua opus est breuitate tradidisse: nec omitteendus est vtilis libellus, qui methodus confessionis dicitur: quem ante paucos dies hic tradidimus.

DE

DE RATIONE MEDENDI PECCATIS, QUANTENUS PERTINET AD SPIRITUALES IUDICES.

LECTIO PRIMA.

DIXIMVS in principio huius, quam nunc tractamus, partis, duo potissimum esse necessaria spiritualibus iudicibus: cognitionem videlicet peccatorum, & cognitionem rationis medendi vulneribus animarum: vt ibi ex patrum doctrina ostendimus. De primo igitur cum dictum sit in genere quid quantum sufficit, & in specie ostensum quid sit reliquum: de secundo restat vt nunc agamus: quem locum, quia nunc nimium videmus neglectum, cupimus diligentius commendatum esse, atque pro nostra tenuitate conabimur illustrare ac docere.

Duplex igitur medicina adhibenda est animabus in sacramento penitentia. Prior, qua à peccatis commissis curentur. Altera, qua etiam præseruentur à futuris. Quæ ita coniuncta sunt, vt reuera neutra sine altera aut sufficere possit, aut vix certè veraciter adhiberi. Qui baptizatur à mortuo (inquit sapiens) & iterum tægit mortuum: quid prodest lauatio eius? Quo aperte ostenditur, frustra commissa dimitti peccata, si iterum rependantur. Frustrà (inquam) quantum attinet ad fructum & salutem animæ: cum (vt dictum est superius) periculosius rursus infirmetur anima. Et in euangelio dominus non solum reciduum peccati peius & periculosius esse docet (Fiunt, inquit, nouissimi hominis illius peiora prioribus) sed etiam in specie tamè, & non secundum veritatem penitentiam frequenter agi, cum futura non cauentur peccata: quamuis non negandum sit, posse etiam verè & integrè fieri ab eo qui rursum labitur, propter humani cordis labilitatem, vt supra dictum est. Inuenit (inquit) domum illam vacantem, quamuis mundatam & ornata. *Quid est*

Zz

est

Medicina adhibenda est propter præterita, & contra futura peccata. Ecclesia. 34

DE RATIONE MEDENDI

est vacantem: nisi ociosam, & non verè suæ salutis intentam: Sed quia de his plura diximus in tractatu de sacramento pœnitentiæ: satis sit hæc obiter admonuisse, & dist. hanc duplicis medicinæ annotasse. Hoc tamen circa illas est diligenter aduertendum, has adhiberi non in sola absolutione & administratione sacramenti: quanquam non sit dubium, ipsum optimam esse medicinam, vbi & passionis Christi meritum atque virtus applicatur animæ, & infunditur ei diuinæ gratiæ sanitas, ac robur conferatur, vt merito secundū quodammodo baptismi dici possit. At verò cum sacramentum hoc medicinale sit, & ex illa pœnitentia, quam ante institutionem sacramenti, & ratio, & lex diuina docet, confectum: ex actibus videlicet pœnitentis, quasi exercitio quodam, siue sudore aut vomitu infirmi, vt supra diximus ex b. Thoma: non rectè administratur hoc sacramentum, nisi cum debitè prius præparatur pœnitens. Quare illud in hoc principio statuatur ad spiritualem medicum pertinere, vt agnoscat hanc præparationem pœnitentis, & vt eam ipse pro parte sua, adhibitis spiritualibus medicinis, adiuet: excitans videlicet pœnitentem ad dolorem peccati, & reliqua necessaria: de quibus dictum est supra. Ne itaque tam absurde errent sacerdotes, vt putent satis esse, quando sacramentum admouent pœnitenti, quasi medicinam infirmo. Prius enim opus est vt agnoscant dispositum esse illum iuxta illa quæ superius ex Hieron. in illum Math. locum: Quæcunq; solueritis super terram &c. exposuimus: & vt etiā ad ipsam præparationem infirmi cooperentur, iuxta illa quæ ex Chrysostr. libris de sacerdot. & ex Innocentio in cap. Omnis vtriusque sexus, adduximus. Colligamus igitur, ad sacerdotem in iudicio illo confessionis primò pertinere scientiam necessariam pœnitentiæ & doloris, quæ ad remissionem peccati requiruntur: alioquin cæcus cæco ducatur præstabit, & margaritas ante porcos sparget, aut sanctum dabit canibus. Scientiam (dicimus) doloris & contritionis duplicem: alteram, quasi speculatiuam: qua primò sciat quid ad veritatem pœnitentiæ & contritionis requiratur, & quibus signis hæc cognosci possit, vt ex his (quantum fieri potest) intelligat, vera an falsa: sufficiens, an imperfecta sit pœnitentiæ & contritionis alteram, veluti practicam: qua scilicet possit ad pœnitentiæ & contritionem excitare peccatorem. Hoc enim debet ante omnia agere, cum viderit id deesse pœnitenti.

Ceterum tertia etiam peritia est necessaria: qua videlicet sciat remedia adhibere periculo recidui: idque pro qualitate peccatorum

Notet se-
quētia qui
audet cōfes-
siones.

Triplex sci-
entia ne-
cessaria est
audienti
cōfessionē.

PECCATIS.

362

Cap. 8.

forum & peccatoris. Hoc est enim quod Deus seuerissimè exigit, & cuius defectum acerrimè exprobrat in scripturis. Ad quod (vt cetera omittamus) locus ille Ieremiæ notandus est, Ita enim dominus in mysticis verbis loquitur. Nunquid resina non est in Galaad, aut medicus non est ibi? Quare ergo non est obducta cicatrix filiæ populi mei? Vbi aduerte, quod etiam signa & vestigia peccatorū medicinæ huius spiritualis remedijs vult Deus deleri, quantum fieri potest. Quare (inquit) non est obducta cicatrix? Quamobrem eodem cap. aduersus sacerdotes & doctores clamat, Sanabant contritionem filiæ populi mei ad ignominiam eius, dicentes, pax, pax. Vnde inquit: Quomodo dicitis, sapientes nos sumus, & lex domini nobiscum est? Verè mendacium operatus est stylus mēdax Scribarū. Verbū enim domini proiecerunt, & sapientia nulla est in eis. Quæ omnia apertissimè competunt, & magis propriè ac verius dicuntur in nostros sacerdotes, qui rationem veræ pœnitentiæ ignorantēs, nec scientes quibus admonitionibus ad eam exhortandi sint pœnitentes: denique, neque qualiter reciduo occurrendum sit minimifros se exhibent absolutionis. Contra hos (inquam) tāto magis illa dicuntur, quàm contra illos sacerdotes legis veteris: quanto nostri verius quæ ad spiritualem animarum salutē pertinent, tractant, quàm illi. Nec Isaias hoc omisit, ex persona Dei inquit. Dimittetur iniquitas iacob: & hic est omnis fructus, vt auferatur peccatum eius: apertè ostendit duo hæc inspicenda esse: alterum vt remittatur peccatum præteritum: & vt caueantur futura. Hic est enim fructus quem dicit: vt auferatur peccatum, futurum proculdubio. Nec enim aliud est reliquum, remissis præteritis.

Cap. 27.

Tria igitur hæc, quæ ad scientiam sacerdotis pertinent, annotentur diligenter. Ex quibus primum, quod videlicet pertinet ad cognoscendam veritatem & perfectionem contritionis, explicauimus pro captu nostro in sacramento pœnitentiæ. Restat igitur duo: quomodo videlicet & ad contritionem excitandi sint pœnitentes, & qualiter contra futura peccata præueniendi sint: quæ duo simul hoc loco à nobis tractanda sunt. Et merito quidem, quando quidem simul coniuncta sunt, ita vt vix ab inuicem separari possint, vt satis in sacramento pœnitentiæ ostēdimus. Quanta est contritio, tantum opus est vt sit propositum vitandi futura: & quantum est hoc propositum, tanta est reuera contritio. Quis autem non intelligat, non esse verum propositum cauendi peccata, quod non fecit hominem sollicitum

Verè pœnitentiæ contritionem habet sollicitudinem de futuris peccatis vitandis.

ad quaerenda oportuna remedia: maximè cum periculum aut agnoscitur, aut certè facillè agnoscì potest? Aut quomodo verè illum peccatorum poenitet, qui, cum nouerit facillè se lapsurum, non cogitat quibus remedijs tanto periculo obuiandum sit, denique, qui non suscipit illa à spiritali medico sibi imposta? Et idem de sacerdote ipso meritò iudicari potest. Nec enim curat verè à prateritis absoluerè, qui de futuris cauendis non serò admonet. Augustinus sane non propositum tantùm cauendi futura peccata, sed vitæ mutationem necessariam putat: quæ non est aliud, quàm, vt statim remedia oportuna contra peccata adhibeantur. Si itaque ex his omnibus conclusum, non esse veram contritionem, nisi cum necessaria remedia contra futura peccata suscipiantur. Quare illa non tantùm contra futura peccata sunt, sed etiam vt praterita remittantur. Non igitur verè agit ad remissionem peccatorum prateritorum sacerdos, qui futuris remedia non adhibet: nec verè ad cõtritionem excitat, neque ad remedia contra periculum futurorum: nisi simul etiam ad ea suscipienda peccatorem inducat. Igitur de his duobus nunc agendum.

LECTIO SECVNDA.

De origine & causis peccatorum & de prima earum, ignorantia scilicet, in speciali.

Tria diligenter cognoscenda sunt animæ medico.

Tria quæ proposita sunt conuenienter tradantur, cognoscenda sunt primùm causæ & origine peccatorum, deinde progressus, atque status ad quem peccatum peruenit: denique quod maxima ex parte ex his pendet, dispositio & status ipsius poenitentis. Hæc enim tria, qui corporibus mederi vult, diligenter attendit. Vnde fit, vt eidem passioni nonnunquam contraria adhibeat remedia, intelligens ex contrarijs causis eandem infirmitatem nonnunquam oriri. Aliter etiam eidem morbo, & ex eadem causâ habenti originem, medetur, cum eger integris viribus & robusto corpore est: aliter cum infirmo. Ita igitur & spiritalis medicus causas & origines peccatorum opus est vt attendat, vt illis remedia adhibeat: & quæ-

tum etiam procefferint peccata. Nec enim, etiam eiusdem speciei semper æqualia sunt peccata. Alia enim vsque ad consuetudinem, alia vsque ad inuerecundiam etiam & obstinationem peruenerunt. Et iuxta hæc maiori vel minori remedio opus habent. Denique aliter infirmus, qui ferè in desperationem ex pusillanimitate labitur: aliter proteruus & obstinatus curandus est. Meritò itaque tria illa cogitanda sunt: sed primò de causis dicamus.

Causæ peccatorum colligendæ sunt ex his quæ superius de principijs humanorum actuum diximus. Cum enim peccatum sit actus humanus deficiens & imperfectus, necesse est vt eius imperfectioe causarum nascatur. Ad perfectionem enim actus necessaria est perfectio causæ. Et vbi videmus imperfectum effectum, agnoscimus imperfectioem causæ fuisse: vt in arbore cuius folia marcescunt, aut fructus corrupti inueniuntur, agnoscimus in radice defectum esse. Cum igitur superius tres causas actuum nostrorum internos nobis posuerimus: rationem scilicet, voluntatem, & appetitum (nam reliqua omnia & organa & facultates nostræ magis instrumenta sunt, quàm causæ peccatorum) imperfectio trium harum potentiarum, vel alicuius earum reddit imperfectum actum nostrum, atque ita peccatum. Malum enim ex singulis defectibus fit & sequitur, sicut ad bonum integritas omnium causarum requiritur. Ratio igitur, & voluntas, ac appetitus integra esse debent, vt rectè operemur: si quid eorum deficiat, imperfectum erit opus, atque peccatum: sicut in omni effectu plures habente causas, manifestum est. Vt enim recta sit scriptura: & calamus, & manus, & ars necessaria sunt: quidquid defecerit horum, reddet opus imperfectum. Porro sicut rationis perfectio est scientia & cognitio, ita defectus eius ignorantia. Et hæc non minima origo peccatorum est. Propterea (inquit Ilias) captiuus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam: & multa alia, quæ in hæc sententiam dicuntur pluribus alijs locis scripture. Perfectio verò appetitus sensitui humani in subiectione erga rationem rectam constituta est: imperfectio igitur eius, rebellio est contra rationem. Hanc infirmitatem vocamus, quando circa bonum aliquid agendum appetitus rationi repugnat: Concupiscentiam verò, cum in malum contra rationem tendit: de qua Paulus dicit, quod caro concupiscit aduersus spiritum. Volustratis verò perfectio in illius consistit in verum bonum perfectione. Imperfectio verò & defectus in complacentia mali: quam maliti-

De causis peccatorum.

Ignorantia.

Cap. 5.

Infirmitas.

Concupiscentia.

Malitia.

DE CAUSSIS

dicimus. Hæc igitur sunt tres primæ causæ & origines peccatorum: ignorantia rationis, infirmitas & concupiscentia appetitus, & malitia voluntatis. De quibus b. Thom. diligenter scripsit, & opus est vt hoc loco de illis dicamus.

2. 2. q. 77.

Obseruandum autem ante omnia, has tres causas ad peccatum ita concurrere, vt quamuis nonnunquam, immo frequenter etiam aut duæ, aut omnes simul concurrant: illa tamen causa peccati dicitur, quæ præcipua est, atque ita se habet, vt si desisset, non committeretur peccatum: quod aperte etiam experimur. Cum enim quis sic aliquid operatur, vt si agnosceret peccatum esse, non operaretur: etiam si ex aliqua passione & affectu id operetur, ignorantia tamen illius operationis causa fuit. Cum verò ex passione aliqua vehementi appetitu consentit quis in peccatum, quod non ignorat peccatum esse: etsi reuera ignorantia aliqua sit: vt ostendemus inferius: prima tamen causa passio illa est. Rursus, qui nec ignorans, nec illectus passione, malum eligit: is errat quidem, sed prima causa malitia est.

De ignorantia, quatenus est peccati causa.

Prop. 17.

Dicendum igitur de singulis earum in hoc principio. De ignorantia igitur notandum, aliquam esse quæ per se sola est causa peccati. Et hæc (vt b. Thom. inquit) est, cum omnino ignoratur peccatum esse quod agimus: vt cum Iacob accessit ad Liam. Alia verò ignorantia coniuncta est omni peccato. Errant (inquit sapiens) qui operantur malum. Nec enim dubium est, vt ex superioribus patet, electionem non esse peruersam, nisi præcedente iudicio aliquo peruerso, atque ita errore. Non quod putemus, vt Socrates voluit, omnem virtutem cognitionem esse, & ita omne vitium ignorantiam. Est enim manifestum, multos contra id quod aperte sciunt, in consensum trahi ex affectu aliquo. Sed non dubitamus, eum qui sic consentit, vel obliuisci, vel minus attentè cogitare id quod vel habitu, vel in vniuersali cognoscit: & hæc est ignorantia omni peccato coniuncta. De hac ergo duplici ignorantia agendum.

2. 2. q. 76. ar. 1.

In nobis modis est quis ignorans.

Primo de vtraque, quomodo sit causa humani actus, dicemus. Cum enim defectus tantum sit ignorantia, non est propriè causa peccati directè agendo, sed indirectè tantum: sicut defectus & absentia gubernatoris est causa submersionis nauis. Cum enim, si scientia adesset, prohiberet peccatum: defectus eius causa est vt committatur peccatum: sicut ait b. Thomas. Contingit verò hæc ignorantia dupliciter: vel ex intentione auertentis se ab inquisitione & cognitione, vel certè à consideratione eorum

quæ

PECCATORVM.

364

quæ scire & considerare debet: vel præter intentionem, cum quis nimium intentus his quæ magis placent, omittit vel scire, vel considerare quæ debet. De priori illud dictum est: Noluit intelligere, vt bene ageret. Et quod Isaias contra impios ait: Qui dicunt videntibus, nolite videre: & aspicientibus: nolite aspiceret nobis ea quæ recta sunt: loquimini nobis placencia, videte nobis errores: cesser à facie nostra sanctus Israel. De posteriori verò illud psalmi intelligitur. Supercecidit ignis, & non viderunt solem, & oculos suos statuerunt declinare in terram: quamuis etiam ad priorem illâ ignorantiam referri possit hoc, propter verbum statuerunt.

Esaiæ 30.

De priori illa ignorantia, quæ sola est causa peccati, quomodo ad illud se habeat, nunc explicandum. Hæc enim quandoque excusat omnino à peccato: quandoque, si non omnino, saltem ex parte. Nonnunquam nihil minuit, sed auget etiam: idque secundum quod variè se habet ignorantia ad voluntarium. Nam cum (vt ex superioribus patet) peccatum omne voluntarium sit: ignorantia verò tollat voluntarium: necesse est vt peccatum auferat. Quando verò id fiat, ita explicauit Philosophus ipse, & antiqui illi, Gregorius & Damascenus, & b. Thomas quæ sit supra dicta. Triplicem enim distinguit ignorantiam, ex ordine quæ habet ad voluntatem. Prima est, quæ præcedentem vocant:

Quest. 76.

quæ scilicet omnè voluntatem præcessit: hoc est, quæ nulla ratione volumus. Altera verò huic opposita, ex qua etiâ hæc agnosci potest, dicitur consequens voluntatè: quam volumus aliqua illarum rationum, quas proximè diximus: vt illa nimirum, de qua dictum est: Noluit intelligere vt bene ageret: vel altera, de qua diximus illud: Supercecidit ignis, & non viderunt solè. Tertia denique, quam concomitantem dixerunt, illa est, quæ etsi non sit voluntate concupita, tamen etiam si adesset opposita scientia, non impediret actum: vt in illo, qui sagittam iacit, putis se feram occidere, & occidit inimicum: occisurus proculdubio libentius, si inimicum esse sciuisset. Hæc itaque ignorantia, teste Philosopho, & his quos citauimus, facit actum non esse voluntarium, hoc est, non adesse tunc voluntatem: nec enim velle possumus aliquid eo tempore, quo illud non agnoscamus: non tamen facit inuoluntarium, hoc est, quod repugnat voluntario. Rursus, quæ libet harum est nonnunquam iuris, nonnunquam facti. Et quæ iuris est, quandoque diuini siue naturalis, quandoque humani siue positivi. Iuris quidem est, cum ignoratur aliquid prohibitum esse: vt si quis putaret fornicationem.

Ignorantia voluntatè omnino præcedens, consequens voluntatè, ignorantia concomitans voluntatè.

Ignorantia iuris diuini vel humani.

nem non esse peccatum, vel vsuram esse licitam: quorum vtriusque iuris naturalis est. Vel, vt de positiuo iure dicamus, sed diuino: si quis putaret confessionem peccatorum non esse necessariam, aut nunquam audisset predicationem Euangelij. Iuris vero humani ignorantia est, si quis putaret non minus licere iudici seculari in clericum animaduertere, quam in laicum. Ignorantia vero facti apertissimum exemplum est in Iacob. De omnibus igitur certum est, ignorantiam præcedentem, quæ inuoluntaria est, excusare omnino à peccato: & illam vocant ignorantiam inuincibilem: quam scilicet diligentia nostra nõ possimus vincere: diligentia inquam humana, & qua prudentes solent in simili re vti: & propterea ipsa ignorantia nullum peccatum est, nec villo modo voluntate appetita. Neque nunc opus est quaestionem illam anxie tractare, an possit licite ignorari lex diuina: vel, an sine culpa ignoretur aliquando. Sunt qui putent ius diuinum nunquam sine culpa ignorari: adeo, vt sentiant nullum excusari à fidei Christianæ susceptione, etiam si nõ audierit Euangelium. Sed non est opus anxie hæc disputare: melius est diuino iudicio hoc relinquere, de quo nihil certum nobis in scriptura est proditum. Satis est, ea quæ ignorantur absque dolo & fraude, & absq; negligentia manifesta discendi & sciendi quæ necessaria sunt, excusare à peccato. Nam illud, quod apud Ezechielem dicitur de eo qui posuit iniquitates in corde suo, & iuit ad interrogandum prophetam: Ego Dominus respondebo ei in multitudine immunditiarum suarum: & decipiam prophetam illum: iuxta iniquitatem interrogantis, sic iniquitas prophetae erit: ad fraudem, vel apertam negligentiam pertinet: cum scilicet voluntarie ignorat, & querit quod sibi gratum, non autem quod verum est, dici. Nam quod quidam putarunt, vt excusetur quis ignorantiam iuris diuini, necesse esse, vt prius per veram poenitentiam in Deum cõuertatur: ne videlicet propter peccata sua permittat illum Deus decipi. durius est, quam vt omnibus imponi debeat. Exhortandi quidem ad id omnes, qui de re maximi momenti dubij sunt, & doceri cupiunt. Verum qui bona fide de his quæ occurrunt dubijs, consulit quos merito iudicet sapientes, nec aliud agit, credi potest satisfecisse, ita, vt si quid errauerit, inuincibilis reputetur ignorantia & inuoluntaria: Hæc igitur de prima ignorantia.

Ignorantia facti. Que ignorantia excusatur à peccato.

Ezech. 12.

Ignorantia voluntaria nõ excusatur à peccato.

De secunda verò, quæ scilicet voluntaria est, eadem ratione patet quòd non excusatur à peccato: immo accusatur potius, quando ex malitia aliquis non vult scire quæ oportet, De qua illud Pau-

li: Ignorans ignorabitur. Nonnunquam verò quando ex negligentia est, excusatur ex parte & leuius reddit peccatum. Vnde ipse Paulus inquit: Fui blasphemus & persequutor, sed misericordiam consequutus sum: quia ignorans feci: ostendens videlicet ignorantiam aliquid excusasse.

Tertia demum illa neque accusatur, neque excusatur: quia nec uoluntaria est, nec inuoluntaria. Occisio itaque inimici, dum putatur occidi fera, tunc non fuit peccatum: quia non voluntaria: erit tamen peccatum, cum placuerit. Hæc igitur de ignorantia, qua omnino ignoratur peccatum esse quod agitur. Alia verò ignorantia, quæ in omni peccato inuenitur, quæ cæcitas mentis siue hebetudo sensus in scriptura & patribus vocatur, illa est, qua principium aliquid non cogitatur, quod rectè expenditur à peccato auerteret: vt quàm sit ingratum Deo, quàm nobis noxium peccatum, quanta pena dignum: & similia. Ista nõ est dubium vel non cogitari à peccante, quod cæcitatem dicere possimus: vel si cogitantur, non satis ex hebetudine quadam & crassitie, penetrantur & expenduntur. Hæc enim cæcitas & hebetudo (vt docet b. Thom.) contrariantur dono illi spiritus sancti, quod intellectus dicitur: nec dubium est eas peccatorum esse causas, & augeri peccatis ipsis. Quo enim magis peccatur, hoc magis obtenebratur animus, & ineptior fit ad spiritualia ac diuina capienda: contra quod promittitur per Isaiam prophetam: Erunt omnes docibiles Dei, siue *ἄλλοι ἄνθρωποι*. Est enim proprium gratiæ nouæ legis, efficere hominem facilem ad capiendam & penetranda diuina. Nos (inquit Paulus) omnes reuelata facie gloriæ Domini speculantes, in eandem imaginem transformamur: cum eodem loco de Iudæis dicat, quòd obruti sunt sensus eorum. Vnde meritò inter causas peccati maximas hæc ignorantia numeranda est. Et agnoscendum, quàm longè sint à gratiæ Christi statu, qui ad fidei mysteria cogitanda & intelligenda tam crassi & somnolenti ac tardi sunt, vt illa magis quasi figmenta quædam & somnia, aut reuera quasi non intelligibilia considerent. Quod malum non tam naturali defectui ingenij, quàm illorum culpæ certè tribuendum est: cui diligenter remedia adhibere debet spiritualis medicus: de quibus postea. Hæc verò dicta sunt, vt etiam quid de peccato ignorantie in arcano illo confessionis iudicio censendum sit, sciant quos hæc instruimus.

Ignorantia comitans neque accusatur, neque excusatur. De ignorantia omni peccato cõiuncta.

2. 2. q. 16.

2. Cor. 3.

DE INFIRMITATE
LECTIO TERTIA.

De infirmitate.

Explicatur
anima in-
firmitas.
q. 77. ar. 3.

SECUNDA, quæ ponitur causa peccati, infirmitas est: passio scilicet aliqua appetitus sensitui: quam merito infirmitatem vocamus (vt inquit b. Thomas) quoniam est inordinatio quedam partium hominis, qua impeditur in operationibus rationis: sicut infirmitas corporis dicitur: cum ex membrorum aut humorum inordinatione ac disproportionem impeditur corpus in suis operationibus: ne scilicet recte ambulare, aut digere, aut huiusmodi aliquid facere possit. Ita ira tanquam febris quedam est & sanguinis accensio, qua turbatur rationis iudicium. Turbatus est (inquit Dauid) à furore oculus meus. Ita concupiscentia carnis, & quidquid aliud est. Quomodo vero passio sit principium humani actus, & qualiter ipsam rationem mouere, ac vita voluntatem trahere in consensum possit, satis superius explicatum est: iuxta ea quæ beatus Thomas duobus primis articulis illius quæstionis docet. Passio enim siue affectio causa est peccati, quando immutando corpus vehementer distrahit à rationis consideratione, vel certe facit delectabile & bonum apparere, quod illi affectui conforme est. Hinc fit, vt ventre pleno, videatur facile ieiunium: at verò exhausto, aliter.

Quomodo
infirmitas
partim excu-
set peccatum.

De quo et illud Philosophi: Qualis vnusquisque est, talis finis videtur ei: talia scilicet iudicat sibi expedire. Nihil ergo hic aliud dicendum est: quam vt notetur, passionem hanc & infirmitatem frequenter excusare & minuere peccatum: non vt auferat sui generis malitiam (nā fornicatio & adulterium ex graui passione, mortalia etiam sunt: sicut & homicidium) sed excusare dicitur, quod lenius faciat, & magis dignum misericordia. Vnde etiam legimus frequenter in Psalmis, ad misericordiam implorandam allegari infirmitatem. Misere mei Domine, quoniam infirmus sum: & similia. Quod ideo fit, quia infirmitas hæc minuit voluntarium, sicut & rationis considerationem. Quo enim maior est passio, eo minus cogitatur peccatum, & voluntas magis trahitur. Quare merito b. Tho. supra dicto loco, hoc dixit verum esse de passione præcedente deliberationem: hanc enim manifestum est impedire ipsam rationem deli-

Quæ passio
minuat, &
quæ augeat
voluntatem.

CAVSSA PECCATI.

366

deliberantem. Quæ verò sequitur deliberationem, non impedit iudicium rationis, nec voluntatem: sed potius sequitur illam, & auget etiam. Quo enim magis in actu aliquo delectamur, quo plures & fortiores passionem voluntati coniunguntur, eò magis illam tenent, & grauius peccatur: quod & in bono, & in malo certum est. Passio enim sequens in actu virtutis deliberationem auget, etiam eam virtutem: sed quæ præuenit, minuit.

Iuxta causam hanc, infirmitatem scilicet, notandæ sunt multæ alia: causæ peccatorum, quas scriptura nominat: quæ omnes ex passionibus istis appetitus sunt. Constituit igitur b. Augustinus amorem sui inordinatum primam causam peccati: qui (vt inquit ille) cum vsque ad contemptum Dei pertingit, ædificat Babylonis ciuitatem: quod b. Thomas explicans eadem quæstione docet omnem passionem appetitus nostri non esse aliud, quam quod bonum aliquod sensibile amamus nobis. Omnia namque quæ affectu nostro corporeo, & nondum sanato per gratiam volumus, propter nos volumus. Si itaque nos non amamus inordinatè, nihil aliud inordinatè cuperemus: quod satis d. Paulus indicat, cum, priusquam diceret de multis nouissimorum temporum peccatis, præmisit. Erunt homines seipso amantes &c. Amor verò hic sui propriè intelligitur inordinatus ille affectus, quo nos iuxta corpus tantum considerantes, amamus corpori bona, ommissa & neglecta anima. Ille est enim amor ille de quo in Euan gelio dicitur: Qui amat animam suam &c. Ibi namque anima pro vita animali accipitur, non pro rationali parte, qua iumentis præstamus: Qui sic se amat, odit: sicut iuxta literam nos habemus, intelligitur illud: Qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Nec tamen solus hic amor corporalis appellandus est amor sui. Est enim infirmitas hæc & sui amor latior: & in Philosophis illis, qui nouerant corpus & corporea omnia contemnere: atque in spiritualibus viris, qui in scientia scripturæ & rerum diuinarum intelligentia sibi ipsi placent, & quæ sua sunt quærunt, locum habet. Itaque amor sui est omnis complacètia in nobis, aliena à vero & Christiano affectu, quo soli Deo, eius videlicet gloria, atque proximorum vtilitati cupimus viuere. Et merito dicimus hunc amorem sui primam esse febrem naturæ humanæ, quæ ex Adâ ægro nascitur, & à qua vix ex toto liberamur. Cui Augustinus opposuit supra dicto libro amorem Dei vsque ad contemptum nostri. Hic igitur primus morbus est causa peccati appetitus.

Lib. 14. de
ciuita. Dei.
De amore
sui qui etiã
infirmitas
animæ est est
prima caus
sa peccati.
77. ar. 4.
2. Tim. 3.

Ioan. 12.

Hunc

DE INFIRMITATE

De concu- piscētia car- nis ac ocu- lorum, et su- perbia vi- ra.
1. Ioan. 2.
Hunc sequuntur tria alia, quæ scriptura notat vt omnium peccatorum causas, dicente Ioanne: Omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ. Quæ (vt b. Thomas explicat) continent bona omnia appetitus sensitui. Delectationes corporeas in concupiscentia carnis intelligimus: diuitiarum verò & habendi appetitum, in concupiscentia oculorum: vel vniuersalius, vt d. Augustinus sumit, curiositatem omnem, & quidquid ad satiam dum appetitum cognoscendi pertinet: in superbia vitæ, excellentiæ & boni ardui appetitum intelligimus. Quæ tria, si bene pensentur, proximè ex præcedenti morbo oriuntur, & sunt magis speciales morbi, etiam cum nondum illis consensimus, aut non plenè. Et si itaque vnus vno, alius alio istorum morborum magis laboret: non est tamen qui non agnoscat se infirmum: immo vix est, qui non tangatur omnibus. Sed conandum est, vt quisque noscat quo grauius laboret. De quibus beatus Augustinus diligentius, ex scriptura sacra colligens eorum pericula, & ipsorum remedia, & quantam habeant ad exhortandos nos ad Deum, efficaciam: scripsit in libro de vera religione.

Peccata ip- sa sunt mor- bi et alio- rum peccato- rum causa.
Hos morbos sequuntur alij maiores morbi: peccata scilicet ipsa: quæ causæ sunt aliorum peccatorum. Causæ inquam, vt b. Thom. explicat, non solum, quia amissa gratia per vnum peccatum, in alia necesse est incidere: sed etiam, quia nonnunquam amissa aut verecundia, aut timore, facilius in alia peccata incidunt qui semel peccauerunt. Sed & hoc habent grauiora quædam peccata, vt nonnunquam fines sunt aliorum peccatorum: & propter illa consummata vel consummanda, multa alia peccata committuntur. Inter hæc verò peccata, quæ etiam aliorum sunt causæ, numeratur primò superbia, quam scriptura dicit

Ecclesi. 10. cap. 29. Superbia in- itium om- nium peccati.
initium esse omnis peccati. Quod iuxta Augustin. quidem libro de natura & gratia, de superbia propriè dicta intelligi debet, propter primum peccatum angeli, & hominis etiam, quæ fuerunt initia omnium peccatorum. Addit etiam b. Thom. in omni peccato esse quandam voluntatem non subiiciendi se, aut non parendi legi, quæ superbia quædam est: cum tamen b. August. suprà dicto loco, cum infirmitate vel ignorantia pec-

1. Tim. 6. Auaritia omnium ma- lorum radix.
catur, nullo modo putet superbiam esse. Computatur etiam in- ter hæc auaritia, quam Paulus ipse radicem omnium malorum vocat. Quod de auaritia proprij nominis (vt b. Thom. illa q. loquitur) exponit: est intelligendum: quia materiam præbet multis pec-

CAVSSA PECCATI

367

Septem dæ- ptialia pec- cata.
catis. Diuitiæ enim sunt velut fomentum peccatorum omnium. Denique ad istam etiam pertinent septem illa capitalia vitia, quæ à d. Gregorio & Cassiano (quamuis ille octo numeret) explicantur. Dicuntur enim capitalia, quòd quasi duces sint, vnde multa alia oriuntur: id quod d. Gregorius 30. lib. moralium, ex diligenti consideratione & experientia affectuum humanorum docet: quæ scilicet vitia ex quolibet eorum consequuntur secundum communem experientiam, quæ ratione etiam non caret. De quibus quidam diligenter sigillatim b. Thom. Et pertinet certè ad hanc materiam moralem & cognitionem peccatorum, hæc cognoscere: quæ nos superius inter genera peccatorum numerauimus. Nunc satis sit agnouisse, quòd septem illa peccata tendunt in ea, quæ maximam habent vim & efficaciam mouendi affectus humanos. Habent enim non minimam rationem beatitudinis, quæ ratio est appetendi omnia quæ appetimus. Atque ideo, cum tam efficacia sint, ad multa etiam alia peccata mouent. Inanis gloria & auaritia tendunt in hæc duo, gloriam scilicet & sufficientiam: quæ maximè in beatitudine inueniuntur: Gula & luxuria in delectationem: quæ maxima est etiam beatitudinis pars. Et quidem ideo hæc peccata sunt, quia in eis non queritur vera gloria, aut sufficientia, aut delectatio: sed solum apparentia eorum. Reliqua verò tria capitalia peccata fugiunt mala his contraria: ira videlicet, inuidia, & acedia: atque ideo etiam efficacissimè mouent: sed quæ ex eis oriuntur peccata, ostendit (vt diximus) Gregorius. Satis sit hoc loco admonuisse, quòd ad spirituale iudicem, & eum qui cupit animarum mederi vulneribus, non solum pertineat, nosse peccata singula, sed etiam radices & causas, ex quibus oriuntur: vt videlicet dignè mederi possit peccatorum vulneribus. Hæc itaque sufficiant de secundæ peccatorum causa.

LECTIO

DE MALITIA
LECTIO QVARTA.

De vltima peccatorum origine,
malitia scilicet.

1. 78.

Quid ex
malitia pec-
care.

VLTIMA tandem peccatorum causa, & quidem ceteris grauior, merito ponitur malitia: quæ (vt b. Thom. ait) defectus quidam est voluntatis, quæ (vt superius ostensum est) præcipua causa est omnium humanorum actuum. Sicut igitur deficiente à suo ordine ratione, fit ignorantia, ex qua committuntur peccata: & deficiente à perfecta subiectione & obedientia erga rationem appetitu nostro, nascitur infirmitas, ex qua (vt declaratum est) non pauca peccata proueniunt: ita voluntatem contingit à suo proprio ordine, quem habet ad bonum rationi consentaneum, deficere: non quod malum sub propria ratione mali eligat: sed quia, dum nimium peccato alicui inhaeret, conuertitur quodammodo illi in naturam: quo fit, vt non ex ignorantia, non ex vehemēti aliqua passione mali alicuius: sed affectu ipsius peccati quod ducitur, præueniat omnem passionem, & ipsum peccatum appetat ac velit: & hoc dicimus ex certa malitia peccare. Quod non potest melius cognosci, quàm ex duobus alijs membris. Cùm enim nec ob ignorantiam, nec ob passionem, sed integra ratione & sana eligit ipsum peccatum committere: ex certa malitia peccat, siue ex electione. Est quidē in omni peccato, maximē mortali, electio & malitia: sed hæc in alijs præueniuntur à passione vel ignorantia. Quando verò nihil eorum, sed ipsa peccati malitia delectat ex ea peccatur, & ipsa est origo peccati: tunc ex electione peccari dicimus. Et hic est proculdubio magnus gradus & profectus, vel potius defectus peccati, cùm ad peccandum ex certa malitia peruenitur. Et quanquam hoc nõ mutet speciem peccati, est tamen conditio non parum aggrauans ipsum peccatum: quam sanè merito inquirere debet spiritalis iudex, quia longè alia & efficacior medicina his peccatis est necessaria.

Duobus modo dupliciter verò contingit ex certa malitia peccare. Primò (quod apertū est & communius) cùm ex cōsuetudine generatus fuerit habitus peccati. Fit enim peccatum per cōsuetudinē & habitum connaturale, ita vt ipsum solum per se delectet: atq;

tunc

tunc multum detractum est integritati mentis humanæ. Nam licet, ex cōsuetudine, primò incipit homo, superatus aliquo affectu, inuitus quodam modo trahi ad consensum peccati: quare etiā displicet, nec sine tristitia & anxietate aut committi, aut prius cōmissum relinquit peccantem. Postea verò paulatim ipsa frequentatione fit, vt incipiat minus displicere, minus sentiri: & tandem conuersum in naturam, per seipsum delectat. Itaque sic peccantes similes sunt his, qui captiuitatem ipsam, aut infirmitatem, quasi naturale bonum cōperunt amare. Peccatur etiam ex certa malitia, præter cōsuetudinem & habitum (vt b. Tho. præd. q. ait) ex vehemēti aliqua tēratione, aut certè (vt ille inquit) ex nimia corruptione & procliu in vitium aliquod natura. Nec enim dubium est, ex libertate voluntatis in malum, fieri posse, vt ipsum à principio eligatur: quanquam hoc rariùs. Est enim naturale homini, paulatim & per incrementa quædā tendere in malum vel in bonū. Cùm igitur audierit sacerdos cōsuetudinem peccandi, opus est vt de certa malitia aduertat diligenter: aut etiam vbi perierit vehementem aliquam inclinationem in peccatum.

Ex his etiam intelligi potest quod attinet ad præsentem locum: quale sit augmentum: & quibus gradibus crescat affectus mali in nobis. Ex priori enim peccato sequitur secundū: atque ita ex pluribus consuetudo & habitus: & hinc certa malitia. In qua sunt etiam gradus, quos possumus nunc tres numerare. Prius, de quo iam loquuti sumus, cùm ex inclinatione quadam & cōnaturalitate peccatur. Secundus, hoc altior, cùm ad hoc peruenitur vt cōtemnatur lex ipsa, & ex contemptu eius peccatur: nõ ex alia videlicet passione, aut affectu, quā vt legi nõ sit subditus. Huc enim pertinet quod scriptū est: Inpius, cùm venerit in profundū malorū, cōtemnit: & hoc exponit b. Tho. esse peccare ex contēptu: quod nõ est dubiū esse ex certa malitia, & insigni quidē. Certius verò, supra hunc etiam, gradus est, cùm iā contradicitur ipsi spiritui sancto, & reijciuntur ac contemnantur ea, per quæ retrahitur animus à peccato. Hoc enim specialitate docet b. Tho. merito dici peccatum in spiritū sanctū: quod certè summū est, & iuste irremissibile dicitur. Consistit enim in contemptu eorum, per quæ fit remissio. Itaque si quis nolit audire sacras conciones, aut legere sacram scripturam, ne ita à peccato retrahatur: non est dubium quin ex summa malitia peccet, & in spiritum sanctum. Nec desunt huius exempla in scriptura. Iob inquit de his qui dixerunt Deo: Recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus. Et Isaias de

Incrementa peccati.

Tres gradus malitie.

Prover. 18, 1. 2. q. 86, ar. 2.

et

X. 2. q. 14.

eisdem dicit: Filij nolentes audire legem, qui dicunt videntibus, nolite videre, nolite nobis loqui quæ recta sunt: loqui mihi nobis placentia, cesser sanctus Israel à facie nostra. Huius quidem peccati colligit b. Thom. sex species: quæ omnes in eo constitutæ sunt, vt ex intentione abijciatur id, per quod à peccato reuocamur. Hæc itaque est omnium maxima malitia. Sunt quoque alia peccati augmenta. Nonnunquam enim ex affectu peccati fit, vt incipiat displicere lex ipsa Dei, & fides: ita vt cupere mus eam non esse. His certè proxima est ipsa infidelitas: & ideo non minoris sunt periculi, nec minus fugienda, quàm quæ iam diximus: in quæ nonnunquam ex illis labimur: ex consuetudine videlicet peccandi & contemptu in infidelitatem. Satis fit de his nunc monuisse sacerdotes, vt non negligenter hoc aduertant, sed considerent quàm altas radices peccatum egerit in corde, & quos protulerit fructus, vt inde intelligant, qualia sunt adhibenda remedia.

Peccatū ex malitia est ceteris grauius.
I. 2.

Non est etiam circa peccatum ex malitia omittendum, quare hic modus peccandi grauior sit duobus prioribus. Quod beatus Thomas quæstione illa septuagesima octaua articulo vltimo diligenter explicat. Habet enim hoc peccatum maiorem rationem volūtarij: cum nihil sit rationem ipsam impediens, atq; ita nec voluntatem à sequenda recta ratione retrahens. Deinde, quod diuturnior sit hic affectus, & diutius adhareat voluntati. Neque enim habet, per quod ab illo retrahatur. Passiones & affectus appetitus sensitui citò transeunt: & cum transferint, incipit displicere peccatum: vt homicidium commissum ex ira, & similia. Malitia verò illa voluntatis, maximè quæ ex habitu est, magis hæret. Denique, cum in peccato ex certa malitia inordinatio sit tota in rationali appetitu: pessimè ille dispositus est ad finem: minus verò malè in peccatis ex passione, vel ignorantia. Certum igitur est, hoc esse multo grauius, & ideo maioribus egere remedijs.

2. lib. de pec. mer. et remis. cap. 17.

Hæc itaque sint dicta de tribus his radicibus præcipuis, & causis peccatorum: quas nosse, & circa quodque peccatum aduertisse, valde conducit. Non est tamen omittendum, quin de earum ad inuicem comparatione aliquid dicamus: vt inde melius, quomodo peccatis medendum sit, cognoscatur. Diuus August. quidè (vt hoc prius dicamus) quanquam obiter, & absque diligentioris inquisitionis præiudicio, has tres causas ad duas reduxit: Peccatur (inquiens) & Dei mandatum præteritur vel quia bonum latet & non cognoscitur, vel quia non delectat.

Itaque

Itaque cum sint duæ præcipuæ causæ actuum nostrorum, ratio & voluntas: defectus earum Aug. considerasse videtur: cum tribuit rationi quidem ignorantiam, voluntati delectationem vel defectum eius: quia (inquit) non delectat: vel certè coniungit appetitum voluntati: ad vtrumque enim pertinet delectatio: ita vt merito possimus dicere, peccatum omne vel à cognitione deficiente aut errante, vel à delectatione aliqua ortum habere. Immo reuera vtrumque esse in peccato, merito dicendum est. Merito igitur, qui consulere vult animabus, considerabit, vbi prius incipiat defectus & peccatum: an in ratione minus cogitante, an in affectu vel voluntate minus sequente rationem. De hoc igitur breuiter sequentia putamus annotanda esse. Primum hoc sit. Ordine generationis & temporis, principium peccatorum omnium in hominibus communiter, & secundum ea, quæ frequenter contingunt, est ex appetitus sensitui inordinatione: quaquam fieri possit, vt aliter eueniat: sed hoc est rarum, & ideo ab arte alienum. Istud satis ostendit experientia & ratio, quæ ab illa sumitur. Viuimus enim omnes prius animali vita sine illo rationis vsu (de quo illud: Viuebam aliquando sine lege: August. intelligit) & eo tempore, vt Paulus ipse inquit, peccatum in nobis mortuum est (quia videlicet non agnoscimus ipsum) & tamen sunt in nobis passionibus illæ & affectus delectationum, & aliarum rerum ex natura ipsa sensibili, quales videmus in alijs animalibus: nondum tamen tam validi & fortes, propter virium & ætatis debilitatem: accedit tamen ex corruptione ipsa, quæ in nobis maior est, amplior etiam inordinatio in his motibus: vnde fit, vt verum sit illud: Sensus & cogitatio hominis prona sunt in malum ab adolescentia sua. Cum itaque affectus isti nobis semper noti sint, ac congeniti semper nobiscum adoleuerint, & ratio longo post tempore (septimo videlicet, vt Aristot. putauit, anno: & reuera aliquando tardius, atque rarò certè ante) incipiat paulatim & valde debilitè ac imperfectè ad considerationem honesti aperire oculos: fit, vt inter ipsa sua initia opprimatur, & à fortiori consuetudine corporalium affectuum trahatur in cõsensum, & obscuratur nimium: maximè si his accedat præua consuetudo eorum inter quos viuatur, si accedant inhonestæ verba & exempla: ex quibus fit, vt merito scriptum sit illud: Omnis caro corruperat viam suam: quod vñam ipsa experientia non doceat nos. Ex his enim factum est, vt, quanquam in ceteris omnibus rebus, etiam animalibus, malum, & quod contra naturam cuiusque est, rarius inueniatur: in nostra tamen na-

Vnde principium peccati in nobis communiter.

Roman. 7.

Genes. 3.

Aaa

tuta

I. Cor. 14.

zura malum sit in pluribus, & plures contra naturam vitam instituant, quàm secundum illam: nimirum paucis transeuntibus à corporalibus delectationibus & bonis, inter quæ ab infantia nutriti sunt, ad gustum spiritualium delectationum, & sensum huiusmodi bonorum. Itaque, quod aperte intuemur, viuunt ab hominibus integræ rationis, quasi in infantia quadam & pueritia, à qua nos deterret Apostolus dicens: Nolite pueri esse sensibus, sed malitia non paruulos: idque propter tantam corruptionem naturæ & consuetudinis humanæ. Inter quæ etiam, quod spiritualibus iudicibus valde considerandum est, frequenter fit, ut quamquam ratio, & naturale illud lumen diuini vultus, quod signatum est super nos, satis indicent in primordijs illis rationis, mala, & ab eis deterreant: tamen praua consuetudine & propria, & eorum inter quos viuunt, fit, ut multa nec reputentur quidem peccata, vel certè cum timore aliquo & conscientie dubio taceantur in salubri illo confessionis iudicio: maximè in inhonestatis peccatis, & prima illa verecunda ætate. Quare in his opus est prudentissima attentione, ne aut indicentur pueri, que non norunt, mala: aut certè relinquatur illis virus aliquod absconditum in viscerum recessibus. Scripsit quædam ad hoc pertinentia Gerson in tract. de arte audiendi confessiones, & in alijs locis de puerorum disciplina. Itaque sufficiat hæc annotasse, in quibus exordia rationis nostræ, & peccatorum satis ostenduntur.

Apparet
initium boni
& mali magis à voluntate quam
ratione esse.

Secundum hic annotandum, est istud. Post hos affectus & passionem, quid prius corrumpatur, ratio ipsa & cognitio, an voluntas: non satis notum est: & fieri potest ut quandoque vnum, quandoque alterum prius corrumpatur: magis tamen probabile credimus, potius ex voluntatis corruptione & defectu prius peccata esse, quàm ex rationis corruptione: quod nouisse, etiam conducet ad adhibenda remedia. Vt enim ex superioribus patet, est necesse sit cognitionem præcedere, ut sequatur affectus: tamen nulla cognitio satis efficax est ad mouendum, nulla diu occupat animum, nisi adsit efficacia voluntatis. Putamus itaque iudicij illius peruersi, quod in ratione est cum peccatur, radicem esse ex voluntatis defectu: quia aut iam cœpit sibi placere in malis, aut certè erga bona cœpit tepidior esse. Quare primum omnium fontem malorum & honorum putamus esse voluntatem, quæ in scriptura sacra meritò cor dicitur, ex quo manat motus & influxus vitæ in membra: sic à voluntate: de qua verbum illud meritò intelli.

Intelligemus: Omni custodia serua cor tuum, quoniam ex ipso vita procedit. Si voluntati bene fuerit consultum, si illa sit sana: nulla cogitatio aut rationis defectus nocere poterit: quamquam reuera hæc duo coniunctissima sint. Quod cum multis scripturæ auctoritatibus doceri possit, non tamen opus est pluribus hoc agere: satis sit istud breuiter admonuisse hoc loco. De causis igitur peccatorum interioribus hæc dixisse sufficiat.

Tribuuntur etiam exteriores causæ peccato: de quibus superius non nihil diximus inter causas humanorum actuum. Sunt autem hæc causæ, homo & Angelus malus: qui non aliter sunt causæ, quàm suggerendo & proponendo bonum aliquod, quod ratio sequatur: vel ad illud prosequendum persuadendo: quæ omnia exteriora sunt: quamquam (ut patet) etiam hæc moueant corpus ipsum & alterent: sicut in ira vel timore contingit. Vbi etiam diabolus posse non nihil amplius, constat. Potest enim corpus ipsum alterare & maiores accendere passionem: voluntatem verò ne attingere quidem potest.

Inter has causas externas peccati ponitur excæcatio & obduratio: quæ duo scriptura Deo tribuit. Ego indurabo cor Pharaonis, & excæcabo cor populi huius, & aures eius aggrauabo. Non quod Deus sit causa peccati (absit hoc) à quo nihil inordinatum: non quod Deus aliquando moueat, multo minus cogat ad consensum peccati: ut hæretici stultissimè dicunt. Sed (ut b. Thom. proprio loco explicat) quandoque non dat homini gratiam, qua ratio illuminetur ad non consentiendum peccato, & emolliatur voluntas vel ad amandum bonum, vel ad odiendum peccatum. Hæc enim duo, rationis lumen, & voluntatis suauitas ac complacentia in bono, diuinæ gratiæ sunt opera: & quibus dantur, gratis ac misericorditer dantur: quare nulli debentur: quibus subtrahuntur, iuste subtrahuntur: ut verum sit illud: Cuius vult miseretur: & quem vult, indurat. Et rursum: Miserebor, cui misertus fuero: & misericordiam præstabo, cui voluero, aut in quem mihi placuerit. Et illud etiam: O homo, tu quis es, qui respondeas Deo? Quæ ideo hic notanda sunt, ut agnoscamus cæcitatibus & malitiis nostris: causas in nobis esse: sed remedia & medicinas ex gratia à Deo: atque ideo ab illo primò esse requirenda: à quo opus est ut incipiat sanitas omnis & medela: de qua lectione proxima dicemus.

De excæc
tione &
obduratio
ne.
Ez. 7. & 9
Esaia 6.
1.2.

Rom. 9. &
Exod. 33.
Ibidem.

LECTIO QVINTA.

De medijs, & ratione medendi animarum
vulneribus in speciali.

De cano-
nibus pe-
nitentia-
li-
bus & pu-
blica peni-
tentia.

DE causis itaque & origine peccatorum dictum est: iam de curatione dicendum. Circa quam, iuxta ea quae superius, cum de satisfactione & poenitentia ageremus, dicta sunt, aduertendum est, quod ecclesiae antiquae consuetudo fuit, ut cuiuslibet lethali peccato certa destinarentur tempora poenitentiae, ante quam peractam non concedebatur communio vel sacrificij, vel sumptionis Eucharistiae, ei qui id genus peccati commississet. Tempora vero haec statuebantur ex Episcoporum iudicio & arbitrio. Et frequenter quidem in concilijs aut vniuersalibus, aut prouincialibus, communi omnium iudicio haec tempora praefinebantur. Vnde orti sunt canones poenitentiales in diuersis concilijs aediti: quorum plurimos colligit Rabanus in lib. quem vocat poenitentiarium. Sunt etiam antiquorum de his nonnulli tractatus. Greg. Neocaesariensis & Petrus Alexandrinus episcopi scripserunt canones, circa eos potissimum, qui fidem negarunt. Scribit etiam de his Nicephorus in fragmento quodam de facultate ligandi atque soluendi: vbi dicit, nulla ratione sacerdotem aliquem hac potestate bene fungi posse, qui vigorem canonum, & suam cuique peccato multam imponendam ignorauerit: particeps enim fiet peccati, quod sine illa censura canonica remiserit. Huius vero consuetudinis, & canonum poenitentialium August. in Enchi c. 65. hanc reddit causam, vt ecclesiae, quae interiorem & veram cordis poenitentiam non potest videre: illo testimonio perseverantiae in poenitentia (inquit ille) satisfieret: apud quam (ecclesiam scilicet) est potestas ligandi atque soluendi. Vbi aduertendum est, quod, quanquam tempora illa poenitentiae multi putent ad peccata publica, quae scandalo fuissent ecclesiae, referenda: pro illis enim (vt superius diximus) solemnes illae poenitentiae indicebantur ab Episcopis sub iudicio totius ecclesiae: & certum est in illis seruata esse tempora illa: si tamen rigor ille & seueritas antiquae ecclesiae consideretur, videbimus etiam ob occulta nonnunquam peccata, quae videlicet ad secretum iudicium sacerdotum referebantur, iniuncta fuisse

DE REMEDIIS PECCATORVM.

371

ita fuisse tempora illa poenitentiae. Nam (vt superius ex Origene ostendimus, & nonnullis alijs antiquitatis testimonijs) quandoque occulta ipsa ad iudicium publicum ecclesiae deferebantur ex concilio spiritualis iudicis. Sic enim parati erant, qui veram poenitentiam agebant, nihil recusare: tanta etiam erat antiquae illius ecclesiae innocentia & charitas, vt vno poenitente aut paucis, omnes compaterentur & condolerent: quare non recusabant publice se ostendere peccatores, etiam illi, quorum peccata non fuerunt manifesta. Itaque illud certissimum est, tempora illa poenitentiae seruari non potuisse, nisi manifestum id esset ceteris. Nec enim participabant (vt diximus) Sacramentis intra illa tempora. Vnde certum etiam est, non semper pro peccatis, praecipue occultis, imposita esse tanta poenitentiae tempora: sed in occultis hoc fiebat non sine multo consilio, iuxta qualitatem personarum: vt videlicet quod prodesse poterat saluti animae poenitentis, & aliorum aedificationi, fieret: non vero illa ratione ipsi, vel alijs fieret infamia, aut vituperium, aut scandalum. Hinc factum est, vt posterioribus temporibus tantus ille rigor remissus fuerit: & non dubitamus hoc magna ex parte factum esse iustis & necessarijs de causis. Tunc enim, cum inter infideles ecclesia agebat, praecipue curabatur, ne vita fidelium scandalo esset infidelibus. Quare oportuit seuerissimè puniri peccata, maxime quia tunc ecclesia habebat disciplinam suam separatam omnino à saecularium legum & iudicium punitione. Nunc vero, quando etiam ipsae leges & principes ad ecclesiam pertinent, quantum sint alia iudicia, satis tamen putandum est, si in saecularibus iudicijs crimina puniantur (crimina, inquam, subditorum) auctoritate & seueritate illarum legum. Hinc putamus factum esse (vt superius diximus) quod solemnes illae poenitentiae cessauerint, & tandem omnes canones poenitentiales commisi sint arbitrio sacerdotum: in grauioribus quidem Episcoporum, in alijs etiam inferiorum sacerdotum. Sed in hoc negotio debet quilibet episcopus constituere, quae oportuna saluti animarum: quod fieri solet in synodalibus constitutionibus: quas praecul dubio oportet esse cognitatas omnibus inferioribus sacerdotibus. Canones vero illos poenitentiales antiquos non ita omnes tenentur scire: cum iam illa tempora poenitentiae sint arbitraria: quanquam profuerit non parum illa saltem vidisse: vt antiqua illa ecclesiae seueritas, si non omnino seruari, saltem cogitari possit, & secundum aliquam proportionem obseruari. Neque enim in illis temporibus poenitentiae cogitandum est, solum curatum fuisse

Aaa 3 vt per.

vt perseverantia illa esset testimonium vere pœnitentiæ coram ecclesia: quod quidem verum est, vt Augustinus dicit: verum etiam vt illis longioribus temporibus mala cõsuetudo peccandi, si introducta esset, vt pronitas ad similia peccata, aut facilitas peccandi, & similia, quæ ex peccato relinquuntur, curarentur. Nec illius solum, cui satisfactiones imponebantur, bono & saluti: sed totius etiam populi adificationi voluit ecclesia consilere: vt hoc exemplo viderent omnes, quanti peccata fiant in ecclesia, & quàm dura sit pro illis suscipienda pœnitentia: atque ita ab eis detereretur populus, & ad Dei timorem excitaretur. Aperte enim videmus, quantum horum obliteratio in Ecclesia detraxerit dignæ æstimationi peccatorum, & timori Dei: quapropter cuperent multi illa pœnitentiæ publicæ tempora restitui. Verum plena illa ab omni consuetudine & reliquijs peccatorum liberatio pœnitentis præcipuè quærenda est: & ideo illi, hoc est, eius viribus & captui cõmensuranda sunt omnia. Quare, quod attinet ad restituendos canones illos pœnitentiales, nõ putamus facillè esse definiendum. In peccatis sanè publicis videretur conducibile fore ecclesiæ, si seruarentur: sed quando illa in exteriori iudicio, vel sæculari vel ecclesiastico, aliter puniuntur: videbitur non admodum necessarium: interim tamen non dubitamus populum magis ædificari satisfactionibus, quæ voluntariè suscipiuntur: ædificari (inquam) ad timorem Dei & pœnitentiam: quam detererentur à peccatis, pœnis quæ infliguntur in iudicijs. Quare in Concilio grauisimo episcoporum, & doctorum virorum atque timentium Deum, esset hoc maturius consultandum. Nunc sufficere debet, admonuisse de necessitate huius sequestrationis pœnitentium à Sacramentorum participatione, modò satisfactionibus condignis interim preparentur: hæc enim sunt fructus digni pœnitentiæ, quos petit Dominus. Testantur etiam hoc ipsùm verba canonum, in quibus frequenter dicitur, tempora illa suscipienda esse, vt sic postea purificatus à peccatis animus, dignè possit ad Sacramenta accedere. In qua ratione multa certè sunt comprehensa nobis imitanda, & huic, de quo nunc agimus, proposito conuenientia: de quibus multa: interim de temporibus pœnitentiæ, & canonibus pœnitentialibus sufficiat hæc annotasse.

*De tribus
operib⁹ sa-
tisfactorijs.*

Nunc quod genus remediorum & medicinarum esse debeat, aut quibus potissimū exercitijs vacarint, qui tempora illa pœnitentiæ suscipiant: est breuiter quoque ex superioribus indicandum. Collegerunt etiã posteriores, vt de satisfactione diximus,

tria sa-

tria satisfactoria opera: ieiunium videlicet, orationem, & eleemosynam: in quibus meritò omnia cõprehenduntur, quæ pertinent ad medelam animarum. In ieiunio enim, quicquid ad castigationem corpoream & afflictionem carnis pertinet, intelligimus: vigiliis scilicet, vestitus & dormitionis austeritatem ac duritiem, & quicquid ad hoc pertinet. In eleemosynis autem opera pietatis in proximum, siue spiritualia siue corporalia sunt, intelliguntur: ministrare infirmis, laborare in exhortandis peccatoribus ad pœnitentiam, & in docendis ijs quæ necessaria sunt ad salutem, & huiusmodi alia plurima. Denique in orationibus omnia spiritualia exercitia, meditationum, lectionum, & quicquid pertinet ad animum in Deum eleuandum, includimus. Itaque satis patet, nullum esse reliquum genus medicinæ spiritualis, quod in his non sit comprehensum. Et constat in antiqua Ecclesia sic pœnitentibus iniunctos esse singulis hebdomadibus dies aliquot ieiunij: & (vt Tertullianus inquit in libro de pœnitentia) etiam de qualitate cibi & somni, de cilitio & cinere, gemitibus & deiectione vultus præcipiebat disciplina illa pœnitentiæ. Hæc itaque proposita sint de antiqua illa ratione & cura, quæ in Ecclesia adhibebatur vulneribus animarum sanãdis. Ex his igitur colligamus primùm duo, non tam afferentes quidquam, quàm proponentes quod salubrius & consultius videtur. Primum: Antiquæ illi consuetudini Ecclesiæ valde esse conformè, & certè salutem animarum non parum conferre, vt nullus post peccatum mortale ad participationem Sacramenti altaris admittatur, nisi post aliquot dies pœnitentiæ & satisfactionis. Constat enim in antiqua Ecclesia impositum esse tempus illud ob vnum tantum peccatum mortale: & illo tempore non solum à communione sequestratos fuisse pœnitentes, sed etiam ab oblatione & cõmunibus orationibus, ferè sicut nunc sunt excommunicati, præterquam quòd ad doctrinam audiendam admittebantur. Videtur etiam absolutio ipsa eis negata. Non enim imponebantur eis manus ante completum tempus pœnitentiæ: cum scilicet admittendi erant ad communionem: quamuis fortè impositio illa manuum magis ad externam absolutionem coram Ecclesia, quasi ab excommunicatione, referri possit, quàm ad absolutionem à peccatis coram Deo. Deinde, quàm est consentaneum rationi, vt, qui diuinam prouocauit iram, & peccando Dei contempsit gratiam, non statim se ingerat, sed in timore & verecundia expectet, & magis desiderio Christum sumat? Et quantam gratiam diuinam humi-

litas hæc conferet animæ? Et quàm hoc ad timenda & cauenda peccata oportuum? Quòd itaque vtile hoc sit, & plurimum ad Deum placandum conducatur: non potest in dubium verti: & etiam quòd conforme sit sensui antiquæ Ecclesiæ. Id tantum in dubium verti potest. An præsentium temporum moribus ita conueniat. Vbi primò fatemur, quòd pro peccato mortali solius fortè cogitationis aut voluntatis, maxime in his qui vitam in Dei timore ducunt, non semper necessariò hoc obseruare expedit, maxime vbi loci, temporis, & personæ circumstantiæ aliud poscunt; vt si pius sacerdos aut laicus, instante tempore quo similes consueuerunt aut celebrare, aut participes fieri altaris, occurrat aliquod peccatum: immo etiam si esset peccatum còpleti operis præter scandalum aut certam malitiam: talem, qui alioqui vitam agit absque grauioribus peccatis, nõ putamus necessariò diutius arcendum esse à comunione, aut differendam illi absolutionem, cum veræ pœnitentiæ ostendit signa: tamen etiam his esse omnino hoc consulendum, vt vel ante sacram comunionem, vel si circumstantiæ aliud exigant, post illam dies aliquot desiendo lapsi mortali, & agenda pœnitentiæ pro illo, deputent, loco annorum quos Ecclesia antiqua taxabat. Nec dubitamus eum quem descripsimus, libenter hoc acceptaturum: omnem scilicet qui in Dei timore & obedientia mandatorum eius absque frequentibus lethalibus culpis vitam agit. Alioqui, qui hoc aut non suscipit, aut graue putat, eo ipso ostendit quàm longè abhæt à vero timore Dei. Non est opus multis exemplis scripturæ hoc confirmare. Certè Dauid pro vno peccato, Lauabo (ait) per singulas noctes lectum meum &c. & peccatum meum coram me est semper. Item, Exitus aquarum deduxerunt oculi mei: & similia multa dicit, etiam postquàm audierat remissum esse sibi peccatũ. Maria soror Moyse pro murmure in fratrem, etiam à lepra curata, septẽ diebus manere iubetur extra castra, remissa iam culpa. Si pater eius (inquit scriptura) spuisset in faciem eius, nonne debuisset septem dierũ rubore perfundi? Quibus verbis quid aliud indicatur, quàm nõ facile, nec statim post peccatũ ad participationem sacramenti altaris accurrendũ esse? Et hæc quidem diximus de vno dumtaxat aut altero peccato mortali.

Alterũ verò, de his qui multis peccatis & frequentibus transgressionibus affueuerũt, vitam sine Dei timore in licentiosa libertate agentes, est diligentius annotandum. De his enim dicimus, multo esse certius, nulla ratione eos admittendos esse ad comunionem, nisi transactis non paucis diebus pœnitentiæ,

Vbi

Vbi fatemur non paruam esse difficultatem, non propter rationem aliquam, sed propter consuetudinem, & summam certè incuriam curandi animarum salutem: qua factum est, vt vix sit inter sacerdotes, qui de hoc cogitet: & rarior inter pœnitentes, qui sibi patiaturs hoc imponi. Videtur itaque hoc desperandum esse de plurimis pœnitentibus, aut condescendendum huic consuetudini. Vbi non possumus aliud respondere, quàm in hac tanti momenti re ad antiquam Ecclesiam nobis esse confugiendum, & illius auctoritate resistendum facilitati horum temporum. Itaque hominem post integrum annum, ne dicam post multos etiam exactos in peccandi consuetudine, in obliuione mandatorum Dei, & sine aliquo eius timore: aut certè in quo, etsi Dei timor & cura seruandi diuina mandata fuerit ex parte: præualuit tamen frequentia peccandi & consuetudo: mox post vix enarrata peccata, & leui suscepta satisfactio, ad altare permittere, non videmus qua ratione fieri possit: nisi fortè vera ostenderetur pœnitentia, & omitti non posset: & tunc, quod prius fieri non potuit, post comunionem impleretur: ita videlicet vt post frequentia peccata nullus sine condigno pœnitentiæ tempore facile dimittatur. Primũ constat Ecclesiam totam quadragesimam cum magna austeritate ieiuniorum, orationum, & piorũ operum frequentia olim seruasse, vt ita accederent præparati ad mysteria redemptionis nostræ, & ad comunionem, Sacramenti in Paschate, etiam illi, qui in Ecclesia sine grauioribus peccatis vixerant. Quàm ergo alienum est ab hac disciplina, omnibus his omisissis, heri in peccatis, & hodie in altari esse? Ratio etiam ipsa, quare non immeritò **E C C L E S I A** hoc agebat, manifesta est, & ex superioribus in hac materia satis patet. Quomodo enim verum propositum cauendi peccata illum habere credendum est, qui consuevit facile labi, tamen neque cogitat, neque oblata suscipit oportuna remedia? Hæc itaque de illo maxime vera sunt, qui multorum temporum experientia didicit, facile se relapsum in peccata. Et quidem multis horum differre etiã ipsam absolutionem oportet. De quibus proxima lectione plura.

(::~)

LECTIO

Aaa 5

DE REMEDIIS
LECTIO SEXTA.

De eadem re.

*Confessari
exploret
conscientiam
dolorem.*

*De remedijs
adhibendis
contra
peccata
futura.*

VI A diximus obseruanda esse tempora pœnitentiæ, iam quid in illis imponendum sit pœnitentibus, quid cum eis agendum est diligentius considerandû. Idque iuxta illa quæ dicta sunt de peccatorum causis & origine. Igitur primò omnium sacerdotis est, considerare pœnitentiam & dolorem cōfiteatis, quantus & quàm verus sit. Et cùm apertè (quantum constare potest) viderit defectum, minus erit illi negotij. Quando autem aduertit non veram pœnitentiam, nec sensum peccati in confitente, omnibus modis laborare debet ad exhortandum ipsum ad veram pœnitentiam: nec alia ratione potest sine graui peccato abfoluere. Ad hoc igitur agendum, is qui audiendis confessionibus vacat (maximè rudium) debet paratos habere sacræ scripturæ locos, quibus efficaciter ad verum Dei timorem & compunctionem peccatorum mouere possit peccatorem, iuxta captum illius. Et debet profectò spiritualis animarum medicus electione scripturæ & patrum habere nō pauca recondita in memoria, & piè meditata, quibus primò seipsum, deinde alios ad veram cōpunctionem & detestationem peccati moueat. Habet Chrysoströmus non paucas homilias de pœnitentia, ex quibus multa in hunc vsum sumi possint. Methodus etiam cōfessionis, quam nos ante paucos menses curauimus imprimi, habet multas obseruatione certè dignas considerationes. Primò, cùm methodum tradit detestandi omne peccatum in generali, & deinde singula in speciali: in quo argumento putamus non minima commendatione dignum esse librum illû. Diximus etiam nos nonnulla superius, cùm circa sacramentum pœnitentiæ de veritate & perfectione contritionis ageremus. Satis itaque sit, vt sciat spiritualis quilibet medicus hanc artem sibi & cognitam esse debere, & ante omnia ad manum esse habendam. Sed his proximum est, vt satis agnoscenti animæ suæ infirmitatem, medicinæ adhibeantur contra reciduum: idque secundum qualitatem pœnitentis, & pericula occurrentia. Primò certum est, relinquendum esse statum peccati, & personam omnem cuius commercium sine peccato, vel scandalo, aut animæ periculo nō est. Deinde societatem ipsam & amicitiam, siue aliorum consuetudinem,

tudinem, qua constat experientia ad peccandum induci hominem. Denique occasiones, colloquia, congressus, & reliqua omnia, quæ merito is qui salutis suæ curam gerit, timere potest & debet: quæ omnia reuera pertinent ad declinandum à malo. At verò ne scopis tantùm mundata & ornata sit cōscientia, sed vacans: & ne solum declinetur à malo, verùm fiat etiam bonum: addenda sunt pia & Christiana studia ac exercitia, quibus animus verè ad pietatem excitetur, & proficiat atque confirmetur in ea. Habet etiam prædicta methodus & vniuersorum peccatorum in genere, & singulorum in specie non pauca, nec leui consideratione digna remedia, quæ etiam cupimus perspecta esse spiritualibus medicis, sicut etiam antiquiores illi, Calsianus in collatione de octo capitalibus vitijs & remedijs eorum, & Gregorius in omnibus suis moralibus, multa de his docet: summa quoque illa virtutum & vitiorum ad hanc rem non est parum vtilis, his præcipuè, qui res potius quàm verba, & timorem Dei quàm eloquentiam quærunt. Sed quibus aut Gregorius aut Calsianus, aut alij maiores libri non sunt ad manum, aut nō sunt ad captum illorum scripti, cupimus librum illum commendatum esse. Sed iam circa hæc duo, compunctionem videlicet excitandam, & adhibenda remedia, in speciali pauca tradamus.

Primò igitur illud est apertius & reuera minus operosum, vt, Ignorantes in instruendis sunt de peccatis. eum ex plena ignorantia, iuris scilicet humani vel diuini (eorum, inquam, quæ concernunt salutem animæ & statum cuiusque) peccatum est: adhibeatur vera doctrina: ita vt, omnia anxia inquisitione, an excusauerit illa ignorantia, an non (rarò enim in his excusat) immo cùm nonnulla etiam excusatio loci habere videtur, satius est se coram Deo agnoscere reū ignorantia eorum quæ ad se pertinebant; omisso inquam hoc, doceatur peccator à spirituali iudice, quid circa statum suum, artem, aut conditionem, aut ingenium, aut denique opera quibus occupatur, sit legi Dei contrarium, & quid licitum: ita vt certa certò noscat, & dubia etiam vt dubia saltem & minus tuta agnoscat & vitet: nonnunquam etiam ad doctiores remitti potest pœnitens, aut cum eius consensu, quando opus est, ad illos recurat spiritualis iudex. Quare duo sunt ex vtriusque parte cauenda nimium indigna hoc iudicio. Primum, ne confessarius nimium suo sensui ac iudicio innitatur & inhæreat, & ne sensus eius à communi sit alienus: pœnitenti verò vitanda est importuna illa inquisitio & curiositas, qua quidam nunquam sibi satisfieri solum in vnam aut in alteram partem. Omnia

Omnia itaque hoc loco cum Dei timore agenda sunt: nec tam argutis & nouis adinventionibus, quàm plana, graui, atq; certa doctrina inhaerendum. Reuera nimis molestum est, cum tuta & certa poenitentes sequi recusant, cum ad doctiores appellat, maximè ubi agitur de iactura tantum rei temporalis, vel voluntatis & desiderij proprii, aut certè queruntur difficultates & pericula, & timet ubi non est timendum. De quibus quanquam sine diuersa doctorum sententia, ad quid teneatur proprius parochus, vel is qui non est proprius pastor, ante vel post audita peccata, cum poenitens alterius & non confessoris sententiam sequi vult, quid etiam in diuersitate opinionum fieri debeat: nos tamè putamus poenitentem hæc nimium curantem, minus curare salutem suam & minus de ea sollicitum esse: atq; ideo meritò spiritualis iudex hunc admonitum potest tanquam minus dispositum dimittere, iuxta illud: Curauimus Babylonem, & non est sanata: derelinquamus eam. Et ipse meritò timere debet illud quod supra diximus: In iniquitate interrogantis erit iniquitas respondentis &c. Hæc itaque de perfecta & plena illa ignorantia.

*De curã
verũ spiri-
tualium ob-
liuione &
incogitantiã*

Est porrò altera, quam in omni peccato esse diximus, quæ potius inconsideratio & inaduerterentia est, aut minor attentio spiritualium rerum. Hanc efficiunt nonnunquam passiones, cum vim rationis hebetant ac turbant: & peccata consummata eam augent. Hanc putamus valde attendendam esse spirituali medico, & ei curandæ esse adhibenda remedia. Est hæc ferè in omnibus maxima omnium peccatorum causa, heberudo scilicet sensus, æternarum rerum obliuio, qua fit, vt aut non considerentur, aut tam parum attentè, & tam ineffaciter ac negligenter, vt quasi somnare dicas hominem: atque hinc est, vt non moueant animum, neque excitent aut desiderium, aut timorem: ideoque etiam si proponantur à confessore, non excitant compunctionem. Huiusmodi hominum sunt multi gradus. Alij enim omnino ita stupidi sunt & inepti, vt nec sentiant. Nec desunt qui putent multos excusari ob naturalem ruditatem intellectus, aut defectum exercitij: vt rudes illi & agrestes homines inter bestias vitam agentes, qui nec legere, nec cogitare quidquam nouerunt plus quàm iumenta ipsa: quod sanè in baptizatis, & spiritus sancti donis illustratis nequaquam putamus sine graui eorum culpa & immunditia animæ inueniri posse. Ponam (inquit Isaias) vniuersos filios tuos doctos à Deo: de Christianis omnibus loquens. Et Ioannes: Vnctio eius docet vos de omnibus. Vnde, iuxta scripturam, b. Tho. optimè colligit, iustos omnes & dono

Isaia 54.

1. Ioan. 2.

dono intellectus illustrari, quo penetrare possint diuina, & scientia sapientia: atque cõsiliij, quibus instinctu quodam spiritus sancti, & quasi propensione quadam naturali, & similitudine atque coniunctione animæ cum spiritualibus, rectè de his sentire & iudicare possint. Propterea putamus ab huius morbi curatione spirituales medicum oportere incipere. Curatio verò eius consistit in lectiõne, in auditu mysteriorum fidei, in attenda eorum cogitatione, in humili ad Deum oratione pro illuminatione cordis. De his igitur non pauca præscribenda sunt his qui spiritualiter sanari cupiunt: & eo magis, quo minus reperti fuerint rerum fidei ignari.

Quando etiam ex infirmitate vel malitia peccatum est, considerandum quanta sit hæc ignorantia, & illi primò omnium mendandum: quanquam habeant hæc peculiare suas medicinas. Passiones enim & delectationes carnis curantur afflictionibus contrarijs: Castigo corpus meum, ait Paulus. Aliarum rerum affectus habent alia remedia: de quibus in methodo, & summa vitiorum ac virtutum: sed certè aut potissima, aut prima remedia sumuntur ex consideratione rationis circa spiritualia, præcipuè æterna bona aut mala. Ita enim docuimus passiones mitigari ratione, quod est, consideratione attenda. Malitia autem illa voluntatis vel parua vel magna, qua peccata placent nonnunquam propter se, cum non aliud sit quàm interioris gustus corruptio, propriè curatur contrarijs: & quibus, nisi considerationibus? Gustate & videte, quoniam suavis est dominus. Ergo amaris considerationibus, timoris scilicet, humor ille quo peccata sapiunt, purgabitur: dulcioribus verò reficietur animus. Itaque si bene consideremus, plurima remedia posita sunt in consideratione & attentione animi circa diuina: & certè sine illa pauca putamus inueniri posse efficaciam. Videant itaque spirituales medici quid agant, cum externa quædam & quasi corporalia exercitia tantum inungunt, etiam si præcipiant orationes vocales: & nihil de interna consideratione, vbi vera pietas est, aut docent, aut admonent, aut imponunt infirmis. De his enim meritò illud Pauli intelligitur. Exerce teipsum ad pietatem, nam corporalis exercitatio ad modicum utilis est, pietas autem ad omnia. Ex his igitur omnibus colligentes, sic putamus spirituali medico agendum esse, siue vt ad veram poenitentiam hortetur, siue contra futura peccata adhibeat remedia. Primò exhortabitur ad timorè Dei, adhibitis considerationibus diuinæ iustitiæ & seueritatis contra peccata in angelis, in primis parentibus, in diluuiio, & ciuita-

*De curã
affectuum.*

*De curã
malitiã vo-
luntatiã.*

*Instructio
eorum quò
confusio-
nes audiunt.*

tum immundarum subuersione, in tanta strage filiorum Israel propter peccata, in deserto: & maximè ex consideratione diuini iudicij & damnationis æternæ, & multitudine pereuntium, cuius sunt tot testimonia scripturæ: & denique (quod supremum omnium est) ex ipsa proprii filij passione & morte, in quibus propter scelus populi sui percussit eum: vbi simul est & summæ iustitiæ, & summæ misericordiæ exemplum, quo & excitatur timor, & temperatur. Secundò, quoniam opus est vt timor iste altas radices agat in corde, & totum possideat hominem: præscribet confessor vacationem quandam & cessationem ab his quæ animum auertunt: statuet dies aliquot hebdomadæ, & loca ad quæ confugiat, & quibus solitarius sedeat ab omni tumultu semotus corpore & animo: tunc suppeditabit considerationes, quibus exerceatur his diebus: aut minus exercitatis ostendet quod legant, aut quod audiant, & ad quorum colloquia ac collationes accedant: ita denique, vt cuique præcipiat id genus considerationis & eum modum, quo putabit eum ædificandum & fructum cõsecuturum: cetera quoque exercitia magis excitent ad hæc, quàm abstrahant. Vt si iubeat conciones audire aut alia diuina officia, vt in eis quietius cogitentur diuina. Denique ipsa ieiunia & misericordiæ opera ad hoc ipsum ordinentur, vt mens facilius & capiat & cogitet diuina, ad quod excitetur per illa. Et quanquam debeat etiam de his præscribere, quantum ad subiiciendam spiritui & domandam carnem ac comprimendas eius nimias vires, viderit esse necessariũ pro qualitate personæ & peccatorum, in quæ agnoscit eũ esse lapsũ: & adhibere etiam contra hæc, quæ ad ocium fugiendum pertinent: putamus tamen in his obseruandum, ne quædam arida & sine deuotione mentisq; exercitijs ieiunia imponantur. Hic cogitandum illud Pauli: corporalis exercitatio ad modicũ vtilis est, pietas ad omnia. Tertio denique, non postremo loco, sed in principio horum omnium, & inter ipsa ac in medio est pœnitenti sedulo orandum pro illuminatione mentis, pro vera pœnitentia & conuersione: vt docuimus in tractatu de pœnitentia. Nã hæc omnia ad orationem pertinent: vacatio scilicet à temporalibus & curis atq; negocijs sæculi, consideratio spiritualium rerum atque mysteriorum fidei, & supplex petitio pro cõsequenda Dei gratia: in quibus coaptandis & moderandis captui pœnitentium, magna est constituta pars huius spiritualis artis medendi animabus.

Hæc itaq; rudibus & minus exercitatis rudius quidẽ & paulatim persuadenda & explicanda sunt: ad quod maximè, quod in lege

lege veteri scriptum est, conducet. Nam si temporalia illa beneficia & præcepta adeo cogitare præcipiebantur & memoria tenere, vt scriptum sit: Meditaberis sedens in domo tua, ambulans in itinere, dormiens & confurgens: & multa in hanc sententiam: quanto magis fidei Christianæ mysteria nulla ratione sunt obliuioni tradenda? Nam horum obliuio omnia secum adfert mala & incommoda, facitque ex Christiano carnalem hominem & amicum huius mundi, ac omnino à spiritualibus alienum, & (quod omnium pessimum est) inter hæc mala securum, & nihil facientem quæ ad salutem animæ pertinent, quo statu nihil periculosius cogitari potest.

Ita igitur hæc agenda sunt, vt his qui assueti sunt peccatis & ab his alieni, priusquam absoluantur, maximè cum non satis dispositi apparent, imponantur paulatim, ita vt non per vnã tantum, sed plures etiam hebdomadas his teneantur exercitijs. His verò qui omnino ab his alieni sunt, vel minus assueti peccatis, maiora atque breuiora: ita demum, vt & isti & illi, & denique omnes ex hac spiritualis medicinæ officina habeant, vnde quotidie proficiant, & cautiores magisque armati cõtra peccata recedant: quod spiritualis etiam medicus assidua oratione, & in se & in alijs conabitur efficere, vt dignè fungi possit suo officio.

Det Christus Dominus omnibus spiritum suum, quo hæc omnia facillima efficiuntur, & sine quo difficillima ac impossibilia sunt. De quibus non sine timore hæc tam pauca diximus, cum in vtramq; partem videamus illa imperfecta esse. Nam spiritualibus & feruentibus non sufficient: tepidis verò nimia videbuntur. Sed nobis satis est vtcunq; hæc subindicasse, magisterio spiritus sancti cetera relinquimus.

(...)

DE VITA SACER- DOTVM.

LECTIO PRIMA.

*Capita eorū
quæ de
inceps ex-
plicanda
sunt.*

*Gradus sa-
cerdotis
sublimior
est mona-
chatu.*

VLTIMO iam dicendum est, iuxta ea quæ in principio huius tractatus præmisimus, de vita sacerdotali: idque iuxta ea quæ illo loco distinximus. Duo itaque in sacerdotibus considerantur. Primò ordo ipse, propter quem non est dubium ipsos ad non pauca obligari: deinde cura animarum, quæ non semper ordini coniuncta est: propter quam etiam constat ad quædam eos astringi, qui illam suscipiunt, iuxta hæc igitur primò dicendum, ad quid ex ordine sacerdotij, vel quocunque alio sacro teneantur, qui illum susceperunt: primò ex iure ipso diuino, deinde ex speciali voto, vel ecclesiæ ordinatione atque humano iure: demum & circa curam animarum eadem sunt dicenda: ad quid videlicet propter illam astringantur diuino vel humano iure.

Dicitur igitur de sanctitate, ad quam sacri ordines omnes quidem, sed maxime sacerdotalis, astringunt: illud primò omnium præmittendum est: quòd, sicut sacerdotes sub episcopis esse diximus, & sub illis Diaconos: ita omnes hos ministros Ecclesiæ supra ceteros omnes gradus: non tantum videlicet populum ipsum, sed etiam monachos, constitutos esse: ideoque ad maiorem sanctitatem, quam ceteros omnes astrictos esse, certò tenendum est: idque quasi fundamentum collocandum in hac doctrina, & certè in cordibus eorū quos instituimus. Primò enim omnium (vt supra diximus) agnoscendus est proprius locus & gradus, vt deinde seruari possit & custodiri. Quòd igitur sacri omnes ordines in altiori constituant loco, atque ita ad maiorem obligent sanctitatem, quam ipsa etiam professio monastica excepto ordine, ostendit primò Dionysius 6. cap. Ecclesiast. hierarch: ibi enim, sicut tres actus hierarchicos, hoc est, sacræ & ecclesiasticæ potestatis, purgare scilicet, illuminare, & perficere, obseruat: ita illos tribus distribuit ordinibus. Primū ministris, secundum sacerdo-

sacerdotibus, tertium episcopis. Sub quibus rursus tres etiam ordines ponit quasi susceptiuos illarum operationum: purgandum scilicet infidelum & extraneorū: illuminandum, vbi collocat primū populum: denique perficiendum, quos dicit monachos. Hunc itaque sublimiorem ordinem constituit inter susceptiuos actionum ecclesiasticarum: sed infra illos qui operantur. Vnde ait: Initiandorum omnium sublimior est monachorum ordo. At verò eos in dedicatione neutrum genu ponere dicit, nec euangelia capiti imposta habere: quòd eorum non sit alios ex officio adducere. Itaque etsi non faciat eos asselas diaconorum & presbyterorum, sed pontificum duntaxat, quibus debent proximi esse: dum tamen inter initiandos collocat, satis ostendit inferiores esse ministris omnibus. Hoc ipsum etiam, quanquā longo post tempore, Rabanus lib. 1. de institutione clericorum docuit, cum inter tres ordines ecclesiæ primū laicorum, secundum monachorum, tertium clericorum omnium ponit. Vbi posset fortè videri alicui, etiam inferiores ordines monachatu digniores esse: sed quia in illis non est perpetua obligatio ad tractanda ministeria ecclesiastica, meritò de illis non agimus. Sacros verò omnes non dubitandum est maiorem sanctimoniam requirere. Quod eò dicimus, vt incipiant sacerdotes & ministri ecclesiæ cogitare, ad quantum sanctitatem sint astricti, nec facile sibi blandiantur de habitu aut conuersatione seculari, multò minus de consuetudine aliqua aut vulgi æstimatione. Aduertant se per sacros ordines constitutos esse ministros Christi, & dispensatores gratiæ, atque ita quædam instrumenta ipsius: vnde fit, vt iniuriam magnam irrogent ipsi, & ministeria eius prophanent ac conculcent, non solum cum ea fordidis animis contrectant (quod superius diximus esse mortale sacrilegium) sed etiam cum viuunt indignè Christo, cui consecrati sunt & dedicati. Hinc b. Thomas hoc ipsum tractans 2. 2. q. 184. grauius (inquit) peccat clericus in sacris constitutus, & agens aliquid cōtrarium sanctitati, quam monachus. Certè, si rectè hoc pensetur, omne eorum peccatum mortale sacrilegium merito iudicari potest. Est enim prophanatio sacri illius instrumenti Christi, & sanè vsus illius omnino cōtrarius est illi, ad quod cōsecratū est: quod non ita æquè & vniuersaliter de monacho dicitur: si, & vas ad omne opus bonū paratum: apparebit quāto maioris sanctitatis sit hic gradus, quam quiuis alius in ecclesia. Hoc igitur in communi sit dictum: nunc ad specialia.

Cap. 2.

q. 184. ar. 8.

Peccata sacerdotum sunt grauiora peccatis monachorum.

2. Tim. 3.

Tit. 1.

e. His igitur.

Igitur primò omnium, quales ministri ecclesie esse debeant, Paulus docet, cum & Timotheo & Tito prescribit rationem ordinandi illos in Ecclesia: Timotheo itaque sic scribit: Oportet episcopum irreprehensibilem esse, sobrium, prudentem, ornatum, pudicum, hospitem, doctorem, non violentum &c. Er: Diaconos similiter (inquit) pudicos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum sectantes &c. Et rursum ad Titum de episcopis eadem ferè reperit. Oportet enim (inquit) episcopum esse sine crimine, tanquam Dei dispensatorem &c. quæ apud illum leguntur. Vbi de episcopis & diaconibus loquens, manifestè sacros omnes gradus instruit. Hæc itaque loca Pauli sunt primò ante oculos habenda: & certè omnia ferè, quæ in illis epistolis ad discipulos scribit. Instruunt enim illa propriè omnes ministros ecclesiæ, & ostendunt ad quid natura ipsa sacrorum ordinum & ius diuinum eos astringat: ex quibus multa deinde exponentes & explicantes addiderunt patres: & inter cetera illorum scripta, pastoralis ille liber Gregorij meritò commendandus est: Epistola etiam Hieronymi ad Nepotianum, de vita clericorum, est meritò habenda ante oculos: Multa etiam in antiquis concilijs tradita sunt: ex quibus non pauca collegit Gratianus à dist. 40. vsque ad 50. omnia in horum locorum Pauli expositionem. Multis etiam præcedentibus distinctionibus ex concilijs & patribus non pauca collegit. Et inter reliquas dist. 23. habet pulchrum locum Isidori de vita cleri. Ex ipsidem etiam postea partim collecta, partim statuta sunt, quæ titulo de vita & honestate clericorum, in iure canonico habentur. Vbi si positiua aliqua inueniuntur statuta, non aliud sunt, quam explicatio quædam, aut determinatio eorum quæ diuini sunt iuris.

Vt igitur ad specialia accedamus, vniuersa illa quæ ad mores, vitam, atque actiones ministrorum ecclesiæ vel diuino, vel humano iure pertinent, ad tria capita reduci possunt. Primum, quod pertinet ad pietatem & religionem, quibus immediatè Deus colitur, & ipsi mens humana coniungitur: quod meritò peculiariter ministris Dei tribuendum est: ut videlicet insigniter & eminenter religiosi sint & cultores Dei, ipsique magis vniantur. Ad hoc pertinent exercitia omnia, sacræ lectiones, meditationes, & orationes: quibus quàm frequenter Paulus dicit exercendos esse ministros Christi: Quamobrem etiam ab alijs omnibus iuber eos abstinere: Nemo (inquit) militans Deo implicat se negotijs secularibus: ostendens continuò, quis debeat esse sco-

se scopus totius vitæ ministrorum, cum dicit: Ut ei placeat, cui se probauit. Hoc igitur sit primum caput. Secundum caput est eorum quæ pertinent ad temperantiam, quæ maximè in abstinentia cibi & potus, & in castitate sita est: quæ sunt maxima & præcipua ornamenta ministrorum Christi: Sobrium (inquit Paulus) pudicum, non violentum. Pertinent etiam huc, quæ ad modestiam, & mortificationem affectuum omnium ac sensuum spectant. Vnde ait: Modestum, non bilinguem, non litigiosum. Et Paulus frequentissimè ad ista omnia hortatur, etiam exemplo suo: Castigo (inquit) corpus meum, & in seruitutem redigo. Quæ omnia propinqua sunt religioni & pietati, maximeque ad illam disponunt. Tertium denique caput sit eorum, quæ pertinent ad moderationem appetitus habendi, contra auaritiam scilicet & cupiditatem: vbi liberalitas comprehenditur & elemosyna. De quibus inquit Paulus: Non cupidum: Et rursum: Non turpis lucri cupidum, hospitem, benignum, iustum, &c. Hæc enim moderatio quantum euangelica doctrina commendatur, & quàm sit necessaria ministris Christi: innumeris locis ostenditur. Ipse dominus dicit: Nolite portare aurum neque argentum &c. Quod Paulus exponens, ait, maximè ministris: Habentes alimenta & quibus tegamur, his contenti simus: & cetera quæ ad hanc confirmandam sententiam grauissimè ibi dicit. Est (inquit) quæstus magnus, pietas cum sufficientia: & multa alia. De his itaque tribus capitibus dicendum est ordine, ut ita ab hoc ultimo incipientes, ad duo priora progrediamur.

De temperantia, continentia & modestia ministrorum ecclesiæ.

De vitanda auaritia et moderanda cupiditate.

Math. 10. 1. Timot. 6.

LECTIO SECVNDA.

De moderato appetitu habendi.

INTER illa igitur, quæ ad vitam & mores sacerdotum ac ministrorum omnium Ecclesiæ pertinent, meritò primum est, quod ad auaritiam reprimendam traditur. Vnde & Hieronymus in Epistola illa vitam clericorum instituens, hinc incipit: & ex nomine ipso clerici ratione sumpta: Nominis (inquit) sui definitione prolata, nitatur esse quod dicitur. Et mox nomen clerici à forte dictum significans, quia vel ipsi de forte

Domini sunt, vel Dominus pars eorum: adeo vrget hoc argumentum, vt ferè videatur illis tanquam necessariam imponere paupertatem, & rerum omnium renunciationem: Qui dominum (inquit) possidet, nihil extra Dominum habere potest: quod si quippiam habuerit præter Dominum, pars eius non erit Dominus. Et rursum: Si autem ego pars Domini sum, & altaris oblatione sustentor, habens alimentum & vestitum: his contentus ero, & nudus nudam crucem sequar. Et mox: Obsecro te (inquit) ne officium clericatus genus antiquæ militiæ putes, id est, ne lucra sæculi in Christi quaras militia. Ex quibus satis ostenditur, quod Hieronymus si non paupertatem tanquam necessariam docet, tamen lucra & diuitias ex militia Christi quarere, omnino dānat. Nonnulli (inquit) sunt ditiores monachi, quàm fuerunt ante sæculares, & clerici, qui possident opes sub Christo paupere, quas sub locuplete & fallaci diabolo non possederant. Multa sunt in illa Epist. Hieron. de hac re, & frequentius in hoc argumento versatur. Clericus (inquit) negociatorem, & ex inope diuitem, quasi quandam pestem fuge. Deinde: Gloria Episcopi est, pauperum opibus providere: ignominia sacerdotum, proprijs studere diuitijs. Et ibidem contra pompam vestij ac ædificiorum splendorem, etiam in ipsjs templis, ita loquitur, vt hæc cum ceteris, quæ in lege veteri permissa erant, projicienda dicat. Hæc itaque Hieron. De qua re vt nos ordine aliquid dicamus, & totam hanc materiam, post illa quæ superius, cū de sacramento ordinis ageremus, circa simoniam dicta sunt, à principio totam repetentes, videamus quomodo circa hanc re primū Christus & Apostoli, deinde primitiua ecclesia & eorum discipuli se gesserint: tum, quid deinceps sequentibus temporibus actum & statutum sit in cōcilijs: vt denique ex his quasi ex veris fundamentis, quid nunc sentiendum sit, intruere possimus.

Illud certò cōstat, Christum & operibus, & verbis adeo omnem avaritiam & immoderatum appetitum habendi impugnasse, vt ipse extremam paupertatem (quæ videlicet necessaria ipsa parcissimè sumit, & cetera omnia & affectu & effectu contemnit & relinquit) amplexus sit, & his, qui magisterio ipsius adhærere vellent, eandem suaserit. Ita enim respicienti commodum, atque ideo volenti ipsum sequi, respondit: Vulpes foueas habent &c. & filius hominis non habet vbi caput suum reclinet. Et alteri diuiti adolescenti: Vade (inquit) & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni, sequere me. Sic tandem Pe-

Matth. 3.

Matth. 19.

trus etiam pro omnibus Apostolis respondit: Ecce nos reliquimus omnia &c. Quod responsum (vt alibi diximus) iuxta patrum & Ecclesiæ sensum apertè ostendit, non tantum quarundam rerum, & earum quæ possidebant ad tempus dumtaxat desertionem, sed perpetuam abrenunciationem rerum temporarium certissimo proposito firmatam. Mittamus nunc quæ deinde Apostolis inquit Christus, euntibus ad prædicandum: Nolite portare aurum &c. & quod quidquam accipere prohibuerit pro spiritualibus ministerijs: de quibus superius, cū de simonia ageremus, sumus loquuti. Satis sit ex his habere, quale circa hoc fuerit Christi & Apostolorum institutum: quibus satis etiam ostenditur, quod hæc prælagiebant, quàm esset avaritia & cupiditas habendi futura damnosa ecclesiæ & inimica Christo.

Hoc institutum Apostolorum constat imitatos fuisse fideles *Christiani* omnes primū conuersos ad Christum, & totam Ecclesiam illam Ierosolymitanam sub Apostolorum disciplina: Quotquot *et præcipuè clericis in* (inquit Lucas) erant possessores agrorum, vendentes adferrebāt *prima ex* precia eorum, & ponebant ante pedes Apostolorum, nec quif- *antiqua ec-* quam eorum, quæ possidebat aliquid suum esse dicebat. Omnis *clesia in* tamus nunc specialem rationem Ierosolymitanæ illius ecclesiæ: quare scilicet à spiritu sancto hoc illi persuasum fuerit pro- *communis* pter imminentem desolationem à Romanis: constat hoc etiam *vixerunt.* in ceteris ecclesijs gentium vel omnino, vel magna ex parte esse *Actorū 4.* seruatum: offerentibus videlicet magna liberalitate christianis bona sua ecclesijs, & ministris atque supremis dispensatoribus earum, in communes vsus ista dispensantibus. Ex quo (vt minimum) constat certò, à ministris ecclesiæ hanc communiatem longo tempore seruatum fuisse. Est in epist. 5. Clemen. certum testimonium huius: Communis (inquit) vita omnibus necessaria est: maxime his qui Deo irreprehensibiliter militare cupiunt, & vitam Apostolorum, eorumque discipulorum imitari volunt. Et multo apertius Urbanus ille d. Ceciliae Magister, decimus quintus (vt puto) à Petro, hoc ostendit in Epistola de hac re scripta ad omnes Episcopos: in qua etiam successum & originem opum ac diuitiarum Ecclesiæ manifestat, & qualem earum deceat esse vsus. Principio igitur ita inquit: Scimus vos non ignorare, quia hactenus vita communis inter Christianos viguit, & adhuc gratia Dei viget, & maxime inter eos, qui ad sortem domini sunt electi, id est, clericos. Vbi, citatis multis ex illo 4. cap. de venditione possessionum agrorum, dicit, quod,

videntes deinde pontifices & reliqui fideles, maiorem utilitatē futuram ecclesiæ, si agros & possessiones quas ante vendebant, traderent ecclesijs quibus præsidebant Episcopi, eo quod hac ratione & præsentibus & futuris prouideretur communem vitam agentibus: carperunt agros tradere matricibus ecclesijs, & ex eorum sumptibus viuere: quorum omnium dispensatores (ait) debent esse Episcopi, & in ditione sua tenere: ex quibus debent omnibus communem vitam degere volentibus, cuncta necessaria ministrare prout melius poterint: vt nemo in eis egens inueniatur: nec debent (inquit) in alios vsus conuerti, quam ecclesiasticos, & prædictorum fratrum, vel indigentium: quia vota sunt fidelium, & precia peccatorum, ac patrimonia pauperum, domino ad prædictum opus explendum tradita. Et constat deinceps ex tota historia antiquitatis, etiam antequam decimæ alicubi exigerentur aut soluerebantur, Ecclesias fuisse diuites ex oblationibus fidelium, & has diuitias in communi positas, tanquam oculos Christi dispensatas fuisse ab episcopis. Testatur hoc Chrysostomus, vt de ecclesia græca aliquid dicamus, homilia 67. in Matthæum: qui locus, quoniã & hoc quod agimus apertissimè docet, & exemplum pulcherrimum ostendit dispensandorum bonorum Ecclesiæ, & certè liberalitatem, quam à cunctis Christianis sancti pontifices exigebant: notandum est. Vt inhumanitatem (inquit) eorum videas (loquitur verò de diuitibus, qui quotidie permittebant pauperes famelicere) vnius diuitis, nec valde locupletis, hæc Ecclesia fructus colligens, cogita tecum quot viduis, quot virginibus quotidie succurrit. Vbi numerum earum dicit in catalogo descriptū, ad tria milia peruenisse. Et præterea (inquit) auxiliatur multis laborantibus in hospitali, aduenis, leprosis, & his qui quotidie ad perendum accedunt, & omnibus ministris Ecclesiæ. Hoc itaque longo tempore obseruatum est. Collegit etiam multa de hoc vsu & tempore Gratianus 12. q. 1. in priore eius parte: in qua testimonia attulit prohibentium proprietatem clericis. Et cum in ecclesia perseuerabat prior illa simplicitas & ardor fidei, felicissimè magna ex parte hac ratione viuebatur: quanquam non defuerint etiam tunc reprehensibiles dispensatores, etiam Cypriani tempore, vt apparet ex epistola, quam August. cōtra Donatistas quoque citat, in qua ille negotiationibus & lucris inrentos episcopos arguit. Quorum etiam occasione, vt constat, in antiquis concilijs multa constituta sunt ad reprimendam auaritiam, & conseruandam fidem dispensationem bonorū eccle-

siaz.

siaz. Atque tūc etiam exortus est error ille manichæus maximè, & aliorum quoque hæreticorum damnantium omnes habentes proprium: sicut vtentes nuptijs: quod in concilio Gangrensi, propinquo Nicæno, damnatum est: Vnde postea tandem eò ventum est, vt permitterentur episcopis & ceteris ministris illa bona, quæ ipsi aliunde quàm ex ecclesia vel eius intuitu accederent: de ecclesiæ verò bonis quatuor portiones iuberentur fieri, ita vt quarta pars pauperibus, quarta ministris, quarta fabricæ, & quarta episcopo cederet: quod à Gelasio statutum reperimus in epistola ad vniuersos episcopos per Lucaniam & Brutios, quam Gratianus citat cum plurimis eiusdem pontificis & aliorum testimonij, capite quarto, & nonnullis sequentibus, 12. quæst. 2. Hęc itaque ex antiquitate. Nunc autem, cum ad hoc nostro tempore ventum sit, vt videatur portio cuius ministrorum iam deputata: quomodo circa eam se habere debeat, est diligentius considerandum.

Bona eccle-
siaz diuisa
in quatuor
portiones.

LECTIO TERTIA.

Quomodo circa bona Ecclesiastica habere se
debeant ministri ecclesiæ, & de re-
liquis contra auaritiam.

GRITVR in hac, quæ hodie est, bonorum ecclesiæ diuisione & distributione, quomodo se gerere debeant, quibus hæc bona contingunt, disputatur quidem à multis theologis & Iuristis, & multa ac varia ab eis traduntur: an possint scilicet donare ex illis, vel ditare suos, vel alienis testamento aut alia ratione post mortem relinquere. De quibus multa refert Syluester in verbo, Clericus 4. præcipuè ex canonibus, & doctoribus eos interpretantibus. Nos verò sequemur b. Thomam qui q. 186. 2. art. 6. & 7. hanc rem rationabilius & distinctius explicat, idq; ex proprijs principijs, quæ certè ex his quæ dicta sunt hoc loco, sunt nobis sumenda. Primò omnium constat ex decursu totius Ecclesiæ ab Apostolis, & ipso iure diuino, bona omnium Ecclesiarum, cum Christi sint, meritò etiam pauperum esse, neque vlla ratione aut potestate humana fieri posse, vt licitè in alijs vsus, quàm ecclesiasticos & pauperum expendi possint.

Bbb 4

Hoc

Ministri ecclesie non sunt astricti ad paupertatem. Timoth. 6.

Hoc confirmant omnia quæ superius diximus: & contrarium credimus errorem esse grauisimum, saltem contra bonos mores & iustitiam: & quidni etiam contra scripturam? quamuis Paulus dicat esse errorem hominum mente corruptorum, astricturæ quæstiu pietatem esse. Hoc itaque constituto, illud etiã certũ est: nec episcopos, nec sacerdotes, aut alios Ecclesiæ ministros astringi ad paupertatem aut renunciationem temporalium bonorum. Possunt propria possidere, cum nullo voto ad contrariũ se astrinxerint, vt b. Tho. supra dicto loco docet. Hęc aperte probat cõcilij Agathensis auctoritas, quã Gratianus citat 1 2. q. 1. cap. Episcopi: quo loco habentur etiam multæ alię definitiones pontificum & conciliorum, permittentium illis tanquam propria, quæ ex hæreditate aut donatione cõsanguineorũ aut amicorum habent, possidere. Nec (inquit b. Thomas) ad contrariũ obligat eos quæcunque status perfectio ad quam tenentur. Nam in non proprietate aut carentia bonorum temporalium perfectio Christiana non est posita: sed potest inter magnas diuitias perfecta charitas haberi: sicut fuit in Abrahã. Repugnat quidem perfectioni cupiditas habendi, sollicitudo nimia a diuinis & spiritualibus abstrahens. Et ita intelligit eodem loco b. Thom. quod ex Hieron. superius citauimus: quod, qui aliud possidere vult quàm Deum, cum Deo partem non habet &c. Itaq; nec illa verba Christi: Nolite portare aurum &c. (vt ibidem ex auctoritate patrum & sanctorum exemplis ostendit) vlla ratione obligant prædicatores, aut reliquos ministros ad paupertatem: sed vel temporale fuit illud præceptum, pro eo scilicet tempore quo Christus erat præsens: vel permissio tantũ est & facultas recipiendi temporalia: vel certè spiritaliter accipienda sunt. De bonis igitur proprijs, quæ proueniunt non ex ecclesia, nec ex ministerijs ecclesiasticis, non est alia ratio in ecclesiæ ministris, quàm in alijs. De reliquis iam agamus.

Distinctio bonorum ecclesiasticorum.

Sunt autem reliqua omnia bona vel commissã solũ dispensationi ministri, vel deputata duntaxat in eius vsũ. De primis igitur, cum scilicet bona siue annui census Ecclesiæ nõ sunt distincti in quatuor illas partes, de quibus diximus: sed omnia simul perueniunt ad manus vel Episcopi, vel alterius ministri: constat eum ad quem sic perueniunt, administratorem & dispensatorem tantũ esse: quare (sicut b. Thomas supra dicto loco inquit) tenetur bona fide dispensare. Atque ideo si tantũ in minimo deficiat vel sibi tribuendo, vel alijs detrahendo: potest sine peccato fieri: quia minimus defectus in huiusmodi non

tolg

tollit bonam fidem. Ceterũ si notabiliter multum excedat regulas iustę dispensationis, secundum rationem illam eorum de quibus prouidere tenetur ecclesiæ: certum est eum grauius peccare, & ad restitutionem teneri quatenus possibile fuerit. Et huc pertinere puto, quod Canonistæ (vt apud Syluestrum est videre) asserunt ministrum illum, qui cum beneficio administrationem habet bonorum ecclesiæ, non posse de illis aut eorum fructibus vel donare, vel legare, nisi in recompensationem necessariorum obsequiorum, vel ob aliam honestam causam: Primò enim videntur nonnunquam bona quæ administrat clericus, & coniuncta sunt beneficio, siue illorum fructus, deputata esse quasi in stipendium illius officij, & non quasi illi cum alijs communia, dispensanda ab eo: vbi, cum nihil certum est, ipsa consuetudo antiqua, quando desunt instrumenta, declarare potest, quomodo ipsi commissã & credita sint. Vt cunq; sit, de his quæ ipsi tanquam stipendia deputata sunt, sentit b. Thomas eodem modo illum disponere posse, quo de proprijs bonis disponit. Quare (inquit) peccare potest vel ex immoderato affectu, vel ex vsu: cum videlicet plura retinet sibi, & pauciora alijs tribuit quàm charitatis ratio exigat. Vbi non pauca sunt consideranda. Primò, quod multis videatur propter distributionem illam in quatuor portiones iam factam, ministros Ecclesiæ de illis bonis quæ ipsis pro portione obueniunt, disponere posse tanquam de proprijs. Hoc certè non satis constat: neque apparet in bonis & censibus Ecclesiarum, quomodo fuerit quarta pars relicta pauperibus, etiam si fortè inueniantur hospitales domus ex aliquorum ministrorum misericordia edificatæ: cum sumptibus & redditibus in pauperum vsus. Neque satis apparet distributionem illam iuxta antiquam Ecclesiæ regulam esse factam. Non enim volebant antiqua iura minus dari pauperibus ex redditibus Ecclesiæ, quàm ipsis Episcopis. Nec (vt Gregorius inquit apud Gratianum supra dicto loco) diuisio illa de antiquis tantũ, sed de omnibus etiam quæ ad ecclesiam quancunq; ratione veniunt, fieri præcipitur. Quare nulla ratione videtur satisfactũ pauperibus, nisi cum reliquę omnes partes oneratae manent elemosyna necessaria, vt minimũ, iuxta necessitatem pauperum & propriam facienda. Fatetur b. Thomas supra dicto loco, quod, etsi de his quę deputata sunt vsui ministri, possit sibi subtrahere, & suis consanguineis dare: non tamen ita, vt eos ditiores faciat. Hoc enim (vt ex fundamento prius posito patet) alienum est à natura bonorum Ecclesiasticorum.

Nota.

Diuisio bonorum ecclesiæ in quatuor portiones non excusat omnino.

1 2. q. 2. ca. Cognouimus.

Cõtra illos qui ex bonis ecclesiæ amicos dicit.

Bbb §

Ad-

Addit etiam eodem loco, propter beati Hieronymi auctoritatem in epistola ad Damasum, & propter locum Pauli ad Timor.

Quibus & quando nō liceat viuere ex bonis ecclesia.

§. Si quis fidelis habet viduas, subministret illis, ne grauetur ecclesia: non posse ministrum, qui patrimonialia bona habet, ex redditibus Ecclesie viuere in necessitate vel captiuorum vel pauperum. Vbi verò nulla esset necessitas, posset etiam patrimonium habens, ex ecclesie bonis viuere. Vbi etiam illud d. Hieronymi locum habet in Epistola ad Nepotianum: Accipisse quod pauperibus erogandum erat, & elurientibus plurimis vel cautum esse, vel timidum, aut, quod apertissimi sceleris est, inde aliquid subtrahere: omnem prædonum crudelitatem superat. Denique asserit eodem loco b. Thomas nec thesaurizare Ecclesie ipsi, nec eius facultates augere posse quempiam, quando sunt qui egent. Ex quibus omnibus, quæ supra dictis respondent, ostenditur satis, etiam facta quacunque diuisione, & applicatis quocumque modo fructibus ecclesiarum ministris: non posse licite ex eis aliud queri, quàm sustentationem, honestam quidem pro qualitate ministri & ministerij. Nam Paulus duplici honore dicit dignos esse presbyteros qui bene præsent, maximè qui laborant in verbo. Quando verò peccatum mortale vel veniale sit in hoc excessu, nō est difficile ex supradictis videre. Si enim excessus in his aut defectus peccatum est, & contra naturam ipsorum honorum Ecclesie & ministeriorum Christi: notabilis & magnus excessus vel defectus graue peccatum erit: atque ita mortale. Rursum, an ad restitutionem hoc peccatum obliget: ita videlicet, ut vel qui dant, de suo restituant Ecclesie: vel etiam cum id non possunt, qui receperunt, teneantur restituere: maior est questio, & maxima certè, si, quàm multos tægar, & ad quot se extendat, cogitetur. In portione igitur diuisa & deputata ministro ad suos vsus, credi posset nulla restitutione opus esse, cum ipsius illa sit. Et hoc beatus Thomas supra dicto loco videtur dicere. Probat tamen eodem loco Caietanus, redditus manifestè excedentes honestam ministri sustentationem, ipsi datos esse tanquam dispensandos in pauperes: quod vera ratio habet: alioqui irrationabiliter illi deputarentur. Probat rursum idem questione 87. 2. 2. decimas ipsas non posse conuenienter exigi, nisi dispensandas in pauperes: cum nulla ratio patiat, ut ditiores sint ministri noui testamenti, quàm fuerint veteris, & tamen his, cum essent duodecima pars populi, decima tantum dabatur: nostri verò nunc vix sunt centesima pars populi: qua ergo ratione tantum eis dandum est,

Contra eos qui ecclesie thesauri. 2. ans.

De restitutione bonorum ecclesie.

De bonis ecclesie, apertè excedentibus honestam sustentationem.

est, quantum illis: nisi ut dispensent in pauperes? Igitur non facile in amplis & abundantibus redditibus putent ministri ecclesie, se posse tanquam de proprijs agere: neque qui ab eis recipiunt, securos se iudicent. Non immeritò Hieronymus tam multa dixit contra ministros ditari volentes: non sine ratione antiqua ecclesia suis vsa est bonis, tanquam pauperum & christianorum omnium egentium, atque ita illis communibus.

Hæc itaque dicta sint etiam de his, qui in ecclesia vno contenti beneficio, vna dignitate, aut ministerio, fructibus ei deputatis vtuntur. Nunc ex his, quid de pluralitate beneficiorum sentiendum sit, manifestum est. De qua re, quàmquam multæ sint iuristarum quæstiones, præcipuè de dispensatione in pluralitate beneficiorum, illud tamen certò conitare debet, quòd in diuino iudicio nulla excusatio prætendi potest in plurimorum beneficiorum retentione: si ad luxum & abundantiam eis vtatur qui illa possidet: cum nec fructibus vnus ad hoc uti possit: multò minus si ad suos ditandos, & alia superflua aut adificia, aut ornamenta augenda vtatur. Cum verò ad honestatem vel vno, vel pluribus beneficijs quis vtitur: siquidem sine damno ecclesie, immo cum eius vtilitate id fiat: non solum videlicet sine scandalo populi, sed etiam cum adificatione: sanctè dispensatur in pluribus. In quibus tamen dispensationibus considerandum est, nonnunquam dispensantes rectè agere, neque tamen eos cum quibus dispensatur, tutos esse: cum videlicet nimia improbitate & avaricia exigunt, quod ecclesia, ut eorum opera (quæ ipsi fortè necessaria est) vtatur, concedit. Attendat itaque quilibet, quantum seruiat ecclesie, quàm illi vtile sit quòd vnum vel duo habeat beneficia: & nullus sibi blandiatur aut de nobilitate, aut de eruditione, si hæc ecclesie parum profint aut seruiant. Hæc itaque ostendunt, quàm sit ministris ecclesie reprimenda avaritia. Et hæc quidem omnia iure ipso diuino constant, ut patet. Iam verò, quæ iure positio superaddita sunt, quanquam ex ipso iure diuino dependentia, explicemus.

Multa itaque prohibent iura & antiqua concilia clericis hac ratione, qua tenentur fugere avaritiam. Primum, secularia negotia exercere: quod Paulus rectè tanquam ex ipso iure diuino prohibet. Nemo (inquit) militans Deo, implicat se negotijs secularibus: ut ei placeat, cui se probauit. Vnde & in decret. est hic titulus, Clerici vel monachi secularibus se negotijs nō immisceant.

De pluralitate beneficiorum.

Quæ sint clericis iure prohibita ad vitandam avaritiam, vel ob indignitatē. 2. Tim. 2.

DE BONIS ECCLES. ET VSV ILLORVM!
 mercant. Constat itaque hoc nomine prohiberi clericis officij
 mercatorum, & eorum qui emptioni aut venditioni ad augen-
 dam substantiam inſiſtunt, Secundò etiam, officium procurato-
 rum & aduocatorum in ſæcularibus cauſis, niſi fortè pro de-
 fenſione pupillorum & viduarum: & denique adminiſtrationes
 temporalium reipublicæ officiorum: vt iudicem eſſe aut præ-
 poſitum, miniſtrum, notarium, aut ſimile quippiam adminiſtra-
 re. De quo etiam Hieronymus ſuprà dicta epiſtola: Procurato-
 res & diſpenſatores (inquit) domorum alienarum atque villa-
 rum, quomodo poſſunt eſſe clerici, qui proprias iubentur ſa-
 cultates contemnere? Tantùm itaque aliquod artificioſum ma-
 nuale vel agriculturam honeſtè exercere, permittitur clericis,
 ſine tamen iactura eccleſiaſtici miniſterij. Prohibentur etiam
 quædam alia officia, non ab auaritiâ tantùm, ſed ob indigni-
 tatem eorum, quia non conueniunt dignitati clericali: vt taber-
 nariorum, macellariorum, de quo Clemens 5. de vita & honeſt.
 cler. clem. prima, vbi per ſe & publicè hæc exercere prohiben-
 tur: & multò magis quæ his indigniora ſunt: vt Silueſter notat
 in verbo, Cler. 3. vbi de his latiùs. Officium etiam hiſtrionis ea-
 dem ratione illis prohibetur. Cùm hæc itaque omnia iuris
 poſitiui ſint meritò quàm grauiter peccetur contra hæc om-
 nia, dubitatur. Certè iura ipſa grauiffimè prohibent: ſub excom-
 municatione videlicet, aut amiſſione priuilegij clericalis. Qua-
 re Silueſter non dubitat contra ea mortaliter peccari: maximè
 (vt Caiet. inquit) poſt admonitionem & contumaciam. Igitur
 circa hæc grauiter & notabiliter delinquere, meritò mortale
 creditur: ſed in minimo contra horum aliquid agere, ma-
 ximè cùm finis præcepti non omittitur: cùm nec ex
 nimia cupiditate, nec cum magna clericalis
 dignitatis irreuerentia fit: non eſt iu-
 dicandum mortale, præcipuè
 vbi prælati diſſimulant.
 De qua re infe-
 riùs plura.

LECTIO

LECTIO QVARTA.

*De his quæ ad temperantiam miniſtrorum ec-
 cleſiæ pertinent, & ceteris quæ ad
 pietatem ac religionem.*

D O S t hæc meritò ſecundum locum tenent,
 quæ ad temperantiam omnem, tam ſcilicet
 quæ delectationes cibi & potus, quàm etiam
 quæ veneream voluptatem moderatur: & deni-
 q; quæ in externis omnibus verbis, operi-
 bus, geſtibus, ac ornatu modum ſtatuit, per-
 tinent. Hæc enim quantum deceat ac ornet
 ſacerdotes, & ceteros eccleſiæ miniſtros, ex locis Pauli ſuperiùs
 allegatis ſatis conſtat, & ex natura huius virtutis, eſt meritò ni-
 tor quidam & ſplendor atque pulchritudo animi tribuitur: qua-
 que etiam docet ſcriptura Deum vnicè delectari, iuxta id quod
 myſticè in pſalmo dicitur. Myrrha & gurta & caſia à veſtimen-
 tis tuis à domibus eburneis, ex quibus delectauerunt te filiè re-
 gum in honore tuo. Deniq; vitia contraria obtundunt ac obſcu-
 rant aciem mentis, & ineptam reddūt ad diuinarum rerum ſpe-
 culationem: cui debent poſſimum miniſtri eccleſiæ vacare.
 Igitur poſt contemptum terrenorum, vel eorum moderatum af-
 ſectum, ad ſeipſos opus eſt vt ſe conuertant miniſtri eccleſiæ: &
 corpori ſuo dominantur, vt cum Paulo dicant: Caſtigo corpus
 meum & in ſeruitutem redigo: ne fortè cum alijs prædicauerim,
 ipſe reprobus efficiar. Neceſſaria certè eſt temperantia
 chriſtianiſ omnibus: quibus inquit Chriſtus: Cauete ne grauen
 tur corda veſtra crapula aut ebrietate. Et rurſum: Sint lumbi ve-
 ſtri præcincti, & lucernæ ardentes &c. Sed miniſtris eccleſiæ di-
 citur à Paulo: In omnibus exhibeamus noſmetipſos ſicut Dei
 miniſtros, in vigilijs, in ieiunijs, in caſtitate: quaſi morientes, &
 ecce viuimus: vt caſtigati, & non mortificati &c.
 Vt igitur de ſingulis breuiter aliquid dicamus. Primò caſtita-
 tis, ita miniſtris eccleſiæ ex natura ipſorum ordinum conuenit
 vt (ſicut ſuperiùs oſtendimus) ſanctiſſimè eccleſia ſtatuerit, etiã
 ex apoſtolorum traditione, nemini eſſe dandos ſacros ordines,
 niſi cui cælibatus placeret, & qui ad illum voto ſe veller aſtrin-
 gere. Itaque iam ex proprio voto & eccleſiæ ſtatuto coniuncta
 eſt ordinibus ſacris, caſtitas, non quæ cunquæ, ſed illa qua ſu-
 perero-

*Temperantia eſt inſi-
 gne orna-
 mentum
 cleri.*

*Luc. 12.
 Luc. 12.*

2. Cor. 6.

*De caſtita-
 te miniſtro
 vñ eccleſiæ.*

pererogationis est: perfecta scilicet abdicatio totius veneræ delectationis: de qua non est opus multa dicere. Multa exigit ad sui custodiam hæc virtus, nec potest negligentia & in ocio seruari. Hæc igitur ad eam seruandam patres & concilia non tam superaddiderunt, quàm declararunt ex natura ipsa necessaria esse ad illam custodiendam.

De interdictione mulierum.

Primò cohabitatio mulierum prohibetur, dicente d. Hieronymo in suprâ dicta epistola. Nunquid tu aut Samione fortior, aut Salomone sapientior eris: qui tamen deiecti sunt per mulieres? Habetur titulus quidam in Iure, de cohabitatione clericorum & mulierum: vbi conciliorum & pontificum multis decretis cohabitatio hæc prohibetur, in quibusdam mitius, in alijs seuerius: pro qualitate videlicet temporum, locorum, & morû, & secundum alias causas occurrentes: ceterum omnia in hoc vno conueniunt, grauisimum periculum ex cohabitatione mulierum impendere. Quidam canones prohibent extraneas tantum mulieres, & concedunt matrem, amitam, aut sororem: alij omnes prohibent: nonnulli solas suspectas. Ex quibus omnibus satis patet, quàm sit periculosa hæc cohabitatio. Et quidem (vt Siluester ait in verbo, Clericus 2. §. 4.) habitatio cû suspecta proculdubio peccatum est, etiam mortale: aut etiam cû periculo aut scandalo cohabitare: quæ quanta sint, iudicandum est ex circumstantijs, & iuxta has maius aut minus peccatû censetur. Prohibetur etiam hac ratione frequentatio monasteriorum monialium, & dulces literæ, ac colloquia secreta cum mulieribus, & in infirmitate pati sibi à muliere ministrari. Quæ omnia, & similia multa, omnia scilicet quæ carnalem amorem excitare vel augere solent, b. Hieron. suprâ dicta epistola ad Nepotianum, quàm sint periculosa, ostendit, & ab his deterret ecclesiæ ministros. Videant igitur nunc, quàm sit temerarium tam facile sibi hæc omnia permittere. Excusari quidè possunt prælatorû conuientia & permissione, qui bona fide hæc agunt: sed pericula quanta sint, ipsa experientia ostendit. Causantur multi necessitates vitæ, & alia. Legant tractatum d. Cypriani (si tamen eius est) de singularitate clericorum. Vidi Ioannis Matthei episcopi Veronensis vnus nostrorum temporû veri episcopi constitutionem, meo iudicio multa prudentia & æquitate moderatam. Statuit ille, vt nulla omnino domi haberetur mulier sine sua in scriptis habita facultate: quia intectionis (inquit) nostræ est, optimè & diligentissimè priùs inuestigare quæ sit mulier illa, cuius vitæ, famæ & opinionis, De concubinato

De concubinato.

non est opus multa dicere: certum est enim nihil magis Dei iram prouocare, & scandalizare populum, quàm hoc malum: de cuius emendatione & punitione oportebat certè magis seriò cogitare: & si non secundum seueritatem antiquorum canonum, saltem quod ad emendationem veram sufficeret, adhibere remedium: aliàs certum est nulla ratione excusari eos, aut prælatos.

His proxima sunt quæ ad temperantiam cibi & potus pertinent. Ebrietas igitur & comessatio, quæ omnibus prohibentur, multò magis clericis: luxuriam accendunt, ac sensum hebetant. Pinguis sensus, inquit d. Hieronymus (vt Græcus quidam eleganter ait) non gignit mentem tenuem. Quare (inquit ibidem) tantum tibi ieiuniorum modum impone, quantum potes ferre. Ad hæc vitia cauenda, concilia & patres prohibent clericis quæ sequuntur. Comotationibus interesse, contendere, aut semivicem inuitare aut prouocare poculis, plausus & risus inconditos, inanes fabulas referre aut cantare in conuiujs, tabernas ingredi, nisi in via, necessitatis videlicet causa: immo nec cõuiuia, publica maximè & prophana eis licita sunt: sed permittuntur honesta & ecclesiastica. Ordinauit is de quo diximus, Veronensis episcopus, vt non nisi tria fercula apponerentur in conuiujs. A deo quoque sollicitus fuit vt canonicè & absque scandalo viuerent clerici, vt deputauerit etiam honestas domos in ciuitate sua, ad quas clerici venientes diuertent. Hæc itaq; prohibentur clericis circa gulam. Contra quam etiam mandatur eis, vt non nisi benedictione & gratiarum actione præmissa comedant, nec sine sacra lectione. De quibus omnibus dist. 44. plura decreta citauit Gratianus. Quamuis igitur circa hæc dubitari possit, quantum peccatum sit singulorum transgressio: non tamen est opus, vt de singulis specialius aliquandò dicamus. Certum enim est maiorem hic esse prælatorum culpam, cum non curant hæc seruari: quàm subditorum, qui bona fide, aut quia non sunt consueti, illa omittunt, maximè cessante scandalo & periculo. Quare inter illa omnia, non videmus quomodo ingressus tabernarum & comotationes non sint graui & subditis & prælatis. Reliqua, maximè cum præter inobedientiam & scandalum magis negligentia quadam sunt, non possumus damnare grauioris peccati in subditis: sed nescimus quomodo prælati excusari possint, si illa omnino negligantur.

Tertio loco dicamus quædam de his quæ ad modestiã & honestatem vestium ac ornatus pertinent. De quibus conuenientiam

De temperantia cibi & potus.

Quæ prohibita & præcepta clericis circa cibum et potum.

De modestia et honestate vestium.

etiam

etiam ratione multa clericis præcipitur: quæ videre licet apud Siluestrum in verbo, Clericus 2. §. 3. Igitur prohibetur comam vel barbam nutrire: præcipiuntur coronam manifestè gestare. Circa sæculares etiam vestes multa prohibita sunt: vt diuersi siue varij coloris vestes ferre, & multa alia vestimentorum genera, quæ omnino sæcularia sunt: de quibus etiam omnibus disputat Siluester supra dicto loco ex alijs, quid mortale, quid veniale sit: maximè de corona, quæ ordini præcipuè videtur annexa. De quibus non est opus plura dicere, quam vt intentio & consuetudo, & cetera considerentur, & maximè finis: an videlicet ex contemptu aut omissione honestatis aut grauitatis clericalis breuioribus aut sæcularibus vestibus clericus vtatur: an potius ex quadam consuetudine & bona fide. Necessè tamen est, vt semper vigilet prælatorum cura.

*De religio-
ne & pie-
tate cleri-
corum.*
Heb. 5.

Ibidem.

1. Tim. 2.

Epist. 52.

*Luc. 18.
1. Thess. 5.*

Restat vltimò, vt de his quæ ad cultum Dei pertinent & pietatem, admoneamus. Ad quæ reuera tantò magis stricti sunt sacerdotes. & ministri ecclesiæ, quanto finis magis obligat quàm medium. Ad hoc enim ordinantur præcipuè, vt medijs sint inter Deum & homines, vt Paulus ait, vt offerant dona & sacrificia pro peccatis. Administramt quidem illi diuina hominibus: sed vt hæc vtilia illis sint, vt dignè ea suscipiant prius, oratione obtinere debent apud Deum. Nec tantùm pro populo, vt Paulus inquit, sed etiam pro seipsis orare debent, qui circumdati sunt infirmitate. Itaque hoc ex natura ipsa ordinum, atque ideo ex iure diuino est, vt ad assiduè orandum & contemplandum & meditando cælestia ac diuina, & ad cetera pietatis exercitia, quæ ad hæc ordinantur, vt ad lectionem, vigiliam, & similia teneantur: id quæ duplici ratione. Primò ex debito quo obligati sunt ecclesiæ & populo: de quo verbum illud Pauli intellexerunt patres: Obsecro primùm omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes &c. pro omnibus hominibus, pro regibus &c. quod de publicis ecclesiæ orationibus constat esse intelligendum: cùm ibi postea de priuatis subiungat: Volo viros orare in omni loco: similiter & mulieres. Et Aug. epistola ad Paulinum episcopum, de orationibus, quæ in ecclesia sub ipso fiunt sacrificio, intelligit: in quibus quatuor illa orationum genera ostendit inueniri, Tenentur etiam secundo ad prædicta, propter se. Nec enim sanctitas illa vitæ, castitas & puritas ad quam tenentur, sine assidua oratione, meditatione, vigilijs, & lachrymis obtinetur. Omnibus dicit Christus: oportet semper orare. Et Paulus: Sine intermissione orate. Quanto igitur magis his qui coniunctiores illi

illi sunt, & qui ab Ecclesia vniuersa ac populo legati missi sunt ad Deum: Cùm enim non possint omnes propter vitæ præsentis necessitates, & impedimenta carnis aut semper aut assiduè vt oportet orare: naturali ratione & diuina dispensatione factum est, vt aliqui deputarentur ad hoc pro omnibus agendum, & ideo communibus stipendijs alerentur. Vt igitur in speciali dicamus, tenentur primùm ad persoluendas horas illas canonicas septem, quas ecclesia iam constituit. Nam fatemur fuisse circa hanc rem diuersam consuetudinem, de qua superius non nihil diximus, cùm de sacramento ordinis ageremus. Et primò quidem in ecclesia, communi scilicet conuentu, certis horis ministri congregati orabant: postea, facta non parua mutatione, statutæ sunt tanquam quotidianum pensum horæ septem canonicæ: ad quas vel simul, vel priuatim legendas obligantur omnes sacris initiati, & monachi professi ac deputati ad sacros ordines.

De istis horis igitur sunt nonnulla dubia, de quibus consulantur summistæ, & præcipuè Syluester & Caiceranus in titulo, Horæ canonice: quæ tamen nec magna sunt, nec difficilia. Primùm constat illos teneri ad persoluendas horas studiose & deuotè: sicut Innoc. 3. in concilio generali non tam reuera statuit, quàm declarat: vt habetur in cap. dolentes, de celeb. missarum. Obligantur enim ex proposito & intentione nõ auertere cogitationem à diuino officio, nec circa alia vagari: sed ad ipsum persoluendum accedere intentione satisfaciendi ecclesiæ, & Deum orandi. Quo facto satisfaciunt, si attentis sunt vel ad integrã prolationem verborum, vel ad sensum, vel, quod multo melius est, ad finem, Christum scilicet crucifixum, diuinã bonitatem eius, beneficia, cælestem beatitudinem, & quidquid demum affectu nostrum excitat in Deum: vel si ex intentione non auertat cogitationem ab aliquo horum: in qua re non oportet pios anxios esse. Qui bona fide se tanquam ministros ecclesiæ gerentes, ita vt nunquam intenderint oppositum, officium persolunt, satisfaciunt: nisi aut nolint attentis esse, aut inter persoluendum ita irreuerenter se gerant, aut alijs rebus, vel externis occupationibus intenti sint, vt manifesta & aperta sit negligentia.

Nunc ad quod officium teneantur sub peccato mortali, & quibus horis persoluere debeant, & quæ sint iustæ causæ sine peccato omittendi officij: facile est intelligere, præcipuè simpliciter & sincere incedentibus. In his enim satis est, non dolere vel fraudulenter hæc omittere, sed velle satisfacere pro more bonorum & piorum ministrorum ecclesiæ suæ, & inter quos viuunt.

*De lectione
horarum
canonicarum.*

*De deuotione
& attentione
in lectione
horarum.*

*De omissione
horarum
canonicarum.*

*Lectio ho-
garum non
excusat ele-
gicos ab
alijs exer-
citijs pieta-
tis.*

Nec illud opus est anxie tractare, an omittens officium diu-
num, teneatur idcirco ad restitutionem fruētuum quos percipit
ex Ecclesia. Hæc magis videtur esse pœna, quæ iuste à prælatis
imponi potest, quàm vt quis ad eam per se teneatur.

Illud verò hoc loco putamus attentius considerandum, an per-
soluto hoc officio diuino, ita satisfaciant ministri Ecclesiæ illi
obligationi qua tenentur ad orationem, & alia pietatis exercitia,
vt tuta conscientia possint reliquum temporis alijs impendere.
Vbi opus est certè prudenti consideratione, vt in neutram par-
tem declinemus. Illud constat, posse impleri præcepta ecclesiæ,
etiam quæ sunt determinationes iuris diuini, nec tamen impleri
ipsum ius diuinum: sicut patet in illo qui semel tantum & cibis
permixtus vescitur in die ieiunij, tamen vsque ad crapulam vel
ebrietatem. Itaque ne putent ministri ecclesiæ, verbali illa pro-
nunciatione psalmorum & precum satisfecisse se obligationi il-
li, qua ex iure diuino pro suis & populi necessitatibus orare tenentur.
Certè vita ministrorum ecclesiæ dignè transigi non potest, sine assiduitate spiritualium meditationum. Hierony. in Epi-
stola illa ita dicit: Diuinas scripturas sapius lege: immo nun-
quam de manibus tuis sacra lectio deponatur. Hæc ille dicit, vt
dicat minister quod docturus sit. Paulus quoque ipse, qui tam
frequenter discipulos ad lectionem & meditationem exhortatur:
Attende (inquit Timothee) lectioni, & exhortationi, & do-
ctrinæ. Hæc meditare, in his esto: attende tibi & doctrinæ, in sta
in illis. Hoc enim faciens, te ipsum saluum facies, & eos qui te
audiunt. Itaque non ad alios tantum docendos, sed ad se etiam
saluandum putat hæc necessaria. Vnde eodem loco dicit: Exer-
ce te ipsum ad pietatem: quo exercitio & lectionem & medita-
tionem, & orationem etiam complexus est. Nec tamen possu-
mus certi aliquid hic præscribere: satis sit hoc admonuisse, &
nunc in fine, quod à principio diximus, repetere. Cogitent serio
ministri Ecclesiæ, se propter sacros ordines ad maiorem vitæ
sanctimoniam, & puritatem animæ, quod ad interiora & essen-
tialia attinet, astrictos esse, quàm sint monachi ex professione
sua. Non putent sibi vitam transigendam (si dignè, & vt decet
ministros Christi, viuere volūt) in iocis, ludis, & otio. Hæc om-
nibus nocent & prohibentur: nisi modestè (vt ethnici etiam
senferunt) tanquam condimentum quoddam & sal aliarum vir-
tutum operibus adhibeantur. Nos putamus nõ tutò viuere cum
ministrum Ecclesiæ, nisi, quatenus illi vacat per alia sibi, & his cum
quibus habitat, necessaria opera, lectioni scripturæ sacræ pro
capu

1. Tim. 4.

capru ingenij sui & pro mortu instructione, aut aliorum ad pie-
tatem instruentium librorum assidue vacet: ita vt (sicut Paulus
ait) in illis sit & permaneat: reliqua omnia quasi prætereant aut
percurrat. Lectioni huic coniuncta esse debet oratio & medita-
tio. Hæc sunt quæ vitia carnis comprimunt, mundana desideria
mitigant, animum formant ad diuina: ad quæ ritè tractanda &
peragenda putamus adolescentibus & minus exercitatis instru-
ctione opus esse, & conuersatione virorum spiritualium. Hæc
itaque ad meliora exhortâtes proponimus, relinquentes quem-
libet suo sensui. Atque ita satis sit dictum de his, ad quæ ministri
ratione sacrorum ordinum obligantur.

LECTIO QUINTA.

*De his, ad quæ ex officio curæ animarum tenentur
sacerdotes.*

DIXIMVS hucusque, qualem vitam requirant
sacri ordines omnes, quanquam omnia ma-
gis sacerdotibus conueniant: restat vt dica-
mus, ad quid teneantur ex pastoris officio &
suscepta animarum cura, non quidem supre-
mi illi Episcopi, sed inferiores sacerdotes,
quos hic conamur instituire.

Constat enim officium pastorale & animarum curam multa
exigere vltra ea, ad quæ ordinum sacrorum sanctitas adstringit.
ex istis enim tenentur ministri, vt erga se & erga Deum rectè
sint ordinati & benè se habeant: ex officio autem pastorali, ad
ea curanda quæ proximorum sunt, tenentur.

Ex scriptura itaque constat, multa pastoribus præcipi. Vt verò
de inferioribus sacerdotibus dicamus, illud debet esse principi-
um, quod initio huius tractatus, & eorum quæ proximè de mo-
ribus tradidimus, dictum est: sacerdotes videlicet non simplici-
ter habere curam animarum. Hoc enim diximus esse Episcopo-
rum duntaxat, qui simpliciter pastores sunt & Episcopi ecclesia-
rum, ac Apostolorum successores. Sacerdotes verò inferiores,
sicut secundum ordinem suum sub ipsis sunt, & in eorum auxi-
lium, prout ipsi disponunt, assumpti: ita in suscepta animarum
cura sub Episcopis locum tenent: & prout ab ipsis susceperunt,
tenentur curam animarum gerere.

Ecce 2

Itaque

Itaque primò omnium opus est vt gradum suum agnoscant, & illum diligenter teneant: vnde etiam sibi multum intelligant detractum oneris in cura animarum: Nec enim tenentur aut scire, aut exequi omnia quæ ad animarum salutem necessaria sunt: sed ea solum, quæ hic gradus ipsorum requirit. Quæ verò ista sint vt agnoscat, aduertendum secundò est, quòd cura animarum inter episcopum & parochum partita est, sicut effectus inter causam primam ac supremam, & proximam. Sunt episcopi primi & præcipui totius diocesis pastores: Parochi verò proximi & immediati ipsis ouibus. Sicut itaque secunda causa nihil agere potest, quod non magis fiat à prima: sed prima quædam operatur sine secunda: ita in hoc negotio, totum quod ad curam animarum pertinet, episcopi est. Nihil sine eius auctoritate, atq; sine eius (vt ita dicamus) influxu, sicut prima causa influit in omnes effectus, parochi operari possunt: Episcopi verò multa per seipos sine parochis possunt: Sunt itaque parochi proximi quidem, & ita propinqui populo ac singulis animabus, vt nihil medium sit inter populum ac parochum. Quare huius est, quæ salutis populi necessaria sunt, præstare, quantum ipsi ab episcopo traditum est: vt videlicet ea sciat, quæ episcopus ei tradiderit: ea faciat, quæ iusserit: pro suo captu & viribus. Quæ verò maiora sunt & excedunt illa quæ episcopus tradidit, aut quæ ipse per se non potest, satis est vt ad episcopum referat: ita videlicet, vt nihil desit eorum quæ animabus necessaria sunt, faciente parocho illa ad quæ doctrina & virtus eius sufficit, & maiora referente ad episcopum, & episcopo illa supplente. Hic est pulcherrimus ordo sacri illius principatus & Ecclesiasticæ hierarchiæ, quam Dionysius Areopagita à similitudine ordinatiss. angelicæ hierarchiæ contemplatus est esse deriuatam. Atque ideo ille sacerdotibus tribuit illuminare & docere tantum minora, & medicis conuenientia: Episcopis verò perficere & consummare instructos à sacerdotibus. Hoc rursus, si bene cõsideretur, ostendit, quanta debeat esse coniunctio parochorum cum Episcopis, quam subordinati ac subiecti illis esse debeant, & quantum necessitudinem ac arctam familiaritatem inter eos esse oporteat. Certè Episcopis nulli debet esse propinquiores quàm parochi: nimirum sicut pastores deputati singulis gregibus pascendis, pastori illi qui omnem curam gerit. Nec est certè quidquam, quod magis excuset parochum à prestando aliquid ouibus, quàm quòd id nõ acceperit ab Episcopo: neque quòd hunc magis excuset, quàm quòd non tradiderit diligenter parochis quod illis cõuenit,

Comparatio Episcopi & Parochi in animarum cura.

Notet Episcopi.

nit, quòd illos nõ agnouerit, & apud se frequentes habuerit, & intellexerit statum ouium, & consuluerit illis quantum opus est.

Hoc itaque constituto, vt quæ sint propria parochi dicamus: ad quæ scilicet sit obligatus: tanquam primum omnium constituitur, residentia in propria parochia. Hoc enim primum omnium est, sine quo nihil pastoralis officij potest fieri. Christus enim mercenarij, & non veri pastoris esse dicit, dimittere oues, & fugere. Quia mercenarius (ait) est, & non pertinet ad eum de ouibus. Quamquam igitur de residentia vel episcoporum vel parochorum voluerint aliqui dubitare: tamen sincere & coram Deo consideranti, ac secundum lumen naturale rationis hoc expeditum, manifesta est b. Thom. sententia, doctrina atque exemplis patrum confirmata, quam 2. 2. asserit: presentiam scilicet pastoris necessariam esse propter actus ipsos pastorales: atque ita ad eam teneri pastorem, vt nisi propter vtilitatem Ecclesiæ & ouium, abesse non debeat. Absentem verò propter vtilitatem, cum vel se conseruat salutem ouium: cum videlicet eius tantum persona queritur à persecutoribus, aut cum recedit, vt apud superiores, siue alios, bonum ouium curet. Ad tempus itaque ob aliquam harum causarum licita est absentia pastorum. Perpetuam autem, vel ad longum tempus, sine vera vtilitate ecclesiæ, certum est non carere graui peccato. Non est opus magis specilia hic tradere, quæ canonistæ ex iuribus particularibus collegerunt: quæ legi possunt apud Syluestrum in verbo, Residentia. Illud nunc sufficere debet, quòd per presentiam vel absentiam pastor quærendere debeat vtilitatem ouium: quod cum agit, etiam corpore absens presentem est: & cum hoc omittit, etiam corpore presentem absens est. Quare illud: Dimitte oues & fugit: ad negligentiam & obliuionem, qua vtilitas ouium non queritur nec curatur, refertur à doctoribus. Vnde nec per alium pastoris officium rectè exerceri potest. Nec est opus hoc loco credere, absentes pastores ad restituendos fructus esse obligatos: sed satis est agnoscere, quantum sit peccatum: cõtra quod terribiliter per Zachariam clamatur: Vae pastor, & idolum derelinquens gregem. Debet itaque pastor residere & presentem adesse regulariter, vt reliqua, quæ sui officij sunt, exequatur: de quibus iam dicendum.

Multa profectò ad officium pastorum pertinent: & ea ex vetero pastorum exemplari Christo, qui inquit: Ego sum pastor bonus: & ex sacra primum scriptura petenda: deinde ex antiquæ Ecclesiæ ac patrum canonibus & exemplis: & demum ex experientia vigilantium ac diligentium pastorum. Nam, vt verum dicamus,

Ante omnium debet Parochus residere in sua parochia. Ioannis 10.

q. 85. art. 5.

Notet hæc, quibus est commissæ cura animarum. Zachariae II.

Vnde petere debeat pastor instructionem.

Ioh. 10.

dicamus, specialia ista & singularia aliena sunt ab arte, nec possunt cuncta plenè doceri ab aliquo. Sed qui huic muneri satis facere cupiunt, primò humili & assidua oratione à Deo impetrare conabuntur, vt suggerat illis quod saluti ouium cōducit. Deinde amor ipse ouium, & desiderium salutis earum, & quotidiana experientia plurima subministrabunt. Demum legendi sunt etiam qui de his scripti sunt libri, & consulendi peritiores. His enim rationibus putamus posse eum, qui cupit verum agere pastorem, sufficienter instrui. Quæ verò nos aduertere potuimus,

Quæ ad officium pastoris pertinet ad tria capita reuocantur.

Ioh. 10.
Ier. 27.

tribus capitibus comprehenduntur. Primum est de cognitione ouium: quæ quàm exacta requiratur à pastore, verbum illud Christi ostendit: Agnosco oues meas. Et rursum, quod de bono pastore ait. Vocat eas nominatim. De quo etiam illud Prouerb. dictum est: Diligenter cognosce vultum pecoris tui. Et constat hoc esse principium omnium actuum pastoris: Nam circa illas oues, quas nō cognoscit, nihil potest efficere. Includit verò hæc cognitio non pauca: de quibus postea. Reliqua duo capita sunt, custodia ouium à lupis, & malis, & periculis omnibus: & pastus ipse, quod est, ea exhibere & præstare, quæ conducibilia sunt ouium salutis. De primo conqueritur Dominus per Ezechielem prophetam terribiliter: quod videlicet nō sit, qui custodiat gregem, atque ideo dilcerpatur & dispergatur, erroribus videlicet & peccatis, non existente aliquo qui defendat. Conqueritur deinde eodem loco de pastoribus, qui se ipsos, & non gregem pascent: hoc est, suam, non gregisauerunt vtilitatem. His itaque tribus, cognitione scilicet ouium, custodia, & pastu (quæ sunt præseruatio à malis, & exhibitio vtiliū salutis ouium) videmus cuncta pastoris opera includi, de quibus non nihil in speciali dicendum est.

(...)

LECTIO

LECTIO SEXTA.

De cognitione & cura ouium in speciali.

COGNITIO ouium, quæ principium reliquorum actuum pastoris est, multa requirit, & sine magna vigilantia haberi non potest. Primò igitur opus est, numerum & nomina ipsa, ac personas, quarum pastor est, & quarum rationem Deo reddere debet, quantum fieri potest, ipsi cognita est. Vocat (inquit Christus) eas nominatim. Qui igitur diligenter considerant, putant primò omnium debere parochiū in libro, quem apud se habeat, descriptos habere omnes sibi subditos, secundum nomina, statum & conditionem singulorū: id quod vel per domos, vel per familias, vel per vicos, aut status & officia, siue quacunquē alia ratione, prout melius iudicabitur, facere poterit, vt videlicet & orientium, & nascentium, & aliunde accedentiū rationem habeat: atque ita, quantum vel augeatur, vel minuatur grex ipsi commissus intelligat. Ad quam diligentiam cōscribendi catalogum multa alia pertinent. Nam in Ecclesia expedit omnino scribi numerum & nomina baptizatorum omnium, & ipsos suscipientium: similiter confirmatorum, & eos tenentium: quod etiam in matrimonio deinde necessarium est, vt ex supradictis patet. Et ad perspicuam notitiam omnium habendam, singulis etiam annis eorum qui (in quadragesima scilicet) ad confessionem & sacram communionem accedunt, & eorum qui id non faciunt, numerus & nomina cognoscenda sunt. Igitur in his omnibus, in quibus est prima pastorum cura constituta, vigilantissimos esse oportet, tanquam in ea re, cuius primò requirenda est ratio. Nec opus est hoc aliter probari, quam vt testimonio cōscientiæ cuiusque relinquatur. Sunt quibus videtur hoc nimis durū maxime in latissima aliqua & magna parochia. Nobis certe videtur id tanto magis necessarium, quanto latior fuerit: saltem vt id faciat pastor, quod ad cognoscendos subditos suos & ante oculos habendos, bona fide putat sibi sufficere. Ad hanc cognitionem pertinet, quidquid per diligentem cōsiderationem externæ cōuersationis subditorū intelligi potest de moribus, ingenio, & statu: tam in his quæ ad corpus & cōditionem corporis, quàm que

Pastoris est singularis oues cognoscere, quantum fieri potest.

ad animam pertinent. Primò igitur peccata publica & peccatores publicos oportet Parocho esse cognitos & numeratos. Post hæc, scandala & occasiones publicas peccatorum: ex consuetudine videlicet comotationum aut conuiuiorum, aut aleæ, aut chorearum, aut tabernarum, aut inhonestorū locorum, perspectas habere opus est. Cognoscendi sunt etiam excommunicati, deinde mores & ingenia cuiuslibet non sunt ignoranda, sicut diximus: quæ colligi possunt ex manifesta & publica conuersatione: qui nimirum deuotius & frequentius ad Ecclesiam conueniant, qui negligentius aut tardius, qui verecundi, qui duri & præfracti, qui intolerantes & superbi, qui infirmi & abiecti, & denique multa huiusmodi necesse est parochum cognoscere, vt intelligat contra quæ vitia sibi sit vigilandum, & quid potissimum docendum iuxta captum & necessitatem suorum. Sciat etiam qui dociles & audiendi ac retinendi pietatis dogmata audiendi, qui hebetiores & obtusi sint. Denique circa ipsa etiam priuata peccata, vel occasiones, diligentem eum esse oportet, & talem se exhibere exemplo & admonitionibus, vt ad illum libèter referant subditi quidquid huiusmodi est, vt ipse prudenter & cum vera charitate remedia adhibeat. Neq; illa quæ ad corpora subditorum pertinent, sunt ei ignoranda: qui videlicet sint pauperes, qui orphani, quæ viduæ, qui destituti auxilio, qui inimicitias foueant (quanquam etiam hoc ad animam pertineat) qui patientur calumniam aut iniquitatem ab alijs.

*De Paro-
chi diligē-
tia circa
extraneos.*

Circa extraneos & aliunde accedentes multa est opus diligentia, vt cuius fidei, aut cuiusmodi morum sint, agnoscat. An qui cum mulieribus accedunt, coniugati sint, nec ne: an alibi infames aut excommunicati &c. Quare meritò curādum esset, nec sine testimonio Episcoporum aut Parochorum huiusmodi admitterentur. Nam & peregrinantes ipsi vel religionis, vel alia causa, nō aliter recipiendi essent. Patet itaque ex his omnibus, quàm latè pateat hæc cognitio ouium, & quàm multa includat. Nec tamen omnia hic explicata sunt: occurrunt passim plura.

*Pastoris est
tollere ac
auertere
scādala &
pericula
&c.*

Secundum verò requisitū ad officium pastorum (quod diximus esse custodiā & præseruationem à malis ac periculis) quàm multa comprehendat, intelliget, qui prius cognouerit, quot & quanta sint mala ac pericula. Ad eam igitur primò pertinet publicorum peccatorum & scandalorum publica reprehensio: & efficax per se & per superiores, quātum in ipso est, emendatio atque extirpatio scandalorum. Et primò, eorum quæ circa doctrinam inueniuntur. Vbi innumera sunt. Cū scilicet falsi doctores in-
insur-

insurgunt: & libri contrariam doctrinam fieri ac bonis moribus continentes, sparguntur in vulgus. Deniq; quidquid mores populi, & iuuentutis præcipuè corrumpere potest, diligenter est tollendum & auerterendum per parochos, cū possunt: aut referendum ad superiores, cū non possunt. Hic vigilandum de institutione adolescentiæ in literis & moribus: vt magistri non sani, non probatis moribus, reijciantur: libri item inhonesti, quibus in primis corrumpitur adolescentia, summa diligentia extirpandi sunt. Deinde ad maiores ascendendum, & auerterendæ inueteratæ consuetudines peccatorum: & illæ, que coniunctum habent periculum peccati. Vbi de ratione conueniendi in tabernis, de comotationibus, choreis, & contiuijs publicis nuptiarum, & similibus: de consuetudine vestium, & cōgressu ac familiaritate virorum & mulierum, multa cauere & emendare debet pastorum diligentia, idque assiduis & serijs admonitionibus, & frequenter recurrendo ad superiores. Vbi considerandum est illud propheta: Si speculator viderit gladium venientem, & non insonuerit buccina, & populus se nō custodierit, veneritque gladius, & tulerit ex eis animam: ille quidem in iniquitate sua captus est: sanguinem autem eius de manu speculatoris requiram. Vbi satis ostenditur, quāta oratione, & quām seria conuersione mentis ad Deum, ac scripturæ sacræ attentæ lectione, ad hæc ritè præstanda optis sit. Et tu (inquit) filij hominis, speculatorem dedi te domui Israël: audiens ergo ex ore meo sermonem, annuntiabis eis ex me. In auertendis itaque malis & cauendis scandalis populi, indefessa esse debet pastorum vigilantia. Opus est enim vt in hac causa se tanquam murum opponat pro domo Israel, etiam apud potentes & sublimes sæculi. Quare in re habemus exempla vigilantium & prudentium pastorum: qui cū hoc nō possent præstare, vt subditos suos auerterent à peccatis, tentatis omnibus: tandem maluerunt cedere, quàm vires sine fructu laborare. Multa hic opus est prudentia & circumspectione his qui impatientius sustinent mala. Videndum ne sibi tantum consulant. Et, si inter malos non desint multi, quibus consulendum sit, qui alioquin periclitabuntur: non est æquum vt deserantur. Denique non est suscepta animarū cura, nisi cum Episcopi consensu, neque est cum detrimento Ecclesiæ deserenda: quanquam parochis (qui, vt diximus, non plenè curam animarum habent) permittant iura religionis ingressum.

Vltimum denique caput eorum quæ ad pastoris officium requiruntur, quod ad ascendas oues pertinet, duas cōtinet partes.

CCC 5

Prima

Cura reprimendi scholæ, & tollendi malæ consuetudines ad pastorem pertinet.

Ezech. 33.

DE OFFICIO

Prima quidem est, quæ pertinet ad pacendas & curandas animas. Secunda verò, quæ ad curanda corpora: nam hæc etiam ex charitate Christiana diligenda sunt, & ideo nō sunt aliena à pastore cura. Ex his partibus cognosci potest, quàm multa etiam hoc caput complectatur. Animæ igitur pastus in doctrina, in sacramentorum exhibitione, & exemplo vitæ magna ex parte constitutus esse videtur. Quod ergo ad doctrinam attinet in parcho, necesse est, ut si non vberior & plenior, certè frequentior sit: ut videlicet & publicè, & priuatim; omnes simul, & vnumquemque seorsim de necessarijs doceat: & diligenter, cognita necessitate, inquirat & discat ea, de quibus opus est admonere, & admonendi rationem: & quod didicerit, sedulo ac magno affectu exequatur. Proponatur itaque; hic ob oculos in exemplum Apostolus Paulus, cuius verba, quæ ex bono conscientia testimonio, attestante etiam vita loquebatur Ephesijs, quia digna sunt attenta consideratione & efficacia ad admonendū, hic proponimus. Vocauit itaque (ut d. Lucas scribit) maiores natu ecclesie Ephesine, & ita eos alloquitur: Vos scitis à prima die, qua ingressus sum in Asiam, qualiter vobiscū per omne tempus fuerim, seruens Domino cum omni humilitate & lachrymis, & tentationibus quæ mihi acciderunt ex insidijs Iudæorum quomodo nihil subtraxerim vobis vtilium, quo minus annunciarerem vobis & docerem vos publicè, & per domos. Et tandem ait: Vigilate, in memoria retinentes, quoniam per triennium nocte & die non cessauim cum lachrymis monere vnumquemque vestrum. Meritò igitur dicit illis: Quapropter contestor vos hodierna die, quia mundus sum à sanguine omnium. Non enim subterfugi, quo minus annunciarerem omne consilium Dei vobis. Aduertant hunc locum pastores: & quisque pro gradu suo sciat se tunc mundum esse à sanguine animarum, quando veraciter dicere poterit, quod Paulus dixit.

Quæ pertinet ad pastus animarum.

Affor. 20.

De doctrina populi.

Igitur ad curam doctrinae pertinet, ut omnes pro diuersitate status & conditionis, & ingenij, & occurrence rerum necessitate doctrinam habeant. In doctrina itaque primus est catechismus, quo prima rudimenta fidei & pietatis christianæ pueris ac rudibus diligenter explicantur. Docet antiquæ ecclesie consuetudo in his tradendis & exigendis ab adultis & ante baptismum, quàm sit hæc doctrina necessaria. Et certè illa propheta lamentatio: Paruuli petierunt panem, & nō erat qui frangeret eis: meritò locum habet, cum hic catechismus omittitur in Ecclesia.

Instruendi sunt igitur & parentes, & domini, & mariti, de cura in-

PASTORIS.

390

ra inferiorum & subditorum circa hæc præcipuè, ut catholicam doctrinam curent mente & opere tenere. Filij, serui, & inferiores omnes admonendi sunt, ad obedientiam maioribus præstandam. Coniugati, vel volentes contrahere, docendi sunt de sacramento matrimonij & legitimo vsu eius. Itaque opus est, ut nulli desit necessaria doctrina: siue diues sit siue pauper, siue infirmus siue sanus, siue tristis & desolatus, siue in prosperitate seu in lætitia vitam agat. Omnes enim noti esse debent parcho, & omnes priuatim ac publicè instruendi. Nam ad hoc pertinet, quod per Ezechielem dominus de diuersitate remediorum adhibendorum ouibus dicit, dum primò sic queritur: Quod infirmum erat non consolidastis, quod ægrotum non sanastis, quod contractum non alligastis, quod abiectum non reduxistis, quod perierat nō quaesistis. Et deinde promittit se hæc omnia facturum per bonos pastores. Vbi nihil aliud hæc omnia significat, quàm diuersas esse necessitates animarū ac infirmitates, & diuersa eis adhibenda esse remedia. Hæc quidem debet pastor habere parata, & possunt ad manum haberi multa ex tertia parte pastoralis Gregorij: in qua ille, ut pastor diligens, collegit omnes ferè christiani populi secundum varia ingenia & status diuersitates: & quid singulis proponendum sit, docet. Vbi etiam aperit viam; ut ex scriptura multa alia mediocri diligentia colligi possint. Post illa quæ ad diuersos pertinent, etiam illa quæ communia sunt omnibus, & necessaria, non sunt omittenda. Immo & prius, & frequentius quàm alia tradenda. De timore videlicet Dei, & custodia mandatorum eius: de frequentandis sacramentis, poenitentia maxime & eucharistia: de operibus pietatis, & elemosynis: de modestia vestium, & ceterorum sumptuum. Ita enim in his omnibus modum seruare debent christiani, ut superite quod in elemosynas indigentium & pia opera expendant. Contra iram quoque, cōtumelias, detractiones, & reliqua vitia laborandum est: & contra illa præcipuè, in quæ procliuiores nouit suos subditos. Inter quæ etiam præcipuè contra frequentiam iurandi clamandum est, ut Chrys. in homilijs: quas certè multum profuerit Parochis esse cognitatas. Sūt enim plenæ doctrina necessaria populo, & pastorali sollicitudine. Docere etiam debet de oratione frequenter, & cōueniendo in Ecclesiam ad doctrinam, sacrificium, & orationes: de quibus instruendi sunt, quomodo circa hæc se habere debeant. Si horum aliquid defuerit populo, valde sunt pastores accusandi. Ceterum multa quoque alia ad hæc pertinent, quæ ipsa docebit experientia.

Cap. 34.

Sacra-

De sacramentorum administratione.

Sacramentorum etiam participatio, quæ ad partum pertinet ouium, diligenter est obseruanda à Parocho: ne videlicet vllus sine baptismo discedat per eius negligentiam. Quare & obstrictes, & omnes docere debet, quando baptizare debeant, & qua intentione, & quibus verbis: & ipse diligenter accurrere, cum ad id vocatur. Ipsius est etiam curare, ne confessio aut communicatio alicui vel indigenti, vel petenti desit. Quare vt hoc fiat, eius est impedimenta omnia auferre, & facile alijs confitendi facultatem concedere, aut aduocare ipse alios, quibus quandoq; multo libentius, aperius & plenius cōfiterentur: modò illi tales sint, quibus credi possit instructio & medela animarum: & hoc maxime circa infirmos curabit, ne desint eis hæc sacramenta simul & extrema vñctio: & vt dignè præparati illa suscipiant. Ob hoc igitur sunt frequentius visitandi, consolandi, instruendi de omnibus necessarijs: & adiuuandi etiam ad testamenta cōdenda, & ad facienda cetera quæ ad salutem necessaria sunt & expediētia.

Vita pastoris sit exēplo alijs.

Exemplum etiam vitæ maxime curandum pastoris. Vt videlicet pietas, religio, honestas, moderatio omnium, & cetera ad quæ alios hortatur, in ipso splendeant. Vitanda quoque illi suspecta omnia loca, negocia, familiaritates &c. frequentanda verò sunt omnia illis contraria, & in primis ecclesia, in qua assiduus esse debet. Est in nonnullis locis sancta institutio, vt Parochi domum habeant coniunctam Ecclesiæ: quod vbi non est, sit saltem propinqua.

Pastoris etiam est corporali necessitati subditorum succurrere.

Partus etiam corporum, subuentio videlicet necessitatum omnium quæ ad corpus pertinent, non dubium est quin curandus sit à pastoribus, & per eos, quantum fieri potest, subueniendum omnibus, ex proprijs quidem cum possunt. Nam (vt dicit Gregorius) qui non dat omnibus substantiam suam, quomodo pro illis dabit animam suam? Et cum ex proprijs non possunt, admonere debent populum ac subditos, & superiores: ita videlicet, ne virginibus, pauperibus, orphanis, viduis, & infirmis sit ipsa necessitas occasio alicuius peccati, aut ne in illa deficiant. Inter hæc omnia nihil putamus magis esse necessarium pastoris, quam assiduam pro se, & pro suis orationem ac sacrificij oblationem: vt superius etiam diximus de omnibus ministris, & de parochis. Debent enim hi præcipuè memores esse, quòd ex officio parochi sit, aduocatum esse apud Deum: & quòd in agendo aduocatum debeat populo, quidquid commodè pro fragilitate humana præstare potest: vt, si non semper, quantum tamen patitur infirmitas huius vitæ, sæpe celebret, oretque pro populo, etiam si per alios

per alios hoc possit præstare. Quare non est, cur specialia stipendia ob specialia sacrificia, quæ à morientibus vel viuētib; solui solent, ille suscipiat. Nam quod in tali causa præstare potest, ex officio vt parochus facere tenetur: quamquam quòd secundum consuetudinem sit bona fide, non sit reprehendendum à priuaris. Ceterum prælatorum est videre, quid expediat ædificationi Ecclesiæ.

Vltimò tandem & temporalium bonorum Ecclesiæ, & fabricæ, ac munditiæ externæ altarium & ornamentorum, & eorum præcipuè vasorum, quæ ad asseruanda atque ministranda sacramenta necessaria sunt: cura pertinet ad parochum: vt (quantum ipsi de iure & consuetudine permittitur, & facultates Ecclesiæ patiuntur) hæc munda, ornata & nitida sint: & quod præstare non potest, ad superiores referat. Nec sunt ista contemnenda. Nam quamuis fateamur templa esse propter homines, & viuētium temporum primò habendam esse rationem: tamen per hæc consulitur & bene fit vtriusq; tēplis. Nam munditia & decor externus, excitat etiam reuerentiam & deuotionem: & negligentia circa cultum externum sacratissimæ Eucharistiæ, maxima præcipuè, & qualis in multis apparet templis, testis est negligentia & irreuerentiæ animæ erga Deum: nec omnino sine culpa & quidem non minima, ac frequenter mortali atque grauissima, cum in sacrario tanta immunditia & fragmētorum ipsius eucharistiæ neglectus ita inueniuntur, vt nullum non moueant. Hęc igitur de altera parte huius nostri laboris, quem ad instituēdos simpliciores parochos suscepimus: atque ita de vniuerso opere dicta sufficiant.

FINIS.

Index

RERVM ET MATERIA-

RVM HVIVS OPERIS

INDEX.

A.

de Absolutione ab excommunicatione	214
in Absolutione quę verba rectę aut secus addantur	166
de Absolutione a minori excommunicatione	227
Ad absolutionem quid requiratur	170
Absolutionis forma mutationem patitur	166
Absolutionis a peccatis & ab excommunicatione collatio & forma.	225
Absolutionis verborum efficacia, significatio & veritas	166.
167	
in Actu bono & malo tria consideranda & quę	346
Actum fidei subsequitur merus pœnæ, maximus ad pœnitentiã stimulus	116
Actus virtute includunt pœnitentiã venialium peccatorum & qui	151
Actuum humanorum circumstantiã, & eorum numerus	345
Actuum humanorum bonitas malitia, & quę	544.
545	
Actuum penitentis efficacia	166
Actuum religionis diuisiones	11.12
Adulteram occidere, vtrum liceat	318
Adulterium solum non dirimit matrimonium	305
Adulter an petere possit debitum coniugale	330
Adultis baptismum suscipientibus que dispositio sit necessaria ad percipiendum eius effectum	34
de Affectibus curandis	374
Affinitas etiam habet lineas & gradus, & de eo regula notanda	308
Affinitas etiam est impedimentum dirimens matrimonium	308
308	
Affinitas quid:	308
Affinitas	308

INDEX.

Affinitas quomodo contrahatur	309
Ambrosij Catharini doctrina noua de paruulis sine baptismo morientibus cauenda	41
Amicos ditare ex bonis Ecclesie an liceat	381
Amor & velle, eorum que quantitas in quo sunt	144
de Amore sui, qui etiam infirmitas animi est.	366
Anabaptistarum erroris circa baptismum confutatio	38
Anima in quolibet peccato mortali à deo auertitur ad creaturam cui affectu & amore adheret, quando scilicet & quamdiu	99
Anima illustratur conuertendo se ad deum, & e contra	99.100
Animarum curam appetere, presumptuosum & periculosum est	8
ad Animarum partum quę pertineant	389
Animę medico tria cognoscenda diligenter	362
Animę vegetatiuę vires non subsunt imperio voluntatis	343
Animę infirmitas explicatur	365
Animę suprema potentia est ratio	338
A patrum auctoritate argumentari licet	56
Apostoli, quam rationem & ordinem secuti sint in colendo deum & cognoscendis ac annunciandis fidei mysterijs	17
Apostolica traditio de matrimonio notanda	273
Apparentia miraculosa specierum in eucharistia	78
Appetitus sensitiui actus qui	342
Appetitus sensitiuus quatuorplex	342
Aqua lustralis benedicitur	89
Auaritia omnium malorum radix	366
de Auaritia vitanda & moderanda cupiditate	409
Auctoris arbitrium de ministris adstantibus sacerdoti celebranti	91
Auctoris iudicium de libris de pœnitentiã, qui diui Ambrosij dicuntur	158
Auctoris scopus atque consilium	4
Auctoris sententia de ordinibus	260

B.

in Baptizatis, quo sensu concupiscentia vocetur peccatum	31
Baptizatus omnis, siue infans siue adultus confirmari potest	49
Baptisimi tres effectus & qui	29
Baptisimi	29

I N D E X.

Baptismi character nunquam deletur	35
circa Baptismi primum effectum, Lutheri error	30
Baptismi virtus multo maior, quam olim circumcissionis	33
Baptismi materia forma, & descriptio	27
Baptismi ceremoniarum quare sint institutæ	42
Baptismi tanta necessitas, vt etiam Christianorum infantes sine illo in fide parentum non saluentur	40
Baptismi singulæ ceremoniarum veterum testimonio confirmantur	43
Baptismi & confirmationis distinctio ab effectu	48
de Baptismi ministro & eo qui baptizatur	28
Baptismo verè iustificamur	31
Baptismo paruuli regenerantur sine proprio actu fidei	39
sine Baptismo morientes damnantur, et si paruuli in Baptismo, sponsonem nostro nomine factam probare aut rescindere non est nobis liberum	42
Baptismum suscipiendis quæ dispositio sit necessaria ad percipiendum effectum eius	44
ad Baptismum paruulorum quid requiratur	28
Baptismum suscipiendo deus colitur	30
Baptismi suscipiendi propositum, an & quando sufficiat	36
Baptismus fictè susceptus, remota fictione operatur	34
Baptismus cur non sit iterandus	35
Baptismus quatuor modis sine fructu & indignè percipitur	34
Baptismus quando cum conditione repetendus	35
Baptismus Ioannis longe alius fuit quam Christi	33
Baptismus sanguinis etiam paruulis ad salutem sufficit	41
Baptismus triplex	36
Baptismus est necessarius tanquam remedium, & non solum quia præceptus	35
Baptismus non est tantum signum remissionis peccatorum sed, &c.	32
Beneficia quædam an dari possunt pro pecunia	270
de Beneficiorum pluralitate	382
Berengarius primus veritatem corporis Christi in Eucharistia negans damnatus	56
Bigamia est impedimentum ordinis	333
Bigamiæ irregularitas, quibus modis incurratur	334
cum Bigamo an dispensari potest vt ordinetur	335
Bona Ecclesiæ diuisa in quatuor portiones, & quas	381

de Bonis

I N D E X.

de Bonis ecclesiæ apertè excedentibus honestam sustentationem	381
Bonorum ecclesiasticorum diuisio non omnino excusat	381

C.

Caluini error circa baptismum puerorum	38
Caluini falsa sententia de impositione manus	46
Caluino respondetur, ad suam de confirmationis sacramento objectionem	45
de Castitate ministrorum ecclesiæ	378
Casus episcopis referuati, qui	173
Casus quibus excommunicatis liceat communicare	222
Casus, quibus confessio reuelari possit	194
Casus perplexus in matrimonio	280
Catholici magis quam Lutherani illustrent Dei gloriam in materia iustificationis	132
Cæremoniæ et si ad baptismi integritatem non sint necessariae, seruandæ tamen sunt ob Apostolicam traditionem.	42
fol.	42
Cæremoniæ & ritus confirmationis	49
Cæremoniæ singulæ baptismi veterum testimonio confirmantur	43
Cæremoniæ baptismi quare sint institutæ	42
Celebratio paschæ potissima est inter omnes figuras veteris legis sacramentum Eucharistiæ adumbrantes	50
Cælibatus non est germanis institutus à Gregorio VII.	297
Characterè in impositione manus imprimi probabile est	261
Christiani vt minimum semel in anno tenentur communicare	73
Christiani & præcipuè clerici in prima & antiqua ecclesia in cõmuni vixerunt	379
Christianis non solum quæ scripta sunt, sed etiam quæ ex sacris scripturis necessario sequuntur, credenda sunt	77
Christi fideles quare ab altera specie abstinent	76
Christi præsentia in eucharistia probabilibus rationibus ostenditur	59
Christi sermo est operatorius	60
Christum Deo patri offerre quid sit	67
Christum hominibus offerri volunt hæretici, non deo Patri	67
Christus sub qualibet specie est, & quomodo	62

Ddd

Chi.

I N D E X.

Christus voluit nos confiteri peccata nostra sacerdoti, & eius	
163	
Christus non contentus Apostolos suos exemplis & verbis docuisse, dedit illis etiam spiritum sanctum &c.	16
Christus ex summo erga nos amore seipsum nobis reliquit,	59
Christus ad quid iam offertur	67
Christus quomodo excipiat causam fornicationis	317
Christus manducatur in Eucharistia, sed non proprie	70
Circumstantiæ variantes speciem peccati quæ	187
Circumstantiæ circa actus matrimonij variæ, & quæ	329.
330	
Circumstantiæ aliquando mutant speciem actus, aliquando verò tantum augent aut minuunt	145
Clauis Ecclesiæ definitio secundum M. Sentent. & quotuplices sunt	215, 216
Cleri insignie ornamentum est temperantia	378
Clericis quæ sint iure prohibita ad vitandam auaritiam, vel ob indignitatem	382
Clericis interdicta cohabitatio mulierum	383
de Clericorum concubinato, temperantia cibi & potus, modestia & honestate vestium &c.	384
de Cognatione spirituali sequente matrimonium.	311
Cognatio quædam spiritualis contrahitur ex catechismo.	323
Cognatio legalis oritur ex optione legitima	311
Cognatio spiritualis quomodo & inter quos contrahatur.	310
310	
Cognatio spiritualis triplex, & quæ	310
Cognationes impediens & dirimētes matrimonium quæ	306
Cognationis linea quid, & quotuplex	306
de Cognationis dispensatione	311
Cognationis spiritualis impedimentum præcedens matrimonium, quousque extendatur	311
Communicandum sæpè, idque cum consilio confessoris	73
pro Communicantibus frequenter documentum saluberrimum	74
Communicare tenemur tempore necessitatis	73
Communicare tenentur Christiani vt minimū semel in anno	73
Communicarunt etiā olim laici sub vtraque specie	76
Concilia à mille annis celebrata agnoscunt sacrificium	65
de Con-	

I N D E X.

de Concupiscentia carnis, ac oculorum, & superbia vitæ	368
Confessarius explorare debet contentis dolorem	373
Confessio & satisfactio duplex	194
Confessio quid interdum in scriptura significet	153
Confessio sacramentalis Apostolorum tempore vſitata fuit, & etiam in veteri lege quædam confessio fuit necessaria	155
156	
Confessio sacramentalis præcedere debet sumptionem sacramenti Eucharistiæ	82
Confessio informis est & ficta ob defectum contritionis	177
Confessio peccatorum frequens	167
Confessio indocto sacerdoti facta, an sit irrita	174
Confessio peccatorum cui faciendâ	170
Confessio peccatorum quo tempore faciendâ	169
Confessio quibus casibus reuelari possit	194
Confessio pluribus vel publicè facta est sacramentalis	192
in Confessione mendacium vitandum	192
de Confessione per interpretem, nuncium, vel literas	193
Confessionem audienti quotuplex scientia est necessaria	361
Confessionem audientium instructio	374
Contra confessionem obiectio, eiusque refutatio ex Chryostomo	160
Confessiones audienti quid notandum	361
Confessionis necessitas à quo instituta	154
Confessionis conditiones, quot, quæ & quales sint	175.
176. 177	
Confessionis secreti quanta obligatio	194
Confessor scire debet pertinentia ad matrimonium	272
Confirmatio imprimis characterem, atque ideo repetenda non est	48
ad Confirmationem accedere debent adulti, & qua animi præparatione	49
Confirmationem esse veræ nouæ legis sacramentum docentur varijs testimonijs	44
Confirmationis minister solus episcopus est	48
Confirmationis sacramentum quanta reuerentia episcopus conferre debeat	49
Confirmationis institutio	46
Confirmationis ritus & cæremoniæ	49
Confirmationis sacramentum, nunc manus impositionis, nunc chrismatis appellatur	46
Ddd 2	Con

I N D E X.

Confirmationis sacramentum qua ratione sit dignius baptisino	47
Confirmationis materia, forma, operatio, & effectus	47
de Confirmationis sacramento, patrum testimonia	45
Confirmationis significatio mystica	48
Confirmationis quanta sit necessitas	49
Congressus viri cum foemina est naturalis, necessarius, & meritorius	324
Coniuges quando possunt esse certi de veritate sui matrimonij	279
Coniugium infidelium quale sit	314
Coniunx innocens, potest adulterum dimittere, sed non temerè	315
Consanguinitas quid	306
Conscientia quanta diligentia examinanda	190
Conscientiæ puritas, necessaria ad audiendas confessiones.	175
Consecrationis calicis verba, exponuntur	53
Consensus in matrimonio necessario debet per signa exteriora exprimi	280
Consensus in actum peccati consummat peccatum	354
Consideratio mystica, efficacissima, & saluberrima circa eucharistiam	79
Consilium saluberrimum de matrimonio, & populo sæpè prædicandum	277
de Constitutionum humanarum transgressione	347
Consuetudo probata non temerè est mutanda	87
Conuersionem in eucharistia, solus Deus operatur, eamque solus intelligit	60
Conuerso licet cum vxore adhuc infideli manere	313
Continentia ministrorum ecclesiæ tempore Apostolorum fuit in vsu	292
Continentia & vita cælebs Ecclesiæ ministris conuenit.	291
Continentiæ voti etiam Græca antiquissima concilia meminerunt & puniunt votifragos	292
Continentiæ donum amitti & iterum recuperari potest.	303
de Continentiæ voto antiquissima testimonia	300
Continentiæ commendatio	289
Contractus matrimonij debet esse publicus	321
Con-	320

I N D E X.

Contritio poenitentiae sacramenti pars	166
ad Contritionem perfectam quid requiratur	137.138
Contritionem de peccatis magis peccatorem efficere, erroneum est	104
Contritionis dolor an sit perfectus, ex quibus æstimandum	184
Contritionis defectus non faciens absolutionem irritam, duplex	183
de Contritionis defectu, propositiones tres, cum responsione argumentorum econtrario	183
Corpus Christi quando desinat esse in sacramento Eucharistiæ	65
Corpus Christi non est in Eucharistia localiter, nec passibiliter, nec sensibiliter	62
Corpus & sanguis Christi post consecrationem non minus realiter sunt sub speciebus quam antea panis & vinum.	62
ad Cultum pertinentia magis ex traditione & spiritus sancti illustratione quam ex scriptura petenda sunt	17
Cultus externi magis necessarij sunt paruulis & infirmis quam perfectis	14.15
Cultus ecclesiæ christianæ eius statui debent respondere	13
Cultus verus & certus Dei est in ecclesia Christi	12
Cultus exteriores in noua lege minimè sunt negligendi.	14
Cultus verus Dei & Ecclesia vera separari nequeunt	12
Cultus septem exteriores & proprij nouæ legis à quo instituti	20
Cultus externos in noua lege conueniebat esse paucos, faciles, magnæque virtutis	15
Cura repurgandi scholas & tollendi malas consuetudines ad pastorem pertinet	389
D.	
Debitum coniugale, quomodo & quando petenti negare liceat, oporteat, aut non	330
Defunctis, quibus operibus subueniatur	213
Dei gratiæ infusio prior est & causa motus liberi arbitrij atque iustificationis	123
Dei veram dilectionem aut actum ex illa prodeuntem non esse sine explicata poenitentia verisimile est	105
Ddd 3	Dci

I N D E X.

Dei verbum latius patet quam scriptura	16
de Delectatione quæ ex cognitione percipitur	354
Deus non semper in sacramento pœnitentiæ supplet defectum pœnitentis	184
Deus non tantum perfectam pœnitentiam, sed etiam primos & imperfectos motus eius gratis in nobis operatur.	
Deus respicit bona opera peccatoris ante iustificationem tantquam sua dona	120
Deus qualiter super omnia amandus	143
Deus intensius magis diligendus quamis aliâ re	141
De dispensatione & interpretatione legis humanæ	357
Distinctio bonorum ecclesiasticorum	380
Distinctio causarum contrahendi matrimonium notanda	328
Diuisio intellectus & rationis	338
Diuisio bonorum ecclesiasticorum non omnino exculat	381
De diuortijs	336
Diuortium propter quæ fieri potest	315
Doctrinæ catholicæ summa de confessione sacramentali	154
Documentum saluberrimum pro ijs qui frequenter communicant	74
Dogmatum multorum fidei apud antiquos rara est mentio, & quare	274
Donum gratiæ remissionis peccatorum quantum	147

E.

Ecclesia vniuersalis sola quadam potest mutare	87
in Ecclesia, quid nomen clauium significet	214
in Ecclesia nullus habet potestatem, nisi ei à præposito ecclesiæ traditur	257
Ecclesia Latina in sacra Eucharistia azymo pane vitur, Græca fermentato	87
Ecclesia quid sit, & quæ eius signa	19
Ecclesia non est crudelis dum excommunicat	219
Ecclesiæ ministri non sunt astricti ad paupertatem	380
Ecclesiæ bona diuisa in quatuor portiones, & quas.	380
Ecclesiæ præcepta & constitutiones, & earum distinctiones.	357. 358

ad Ec.

I N D E X.

ad Ecclesiæ sensum in omni dubio necessariò est confugiendum	56
Ecclesiæ consuetudo seruanda de immergendo aut aspergendo illo qui baptizatur	28
Ecclesiæ christianæ status & dignitas, & cum quo conferatur	13
Ecclesiæ statui conuenit internos cultus primos & præcipuos esse	14
Ecclesiæ relictam esse libertatem circa cultus exteriores quomodo intelligendum sit	18
Ecclesiæ status etsi perfectus sit, sunt tamen in ea paruuli.	13. 14
Ecclesiæ ministri an populi testimonio atque suffragio sint eligendi	264
Ecclesiæ ministros continentia decet	291
Ecclesiæ caput vnum est	252
de Ecclesiasticis legibus & ciuilibus	356
Ecclesiasticorum bonorum distinctio	380
Effectus proprius sacramenti matrimonij	312
Episcopi & parochi comparatio in animarum cura	386
Episcopi functiones quæ sint	250
Episcoporum, sacerdotum, & diaconorum distinctio	248
Episcoporum oculi qui dicantur	248
ad Episcopum pertinet prædicandi officium tanquam maximum, propriè, & principaliter	251
Episcopus potest in sua ecclesia ordinare nouas caeremonias ad reuerentiam sacramentorum, & populi deuotionem.	86
Episcopus solus, est confirmationis minister	48
Episcopus ordinari non potest, qui non est prius sacerdos.	260
Erasinus & iurista quidam de præcepto confessionis aliter sentientes reprehenduntur	163
Errores hæreticorum circa pœnitentiam	96
Errores impediens matrimonium, idque nullum reddentes, qui	289
Erroneum est veram pœnitentiam esse non deinceps peccatore	104
Erroneum magis est quod contritio de peccatis magis peccatorem efficiat	104
in Eucharistia manducatur Christus, sed non propriè	70

Ddd 4

in

I N D E X.

in Eucharistia aqua vino miscenda est	87
Eucharistia verum lignum vitæ	79
in Eucharistia quatuor sunt consideranda & quæ	79
Eucharistia sacra vnit nos Christo & ecclesiæ	79
Eucharistia sacra commissa peccata tollit, & à futuris præferuat	80
Eucharistia sacra rectè circumfertur	78
Eucharistia ad quanta bona conducat	78
Eucharistia eleuabatur tempore Apostolorum	77
Eucharistia si consecrata vel seruata fuisset tempore tridui sepulture Christi, quid? &c.	62
in Eucharistia, forma consecrationis panis, & sanguinis.	52
in Eucharistia verum esse corpus Christi testantur varij.	54. 55
Eucharistia est excellentissimum sacramentum	50
Eucharistia non est danda paruulis baptizatis	39
Eucharistia sacra non nisi à ieiunis est sumenda, excepto casu infirmitatis	88
in Eucharistia accidentia vim substantiæ habent	64
Eucharistia maximum sacrificium est, & peccata expiat.	65
Eucharistia est verum & propriè dictum sacrificium	65
Eucharistiæ & aliorum ciborum differentia	79
Eucharistiæ virtute cetera sacramenta gratiam conferunt.	80
Eucharistiæ minister solus sacerdos est	84
Eucharistiæ sumptionem debet præcedere sacramentalis confessio	82
Eucharistiæ fructus sæpè populo est prædicandus	81
Eucharistiæ fructum vtrum peccata venialia impediunt.	83
Eucharistiæ sacre fructus omnes reducuntur ad promotionem in omne bonum, & ad liberationem ab omni malo	78
in Eucharistiæ adoratione nullum idololatriæ periculum.	77
Eucharistiæ non sunt paruuli capaces	72
Eucharistiæ sacramentum voto susceptum operatur	70
Eucharistiæ sacramentum est ex sua natura & ex præcepto ecclesiæ necessarium ad conseruandam & augendam gratiam	

I N D E X.

tiam	72
in Eucharistiæ sacramento, qui dubia vitur materia grauitur peccat	51
Eucharistiæ sacre sacramentalis perceptio non est absolute ad salutem omnibus necessaria	71
Eucharistiæ inanductio duplex	70
Eucharistiæ sacramentum perfectius nobis vnitur quam alia	70
Eucharistiæ materia quæ	51
Eucharistiæ sacramentum quantum à ceteris differat	51
Eucharistiæ sacramenti institutio	50
Eucharistiæ sacramenti varia nomina	50
Eucharistiam sacram sumpturus debet esse immunis ab omni peccato mortali	81
Eucharistiam sacram sumens, & sibi de peccato mortali conscius, grauisimum sacrilegium committit	81
Ad Eucharistiam accedere melius est, quam abstinere.	74
de Execratione & obduratione	370
Excommunicandi potestatem quis habeat	224
in Excommunicando quæ seruandæ	221
Excommunicari quis debet tantum propter mortale peccatum	220
Excommunicatio minor quando incurratur	226
Excommunicatio quid sit & quotuplex.	217
de Excommunicatione Lutheranorum sententia & eiusdem confutatio	218
Excommunicationis casus quatenus noti esse debeant confessori	226
de Excommunicationis casibus	226
de Excommunicationis sententia iniusta propositiones tres, & quæ	221
Excommunicatis quibus casibus liceat communicare	222
Excommunicato quibus interdictum sit, & sub quo peccato.	221
Excommunicatos, quomodo & sub quo peccato debeant vitare fideles	222
Excommunicatus quibus bonis priuetur	218
Excommunicatus qua communione priuetur	217
Excommunicatus generaliter & non denuntiatus, efficaciter absoluit	174

I N D E X.

Excommunicatus neminem potest absolvere, et si tenter, irrita est absolutio 173

F.

Fornicationis causam quomodo Christus excipiat 317
Fructus poenitentiae sunt etiam iustitiae & legis Dei opera. 120

G.

Gradus sacerdotis sublimior est monachatu 377
Gradus malitiae tres & qui 368
Gradus nuptiarum quatuor, & qui 331
de Graduum distantia in linea collateralis matrimonium impediens propositiones, quot & quae 306.307.308
Graecorum & Bohemorum error, dicentium paruulis esse necessariam Eucharistiam, confutatur 71
Gratiae divinae operatio quomodo distinguitur à bonis operibus 117
Grauitas furti, iniuriae &c. 187.188

H.

de Habitibus bonis & malis 343
Habitus in quibus animae potentijs sunt 344
Haeretici quoque ordinant 262
Haeretici non possunt credere verum corpus Christi esse in Eucharistia, & quare 59
Haeretici satisfactionem reprehendunt 198
Haeretici peruertunt ea quae negare non possunt 65
Haeretici impiè calumniantur missas priuatas 90
Haeretici iniquè calumniantur catholicam doctrinam de poenitentia 95
Haeretici noui antiquis peiores 294
Haeretici quid reprehendant in catholicis de matrimonio. 272
Haereticorum sententia de canonibus poenitentialibus confutatur 199
ad Haereticorum calumnias contra ordines responsio 254.
255
Haereticorum calumniae de matrimonio, & ad easdem responsio 275
Here-

I N D E X.

Haereticorum oppositio contra legem caelibatus, & ad eandem responsio 294.296
cum Homine in extremis constituto quomodo agendum 109
Homini status triplex 336
Hostiam sacram seruare consuetum fuit ante mille ducentos annos 76
Hostiam ynam contrahere possunt plures sacerdotes 84

I.

Ignorantes instruendi sunt de peccatis 373
Indulgentiae quibus argumentis confirmantur & probentur. 227.228.229.230
Indulgentiae ob quam causam concedi possunt 137
Indulgentiae etiam defunctis profunt 239
Indulgentiarum primus hostis Io. Vvicleph 229
Indulgentiarum dispensator quis sit 231.236
de Indulgentiarum valore quaestiones 233
Indulgentiarum anni & dies quomodo sint intelligendi 235
Indulgentiarum qui sint capaces 237
per Indulgentias quae poenae & satisfactiones relaxentur. 235
Indulgentias negare quam erroneum sit 231
Infideli volente cohabitare, non potest fidelis aliud matrimonium contrahere, secus si cohabitare nolit 313
Infirmi quomodo monendi sunt ad suscipiendum extremam vnctionem 243
Infirmitas animae explicatur 365
Infirmitas quomodo partim excuset peccatum 365
Initium boni & mali apparet magis esse à voluntate quam ratione 369
Imperfectio doloris certè cognosci potest, sed non perfectio. 184
Instructio eorum qui confessiones audiunt 374
Intellectus & voluntas, eorumque operationes inter se comparantur 339
Intellectus & voluntas inchoant actiones, & in eis progrediuntur, & quomodo 339
Intellectus diuisio 338
Inuoluntarium non facit metus 341
Iurisdictio necessaria est ad absoluendum à peccatis, praeter potestatem ordinis, & quare 170
Iusti-

I N D E X.

Iustificatio impij quid sit, & quid iustificationis nomen significet	121.122.125
Iustificatio impij subito fit	122
Iustificatio non tribuitur nostris meritis, sed fidei quæ per dilectionem operatur	131.132
ad Iustificationem necessaria est diuinæ gratiæ infusio	122
ad Iustificationem adulti necessaria est detestatio peccati.	124
ad Iustificationem impij quatuor concurrunt, & quæ.	122
Iustificationis consummatio quæ sit	125
Iustificationis gratia populo commendanda	147
Iustificationis promissio, & non iustificatio fide acceptatur	130
an Iustificentur homines sola fide, & sine operibus	129
Iustitia humana in quo constituta	129
Iustitia hominis iusti potest ferre iudicium	127
Iustitia inherens	127
de Iustitiæ Christi imputatione	128
ex Iustitiæ imputatione quæ inconuenientia sequantur	128

L.

Laici etiam olim sub vtraque specie communicarunt	76
Lectio horarum non excusat clericos ab alijs exercitijs pietatis	385
de Legibus ecclesiasticis & civilibus	356
de Legis humanæ dispensatione & interpretatione	357
Legitimi filij qui sunt	336
Libelli repudij causa	319
de Libello repudij	318
Liberi arbitrij motus necessarius est ad iustificationem adulti conuertentis se ad Deum	124
Liberi arbitrij motus in iustificatione sunt effectus gratiæ, &c.	123
Ligamen præcedens matrimonium dirimit sequens	306
In Linea recta de numero graduum consanguinitatis regula	306
Lutheranorum error circa primum effectum baptismi.	30
Lutheranorum sententia de iustitia hominis	125

de Ma-

I N D E X.

M.

de Malitia voluntatis curanda	374
Malitiæ gradus tres & qui	368
Manichæorum & Pelagianorum errores circa baptismum parvulorum	37
Marito non licet ad aliam accedere etsi vxor consentiat.	320
Matrimonia clandestina, ab ecclesia decerni nulla, optant mul- ti.	322
Matrimonij impedimenta duodecim, & quæ	283
Matrimonij descriptio cum assertionem quod sit verè sacramen- tum	272
Matrimonij bona quæ	274
Matrimonij sacramenti materia quæ	284
Matrimonij alia tria impedimenta, & quæ	303.
304	
per Matrimonij sacramentum vtrum gratia conferatur con- trahentibus, duabus propositionibus soluitur	276
Matrimonij vsus, laudes, & bona quomodo populo propo- nenda	332
de Matrimonij vsu ob solam fornicationem euitandam.	327
de Matrimonij contractu ob voluptatem	327
Matrimonij vinculum non potest dissolui, nisi per mortem al- terius	316
Matrimonij vinculum supernaturale est, & ex causa superna- turali	275
Matrimonij contractus debet esse publicus	321
de Matrimonij contractu conditionato	282
Matrimonij forma	280
Matrimonij bona, tria sunt, & quæ	326
Matrimonij sacramentum non habet ministrum proprium.	312
Matrimonij effectus proprius	312
de Matrimonio consilium saluberrimum & populo sæpè præ- dicandum	277
in Matrimonio gradus triplex	312
Matrimonio quo sine vtendum	328
de Matrimonio fidelium non consummato	314
Matrimonium possunt contrahere filij etiam inuitis parenti- bus, etsi peccent	281

Ma-

I N D E X.

Matrimonium contrahere quædam impedimenta impediunt,	
alia contractum dirimunt	283
Matrimonium etiam à seruis contrahi potest	281
Matrimonium quomodo fit sacramentum nouę legis	278
Matrimonium quæ vota impediunt contrahendum, & contractum dirimant	288
Matrimonium infidelium an sit sacramentum	277
ad Matrimonium pertinentia etiam confessor scire debet,	
272	
an Matrimonium fit quando quis sciens cum impotente contrahit	286
ad Matrimonium quid requiratur	279
Matrimonium alijs sacramentis posterius est dignitate & necessitate	272
Matrimonium à quo & quando institutum	278
an Matrimonium impediatur vis & metus	281
Matrimonium non consummatum soluitur per ingressum religionis	314
Matrimonium impediunt septem peccata, sed non dirimunt, & quæ	323
Matrimonium occultè contrahere licet nonnunquam	322
Matrimonium contrahendum impedit ecclesiæ vel iudicis interdictum, sed non dirimit contractum	322
Matrimonium contrahentes tribus modis peccant, & quibus	328
Matrimonium non possunt contrahere qui vsu rationis sunt destituti	280
Matrimonium impediunt, idque nullum reddunt errores, & qui	280
Matrimonium clandestinum, eiusque vsus peccatum mortale est	321
Matrimonium non dirimit adulterium solum	305
Matrimonium Christiani cum heretico vel apostata est ratum	304
Matrimonium impediunt votum simplex castitatis & sponsalia, & quomodo	323
Matrimonium impedit publicè honestatis iustitia, & quomodo.	309
Matrimonium impedit & dirimit cognatio naturalis, spiritalis, & legalis	306
Matrimonij præcedens ligamen, dirimit sequens	306
de Ma-	

I N D E X.

de Matrimonium contrahentium intentione	327
Medicina adhibenda est propter præterita & contra futura peccata	361
Medico animę tria diligenter cognoscenda	362
Metus non facit inuoluntarium	342
Minister celebrans debet vtramque speciem sumere	75
Minister sacerdotis celebrantis qualis esse debeat	91
Ministri ecclesię eximia sanctitate & doctrina clari ferè omnes vixerunt cælibes	291
Ministri ecclesię quę notare debeant in exigendis temporalibus	269
Ministri ecclesię non sunt astricti ad paupertatem	380
Ministris ecclesię debetur sustentatio, maxime prædicatoribus	267
de Ministrorum ecclesię castitate	383
de Ministrorum Christi pietate & religione	377
Ministros ecclesię continentia decet	292
Missæ quæ vna omnibus prodest, quare toties repetatur.	
69	
in Missæ quando aliquid iterandum, & quando non, &c.	
92	
Missæ latina lingua rectè celebratur	91
in Missæ rectè & inuocantur beati & oratur pro defunctis.	
91	
Missæ sacrificium ex opere operato gratiam impetrat.	
68	
Missę sacrificio deuotè altare meliùs est quàm vt pro se celebratur curare	69
Missæ sacrificio nihil derogat sacrificio Christi	66
Missę sacrificio non typicum est, sed verum, incrementum tamen	66
Missæ sacrificio à quo institutum	65
Missæ omnes ritus ab ecclesia præscriptos seruare quàm necessarium sit	92
in Missæ sacrificio hoc ipsum in altari offertur, quod in cruce oblatum est	67
Missæ sacrificio prodest illis qui ei fide & charitate vniuntur	68
Missæ sacrificij fructus & valor	67
Missas priuatas impiè calumniantur hæretici.	90

Necta-

I N D E X.

N.

Nectarius dicitur confessionem abrogasse	160
Nuptiæ plures non sunt illicitæ	333
Nuptiarum gradus quatuor, & qui	331
Nuptias celebrare quibus diebus anni non liceat	322

O.

de Oblivione & incogitantia rerum spiritualium curanda.

373	
Occidere adulteram vtrum liceat	318
Opera bona peccatoris ante iustificationem respicit Deus tanquam sua dona	120
Opera quibus defunctis subuenitur	213
Opera præcedentia iustificationem an bona sint an mala, & an eam mereantur	118, 120
Opera bona in peccato facta post pœnitentiam meritoria non sunt, non tamen sunt inutilia	110
Opera alterius quomodo & ad quid profint, vel non profint.	211
de Operibus tribus satisfactorijs	371
Oratio & oblatio malorum ministrorum quomodo Deo grata	85
de Ordinandorum dispositione	263
de Ordinandorum examinatione quædam notanda	263
Ordinari in peccato mortali sacrilegium est	263
Ordinati habentes beneficium, & monachi quæ notare debeant	267
Ordinatus per saltum est verè ordinatus	260
in Ordine Episcoporum diuersi sunt gradus dignitatis & qui.	252
Ordinem impedit bigamia	333
Ordines etfi plures sunt vnum tamen est sacramentum ordinis	258
Ordines ecclesiastici inferiores qui	249
Ordines ecclesiastici supremi, qui sunt	247
Ordinis capaces qui sint, & qui non	262
per Ordinis sacramentum gratia confertur	258
Ordinis potestas visibili signo traditur	257
Ordinis sacramentum characterem imprimi	258
Ordinis sacramenti forma, & materia quæ	260
Ordi-	

I N D E X.

Ordinis sacramenti minister quis	262
Ordinum ecclesiasticorum inferiorum officia, & quæ	253, 254
Ordinum minorum ministri qui	262
Ordo facer matrimonium impedit cōtrahendū, & dirimit contractum. Non item ordo non facer	287
Ordo est verum sacramentum	256
Ordo superior quomodo non presupponat inferiorem	260
Ordo episcoporum ab ordine sacerdotum diuersus est	251

P.

Papa preuilegium concedit audiendi quoslibet vel confitendi cuius	172
an Papa dispensare potest in voto solemnii	289
Papa nihil reseruatur nisi propter excommunicationem	173
de Parochi diligentia circa extraneos	388
Parochis tria sunt cognitu necessaria præter sacramentorum notitiam	337
Parochus ante omnia debet residere in sua parocia	387
Paschæ celebratio potissima est inter omnes figuras veteris legis sacramentum eucharistiæ adumbrantes	50
Pastor vnde debeat instructionem petere	387
ad Pastoris officium pertinentia, ad tria capita reuocantur	387
ad Pastorem pertinet cura repurgandi scholas & tollendas malas consuetudines	389
ad Pastorem etiam pertinet materialis templi, ornamentorum vasorum, &c. cura	391
Pastoris etiam est corporali necessitati subditorum succurrere	390
Pastoris est singulas oues cognoscere, quantum fieri potest	388
Pastoris vita, alijs sit exemplo	390
Pastoris est pro se & pro populo orare	390
Pastoris est tollere ac auertere scandala & pericula	388
Patres aliquando prudenter quædam certa fidei mysteria noluerunt apertè scribere	58
Patres legendo tria sunt obseruanda	57
Pauli locus de iustificatione exponitur	130
Peccandi & pœnitendi cōsuetudo quàm periculosa, & quomodo populus ab ea deterrendus	113
Peccantis post pœnitentiam maior est ingratitude, quàm quò primò peccat.	112
Peccantis iterum post pœnitentiam ingratitude non est speciale peccatum	113

Ecc Peccat

I N D E X.

Peccat grauius cui sæpius aut plura peccata prius remissa sunt	
112	
Peccata per pœnitentiam remissa quomodo redeant & non redeant per subsequens peccatum	111.112
Peccata septem matrimonium impediencia sed non dirimentia quæ	323
Peccata nostra non possumus perfectè nostris viribus compensare & expiare	94
Peccata venialia & mortalia quomodo discernèda in genere	355
Peccata venialia à mortalibus discernuntur tribus regulis, & quibus	355.356
Propter peccata præterita & contra futura est adhibenda medicina	361
Peccata sacerdotum sunt grauiora peccatis monachorum	37
Peccata ipsa sunt morbi, & aliorum peccatorum causa	366
Peccata capitalia septem & quare sic vocentur	367
Peccata remittuntur adeo recipiente peccatorem in gratia suam sine omni diuinæ voluntatis mutatione	103
Peccata remittit Christus etli sine sacramento, non tamen sine pœnitentia	104
Peccata quando remittuntur non tantùm teguntur sed verè delentur	102
Peccata remissa non omnino redeunt	112
Peccata quatuor singularis ingratitudinis quæ	113
Peccata quomodo nobis remittantur	148
Peccata singula quatenus detestanda	136
Peccata venialia & eorū pœnitentia nō sunt parui facienda	152
Peccata venialia quomodo & qua ratione remitti dicantur	152
Peccata delectationis in cogitatione etiam ad rationem pertinent, sed inferiorem propriè	350
Peccata referuata quomodo confitenda	189
Peccata confitendi varia ratio	154
Peccati incrementa quæ	368
Peccati mortalis & venialis nomina	348
Peccati mortalis & venialis distinctio	346
Peccati principium in nobis vnde	369
ex Peccati malitia quid? &c.	367
Peccati remissio quid propriè sit	101
Peccati remissio aufert maculam animæ &c.	101
Peccati grauitas quanta	147
Peccati principium est mala cogitatio	350
Peccati	

I N D E X.

Peccati definitio secundum B. August.	346
Peccati dolor duplex & qui	13
ad Peccati venialis remissionem quid requiratur	152
Peccati suggestio	350
in Peccato omni mortali est conuersio ad bonum aliquod & auersio à deo	346
Peccato remisso per pœnitentiam nihil vetat sæpe restare pœnitentiam temporalem	109
Peccator non dicitur quis à pœna peccati quæ bona & à deo est	101
Peccator ante iustificationem iram magis meretur quàm misericordiam	120
Peccatoris voluntas ante iustificationem semper deo displicet	120
Peccatorum causa quæ & quæ à peccato excusent, & quæ non	363.364.365
Peccatorum distinctiones	358.359.360
Peccatorum pœnitere (vt oportet) est actus quodammodo lustritiæ vindicatiuæ	94
de Peccatorum remissione non debemus esse securi	133
Peccatorum mortalium species, Numerus & circumstantiæ confitenda	186
Peccatorum confitentorum casus	169
Peccatum nulli deus remittit sine eius conuersione & mutatione	103
Peccatum consummat consensus in actum peccati	354
Peccatum ex malitia est ceteris grauius	363
Peccatum nulli adulto etiam in baptismo remittitur sine pœnitentia	104
Peccatum mortale non remittitur sine pœnitentia	103
Peccatum remittere non est idem quod nolle ipsum punire aut imputare	102
Peccatum & reſtitudo in quibus inueniuntur	344
Peccatum manet post actum peccati in anima cum auersione & macula contracta	101
Peccatum consequuntur mala vel effectus quidam	100
Peccatum non posse committi post pœnitentiam, siue charitatem amitti, erroneum est	106
Peccatum nullum est quod in hac vita per pœnitentiam deleri non possit	106
Peccatum veniale gratis à deo remittitur	150
Ecc 2	Pecca-

I N D E X.

Peccatum veniale quibus non remittatur	151
Peccatum delectationis in sola cogitatione illicita quantum sit	353
Peccatum quomodo sit veniale	349
ad Peccatum tria concurrunt, & quæ	349
Peccatum veniale est dispositio ad mortale	348
Peccatum ex malitia duobus modis & quibus	367.368
pro Pecunia, obsequio, & adulatione, spiritualia non possunt dari nec recipi	271
Philippi Melancthonis & Caluini errores circa baptismum	32
Pœnæ quæ par indulgentias relaxantur	235
Pœnitendi facultas non subtrahitur obstinatis, sed gratia qua pœniteant aut pœnitere velint	108
Pœnitendi facultas an nunquam homini in hac vita subtrahatur	108
Pœnitendi gratia oratione à deo petenda	146
Pœnitens debet reformare affectus suos & quomodo	148
Pœnitentia virtus, ad sacramentum pœnitentiæ necessaria, tanquam materia	93
Pœnitentia est necessaria velut medicina, eamque naturalis ratio dicitur	93
de pœnitentia, scripta veterum	95
Pœnitentia triplex & quæ	96
Pœnitentia tantum pro peccatis nostra voluntate commissis agenda	96
de Pœnitentia publica & canonibus pœnitentialibus	370
Pœnitentia Dei donum est	95
de Pœnitentia catholicam doctrinam iniquè calumniantur hæretici	95
Pœnitentia nõ potest perfectè à charitate aut qualibet alia virtute produci sed iuuari	94
Pœnitentia vera coniunctã habet sollicitudinem de futuris peccatis vitandis	362
Pœnitentia vera agi quidem potest in ultimo vitæ articulo, sed admodum difficulter	109
Pœnitentia actualis an sit necessaria, an verò implicita sufficiat?	104
in Pœnitentia fidei actus omnium primus	115
Pœnitentia ex gratia & libero arbitrio pendet	107
Pœnitentia vera & charitas non est otiosa sed necessariò fructus profert	143
Pœni-	

I N D E X.

Pœnitentia animi & amor dei debent omnes alios voluntatis affectus excedere	143
Pœnitentia necessaria est peccanti mortaliter tanquam remedium, quibus casibus, quando, & quorum	133.134.135.136
in Pœnitentia quid requiratur	140.141.143.145
Pœnitentia sufficiens ad remissionem peccati quæ	137
sine Pœnitentia qui confitetur, an satisfaciat precepto ecclesiæ de confitendo	184
Pœnitenti, à timore pœnæ progrediendum est ad spem, & hæc quoque metu temperanda est	116
Pœnitentiæ nomen quid significet	93
Pœnitentiæ virtutis testimonia vtriusque legis	93
Pœnitentiæ virtutis partes tres, quæ, & cuius virtute confirmatur	97
Pœnitentiæ diuisio	97
Pœnitentiæ virtutes hæretici inter se discordes falsò constituent	98
Pœnitentiæ sacramenti sola susceptio non sufficit ad remissionem peccati	180
Pœnitentiæ sacramenti forma, quæ sit	166
Pœnitentiæ sacramentum quæ constituent	164
Pœnitentiæ actus seu gradus, quot sint, & quomodo in nobis non semper oriuntur ex eodem principio	115.116.117
Pœnitentiæ secundæ non esse locum erroneum est	106
Pœnitentiæ actus, neque omnes simul neque explicitè semper concurrunt	115
Pœnitentiæ fructus sunt etiam iustitiæ & legis dei opera	120
Pœnitentiæ primum initium est gratia dei cõuerrentis cor peccatoris ad se	114
Pœnitentiæ & iustificationis donum, maximi faciendum, & quare	146
Pœnitentiæ excessus & charitatis ex presenti voluntatis statu metiendus est	144
Pœnitentiæ veritas & integritas exploranda ex operibus	149
Pœnitentiæ veræ indicium	149
Pœnitentiæ sacramenti materia, quæ sit	165
Pœnitentiæ sacramenti institutio	164
Per pœnitentiam restitui merita ante peccatum cõparata & per peccatum amissa verisimile est	110
Pœnitentiæ virtutis definitio	94
circa Pœnitentiam errores hæreticorum	96
Ecc 3	Pœni-

I N D E X.

Pœnitentiam veram esse non deinceps peccare erroneum est	
104	
Per pœnitentiam, quæ virtutes per peccatum amissæ restituuntur, & quæ non	110
Pœnitentiam agere possumus de omni peccato quamdiu hæc vita durat	107
Per pœnitentiam resurgens, non semper maiorem aut tantam gratiam recuperat quantam amiserat	111
Pœnitere (vt portet) peccatorum, est actus quodammodo iustitiæ vindicatiæ	94
de Populi doctrina	389
Potentia suprema animæ est ratio	358
Potentia animæ rationi obediens & repugnans quæ	341.
342	
Precium nullum temporale accipere licet pro administratione spiritualium	267
Prelatus concedit subditis vt alteri constentur	172
Propositiones de distantia graduum in linea collateralis impedi- ente matrimonium	307.308
Propositiones tres de defectu contritionis cum responsione ar- gumentorum econtrario	182.183
de Purgatorij pœna	209
Purgatorij confirmationes quæ	204.205.207
de Purgatorio aduersariorum obiectio, & ad eandem responso	208
R.	
Ratio cum sensibus comparatur	338
Ratio est suprema potentia animæ	338
Ratio facilior & certior discernendi peccatum veniale à mor- tali	356
Rationis diuisio	338
Rationis consensus aut dissensus quando sit plenus	353
Rationis imperium ad quas potentias se extendat	343
de Rationis consensu vel dissensu non pleno	353
Rationis imperium in alias animæ vires	341
Reatus hæret in anima post actû peccati sicut macula, ob quam deo displicet	99
Reatus pœnæ etiã consequitur peccatum	100
Reatus culpæ alius à reatu pœnæ	101
Regula de numero graduum consanguinitatis in recta linea	
306	

Re-

I N D E X.

Religio & dei cultus, inter illa ad quæ iure naturali sumus obli- gati, primum locum tenet	10
de Religione & pietate ministrorum Christi	3
Religionis actuum, diuisiones	11.12
de Remedijs adhibendis contra peccata futura	373
de Restitutione bonorum Ecclesiæ	382
Ritus absoluedi, qui	168
Ritus omnes missæ ab Ecclesiâ præscriptos seruare, quàm ne- cessarium sit	92
S.	
Sacerdos debet scire scripturam ad discernendum peccata	
357	
Sacerdos debet iudicare de examinatione conscientia & dolore confitentis	190
Sacerdos etiam non curatus tenetur celebrare, & quando	86
Sacerdos solus est minister sacramenti eucharistiæ	84
Sacerdos, licet impius excommunicatus & degradatus, tamen verè potest consecrare	85
Sacerdos, habet auctoritatem absoluedi, quinque modis	271
Sacerdos non nisi subditum absoluedi potest & quare	171
Sacerdos, quare debeat secreta seruare	193
Sacerdos sine conditione absolute absoluit	183
Sacerdos animarum curam gerens quæ scire debeat	6
Sacerdotem, quid in speciali oporteat scire	5
Sacerdotes plures vnã possunt contrahere hostiam	84
Sacerdotes à quibus institui debent	6
Sacerdotes simplices, quem gradum & quam potestatem habe- ant in Ecclesiâ	5
Sacerdotes inferiores non debent perfecte scire ea que illis ne- cessaria sunt	6
Sacerdotes non possunt solo priuato studio quæ necessaria sunt discere	3
Sacerdoti celebranti, duo vt minimum deberent adesse mini- stri	91
Sacerdoti non licet celebrare sine respondente ministro, nec vl- la contraria consuetudo excusat	90
Sacerdoti vni & eidem omnia mortalia peccata confitenda	185
Sacerdoti quanta & quarum rerum scientia sit necessaria	4
Sacerdoti quàm necessaria sit propria infirmitatis & imperfe- ctionis cognitio	9
Sacerdotibus tria sunt necessaria, & quæ	7
Ecc 4	Sacer-

I N D E X.

Sacerdotes pleniorē notitiā peccatorū debent habere quā populus	337
in Sacerdotij executione, quanta mundicia & puritas vitæ ne- cessaria	8
Sacerdotis inferioris absolutio à peccatis referuatis inefficax est	172
Sacerdotis gradus sublimior est monachatu	375
Sacerdotum peccata sunt grauiora peccatis monachorum	37
Sacramenta vera, verus cultus, vera doctrina non sunt notē indi- cantes ecclesiam sed per hanc illa cognoscuntur	18
Sacramenta nouæ legis ex se, siue ex opere operato gratiam cō- ferunt &c.	24.25
Sacramenta ad dei cultum pertinent	10
Sacramenta, qua ratione sint cultus Dei	20
Sacramenta à quo instituta	21
Sacramenta, quomodo sint causa gratiæ	25
Sacramenti nomen quid propriè significet	21
Sacramenti prima definitio	21
in Sacramentis singulis, quæ summam consideranda	24
de Sacramento confirmationis, testimonia patrum	45
in Sacramento vnoquoque considerandum quis sit sacramenti capax	23.24
in Sacramento quolibet necessarius est legitimus minister	23
in Sacramento quolibet necessarius est res sensibilis & verbum, hoc est materia & forma	22.23
Sacramentorum ministri in ecclesia necessarii	24.6
ad Sacramentorum gratiam cōsequendam necessaria est in adul- tis propria dispositio & actus liberi arbitrii	26
Sacramentorum ordo & necessitas	22
in Sacramentorum formis mutare verba quā periculosum & grauē peccatum	23
in Sacramentorum formis quanta sit necessitas verborum, quā- tamque mutationem patiantur	23
Sacramentorum gratia multo copiosior est, quā gratia virtu- tum & donorum spiritus sancti	25
Sacramentorum fides non ex sola scripturā sed ex doctrina Ec- clesiæ petenda	22
Sacrificium agnoscunt concilia ante mille annos celebrata	65
Sacrificium missæ etsi idem sit est tamen alia & alia oblatio	67
Sacris initiari volenti, triplex intentio non recta, & quæ	7.8
Sacris initiari volenti, recta intentio est necessaria	7
Satisfactio	

I N D E X.

Satisfactio ad integritatem pœnitentiæ requiritur	165
Satisfactio, ob tres causas est necessaria, & quas	197
Satisfactio & confessio duplex	194
de Satisfactione propositiones duæ & quæ	200
Satisfactiones quæ per indulgentias relaxantur	235
de Satisfactionis seueritate olim seruata	198
de Satisfactiones per solutione propositiones quatuor, & quæ	202
de Satisfactionis omissione, fructu, utilitate & operibus	200.
201	
Scandalum quod ex peccato nascitur	188
Scripturæ, quæ errores circa pœnitentiā confirmare videntur, exponuntur	108
Scripturam transferri in linguam vulgarem non expedit popu- lo	91
Sententia B. Clementis grauisima, de coelibatu	296
Sententia dicentium peccata dimissa redire	111
Sententia, eorum, qui dicunt per sacramentum pœnitentiæ si- ne perfecta contritione peccata remitti, explicatur reprehē- diturque	179
Sententia eorum qui dicunt ex confessione informi & absolu- tione perfici sacramentum, neque repetendam talem confes- sionem	178
Sententia eorum qui dicunt confessionem informem repetē- dam esse & quare	178
Sententia periculosa eorum qui pœnitendi rationem faciliorem docent	142
Sententiæ hæreticorum de potestate ligandi & soluendi, confu- tatio	156
Sententiæ diuersæ de pœnitentiæ dolore	139.140
Simoniam quando dicatur hæresis	268
Simoniam mentalis non obligat ad pœnas in iure præscriptas	271
Simoniam peccatum maxime ex intentione pensandum	268
Simoniam quotuplex	269
Simoniacam intentio, quæ sit & quæ non	268
Simoniacè datum vel receptum retineri non potest	271
Simoniacè obtinentibus beneficia, quæ notanda	271
Simoniacorum pœna	271
Simoniam definitio	268
Speciei vtriusque sumptio non est accedentibus necessaria	75

I N D E X.

Spiritualia non possunt dari nec recipi, pro pecunia, obsequio, nec adulatione	271
Spiritualia de facto vendi possunt & que non	270
Sponsalia dissoluntur ob decem causas	336
Sponsalia in conscientia sub mortali peccato, obligant	335
Sponsalia qui possint contrahere	335
Statui noue legis magis cōueniunt dulces exhortationes, quam dura: comminationes, & p̄cepta	15
Status Ecclesiæ Christianæ non requirit vt omnia necessariò ex p̄scripto fiant	17
Status hominis triplex	336
Subdiaconatus nunc sacer dicitur, olim non & quomodo	260
Substantia panis tota transit in totam substantiã corporis Christi, absque omni corporis Christi mutatione	60
Substantia tota in totam conuertitur in eucharistia	60
Suffragia quibus & quantum valeant	213
Suffragia quorum, alijs profunt	212
Summa doctrinæ de integritate confessionis	185
Superbia initium omnis peccati	366

T.

de Temperantia, continentia, & modestia, ministrorum Ecclesiæ	384
Temperantia est insigne ornamentum cleri	385
Tonsura prima non est sacramentum	260
de Tonsura, vestibus sacris, & diuinis officijs	265.266
Transsubstantiatio firma fide credenda est	60
in Transsubstantiatione accidentia manent & quare	64
in Transsubstantiatione omnis curiositas & nouitas fugienda	61
de Transsubstantiationis mysterio propriè & cautè loquendum	63

V.

de Verbo dei non scripto, & traditionibus	16
Verbum dei latius patet quam scriptura	16
Veterum scripta de pœnitentia	95
Vires animæ vegetatiuæ non subsunt imperio rationis	343
Vita pastoris alijs sit exemplo	390
Vitam cœlibem olim agebāt etiam inutili ad sacerdotium rapti	296
Vnctio extrema quibus neganda	245
Vnctio extrema quare sic vocetur	240

de Vn-

I N D E X.

de Vnctione Episcoporum & sacerdotum in ordinatione	261
ad Vnctionem extremã suscipiendam quomodo monendi sunt infirmi	243
Vnctionis extremæ materia & forma que	240
Vnctionis extremæ oleum, necessariò ab Episcopo debet esse consecratum	224
Vnctionis extremæ sacramentum quomodo suscipere possunt inuiti	242
Vnctionis extremæ quis sit capax	224
Vnctionis extremæ sacramentum à quo institutum	241
de Vnctionis extremæ necessitate	245
Vnctionis extremæ minister, quis sit	244
Vnctionis extremæ effectus qui	242.243
Vnctionis extremæ sacramentum vñum est	242
Voluntarij & violenti differentia	340
Voluntario quæ opponantur	41
Voluntarium, quæ passio minuat, & quæ augeat	365
Voluntas naturaliter appetit finem	340
Voluntas & intellectus, eorumque operationes inter se comparantur	339
de Voluntatis malitia curanda	374
Voluntatis actus, qui	340
Voluntatis imperio non subsunt vires animæ vegetatrices	343
quæ Vota matrimonium contrahendum impediunt & contractum dirimunt	288
de Voto continentie antiquissima testimonia	300
in Voto solemnī an papa dispensare potest	289
Votum quotuplex	288
Votum simplex castitatis & sponsalia impediunt matrimonium & quomodo	323
de Vxorum pluralitate	319

FINIS.

